LAZARI
RIVERII
CONSILIARII,
ET MEDICI REGII,
ATQVE
In Monspeliensi Vniuersitate Medicinæ Professoris, & Doctorum Monspeliensium Decani,

PRAXIS MEDICA
CVM THEORICA.
EDITIO POSTREMA.

CVI ACCESSIT INDEX RERVM LOCVPLETISSIMVS.

VENETIIS, M. DC. LXIII.

Apud Franciscum Brogiollum.

DE LICENTIA SVPERIORVM, ET PRIVILEGIIS.

INDEX

Librorum, & Capitum

PRAXEOS MEDICÆ.

LIBER X.

De affectibus intestinorum.

LIBER XI.

De affectibus hepatis.

LIBER XII.

De affectibus lienis.

LIBER XIII.

De affectibus mesenterij, pancreatis, & omenti.

LIBER XIV.

De affectibus renum, & vesicæ.

LIBER XV.

De morbis mulierum.

LIBER XVI.

De affectibus articulorum, & rheumatismo.

LIBER XVII.

Dp febribus.

SECTIO I.

De febribus simplicibus.

SECTIO II.

De febribus putridis.

SECTIO III.

De febribus pestilentibus.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ LIBER PRIMVS.

DE AFFECTIBVS CAPITIS.

PRÆFATIO.

IN capitis affectum ſerie illos omnes comprehendimus, qui cerebri ſubſtantiam, aut meninges occupant. Licèt enim oculi, aures, lingua, dentes, gingiuæ, fauces, & columella, capitis conſtitutionem ingrediantur: earum tamen partium affectus, clarioris doctrinæ gratia, ſeparatis libris exponere viſum eſt, & cerebri ac meningum morbos, capitis affectuum nomine, per excellentiam, inſignire. Illi autem affectus ex cerebri actionum læſionibus erunt deſumendi: quæ quidem actiones ſenſum, & motum reſpiciunt, tum etiam actiones naturales, quę ad illius nutritionem ſpectant. Senſus verò diuiduntur in internos, & externos. Interni principes actiones comprehendunt, imaginatione, & ratiocinationem, & memoriam; tum etiam ſomnum, & vigiliam. Ad quarum functionum ſymptomata referunt, phrenitis, mania, melancholia, coma, lethargus, carus, apoplexia, catoche, & coma vigil. Senſus verò externi quinque vulgo ſtatuuntur, viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus. Quia tamen quatuor prioribus partes peculiares, tanquam propria eorum organa, deſtinatæ ſunt, quæ varios patiuntur morbos, in proprijs libris explicandos; ideò in hoc libro ſymptomata tantùm exponemus, quæ ſenſum tactus reſpiciunt; quandoquidem illa à cerebro affecto, vel illius membranis, immediatè procedunt: & vel paralyſim in ſenſu tactus abolito, aut imminuto; vel dolorem capitis in depr auato, reſpiciunt. Motus autem voluntarij læſiones reperiuntur in conuulſione, epilepſia, paralyſi, apoplexia, vertigine, tremore. Denique affectus ad actiones cerebri naturales ſpectantes, in intemperie conſiſtunt, vel in excretorum vitio, ex quo catarrhus generatur. Nos omnes illos affectus ad própria capita reducimus, eo tamen ordine, qui ad therapiam inſtituendam magis conueniens eſt. Atque ita primùm frigidam cerebri intemperiem proponimus: mox omnes affectus, qui ab illa oriuntur, ſubiungimus; quia eorum curationis fundamentum ab illius curatione deſumi debet. Poſtmodùm verò affectus à calida intemperie, & calidis humoribus oriundos, exponimus. Quæ omnia in ſingulorum capitum perluſtratione clariùs apparebunt.

CAPVT PRIMVM.

De frigida cerebri intemperie.

OMnes intemperies vulgò diuiduntur in pathologia in ſimplices & compoſitas, materiales & immateriales. Simplices rarò inueniuntur; tum etiam immateriales; nec niſi a cauſis procatarcticis producuntur; & vel ſponte, vel leuiſſimis remedijs euaneſcunt. Materiales verò, omnes capitis affectus producunt: illarum ideò tractationi ſedulò incumbendum eſt; quod tamen ſeorſim pauciſſimi auctores præſtiterunt: propterea quòd in expoſitione affectuum, qui ab illis intemperiebus producuntur, earum etiam explicatio ſufficienter proponitur. Nos itaque eorum veſtigijs inhærentes, calidæ cerebri intemperiei, tum etiam humidæ & ſiccæ theoriam ad affectuum qui ab ijs producuntur, tractationes remittimus. Sed quia maximus capitis affectuum numerus à frigida & pituitoſa cerebri intemperie dependet, operæ pretium cenſuimus, illius theoriam in huius tractationis limine ſeorſim proponere; vt poſtmodùm illius curatio ſit veluti baſis curationum omnium, quæ dictis affectibus erunt adſcribendæ, & remedia quæ eorum cauſæ debebuntur, ex hoc capite depromi valeant, atque ita inanis eorum repetitio, (qua omnes propemodum practicæ Medicinæ ſcriptores laborare ſolent, & inde ſua volumina inutiliter augere, artemque difficiliorem, ac magis tyronibus laborioſam atque tædioſam reddere,) à nobis euitetur.

Frigida igitur cerebri intemperies compoſita, & cum materia coniuncta vt plurimùm pituitoſa eſt; quia cerebrũ eſt metropolis pituitæ, & frigiditas diu durans ſibi acceſſit humiditatem. Quamuis enim interdum humori melancholico copulata ſit, rarò tamen ille humor in cerebro gignitur, quemadmodum pituita: ſed in hypochondrijs vt plurimùm cumulatur, & ad cerebrum tranſmittitur, in eóque grauiſſima ſymptomata producit.

Cauſæ, frigidæ ac pituitoſæ cerebri intemperaturæ ſunt.

Alimenta frigida & humida, quæ facilè in pituitam abeunt; tum etiam, dum concoquũtur, ventriculum & hepar refrigerando, faciunt, vt multam pituitam producant, quæ poſtmodum magna copia ad cerebrum tranſmittitur.

Nimia alimentorum, non ſolùm frigidorum, ſed etiam laudabilium quantitas, quæ calorem natiuum obruit, & cruditates gignit.

Cibi aſſumpti ſtatim à ſomno, vel ante ſomnum, vel antequam priores ſint concocti: ex ijs enim cruditates plurimæ oriuntur, quæ materiam pituitoſam cerebro ſuppeditant.

Omiſſa naturalis conſuetudo pituitam euacuandi per vomitum, aut ſeceſſum; vel artificialis per medicamenta purgantia, diuretica, ſudorifica, vel frequentes exercitationes.

Ortus ex parentibus frigida cerebri intemperie laborantibus.

Ætas ſenilis, quę propter caloris inopiam multam generat pituitam; tum quoque puerilis, propter ingluuiem & incautam victus rationem.

Regio frigida & humida, quales ſunt, quæ ſtagnis, paludibus, aut maioribus fluminibus ſunt vicinæ, ac boreæ, niuibus, imbribuſq; expoſitæ, & quę ſunt magis ſeptentrionales.

Somni longi & profundi, præſertim à cibo.

Vita ſedentaria, otioſa, ſine curis, ſtudio, mœrore, aut cum his valdè excedentibus; quia calorem natiuum diſſipando, præcipuè in cerebro, illud refrigerant.

Ad has cauſas etiam referri poteſt hepar calidum & humidum; quod multos vapores tranſmittit ad cerebrũ, qui in eo concreſcunt, & in materiam pituitoſam abeunt.

Signa frigidæ intemperaturæ cerebri desumuntur tum à caussis supra propositis, quarum præsentia intemperiei huius magnam coniecturam faciet; tum præcipuè ab effectibus, qui, vt sigillatim examinari queant, a suis frontibus illos mutuabimur, nempe ab actionibus, passionibus, excrementis, & habitu corporis.

Actiones animales frigidam cerebri intemperiem indicantes, sunt mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtusum, infelix memoria, maxima ad somnum propensio, & somni longiores ac profundiores, nisi catharrhus, dolor capitis, aut animi pathemata obstiterint.

Insomnia frigoris, aquarum, nempe pluuiarum, niuium, fluminum, stagnorum, marium & rerum albarum.

Sensuum omnium inertia & hebetudo.

Motus tarditas, sed in eo duratio, quia spiritus crassiores minus dissoluuntur.

Passiones frigidam cerebri intemperiem indicantes sunt, morbi frigidi, vt paralysis, lethargus, catarrus, & alij quamplurimi, quibus si æger antea obnoxius fuerit, eum hac intemperie laborare conijciendum est.

Idipsum confirmabit, si æger cœlo sereno, & in calida & sicca aeris constitutione melius habeat: in frigida vero & humida hyemali nampe, pluuiosa & austrina, peius.

Excrementa pituitosa per os & nares frequenter, & copiosè reiecta manifestissima humoris pituitosi redundantiam in cerebro ostendunt.

Ex habitu corporis desumuntur signa, tam generalia, quam specialia huius intemperiei.

Generalia ex toto habitu corporis desumuntur. Si enim totus corporis habitus frigidus sit & humidus, cerebrum procuIdubio, omnium corporis partium frigidissimum & humidissimum, tale futurum est.

Cutis ergo ad tactum frigida, eadem mollis, læuis & glabra, totus corporis habitus mollis & obesus, non autem carnosus, venarum angustia frigidam temperiem significant.

Signa specialia frigidam cerebri temperiem indicantia in capite considerantur, vt sunt: Faciei pallor, venarum carentia in oculis, capilli molles, leues, ac tenues ab initio, tardè orientes, deinde rufi ac minimè crispi, ac tota vita sine caluitie perseuerantes; à frigore externo capitis facilis læsio, a calefacientibus iuuamentum.

Quod ad prognosim attinet, hæc intemperies curatu difficilis est, & sæpè grauissimos capitis affectus producit. Quæ a longo tempore contracta est, difficilius curatur; quæ à natiuitate, nunquam, tum etiam quæ est hæreditaria, & quæ in corpore senili reperitur, si per longum tempus illud obsederit. Tempus hybernum huic curationi idoneum non est, æstate vero melius curatio succedit.

Curatio duabus indicationibus perficitur, nimirũ pituitæ redundantis euacuatione, & ipsius intemperiei per cõtrariã correctione. Quibus indicationibus debet satisfieri triplici instrumento, diætetico, chirurgico, & pharmaceutico.

Diæta calefaciens & exsiccans instituenda est. Ac primùm eligatur aer purus, ad calidum & siccum vergens, qui tamen in caliditate non multum excedat; humores enim in capite contentos fundere ac liquare Posset, sicque catarrhos aliosque affectus producere; quod sæpè contingit ijs, qui sub Solis radijs morantur vel caput ignem calefaciunt. In siccitate verò non potest nimium excedere, modò in actiuis qualitatibus sit temperatus; ad calidum magis tamen, quam ad frigidum deflectat. Cubiculum in quo æger degere consueuit, non angustum sit, neç depressum, nec humescens, aut aliquo situ obductum, sed peruium & perflatum, siccioribus ventis expositum. Temporibus humidis, nebulosis, ac frigidis alterari interdum poterit aer cubiculi herbis calidis ac odoratis pauimento stratis, vt saluia, maiorana, lauendula, rorismarino, thymo, serpillo, vel etiam ijsdem in ignem coniectis, aut etiam lignis siccioribus in igne accensis; vt præcipuè iuniperino. Ignis autem sit luculentus, qui aerem conclauis sufficienter exsiccet. Suffitus in ædibus excitati, nisi admodum graues sint, siccando, absumendoque humiditatem, non parùm conferre possunt. In eorum tamen vsu cautio magna adhibenda est, tum vt moderatissimi excitentur. Si enim nimij sint, quoscunque homines offendunt, & humores fundendo, graues catarrhos excitant. Tum etiam, vt patientis constitutio aduertatur; nonnullorum enim capita ita facilè replentur, & à suffitibus alterantur, vt quilibet odor capitis dolorem inducant. Suffitus temperatus & vtilis parabitur ex succino meliore, cuius tenuia ramenta carbonibus erunt inijcienda. [illegible] nus grauis est, & optimè siccat, roboratque cerebrum. [illegible] ius ex Indicio succino, quod *gummi animæ* nominatur, vel magis compositus ita præscrib[illegible]

℞. Ligni aloes benzoini ana ℥.ij. [illegible] ite ʒ.j.ß. thuris & sandaracæ, an. ℈.ij. gummi-anim[illegible] garyophyllor. an. ʒ ß. Fiat puluis crassior supra prunas inijciendus.

Vitetur aer austrinus & pluuiosus, tum quoque nocturnus, & in primis caput non exponatur radijs lunaribus, qui cerebro mirum in modum sunt infensi. Vitandus quoque est aer valdè frigidus & aquilonaris, præcipuè, quando subitò ad eum ab austrino fit mutatio. Is enim cerebrum humidis excrementis refertum, non minus quàm manus comprehensam madentem spongiam, exprimit, & in partes subiectas deturbat.

Secundò alimentorum ratio maxima habenda est, quandoquidem, (vt docet Hipp. *lib. de natura humana*) morbi fiunt partim a victu, partim à spiritu, cuius attractione viuimus. Itaque cibi sint boni succi, facilis coctionis, nec frigidi, nec excrementitij. Atque adeo in frequenti vsu erunt carnes veruecinæ, hœdinæ, vitulinæ; his verò præcellent pulli columbini, gallinacei, capones, gallinæ, perdices, turdi, & omne genus auicularum montanarum, & ouorum recentium vitelli. Prædictæ carnes magis assæ, quàm elixæ vsurpentur. Vitentur autem carnes duræ & concoctu difficiles, vt bouinæ, porcinæ, ceruinæ, leporinæ, anserum, anatum, aliarumque auium aquatilium: ad hoc genus referuntur capita, intestina, extrema, & interanea animalium. Piscium vsus sit rarissimus, ijque eligendi, qui carnem habent solidam & friabilem, in riuis rapidè fluentibus, aut iuxta saxa viuentes, saxatiles ideò dicti in vino præcipuè decocti, addendo acetum, butyrum, & aromata, quorum vsus etiam in alijs cibis concedendus est, nisi calida hepatis intemperies contra indicet. Ex his præcipuè sunt nux moschata, garyophylli, cinnamomum. Herbarum refrigerantium & humectantium, vt lactucæ, portulacæ, spinaciæ, nullus aut rarissimus sit vsus. Æstiuo tamen tempore, earum quæ mediocriter refrigerando siccare aliquantulum, & membris robur addere, massæque sanguinis, quo minus euaporet, firmitudinem qualemcumque conciliare valent, mediocris vsus concedi potest. Tales sunt endiuia, cichorium, acetosa quæ tamen coctæ, non crudæ vsurpandæ sunt. Conueniunt autem radices petroselini, dauci, & pastinacæ, folia menthæ, hyssopi, nasturtij. Vitanda quoque omnia quæ facilè caput tentant, illudque replent, eaque duorum sunt generum. Vnum eorum, quæ acrimonia sua humores fundunt, vt cepe, allium, sinapi, eruca, raphanus. Alterum eorum, quæ crassis vaporibus caput replere solent, vt lac, & lacticinia omnia, & legumina; ex quibus tamen minùs nocent cicera rubra, propter eximam aperiendi & detergendi vim qua prædita sunt; ideò conceduntur, præcipuè iuscula eorum. Fructus omnes recentes, & præcipuè fugaces multa aquea humiditate præditi, vt frequens cruditatum materia, vitandi. In bellarijs fructus sicciores vsurpari poterunt vt passulæ, amygdalæ, nuclei pinei, dactyli & similes quorũ tamen vsus parcus esse debet, quia maiori ex parte difficilè concoquũtur. Pyra cocta sacchFaro cõtecta, vel conditura corticis citri, limonis, arantij in fine mensæ vsurpari poterunt. Sed multò vtilius erit pulueris digestiui cochlear vnum sumere post pastũ, cuius vapor aromaticus & cerebro amicus cum alimentorũ vaporibus sursum eleuatur, sicque cerebrum roborat & exsiccat. Parabitur ex coriandro, feniculo, aniso, cinnamomo nuce moschata, cum dupla quantitate sacchari rosacei. Panis ex optima tritici farina conflatus sit, benè coctus & fermentatus, cui etiam aliquid salis & anisi vtiliter addi poterit, in maiori intemperie biscoctus erit vtilior. Potus sit vinum tenue ac oligophorum, quod caput vaporibus non replet, & aqua multa dilutum. Tum etiam valde conferet per horam ante pastum, vinum aqua miscere, vt illius vapores infringantur; nec non coriandri

tantil-

tantillum in aqua decoquere, quo vis roborandi cerebrum & ventriculum ipsi conciliabitur. In grauiori affectu, si vinum etiam cum prædictis cautionibus vsurpatum, suspectum esse videatur; illius loco hydromel tenue subrogari poterit. Hoc autem in omni cibatione semper obseruandum, vt cibi moderata quantitate sumantur, & cœna sit lenior prandio. Sobrietas, vt in omnium morborum curatione & præcautione magni momenti est: sic præcipuè in omnibus capitis affectibus maximè commendatur: a plurimo enim ingesto alimento caput vaporibus & humoribus repletur, & contrà ab eiusdem penuria plurimum inanitur.

Tertiò, corporis exercitatio moderata esse debet, & singulis diebus, quantum fieri poterit, continuari. Otium enim & quies corporis nimia, calorem natiuum debilitat, ac torpidum reddit; ita vt coctiones suas non ritè peragat, & corpus excrementis repleat; contra vero motus & exercitatio calorem natiuum suscitat, concoctiones adiuuat, excrementa discutit, spiritus purificat & exhilarat. Debet autem fieri exercitatio ante singulos pastus, & vtilius est a pastu per aliquot horas quiescere, aut saltem non valde concitato motu corpus mouere.

Quarto in somno & vigilia modus adhibendus est. Vt enim somno mediocri reficiuntur vires; ita longiore torpescit corpus, refrigeratur & oneratur excrementitijs humoribus, præcipuè verò cerebrum. Nimia vero vigilia corpus extenuat, spiritus absumit, & quod in corpore sanum est depascitur. Somnus itaque longior non sit, is tamen metiendus pro consuetudine, & rebus incidentibus. Vulgò septem horis determinatur. Quod spatium produci, vel abbreuiari potest pro ægrotantis ætate, vel consuetudine. Si in alterutro peccetur, præstat in vigilia immodica, quam in superfluo somno delinquere. Non statim a cœna somno indulgendum est, sed duabus saltem horis interiectis, in quibus leuis deambulatio prodest. Capite altiore & in alterutram latus dormiendum. Supinus decubitus improbatur.

Quintò, omnium corporis partium excrementa suis temporibus sunt euacuanda, cerebri potissimum, atque adeò quotidiè manè screando è palato, emungendo è naribus, pectinando & linteo aspero, vel spongia caput confricando, e suturis cerebri superfluitates euocandæ. Aluus libera & mollis seruanda est, & si sponte non obediat, glande vel enemate sollicitanda, vel etiam interdum leuia medicamenta purgantia per os exhibenda. Non solum enim alui excrementa istis auxilijs euocantur, sed etiam paulatim, & successiuè reuehitur aliquid a capite, aut saltem retinetur deriuaturque, quod eò tanquam ad partem imbecilliorem, amandabatur.

Denique animi affectuum maxima ratio habenda est, vtpote a quibus corpus nostrum mirum in modum alteratur, & de sede sua deijcitur. Inter cæteros maxime cauenda est tristitia, & ira: illa calorem natiuum imminuit, & spiritus conterit; vnde concoctiones infeliciter obeuntur, & multus fit excrementorum prouentus: hæc verò magnam sanguinis ebullitionem, & spirituum agitationem efficit, vnde humores funduntur, liquantur & commouentur; & si quæ pituitosa excrementa in cerebro fuerint, affatim in partes debiles infirmasque præcipitantur, grauissimosque affectus parere consueuerunt.

Reliqua duo instrumenta medica, nempe chirurgia, & pharmacia, huius affectus curationi in sequentem modum aptari poterunt.

Generalis euacuatio in omnibus fere morbis humoralibus fieri solet venæ sectione, & purgatione.

Sanguinis euacuatio ratione pituitæ consentanea non est. Si tamen in reliquo corpore sanguis abundet, hepar sit calidus, ætas florens, aut consistens, eum detrahere conuenit. Sic enim vaporum ad caput effumatio impeditur, & superfluum alimentum demitur; vt natura postea quidquid crudum & pituitosum in sanguine est, facilius concoquat; & purgantia medicamenta tutius postea vsurpari valeant.

At verò, nisi plethora vehementer vrgeat, melius erit venæ sectioni præmittere potionem phlegmagogam, bolum, pilulas, aut puluerem. Quorum formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennæ mundat. ℥ ß. sem. anisi. & caryophyl. ana ʒ ß. fol. menthæ, & betonicæ, ana M ß. summitatum thymi p. ß. Coquantur ad ℥ iv. In colat. infunde agarici recenter trochiscati. ℈ ij. cinnamomi ℈ ß. In expresso dissolue diaphen. ʒ iij. syrupi rosat. ℥ i Fiat potio, quæ detur cum regimine. Vel

℞. Catholici duplicati, & diaphen. ana ℥ ß. Cum saccharo fiat bolus. Cui potest etiam addi electar. diacarth. ad ʒ. i. vel ij. detrahendo partem diaphen. quantitatem; tum etiam catholicum pro arbitrio detrahi, & bolus ex diacarthamo & diaphenicone componi poterit. Vel

℞. Massæ pilular. cocciar. min. ℈ ij. Malaxentur cum aqua betonicæ. Formentur pilulæ v. vel vj. de auratæ, quas capiat summo mane, præcedenti leui cœna.

Pilulæ de agarico, & cocciæ maiores huic etiam vsui accommodari poterunt. Vel

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. ana ℈ i. diagrydij ℈ ß. caryophyl. n. i. Fiat puluis, qui detur cum iusculo.

Post venæ sectionem, si quidem necessaria fuerit, aut ea omissa, si minus vtilis videatur, statim ad humoris præparationem, & purgationem veniendum est, quod fiet apozemate sequenti.

℞. Rad cyperi, ireos Florent. angelicæ, zedoariæ, & enulæ campanæ, ana ℥. j. fol. beton. maioran. melissæ, pulegij, origani, calaminthi, ana. M. j. summitatum thymi & saluiæ, ana M. ß. sem. anisi; seseleos, & fœniculi, ana ʒ iij. liquiritiæ rasæ, & passularum mundat. ana ℥. i. fol. sennæ mundatæ aqua vitæ irroratæ ℥ ij. sem. carthami contusi, & polypod. querc. recentis, ana ℥ i agarici recenter trochiscati, turbith. hermodactyl. ana ʒ iij. zinziberis & caryophyll ana ʒ i. flor. stœchados, anthos, saluiæ, & lauendulæ, ana P. i. Coquantur ad quartaria v. In colatura dissolue sacchari albi ℥ iv. Fiat apozema clarif. & aromatizat. ʒ ij. cinnam. electi pro iv. dosibus matutinis.

In prima & vlt. dosi dissolue electuarij diacarthami. vel diaphenici ʒ iij. Capiat cum regimine.

Vel si nihil addatur vltimæ dosi, postridie illius, pilulæ purgantes exhiberi poterunt, quales suprà descriptæ sunt.

Post purgationem, vt cerebrum alteretur & roboretur, & purgantium, noxa corrigatur, capiat æger bolum sequentem,

℞. Theriacæ veter. ʒ i. conseruæ anthos & rosarum, ana ℈ ij. Cum saccharo fiat bolus, quem capiat manè, duabus horis ante pastum, superhausto vini diluti momento.

Quia verò malum hoc sæpe pertinax est, & generosis etiam remedijs semper non cedit, ad potentiora præsidia confugere necesse est. Ac primum corpore diæta sudorifica instituenda est, quæ cerebrum & totum corpus calefacit & exsiccat; crudos humores concoquit, crassos attenuat, viscidos incidit, lentos abstergit, & quidquid aquosum est, per vrinam educit, ac per sudores aut insensibilem transpirationem discutit. Ad quæ omnia multum etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ tempore diætæ adhiberi solet.

Illa autem diæta componi poterit, vel ex decocto guaiaci solius, vel addendo lignum sassafras, aut radicem salsæparillæ, aut etiam cephalica specifica; prout videbitur Medico prudenti, varias corporum dispositiones, variaque temperamenta sedulò contemplanti. Quorum etiam respectu longiorem, aut breuiorem illius vsum imperabit, v. g. xv. xx. vel xxx. dierum spatium. Decoctum vero sudorificum in hunc, aut similem modum componi poterit.

℞. Rasuræ ligni guaiaci & radic. salsæparillæ, ana ℥ ij. Infundantur per 24. horas in ℔. iv. aquæ fontis supra cineres calidos. Bulliant lento igne, & sine fumo ad mediæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis. Colatura seruetur in vase vitreo: de qua capiat ℔. ʒ calidè, mane, corpus tegendo plus solito, vt excitentur sudores.

℞. Radic. salsæparillæ ℥. ii. Infundantur per horas xij. in ℔. xij. aquæ fontis. Bulliant ad quartæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis, addendo coriandri, &

dri, & liquiritiæ, vel sacchari, & cinamomi quantum satis ad saporis gratiam. Fiat bochetum, quo vtatur pro potu ordinatio toto diætæ tempore, vtendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis & non elixis, amygdalis torretactis, passulis, nucleis pineis, prunis cum saccharo coctis, & similibus.

¶ In vsu decocti sudorifici hoc perpetuò obseruandum est, vt semel in septimana purgans aliquod medicamentum propinetur, omissa ea die potione sudorifica. Quandoquidem per sudores tenuior humorum portio tantum educitur, remanente crassiore, quæ per aluum expurganda est. Præterea, quia vtplurimum in vsu diætæ aluus constringitur, clyster tertio aut quarto quoque die iniiciendus est.

Si adhuc pluribus machinis morbus iste oppugnandus videatur, durante diæta sacculi sequentes capiti admoueri poterunt.

℞. Sem. anisi, fœniculi & baccarum lauri contus. ana ℥ iij. milij. ℔ i. salis communis ℔ ß. Torrefiant omnia in sartagine, sensim affundendo vini generosi quantum satis. Iisque impleantur duo sacculi, qui applicentur sincipiti raso, calidè, vicissim & post assumptam potionem sudorificam.

Deterso sudore emplastrum caput roborans capiti admoueantur, iu sequentem modum compositum.

℞. Succini pellucidi, thuris, mastiches, ana ʒ i. ß. galbani, opopanacis, ana ℈ i. visci quercini ʒ. ii. sem. pœoniæ maris ʒ ß. olei nucis moschat. q. s. Fiat ex omnibus massa emplastri, quæ extendatur super alutam in formam oualem, & applicetur sincipiti raso post detersum sudorem.

Vel admoueri potest emplastrum caput roborans, quod in officinis Monspel Pharmacopœorum habetur, licèt in dispensatorijs non reperiatur; cuius descriptio talis est.

℞. Storacis, benioini, ladani, ana ℥ iv. radic. pœoniæ, ireos Flor. visci quercini, mastiches, ana ʒ. i. styracis aliquid. q. s. Fiat emplastri massa, de cuius ʒ i. fiat emplastrum oualis figuræ, applicandum suturæ coronali.

Si verò emplastrum magis attrahens & resoluens habere cupias, quod epispasticum vulgò nominatur, in hunc modum parari poterit.

℞. Massæ emplastri de mucilag. ℥ ii. radic. ireos Florent hermodact. i. pyrethri, sem. staphisagriæ, cubebarum. stercoris columbini, & sem. sinapi, ana ʒ. i. nucis moschat caryophyll. cinam. piperis longi & nigri, ana ℈. ß. styracis liquidæ q. s. Fiat massa emplastri, cuius portio extendatur super alutam in formam oualem, & sincipiti applicetur.

Post vniuersales euacuationes, particulares etiam commodè vsurpari poterunt: quæ fiunt per erthina, sternutatoria, & apophlegmatismos; quorum formulæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Fol. maioranæ, saluiæ, betonicæ, ana M. i. Terantur in mortario marmoreo, sensim offundendo aquæ betonicæ, & vini albi, ana ʒ. i Exprimatur succus, & fiat errhinum, quod paulò acrius efficietur, si radic. ireos ʒ. ß. prædictis adijciatur.

Vsus hodie inualuit folia nicotianæ sicca & digitis contrita in nares immittere, vel puluerem eorum naribus attrahere: sicque paratu facile erthinum habetur, quo magna humoris copia à cerebro elicitur.

Sternutatoria verò sic parari poterunt.

℞. Fol. maioranæ, saluiæ & rorismarini siccorum, ana ʒ. ß. radic. pyrethri, & hellebori albi, ana ℈. i. moschi grana iij. Fiat puluis, qui pennæ tubulo insuffletur in nares. Vel

℞. Radic. zinziberis, & ireos Florent. ana ℈. i. castorei ℈. ß. euphorbij gr vi. Fiat sternutatorium. Præstantissimum sternutatorium fit ex helleboro nigro, cum parte æquali sacchari candi in subtilissimum puluerem redacto. Quod etiam ad catarrhi curationem plurimum confert.

¶ Apophlegmatismi componuntur in formam masticatorij, vel gargarismatis. Masticatorium ita parari poterit.

℞. Rad. pyrethri ʒ ii. sem. sinapi, & staphisagriæ, ana ʒ. i. Excipiantur cera alba, & formentur globuli, quorum vnus masticetur prono capite manè, continuè spuendo.

In vulgari vsu habetur radix ireos Florentiæ masticata, quæ in leuioribus affectibus potest sufficere. Mitior adhuc est mastiche sola, quæ humorem attrahit ad eos citra illius calefactionem: quod reliqua non præstant.

Gargarisma verò in hunc modum erit præscribendum.

℞. Sem. staphisagr. ℥ ß. sem. sinapi ʒ. ij. rad. pyrethri ʒ. i. Coquantur in hydromelite ad ℥ iij. in quibus dissolue oxymelit. scillit. ʒ. ij. Fiat gargarisma.

In vsu tamen horum remediorum hoc obseruandum est, eam euacuationem, quæ per palatum fit, esse commodiorem, quandoquidem illa a natura cerebri expurgationi simpliciter destinata est. At nasus, odoratus & respirationis gratia, factus est, eoque natura abutitur; quando humores in cerebro maiori copia redundantes per hanc viam expurgat. Præterea per palatum via securior est, neque ea excretione tantopere cerebrum concutitur, quemadmodum illa quæ fit per nares. Attamen errhina humores potentius educunt, quia non solum medicamenti qualitas, aut vapor, vt in apophlegmatismis; sed & ipsa eius substantia cerebrum stimulat.

Obseruandum etiam errhinorum vsum esse suspectum, dum oculi sunt affecti, vel nares vlceribus obnoxiæ, vel æger in hæmorrhagiam facilè incidit, aut etiam vertiginem, quam sternutatoria in primis excitare valent, cerebrum vehementius concutiendo.

Errhina liquida in nares ex vola manus attrahuntur, vel supino corpore naribus infunduntur; ore tamen prius aqua, vel vino repleto, ne liquor per palatum in os influat; quanquam quod sic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit.

Apophlegmatismi cautè vsurpandi sunt in ijs, qui fluxioni in pectus, & tabi sunt obnoxij.

Ad particularem etiam capitis euacuationem vtiliter adhibentur vesicatoria posteriori parti ceruicis, in formam emplastri, quod a Pharmacopœis Monspeliensibus compositum habetur, licet in ordinarijs dispensatorijs non habeatur. Illius autem formula talis est.

℞ Galbani, ammoniac. ana ʒ. v. pulueris canthatid. ℔ i. ß. sinapi, piperis, ana ℔ ß viridis æris, pyrethri, ana ʒ ij. ß. euphorbij ʒ. i. ß. ceræ ℔ i ß. picis, resinæ, terebinth. ana. quartaria iij. olei parum. Fiat massa emplastri; cuius ʒ. i. vel ij. extenditur super alutam, & posteriori parti ceruicis admouetur.

Exterius capiti admouentur pulueres, & cucufæ, quibus cerebrum roboratur, eiusque calor intenditur, ac humoris reliquiæ discutiuntur.

℞. Pulueris ireos Florent. ℔ ß. storacis & benioini, ana ʒ. ij Fiat puluis tenuissimus, capillis inspergendus in lecti introitu, & manè pectine decutiendus.

Hic puluis est odore gratissimus, cerebrum roborat, & capillos valdè exsiccat, ita vt a delicatioribus in vsum vocari valeat. Si tamen illius efficaciam intendere volueris, caryophillos, nucem moschatam, & cinamomum addere licebit.

℞ Flor. stechados, anthos, & rosar. rub. ana P. ß. betonicæ siccæ ℈ ij sem. coriandri, ligni rodij, thuris, mastiches, nucis moschatæ, ireos Florent. ana ℈. i. benioini, vernicis, macis caryophyl. ana ℈. ß. Fiat omnium puluis, qui excipiatur rasura scarlatæ, vel cotone moschato, & cum panno serico rubro fiat cucufa interpuncta, pileo assuenda, vel in formam cassidis anticæ perpetuò gestanda.

Sequenti etiam suffumigio caput non parum exsiccari poterit.

℞ Ligni aloes, thuris, mastiches, succini pellucidi, santali citrini, rosar. rubr. & fol. betonicæ siccorum, ana ʒ. i. cinnamomi, macis, caryophyllor. styracis calamitæ, ana ℈. i. Fiat ex omnibus puluis crassior, qui aspergatur super prunas, & fumum hauriat manè ieiuno stomacho; ore, & naribus apertis, capite linteo circumuoluto, ne fumus tam faciè exhalet, eoque vtatur bis, aut ter in septimana

Vel si à suffumigio dolor capitis excitetur, eo saltem suffumigentur singulis noctibus operimenta capitis. In quem vsum potest etiam præscribi sequens paratu facilius.

℞. Thuris, mastiches, styraces calamitæ, benioini, & sandaracæ, ana ʒ. ß. macis & caryophyll. ana ʒ. ii. Fiat puluis crassior pro suffitu.

Quia

Quia vero huiusmodi intemperies contumacissima est, potissimumque pituitæ prouentum, etiam post vniuersales & particulares euacuationes, solet efficere; vitualia etiam remedia præscribenda sunt, quibus per interualla humor educatur, & in cerebro melior illa dispositio, quæ prædictis remedijs inducta est, diutiùs conseruetur. In hunc finem syrupus magistralis componi poterit ex materia in apozematis supra propositis, triplicata purgantium dosi; quo vtetur bis, aut ter in mense ad ℥.ij. vel iij cum decocto betonicæ & maioranæ.

Vel in locum syrupi, sequentibus pilulis vsualibus assuescere poterit.

℞. Aloes optimæ ʒ.ß. turbith.gummosæ, hermodactyl. & agarici recenter trochiscati, ana ʒ. ij. diagridij ʒ.i. zinziberis, & caryophyll. ana ℈ ß. croci & salis gemmei, ana gr. vij. Puluerentur omnia, & pertundantur succo maioranæ, ac denuò exsiccentur in vmbra. Postea excipiantur oxymelite scillitico, & fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ.ß. vel ℈.ii. semel in septimana, duobus horis ante prandium.

Postridie syrupi, aut pilularum, tum etiam bis, aut ter in septimana capiat dosim opiatæ sequentis.

℞. Conseru. rad. acori, aut zinziberis & corticis citri condit. ana ʒ.i. conseru flor. saluiæ & rorism. ana ʒ.vi. nucis moschatæ condit. ℥.ß myrobal. condit. n. 1. theriacæ veteris, & confectionis alkermes, ana ʒ.iij pulueris electarij diambræ & diamoschi dulcis, ana ʒ.i Cum syrupo conditura corticis citri fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ manè duabus horis ante pastum, superbibendo parum vini generosi mediocriter diluti.

Potentiùs cerebrum roborabit balsamum sequens, cuius guttæ iij. vel iv. per interualla sumi poterunt cum vino, vel iusculo.

℞. Ol. nucis moschatæ ʒ. iij. pulu. maioranæ, anthos, & carabes, an. ʒ.ß. moschi, ambræ grisei, an. ℈.i Cum sufficienti quantitate olei cranij humani, reducantur ad balsami consistentiam.

Oleum cranij humani huic vsui idoneum parabitur, ponendo rasuram cranij non humati in retorta cum vini albi s.q. & digerantur in B.M. per aliquot dies, postea distillentur in arena ad siccitatem prodibit oleum aquæ supernatans.

Hoc balsamo possunt etiam inungi nares interiores hora somni ad cerebrum efficaciter roborandum. Aliud tamen balsamum paratu faciliùs ad nares saltem interiùs inungendas, & valde efficax componi poterit in hunc modum.

℞. Ol. è flor. arantiorum ʒ iij ceræ albæ ʒ.i. Liquentur leuissimo calore. Deinde adde ol. succini purissimi ʒ.ß. olei stillatitij saluiæ, & rorismarini, ana gutt. xv. olei spicæ gut. v. Fiat balsamum.

Vtilissimum etiam erit causticum inurere posteriori parti ceruicis, vt materia, quæ in cerebro sensim colligitur, per hanc etiam viam sensim euacuetur.

Denique ad cerebrum exsiccandum atque roborandum efficacissimæ sunt aquæ thermales sulphureæ, nitrosæ, ac bituminosæ, quales sunt nostræ Bellilucanæ. Ex quibus fiunt embrocationes, seu irrigationes capitis per aliquot dies, præmissis vacuationibus vniuersalibus: earumque vsu grauissimos capitis affectus discuti quotidiana docet experientia.

Vtilissimæ etiam erunt aquæ thermales in potu vsurpatæ ad roborandum stomachum, qui cerebro maximè compatitur. Ad eundem finem præscribendus erit puluis digestiuus in hunc modum.

℞. Coriandri præpar. ℥.i sem. anisi, & feniculi dulc. ana ʒ. iij. cinam. & nuc. mosch. ana ʒ.ij. coralli præparat. rasuræ eboris, & marg. præp ana ℈.i. sacchari rosat. ad pondus omnium, vel pro delicatioribus, pondus omnium duplum, fiat puluis, de quo capiat cochl. i. post singulos pastus, nihil desuper comedendo, vel bibendo.

CAPVT II.

De affectibus soporosis, comate, lethargo, caro, & apoplexia.

SOmni præternaturalis quatuor præcipuæ proponuntur differentiæ, coma, lethargus, carus, & apoplexia; quæ cum vt plurimum ab ijsdem causis oriantur, eandem curationem postulant, ideò vnico hoc capite comprehendi possunt.

Differunt autem inter se quatuor isti affectus, quod in comate, seu cataphora, seu subeta Auicennæ est quidem somnus profundus, sed a quo æger excitatur, & oculos aperit & respondet, moxque iterum profundè dormit: in lethargo est somnus comati similis, sed cum febre & delirio: in caro æger febre caret, vt in comate, sed in eo somnus est profundior, ita vt æger excitatus oculos vix aperiat, & non respondeat, sicuti in prædictis; attamen vellicatus sentiat, & integra maneat respiratio. In apoplexia somnus est profundissimus, & omnimoda sensus & motus priuatio, excepta respiratione: atq; ita ægri neque oculos aperiunt, neque respondent, neque sentiunt & respirationem habent difficilem.

Causæ horum affectuum plurimæ assignari possunt. Prima & potissima est humor pituitosus, vel aquosus in cerebro præternaturaliter contentus, qui in minori copia cumulatur, & cerebri substantiam irrorans, ac refrigerans, eiusque meatus insensibiles obturans, coma generare solet. Si verò in eadem copia collectus putredinem concipiat, siue in tumorem collectus sit, siue per totam substantiam dispersus, lethargum producit. Quando vero maiori copia collectus est sine putredine, & totius propemodum cerebri substantiæ imbibitus, carum efficere consueuit. Ac denique si copia adhuc maiori affluens non solum cerebri substantiam, sed etiam ventriculos oppleat, aut saltem mole cerebri concidente comprimat & angustet; necnon principium neruorum in basi caluariæ a cerebro prodiens premat, & spiritui animali transitum præcludat, apoplexiam facit.

Secundò a sanguine etiam redundante in cerebro soporosi affectus generari solent, si nimirum nimia copia in illius vasis contentus crudior, serosior, ac frigidior fuerit, spiritus animales condensat, & motui ineptos efficit, tum copia cerebrum grauando, liberum eorum commeatum impedit, ac pro maiori, vel minori copia, maiori, vel minori frigiditate grauiorem, aut leuiorem affectum producit; sicque tum coma, tum carus, tum apoplexia ab hac causa generari potest.

A sanguine etiam extrauasato, & cerebri ventriculos opplente, vel comprimente, affectus soporosi, præsertim apoplexia, generari solet. Id autem contingit rupta vena in cerebro, vel ob plethoram ad vasa, vel ob contusionem capitis insignem, vel etiam ob vulnus punctim, aut cæsim factum, quo venæ in cerebro diuidi, multumque sanguinem profundere consueuerunt. Sola etiam cranij fractura cerebrum comprimendo stuporem ac comatosum affectum producere potest.

Tertiò à tumore in cerebro genito, & pondere suo grauante, comatosum affectum generari posse dubium non est. Et huius rei exemplum refertur a Platero in Barone quodam obseruatum, qui longo tempore attonitus, & somnolentus, nihil secundum rationem agebat, cibum nec petebat, nec nisi per vim intrusum capiebat, nec lectum nisi coactus accedebat, sed ad mensam tota die brachio innixus, oculisque clausis veluti dormiens sedebat, nec nisi interrogatus sæpiusque admonitus quicquam, sed tunc quoque quæ ad rem minimè pertinebant, respondebat. At post obitum illius aperta caluaria, inuenta est in cerebro glandula magna, dura, supra callosum corpus genita, cuius causa esse potuit ictus quem in capite longè ante morbi principium acceperat.

Quartò vapores immodici ad cerebrum delati comatosi affectus sympathici causa esse possunt. Si enim copiosi & halituosi sint, spiritus animales aggrauant, & veluti caligine suf-

ne suffundunt, quemadmodum nubes in maiori mundo. Solis radios obtenebrans. Si verò crudiores fuerint, cerebrum adeò humectant, vt languidum ad actiones obeundas fiat. Sic ebrij sopore profundissimo a vaporum ex vino, & crudis alimentis eleuatorum copia, detinentur. Sic pueri lumbricis laborantes comatosis affectibus corripiuntur, a crassis & copiosis vaporibus ex crudorum & pituitosorum humorum copia eleuatis. Sic in febribus nonnullis intermittentibus sopor inexpugnabilis accessionis initio contingit, ob crudorum, & putrescentium in venis humorum, præsertim mesaraicis contentorum, copia; qui a calore febrilis paroxysmi attenuati, multos vapores ad caput transmittunt, talemque soporem inducunt, qui interdum cessante frigore, vel rigore cessat; interdum vero vsque ad finem paroxysmi permanet, prout vapores crassiores, aut tenuiores magis, aut minus copiosi faciliùs, aut difficiliùs discutiuntur.

Quinto à medicamentis narcoticis nimia copia assumptis somnus ita profundus excitatur, vt multi ex imprudenti opij vsu in somnum perpetuum demersi fuerint. Talis etiam vis narcotica in quibusdam animalibus reperitur, vt in torpedine. Sic etiam ex morsu Aspidis soporem lethalem induci refert Plutarchus in Cleopatræ interitu. In humanis etiam corporibus qualitas hæc narcotica generatur ex maligna humorum putredine, quæ in malignis ac pestilentibus febribus reperitur, vnde comatosus affectus in huiusmodi febribus sæpissimè contingit, qui malignitatis certissimus est index, & futuræ mortis non rarò prænuncius.

Signa diagnostica varias soporosorum affectuum differentias indicantia, in earum distinctione in principio huius capitis fuere proposita. Ac signa causarum hos affectus producentium ita se habent.

A pituitosis humoribus in cerebro restagnantibus affectus soporosos produci testantur habitus pituitosus, ætas senilis, aut puerilis, regio & tempestas frigida & humida, consuetæ per os & nares pituitosæ excretionis suppressio; & quòd æger ante inuasionem capitis grauitate, oculorum obtenebratione, & totius corporis segnitie affectus fuerit, quodque non rarò in ipso morbo pituita per os & nares effluat, aut in gulam defluens ab ægro frequenter deglutiatur.

A sanguine vero soporosum affectum generari significant, plethorica dispositio, rubor faciei, & capitis dolor affectum præcedens.

Tumor in cerebro genitus vix vllis indicijs internosci potest, sed sola caluariæ apertione post obitum ægrotantis detegitur, vt in casu supra proposito ostenditur.

Sympaticum affectum & à vaporibus ad cerebrum eleuatis oriundum ostendunt, primò absentia eorum signorum, quæ idiopathicum affectum significant. Secundò signa indicantia peculiarem affectum partium a quibus vapores ad cerebrum transmittuntur. Sic a ventriculo vapores huiusmodi eleuari testantur, crapula præcedens, ructus acidi, aut nidorosi, aliaque crudorum humorum in ventriculo, alijsque partibus ventris inferioris redundantium indicia. Si vero a lumbricis oriantur, propria eorum signa apparebunt, proprio capite descripta.

Quod ad prognosim attinet: omnis saporolus affectus periculosus est; sed quò maior & profundior est somnus, a quo æger difficilius expergiscitur, eò maius portendit vitę periculum. Atque ita carus comate, & lethargo periculosior est: apoplexia caro, quæ si fortis fuerit, omninò incurabilis censetur ab Hipp. *Aphor. 42. sect. 2.* qui sic habet. *Apoplexiam fortem soluere est impossibile, debilem vero non facile.* Fortis verò dicitur apoplexia, in qua respiratio inæqualis, inordinata & interdum intermittens est. Si verò ita se habens respiratio magna vi exerceatur, fortior censenda est: si autem respiratio penitus prohibeatur, fortissima est. Contrà verò vbi respiratio aliquem seruat ordinem debilior existit, quæ doctrina proponitur a Gal. *comment. Aphor. prædicti.*

Valdè periculosus est comatosus affectus, qui acutissimò morbo superuenit. Vel enim caloris natiui extinctionem significat, vel malignam & venenatam qualitatem, quæ in febribus malignis cerebrum plerumque solet impetere. Qui per consensum partium inferiorum fit comatosus affectus, & a vaporibus ex ijs eleuatis, minus infert periculum.

Lethargo affecti in septem diebus moriuntur; si vero hos effugerint, sani euadunt. Hipp *secundo de morbis.*

Affectus comatosi in senibus vt plurimum lethales esse consueuerunt. Cum enim propter caloris natiui inopiam, debilem habeant facultatem concoctricem, & expultricem, fit, vt materiam morbificam superare & expellere nequeant, eam in primis quæ in cerebro redundat; siquidem cerebrum cum sit pars corporis frigidissima, aduentante senio caloris imminutionem, & tandem extinctionem citius quàm reliquæ, pati consueuit.

In lethargo parotides superuenientes, vel pus ex auribus effluens cum imminutione symptomatum, salutare; significat enim dominium naturæ supra causam morbificam, quam vel expellit ad emunctoria nondum perfectè concoctam, vel in pus conuersam per ductus naturales euacuat.

Qui ex lethargo seruantur, empyici fiunt, ex Hip. *in Coa. & 3. de morbis.* Hæc sententia, vt sonat, & vt plerique interpretantur, experientiæ non respondet. Vix enim verum empyema ex lethargo genitum, vlli videre contigit. Sed veritati est consentanea Mercurialis interpretatio, quæ vel empyicos, seu suppuratos hoc loco esse intelligendos, quibus per aures, vel nares materia purulenta euacuetur. Docuit enim Galen. *com. Aphor. 7 sect. 5. & Aphor. 44 sect. 7.* per empyema Hippocratem non solum quæ in thorace, sed quæ etiam in singulis partibus fit, suppurationem intelligere.

Saporoso affectui a causa frigida oriundo phrenitidem succedere bonum: quandoquidem a calore intensiore phrenitidem efficiente materia pituitosa, affectum soporosum producens concoquitur.

Apoplectici in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit, Hip. *de morbis, & Aph 51. sect. 6* Illa autem febris acuta esse debet, & essentialis, ab humorum, & spirituum efferuescentia oriunda, vt possit materiam morbificam discutere. Si autem remissior fuerit, & symptomatica, qualis apparere consueuit in apoplexia, quæ a dispositione inflammatoria cerebri, & nimia sanguinis copia in venis illius contenta, exoritur, morbum non imminuit, quin potius phrenitica quædam symptomata accersit, quæ facultates animales debilitant. Et in hac causa phrenitis soporoso affectui superueniens non est bona; vt in superiori prognostico dicebatur. Præterea febris morbum solutura alia conditione indiget, vt nimirum a principio morbi accidat, dum natura adhuc in suo robore consistens validos conatus exercere potest; quæ enim iam progresso morbo superuenit, salutaris non est, vt docuit Hipp. in Coacis. *Apoplecticæ,* inquit, *affectiones derepente exolutorio modo fientes, febre temporis progressu accidente perniciosæ.*

Apoplecticis ἱδρῶτες superuenientes mala; illa enim sudatiuncula summam naturæ oppressionem significat.

Ad horum affectuum curationem, sicut, & reliquorum omnium, tria instrumenta medica necessaria sunt, diæta, chirurgia, & pharmacia.

Diæta in horum affectuum principio tenuissima est imperanda, quia morbi sunt acutissimi; ideò solis iusculis ægri nutriendi sunt, per dilucida interualla vsurpatis. In declinatione verò, & in curatione prophylactica eadem diæta conuenit, quæ in frigida cerebri intemperie descripta est.

Reliqua duo instrumenta sequenti methodo sunt vsurpandi.

Quandoquidem huiusmodi affectus soporosi præcipites sunt, & periculo pleni, sedulam Medici diligentiam postulant, & in talibus casibus remedia festinanter administranda sunt.

Primo igitur Medicus ad affectum aliquem soporosum vocatus, ægrum confestim a graui illo somno excitare conabitur, omnibus sensibus obiecta vehementia offerendo. Atque adeò oculi radijs solaribus, & luci splendidi obijciendi.

Aures

Aures clamoribus, strepitu, sonitu concutiendæ, & inprimis æger proprio nomine magna voce sæpè appellandus est.

Naribus acria, vt ruta, castoreum, acetum, obijcienda. In os & palatum itidem acria inijcienda.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum euulsionibus, ligaturis, digitorum complicationibus & alijs huiusmodi irritandus.

Clyster lauans præscribatur, primum ex decocto communi, vt citius paretur, in hunc modum.

℞. Decocti communis clysteris ℔.i.ß. hieræ picræ, & diaphœn. ana ℥.i. ol. lilior & rutac. ana ℥.i.ß. mellis anthosati ℥.ij. salis ʒ.i. Fiat clyster, inijciendus statim.

Dum hæc fiunt, seriò apud se meditari debet Medicus, an venæ sectio celebranda sit; quandoquidem in hisce affectibus, quod dicit Celsus de apoplexia, sanguinis detractio, vel occidit, vel liberat. Conuenit autem venæ sectio, si sanguis causæ principalis, vel adiuuantis, vel sine qua non, rationem habeat, viresque ferant.

Vires autem non actionum animalium ablatione æstimandæ sunt, sed quales ante morbi inuasionem fuerant. Si enim tum satis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt, nisi plane fortis sit apoplexia. Neque vires sunt debiles per resolutionem, sed per oppressionem.

Si verò nullo modo sanguis peccet, aut vires sint verè deiectæ, aut æger admodum senex, venæ sectio omittenda.

Statim verò & sine omni mora, siue noctu, siue interdiu, affectu quis corripiatur, venæ sectio instituatur, & quidem ante clysterem, si quamprimum iniectus non fuerit. Fricetur tamen priùs corpus, & aperiatur vena in brachio.

Hoc etiam aduertendum est, vtilius ac tutius esse non vna vice mittere quantum opus est sanguinis, sed per vices, intra tamen paucarum horarum spatium. Nam per iteratam illam sanguinis missionem, & materia facilius mouetur, & vires non deijciuntur. Inspiciatur post primam venæ sectionem ægri facies, & pulsus exploretur. Et si color faciei viuidior reddatur, & respiratio facilior, ac pulsus benè habeat, optimè sperandum, & confidentius venæ sectio repetenda.

Vulnus in venæ sectione fiat ampliori foramine; aliàs enim sanguis, qui crassior est, statim subsistit.

Quò magis abundat sanguis, eò liberalius detrahi debet. Si verò pituita magis luxuriet, parciori manu mittendus est, ne calor natiuus, ad hunc affectum discutiendum tantopere necessarius, quadam tenus infringatur.

Copiosæ & frequentis sanguinis detractionis in apoplexia exemplum singulare proponitur à Zacuto Lusitano, *lib. 1 historia Medicorum principum, hist. 33.* his verbis. *Nobilis quedam fœmina iuuencula, in omnium rerum obliuionem, deinde in veram apoplexiam cum menstrua effluuio incidit. Cui cum plurima, tam in superioribus, quam in inferioribus partibus essent celebrata auxilia, per ligaturas, acres clysteres scarificatas cucurbitas dorso applicatas, neglecta indicatione, que à menstruo actu fluente desumitur, ob vrgens ex procrastinatione periculum, cum viribus esset valentibus, factis frictionibus crurum, & cucurbitulis femoribus appositis, octo horarum spatio, quater è cephalica copiosè sanguinem misso, à quo præsidio loqui cœpit, & conualuit.*

Quidam practici recentiores audent in apoplecticis iugulares venas aperire, sicque omnes propemodum liberati affirmant: in eaque apertione hac methodo progrediuntur. Primò collum leuiter constringunt linteo, apertione facta statim laxant, sanguis spontè fluit, sine ligatura, quæ posset sanguinem ad caput attrahere; vulnus postea occludunt emplastro glutinante sine ligatura, eoque facilè sanguinem cohiberi asserunt. Quod confirmat Zacutus Lusitanus, qui tamen ligaturam adhibet, *obseru 79. lib. 1. Praxis Medica admirandæ*; vbi refert historiam anginæ acutissimæ, in qua peritissimorum Medicorum consilio venæ iugulares apertæ fuerunt; vnde sequutus est irreparabilis (vt ipse loquitur,) sanguinis fluxus, quo æger in omnimodam virium iacturam lapsus est. Vocatus Zacutus accurrit, emplastrum Galenicum superimposuit, quo ipse *lib. 5. meth. c. 4.* ad arteriarum, & iugularium hæmorrhagias feliciter vtitur: sicque collo commodè ligato, æger iam exhaustus reficitur, & a morbo liberatur. Emplastrum verò componitur ex thure, aloe, & pilis leporinis, albumine oui subactis, dupla thuris ad aloen quantitate, vt docet Gal. *loco citato*; aliquando vero æquali vtriusq; quantitate, in durioribus scilicet corporibus. Superiorem operationem Gal. comprobat, cum dicit hoc emplastrum venarum iugularium profluuium citra vinculum sistere. Hoc etiam animaduerti velim, in apoplexia sanguinem ex vena aperta tanto impetu non profluere, quemadmodum in angina; quia in illa sanguis est refrigeratus, ac veluti congelatus: vt docuit Hippocrates 2. *de morbis*, & ea ratione creditur venas & arterias carotides obstruere; in hac vero feruidus est ac tenuis, cum anginosi febre acutissima laborare soleant.

Purgatio instituatur paucis horis post venæ sectionem, neglecta temporum electione. Neque enim in purgando cunctabundus nimis, aut timidus esse debet Medicus, cum morbus valdè vrgeat & breui sua percurrat tempora. Et illa purgatio forti medicamento debet fieri, quia humor contumax est, & obruta facultas, nec nisi vehementioribus irritatur.

Illud autem medicamentum vulgo fieri solet ex ℥.i. electarij diacarthami, dissoluta cum aqua betonicæ, addendo castorei ℈ ß. Vel

℞. Turbith. electi ℈.iv. agarici recenter trochisc. ʒ.ij. zinzib. ℈.ij. sem. fœniculi ℈.i. castorei gr. vi. Infundantur in sufficienti quantitate aquæ betonicæ. In colat. ℥. iij. dissolue electarij diacarthami ʒ. iij. syrupi rosac. ℥.i. fiat potio. Vel

℞. Massæ pilul. coch. min ʒ.i. castorei gr. iij. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ septem; & si æger non possit deglutire, dissoluantur in aqua saluiæ, lauendulæ, vel betonicæ. Vel

℞. Massæ pilul. coch. mai. & de agarico, ana ʒ ß. trochisc. alhandal, diagridij & castorei, ana gr. iij. Fiat massa cum melle anthosato, quæ dissoluatur in aqua saluiæ. Vel fiat talis potio.

℞. Fol. sennæ ℥.ß. agar. albi ʒ.i.ß. turbith. elect. ʒ.i zinzib. & galangæ, ana ʒ ß. Coquantur in aqua saluiæ & rorismar. Colat. ℥. iij.ß. adde electarij diacarthami ʒ. ij. castorei ℈.ß. oxymelitis simplicis ℥.ß. Fiat potio.

In lethargo purgatio ab initio mitior esse debet, propter febrem continuam coniunctam, ex agarico, cui aliquid rhab. addi potest, vel scammonij, aut pilulis de hiera cum agarico, cum bilis plerumque humorum ad caput vehiculum sit. In morbi tamen progressu, cum iam materia ad caput fluxit, & in eo hæret, purgantibus etiam prædictis vtendum est.

Trallianus scammonij ℈.i. cum castorei ℈.ij. in oxymelite exhibet, quo multos lethargicos deploratos se restituisse refert. Et Oribasius ex Ruffo Ephesio refert, nullum aliud esse lethargo correptis æquè vtile, atque efficax medicamentum ad purgandam pituitam, quam bilis admixta in caput detulit, quam scammonium cum castoreo exhibitum.

Sæpè vero accidit facultates esse ita oppressas, vt medicamenta in actum minimè deducantur, atq; adeo etiam nihil operentur: quod mali ominis est, & ita affecti vtplurimum pereunt. Attamen, quia, vt inquit Celsus, quando huiusmodi tempestates ingruunt, remedia etiam cum aliqua temeritate rapienda sunt, & omninò periculum in hoc morbo aliquid tentare permittit. Nam vt Serenus habet, *Medici hac potiora putant, quàm dulci morte perire*. Et, vt idem Celsus, *multa in præcipitati periculo rectè fiunt, quæ alias esset omittenda*. Ideò propositis remedijs non proficientibus, ad ea quæ ex antimonio parantur licet transcendere, præsertim ea, quæ minus vehementia sunt, qualis est aqua benedicta, ex croco metallorum composita; quæ per superiora & inferiora potenter expurgans, tantam pituitæ copiam non solum è ventriculo: partibusque inferioribus, sed etiam è cerebro educit, vt hac euacuatione interdum ægri liberentur. Et bona fide testari possum, me virum nobilem ex primoribus huius ciuitatis vidisse, ter intra biennium ab apoplexia hoc solo remedio liberatum. Quamuis

autem

autem nonnulli etiam viri doctissimi vomitoriorum vsum in hisce affectibus improbent; tamen experientiæ magis credendum est; quæ etiam nos docet quotidianis experimentis pueros comate affectos sale vitrioli vomitiuo promptius & tutius, quam vllo alio remedio liberari.

Tinctura nicotianæ in aqua vitæ extracta & ad ʒ.ij. cum melle excepta, & in os insusa potenter educit.

Interim medicamento purgante exhibito, antequam operari incipiat, & dum etiam operatur, reuellentia omnium generum in vsum reuocanda sunt non solum frictiones, & ligaturæ anteà propositæ, sed etiam cucurbitulæ dorso, scapulis, brachijs, & femoribus affixæ, sine scarificatione, si sanguinis missio sufficiens celebrata sit, & cum scarificatione, saltem earum aliquæ, si phlebotomia fuerit omissa.

In apoplexia non admoueantur cucurbitulæ posteriori thoracis parti, aut hypochondrijs, ne contractis thoracis & abdominis musculis, respiratio magis impediatur.

Summum & vnicum remedium habentur, præsertim in apoplexia, cucurbitulæ capiti impositæ. Quod remedij genus insignis ille Medicus Fracastorius apoplexia correptus nutibus suis iudicasse fertur; sed non intellectus perijt.

Zacutus Lusitanus *hist. 31 lib. 1. de Medicorum principum historijs*, refert desperatam apoplexiam, cucurbitula bis occipiti admota cum profundis scarificationibus, a se curatam fuisse.

Vesicatorium posteriori parti ceruicis & scapulis admoueatur.

Clysteres acres injiciantur duo, vel tres eadem die.

℞. Fol. parietar. hyssopi, calamenti, origani, saluiæ, rutę, & centaurij minoris, ana M. i. sem. carthami ℥. ß. sem. fęniculi & cumini, ana ʒ. iij. agarici albi in nodulo inclusi ʒ. ij. pulpæ colocynth. in eodem nodulo inclusæ ʒ. i. ß. Coquantur ad ℔ ij. In colat. dissol. hieræ picræ ℥ ß. diaphęnici ℥. i. olei rutacei ℥. ij. Fiat clyster.

Chymici clysteribus admiscens aquæ benedictæ ℥. ij. vel iij. & sic potenter purgant.

Aquæ autem huius dosis augeri potest ad ʒ. iv. & ℥. vj. Imò vero antequam è phiala educatur, aliquantulum agitari debet; vt nonnihil pulueris in fundo residentis admisceatur, vnde vires efficaciores euadunt. Ideò vt plurimum clysteres ex aqua benedicta, seu vino Emetico, hac formula præscribere soleo, qui in multis affectibus, præsertim colicis doloribus, miranda præstant.

℞. Decocti emollientis ℔. j. diaphęnici ℥. i. aquæ benedictæ turbidæ ʒ. iv. Fiat clyster.

Si clyster debito tempore non reddatur, glande aluus proritetur.

℞. Pulu. hieræ picræ Gal. ʒ. ij. pulpæ colocynthidos, agarici albi, ana ʒ. ß. diagridij ℈. i. salis gemmei ʒ. ti. mellis ad debitam consistentiam cocti quantum satis; fiant suppositoria.

Sæpè tamen accidit, vt sphincter ani resoluatur, vnde anus planè pateat, ac clysteres sine fructu injiciantur, cum retineri non possint; qui casus plerumque desperatus est.

Naribus admoueantur castoreum cum aceto, quæ specifica proprietate somnum excutere creduntur.

Efficax etiam remedium est, si acetum accerrimum supra laminam candentem effundatur, & vapor ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, si aceto addatur semen nigellæ, rutæ, & castoreum. Ipsum etiam acetum modicè calefactum & naribus adhibitum excitat potenter, si accerrimum sit, & adhuc potentiùs, si ei piper & castoreum admisceantur. Excitat etiam a somno suffitus sulphuris.

Pili capræ vsti, & cornu cerui & capræ vstum, & naribus admotum, potentissima sunt ad excitandum altissimè dormientem.

Succini albi fumus ad apoplecticos excitandos præstantissimus est, si tum illius oleo tempora & nares sæpè illinantur.

Fiant etiam frictiones in plantis pedum cum sale & aceto, manibus inunctis oleo rutaceo & de castoreo: lingua & palatum inungantur theriaca veteri, in aqua cælesti, aut apoplectica dissoluta. Sed aduertendum est ne theriaca recens adhuc sit: nam ratione opij somnum inducit. Ad eundem vsum reuocari poterit aurea Alexandrina, & confectio ancardina. Sinapi etiam potest coqui in vino forti, & eo palatum inungi. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præstant. Omnibus verò hisce castoreum vtiliter admiscetur.

Vniuersali euacuatione peracta, & purgato corpore, caput euacuandum est, tam sensibiliter, quàm insensibiliter.

Sensibiliter per nares & palatum, errhinis, & sternutatorijs, in curatione frigidæ intemperiei cerebri propositis, & inunctionibus palati supra descriptis. Hisce omnibus addantur ruta, castoreum, acetum.

At de sternutatorijs hoc aduertendum, si affectus perseueret, & æger difficulter excitetur, eorum vsum commodissimum esse; non tamen diutius in ijs persistendum, ne caput repleant, humores commoueant, ac fundant. Sed initio morbi ab intempestiuo sternutatoriorum vsu abstinendum, cum magis ab ijs tum materia fundatur, & partibus impingatur, vnde morbus fit contumax, vel interdum leuior affectus in apoplexiam degenerat.

Tandem insensibiliter resoluentia applicanda; quæ in sequentem modum componi poterunt.

℞. Baccarum lauri & iuniperi, ana ʒ. i ß. rad. angelicæ, zedoariæ, imperatoriæ, ana ℥. i. fol. beton. saluiæ, rorismar. ana M. i. rutæ, satureiæ, maioranæ, flor. lauendulæ, ana M. ß. Coquantur in aceti sufficienti quantitate. Hoc decocto spongia, aut linteum imbutum, aut stupæ, capiti calidè applicentur. Mirum quantum auxilij soporosis affectibus hoc remedium afferat. Brachia quoque & manus eo abstergantur, eoque crura & pedes fricentur.

℞. Castorei ℥. ß. capil. hominis vstorum ʒ. iij. succi rutæ, aceti, & olei communis, ana ℥. ij. Coquantur ad vnguenti consistentiam, quo illinatur caput calidè post fotum. Vel

℞. Olei costini, castorei, & de euphorbio, ana ℥. i pulu. sinapi, euphorbij, ana ʒ. i. aceti cochlear i. ceræ quantum satis. Misce, fiat vnguentum.

Si prædictis remedijs non cesserit affectus, vesicatorium magnum vertici, & sincipiti erit applicandum.

Efficacius multò euadet vesicatorium, si euphorbium ei addatur, quod è profundioribus capitis partibus humores attrahit ad superficiem.

Nonnulli etiam, cum morbi vis maxima est, audent cauterium actuale occipiti inter primam & secundam vertebram applicare.

Zacutus Lusitanus plura eodem tempore applicuit, cum fęlici successu; vt testatur *lib. 1. praxis admiranda, obseruat.* 14. his verbis. *Vocatus vt inuiserem ægrum, qui post dies triginta inexpugnabili dormiendi necessitate correptus, cum febricula lenta, ægrè palpebras attollere poterat, profundo somno immersus. Hic varia reuellentia, & vacuantia erat expertus, quibus cum non leuaretur, ad cauterium accessi cum vtilitate summa. Quare candenti ferramento crustas in vertice capitis excitaui, in occipite vnam, & circumcirca multas; ex quibus cum excitaretur æger, & ichores effluerent, expergefactus ad mentem redijt. Hoc auxilio præter omnium spem, omnibus tentatis memini me bis carotides persanasse. Hi enim ignes ope, liquata pituita, & per multos dies, per os, & nares excreta, conualuere.*

Alij, ex antiquorum præscripto, sartaginem candentem capiti admouent ea distantia, vt pilos, non cutim capitis possit comburere.

Commodè quoq; in huiusmodi affectibus, aliquid aquæ cęlestis, vel apoplecticæ ægro infunditur. Aquæ enim hæ ob summam penetrandi vim, præstantissimum sæpè afferunt auxilium, (& multos ab imminenti apoplexia, vel etiam iam præsente liberarunt) modò sanguis non valdè abundet: qui aquarum illarum vsu posset fundi.

Aquarum autem apoplecticarum multæ descriptiones habentur apud Langium, VVeccherum, Quercetanum, Crollium & alios. Vnam tantum, exempli gratia, ex selectionibus simplicibus a nobis compositam hic afferre lubet.

℞. Rad.

℞. Radic. peoniæ, visci quercini, ana ℥.ij. calami aromat. galangæ, cyperi, ana ℥.j. fol. beton. saluiæ, maioranæ, ana M. j. sem. peoniæ, anisi, fœniculi, carui ana ʒ.iij. flor. lauendulæ, stœchados, & rorismar. ana. P.j nucis mosch. macis, caryophyl. cubebar. granor. paradisi, cardamomi, ana ℥.ß. cinamomi ℥.ij. croci ʒ.j.ß. specierum diambræ, & diamoseni, ana ʒ.ij. Contundantur & incidantur, vt artis est, & reponantur in alembico vitreo, desuper affundendo spiritus vini optimè rectificati q. s. vt tribus digitis materia superemineat. Digerantur in B.M. per octo dierum spatium, postea destillentur, & aqua seruetur in vase vitreo bene clauso.

Si tandem morbus ad declinationem translatus esse videatur, somnusque ille profundus iam discussus fuerit, omissis prædictis remedijs, soli roboranti cerebri incumbendum est. Quod satis commodè fiet vsu quotidiano opiatæ cephalicæ, pro frigida intemperie cerebri descriptę. Vel si potentius agendum est, aqua apoplectica vsurpari poterit.

In primia vero castorei vsus continuetur, si malum protrahatur, & manè per aliquot dies eius grana iij. vel iv. oxymelite simplici, vel scil. exhibeantur, testatur Trallianus, multos isto morbo victos, hoc solo remedio mortem euasisse.

Exterius etiam vtiliter admouentur balsama apoplectica, quorum variæ extant formulæ apud Chymiatros. Nos vnicam, e.g. hic tantum subijciemus.

℞. Olei nucis moschat per expressionem parati ℥.ß. ambræ griseæ, moschi optimi & zibetæ, ana ℈.j. ol. destillati lauendulæ, succini, cinnamomi, rorism. caryophyl. ana ℈.ß. Misce, fiat balsamum, quod naribus & auribus instilletur, palatoque illinatur singulis diebus mane. Ad hanc rem etiam valdè commendatur oleum nucis moschatæ destillatum, eodem modo vsurpatum.

Denique in horum affectuum generali curatione diligenter aduertendum est, in ijs qui fiunt a sanguine, minus calefacientia medicamenta esse adhibenda, at phlebotomiam largiori manu celebrandam, postea venam frontis aperiendam: tùm etiam purgantibus phlegmagogis cholagoga esse admiscenda.

Qui hisce affectibus semel affecti, ab ijsque liberati sunt in eos vtplurimum solent recidire. Quod vt præcaueatur, frigidior cerebri intemperies corrigenda est, eademque illius cura instituenda, quæ suprà fuit proposita. Eademque via & methodo imminens apoplexia, vel carus, vel lethargus, vel coma præcauebitur. Et si cerebrum valdè refrigeratum est, post vniuersales vacuationes, aqua apoplectica in vsu frequenti esse poterit. Vel etiam vti poterit tabellis in sequentes modum compositis.

℞. Ambræ griseæ ℈ ß. olei destillat. anisi, cinnamomi, nucis moschat. ana guttulas ij. olei caryophyll. gutt. j. sacchari in aqua flor. aurantiorum dissoluti ℥.iv. Fiant tabellæ, capiat ʒ.j. vel duas manè.

Pilulæ caput roborantes etiam vsurpari poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Cubeb. mastiches, nucis moschat. caryophyll. ana ʒ.j. ambræ griseæ ʒ.ß. moschi gr. vj. Cum succo maioranæ formentur pilulæ, capiat ℈.j. hora somni bis in septimana.

Cōmendatur etiam, & apud multos in vsu est hic puluis.

℞. Succini albi ℥.ß. pulu. electar. diarrhod abbatis ʒ.ij. radic. peoniæ ʒ.j.ß. Fiat puluis, de quo capiat ʒ.j. in aqua conueniente ante nouilunium.

Vtile quoque est nucem moschatam sæpè ore detinere, & masticare.

Tum etiam odoramenta sæpè naribus admouenda sunt, & in primis balsama apoplectica.

Aromata in cibis vsurpentur: post pastus puluis digestiuus, in curatione frigidæ intemperiei cerebri descriptus.

Si a sanguinis copia affectus soporosus metuitur, illius in primis quantitas imminuenda est, dandaque sedulò opera, vt hæmorrhoides profluant, quo nihil vtilius esse potest.

His etiam purgationes instituendę sunt, ex senna & rhab. eaque remedia eligenda, quæ minus calefaciunt.

Si denique ab humore melancholico metuatur apoplexia, fluxus hæmorrhoidum etiam vtilissimus est, purgatio iterata humoris melancholici, & medicamenta proposita, ad roborandum cerebrum; præcipue verò puluis ex succino, diarrhodone & peonia supra descriptus.

CAPVT III.

De comate vigili.

Licet coma ἄγρυπνον, seu vigil ad soporosos affectus referri soleat, quia tamen longè diuersam a cęteris conditionem obtinet: ideò seorsim in hoc capite explicandum est.

Est autem coma vigil affectus, in quo ægri clausis oculis decumbunt, vt dormire videantur, cum tamen vigilent, delirent: ac si eos tetigeris, statim oculos aperiunt, & torvè aspiciunt, & iterum delabuntur in somnum, qui varijs imaginibus & deliramentis impeditur, ita vt vigilare cogantur. Hunc affectum Gal. medium constituit inter phrenitidem & lethargum, & typhomaniam appellat.

Causa huius affectus vulgatissima, est bilis cum pituita permista, a quibus humoribus cerebrum tantum irrigatur, vel tumorem atque inflammationem concipit, vnde erysipelas œdematosum, vel œdema erysipelatosum exoritur. Cum autem ea humorum miscella varijs modis & proportionibus fieri valeat, sic varij in diuersis ægrotantibus isti affectus apparent. Si enim bilis in mixtione præualeat, delirium maius est, & ægri, licet clausos habeant oculos, minus dormiunt; si vero pituita prædominetur; ægri magis dormiunt, minùs delirant, & expergefacti minùs vociferantur, ac desipiunt.

Fit etiam comę vigil per sympathiam a vaporibus biliosis, & pituitosis simul mixtis in cerebrum translatis quod non rarò solet contingere in febribus ex humorum miscella oriundis, præcipue hemitritæis ex tertiana & quotidiana compositis. Non est tamen inconueniens asserere, vapores simpliciter calidos & humidos in febribus satis intensis hunc affectum producere, quia ab humiditate fit somnus, a calorem autem vigilia.

Diagnosis huius affectus ex ijs quæ antea dicta sunt satis elucescit. In eo enim laborantes clausis oculis permanent, & somnum capere videntur attamen dormire nequeunt, & se varijs modis exagitant, sese subitò erigunt, è lecto surgere nituntur, & iterum in somnum relabuntur. Causarum varietas ex prædictis etiam facilè dignoscitur.

Periculosus affectus maximè censendus est. Siue enim tumore & inflammatione cerebrum afficiatur, graue malum esse consueuit, seu alio quouis modo a prædictis humoribus obsideatur, siue a vaporibus ex febrium malignarum materia oriundis afficiatur.

Deliria vehementiora in comate vigili conuulsionem efficiunt: fiunt enim ab humore, vel vapore acerrimo, qui partes neruosas feriendo, conuulsionem facilè concitare potest.

Curatio comatis vigilis idiopathici ijsdem instrumentis perficitur, quibus phrenitis & lethargus curati consueuit: quod si magis ad phrenitidem deflectat, illius remedia magis adhibentur. Si verò magis ad lethargum inclinet, eiusdem remedia magis vsurpantur. Sympathici verò comatis curatio a febris malignæ curatione dependet, a qua sumit originem. Peculiariter tamen remedia vapores illos a cerebro reuellentia, & repellentia vsurpanda sunt in principio, vt phlebotomia ex brachio, & malleolo, & oxyrrhodina fronti & sincipiti admota; quibus accedent clysteres frequenter iniecti, cucurbitulæ tum siccæ, tum humidæ scapulis, dorso, natibus, & cruribus affixæ; vesicatoria ceruici, brachijs, & femoribus admota: & si quid cerebro infixum videatur, deriuatio per apertionem venæ frontis; aut hirudines ponè aures, & temporibus affixas molienda erit, simulq; resolutio procurandæ animalibus tenellis calentibus capiti admotis.

CAPVT IV.

De Catoche, seu catalepsi.

QVædam apud authores confusio reperitur circa catochi nomen, quod alij pro comate vigili, alij pro catalepsi vsurpent; illis autem occasionem dedit Paulus, qui *lib.3 cap.8.* de duplici catoche agit, & primum sub illius nomine de comate vigili tractat: in fine verò sub eodem nomine catalepsim explicat. Vsus tamen inualuit, vt catochus, & catalepsis pro vno & eodem morbo apud omnes propemodum authores habeatur. Latini vulgò congelationem appellant.

Rarissimus est affectus, & admiratione dignissimus, & quicumque ex authoribus aliquem eius casum viderunt, obseruatione dignissimum censuerunt, eiusque historiam describserunt. Primus omnium Galen. *comment. in 1. prorrhet sect.2 partic.36* cuiusdam condiscipuli sui historiam proponit, qui cum assiduo studio se fatigaret, catalepsi correptus est, *iacebat*, inquit, *veluti lignum prorsus inflexus rigidusque, atque extensus. Videbaturque oculis apertis ita nos intueri, vt ne connuueret quidem, nihil tamen loquebatur. Is quoque eodem tempore quæ loqueremur audire se dixit, quamquam non euidenter clareque; nonnulla item & memoria tenens referebat, præsentesque omnes se conspicere dixit; ita vt quorundam actiones recordatus exponeret; sed neque loqui posse, neque membrum vllum mouere.* Fernelius verò *lib.3. de morborum partibus cap 2.* duas refert historias quæ sic habent. *Vnus dũ literis & chartis sedulo inuigilaret, repentè hoc vitio perculsus ita quidem obriguit vt sedens calamumque digitis premens, oculis in libros defixis, putaretur in eadem studia incumbere, donec vocatus ac impulsus, deprehensus est omni sensu atque motu carere. Alterum mortui ritu iacentem inuisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam. Facilis tamen inerat respiratio, & quicquid in os ingerebatur, promptè vorabat; è lectulo sublatus, solus insistebat, impulsusque incedebat, & quocumque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum, vel stabile permanebat; expressam quandam dixisses lamam, aut arte progredientem statuam.*

Similes historias videre est apud Schenkim, Marcellum Donatum, Rondeletium, Iacotium, & alios. Ex quibus colligitur, in hoc affectu sensuum internorum & externorum abolitionem cum membrorum rigiditate vt plurimùm reperiri; interdum tamen sensus non esse prorsus abolitos, ita vt ægri colloquentes audiant; interdum etiam membra non esse rigida, sed ab adstantibus flecti posse, & in varios situs moueri.

Causæ huius affectus variæ assignari possunt. Galen. *com. Aphor.3. sect.2.* frigidæ & siccæ cerebri intemperiei catalepsis generationem tribuit, quæ quidem intemperies partem cerebri posteriorem præcipuè occupat, eam constipat, & condensat; vnde nerui ab ea oriundi etiam condensantur, & tensi ac rigidi euadunt. Talis etiam intemperies totum neruosum genus occupare potest, ab externa vel interna causa producta. Hanc tamen causam nonnulli in dubium reuocant, existimantes tantam frigiditatem in viuente corpore reperiri non posse, quæ talem neruis congelationem inferat. Verum hoc tacitè redarguit Galen. *lib de diff. morb. cap.5.* ratione ab experientia desumpta his verbis. *Nam ij quos in itinere vsque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci emprosthotonos, opisthotonos, tetanosque appellant; nonnulli vero his passionibus quas congelationes nominant, affliguntur.* Docet igitur Gal. à frigore externo catalepsim generari posse. Et ratio facilè persuadet, in ijs qui in itinere ex intenso frigore rigescunt & intereunt, rigiditatem mortem præcedere, atque adeo minorem frigiditatem eam posse inducere, quam sit illa, quæ mortem inducit; sicque congelatio neruorum, seu catalepsis a frigida intemperie produci poterit, quæ citius talem affectum pariet, si siccitatem comitem habuerit.

Frequentius tamen generatur his affectus ab intemperie frigida & sicca cum materia coniuncta. Illa autem materia est humor, aut vapor melancholicus, a quibus constipatio partis cerebri posterioris, & neruorum tensio, atque rigiditas inducitur, non solum qualitate sua frigida & sicca, sed etiam quantitate, quæ replendo distentionem facit.

Aetius *li.6. cap.4.* a sanguine etiam fieri posse catalepsim asseruit, cui subscribit Rondeletius, dicens illud contingere quando venæ & arteriæ cerebri opplentur, vnde rigescit corpus, & distentum in modum corporum a frigore congelatorum conspicitur. Hanc sententiam confirmat historia nobilis mulieris febre synocho laborantis, quæ 19. die catalepsi correpta est, sed largo tandem fluente è naribus sanguine liberata.

Sennertus nouam excogitauit causam, quam dici esse spiritum quemdam congelantem, a quo spiritus animales figuntur, & immobiles redduntur; illam antè vim congelatiuam, & fixatiuam ab intemperie frigida & sicca dependere negat; sed è qualitate quadam occulta exoriri asserit, huiusmodi spiritus congelantes in Macrocosmo reperiuntur, vt in fulmine, a quo interdum homines rigidi & veluti congelati redduntur; quemadmodum refert Cardanus octo messores sub quercu cenantes, fulmine percussos fuisse, & eandem figuram corporis seruasse, vt vnus comedere videretur, alter manum poculo admouere, alius bibere, licet omnes essent exanimati. Vulgò etiam asseritur vinum in dolio a fulminis spiritu interdum congelari; in terræmotibus, aliquando spiritus quosdam è terra erumpere, a quibus homines, & reliqua animalia repentè consistunt, & rigida manent. Addit Sennertus vim congelandi in nitro & pluribus alijs mineralibus insignem reperiri. Exempla eorum non affert. Nos vnum proponimus ex plumbo desumptum, cuius vapor mercurium ita figit, & congelat, vt malleabilis euadat. Hoc Sennerti inuentum non esset prorsus reijciendum, nisi ille hanc vnicam catalepseos causam statuens, reliquas omnes expungeret, quæ cum a Gal. alijsque præstantissimis Medicis stabilitæ sint, temerè non sunt reijciendæ. Neque vlla necessitas cogit ad causas occultas confugiendi quando manifestæ habentur, talem effectum producendi capaces, vt in earum enumeratione satis demonstratum est. Et cum Sennertus huiusmodi spiritum congelantem ab humore melancholico excitari dicit, illius sententia a communi parum distat, quæ humori, aut vapori frigido, & sicco, atque adeò melancholico catalepsis generationem tribuit.

Diagnosis huius affectus satis manifesta est ex historijs supra ex Gal. & Fernel. propositis: malum enim subitò hominem inuadit, eumque in eo statu detinet, in quo primò eum offendit. Sicque immotum seruat, ac si congelatus esset. Diuersitas verò symptomatum in differentijs proposita sensibus ipsis discernitur.

Prognosis huius affectus eadem propemodum instituenda est, qualis in soporosis affectibus fuit proposita: nempè affectum esse periculosum, & pro maiori, aut minori intensione symptomatum, maius aut minus portendere periculum.

Curatio autem duplex instituenda est: vna in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo ad ægrum excitandum conuenient ea remedia quæ in soporosis affectibus descripta sunt. Extra paroxysmum curatio melancholiæ morbi hic omninò conueniet, si catochus ab humore, aut vapore melancholico generetur; quæ quidem causa frequentissima est. Si autem frigida intemperies sola, a causa externa, vel interna producta, huic malo originem dederit, quæ illam emendant remedia capite primo huius libri erunt depromenda. Ac deniq. si copia sanguinis hunc affectum generet, vel foueat, illius imminutio per venæ sectionem erit consentanea.

Victus ratio calefaciens & humectans præscribenda erit, sicut in affectibus ab humore melancholico oriundis.

CAPVT V.

De Paralysi.

PAralysis est priuatio motus & sensus in quibusdam partibus ob impeditum influxum spirituum animaliũ.

Variæ

Variæ sunt illius differentiæ. Vel enim omnes quæ sub capite sunt, partes occupat, & παραπληγία dicitur vel dimidiam tantum corporis partem, ἡμιπληγία nominatur; vel vnicam tantum particulam obsidet, & paralysis particularis appellari solet. Quamuis nonnulli authores paralysim, hemiplegiam, paraplegiam, paresim, & resolutionem pro vna & eadem motus, & sensus priuatione, quæ dimidiam corporis partem occupat, indiscriminatim vsurpent.

Duplex iterum paralysis constituitur. Vna perfecta, in qua motus & sensus omninò abolentur. Altera imperfecta, in qua functiones illæ tantùm imminuuntur; & si leuis sit earum imminutio, nondum paralysis, sed torporis, vel stuporis nomen obtinet, quia via est ad veram paralysim, & quasi prodromus illius.

Alia etiam est species imperfectæ paralysis, quando motus læditur illæso sensu, vel vice versa.

[a] Causæ paralysis in genere sunt illæ omnes, quæ spirituum animalium influxum in neruos & musculos impedire possunt.

[b] Omnium frequentissima est humor pituitosus, qui neruos obstruendo, comprimendo, densando, vel refrigerando, dictum spirituum animalium influxum prohibere solet.

[c] Humor ille pituitosus influit à cerebro in neruos & medullam spinalem. Sic apoplexia leuis degenerat in paralysim, quia humor illam efficiens è cerebro excutitur in medullam & principium neruorum: sicque vel in eorum substantiam sese insinuat, meatusque insensibiles, per quos spiritus influunt, occludit; vel per cauitatem vertebram dorsi descens, & spinalis medullæ ac neruorum ductus sequens eos comprimit & angustat, sicque spirituum animalium commeatum etiam impedit. Potest etiam idem humor frigiditate sua nerui substantiam densare, vt deinceps spiritibus animalibus peruia non sit. Ac denique simplici intemperie frigidiori humidiorique spirituum influxum impedire potest, quandoquidem dum natiuum nerui temperamentum, & calor illius insitus a nimia refrigeratione destructus est; spiritus animalis officio suo fungi non potest; calor enim illius influens cum partis calore insito coniungi debet, ad propriam illius actionem obeundam.

De alijs humoribus controuertitur, num paralysis causæ esse possint. Attamen licèt infrequentiores sint, non sunt omninò abdicandæ.

Trallianus *lib.1 cap.6.* refert, quemdam in paralysim ex mœrore incidisse, deinde sumpta hieta adeò læsum, vt totus inmobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, cum potibus, cum cibis, & alijs quæ temperatum ipsum redderent vsus fuisset, maximè verò balneis compluribus, vnctionibus ex hydrelæo.

Paulus *lib.3.cap.28. & 43.* paralysim proponit ex colica biliosa, cui refrigerantia maximè conferunt. Et nostro sæculo notissima est colica Pictonum, quæ in paralysim vt plurimum degenerat, eamque ab humore bilioso produci apud omnes in confesso est, de qua fusius agetur in colici doloris theoria.

Eiusdem rei exemplum proponitur a Foresto *obseru.97. lib.10.* cuiusdam adolescentis, cum earundem partium extenuatione & atrophia; cumque calefacientium & exsiccantium medicamentorum vsu, ab alijs Medicis præscriptorum, in peius continuò rueret; tandem solis humectantibus assumptis & admotis ab eo restitutus est.

Ratio idipsum conuincit. Bilis enim, & melancholia, & quiuis alius humor & neruos influens, meatus eorum insensibiles occludere potest, si eorum interiora petat; vel eosdem comprimere, si extrinsecus ambiat.

Neque rationes Rondeletij contrarium sentientis vllo modo conuincunt, dum ait bilem & melancholiam siccare potius quam emollire neruos; bilem ad conuulsionem magis, mordendo & vellicando, quam ad paralysim efficiendam esse idoneam; siquidem emollitio neruorum, vt in paralysi a pituita concedi potest, in omni tamen paralysi necessaria non est, licet vulgò paralysis, neruorum resolutio nominetur: cum illius essentia a sola priuatione influxus spirituum animalium dependeat; quæ dum à compressione neruorum, alijsque causis producitur, eorumdem emollitio ad illius generationē minimè concurrit. Huius autem relaxationis & emollitionis neruorū opinio inde exorta est, quod partes paralyticę tensione destitutę, emollitæ videantur. Motus enim membrorū fit per tensionem musculorum & contractionem versus suam originem, qua tensione cessante, resoluta dicuntur, licet nulla humectatio, aut emollitio extraordinaria illis acciderit. Deinde cum bilis variæ sint species, varijque gradus, non est necesse, vt omnis talem habeat acrimoniam, quæ conuulsionem efficere valeat. Adde quod varia fit humorum permixtio, & pituita, aut serosus humor bili paralysim producenti misceri potest, quæ illius acrimoniam contemperet. Talis permixtio in febribus tertianis nothis præcipue contingit, quales esse credibile est eas, quas dicit Fernelius in paralysim migrare.

Denique res manifesta euadit, ex paralysi scorbutica, quæ conuulsionem sæpè habet comitem, vt docet Eugalenus multis in locis, & Sennertus *lib. de scorbut. cap.5.* Et licèt verus scorbutus nostris regionibus penè ignotus sit, non raiò tamen scorbuticas quasdam affectionis nobis videre contigit, in quibus nonnulla huius morbi symptomata elucebant. Vnde duo exempla paralysis scorbuticæ, cui conuulsiones frequenter superueniebant, recensuimus in obseruationibus nostris, nempè obseruat.74. cent.1. & obseruat.98. centur.2.

Aliæ causæ paralyseos minus frequentes, variæ esse possunt. Ac primum frigida & humida intemperies nuda, & sine materia, tum spiritus congelando, eorum influxum impedire potest; tum nerui temperiem destruendo, eum reddere potest ineptum ad spiritum animalem recipiendum, eaque excitari potest ab aere ambiente frigidiore, & cuiusuis rei frigidæ contactu, quemadmodum docet Gal. *4. de locis aff cap 4.* quemdam tempore frigido ac pluuioso, cum madidum pallium collo diutius obuoluisset, in manus paralysim incidisse, neruis qui à spinali medulla ad manum feruntur, nimirum refrigeratis & humectatis.

A vi etiam narcotica, medicamentis, venenis, & ipsis interdum humoribus insita, paralysim generari posse, neoterici nonnulli censuerunt: & ab hac causa produci paralysim existimant, quæ ex contractu turpedinis exoritur, quamuis ab hoc animali stupor quidam potius, quam vera paralysis excitari soleat. Eiusdem generis est, quæ a contractu hydrargyri contingit auritabris, & ijs artificibus, qui specula parare solent, quod Venerijs frequenter conspicitur. Vinum etiam virtute narcotica censetur a Platero stuporem & paralysim inducere, licet alij aliter sentiant. Fernelius tamen huic sententiæ fauere videtur, asserens loco supra citato; se vidisse aliquando vniuersam corporis cutem ex crapula & vinolentia, stupore affectam fuisse. Et Petrus Fabius Diuersus *in notis in Altimarum cap.14.* refert historiam cuiusdam tonsoris, qui cum vino & gulæ nimium indulsisset, nocte media expergefactus incidit subitò in paralysim omnium corporis partium infra faciem existentium: in qua adeò motus & sensus erant deperditi, vt nec acu profundè perforatus, nec gladiolo scarificatus quicquam sentiret. Hic tamen soluta in totum ebrietate & crapula, intra tertium diem omninò sanatus est, factis tantummodò nonnullis reuulsionibus, ac inunctionibus quibusdam resoluentibus ad spinam. Attamen hic author non virtuti narcoticæ, sed vaporibus crassis ex crapula ortundis, & neruos obstruentibus, paralysis huius generationem adscribit. Quam causam supra propositis addere, non est a ratione alienum. In humoribus etiam corruptis, & malignam qualitatem adeptis vim narcoticam residere, in soporosorum affectuum expositione ostensum est; qui humores, si ad neruos deferantur, actionem eorum labefactare possunt. Et cum humores scorbutum producentes malignam qualitatem adepti sint, vis illius narcoticæ possunt esse participes, quæ etiam ad paralysim scorbuticam efficiendam concurrere potest, quamuis sola obstructio, vel compressio ad eum affectum producendum sufficiat, vt antea monuimus.

Tumores etiam iuxta spinam aut neruos concreti, eos comprimendo, paralysim sine dubio efficere possunt.

Sic etiam præcisio neruorum, & quæcumque continuitatis solutio eumdem effectum parit.

Luxatio vertebræ, aliorumque articulorum spinam & neruos comprimendo idem præstat.

Ac denique condensatio neruorum spirituum influxum impedire potest. eaque fit, vel exsiccatione nimia; vel ab humore crassiori & terrestriori eorum substantiæ imbibito. Sic in elephanticis perit sensus multarum partium, propter earum densitatem nimiam, quæ inducitur ab alimento crasso & terrestri, quo illæ nutriuntur.

Causæ differentiarum huiusmodi se habent. In perfecta paralysi, quæ integram motus & sensus priuationem supponit, materiæ morbificæ copia maior est, quæ integram nerui obstructionem, vel astrictionem producit: in imperfecta verò minor, quæ spirituum animalium influxum penitus non impedit, sed aliquam eorum portiunculam commeare sinit.

Motus læditur interdum illæso sensu, quia ad motum efficiendum maior virtus requiritur, quàm ad sensum, quia sentire est quoddam pati; motus verò in actione omninò consistit. Sensus autem læditur illæso motu, quia in aliquibus partibus nerui aut eorum ramuli sensui inseruientes, motui non inseruiunt, quemadmodum illi, qui ad cutem feruntur. Si igitur illi nerui tantum afficiantur, solus sensus læditur. Quod tantum contingit in paralysi particulari, quæ vnicam particulam occupat: si enim afficiantur nerui insigniores, qui ad musculos feruntur, non potest lædi sensus illæso motu.

Diagnosis huius affectus ad tria dirigenda est, affectus speciem, partem affectam, & causam affectum producentem. Affectus species per se notissima est, cùm motus impotentia, & sensus priuatio, aut imminutio oculis ipsis pateat.

Partis affectæ dignotio difficilior est, ea tamen vniuersa ex anatome desumitur, in qua neruorum origines, & insertiones docentur.

Si enim pars faciei dextra, vel sinistra resoluatur, reliquis partibus illæsis, cerebrum tantum afficitur secundùm eam partem, a qua nerui ad partes eas deferuntur. Si verò partes capiti subiectæ vnà cum facie lædantur, spina dorsi & cerebrum afficitur. Et si partes subiectę lædantur facie illęsa, in sola spina vitium consistit. Et quidem in principio illius, si omnes simul lędantur. Si verò dimidia pars corporis paralytica fit, dimidia tantum spinę portio obsidetur. Cruribus resolutis affectio est circa finem spinalis medullę, iuxta vertebras ossis sacri. Sic in cęteris inquirendus est locus à quo nerui oriuntur, qui ad partem paralyticam deferuntur.

Aliquando etiam causæ externę inquisitio ad loci affecti dignotionem plurimum confert: cuius rei exempla duo apud Galenum inueniuntur, quorum vnum supra propositum est *ex 4. de loc. affect. cap.* 4. cuiusdam hominis, qui cum tempore frigido ac pluuioso madidum pallium collo diutius obuoluisset, in manus paralysim incidit. Alterum habetur *1. de loc. aff. cap.* 5. de Pausania Syro, qui in tribus digitis sensum amiserat, quem cum Galenus è vehiculo in dorsum prolapsum cognosceret, coniecturam fecit, in primo exortu nerui post septimam vertebram prodeuntis, partem quamdam ab ictu fuisse læsam. Ideoque medicamentum digitis frustra admotum, huic parti apposuit, & curatio subsequuta est.

Causarum diagnosis ex causis procatarcticis, morbis pręgressis, & temperamento ęgrotantis eruitur. Atque adeo causę externę refrigerantes & humectantes prægressę, ętas senilis, aut temperamentum pituitosum, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, apoplexia pręcedens, a frigida intemperie, & humore pituitoso morbum exoriri significant.

Paralysim vero a bilioso humore, aut melancholico exoriri testantur, febres prægressę, & interdùm pręsentes; temperamentum biliosum, aut melancholicum, tempus æstiuum, vel autumnale, vsus aromatum, salsorum, aliorumque ciborum calidorum, animi pathemata grauia, & diuturna, humorum biliosorum, aut melancholicorum, vel seri acidi, aut acris excretio. Fluxiones acres in varias partes decumbentes, & dolores in ijs concitantes; ac denique cum motus & sensus imminutione adest dolor, & conuulsio: & huiusmodi laborantes a calefacientibus, & exsiccantibus remedijs lęduntur, a frigidis & humidis iuuantur. Tumores, luxationes, & solutiones continui paralysim efficientes, per se satis innotescunt.

Quod ad prognosim attinet: paralysis ab humore pituitoso neruorum substantię impacto genita, curatu difficilis est, quia ægerrimè discutitur, propter frigiditatem partis, eiusque debilem expultricem, quæ cum remedijs cooperari debet; & situm spinæ, neruorumque profundum, ita vt ad eas partes vis remediorum integra peruenire non possit. Et cum diuturnus eorum vsus necessarius sit, ęgri vtplurimum tędio affecti, curationi adeò protractę se subijcere nolunt.

Paralysis apoplexię succedanea rarissimè curatur, & plerumque in apoplexiam iterum degenerat, ex nouo eiusdem materię ad cerebrum affluxu, quod ex priori morbo debilitatum est.

Tremor paralysi superueniens salutaris. Significat enim meatus neruorum aliquo modo aperiri, per quos aliquid spiritus animalis ad musculorum motum efficiendum transire incipit.

Si pars paralytica calore actuali pręedita sit, sanitatis spes est: si vero actu frigida continuo sentiatur, difficillimè curatur.

Atrophia, aut insignis extenuatio parti paralyticę adueniens, & pallor ingens, curationis spem adimit. Non solum enim spiritus animalis defectum, sed & calorem naturalem propemodum extinctum arguit.

Si resoluti lateris oculus imminuatur, exigua curationis spes est: summam enim spirituum penuriam in ea corporis parte significat.

Crurum & pedum resolutio faciliùs curatur, quàm partium superiorum, quia illi nerui duriores, ac robustiores sunt.

In senibus paralysis incurabilis est, ob caloris natiui inopiam.

Hyemis tempore paralysis curari nequit, vere autem & ęstate curatio obtineri potest, si cętera consentiant.

Paralysi febris valida superueniens, bona: materiam enim morbificam absumere potest.

Paralysi debili & recenti diarrhoea superueniens, bona: dicit enim Rhasis 1. *contin.* se multos paralyticos ex diarrhea superueniente curatos vidisse.

Curatio paralysis iuxta varietatem causarum varianda est. Et cum vtplurimum fiat à pituita, & frigida intemperie, huius causę ablationi pręcipuè incumbendum est. Hęc autem ab vniuersali totius corporis euacuatione inchoanda est.

Et quidem venę sectionem quod attinet, vix ea conferre potest, cum sanguis non peccet, sed pituita; & plerumque hoc malum senibus, pituitosis, ac natura frigidis accidere soleat. Si tamen crudi sanguinis copia humorem pituitosum producere videatur, eumque fouere, venam in brachio partis sanæ aperire licet, attamen parca manu, ne languidus calor extinguatur.

Pręteremissa igitur phlebotomia, aut parca manu, vt dictum est, celebrata, reliqua curatio inchoanda est à sublatione causæ antecedentis, quæ est frigida cerebri intemperies, cuius curatio eadem omninò instituenda est, quæ antea fuit proposita, per apozema, pilulas, dietam sudorificam, sacculos, emplastra, errhina, sternutatoria, apophlegmatismos, vesicatoria, puluerem cephalicum, cucufam, suffumigium, syrupum magistralem, pilulas vsuales, opiatam roborantem, causticum, puluerem digestiuum, & aquas thermales.

Diæta ad hunc affectum parari debet ex decocto guaiaci solius & corticis eiusdem. Post cuius haustum admouendi partibus paralyticis lateres igniti, extincti in decocto cephalico, facto in vino albo cum pauco aceto, & inuoluti linteo, vt partium calor languidus excitetur. Et quarto, aut quinto quoque die purgatio repetenda. Meliùs tamen erit, si decocto sudorifico purgans pręmittatur ad xv. dies, vt tota humorum crudorum saburra melius educatur,

ac postmodum illorum reliquiæ per habitum corporis discutiantur. Illud autem ita parari poterit.

℞. Rasuræ ligni guaiaci ℥.iij.cort.eiusdem ℥.i.aquæ fontis ℔.iv. Infundantur per xxiv. horas. Deinde bulliant ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem, sennæ mund. ℥.i.turbith,hermodact.ana ʒ.ij.Colaturæ capiat ℔.ß.manè, sine sudore per xv. dies.

Causticum applicetur occipiti, vel brachio sano, si alterum sit affectum:vtrique, si tibiæ tantum laborent.

Post diætam vtatur pro potu or dinario bocheto ex guaiaco, vel hydromelite, in quo tantillum rorism. bullierit, a vino abstinendo, quod in hoc affectu valde nociuum est. Si tamen ægrum vini cupiditas teneat,betonica & saluia in eo infundantur. Et longe efficacius erit, si tempore vindemiarum prædictæ herbæ in dolium vino recenti plenum conijciantur.

Si affectus sit contumax, post diætæ vsum, omissis syrupo magistrali,& pilulis vsualibus prædictis, fortiores vsurpandæ sunt, in hunc modum compositæ.

℞. Massæ pilul. fœtidar. maior. & cochiar. min. ana ʒ.ß. trochisc.alhandal.gr.iv. Capiat semel in septimana.

Sed quia humor ante quamlibet purgationem præparatione indiget, ideò per biduum,aut triduum, ante singulas doses pilul.capiat ℥.iij. vel iv. aquæ sequentis manè duabus horæ ante pastum.

℞. Rasur.ligni guaiaci ʒ.iv.corticis eiusdem ℥.i.radic.salsæ paril ℥ i.ß. rad. chinæ ℥.i. ligni sassafras ʒ vj.ligni aloes, galang.ana ʒ.i.ß.rad.angel.pœoniæ, fœniculi, ana ʒ.iij. sem. pœoniæ ʒ ij.Infundantur per 24. horas in aquæ fontis ℔.vj. vini albi ℔.iv.Posteà adde fol.betonicæ, iuæ arthet. saluiæ, ana M j.flor.liliæ primulæ veris,stœchados & anthos,ana P.ij.lauendulæ,P.j.theriacæ vet.℥.ß.sem. & cortic.citri, ana ʒ.ij.ß polypod ʒ.ß. cinnamomi ʒ vj. Fiat secundum artem destillatio in B M.Pro ℔.ij.ß.liquoris destillati, adde manus Christi cum oleo cinnam.paratæ ℥.iv. Vel loco illius aquæ opiata caput roborans, in frigida cerebri intemperie descripta, vsurpari poterit. Sed multò efficaciùs, & cum maiori fructu opiata Montagnanæ, in epilepsiæ curatione descripta.

Cæteris purgantibus parum proficientibus, haud erit inutile ad vomitoria chymica transcendere, si æger satis robustus sit,qualia in soporosis affectibus fuere proposita. Illa enim humores contumaces ex alto trahunt, & morborum interdum,qui vulgaribus remedijs extirpari nequiuerunt,curationem absoluunt.

Diebus vacuis ab vsu aliorum remediorum,vtatur opiata cephalica,descripta in curatione frigidæ intemperiei cerebri, vel aqua apoplectica, vel tabellis pro soporosis affectibus propositis.

Post vniuersales euacuationes ad topica veniendum est, quæ & parti resolutæ applicanda, ad calorem & spiritus reuocandos; & spinali medullæ, vbi vtplurimum mali causa hæret,ad eam exsiccandam & discutiendam.

Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur,sed leniter: ne quod de naturali calore, & spiritibus attractum est,iterum dissipetur.

Cucurbitulæ etiam applicentur capitibus musculorum partis affectæ, eæque sint angustioris orificij, & cum multa flamma adhibeantur; ne tamen diu affixæ maneant, ne quod attractum est dissipetur. Posteà emplastr. ex pice & resina pini applicetur,vt quod attractum est, ibi conseruetur. Vel membrum resolutum vrticis viridib. leniter percutiatur, aut ipsi sinapismi imponantur, donec pars rubescere incipiat: ea tamen non sunt tamdiu in parte relinquenda,vt vesicas excitent, sic enim spiritus & sanguis dissipatentur: sed tam diu solum, donec pars rubicunda digito pressa non albescat, sed rubicunda permaneat.

Posteà inunctiones fiant & parti affectæ, & spinali medullæ, oleis, vnguentis & balsamis, quorum descriptiones apud autores numerosæ habentur. Ad hanc rem peculiaris est efficaciæ balsamum Guidonis, quod apud Ppharmacopœos nostro perpetuò paratum inuenitur. Hoc vel solo vtimur,vel cum alijs permitto in hunc modum.

℞. Ol vulpini, lumbricorum & de castoreo,ana ℥.i. balsami Guidonis ℥.iij. aquæ vitæ ℥.ß. olei rorismar.destill.ʒ.i.ß.Misce, fiat linimentum,quo inungatur tota spina dorsi, & partes resolutæ calidissimè, supertegendo linteis calidiusculis. Sequens etiam vnguentum a Valeriola in obseruationibus plurimum laudatur.

℞ Fol. saluiæ, maioranæ, betonicæ, lauri rorism. & primulæ veris,an. M.i.radic. acori veri, & ireos recentis,an.℥. iij.olei vulpini,de nuce Indica, & rutacei, an ℔.i olei terebinthinæ ℔.ß.vini potentissimi ℔.i.aquæ vitæ ℔.ß.Coquantur simul ad vini consumptionem, & colentur. Colaturæ adde serapini, opopanac. bdellij, an ʒ.ij. castorei ℥.ß. macis,nucis mosch.styracis calamitæ,benzoini,an.ʒ ij.piperis longi, pyrethri, an.ʒ.i axungiæ cati pinguioris, axungiæ serpentis,& anseris,an.℥ i. medullæ cruris bouis ʒ ij. succorum ebuli, saluiæ, & melissæ, an ʒ.iv. ceræ propoleos ℥.ij. Misce,& cum ceræ s.q in prædictis oleis liquatæ,reducantur omnia ad formam vnguenti mediocris consistentiæ, quo vniuersa dorsi spina calidè inungatur, desuper admotis lanis mollibus, vel linteis calidis.

Maioris etiam efficaciæ, & minoris operæ vnguentum parari potest in hunc modum.

℞. Succi scillæ ℥.iv. succi cucumeris syluestris, succi rutæ,an.℥.i.euphorbij,castorei, sagapeni, ammoniaci, bdellij in aceto solutorum,an.ʒ.i.ß.myrrhæ,thuris,pyrethri,nitri, an.ʒ.i olei sambuci, terebinthinæ, & de euphorbio, an.℥.ß. ceræ q.s. Fiat vnguentum secundum artem.

Huiusmodi linimentis præcipuè vtendum est tempore diætæ, post detersum sudorem, & in vsu thermarum etiam post sudorem; quia tunc temporis pori cutis & partium reserati, vnguenti penetrationem facilius admittunt.

Lintea post inunctiones applicanda suffumigentur, & incalescant suffitu sequenti.

℞. Succini,mastiches,myrrhæ,ana ʒ.i.thuris ℈.ij.caryophyl.nucis moschat cinnam.macis,ana ʒ.ß. ligni aloes ℈.ß. Puluerisata irrorentur spiritu vini, postea exsiccentur; & iterum irrorentur quinquies,& exsiccentur. Et fiat puluis, qui inijciatur prunis pro suffumigio.

Si his malum non cedat, cerata & emplastra supra spinam dorsi erunt applicanda.

℞. Massæ empl. de beton. de melilot. & de baccis lauri, ana ℥.i.thuris ℥.ß.castorei,euphorbij,ana ℥.i.sem.nigell.nasturtij,& sinapi,radic. pyrethri, salis nitri, ana ℥.ß. Cum oleo de lateribus redigantur in formam emplastri, quod super alutam extensum applicetur. Longè maioris erit efficaciæ emplastrum in hunc modum compositum.

℞. Picis nuualis,galbani,sagapeni,& gummi ammoniaci,an.℥.i. rad. pyrethi, & sem. sinapi, an.℥.ß. euphorbij ʒ.ij. ceræ flauæ ʒ iij. olei terebinth. q.s. Fiat massa emplastri.

Sudores quoque in parte prouocare vtile fuerit, per euaporationes ex decocto herbarum, & radicum cephalicarum cum vino albo, ita parato, vt halitus partem affectam attingant. Si nimirum decoctum calens in vas aliquod infundatur, in quo æger ieiunus ita sedeat contectus: ne decoctum attingat, sed vaporem tantum excipiat. Vel in balneo sicco,quod stupham vulgò appellant; vapor ex decocto prædicto, silicibus candentibus insperso excipiatur.

Ad sudores huiusmodi mouendos valdè commendatur decoctum rad.bardanæ, seu lappæ maioris. At nostrates mulieres ad hos affectus, & dolorem artuum diuturnos, vtuntur decocto ebuli,quo sudores copiosi eliciuntur. Vbi æger satis sudarit, in lecto componatur, exhibita theriacæ ʒ.i.cum aqua conueniente.Eiusmodi autem balneis bis,aut ter in septimana vtendum est. Autumni quoque tempore, vinaceis efferuescentibus membra per horam vnam, aut longius spatium, immergere, & posteà linimento conuenienti inungere, toto vindemiarum tempore, summè vtile fuerit.

Denique thermæ sulphureæ, nitrosæ, & bituminosæ suprà recensitæ maximè conueniunt, & reliquorum remediorum vires plerumque superare solent, si ijs æger vtatur per aliquot dies in potu; balneo, & lotione capitis, & post sudores vngatur linimentis prædictis.

Chymici commendant multa remedia ad huius morbi

curationem. Ex quibus non infimum locum obtinent elixir proprietatis, spiritus tartari & balsamum galbani.

Toto morbi decursu partes resolutæ probè muniantur pellibus vulpinis, leporinis, agninis, & similibus.

Paralysis vero, quæ a bilioso humore, aut melancholico producitur, eandem curationem postulat, quæ ad melancholiam hypochondriacam præscripta est; ita tamen, vt in affectu magis bilioso, remedia magis ad frigiditatem inclinantia eligantur.

CAPVT VI.

De Conuulsione.

SPasmus, seu conuulsio est neruorum, musculorumque versus suam originem inuoluntaria & perpetua retractio.

Duplex autem est conuulsio. Vna propriè dicta, cui iam proposita definitio competit. Altera impropria, quæ potius motus conuulsiuus dici debet. Et ita distinguuntur, quod in vera conuulsione retractio musculorum est perpetua, seu continua & indesinens: in motu vero conuulsiuo retractio est interpolata. Præterea in vera conuulsione membrum est immobile: in motu conuulsiuo variè agitatur, vt in epilepsia, quę inter motus conuulsiuos principem locum obtinet.

Differunt etiam inter se ratione causarum; vera enim conuulsio fit à repletione, vel inanitione: motus verò conuulsiuus ab irritatione. Denique in eo distinguuntur, quod conuulsio a solo morbo fit: motus verò conuulsiuus a sola facultate Quę vt rectè a iunioribus intelligantur, sciendum est ex Gal. 2. *de sympt caus cap.* 1. deprauati motus symptomata ita inter se distingui, quod alia solius naturę sint opera, quæ tamen a morbosa quapiam causa violenter moueri fit coacta; alia morbosos comitentur affectus, natura ad eorum generationem suppetias minimè ferente; alia denique concurrente simul natura, & morbo fiant. Naturæ autem nomine Galenus facultatem intelligit. Facultatis ergò opera sunt sternutando, tussis, oscitatio, pandiculatio, & singultus. Vnius autem morbi opera sunt palpitatio, & conuulsio. Vtriusque verò, morbi scilicet, & facultatis opera sunt, tremor & imperfecta resolutio.

Ex Galeni dictis suprà propositis grauis difficultas emergit, cum ille singultum recenset inter opera quæ à facultate fiunt, fit enim perpetuò ab irritatione, & est motus conuulsiuus; conuulsionem verò inter opera quæ a solo morbo fiunt, Gal. recenset. Attamen Hipp. *Aphor. 39. sect. 6.* conuulsionem & singultum a repletione & inanitione fieri affirmat, cum tamen repletio & inanitio veram tantum conuulsionem efficiant. Ad cuius difficultatis resolutionem dicendum est, repletionis nomen latè sumptum irritationem etiam comprehendere, iuxta multorum autorum sententiam; quia causæ irritantes materiales sunt, atque adeò replent aliquo modo partes in quibus continentur. Sed hoc modo repletio non est causa proxima singultus, sed tantum media, quatenus partem in qua est, quantitate, vel qualitate sua irritat ad expulsionem.

Denique sciendum est, & diligenter annotandum, Hippocratem & Galenum motum conuulsiuum communi & generico conuulsionis nomine simpliciter enuntiare; ita vt nonnisi per supra propositas differentias inuicem distingui possint.

Vera autem conuulsio rursum diuiditur in vniuersalem, qua totum ferè corpus contrahitur: & particularem, qua certum aliquod membrum conuellitur.

Vniuersalis, vel causam habet in cerebro, quando nimirum cum vniuerso corpore, musculi etiam faciei conuelluntur: vel in exortu spinalis medullæ, cum musculi caput & spinam mouentes, vel anteriores, vel posteriores, vel vtrique conuelluntur; vnde tres exurgunt conuulsionis differentiæ. Prima Emprosthotonos dicitur, quando corpus cum ceruice, & capite violenter ad anteriora contrahitur, vt mentum pectori annectatur, & corpus carinam nauis referre videatur; imò verò interdum in arcum contorquea-tur, & quandoq; in orbem, ægrique caput genibus annexum habeant. In hac differentia duo musculi caput ad anteriora flectentes præcipuè afficiuntur. Secunda Opisthotonos nominatur, quando corpus ad posteriora conuellitur, & in ea musculi duodecim caput extendentes, aut eorum nonnulli conuelluntur. Tertia Tetanos dicitur, quando musculi & nerui, tam anteriores, quàm posteriores contrahuntur æqualiter, partesque ab oppositis musculis attractæ, velut in æquilibrio positæ, rigidæ & erectæ permanent; & ille motus Tonicus appellatur, qui omnium musculorum contentione oriatur.

Particularis conuulsio fit ex contractione musculi partis alicuius a neruo illius motioni destinato malè affecto, & interdum ab effectu, vel symptomate peculiare nomen sortitur. Sic conuulsio musculorum oculos mouentium, strabismus nominatur: mandibularum & musculorum temporum τρισμὸς dicitur: oris conuulsio ex contractione lati musculi ex vna tantum parte oriunda, spasmus cynicus, conuulsio canina, & oris tortura nominatur; si verò in vtraque parte contractio fiat, risus sardonicus appellatur. Interim tamen oris tortura sine conuulsione contingit, nempè ex paralysi alterius musculi, quo relaxato, eius antagonista os ad partem sanam contrahit, & distortio in ea apparet, quæ conuulsio impropriè nominatur. Musculorum penis conuulsio satyriasis: vel priapismus dicitur. Reliquæ verò conuulsiones proprijs nominibus destituuntur.

Causæ veræ conuulsionis, immediatæ, iuxta Hippocratis, & Galen. placita, ad repletionem, & inanitionem referuntur, vt antea dictum est. Et confirmatur hæc doctrina exemplo chordarum, quæ in lyris & citharis tendi consueuerunt, quod sæpè, & elegantissimè inculcatur à Galeno, nempè *lib. de tremore palpit. & conuulf. cap.* 8. *tertio de locis affectis cap* 6. *secundo de sympt. som. caus. cap.* 2 *& commentar. Aphor. 39. sect.* 6. Dum enim chordæ ab humore replentur, quod in austrinis constitutionibus solet contingere, tenduntur & disrumpuntur. Si verò præter modum arescant, vt in constitutione Aquilonia, fit, contrahi, & disrumpi etiam contingit. Eodem modo lora propè ignem siccescentia tenduntur & contrahuntur. Idem neruis omninò solet contingere, qui vel ab humore repleti vel nimium arefacti, tenduntur & contrahuntur, & musculos simul ad quos inseruntur, retrahunt ad suum principium, vnde totum membrum conuellitur.

Causæ mediatæ conuulsionis, quæ repletionem, aut inanitionem efficere possunt, variæ sunt. Ac primum causæ repletionis referuntur a Galeno *lib. de tremore cap. vlt.* ad humoris pituitosi affluxum, & inflammationem. Humor pituitosus ad neruos influens, eos distendere censetur secundum latitudinem, vnde secundum longitudinem contrahi necesse est.

Verum hic grauissima sese offert difficultas, quæ a quamplurimis auctoribus proposita est, nondum tamen plenè & perfectè resoluta, quænam scilicet differentia sit constituenda inter causam paralysis, & conuulsionis, quando vtraque fit ab humore pituitoso, in neruos influente; cur materia paralysim efficiens, neruos ita replendo, vt omnes illius meatus occludantur, vnde spirituum animalium transitus impeditur, non faciat nerui distensionem in latitudinem, atq; adeò conuulsionem: Et cur materia conuulsionem efficiens, neruos replendo, meatus illorum non obstruat, vt paralysim efficiat, cùm tamen in conuulsione sensus integer maneat, & pars affecta vt plurimum grauissimo dolore torqueatur? In hoc dubio resoluendo auctores variè se torquent, & qui inter subtilissimos principem locum obtinent, ingenij sui captum superare fatentur. Acutissimus Auerroes *tertio colliget* in hæc verba erumpit. *Vtinam scirem cur distendantur in latum nerui, & non in longum.* Mox subijcit. *Scias Medicorum verba in hoc symptomate vniuersa propiora esse verbis musicorum seu fabellas canentium quam demonstratorum.* Et subtilissimus Argenterius *comm. Aph. 26. sect. 2.* sic loquitur. *Non est facile profectò reddere omnium rationē; et præsertim cur pituita, quæ resolutionis neruorum, & conuulsionis causa dicitur, nunc vnum, nunc aliud*

ex ijs

ex ijs malis inferat: cùm enim eadem materia sit, & eadem pars affecta nempè neruus, cur idem non semper sit affectus? Hæc Argenterius. Summa rei difficultas in varias sententias Auctores distraxit, ita vt nonnulli ab Hipp. & Gal. doctrina omnino desciuerint, inter quos recenseri possunt, Auerroes, Erastus, Platerus, Cæsalpinus, Sennertus alijque, quorum varias cogitationes, & prolixas hac de re disputationes recensere, instituti nostri ratio non patitur, qui summam breuitatem in hoc opere affectamus, & omnes controuersias ablegamus, ijs tantùm inhærentes, quæ ad medicinam faciendam maximè necessaria sunt. Saniorum decisio à Galeni placitis recedere nolentium eò reuoluitur, conuulsionem fieri ab humore crassiori, qui neruos secundum latitudinem extendit, & secundùm longitudinem coarctat; paralysim verò fieri ab humore tenui, qui per nerui substantiam decurrit, eamque emollit, poros autem illius non extendit. Hæc tamen animum veritatis auidum omninò non explent. Si enim humor crassus neruum replendo, eum in latitudinem extendit, cur poros illius, & meatus insensiles non implet, & spirituum animalium influxum non impedit, atque adeò paralysim inducit? Et cur paralysi saltem successu temporis non succedit conuulsio, cum humor tenuis in parte diu hærens, necessariò crassescat, ita vt etiam serosa materia artritidem efficiens, longa mora in parte, tophaceam materiam acquirat. Alij dicunt in conuulsione partem tantùm nerui exteriorem & membranosam ab humore obsideri, in paralysi verò medullarem. Sed hoc multò minùs satisfacit. Cum enim nerui maiori parte exiles admodùm sint, non est facile concipere, quomodo humor partem tantum nerui exteriorem occupet, illæsa interiori, aut vice versa. Vel saltem si hoc ita posset contingere, paralysi vtplurimùm conuulsio succederet, & conuulsioni paralysis, multiplicata materia morbifica, & quæ exteriorem partem solùm, vel interiorem tantum ab initio occupabat, successu temporis totum neruum inuaderet.

Nos igitur licèt in tanta difficultate nobis ipsius satisfacere nequeamus, donec certiora ab alijs proponantur, existimauius prædictas obiectiones dirui posse, dicendo, conuulsionem, & paralysim in eo differre, quòd paralysis ab humore pituitoso puro, & impermixto generetur, qui quidem humor tensionem non efficit in partibus, sed eas potius relaxat, vt in œdemate videre est, conuulsio verò ab eodem humore fiat, non quidem sincero, sed plurimis flatibus permixto, à quibus flatibus præsertim tenduntur nerui ac musculi, & versus suam originem contrahuntur. Nulla enim causa excogitari potest aptior ad tam vehementem contractionem efficiendam, quàm spiritus flatuosus, quam etiam agnouit Galenus 2. *de sympt. caus. cap.* 2. & docet experientia maximas distensiones à flatibus præsertim fieri, vt videre est in hydrope tympanite, & colico dolore. Adde quod in conuulsione vt plurimùm grauissimi dolores reperiuntur, quos à flatibus distendentibus fieri credibile est. Hac decisione dirui possunt omnes obiectiones suprà propositæ Si enim quæratur, cur pituita conuulsionem efficiens paralysim non afferat, spiritus animalis influxum impediendo, dicere poterimus eam esse in perexigua quantitate, vt meatus nerui insensiles occludere non possit, & multis flatibus permixtam ita attenui, vt obstructionem parere non valeat. Vel certè dicamus spiritum flatuosum præcipuam esse causam conuulsionis, quam Galenus agnouit *loco citato*. Et *lib. 6. de loc. affect. cap. vlt.* priapismi (qui à membri virilis conuulsione fit,) causam vnicam proposuit, spiritum flatuosum.

Altera causa conuulsionis à repletione factæ, quam proponit Gal. *loco citato*, est inflammatio partiùm neruosarum, præcipue in neruorum principio, aut prope ipsum, qua nerui tenduntur & contrahuntur. Et excitatur illa inflammatio, vel à causa interna sola, nempè à fluxu sanguinis in partem; vel à causis externis, vt vulnere, contusione, & punctura nerui.

Causæ conuulsioni ab inanitione sunt omnes immodicæ euacuationes per hemorrhagiam, vomitum, alui fluxum, sudores; tum etiam maximæ humidi primigenij consumptiones, quæ contingunt in febribus ardentibus & colliquantibus, laboribus immodicis, vigilijs, sollicitudinibus, venere immodica, fame, & siti, & vsu diuturno alimentorũ, & medicamentorum calefacientium & exsiccantium.

Hæc etiam conuulsio ab inanitione à non paucis reijcitur, existimantibus tantam siccitatem in corpore viuente reperiri non posse, vt inde nerui contrahi valeant; illa enim in febre hectica & marasmo præcipuè contingeret: quibus tamen abunde satisfieri potest, dicendo non omnem inanitionem, aut siccitatem idoneam esse conuulsionem efficere, sed eam tantùm, quæ confertim & inequaliter fit, quandoquidem subitò interni humidi facta inanitione, partes conniuent, & in se concidunt, vacuum fugientes. Si verò æqualiter vndique, & sensim exhauriatur humiditas, nulla fit contractio, quia inanitæ partes ingressu aeris occupantur.

Motus conuulsiuus fit à materia pungente, vellicante, & irritante partes neruosas; estque vtplurimùm humor, vel vapor, acrimonia, aut alia qualis maligna qualitate præditus; qualis in febribus malignis sæpissimè contingit. Fiunt autem isti motus conuulsioni plerumque cerebro & neruis per sympathiam affectis, & conuulsio sympathica nominatur. Compatiuntur autem vel per nudam condolentiam, & generis, officij, aut vicinę societatem; aut a praua qualitate, vel aura venenata ad initium neruorum transmissa. Sæpissimè autem fit per consensum oris ventriculi à bile æruginosa, vermibus, veneno, aut alia materia acri, & vellicante: tum etiam per consensum vteri, sicut in hystericis affectibus contingit.

Diagnosis conuulsionis ex ijs quæ in principio huius capitis proposita sunt, facilè elicitur. In vera enim conuulsione pars contrahitur, ac rigida & immota manet, vt flecti, aut moueri pro arbitrio non valeat. In motu vero conuulsiuo pars variè concutitur & agitatur.

Quod ad prognosim attinet, conuulsio quæ multas, partes, & præsertim cerebro vicinas occupat, periculosior est. Tum etiam quæ musculos thoracis obsidet; metus enim est, ne ob difficilem respirationem æger suffocetur.

A copioso sanguinis fluxu, vel hypercatharsi conuulsio lethalis, ex Hipp. in Aphorismis, quia, vt docet Galenus in commentarijs, talis conuulsio ab inanitione fit. Attamen fieri potest, vt talis conuulsio interdum ab irritatione fiat, commotis humoribus acribus biliosisque, & ad partes neruosas translatis, vel a qualitate maligna venenati medicamenti, vt ex assumptione hellebori contingit.

A phrenitide conuulsio lethalis. Aetius affirmat se neminem ex ijs, qui ita conuulsi sunt, seruatum vidisse, neque qui vidisset, audiuisse.

Febrem conuulsioni superuenire, melius est, quàm febri conuulsionem, *Aph. 37. sect. 2.* febris enim conuulsioni superueniens, illius causam absumit. Conuulsio autem febri superueniens à materia maligna oritur, quæ vitæ periculum minatur.

Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, si verò hos effugerint, sani fiunt, *Aph. 6. sect. 5.* Maxima enim tensio omnium musculorum, respirationem impedit, ita vt ægri suffocati moriantur. Et notanda est causa interitus in conuulsione, quæ non videtur alioqui periculosa ratione causæ neruos obsidentis, quemadmodum paralysis à simili ferè causa oriunda, ad multos annos producitur. Sed lethalis euadit conuulsio, ex eo solùm quod suffocationem inducit, conuulsis musculis respirationi dicatis.

Curatio huius affectus varia est pro varietate causarum. Quæ ab inanitione fit, rarissimè contingit, & incurabilis est, ideò illius therapiæ non immorandum. Authores humectantia omnis generis præscribunt & inunctiones ex oleis chalasticis Ea verò quæ fit ab irritatione, ab alijs morbis dependet, & illorum curationi subijcitur. Superest igitur vt conuulsionis à repletione curationem proponamus, quæ cum à pituita & flatu potissimùm dependeat, ad illorum sublationem dirigenda est. Eaque primùm à venæ sectione auspicanda, si sanguis abundet, & vires sint validæ. In qua tamen euacuatione satius est peccare in defectu, quam in excessu; cùm illa causæ principali, quæ pituita est, contraria sit,

Post venæ sectionem, aut ea omissa, si conueniens non sit, purgatio instituenda est per pilulas, quæ satis potenter euacuent (habita tamen virium ratione,) iuxta formulas in frigida cerebri intemperie descriptas. His verò adiugenda sunt castorei gr. iij.

Si pilulas fastidiat æger, potionis, pulueris aut alterius medicamenti forma vsurpari poterit, prout dicto capite habentur.

Post purgationem admoueantur cucurbitulæ cum scarificatione, si sanguis non fuerit detractus, alioqui siccæ: primò quidem partibus remotioribus, postea affectæ parti vicinis. At si crura sint conuulsa, natibus & lumbis applicentur: si brachia, collo & scapulis. Hoc in omnibus obseruando, vt fluxio versus originem retrahatur.

Vesicatorium etiam partibus affectæ oppositis vtiliter admouebitur.

Interim post primam purgationem, materia præparanda est apozemate descripto in curatione intemperiei frigidę. Purgante quidem, si vires & reliqua consentiant: sin minus, detractis purgantibus.

Finito apozemate iterùm pilulæ exhibendæ, castoreum illius, & omnibus purgantibus adijciendo.

Si apozema tantum alterans vsurpetur, per illius vsum clysteres, acres frequenter inijciendi, quales in soporosis affectibus fuerunt propositi.

Fiant etiam inunctiones supra partem affectam linimento conuenienti.

℞. Vnguenti de althæa ℥. vj. ol. terebinth. & chamæmel. ana ℥. j. ol. lauendulæ ʒ. iij. ol. vulpini ℥. ß. styracis liquidę ℥. ij. Fiat linimentum, quo inungatur pars affecta calidè frequenter, & spina dorsi. Vel

℞. Ol. anethini & chamęm. ana ℥. j. vnguenti martiati ℥. ß. ol. petrolei & de spica, ana ʒ. j. spiritus vini. ʒ. iij. Misce.

Maximè laudatur axungia anatis, in sequentem modum parata.

℞. Anserem pinguem deplumatum, & exenteratum, quem reple materia sequenti.

℞. Fol. saluiæ, maioranæ, & stœchados, ana M. j. gummi ammoniaci & bdellij, ana ℥. j. calami aromat. nucis moschat. macis, caryophyll. ana ℥. ß. Contundantur in mortario, & malaxentur cum ol. lumbricorum, postea includantur ventri anseris, qui benè consuatur, ne quid effluat, & in veru assetur. Pinguedo extillans excipiatur vase aceto semipleno, eaque illinantur partes affectæ.

Efficacius operabitur, si vsurpetur in sequentem modū.

℞. Pinguedinis prædictæ ℥. vj. ol. ceræ, nucis moschat. & saluiæ arte chymica extractorum, ana ʒ. ij. Misce, fiat linimentum.

Post inunctionem partes conuulsæ contegantur pelle arietis adhuc calente: & cum refrixerit, si nouarum non sit copia, recalescat oleo anethino, aut simili valdè calente.

Vtiliter etiam parti conuulsę abhibentur pulmones veruecini calentes, tum etiam pulli columbini, catuli, galli gallinæ per medium secti.

Pars etiam affecta in intima bouis, aut veruecis, aut maioris alius animalis recens cæsorum immittitur. Et ibi tamdiu detinetur, quandiu animal calet.

Balnea ex decocto herbarum cephalicarum etiam conueniunt, addita olei tertia parte, vel inunctis mox a balneo partibus conuulsis.

Alij hoc emplastrum commendant.

℞. Colophoniæ ℥. ij. resinæ, picis naualis, ana ℥. j. thuris, mastiches, cerussæ, ana ℥. ß. sanguinis draconis, salis communis, salis ammoniaci, terebinth ana ʒ. ij. ceræ nouæ ℥. ij. vitrioli albi ʒ. ij. matris perlarum ℥. ij. lapidis magnetis ℥. ß. succini flaui ʒ. j. ß. ol. ouor. rosac ana ʒ. ij Fiat secundum artem emplastrum, quod alutæ inductum imponatur.

Præstantissima verò sunt balnea sulphurea, in diuturnis præcipuè conuulsionibus. Conueniunt etiam balnea sicca seu vaporosa ex decocto saluiæ, rorismar. stœchados, chamæp. origani & similium cum vino albo, lapidibus ignitis, aut scoriis ferri ignitis infuso.

Optimum etiam est fouere occiput & ceruicem aqua vitæ calentę.

Penotus sequens linimentum mirè prædicat, ad conuulsionem breui tempore dissoluendam.

℞. Ol. terebinth. ℥. ß. ol. caryophyll. gutt. vi. mucaginis bryoniæ q. s. ad consistentiam linimenti. Misce, inunge locum affectum cum radice sui nerui.

Alij oleum seu spiritum salis cum oleo terebinthinæ, ceræ, chamæmeli & similium commistum, membra conuulsa citò restituere asserunt.

Linimentum sequens eximiæ est efficaciæ.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, an quart. j. bdellii, ammoniaci, an. ℥. j. myrrhæ, castorei an. ʒ ij flor. stœchad. & anthos, an. P. j. nucis moschat. & garyophyll. an. ʒ. j. catum paruum exenteratum excoriatum, & in frusta diuisum. His intercīatur anser, & consuatur, ac torreatur in veru. Primus qui stillabit succus magis aqueus abijciatur; secundus verò pinguior, colligatur in vase aceto semipleno, eoque illinantur partes conuulsæ, & tota dorsi spina.

Interdùm verò dolor ita intolerabilis sentitur, vt ad eum priùs cura dirigenda sit. Illi igitur conuenit sequens linimentum.

℞. Ol. violacei, lilior & chamæmeli, ana ℥. j ß. olei amygdalarum dulcium, mastiches, & rosac, ana ℥. j. Misce, inungatur pars affecta. Si potentius agendum sit, paretur sequens balneum.

℞. Rad. althex, & liliorum, ana ℔. ß. fol. maluæ, violariæ, origani, saluię, absinthij ana M. ij. sem. lini & fęnugr. ana. ℔. j. Decoquantur pro balneo, in quo diu non immoretur ęger, sed dolore sedato confestim egrediatur; sufficiet autem partes conuulsas tantùm immergere.

Alij parant balneum ex oleo puro, & si æger sit diues, in eo decoquunt vulpem viuam, aut alteram.

Dum hęc fiunt, cerebri expurgationi incumbendum est, apophlegmatismis, & errhinis, suis capitibus descriptis.

Tum etiam eadem pars roboranda est opiata cephalica, aqua apoplectica, theriacali, aut alia earumdem virium.

Rondeletius de aqua sua hirundinum hæc habet. *Aqua ex hirundinibus & castoreo parata exhibita conuulsionem à repletione subitò cessare facit.* Eius descriptio est in cap. de epilepsia apud Authorem dictum.

C A P V T VII.

De Epilepsia.

EPilepsia est conuulsio totius corporis non perpetuò, sed interpolata, cum mentis & sensuum læsione.

Conuulsionis nomen hic propriè, & strictè non sumitur pro vera conuulsione, sed impropriè pro motu conuulsiuo. Est enim Epilepsia motus conuulsiuus, non vera conuulsio, sed conuulsionis nomen reticere volumus imitatione Galeni, qui eam passim conuulsionem appellat.

Hac autem definitione ex Gal. desumpta *3. de loc. aff. cap. 7. & lib. de diff. symp. cap 3* perfectam & integram Epilepsiam proponimus, in qua totum corpus conuellitur, & omnes sensus tum interni, tum externi abolentur. Dantur tamen imperfectæ Epilepsiæ, in quibus caput tantùm, vel brachium, vel tibia & femur; vel dimidia corporis pars conuellitur. Datur etiam Epilepsia, in qua mens integra remanet, & sensus etiam exteriores vigent, nec non quarumdam partium motus voluntarius. Vidi monialem, quæ in paroxysmis Epilepticis contractiones varias patiebatur, nunc brachiorum, nunc crurum nunc capitis, nunc trunci totius corporis; videbat tamen astantes & loquebatur; imò vero contra motum partium quæ conuellebantur, motu voluntario obtinebatur, ita vt motum inuoluntarium quodammodò minueret; in paroxysmo leuiori interdum stabat, & in cubiculo ambulabat, sed motu admodùm inordinato saltando scilicet, & motus præposteros edendo instar histrionum quibus, reliquis Monialibus risum concitabat; & ita cum illis etiam ridebat, & pro arbitrio loquebatur.

Omnis motus conuulsiuus, vt superiori capite dictum est, fit ab irritatione, Irritatio autem fit a materiæ quantitate, vel qualitate: quantitas materiæ morbificæ naturam grauans, eam irritat ad expulsionem eius quod sibi mole-

neo-

stum est. Vnde stabilitur Galeni doctrina, à quamplurimis neotericis variè exagitata, qua sancitum est, ab obstructione imperfecta ventriculorum cerebri Epilepsiam generari. Si enim humor obstruens naturæ molestus est, quidni cerebrum insurgere poterit ad illius exclusionem? De qualitate nulla est difficultas. Omnes enim in eo consentiunt, facultatem expultricem singularum partium irritari ab acrimonia & parua qualitate naturæ infensa.

Causæ irritantes vel in ipso cerebro continentur, & Epilepsiam idiopathicam efficiunt; vel aliunde ad cerebrum transmittuntur, & sympathicam Epilepsiam generant.

Illa autem irritatio Epilepsiam facit, quandoquidem cerebrum, dum rem noxiam expellere conatur, seipsum concutit, & consequenter neruos sibi adnexos.

Triplex è Galeno constituitur Epilepsiæ differentia, & ab omnibus propemodùm authoribus recipitur. Prima, qua cerebrum afficitur, consistente in ipso affectu. Secunda, in qua cerebrum per ventriculi consensum afficitur. Tertia, cum ab alijs corporis partibus ad cerebrum affectus transmittitur. Et propria etiam nomina apud nonnullos sortitæ sunt istæ differentiæ. Prima enim tanquam præcipua generis nomine Epilepsia nominatur; secunda analepsia; tertia catalepsia. Verum (pace Galeni, aliorumque dixerim) superflua est illa diuisio, & frustra separatur Epilepsia a ventriculo genita, ab alijs quæ per aliarum partium sympathiam oriuntur; cùm omnes vno sympathicæ Epilepsiæ nomine comprehendi debeant. Neque satisfacit dicere Epilepsiam a ventriculo seorsim enuntiari, tanquam frequentissimam: siquidem ea quæ ex vteri, aut lienis consensu oritur, non minus frequens, aut certè frequentior esse consueuit.

Diuidatur ergo Epilepsia in idiopathicam, & sympathicam. Sympathica rursùm iuxta varias partes a quibus vapores acres, aut maligni ad cerebrum transmitti possunt. Nulla autem propemodùm pars in toto corpore reperitur, a qua malignus vapor ad cerebrum transmitti nequeat. Harum historiæ duæ proponuntur a Galeno *loc. citato*. Vna de puero decimumtertium ætatis annum agente, in qua paroxysmus à tibia initium capiebat, mox illinc rectà ascendebat per femur, & superposita illa, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret, quod cum primum tangeret, ipse haudquaquam sibi constabat. Altera est de adolescente, qui inuadentis paroxysmi initio veluti frigidam auram ascendere sentiebat.

A ventriculo autem, intestinis, & materia verminosa, tum etiam ab vtero, alijsque partibus Epilepsiam plerumque generari notissimum est, & variorum authorum historijs confirmatur.

Constat igitur ex prædictis, quomodo defendi possit Galeni doctrina, ab imperfecta ventriculorum cerebri obstructione idiopathicam Epilepsiam generari asserentis, quam tamen causam perpetuam esse defendere non possumus, vt Galenus innuere videtur, nullam aliam proponens; quin potiùs eam cæteris infrequentiorem esse confiteri cogimur.

Neque tamen argumenta aduersùs Galenum proposita vllo modo conuincunt; quorum præcipua hæc sunt.

Primò enim inquit Fernelius, si epilepsia ab humoris copia fieret, in sopore ea maximè contingeret, in quo magna humoris copia reperitur. Responde, humorem à quo sopor excitatur, esse in substantia cerebri, non in ventriculis, & ideò facultatem expultricem non irritare, quæ in ventriculis magis residet.

Secundò, ex eodem Fernelio, cum Epilepsia citò soluatur, desineret in paralysim, vt apoplexia excusso in neruos humore. Respondeo in apoplexia humores excuti ad partes viciniores propter debilitatem expultricis à copia humoris oppressæ, quæ cùm liberior sit in Epilepsia, ad vias naturales expurgationi dicatas humores amandet. Falsum tamen est quod asserit Fernelius, numquam Epilepsiam desinere in paralysim; nos enim paralysim Epilepsiæ succedaneam vidimus. Et non raro apoplectici in prima inuasione conuulsionibus Epilepticis corripiuntur, nondum perfecta obstructione ventriculorum cerebri; tum etiam multi Epileptici tandem apoplexia pereunt, quando dimidiata obstructio in integram degenerat.

Tertiò, contra Galenum nonnulli ita argumentantur. Sicut completa ventriculorum obstructio functiones penitus tollit in apoplexia, ita incompleta eas tantùm imminueret, non deprauaret, neque motus illos conuulsiuos ederet, sanis plerumque validiores. Respondeo, naturã omninò oppressam ab integra obstructione nõ excitat ad expulsione; in dimidiata vero obstructione satis habere virium, vt cerebrũ commoueat, & exagitet ad expulsionem. Confirmatur hæc doctrina exemplo catarrhi in pulmonem delabentis, qui si totum pulmonem repleat, summam spirandi difficultatem efficit sine vlla tussi, vt in asthmate contingit. Si verò minor fluentis humoris copia extiterit, pulmo irritatur ad expulsionem, vnde tussis excitatur.

Signa Epilepsiæ diagnostica in tres ordines distribuenda sunt, quæ scilicet imminentem Epilepsiam significant; quæ præsentem demonstrant, & quæ illius differentias patefaciunt.

Imminentis Epilepsiæ signa dupliciter considerari possunt, vel prout primam morbi inuasionem præsagiunt, vel prout imminentem paroxysmum significant. Eadem autẽ signa vtrique indicio inseruiunt, sed multò certiùs in his, qui ab Epilepsia actu possidentur, imminentem insultum indicant. In ijs enim qui nunquam hactenus morbo affecti sunt, æquiuoca maiori ex parte sunt huiusmodi signa, & multos alios capitis affectus prænuntiare possunt; integra tamen eorum congeries aliquam certitudinem afferre potest.

Omnia igitur imminentis Epilepsiæ signa proponenda sunt, hac præmissa admonitione, non omnia in omnibus epilepticis concurrere, sed nonnulla in his, alia in illis, pro varia causarum & corporum dispositione. Vt autem ea debito ordine proponantur, fontes signorum percurrendi sunt, qui ab actionibus animalibus, vitalibus & naturalibus, excrementis, qualitatibus immutatis & proprijs accidentibus scaturiunt.

Ratione functionum animalium, epilepsiam minantur, animi & corporis insueta conturbatio; capitis grauitas, cephalagia, vertigio, vigiliæ, aut plurimus somnus, à quo nullum leuamen emergit; insomnia turbulenta; mentis torpor, vel anxietas, obliuio, mœstitia, pauor, formido, segnities, artuum grauitas, saltus & tremores membrorum, sensuum hebetudines, obtutus defixus, scintillæ oculis obuersantes, & interdùm nubeculæ, aut marmaryges. Aurium tinnitus, fœdi odoris perceptio, lingua inflexibilis, eiusque inordinata motio, oscitatio, sternutatio.

Ratione functionum vitalium Epilepsiam minantur cũ aliorum signorum concursu; iracundia, cordis palpitatio, pectoris constrictio, anhelitus mutatio.

Ratione functionum naturalium, Epilepsiæ prodromi sunt, cibi fastidium, aut appetitus immodicus, nausea molesta, cardiogmos, seu oris ventriculi morsus.

Ratione excretorum Epilepsiam portendunt, saliuæ per eos effluuium, vrinæ tenues & crudæ; pollutio nocturna frequentior.

Ratione qualitatis mutatæ, & propriorum accidentium, Epilepsiam portendunt faciei pallor, & præcordiorum inflatio.

Præsens Epilepsia etiam vulgo notissima est, si omnibus suis numeris absoluta sit; multas tamen habet differentias, quæ difficilem interdùm faciunt diagnosim, vt ex sequentibus videre est.

In paroxysmo epileptico integro & absoluto sensus omnes tum interni, tum externi intercipiuntur. Æger subitò in terram concidit, & totum corpus, aut partes tantùm nonnullæ varijs motibus concutiuntur; adest præterea oculorum prominentia, stridor dentium, respiratio suffocatoria, velut in ijs qui laqueo strangulantur; semen, stercus & vrina inuoluntariè aliquando profunditur; & circa finem accessionis spuma per os & nares effluit: quæ non nisi in vehementis Epilepsia contingunt, & finita accessione, rerum omnium quæ in paroxysmo actæ sunt, obliuio remanet.

Antiquorum nonnulli tres Epilepsiæ differentias faciunt: vnam quæ somno similis altissimo videtur; aliam quæ

varijs

varijs motibus corpus exagitat; tertiam deniqueex vtriusque commixtione conflatam. Primam speciem recentiores quidam admittere nolunt, dicentes, illam coma potiùs, aut carum esse, quàm Epilepsiam, & non alia ratione distingui inter se hos duos affectus, quàm est eo quòd in comate est somnus profundus sine conuulsione, conuulsio verò est signum pathognomonicum Epilepsiæ. Verùm alter docet Auicenna; dicens sæpè euenire Epilepsiam sine spasmo sensato, id est, nulla conuulsione apparente. Et docet experientia multos epilepticos habere paroxysmos comati persimiles. Esse autem Epilepsiam, non coma, vel carum, ex eo tantum cognoscitur, quod sopor ille per interualla, & periodicè recurrit, cum coma semel tantum inuadat, neque periodico recursui obnoxium sit.

Idiopathica Epilepsia à sympathica distingnitur, quòd in idiopathica multa apparent cerebri affecti indicia, Mentis torpor, vel tarditas, memoriæ imminutio, insomnia turbulenta, sensuum hebetudo, corporis grauitas, & segnities, capitis dolor, aliaque; præterea æger venientem paroxysmum non percipit, sed ab eo incautus subitò opprimitur; tum paroxysmus in coitu Solis, & Lunæ vt plurimùm contingit. Hanc diagnosim confirmat bona partium inferiorum diathesis, & nullum vitium in ijs apparens.

Dextram verò, aut sinistram capitis partem magis affici, & mali mineram continere ex eo dignoscitur, quod visio alterius oculi obtusior est, vel auditus in altera aure hebetior, aut tinnitus eam afflicit, & si partes dextræ, vel sinistræ ad motum, aliasque actiones ignauiores fuerint.

A quo verò humore præsertim Epilepsia generetur, ex signis pituitam aut bilem, aut melancholicam in toto corpore, & capite præsertim redundantem, indicantibus discere poterimus.

Sympathica verò Epilepsia inde dignoscitur, quòd nulla apparent cerebri affecti signa; æger venientem paroxysmum percipit, & interdum, veluti auram quandam à partibus inferioribus ad cerebrum ascendentem; aut pars aliqua inferior peculiari quodam vitio labefactata est, aut tempore inuasionis graui aliquo symptomate affecta.

Sic à ventriculo communicari Epilepsiæ causam ostendunt, cibi fastidium, difficilis medicæ tolerantia, nausea, vomitus, ventriculi dolor, erosio, compunctio, vel distensio, vel etiam interdum cordis palpitatio, ventriculo cordi affectum communicante.

Ab hepate, vel liene malum oriri significat, flatuum frequens & copiosa excretio, ventris inflatio, rugitus, & borborygmi, ructus acidus, præcordiorum molesta coarctatio, eorumque dolor ad dorsum vsque interdum procedens. Quibus addere licet vitia peculiarem ventris inferioris partem obsidentia.

Ab vtero affectum procedere indicat hysterica passio, conuulsionibus epilepticis implicita, tum si mensium aut seminis retentio præcesserit.

Si à parte aliqua externa Epilepsia oriunda sit, aura quædam percipitur à parte illa eleuari, & minera morbi in ea delitescens, vellicat interdum, aut titillat, quod imminentē paroxysmum prænuntiat; & si pars illa constringatur vinculo, impeditur paroxysmus.

Denique à lumbricis procedere affectum ostendunt signa lumbricos indicantia, vt anhelitus fœtor acidus, narium pruritus, ventris dolor, fæces cineritiæ, stridor dentium, sopor, & similia: tum præcipuè si lumbrici per aluum interdum excernantur.

Rariores verò causæ & extraordinariæ, vt abscessus, ossis caries, vrinæ suppressio, anadromie, & similia, ex proprijs signis mutuari poterunt.

Quod ad prognosim attinet, Epilepsia morbus est diuturnus, & contumacissimus, & in infantibus vt plurimùm lethalis.

Epilepsia hæreditaria incurabilis est; quæ verò à causis externis, & praua victus ratione ducit originem, curationem admittit.

Epilepsia ante pubertatem eueniens curabilis est; eadem verò post 25 annum curationem non admittit, ex Hipp. *Aph. 7. sect. 5.* Siquidem in pubertate magna fit caloris natiui eclampsis, quæ causas morbificas discutere potenter valeat. Adde quod tunc temporis in fœminis menstrua erumque incipiunt, per quæ impuritates corporis expurgari solent. Licet autem post 25. annum incurabilis dicatur Epilepsia ab Hipp. hoc tamen non est perpetuæ veritatis? multos enim ætate prouectos ab hoc morbo liberatos fuisse plurimis obseruationibus relatum est; quamuis tamen hoc rarò contingat: sicque Aphorismum prædictum, vt plurimum, & fere semper verum esse statuendum est.

Vehemens Epilepsia sæpè in paroxysmo ægrotantem abripit, & medio tollit; vel enim in apoplexiam degenerat, vel propter prauitatem symptomatum, & violentam cerebri concussionem, tota illius œconomia euertitur, vt interdùm particulæ illius diffringantur; & contigerit aliquando processum mammillarium particulas de nares explosas fuisse

Epilepsia à melancholico humore oriunda in melancholicam insaniam nonnumquam degenerat; quando videlicet ille humor à ventriculis cerebri in substantiam eiusdem transmittitur. Idem etenim humor dum cerebrum afficit, vt partem instrumentalem, ventriculos illius obstruendo, aut tunicas eorum diuellendo Epilepsiam efficit: dum verò ipsam cerebri substantiam, quæ functionum principum sedes est, vt similarē partem offendit, naturale ipsius temperamentum vitando & animales spiritus corrumpenda, atque obtenebrando, delirium melancholicum inducit. Vnde apud Hipp. *6. epid. sect. 8. textu 40.* melācholici plerūque fiunt epileptici, & epileptici fiunt melancholici. Degenerant autem isti affectus in se inuicem dupliciter, vel per materiæ morbificæ transpositionem sede derelicta, & sic vno exoriente alter desinit; vel per materiæ propagationem, & tum vterque affectus permanet.

Epilepsia pituitosa in apoplexiam, vel paralysim degenerat.

Quartana febris Epilepsiæ superueniens, & diu perseuerans, eam soluit, quandoquidem à calore febrili materia morbifica sensim absumitur, si pituitosa sit; vel si melācholica fuerit, a parte affecta transmittitur in locum vbi maneat ra morbi residet, vt nouis paroxysmis materiā suppeditet.

Curatio Epilepsiæ duplex instituitur, alia in paroxysmo, alia extra paroxysmum.

Ad paroxysmi curationem rarò vocantur Medici, nisi ipse interdum longiùs protrahatur, quo in casu conueniunt eadem remedia, quæ pro soporosis affectibus fuere proposita. Præsertim verò aqua apoplectica, cinamomi, aqua vitæ, & aliæ multum spirituosæ, ad paroxysmi materiam discutiendam efficacissimæ.

Extra paroxysmum curatio varianda est pro varietate causarum. Ac primùm Epilepsiæ idiopathicæ curatio proponenda est, quæ in totius corporis euacuatione, materiæ morbificæ discussione, prauæque illius qualitatis, emendatione, & cerebri roboratione consistit. Cùm autem materia peccans in idiopatica Epilepsia, vt plurimùm pituitosa sit, nos ad illius oppugnationem curationem vniuersam dirigemus, tyrones alioqui admonentes, vt si humores biliosi, aut melancholici in vitio esse videantur, medicamenta illos præparantia & expurgantia substituantur. Specifica verò remedia, à quacunque causa morbus oriatur, eadem perpetuò vsurpanda sunt. Ad integram ergo curationem sequenti via procendum est. Primò potio phlegmagoga erit propinanda, aut aliud medicamentum, ægrotantis naturæ accomodum, ex ijs quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita, iniecto priùs clystere, si aluus non sit libera.

Postea si plenitudinis notæ appareant, aut æger sit sanguineo temperamento præditus, phlebotomia erit celebranda: sin minus, omittenda.

Mox cura vniuersalis frigidæ intemperiei cerebri suprà proposita sigillatim celebranda erit, hoc obseruando, vt decoctis, apozematis, diætæ sudorificæ, & syrupo manistrali, tum etiam masticatorijs, & pulueribus cephalicis, addātur radix & semen pœoniæ, & viscus quercinus, quæ proprietate specifica epilepsiā curare tota credidit antiquitas.

In diæta verò ex sudorificis guaiacum perferatur; cuius vsu se multos epilepticos curasse refert Iachinus. Continuetur autem per triginta, vel quadraginta dies.

Singu-

Singulis dosibus decocti sudorifici aliquot guttæ spiritus vitrioli addantur, qui etiam specificus creditur ad epilepsiam.

Notandum est purgantia vsualia, nimirùm pilulas, aut syrupum magistralem, in frequenti vsu habenda, nempe semel, aut bis in septimana, prout vires ægrotantis ferre poterunt; & per plures menses purgationes esse continuandas; imò ad fortiora interdum purgantia esse transeundum, iuxta præceptum Massariæ, qui hinc fieri dicit, quòd epilepsia raro curetur, quòd Medici semper in leuioribus hæreant.

Hac ratione Chymici purgantia mineralia vsurpare solent, quę à remotissimis partibus humores attrahunt, at nô sine periculo, præsertim si a peritissimo artifice præparata non fuerint. Si tamen in hoc casu fęlix euentus ex huiusmodi remedijs aliquando contingat, ille in primis sperandus est ex mercurio, per se, vel cum auro calcinato in furno arenæ, longo ignis regimine; probè cauendo, ne qua illius portio cruda adhuc & volatilis maneat, quæ summam vehementiam medicamento conciliaret, alioqui satis blandè purganti, si cum pilulis cochijs, aut, quod melius erit, cum extracto aliquo phlegmagogo, vel panchymagogo, pondere gr. iv, vel v vsurpetur.

Recens autem Epilepsia sale vitrioli aliquando curatur; quemadmodùm refert Angelus Sala, ex hoc remedio, quarto quoque die exhibito, se epilepsiam tertia exhibitione curasse. Posterius verò *curat. 77. cent. 2.* gloriatur se stibio calcinato ter exhibito puellam vndecim annorum ab epilepsia hæreditaria liberasse.

Syrupus de peto Quercet. maximam vim habet ad curandam epilepsiam, Sed non nisi à prudenti Medico vsurpandus, quia vehementissimum est medicamentum.

Loco opiatæ dicto loco propositæ, sequens, magis huic affectui specifica, erit subroganda.

℞. Conseruæ flor. anthos, pœoniæ, buglossi, ana ℥.ß corticis citri saccharo conditi ʒ.ij. pulu. visci quern. sem pœoniæ decrescente luna collecti, & vngulæ alces, ana ʒ.ß. cranij humani non humati, ad albedinem calcinati ʒ.j.ß. coral. præp. margarit. præp. & cornu cerui præp, ana ℈ iv. lapid. bezoar. veri ℈.i. diamoschi dulcis, diatriasant. ana ℈.ij. theriac. vet. & confect. de hyacinth. an. ʒ.j. spiritus vitrioli gutt. xv, Cum syrupo conditurę corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem auellanæ, superbibendo aquæ cinam. parum.

Sequens verò efficacissima est ad morbum radicitùs tollendum, post diligentem corporis purgationem.

℞. Conseruæ flor. betonicę, & rorism. ana ℥.ij.ß rad. eringij conditæ, & mithridatij, ana ℥.j. pulu. ligni sassafras ʒ.vj. castorei ʒ.iij. cranij humani non humat vngulæ alces, ana ʒ.ij. rad. & sem. pœoniæ, sem. nigellæ, rutæ syluestris, & rad. pyrethri, ana ʒ.j. oxymel. q. s. Fiat opiata, de qua capiat ʒ.ij. vel iij. Reliquas omnes efficacia superat opiata Montagnanæ, cuius beneficio multi epileptici liberantur. Illius descriptio talis est.

℞. Rad. pœoniæ, maris, stœchados, costi. an. ʒ.x. agarici ʒ.v. pyrethri, carui, sem. anthi, asiæ fœtidæ, & aristol. rot. ana ʒ.ij.ß. succi scillæ, & mellis electi, an. ℔.j. & ℥.ii. Scilla & mel simul coquantur lento igne vsque ad bonam consistentiã; deinde superadditis speciebus fiat electarium, de quo capiat æger ʒ.ii. iij. vel iv. pro ætatis ratione, continuando per 20. aut 30. dies.

Post vsum emplastri epispastici, vesicatorium etiam sincipit erit admouendum, & cauterium posteriori parti ceruicis.

At setaceum multò efficaciùs humores extrahit à cerebro. Refertque Fabricius Hildanus, se iuuenem quotidie Epilepsia laborantem, & cui frustrà alia remedia adhibita fuerant, & puellam 18. annorum, ab ipsa infantia epilepticam, solo setaceo restituisse.

Si coniectura sit vapores ad cerebrum exhalantes à partibus inferioribus, affectum producere, vel fouere; vtilissimum erit causticum sincipiti admouere, vitatis suturis: refert enim Carolus Piso, duos Epilepticos hoc cauterio fuisse curatos. Tũ etiam si à partibus inferioribus affectus producatur, aquæ acidulæ mirabiles sæpè effectus producunt, & morbum interdùm radicitus tollunt, si priùs euacuationes vniuersales, & venarum inferiorũ sectiones celebrẽtur.

Peculiariter verò ab vtero procedens Epilepsia curationem sortitur, puluere granorum actes à Quercet. descripto in Pharmacop. restit. per triduum exhibito ad ʒ.i. cum aqua quadam hysterica.

Si cætera non profuerint, extremum remedium erit sinciput terebello perfodere, vitatis suturis, vt hoc veluti spiraculo aura maligna exhalare possit. Hoc remedio aliquando desperatæ epilepsiæ curatæ sunt; & sine periculo celebrari potest, si periti Chirurgi manus adhibeatur.

Vtatur æger pro potu ordinario hydromelite, vel bocheto ex guaiaco, & rad pæoniæ.

Sacculus de collo suspensus continuò gestabitur, in sequentem modum paratus.

℞. Rad. pæoniæ, visci querc. ana ℥ i. vngulę alces ʒ ii. nucis mosch caryophyll. macis, ana ʒ.ii fol. rutæ & hyssopi, ana ʒ.i.ß. Puluerentur, & rubra sindone excipiant. Fiat sacculus, deferat appensum collo, sæpè illum odorando.

Post vniuersales euacuationes, inter aliorum remediorum vsum, specificis præsertim morbus oppugnandus est, quorum infinitus ferè numerus reperitur apud Autores. Nos ex selectioribus nonnulla proponemus, pręter opiatas supra descriptas, quæ ad húnc morborum expugnandum non infimum locum obtinet.

Rondeletius maximè commendat aquam hirundinum, quam etiã ab eo mutuatus est Quercetanus in Pharmacopœa. Non minoris est pretij aqua theriacalis cephalica, & syrupus antepilepticus, ab eodem Quercetaneo dicto loco descriptus.

Radix valerianæ syluestris à Fabio Columna tantoperè celebratur, vt semel, aut bis exhibitam ab epilepsia liberare affirmet. Refertque se hanc multis amicis dono dedisse, qui deindè, diuino priùs numine & fautore glorificato, puluere huius radicis sibi restitutam sanitatem affirmarunt. Dosis autem est cochleare semis cum vino, aqua, lacte, aut quouis liquore appropriato. Pueris verò in minori dosi cum lacte datur.

Chymici valdè commendant mixturam spiritalem, quam in epilepsia nullum medicamentum præstantius exoptari posse asserunt Illius autem compositio talis est.

℞. Spiritus vitrioli partem vnam, spiritus tartari partes tres, aquæ theriacalis camphoratæ partes quatuor. Misceãtur, & vitro benè clauso, per tres, aut quatuor septimanas digerantur. Dosis est ʒ.j. in conuenienti vehiculo.

Rulandus oleum ligni heraclei (quod corylinum esse affirmant Chymiatri,) in frequenti vsu habebat; & nonnullas historias refert in centurijs, eorum qui huius medicamenti vsu ab eo morbo liberati sunt. Dosis autem est trium vel quatuor guttarum, cum liquore idoneo, per quinque dies.

Huic nullo modo accedit, aut fortè multò præstantius est oleum succini albi, à perito artifice extractum, quod nullum empyreuma redolet, imò verò fragrantissimum expirat odorem. Dosis à ℈ ß ad ℈.j.

Oleum buxi ad gutt. iiij. cum pari quantitate spiritus sulphuris, & aquæ flor. tiliæ arboris ℥ iiij. per aliquot dies exhibitum, insignis est efficaciæ, & à multis creditur verum ligni heraclei oleum; & per descensum elicitur.

Crato cinnabarim natiuam epilepsiæ magnetem vocat, ex eaque talem puluerem parat.

℞. Cinnabris natiuæ pellucidæ limatę, & in tenuissimum puluerem tritæ ℥.ß. coralli rubri & margarit. præparat. ana ℈.ij croci orientalis ℈.j. fol. auri n. xv. Terantur omnia subtilissimè super lapidem. Dosis in ipsa acccessione a granis vj. ad ℈.j. in aquis appropriatis.

At non minoris virtutis censetur à non paucis Chymiatris, cinnabaris antimonij, quæ post mercurij, vitæ extractionem elicitur. Si enim æquali pondere iungatur cum magisterijs pelarum, corallorum, & crani humani, specificum esse aiunt in epilepsia etiam inueterata. Dosis à granis x. ad xv. in liquore idoneo.

Sympathicæ epilepsiæ curatio ad partem primariò affectam dirigenda est. Eaque remedijs conuenientibus, è proprijs capitibus desumendis, euacuanda, & roboranda est;

non

non omissis specificis, & antepilepticis, quæ in omni epilepsia perpetuò vsurpanda sunt. Attamen si à parte aliqua externa conciletur epilepsia, præter curationem vniuersalem, ad eam peculiariter respiciendum est, & materia maligna in ea contenta educenda cucurbitulis scarificatis, vesicatorijs, & cauterijs admotis. Et si malum perseueret, supra cauterium post escharæ casum cucurbitula frequenter admoueatur: ac tandem vrgente necessitate, ad cauterium actuale confugiendum est. Si à cranij carie malum oriatur, trepano & vstione illa auferenda est.

CAPVT VIII.

De Epilepsia puerorum.

QVia iste morbus pueris familiaris est in ijsque plerumque acutus & valdè periculosus esse consueuit; ideò peculiaris illius curatio hic seorsim subnectenda est, vtpotè ab adultiorum curatione valdè diuersa.

Primò igitur suppositorio vel clystere aluus soluẽda est.

Posteà, & ferè eodem tempore, purgans medicamẽtum exibendum satis validum pro ætatis robore, ita vt non dubitemus in puerulis vnius anni electarium diacharthami ad ʒ.ij. exhibere, si fiat ex lacte corrupto.

℞. Hieræ picræ ℈.ß. vel ℈.j. pulu. de gutt. ℈.ß. Cum liquore specifico, vel cum melle rosato dentur.

Cucurbitulæ scapulis & lumbis admoueantur, & cum scarificatione, si puer sit grandior.

Vesicatorium applicetur posteriori parti ceruicis.

Si purgatio non rectè processerit, aut parùm profecerit, vomitus prouocandus est vitriolo albo præparato vel etiã sale vitrioli. Quod bis, ter, & quater exhiberi poterit, si affectus protrahatur. Puluis epilepticus *de gutteta* vulgò nominatus, frequenter exhibeatur cum lacte, iusculo, & panatellis, à ℈.ß. ad ℈.j.

Ille autem puluis de gutteta in vulgaribus Pharmacopæis descriptus non habetur, sed in Monspeliensibus officinis vulgò componitur ex traditiua descriptione, quæ talis est.

℞. Rad. pœoniæ, sem eiusdem, dictamni albi, visci querc. ana ℥.ß. sem. atriplicis ʒ.ij. cranij humani ʒ.iij. corall rubr. præparati, hyacinthorum præpar ana ʒ j.ß. vngulæ alces præpar. ʒ.ß. moschi ℈.j sol. auri ℈.j. Misce, fiat puluis.

Exhibeatur etiam aquæ alicuius antepilepticæ cochlear exiguum, vel earum defectu aquæ cinam. vel imperialis; vel guttulæ aliquot mixturæ spiritaus cum liquore idonea.

Occipiti admoueatur emplastrum de ammoniaco, deraso capillitio: fluxionem enim impedit à capite in spinam ruentem per partes exteriores.

Sinciput vero sequenti puluere sina pisetur.

℞. Nucis mosch. ʒ.ß. granor. pœoniæ ʒ.j.ß. flor. lauendulæ P.j. succini ℈.ij. Fiat puluis.

Vel roborans emplastrum applicetur, in curatione frigidæ intemperiei cerebri descriptum.

Olei succini guttæ ij. vel iij. cum pari quantitate spiritus vitrioli, in aqua betonicæ exhibitæ, puerulos à paroxysmo epileptico statim plerumque liberant. Idem oleum naribus illitum multùm confert. Loco olei succini, oleum buxi per descensum paratum vtiliter exhibetur; tum etiam aqua fl. tiliæ arboris; aqua betonicæ vtilior in hoc casu censetur.

Fumus tabaci pueros ab insultu epileptico liberat, si minister eum tubulo attractum in os pueri apertum frequenter insufflauerit.

Spina dorsi, & membra quæ contrahuntur, inungantur sequenti linimento.

℞. Ol rutacei, lumbricorum, ana ℥.ij. ol. de castoreo ʒ.j. aquæ vitæ parùm. Fiat linimentum.

℞. Theriacæ vet. ʒ.j. confect. alkermes, & de hyacintho, ana ℈.j. aquarum betonicæ, saluiæ, maioranæ, & cinam. ana ℥.ß. Misce, foueantur nares, tempora, & aures.

Eiusdem aquæ cochlear. j. per os poterit exhiberi.

Maiori tamen efficacia inunguntur nares, tempora, & vertex capitis balsamo apoplectico, ad soporosos affectus descripto.

Interim etiam os, & palatum, vrgente necessitate, eodem balsamo inungi potest.

Skenkius exotericorum experimentorum cent. 5. nu. 85. ex Georgio Kusnero hæc habet. *De epilepsia puerorum expertum medicamentum. Detur de moscho fino, ex mero subtili, bis vel ter in die parum, & sic perfectè curantur.*

Dum hæc omnia fiunt, clysteres semel, aut bis in die inijciendi sunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad aristol. rotundæ, polypodij quercini, semicarthami, ana ℥.ß. sem. pæoniæ, cumini, ana ʒ.iij flor. chamomil. & anthos, ana P.j. Coquantur ad ℔ j. De colat. cape ℔.ß. hieræ picræ ʒ.ij mellis anthosati ℥ j. olei rutacei & liliorum, ana ʒ.iij. Fiat clyster.

Inter specifica duo sunt maximè laudata, quæ ideò merentur ad experimentum reuocari.

Vnum est radix valerianæ syluestris, suprà à Columna commendata: quam ipse asserit in puluerem redactam, & cum lacte exhibitam, multos puerulos liberasse.

Alterum est fel catelli lactentis, quod ab Vntzero hisce verbis prædicatur *Sume catellum paruum nigrum adhuc sugentem (pro fœmella vero epileptica sume catellam) eumque strangula ac interfice. Ex interfecti, & per sectionem aperti corpore extrahe totam cystim felleam, vix iij. vel iiij. guttas sinceræ bilis in se habentem. Illum biliosum succum omnem puerulo, in paroxysmo epileptico, cum pauxillo aqua flor. tiliæ propina, & miraculi instar videbis illum ab hoc morbo è vestigio sanari, & curari.*

Si puer epilepticus adhuc lac sugat, habenda est cura nutricis. Illiusque lac diligenter examinãdum, ne vitio aliquo laboret. Victu nihilominus attenuante vtatur, & laudabili Vino interdicatur, bibat aquam, vel hydromel, vel bochetum salsæparillæ.

Pueri denique nonnulli ita huic morbo obnoxii sunt, vt semel curati, tamen soleant recidere Imò verò in quibusdã familiis omnes liberi hoc morbo solent interfici. Ideò tum iis qui nuper in lucem editi sunt, tum qui à morbo conualuerunt, debetur prophylaxis.

Primò igitur recens natis, antequam lactari incipiant, detur pulueris de gutteta ℈.j. cum pauco lacte, eademque dosis ter repetatur intra duos dies.

Iisdem vero post aliquot dies a partu, tum etiam iis qui semel epilepsia correpti sunt, causticum occipito inurere vtilissimum est. Aut multò vtilius cauterium actuale, quod apud nostrates neutiquam vsurpatur, à vehementioribus remediis aut terrorem aliquem incutientibus, abhorrẽtes. Rondeletius tamen huiusmodi cauterium actuale Florentiæ ita vsitatum esse affirmat, vt ipsæ mulieres illud, vt torrem ignitum, plerumque applicare soleant. Idipsum testatur Aquapendens in operationibus chirurgicis, & modum applicandi docet cap. proprio de exustione occipitij in infantibus & puerulis.

Purgetur puer bis in mense, cum manna, syrupo rosaceo aut de cichorio cum rhabarbaro.

Singulis interlunijs capiat dosim pulueris epileptici de gutteta dicti.

Paretur cucufa cerebrum roborans, & suffumigium pro tegumentis capitis, iuxta descriptiones in curatione frigidæ intemperiei cerebri propositas. Tum etiam poterit inspergi capillis pului ad curationem huius affectus suprà descriptus.

Nonnulli denique ad præseruationem hoc remedium commendant.

℞. Spiritus vini ℔. iv. castorei ℥.j. rad. pœoniæ iij. Macerentur, & colentur. Colatura totum corpus infantuli abluatur caduiscule.

CAPVT IX.

De Vertigine.

VErtigio est falsa imaginatio, in qua omnia obiecta & caput ipsum rotari ac circumagi videntur, vt æger sæpe in terram decidat, nisi propinquis adminiculis nitatur.

Obijci potest, in vertigine non esse læsam imaginationẽ; quia

quia si hoc esset, vertiginosi putarent obiecta verè in gyrum verti, quemadmodum phrenitici, & melancholici verè putant illud esse quod imaginantur. Respondemus, in vertigine rationem manere integram, quæ cognoscit imaginationis errorem; in phrenitide vero & melancholia rationem cum imaginatione affici.

Duæ illius proponuntur differentiæ. Vna vertigo simpliciter, δῖνος Græcis nominatur, in qua visio illæsa permanet. Altera σκότωμα, seu σκοτοδῖνος, & tenebricosa vertigo nominatur, in qua oculi simul obtenebrantur, iisq; veluti fumus, aut nubes quædam offertur.

In vtraque vertiginis specie visio aliquantulum læditur, quia spiritus qui ad oculos tendere recta solent, per neruos visorios transuersim mouentur, vnde oculus illis non ita commodè fruitur. Sed in vertigine tenebricosa vehementior est spirituum commotio, ita vt minus ad oculos ferantur, vnde visio obtenebratur.

Causa proxima vertiginis est circumuolutio spirituum, producta à materia vaporosa, vel flatulenta, quæ in cerebri ventriculos, ac plexum choroidem irruens, spiritus animales exagitat, & in gyrum commouet, vnde species obiectorum per spiritus illos delatæ pari motu cientur; atque ita obiecta ipsa eodem motu cieri videntur.

Verum hic dubitare licet, cum vertigo sit symptoma actionis læsæ, & omnis actio læsa ab aliquo morbo immediatè dependeat, quomodo circumuolutio spirituum potest esse causa proxima vertiginis, cum illa ad nullum morbi genus referri valeat. Cui dubitationi respondendum est, circumuolutionem spirituum esse morbum in situ; tunc enim spiritus non seruant eum situm quem naturaliter debent obtinere, sed perperam, & præternaturaliter mouentur.

Hæc tamen responsio grauem patitur instantiam. Morbus enim est affectus veræ partis, spiritus autem non sunt veræ partes. Respondemus, axioma illud verum esse vt plurimum, non autem perpetuò. Et vt consistere possit Gal. doctrina, qua sancitum est, illud quod primo, & per se actionem lædit, esse verum morbum; dicendum est nomen partis latius paulò vsurpari debere, vt ea omnia comprehendat, quæ ad corporis constitutionem concurrunt; & quæcunque alicuius partis actionem lædunt, morbi nomine esse afficienda. Sic color flauus in oculo visionem lædit immediatè, & ideò dicitur esse morbus in numero. Sic sapor amarus in lingua, & sonitus aurium sunt morbi in numero excedente quatenus in iis partibus est aliquid præter illa, ex quibus naturaliter constituuntur, quod actionibus officit. Eodem modo circumuolutio spirituum in ventriculis cerebri est morbus in situ propter rationem dictam.

Vapores autem illi ex prauis humoribus eleuantur, non continentur & assiduo, sed per circuitus & interualla, quoties à causa aliqua externa excitantur. Illi autem humores sunt quicunque vapores vel flatus emittere nati sunt, sanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor serosus: cum tam calidus, quam frigidus vapor vertiginem excitare possit, vt docet Gal. 3. *de loc. affect. cap.* 8. *& comm. Aph.* 23. *sect.* 3.

Humores illi praui vel continentur in cerebro, vel in partibus inferioribus; hinc duplex emergit vertiginis differentia, idiopathica scilicet, & sympathica.

Humores aquei & pituitosi in cerebro cumulati, flatus & vapores emittunt ad ventriculos eiusdem, qui in iis rotantur, & vertiginem excitant. Atque adeò vertigo idiopathica plerumque est epilepsiæ, aut apoplexiæ prænuntia.

In partibus vero inferioribus, ventriculo præsertim, & liene humores contenti facile ad cerebrum vapores transmittunt, qui si ventriculos & arterias imperant, vertiginem efficiunt.

Causæ externæ sunt quæcumque humores subito fundere, & in vapores dissoluere, vel flatibus illis, & spiritibus motum inordinatum conciliare possunt; inter illas recensetur ab Hip. *Aph.* 17. *sect.* 2. austrina constitutio, & subita aeris mutatio. His addantur Solis ardor, cibi vaporosi, & flatulenti, allium, sinapi, raphanus, legumina, tum etiam ebrietas, ingluuies, exercitia immodica, & intempestina, euacuatio solita suppressa, ira, balneum, inedia maxime in picrocholis, frequens ac diuturna corporis circumgyratio, diuturnus rotarum, & rerum in circulum motarum intuitus, & aquarum præcipiti cursu labentium, prospectus ex loco altissimo in profundum, casus, ictus, & percussio capitis vehemens, fractura, vel depressio cranii cerebri compressionem inducens.

Diagnosis huius affectus in genere nulla proponenda est quandoquidem affectus satis per se patet. Attamen in specie signa partem affectam, & morbi mineram continentem, tum etiam humorem peccantem indicantia proponenda sunt.

Idiopathicam vertiginem ex cerebri affectione ortam ostendunt capitis dolor, & grauitas & alicuius sensus oblæsio; vt visus caligo, seu hebetudo, aurium tinnitus, vel grauis auditus, olfactus, gustusque imminutio. Arteriarum capitis pulsatio, & aliarum partium incolumitas.

Materiam peccantem signa indicantia hæc sunt. Pituitam exuberantem significant sensuum interiorum, & exteriorum hebetudo, capitis grauitas, ad motum pigrities, somnolentia, sputio multa, inappetentia, sitis carentia, vrina alba, & cruda, & reliqua pituitæ redundantis indicia.

Biliosam vero materiam peccare ostendunt vigiliæ, iracundia, actionum promptitudo, sitis, oris amator, pulsus celeritas, vrina tenuis & flaua & similia.

Atrabilarium humorem significant timor, mœstitia, cognationes turbulentæ, vigiliæ importunæ, insomnia horrenda, ructus acida, & similia.

Sanguinem vero redundare ostendunt, venarum tensio & tumor, faciei rubor & calor, pulsatio temporum, capitis grauitas ac tensio, somni longiores, insomnia rerum rubrarum, lassitudo pandiculatio, vrina rubra & crassa aliquādo tenuis & perspicua ex translatione sanguinis ad caput.

Vertigo sympathica dignoscitur ex absentia symptomatum à capite manantium, & quod nullum vitium in cerebro appareat, potius quin aliqua pars inferior sensibilem noxam patiatur.

A ventriculo procedere vertiginem ostendunt, inappetentia, nausea, ructus acidi, vel nidorosi, dolor ventriculi, aut inflatio.

Iecoris, lienis aut vteri consensu fieri vertiginem ostendunt eadem signa, quæ pro epilepsia sympathica, ab iisdem partibus oriunda, superiore capite fuere proposita.

Prognosis huius morbi in hunc modum instituenda est.

Vertigo recens, & raro inuadens, & quæ non nisi à causis externis excitatur, leuior est ac curatu facilior, contra vero quæ grauior est, frequentior, & antiqua: in epilepsiam, aut in apoplexiam plerumque degenerat.

Vertigo in senibus magis periculosa, quia ipsorum cerebrum frigidius ac debilius est, pituita vero abundans.

Vertigo in qua non solum res externæ, sed etiam caput, & totum corpus circumagi videntur, & quæ cum visus læsione accidit, periculosior, maiorem enim causæ vehementiam significat. Et si æger in terram concidat, imminentem epilepsiam aut apoplexiam prænuntiat.

Vertigo à calidis humoribus oriunda citius soluitur, quā quæ à frigidis, quia humores calidi facilius discutiuntur.

Curatio vertiginis cum epilepsiæ curatione multum conuenit, cum ab iisdem propemodum causis vterque affectus oriatur, vnde fit vt vertigo sæpe in epilepsiam degeneret. Attamen cum vertigo sit leuior affectus, non tanto indiget remediorum apparatu, vt epilepsia; sed ea sufficient quæ nos hic summatim indicabimus, quæque hic morbus peculiariter desideret, breuiter exponemus.

Primo itaque si sanguis in toto corpore, vel in capite abundet, phlebotomia celebranda est, & sanguis per interualla educendus, clyster præmisso aliquantum acriori.

Deinde purgatio solemnis instituatur apozemate proposito in curatione frigidæ intemperiei cerebri.

Postea ad particulares cerebri euacuationes veniendum est, per errhina, sternutatoria, & apophlegmatismos dicto loco propositos.

Cucurbitulæ tum siccæ, tum scarificatæ, frictiones partium extremarum, & apertio hæmorrhoidum celebrentur reuulsionis gratia.

Vesicatoria & cauteria ad deriuationem applicentur;

tandemque adhibenda, quæ cerebrum roborant, vapores & humores discutiunt, tam interna, quam externa, vt opiata pilulis & cucufa, secundum formulas dicto loco descriptas.

Neque omittatur puluis digestiuus, quia ventriculi imbecillitas ad huius morbi generationẽ sæpissimè concurrit.

Ac denique vsurpanda ea remedia, quæ proprietate specifica vertiginem curare æstimantur; qualia sunt ea, quæ pro epilepsia curanda fuerunt proposita: nimirum aquæ antepilepticæ, balsamum pro inunctione narium, temporum, & verticis capitis, oleum succini, puluis ex cinabari, & alia permulta.

Laudatur etiam à Quercetano in pharmacopœa *cap.* 20. remedium ex stercore pauonis, cuius præparationem, & vtendi modum apud Autorem videre est.

Si morbus pertinaciter obsistat remedijs propositis, ad diætam ex guaiaco veniendum est.

Conserua florum calendulæ à nonnullis, tanquam specificum vertiginis maximè commendatur.

Cauterium sincipiti admotum maxime laudatur à Zacuto Lusitano *lib.* 1. *Praxis admirand.*, *obs.* 28. his verbis, *Vir quidam tenebricosa vertigine adeò vexabatur, vt illi cerebrum ferè continuò in gyrum ageretur: cumque pluraque expertus esset auxilia, & de futura apoplexia timor esse nullo alio pr. sidio (præter vacuationes vniuersales, & particulares, celebrataſque in varijs partibus fontanellas, setonemque nuchæ affixum) quam cauterio bregmati imposito, potuit persanari. Quo solo plurimos cerebri morbis exitialibus correptos, præter Medicorum votum, ad sanitatem, vlceribus diu fluidis permanentibus perduxit.*

CAPVT X.

De Tremore.

TRemor Græcj τρόμος dictus est, motus voluntarius deprauatus quo membrum vicissim eleuatur & deprimitur, ex mutua facultatis, & grauitatis membri contentione.

Dicitur motus deprauatus à Gal. 2. *de sympt. cauſ. cap.* 1. idemque repetit *lib. de sympt. different. c.* 3. sibi tamen videtur contradicere dum *lib. de tremore c.* 4. tremorem recenset inter motus diminutos Verum conciliari potest illa contradictio, dicendo motum dupliciter considerari posse, vel secundum seipsum, vel ratione facultatis. Si consideretur secundum seipsum, est deprauatus, quia non fit eo pacto quo deberet. Si secundum facultatem, est motus diminutus, quia fit a facultate debili quę satis fortes motus edere nõ potest.

Instabit aliquis à facultate debili semper imminutam actionem fieri, non autem deprauatam. Respondeo, id verum esse si tota actio à sola facultate dependeat. Sed tremor fit partim à facultate, partim à grauitate partis, ideo est motus deprauatus.

Facultas motrix membrum attollere, & in eo situ continere nititur; grauitas verò membri illud deorsum deprimit, vnde motus ille tremulus contingit.

Causa proxima tremoris imbecillitas, facultatis motricis, seu potius instrumenti proximi illius, nempe spiritus animalis, qui non sufficit ad motum voluntarium perfectè exercendum.

Debiliores fiunt spiritus, vel ob vitium proprium ipsorum, vel ob neruorum defectum, qui sunt canales, per quos illi deferuntur, & actiones suas exercent.

In spiritibus vitium residet, vel quando sufficienti copia non generantur, vel geniti dissipantur.

Non generantur in sufficienti copia, vel ob frigidam cerebri intemperiem, vt senibus plerumque contingit, vel ob inopiam vitalium spirituum, qui sunt materia animalium.

Dissipantur verò spiritus à multis causis extremis, vt immodicis euacuationibus, venere immoderata, & intempestiua, dolore magno, & diuturno, ieiunio, mœrore, & morbis vehementioribus diuturnis.

Neruorum defectu vitiantur spiritus, ac debiliores fiunt, cum illi vel frigida intemperie laborant; vel maligna quadam qualitate inficiuntur, vel obstruuntur, vel comprimuntur.

Frigida intemperie afficiuntur ab aere valdè frigido, vsu alimentorum frigidorum & largo frigidæ potu, mutatione frequentis, in aqua frigida, & alijs huiusmodi.

Maligna qualitate afficiuntur ab vsu opij, hyoscyami, papaueris, vel ab hydrargyri vapore, vt in aurifabris contingit, & lue venerea affectis, qui per cinnabaris suffitum curati sunt. Sic in febribus malignis tremores ab eadem causa sæpe contingunt: qui tamen ad motus conuulsiuos potius referendi, & ab irritatione partium neruosarum frequenter oriuntur.

Obstruuntur non totaliter, vt in paralysi, sed multò leuius, ab eadem tamen causa, humore nempe pituitoso neruos leuiter irrigante, quia crapula, vinolentia, aliisque causis produci solet.

Denique à neruorum compressione potest interdum fieri tremor, quando humores excrementitij in toto habitu redundantes neruos comprimunt, & liberum spirituum animalium influxum impediunt.

Hercules Saxonia præter causas propositas, à Gal. mutuatas, alium tremorem agnoscit, à flatibus excitatum, & Cardan alium qui à vellicatione partium neruosarum fiat. Verum in eo decipiuntur, quod motus ab illis causis oriundi ad palpitationem, aut motum conuulsiuũ referri debeãt.

Diagnosis huius affectus nulla alia necessaria est, siquidem tremor per se ipsum patet. Causæ verò illum producentes ex proprijs signis dignoscendæ sunt, tum causæ externæ quæ præcesserunt diligenter inuestigandæ.

Quod ad prognosim attinet; tremor per se periculosus non est, sed inclinante ætate adueniens, ad mortem vsque ægrum comitatur. Per accidens tamen lethalis esse potest quatenus paralysim; aut apoplexiam sæpe præcedere solet.

Curatio tremoris eadem instituenda est quæ pro paralysis curatione fuit proposita, vt eam hic frustra repetere non opus fit.

CAPVT XI.

De Phrenitide.

PHrenitis est inflammatio cerebri, & membranarum eius cum delirio perpetuo, & febre acuta continua.

Inflammationis nomine verum tumorem intelligimus, qui vulgò systrophica inflammatio nominatur, ex sanguine extrauasato, & in partis substantiam effuso, oriunda. Ille autem sanguis calidus, atque biliosus est, & in cerebri membranis; ipsaque substantia erysipelas exquisitum, vel erysipelas phlegmonodes, vel phlegmonem erysipelatodem inducit.

Per delirium autem ratiocinationis errorem præcipuè intelligimus; nam imaginationis solius errorem sine vitio ratiocinatricis in phrenitidem contingere non posse censemus, quidquid alij sentiant Galeni authoritate persuasi, qui *lib. de sympt. differ. cap* 3. exemplum proponit Theophili medici, qui tibicines quosdam angulum domus vbi decumbebat, occupasse, assidueque sonare putabat, atque illos se intueri rebatur partim stantes partim verò sedentes; & continuò exclamabat vt foras eijcerentur. In eoque dicit Galenus imaginationem fuisse læsam, illæsa ratiocinatione. Primo enim dicere possemus. Theophilum illum phrenitide non fuisse affectum, Galenus enim hunc morbum ipsi nõ ascribit, cuius verba hæc sunt, de delirio verba faciens, *quod genus Theophilo medico gr. tanti contigit;* sed eum potius melancholia morbo affectum fuisse: quandoquidem melancholici non raro errant tantum circa vnum obiectum; & in reliquis constant & bene habent. Sic de Theophilo dicit Galenus, quod in reliquis illi prudentia supererat, & disputandi, & præsentes exactè noscendi. Verum vlteriùs dicimus in Theophilo non solum imaginationem, sed etiam ratiocinationem fuisse læsam. Quia vero putaba tibicines adesse, eosque eijci cupiebat, Nam quando sola imaginatio læditur, ratio illæsa illam imaginationis errorem agnoscit, vt in vertigine contingit, in qua ægris videntur omnia circumuolui. Attamen ratio cognoscit, non reuera ita fieri, sed in eo imaginationem errare.

Neque tamen recipienda est in hoc casu Eustachij Rudij sententia, qui statuit nunquam fieri posse, vt imaginatio lædatur, ratiocinatione illæsa; Quia ratiocinatio circa phantasmata operatur ab imaginatione recepta. Atque adeò si ratiocinationi absurda phantasmata offerantur, necesse esse putat, vt intellectus praua illa phantasmata speculando, praue quoque, & absurde speculetur. Et hinc colligit Eustachius Rudius, in vertigine non esse imaginationem deprauatam, sed meram fieri & simplicem visionis hallucinationem. Dicimus enim intellectum de vno ad aliud discurrere, & circa species memoria recentas etiam occupari. Atque adeò licet phantasia aliquid absurdi menti offerat, attamen si species antea præcepta in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur, ideo errorem illum phantasiæ cognoscere, & corrigere potest: si nempe iudicet absurda illa phantasmata, quæ illi ab imaginatione deprauata offeruntur, neque loco, neque tempori, neque alijs circumstantijs, quæ adhuc in memoria habentur, & vera esse scit, conuenire. Sic in vertigine ratio bene se habens rerum omnium externarum, quæ visui offeruntur, vt parietum, laquearium, & pauimentorum circumuolutionem impossibilem esse indicat, atq; adeo falsò imaginationi repræsentari. Sic Philosophus ille, qui à canè rabido demorsus fuerat, dum illi imaginatio lędi incipiebat, balneum ingressurus, falsam canis imaginem in balneo percipiebat, quem tamen imaginationis errorem ratio adhuc integra redarguens, hæc illi verba suppeditauit, *quid cani cum balneo?* Et statim in balneum se coniecit, cuius ope à morbi imminentis, nempè hydrophobię periculo liber tus est

Phrenitidis species duæ sunt præcipuæ. Vera nempe, & legititima, quę proposita definitione exprimitur. Alia non vera, & spuria, quæ paraphrenitis appellatur. Vera phrenitis alia est in dispositione, quæ frequentissima est; alia vero in habitu, quæ hectica nominatur, in qua biliosi humores altius in cerebro figuntur, & plures illius partes occupant, ac tincturæ instar adhærent. Paraphrenitis verò fit dum calida intemperies cerebro communicatur, vel à toto corpore, vt in febribus ardentibus contingit; vel ex cuiusdam partis inflammatione, ventriculi, v.g. hepatis, pulmonis, & potissimum diaphragmatis, quod inflammatione affectum delirium veræ phrenitidis æmulum, scilicet perpetuũ excitare solet. Quod fit ex magno consensu qui inter cerebrum & diaphragma intercedit, propter neruos insignes qui ad illud feruntur, & ex motu perpetuo diaphragmatis, cuius ratione perpetuos vapores ad cerebrum transmittit.

Causa veræ phrenitidis ex sanguis biliosus, cui etiam bilis excrementia vt plurimum admixta est; & pro varijs illius gradibus, maiori scilicet, vel minori feruore, aut adustione, grauiorem aut leuiorem phrenitidem producit: sic bilis pallida omnium mitissimam, adusta vero ferinam excitat phrenitidem.

Vt vero fiat inflammatio cerebri, & membranarum, oportet sanguinem illum biliosum extrauasari, & in dictarum partium substantiam effundi, quod duobus præcipuè modis fieri consueuit, vel cerebro primario affecto, vel secundario.

Primario afficitur cerebrum, quando immediatè à causa aliqua externa incalescit, vt radiis solaribus, meri potu, ira, & similibus, vt sanguis in venis cerebri commotus extra vasa feratur; quod etiam à vulnere, percussione, contusione capitis fieri potest. Et phrenitis hoc modo genita primaria phrenitis dici potest.

Secundaria vero phrenitis, illa est, quæ febribus ardentibus, vel malignis succedit, quando humoris morbifici portio ad cerebrum detruditur.

Fit enim plerumque in huiusmodi febribus, vt natura à causæ morbificæ malitia perturbata, illius portionem ad viscus aliquod deponat: vnde videmus pleuritides, peripneumonias, anginas, hepatitides, aliarumque partium inflammationes illis febribus superuenire. Ita si humores illi ad cerebrum transmittantur, veram phrenitidem efficiunt; & tunc febris delirium præcedit: in primatus vero delirium ab initio cum febre apparet.

Signa phrenitidem imminentem indicantia sunt, vigiliæ somni turbulenti, sermo immodicus, vrina primum crassa, mox tenuis, & diaphrana; calor capitis. Hæc enim indicant materiam calidam ad caput ferri. Oculi immutantur, quia læso cerebro spiritu animali destituuntur. Dolor circa occiput persentitur, quia venæ iugulares ad eam partem feruntur, & sanguinem biliosum refundunt.

Præsentem vero phrenitidem indicant, delirium assiduum, quia cerebrum indesinenter afficitur: vigiliæ turbulentæ, ab intemperie calida cerebri productæ, respiratio magna & rara, quia phrenitici respirare obliuiscuntur. Cum enim per obliuionem, aut maximam mentis occupationem ab infinitis phantasmatis, quæ in imaginatione delira repræsentantur, & spiritus animales euocant, rara fiat respiratio, magnitudine raritas compensatur. In phrenitide etiam sitis nulla est, aut saltem perexigua, quamuis præsentes sint intensæ sitis causæ, quia mens ægrotat, & quia animales spiritus ob læsum cerebrum non mittunt radios sufficientes ad os ventriculi superius, ad quod sitis pertinet. Pulsus paruus est, quia cor compatitur: durus, ob membranam inflammatam; celer & frequens, propter magnam necessitatem; nonnihil vndosus, quia cerebrum afficitur. Febris etiam est continua, quia inflammatio cerebri necessario febrem acersit. Lingua denique aspera, & admodum nigra, vel citrina, propter vapores biliosos illius humiditates absumentes.

Hectica phrenitis ex eo dignoscitur, iuxta Hippoc. præceptum 1. *prorrhet. tex.* 33. quod in ea delirium sit mite, & obscurum, ægri non loquantur, & quieti maneant, atque dormire videantur.

Phrenitis vera à paraphrenitide distinguitur, ex eo quod affectus qui hanc producit, multo citius manifestatur, quam delirium, & eo ingrauescente, vel mitescente delirium intenditur, vel minuitur; immo per vices intermittit, & non est continuum. At vero paraphrenitis ex septi transuersi inflammatione orta, in qua delirium est continuum, alijs signis distinguitur. Quod nimirum in vera phrenitide respiratio est magna, & rara; in ista vero parua & frequens. Parua quidem, propterea quod diaphragma inflammatione obsessum, non potest facilè extendi & dilatari; frequens vero propter necessitatem, vt frequentia paruitas compensetur. Deinde in vera phrenitide vox est grauis, & in ea ægrotantes admodum vociferantur; in hac vero vox acuta, quia respirationis organum est impeditũ. Ac denuq; in septi transuersi inflammatione hypochondria sunt sursum reuulsa, secundum Hippocr. *in Coacis*. Et ratio est, quia diaphragma inferiori parte tegitur membrana, à peritonæo mutuata, atque ita dum inflammatur, peritonæum retrahit, & cum peritonæo hypochondria.

Causarum denique signa ex humoris in toto corpore prædominio, tum etiam ex modo delirij mutuari poterint. Pallida etiam bilis phrenitidem efficit mitiorem, flaua ferociorem, adusta ferocissima. Sanguis vero biliosus, omnium mitissimam & cum visu coniunctam.

Prognosis huius affectus, vt plurimum lethalis est; pauci enim euadunt, quia pars nobilis grauissimè afficitur.

Maximam tamen solutionis spem præbent delirium cum risu omnium symptomatum vehementia minor, virium constantia, tum si post summum morbi vigorem insignis aliqua euacuatio contingat, per sudores, hæmorrhagiam, aut alui fluxum.

Lethalem vero affectum ostendunt, lingua, & manus tremulæ, stridor dentium, conuulsio, rigor in principio morbi apparens, & quando ægri floccos, & sarcinas colligunt, & festucas carpunt. Eiusdem efficaciæ sunt ad prognosim lethalem efficiendam, stilla sanguinis nigri è naribus emanans, albæ deiectiones, vrinæ albæ & pellucidæ. Hæc enim omnia significant magnam cerebri oppressionẽ, vel bilis à toto corpore in partem affectam translationẽ.

Ad huius affectus curationem sanguis ad caput affluens euacuandus, reuellendus, deriuandus, repellendus, intercipiendus. qui iam affluxit euacuandus, & discutiendus est. Partis intemperies corrigenda, robur illius, & totius corporis conseruandum.

Hæc omnia præstari poterunt sequentibus remediis.

Ante omnia mox ab initio, & quacunque diei hora, quia morbus est acutissimus, venę sectio instituenda est, pręmisso

clystere ex cephalica; vel si magna adsit sanguinis copia, ex basilica, vel mediana primum, & post aliquot horas ex cephalica.

Si ex mensium, vel lochiorum, vel hæmorrhoidum suppressione malum oriatur, saphena in pede aperienda. Postea ad cephalicam veniendum, vt quod in capite receptum est, vel proxime in id mouetur, educi valeat.

Vnica phlebotomia ad huius affectus curationem vt plurimum non sufficit, sed bis, ter, & amplius in principio vel augmento morbi, pro humoris copia & conditione, ægrotantis ætate, temperie & viribus repetenda.

Si febre continua laboranti phrenitis superuenerit, (vt non raro fit in earum febrium augmento vel statu, naturam errantem, & materiæ morbificæ malignitate perturbatam, biliosos humores ad caput transmittere,) licet antea ratione febris sanguis detractus fuerit, repetenda est venæ sectio. Sed quia vires à febre, & prægressa euacuatione debilitatæ sunt, parcius sanguis detrahendus est. Ideo tunc temporis vena cephalica aperiatur, vel si vires id non fuerant, saphena in alterutro pede vel vtroq; cuius venę in talibus morbis apertio plurimũ vtilitatis affert. Neq; minoris tamen est efficacię hæmorrhoidum apertio per hirudines.

In omni autem venæ sectione, quæ præsente delirio fit, hoc obseruandum, vt foramen non amplum fiat. Sic enim vulnus cito coalescit; quod etiam accurate obligandum est ne ab ægro dissoluatur. Tum ad promptiorem coalitum vtile erit emplastrum ex aloe, albumine oui, & pilis leporinis paratum applicare.

Post venæ sectionem prouocetur somnus. Nam si à sanguine euacuato procedant vigiliæ, de nouo accensis humoribus æger ferocior euadit. Conciliatur verò somnus tum repellentibus remedijs sincipiti admotis, tũ etiam refrigerantibus, & hypnoticis, quorum seriem infra proponemus.

Cum venæ sectioni non est locus; cucurbitulæ cum scarificatione profunda applicentur, primò partibus inferioribus, postea superioribus. Tum etiam cucurbitulæ non scarificatæ cruribus & alijs partibus applicentur.

Frictiones in iisdem partibus, & ligaturæ in tibijs celebrentur reuulsionis gratia. Vesicatoria etiam scapulis, & brachijs vtiliter admoueri poterunt.

Clysteres singulis diebus iniiciantur, ex refrigerantibus, & humectantibus parati: his enim humorum acrimonia temperatur, eorumque motus ad inferiora promouetur. Eorum autem formula talis esse poterit.

℞. Radicum althææ ℥ i. foliorum maluæ, violarum, lactucæ, parietariæ, betæ, ana m. i. florum nymphææ, & summit. anethi, ana p. i. prunorum par. vi. Coquantur in aqua hord. In colaturæ ℔. i. dissolue cassiæ recenter extractæ, & diaprun simpl. ana ʒ. vi. sacchari rubri ℥. i. Fiat clyster.

Huiusmodi clysteribus ne misceantur olea, quia facilè inflammantur.

Purgatio in phrenitide primaria, quæ scilicet alteri morbo non succedit, nullo modo conuenit. In ea verò quæ febri continuæ superuenit, aliquando confert. Si nimirum magna sit cacochymia, & phrenitis incipiens; tunc enim materia est errabũda, & pro turgente habetur, atq; adeo ex consilio Hip. *Aph.* 22. *sect.* 1 per initia statim euacuanda est.

Purgatio autem debet institui ex decocto refrigerante, cum purgantibus benignioribus, vt senna, rhab. cassia, tamarindis, catholicone, & syrup. rosac.

Statim verò post venæ sectionem ad repellentia veniendum est, quæ humorum ascensum impediunt, caputque refrigerant. In hunc finem oxyrrhodina vsurpantur, quæ ex oleo rosaceo, & aceto ab antiquis componebatur. Recentiores vero aquas stillatitias, & succos herbarum adiiciunt; & magis vel minus refrigerantia ac repellentia fiunt, pro vt magis vel minus fluxio, & inflammatio vrget, cui rei diligenter attendendum est. Ideò plures eorum formulas hic describemus, vt casibus particularibus aptiores eligi possint.

℞. Ol. rosac. ℥. iii. aceti rosac ℥ i. aquæ rosar. & plantaginis, ana ℥ ii. Admoueantur sincipiti raso, & temporibus, cum pannis quadruplicatis. Vel

℞. Aquæ rosar. ℥. iv. olei rosac. ℥. ii. aceti rosac. ℥. ß. albumina ouorum n. ii. Conquassata misceantur. Vel

℞. Ol. violar. rosar. nymphææ, an. ℥. ß. aquæ rosar. lactucæ, sempervivi, ana ℥. ii aceti ℥. ß. Misce. Vel

℞. Succi lactucæ, portulacæ, solani, vmbilici Vener. ana ℥. ii. ol. ros. ℥. iii. aceti rosac. ℥. i Misce. Vel

℞. Ol. ros. omph. ℥ i. ß. vnguenti popul. recentis, (nam vetus calefacit) ℥. i aceti rosac. ℥. ß. albumen oui n. i. Agitentur omnia simul, excipiantur stupis cannabinis, & applicentur.

Lac mulieris quæ puellam peperit, cum succo lactucæ, & oleo rosaceo subactum, instar oxyrrhodini admotum, mirè delirium sedat.

Circa huiusmodi refrigerantia hoc obseruandum, vt cautè, & cum iudicio vsurpentur, cum cerebrum suapte natura frigidum sit, & membrum princeps: ac metus sit, ne diuturniori horum remediorum vsu æger in contrarium affectum, scilicet comatosum, inducatur, præsertim si senex fuerit, aut admodum debilis. Ac licet nunc longiori, nunc breuiori tempore eorum vsus continuandus sit, tamen circiter ad dies tres potest extendi.

Vt verò ista medicamenta non facilè distillant, sicque oculos & faciem aliasque partes inquinent, corona ex panno lineo, vel lana conuoluta anteriori capitis partis imponatur, vt caput circumdet parte anteriore, in media fronte, lateribus, supra aures. Partes posteriores, versus occiput, & in medio coronæ remedia applicentur. Ista vero remedia, iuxta Gal præceptum 2. *de compos. med cap.* 2. hyeme actu calida vel tepida, æstate frigida applicanda sunt. In sene tamen aut debili melius est actu frigida nõ admouere.

Si inflammatio ad cutem, & partes exteriores vergere videatur, quod nonnunquam accidit, tunc temporis à repellentibus, præsertim fortioribus, abstinendum est, ne materia ad cerebrum repulsa grauius malum efficiat.

Ad humoris quoque ad caput fluentis impetum intercipiendum, fasciæ aqua rosar. & aceto madidæ inter initia collo circumiiciendæ.

Caustica tibiis admota humorum reuulsionem ad inferiora plurimum adiuuant.

Interim dum hæc fiunt, quæ totum corpus & præcipuas partes refrigerant, tum interna, tum externa, in vsum reuocanda sunt.

Interiùs vsurpari poterũt iulepi, emulsiones, & electuaria.

℞. Aquar. lactucæ, portulac. rosar. & papauer. rhœados, ana ℥. iii. syrupi violac. & granat. ana ℥. i. ß. salis prunellæ ʒ. iii. Fiat iulep. pro iii. dosibus, bis aut ter in die sumendis, Vel

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, plantag. ana m. ii. flor. nymphææ, & violat. ana p. j Coquantur in aqua hord. ad ℔. i. in colat. dissolue syrupi violac. ℥. iii. salis prunellæ ʒ. ii. Fiat iulep. pro iii. dosibus.

Iulepis perpetuo præter salem prunellæ, optimum erit spiritum sulphuris, aut vitrioli admiscere, his enim bilis feruor optimè temperatur.

℞. Quatuor seminum frigidorum mai. mundat. ʒ. vi. sem. papau. albi. ʒ. ii. aquæ hord ℔. ß aquar lact. & nymphææ, ana ʒ. ii. aquæ rosar. ʒ. i. Fiat emulsio secundum artem pro duabus dosibus, addendo syrup. violac. ℥ ii.

℞. Conseruæ violar. & rosar. ana ℥. i. conseruæ flor. nymphææ; & caulium lactuc. condit ana ℥. ß. puluer. electuarij diamarg. frig. ʒ. ß. Cum syrupo viol. fiat electuarium.

Parari etiam potest electuarium ex sem. papau. albi in mortario marm. contuso, & cum saccharo permixto, quod diacodium album potest nominari; humores enim calidos, & acres temperat, & somnum conciliat. Fiat ex sem. pap. ℥ i. contuso cum tantillo aquæ rosar. deinde sacchari ℥. ij. vel vtriusque partes æquales.

Exterius vero admouentur epithemata refrigerantia cordi & hepati.

℞. Aquæ rosar. ℥. iv. aquar borrag. bugloss. & acetos. ana ℥. ij. aceti vini albi ℥. ß. pulu. trium santal. ʒ. i. ß. spodij ʒ. ß ligni aloes ℈. i. croci grana viii. camphoræ gr. vi. Fiat epithema cordi.

℞. Aquar. lactuc. & rosar. ana ℥. iii. aquarum endiuiæ, & portulac. ana ℥. ii. aceti rosac. ℥. i. santali albi rubri, spodii, ana ℈. i. camphoræ, & spicæ nard. ana gr. vi. pulu. electuarij diarrhod. abbat. ʒ. i. Fiat epithema hepati.

Item

Item hepatis & lumborum regio inungatur sequenti linimento.

℞. Vnguenti rosac. ℥ i.ß. cerati santalin. ℥.i. succi lactuc. & olei rosac. ana ℥. ß. Fiat linimentum.

Pectus etiam oleis relaxantibus, vt violaceo, inungatur.

Testes linteis oxycrato madidis inuoluantur, vel quod erit prestantius, aqua rosarum cum tantillo aceti vsurpetur.

Lotio pedum ex decocto refrigerante actu calido commendatur; nam calore humido eas partes relaxat, & humorum motum ad inferiora promouet. Frigiditas vero illius potentialis per neruos toti corpori, & cerebro in primis communicatur, somnusque conciliatur. Illius autem formula talis est.

℞. Fol. violar. maluæ, salicis, vitis, nymphææ, ana m. ii. flor nymphææ, rosar. ana m. i. cap. papauerum n. x. Fiat decoctio ad vsum dictum.

Aqua pura ad lotiones pedum sufficere potest, in qua subfrigidu si pedes ægrotantis mergantur per tres aut quatuor horas, a delirio liberatur, somnusque conciliatur.

Similem effectum præstat sedum maius contusum instar cataplasmatis, & plantis pedum admotum, tum etiam cucurbita contusa, & eodem modo apposita.

Odoramenta etiam naribus frequenter admota cerebrum refrigerant, in sequenti modum parata.

℞. Florum violarum, nymphææ, ana p. i. rosar. p. ii. santali citrini ℈. i Ligentur in nodulo raro, qui aqua rosar. adspersus naribus offeratur. Vel.

℞. Santali citrini, flor. rosar. nymphææ, ana ʒ. i. camph. ℈. ß. Includantur in vase angusti orificii cum aqua rosar. & supra ignem ebulliant, vaporque naribus excipiatur.

Quia vero in hoc affectu vigiliæ maximè vrgent, omni arte somnus conciliandus est, ab ipso morbi initio. Cui vsui non parùm conferunt repellentia medicamenta antea proposita. Præsertim si ante oxyrrhodini admotionem caput oleo violaceo frigido perfundatur; quod in vigiliis maximè proficuum est, tum etiam conuulsionibus ex hoc morbo oriundis. Idipsum tamen efficacius sequentia præstare poterunt.

℞. Capit. papau. albi cum sem. n. vi. florum nymphææ p. ii. Contundantur omnia, & cum aquæ rosar. & lactucæ q. s. Fiat instar cataplasmatis, quod fronti applicetur duabus linteis inclusum.

Nota, in medicamentis somnum conciliantibus acetum non esse permiscendum, nisi quantitate paucissima, quia vigilias excitat. Vel

℞. Flor. lactu. m. i. ß. rosar. m. ß sem. papau. albi ℥. ß. Coquantur in aqua ad mollitiem. Contusis adde farinæ hordei, lactis mulieris, ana ℥. ß. ol. violac. q. s. Misceantur pro frontali. Vel

℞. Ol. violac. nymphææ, vnguenti popul. recent. ana ʒ. iii. opii, olei nuc. mosch. ana gr iii. Misce, fiat linimentum, quo frons & tempora inungantur.

Sedum maius contus. & cum lacte muliebri mixtum, sincipiti admotum mirè sedat phrenitidem, & somnum conciliat. Sed statim ac dormire cœperit æger, detrahendum, ne in coma præcipitetur. Ramenta cucurbitæ recentis idem præstant, & minori periculo.

Penotus sequens epithema miris laudibus effert, quod sic habet.

℞. Moschi gr. xii. camphoræ gr. xx. aquæ ros. rubr. cum tinctura santalorum rubror imprægnante ℥. xx. Misce. Capite deraso madefiant lintea duplicata in hoc liquore, & tepida per omnes capitis suturas applicentur. Vbi resiccata fuerint, iterum imbibe, & per 24. horas applicationem continua, & somno conciliato, cerebroque confirmato, ægrum mirificè conualescentem prospicies, nisi ipsamet cerebri substantia fuerit corrupta.

Interius vero cum iulepis, aut emulsionibus interdum exhiberi poterit syrup. de papau. ʒ. j.

Vel ladani opiati gr. iv aut v. exhiberi poterunt, quod etiam num in clysteribus vsurpatum, satis potenter, & tutius somnum conciliat.

Attamen in narcoticorum vsu cautus esse debet Medicus. Exhiberi enim non debent, si vires sint valde debiles, ne spiritus & calor ab iis extinguatur.

Celebratis sufficienter prædictis materiæ fluentis euacuationibus, reuulsionibus; deriuationibus; & interceptionibus; ad materiæ fluxæ eductionem veniendum est Ac primum vena frontis aperienda, si manifesta sit, & secari possit, fascia collum non astringendo, vt vulgò solet fieri; sic enim sanguis sursùm impellitur.

Vtilissimè etiam aperientur venæ narium, & si vllo modo morbus est sanabilis, hoc præcipuè curabitur: sanguisq; satis copiosè per eas emittendus, idque satis mature, & statim post vniuersales euacuationes faciendum est. Aperiuntur autem huiusmodi venæ, nares interiùs setis aliisque asperis frequenter pungendo atque lancinando Vel adhibitis post aures, naribus, fronti, podici, hirundinibus sanguis exsugendus est.

Capiti vero applicentur resoluentia simul cum repellentibus, ea proportione, vt primo parum addatur de resoluentibus; quo vero morbus magis ad declinationem vergit, eorum quantitas augeatur, vt tandem sola resoluentia vsurpentur, ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas. In hunc finem vsurpari poterit oleum chamemel. vel anethinum. cum oleo rosac. permixtum.

Sed inter resoluentia primas obtinent animalia tenella mactata, capiti statim admota, vel eorum partes; vt pulli columbini, gallinacei, catelli per spinam secti, & pulmo veruecinus: suo enim calore naturali partem roborant, humorem discutiunt illiusque acrimoniam contemperant.

Quibus vno aut altero die tentatis, si nihil commodi consequaris, docet Mercatus summo capiti cucurbitulam affigere, vt per suturas aliquid expiret euoceturque ad cutem: ac si rubor compareat ac tumor subitus cucurbitulam ipsam scarificare. Quo auxilio asserit Medicum consequi posse, quod reliquis omnibus non valuerit, maxime si mox adhibeatur lauacrum, aquæ dulcis; in quo aliquid ex discutientibus coctum sit. Hoc tamen monet in ea solum inflammatione faciendum esse, quæ per se inceperit, non autem aliis febribus superuenerit.

Hoc remedium confirmat Zacutus Lusitanus, referens se desperatam phrenitidem curasse admota sincipiti cucurbitula cum scarificatione.

Quidam maiori audacia vesicatorium sincipiti admouent, quod aliquando successisse aiunt, sed maxima indiget præmeditatione.

Pro potu vtatur æger decocto hordei, vel rad acetosæ, cum syrupo granatorum, berberis, aut limonum. Vel sequens infusum propinetur.

℞. Aquæ fontis ℔. ii. fol acetosæ, & papau. rhœados ana m. ß. flor. borrag. nymphææ, violar. ana p. ß. spiritus vitrioli ʒ i. santali rubi limitati ℈ ii. Stent in infusione per aliquot horas frigide. Colentur per chartam emporeticam, addendo sacchari albi q. s. ad saporis gratiam.

Vrina in hoc morbo vt plurimum supprimitur, quia ægri eam emittere negligunt, vnde partes illæ distenduntur, ac tandem infammationem concipiunt, quæ vel sola ægro interitum afferre potest. Itaque ægri ad vrinam reddendam sæpiùs incitandi sunt. Mox vesicæ regio fouenda aqua tepida. Dein manu comprimendo vrina propellenda, aut ea elicienda penem contrectando. Et si leuioribus hisce symptoma non cedat, ad sequentia veniendum erit.

℞. Fol. parietariæ m ii. petrosel. cum rad. m. i. Fiat decoctio. In colatura dissolue olei scorpionum ℥. iii. Fiat fotus supra pectinem

Huius decocti residentia frigatur in sartagine cum oleo scorpionum, & post fotum applicetur.

Si decoctum efficacius desideretur, adde sem. apij, petroselini, milij solis, seseleos, ana ʒ. ii.

Vtiliter etiam post fotum vnguentum potest applicari.

℞. Pinguedinis cuniculi, olei scorpionum, ana ℥. i. sem. apij, petrosl asari, & seseleos subtiliss. puluerat. ana ʒ. ß. Fiat vnguentum.

CAPVT XII.

De cerebri abscessu, & spachelo.

CErebri abscessus, & sphacelus à paucissimis Autoribus describitur, licet ab Hippocrate annotatus fuerit 3. de

morbis, & in vsu practico interdùm occurrat, minusque exercitatos Medicos alterius morbi specie deludat.

Est autem cerebri sphacelus subitaneæ cerebri suppuratio, vel corruptio, quæ gangræna, vel syderatio etiam nominatur.

Causa illius immediata est cerebri substantiæ inflammatio. Quæ tamen a phrenitide distinguitur eo quod in ea membranæ potissimum inflammantur, & ab ijs inflammatio parti tantum exterior & contiguæ communicatur. In hac verò inflammatio partes cerebri interiores, ac totam propemodum illius substantiam occupat. Magna autem illa inflammatio in parte mollissima & humidissima breui sphacelum accersit.

Huius inflammationis causa est sanguis supercalefactus, vel admodum biliosus, in cerebri corpus & partes eius internas affatim irruens.

Causæ procatarcticæ sunt illæ omnes, quæ sanguinem calidum copiosum in toto corpore cumulare, & ad caput transferre valent, vt exercitatio vehemens, insolatus, vel capitis ad ignem calefactio, ira, & similia. Sed frequentius hunc affectum inducere solent vulnera capitis grauia & contusiones. Ab hac tamen causa oriundus abscessus, vel sphacelus prædicto diuersus, aliquo modo est. Quia ex contusione factus abscessus, tot cerebri partes vtplurimum non occupat, sed vni præcipue adhæret. Vnde symptomata leuiora, saltè ab initio esse solet, et affectus ad plures dies prorogatur.

Signa abscessus & sphaceli, qui sine vulnere aut contusione producitur, ita se habent.

Inuadente affectu ingens capitis dolor ægrotantem adoritur, qui per occiput collo & vniuersæ spinæ cõmunicatur. Cui mox succedit sensuum omnium tum internorum, tum externorum abolitio, sicut in apoplexia contingit, à qua tamen signis infra describendis distinguitur.

Varijs motibus & inordinatis sese ægri exagitant, vt vix in vno loco contineri valeant. Manibus interdum partes superiores inuadunt, easque diuellere ac laniare conantur, faciem vnguibus dilacerant, crines auellunt. At procedente morbo corpus languescit, ad motum impotens efficitur.

Febris acutissima & intensissima hunc perpetuò comitatur affectũ, quæ ab ingenti cerebri inflammatione procedit.

Denique in hoc affectu ægrotantes neque cibum, neque potum admittunt, vixque aliquid in stomachum illorum quocunque artificio ingeri potest, vnde cita aduenit virium exolutio.

Abscessus ex vulnere aut contusione genitus sequentibus signis dignoscitur. Post acceptam contusionem capitis torpor quidam & mœstitia apparet, animalibus spiritibus à materia extrauasata labefactari incipientibus. Morbo inualescente, febricula exoritur, materiâ putrescere incipiente. His capitis dolor succedit, & somnolentia. Mox aucta putredine omnia symptomata ingrauescunt. Febris intensior euadit; æger è profundiori somno emergens subitò vociferatur, surgit è lecto, statimque iterum decumbit. Frequenter manum ad caput adducit. Ex his plerique ante obitum purulentam materiam, & virescentem ore, aut naribus reijciunt.

Quod ad prognosim spectat, affectus iste periculosissimus est, & vtplurimum lethalis, immo intra triduum ægrotantes interimit, vt docet Hipp. *Aphor.51. sect.7. Quibus*, inquit, *cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt; si verò hoc euaserint, sani fiunt*. Galenus *in comment.* docet per sphacelum hic non esse intelligendam factam & completam partis corruptionem, quoniam hęc sanationem non admittit; sed quæ est in fieri, immineteque ob inflammationis magnitudinem.

In iis qui conualescunt (quod rarissimè contingit) nulla est præteritorum memoria: ægri enim nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis meminerunt.

Ad curationem huius affectus magna festinatione opus est. Nisi enim in principio illius remedia statim adhibeantur; nullus amplius super est curationi locus.

In prima igitur morbi inuasione statim sanguis detrahendus est; magna copia, & iteratis vicibus, bis ter, quater eadem die, quantum vires ferre possunt; in hoc enim vnico remedio tota curationis spes residet. Cum enim magna sanguinis copia cerebri substantiam occupet, (quæ magna est, mollis, & humidissima,) ab ea sufficienter reuelli ac deriuari nequit, nisi totus ferè sanguis in venis contentus educatur. Et in hoc casu locum habet vulgaris illa Celsi sententia, multa in præcipiti periculo rectè fiunt, quæ alias essent omittenda.

Cum venæ sectionibus clysteres acriores iniciendi sunt; vt humores superiora petentes ad inferiora reuellantur, & singulis diebus iterandi.

Eodem tempore oxyrrhodina admouenda sunt sincipiti & fronti, qualia in phrenitide descripta sunt.

Ad maiorem reuulsionem, & deriuationem, cucurbitulæ scapulis & dorso cum profundis scarificationibus admouendæ sunt, frictiones, & ligaturæ extremorum celebrandæ, venæ primum malleoli, postea frontis, & arteriæ temporum aperiendæ; hirundines pone aures, & hæmorrhoidibus applicandæ; vesicatoria ceruici & brachiis admouenda, & reliqua remedia vsurpanda, quæ in phrenitidis curatione à nobis proposita sunt.

Ac tandem si morbus ad declinationem vergat, leniter resoluentia capiti admouenda sunt, inter quæ pulmones recentes ex animali ex tempore mactato calentes, principem locum obtinent.

CAPVT XIII.

De Mania.

Mania est delirium sine febre, cum furore, & audacia.

A phrenitide distinguitur, quia in ea febris acuta viget, & à cerebri membranarum eius inflammatione oriunda. Mania vero fere caret, saltem ratione propriæ essentiæ; nihil enim impedit, quin febris cum mania complicari possit, sed ab alia causa oriunda, non autem ab ea quæ maniam producit. Atq; adeo in phrenitide febris est symptomatica, in mania essentialis, & primigenia, ab alia causa procedens, & sic Gal. *cap.3. de loc. affect. c.7.* explicandus est. *Quemadmodũ* inquit, *alter atræ bilis succus, qui ex præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cũ febre.*

A melancholia distinguitur per symptomata pathognomonica; siquidem mania est cum furore & audacia melancholia verò cum timore & mœstitia.

Causa maniæ proxima & immediata, iuxta Galeni mentem, est calida, & sicca intemperies ab humore atrabilario oriunda; quæ tamen grauissimis vrgetur difficultatibus.

Si enim tanta esset intemperies in cerebro vt mentem de sua sede deiicere valeret, febrem deberet parere, cum calor remissior delirium efficere non valens, febrim pariat, qualis est ea quæ ab insolatu exoritur.

Ad hoc dubium varij varia respondent. Solidiorum responsio est, calorem qui febrem excitat, debere esse fuliginosum, vt ad cor delatæ fuligines febrem efficiant; & calorem fuliginosum, in materia humida consistere debere, qualis est materia febrium putridarum. In mania verò humores esse adductos & incineratos, ita vt ab iis nullæ eleuentur fuligines. Vno verbo aiunt; calor in mania est velut in pruna in febribus verò vt in flamma.

Hæc tamen responsio fortissima vrgetur instantia. Quod nimirum in febre hectica maior sit humiditatum consumptio, quam in mania. Attamen febris vsque ad integra, & absolutam omnium humiditatum, & ipsius humidi primigenij consumptionem, ægrique interitum perseueret.

Platerus hac ratione aliisque nonnullis persuasus, existimat præter calidam, & siccam intemperiem, adesse quoque malignam & venenatam quandam qualitatem, quæ sit, præcipua causa delirij. Magna huius sententiæ probabilitas inde elici potest, quod furor vterinus à semine corrupto & malignam ac venenatam qualitatem adepto exoritur. Quod hydrophobia, quæ est species maniæ, à morsu venenato canis rabidi in quocumque temperamento sine atræ bilis concursu inducitur; & morbus qui à morsu Tarantulæ exoritur, quædam etiam maniæ species appellatur ac denique venena quædam maniam inferre possunt, vt de cerebro mustelæ, & solano maniaco referunt. Ideo

veri-

verisimile eſt, peculiare quoddam venenum in corpore humano genitum maniæ cauſam eſſe præcipuam; cùm etiam febres malignæ, quæ non tarò mitiſſimæ ſunt, vt in iis pulſus ac vrinæ ſanis ſimillimæ appareant, deliria producere ſoleant potius quàm febres ardentes malignitatis expertes. Et docet experientia, maniam contingere frequenter, non tantum attrabilario temperamento præditis, ſed etiam omnibus naturis & ætatibus, præſertim ſi hæreditario iure contigerit; ac denique illam calidioribus medicamentis, ſpecifica virtute prædictis, non tarò curari. Et ſi diffiteri minimè oporteat in melancholicis, & atrabilariis hunc morbum frequentius & vt plurimum produci, quia ille humor tali veneno ſuſcipiendo magis idoneus eſt. Et Galenus ipſe malignitatem iſtam humori atrabilario aduenientem agnoſcere videtur *comment. Aphor. 56. ſect. 6* vbi dicit maniæ cauſam eſſe melancholicum humorem, non ſemper, ſed cum ſupra modum exuſtus aut putrefactus malignam induerit acritudinem.

Sed manet adhuc difficultas ex eo deſumpta, quod maniaci frigus externum etiam hyemis tempore nudato corpore innoxiè patiuntur, & præterea ad tactum calidi ſentiuntur, quod indicat calorem intentiſſimum in iis vigere.

Verum reſpondemus hoc in omnibus maniacis minimè contingere, & multos hybernum frigus auerſari, veſtibuſq; plurimis gaudere. Alios verò ab aere externo non affici, propter conſuetudinem, quia ab aſſuetis non fit paſſio. Sic videmus puellas delicatulas hyemis tempore pectus denudatum habere, quod tactu calidum ſentitur, quamuis ex Hippocrate frigus ſit pectori valde inimicum.

Materia hunc affectum producens in venis & arteriis continetur, vel totius corporis, vel cerebro propioribus, vel ipſis cerebri vaſis; & ex locorum varietate varia ſymptomata eaque grauiora, vel leuiore emergunt. Non rarò etiam in vteri vaſis, ex ſanguine vel ſemine corrupto, materia morbifica continetur, ex qua furor vterinus generantur.

Si materia peccans eſt in omnibus venis, aut cerebro vicinis, inſania fit perpetua & indeſinens. Si verò in parte tantum aliqua concludatur, delirium tunc temporis quaſdam habet intermiſſiones, & per interualla recurrit.

Signa diagnoſtica alia imminentem, alia præſentem maniam ſignificant.

Ad imminentem vel futuram maniam dignoſcendam primò conſideranda eſt ægrotantis natiua diſpoſitio, quæ ſcilicet ad bilioſam ſeu atrabilariam temperiem accedit Sic apud Hippoc 2 *epid. 5. Cui vena in cubito pulſat, furibundus eſt, & ad iracundiam præceps; cui verò ſenſim mouetur, torpens ac ſtupidus.* Arterias nomine venarum Hippocrates afficit. Non autem ſimplicem pulſationem intelligit, ſed vehementem, cui opponit illud; *quando ſenſim mouetur*, vt ſenſus huius ſententiæ ita ſe habeat. Qui habent pulſum magnum velocem & vehementem à natiua conſtitutione ad iram & furorem maximè procliues ſunt; qui verò tardum habent pulſum, torpidi ſunt & ſtupidi.

Secundò, ſexus ratio habenda eſt. Viri enim frequentius furore exagitantur, quàm mulieres. Quod intelligendum eſt de affectu primigenio; ex vtero enim mulieres non tarò in furorem aguntur.

Tertiò, ætas conſideranda eſt. Iuuenibus enim frequentius mania contingit, quàm pueris & ſenibus.

Quartò anni tempus aduertendum. Sæpè enim verno tempore contingit hic affectus, ſæpius æſtate, ſæpiſſimè autumno, ex Hip. & Gal. *ſententiis Aphor. 20 21. & 22. ſect. 3.* Vere humores aliis temporibus geniti, & per hyemem aſſeruati ac quieſcentes, commouentur & exagitantur, morbuſque analogos pariunt. Aeſtate multa bilis, non ſolum flaua, ſed etiam atra in diſpoſitis gignitur, quæ maniam efficit eodem tempore, vel ad autumnum vſque maiori copia cumulata, morbum tunc temporis producit.

Hæc ſigna remotiora ſunt, & in genere tantum diſpoſitionem ad hunc morbum ſignificant. Proximè vero imminentem affectum oſtendunt, dolor capitis aſſiduus, vigiliæ contumaces, ſomni leuiſſimi atque breuiſſimi, inſomnia turbulenta, curæ & ſollicitudines moleſtæ, terrores ex leui cauſa præceps & frequens iracundia ex minima vel nulla occaſione, ſplendores oculis obuerſantes, aurium ſonitus, procliuitas ad venerem inſueta, pollutio nocturna frequentior, riſus præter aſſuetudinem & rationem, loquacitas inſueta, & ferè aſſidua, & interdum taciturnitas meditabunda. Poſteriora hæc incipientem maniam ſignificant.

Factam vero, & præſentem maniam oſtendunt ea quæ in definitione prolata ſunt, nempe delirium ſine febre, cum furore & audacia. Varia tamen ſunt huiuſmodi deliria in variis ægrotantibus, tum etiam in iiſdem, diuerſis temporibus, pro maiori vel minori cauſæ vehementia. Alii enim feroci iracundia rapiuntur, & obuios quoſque inuadunt, proprias veſtes proſcindunt, & ſibi interdum violentas manus inferunt, ſibique vitam eripere conantur. Alii vero mitiores & pecatiores ſunt, nullamque aſtantibus noxam inferunt, ſed tantum varios ſermones & rediculos proferunt; interdum canunt & rident, & variis deliramentis afficiuntur, ac ſymptomata patiuntur iis aliquo modo ſimilia, quæ in melancholia & ſtultitia ſolent contingere.

Ex illa autem varietate ſymptomatum, cauſarum varietas dignoſcitur. Riſus enim immodicus, hilaritas & cantillatio materiam peccantem multo ſanguine dilui ſignificant iracundia vero, inquietudo, clamor, percuſſio, pallidus & flaueſcens faciei color, bilem flauam in vitio eſſe oſtendunt. Inſania vero admodum furioſa, vt ægri obuios impetant, & aliquando interficiant, à flaua bile exuſta, quæ atra bilis dicitur, ducit originem. Si vero atra bilis non ex flaua bile, ſed à melancholia exuſta & præaſſata generetur, ægri truculento vultu præditi ſunt, manent interdum in diuturno ſilentio, quod nonnunquam in ſermonem importunum erumpit, inmites ſunt, pertinaces, ingenti mœrore interdum ac luctibus afficiuntur.

Prognoſis huius affectus in hunc modum inſtituenda eſt.

Mania grauiſſimus eſt affectus, & non ſolum per menſes, ſed per annos aliquando & vſq; ad mortem perſeuerat, præſertim ſi hæreditaria ſit. Cum omnes morbi ab atra bile ſint curatu difficillimi maniæ præ cæteris difficilior eſt, quod ægri medicis non obtemperent, & neceſſaria remedia vſurpare minimè velint.

Facilius curatur mania quæ cum riſu, & mitioribus ſymptomatis copulata eſt, quàm quæ cum ſtudio ac furore.

Breui ſucceſſuram morbi curationem oſtendunt quæcumque euacuationes ex motu naturæ contingentes, per ſudores, alui fluxum, hæmorrhagiam per nares, aut hæmorrhoides, aut ſi varices ſuperuenerint: vnde Hipp. *Aphor 21. ſect. 6. Si inſanis varices, aut hæmorrhoides contigerint, morbi ſolutio fit.*

Dyſenteria, aut hydrops, aut febris tertiana, vel quartana maniæ ſuperueniens, eam tollit: fit enim metaſtaſis humorum a cerebro ad partes inferiores, in quibus nouum morbum producunt.

Ad huius morbi curationem materia peccans euacuanda, reuellenda & repellenda eſt; calida intemperies corrigenda, cerebrum aliæque partes principes roborandæ. Quæ omnia ſequentibus præſidiis adimpleri poterunt.

Primo ſanguinis miſſio celebranda eſt, præmiſſo clyſtere, ex vena brachii inſigniori: poſtridie vero iteranda ex altero brachio, idemque remedium frequenter vſurpandum. Aſſerit enim Platerus innumeros hac ratione curatos fuiſſe a Chirurgis & aliis, qui ex profeſſo hiſce morbis curandis operam dabant, qui vigeſies, imo ſexageſies venas aperiebant. Non ſolum enim venæ brachii vtriuſque, ſed etiam malleoli, frontis, narium, hæmorrhoidum, etiam varices ſi appareant, & ſaluatellæ: idque per interualla, interiectis clyſteribus, & medicamentis purgantibus infra deſcribendis. Cucurbitulæ etiam ſcapulis & dorſo cum ſcarificatione admotæ poſt multas venæ ſectiones: tum etiam hirudines temporibus, & ponè aures, vtiliſſime ſunt.

At frequentibus illis phlebotomiis materiæ peccantis præparationes & purgationes interiiciendæ ſunt eæque diu, multumque continuandæ. Cui vſui conferent ea omnia, quæ ad bilis & melancholiæ præparationem & expurgationem vſurpari ſolent, quibus & ſequentia. vtpote ſelectiora, adiicere poſſumus.

℞. Lapid. lazuli ʒ. iß diagryd ʒß. turbith. ʒ. i. ſennæ. ʒß. epithymi.

thymi, cremor. tartari, ana ℈ij. cinam. & cort. citri, ana ℈.j. croci ℈.ß fiat puluis, cuius dosis erit ʒj. vel ℈.iv. cum iusculo, vel liquore appropriato.

℞. Rament. helleb. nigri ℥j. Infundantur per triduum in aquæ pluuiæ ℥iv. Decoquantur lento igne ad tertias. Colaturæ adde mellis optimè despumati ℥ij. Misce, capiat cochlear j cum iusculo pingui. Vel

℞. Extracti hellebori nigri ℈ß syrupi violac. ℥j. Misce pro vna dosi.

Omnia medicamenta ex helleboro confecta, vt vinum, syrupus & oxymel, ad huius affectus curationem plurimum conferunt. Vnde olim ferunt Melampum Amythaonis Medici filium, vino helleborato Prœti Argiuorum regis filias, quæ se boues existimabant, liberasse.

Antimonium in hoc morbo non solum à Chymistris, sed etiam Galenicis omnibus commendatur, tum quod humorem atrabilarium è toto corpore euacuat: tum quia eo ægrotantes commodè falli possunt, remedia alioqui insueta renuentes. Dosis varia est pro varijs illius præparationibus.

Balnea aquæ tepidæ frequenter & post singulas purgationes vsurpanda sunt.

Ordo medicamentorum purgantium in hoc morbo talis est, vt primò apozema alterans & purgans per tres aut quatuor dies exhibeatur, post venæ sectionem in vtroque brachio celebratam. Deinde purgantia mediocria ex potionibus, pulueribus, aut syrupo magistrali bis in septimana exhibeantur. Vehementia verò bis in mense, interiectis continuò venæ sectionibus, vt antea dictum est.

Diebus verò intermedijs balnea, iulepi præparantes, aut iuscula alterantia, tum etiam opiatæ roborantes exhibeantur.

Præter iulepos vulgares, sequens ex succis paratus erit vtilissimus.

℞. Succorum borrag. bugl. & pomor. redol. an. ℥iij. aquar. fumariæ & cichor ana ℥iv sacchari albi ℥ vj. Coquantur depurentur, & aromatisentur santalo citrino. Capiat ℥vj. manè & serò.

Opiata etiam in sequentem modum concinnari potest.

℞. Conseruæ rosar. violar. & buglossan. ℥.j. conseruæ flor. tamarisci & caryophylli hortensis, caulium lactuc. condit. & cortic. citri condit. ana ℥ ß. myrobal. emblic condit. n. j. confect. alkerm. & de hyacinthi ana ℥ij. pul. elect. diamarg. frig & lætif Gal. ana ℥.j. coral. præpar. & margarit. præpar. ana ʒß cum syrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ, superbibendo paruum iulepi, aut aquæ cuiusdam appropriatæ.

Tabellæ etiam vsurpari poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Confect. alkerm. ℥ij; pulu. electar. de gemmis, & diamarg. frig. ana ʒß. sacchari in succo pomorum dissoluti ℥iv. Fiant tabellæ pond. ℈i. Capiat vnam pro dosi.

Interdum etiam tentari poterunt specifica & amuleta, quorum non exiguum numerum collegit Sennertus. Nos verò vnũ adijciemus. quod in illustri, quadam familia Mõspeliensi, pro secreto gentilitio; & hereditario habetur, illiusque descriptio talis est.

℞. Fol. melissæ M.j. Incidantur minutim, & infundantur in spiritus vini ℥.iv. Deinde adde margarit. præp. ʒß Misce. Dosis est cochleari.

Interim dum hæc fiunt, somnus omni arte conciliandus est, & somnifera per interualla vsurpanda. Quæ non alia esse debent, quàm quæ in phrenitidis curatione proposita sunt, tam interna, quàm externa.

Ac præter somnifera externa, admouenda quoque capiti sunt topica medicamenta, quæ æstum ac furorem vehementem temperent ac demulceant. Illa verò non solum refrigerantia, sed multò magis humectantia sint, & in principio morbi nonnihil repellentia.

Ideo in principio morbi oleum rosac. conueniet, cum violac. anethino, & chamæmelino; postea verò eadem olea detracto rosac. Vbi vero magis refrigerandum est, olea ex seminæ cucurbitæ & papau. addenda erunt. Ac denique vt in formam linimenti reduci queant, mucilagines sem. lini, fœnugr. & butyrum addi poterunt.

Plurimum etiam confert epithema, in sequentem modum compositum.

℞. Aquæ nymphææ ℔.j. salis prunellæ ℥. camphoræ ℈i. Misce, & cum linteis complicatis admoueatur tepidè sincipiti.

Epithema ex sale Saturni, & aqua rosarum vtilissimum est.

Vtilissimum quoque erit epithema ex aqua rosarum, santali rubri tinctura impregnata cum moscho & camphora Composita, quæ superiori capite descripta est.

Chymici vero balsamo Saturni palmam tribuunt, eoque caput inungunt instar linimenti.

Maximè etiam conueniunt in summo furore animalia tenella per medium secta, vel eorum partes, ac præsertim pulmo veruecinus: qui vbi semel refrixerit, iterum potest calefieri in aqua feruente.

In declinatione nonnulli discutientia validiora adhibent. Imo vero in ipso vigore morbi, post euacuationes sufficientes, fomentum sequens admirandæ creditur efficaciæ.

℞. Herbarum cephalicarum cum floribus q. s. Decoquantur in aqua fontana. Deinde ℞. baccarum lauri & rad. hellebori nigri veri, ana q. s. Contundantur crassiusculè, & insuantur sacculo oblongo interbastato. Sacculus parum bulliat in prędicto decocto.

Tandem per nouem dies continuos ℞. istius decocti ℔. ii. Eoque calefacto foueatur caput rasum per integram horam, cum linteis duplicatis. Postea sacculum illum applica suturæ coronali cum bona ligatura, linteis calidis inuoluendo. Patiens decumbat in lecto, & si fieri potest, quiescat. Tum mirè expurgatur per omnia capitis emunctoria, & aluus simul aliquantulum fluit. Sic enim fuligines inhærentes cranio & cerebro mirabiliter dissoluuntur, quod vix alia remedia præstare poterunt.

Denique cauterium suturæ coronali applicatum maximè probatur à Gordonio, eiusque vtilitatem confirmat historia cuiusdam maniaci, cui cum esset vulnus inflictum capiti cum cranii fractura, quandiu fuit vulnus apertum, tandiu bene habuit; vulnere sanato reuersa est mania.

Quamuis autem cerebrum in hoc affectu præcipuè laboret, tamen aliæ partes alterandæ, præcipue cor & hepar epithematis & linimentis in phrenitidis curatione propositis.

CAPVT XIV.

De Melancholia.

Melancholia est delirium sine febre cum timore & mœstitia.

A phrenitide distinguitur, per carentiam febris, & a mania per timorem & mœstitiam, quia hæc est cum furore & audacia.

Dicimus autem febrem abesse ab hoc affectu, quod intelligendum est ex propria natura, & per se; attamen ex accidenti febris cum illa copulari potest. Nihil enim impedit, quin febris continua, vel intermittens, in melancholia laborante contingat sed illa febris non erit de essentia melancholiæ, quemadmodum in phrenitide febris est esse de essentia illius.

Dubitare licet quomodo timor & mestitia dicantur esse de essentia melancholiæ; cum in multis melancholicis gaudium & letitia maxime vigere videantur. Alii enim continuo rident, alii canunt, alii se ditissimos, alii Reges & Monarchas esse putant.

Respondemus varios esse melancholiæ gradus, & varias humoris melancholici cum alijs humoribus permixtiones, indeque maximam deliriorum varietatem emergere. Ita vt qui multum sanguinis, aut pituitæ cum humore melancholico permixtum habent, gaudio & lætitia affici possint. Ast ille affectus nunc temporis non est vera, & legitima melancholia; sed potius ad stultitiam & fatuitatem accedit.

Ex varia autem humoris melancholici dispositione maxima

ma deliriorum varietas emergit: vnde alij se Reges, Principes, vates, alij vitreos, testas fragiles, grana tritici à gallinis deuoranda; alij ceram igne liquabilem; alij se canes, feles, lupos, cuculos, luscinias, gallos esse putant, horumque aut aliorum animalium voces imitantur. Alij se mortuos esse nec quicquam edendum, aut bibendum esse, imaginantur. Alij mingere non audent, ne diluuium inde oriatur. Alij se capite, vel membris truncatos esse, vel orbem digito sustinere, vel passeres in capite, serpentes, ranas, mures, aliaque animalia in ventre habere arbitrantur.

Causa melancholiæ proxima & immediata est spiritus tenebricosus, & (vt Galeni verbis vtar,) nigro colore infectus. Cum enim spiritus animales, natura sua puri, tenues & perspicui esse debeant ad actiones cerebri alacriter exercendas, & alacritatem ac lætitiam inducendam, si ab ea constitutione deijciantur, & opaci ac tenebricosi euadant, mœstitiam, & timorem inducunt. Vnde Galenus 2. *de symptom. caus. cap. 6.* à tenebris e terroribus mutuato exemplo rem explicat, *Eorum*, inquit, *quæ extra corpus sunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ: ergo cùm tenebræ rationalis animæ parti sunt circumfusæ, necesse est hominem timere qui semper vna cum corpore, sui timoris causam circumferat.*

Causa vero prauæ huius spiritum dispositionis est humor melancholicus, qui crassitie, opacitate & colore nigro præditus, spiritus animales inficit, & tenebricosos reddit. Et cum humor melancholicus frigida & sicca temperie donatus sit, ad figendos & densandos spiritus maxime conducit, quæ quidem densatio & fixatio spirituum ad mœrorem & tristitiam necessaria est. Si enim humor tenuis sit & calidus, qualis est atrabilis, à qua mania producitur, furorem potius & audaciam excitat. Ergo causa proxima melancholiæ est opacitas, & tenebrositas spirituum animalium. Conditio vero necessaria & sine qua non est frigida & sicca intemperies.

Si quis vero instauerit, in melancholia hypochondriaca, ex Galeno *3. de loc. affect. cap. 7.* esse inflammationem in hypochondrijs, atque adeo calidam intemperiem præualere.

Respondebimus illam inflammationem, seu potius phlogosim hypochondriorum fieri ex eo quod sanguis melancholicus in liene & venis mesaraicis diutius retentus propter obstructiones incalescit, vnde multi vapores eleuantur ad cerebrum, qui licet calidi sint, vincuntur tamen à frigiditate cerebri, & facilè ad temperiem humori melancholico propriam, nempe frigidam & siccam, reducuntur. Si verò tantus sit illorum vaporum calor, vt cerebri temperiem inuertat, & in calidam & siccam permutet, tunc mania & melancholia generantur. Ita vt mania & melancholia in eo præsertim differant, quod in illa est calida & sicca intemperies, in hac vero frigida & sicca.

Prædicta spirituum tenebrositas à Galeno sancitare icitur ab Auerroe, ex eo quod tenebræ spiritibus animalibus inductæ, & calor niger humoris melancholici non possint afficere sensus internos; iuxta vulgatum illud axioma, *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu*; atque adeò cum color ille niger, aut tenebræ interiores oculis non offerantur, a sensibus externis percipi non possint.

Respondemus colorem nigrum humoris melancholici, aut spirituum tenebrositatem non afficere sensus internos sub ratione coloris; sed quatenus aliquid præter naturam existens in cerebro, quo actiones illius lædat. Quia nimirum spiritus animales ad actiones cerebri perfectè obeundas debent esse puri, tenues & perspicui Si contra impuri, crassi & tenebricosi extiterint, actiones cerebri vitiant; quatenus species à sensoriis transmissas inficiunt veluti, & inquinant; sicut vitrum coloratum, aut aliter infectum species obiectorum eodem modo infectas oculis repræsentat.

Frigida etiam & sicca intemperies, quæ tanquam conditio necessaria proposita est ad melancholiam efficiendam, hoc argumento impugnari potest, ab Auicennæ authoritate desumpto, qui *fen. 1. lib. 3. tract. 4. cap. 18. Balbi* inquit, *sunt plurimum dispositi ad melancholiam.* Sed balbi sunt valdè humido temperamento donati, quod probatur ex Gal. *comēt. Aphor. 32 sect. 6.* vbi Hippocrates sic habet. *Balbi ab alui pro-fluuio maximè capiuntur.* Galenus verò dicit balbos habere humidiorem temperaturam, quemadmodum & pueros, ratione cuius profluuio sunt maximè obnoxij.

Respondemus contextum Auicennæ non de verè balbis esse intelligendum, qui literam R. pronunciare non possunt de quibus loquuti sunt Hip. & Galenus *Aphor. prædicto*, & illi quidem humidiori temperie præditi sunt; sed de illis qui trauli nominantur, qui scilicet eandem syllabam sæpius repetunt, antequam verbum integrum pronuntiare valeat. Quod fit ex præcipitatione mentis cum celeriùs loqui contendunt; tunc enim lingua sese implicat, & in verborum prolatione hæsitare cogitur. Et illi trauli sunt melancholico temperamento donati.

Denique dubitare licet, quomodo tenebrositas spirituum sit causa immediata delirij melancholici, cum omnis actio læsa dependeat immediatè ab aliquo morbo; hæc autem tenebrositas ad nullum morbi genus referri valeat.

Respondemus tenebrositatem illam esse morbum in numero, quatenus illius accessu augetur numerus eorum quæ necessaria sunt in cerebro ad actiones animales obeundas. Instantia verò quæ contra hanc responsionem afferri potest quod scilicet morbus sit affectus veræ partis, in vertiginis explicatione resoluta est.

Signa melancholiæ pathognomica in decisione proposita sunt, timor nempè & tristitia sine causa manifesta, quæ in omni melancholiæ specie reperitur. At verò singulæ melancholiæ species proprijs signis innotescunt. Sicque primariam in solo capite residentem melancholiam significant; cerebri vitiosa constitutio, aut morbi calidi prægressi, quibus sanguis in venis illius contentus, exustus & torrefactus est: tandemque in humorem melancholicum conuersus, Somni breues & interrupti, insomnia turbulenta, vertigines, aurium tinnitus, & symptomatum in reliquo corpore, ac præsertim ventre inferiori absentia.

A toto corpore prouenire hunc affectum ostendunt, habitus totius corporis melancholicus, vel naturalis qui ex colore nigro, hirsutie, macilentia, alijsque dignoscitur: vel ascititius ex curis, laboribus, vigilijs, victu crasso & similibus contractus.

Ab hypocondrijs procedere hunc affectum testantur, æstus in præcordijs sine siti, sputatio frequens, ructus acidi, flatus per superiora vel inferiora frequenter emissi, ventris rugitus, compressio interdum diaphragmatis, anxietas, nausea, appetitus interdum insatiabilis, cordis palpitatio, tumor aliquando & retinentia in hypochondrijs. Et reliqua quæ fusius in affectione hypocondriaca exponentur.

Ab vtero affectum procedere indicant ea signa quæ hystericas affectiones prodere in loco dicentur.

Prognosis huius affectus in hunc modum instituenda est. Chronicus est iste morbus, & contumacissimus, si semel altas in corpore radices egerit. Humor enim melancholicus, præcipuè qui per adustionem genitus est, & ad atræ bilis naturam accedit, vim remediorum eludit, mitiore contemnit, & à fortioribus efferatur. Vnde humor melancholicus flagellum Medicorum crux seu opprobrium Medicorum vulgò nominari consueuit.

Recens tamen melancholia, & à causis procatarcticis oriunda facile curatur. Refert enim Gal. 3 *de loc. affect. cap. 7* se melancholiam incipientem solo aquæ dulcis balneo frequenter curasse.

Melancholicis hæmorrhoides, aut varices superuenientes, curationem interdum afferunt, si critice a natura humores ad illas partes inferiores detrudantur. Interdum enim symptomatice contingunt, & per epigenesim multiplica, materia morbifica, indeque ad plures partes diffusa.

Soluitur etiam interdum melancholia per fluxum hæmorrhoidum, & per scabiem aliosque cutaneos affectus.

Quod ad curationem spectat, vndecumque morbus primam traxerit originem, duo perpetuò aduertenda sunt. Primum, vt totum corpus ab humore melancholico omnique aliorum humorum illuuie liberetur. Rarissime enim contingit, vt vnica pars hoc humore obsideatur. Secundum

vt

vt ab hypochondria curatio præcipua semper dirigatur; quandoquidem in hepate & liene prima humoris melancholici generatio, & in iisdem partibus totaque hypochondriaca regione illius collectio fieri consueuit: ideo curatio pro affectione hypochondriaca proposita ad reliquarum melancholiæ specierum curationem sufficere poterit. Vix enim hypochondria ab illius humoris redundantia, & noua eiusdem generatione liberari possunt, quin totum corpus consequenter ab eodem immune fiat.

Pro omnium igitur melancholiæ specierum curatione sufficient ea remedia, quæ in affectionis hypochondriacæ curatione proposita sunt.

CAPVT XV.

De Catarrho.

Catarrhus est humoris excrementij è capite in subiectas partes præternaturalis effluxus.

Est ergo symptoma tertij generis, nempe vitium in excretis.

Cerebri substantia eximia mole prædita multo indiget alimento, ex quo necessariò copiosa generantur excrementa, concurrente potissimum frigida humidaq; partis temperie: quæ si naturalem & modicam quantitatem seruauerint, in prioribus cerebri ventriculis excipiuntur, & per choanam seu infundibulum ad glandem pituitariam transmittuntur, ac per palatum quotidie excernuntur. Si vero paulo vberius redundauerint, in statu tamen naturali constituta, circa cerebrum, & meninges dispergumtur; commode tamen, non solum per palatum, sed etiam per nares expurgantur.

Cum vero cerebrum intemperie atque imbecillitate affectum est, vel alimentum copiosius & improportionatum recipere cogitur, quod sufficienter concoquere nequeat, magnus fit excrementorum prouentus. Adde quod cerebrum (vt inquit Hipp.) tanquam cucurbitula corpori imposita, humores & vapores à partibus inferioribus attrahere non desinit: hinc non parum adaugetur excrementorum cumulus, quæ quantitate & qualitate sua facultatem expultricem stimulantia & retentricem superantia, quà data porta, ruunt immodice & inordinate per vias & loca non conferentia, magna cum corporis afflictione.

Cum igitur fluxio sit motus materiæ ab vna parte in aliam, in ea perpetuo, (vt in omni motu) quinque consideranda sunt. Terminus à quo, terminus ad quem mouens, mobile & viæ per quas ipsa mouetur. Terminus à quo, est cerebrum; terminus ad quem, partes cerebro subiectæ; mouens est facultas expultrix irritata, vel retentrix debilitata; mobile est humor excrementitius; viæ per quas mouetur sunt ductus patentes nempe palatum, nares, oculi, aures & meatus insensiles, tum etiam venæ, arteriæ & nerui.

In termino a quo, seu parte mandante duo causarum genera consideranda sunt: vnum est earum, quæ humoris pituitosi copiam in corpore gignunt, & cumulant; alterum earum; quæ fluxum eiusdem excitant & promouent, illæ generantes, hæ impellentes dici possunt.

Generantes consistunt frustratione facultatis concoctricis, quæ contingit vel vitio ipsius facultatis, vel vitio alimenti.

Concoctrix cerebri facultas læditur potissimùm ab intemperie, eaque frigida vel calida.

Frigida intemperies efficit, vt alimentum ad cerebrum delatum malè concoquatur, & in pituitam commutetur: tùm etiam vt vapores à partibus inferioribus translati sufficienter non discutiantur, sed in aqueum humorem condensentur.

Calida verò intemperies copiosius alimentum & copiosiores vapores allicit, vt non possint à natura sufficienter discuti ac resolui.

Vitio alimenti concoctrix cerebri frustratur, cum illud vel nimia copia cerebro suppeditatur, vel alienis qualitatibus infectum difficilius concoquitur. Sic frigida, crassa, & viscida alimenta immoderatius ingesta perfectè concoqui nequeunt, & crudum alimentum cerebro suppeditant. Sic alimenta acria & vaporosa multos vapores ad cerebrum transmittunt.

His adiungendæ sunt causæ externæ, quæ superflua humiditate caput replere solent, vt austrina constitutio somnus longus, præcipuè meridianus, vita deses & otiosa & alia huiusmodi.

Licet autem cerebrum pars mandans præcipuè dici soleat, non est tamen perpetuo causa fluxionis præcipua, sed plerumque fluxionis materia aliunde ad cerebrum transmittitur. Postquam enim vitiosi humores vel in aliqua parte peculiari, ventriculo nimirùm, hepate, liene, mesenterio, vtero aliisque collecti sunt, non solum ab iis ad caput vapores multi ascendunt, sed etiam ipsi humores vitiosi ad caput feruntur, & inde rursum ab subiectas partes descendunt; istorum autem viscerum vitia præcipua ad catarrhos generandos idonea sunt, intemperies variæ & obstructiones.

Calida viscerum intemperies copiosam facit anathymiasin, ex qua velut in alembico destillationes generàtur; frigida verò, propter concoctionis defectum, humores crudos generat, qui data occasione ad caput transferuntur.

Obstructiones verò partium infimi ventris liberam excrementorum expurgationem impediunt, vnde fit vt illa sensim cumulata, cum liberum exitum non inueniant per vias naturales & ordinarias, ad superiora refluant, & ad cerebrum transferantur. Ad hoc autem opus eo modo perficiendum concurrere necessariò debet cerebri imbecillitas, horum excrementorum receptioni idonea, quandoquidem, (vt antea dictum est,) partes robustiores ad debiliores sese exonerant: frequentissimè autem contingit, vt cerebrum sit debilius reliquis partibus, propter substantiam suam mollem & laxam, quæ compactis & solidioribus minorem habet resistentiam.

Causæ impellentes sunt nimia cerebri calefactio, vel refrigeratio, aut alia quæuis humorum commotio. Nimia cerebri calefactio humores in eo contentos attenuat & fundit, meatusque reserat, per quos illi fluere consueuere: talis est capitis calefactio à sole, igne, nimio capitis tegmento, olfactu aromatum calidiorum, ita; alioqui animi pathemate excedente.

Refrigeratio verò cerebrum comprimit & humores in eo contentos exprimit, vt in spongia aqua repleta & manu compressa contingit; talis alteratio hyeme frequens est, sed præcipuè contingit in subitis aeris mutationibus, quando scilicet constitutio austrina calida & humida, in aquilonaam frigidam & siccam conuertitur, vel quando aliquis è loco calido egrediens, aeri frigido subitò se exponit. His annumeranda est pedum refrigeratio, quæ sympathicè per neruos cerebro communicatur.

Prædictam cerebri compressionem à frigore factam multi negant, quia frigus humores densat & incrassat, minusque fluidos reddit. Neque quadrare videtur exemplum spongiæ aqua repletæ, quæ aeri exposita nullo modo comprimitur.

Verum hæc sententia ab Hipp. tradita *lib. de locis in homine*, veritati consentanea est; *Fluxiones* inquit, *propter frigus fiunt cum caro in capite & venæ tens. fuerint: hæ enim horrente carne & ad angustia peruenientes, adstrictaque ac excludente, humiditatem exprimunt. Et simul carnes ipsæ contrà exprimunt ad angustias peruenientes, & capilli sursum erecti fiunt, vtpotè simul vndiquaque fortiter compressi: quidquid igitur inde expressum fuerit adipsum, quocumque contigerit, fluit.*

Ex quibus coarctationem & copressionem partium à frigore fieri, indeque humorum exprimi manifestum est.

Neque obstat densatio humorum & incrassatio à frigore facta supra proposita; siquidem hæc locum habere potest quando totum corpus sensim & æqualiter refrigerantur. At cum à frigore subitò irruente partes externæ offenduntur, tunc illæ subitò coarctantur, & humores intus coercitos exprimunt.

Multò minoris est efficaciæ, quod de spongia dicebatur, eam nimirum à frigore aeris non exprimi. Alia enim est ratio partium viuentium, quarum calor & spiritus ad frigoris sensum refugiunt, & partes iis destitutæ consequenter coarctantur, quod in spongia aqua repleri non potest.

At-

Attamen confiteri oportet non hunc vnicum esse modum, quo fluxio à frigore excitatur. Et enim refrigeratio pedum catarrhum inducit, intemperie frigida cerebro cõmunicata per neruos insignes, qui ab eo ad pedes deferuntur per spinæ medullam; illa autem refrigeratio intimas cerebri partes petit, non verò externas vt frigiditas aeris, caput immediatè afficiens, facere consueuit. Ideò potius existimandum est in hoc casu retentricem cerebri facultatem debilitari, eo refrigerato vt non possit humores superfluos in eo contentos, (si quidem illi copia luxurient,) amplius retinere, sed eosdem effluere patiatur.

Est & alius modus admodum efficax & frequens, quo catarrhus a frigore generari consueuit, nempè pororum externorum constipatio, eo præsertim tempore facta, quo maxima fieri solet per corporis habitum diaphoresis, vnde fit vt ex calefacti, frigidũ aerẽ subitò incurrentes, catarrhis maxime afficiantur. Sic in primis autumni frigoribus catarrhi maximè fiunt, quia per æstatis decursum habitu corporis rarefacto, & poris valdè apertis, multa fit per transpirationem insensilem excrementorum dissipatio, quę si derepente, constricto corporis habitu, habeatur, vapores & humores in centrum cerebri & corporis repercussi fluxionibus materiam suppeditant; ita vt circa autumni initia non solum catarrhi contingant, sed etiam copiosa fiat in omnibus ferè hominibus serosæ materiæ per vrinas excretio, & in nonnullis per alium, vnde alui fluxus dictis temporibus frequentes esse consueuerunt.

Si quis verò quæsierit, cur per totum hyemis decursum catarrhi non perseuerent, cum perpetua fiat à frigore ambientis pororum externorum constrictio, respondebimus naturam per alias vias superfluitates expurgare hyemis tempore magis, quàm per diaphoresim, nempè per alium, vrinas & supra.

Quam copiosa autem sit euacuatio illa quæ per insensilem transpirationem fieri consueuit, luculenter docetur à Sanctorio, *libello de Statica medicina*, vbi dicit, perspirationem insensilem esse longè pleniorem, quàm omnes euacuationes sensiles simul vnitas, ita vt si cibus & potus vnius diei sit ponderis octo librarum, transpiratio insensilis ad quinque circiter libras adscendat. Curiosa & laboriosa isthæc circa transpirationis mensuram speculatio, quantam lucem in morborum causis introspiciendis, eorumq; curationibus instituendis, afferre valeat, peritioribus & solertioribus quibusque iudicandum relinquo.

In parte recipiente consideranda est imbecillitas, vel alia quæuis dispositio fluxioni recipiende, vel attrahendæ idonea. Ratione imbecillitatis vulgatissimum est Medicorum axioma partes robustiores in debiliores perpetuò onus superfluum deponere, sicut in Republ Magnates & potentiores in debiliorem plebem grauia onera deponunt.

Imbecillitas verò partium, vel insita est & natura, vel aduentitia. Insita imbecillitas pendet à mollitie & laxitate partium, vnde glandulæ & pulmo fluxiones facilè recipiunt Aduentitia vero imbecillitas fit ab intemperie vel solutione continui.

Frigida intemperies calorem natiuum debilitando facit, vt pars minorem habeat resistentiam, sicq; facilius humorem influentem recipiat.

Solutio continui partem etiam debilitando eam fluxioni recipiendæ magis reddit idoneam Hinc ortus est cauteriorum vsus, quia parte vlcere debilitata humores ab aliis partibus eò decurrunt. Sic etiam pulmo in phthisi vlceratus humores à cerebro & toto corpore influentes recipit.

Inter alias vero dispositiones, fluxioni attrahendæ idoneas, calor præcipuè annumerandus est, vnde videmus partes inflammatas copiosos humores attrahere. Sic etiam in phthisi non solum propter vlcus, sed etiam propter calidam pulmonis intemperiem humores copiosi à capite proliciuntur. Vnde Hip. *de morbis* agens de phthisi sic loquitur: *Pulmo à calore ad se trahit pituità ex toto corpore, & maximè ex capite Caput verò calefactum ex corpore, hanc putrescentem subcrassam expuit.*

Viæ, per quas humores feruntur à capite in partes subiectas, duplices statuuntur, internæ, & externæ. Internæ sunt, cum è partibus sub caluaria contentis, potissimum e ventriculis cerebri humor defluit per vias interiores, & pro natura partium; ad quas defertur, varios morbos variaque symptomata producit, quorum nonnulla propria nomina sortita sunt, iuxta vulgares illos versiculos scholæ Salernitanæ.

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma, catarrhus,
Si ad fauces, branchus, si ad nares, esto coryza,

In pectus defluente humore, affectus generis nomen retinet, ad fauces vero & asperam arteriam, branchus, seu raucedo generatur; si vero ad nares defluat, non solum coryzam, sed etiam ozænam, & polypum efficit, si humor insignior est.

In aliis etiam partibus varios producit affectus; in neruis torporem, paralysin, conuulsionem, tremorem, in auribus surditatem, tumorem; in oculis ophthalmiam, lachrymas, cœcitatem; in vulua tumorem, laxitatem, vlcus; in gutture anginam, in pectore & pulmone pleuritidem, peripneumoniam, tussim, asthma, hæmoptoen, phthisim; in ventriculo vomitum, inappetentiam; in testinis diarrhœam & dysenteriam: ita vt maxima morborum corpus humanum infestantium pars à capite ortum ducere iure merito censeatur.

In venas etiam cum sanguine humor a cerebro defluit, vnde febris catarrhalis generatur, quando scilicet natura ad humoris superflui expulsionem acriùs commouetur, vnde commoti vehementer spiritus accenduntur, & febrem Ephemeram efficiunt, hinc catarrhus inter febris Ephemeræ causas recensetur. Sic ante inuasionem arthritidis, aut Erysipelatis eruptionem, tales febres sæpissime contingunt.

Externæ autem viæ, per quas humor a capite defluit, sunt illæ, quæ caluariæ adiacent, & sub cute continentur; vnde censuit Fernelius, inter carnem & cutem humores vt plurimum deferri, quamuis etiam per continuitatem musculorum; membranarum & neruorum, tum etiam per venas & arterias defluere soleant in oculos, dentes, maxillas, ceruicẽ, scapulas, brachia, articulos & alias partes externas.

Differentiæ catarrhi nonnullę ab authoribus proponuntur, quarum præcipuæ sunt, quod alius dicatur ferinus, alius suffocans, alius epidemicus.

Catarrhus ferinus ille est, qui sua acrimonia pulmonem exulcerat, & tabem inducit, fitque ab humore acri & salso in hepate feruido genito, & in cerebrum translato, vnde in pulmones propellitur Suffocans vero catarrhus fit, quando fluxio in bronchia pulmonis confertim irruit, ac subinde renouatur, vnde suffocationis impendet periculum. Catarrhus denique epidemicus maligna qualitate præditus est, & populariter grassatur, a vitio aeris dependens.

Diagnosis huius affectus ad tria dirigitur, subiectum, morbum: & causam.

Subiectum vel corpus catarrhis obnoxium indicant rara corporis & capitis textura, facilem aeri frigido, vel calido penetrationem præbens: tum etiam eadem textura nimis densa, liberam transpirationem impediens: cerebrum frigidum & debiles vapores ad se transmissos discutere non valens vel proprium alimentum sufficienter non concoquens: cerebrum item calidum vapores copiosos attrahens ventriculi & hepatis ἀντιπαθεία, vt vnum sit calidum, alterum vero frigidum.

Signa morbum indicantia, vel imminentem prænuntiant, vel præsentem ostendunt.

Imminentem catarrhum prænunciant causæ prædictæ, sed magis præcise capitis grauitas, sensuum hebetudo & torpor, somni longiores, sternutatio frequens, emunctio narium, & expuitio solito copiosior, alui segnitier & flatuum copia.

Præsentis vero catarrhi indicia manifesta sunt Humor enim a cerebro defluens vel manifeste percipitur, vel tumoribus ac doloribus in partibus quas inuadit, satis manifestatur.

Signa causarum satis etiam conspicua sunt. Si enim ab humore frigido catarrhus excitetur, aderit sensus frigoris, faciei pallor, sapor pituitæ dulcis, ructus acidus, materia viscosa vel aquosa, & in vniuersum temperamentum corporis pituitosum.

Calidum verò humorem distillantem ostendunt rubor faciei, sitis, salsedinis, vel acrimoniæ sensus in ore, inflammationes, dolores & vlcera in partibus affectis & temperamentum totius corporis biliosum.

Fluxio verò externa ab interna dignoscitur, quod in illa dolor magis externus sit, imprimis sub cute verticis, vbi interdũ tumor mollis percipitur; sæpius vero pilorum inuersio dolorifica est sæpè etiã ægri humorum descensum per partes exteriores cũ dolore, calore aut frigore persentiunt.

Prognosis huius affectus à Cornelio Celso eleganter proponitur his verbis: *Si ex capite in nares destillat humor, leue est; si in fauces, peius; si vero in pulmonem, pessimum est.* Hippocrates verò in valdè senibus catarrhum difficillimè concoqui asserit.

Vbi magna humorum copia redundat, siue ea à plethora sit, siue à cacochymia, periculosus inducitur catarrhus; metuendum enim est, ne affatim irruens copiosus humor suffocationem, aut graue aliquod aliud malum inducat.

Huius affectus curatio duplex instituenda est, vna quæ frigidum catarrhum, alia quæ calidum respiciat.

Tota catarrhi frigidi curatio in eo consistit, vt materia peccans præparetur & euacuetur, & si ad pectus aliamue partem influat, reuellatur, illiusque motus inhibeatur; tandemque intemperies cerebri corrigatur.

Primò itaque si materia copiosa sit, aut nimio impetu ruat, & metus sit ne à reliquo etiam corpore affluat, præsertim si hepar sit calidum, (contingit enim non rarò, vt catarrhis obnoxij habeant cerebrum frigidum, & hepar calidum) sanguis mittendus est, sed parciori manu. Si verò materia sit pauca, & lentè moueatur, ætas verò senilis, aut temperamentum hepatis minimè calidum, vnde nulla an sit suspicio humorem aliunde cerebro suppeditari, venæ sectio omittenda est.

Materia verò peccans primum imminuenda est potione, aut pilulis, vel alio quouis medicamento purgante, ex his, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita.

Mox reliquiæ humoris præparandæ apozemate dicto loco descripto; aut si nimia humoris exagitatio non metuatur, apozemata purga poterit institui.

Ac tandem pilulis fortioribus, aut alio cathartico integra purgatio erit absoluenda.

Si catarrhus admodum contumax fuerit, ad vomitoria confugiendum est, quæ illius materiam potenter eradicãt.

Colocynthis ad cerebrum potenter expurgandum efficacissima est, sed summo amarore infensa est, vehemensque illius est operatio Corrigitur vtrumque infusione in vrina, sic enim amaritudinem deponit, & ferè insipidum remedium euadit; tum vehementia illius, ira infringitur, vt ad ʒ.j tutò exhiberi valeat; fitque excellens ad omnes capitis morbos à causa frigida oriundos remedium.

Interdũ verò contingit, vt humores excrementij, à partibus inferioribus ad cerebrum sublati, catarrhum efficiant. Motum autem illum præternaturalem nanciscuntur, obstructis meatibus ordinarijs, per quos humores illi expurgari solebant. Et tunc temporis opportunissimè curatur catarrhus apertione viarum, tum etiam blanda, miti, & continua purgatione; quia humores ἀναρρέοντες ad partes inferiores deturbantur, ijsque motus contrarius sensim conciliatur.

Huiusmodi autem purgationes blandæ fieri possunt, per decocta, vel iuscula, ad multos dies vsurpata. Interim tamen toborantia medicamenta non erunt omittenda.

Ad reuulsionem verò admouebuntur cucurbitulæ, & vesicatorium scapulis & ceruici, tum etiam cauteria occipiti, vel brachio. Zacutus Lusitanus *lib. 2. Praxis admirand. obseruat.* 160. cauterium retro aures, tanquam præstantissimum, ab omnes destillationes à capite manantes, remedium plurimum commendat. Et nos in fluxionibus, oculorum præsertim, laudabiles effectus vidimus. Errhina, sternutatoria, apophlegmatismi, & masticatoria erunt vsurpanda; ea tamen adhibita cautione; vt quando catarrhus in fauces, pulmones, aut ventriculum decumbit, errhina & sternutatoria tantum vsurpentur; quando vero in oculos & nares influit, masticatoria & apophlegmatismi.

Horum omnium formulæ capite prædicto fuerunt propositæ. In his tamen aduertendum, quando materia tenuitatis cuiusdam particeps est, ne fortius resoluentia vsurpẽtur: his enim humoris impetus ad pectus & pulmonem, aliasque partes adaugeri potest; sed nonnulla incrassantia, aut humoris impetum cohibentia erunt admiscenda, vt rosæ rubræ, mastiche coriandrum, nux moschata, aliaque in catarrho calido fusius proponenda. In hunc sensum errhinum in sequentem modum componi poterit.

℞. Aquæ maioranæ ℥iv. succi betonicæ ℥j. sem. nigellæ puluerat. ʒß. nuc mosch. ℈j. Fiat errhinum. Pro ditioribus addi poterunt moschi, & ambræ griseæ ana gr. ij. Vel

℞. Ligni guaiaci limati ℥j aquæ puræ ℔. j. Infundantur per noctem supra cineres calidos deinde coquantur ad mediæ portis consumpt. addendo sub finem maioranæ, & rosarum rubr. ana P. ij.

Sic etiam masticatorium, subtenui existente materia, vel fiet ex mastiche sola, vel in hunc modum.

℞. Nucis mosch. ʒj. mastiches, gummi arabici, ana ʒß. Redigantur in puluerem, & cum aqua rosar. fiant trochisci masticatorij.

Præstans sternutatorium componitur ex hellebori nigri, & sacchari partibus æqualibus, quod cerebrum potenter expurgat.

Extractum nicotianæ cum aqua vitæ paratum, linguæ impositum ad pisi magnitudinem, magnam pituitæ copiam instar apophlegmatismi per os educit. Verum si nimia copia vsurpetur, aut si in ventriculum effluere sinatur, vomitum excitat etiam vehementem.

Supra dictum est cauteria brachijs, occipiti, & ponè aures inusta plurimum conferre; quod etiam efficaciter præstant posteriori parti ceruicis & inter scapulas admota, quæ hodie in maximo vsu sunt, & à practicis nostris passim vsurpantur. Nouus etiam locus à quibusdam inuentus est; nempe in ceruice prope venas iugulares, in musculorum interstitio; & huius cauterij beneficio catarrhus inueteratus raucedinem efficiens in duobus curatus est.

Tandem post conuenientes euacuationes, cerebrum roborantia & exsiccantia tam interna, quàm externa, erunt vtilissima, vt opiatæ, pulueres, cucufæ, suffitus: prout in curatione frigidæ intemperiei cerebri descripta fuerunt.

Notandum autem est, opiatæ prædictæ, aut alijs similibus, in catarrhi curatione conseruam rosarum, nucem moschatam, & thus albiss. vtiliter admisceri.

Decoctum ligni lentisci, in modum decocti sudorifici vsurpatum, cerebrum exsiccat, & fluxionem cohibet.

Præterea sequentes morsuli ad hunc vsum vtilissimi sunt.

℞. Sem. coriandri præparati ℥ ß. nucis mosch. thuris, ana ʒ.iii. glycyrrhizæ, mastiches, ana ʒ.ii. cubebar. ʒ.i. conseruæ rosar rubr. ℥.i. sacchari albi in aqua rosar. dissoluti ℥.x. Fiat confectio in rotulis, pond. ʒ.iii. Capiat vnam mane & vesperi.

Trochisci sequentes valdè commendantur à Solenandro *consil. 10. sect. 4.* quos ab antiquis, tum Græcis, tum Arabibus mutuatur.

℞ Thuris masculi, succi liquiritiæ ana ʒ.i. opii, croci, myrrhæ, ana ℈.i. Cum syrupo papau. forma trochischos, vel pilulas vrgente catarrho exhibendas per interualla. Dosis erit ℈.ii vel ʒß.

Tabellæ etiamnum sequentes vsui esse poterunt.

℞. Puluer electar. diambræ, & diamoschi dulcis, ana ʒ.i. succini albi ℈ i. ol. anisi gutt. iii sacchari in aqua lauendulæ dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. ℥ ii. Capiat vnam mane & serò.

Inter remedia interna, capite de intemperie frigida cerebri descripta, summæ est efficaciæ ad catarrhi inueterati curationem, balsamum cephalicum ibidem post opiatam descriptum, quod intus assumi poterit, & in narium cauitates immitti.

Lac sulphuris, & flores eiusdem ad catarrhum exsiccandum maxime laudantur à Chymiatris, tum etiam Galenici in tabellis flores sepissime vsurpant.

In recenti catarrho aqua nucum cum hydromelice exhibita hora somni per triduum, eum valde imminuit.

Ad cohibendum catarrhum vtiliter admouetur sincipiti

raso

fafo cataplasma ex fermenti ℥.ij. & carabes ʒ.ij. compositum. Si verò æger caput radere noluerit, supra ipsum capillitum aliqua ex parte detonsum, sacculus ex chamæpit. & carabe conflatus apponi poterit.

Præter suffitus prædictos, qui ex gummi Tacamahaca fit, summæ est efficaciæ: catarrhum enim exsiccat, eiusque motum cohibet, neque vehemens est illius odor, ita vt conclaue ægrotantis eo fine molestia perfundi valeat.

Commodissimum etiam est caput exsiccare sacculis ex furfure, milio, sale: folijs saluiæ, betonicæ, stœchados; sem. fœniculi, anisi, & similibus.

Denique si affectus sit contumax, omnia coueniene remedia, quæ pro frigidæ cerebri intemperiei curatione fuerunt proposita.

Calidus catarrhus curatur remedijs materiam peccantem euacuantibus, incrassantibus & reuellentibus; tum etiam partium mandantium & recipientium intemperiem corrigentibus.

In hunc finem primò phlebotomia instituenda est, si cætera consentiant, qua humor fluens reuellitur, eiusque acrimonia temperatur.

Deinde humoris eiusdem portio educenda est blando cathartico, quod humores nullo modo commoueat, in hunc aut similem modum.

℞.Rhab. electi ℈.iv. myrobalā. citrinor. ol. amygdal. dulc. confricat. ʒ.ß. santali citrini ℈.ß. infundantur in aqua lactucæ & portulacæ. In expressione dissolue mannæ granat. & syrup. rosar. solut. ana ℥.j. Fiat potio.

Vel loco aquarum prædictarum potest fieri decoctio ex herbis refrigerantibus, & tamarindis, cui purgantia prædicta permisceantur.

Deinde humor alterandus & incrassandus est iulepis conuenientibus.

℞.Fol. lactucæ, portulac. & plantag. ana M j. sem. quatuor frig. mai. & papaueris albi, ana ʒ.ij. flor. violar. nymphææ & papaueris rhœados, ana P.j. Coquantur ad ℔.j. In colat. dissolue syrupi violac. & rosar. siccar. ana ℥.j.ß. Fiat iulep. pro tribus dosibus, bis in die sumendis.

Vel loco decocti, aquæ stillatitiæ prædictarum herbarum, vel emulsiones quatuor sem. frigidorum maiorum substitui poterunt.

Deinde purgatio paulò fortior vsurpanda, addendo purgantibus prædictis sennam, catholicum, diaprunum, & similia.

Leue ac blādum remedium incrassans, humorisque acrimoniam demulcens, desumitur ex vitellis ouorum recentium, quorum duo in vncijs quinque vel sex aquæ fontis dissoluantur addendo facchari albi ℥.j. Coquantur parùm, sine ebullitione, semper mouendo, & capiat calidè quātum ferre poterit, manè & serò per triduum.

Ac tandem maiori humorum incrassationi & fluxus cohibitioni incumbendum est, quod fiet syrupo sequenti.

℞.Syrupi violac. & de ros. siccis, ana ℥.j. syrupi de papaueræ ℥.ß. Detur ex cochleari ℥.j. hora somni.

In eundem finem vsurpari poterit opiata sequens.

℞.Conseruæ rosar. antiquæ ʒ.vj. pulueris electar. diatrag. frig. ʒ.ij. boli armeni loti in aqua rosar ℈.ij. Cum syrupo rosar. siccarum, fiat opiata; capiat ad magnitudinem auellanæ hora somni.

Hordeatum sequens vtilissimum etiam est.

℞.Hord. mundat q.s. Maceretur per horas vj. postea coquatur perfectè, & traijciatur. Deinde accipe amyg. dulc. excort. ℥.ij. sem. cucurbitæ mundat. ℥.j.ß. sem. melon. ℥.j. papau. albi, lactuc. ana ℥.ß. Contusis omnibus cum aqua hord. eliciatur lac, quod cum ℔.ij pulpæ hord. permixtum coquatur parùm, addendo facchari portionem. Bibat ℥.x. aliquot matutinis superdormiendo, & nonnunquā in introitu lecti. Tum etiam trochisci sequentes in ore frequenter erunt detinendi.

℞.Gummi tragachanthi & arabici, ana ʒ.ij boli armeniæ sigillat. lotor. in aqua rosac. ana ʒ.j sem. papau. albi, succi liquiritiæ, ana ʒ.ß. facchari penidiat. ℥.j. Cum mucilag. sem. cydon extract. cum aqua rosar. fiant orbiculi parui, quos diu noctuque in ore detineat.

Spiritus sulphuris & vitrioli ad gutt. ij. vel iv. exhibitus manè, & serò cum liquore idoneo, contra omnes fluxiones magnas vires habet, præsertim verò eas quæ à calida visce-rum intemperie ducunt originem. Potest etiam in minori dosi potui permisceri, quia cum eo venas omnes peruadit, & motum humorum cohibet.

Crystallum etiam minerale ad eundem vsum iulepis, alijsque remedijs admisceri potest.

His nihil proficientibus necessitas cogit vti narcoticis. Inter quæ principatum obtinet laudanum opiatum, ad gr. iv. vel v. hora somni exhibendum. Vel syrupi de papau. ℥.ß. vel ℥.j. exhiberi poterit. Hæc ab initio morbi vsurpata miranda præstant. Eandem habet vim theriaca recens ad ℈.j. vel ʒ.ß. noctu exhibita.

Benedictus Fauentinus sequentibus pilulis vsus est in catarrho salso, fœlicissimo cum successu.

℞.Succi glycyrrhizæ ʒ.ij. aloes lotæ ʒ.j. pilul. de cynogloſſo ʒ.ß. Cum syrup. violac. fiat massa pilularum, de qua capiat. ℈.j. hora somni Trochisci Solenandri supra descripti erunt etiam vtilissimi.

Huic vsui etiam maximè conferre potest diacodium album, in curatione phrenit. descriptum.

Interim reuellenda est materia fluens per clysteres, cucurbit. frictiones & ligaturas extremorum, omniumque potentissimè per vesicatoria, posteriori ceruicis parti admota: ac denique cauterium occipitio vel brachio, si catarrhus sit diuturnus.

Ad caput etiam roborandum, fluxionem retinendam, eiusque reliquas absumendas conueniunt pulueres, cucufæ, & emplastra.

℞.Succini albi, sandarac. Arab. mastiches, benioini, nucis moschatæ, ana ʒ.j. thuris, gran. kermes, & rosar. rubrar. ana ʒ.ß. santalor. omnium, myrtill. & balaust. ana ʒ.ij. Fiat puluis, qui inspergatur capiti hora somni, manè pectine decutiendus.

℞.Gummi iuniperi ℈.ij. rosar. rubrar. P.ij myrtil ʒ.j macis, nucis moschat. ana ℈.j. thuris, sem. pæoniæ, cortic. papau. ana ℈.ij. nuc. cupressi. ℈.ß. Puluerisentur, & cum floccis panni coccinei, ac sindone rubra, fiat cucufa interpuncta perpetuò gestanda.

℞.Mastiches, cortic. thuris, ana ʒ.ß. sandaracæ, coralli rubri, rosar. rubrar. myrtill. balaust. cortic. granat. ana ʒ.j. ladani ʒ.j. ceræ, & olei rosacei q.s. Fiat emplastrum, applic. suturæ coronali.

Quia verò huiusmodi catarrhus à calida plerumque hepatis intemperie ducit originem, ideò remedia quæ illius intemperiem emendant, erunt etiam vsurpanda.

Denique hoc in primis notatu dignissimum est, quod etiamnum supra in catarrhi frigidi curatione propositum est; quòd nimirum non rarò humores excrementitij, à partibus inferioribus ad cerebrum sublati, catarrhus efficiāt, & motum acquirant præternaturalem obstructis meatibus ordinarijs, per quos expurgari solebant. Et tunc temporis opportunè curatur catarrhus apertione viarum, simulque blanda & continua purgatione per iuscula, aut alia decocta, ad multos dies instituta.

CAPVT XVI.

De Dolore capitis.

CEphalagiæ nomen per omni dolore capitis generaliter vsurpatur: sed in specie, & magis strictè recentem capitis dolorem significat; cephalæa verò inueteratum, & hemicrania eum, qui dimidiam tantùm capitis partem occupat.

Sunt & aliæ doloris capitis differentiæ, quibus diuiditur in internum & externum, sympathicum, & idiopathicum; & ex his denuò alius pungitiuus, alius tensiuus; alius grauatiuus, alius pulsatorius.

Dolor capitis internus in meningibus locum habet qui profundus est, & ad radices oculorum pertingit; externus verò in pericranio situs pilorum radices inuerti non sinit, & ad capitis compressionem exacerbatur. Hæc est Galeni doctrina, quam proponit *3. de loc. aff. cap. 1. & lib. 2. de comp. med. secundum locos cap. 3.* vbi disertè asserit, dolorem capitis

internum hoc peculiari signo distingui ab externo, quòd in interno dolor ad radices oculorum pertingat, in externo verò minimè. Et rationem reddit, quia tunicæ oculorum à cerebri meningibus prodeunt, vnde fit, vt dolor eò vsque facile propagetur,

Attamen Fernelius huic doctrinæ contradicit *lib.5. suæ Pathologiæ cap.1.* asseritque externos etiam dolores ad radices oculorum pertingere, quod pericranium, cui insident, oculorum cauum pertingat,

Huic respondet Rondeletius *lib 1. meth. med. cap 5.* ad dolorem pericranij oculi cauum non dolere, licet illud eò vsque pertingat, propterea quòd pericrani dolor à frigore externo vt plurimum oritur, quia pars frigida à simili facillimè patitur qualitate. Illud autem frigus ad oculi cauum non potest peruenire, quia à calore oculorum, spiritibus & sanguine conseruatur. Si verò interdum ab æstu, aut simili causa dolor capitis externus excitetur, tunc cutem capitis tantum affici affirmat, non autem pericranium in profundiori loco situm.

Verùm hæc Rondeletij doctrina non omnem omninò tollit difficultatem. Licèt enim omnia, quæ ille adstruit, ipsi concederentur, tamen si dolor excitetur ab aliquo tumore iuxta pericranium collecto, aut ab alia causa continuum soluente, nulla ratio erit, cur dolor ad oculi cauum nō feratur,

Dicere possumus ad Galeni defensionem, duplici ratione hoc signum fuisse à Galeno propositum. Primò, quia membrana, quæ à pericranio ad oculi cauum fertur, est hebetioris sensus, atque ita non compatitur dolori pericranij, nisi admodum obtusè: tunicæ verò oculi, quæ prodeunt à meningibus sunt exquisitissimi sensus, atque adeò insigniter dolent. Deinde membrana illa, quæ à pericranio oritur, non ita intrinsecè & profundè attingit oculum versùs neruos opticos, sicut tunicæ, quæ à meningibus procedunt. Vnde fit, vt dolor ille externus non possit sese extendere ad fundamenta oculorum, vt loquitur Galenus.

Idiopathicus dolor stabilis est & permanens, nec aliarum partium sequitur affectus: Sympathicus verò ab alterius partis affectu dependet, ita vt, dum affectus ille in capit incrementum, dolor capitis intendatur; dum verò remittitur, conquiescat, Ille autem sympathicus dolor fit vel ex consensu totius corporis, sicut in febribus contingit; vel determinatæ partis, puta ventriculi, hepatis, lienis vel vteri.

Quænam verò sit illa pars, quæ dolorem capiti communicet, ex cuiusque partis affectæ proprijs indicijs facile innotescet.

Dolor pungitiuus ab acri & bilioso humore, vel vapore membranas feriente excitatur. Grauatiuus à copioso humore, crasso, frigido, pituita scilicet, vel melancholia, partes sensiles comprimente. Tensiuus fit à flatibus aut humoribus mitioribus intra membranas sese insinuantibus, easque distendentibus Pulsatorius denique fit à tenui biliosoque sanguine, vel spiritu redundante; quo turgentes ac distentæ arteriæ vehementius pulsant, membranasque concutiunt, sicque partes vicinas percutiendo sensum pulsationis in ijs efficiunt, vt fusiùs docetur à Galeno *2. de loc. aff cap.3.*

Et suprà propositis causæ præcipuæ doloris capitis satis declarantur, quæ in vniuersum ad solutionem continui, tanquam ad causam proximam & immediatam, referuntur. Quæcunque igitur continui solutionem manifestam, vel occultam inferre possunt, ea capitis dolorem etiam inducere apta nata sunt,

Signa etiam diagnostica tum specierum doloris capitis, tum causarum eas producentium ex superioribus desumi possunt, vt prognostica tantùm exponenda supersint.

Dolor capitis externus perpetuò minùs periculosus & curatu facilior est interno.

Dolor capitis in febre acuta cum vrina tenui & alba, periculosus Significat enim raptum materiæ biliosæ ad cerebrum vnde phrenitidis periculum impendet.

Dolor capitis fortis, subitò delitescens, nulla subsequente euacuatione, aut morbi imminutione, lethalis. Significant enim facultatis animalis abolitionem, quæ obiectum dolorificum ampliùs non sentiat.

In vehementi capitis dolore extrema frigescere malum; ex doloris enim vehementia magna fit caloris retractio ad partē affectam vnde periculum imminet inflammationis,

Quibus ex morbo partium inferiorum conualescentibus dolor capitis vehemens superuenerit, si non præcedat excretio manifesta, ijs in cerebro futurus est abscessus; materiæ enim morbificæ translationem ad cerebrum significat,

Qui in doloribus capitis æruginosa vomunt, & cum surditate vigilant, ij citò vehementer insaniunt. *1. Prorrh.* Significant enim bilis adustæ in cerebro collectionem, quæ ventriculum in consensum trahat.

Capitis dolores & sonitus aurium sine febre, aut vertigo, aut surditas, aut manuum torpor, imminentem apoplexiam, aut epilepsiam significat. Hipp. *in Coacis*. Fiunt enim ista symptomata à pituitæ crassæ copia in cerebro cumulata;

Vtero gerentibus capitis dolores soporosi cum grauitate fientes, mali. *1. Prorrh* Significant enim humorum transfluxum ad cerebrum, qui cum multi & copiosi sint in muliere grauida ob purgationis menstruæ defectum, hinc grauius malum metuendum est,

Dolor capitis, qui à morbi principio non apparuit, agitato, & perturbato corpore obortus, imminentem crisin per hæmorrhagiam, aut vomitum significat.

Cum igitur capitis dolor tum à frigida causa, tū à calida dependeat, ad vtriusque ablationem curatio dirigenda est.

Ad prioris curationem materia pituitosa primùm euacuanda est conuenienti præparatione adhibita, vt superiori capite dictum est, Deinde intemperies cerebri frigida corrigenda, ac reliquiæ humoris discutiendæ sacculis, superiori etiam capite propositus, vel ijs, qui in frigida cerebri intemperie descripti sunt. Quibus calentibus confricetur caput derasum mane, per sesquihoram singulis diebus, dum doloris causa fuerit ex hausta.

Post frictionem capitis per sacculos, inspergatur puluis sequens, cotone lana superposita.

℞. Nuc. moschat. caryophyll piperis, pyrethri, an. ℥ ß. fol. saluiæ, baccharum lauri, ana ʒ.ij semi sinapi, nasturtij contus. an. ʒ.vj. Fiat puluis, capiti inspergatur vt dictum est, & mane pectatur ante vsum sacculorum, vt puluis prius inspersus excidat.

Vtilia etiam erūt errhina, sternutatoria & apophlegmatismi, quorum descriptiones supra fuerunt propositæ.

Vtilis etiam erit syrupus magistralis, in hunc modum compositus.

℞. Rad. ligni guaiaci, & rad. chinæ in taleolas diuisæ, ana ℥.i.ß. Infundantur per horas xii. in ℔. iv. aquæ fontis. Bulliāt ad mediæ partis consumptionem, addendo sub finem fol. verbenæ M.j. flor stœchados & maior ana P.j. In colatura dissolue sacchari albi ℔. ß. Coquantur in syrupum, & antequam sit perfectè coctus, in eum conijce in nodulo, sennæ mundat. ℥.iij agarici recenter trochiscati ℥.ij rhab. opt ℥.iij. Capiat ℥.ij vel iij semel in septimana.

Conferent etiam plurimum pilulæ sequentes, quæ in Italia olim magno in pretio habitæ sunt tempore Eustachij Rudij, in Academia Patauina professoris Practicæ primarij, qui earum autor prædicabatur, & pro magno sécreto habebat; ideoque vni dumtaxat Pharmacopœo conficiendas dederat, ne alijs innotesceret earum descripto, quam tamen mutuatus fuerat à VVecchero, qui eam proponit ex Andernaceo. Illa autem talis est,

℞. Colocynth. ʒ.vj. agarici troc. diagrydij, bellebor. nigri, turbit. an. ℥.ß. aloes ℥ j. specier. diarrhod. abbati ℥.ß. Contundantur purgantia, & ponantur in vase vitreo cum spiritu vini, vt octo digitos supereminéat, & digerantur per octo dies in loco calido, posteà adijciatur puluis diarrhod. Et infundantur adhuc per quatuor dies. Mox colentur omnia, & fortiter exprimantur. Liquor expressus distilletur in balneo, donec in fundo alembici extractum redeat ad eam crassitiem, quæ pilulis efformandis idonea sit, quarum dosis est. ℈.j.

Sequentes verò pilulæ Fernelio tribuuntur, quarum se tantam vim experiando cognouisse affirmabat, vt nullam cephalalgiam, aut hemicraniam offenderit, quam non curauerit.

℞. Aloes opt. ℥.ß. puln. electar. de gemmis, trium santal. rosar.

rolar. rubrar. ana gr.iij. Cum syrupo absinthij, & violar. fiat massa. Detur ʒ.j. bis in hebdomada hora j vel.ij ante cœnã.

Ac denique in contumaci dolore & inueterato omnia conuenient remedia, quæ pro curatione frigidæ intemperiei cerebri fuerunt proposita. Inter quæ non infimum locum obtinent emplastra epispastica. Quibus etiam non conferentibus, nonnulli ausi sunt capiti admouere emplastrum de Virgo cum mercurio, quo multis pituitosis humoribus per sputa euacuatis, inueteratos capitis dolores interdum cessasse asserunt.

Thermæ sulphureæ, ac bituminosæ in hoc casu efficacissimæ sunt, tum balneo, tum lotione capitis.

Plurimùm etiam conferunt, in dolore inueterato, decocta sudorifica, quibus multos fuisse liberatos, apud celeberrimos Authores legere est.

Quibus non conferentibus, Mercatus ad stibij vsum audet confugere, eumque cum elogio commendat *l.1.de intern.morb curatione cap.*14. In dolore autem diuturno plus præstat caput frequentiùs roborare, quàm pertinaciter vacuationibus insistere. Ideò conferunt pulueres & cucufæ, aliaque topica, in frigidæ intemperiei cerebri curatione proposita.

Magis tamen probantur pulueres, quia virtus pilei non ita cerebro communicatur. & ex eiusdem sordite dolor excitari potest.

Præterea fieri poterit inunctio ex ol.amygd. in quo serpillum lauri folia, mastiche, spica, mentha, maiorana, thymus, pulegium, nux moschata, caryophylli, & cinamomũ, aut horum nonnulla bullierint, addendo, dum fit ebullitio, vini rubri partim.

Vel sequens oleum arte chymica paratum componi poterit.

℞. Terebinth. ℔.j. mastiches, nucis moschatæ, cinamomi, ana ʒ.j. caryophyll. zedoar. galangæ, ladani, ana ℥.j.ß. succi ebuli, & cucumer. agrest. an. ʒ.j. ol. chamom. & liliorum, ana ℔.ß. vini rubri ℔.i.ß. serpilli virid. M.j. Pulueranda puluerẽtur, & conijciantur in retortam vitream, extrahaturque oleum, quo derasum caput illinatur.

Oleum succini ad idem est efficax, eoque tempora inungere sufficiet.

Dum prædicta remedia administrantur, ab ipso etiam curationis initio specifica remedia vsurpari poterunt, quale est hoc epithema.

℞. Pulu zedoar. ʒ.j. aquæ betonicæ, verbenæ, sambuci, ana ʒ.j. Misce, applicetur calidè parti dolenti cum pannis scarlatinis.

Inter specifica doloris capitis, à quacumque causa oriantur, principem locum obtinet verbena, cuius aqua destillata, & capiti admouetur, & intùs assumitur ad ℥ iv. cum spiritus salis gutt. iij. Imò verò ipsa verbena viridis, de collo tantùm suspensa, duos ægros sanauit apud Forestum, cùm multa remedia frustra vsurpata fuissent.

Zacutus Lusitanus *lib.1. Praxis Med. mirab. obseru.7.8.9. & 10.* quatuor proponit remedia, experimentis ibidem enarratis confirmata; nempè fonticulum in summa manu, hirudines temporibus affixas, apertionem venæ frontis, & iuxta canthum oculi, quorum historias dictis locis videre est.

Circa illa obseruationes hæc notanda. Primò, quòd fonticulus inter pollicem & indicem admotus, alijs esperimẽtis comprobatus est, & rebellem capitis dolorem curauit.

Secundò, in curatione quæ per hirudines fit, Zacutum non esse contentum duas vel tres admouere, vt vulgò solet fieri, sed decem aut duodecim circulariter temporibus affigere, vnde maxima sequitur sanguinis attractio, quæ totam materiam morbificam exhaurire potest.

Tertiò, in curatione quæ fit secta vena frontis, notandum est eam venam bis sectam fuisse, vnde innuitur primam sectionem satis non profuisse; cùm tamen practici nostri raro eam operationem repetant, si prima vice non successerit.

Causa calida dolorem capitis primarium & essentialem efficiens, est sanguis, aut bilis. Eademque vtrique conueniunt remedia, sed magis minusue potentia, pro maiori vel minori causæ efficacia.

Primò igitur à phlebotomia incipiendum est, præmisso clystere. Maior tamen sanguinis copia educenda est, cùm dolor fit à sanguine: minor, bile redundante.

Deinde medicamentum purgans bilem exhibendum est: non solùm quando bilis causæ principalis rationem obtinet, sed etiam quando sanguis luxuriat, cuius portio tenuior facilè in bilem vertitur.

Si vnica euacuatione materia peccans sufficiente educta non videatur, repetẽda erit purgatio per debita interualla.

Postea admoueantur capiti repellentia, & oxyrrhodina; qualia in curatione prenitidis fuerunt proposita, mitiora eligendo.

Ac consequenter animalia recenter mactata, aut eorum partes, ad materiæ morbificæ reliquias dissoluendas, & dolorem demulcendum, erunt vtilissima.

In dolore capitis qui per febres continuas affligit, pulmo veruecinus ex recenter mactato animali extractus, & calidè admotus, dolorem potenter demulcet.

Ad idem valet cataplasma ex cucurbita contusa, vel semperuiuo maiore plantis pedum admotum.

Apertio saphenę, pręmissa sufficienti phlebotomia in brachio, capitis dolorem in febribus, sæpè in momento fugat.

Interim reuulsiones per cucurbitulas tam siccas, quàm scarificatas, & frictiones extremorum erunt celebrandæ.

Ac toto morbi decursu, si aluus non sit fluida, clysteres emollientes, refrigerantes, & leniter purgantes alternis diebus erunt inijciendi.

Tum etiam deriuatio rectè & vtiliter celebrantur post generales euacuationes & reuulsiones, secta vena frontis, aut eidem admotis hirudinibus, & vesicatorijs ceruici applicitis.

Dum hæc fiunt, tota humorum massa erit temperanda iulepis, emulsionibus & iusculis, in curatione phrenitidis propositis.

Si denique dolor valdè vrgeat, ad narcotica veniendum est, tam externa, quàm interna prout in dicta curatione phrenitidis vsurpata sunt.

Apertio venarum frontis, & hirudines temporibus, ex Zacuto Lusitano suprà commendatæ, hic etiam conferre poterunt.

Paræus *lib. 16.cap.4.* hemicraniam desperatam arteriotomia in temporibus celebrata curatam esse refert: nullumque in ea periculum esse testatur. Aperitur arteria vt in phlebotomia, & sanguinis impetu ac saltu prosilientis ℥.vi. detrahendæ. Mox appositis, vt decet, plagulis deligatio facienda, & per qua triduum detinenda.

Eandem dicit Sotallus in vetustis capitis doloribus, quasi miraculo conferre. Nos etiam illius vsu atrocissimam hemicraniam curauimus, & nullum in ea arteriarum apertione periculum esse aduertimus.

Vulneri emplastrum admouendum est, ex thure, mastiche, bolo armeno & pilis leporinis albumine oui subactis. Deinde fascia admouenda, qualis in vulneribus capitis concinnari solet.

In omni dolore capitis, à quacumque causa fiat, si alijs remedijs non cesserit, & doloris atrocitas ad extrema confugere cogat, vesicatorium toti capiti admotum, deraso capillitio, curationem absoluere poterit.

Cauterium suturæ coronali admotum dolorem capitis contumacem aliquando radicitùs abstulit.

Multò maioris est efficaciæ, si temporibus admoueatur, de qua vide Poterium *obseruationum centur.3.cap.8.* & obseruationes nostras publico communicatas.

DE AFFECTIBVS OCVLORVM.

PRÆFATIO.

OCulorum affectus tam varij sunt atq; multiplices, vt difficillimum sit eos perspicue, atque dilucidè, enarrare ab inuicemque distinguere. Quod tamen vt nos (quantum fieri poterit,) assequi nitamur, & tractationem istam praxeos vsui maximè accommodemus; eos ita partiemur, vt morbi à quibus visio immediatè leditur, primum exponantur: postmodum; verò reliqui morbi explicentur, qui partibus oculum componentibus, aut illi adiacentibus, citra vllam aut saltem perexiguam visionis læsionem, contingunt. Leditur autem visio imminutè, abolitè, & deprauatè. Abolita visio τυφλότης Græcis, cæcitas Latinis nominatur Imminuta vero, pro varijs imminutionis gradibus, & modis, varia nomina sortita est, quorum præcipua sunt, Amblyopia, Myopia, Nyctalopia, & acies siue acuties vespertina.

Cæcitas vel à neruorum opticorum obstructione absoluta, (& tunc Amaurosis nominatur) vel à suffusione integra, vel alijs humorum & tunicarum vitijs grauioribus exoritur. Amblyopia, qua Latinis visus obscuritas, hebetudo, vel caligo nominatur, in qua obiecta non satis clarè & perspicuè cernuntur, in quacunque distantia posita, ab iisdem cæcitatis causis producitur, sed leuioribus, & imperfectis, vt neruorum opticorum obstructione leui, spirituum inopia, vel crassitie, & alijs huiusmodi. Myopia, Latinis luscitiositas dicitur, in qua obiecta non nisi propinqua, & ferè oculis admota cernuntur, dissita vero minimè vel saltem imperfectè; vt ita affecti notos, & amicos prætereuntes non agnoscant. Fitque secundum Galeni & omnium fere recentiorum doctrinam, à paucitate & tenuitate spiritus visorij, qui illius non eget medij illuminati copia ad perfectè visionem efficiendam, sed ab ea dissipatur. Contrà vero, qui spiritus habent crassos, remota melius vident, quia spiritus ille crassus maiori indiget collustratione, quæ in maiori medij illuminati copia reperitur. Verum hæc doctrina falsissima ex Optices ignorantia orta est, ex illius theorematis aperto demonstratur, ex humoris cristallini situ diuerso, has visionũ diuersitates emergere. Cum enim species obiectorum per pyramidem recipiantur in crystallino humore, ad quem conus pyramidis protenditur; si crystallinus ad anteriora & versus pupillam magis vergat, obiecta remotiora melius videntur, quia vt conus pyramidis ad crystallinam perueniat, & in ea terminetur, obiecta remotiora esse necesse est Si enim ad oculum magis accendant, conus pyramidis crystallinum transgreditur, & obiecta magis confusa percipiuntur: cōtrà verò si crystallinus in profundo oculi magis situs sit, & ab vuea tunica magis remotus; obiecta debent oculis esse viciniora, vt conus pyramidis ad eum accedere valeat: vnde patet myopiam non aliter fieri, quàm ex situ crystallini profundiori, atque ita affectum hunc esse connaturalem, neque remedijs superabilem. Affectus verò myopiæ contrarius, in quo nimirum obiecta remotiora melius videntur, senibus plerũque solet contingere, in quibus humoris aquei portio consumpta est, vt crystallinus ad pupillam accedat. Adde quod à longa capitis inclinatione, quæ vitæ decursu fit, vel in legendo, scribendo, vel alia negotia tractando, humor crystallinus sensim ad anteriora vergit. Hæc demonstrantur vsu specillorum; siquidẽ myopia laborantes iuuantur specillis concauis, à quibus radij specierum visibilium dispergantur, sicque efficiunt vt conus pyramidis longius pretendatur, atque adeo res, quæ ob distantiam maiorem à myopicis percipi nō poterat, postmodum percipiatur; protensc nimirum pyramidis cono vsque ad crystallinum, qui antea in pupilla, vel humore aqueo seu albugineo desinebat. Senes contra iuuantur specillis conuexis, quibus radij vniuntur, & conus pyramidis abbreuiatur, atque ita res propinquæ melius cernuntur, quarum conus antea crystallinum pupillæ propiorem transgrediebatur.

Nyctalopia seu nocturna cæcitas, fit, quando interdiu quidem satis vident, occidente sole obscurius, noctu verò nihil, fitque à spiritibus, humoribus, aut tunicis crassioribus, vel pupilla angustiore. In ijs enim omnibus maius lumen necessarium est ad rectè videndum, quo deficiente in Solis occasu, vel noctu ad lucernam parum aut nihil vident.

Vespertina acies siue acuties est quando obscurius interdiu, noctu verò melius vident. Hæc etiam aliquando nyctalopia nominata est, vt videre est apud Hipp. 2. Prorrh Vsus tamen retinuit apud recentiores Græcos, vt nyctalopia pro nocturna tantum cecitate vsurpatur, Fitque à tenuitate nimia spirituũ, qui multo splendore disgregantur: vel à pupillæ dilatatione, in qua nimium lumen interdiu oculum ingreditur, & visionem lædit, noctu verò exiguum lumen magis illustrat, quàm in ijs, qui minus dilatatam pupillam sortiti sunt.

Quo modo imminutè, abolitè & deprauatè visio lędatur, diligentius exponemus, dum omnium oculi partium morbos sigillatim explicabimus. Cum enim omnes particulæ oculum constituentes, ad actionem illius, puta visionem etiam malè affici necesse est.

Componitur autem oculus ex tunicis, humorib. & neruo optice, ad quarũ partium actionem, spiritus animalis tanquã agens principale, & vniuersale concurrit. Atque, vt eorum partium morbos percurramus à nerui optici vitiata constitutione ordiemur, mox ad humorum & tunicarum affectus progrediemur.

Spirituum autem vitia, vel à cerebro malè affecto dependēt, & tunc alij sensus quoque læduntur, vel ab ipsius oculi vitijs, quibus curatis, pristinam, atque debitam constitutionem spiritus recipiunt, vt peculiaris eorum tractatio necessaria non sit Sed in oculorum affectibus curandis, quibus visio læditur, ea quæ spiritus visiuos reficiunt, & visum confortare dicuntur, reliquis remedijs perpetuò admiscenda sunt.

CAPVT PRIMVM.

De Gutta serena.

QVando visio aboletur, nullo sensibili vitio in oculis apparente, Amaurosis, sed Gutta serena, affectus ille nominatur. Fitque, dum spiritus animales à cerebro ad oculum transmeare nequeunt Cum autem spiritus animales à cerebro, per neruos opticos in oculos influant, influxus illius impedimentum in neruis opticis quærendum est. Multis autē modis affici possunt nerui optici, potissimùm verò obstructione, adstrictione, & solutione continui.

Obstructio communissima est, & maximè ordinaria guttæ serenæ causa, quæ ab humore pituitoso generatur, à cerebro in neruos illabento, non secus ac alij nerui in paralysi ab eodem humore obstruuntur, ita vt consimiles affectus, ratione illius obstructionis, dici possunt.

Certum tamen est, ab adstrictione & compressione neruorum opticorum hunc affectum etiam generari, quæ quidem compressio fieri potest tum ab humore pituitoso, circa neruos opticos collecto, eosque comprimente, tũ etiam à sanguine, pure, aliaue materia in eodem loco emulata. Vnde, tumores quilibet in ijs partibus geniti, similem affectum possunt producere. Docet enim experientia, cerebri inflammationi tum etiam phrenitidi, in febribus malignis cæcitatem, interdum in vno oculo, interdum in vtroque superuenire. Et refert Plater *lib 1. obseruationum*, cæcitatem à se visam, quæ à tumore globoso in cerebro enato, & neruos opticos comprimente ortum duxerat, quod per dissectionem cadaueris post ægri obitum innotuit.

Denique vulnera capiti inflicta, in quibus nerui optici præscinduntur, sine controuersia efficiunt, vt spiritus animales

males

males ad oculos ampliùs influere nequeant.

Dignoscitur hic affectus, quod oculi in statu naturali constituti videntur, nullumque vitium in ijs conspicitur, nisi quòd pupilla nigrior & amplior apparet. Verum in causarum differentijs distinguendis maxima difficultas est. Licèt enim à sanguine aut pure genitus affectus, ex inflammatione, abscessu aut vulnere progresso dignoscatur, nullum tamen signum certum dari potest, per quod impressionem ab humore pituitoso factam, ab obstructione distinguere possimus. Coniectura tamen id quodammodo assequi possumus, quandoquidem in obstructione sola nerui optici solus oculus afficitur. Si verò eiusdem nerui compressio fiat ab humoribus pituitosis circa oculorum radices & processus mammillares collectis, vel illa materia alias etiam cerebri partes occupet; tunc reliqui sensus læduntur, aut eorum nonnulli. Si verò neruos tantùm opticos obsideat, materia pituitosa solito copiosior per nares excernitur, & grauitatis sensus in anteriori capitis parte, præsertim circa supercilia, percipitur.

Quod ad prognosim spectat, hic affectus, si absolutus sit, id est, si integra sit visus abolitio, ab obstructione nerui optici præsertim oriunda, plerumque incurabilis est: quemadmodum etiam videmus obstructiones aliorum neruorum, à quibus generetur paralysi, vix aut nunquam curari, pręcipuè in ijs, qui ætate prouecti sunt. Si verò imperfecta tantum sit obstructio, quæ visus tantùm imminutionem, non autem cæcitatem efficiat, maior salutis spes est, licèt ea non nisi magno labore & longissimo remediorum vsu obtineri possit.

Si verò hic affectus fiat ab humoribus in anteriore cerebri parte collectis, & neruos comprimentibus, facilius curari potest. Sic refert Fabricius Hildanus *obseru. 19. cent. 5.* virum quendam, ex assumpto vomitorio vehementi visum amisisse, eumque, eiusdem medicamenti beneficio recuperasse: quandoquidem vehementis vomitorij, vt humores nimium exagitati, & versus neruos opticos propulsi, eosdem comprimendo, spiritum ad oculos commeatum impedicbant; ijsdem verò, eodem medicamento euacuatis, morbus solutus est. Similis ferè historia refertur à Sennerto de quodam studioso, cui cùm medicamentum purgans fortius exhibitum fuisset, subitò obcæcatus est. Idem etiam testatur fœminas quasdam, cùm in vtero concepissent, ex neruorum opticorum angustia obcæcatas fuisse, malumque hoc post quatuor aut quinque menses, vel tempore partus omninò desijsse. Nos etiam nonnullos vidimus, qui subitò in maximam visus imminutionem inciderant, vacuationibus vniuersalibus & reuulsionibus quibusdam intra quindecim dies fuisse restitutos. Ex facilitate curationis coniecimus humorem non intra nerui substantiam, impactum, sed in cerebro tantùm circa eosdem neruos congestum fuisse.

Ad huius morbi curationem, materia neruis impacta, vel adhærens, quæ obstructionem vel adstrictionem efficit, euacuanda est. Quod fieri non potest, nisi prius vniuersum corpus euacuatur, quemadmodum docuit Galen 4 *meth.* oculum non esse sanandum ante totum caput; neque Caput, ante totum corpus.

Atque vt remedia conuenienti methodo describantur, victus ratio huic morbo conueniens primùm instituenda est, quæ quidem attenuans & moderatè siccans esse debet. Ac primum aer ad calidum & siccum inclinare debet, crassus verò frigidus, nebulosus ac pluuiosus, omninò vitandus. Cibi laudabiles ac boni succi vsurpentur, vitando eos qui crassum succum generant; quales sunt caro porcina, anseri-na, pisces, legumina, caseus & similia; tum etiam ea, quæ vaporosa cùm sint, caput replent, vt lacticinia & aromata calidiora, piper nimirum zinziber &c. Panis conficiatur cum aqua fœniculi, aut eiusdem semen permisceatur, sedulò cauendo, ne tritico, ex quo panis conficitur, lolium admistū sit, quod visui maximè obesse tota credidit antiquitas. Vnde apud Comicum, ille qui alteri visus defectum exprobrabat, *lol. o,* (inquit) *credo victitare te*. In ciborum condimentis & iusculis, vtatur ijs quæ extenuandi vim habent, vt hyssopo, fœniculo, maiorana, betonica, saluia, euphrasia, ac præsertim nuce moschata, quæ cerebrum roborat, visumque clarificat. Raparum vsus frequens esse debet, quia oculos acutiores reddere creduntur. Idem etiam præstant passetes & columbæ frequenter esitatæ. Vitandæ herbæ frigidiores, ac inprimis lactuca, quæ oculis infensa est.

Ciborum quantitas moderata sit, neque vnquam æger ijs se immodicè repleat. Cœna sit parcior prandio; & semel, aut bis in septimana, à cœna abstinere vtilissimum est. In pastu loco salis conferet vti puluere sequenti.

℞. Salis communis ℥.ij. euphrasiæ sic. ʒ.ij. nuc. mosch. ʒ.j. cinam. ℈.ij M. fiat puluis. Post singulos pastus capiat æger pulueris sequenti cochl. j.

℞. Sem. coriand. præparati ℥.ß. semin. anisi, fœniculi, ana ʒ.ij. cinam. nuc. mosch. ana ʒ.j euphrasiæ siccæ ʒ.iij. sacchari rosac. duplum pondus omnium, fiat puluis.

Vinum in hoc affectu non conuenit, quia vaporosum est, & caput replet, fluxionibusque proueniendis maximè idoneum. Ideo decoctum salsæ parillæ, liquiritia dulcoratum, & coriandro aromatizatum erit vtilissimum. Sed quia diuturnus admodum est affectus, & omnes tam longam vini abstinentiam ferre nequeunt, si illius vsus concedendus sit, eligatur oligophorum, quodque minùs generosum minusque potens est. Multoque vtilius erit, si euphrasia sicca in eo ante maduerit. Atque vt ad longum vsum paretur vinum euphrasiatum, in doliolo musto repleto, vindemiarum tempore, euphrasia demittatur; eoque vino vtatur æger pro potu ordinario.

Somnus consueto breuior sit, & decubitus supinus quantum fieri potest, somnusque fugiatur meridianus, tanquam maximè noxius. Exercitia moderata sint, eorumque loco frictiones inferiorum partium celebrentur. Aluus laxa perpetuò seruetur, & grauia animi pathemata fugiantur.

Instituta in hunc modum victus ratione, curatio ab vniuersali euacuatione incipienda est. Ac primùm purgatio instituenda est sequenti medicamento.

℞. Sennæ mund. ℥.ß. sem. fœnic. ʒ j. folior. beton euphras. & verben. an. M ß. liquiritiæ ʒ.iij. Coquantur ad ℥.iij. In colatura dissolue diaphœnici ʒ.iij. syr. rosac. ℥.j. Fiat potio, quę detur manè cum regimine.

Post primam illam purgationem, seriò apud se cogitare debet Medicus, an phlebotomia vsurpanda sit: Quandoquidem ea ab omnibus ferè practicis in hoc casu reijcitur, cùm affectus sit chronicus a frigida intemperie & materia pituitosa oriundus. Vnde metuunt, ne per sanguinis euacuationem cerebrum magis refrigeretur, sicque maiorem pituitæ copiam generet, & causa morbi coniuncta magis inctassetur, atque ita difficiliùs discuti ac dissipari valeat. Verùm, vt eorum sententia in senibus & pituitoso temperamento præditis locum habere debet: in ijs tamen, qui aut in iuuenili ætate constituti, aut calido temperamento præditi sunt, admittenda non est, præsertim si sanguinis redundantis notæ manifestæ appareant: tunc dubium non est, quin plebotomia mature vsurpata plurimum conferre valeat. Imò verò vbi sanguinis mittendi indicationes prædictæ reperiuntur, vtile erit ex Pauli & Aetij sententia, post venæ sectionem in brachio celebratam, venas capitis particulares & oculis vicinas aperire, nempe venam frontis, temporum, & eas, quæ sunt in angulis oculorum iuxta nasi radicem. Temporibus tamen commodiùs hirudines applicabuntur, quæ etiam ponè aures admotæ, non parum conferre poterunt. Referunt practici nonnulli, ob frontis vulnera, nonnullos à cœcitate fuisse liberatos. In quibus cœcitatis causam verisimile est fuisse neruorum opticorum compressionem a venis & arterijs vicinis sanguine turgentibus, quas dicta vulnera depleuere. Vnde Spigelius, referente Plempio *in ophthalmographia*, in gutta serena non sine fructu mediam frontis venam pertundere solebat, sanguinemque tamdiu euacuabat, donec sua sponte erumpere desineret.

Si verò mensium suppressio hunc affectum præcesserit, ex venis inferioribus sanguis detrahendus est, aut hirudines hæmorrhoidibus affigendæ, si æger earum fluxum antea passus fuerit, qui tunc temporis suppressus sit, vel si hepate calidiori, aut melancholico temperamento donatus sit;

Postmodum verò, totum corpus exactiùs vacuandum est apozemate sequenti.

℞. Rad. fœnic. salsæ parill. ireos Florent. & enulæ campana ℥.j. foliorum betonic. maioranæ. melissæ, euphras. fœnic. verben. & chelidon. maior. ana M.j. liquirit. rasæ & passular. mund. ana ʒ.vj. seminum anisi & fœnic. ana ʒ.ij. sennæ mund. ℥.jß. turbith gummosi & agarici recenter trochisc. ana ʒ.ij. zinzib. & cariophyllor. ana ℈.j. flor. stœchad. anthos, & lauendulæ ana P.j. Coquantur ad quartas ℥.v. In colatura dissolue sacchari albi ℥.iiij. Fiat apozema clarificat. & aromatizat. ʒ.j. cinnamomi electi pro iiij. dosib. matutinis. Finitis apozematis, exhibeantur pilulæ sequentes.

℞. massæ pilular. lucis mai. & cochiar. min. ana ʒ.ß. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ sex deauratæ, quas capiat summo mane.

Præmissa hac vniuersali euacuatione, causa antecedens reuellenda est, coniuncta verò deriuanda ac discutienda.

In hunc finem frictiones partium extremarum, & præcipuè inferiorum, matutinis horis celebrandæ sunt.

Cucurbitulæ scapulis & dorso sine scarificatione admouendæ. Ac præsertim cucurbitula occipito cum scarificatione admota tanta efficacia humores a partibus anterioribus & neruorum principio detrahit, vt nonnulli post illius applicationem, quasi momento visum recuperauerint.

Eodem tempore, vesicatorium posteriori parti ceruicis admouendum, & vesiculæ excitatæ seruentur diu apertæ, betæ aut brassicæ folijs frequenter admotis.

Exsiccato vesicatorio, admoueatur causticum occipiti, inter primam & secundam vertebram; vel (quod iam apud nos in frequenti vsu est) duo caustica applicentur posteriori parti ceruicis, iuxta quartam & quintam colli vertebrã, ita vt spina dorsi vtrique cauterio intermedia sit, & vtrumque eodem emplastro curari valeat.

Loco cauteriorum, setaceum eidem parti admotum efficacissimum est; sed nostrorum hominum mollities illius vsum pene abolevit.

Si prædicta cauteria non profuerint, futuræ coronali admoueri potest causticum potentiale, quod aliquando profuit, reliquis non conferentibus.

Dum hæc fiunt, statim post purgationem vniuersalem, diæta sudorifica instituenda est ex decocto ligni guiaci, sassafr. & rad. salsæ paril. iuxta methodum, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione a nobis proposita est. Hoc tamen aduertendo, vt decocto sudorifico, & circa finem illius addantur ea, quæ oculos peculiariter respiciunt, vt verbena, fœniculum, euphrasia & chelidonia maior.

Et ad cerebrum potentius exsiccandum, sacculi loco prædicto descripti, tempore sudoris capiti admouendi sunt, si nimia illius calefactio non metuatur.

Imò verò, post diætam sudorificam, vsus thermarum sulphurearum & bituminosarum tum balneo, tum capitis irrigatione erit conuenientissimus; cùm huiusmodi aquæ ad frigidam & humidam intemperiem corrigendam, pituitam absumendam, & cerebrum roborandum efficacissimæ sunt.

Præter vniuersales totius corporis & capitis euacuationes, peculiares etiam institui possunt per apophlegmatismos, quibus pituita per palatum è cerebro elicitur: qui quidem forma gargarismatis aut masticatorij præscribi possunt, iuxta formulas in cerebri frigidæ intemperiei curatione descriptas.

Errhina & sternutatoria ab omnibus propemodum practicis damnantur in hoc affectu, quia humores ad oculos attrahunt, si tamen post exactam totius corporis & capitis ipsius euacuationem, mitiora & benigniora per aliquot dies vsurpentur, vtilia esse poterunt; siquidem materiam morbificam neruis opticis impactam, sensim educere ac deriuare poterunt, neque ex profundioribus cerebri partibus quicquam elicient ad partes anteriores. Alioquin in omni deriuatione, quæ est euacuatio per partem affectam, aut ipsi vicinam, perpetuò metuendum esset, ne ad ipsam partem affectam fieret attractio, quæ tamen ab vniuersalibus euacuantibus, quæ ipsam debent præcedere, facilè impeditur. Illa autem errhina componi poterunt ex succo betæ & maioranæ cum vino albo extracto, in quo magna dissoluta sunt.

Potentius autem & nihilominus tutum errhinum parari potest ex puluere nicotianæ, præcipuis cephalicis, & oxydorcicis correcto. Ab eo enim per palatum magis, quàm per nares, pituita educitur & cerebrum ita roboratur, vt non adeo facile humorum influxum ab alijs partibus recipiat. Illius igitur compositio talis erit.

℞. Nicotianæ siccæ ℥.j. fol. saluiæ, maioran. beton. euphras. flor. caryophyllatæ nostratis, & rosar. rub. an. ʒ.j. Fiat puluis, qui naribus attrahatur manè per aliquot dies.

Neque sufficit purgatione vniuersali totum corpus ab humoribus excrementitijs semel liberare, sed in eo statu conseruãdum est toto curationis decursu, atque adeò purgationibus interpolatis, quæ in dies congeruntur excrementa educenda sunt, quod fiet pilulis visualibus in hunc modum compositis.

℞. Aloes optimæ ℥.ß sennæ mund. turbith. hermodactyl. & agaric. recenter trochisc. an. ʒ.ij. diagrydij ʒ.j. macis, caryophyllor. & croci Orientalis ana gr. vij. Irrorentur succo maioranæ & chelidoniæ mai. Deinde iterum exsiccentur in vmbra, & cum oxymelite scillit. fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ.ß. vel ℈.ij. bis aut ter in mense.

Dum hæc fiunt, cerebri & oculorum roborationi perpetuò insistendum est, & varia medicamenta vicissim vsurpanda, ne æger, vnum & idem continuò sumẽdo nimium fastidiat, neue natura idem remedio assuescat. Inter ea verò, quæ hac dote prædita sunt, recensetur theriaca vetus, quæ ʒ.j. pondere sumi potest hora somni, cum aqua fœniculi, euphras. & chelidoniæ, bis aut ter in septimana.

Commendatur etiam nux moschata manè ieiunio stomacho comesta, & dentibus diu attrita, vt vapor illius ad oculos deferatur. Si illius deglutitio metuatur, propter viscerum calorem, exspui potest post comestionem.

Myrobalani conditæ manè assumptæ, visum maximè clarificare existimantur.

Opiata etiam visualis ita componi poterit.

℞. Conseruæ flor. beton. & anthos ana ℥.ij. myrobalanos cõditas n. ij. theriacæ vet. ʒ.ij. pulueris fol. euphras. ʒ.iij. sem. fœnic. ʒ.ij. nucis mosc. hat cinam. & caryophylli an. ℈.j. Cum syrupo ex succis fœnic. rutæ, chelidon. cum melle confecto, fiat opiata de qua capiat ad magnitudinem castaneæ, superhausto vini, aqua fœniculi diluti, momento.

Neque omittenda sunt externa remedia, quæ caput roborant, calefaciunt & exsiccant; qualia sunt puluis cephalicus capillis inspergendus, cucupha & suffitus, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis tradita sunt.

Denique topica roborantia oculis admouẽda, ab Autoribus passim proponi consueuerunt, quæ tamen nullis aut exiguæ sunt efficaciæ; propterea quòd eorum vis ad neruos opticos penetrare non possit. Si quis tamen eorum nonnulla vsurpare desideret, ex suffusionis curatione (vbi ingẽs copia est) desumere poterit.

In casu desperato, postquã omnia remedia frustrà vsurpata sunt, vesicatorium toti capiti raso instar cucuphæ admotũ, multum aliquando profuit, etiam bis aut ter admotum, vbi priores vesiculæ & excoriatione exsiccatæ fuerint.

CAPVT II.

De humoris vitrei affectibus.

Humor vitreus chrystallino subiectus est, & ideo diaphanus à natura factus, vt species puræ ac limpidæ ad neruum opticum deferri possint. Si igitur perspicuitas illius, humoris cuiuslibet admixtione turbetur, eique opacitas inducatur, pro maiori, vel minori illius gradu, visum imminui aut aboleri necesse est.

Præterea iste humor laborare potest situ vitiato, si nimirum, quædam illius portio, per ictum, & contusionem ante crystallinum transferatur, tunc enim visio obtenebratur; quandoquidem humor vitreus aqueo crassior est, atque ita species obiectorum puræ & sinceræ ad crystallinum deferri nequeunt.

Prior affectus nullis signis cognoscitur, sed sola ratione fieri posse iudicatur. Vitreus enim humor introspici non potest,

poteſt, neque illius diſpoſitio internoſci; coguntúrque praxim medicam exercentes, cum nullum vitium in oculis appareat, eum cum gutta ſerena confundere, idque ſine vllo ægrotantium damno; cum humores extranei in vitreum effuſi, iiſdem remedijs diſcuti debeant, quibus gutta ſerena curari conſueuit.

Situs verò vitrei vitiatus ex eo cognoſci poteſt, quod ſub pupilla albuminis inſtar appareat. A ſuffuſione tamen non facile diſtinguitur, niſi cauſæ antecedentes & procatarcticæ diligenter aduertantur. Fit enim ſuffuſio a ſimplici humorum influxu: hæc verò vitrei humoris tranſpoſitio ab ictu, & vulnere ſolet generari.

Incurabilis eſt iſte affectus, neq; artis opera vitreus humor ad priſtinum locum reduci poteſt. Id tamen a natura fieri contingit, atq; adeò totum negotium illi eſt committendum.

CAPVT III.

De humoris cryſtallini affectibus,

CRyſtallinus humor præcipuum viſionis inſtrumentum, præ cæteris oculi humoribus ſuam puritatem & perſpicuitatem retinere debet, vt viſio perfectè exerceri valeat. Et ſi ab ea pituitate deflectat, viſio plurimùm læditur.

Præcipuus autem cryſtallini affectus, quo illius puritas turbatur, eſt glaucoma, ſeu humoris cryſtallini in glaucum colorem mutatio. Fitque hic affectus, quando humor cryſtallinus condenſatur per exſiccationem, quæ in ſenectute contingit, concurrente tamen cauſa aliqua exſiccante & condenſante.

Cognoſcitur hic affectus, quod circa pupillam inſignis & profunda appareat albedo, & omnia tanquam per fumum & nebulam videantur. Difficilè tamen a ſuffuſione diſtinguitur, quæ talem albedinem in pupilla repræſentat; vnde factum eſt, vt autores quamplurimi glaucoma cum ſuffuſione confundant. Verum diligenter introſpicientibus ex eo diſtingui poſſunt iſti duo affectus, quod in ſuffuſione albedo in ipſa pupilla, & ferè iuxta corneam, in glaucomate verò profundior appareat.

Incurabilis eſt hic affectus, præcipuè in ſenibus, in quibus ſiccitas partium emendari non poteſt: Si tamen non ſatis conſtet in cryſtallino affectum reſidere, ſed ſuffuſionis quędam coniectura ſit, illius remedia in vſum reuocari poterunt.

Pręterea laborare poteſt humor cryſtallinus ſitu vitiato, cum nimirum latiori ſua parte, quæ lentis inſtar compreſſa eſt, pupillæ foramini non rectà opponitur, ſed vel ſurſum declinat, vel deorſum, cumque res geminæ ſolent apparere, ſi vnus tantum oculus hoc vitium patiatur; quia amittitur parallelus qui in vtroque oculo idem eſſe debet, vt res a duobus oculis percepta eadem appareat. Et ſi in eadem planitie conſtituti non ſint, res geminæ apparent, quod facilè experitur quicumque alterum oculum digito deprimit, vel attollit: tunc enim amiſſo parallelo res duplices apparent. Hęc tamen viſionis deprauatio, quia obiecta duplicia apparent, non ſolum ex cauſa propoſita exoritur, ſed etiam a vaporibus aut tenui pituita cryſtallinum inficientibus, a quibus ſpiritus viſui diſcinduntur; vnde fit, vt eiuſdem rei ſpecies in duobus locis recipiatur; quod etiam in ebris ſæpe ſolet contingere.

Secundò ſitus cryſtallini vitiatur, quando verſus anteriora aut poſteriora inclinat. Si verſus anteriora & pupillam, tunc res propinquæ non rectè percipiuntur, melius verò diſſitæ, quod in ſenibus plerumque contingit. Si verò verſus poſteriora & neruum opticum magis ſitus ſit, propinqua rectè videntur, diſſita verò minimè, & tunc fit Myopia, quæ in præfatione explicata eſt, dictumque eſt ibidem hos affectus ſolis ſpecillis eſſe reparabiles.

Tertiò ſitus cryſtallini vitiatur, quando ad dextra vel ad ſiniſtra nimium inclinat; qui affectus Strabiſmus nominatur, cum pupilla rebus videndis non directè, ſed obliquè opponitur, neque ipſa in medio oculi apparet, ſed ab eo declinat, ita vt in vna oculi parte plus albi appareat, quàm in alia.

Fit tamen hic affectus non ſolum a cryſtallini ſitu vitiato, ſed etiam ex praua muſculorum oculos mouentium diſpoſitione, quæ vel naturalis eſt, vel a dictorum muſculorum paralyſi aut conuulſione oriunda.

Verum a quacunque cauſa producatur, ſi connaturaliter eſt, incurabilis cenſendus. Si verò a prædictorum muſculorum paralyſi aut conuulſione fiat, eorum morborum curatio capitis affectuum curationibus deſumenda eſt.

Denique ex maiori vel minori inuerſione cryſtallini, aliæ viſus deprauationes poſſunt contingere; quando nimirum quæ recta ſunt, curua apparent, vel quando obiecta quaſi inuerſa videntur; quod contigit Medico cuidam, vt refert Sennertus, qui cum ſcalam, librum aliquem è forulis petiturus aſcenderet, & oculos fortius ſurſum conuerteret, accidit vt omnia ei poſtea inuerſa apparerent, & homines in platea capite ambulare viderentur; quod ex ſitu cryſtallini mutato contigit: ſiquidem poſt anni quadrantem, cum forte iterum oculos ſurſum conuerteret, naturalis viſio rediit, & omnia in recto ſitu vidit. Vnde patet violento oculi motu cryſtallinum e ſua ſede deiectum, ſimili poſtmodum motu ad eundem iterum tranſmiſſum fuiſſe. Eam autem cryſtallini mutationem ita contigiſſe exiſtimo, vt cryſtallinus humor ſic fuerit inuerſus, vt pars illius anterior, quæ reliquis depreſſior eſt, pupillæ directè oppoſita non fuerit, ſed potius pars illius lateralis, quæ cum gibboſior & magis conuexa ſit, ſpecies obiectorum inuerſas repræſentare potuit, quemadmodum videmus in ſpeculis rotundis obiecta inuerſa apparere. Idque ea ratione contingere ex Opticæ præceptis docetur, quod in medio conuexo, & denſiori radij ſpecierum viſibilium ita refranguntur, vt ſeſe cruciatim interſecent, & qui a parte obiecti ſuperiori feruntur, eam tanquam inferiorem repræſentent, & vice verſa.

Si verò minor fuerit humoris cryſtallini inuerſio, ita vt, tum pars cryſtallini depreſſa, tum eiuſdem conuexa pupillæ aliquatenus opponatur, obiecta incurua apparere poſſunt. Quamuis etiam alia ratione fieri poſſit illa viſus deprauatio, qua obiecta incurua apparent: nempe ſi portio humoris cryſtallini pituitoſo humore ſuffundantur. Tunc enim propter diuerſam cryſtallini tenuitatem, & craſſitiem, diuerſæ fiunt refractiones, quæ cauſæ ſunt illius viſus deprauationis, qua obiecta incurua apparent. Hoc dilucido exemplo demonſtrari poteſt, ſcilicet baculi, cuius media pars in aquam demerſa ſit; tunc enim incuruus apparet, ex eo quod portionis in aquam demerſæ ſpecies, quãdo ex in aqua aerē defertur, vtpote a medio denſiori ad tenuius, refrangitur a perpēdiculari: portio verò quæ eſt in aere, non refrangitur, quia non tranſit per diuerſa media, quemadmodum ea, quæ eſt in aqua, inde fit vt baculus incuruus appareat. Eodem modo ſpecies obiecti, quæ fertur in portionem cryſtallini denſiorem, magis refrangitur, quam dum fertur ad portionem illius tenuiorem, quæ ſcilicet in ſtatu naturali conſtituta eſt, a pituitoſo humore minime ſuffuſa: atque ita, propter varias refractiones, obiecta incurua apparent.

Cum autem in horum affectuum curationibus remedia non conferant, in iis inquirendis fruſtrà laborandum non eſt.

CAPVT IV.

De humoris aquei affectibus, ac præcipuè de ſuffuſione.

HVmor aqueus a ſua naturali conſtitutione deijcitur, cum quantitate vel qualitate peccat. Dum quantitate peccat, augetur, vel imminuitur præter modum & pupillæ dilatationem, aut conſtrictionem efficit, qui affectus ſuo loco erunt exponendi. Dum verò qualitate peccat, craſſior euadit; quod fit ab humore extraneo in eum effuſo, & Suffuſio nominatur, quæ hic explicanda eſt. Licet enim Galenus *de ſympt. cauſ. cap. 2.* ab ipſius humoris aquei condenſatione fieri interdum ſuffuſionem doceat, ſiue humoris

moris excrementitij affluxu: tamen quia rarissimè id contingit, & imaginatione potius, quam artis vsu dignoscitur; & si talis affectio detur, prorsus incurabilis est: illa omissa, de ea, quæ fit ab humoris excrementitij affluxu tantum agemus. Hæc autem ὑπόχυμα Græcis, Latinis suffusio, Arabibus aqua, vulgo *cataracta* nominatur. Auctores quidam hæc nomina inter se distinguenda esse volunt, vt varios huius morbi gradus significent. Incipiens enim affectus, in quo leuis quædam visus obtenebratio contingit, suffusio ab ijs nominatur. Cum vero vlterius progressus est morbus, & aliquid in pupilla collectum, aquæ instar apparet, aquam peculiariter nominant. Cum denique materia in pupilla omnimodè concreta est, visionemque prorsus aufert, cataracta ab ijs nominatur. Fit igitur suffusio, ex serosi vel pituitosi humoris, in illud spatium quod inter corneam & crystallinum est, affusione. Cum autem in illo spatio humor aqueus contineatur, iure merito inter aquei humoris affectus recensetur.

Hæc quidem veræ suffusionis causa est. Alia tamen datur suffusio spuria, quæ fit a vaporibus, a ventriculo alijsque partibus in oculos translatis. A capite etiam vapores ad oculos transmitti, & suffusionem spuriam efficere posse docuit Galen. 4. *de loc. aff. cap.* 2. Quamuis autem duæ suffusionis differentiæ inter se distinctæ ab Auctoribus proponantur, vtplurimum tamen complicatæ sunt, saltem legitimæ suffusioni spuria complicari solet: quia vapores a partibus inferioribus ad cerebrum translati, facilè deferuntur ad eas capitis partes, quæ a morbo aliquo debilitatæ sunt. Id quidem ex eo docetur, quod omnes suffusione laborantes, minus læduntur ac perspicacius vident matutinis horis, quam meridianis & vespertinis; quia, nimirum a prandio & cœna multi vapores a ventriculo ad oculos eleuantur & visum conturbant. Imò docet experientia, in dictis laborantibus visum esse hebetiorem & caliginosiorem statim a pastu, quam paucis post horis ab ipso. Præterea omnes suffusione laborantes referunt, sibi videri in aere corpuscula quædam volitantia, velut culices, muscas, pilos, telas aranearum & similia, quæ non fiunt, nisi a vaporibus crassis ad oculum translatis, & in eo sese commouentibus. Licèt enim Auctores existiment, huiusmodi repræsentationes dependere a particulis crassioribus humoris pituitosi in oculo contenti, & suffusionem efficientis: hoc tamen credibile non est, quia oporteret humorē illum pituitosum suffusionem efficientem, perpetuò moueri in oculo, vt species illas corpusculorum in aere volitantium repræsentare posset; quod quidem rationi penitùs aduersatur. Quin potius haud dubium est, vapores esse in perpetuo motu, atque adeò phantasmata illa volitantia repræsentare posse.

Humor quidem pituitosus, præcipua est, ac magis ordinaria suffusionis causa: alij tamen humores exigua saltem portione, ei commisceri possunt: & si bilis misceatur, citrina; si melancholia, nigricans suffusio apparet.

Humores autem isti ad oculus confluere solent, quando aliqua debilitate affecti sunt, sed natiua, seu ascititia.

Ad natiuam debilitatem pertinet oculorum prominentia; qui enim tales oculos habent, suffusioni obnoxij sunt: oculi siquidem prominentes magni esse solent, atque adeò virtus diffusa in ijs debilior est; tum etiam magni & prominentes oculi, humores & vapores facilè suscipiunt. Debilitatem verò ascitiam faciunt causæ externæ, vt ictus, contusio, balneum, austrina & pluuiosa constitutio, insolatio, fumus, lectio assidua, præsertim ad lucernam, & alia huiusmodi. Quæ etiam causæ humorum fluxionem ad oculos commouere possunt.

Fluunt autem humores a cerebro ad oculos per venas, vueam tunicam, & neruum opticum. Venæ per quas humores deferri possunt ad eas partes, multiplices sunt; quæ scilicet vel feruntur a pericranio, ad coniunctiuam tunicam, inde ad corneam, & vueam; vel a meningibus cerebri, a quibus rami ad oculi membranas deriuantur. A quibus membranis, præcipuè verò vuea tunica, ad humorem aqueum sibi contiguum excrementitij humores facilè instillari possunt.

Denique per neruos opticos facilè deferri possunt humores a cerebro, per tunicam retiformem & araneam humorem crystallinum: tumque materia suffusionis crystallini superficiei adhæret. Licet autem vtplurimum suffusio per fluxionem fiat, potest tamen aliquando per congestionem fieri: quando nimirum oculi nutrimentum probè non immutatur, & facultas expultrix debilis, illius residua excrementa sufficienter non expurgat, ita vt sensim congeste circa pupillam ea excrementa suffusionem efficiant. In quo casu, alij etiam humores plerumque labefactantur, & difficillimi affectus producuntur.

Suffusionis differentiæ desumuntur ex humoris eam efficientis crassitie, quantitate & loco, in qu[o] h[u]mor ille residet.

Ratione crassitiei maioris vel minoris, maior vel minor visionis læsio efficitur. Si enim tenuis & serosus humor existet a quo suffusionem fieri, & punctione euacuari docuit Gal. 14 *meth. cap. vltimo*, visio parum imminuitur, & suffusio incipiens nominatur. Si crassior paulò fuerit, visionis obscuritas maior. Si vero crassissima, cæcitas omnimoda emergit.

Ratione quantitatis & loci, vel humor totam pupillam occupat, & tunc visio æqualiter læditur, quocunque modo ad obiecta dirigatur: vel vnam partem pupillæ magis, quàm aliam occupat, & obiecta directo intuitu integra non cernuntur, nec vno tempore multa. Si vero humur perexiguus sit, & medium pupillæ occupet, obiecta fenestrata apparēt. Si vero materia diuulsa fuerit, & in varia corpuscula, varias pupillæ partes occupantia distincta, culicum species ante oculos versari videbuntur: quæ omnes differentiæ exactè distinguuntur a Gal. 1. *de sympt. causis cap.* 2.

Ratione loci etiam, vel situs materiæ, aliæ possunt desumi differentiæ: quod scilicet aliquando materia in ipso vueæ foramine iuxta corneam tunicam sita est: aliquando iuxta vueam, & inter hanc & humorem aqueum: aliquando ipsi humori aqueo permista ac deniq; interdum inter crystallinum & aqueum.

Possunt & quædam differentiæ a figura materiæ desumi, quas recenset. Gal 1. *de sympt. caus cap* 2. *&* 4. *de loc. affect. cap.* 2 Prout enim varia est humoris pupillæ adiacentis figura, ægris repræsentantur in aere volitantes culices, pili, telæ aranearum, circuli circa candelam, & alia quamplurima.

Diagnosis huius affectus primò dirigenda est ad legitimam suffusionē a spuria distinguendam: postea vero variæ legitimæ suffusionis differentiæ internoscendæ sunt.

Vera suffusio alterum tantum oculum plerumque occupare solet: aut si vtrumque, non tamen simul, nec similiter, quod in spuria accidit.

Secundo in legitima suffusione tenebrosum quiddam in pupilla apparet, quod in spuria non contingit. Hoc tamen signum perpetuum non est. Si enim a tenui & seroso humore suffusio generetur, cum ille humor aqueo ferè crassior non sit, nulla in oculo immutatio apparet. Quin decepti plerumque Medici, eam suffusionem non agnoscentes, guttam serenam esse existimant, cum nempe nullam in pupilla mutationem percipiant. Sed facilè distinguitur hæc suffusio a gutta serena. Primò, quod in gutta serena visio vel abolita, aut valdè imminuta est, nulla in oculo læsione apparente. Contrà verò in suffusione: quæ sensui non patet, est leuis tantum visus imminutio, quia humor serosus, a quo illa producitur, tenuis est & diaphanus: ita vt a speciebus obiectorum, vitri instar, penetrari possit. Secundò, ex eo, quod vtplurimum in suffusione visio in omnibus pupillæ partibus æqualiter non læditur, sed obiecta aliquando directè oculis opposita, aliquando versus angulum collocata, melius videntur: quia nimirum maior est vtplurimum humoris crassities vel tenuitas in vna pupillæ parte, quam in alia.

Tertiò, in vera suffusione symptomata sunt continua, nec vlla habent interualla In spuria verò, per interualla augentur, & remittuntur, prout vaporum anathymiasis maior vel minor ad cerebrum effertur. Sicque, ieiuno stomacho, multò minora sunt, quàm eo cibis repleto, præcipuè paulò post pastus: tunc enim maior vaporum copia sursum attollitur. Qui vapore ad oculos translati, muscas, culices, ara-

nearum

nearum telas, & alia huiuſmodi corpuſcula, viſui quidem repræſentant;non continuò,ſed tantum per interualla quędam Quæ quidem exigua corpuſcula,in aere repræſentata, à vaporibus dependent, vt antea dictum eſt: attamen, quia dum oculi a vera ſuffuſione debilitati ſunt, continua ferè fit ad eos vaporum tranſmiſſio, ideo continua eſt propemodum huiuſmodi corpuſculorum in aere volitantium apparitio. Præterea,in vera ſuffuſione, viſus obtenebratio, qua omnia obiecta,veluti per nebulam aut vitrum denſum conſpiciuntur. (quod eſt proprium ſymptoma & pathognomonicum huius affectus) continua eſt & ſemper eodem modo ſe habet. In ſpuria vero ſuffuſione,nunc maior, nunc minor, & aliquando ferè nulla eſt viſus obſcuritas, prout vapores,vel maiori copia, vel minori, vel nullo modo transferuntur ad oculos.

Denique vera ſuffuſio breui tempore incrementum ſuſcipit, & plerumque intra ſex menſes confirmata euadit. Interdum etiam paucis diebus creſcit; & refert Fernelius *1.pathol.cap.5* conſummatam ſuffuſionem vno die ſubortam;quod nobis etiam non ſemel videre contigit. Spuria autem per multos annos ſine incremento perſeuerat.

Veræ autem ſuffuſionis differentiæ ſequentibus ſignis eruut diſtinguendæ.

In ſuffuſione incipiente corpuſcula quædam, vt pili,culices,muſcæ volitantes, lanarum aut arancarum fragmenta, oculis obuerſantur.

Dum verò incrementum ſumit, aer nebuloſus apparet, & obiecta veluti per vitrum denſius conſpiciuntur; color pupillæ immutatus eſt,eaque vel turbida,vel nebuloſa, aut vitreo contaminato ſimilis, aut calore cæruleo infecta apparet. Quando ſuffuſio perfecta eſt,viſio omnino perit,pupillæ calor albus apparet, aut alio colore infectus.

Ex colore etiam quædam ſigna deſumuntur; color enim margaritæ ſimilis, pituitam adhuc fluidam & diaphanam ſignificat; gypſeus craſſam & compactã;citrinus pituitam cum bile mixtam;niger cum humore melancholico.

Locus ſuffuſionis dignoſcitur ex eo quod ſi materia inter vueam & corneam ſita ſit,pupilla magis obtenebrata conſpicitur,quia materia oculis intuentis propinquior eſt. Deinde pupilla dilatata apparet; ab humore enim in ea contento diſtenditur. Et in affectu confirmato albæ & virides fibræ,aut ſtriæ, ſupra ipſidem portenſæ conſpiciuntur, aut puncta quædam albicantia circa pupillam apparent.

Si materia inter chryſtallinum, & vueam contineatur, contraria prædictis apparebunt ſymptomata; tum etiam pupilla anguſta apparebit, ſi profundior materia ſit: amplior verò,ſi minus profunda.

Prognoſis huius affectus, pro varijs illius temporibus, variè ſtatuenda eſt. Incipiens enim ſuffuſio, in qua ægri obiecta poſſunt diſcernere, eaque per nebulam conſpicere videntur,curabilis eſt,iuxta Gal. ſententiam 14. *meth.c.vlt.* & Celſi *lib.6.cap.6.* Quæ tamen ſententia reſtrictione indiget, modo licet æger in ætate florenti ſit conſtitutus: in ſenibus enim hi affectus incurabiles ſunt; & ſi oculi ex natiua conſtitutione debilis non fuerint: Nos enim nonnullos in ſuffuſionis principio, etiam quinquageſimum annum prætergreſſos, ſola euacuatione vniuerſali, diæta ſudorifica, & veſicatorio, ſine vlla topicorum applicatione, intra quindecim dies curatos vidimus.

Curatio autem fęlicius ſuccedit in aere calido, & tempore æſtiuo; quia pori aperiũtur,materia morbifica mobilior & obſequentior redditur, ita vt ſponte ſua ſæpe ad aluum deferatur. Quia motus, quantum momenti habeat ad huius morbi ſolutionem, docuit Hipp. *Aph. 17.ſect.6.* his verbis, *lippientem alui profluuio corripi, bonum.*

Si ex febre acuta,peripneumonia,phrenitide,aut dolore capitis intenſo ſuffuſio prouenit,difficillime curatur.

Suffuſio confirmata, in qua materia iam concreta eſt, diſcuti medicamentis non poteſt, & ſola compunctione curabilis eſt.

Hæc tamen operatio, quæ punctione perficitur, & acu in oculum immiſſa ad inferiores oculi partes ſuffuſio deprimitur, tuta non eſt, & ſæpè malè ſuccedit. Vel enim vuea tunica laceratur,vel ex dolore& inflammatione noua fluxio in oculum iamdiu debilitatum influit,& alia contingunt incommoda, quibus viſionis perpetuum auſertur. Cum tamen aliquando ſuccedat hæc operatio, tentari poteſt ab ijs, quibus nulla alia curationis ſpes ſupereſt: ſatius enim eſt,vt docet Celſus,anceps experiri remedium,quàm nullum.

In confirmata ſuffuſione, ſi altero oculo clauſo, pupilla dilatetur, curatio per acus immiſſionem ſperabilis eſt: ſi verò non dilatatur, viſus nunquam recipitur, docente Gal. *1.de ſympt.cauſ.c.2.* quia neruus opticus obſtruitur;& ſpiritus ad pupillam,licet aperta foret, peruenire nequit.

Licèt autem altero oculo clauſo pupilla dilatetur, æger acu immiſſa viſum non recipiet, ſi lumen non percipiat: quia ſpiritus viſiuus turbidus & obſcurus redditus eſt, atq. adeò viſioni ineptus.

Suffuſio nigra, & omni ſplendore orbata,neque medicamentis, neque chirurgia curari poteſt, quia ſpiritus viſorij deſtructi ſunt. Pellucida verò, & ſplendorem aliquem oſtentans, curabilis eſt.

Curationem etiam plerumque non admittit viridis, obſcura & multum citrina, dura & quæ hydrargyrum colore & mobilitate repræſentat.

Suffuſio, quæ obiecta feneſtrata repræſentat: tentanda non eſt: cum enim materia in centro pupillæ conſiſtat, periculum eſt,ne acu immiſſa,tota pupilla impleatur,& integra viſionis iactura fiat.

Operatio, quæ per acus immiſſionem fit, fęlicius ſuccedit in oculo pleniore, & naturalem magnitudinem ſeruante: ſi verò oculus minor & marcidus euaſerit, ſuccedere non poteſt.

In ſenili ętate prędicta operatio tentanda non eſt,neq. in puerili: in illa morbus eſt incurabilis, in hac verò humor mollior eſt,& non ſatis maturus. Curationi aptiſſima ætas eſt iuuentus,& conſiſtens.

Si operatio exerceatur quando oculo digito compreſſo ſuffuſio nonnihil diffluit, & latior aliquantulum apparet; poſtmodum verò ad priſtinam magnitudinem & figuram reuertitur,non ſuccedit: quia ſuffuſio nondum matura eſt, ſed adhuc tenuis & cruda. Si verò digito compreſſa nullam patiatur figurę mutationẽ,matura eſt,& acu decuti poteſt.

Notandum tamen illam ſuffuſionis,quam vocant,maturitatem ſeu concretionem, moderatam eſſe debere, vt deponi facile poſſit. Debet enim eſſe inſtar pelliculæ,quæ acu circumuoluitur, & ad inferiora oculi deponitur. Si enim craſſior & ſolidior ſit,decuti non poteſt, quod inde dignoſcitur,quod gypſi aut grandinis ſpeciem colore præ ſe fert. Contra verò quæ mediocrem maturitatem nacta eſt,colorem cœli aut maris, ferri aut plumbi non admodum nigri repræſentare ſolet.

Suffuſionis curatio non ſolum ad cauſam coniunctam, ſed etiam antecedentem dirigenda eſt. Atque ita, primò totum corpus, & præcipuè cerebrum exactè euacuandum eſt. Mox humor pupillam obſtruens diſcutiendus, aut alio quouis modo amoliendus eſt.

Quæ indicationes,cùm eædem fermè ſint, quæ ad guttæ ſerenę curationem fuerunt propoſitæ,eadem remedia,quæ victus rationem, totius corporis euacuationem, humoris peccantis reuulſionem, & capitis atque oculorum roborationem reſpiciunt, hic etiam aptari poterunt, vt non opus ſit eadem hic fruſtra repetere.

Pręmiſſa igitur tota illa curatione,quæ pro gutta ſerena inſtituta eſt,ad ea remedia veniendum eſt quæ peculiarem materiæ iuxta pupillam contentæ eductionem reſpiciunt. Et quamuis topica remedia non multum conferre exiſtimentur, iuxta Gal ſententiam, 2. *κατὰ τόπους*, qui dicit ea plus promittere,quàm præſtare.attamen legitimus eorum vſus reijciendus non eſt: & docuit experientia, probatiſſimorum auctorum fide confirmata,ſuffuſiones incipientes, præmiſſis vniuerſalibus, vſu topicorum fuiſſe diſſipatas.

Primò igitur à mitioribus reſoluentibus incipiendum eſt,quæ non valde exſiccent, ne materia ſuffuſionis induretur, & reſolutioni inepta euadat: tum reſoluentibus emollientia admiſcenda ſunt,vt prædicta induratio impediatur, & reſolutio facilius perficiatur. In hunc finem fotus ſequens ab initio vſurpari poterit.

℞. Fol.rutæ,fœnic.euphraſ.chelidon.maior.ana M.i.ſem. fœnugr.

fœnugr.℥.i.flor.chamom. & melilot.ana P.i. Coquantur in tribus partibus aquæ font. & vna vini albi ſub finem additi. Colatura foueantur oculi manè & ſerò,cum ſpongia molli.

Ex eodem decocto ſuffitus parari poterit, fumum illius excipiendo oculis,vndique capite contecto.

In ipſo morbi principio, dum fluxio fieri incipit, dumq; reuellentia remedia vſurpantur,vtile eſt fouere oculos ſimpliciter vino rubro auſtero,quod aſtrictione ſua fluxionem impedit, parte verò ſpirituoſa diſcutit ac reſoluit.

In progreſſu morbi, fœtus ex vino albo, in quo crocus metallorum infuſus fuerit, vtiliſſimus eſt.

Non parum etiam vtilis eſt pueri halitus manè oculis exceptus, ſi prius aliquandiu puer ſemen fœniculi maſticauerit.

Neque minus conducibile eſt oculos lingere per longum tempus, matutinis horis, lingua pueri aut catelli.

Ad ſuffitum etiam referri poteſt panis cum ſemine fœniculi contuſo ſubactus,& dum calens è furno extrahitur,per medium ſectus, ſi eius vapor oculis recipiatur; panem ſcilicet ita oculis admouendo,vt fixo intuitu in panem,oculis vapore illius madeſcant.

Remedia prædicta matutinis horis præcipuè vſurpanda ſunt. Noctu vero ſequens cataplaſma admoueri poterit.

℞. Farinæ fœnugr.℥.i.aloes ʒ.ß.croci ʒ.i.Fiat puluis ſubtiliſſimus, excipiatur vino albo in quo crocus metallorum infuſus fuerit, & fiat cataplaſma applicandum calidè hora ſomni.

Multi laudant ſanguinem columbinum, in oculum calidè inſtillatum eo enim calore natiuo animalis, refecta pars valdè corroboratur, & materia excrementitia diſſoluitur. Sed quia in illo ſanguine calor cito euaneſcit, multò conducibilius foret pullum columbinum iuniorem,& nondum plumis contectum,ac per ſpinam ſectum,oculo applicare.

Prædictis remedijs, præſertim materiæ coniunctæ diſſipatio obtineri poteſt,ſi illa ſperabilis eſt. Topica enim varia,quæ oculis inſtillantur,collyria vulgo dicta,exiguę ſunt efficaciæ,& illa ſunt,de quibus dixit Gal. ea plus promittere,quàm præſtare; tota enim eorum virtus in cornea tunica ferè abſumitur,neq;poteſt ad interiores partes penetrare, niſi ea inſigni acrimonia prædita ſint, qua dolores in oculis excitantur & fluxio ad illos magis promouetur: vnde non pauci immodico eorum vſu, ex leuiori affectu in omnimodam cæcitatem perducti ſunt. Quia tamen multæ reperiuntur apud authores collyriorum deſcriptiones, quibus præſtantiſſimi effectus ab ijs tribuuntur, ne hic aliquid deficere videatur, nos ſelectiſſimas nonnullos proponemus,vt vnuſquiſque eorum effectus explorare valeat.

℞. Mellis optimi ℔.ij.rad.fœnic.ariſtoloch.long.& rotund. ana ℔.i.fol.rutæ, euphraſ.chelidon maior. & ſummit.fœnic. ana M.vj. centau.min. M iij. roſar.recent. P.iv. vrinæ pueri impubis ℔.ij.Miſceantur omnia ſimul in vaſe vitreo, & deſtillentur in balneo Mariæ. Hæc aqua inſtilletur in oculos frequenter.

Vel parari poteſt panis ex tota farina, cum rutæ,chelidon.euphraſ betonic & fœnic.pulueribus, addito melle, qui recenter ex furno extractus, in parteſque diſſectus, intra vaſa duo ſtannea vel argentea concluditur, inde aqua quædam colligitur, quam guttatim in oculos inſtillatam mirificè conducere Zechius affirmat. Sequens etiam collyrium ab eodem autore miris effertur laudibus.

℞. Fol. viol.alb ſeu leucoij M.i.ſem.raphani hortenſis ʒ.i. ammoniaci ʒ. ß. Miſceantur, & puluerata macerentur per horas 24.in aquæ fœnic.℔.i Deinde bulliant vnica ebullitione leui.Poſtea colaturæ adde ſucci fœniculi depurati ℥.i.balſami Peruuiani ʒ.ij. Fiat collyrium, quod manè & veſperi inſtillatum (inquit Zechius) corpore (vt docet) prius euacuatio,antiquas oculorum ægritudines ita detergit ac diſſipat,vt cataractam etiam citra ferrum mirabiliter auferat.

Hollerius aquam deſcribit, quam dicit reſtituiſſe viſum cæco nouem annorum, quæ talis eſt.

℞. Succi apij,fœnic.verben.chamędr.pimpinellæ,caryophyllatæ,ſaluiæ,chelidon. rutæ, centinod. morſus gallinæ, caryophyllorum,farinæ volatilis,ana ʒ.i.piperis craſſiuſculè triti,nucis moſchat ligni aloes,ana ʒ.iij. Omnia immergantur in vrina pueri incorrupti: & ſexta parte vini malvatici. Bulliant breui tempore. Tu exprime, percola, & repone in vaſe vitreo obturato: hora ſomni ſingulas guttas ſingulis oculis inſtilla.

Succus anagallidis aquaticæ ſolus in oculos per aliquot dies inſtillatus curauit aliquando ſuffuſionem incipientem: cui tamen plurimum adiumenti attulit cauterium ſuturæ coronali inuſtum.

Non minoris ſunt efficaciæ ſucci chelidoniæ & calcitrapæ ſimul mixti.

Quercetanus in Pharmacopęa aquam ex infuſione croci metallorum paratam valdè commendat,quæ in hunc modum componitur.

℞. Aquar. chelidon mai.℥.vj.croci metallor ʒ i. Infundantur ſimul. Et huius aquæ tepidæ guttas tres vel quatuor infunde intra oculos ter aut quater in die per longum tempus. Hanc aquam ſe expertum eſſe dicit Fonſeca viſionem reſtituiſſe cuidā, qui eam offuſcatam habebat per plures menſes Habet autem hoc egregij,vt ſine morſu validiſſimè abſtergat,quod vix in alio medicamento reperitur.

Idem Fonſeca aquam ſequentem tanquam mirabilem prædicat.

℞. Plures hirundines. Contundantur integrè cum ſuis pennis in mortario, illatum cuilibet libræ adde medullæ panis ℥.iv vini albi maturi ℔ iv. Infundantur per ſex dies, & deſtillentur per balneum vſque ad ſiccitatem. Deinde expone illam aquam in vaſe vitreo ad ſolem per dies viginti,& inſtilla in oculos manè & ſerò.

Et flor. roriſmar. liquor elicitur nebulis diſcutiendis admodum idoneus, qui in hunc modum paratur.

℞. Flor.roriſmar.q.ſ.Impleatur ampulla vitrea,quæ probè obturetur, & ſoli meridiano exponatur ad parietem. Inde liqueſcit oleoſus quidam humor,quo oculi penna illinantur.

Auctores fella animalium commendant, quod potentiſſimè abſtergant & diſcutiant. Sed acrimonia ſua dolorem excitant, ideò raro in vſum reuocantur.

Forestus *obſer.35 lib.*11 piſciculum quemdam patriæ ſuę familiarem commendat, ex cuius iecore ſuccus quidam elicitur,quo ſuffuſiones quaſi momento & miraculo curari teſtatur: eius hiſtoriam & vtendi modum vide loco citato. Guillelmus Lozellus ſe plures curaſſe refert,nulla lucis vſura fruentes, aqua ſequenti, poſt vniuerſalia remedia vſurpata.

℞. Hepatis hirci ſani & recentis ℔.ij. calami aromat. & mellis,ana ℥.ß. ſucci rutæ ʒ.iij. aquæ chelidoniæ, verbenæ, fœniculi, euphraſiæ, ana ʒ.iij. piperis longi, nucis moſch. caryophyllor.ana ʒ.ij.croci ℈.i.flor.roriſmar aliquantulum contritor. M.ß. ſarcocollæ, aloes hepaticæ, ana ʒ.iij. fellis auium rapacium,vel caponum,aut perdicum ℥.i. Incidenda incidantur,terenda terantur,dein omnia ſimul miſceantur,addendo ſacchari albiſſ.℥.ij.mellis roſ.ʒ.vi. ponantur in alembico vitreo.Deſtillentur in B M. igne lento. Hæc aqua ſeruetur in vaſe vitreo bene obturato, tanquam pretioſa, quæ in oculum laborantem inſtilletur bis aut ter in die.

Zacutus Luſitanus aquam ſequentem maxime commendat his verbis. *Ophtalmiæ diuturnæ noctiſque oculorum affectionibus, quæ ex nimia humiditate craſſiſque humoribus & caliginoſis ſcaturiunt? vt denſitati,albugini, vngui,& ſuffuſioni. Et hanc aquam principatum obtinere diuino experimento compertò habeo; ſi corpore exquiſitè vacuato, noctu ſolum tribus horis poſt paſtum iuxta oculum ſex guttas eius inſtilles actu frigidas; poſt illas horas, tanquam è fonte perenni,manabunt ichores in copia multa.*

℞. Aloes ʒ.iij. rutæ,fœniculi,betonicæ,ana M.ij. verbenæ,tormentillæ, an. M i.ſarcocollæ ʒ iij. ſpumæ nitri ʒ.ij.ß. ſacchari candi.℥.iij ſyrupi roſac. ℥ iv. vrinæ pueri impubis ℔.ß ſtercoris lacerti ʒ.iij. marrubij.M.iij. euphraſiæ M.i.ß. zinzib.ſpicæ nardi piperis longi, caryophyll.tuthiæ, ana ʒ. ij balſami ʒ iij mellis roſati, ʒ.i. viridis æris ʒ.i. licij ℈.ij.fol. raphani M.i.Pulueranda puluerentur,miſceantur omnia.& infundantur in vino albo generoſo,in vaſe deſtillatorio,addita quarta parte mellis optimi, decem dierum ſpatio, dummodo quotidie agitentur, & deinde deſtillentur, & aqua quæ exierit, reſeruetur.

Idem Zacutus ſequens vnguentum maxime commendat

his

his verbis. *Ad exsiccandas humiditates ad oculos a capite confluentes, simulque valentissimè per canthos expurgandas, vnguentum fit magistrale nulli secundum applicitum est totius corporis, capitis & oculorum vacuationem vniuersalem. Eo bis in die, manè & noctu tribus horis post cænam; palpebræ superiores leuiter illinantur. Post horam humoris serosi riuuli per angulum prorsertim maiorem effluent, vbertim.*

℞. Ol rosac. ℥. iij aquæ ros. ℥ ix camphoræ ʒ. i. tuthiæ ℈. i. mellis ℥. ij. fellis hirci ℥. ß. farinæ lupinorum ʒ. ß. aloes socotrinæ ʒ. i. sacchari candi. ʒ. ß. succi marrubij fœniculi, rutæ, an. ʒ. ß myrrhæ ℈. i. ammon. ʒ. ß. sarcoc. ʒ. i. ß. Pulueratis puluerandis, misce, & lento igne coq; modicè; & cum pinguedine hircina & arietina, & momento ceræ, fiat secundum artem vnguentum.

Denique reliquis remedijs non conferentibus, morbo propemodum ad desperationem verso, ad experimentum reduci meretur ininctio ex hydrargyro, quam a se excogitatam ait Fonseca, non tamen in vsum reuocatam, *consultatione* enim 19. *lib.* 1. sic loquitur: *Aliquando cogitaui inunctionem argenti viui, ea ratione quæ adhibetur in morbo Gallico, magna efficacia posse exstirpare cataractas incipientes & increscentes, quod visum est in ophthalmiis gallicis, vbi humorum residua visionem impediunt, sed etiam in nongallicis. Isto remedio caput ita expurgari poterit, vt dissoluentur vestigia cataractæ, & aliquando experiri decreui.* Huic suæ cogitationi maximè applausisset Fonseca, si Skenckhij obseruationem 309. *lib.* 1. vidisset, quæ ex Alexandri Traiani Petroni *lib.* 5. *de morbo Gallico cap* 1. desumpta est. *Quidam*, inquit, *qui antequam morbo Gallico afficeretur, altero oculo cæcus erat, suffusione densissima (vulgus cataractam vocat) oculum occupante hydrargyri inunctione morbo Gallico, & à suffusione, quod maximè mirum est, euasit. Neque à ratione alienum est inunctione illa cataractas posse dissolui, cum frequens experientia doceat, praeduros tumores ex pituita crassa & concreta genitos, illitu hydrargyri potenter dissolui.*

Cum nullis medicamentis dissolui potest cataracta, vltimum remedium est Chirurgica operatio, qua acu in oculum immissa, materia pituitosa suffusionem efficiens condensata, & in pelliculam conuersa ad inferiores oculi partes decutitur, & aperta veluti fenestra visus recuperatur. Quæ operatio aliquando succedit feliciter, pluries in verò felicitèr, ita vt ex ea non pauci visum in perpetuum amiserint. Quando tamen res eo deuenit, vt nulla alia supersit visionis recuperandæ spes, satius est iuxta Celsi sententiam priùs laudatam, anceps experiri remedium, quam nullum. Hęc autem operatio propter incertum euentum a Chirurgis ordinarijs, non solet exerceri; sed ab operatoribus vulgò dictis, qui per varias vrbes vagantes, frequentius sese in operationibus exercent atque ita operandi tempus & modus illis prorsus committendus est. Quia tamen a Medico ignorari non debent, apud Practicos non paucos exactè descripta inueniri poterunt.

Curata suffusione, siue resoluentibus medicamentis, siue operatione Chirurgica, prophylaxi per longum tempus incumbendum est, quia recidiuæ maximum est periculum: oculi enim ex longo affectu debilitati admodum dispositi sunt ad fluxiones e cerebro denuò excipiendas. Idcirco purgationibus vsualibus incumbendum est, fonticuli ad fluxionis auersionem continuò gestandi & oculos roborantia frequenter vsurpanda, qualia in guttę serenę curatione proposita sunt. Quibus addi potest ablutio oculorum, quæ singulis diebus manè vsurpanda est in hunc modum. Ab exitu lecti masticetur semen fęniculi aliquandiu, deindę os vino repleatur, eoque vino tantillum in ore calefacto abluantur oculi, donec acrimonia sua eos vellicet, & dolorem aliquem inferat, qui cessante ablutione statim etiam cessare consueuit.

Præterea visus conseruationi plurimum conferunt specilla, quæ obiecta, prout naturaliter se habent, nempe, neq; maiora neque minora repræsentant. Nec non vtile est, per vices specillis viridibus aut cæruleis visum recreare.

Ac denique ea omnia vitanda, quæ visui nocent, & vsurpanda quæ ipsi conferunt, prout in victus ratione, pro guttæ serenæ curatione instituta, annotata sunt.

CAPVT V.

De dilatatione pupillæ.

VVea tunica, ex Gal. 1. *de sympt. causis, cap.* 2. varijs morbis obnoxia est, ac præcipuè ruptionem, distorsionem, dilatationem & constrictionem pati consueuit.

Ruptio fieri potest, tum a causa externa, vt percussione & contusione, tum ab interna, humore scilicet copioso tunicam vueam distendente & rumpente. Cum autem ea arte reparabilis non sit, medicam tractationem non postulat.

Distortio vueæ tunicæ non potest contingere, nisi a prima conformatione, cum illa corneæ tunicæ vndique adhæreat. Ideò Galen. ipse, *loco citato*, nudam illius enumerationem facit, inter differentias symptomatum vueæ tunicæ: in ea autem explicanda non immoratur, quia nullius est vsus in praxi medica. Nos etiam prioribus duabus differentijs prætermissis, dilatationis & constrictionis pupillæ explicationi tantum incumbemus.

Dilatatio igitur pupillæ, quæ est vueæ tunicæ foramen, per quod species obiectorum oculum ingrediuntur, Mydriasis Græcis appellata, visionem lędit, quod lumen nimia copia oculum ingrediatur: vnde fit, vt ea laborantes in obscuriori loco magis videant, quàm in lucidiori. Quod ostēdunt naturales & ordinariæ pupillæ mutationes, quæ in locis splendidis & obscuris contingunt; dum enim visio fit in loco splendidiori & multum illuminato, pupilla constringitur, vt minori copia lumen oculum ingrediatur, & ne maiori copia visionem lædat, spiritus dissipando ac disgregando. Et hinc fit, vt qui a loco valdè lucido in obscuriora ingrediuntur, primò ingressu nihil ferè videant; quandoquidem pupilla constricta in loco obscuro, non satis luminis recipit ad visionem integrè perficiendam. Postea verò cum aliquandiu in loco obscuro morati fuerint pupilla sensim dilatatur, vt maiorem luminis copiam recipiat, quæ sit sufficiens ad visionem efficiendam; & tunc res, quæ primo ingressu non videbantur, clarè perspiciuntur. Contra verò, qui a loco obscuro in valdè lucidum transeunt, lumen ferre non possunt ab initio, & eorum oculi grauiter perstringuntur. Quia cum pupilla magis dilatata fuerit in loco obscuro, vt sufficiens luminis copia oculum ingrediatur, si hoc modo dilatata subitò magno lumini obijciatur, nimia copia lumen oculum ingreditur, eumque perstringit ac visionem turbat. Vnde patet, lumen visioni necessarium copia mediocri oculos ingredi debere, & ad illius receptionem, pupillæ latitudinem moderatam esse necessariam.

Fit autem dilatatio pupillæ præternaturalis, vel à primo ortu, quæ immedicabilis est; vel post ortum a causis præternaturalibus & aduentitijs, quæ vel internæ sunt vel externæ.

Internarum proxima est & immediata, tensio vueæ tunicæ: illa autem tensio, vel a siccitate fit, vel a repletione.

Siccitas vueam tendit, & foramen pupillæ amplius efficit; quemadmodum coria perforata, cùm exsiccantur, potentiora foramina efficiunt. Fit autem sicca illa intemperies a vigilijs diuturnis, febribus, alijsque causis exsiccantibus.

Repletio vueæ tunicæ, dum eam omni ex parte distendit, ampliorem pupillam efficit; eaque producitur, vel a flatibus & vaporibus in oculum transmissis, vel ab humoribus in eundem confluxis, vel ab aqueo humore supra modum aucto, vel denique a tunicæ ipsius vueæ tumore. His causis addere possumus conuulsionem vueæ tunicæ, quæ in paroxysmis epilepticis præcipuè apparet. Cum enim tunc omnes partes neruosæ & membranosę distendantur, vuea etiam tunica suam distensionem patitur. Et hęc pręcipuè ac manifestè apparet in puerorum conuulsionibus epilepticis, in quibus tanta fit pupillæ dilatatio, vt totam ferè iridē occupet, & illius ratione visio prorsus aboleatur.

Causę externę sunt percussio vel casus ab alto, vel spiritus retentio, vt in parturientibus & tibicinibus. Percussio & casus fluxionem ad oculos promouent, vnde distensio pupillę; spiritus retentio, flatus & humores ad oculos impellit, a quibus etiam distensio producitur.

Diagnosis huius affectus difficilis non est. Siquidem pupillę

pillę

pillę dilatatio oculis est conspicua, pręsertim si ante morbosam constitutionem pupillæ amplitudo naturalis Medico innotuerit: tum etiam si cum latitudine pupillæ mediocritatem excedente, visionis læsio adfuerit. Præterea naturalis amplitudo pupillę dignoscitur ex eo, quod clauso vno oculo; alterius pupilla magis dilatatur; quod non fit in dilatatione morbosa, quia tunica vuea a causa præternaturali distenta ampliùs distendi nequit.

Si denique dilatatio pupillæ in vno tantum oculo appareat & præternaturalis est, & vnicum tantum oculum affici significat.

Quod ad prognosim spectat, pupillæ dilatatio ab ortu contracta incurabilis est; quæ vero post ortum accidit, difficilè curatur, maximè verò quæ a siccitate producitur. Quæ verò ab alijs causis fit, si adhuc recens fuerit, curabilis est; cum affectus oculorum recentes, iuxta Gal. doctrinam, curationem recipiant: inueterati verò nunquam, aut saltem difficillimè tollantur.

Curatio pro varietate causarum varianda est. Si a siccitate fiat, cum vix illud valeat contingere a causa interna, quin totum etiam corpus eadem intemperie afficiatur: ideò remedijs atque alimentis humectantibus & analepticis totum corpus reficiendum est, qualia in febre hectica vsurpari consueuerunt. Peculiariter verò corpus humectandum est balneo aquæ tepidæ, & lactis recenter mulcti, quod etiam in oculos frequenter instillabitur, præsertim muliebre.

Si fiat ab humore oculum replente, cum ille a capite defluat, etiam caput & totum corpus erit euacuandum, mox humor oculis impactus discutiendus. Quæ quidem, cum sufficienter perfici valeat remedijs pro suffusionis curationi propositis, ea hic frustra repetenda non sunt, sed a curatione prædicta desumenda. Quæ etiam ea remedia suppeditabit, quæ humori in oculo contento discutiendo ac dissipando idonea sunt. Ijs tamen succedere possunt quædam astringentia, quæ pupillam nimis dilatatam angustiorem efficiant. In hunc finem collyriū sequens vsurpari poterit.

℞. Rosar. rubr. siccar. ℈. ij. croci, spicę nardi, corticis thuris, ana ℈. ß. tuthiæ præparatæ, spodij, acaciæ, ana ℈. i. In puluerem redacta includantur panno lineo raro, & fiat nodulus, qui infundatur in aquæ rosat. ℥. iij. & illa aqua instilletur in oculum frequenter, toties nodulum exprimendo, quoties aqua vsurpabitur.

Si fiat a flatibus, post vniuersales euacuationes, ea medicamenta erunt vsurpanda, quæ flatus discutiunt in toto corpore & ipsis oculis. Atque ita illi foueri poterunt decocto fœniculi, rutæ, aneth. rosar. rubr. myrtillorum, facto in aqua peculi rosarum, cum quarta parte vini albi.

Si denique a percussione fiat, pro contusionis magnitudine varianda curatio est; & si adsit inflammatio, instar ophthalmiæ curanda est. Si vero inflammatio non sit, admouebitur in principio cataplasma ex farina fabarum, folijs plantaginis & rosis rubris, cum aqua rosarum paratum. Postea vero sanguis columbinus frequenter instillabitur, quod in omnibus oculorum vulneribus ac contusionibus excellens est remedium.

CAPVT VI.

De Pupillæ angustia.

PVpillæ angustia visui etiam officit, quemadmodum dilatatio, vt dictum est capite superiori; quandoquidem moderata pupillæ amplitudo necessaria est ad species visibiles perfectè recipiendas. Sic quando in statu naturali, oculo in loco splendidiori posito, pupilla constringitur, ne lumen nimium recipiat: si subitò in obscuriorem locum transferatur, res in eo contentæ primo ingressu vix, aut parum videntur, propter dictam angustiam. Postea vero quando pupilla dilatata est, omnia ritè percipiuntur. Igitur in loco mediocri lumine affecto, pupillæ latitudo mediocris esse debet, vt mediocre lumen recipiat, ad visionem rectè efficiendam. Si vero pupilla debitò angustior fit, sufficiens lumen non recipit, ideò in ijs, qui hoc vitio laborant, visio imminuta est. Illi tamen in loco valdè lucido rectè visionem exercent, quia sufficiens lumen tunc temporis per angustum foramen ingreditur, nisi alij oculorum morbi cum hoc affectu coniungantur.

Fit autem pupillæ angustia, vel ab ortu & prima conformatione, & tunc parum nocet: si enim ea affecti minùs vident in loco obscuro, aut mediocriter lucido, quam mediocri pupillæ latitudine præditi; in loco tamen lucido melius & perspicacius vident. Vnde dixit Gal. 1. *de sympt. causis, cap. 2.* eos, qui a natiuitate pupillam angustam habent, acutius videre.

Vel fit angustia pupillę a causis præternaturalibus, nemnè ninia humiditate, siccitate, defectu humoris aquei, & spirituum inopia.

Ab humiditate fit angustia pupillæ, quando ab eadem tunica vuea relaxatur, & relaxata foramen angustius efficit. Licet enim ab eadem humiditate fiat pupillæ dilatatio, non tamen contrarij effectus ab eadem causa fiunt; quia vt causa eadem dici possit, debet eodem modo se habere ad suum effectum: at non eodem modo se habet humiditas, quando facit dilatationem; eam siquidem efficit replendo & distendendo membranam, angustiam vero efficit relaxando: distendit, quando in illius capacitate continetur; relaxat, quando substantiæ illius imbibitur.

De siccitate eadem est difficultas, quandoqnidem illa inter causas dilatationis pupillæ recensita est. Hæc autem est differentia. Quando vuea tunica exsiccatur humoribus in debita quantitate permanentibus, tunc facit pupillæ dilatationem: quandoquidem tensionem suam, quam antea habebat, non amittit, quemadmodum, (vt superiori capite dictum est,) coria tensa quæ exsiccantur, foramina sua ampliora reddunt. Si verò vuea tunica dum exsiccatur corrugetur & concidat, tensionemqne priorem amittat, propter defectum aut imminutionem humorum oculi, tunc pupillæ foramen angustius efficitur.

Et sic constrictio pupillæ a siccitate eadem ferme erit, quæ a defectu humoris aquei contingit, quamuis etiam possit fieri sine exsiccatione, dum humore aqueo effuso tunica vuea concidit.

Denique ex spirituum defectu vel paucitate fit angustia pupillæ, quando propter obstructionem nerui optici, aut aliam causam, spiritus visiuus non potest confluere ad oculum, qui eo repletus tunicarum suarum tensionem conseruat, eoque deficiente illæ laxantur & concidunt; vnde pupillæ constrictio euenire solet. Hoc apparet in valde senibus, in quibus pupilla angustior efficitur propter spirituum defectum.

Hic affectus ex se facile dignoscitur, & sensui patet. Si enim vnus tantum oculus afficiatur, alterius comparatione angustia pupillæ dignoscitur. Si verò vterque oculus laboret, aliorum hominum rectè se habentium oculos inspiciendo laborantis pupillæ angustiores comperiuntur.

Quo ad prognosim spectat, pupillæ angustia, quæ ab humoris aquei iactura procedit, incurabilis est: quandoquidem ille semel effusus regenerari nequit, præcipue in grandioribus. In pueris tamen aliquando per vulnus effusus humor aqueus reparatus atque regeneratus est. A siccitate etiam producta pupillæ constrictio, vix aut difficillime saltem curari potest. Illa vero quæ ab humiditate fit, in suo principio, & adhuc recens: facile curari potest, inueterata verò difficillime.

Curatio huius affectus a præcedente variat, quandoquidem ab ijsdem causis producuntur, nimirum siccitate vel humiditate: quæ intemperies, quamuis contrarios effectus pariant, modo ante explicato, ijsdem tamen remedijs auferendæ sunt.

CAPVT VII.

De Albugine, seu macula, & alijs cornea coloribus mutatis.

NAturalis corneę constitutio euertitur, quando perspicuitatem suam amittit, vel colore alieno inficitur.

Perspicuitatem suam amittit, quando crassior euadit. Crassescit autem cornea tunica per exsiccationem, vt in senibus, quæ affectio irreparabilis est, vel ab humoribus crassis in

sis in eam impactis, quod contingit frequenter in ophthalmia, quando vel a nimio resoluentium medicamentorum vsu tenuiores humoris partes discutiuntur, crassæ verò remanent; vel cum importuno refrigerantium vsu humores incrassantur: & non solum crassior euadit cornea tunica, in ea parte, cui humor ille impactus est, sed etiam album colorem contrahit, vnde Leucoma, seu Albugo nominatur. Fit etiam talis affectus à cicatrice ex vlcere relicta, in qua cornea densior redditur, & diaphaneitatem suam amittit.

Variæ sunt illius differentiæ, prout alia magis, alia minus crassa est; alia corneæ superficiem tantùm occupat, alia in profundo consistit & totam corneam penetrat; alia maior est & totam pupillam obsidet, vel maximam illius partem; alia minor & exiguum pupillæ spatium comprehendit, tuncque propriè macula nominatur.

Colore etiam alieno inficitur cornea, quando sanguis in eam effunditur, qui affectus Suggillatio nominatur, & tunc omnia obiecta rubra apparent, vel quando bilis sese in eam insinuat, quod in ictericis contingit, & tunc obiecta flaua apparere solent iuxta Gal. doctrinam. Quod tamen intelligendum est de magna bilis effusione corneam. Si enim leuiter tantum tincta fuerit cornea, quod plerumque contingit, (maior enim bilis receptio in tunica adnata fit quàm in cornea,) tunc obiecta colore flauo minimè infecta, sed prout naturaliter se habent conspiciuntur.

Hi affectus peculiari non indigent diagnosi, quia sensibus conspicui sunt, speciatim verò albugo, quæ crassior est, magis albicat, & magis visum offendit; sic etiam quæ magis superficiaria est, magis albicat: quæ autem profundior, ad nigredinem declinat, vtpote vueæ tunicæ propior, quę cum nigra sit, aliquid sui coloris illi communicat. Causæ eam producentes, ex ijs quæ præcesserunt facilè dignoscuntur, si nempè ophthalmia, vulnus, aut vlcus præcesserit.

Quod ad prognosim spectat, albugo quæ à pituita fit, humoreue crasso ex ophthalmia relicto, satis facilè curatur, præsertim si inueterata non sit. Quæ verò à cicatrice relicta, difficillimè: quandoquidem in parte exquisita sensu donata, remedia acriora exterendæ cicatrici idonea vix tolerari possunt.

Curatio albuginis ab humore pituitoso in cornea concreto productæ, emollientibus, attenuantibus & discutientibus remedijs perficitur, præmissis tamen vniuersalibus, quæ causæ antecedentis sublationem respiciunt; & nouum humorum influxum ad oculos prohibent, qui facilè proritari posset à topicis remedijs, præcipuè ijs quæ acrimonia quadam, aut calefaciendi vi prædita sunt, nisi illius materia prius submoueretur.

Itaque primum vniuersales euacuationes vsurpandæ sunt, tum etiam reuulsiones & deriuationes, quæ in cura suffusionis & guttæ serenæ traditæ sunt.

Postmodum verò ad materiam concretam emolliendam, fotus admouendus est, cum spongijs mollioribus ex decocto fœnugræci, meliloti, chelidoniæ, & fœniculi paratus.

Vel eiusdem decocti vapor oculis excipiatur, & in hunc finem sequens etiam decoctum parari poterit.

℞. Rad. alth. ℥. j. fol. maluæ, euphras. chelid. mai. ana M. j. semin. lini & fœnugr. ana ʒ. iij. flor. melilot. P. i Fiat decoctio in aqua fontis, cuius vapor recipiatur in oculum mane & serò.

Mox discutientia remedia vsurpanda sunt, qualia in suffusionis curatione descripta fuerunt: illa enim hic etiam plurimum conferre poterunt, atque ita collyria attenuantia, & humorem oculo impactum resoluentia, inde erunt desumenda, & præcipue ea quæ ex melle cum oxydorcicis remediis distillato componuntur. Aqua enim mellis destillata, etiam sola vsurpata, multum præstat ad omnes oculorum maculas extergendas, si illius vsus diu continuetur.

Ad idem præstat saccharum candum, in aqua euphrasiæ, chelidoniæ, aut fœniculi dissolutum.

Tum etiam valde cōferet, si oculus lingua pueri vel puellæ, quæ fœniculum masticauerit, frequenter lambatur.

Amatus Lusitanus nubeculas crassas in puella duodecim annos nata, se curasse refert, post decocti salsæ parillæ exhibitionem per viginti dies, sequenti collyrio.

℞. Mellis in ipso fauo ℔ ii. summitatum fœniculi, flor. sambuci, euphras. ana P. ii. sacchari candi ℥ iv. Destillentur in B. M. & aqua instilletur.

Semen homini oculo impositum hora somni, purgat oculum à sordibus, eumque abstergit, sicque albuginis curationi conducit.

Potenter etiam albuginem discutit succus fœniculi recenter extractus, cui balsami Peruuiani gutta vna admista sit.

Idem pręstat oleum ex linteis combustis, cum saliua pueri mixtum, & penna illitum. Elicitur hoc oleum, linteo accendendo, & inter duas patinas suffocando, materia refrigerata, guttæ illius olei patinæ adherentes inueniuntur.

Albugo verò seu macula à cicatrice producta, curatur iis remediis, quæ cicatricem emollire, attenuare ac dissoluere possunt, cum autem ea, quæ cicatricem conterunt, acrimonia non careant, maiori cura vniuersales euacuationes ac reuulsiones præmittendæ sunt, ne fluxio humorum attrahatur ad partem. Illis igitur, vt supra dictum est, vsurpatis; primum fotus emollientes, aut suffumigia adhibere conuenit, quæ suprà proposita sunt. Deinde abstergentia & discutientia remedia admouenda sunt. Primò leniora, qualia sunt supra proposita, præsertim aqua mellis composita. Postea verò ad fortiora veniendum est, qualia sunt fella piscium, vt vranoscopi, pastinacæ, lucij; tum etiam aliorum animalium vt perdicis, galli, anseris, bouis & aliorum. Eodem modo vsurpari poterunt succi chelidon. mai. centaur. minor. anagallidis & similium, quæ melli permiscenda sunt, tum quod mel abstergendi & discutiendi vi præditum est; tum etiam quia liquores in oculum infusi, diffluunt ad canthos, nec in pupilla morantur, in qua eorum actio desideratur, sed cum melle inspissato, facile pupillæ adhærent. Si tamen eorum mordacitas tolerari nequeat, dicti succi aut fella inspissari poterunt mucilagine gummi tragacanthi, psyllii aut cydoniorum, extracta cum aqua fęniculi, euphras. aut alia ophthalmica. Formula collyrii ex succis talis esse poterit.

℞. Succi fęniculi, chelidon. & anagallidis, ana ʒ. iii. succi centaur. min. ʒ ß. mellis albi ℥. i M. instar linimenti. Si cum albugine adsit oculorum rubor, vtile erit collyrium ex vino albo, sale & tritico paratum in ophthalmia descriptum. Vel sequens.

℞. Aloes & agarici, ana ℈. i. Puluerentur, & includantur nodulo, qui maceretur in aqua euphrasiæ, vel fęniculi, & confricentur oculi mane & serò. Aloe abstergit, roborat & fluxionem sistit, agaricus potenter abstergit.

Suggillatio, seu color oculi rubeus ex sanguine in eum effuso productus, si recens adhuc fuerit, optime curatur sanguine columbino in eum instillato. In illius verò defectu ac muliebre instillari poterit cum pauco thure & croco, vel oui vitellus cum vino admouebitur, quod remedium a Galeno laudatur *4. de comp. med. sec. loc. cap.* 8. Si vero contumax fuerit affectus, fouendus erit oculus decocto fœnugr. althææ, fœniculi, rutæ, chelidon. vel illius decocti fumus oculo excipiendus est. Ac denique ea omnia, quæ pro suffusione descripta sunt, ad huius affectus curationem poterunt esse idonea. Speciatim vero, in malo inueterato, quando rubor ad nigredinem declinat, a Gal. commendatur hyssopi comatria, linteo inclusa, in aquam feruentem demersa, & oculo admota. Et docet experientia, hoc remedium tantæ esse efficaciæ, vt cruor sensibiliter attrahatur, & linteo adhæreat.

Ac denique color flauus ictericorum, qui in oculis maximè apparet, curato morbo sponte discutitur. Si tamen illius dissipationem accelerare lubeat, suffitu aceti oculis excepto id præstari poterit.

CAPVT VIII.

De Ophthalmia.

TVnica adnata ita corneæ coniunctā est, vt quamplurimi affectus vtramque tunicam occupent. Sicque oculorum inflammatio, licet tunicæ adnatæ propria sit, ad corneam tamen non raro extenditur, in eaque varios affectus

producit, vlcera nimirum hypopyon, albuginem & alia. Sic etiam pustulæ aliique tumores, vulnera & vlcera, vtrique tunicæ communia sunt. Ita vt omnes harum tunicarum affectus seorsim tractari nequeant. Ideo nos adnatæ tunicæ affectus aggredi cogimur, priusquam corneæ morbos viterius persequamur.

Ab Ophthalmia igitur incipientes, dicimus, illam quæ, vt verbum sonat, nihil aliud est, quam oculi inflammatio, ab omnibus authoribus pro tunicæ adnatæ seu coniunctiuæ inflammatione vsurpari. Lippitudo a Latinis post Cornelium Celsum nominatur.

Hæc autem inflammatio, prout maior vel minor est, triplicem differentiam sortita est. Prima τάραξις Græcè Latinis conturbatio dicitur, quæ iuxta Pauli sententiam, à causa extrinseca oritur, nempè sole, fumo, puluere, oleo & similibus. Sed nihil impedit fieri etiam à causa interna, vitio scilicet ventriculi post vini potationem, vel alios errores; estque leuis inflammatio seu phlogosis, cum exiguo rubore & dolore miti, quæ tamen in veram ophthalmiam non rarò degenerat, & est illius principium.

Vera autem ophthalmia à causa interna perpetuò producitur, estque vera inflammatio cum tumore, rubore & dolore; lippitudo à Celso nominatur, quia in ea crassum excrementum, quod lippa vocatur, oculis adhæret.

Tertia χήμωσις Græcè, Latinè etiam chemosis appellata; est quando inflammatio ita ingrauescit, vt magna sit cum dolore vehementi, & vtraque palpebra inuersa sit, vt vix ab eis oculi contegantur, & album oculi sublimius euaserit, rubrumque magna ex parte iridem occupet. In pueris oculos prominentes habentibus sæpius contigit, fitque à magna plethora & pituitosis humoribus.

Alia desumitur differentia ophthalmiæ ex Hipp. *Aph. 14. sect. 3.* qua nimirum ophthalmia diuiditur in humidam, & siccam. Humida illa est quæ iam fuit proposita, & lacrymarum effusionem secum habet coniunctam. Sicca verò, quæ ex eodem Hipp ξηροφθαλμία nominatur, & in sicciori æstate & autumno contingit; fit à bile aut melancholia exassata cuius pars humida & aquosa absumpta est, ideò nullas humiditates aut lachrymas emittit. Alias etiam patitur subdiuisiones ab adiunctis. Si enim fit cum pruritu, ψωροφθαλμία dicitur; si cum duritie palpebræ σκληροφθαλμία nominatur.

Alia etiam desumi potest differentia ophthalmiæ ex Gal. 2. *de diff. febrium cap.* 11. vbi quandam dicit ophthalmiam esse periodicam, quę scilicet per interualla repetit in iis, qui illi valdè obnoxii sunt, & qui caput habent calidum & humidum, oculosque debiles fluxioni recipiendæ idoneos. In iis autem, postquam frequenter per multos annos ophthalmia affecti sunt, oculi tandem contabescunt, & visus prorsus amittitur, vnde rabida ophthalmia nominatur; vel potius ophthalmia in oculi tabem degenerat.

Alia denique desumitur differentia à causa proxima & immediata, quæ est fluxio, vel congestio. Per fluxionem vt plurimum fieri solet ophthalmia. Aliquando tamen per congestionem generatur, si nimirum aliqua intemperies seu imbecillitas coniunctiuæ acciderit, ex qua ὁμοίωσις in parte rectè non exercetur; sed multa excrementa in ea congeruntur, à quibus pars sese eximere sufficienter non potest vnde inflammatio succedit.

Causa ophthalmiæ coniuncta est sanguis biliosus, pituitosus aut melancholicus, in oculos defluens, vel in iis per congestionem cumulatus.

Fluxionis causæ sunt multiplices, tum externæ, tum internæ, etiam vulgò notissimæ.

Congestionis verò causæ sunt illæ omnes, quæ oculos intemperie aut imbecillitate afficiunt: ita vt, quæ à sola fluxione initium duxerat, successu temporis partem debilitans, illius coctionem vitiet, & ophthalmia partim à fluxione, partim à congestione fiat, quod in chronica ophthalmia plerumque solet contingere.

Cum autem ophthalmia per viam fluxionis generatur, à capite, vt plurimum fluxionem eam deriuari certum est, & omnes propemodum authores hanc vnicam fluxionis originem agnoscunt. Verum docet experientia contumaces ophthalmias ab hepate non rarò exoriri, & humoribus ab eo in oculos confluentibus; ita vt tunc temporis cauteria occipitio admota, morbum foueant, quæ alioqui fluxioni a capite oriundæ maximè conducunt; tunc enim humorum motum ad partes superiores magis promouent. Et vidimus sæpè veteres ophthalmias, nullisque cedentes remediis, clauso fonticulo, qui diu in occipitio gestatus fuerat, breui & spontè desiisse, cessante nimirum humorum motu a partibus inferioribus ad superiores, qui a cauterio continuò fouebatur, natura humores amandante ad illud emissarium, quorum portio ad oculos, tanquam partes vicinas, & a longo affectu debilitatas ferebatur.

Quæ a capite fit fluxio, vel a partibus interioribus ad oculos defertur, per venas scilicet quæ sub cranio existunt; vel per partes externas, quod frequentius est; per venas scilicet & arterias, quæ a pericranio per frontem & tempora ad coniunctiuam deferuntur.

Diagnosis ophthalmiæ facillima est, quandoquidem sanguis in coniunctiuam effusus oculis obiicitur. Et si rubor sine tumore appareat, atque ab externa causa genitus fuerit, τάραξις seu conturbatio dicetur. Si verò præter ruborem tumor & calor cum lachrymis adfuerit, vera erit ophthalmia. Ac tandem, si adeo ingrauescat, vt nigrum oculi occupet, & palpebræ inuertantur, χήμωσις erit apellanda.

Signa causorum inde repetenda erunt: quod si fiat a plethora & sanguine propriè dicto, non solum in adnata tunica, sed etiam in tota facie rubor apparebit, tum etiam venarum latitudo, sensuum grauitas, & totius corporis, ac tumor erit insignis.

Si a sanguine bilioso oriatur, aderit lachrymarum acrimonia, vt non solum oculorum anguli, sed etiam genæ ipsę erodantur: dolor aderit pungitiuus & intolerabilis; tumor paruus cum rubore ad citrinitatem vergente: exercitationes immodicæ, insolatus, ira & acrium esus præcesserunt; temperamentum erit biliosum, ętas florens & tempus æstiuum.

Si fiat a pituita, aderit dolor grauans, calor exiguus, non intensa rubedo, dolor paruus, lachrymæ non acutæ sed cum multa lippitudine & viscositate.

Si fiat a melancholia, tumor erit exiguus, rubor ad fuscum vergens, lachrymæ paucæ, pauca viscositas, sed densa; temperamentum melancholicum, & alia melancholiam indicantia.

Si ab interioribus capitis partibus fluxio oriatur, dolor capitis apparet, isque magis internus, & ad radices oculorum peruenit. Si vero per vasa exteriora fluxio in oculos irruat, dolor capitis magis externus est; frontis venæ distenduntur, & pulsatio in temporibus persentitur.

Prognosis respicit ophthalmiam imminentem, vel præsentem.

Imminens lippitudo cognoscitur ex eo, quod pruritus quidam aut puncturæ in oculis cum calore percipiuntur: illiusque præsagium auget dispositio oculorum ad fluxiones recipiendas; sic qui oculos prominentes habent, huic affectui sunt magis dispositi. Malo etiam huic generando maxime conducit constitutio temporum, quemadmodum docet Hip. *Aph. 11. sect. 3. Si hyems fuerit sicca & aquilonia, ver verò pluuiosum & australe, æstate lippitudines fieri consueuerant, præcipuè in mulieribus, & viris natura humidioribus.*

Alui fluxus ophthalmiæ superueniens, bonus, ex eodem Hip. *Aph. 17 sect. 6.* quia humorum abundantia euacuatur, & ad inferiora retrahitur.

Dolor oculorum valde diuturnus malus est; causæ enim contumaciam arguit, & periculum est, ne suppuratio aut exulceratio succedat.

Ophthalmia in vno oculo incipiens, ad alterum vt plurimum transire consueuit.

Ad ophthalmię curationem causæ externæ primum submouendæ sunt, tum antecedens euacuanda, reuellenda ac repellenda, coniuncta deriuanda ac discutienda, & pars affecta roboranda. Quibus adimplendis indicationibus tria medica instrumenta de more aptanda sunt.

Victus itaque sit refrigerans & humectans, ex alimentis euchymis, elixis potius quā assis, sorbilibus potius quam solidis, quia mandendo oculi exagitantur. Vitet acria, falsa

falsa & piperata;tum etiam vaporosa, quæ caput replent; tum quæ in bilem facilè conuertuntur, vt lac, saccharum, mel & omnia dulcia. Vinum in principio non conuenit, cuius loco ptisana ex hordeo & liquiritia, aut alia refrigerans vsurpanda est.

Somnus valdè vtilis est,quia oculus quiescit à motu,qui dolorem & fluxionem irritat,tum somno dolor sedatur, & materia morbifica concoquitur; æger dormiat eleuato capite,& in latus magis sanum.

Motus omnis corporis vitandus est,& quies imperanda; quæ tantopere vtilis est, vt Celsus primo die à sermone quoque abstinere iubeat, ne motu illo materia ad caput attrahatur.

Aluus fluida seruanda est,lippientem enim(ait Hip.)alui profluuio corripi,bonum.

Vitentur animi pathemata,& præ cæteris ira.

Aer sit temperatus ac purus, expers fumi, pulueris & ventorum; obscurior etiam & tenebricosior: lux enim fluxiones commouet,spiritus agitando. Linteolum nigrum, viride,aut cæruleum oculo obducatur,habeatque æger non solùm oculum ægrum, sed etiam sanum clausum, vel tectum,quia sanus oculus, dum ad obiecta mouetur, ægrum etiam commouet,vnde doloris incrementum. Et hæc ratio est,cur vno oculo tantùm inflammato, maiores fiant dolores,quàm vtroque affecto.

Victus ratione hoc modo instituta, Taraxis curatio primum exponenda est. Et cum ea à causis externis plerumq; oriatur,illæ statim submouendæ sunt,ne morbum foueant, & in ophthalmiam conuertant Mox collyrium paretur, ex aqua rosarum,plantaginis,albumine oui,& lacte muliebri, idque instilletur in oculum pluries in die, tum pannus lineus in eo malefactus applicetur. Eodem tempore æger somno indulgeat quantum poterit; plurimum enim valet somnus ad materiam morbificam concoquendam & discutiendam.Si his non sedetur affectus,ad veræ ophthalmiæ remedia confugiendum est, quæ hac fereì vsurpanda sunt.

Statim ab initio morbi vene secanda est,præmisso clystere; eaque è directo partis affectæ aperienda, sæpeque iteranda phlebotomia,donec sufficiens euacuatio, & reuulsio facta fuerit:docetque Auicenna in vera ophthalmia sanguinem mittendum esse vsque ad lipothymiam. Galeno verò *lib. de curatione per sanguin. miss. cap.* 17. refert historiam cuiusdam œconomi, qui à grauissima ophthalmia liberatus est, sanguine detracto, primum ad ℔.iii. deinde verò post quatuor horas ad ℔.j.& *cap.* 16. *eiusdem libri*, testatur ophthalmias sæpè sola phlebotomia intra vnam horam fuisse curatas;quod non potuit contingere, nisi magna sanguinis copia detracta fuerit, quemadmodum eo tempore passim fieri consueuerat. Moderanda tamen est ista sanguinis missio,iuxta temperamenti,ætatis, sexus, virium, & speciei ophthalmiæ rationem. Maior enim quantitas sanguinis detrahenda est in ophthalmia,quæ fit à sanguine & in corpore plethorico;minor verò in ophthalmia biliosa, melancholica,aut pituitosa, & aliis circumstantijs magnam sanguinis detractionem dehortantibus. Si sanguis in toto corpore redundet,primum basilica, vel mediana aperienda est posteà verò cephalica. Si verò minori copia sanguis mittendus esse videatur,statimcephalica erit aperienda.

In iis autem, quibus aliqua sangui euacuatio consueta suppressa est,per menses, aut hæmorrhoidas, venæ inferiores aperiendæ sunt, aut hirudines hæmorrhoidibus affigendæ.

Postquam verò sufficiens sanguinis copia per venæ sectionem detracta est, vlterius molienda reuulsio per cucurbitulas scapulis& dorso affixas,tum siccas,tum scarificatas.

Ad eandem reuulsionem non parum etiam conferent frictiones & ligaturæ in partibus inferioribus celebratæ.

Reuulsionibus prædictis deriuationes quoque adiungendæ sunt, quæ fiunt per apertionem venarum frontis & temporum, quibus addunt nonnulli apertiones venarum, quæ sunt in angulo oculi,Alii hirudines temporibus admouent;alii ponè aures. Quæ omnia deriuationum genera post sufficientes euacuationes vtilissima sunt.

Galenus 13. *meth.cap.*22. arteriotomiam laudat in arterijs temporum celebratam, quando ophthalmia fit à sanguine valdè calido & feruenti. Et quamuis hoc remedij genus nostris temporibus ferè obsoletum sit,præstantissimum tamen atque vtilissimum est, omnis expers periculi. Sola enim ligatura impeditur sanguinis arteriosi effluxus in minoribus illis arteriis. Neque necessarium est emplastrum à Galeno propositum *loco citato*, ex bolo armeno, thure, mastiche & pilis leporinis, cum albumine oui compositum,quod tamen ad maiorem cautelam, qui hanc arteriam apertionem reformidant, in vsum reuocare poterunt. Quæ de hac arteriarum apertione à nobis sunt dicta, in doloris capitis curatione videri poterunt.

Vesicatoria quoque in hoc affectu vtilissima sunt, tum posteriori parti ceruicis, tum ponè aures admota.

Sanguine sufficienter detracto,purgatio etiam celebranda est,vt biliosi humores,præsertim qui sanguini feruorem & impetum conciliant, euacuetur. Eam autem maximè conuenire docuit Hip. *Aphor.*17.*sect.*6 vbi ait, *Lippientem alui profluuio corripi,bonum.* Galenus 13. *meth.*4. c.11.*Ex ijs*, inquit, *quibus oculi tentari phlegmone cæperant,nonnullos sola purgatione per aluum vno die sanatos vidimus*. Debet autem fieri purgatio ex medicamentis blandioribus, ac sanguinis feruorem cohibentibus vitatis diagrydiatis quæ in sequentem aut consimilem formulam reduci poterunt.

℞.Thamarindor.℥ß.senæ mund.℥.iii. sem. anisi ℥ß.folior. endiu.cichor.fumat.ana M.ß.Coquantur ad ℥.iv. In colatura infunde rhabarb.electi & myrobalanor.citrin.oleo amygdalar.dulcium confricatarum ana ℨi.santali citrini ℈. ß. In expressione dissolue mannæ syrupi rosac.ana ℥.i.M.Fiat potio.Vel in forma boli.

℞.Cassiæ recentet extractæ ℨ.vi.cathol.dupl.ℨiii.rhabarb. puluerati ℨ.i.Cum saccharo fiat bolus.

In ophthalmia pituitosa pilulæ non rarò præscribuntur, nempe lucis maiores,de agarico, & aliæ huiusmodi: quæ quidem, licet in statu morbi commodissimæ sint, satius tamen est in principio ab ijs abstinere,ne vehementi medicamento humores commoti magis in partem irruant.

Neque vnica purgatio sufficit, sed ea per interualla repetenda,si morbus in longitudinem abeat; præmissis præparationibus conuenientibus per apozemata, vel iuleps humori peccanti appropriatos. In primis verò ab initio morbi humorum feruor temperandus est iulepis refrigerantibus & incrassantibus,vel emulsionibus semin. quatuor frig. maior.lactucæ & papauer.albi in decocto refrigerante, addita aqua rosacea.

Præmissis vniuersalibus euacuationibus & reuulsionibus, ad topica veniendum est,quæ quidem ab initio repellentia esse debent.Monent tamen saniores Practici, ne primis statim diebus collyria repellentia oculis admoueantur, quia plerumque humorem in oculos impetu irruentem in parte retinent,& dolorem atque inflammationem augent. Galenus enim *comment. Aph.*31.*sect.*6.Ocularium quemdam reprehendit, qui hisce remedijs ab initio inflammationis vti proposuerat. Suspecti enim esse ait ab initio, quod vehementes fluxiones non reprimant, sed ne excernantur prohibeant: Vnde, si acres humores extiterint, corneam exulcerari accidit; si verò multi, distendi & irritari vehementer,& interdum disrumpi. Auicenna verò *fen.3. libro tertio, tract.*1. *cap.*9. sic loquitur: *Et oportet quantum possibile est, vt retardetur in ophthalmia collyriorum administratio vsque ad tres dies.* Et paulò post *Oportet*, inquit,*vt in principio non adhibeantur inspissantia fortia, & quæ sint vehementer styptica,quoniam inspissant tunicas,& prohibent resolutionem, & augent dolorem*. Non tamen ita exactè dierum numerus præfiniendus est, cum morborum tempora in quibusdam breuiora,in alijs longiora esse soleant. Vtiliter tamen astringentia fronti & temporibus statim à principio admoueri poterunt; illis enim venæ, per quas humores desluunt ad oculos, comprimuntur, humorque influens repellitur. Horum formula talis esse poterit.

℞.Boli armenæ,sanguin.dracon.thuris,mastiches, ana ℨβ rosar.rubr.balaustior.& farinæ lentium, ana ℈. ii. Excipiantur albumine oui & aceto rosaceo.Fiat cataplasma fronti & temporibus applicandum.

Ad fluxionem etiam cohibendam, plurimum valere creditur cataplasma ex succo vrticæ & farina tritici, fronti & temporibus applicatum, quandoquidem vrticæ succus specifica vi omnem sanguinis fluxum cohibet, & narium hæmorrhagiam iisdem partibus admotus potenter sistit: tum ore sumptus eamdem hæmorrhagiam, aliaque sanguinis profluuia efficaciter cohibet.

Interim tamen, si dolor valde vrgeat, qui fluxionem ad oculos magis ac magis promouere consueuit, anodyna medicamenta ipsi oculo admouenda sunt; inter quæ lac recens, præsertim mulieris bene sanè, primum locum obtinet idque ex ipso vbere in oculos emulgendum & sæpe mutandum; cito enim acescit, sicque oculo infensus est. In eius locum sufficii poterit caseus ouillus recens, qui etiam sæpe mutandus est, ne butyrescat, sicque oculum inflammet.

Oui albumen diu agitatum, & in aquam conuersum, maxime commendatur a Galeno, quia dolorem lenit, & fluxionem leniter cohibet.

Pomum sub cineribus coctum dolorem oculorum etiam valde temperat.

Mucilagines seminum psyllii, cydoniorum, fenugr. extractæ cum aqua rosar. dolorem valde leniunt. Hæ tamen biduo quoque renouandæ, quia diutius seruatæ, acorem contrahunt.

Ex his variæ formulæ in rem præsentem concinnari poterunt V. g.

℞. Medullæ pomi dulcis sub cineribus cocti ℥ i. mucilag. semin. psyllii & cydoniorum extractæ in aqua rosar. an. ʒvi. liquoris albuminis oui recentis, & lactis mulieris ana ℥. i. Fiat cataplasma oculo applicandum Vel

℞ Pulpæ pomi cocti ℥. i micæ panis albiss. ℥ ß. ouum n. 1. Cum lacte muliebri fiat cataplasma.

Laminæ carnis recentis, hœdinæ, vitulinæ, aut veruecinæ oculis frequenter admotæ, dolorem potenter demulcent.

Simplicius cataplasma parari potest ex medulla panis, in lacte muliebri, & aqua rosarum macerata.

Si dolor vehementissimus sit atque intolerabilis, ad narcotica confugiendum est; quibus tamen parce & cum religione vtendum, quia spiritus visorios condensant, humores & tunicas incrassant, sicque visum hebetant. Inter narcotica ocularia primas tenent trochisci albi Rhasis cum opio, qui in hunc modum præscribi possunt.

℞. Aquæ rosar. ℥ ii. liquoris albuminis oui fortiter agitati ℥ i. trochiscor. alb. Rhasis cum opio ʒi. Fiat collyrium in oculos instillandum.

Sedato aliquantulum dolore, ad repellentia veniendum est, quæ tamen mitiora esse debent & iis anodyna quædam perpetuò admiscenda; in hunc finem collyrium sequens præscribi solet.

℞. Aquar. Plantag. rosar. (vel ad magis repellendum) peculi rosar. ana ℥. i. ß. liquoris, albuminis oui ℥. i. trochisc alb. Rhasis sine opio ʒ. i. Fiat collyrium, in oculos frequenter stillandum.

Si dolor sit acerbior, possunt addi collyrio lac muliebre, & mucilagines prædictæ.

Remedium sequens inflammationem potenter sedat, & fluxionem cohibet.

℞. Albumen oui vnius. Agitetur cum frusto aluminis satis magno in patina stannea, & tamdiu moueatur, donec vnguenti consistentiam adeptum sit, quod extendatur supra linteum, & oculis tepidè applicetur. Post duas aut tres horas auferendum est remedium: ne longiori mora & astringendi vi satis insigni, quam ex alumine habet, humores in oculo retineat.

Aqua etiam aluminis destillata in alembico supra cineres, & oculo cum linteis ea madidis admota, inflammationem efficaciter temperat.

Sal Saturni in aqua rosarum vel oxycrato dissolutum, vel cum pomata permixtum, oculorum inflammationes potenter extinguit.

In augmento morbi, digerentia cum repellentibus miscenda sunt; atque ita collyriis prædictis addi poterunt aquæ euphrasiæ, fœniculi, chelidoniæ & mucilagines seminum lini, althææ, fœnugræci. Gal. 13. *meth.* decoctum fœnugræci præcipuè commendat, quod digerit, concoquit & modicè repellit. Debet autem fœnugræcum antequàm decoquatur, vel ex eo mucilago extrahatur, excuti per cribrum, vt puluis quo abundat auferatur, postmodùm verò aqua frequenter ablui. Collyrii formula talis esset poterit.

℞. Mucilagin. semin fœnugr & cydoniorum extractæ in aqua rosarum & euphras. ana ℥iß. trochiscor. albor. Rhasis sine opio ʒ. i. tuthiæ præparatæ ʒß. Fiat collyrium.

Quando morbus ad statum magis vergit, sarcocolla etiã, collyriis additur, quæ paulò potentius digerit. Sed cum siccitate sua & acrimonia quadam oculos lædere possit, prius lacte nutrienda est, macerando scilicet in lacte per dies aliquot, lacte frequenter mutato. Et parua illius quantitas vna vice præparanda est, diu enim asseruata acescit, & oculi infensa est. Illius vsus talis esse poterit.

℞ Florum chamomill. melil rosar. rubr. ana P. i. sem. fenugr. optimè, mundati ʒi. Coquantur in aqua plantaginis. In colaturæ ℥. iv. dissolue sarcocollæ nutritæ ʒi. tuthiæ præparatæ & trochiscorum albor. Rhasis sine opio, ana ʒß. Fiat collyrium.

Aquæ etiam nonnullæ ab authoribus commendantur tanquam efficacissimæ.

Quercetanus in Pharmacopæa laudat infusionem croci metallorum in aqua euphrasiæ & fœniculi, quæ satis efficax est, & nullo morsu oculum afficit, quemadmodum reliquæ ferè omnes.

Crollius & reliqui chymici miris laudibus efferunt sal Saturni in aqua rosarum dissolutum, cui etiam salis ammoniaci grana aliquot addũt. Huius formula talis esse poterit.

℞. Salis Saturni gr. xii. salis ammoniaci gr. iii. aquæ rosar. ℥. iii. M instillentur in oculum manè & serò.

Ex plumbo etiam calcinato, vel lythargyro, aut minio in aceto infuso paratur aqua, quæ cum panno lineo oculi admota, eorum inflammationibus citissimè medetur.

In vulgari vsu habetur aqua ex vitriolo albo: in aqua rosar. aut plantag. dissoluto; quæ inflammationes temperat, discutit & fluxionem arcet. Eorum proportio talis est.

℞. Vitrioli albi ℈. i. aquæ rosar. vel plantag. ℥ iv. Vitriolum pulueratum in aqua ad ignem dissoluatur, Coletur aqua per linteum, & in oculos instilletur: Si acrimonia sua nimium eos vellicet, additione aquæ rosac. vel plantag. ad libitum temperabitur. Sequens minoris acrimoniæ particeps est, & magis resoluit.

℞. Radic. ireos Flor. & rosar. rubr. ana ℈. i. aquæ rosar. & plantaginis, an. ℥iii. Bulliant lento igne ad tert as. Colaturæ adde vitrioli albi puluerati gr. viii. Fiat collyrium.

Vnguenta etiam quamplurima ad ophthalmiæ curationem vsurpari solent, ex quibus tria sequentia cætera longè superant, & mirabiles non raró effectus producunt. Primum describitur à Renodæo in Pharmacopæa, titulo vnguenti ophthalmici, in hunc modum.

℞. Boli armenæ in aqua rosar. lotæ ʒi. lapidis calaminaris in aqua euphrasiæ abluti, tuthiæ præparatæ an. ʒii. margaritarum tenuissimè læuigatarum ʒß. camphoræ ℈ß. opii gr. v. butyri q. s. Fiat vnguentum secundum artem, ad oculorum angulos, & palpebrarum cras adhibendum.

Secundum est Ioannis Cratonis, quod proponitur in consiliis Medicis à Laurentio Scholzio collectis, consilio 6. in hunc modum.

Accipiatur butyrum, si haberi potest mense Maio factum aut aliud recentissimum diligenter elotum, vel loco illius medulla bouina è cruribus, vel ceruina: atque huic admisceatur lapidis calaminaris in tenuissimum puluerem triti quantum excipere poterit. Fiat vnguentum.

Tertium habetur apud Penotum in denario, in hunc modum compositum.

℞. Tuthiæ præparatæ ʒiß. camphoræ ʒ i. viridis æris gr. xii. Tuthiam cum camphora simul contere in mortario, æs seorsim, omnia verò ad pulueris impalpabilis consistentiam. Tum ℞ Butyri recentis ℥. i. aquæ rosar. ʒ i. Bulliant leniter simul, & ab igne remotis, primum tuthiam cum camphora, deinde æris viride sensim immisce, agitato optime, & in vase vitreo reconde, Fiat vnguentum, quod per sericum transcoletur. Inunge interiores palpebras, præsertim circa angulos & breuissime sanabitur. Probatissimum est ad oculorum inflammationes tam materiales, quã

ficcas,

ſiccas, & palpebrarum pruritus, & lachrymas ſingulare remedium.

Aliud vnguentum habetur magnæ efficaciæ in ciſta medica, quod tamen acrimoniæ valdè particeps eſt, idcirco palpebris tantum admouetur. Illius deſcriptio talis eſt. Cęteris omnibus nihil conferentibus hoc remedium profuit in rebelli ophthalmia. Quod fit ex ſucco nicotianæ & butyro maiali ſimul coctis ad vnguenti conſiſtentiam, quod clauſis palpebris admoueatur, in loco obſcuro, quamprimùm patiens oculos aperit, ſtatim mordicare incipit, & fœliciter curat.

In ſtatu reſoluentia remedia repellentibus præualere debent. Ideò eadem remedia, quæ pro augmento deſcripta fuerunt, in ſtatu etiam conuenient, ſi reſoluentium quantitas augeatur, repellentium verò minuatur. Præcipuè verò vnguenta duo poſteriora, non ſolum in ſtatu, ſed etiam in ipſa declinatione, & vſque ad perfectam curationem vſurpari poterunt.

Fotus in primis ad diſcutiendam materiam morbificam in ſtatu idonei ſunt, qui in hunc modum parari poſſunt.

℞. Florum chamomil. meliloti & roſar. ana P. j. ſemin. fœnugr. vt ſuprà dictum eſt præparati, ℥ij. Fiat decoctio, quâ foueantur oculi cum pannis lineis tenuibus quadruplicatis. Hic fotus in fine augmenti, & principio ſtatus conueniet, & calidè applicabitur hyeme; æſtate verò tepidè, aut ſubfrigidè.

In fine ſtatus & declinatione, magis reſoluens fotus efficietur, ſi prædictis ſimplicibus addantur folia euphraſiæ, maioranæ, betonicæ, & tantillum vini albi.

Præſtantiſſimum etiam, & paucis notum ad diſcutiendas ophthalmias remedium paratur ex oleo, ſeu liquore, qui ex linteis accenſis, & inter duas patinas ſuffocatis elicitur; cuius liquoris gutta vna cum ſaliua pueri permiſcetur, & pennæ apice oculis admouetur.

In declinatione non ſolum remedia prædicta, ſed etiam collyria magis reſoluentia vſurpari poterunt, in hunc modum.

℞. Thuris & aloes ana ʒß. ſarcocollæ nutritæ in lacte muliebri ʒ. j. ß. croci ℈. ß. mucilagin. fœnugr. ℥ ß. aquæ fœniculi & euphraſiæ an. ℥. j ß Fiat collyrium. Vel ſi magis ſiccandum & ſimul dirigendum eſt.

℞. Sarcocollæ nutritæ ʒ. j ß. tuthiæ præpar. ʒ. j. aloes ℈. j. myrrhæ ℈. ß. mucilagin. ſem. fenugr. ℥. ß. aqua verbenæ & chelidoniæ ana ℥. j. ß. Fiat collyrium.

In fluxione pituitoſa, potenter reſoluentia non ſolum in declinatione, ſed etiam in ſtatuto & augmento audacius vſurpari poſſunt.

Præterea in declinatione, duo inſignia remedia ab auctoribus proponuntur, nempè balnem & vini vſus: quæ primū ab Hipp. tradita ſunt *Aph. 31 ſect. 6.* his verbis, *Dolores oculorum vini potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ ſectio, aut medicamentum epotum ſoluit.* Gal. *in commentario huius Aph.* diſtinguit caſus & tempora, in quibus prædicta remedia conferunt; quæ etiam à nobis expoſita ſunt, quoad venæ ſectionem, purgationem & fomentum ſpectat. Balneum verò docet Gal. *dicto loco, & c. 22. lib. 13. meth.* tunc temporis conuenire, quando ophtalmiam fit ab humoribus acribus, & corpus ſufficienter per phlebotomiam & purgationem euacuatum eſt. Quandoquidem humorum acrimoniam temperat, eorumque motum, atque fluxionem ſiſtit, maxima eorum parte per inſenſilem tranſpiratum excreta, & quod ſupereſt humoris biliosi contemperatum, facilius vincitur à natura. Conuenit etiam balneum ex Galeno in ophthalmia pituitoſa, præmiſſis perpetuò euacuationibus idoneis, quandoquidem humores craſſi oculis impacti per balneum, attenuantur, ſicque facilè diſcutiuntur.

Vini autem meracioris potio, ex eodem Gal *cum prædicto,* vtilis eſt, in quibus ſanguinis copia craſſioris in oculorum venulis continetur, ſine plethorica in toto corpore diſpoſitione, quia ſanguinem illum craſſiorem liquat, fundit ac diſcutit, tum etiam obſtructiones aperit.

Ad ruboris & inflammationis reliquias auferendas, fotus ſequens parari poterit.

℞. Folior. euphraſ. pulegij, ana M. j. flor. chamomil. meliloti, roſar. rubr. & paleæ auenæ, ana P. j. ſemin. fænugr. ʒiij. ſem. fœniculi ʒj. Fiat decoctio, addendo ſub finem parum vini albi, qua foueantur oculi, cum pannis lineis, vel ſacculis prædictis ſimplicibus ſemipleni.

Aqua fœniculi ſola cum vino aſtringente permiſta vtiliter admouetur pro fotu, ad reliquias diſcutiendas, & oculum roborandum.

Ouum ad duritiem coctum detracta teſta, & per mediū ſectum, calidè oculo admotum, ruboris reliquias abſumit.

Fotus ex decocto hyſſopi ſoli ruboris reliquias etiam efficaciter diſcutit.

Ophthalmia inueterata, & quæ per multos ſæpè annos perſeuerat, diuerſam aliquantulum, & longiorem curandi rationem poſtulat, & illa non rarò magnum Medico curanti faceſſit negotium; cum difficillimè impedire poſſit, quò minus pars nobiliſſima & delicatiſſima, à longo tempore debilitata fluxionem recipiat. Adde quod non ſolum per fluxionem fouetur hic affectus, ſed etiam ſæpenumerò per congeſtionem, ex intemperie in parte contracta, quæ difficillime corrigi poteſt.

Ad illius curationem primò aduertendum eſt, num à calidiori hepatis intemperie, quod non rarò fit, affectus iſte foueatur; & tunc remedia calidam illam intemperiem corrigentia primum adminiſtranda ſunt. Et in primis poſt phlebotomia & purgationes conuenientes, maxime conferunt balnea, ſerum lactis, & aquæ minerales vitriolatæ, tum etiam hirudines hæmorrhoidibus affixæ.

Si verò ophthalmiæ materia à ſola cerebri intemperie oriatur, cuius ratione humores pituitoſi ad oculos defluant cum aliqua ſanguinis portione permiſti: tunc temporis cerebri expurgationi incumbendum eſt per pilulas vſuales, (poſt euacuationes vniuerſales, per apozemata, aut alia huiuſmodi remedia,) bis, ter, aut quater, in menſe vſurpatas, quæ ſimile eſſe poterunt ijs, quæ pro frigida cerebri intemperie præſcriptæ ſunt.

Si purgationes prædictæ cum alijs remedijs infra deſcriptis, ad curationem non ſufficiant; ad purgationes mercuriales per interualla repetitas, tanquam ad ſacram anchoram confugiendum eſt.

Tum etiam, ad humoris influentis diuerſionem, cauterium occipitio admotum erit vtiliſſimum. Cuius loco ſetaceum poſteriori ceruici infixum multo felicius operabitur, in iis qui hoc remedii genus ferre poterunt. Veſicatorium ſincipiti admotum mirifice profuit in vetula quadam lippitudine contumaci laborante, vt refert Foreſtus *obſ. 11. lib. 11.*

Rondeletius vero cauterium ſuturæ coronali affixum magis prodeſſe aſſerit, quàm in aliis partibus.

Maſticatoria etiam ad fluxionis deriuationem proficua futura ſunt minime vero errhina, quæ propter partium viciniam, humores ad partem affectam attrahere poſſunt.

Si autem cerebrum maiori exſiccatione indigere videatur, ad diætam ſudorificam confugiendum eſt, ex china, ſalſa parilla, & aliis etiam ſudorificis confectam.

His accedent topica reſoluentia & oculos roborantia, qualia ſunt in primis fotus & vnguenta, pro ſtatu & declinatione ophthalmiæ ſuprà propoſita; quæ etiam inueteratus ophthalmias diſcutere plurimum valent.

Neque omittenda eſt ablutio oculorum ſuprà memorata, ex aqua fœniculi & vino rubro, ruboris reliquias diſcutiendas, & oculos roborandos, quæ ſingulis diebus mane iteranda eſt. Ad huiuſmodi etiam ophthalmias inueteratas aqua ſequens magnæ eſt efficaciæ.

℞. Aloes opt. & tuthiæ præparatæ, ana ʒvi. ſacchari albiſſimi ℥i. aquæ roſar. & vini albi non acidi, an ℥vi. Infundantur in ampulla vitrea bene clauſa ad ſolem per 40. dies. Huius aquæ non colatæ inſtillentur guttæ aliquot in oculum.

Vel ℞. vini albi ℔. iii. aquæ roſ. ℔. ß. tuthiæ præparat. ℥. iii. garyophyl. puluer. ʒ. i camphoræ ʒ. ß. Miſceantur omnia in vaſe vitreo bene clauſo, & agitentur per duas horas, ac ſoli exponantur per menſem integrum, ea cautione vt ſingulis diebus ante ſolis occaſum ab aere remoueantur, nec illi vnquam, niſi à ſole illuminato, exponantur. Huius aquæ per filtrum traiectę guttæ duę, vel tres in oculum inſtillentur hora ſummi, vel etiam hora vna aut altera ante exitum e lecto vel cubiculo. Ruborem

oculorum etiam inueteratum tollit; lachrymantes oculos, & fistulosos siccat; omnem superfluam humiditatem circa membranas exteriores absumit; visum acuit.

Sequens etiam præstantissima est. ℞. Tritici M. i. salis trita M. i. Ponantur in vase cupreo, & affundatur vinum album vt materiæ supernatet altitudine duorum digitorum transuersorum. Tegatur vas, & simul stent in vmbra per 6. aut 7. dies, donec liquor colorem viridem acquirere incipiat, mouendo pluries in die cum spatula lignea. Liquor tandem effundatur per inclinationem, & coletur, si opus fuerit, per chartam emporeticam. Eius gutta vna instilletur in oculum. Ruborem discutit, fluxionem arcet, oculos abstergit à maculis omnibusque sordibus, & visum acuit.

Solenander plurimum laudat decoctum foliorum citoniorum, quæ primo vere integra & illæsa colligenda sunt, & diligenter asseruanda, ne situ, puluere aliisque inquinamentis oblædantur, & visus tempore, eorum manipulus incoquatur aqua purissima, eaque sæpenumerò oculi abluantur; Mirum, (inquit,) quam oculos præseruant, ruborem discutiunt, & influentem humorem arcent.

Aliquando cum ophthalmia pertinaci, sordes quamplurimæ, puris instar, in oculis colliguntur, quæ vix collyriis aliisque remediis curari possunt. Attamen hoc casu maximè confert gossipium optimè carptum, aut digitis discerptum, & ad prunas diligenter exsiccatum, cuius pauca quātitate instar plumaceoli oculi contegantur, fascia superinducta. Manè gossipium auferetur dictis sordibus imbutum: hocque remedio per plures noctes continuato, morbus curatur, qui aliis remediis non cesserat. Et præcipuè succedit in pueris & infantibus tali morbo laborantibus.

Pro huius capitis coronide, non erit abs re Zacuti Lusitani experimentum proponere, qui ophthalmiam desperatam, & omnibus remediis per annum integrum pertinaciter obsistentem, vnguento mercuriali curauit. Quamuis enim nulla luis venereæ apparerent indicia; Mercurialis admonitione persuasus qui *lib. de Morbo Gallico, Cum viderimus, inquit, morbum quempiam communibus remediis non curari, putato esse morbum Gallicum cognominatum*; ægrotantem interrogauit, num esset passus aliquando luem veneream, aut cum fœda obscœnaque fœmina concubuisset; omnia negauit vnum solum confessus, se per noctem lecto huius contagiosi morbi suspicione non carente decubuisse. Hac sola fretus conjectura, diætam sudorificam ex decocto salsæ parillæ per viginti dies præscripsit; attamen citra fructuum; quamobrem, licèt in superis partibus premeret affectio, vt timor esset, ne vacuato humore per os, mercurii vt fluxio rueret, in oculos, & ingrauesceret amplius affectus tamen cum esset diuturnus; & confluentis humoris impetus sedatus, vnguentum mercuriale corpore exquisitè purgato præscripsit, eoque admoto septem dierum curriculo, post copiosam sputi vacuationem, dolores cessarunt; euanuit inflammatio, mitigatus pruritus, qui antea percipiebatur in palpebris cum acrimonia multa: & sic relicto solo in brachio sinistro fonticulo, vt spiraret cerebrum, & seruato victu, pristinam recuperauit sanitatem.

Idem Zacutus Lusitanus in praxi ad historias, ad ophthalmiam inueteratam, & admodum contumacem, valdè commendat aquam & vnguentum, quæ à nobis descripta sunt c. de suffusione.

CAPVT IX.

De Hypopyo, seu pure sub cornea.

OCulorum inflammationes, quando insignes sunt, & in magnum tumorem eleuatæ, aliquando per resolutionem terminari nequeunt; sed in suppurationem abeunt, quod maximè metuendum est, & omni ratione auertendum: inde enim vlcera succedunt, & aliquando pus sub cornea colligitur, qui affectus ὑπόπυον dicitur. Contusionibus etiam oculorum non rarò succedit, & suggillationibus inde ortis. Interdum totam pupillam contegit, & visionem impedit. Interdum verò iridis circuitum amplectitur, & vnguis resectæ figuram refert, eaque ratione ὄνυξ, seu vnguis nominatur.

Cognoscitur hic affectus non solùm ex colore albicante puris naturam referente, sed etiam ex præcedente inflammatione, aut suggillatione. Commoto etiam oculo, pus sub cornea commoueri videtur: adest color rubeus in oculo; & dolor pulsans, aut saltem præcessit.

Ad curationem, præmissis vniuersalibus remediis, si inflammationis reliquiæ supersint, auferendæ sunt remedius in ophthalmia descriptis. Postmodùm leuiter discutientia admouenda sunt emollientibus permista, ne tenuiori parte resoluta, crassior materia fiat, & resolutioni minimè idonea. Fiant igitur fomenta ex decocto florum chamomil. meliloti, femin. psyllii, & fœnugr. cum pannis lineis, vel sacculis applicanda. In progressu verò addi poterunt decocto folia euphras. chelidon. & semin. fœniculi; vel sequens collyrium vsurpari poterit.

℞. Aquar. verbenæ, rutæ, chelidon. rosar. & fœniculi, ana ℥ ß. aloes optè tuthiæ præparatæ, ana ʒß. sacchari candi ʒi. Puluerisentur & misceantur, addendo lactis muliebris tantillum, & fiat collyrium; de quo bis terue in die guttæ aliquot oculis instillentur.

Sequens erit valdè efficax.

℞. Croci, aloes, myrrhæ ana ʒ.i. vini ʒiii. mellis ʒ.vi. Dissoluatur crocus in vino. Deinde cum aloe & myrrha misceantur. Tandem mel addatur Hoc remedio oculi illinantur.

Denique ea remedia, quæ in declinatione ophthalmiæ, in oculorum maculis, & suffusione præscripta sunt hic etiam conueniunt.

Si resoluentibus medicamentis materia discuti nequeat, ad alia remedia confugiendum est. Gal. 14 *meth.* refert, Ocularium quemdam sui temporis Medicum, cui Iustus nomen erat, concussione capitis multos hypopos sanauisse. Collocans enim eos in sella rectos, ac capita eorum vtrinque à lateribus apprehendens, mox quatiebat, adeò vt manifestè descendere pus ipsi videretur.

Si neque hac ratione pus visum impediens dimoueri valeat, Gal. *loc. citato* ad chirurgiam confugit, quem sequitur Aetius & alii quamplurimi, quæ oculi punctione perficitur, qualis in suffusione fieri consueuit. Quæ quidem operatio, vt parum nostris temporibus vsitata est, sic peritissimi chirurgi manum desiderat, & verendum maximè est, ne aperta cornea, cum pure humor aqueus effluat.

CAPVT X.

De Phlyctænis.

IN cornea & adnata tunica, quemadmodum in reliquis corporis partibus, generari solent vesicæ paruæ, aqua repletæ, bullis seu vesiculis similes, quæ à combustione aqua feruentis excitantur, φλύκταιναι Græcis, Arabibus *Bothor* nominantur: suntque tumores quidam parui instar granorum milii, ab acri quodam aut seroso humore oriundi.

Harum pustularum cognitio facillima est, cùm sensibus pateant. Quæ in adnata oriuntur, rubrum colorem referunt quæ autem in cornea, subnigrum, si in illius superficie consistant; album verò, si in parte corneæ profondiore sitæ sint.

Quod ad prognosim spectat, phlyctænæ in adnata minus periculosæ sunt, quàm in cornea. Superficiariæ pustulæ minus periculosæ: profundiores vero magis metuendum enim est, ne tota corneæ densitas erodatur, vel humor aqueus effluat, vel vueæ procidentia contingat.

Curatio in materiæ coniunctæ resolutione tota versatur, & causæ antecedentis auersione. Et omni modo pustularum suppuratio prohibenda est, quæ in vlcus degenerat.

Vniuersales igitur euacuationes, reuulsiones, ac deriuationes, quæ in ophthalmiæ curatione propositæ fuerunt, hic etiam celebrandæ sunt.

Postmodum topica administranda, quæ læuiter repellant in principio, tum etiam discutiant: qualia in ophthalmiæ augmento proposita sunt, quæ magis conueniunt, quod plerumque fieri consueuit.

In progressu verò, magis exsiccantia & resoluentia erunt vsurpanda, qualia in statu & declinatione ophthalmiæ descripta sunt: ac præsertim vnguenta ibidem proposita, quæ pustulis illis discutiendis & exsiccandis aptissima sint.

C A-

CAPVT XI.

De cornea, & adnata vlceribus.

OPhthalmiæ ſuccedere ſolent vlcera in cornea tunica, & adnata, quando in ſuppurationem verſa eſt. Succedunt etiam phlyctænis ſeu puſtulis, in cornea oriundis, iiſque diſruptis. Fieri etiam ſolent ab humoribus acribus, & erodentibus in oculos confluentibus.

Variæ eorum differentiæ ab auctoribus proponuntur, ex variis circumſtantiis deſumptæ; prout ſcilicet vel ſuperficialia ſunt, vel profunda: lata, vel anguſta; varias figuras habentia, & alia huiuſmodi. Sic vlcus cauum, anguſtum, & durum βόθριον, i. foſſula nominatur. Latum, & minus profundum κοίλωμα dicitur. Quod in iridis circulo ſitum eſt, ἄργεμον appellatur, & à nonnullis *vlcus cornale*. Quod denique profundum, ſolidius, aſperum, & quaſi cruſtoſum eſt, ἔγκαυμα & ἔγκαυμα vocatur.

Cognitio vlcerum non eſt difficilis, cum per ſe oculis pateant. Si vlcus ſit in cornea, vlcuſculum album apparet in nigro oculi; ſi in tunica adnata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conſpicitur, ob illius tunicæ venas ſanguine refertas.

Vlcera oculorum curatu difficilia, & periculoſa ſunt multo magis tamen in cornea, quam in adnata. Vlcus quod è regione pupillæ ſitum eſt, magis periculoſum; quia in eo ſanato relinquitur cicatrix, quæ corneæ diaphaneitatem aufert, ſicque viſionem lædit; & ſi tota tunica erodatur, fit effluxus humoris aquei, & vuææ procidentia.

Curatio huius affectus, quemadmodum, & reliquorum vlcerum, detergentibus, & exſiccantibus perficitur, quæ tamen mitiſſima eſſe debent, propter partis mollitiem, & exquiſitum ſenſum. Præmittenda tamen ea, quæ fluxionem ab oculis reuellunt eamq; reprimunt, qualia in ophtalmia, tum recenti, tum antiqua fuere propoſita. Et ſi inflammatio vlceri coniuncta ſit, remedia illam reſpicientia cum prædictis erunt permiſcenda. Quibus etiam dolorem lenientiam addere conueniet, quoties ille partem infeſtauerit.

Detergentia & exſiccantia moderata ſunt, ſaccharum, mel, crocus, myrrha, thus, aloe, ſarcocolla, tuthia, & ceruſſa, ex quibus formulæ ſequente componi poterunt.

℞. Decocti hordei & fœnugr. ℥. iv. mellis optimi ℥. ß. vel ſyrupi de roſis ſic ℥. i. Fiat collyrium, quo oculi ſæpè abluantur. Vel

℞ Aquar. verbenæ, & plantag. ana ℥. ij. ſacchari candi ℥. ß. Miſce pro collyrio. Vel

℞. Aquæ mellis in B.M. deſtillatæ, & aquæ roſar. ana partes æquales. Vel

℞. Ouum coctione induratum & à putamine mundatum. Diuidatur in duas partes, & detracto vitello repleatur fouea ſaccharo cando puluerato. Optimè ligetur & ponatur in cella vinaria, Extillabit liquor, qui detergendus vlceribus ſine morſu valde idoneus eſt. Et ſi potentius remedium deſideres, myrrha puluerata cum ſaccharo cando admiſcenda eſt.

Montanus puluerem ſequentem valde commendat.

℞. Albumina ouorum recentium num. xx. Ponantur in vaſe ſtanneo ad ſolem, donec exſiccentur, poſtea puluerentur ſubtiliſſime cum æquali pondere ſacchari, & puluis immittatur in oculos, qui ſi oc eroſione plurimum adiuuat. In progreſſu morbi ſi potentius detergendum ſit & exſiccandum, adde collyriis prædictis trochiſcos albos Rhaſis, thus, aloes, myrrham, ſarcocollam & alia huiuſmodi, in parua tamen doſi, ne oculo exaſperent, & iis etiam lac, albumen oui, mucilagines, aliaque anodyna addi poterunt.

Tuthia præ cæteris valet, quia minime dolorifica eſt, & ſine morſu ſiccat, ac cicatricem inducit, ideò collyria, & vnguenta ex ea parata vtiliſſima ſunt. Et præ cæteris vnguentum in ophthalmiæ curatione deſcriptum, quod magnam tuthiæ quantitatem recipit, erit vtiliſſimum.

Collirii valde detergentis & exſiccantis, ac cicatricem inducentis formula talis eſſe poterit.

℞. Sarcocollæ nutritæ in aqua roſar. ceruſſæ & aloes lotæ, myrrhæ, tuthiæ præparatæ, ana ʒ. ß. ſacchari candi ʒ. i. cum mucilagine gummi tragacanthi extracta aqua roſar. Fiat collyrium, quo palpebræ illinantur.

CAPVT XII.

De cornea cancro.

VT ſingulis corporis partibus cancer ſolet accidere, ſic etiam in oculis aliquando contingit. Et cum ea quæ communem cancri theoriam & praxim reſpiciunt, è morborum externorum tractatibus deſumenda ſint; nos hic tantum ea, quæ ad oculum peculiariter tali morbo affectum pertinent, paucis attingemus.

Cancer vel occultus eſt, vel vlceratus. Occultus ad tumorum genera refertur, & in oculo tumor cancroſus, ſeu cancer oculi nominatur. Vlceratus verò, vlcus cancroſum oculi dicitur.

In vtroque tamen adeſt durities inæqualis, & renitentia, color plumbeus, & liueſcens, dolor intenſus & pungitiuus, caput & tempora præſertim occupans; venæ liuidæ & varicoſæ in tumore, & partibus vicinis apparent. Sanguis acerrimus & aduſtus à parte affecta non rarò effluit, quando cancer vlceratus eſt. Ac denique à medicamentis tantillum calefacientibus dolor admodum exaſperatur.

Incurabilis eſt affectus, in oculo, quemadmodum in reliquis corporis partibus, quando iam radices egit; niſi operatione chirurgica radicitus extirpetur.

Curatio duplex ab auctoribus proponitur, vera ſcilicet, & palliatiua. Vera, vt dictum eſt, in cancro iam genito, & parti valde radicato, non poteſt obtineri niſi chirurgia. Recens tamen cancer ac ferè incipiens, curari poteſt frequentibus euacuationibus humoris atrabilarij, præmiſſa venæ ſectione conuenienti, vt docet Gal. 2. *ad Glauconem c. 10* vbi gloriatur ſe hunc morbum per initia ſæpe ſanaſſe, adiungendo remedijs prædictis optimam victus rationem.

Curatio palliatiua, quæ ad ſymptomatum mitigationem dirigitur, non ſolum per dictas euacuationes, ſed etiam topica conuenientia perficitur.

Primum igitur victus ratio refrigerans, & humectans, qualis humori atrabilario debetur, inſtituenda eſt.

Poſtea ſanguis detrahatur è directo oculi affecti, hirudines pone autē eiuſdem lateris applicentur: tū etiam hemorrhoidibus, ſi aliquantulum tumeant. Cucurbitulæ ſcapulis admoueantur, & reuulſionum genera celebrentur.

Purgationes & præparationes humoris atrabilarij, fient per potiones, apozemata, iuſcula medicata, ſyrupos magiſtrales, & alia huiuſmodi. Sed præ cæteris multum confert ad humorem atrabilarium euacuandum, helleborus niger ritè præparatus: eiuſque extracto bis aut ter exhibito, cancer incipiens aliquando à nobis ſanatus eſt.

Hæc remedia humoris affluxum ad oculos, dolores, & reliqua ſymptomata vehementia valde imminuunt. Ad id tamen non parum etiam conferunt topica remedia; qualia ſunt in ophthalmia, ad dolorem leniendum deſcripta ſunt; præcipue autem collyria eo mucilaginibus, trochiſcis albis Rhaſis, & ruthia præparata, cum aqua roſarum ſolani & plantaginis.

Aqua ſequens pro collyrio, & oculi ablutione erit præſtantiſſima.

℞. Radic. ſcrophulariæ mai. & geranij Robertiani, ana m. ii. arnogloſſæ; ſolani, borragin. bugloſ. portul. euphraſ. beton. ana m. i. ranarum viridium & albuminum ouorum ana num. xij. ſem. fœnugr. & cydonior. ana ℥. i. radices, & & ſemina contundantur, & folia incidantur. Deinde affunde aquæ roſar. & euphraſ. ana ℔. j. Miſceantur omnia, & diſtillentur in alembico plumbeo.

Pullorum caro ad doloris ſedationem plurimum poteſt, & morbum ipſum aliquando hoc ſolo remedio curatum fuiſſe à nonnullis creditur. Sic Mauritius Cordœus, *comm. 7 in lib. 1. Hipp. in morb. mulier.* refert hiſtoriam nobilis cuiuſdam fœminæ, cui tota pars dextra faciei cancro, eoque vlceroſo obſeſſa fuit diutiſſime, quæ cum varijs auxilijs, à Medicis Italis, Gallis, Germanis, Hiſpanis, petitis vſa eſſet, tandem vulgari hoc barbitonſoris remedio ſanata eſt. Pullos gallinaceos in partes tenues, & latas concidebat, quas ſæpiuſcule commutando interdiu admouent parti affectæ. Alij admouent carnes pullorum columbinorum ſectas & adhuc tepidas.

Denique curatio vera cancri confirmati, sola extirpatione obtineri potest, quæ fit omnimoda oculi extractione: quam tutò & salutariter fieri posse docet Fabricius Hildanus, & extractionis modum, omnesque illius circumstantias fusissimè describit *obs.3.cent.1*, vt ea hic frustra repetere non opus sit.

CAPVT XIII.

De ruptura Corneæ.

CObrnea tunica tantam aliquando patitur continui solutionem, vt humor aqueus, interdum tunica vuea egrediatur, & illa solutio ruptura corneæ ab auctoribus nominatur.

Huius causa est vlcus, aut vulnus illius membranæ, aut magnus humorum affluxus, à quo dicta membrana ista distenditur, vt media erepet, & contenti humores effundantur: vt in muliere quadam Parisiensi contigisse, refert Paræus *lib.16.cap 13.*

Incurabilis est plerumque hæc affectio, & visus priuationem relinquit, quandoquidem humores oculi effusi regenerari nequeunt. Si tamen vulnus sit exiguum, ex quo portio tantum humoris aquei effluat, curationem suscipere potest: quandoquidem aqueus humor interdum regenerari potest, vt docuit Gal 4.*de sympt cauf.cap.2.*

Curatio huius affectus glutinantibus remedijs tentanda est. Et præmissis vniuersalibus euacuationibus, venæ sectione scilicet, & purgatione, si eæ necessariæ sint, astringentia, & glutinantia oculo admoueantur,& in oculum instilletur albumen oui,cui trochisci albi Rhasis admisceatur.

Eadem pars foueatur decocto rosar. rubr. fol. polygoni, rubi, bursæ pastoris, & plantag. in vino astringente parato, si non adsit inflammatio, alioqui in aqua simplici. Vel

℞. Carnis cydoniot. ℔. ß. rosar. rubr. P.iij. acaciæ ℨ. ij. croci ℈. j. decoquantur in vino astringente & fiat cataplasma parti applicandum.

Ad integram consolidationem sequens collyrium adhibeatur.

℞. Aloes lotæ, tuthiæ præparatæ, & sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri, ana ℈. ß. croci gr. v. cum mucilagine.

CAPVT XIV.

De vueæ procidentia.

VVeæ procidentia corneæ rupturæ non rarò succedere consueuit, quæ Græcis, πρόπτωσις ῥαγοειδὴς nominatur. Quatuor illius differentiæ ab autoribus, & præsertim Paulo, proponuntur, quarum prima μυοκέφαλον dicitur, quod foramine capitis muscæ habeat; & contingit, quando exigua portio vueæ egreditur. Secunda σταφύλωμα dicitur, & fit, quando maior portio vuæ excidit, vt acini vueæ figuram repræsentet. Tertia verò μῆλον nominatur, quando maxima est vueæ eruptio, vt ad pomi magnitudinem accedat. Quarta denique, ἧλος, id est, clauus dicitur, quando vueæ procidentia inueterata est & callosa reddita.

Curatio huius affectus difficillima est, & eò difficilior, quò maior est vueæ procidentia: si verò minor sit, vt in myocephalo, curationem admittit; quæ astringentibus moderatis perficitur, qualia in corneæ ruptura supra fuere proposita.

Antiqui, vt Paulus, Aetius, & Celsus, procidentias inueteratas, quæ medicamentis non cedunt, chirurgia perficere tentant, quæ tamen nostris temporibus obsoleta est, propter summam illius difficultatem, & ancipitem euentū. Si quis tamen eam tentare cupierit, exactè descriptam inueniet apud Hier. Fabric. ab Aquapend. *c. de staphylomate.*

CAPVT XV.

De Aegylope & fistula lachrymali.

HActenus affectus occulorum, qui in humoribus, tunicis eorum contingunt, expositi sunt. Superest iam, vt angulorum & palpebrarum morbi explicentur.

Ac primum sese offert tumor inter maiorem angulum, & nasi radicem apparens, qui ægylops & anchylops nominatur. Anchylops quidem, si nondum sit ruptus, ægylops verò, postquam ruptus est.

Tumor iste, seu potius tuberculum, duplici modo se habet cum inflammatione scilicet, vel sine ea.

Quando inflammationem habet comitem, est veluti phlegmone parua furunculo similis, rubore in ambitu perfusus, cum dolore lancinante; Fitque à sanguine tenui & bilioso per temporum frontis, faciéique venas in partem delato, Vnde in abscessum plerumque degenerat, qui apertus vlcus producit, quod sinuosum breui efficitur, vnde fistula lachrymalis nominari consueuit. Si autem fistula per annum perseuerét, cariem in osse producere cōsueuit, iuxta Aph. Hipp 45. *sect.9. In vlceribus annuis os obscedere necesse est.* Et insuper caries iam facta dignoscitur ex canitate quæ digito comprehenditur, saniei ex vlcere manantis fœtore, & asperitate per specillum demonstrata.

Sine inflammatione etiam dictum tuberculum sese prodit, tuncque generatur ab humore crasso, & viscido, pulti aut melli persimili, & ad tumores illos accedit, qui atheromata, steatomata, & melicerides nominantur, quique doloris expertes esse consueuerunt.

Curatio ægylopis valde difficilis est, tum quod medicamenta difficilè admoueri possunt, propter oculi viciniam; tum quia, ob partium mollitiem, abscessus in vlcus sinuosum facilè degenerat, vt antè dictum est. At multò adhuc difficilius curatur, si abscessus ad nares rumpatur, & pus per illas effluat, quia subiectorum ossium corruptio vtplurimum consequitur.

Aliquando vero ægylos ad cancri naturam accedit, quod dignoscitur ex dolore pungitiuo venarum tensione, cutis duritie, atque liuiditate; tuncque satius est omnino non attingere, quia remedijs magis efferatur, doloresque acerbiores excitat.

Fystula lachrymalis recenter genita, & quæ orificium habet extrinsecum ac manifestum, medicamentis curabilis est; quæ vero profunda & inueterata ac cum ossis carie coniuncta, vix sine cauterio aufetri potest.

Varia horum affectuum tempora, variam remediorum administrationem desiderant. Ac primum ægylope incipiente, fluxio quæ ad partem fit, reuellenda est phlebotomia & purgatione: simulque repellentia fronti admouenda, quibus aliquando morbi progressus prohibetur, & suppuratio impeditur. In hunc finem ceratum sequens concinnari poterit.

℞. Cortic. malor. granator. arcaciæ, balaustior, gallar. nuc cipressi, aluminis rochæ, boli armenæ, ana ℥.ß. ceræ albæ ℥. iv terebinthinæ ℨ. iij. Fiat ceratum.

Post vsum repercutientis remedij, per aliquod tempus resoluentia parti affectæ admouenda sunt: quale est hoc decoctum.

℞. Mellis puri, aloes. ana ℥. ij. myrrhæ ℥. j. croci ℨ.j. ß. aquæ ℔ ij. Coquantur lento igne ad mediæ partis consumptionem. Hoc decocto imbuatur frustulum spongiæ mollioris, & mediocriter exprimatur, ac parti applicetur calide. Postea fascia deligando, & sæpe iterando.

Amatus Lusitanus ceratum contra ægylopas describit *curat. 68 cent.5*, & multis laudibus effert, quod ita se habet.

℞. Puluer. testar. cochlearum ℨ. ij. myrrhæ, aloes lotæ, thuris, ana ℥.ß. sarcocollæ, dracon. cerussæ, ana ℨ. iij. opopanacis aceto soluti, & lapidis hæmatitis, ana ℨ.j.ß. croci ℈. ij. ceræ & resinæ, ana ℨ. iij. m simul ad ignem secundum artem, & fiat ceratum, angulo oculi applicandum.

Si prædictis remedijs tumor resolui nequeat, sed ad suppurationem tendat, illa iuuanda est emplastro diachylo simplici: aut si dolor & inflammatio vrgeat, cataplasma de mica panis vtiliter admouebitur. Si sponte abscessus non rumpitur, ferro aperiendus est, idque quamprimum; si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fistulam incurabilem sæpè producit. Multi cauterio aperiunt sed ferrum non ignitum tutius est.

Aperto abscessu vlcus detergendum est, & ad cicatricem ducendum, more aliorum abscessuum. Si vero vlcus pertinacius

cius euadat, & in fistulam abeat, curatio sequens illi adhibenda est.

Ac primum vacuatio vniuersalis per phlebotomiam, & purgationem repetenda est. Fluxio à capite auertenda per cucurbitulas, vesicatoria, & caustica idoneis locis apposita, quibus succedere poterit decoctum chinæ, vel salsæ parillæ, per plures dies exhibitum. Eodemque tempore cerebrum exsiccandum suffumigijs, pulueribus cephalicis, & alijs in catarrhi curatione propositis.

Cauterij loco setaceum ceruici vtiliter admouebitur, eo enim solo curatam fuisse fistulam lachrymalem refert Fabr. Hildanus *obs. 41. cent. 1.*

Si iecoris intemperies fluxionis causa antecedens (vt sæpè fit) esse videatur, illi peculiariter est prouidendum remedijs idoneis.

Ad topica veniendo, vlceris orificum aperiendum, & dilatandum est lentè & paulatim, cum penicillo ex medulla sambuci, spongia præparata, vel radice gentianæ confecto. Eoque satis aperto, sequens medicamentum à Foresto commendatum, *obs. 17. lib. 11* apponatur.

℞. Mellis communis ℥. ii. viridis æris ʒ. i. aquæ rutæ ℥. iv. Aes viride puluerisetur, & cum alijs lento igne decoquatur ad tertiæ partiæ partis consumptionem & colatura per syringam tepide ac suauiter imponatur. Si acrius medicamentum videatur, aqua rutæ vlcus abluatur quotidie, & post lotionem exiguum vnguenti apostolorum admoueatur. Hæc remedia vicissim per tres septimanas continuanda, superponendo emplastrum conueniens & oculum aqua rosacea defendendo.

Vlcere satis repurgato, ad incarnandum, & cicatrizandum, sequens collyrium vsurpabitur.

℞. Thur. sarcocol aloes, sanguin dracon. balaustior. alumin. antimonij, ana ʒ. i. viridis æris gr. v. Subtiliter puluerisentur, & cum aqua rutæ fiat collyrium, satis liquidum, instillandum leuiter cum stipite rutæ, ter in die, & turunda in eo madefacta immitatur, superimposito emplastro diapalma. Turunda paulatim minuatur, & circa finem omninò auferatur, abluendo tantum partem collyrio prædicto & diapalma imponendo. Hac methodo fistulas recentes curatus fuisse refert Forestus *loco citato*, ab insigni quodam sui temporis chirurgo.

Si os carie affectum manifestè appareat, solo cauterio actuali curari potest; cuius adhibendi modus exactè describitur a Paræo, Fallopio, & Aquapendente, *se in operibus chirurgicis*. Fabric. tamen Hildanus *obs. 22. cent. 5.* se fistulam lachrymalem cum ossis carie, à quatuor annis infestantem, & pro deplorata habitam, in puero tredecim annorum, solis medicamentis, fœliciter curasse gloriatur; eam dilatando cum spongijs præparatis vsque ad ipsum os, postea, euphorbium per se fistulæ inspergendo, & quidem in copia; deinde emplastrum ex solo gummi elemi applicando. His ea, qua fieri potuit, diligentia per septimanas aliquot adhibitis remedijs, squamula ossis se obtulit, quæ extracta est; & postquam per paucos dies semiguttulam balsami Totulani, semel in die, cum filamentis vlceri imposuisset, fistula breui plenissime consolidata est.

CAPVT XVI.

De Rhyade, & Enchanthide.

Fistulis lachrymalibus vtplurimum succedit alius affectus, qui Rhyas nominatur, & est carunculæ anguli maioris absumptio, vel imminutio, à qua & angulus latior euadit. Fit tamen ab alijs causis, nempè ab humoribus acribus, & erodentibus in eam partem decumbentibus; vel à medicamẽtis cathęreticis, pro fistulę curatione adhibitis.

Rhyadi opponitur Encanthis, quæ est ipsius carunculæ immodica excretio & eminentia; eaque generatur à sanguine redundante ad partem translato, & vlcere eiusdem partis non satis mature exsiccato.

Rhyadis curatio sarcoticis, & consolidantibus medicamentis perficitur, qualia sunt quæ sequuntur.

℞. Rosar. rubr. p. i. nucum cupress. & myrtillor. ana ʒ. ii. aloes, ʒ. i. ß. vini austeri ℔ i. Coquantur ad quartæ partis consumptionem. Hoc decocto abluatur pars frequenter. Vel

℞. Aloes, thuris, ana ʒ. j. sanguin. dracon. ʒ. ß. rosar. rubr. & granor. sumach. ana ℈. i. aquæ rosat. ℔. j. Bulliant ad quartæ partis consumptionem. Fiat instar collyri.

Encanthis curatur ablatione carnis superfluæ in oculi angulo adnatæ, quod perficitur excedentibus medicamentis, à mitioribus ad potentiora progrediendo. Igitur alumen vstum prius admouendum est, quod si non sufficiat, ad vnguentum Apostolorum, vel ægyptiacum, vel vitriolum vstum progrediendum. Quod si ne hæc quidem sufficiant, ferro abscindenda est caruncula, vel cauterio actuali absumenda.

Antequam autem hæc fiant, corpus priùs præparandum est euacuationibus conuenientibus, ne noua fluxio ad partem attrahatur.

In excisione autem, & cauterij administratione, vel etiam in absumptione carunculæ, quæ medicamentis fit, hoc diligenter obseruandum, ne tota caruncula absumatur, sed illud tantum quod superfluum est, auferatur; alioquin in contrarium affectum, rhyadem puta, deducetur.

CAPVT XVII.

De Epiphora.

Epiphoræ nomen humoris fluxum generatim significat, in quamcumque partem irruat. Vsus tamen obtinuit, vt pro tenuis humoris per oculos effluxu speciatim accipiatur, vnde lachrymæ inuoluntariæ etiam nominantur, quæ per oculorum angulos assidue defluere consueuerunt.

Ad harum autem lachrymarum præternaturaliter effluentium generationem, concurrunt prauæ partis mandantis & recipientis dispositiones. Pars mandans est cerebrum, quod frigidiori, aut calidiori intemperie prædictum serosos humores congerit, eosque ad partes inferiores, & fluxioni recipiendæ idoneas transmittit. Pars recipiens est glandula, iuxta oculi angulum maiorem constituta, & caruncula eidem angule superposita; quarum partium raritas, aut densitas, aut alia quæuis imbecillitàs efficit, vt humorum influentium decubitum facile recipiant. Ideò sæpe solet contingere epiphora in ægylope, fistula lachrymali, rhyade, & encanthide; quod nimirum humores superflui ad partes laborantes facile transmitti soleant.

Fertur huiusmodi humor à cerebro in oculorum angulos, interdum per venas internas, & interdiu per externas, vt proprijs signis paulò inferius distinguemus.

Ille autem humor epiphoram efficiens, aliquando frigus est, & nullum alium incommodum ægrotanti adfert, præter fluxionis molestiam: aliquando vero acrimoniæ & salsedinis particeps dolorem, ardorem, & ruborem, tum etiam exulcerationem palpebris afferre solet.

Signa præsentium lachrymarum nulla sunt, cum ipsæ satis per se pateant. Apparet etiam ex prædictis, num lachrymæ frigiditatis, an caliditatis, & acrimoniæ sint participes. Superest tantum distinguere, an per interna vasa, an per externa efferantur. Cum per internas venas humores defluunt, dolores in intimo capitis persentiuntur, & acres sternutationes nonnunquam excitantur. Si vero per venas externas, quæ extra caluariam positæ sunt, humores defluant: vasa in fronte, & temporibus distenta apparent, & caput veluti reuinctum sentitur, & ab astringentibus remedijs exteriùs applicitis iuuantur.

Quod ad prognosim spectat, recentes epiphoræ, & à causis externis præcipuè oriundæ, facilè curantur, maximè verò in iuuenili ætate. Antiquæ & in senibus difficillimè curationem recipiunt. Quæ verò ex aliis morbis procedunt, vt ægylope, fistula lachrymali & milibus, ab illorum affectuum curationibus omnino dependent.

Curatio huius affectus in fluxionibus ablatione, & partis recipientis roboratione consistit.

Fluxio auferenda est humoris peccantis euacuatione, reuulsione, deriuatione, & partis mandantis roboratione.

Humor peccans, seu serosus humor in cerebro redundans euacuabitur venæ sectione & purgatione.

Venæ sectio in frigida cerebri intemperie non conuenit, nisi

nisi manifesta plethoræ signa adfuerint. In calida verò intemperie, quando humores acrimonia præditi sunt, maximè conuenit, eaque bis, aut ter, si opus videatur iterari.

Purgatio fieri potest per potiones, apozemata, pilulas, & alia huiusmodi, quæ ægrotantis naturæ aptari poterunt.

Reuulsio humoris effluentis fiet per cucurbitulas, scapulis frequenter admotas, vesicatoria posteriori parti ceruicis apposita, & cauteria occipiti, aut brachiis inusta.

In contumaci affectu vesicatorium sincipiti admotum mirificè prodest, vt narrat Forestus, *obs.* 11. *lib.* 11. de vetula quadam, quæ cum oculos haberet lippientes, lachrymantes, & saniosos, cum intenso dolore, & prurigine & nullis remediis curari posset; admoto capiti raso emplastro, ex puluere cantharidũ, fermento & melle, perfectè curata est.

Rondeletius verò cauterium supra commissuram admotum magis conferre asserit, quam si alijs partibus applicetur.

Ad deriuationem conferunt hirudines pone aures admotæ, & masticatoria horis matutinis vsurpata.

Ne verò humores semel euacuanti de nouo generentur, cerebrum roborandum, atque exsiccandum est. Et quidem si frigida fuerit illius intemperies, omnia remedia, quæ pro intẽperiei frigidæ cerebri curatione à nobis proposita sunt, vsurpari poterunt. In calidiori vero, ea quæ in calidi catarrhi curatione præscripta sunt, præcipue cerebrum respicientia, hic etiam conuenient.

Dum prædicta remedia vsurpantur, parti recipienti prouidendum est topicis remedijs. Ac primum si humor fluat per venas externas, astringentia fronti & temporibus admouenda sunt, & si fluxio fiat ab humore calido, & acri, sequens cataplasma admouendum est.

℞. Boli armen. sanguin. dracon. balaustior. & mirtill ana ʒ.i.ß. acaciæ & hypocistidos ana ʒ.i. thur. mastich. ana ℈.ii. rosar rubr. p. i. Puluerentur & excipiantur albumine oui, & pauco aceto. Fiat cataplasma, quod linteo inductum, dictis partibus applicetur, & quoties exsiccatum fuerit, renouetur.

Si fiat ab humore frigido, ceratum sequens admoueatur.

℞. Thur. mastich. ana ʒ.i. ß. gummi anime, tacamahacæ & lapidis hæmatitis ana ʒ i. gummi iuniperi ℈. ii. terebinthinæ, & ceræ q. s. Fiat ceratum.

Ipsi verò parti affectæ collyria astringentia & exsiccantia admouenda sunt, in sequentem modum composita.

℞. Tuthiæ præparatæ ʒ. i. sarcocollæ nutritæ ʒ. ß. thur. mastich. ana ℈. ß spicæ nardi gr. vi Fiant trochisci qui oui albumine, vel succo cydoniorum excepti, cantho oculi applicentur.

Vel tuthia præparata linteo raro excipiatur, & filo alligetur, in vino austero immergatur, eoque oculus sæpe abluatur. Vel

℞. Tuthiæ præparatæ cortic. ouorum puluerisator. aloes optimæ ana ℥.i. Inuoluantur in panno lineo, & fiat pila, quæ infundatur in aqua fœniculi suspensa cum filo, postea sæpe in die exprimatur pila in oculo.

Sola aloe puluerata, & in pilam, vt dictum est; concinnata, & in aqua rosʃ. posita non parum conducibilis est: Vel

℞. Aloes, nucis cupress. thur. mastich. myrrhæ, ana ʒ.ii. tuthiæ præparatæ sarcocollæ nutritæ, ana ʒ.i.ß sangu. dracon. berberis, sumach. rosar. rubrar. ana ℈ i. Puluerentur tenuissime, & excipiantur aqua fœniculi, fiatq. collyrium.

In calida fluxione sequens præcipue conuenit.

℞. Trochiscorum albor. Rhasis sine opio, sarcocollæ nutritæ, lycij, acaciæ, olibani ana ʒ. j ossium mirobolanor. adustorum; coralli albi & rubri ana ʒ. ß. margaritar. ℈. ß. succi mali punici ad medietatis absumptionem cocti, quantum satis. Fiat collyrium.

Si rubor oculorum epiphoræ coniunctus sit, sequens erit vtile.

℞. Granot. sumach. contusor. ℈. i. aquæ plantag. calidæ ℥.i Macerentur aliquandiu, deinde fortiter exprimatur, addendo aquæ rosar. euphrasʃ. aquæ albumin. oui diu concussi ana ℥.ß. sacchari candi subtilissime triti, & cum pauca aqua colati ℈ i. Fiat collyrium.

Denique ea collyria, quæ pro ophthalmia inueterata præscripta sunt, hic etiam aptari poterunt.

CAPVT XVIII.

De pterygio, seu vngue oculorum.

VNguis oculi est membrannla dura & neruosa, quæ ex angulo oculi maiore prodiens, album oculi primum contegit, mox & successu temporis ad nigrum extenditur, & pupillam tegendo visionem impedit.

Aliquando tenuis est hæc tunica, calore albicante prædita; interdum verò carnosa euadit, venis multis cruentis contexta, diciturque *panniculus*, & *sebel* ab Auicenna. Quamuis nonnulli panniculum ab vngula distinguant, quod scilicet vngula sit neruea quædam tunica, sine venarum repletione, & tunicam tantum adnatam contingat: Sebel verò, seu panniculus totum oculum cooperiat, & rubro colore præditus sit, ac venulis intertextus.

Oritur hic affectus ab exulceratione carnis, quæ est in angulo oculi, aut tunicæ adnatæ, vndè scabrities parti, & inæqualitas emergit, quam dum facultas nutriens adæquare & complanare nititur, copiosiorem sanguinem affundit eique incrementum præternaturale producit, aut quoddam veluti tegumentum ei ingenerat. Qui tamen in oculum male affectum quamplurima excrementa confluunt, ideo non ex sanguine puto, sed pluribus excrementis permixto vnguis generatur. Vnde variç illius differentiæ exurgunt, quod alius durus, alius mollis; alius albo, alius citrino, alius rubro, alius fusco colore præditus sit; Alius facile separabilis ab adnata & cornea, alius tenaciter adhærens; Alius simplex & prauæ qualitatis expers, alius putridus, & cancrosus.

Huius affectus diagnosis ex dictis facile intelligitur. Tum causæ illum producentes, humores scilicet, ex quibus generatur, ex colore internosci poterunt: rubra enim vngula fit à sanguine puro, citrina à bile, alba à pituita, fusca ac nigricans a melancholia.

Quod ad prognosim attinet, malum hoc difficile curatur & non nisi longissimo tempore; siquidem remedia acria vngulæ conterendæ necessaria, non nisi sensim, & paulatim vsurpari possunt, propter exquisitum oculorum sensum.

Si oculus affectua minor euaserit, malum est signum, partis enim debilitatem arguit.

Recens vngula & magnitudine mediocris, pharmaceuticis remedijs curari potest. Quæ verò aucta est, ad nigrum oculi se extendens & iam inueterata, non nisi manuali operatione curari potest.

Vngula, quæ crassa est, euersa, eueniens, indurata, & nigricans curari non potest, cancrosam enim naturã obtinet.

Curatio ad causam morbi antecedentem & coniunctam dirigenda est.

Ratione antecedentis, primum victus ratio idonea præscribenda est; qualis in aliis oculorum affectibus a fluxione oriundis supra proposita est.

Simulque euacuationes, ac reuulsiones in dictorum affectuum curationibus præscriptæ, etiam hic vsurpari poterunt: nempe purgationes, phlebotomiæ, cucurbitulæ, vesicatoria, & alia huiusmodi.

Ac sufficienter corpore repurgato, ad topica veniendum est, quæ vngulam absumere valeant, à mitioribus incipiendo; qualia sunt ea omnia, quę pro macularum curatione supra proposita sunt. Quæ si non sufficiant, ad fortiora veniendum est, quæ auctoribus passim descriptam inueniuntur. Forestus collyrium sequens maxime commendat.

℞. Succi fœniculi ℥.iv. succi chelidon ℥ iii. succi rutæ ℥.ii. succi maluæ ʒ.ii.ß. aloes ʒ.i. vitrioli ℈ ii. æruginis æris ℈.i. zinziberis & cinnamomi ana ℈. ß. fellis anguillæ ℥. ß. fellis tauri, bubuli, aut porci ʒ. ii. sacchari candi ℈. ii. bulliant succi addendo reliqua, & depurentur. Fiat collyrium.

Sequens etiam ab eodem commendatur.

℞. Lapid. hæmatitis Drach. ii. vitrioli albi, viridis ęris vstorum ana ʒ iii. myrrhæ & croci ana Drach. i. piperis longi Drach. ß. sacchari candi ℥ ß. puluerisentur subtilissime vt alcohol. & huius pulueris ʒ. i misceatur. Drach. ii. aquę raphani. & applicetur bis terue in die, prout ęger tolerare poterit.

Ante vsum horum remediorum, pars fouenda est decocto

coctio emolliente, quod etiam post eorum applicationem iterandum est, ad dolorem leniendum.

Inter remedia minus vehementia, sequens fructu vsurpari poterit.

℞. Ossis sæpiæ ℈. i. sacchari candi Drach. i. vitrioli ℈. ß. tuthiæ præparatæ Drach, ß. M. Fiat puluis subtilissimus, vngulæ inspergendus.

Si topicis hisce remedijs vngula absumi nequeat, ad chirurgicam operationem veniendum est; quæ fit hamulo perforato vngulam ad basim, deinde filum lineum duplicatum, acu traiiciendo, vtrinque ad basim arctè deligando, atque sic apprehensam incisorio instrumento abscindendo, prout fusius docetur à Celso, Paulo, Aetio, Hieronymo ab Aquapendente, in operationibus chirurgicis, alijsque quamplurimis.

Facta incisione, linteum aqua rosacea & albumine oui imbutum, est apponendum, ad dolorem sedandum, & inflammationem prohibendam. Ac deniq; siccantibus medicamentis; collirijs ex tuthia, thure, aloe, trochiscis albis Rasis, alijsq; siccantibus medicamentis cicatrix inducenda est.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER TERTIVS.

DE AFFECTIBVS AVRIVM.

PRÆFATIO.

VRES pluribus morbis conflictari solent, similaribus, organicis, & communibus, vt docet Gal. 1. de sympt. caus. c. 2. *qui cum non nisi per symptomata cognoscantur, ad symptomatum seriem eos reducere est animus. Symptomata verò quæ in auribus contingunt ... actiones læsas, aut vitia excretorum referuntur. Actio læsa, vel est auri propria, vel communis omnibus sensorijs. Actio auri propria, nimirum auditus, læditur abolitè, imminutè & deprauatè. Abolitè, in surditate, imminutè in graui auditu, deprauatè in sonitu aurium. Actio communis omnibus sensorijs est sensus tactus, cuius ratione doloribus obnoxia sunt. Vitia denique in excretis, ea omnia continent quæ ab auribus præternaturaliter egrediuntur. Sicque totus hic tractatus quatuor concludetur capitibus. Primum erit de surditate, & graui auditu. Secundum de tinnitu aurium. Tertium de dolore aurium. Quartum de exeuntibus præter naturam ex aurium cauitatibus.*

CAPVT PRIMVM.

De surditate, & graui auditu.

SVrditatem & grauem auditum eodem capite complectimur, quia fiunt ab iisdem causis, secundis magis & minus tantum differentibus: ita vt valdè excedentes auditum prorsus auferant, remissiores vero eum tantùm imminuant. Immo verò vterque affectus vulgò surditas nominatur; qui enim alios audire nequeunt, nisi alta voce loquentes, surdi esse dicuntur.

Surditas autem propriè dicta *κώφωσις* Græcis nominatur, cum nempe auditus omninò aboletur, adeò vt ea affecti, vel nullum penitus sonum audiant; vel si sonum aliquem auribus excipiant, illius tamen differentias percipere nequeant. Hi etiam sæpè muti sunt, si nimirum ab ortu surdi nascantur; non solum ex eo quod per auditum homines loquendi formulas addiscunt; sed etiam propter maximum consensum, qui est inter auditus & loquelæ instrumenta, per neruum quintæ coniugationis, cuius rami præcipui ad aures quidem feruntur, nonnulli tamen ad linguã & laryngẽ protenduntur; vnde fit, vt aurem interiorẽ vellicando, tussis excitetur. Et ratio euidens est. Siquidem surdi à natiuitate; si loquelæ instrumenta non haberent vitiata, aliquam vocem articulatam ex naturali instinctu ederent; quemadmodum reliqua animalia, etiamsi à natiuitate ab alijs eiusdem speciei animalibus segregentur, connaturalem proferunt. At surdi à natiuitate nullam vocem articulatam edunt, sed sonum tantum confusum, qui partium loquælæ inseruientium læsionem manifestam arguit. Læsio autem illarum partium potissimum est ab humiditate, quæ cum neruum illum afficiat, qui ad aures, linguam & laryngem protenditur, auditum & loquelam simul affici necesse est.

Grauis auditus *βαρυηκοΐα* Græcis appellatur, eoque affecti ægre sonum percipiunt, nec loquentes intelligunt, nisi alta voce clamantes. Alij verò, ne sic quidem audire satis possunt, nec nisi colloquentes ad aures ipsis loquantur, ac vociferentur.

Vterque affectus à cerebri, vel auri vitio exoritur.

Cerebri intemperies frigida, aut repletio, aut imbecillitas, aut alia quælibet læsio, in ea præcipuè parte, quæ nerui auditorij exortum, aut progressum occupat, surditatem aut grauem auditum potest efficere.

Auris affectus, vel in exteriore, vel in interiore auris parte versantur.

In exteriore cauitate auditus delectum efficit obturatio perfecta, vel imperfecta, à tumore, abscessu, sanguine, pure, pituita, alijsque rebus, tum intrinsecus, tum extrinsecus incidentibus. Aduertendum tamen est, meatus exterioris obturationem, integram & absolutam surditatem non posse efficere, sed tantum grauem auditum; quandoquidem per os etiã soni ad aures deferri possunt. Etenim meatus patens est ab auris interna cauitate ad palatum, per quem soni facilè ingrediuntur & ad aures sese insinuant, qui etiam meatus aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os apertum excipi multa ostendunt experimenta. Videmus enim surdastros, vt meliùs loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si vtraq; aure diligenter obturata, musica instrumenta baculo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquisitiùs audiuntur. Et in via, noctu alicuius procul aduenientis strepitum captamus, & è longinquo magis audimus; si baculi, aut ensis alterum extremum terræ affigamus, alterum vero dentibus apprehendamus.

In parte auris interiore surditatem, aut grauem auditum efficiunt humores in cauitate interiori collecti, & à capite præsertim defluentes: qui plerumque pituitosi sunt, nonnunquam tamen biliosi; vt patet *Aph.*28. *sect.*4. vbi Hipp. biliosas deiectiones surdis prodesse asserit; interdum etiam sanguinei, siquidem surditatem, quæ crisim comitatur; ex sanguinis fluxu per aures fieri compertum est. Illi autem humores à toto corpore interdum ad aures transmittuntur vt in febribus continuis, & præcipuè malignis. Eundem affectum producit mala additus organorum conformatio; qualis est, si tympanum nimis laxum euaserit à sono violento, vel humectatione. Ea ratione surdastri quamplurimi in constitutione austrina grauiorem habent auditum, quia membrana ab aeris humiditate relaxatur, aut nimis tensum, exsiccatumque post morbos acutos, vigilias, aut ieiunia, aut disruptum ab iisdem motibus ingentibus aut erosum à pure. Egreditur tamen aliquando pus ex suppurata aure, & sanguis in magnis concussionibus sine læsione auditus; quando exitus est inter os & membranam, sic enim septum illæsum permanet. Vel si reliquæ auris particulæ ab ortu; aut aliqua causa externa, vt ictu, casu, aliisque à debito naturali statu deiectæ sint. Intemperies denique frigida ab aere frigidiore, vel aqua frigidissima in aurem immissa; vel narcoticorum, aliorumque medicamento-

rum

cum vsu nimio, hunc affectum producere solita est.

Has omnes causas per propria signa diagnostica sigillatim distinguere difficillimum est. Arte tamen & coniectura in hunc modum elucidari possunt.

Si à cerebri vitio surditas contingat, aut alij etiam sensus læduntur, aut aliquis affectus peculiaris in cerebro apparuit, aut dolor capitis, aut grauitas, apoplexia, lethargus, aut alij huiusmodi.

Obturatio externæ aurium cauitatis oculis ipsis dignoscitur, si ad Solem cauitatem illam introspicias: tum que apparebit, num tumor, aut materia crassa, aut aliqua quæpiam substantia heterogenea cauitatem illam repleat. Tum etiam, si aliquid extrinsecus in aurem illapsum sit, ex relatu ægrotantis dignoscitur.

Si verò cauitas interior aliquo humore repleatur, pituitam esse iudicabimus, si fluxio pituitosa ægrotantem priùs infestauerit; aut si ille huiusmodi fluxionibus frequenter fuerit obnoxius.

Biliosum verò humorem hunc affectum producere indicabit febris biliosa prægressa, aut iam ægrotantem detinens, & acutissimi doloris præsentia. A sanguine verò fieri ostendit dolor grauans, & sanguinis redundātia in toto corpore. Et hæc in perturbationibus criticis præcipuè cōtingit.

Tympani laxitas, & humectatio dignoscitur ex causis prægressis humectantibus, & humida intemperie aliquam aliam partem affligente: vix enim fieri potest vt causæ humectantes hanc vnicam particulam afficerint.

Eiusdem tympani tensio & exsiccatio nimia, ex totius corporis siccitate, & causis exsiccantibus prægressis erit dignoscenda.

Tympani etiam disruptionem aut erosionem conijcere poterimus; si causæ vehementes rumpentesque, aut erodentes enumeratæ præcesserint.

Prognosis huius affectus in hunc modum instituenda est.

Surditas à natiuitate, & quæ longo tempore contracta est, eaque integra & absoluta, incurabilis est. Quæ verò non absoluta, sed diuturna, difficillimè, & vtplurimum nunquam curatur.

Surditas à bile, aut sanguine orta, cum in febribus continuis, & acutis tantùm soleat contingere, cum earum febribus continuis, & acutis tantum soleat contingere, cum earum febrium curatione solui consueuit.

Grauis auditus, si breui tempore non curetur, in omnimodam surditatem degenerat; teste Gal. *3. de compos. med. sec. loc. cap. 3.*

Membrana tympani rupta, vel cicatrix in ea relicta incurabilem surditatem efficit.

Surditas per internalla crescens, & decrescens curabilis est: ab humore enim mobili, qui interdum minuitur, & augetur, eam produci significat.

Surditas quæ à vitio cerebri excitatur, facilius curatur, quam quæ à proprio auris affectu producitur.

Curationem quod attinet; illa surditas quæ ab aliquo cerebri affectu dependet, non aliam curationem requirit, quam quæ dictis affectibus destinata est, à proprijs capitibus repetenda. Quæ à tumore exoritur, si ille durus sit, & inueteratus, curationem non recipit: si verò calidus & inflammatorius, illius curatio in aurium doloris curatione proponetur. Si verò à pure in aure collecto producatur, ex capite vltimo huius tractatus curatio erit desumenda, vbi de his agetur quæ præternaturaliter ex aure egrediuntur.

Si à siccitate hic affectus oriatur, curandus est, iuxta Rhasis præceptum, victu humectante, somno longiori, & capitis perfusione cum aqua tepida: quibus addi possunt humectantia in aurem immissa, vt oleum amygdal. dulc. & similia. Si ab aliqua re extrinsecus in aurem illapsa surditas vel grauis auditus oritur, ea protinus auferenda est eluendo, aut excutiendo, aut extrahendo: & si animalcula quædam sint, quæ auris cauitatem subierint, alliciendo, aut enecando. Eluuntur, infundendo quæ viam hanc lubricam reddunt, & humectant, dilatantque, vt lac, oleum amygd. dulc. vel decoctum aliquod emolliens & relaxans. Excutiuntur impetu quodam, vt sternutatione mota; sic enim spiritus impulsu, commotis illis partibus, quod in meatu auris latet, sæpè excluditur, idque citiùs, si priùs via, vt dictum est, dilatata & lubrica facta fuerit. Prodest etiam, inclinata aure affecta, supra pedem illius lateris saltare; qua ratione pueri post natationem aquam auribus influxam excutiunt. Si hæc non succedant, extractio molienda est auriscalpio, cauendo tamen ne dū intromittitur, illud quod inhæret vlterius propellatur. Ideò auriscalpij cochleare admodū tenue sit, vt facilius in aure contentis postponi possit. Vel forcipe ad id accommodata, vtrinq; acuta & aspera, illa apprehendi & eximi debent. Vel si neque hoc succedat, cum corpora dura sint, vt nucleus, vel lapis, alio instrumento apprehensa confringenda sunt, & dein, vti dictum, humore infuso eluenda. Si auriscalpium intromitti nequeat, specillū cotone inuoluatur in extima sui parte, deinde immergatur in terebinthinam, aut in aliquod aliud viscidum post immittatur in aurem, vt agglutinet id quod obstruit. Idem fit ex candela cerea, extrema sui parte visco inducta. Quod si aliquid visci, aut glutinis post extractionem intus inhæserit, id auriscalpio extrahendum. Sunt qui calamum aperiunt in extremis eius partibus vnam eius partem in aurem immittunt, alteram ore comprehendunt; vt inde frequenti suctu, quod intus conditum est, attrahant.

Animalcula ex aure alliciuntur, admotis quibusdam, quæ illis grata sunt, vt extrorsum repant: vt si lac cum saccharo, in spongiola auri adhibeatur, vel leuiter intrudatur, vel ficus, muersa, vel pulpa pomi dulcis, vel laridum, quo vermiculi citiùs eliciuntur; idque præsertim, si aures Soli obuertantur, dum hæc continent. Peculiariter verò hirudines casu ingressæ alliciuntur sanguine immisso in aures. Pulices verò pilis caninis in aurem introductis. Si autem viua sint animalia, enecanda sunt; mortua enim non amplius audi. tui obstrepunt, & facilius extrahuntur. Enecantur autem, si saliua auribus instilletur, aut propria vrina infusa.

Amara autem citius insecta enecant, vt centaurij, vel absinthij succus, aut decoctum aloes, & fella quælibet. Actia idem præstant, vt acetum, succus ceparum, & similia.

At cum frequentissima surditatis, & grauis auditus causa sit frigida intemperies, & humoris pituitosi influxus in eam partem; ad illius oppugnationem hæc præcipuè curatio dirigenda est.

Quia verò huiusmodi pituitæ influxus à cerebro ducit originem, illius ideò curatio ad eam partem dirigenda est, non absimilis ei, qui frigidæ cerebri intemperiei assignata est; quam prudens Medicus pro vario intemperiei gradu, eiusdem contumacia, moderari poterit.

Summa autem huius curationis erit, vt præmissâ victus ratione attenuante, & modice calefaciente, atque exsiccante, qualis in gutta serena præscripta est: vitando in primis ventos austrinos, & ab iis aures muniendo; vaporosa alimenta, & in primis allium & cæpe, quæ auditui nocent, tum etiam quę humores crassos ac pituitosos generant; vt inquā primū euacuatio vniuersalis instituatur per pilulas, apozema cepualicum, & purgans, tū per phlebotomiam, si illius indicationes adfuerint. Cui subnectatur, si affectus sit contumax, diæta sudorifica, eique succedant particularia remedia fluxionem reuellentia, vt cauteria, vesicatoria, errhina, sternutatoria, masticatoria, apophlegmatismi; peculiariter verò masticatoria sunt maximi vsus in hoc morbo, propter meatum qui ab interna aure ad palatum defertur, & aurū excrementa deponit. Ac denique morbo in longitudinem abeunte, ad pilulas vsuales, aut syrupi magistralem, opiatam cephalicam, puluerem, aut cucupham caput roborantem, & alia huiusmodi veniendum erit. Quæ omnia in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

In vsu diætæ, si affectus sit contumax, conuenient etiam sacculi, post assumptam potionem sudorificam capiti admouendi; quales in dicta curatione descripti sunt, iique non frigiditi tantum, vt ibi dictum est, sed etiam auribus erunt admouendi.

Peculiariter verò conducunt ad huius affectus curationem thermæ sulphureæ & bituminosæ, cum balneo, tum lotione capitis. Balneo si quidem sudores copiosi prouocantur, & materia fluxionis antecedens educitur. Lotione verò capitis cerebrum roboratur & exsiccatur, & humores in ipsam aurem impacti discutiuntur. Vtendi modus peculiaris à Penoto describitur, & valde commendatur,

datur, his verbis. *Nihil aequè conducit in surditate, etiam post centum remediorum vsum, quàm vt patiens optimè prius corpore mundato, & deinde capite purgato, sulphureis balneis caput madefaciat, hoc modo. Ex spongijs magnis consutis veluti cucupham ferat in capite, ad supercilia & infra aures descendentem. Sedeat sub canali balneorum, & verso epistomio aquā accipiat, quae absorpta spongijs, caput continuò calore suo fouebit, atque omnes capitis suturas auriumque commissuras diducens atque aperiens, vapores tollet: vel materiam impactam neruis visque auditorijs resoluet per halitum, aut adeo mutabit, vt breui sit abitura. Bis in die ita sedere eum conuenit ad horas duas, ac deinceps statim sudare in lecto, diaetamque adhibere tenuem, ex succis & iure carnium; vinoque, nisi oligophoro, planè abstinendum est.*

Tandem ad topica materiam iuri impactam discutientia veniendum est, quae in hunc modum administrari poterunt.

℞. Fol. origani, absynth. puleg. serpilli, saluiae, menthae, centaur. min. maluae, & althaeae, ana M i. florum chamomil. melil. stoechad. & anth. an. P i. cinnamomi & caryophyll. an. ℥. ß Decoquantur in aequis partibus aquae font. & vini albi sub finem additi. Colatura foueatur auris affecta cum spongia, calidè, manè & serò.

Ex eodem decocto poterit fieri suffitus in aurem per infundibulum, quem maximè prodesse certum est, ex eo quod vapor ex decocto calente eleuatus, penitissimas auris partes facilè penetrat.

Fomenti loco adhiberi potest panis cum semine carui subactus, & calens è furno per medium sectus.

Vel panis ordinarius ex clibano sumptus, & inferiori crusta ablata in spiritu vini immergatur, & calidè quantum aeger ferre poterit, ad aurem applicetur, vt vapor intromittatur.

Efficacior erit panis ex farina vulgari factus, & cum semine carui, baccis lauri, iuniperi, & nuce moschata subactus antequam coquatur; deinde post leuem cocturam, dum adhuc calet, diruptus, & auri laboranti impositus.

Si decoctum pro fomento & suffitu praescriptum fortius desideres, pulpa colocynthidis & radicis hellebori albi ad ʒ.i. vel ij. addi poterunt. Idem decoctum in vino albo solo, vel in vino & aceto parari poterit, vt magis penetret, & potentius discutiat.

Pro suffitu etiam vtiliter excipi poterit in auris meatum per infundibulum fumus caryophyllorum, caput muniendo linteo calidissimo, dum fumus excipietur.

Post fotum & suffumigium, liquor aliquis in aurem inijciendus est, eaq; postmodum cotone moschato obturanda.

℞ Olei amygdal. amar. & rutacei, ana ℥.i. M. infundantur calidè in aurem. Vel

℞. Olei de castoreo & lilior. albor. ana ℥. i. olei anethini ℥. ß. hellebori albi ʒ. ß. aquę vitę ℥ i Bulliant in B. M ad aquae vitae consumptionem. Colentur ad vsum dictum. Vel

℞. Radic. cyperi, baccar lauri, semin. anisi & cumini puluerator. an. ʒ. i. castorei puluerati ʒ. ß. olei rutae quantum satis. Misceantur, ijsque impleatur cepe magnum excauatum quod postea coquatur super prunas, & exprimatur succus in aurem instillandus.

Olea chymica efficacissimè operantur, qualia sunt oleū rorismarini, maioranae, saluiae, fęniculi, de spica, caryophyll. Quae tamen propter nimiam vehementiam sola non sunt vsurpanda: sed cum predictis in parua quantitate admisceri possunt in hunc, aut similem modum.

℞. Oleorum praedictorum ℥. ij. olei de spica, fęniculi, aut caryophyllorum, aut alterius cuiuluis ʒ. ß. vel ʒ. i. Misce.

Aquae etiam nonnullae in aurem instillantur, quae ad surditatem maximè conferre existimantur. Sic plurimum laudatur ab auctoribus aqua fraxini, quae elicitur, ramos virides fraxini vna extremitate igni admouendo, & ex altera extremitate aqua stillans vsui osseruanda. Praecipue confert quando surditas a causa calida oriunda est, & remedia valde calefacientia suspecta sunt. Si caliditas non timeatur, pari aquae vitae portione admista efficacior euadet. Matthiolus hanc aquam cum succis quibusdam permiscet, eamque sic compositam valde praedicat his verbis. *Fraxini spumam, quae à viridi ligno igni exposito manat, additis succis cyclaminis, scilla, rutae: aequalibus partibus, omnibus simul parumper feruefactis, plurimum valere ad surditatem scimus: si in aurem sanam hic liquor calidus infundatur, cum se cubitum receperit aeger: atque eum super affecta aure iacere oportet Vbi vero vtramque aurem surditas occupauerit, in eam fundatur quae minus affecta fuerit, & super alteram iaceat.*

Spiritus vini in quo helleborus albus infusus fuerit, in aurem affectam instillatus, magnae est efficaciae.

Alij multum commendant, succum hederae depuratum, cum vino albo potenti permistum.

Fella animalium, vt leporis, caprae, perdicis, maxime laudantur, si recentia vsurpentur, cum pari mellis portione misceantur, & in cepae pellicula incalescant.

Pinguedo anguillae maximo in vsu est. Ea autem colligitur dum anguilla magna in vero assatur, & suppositis lauri folijs excipitur, eaque tepide in aurem instillatur.

Zechius oua formicarum praedicat his verbis. *Oua formicarum contrita & cum succo cepa in aurem infusa, quàm vetustissimam surditatem persanant.*

Sanguis lupi iunioris calens in aurem instillatus surditatem curare creditur.

Denique, si affectus contumacissimus propositis remedijs non cedat, non esset abs re extremum tentare remedium, quod a Fonseca proponitur *consult. 58 tom. 2.* inunctionem nempe factam ex hydrargyro: quia surditas ex lue venerea contracta ita curari solet: quare etiam haec, licet talis non sit, forte curari poterit. Et ratio huic sententiae videtur suffragari, quia hydrargyrum tumores duros emollit & discutit, ac humores concretos & partibus impactos potentissime dissoluit: atque ita pituitam in auris particulis concretam, & reliquis remedijs non cedentem forte poterit dissoluere. Hoc tamen remedium, non nisi in desperato casu tentandum est: anceps enim & dubius admodum est illius euentus. Siquidem ab inunctione hydrargyri cerebrum valde labefactatur, & variae fluxiones concitantur: ita vt nonnullis ex lue venerea per hydrargyrum curatis, ipsa surditas aut grauis auditus interdum contingat: quamuis, vt antea dictum est, ex ipsa lue venerea contingens surditas interdum curetur. Et debite administrata hydrargyrosis, post sufficientes purgationes, nullam in cerebro noxam vtplurimum relinquat.

In topicorum remediorum administratione hoc perpetuò obseruandum, vt non frigida, sed semper tepida, aut calidiuscula in aurem immittantur. Pręterea nunquam medicamenta instillanda sunt, quin priora abstergantur. Instillato vero medicamento, auris perpetuò cotone moscharo obturanda, ille enim solus & per se surditati maxime conducit; quod confirmatur a Foresto *obser. 15. lib. 12.* his verbis. *Mulier Delphensis, cum ex diuturno morbo conualuisset, incidit in surditatem satis diuturnam, quae cum satis purgata esset, & deinde à medicamentis abstineret, & longo tempore adhuc surditate laboraret; vetula quaedam ei consuluit, vt granum vnum, vel alterum moschi optimi in bombace misceret, & auri perpetuò imponeret. Hoc remedio, praeter omnem spem, ab omni surditate liberata est. Ego multos quidem, quibus auris sanie longo tempore maderet curaui sola imposita bombyce, vel cotone, in quo moschus reseruatur; quòd & aurem exsiccaret, & simul surditatem tolleret.*

CAPVT II.

De sonitu aurium.

AVditionis sensus deprauatur in sonitu aurium: quēadmodum enim oculus debet esse omnis coloris expers, vt colores omnes obiectorum rite percipiat: & si aliquo colore praeternaturaliter afficiatur, vt in ictero, tunc deprauari visionem necesse est: ita auris nullum in se debet habere sonum, vt omnes sonos extrinsecus aduenientes percipere valeat, & si in ea sonus aliquis praeternaturaliter efficiatur, auditus deprauatur. Haec autem deprauata auditio παρακοή Graecis, Latinis Obauditio nominatur; vulgò etiam tinnitus aurium appellari consueuit, quamuis tinnitus propriè vnicam tantum deprauati auditus differentiam constituat, vt in sequentibus patebit.

Fit autem ſonitus in aure, ex commotione præternaturali aeris vernaculi, ſeu congeniti in auris cauitate contenti. Quamuis enim aer ille congenitus naturaliter in aure moueatur, vt docuit Ariſtoteles, ſonus tamen ex eo motu non exauditur, niſi quando aurem manu concaua, aut alia re ſimili obturamus: tunc enim melius fit auditio in aure interna, cum aeris externi ad aurem ingreſſus impeditur, vt docetur vulgari experimento: ſi nimirum teſtudinis, aut alterius inſtrumenti muſici manubrium dentibus apprehendamus aures obturando; tunc enim ſonus quadruplo maior percipitur, quam ſi apertis auribus excipiatur; quia ſonus teſtudinis per continuitatem manubrij in os ingreditur, & ad auris cauitatem ſeſe inſinuat per patentem canalem, qui ab aure ad fauces exporrigitur. Motus autem ille naturalis aeris implantati, fit à ſpiritu *ἀκουστικῷ*, ſeu auditorio, qui continuò in aurem influit, & aerem illum tenuem & mobilem leuiter exagitat. Si verò aer ille implantatus ſolito vehementius moueatur, tunc ſonus intra aurem percipitur, qui præternaturalis eſt, & auditum vitiat.

Cauſæ vero aerem vernaculum præternaturaliter commouentur quamplurimæ ſunt. Præcipua tamen & frequentiſſima eſt vapor, flatus, aut ſpiritus in aurem ab alijs partibus tranſmiſſus, vel in ipſa aure genitus. Si ab alijs partibus feratur, vel toto corpore, vel ab aliqua parte peculiari ducit originem. A toto corpore promanat in febribus, vnde Hipp. *in Coacis, Bombus in acutis, & ſonitus aurium lethalis.* Et ille aurium ſonitus fit a ſpiritu flatuoſo, per arterias a toto corpore ad aures tranſmiſſo. Frequentius tamen accidere conſueuit in principio paroxyſmorum, & inſtante criſi per hæmorrhagiam. A parte peculiari flatus eleuati ad aures transferuntur, nempe a ventriculo, hepate, liene, meſenterio, vtero, alijſque partibus. Vnde in vomitu vehementi, melancholia hypochondriaca, & hyſterica ſuffocatione aurium tinnitus frequenter ſolent contingere. A capite etiam frequentius ſpiritus flatuoſus, ex frigidis & pituitoſis humoribus excitatus a calore debili, in aures defertur per venas, arterias, & quintam neruorum coniugationem; per quas etiam vias vapores & flatus ab inferioribus partibus tranſmittuntur.

In aure ipſa generatur flatus ex materia pituitoſa in auribus contenta; vnde fit, vt grauis auditus cum tinnitu aurium ſæpiſſimè coniunctus ſit. Ab humore enim fit obſtructio, a qua ſurditas, aut grauis auditus, dum in minori copia redundat: à flatibus verò ex eodem humore eleuatis aurium tinnitus generatur.

Aliæ vero cauſæ ſonitum aurium excitantes ſunt, percuſſio capitis vehemens, ſonus vehementior, aurium vlcera, calida intemperies, debilitas, & ſenſus exquiſitior.

Percuſſio capitis vehemens, ſpiritus in capite contentos violenter commouendo, facit vt illi in aurem conſertim propellantur, & ſonitum edant.

Sonus vehemens in aurem violenter impulſus, aerem implantatum maximè exagitat, vt commotio illius diutius perſeuerans ſonitum diuturniorem efficiat.

Aurium vlcera, puris, aut ſaniei feruore, ſtrepitum quendam in aure excitare ſolent; quod etiam fieri poteſt a ſpiritibus maiori copia in partem vlceratam translatis, & in auris cauitatem effuſis, aeremque implantatum commouentibus.

Calida intemperies arteriam auris interiora ſubeuntem multo ſpiritu replet, vnde contingit, vt pulſatio fiat vehementior, & ſonus pulſans in aure excitetur, Vel copioſior ſpiritus per arteriam illam effuſus in aurem, aerem vernaculum commouet & ſonitum producit. Et ab iſta cauſa ſonitus aurium diuturnus efficitur per menſes & annos interdum perſeuerans.

Auditus debilitas ſonitum aurium efficere ſolet, vt in conualeſcentibus; quia omnis ſenſus debilitatus ab obiecto non ſolum vehementiori, ſed etiam mediocri offenditur; ſic illi qui debilem habent viſum, à lumine etiam moderato læduntur.

Ac denique ſenſus exquiſitior: ex Gal. *lib. 3. de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. tinnitum aurium efficit eadem ratione; quia ſcilicet obiecta etiam moderata illum nimium afficiunt. Ille autem ſenſus exquiſitior præternaturalis eſſe debet, vt affectum præternaturalem efficiat. nam ſenſuum perſpicacitas per ſe actionem deprauatam non poteſt producere: quin potius, quò exquiſitior eſt ſenſus, eò minus aberrare debet. Præternaturalis autem efficitur a calida intemperie, vlcere, aut alio conſimili affectu: quemadmodum partes inflammatæ contactus moderatos deprauatè ſentiunt, nempè dolorificè. Vel ſi exquiſitus ſenſus in ſtatu naturali conſiſtat: exiſtimandum eſt cauſam tinnitum efficientem eſſe præternaturalem, & excedentem ratione illius exquiſiti ſenſus: vapor enim v.g. ita exiguus, vt à ſenſu obtuſiori non percipiatur, ſicque actionem non lædat, ab eo qui exquiſitiori ſenſu præditus eſt percipietur, & tinnitum efficiet: atque ita in hoc præternaturalis erit, in alio verò ſanitatis limites non excedet.

Variæ dari poſſunt aurium ſonitus differentiæ, quæ a vaporum multitudine, vel paucitate, craſſitie, vel tenuitate: motu celeri, aut lento oriuntur: ſi enim vapor, aut flatus multus ſit, craſſus, & celeriter moueatur: ſenſorio exhibebit ſimilitudinem aquæ rapido curſu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus inſtrumentorum muſicorum, vel venti robotantis, vel id genus ſimilia. Quod ſi paucus ſit, craſſus, & celeriter moueatur, arboris confractæ, vel domus collabentis, ſubitæque ruinæ, vt catapultæ ſpeciem refert. Si multus ſit, tenuis, & celeriter moueatur: ſibilum excitare ſolet, & torrentis cuiuſdam lenioris imaginem. Si paucus ſit, tenuis, & celeriter moueatur: tinnitum excitat. Si multus ſit, craſſus, & lente moueatur: murmura quædam excitare ſolet. Si paucus ſit, craſſus, & lente moueatur, ſuſurrum repræſentat. Si multus ſit, tenuis, & lente moueatur: ſibilum remiſſionem refert. Ac denique cum gradus innumeri dari poſſint craſſitiei & tenuitatis, multitudinis & paucitatis, motus celeris & tardi: pro eorum ratione, innumeri propemodum ſonorum modi in auribus produci poterunt: prout magis, vel minus: ad hanc, vel ad illam accedere videbuntur.

Diagnoſis prædictarum cauſarum certa haberi non poteſt, docente Galen. *3. de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. artificialem tamen coniecturam ex cauſis prægreſſis, alijſque circunſtantijs elicere poſſumus.

A flatuoſo ſpiritu fieri ſonitum aurium, inde colligi poteſt: quod interdum ceſſet, & interuallo poſito reuertatur: tum etiam ſi præceſſerint cibi flatibus generandis idonei.

Per conſenſum ab alijs partibus fieri oſtendunt, ſi aliqua alia pars affectu peculiari laboret, & affectus per interualla repetat.

A cerebro præſertim fieri teſtatur dolor capitis præcedens, aut grauitas eiuſdem, & vtplurimum nocumentum alijs ſenſibus communicatur.

In ipſis auribus vitium eſſe teſtatur ſonitus continuus, & ſine vlla intermiſſione infeſtans.

A materia frigida affectum produci cognoſcimus: ſi æger a calidis medicamentis iuuetur, & ſi ſanitatis tempore omnes ſtrepitus facile præferat.

A vaporibus craſſis, vel tenuibus: paucis, vel copioſis, affectum produci oſtendunt ſonorum differentiæ, quæ in aure percipiuntur, ſuprà propoſitæ.

A facultatis imbecillitate exoriri, facile patebit ex ijs quæ præceſſerunt; vtpote morbis præcedentibus, ex quibus vix dum ægri conualeſcere incipiunt.

A calida intemperie, & exquiſitiori ſenſu inde oborto fieri conijcimus; dum æger percipit caliditatem in capite circa aures; cauſæ calefacientes præceſſerunt, & flatus diſcutientia medicamenta malum augent: tum etiam quod æger ſanitatis tempore magnos ſtrepitus, propter ſenſum exquiſitum, perferre non poteſt.

Quod ad prognoſim ſpectat, recens aurium tinnitus facile curatur, chronicus vero difficilè, eoque magis, ſi à lue venerea ortum duxerit. Qui à cauſa calida ortum ducit, facilius curatur; qui à frigida, difficilius.

Diuturnus aurium tinnitus, à materia pituitoſa in aure contenta oriundus, in ſurditatem degenerat: aucta enim materiæ illius copia, meatus auditorius obſtruitur, & ſpiritus influxus ad aurem inhibetur.

Curatio huius affectus pro varietate cauſarum varia eſſe debet.

Ac primum curatio sonitus aurium, qui per consensum aliarum partium generatur, a curatione affectuum illarum partium dependet; & ideò ex proprijs cuiusque capitibus erit desumenda.

Qui verò ab aure primario affecta exoritur, peculiarem curationem desiderat; & si a frigida intemperie, crassioriq; flatu generetur, eandem curationem desiderat, quæ in graui auditu descripta est, consimiles enim sunt affectus, qui sæpè simul complicantur, aut vnus in alium degenerat; tinnitus enim non rarò grauis auditus, & surditatis prodromus esse consueuit.

Omnia igitur remedia, tum vniuersalia, tum particularia, superiori capite ad surditatis, & grauis auditus curationem proposita, huc transferri poterunt.

Si ab aurium vlcere tinnitus prouenit, non aliam postulat curationem, quam quæ vlceri debetur; qualis capite sequenti proponetur.

Si a sensus debilitate procedat, vt in conualescentibus ab aliquo morbo grauiori; instauratione ac refectione totius corporis spôtè affectus euanescit, poterunt tamen interim olea quædam temperata in aurem infundi, ad symptoma demulcendum, vt chamæmelinum, anethinum, amygdalar. dulc.

Ac denique, si a calida intemperie, vel exquisitiori sensu ducat originem; victus refrigerans & humectans præscribendus est, tum etiam refrigerantia in aurem immittenda, a mitioribus ad fortiora progrediendo. Ac primum instillari poterit decoctum hordei, violarum, lactucę, nymphęę, quibus ad penetrationem aliquid melissæ, aut chamæmeli addi poterit. Quibus non conferentibus, succi lactucæ, portulacæ, hyoscyami vsurpandi sunt: imò ad papaueris succum, & ipsum opium confugit Gal. quibus tamen parcè & summa cum cautione vtendum est, ne calore natiuum partis debilitando, auditum nimis haberent.

CAPVT III.

De dolore aurium.

Avrium dolor ὠταλγία Græcis nominatur, estq; grauissimus affectus, tum propter partem affectam, membranam putà interiorem auris cauitatem ambientem, tum propter cerebri vicinam, cujus ratione illud non rarò in consensum trahitur.

Cum autem omnis dolor a solutione continui oriatur, quæcumque partium illarum sensibilium auris cauitatem ambientium continuitatem soluere possunt, aurium dolorem excitare solent; quorum præcipua sunt intemperies, tum immaterialis, tum humoralis, seu cum materia côiuncta, vulnera, vlcera, & res externę in auris cauitatem illapsę, vel immissæ.

Frigida intemperies sæpè aurium dolorem excitat, induciturque a ventis frigidioribus, balneo aquæ frigidæ, alijsque causis impensius refrigerantibus. Calida intemperies sine materia, rarò aut nunquam aurium dolorem producit, quemadmodum frigida, nam frigidum partibus hisce neruosis & membranosis inimicum est, calidum verò amicum: neque dolorem in auribus efficere potest, quin multum excedat, sicque humorum defluxum ad partem alliciat; vnde materialis intemperies producitur. Hac de causa nec Galenus, neque alius Græcorum, calidæ intemperiei mentionem fecerunt, quamuis Auicenna & Arabes ferè omnes eam proposuerint.

Materia verò frigida dolorem aurium efficiens, est pituitosa, vel serosa in aures a cerebro defluens: vel flatus ab eodem cerebro, aut partibus inferioribus transmissus.

Materia verò calida, vel biliosa est, ex venis & arterijs in prædictas partes illapsa: vel sanguinea, per dictas etiam vias effusa, a qua inflammatio generatur.

Prædictæ causæ solutionem continui occultam producunt, a qua dolor excitatur. Solutiones verò manifestæ, vt vulnera & vlcera, non est dubium, quin dolorem etiam inferre possint. Vulnera fiunt a causis externis pungentibus, incidentibus, & contundentibus, ita vt contusio ad hanc classem referatur. Vlcera verò fiunt, vel post inflammationem abscessu rupto, vel ab humoribus acribus partem erodentibus.

Denique res externæ in aurem immissæ, si duræ, acutæ, aut alio quouis modo mordentes, aut vellicantes sint, dolorem proculdubio efficere consueuerunt.

Diagnosis harum omnium causarum ita instituenda est. Si intemperies immaterialis sit, nulla sentitur grauitas in aure, neque vlla tensio, & nullus tumor apparebit. Frigidam autem esse intemperiem cognosces ex eo, quod causæ refrigerantes præcesserunt, vt peregrinatio tempore hyberno, a frigore externo dolor intenditur, & admotis calefacientibus lenitur. Calidam vero intemperiem indicabunt externæ calefacientes: vt insolatio, vel aer calidior, & noxa a remedijs calidis in aurem iniectis: leuamen vero a refrigerantibus.

Si ab humore pituitoso dolor excitetur, grauitas quædam in aure & ipso capite percipietur: tum fluxio pituitosa interdum aliquam aliam partem infestabit. Præterea causæ refrigerantes præcesserunt, vt aer frigidus & aquilonius, alimenta frigidiora: adestq; tempestas hyemalis, ætas senilis, & remedia.

Si a flatu oriatur, dolor erit vehemens sine pondere aut grauitate: interpolatus: non continuus, & cum tinnitu coniunctus.

A seroso humore fieri ostendunt, alij affectus ab eodem producti, & simul ægrum infestantes: vt fluxiones acres & tenues in dentes, oculos, aures, pectus, aliasque partes: & serosi humoris per vomitum, aluum, vrinas, aut sudores euacuatio.

Si ab humore bilioso ducat originem, dolor erit pungens & acutus, cum caloris sensu adiuncto: a refrigerantibus iuuabitur, & biliosæ quædam humiditates interdum è capite manabunt: quibus accedunt calidum & biliosum temperamentum, ætas iuuenilis, tempus æstiuum, victus ratio calidior, aliæque causæ calefacientes, a quibus lædi æger consueuit.

Inflammatio cognoscitur ex dolore intenso & pulsatili, cum calore insigni, & rubore, interdum ad malas, & tempora sese extendente: quibus febris adiuncta est continua, & intensa, necnon aliquando delirium, conuulsio, syncope, & frigiditas extremorum.

Vulnus ex sanguine ab aure profluente cognoscitur: vlcus vero a pure vel sanie. Sed quia puris effluxus interdum a cerebro fit per aures, distinctione opus est. Si enim procedat a cerebro, dolor capitis aliaque apostematis cerebri signa præcesserunt: & primo sanies magna copia effunditur: deinde sensim minuitur, donec ex toto consumpta sit. Potest quidem magna copia effundi ex abscessu auris: sed inflammationis in aure conceptæ signa præcesserunt. Huic postea vlcus succedit, quod postmodum, siue ab abscessu, siue a fluxione humoris acris duxerit originem, sequentibus signis innotescit. Pauca puris, aut saniei quantitas sensim & continuo profluit: dolor, ardor & punctionis sensus in ipsa aure percipitur, pręcipuè dum auriscalpium immittitur. Imo vero vlceris differentias coniectura quadam assequi poterimus. Si enim vlcus sit in osse, cognoscitur ex sanie tenui ad citrinum colorem vrgente, & ex affectus longitudine. Si sit profundum, ex puris multitudine: si mundum sit, ex pure laudabili: si sordidum, ex crassitie & copia eiusdem: si virulentum: ex sanie tenui: si putridum, ex fœtore puris: si corrosiuum, ex eo quod post saniem sanguis egreditur: fistulosum, ex vetustate vlceris, sanie virulenta, & carne callosa ac duriori. Denique extrinsecus in aurem immissa, vel illapsa, aut sensibus percipiuntur in auris cauitate contenta, aut ex relatu ægrotum addiscuntur.

Prognosis doloris aurium varia est pro varietate causarum. Qui a nuda intemperie ducit originem, facilè curabilis est. Qui a materia frigida, pituitosa, serosa, vel flatuosa producitur, non est quidem valdè periculosus, sed chronicus vtplurimum esse consueuit. Qui vero a calidis humoribus, & præsertim inflammationem efficientibus exoritur, admodum periculosus est; cerebrum enim propter vicinam trahitur in consensum, vnde deliriũ, & conuulsio subsequi côsueuit. Iuuenes in hoc morbo magis periclitantur.

Cùm enim calidiori temperie præditi sint, & sanguine calidiori, intensior fit inflammatio, quæ calorem natiuum cerebri dissoluit, prorsusque hominem extinguit; vnde fit, vt ægri plerumque intra septimum diem intereant. Senes verò, cùm humores habeant frigidiores, minore inflammatione afficiuntur, sicque minus periclitantur.

Vlcera in auribus difficilè curantur, quia cerebrum vicinum ad eas partes excrementa deponit. Ea tamen quæ abscessus consectaria sunt, facilius curantur, tum etiam ea, quæ plus laudabilia generant. Vbi verò sanies virulenta, fœtida, aut alia praua qualitate prædita fuerit, difficillimam curationem arguit; idque magis, si vlcus fistulosum, aut cum ossis carie copulatum fuerit.

Curatio, non secus ac diagnosis & prognosis, iuxta varietatem causarum varianda est.

Si enim a frigida intemperie nuda producatur, calefacientia remedia auri admota ad illius curationem sufficiunt, qualia in surditatis curatione fuere proposita, ac præcipue fotus & suffitus, tum etiam olea calefacientia, ibidem descripta. Calida verò intemperies, si aliquando sine materia contingat, topicis refrigerantibus quæ paulò inferius proponentur, edomari poterit: ac præcipue oui candido cum lacte muliebri subacto, & in aurem instillato.

Si a frigida intemperie cum materia coniuncta, pituita scilicet, aut flatu, aut serosa materia; eadem curatio erit administranda, quæ ad surditatis curationem fuit proposita. Vt primum corpus euacuetur, cerebri intemperies corrigatur, & topica remedia calefacientia, ac discutientia auri admoueantur, a curatione prædicta desumenda.

Si a calida intemperie, cum biliosi humoris affluxu, aurium dolor producatur, qui chronicus fit, aut per interualla recurrat. Primum humor ad partem affluens reuellendus erit phlebotomia, qua etiam calida intemperies totius corporis, nedum ipsius hepatis, in quo humor biliosus generatur, emendari poterit. Deinde humoris peccantis euacuatio fiet purgationibus idoneis. Dicta hepatis intemperies calidior emendabitur iulepis, aut iniubiis refrigerantibus, sero lactis caprino, aquis mineralibus & acidulis & vitriolatis, balneis aquæ tepidæ, & similibus. Ac denique ea omnia conuenient, quæ in doloris capitis a calida intemperie oriundi curatione proposita. Dolor verò ipse demulcebitur topicis refrigerantibus & anodynis, pro inflammatione infrà describendis.

Inflammatio auris curabitur, misso prius sanguine, ea quantitate, quæ tum plenitudini satisfaciat, tum humorem ad aurem affectam confluentem reuellere possit, idque præmisso clystere emolliente, refrigerante & laxante. Debet autem sanguis detrahi magna copia, iteratis saltem vicibus, id enim postulat morbi magnitudo & acuties. Secanda est autem vena cephalica è directo auris affectæ. Si à suppressione mensium, aut hæmorrhoidum affectus originem duxisse videatur, venæ inferiores aperiendæ sunt, dempta prius plenitudine per venam brachij: Imo & absentibus huiusmodi causis, venarum inferiorum apertio optimam reuulsionem præstabit ad opposita distantissima, cui etiam vsui conferent hirudines ano affixæ.

Reuulsiones etiam commodè fiet per frictiones, & ligaturas brachiorum & crurum; cucurbitulas scapulis & dorso admotas, tum siccas, tum scarificatas.

Interdum etiam ad deriuandum, cucurbitula scarificata ponè aures apposita, multum iuuat; vt docetur historia luculenta a Zacuto Lusitano proposita, *obs.64.li.1. praxis admirand.* his verbis *Diuinus senex lib.2. epid. sect.6. post medium sic præfatur. Ad aures dolorem, cucurbitam affigito. Hac memoranda sententia summam attulit opem misero cuidam, qui ex dolore auris atroci malè habens, omnibus præsidijs destitutus vigilis debilis, & amens factus, continuo febriens, in horas moriturus sperabatur. Hic cum ex venæ sectione, cucurbitulis cestis, humeris, collo affixis; reuellentibus clysteribus, expurgantibus. cæterisque reuulsorijs auxilijs, sicut & anodynis, intra aurem inditis, nullam sentiret vtilitatem, cucurbitula scarificata, iuxta aurium glandulas applicita, leuatus est: extracto enim copioso sanguine inflammationeque resoluta, huius auxilij beneficio omninò sanus permansit.*

Idem Zacutus Lusitanus, *in praxi ad historias*, laudat hirudines ponè aures admotas quaternario numero, quas maximum leuamen attulisse refert iuueni cuidam, sæuissima auris inflammatione laboranti.

Mirandum etiam interdum effectum profert arteriotomia in temporibus celebrata, ad aurium dolorem atrocissimum compescendum, sanguinem feruidum & spirituosum educendo, qui symptoma illud grauissimum producebat. Operandi modus a nobis expositus est, in curatione doloris capitis a materia calida oriundi.

Purgatio etiam in hoc affectu vtilissima est, ex cholagogis composita; humores enim biliosi sanguini permixti, eique fluxibilitatem, & antiperistasin conciliantes, ad inferiora retrahuntur, & foras educuntur.

Postmodum verò iulepis refrigerantibus, tota humorum massa contemperanda est; qui fiunt ex decocto lactucæ, portulacæ, plantaginis, acetosæ, & similium, cum syrup. limon. granat. aut papaueris, rhœados.

Interim verò, dum prædicta remedia vsurpantur, topica continuò administranda sunt, quæ perpetuò anodyna esse debent propter doloris vehementiam, cuius mitigatio reliquas indicationes superat, quarum tamen ratio haberi poterit, si prædictis anodynis, in principio & augmento, leniter repellentia admisceantur; in statu verò & declinatione resoluentia; quorum exempla talia esse potuerunt.

℞. Lactis muliebris recenter mulcti ℥.ij. album. oui agitati, vt in liquorem abeat ℥.ß. M. instillentur tepidè in aurē.

Vel lac solum ab vbere in aurem instillatum, valdè dolorem lenit.

℞. Fol. plantag. & solani, ana M.i. flor. chamomil. & melil. ana P.j. Fiat decoctio, cuius fumum æger excipiat in aurem per infundibulum.

℞. Ol. viol. nymphææ & rosac. ana ℥ i. M. instillentur in aurem tepidè suffumigium.

Aselli in prædictis oleis infusi & expressi, præstantius faciunt anodynum; hæc enim animalia eximiam habent vim dolorem sedandi, eaque ratione in doloribus dentium, hæmorrhoidum aliisque vsurpantur. Vel dicti aselli viui capiuntur, & in oleis cum aqua decoquuntur ad aquæ consumptionem.

Si ardor sit valde intensius, succi refrigerantes oleis prædictis admisceri poterunt, in hunc modum.

℞. Ol. nymph. & rosac. ana ℥.i. succi solani & plantag. ana ℥ ß. M. instillentur in aurem.

Oxyrrhodinum a Practicis non paucis vsurpatur, ex olei rosacei partibus duabus, & aceti parte vna compositum, quod tamen suspectum esse debet, quemadmodum omnia quæ potenter repellunt. Periculum enim est, ne humor defluens in cerebrum vicinum retrocedat. Estque præceptum generale perpetuò obseruandum, ne inflammationibus, quæ partibus nobilibus proximæ sunt, repellentia admoueantur. Admisceri tamen possunt leuiora repellentia cum anodynis & relaxantibus. Sic enim fluxionem moderate reprimunt, nec tamen eam longius propellunt, cuiusmodi sunt antea proposita, quibus etiam sequens commode addi poterit.

℞. Ol. rosac. & nymph. ana ℥.j ß. aquæ rosar. & plantag. ana ℥.ß. lactis muliebris ℥ j. mucilag. semin. psyllij & cydon. extractæ cum aqua rosar. ana ʒ vj. M. iniici in aures guttulas aliquot huius liquoris tepentis, & circum aures, lintea in liquore macerata, appone.

In dolore vehementissimo ad narcotica interdum confugere cogimur: sed rarò ea vsurpanda sunt, & maxima cautione adhibita, quia cerebro inimica sunt. *Noui quendam* (inquit Gal. *3. de comp. med. sec. loc.*) *solo vsum opio, & vocem & sensum ægro ademisse; vt ne opobalsamo quidem, aut alijs iniectis calefacientibus, homo amplius restitui potuerit.* Si igitur magna vrgeat necessitas, in hunc modum præscribenda sunt.

℞. Ol. de sem. papaueris ℥.i.ß. camphoræ, opij, an. gr. ij. M. instillentur in aurem.

℞. Ol. amygdal. dulc. ℥ ij. succi maluæ ℥.ß. myrrhæ ʒ.ß. croci ℈.ß. opij, gr. iij. vel iv. M. vtatur vt supra.

In topicorum administratione diligenter obseruandum est Gal. præceptum, quod habetur *lib. 3. de comp. f. med. sec. loc.*

loc. cap. 1. vt ſcilicet auris inflammatione affecta non attingatur, ſed medicamenta in eam inſtillentur per auricularium ſpecillum, lana molliſſima obuolutum, & in ijs intinctum; tum æger interrogetur, num medicamentum tepidum ei videatur, & num calidius ipſum ferre poſſit, & ad tantam caliditatem procedatur, vt ipſum non offendat. Tinctum itaque pharmaco ſpecillum ad principium meatus auditorij moderatè imponendum eſt, vt ex eo in altum medicamentum defluat; idque toties iterandum, donec meatus impleatur; mox lana eodem medicamento imbuta, tum meatus oſculo, tam auri vniuerſæ imponenda eſt.

In ſtatu morbi olea leniter reſoluentia cum anodynis permiſcenda ſunt, in hunc modum.

℞. Ol.chamæmel.amygdal.dulc.& violac.an.℥.i.ol.lilior. ℥.ß.M.

Sed fomenta & ſuffumigia potentiùs reſoluunt, quæ ex decocto ſequenti parari poterunt.

℞. Rad.alth.℥.i.fol.maluæ,ſolani,hyperici: ana M.i.ſem. lini ℥.ß.ſem.maluæ.alth.& papau.albi,an.ʒ.ij.flor.chamom. aneth. & roſar. an.P.i. Fiat decoctio in aqua, vel lacte, pro fotu vel ſuffitu. Aqua è ſtipitibus fraxini educta, in aurem inſtillata mirificè dolorem ſedat, eiuſque cauſam reſoluit. Stipites fraxini virides igni admouendi, & aqua ab eorum extremitatibus ſtillans vſui reſeruanda.

Si tumor reſolui non poſſit, ſed ad ſuppurationem tendere videatur; quod ex doloris incremento, pulſatione maiore, & febre intenſiore dignoſcitur: naturæ motus adiuuandus erit, & cataplaſma ſequens admoueri poterit.

℞. Reſidentiam prædicti decocti, pro fotu & ſuffitu deſcripti,cui adde adipis anſeris,gallinæ,medullæ vituli, mucilagin.ſem.pſyllij & fænugr.an.ʒ.i.olei chamom. violac.an. ʒ.i.butyri recentis ℥.i.ß. croci ʒ.ß. Fiat cataplaſma.

Cataplaſma de mica panis hic etiam erit conuenientiſſimum, dolorem enim ſedat,& ſuppurationem leniter fine calefactione iuuat, eaque ratione in omni phlegmone fęliciter vſurpatur. Illius compoſitio talis eſt.

℞. Medullæ panis albiſſimi ℔.i.Coquatur in lacte caprino ad pultis conſiſtentiam; deinde adde vitellos ouor.nu.ij. ol.roſac.℥.ij. croci ℈.i. Fiat cataplaſma.

Maximè etiam commendatur cataplaſma ex cæpa Victorij Fauentini,quod in hunc modum componitur.

℞. Cæpam nu.i. butyri recentis ℥.ol. chamom. & roſac. an.℥.i.croci ℈.i. Fiat cataplaſma,quod moderatè calidum parti applicetur.

Facta ſuppuratione abſceſſus rumpitur,& pus egreditur per auris membranam rarefactam, aut eroſam, Tumque æger in aurem affectam decumbere debet,vt pus commodè effluat; & in aurem infundenda, quæ pus eluere, & abſtergere valent.

℞. Decocti hordei ℥. iv, mellis roſac.ʒ.i. M. inſtillentur tepidè in aurem.

Si a puris acrimonia vlcus generetur, peculiaris cura illa adhibenda eſt, quæ etiam conueniat vlceri ab humorum influxu oriundo.

Ac primum, quia ex ſententia Galen.4.*de compoſ.med.ſecund. loc.* topica alicui membro adhibere non debent niſi prius toto corpore repurgato: Euacuationes ſolennes inſtituendæ ſunt per phlebotomiam,& catharſim,ęgrotantis naturæ,& temperamento appropriatam: eæque per curationis decurſum repetendæ, quoties opus videbitur. Mox topica abſtergentia & exſiccantia vſurpanda, a mitioribus ad validiora progrediendo.Quorum exempla talia eſſe poterunt.

℞.Mellis optimi, & vini albi antiqui an.ʒ.iij. Bulliant ad deſpumationem, & inſtillentur in aurem, cotone poſtmodum eodem liquore imbuto obturandum.

Deinde,vt medicamentum potentius efficiatur, ſuccum marrubij, api, abſinthij, centaurij minoris, aut cyclaminis cum melle admiſce, leuiter decoque,& in aurem inſtilla. Vel

℞. Succi betæ ℥.i. marrubij ℥.ß. mellis opt. ʒ.vj. Coque parum, poſteà adde ſyrupi abſinthij ʒ.ij. M.

Fortius medicamento ita parabitur.

℞. Succi cyclaminis ℥.i.myrrhæ ʒ.i.croci ℈.ß. thuris ℈.i. viridis æris ℈.ß. vini antiqui ʒ. i.ß. Bulliant leniter ad vini conſumptionem; liquor bis; aut ter in die infundatur.

Nota, ante quamlibet liquor infuſionem aurem eſſe abluenda hydromelite tepido, probeque abſtergendam peniculis,ex mundis linteis confectis, vel ſpecillo auriculario cotone obuoluto.

Deterſum vlcus ſufficienter, ad cicatricem perducendum eſt medicamentis epuloticis,in hunc modũ vſurpatis.

℞. Ariſtolochiæ rotundę,cortic granat.& gallanan.℥.ß. Coquantur in æquis partibus vini & aquæ ferratæ ad ℔.ß. Colat adde ſucci plantag.& polygoni.an.℥.i.mellis roſat.ʒ. ij. M.inſtillentur in aurem. Vel

℞. Thuris, myrrhæ, ana ʒ.i. gummi iuniperi ʒ.ß. ſarcocollæ, ladani, an.℈.i. Fiat puluis, qui excipiatur terebinthina, & fiant paſtilli, ſupra carbones inijciendi, quorum fumum recipiat æger in aurem per infundibulum.

Vel puluis iſte miſceatur cum aliquo ex ſuccis prædictis, & auri inſtilletur. Vel alumen vſtum cum vino mixtum in aurem infundatur; potentiſſimam enim exſiccandi vim obtinet.

Si vlcus contumax fuerit, & vetuſtatem contraxerit; a fluxione foueri neceſſe eſt,cuius remotioni incumbendum eſt purgationibus vſualibus,dięta ex guaiaco,& ſalſa parilla,errhinis,maſticatorijs,cauterijs,alijſque remedijs fluxionem auertentibus.Mox vlceris exſiccationi incumbendum eſt remedijs fortioribus, quale eſt antea præſcriptum, ex ſucco cyclaminis,myrrha,viridi ęris,alijſque compoſitum. Vel ſequens Valeſci,quo ſe aurium vlcere laborantem Presbyterum ab octo annis,curaſſe refert.

℞. Mellis ʒ.x.aceti ʒ viij. Coque ad ignem, & deſpuma, deinde adde viridis æris ʒ.i.M.

Hæc remedia manè & ſerò in aurem infundenda ſunt, & antequam inſtillentur,auris abluenda eſt ſequenti decocto.

℞. Folior.abſinth. althææ, & agrimon.an.M.i. Fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis: & vini albi ſub finem additi ad ℔.ß.In colatura diſſolue oxymel.ſimpl.℥.i.ß.alum. puluerat.ʒ.i. M. abluatur auris calidè, & poſtea exſiccetur ſpecillo cotone obuoluto.

Si dolor excitetur a remediorum acrimonia,immittatur ol.amygdal.dulc.vel amarar. cum myrrha, aloe, & croco: & ſi maior ſit dolor, miſceatur parum opij, vel inſtilletur oleum ex vitellis ouorum in mortario plumbeo ſubactum.

Si vlcus valdè ſordidum appareat, vnguentum Aegyptiacum in ſuccis prædictis diſſolutum,vſurpandum erit.

Denique plurimum commendatur a Gal. Aetio, alijſque tum Græcis,tum Arabibus,tum neotericis, ſcoria ferri, ad vlcus aurium potenter exſiccandum Gal. *de comp. med.ſec. loc.* ſcoriam ferri cum aceto acerrimo tritam,vel decoctam vſurpat. Hollerius *in commentario illius capitis*, Arabum præparationem magis probat, qui ſcoriam cum aceto terunt, & poſteà exſiccat: idque ſepties repetunt, poſteà in pollinem redigunt, & cum aceto acerrimo coquunt longa coctione, dum mellis craſſitudinem acquiſierit: atque ita ſiccant, & in vſum reuocant, cum melle alijſque liquoribus diſſolutam.

Si auris dolor excitetur ab aliquo corpuſculo in aurem immiſſo: vt lapillo, nucleo ceraſi, aut alijs huiuſmodi, quæ intenſum dolorem parere conſueuerunt, & interdum inflammationem, conuulſiones, ac mortem accerſere, vt refert Matthæus de Gradi, pueto cuidam decem annorum, nucleum ceraſi in aurem immiſſum, & malè a chirurgo tractatum,inſignem dolorem,ac mortem intuliſſe. Eorum corpuſculorum extractio ſic molienda eſt.

Primùm aduertendum eſt, an auriculario ſpecillo corpuſcula illa extrahi poſſint: quod cautè admodum agendum eſt,ne ab eodem ſpecillo penitiùs immittantur, quod non rarò ſolet contingere.Ideò ſi res in aurem immiſſa totum foramen impleat, ſatius eſt ab vſu ſpecilli omninò abſtinere, & reliqua auxilia tentare, quæ in hunc modum adminiſtranda ſunt.

Paulus ſpecillum lana inuolutum in reſinam, ſeu terebinthinam, aut gummi, aut aliud quoddam glutinans medicamentum demittendum eſſe ſcribit: ibique vertendum, donec ſenſim res in aure contenta extrahatur.

Si hoc modo nihil efficitur, oleum calens meatui continuo instillato, vt pars illa relaxetur, & res in aure contenta lubrica fiat; sic enim facilius excidere, aut extrahi poterit.

Adhibeantur sternutamenta naribus, naresque claudantur, & os comprimatur, ita enim a vehementi spiritus explosione, id quod in aure continetur, expellitur.

Hæc auxilia indesinenter vsui panda sunt, donec æger liberetur. Si enim res in aurem immissa diutius perstiterit, inflammatio orietur, & postmodum multo difficilior erit corpusculi extractio, & graue impendebit periculum.

Arculanus *in nonum Rhasis* affert, caput lacertæ auri admotum, corpuscula illa extrahere, & propria experientia confirmat his verbis. *De expertis per me in extractione rerum infixarum in aurem est, vt lacerta viua, aut nouiter mortua applicetur cum capite suo auri, & ligetur, si per tres horas retenta, & cum eam amouebis, inuenies rem infixam adhærentem capiti lacertæ. Et hoc valet in extractione cuiuscumque rei vbicumque fixæ.*

Denique, si prædicta remedia non sufficiant, ad extractionem veniendum est, quæ fit per instrumenta a chirurgica, quæ fuse & eleganter docetur Fabricio Hildano *cent. 1. obseru.* 4 5 6. & ab Aquapendente *in operationibus chirurgicis, capite de aurium chirurgia.*

Pulices aliquando in aurem sese insinuat, & in illius cauitate sese commouentes magnam molestiam pariunt. Ad illarum extractionem globulus ex pilis caninis compositus in aurem demittatur, & pulex sese in eum inferet, ob sympathiam quam habent pulices cum canibus. Vel ex lana molli compressa pessulum componito, & in aurem frequenter demitto. Vel dictum pessulum terebinthina illinito, & alius in aurem demittito.

Aqua in aurem introducta natando, aut caput irrigando, sæpissimè molesta esse consueuit, & dolorem efficere. Illa vtplurimum facilè excutitur, si quis alteri pedi innixus eiusdem lateris cum aure affecta capite parumper decliui saliat. Si hoc non sufficiat, extractio molienda est exsuctione facta per fistulam, aut arundinem peritissimè in aurem immissam, aut folle paruo in eandem introducto, & postea dilatato. Extremitas autem fistulæ quæ in aurem demittitur, cotone obuoluatur, vt foramini auris arctius vniatur, neve aer externus ingrediatur, qui attractionem impediret.

Galenus, & Aetius assiduè oleum infundunt, & aurem irrigant, mollique lana fouent; deinde molli etiam lana extergunt, rursusque infundunt, idem sæpius repetendo.

Ac denique spongiæ mollissimæ, & siccissimæ frustula in aurem demittantur, donec sicca, nec amplius humida extrahantur.

CAPVT IV.

De exeuntibus præter naturam ab aurium cauitantibus.

EX auribus multa præter naturam egrediuntur, quæ sigillatim commemoranda sunt, iisque propria remedia sigillatim adscribenda.

Primò igitur rupto abscessu, post inflammationem genito, aut ex vlcere ab humorum acrimonia, pus aut sanies solet effluere; cuius curatio a prædictorum affectuum curatione dependet, quæ superiori capite fuit proposita.

Sanguis etiam aliquando ex auribus profluit, vt in vulneribus capitis, percussionibus, in quibus venæ aurium rumpi, aut lacerari possunt. Si autem modicus sit ille fluxus, cohibendus non est, quia intus retentus inflammationem efficeret. Si verò immoderatus sit aut diuturnior, cohibendus est venæ sectione in brachio celebrata, & cucurbitulis scapulis affixis cum scarificatione. Deinde astringentia & refrigerantia in aurem instillentur, qualia sunt succus plantaginis, polygoni vel decoctum rubi, rosar. rubr. mastiches, acaciæ, hypocistidis, balaustiorum, sumach, & simil. in vino & aceto, aut aqua ferrata.

Aquosus humor per aures è cerebro nonnunquam effluit, idque pueris plerumque solet contingere; qui humor cohibendus non est; nam importunè suppressus epilepsiam, aut grauem alium cerebri affectum parit, natura enim per hanc viam licèt minus idoneam, excrementa deponit: nimiaque humiditas in capitibus puerorum luxurians, non solum per vias ordinarias, huic vsui a natura destinatas, nares scilicet, & palatum; sed etiam per aures, oculos, & totam capitis superficiem, (vnde vlcera & achores capitis) expurgatur. Cum tamen ista euacuatio symptomatica sit, & humor ad aures profluens, eas tandem exulcerare, & auditum lædere valeat; illius curationi conuenienti methodo incumbendum est.

Ac primùm humores superflui in cerebro redundantes educendi sunt blandis: & frequenter repetitis purgationibus: tum etiam deriuationibus, per vesicatoria posteriori parti ceruicis admota, & causticum occipiti inustum.

Posteà meatus aurium detergendus, & exsiccandus est tali medicamento.

℞. Succi agrim & absinth. ana ℥.iv. vini albi & mel. rosac. an. ℥.i. Bulliant parum, & in aurem instillentur, sordibus prius abstersis; postea verò aures cotone obturentur eodem liquore imbuto. Vel

℞. Vini albi ℥.iv. succor. agrimon. absinth. & centaur. minor. an ℥.i. Bulliant simul, & in aurem instillentur.

In adultioribus verò, si aquosus humor per aures effluat, & diu perseueret, totum corpus, & ipsum cerebrum euacuandum & apozemata cephalico & purgante. Postmodum humiditas superflua absumenda diæta sudorifica; deriuanda vesicatoriis, cauteriis, & cucurbitulis: cæteraque remedia administranda, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Vermes denique in auribus aliquando generantur, ex putridis vlceribus, & ex iis emanare solent; qui curatis quidem vlceribus cessant. Quia vlceris sanatio non ita breui tempore obtineri potest, vermium extinctio interim molienda est remediis conuenientibus. Hoc vnicum exempli loco haberi poterit.

℞. Ol. amygdal. amar. succi apii centaurii minor. an. ℥.ij. aceti ʒ.ij. Bulliant parum, deinde adde myrrhæ, aloes, an. ℈.i. M. instillentur in aurem. Si fortius desideres, colocynthidis ʒ.ß. addi poterit.

PRA:

PRAXEOS MEDICÆ LIBER QVARTVS.

DE NARIVM AFFECTIBVS.

PRÆFATIO.

Ares varios affectus præter naturam pati consueuerunt, qui ad morborum, vel symptomatum seriem referuntur. Ad morbos referuntur vlcus & ozæna, sarcoma, & polypus. Ad symptomata verò reducuntur, olfactus læsio, fœtor narium, coryza, sternutatio, hæmorrhagia. Ideò quartus hic liber septem absoluetur capitibus. Primum erit de narium vlcere, & ozæna. Secundum, de sarcomate, & polypo. Tertium, de læso olfactu. Quartum, de narium fœtore. Quintum, de coryza. Sextum, de sternutatione. Septimum denique de hæmorrhagia narium.

CAPVT PRIMVM.

De narium vlcere & Ozæna.

Vlcus narium, aut recens, & simplex est, aut vetustum, & putridum, quod Ozæna nominatur.

Recens & simplex fit, vel à causis externis, vt vulnere, aut contusione; vel ab internis, humorum quippe acrimonia, ad illas partes decurrentium, ac præcipuè pituitæ salsæ à cerebro profluentis.

Ozæna verò fit ab vlcere simplici, si negligantur, aut propter causæ malitiam, & maiorem acrimoniam magis penetret, putridum & sordidum efficiatur.

Diagnosis vtriusque petitur ex eo, quòd vlcus simplex nullum, aut exiguum dolorem infert; sed tantùm aliquid sanguinis frequenter emittit, præsertim cùm attingitur, aut irritatur, alioqui crustula sicca eaque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam excutitur. Ozæna verò maiorem dolorem infligit, crusta illius sordidior est, tum graueolens mucus ex ea profluit. Æger ipse tum sibi graueolet, tum astantibus tetri odoris expiratione molestus est, & à fœdo illo odore ozæna Græcis nominata. Sæpè vlcus illud serpit, & vel narium pinnas, vel earum interstitiũ, vel interdũ tenella illius loci ossa exedit ac putrefacit, exesumque palatum aliquando perforat, idque maximè, si ad cancri naturam accedat, vel ex lue venerea (quod frequenter contingit,) aut elephantiasi originem duxerit.

Quod ad prognosim attinet, vlcera recentia, & ab humore benigno, minorisque acrimoniæ participe genita, satis facilè curantur. Vetusta verò, sordida, putrida, difficillimè & si cancrum degeneret, Prorsus insanabilia sunt. Si à lue venerea, aut elephantiasi oriantur, curari non possunt, nisi affectus illi prius auferantur.

Ad curationem, primùm victus ratio conueniens instituenda, quæ humorem acrimoniam contemperet eorumque generationem prohibeat. Mox totum corpus euacuandum est phlebotomia, & purgatione conuenienti, tum cucurbitulæ affigendæ cum scarificatione. Et si fluxio humorum acrium in nares si valdè contumax, vesicatorijs, & cauterijs, posterioribus partibus admotis, erit deriuanda; tum caput roborantia administranda.

Præmissis vniuersalibus remedijs, ad topica veniendum est. Ac primùm aduertendum, num vlcera crustosa sint, & antequam vlterius progrediaris, crusta auferenda est, eam emolliendo fotu aquæ tepidæ, butyro infuso, adipe anseris, aut gallinæ recenti, oleo amygdalarum dulcium, & similibus. Emollita crusta, vi excutienda non est, ne irritetur vlcus, & fluxio exasperetur, sed expectandum est, dum sponte decidat, nares emungendo, aut saltem leniter & blandè summitate digiti, oleo amygdalarum dulcium inuncta, detrahenda.

Ablata crusta, astringentia & exsiccantia remedia vsurpanda sunt. In simplici vlcere sufficit aqua ordei cum melle rosaceo vlcus abluere, deinde vnguento de tuthia, vel albo Rhasis, vel oleo ex vitellis ouorum illinire, quod erit efficacius, si in mortario plumbeo priùs agitetur.

Ad ozænam verò sequentia parabuntur.

℞. Hordei integri P. j. fol. agrimon. plantag. absinthij & centaurij min. ana M. j. rosar rubr. P. ß. Coquantur in aqua ferrata. In colat dissolue mellis rosʒ. iij. Fiat errhinum naribus frequenter attrahendum.

Post aliquam detersionem, sequens decoctum vsurpandum est.

℞. Balaustiorum & cortic. granat. an. ʒ. ij. fol. plantag. caudæ equinæ, pilosellæ & herniariæ, ana M. j. radic. bistortæ ʒ. j. aluminis crudi ʒ j ß. Fiat decoctio.

Aqua aluminosa ad idem etiam est efficax; tum ea remedia, quæ ad polypum astringendum & exsiccandum capite sequenti proponentur, erunt efficacia.

Ad idem facit vnguentum Ægyptiacum in aqua hordei dissolutum.

Deinde fiant vnguenta, quæ astringant, detergant & summè exsiccent; vt vnguentum pompholygos, addito alumine, chalcitide, & cortice mali granati. Vel sequens vnguentum præscribat.

℞. Omphacij ʒ. ß. cortic. mali granati, balaustiorum, ana ʒ. iij. myrrhæ, aluminis, ladani, ana ʒ. j. chalcitidis, aloes, cortic. thuris, ana ʒ. j. olei ro ac. & myrtin. ana ʒ. j. ceræ rubræ quantum satis. Fiat vnguentum, quod applicetur vlceri, vel dissoluatur in vino, aqua plãtag. peculi rosar. aut myrtillor. & frequenter naribus attrahatur ore aqua pleno.

Si hæc non sufficiant, abluatur vlcus aqua sublimata bis, ter, quaterue in die siccat enim egregiè, & citra vllum mor. sum detergit, illius præparatio talis est.

℞. Aquæ plantag. ʒ. iiij. sublimati crudi puluerif. gr. xij. Bulliant in phiala vitrea ad mediæ partis consumptionem. Post augeri vel minui sublimati quantitas, prout fortius, aut debilius medicamentum efficere volueris.

Vlcere probè deterso, ad illius exsiccationem veniendum est, cui rei conferet puluis rosarum rubrarum exsufflatus; & si efficaciùs id præstare velis, puluerea vnguenti prędicti addi poterunt.

Rondeletius ad vlcera exsiccanda, post sufficientem detersionem, nihil efficacius esse testatur suffumigio, quod partes illas profundas attingit & siccat; idque parandum esse docet ex potentissimè resiccantibus, vt auripigmento & cinnabri, quibus addenda sunt aliqua odorata, ex quibus fuligo excitatur, & vlcera siccantur, vt myrrha, thus, mastiche, benioinum, &c. aquę in hãc formam reduci possunt.

℞. Ladani puri, hypocistidos, mastich myrrhæ, ana ʒ. iij. styracis rubræ, & calamitę, cortic. thuris, sandaracę, auripigmenti, an. ʒ. ij Excipiantur omnia terebinthina, & fiant trochisci, quibus suffiatur æger serò & manè in cubiculo.

Optimum etiam est parare candelas ex cera rubra; nam fuligo talis candelæ narium vlcera potenter exsiccat, maximè si æger contineatur in cubiculo benè clauso & angusto. Quòd autem fuligo recipiatur, idem experimur (inquit Rondeletius) cùm diutiùs in studiolo moram trahimus noctu: nam posteà sputum & excrementa narium fuligine illa denigrata redduntur. Deinde hæc addit. *Hac ratione nos vlcus curauimus, quod neque ab Italis, neque à Gallis Medicis curari potuerat.*

CAPVT II.

De sarcomate, & polypo.

Narium vlceribus excrescentiæ carneæ interdum superueniunt, quæ aliud morbi genus, nempè tumorem præter naturam constituunt. Earum autem duplex est differentia, quarum vna Sarcoma nominatur, altera verò Polypus.

Sarcoma est excrescentia carnea in naribus genita, certa figura carens, & vlcerum, quæ partibus externis adueniunt, hypersarcosi quàm simillima.

Polypus verò est excrescentia carnea, radicibus exilibus adhærens, in latum sese porrigens, & ad inferiores narium partes propendens, ita vt polypi piscis speciem referat, vnde nomen sortius est. Rhasis narium hæmorrhoidas appellat, quoniam hæmorrhoidibus, quæ in ano succrescunt, quodammodo similes sunt.

Hæc autē caruncula mollis est, modò alba, modò rubra, ac interdum liuida, & si multùm excrescat, aliquando extra nares propendet; si verò in summis narium partibus adnascatur, aliquādo ad palatum propendet, & communes oris meatus obstruit, & post vuā faciłe conspici potest, in aullrina constitutione maximè inflatur, tum etiā in plenilunio. Tempore verò aquilonio & sicciore existente, tum etiam in nouilunio plurimum imminuitur. In hoc etiam à sarcomate differt, quod sarcoma magis in imis narium partibus, quę carnosiores sunt, solet succrescere; polypus verò in summis ac superioribus, iuxta nasi radicem.

Vtriusque tumoris causa est humor crassus, viscidus ac pituitosus è cerebro defluens, cum aliqua sanguinis portione admixtus. Aliquando humoris melancholici portio quędam admixta est, tuncque metus est ne in cancrum degeneret. Ex superfluo tamen narium nutrimento, in carnem luxuriantem commutato, sarcoma sępè generatur: ideò curatu facilius est.

Horum affectuum diagnosis, ex his quæ dicta sunt, facilè intelligitur, tum ipsis oculis per se patent.

Prognosis verò ita instituenda est, vt sarcoma plerumque facilem curationem recipiat; polypus verò admodum difficilem: ille tamen qui mollis est, albus, vel ruber, vel colore ex albo & rubro composito præditus, facilius curatur; durus verò ac liuidus, difficilius, & periculum est, ne in cancrum degeneret. Item qui in ima aut media narium parte residet, facilius duratur, qui verò in summa parte radicatur, difficilem curationem suscipit, quoniam remedia ad eam partem vix possunt pertingere.

Vterque affectus iisdem remedijs curatur, quæ ad hunc scopum redigenda sunt, vt caro superflua auferatur, sed prius causa antecedens tollenda est, humor scilicet pituitosus è capite defluens, quod fiat victus ratione attenuante, & exsiccante, vacuatione vniuersali, reuulsione, deriuatione, & capitis exsiccatione. Quæ omnia perficientur remedijs in frigidæ cerebri intemperiei curatione propositis, cum Medici curantis prudentia vsurpandis. Quamuis enim multis authores testentur decoctum guaiaci, cum victu exsiccante in hoc affectu plurimùm sæpè contulisse, cauendum tamen est ne calidi humores pituitæ admixti sint, eorum enim efferatione polypus in cancrum conuerti tandem posset.

Postmodùm verò caro superflua absumenda est causticis medicamentis, vel ferramentis idoneis abscindenda, & vulcus relictum cicatrice obducendum. In principio tamen dum adhuc morbus recens, solis astringentibus & valdè exsiccantibus interdum curatio obtineri potest, & perpetuò mitiora illa remedia priùs tentanda sunt, antequam ad vehementiora deueniatur.

Primò igitur tentandum est medicamentum, compositum ex tribus generibus malorum granatorum à Galeno propositum *lib. 3. de comp. med. sec. loc. cap. 3.* quod sic habet. Accipiantur tria mala granata, ex tribus generibus eorum, acidis scilicet, dulcibus, & medijs, eaque matura, ac recentia terantur simul in mortario. Deinde succus exprimatur, & coquatur in linimenti formam. Specillum ex, lana, vel linteo confectum ex succo imbuatur, & frequenter in narem demittatur. Hoc remedium siccat & astringit fine morsu, & excrementitium humorem absumit.

Sequens verò aqua eundem effectum præstat efficaciter.

℞. Vuarum immaturarum ℔. iij. cortic. mali granati, balaustiorum, sumachana ℔. ij. Macerentur in aceto & destillentur, deinde adde aluminis ℔. j. vitrioli ℥. iij. Destillentur iterum omnia simul, & aqua illa tangantur partes internæ narium frequenter.

Si hæc non sufficiant, ad potentiora veniendum est, & aquæ prædictæ sandaracha & auripigmentum adijcienda sunt.

Vel spiritus vitrioli, aut aqua separationis auri, quæ secunda vulgò nominatur, aqua plantaginis temperanda est, ijsque polypus frequenter attingendus.

Vel illinatur aqua mercuriali in vlceris narium curatione descripta.

Vel immittatur turunda succo radicis ari imbuta, & si succus acrior fuerit, aqua plantaginis etiam temperari poterit.

Inter præcipua annumerari debet mercurius præcipitatus rubeus, qui si plurimis lotionibus dulcoretur, hypersarcosim egregiè ab sumit, sine vlio, aut exiguo dolore. Ille puluis cum melle rosacco permiscendus est, eoque intincta turunda in nares demittenda.

Emplastra etiam in hunc vsum reuocantur, quæ sine insigni dolore polypum absumere valent, quorum formula talis esse poteret.

℞. Massæ emplastri de mucilaginibus ℥. ß. pulueris sabinæ ℨ. ij. Malaxentur, & incorporentur simul. Ex hac massa fiant cereoli debitæ magnitudinis, in aures immittendi. Vel.

℞. Viridis æris, auripigmenti, vitrioli, aluminis crudi. an. ℨ. j. ß. antimonij ℨ. v. Macerentur in aceto, deinde exquisitè terantur, post siccentur, eadem tritura, & maceratione octies repetita; dein in aqua plantaginis denuò macerata siccentur. Postea recipe olei rosacei ℥ iij. lithargyri ℥. ij. Nutriantur & coquantur; addendo sub finem coctionis, prædicti pulueris ℥ ij. Coque in emplastrum satis glutinosum, & ex quo formentur cereoli, vt suprà.

In vsu medicamentorum causticorum primò notandum est, ante eorum admotionem nares esse muniendas vnguēto refrigerante Galeni, vel nutrito, vel populeo, vel oui albumine agitato cum oleo rosaceo & similibus.

Secundo obseruandum est medicamenta caustica, ne nares lædant, per fistulam argenteam immitti posse, ita vt fistulæ extremitas polypum ambiat, atque ita medicamenta ad eum conferri possint naribus intactis.

Tertio notandum est dicta medicamenta decrescente luna esse vsurpanda; tunc enim tumor admodum imminuitur, & ita remedia facilius ad radicem vsque immitti possunt, cùm tumor eorum introitum non impediat.

Denique si medicamentis polypus auferri nequeat, ad operationem chirurgicam veniendum est, quæ describitur a Paulo Ægineta, Cornelio Celso, Hieronymo Fabricio ab Aquapendente, alijsque recentioribus.

CAPVT III.

De læso olfactu.

Olfactus, quemadmodum & reliquæ omnes corporis actiones, tribus modis læditur, imminutè, abolitè, & deprauatè.

Imminuti & aboliti olfactus eædem sunt causæ, secundùm magis & minùs tantùm differentes, intemperies scilicet, obstructio, & adstrictio.

Intemperies frigida & humida cum materia pituitosa coniuncta, vt quemlibet sensum obtundere nata est, sic olfactum in primis imminuit, aut abolet, vnde in catarrho & coryza frequens esse solet huiusmodi olfactus læsio; frigiditas enim sensum imminuit, aut abolet, quatenus calorem natiuum partis, actionum omnium opificem obtundit, ac debilitat.

Obstructio ab eodem humore pituitoso producitur, qui meatus tum sensiles, seu narium ductus, tum insensiles, seu

poros

poros ipsius cerebri, & processuum mamillarum, replet, vt odores ad eas partes peruenire nequeant, potest etiam fieri à sarcomate, polypo & alia quauis causa, narium meatus replente & obturante.

Astrictio etiam interdum potest contingere ab humore pituitoso in anteriore cerebri parte collecto, & processus mamillares comprimente, vt de visus imminutione à neruorum opticorum astrictione, a nobis dictum est. A natiua etiam narium conformatione eadem astrictio potest contingere, si nimirum illæ ita depressæ & angustæ fuerint, vt liber odoribus additus non pateat.

Deprauati olfactus causa est odor prauus nares continuò feriens, qui quidem, aut ex vlcere narium exhalat; aut putrida circa nares, vel os ethmoides contenta: namque in ipso olfaciendi sensu, aut propè hunc intra meninges putrescunt, sensum ipsum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, sed quiuis assidens deprehendit. Vt enim quippiam odoratum feriat, oportet aliunde ad ipsum sensum deferri. Potest etiam teter ac fœtidus vapor ab alijs partibus, vt ventriculo, gingiuis, & cerebro ipso ad processus mamillares exhalare, eosque ita inficere, vt omnes odores eò delati simili fœtore infecti appareant; quemadmodum lingua bile amara infecta existente, omnia quæ gustantur, sapore amaro prædita esse videntur.

Harum causarum quælibet satis facilè dignoscitur. Frigidam intemperiem, & pituitæ redundantiam ostendunt frigida & humida cerebri intemperies, & mucosa pituita è cerebro stillans.

Obstructio verò, si pituita originem duxerit, iisdem signis indicabitur. Si a sarcomate, vel polypo, ex proprijs capitibus diagnosis erit desumenda.

Locus verò, in quo materia residet, obstructionem efficiens, dignoscitur ex consequ. si in narium meatibus hæserit, vocis oblæsio contingit, quia nares ad vocem efformandum plurimum conferunt. Si verò anteriori cerebri parti, aut processibus mammillaribus dicta materia hæserit; vox integra permanet.

Odor prauus olfactus sensorium feriens, à qua parte ducat originem, ex proprio cuiusque vitio erit dignoscendũ.

Quod ad prognosim attinet; olfactus læsio recens, & à simplici coryza genita, facilè curatur: inueterata verò & a contumaci intemperie proueniens, difficilis: quæ ex mala narium conformatione procedit, incurabilis est.

Curatio pro diuersitate causarum diuerso modo instituenda est. Si a frigida intemperie oriatur, ea remedia illi adhibenda sunt, quæ pro frigido catarrho proposita sunt.

Ad obstructionem verò ab eadem pituita, ductibus narium, aut processibus mammillaribus impacta, auferendam: partes illas expurgantia remedia vsurpanda sunt, errhina nimirùm, sternutatoria, & apophlegmatismi; quæ etiam in frigidæ cerebri intemperiei curatione a nobis proposita sunt.

Si denique à sarcomate, aut polypo nares obstruantur à præcedente capite eorum curatio erit desumenda.

C A P V T IV.

De fœtore Narium.

NArium fœtor, & fœtor anhelitus valde differunt intra se, ille enim ex naribus tantum prodit, hic vero ex varijs partibus, ventriculo nimirum, pulmone gingiuis, aut faucibus vlceratis, quæ vel sensu ipso, vel proprijs signis discerni possunt.

At narium fœtor ex putridis vaporibus, vel in naribus ipsis genitis, vt in ozena, sarcomate, aut polypo putrefactis: vel ad nares transmissis, ex humoribus putridis in ipso cerebro, & parte illius anteriore, vel circa processus mammillares, aut os cribosum contentis. Putrescunt autem humores pituitosi in dictis partibus, quando in ijs præter modum retinentur, præsertim si calida & humida cerebri temperies accesserit. Retinentur vero propter obstructionem earum partium, aut constrictionem nimiam, vt in simis, & depressioribus contingit.

Narium affectus talem fœtorem producentes, proprijs signis supra propositis dignoscentur, quorum si nullus adfuerit, ab humore putridio in ipso cerebro, aut processibus mammillaribus, aut osse cribrosso, contento, grauem illum odorem prouenire conijciendum erit.

Prognosis fœtoris narium, qui ab vlcere, polypo, aut sarcomate promanat, ex eorum prognosis dependet. Qui verò a corporis humoribus in cerebri anteriori parte contentis exoritur; si recens fuerit, facilè curatur si inueteratus, incurabilis est, maximè si a mala narium conformatione, nempe simitate, & depressione nimia contingat.

Curatio perficitur causarum ablatione, & symptomatis lenitione.

Vlceris, sarcomatis, & polypi curatio suprà posita est. Humor verò putridus in cerebro, processibus mammillaribus, aut osse ethmoide contentus, vacuantibus, & abstergentibus auferendus erit.

Ac primum euacuationes vniuersales instituendæ sunt, quæ totum corpus, & ipsum cerebrum ab excrementis pituitosis liberent, per apozemata, pilulas, & alia id genus; quibus, si magna humorum saburra redundare videatur, diæta sudorifica addi poterit. Mox errhina abstergentia, & materiam coniunctam educentia erunt administranda.

Ac primùm mane & vesperi, è vola manus vinum album attrahatur, in quo centaurium minus, & calamentum incoctum fuerit.

Deinde betæ succus cum aqua maioranæ extractus, loco prædicto attrahatur. Vel

℞. Rad. cyper & calami aromat. ana ℥. ß. rosar. rubr. p. j. myrrhæ ʒ. ij. Coquantur cum vino albo pro errhino.

Ad potentius pituitam ex alto eliciendam, sequens componi poterit.

℞. Rad. ireos flor. ʒ. ß. ellebori albi, piperis longi, an. ℈. ß. sem. anisi & maioranæ siccæ puluer ana ℈. j. euphorbij gr. ij. nardini, cheirini & violac. ana quantum satis. Fiat vnguentum molle, ex quo intincta minimi digiti extremitate fricentur nares internæ, vel turunda, aut alio linimento lentis magnitudine in nares immittatur.

Denique ad fœtidum odorem fallendum, suaueolentia naribus sæpè attrahenda sunt, vt gallia moschata in vino odore dissoluta, aqua angelica, & alia huiusmodi.

C A P V T V.

De Coryza.

COryza, quæ & grauedo à Latinis nominatur, est catharri species, in qua fluxio è cerebro in nares defluit. Illa autem defluxio est humoris crudi in anterioribus cerebri ventriculis contenti, qui à causa plerumque externa concitatur, æstu Solis nimirum, vini potu largiori, balneo calidiori, & similibus: quæ pituitam in cerebro collectam fundere, ac liquare possunt. Fit etiam à causis externis cerebrum refrigerantibus, comprimitur enim tunc temporis spongiæ instar, & humorem in se contentum ad partes subiectas amandat. Tum etiam cerebri refrigeratione nouus fit pituitæ prouentus: illud enim caloris penuria male concoquit alimentũ, vnde plurimi excrementi prouẽtus, quod à facultate expultrice per vias patẽtes excluditur.

Affectus iste per se patet; in eo enim plurimus humor per nares excernitur.

Inter reliquas catarrhi species, quæ in nares fit, leuissima, & tutissima est; ac cito curatur, si recens fuerit, & à causa externa concitata. Quæ vero diuturna est, à contumaci cerebri intemperie oriunda, difficile curatur. Tum etiam si à calida hepatis intemperie producatur, quæ non raro catharos calidos & acres inuehit, à quibus nares sæpe exulcerantur, aliosque affectus graues patiuntur.

Curatio huius affectus à catarrhi curatione desumenda est. Easdem enim euacuationes, reuulsiones, & deriuationes postulat. Nisi quod errhina hic vsurpanda non sunt, ne nimium ad partem affectam attrahant, sed apoplegmatismi, & masticatoria post vniuersalia maximè conueniunt.

Ac præter dicta remedia, authores nonnulla commendant, quæ coryzæ compescendæ peculiariter conueniunt, vt vapor decocti maioranæ naribus exceptus, vel aqua maiora-

fora-

foranæ naribus excepta. Vapor aceti in ferrea laminam candentem infusi ad idem confert, idque efficaciùs, si in aceto rosæ rubræ prius infundantur.

Si fluxio valdè frigida fuerit, suffitus sicci ex nigella, thure, alijsque importunas coniectis erunt vtilissimi: his enim frigida cerebri intemperies corrigitur, & superflua humiditas absumitur.

CAPVT VI.

De Sternutatione.

Licet Sternutatio in statu sano sæpissimè contingat, & ita leuis affectio vtplurimùm esse soleat, vt symptomatis nomen non mereatur. Aliquando tamen ita molesta efficitur, vt Medici curantis opem desideret, quemadmodum apud Forestum videre est, qui *obseruatione* 127. *lib.* 10. historiam proponit cuiusdam ancillæ, quæ ita grauem & molestam ex catarrho acri & salso sternutationem patiebatur, vt ad plurimum Medicorum opem confugiendum fuerit. Idem confirmat vetus consuetudo sternutationibus benè precandi, quam nonnulli inde ortam existimant, quod Gregorij Magni temporibus morbus epidemicus sæuierit, in quo ægrotantes sternutando moriebantur; quamuis alij antiquiorem esse illam consuetudinem asseuerent.

Est igitur sternutatio cerebri motus velox, quo per nares confertim acto spiritu, molesta excernere conatur. Per cerebrum autem non solùm cerebri substantiam, sed totum aggregatum ex eo, & eius membranis intelligimus, præcipuè anterioribus, quæ in primis in hoc affectu contrahuntur. Quod ex eo licet colligere, quòd dum caput attollimus, faciliùs sternuimus: tunc enim materia irritans, quæ vtplurimùm vaporosa est, & sursum sua natura fertur, faciliùs ad illam partem defertur.

Ille autem motus qui in sternutatione contingit, ad cerebri & membranarum facultatem expultricem naturalē spectat, iuxta Galeni doctrinam 2. *de sympt. caus. cap.* 1. vbi distinguens sternutamentum a tremore & palpitatione, dicit palpitationem a solo morbo fieri, tremorem verò a natura & morbo; sternutationem verò a sola natura.

Sibi tamen prima fronte contradicere videtur Galenus, qui *cap.* 4. *eiusdem libri*, tussim & sternutationem voluntariæ facultatis symptomata esse dicit. Nulla tamen contradictio est, seque ab ea disertè liberat Galenus, innuens facultatem animalem in sternutamento concurrere tantùm secundariò, quòd videlicet in sternutamento a capite, & a pulmone spiritus emittatur; attamen caput pectori principium motus tradere. Cùm enim quæ in nasu offendunt, persequi properat, vtrisque emittendi spiritus vijs simul vtitur, altera quidem, quam ipsum per se facit, altera quam per neruos, veluti per quædam longa brachia, quæ in pectus descendant: vnde idem Galenus *comment. Aph* 51. *sect.* 7. docet antecedente inspiratione sternutamentum fieri, natura aggregante aeris copiam ad sternutationem. Tunc enim aer, qui è pectore egreditur, coniunctus ei qui per nares ad cerebrum attrahitur, quidquid narium membranis exquisito sensu donatis, molestum est, cum impetu & sono explodit.

Ex hoc etiam Galeni loco colligitur, irritationem sternutationem excitantem, in nasu potissimùm fieri, quòd etiam confirmatur alia sententia; quæ habetur in *comment. Aph.* 51. *lib* 7. vbi, *soli*, inquit, *ex his ita affectis illi sternutant, quibus mordax est ea quæ à capite fluit humiditas; seu & si quid mordax naribus imponas. Sicut enim tussis motus quidem naturalis est, ad expurgandas eas quæ sunt in pulmone, asperas arterias; sic & sternutamentum manifestè videtur expurgare narium meatus.*

Verùm obijci potest, quòd multi caput nudantes, aut alio quouis modo aeri frigido exponentes; sternutamentum illicò patiuntur; vt videatur tunc temporis cerebrum immediatè irritari. Respondendum est, aerem frigidum esse causam sternutationis; nondum in cerebrum immediatè agit, sed quia cerebrum eiusque membranas exprimendo, in causa est, vt acris materia ad nares descendat. Quamuis igitur in hoc symptomate, cerebri membranæ possint etiā irritari, non prius tamen sternutatio promouetur, quàm noxa ad narium membranam, quæ exquisitissimo sensu prædita est, peruenerit.

Causæ sternutamenti ex dictis colligi possunt, quæcumque nimirum tunicam narium internam irritare possunt; quales sunt humores, aut vapores acres, vel a cerebro delabentes, vel a partibus inferioribus transmissis; vnde, in febribus interdum sternutationes contingunt, vt ait Auicenna, quia vapores acres a toto in caput transferuntur; vel exteriùs in nares acria immittuntur, quemadmodum medicamentis acrimonia præditis, quæ ptarmica nominantur, sternutamentum excitamus. Hæ quidem causæ externæ sternutationem immediatè producunt. Dantur tamen aliæ quamplurimæ, eandem mediatè efficientes, internas scilicet generando, vel commouendo, quales sunt omnes aeris alterationes, vt de frigido aere supra dictum est. Galenus *lib. de instrum. odoratus cap* 6. dicit a Solis aspectu sternutationem excitari, quia cerebri spiritus vapori similes a Sole funduntur.

Diagnosis ipsius affectus per se manifesta est. Causæ externæ ex ægri relatione patent; internæ verò ex signis partium affectarum a quibus materia irritans ad nares, & anteriorem cerebri partem transmittitur.

Quod ad prognosim attinet, hic affectus ex se omni vacat periculo. In principio tamen catarrhi & coryzæ valde nocet, quia humor concoquendus quiete indiget. Interdum autem in febribus adeò viget, vt vires deiiciat, & fluxum sanguinis è naribus interdum excitet. Sæpè tamen nullo modo nocet, & in sanis cerebri superfluitates expellit: In ægris verò pro bono signo habetur. In febribus præcipuè malignis, etiam rebus omnibus desperatis, salutem promittit. Hystericæ mulieri aut difficulter parienti, si sternutatio accidat, bonum, *Aph.* 35 *sect.* 5. Medicamentis ptarmicis prouocata sternutatio, apoplexiæ, alijsque grauioribus cerebri affectibus prodest. At si prouocata non adueniat, signum lethale est, naturam enim succumbere significat.

In morbis pulmonum, pleuritide prȩsertim, & peripneumonia, sternutatio mala est, ex Hipp. 2. *progn.* quia ex concussione illa sternutantis cerebri lacerantur & violenter diuelluntur partes thoracicæ, vnde inflammatio valde augetur, & nulla præterea fit materiæ morbificæ vacuatio. Ad pituitam vero in bronchijs pulmonum contentam, potenter expellendam, quȩ tussi reijci non potuerat, sternutamentum conferre docet Gal. 2 *de sympt. caus. cap.* 5. & 6.

Curatio, quando necessaria est, dum scilicet sternutatio alia infert incommoda, perficitur; primò causarum externarum amotione, si ab ijs excitetur. Si verò fiat à causa interna, illa etiam auferenda est, euacuantibus, reuellentibus, deriuantibus, & discutientibus remedijs.

Si itaque calida cerebri, aut alterius partis intemperies, vapores acres ad nares & interiores cerebri meninges transmittat, venæ sectio celebranda est; mox purgatio idonea instituenda. Deinde vapores illi reuellantur frictionibus & ligaturis extremorum, cucurbitulis scapulis admotis; tum reliqua reuellentia, deriuantia: & discutientia vsurpentur, caput pectinetur, aures vellicentur, oculi confricentur, nares emungantur, spiritus cohibeatur.

Ad acrimoniam denique demulcendam, & narium irritationem compescendam, vtile erit aquæ tepidæ vaporem naribus excipere, vel easdem oleo violaceo, rosac. amygd. dulcium, aut butyro recenti illinire, vel lac tepens naribus attrahere; quo solo remedio Forestus ancillam à graui sternutatione, in principio huius capitis proposita, confestim liberauit.

CAPVT VII.

De Hemorrhagia Narium.

Hæmorrhagiæ nomen quemlibet sanguinis fluxum à quacumque parte profluentis vulgò significat. Peculiariter tamen, quando simpliciter absque vlla partis affectæ mentione enunciatur ab Hippocr. id tantum profluuium signi-

significat, quod è naribus fit, tãquam speciem primariam; & euidentissimam; vt annotauit Galenus *comm.* 1. *in* 1. *Epid.*

Est autem hæmorrhagia narium, symptoma in excretis eorum quæ sunt toto genere præter naturam. Sanguinis autem per nares effluens aut à venis & arterijs cerebri basim perreptantibus effunditur; aut à vasis è palato ad nares descendentibus, quæ sunt instar venarum hæmorrhoidalium in ano & vtero.

Cùm verò omne symptoma pendeat à morbo, tanquam à causa proxima & immediata, huius causa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quæ ἀναστόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio διαπήδησις appellata. Communis etiam duplex, eorundem vasorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur; & erosio, διάβρωσις appellata.

Causæ istos morbos immediatè producentes sunt, sanguinis quantitas, vel qualitas excedens. Sanguis quantitate peccans, venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est. Idem vero qualitate peccans; si nimirùm calidior tenuiorque, fit per anastomosim effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, vt facilius effluere possit. Eædem qualitates diapedesim etiam efficiunt: Calor enim rarefacit tunicas vasorum, & sanguinis tenuitas efficit, vt per poros earum tunicarum transfluere possit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, & diabrosin parit.

Causæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt, mediatè, vel immediatè. Immediatè id præstant casus, ictus, vulnus & alia id genus, quæ venas rumpere, aut diuidere valent. Mediatè verò operantur, quæcumque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt; vt victus plenior, & crapula, otium aut exercitatio nimia, magnus clamor, æstus, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Hæmorrhagiæ differentiæ ex eo desumuntur, quòd alia critica est, alia symptomatica, critica fit in febribus acutis, vi naturæ causam morbificam per has vias expellere conantis: præsertim in ijs, quæ visceris alicuius inflammationi coniunctæ sunt, ac in primis hepatis & lienis quæ per has vias sæpissimè soluuntur. Fit etiam interdum sine febre, natura sese a superfluo sanguine exonerante; vnde vidimus quamplurimos ætate iuuenili periodicam hæmorrhagiam pati, alios etiam per alias vias sanguinem vtiliter effundere.

Symptomatica verò in morbis chronicis præcipuè contingit, in quibus sanguis vitiosus ab hepate debili, & insigni aliqua intemperie laborante producitur; qui vel ob retentricis facultatis imbecillitatem, per venas illas effluit; vel ab expultrice reijcitur, tanquam onus inutile, cum sanguis impurus & vitiosus corpori alendo idoneus non sit.

Cognoscitur per se ipsa hæmorrhagia. Causæ verò illius hoc modo distinguuntur. Ea quidem quæ fit per ἀναστόμωσιν, hoc habet commune cum ea, quæ per ῥῆξιν, quòd in vtraque sanguis copiosè fluat; sed in eo distinguuntur, quòd si præcessit ictus, vel casus ῥῆξιν potiùs adesse coniiciendum est. Cùm tamen a plethora & sanguinis multitudine ruptio & apertio vasorum possit contingere, ita distingui possunt; quòd rupto vase sanguis continuò effluat, aperto verò tantùm per interualla: quia vasorum orificia constringi solent, quando humoris copia dilatans ad ea minùs confluit; vasa autem rupta, semper aperta manent; & ideò sanguis continuò effluit, donec solutio continui in ijs facta iterum vniatur. Præterea distinguitur apertio vasorum a ruptione, ex ipsius sanguinis substantia. Si enim tenuis fit, ab apertis vasis potiùs; si crassus, a disruptis emanat. Hinc fit, vt hæmorrhagia plerumque in iuuenibus a vasorum apertione fiat, quia sanguinem habent tenuiorem; in senibus verò a ruptione quia crassiorem obtinuerunt.

Si a venarum erosione fiat hæmorrhagia, adsunt signa cacochymiæ, vlcerisue, & pus aut sanies interdum egreditur, aut saltem catarrhus salsus præcessit. Si per διαπήδησιν effluat sanguis, ille tenuis est, & admodum paucus.

Causæ verò antecedentes & externæ facilè distinguuntur. Si enim a copia sanguinis hæmorrhagia contingat, adest rubor in facie, & tensio venarum: tum etiam præcessit victus largior & calidior, aut causa aliqua externa fundens & attenuans sanguinem: hæc autem præcipuè contingunt, iis, qui calidiori hepate præditi sunt.

Si à cacochymia affectus proueniat, illa proprijs signis distinguetur, quæ bilem, aut melancholiam redundantem ostendunt: propterea sanguis efflens, aut per venam brachij detractus, corruptus, aut praua qualitate infectus apparebit.

Si à retentricis facultatis imbecillitate hæmorrhagia contingat, pallidus faciei color, & totius corporis debilitas apparet; tum etiam affectus aliquis præcessit, à quo hepar in primis debilitatum est; ac denique sanguis paucus & per interualla effluit.

Si sanguis è venis narium immediatè effluat, astringentibus remedijs naribus admotis, facilè sedatur, & nullibi capitis dolor percipitur. Contra verò, si à cerebro profluat, in aliqua capitis parte determinata dolor percipitur, fluxus difficile sedatur, & in naso posita nihil conferunt. Ab alijs etiam partibus sanguis interdum profluit, vt hepate, liene, vtero; quarum indicia dabunt dolores, & tensiones circa easdem partes.

Si sanguis fluat ab arteria, cum impetu egreditur, calidus est, purus, floridus & rutilans; ex vena verò rubeus, in fuscum tendens, crassus, interdum impurus, & cum paruo impetu egreditur.

Prognosis imminentis hæmorrhagiæ, præcipuè criticæ, ab actionibus læsis, excrementis & qualitatibus mutatis desumitur; sicq; futuram hæmorrhagiam indicant insomnia, & imagines rerum rubrarum; capitis & ceruicis dolor subinde ortus, temporum grauitas, & pulsatio magna in arterijs illorum; tinnitus, vel sonitus aurium, oculorum hebetudo, & marmaryges illis obseruantes, rubor eorumdem, ac totius ferè faciei; lucis auersio, lachrymæ inuoluntariæ, pruritus nasi, sanguinis stilla die indice, spirandi difficultas, tensio hypochondriorum sine dolore.

Quorum signorum ratio talis est. Quando sanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantasmata rerum rubrarum, tum per insomnia, tum etiam inter vigilandum vt iuueni Romano contigit, huius mentionem facit Galen. *lib. de præsagitione ad Posthumum cap.* 12. Is enim morbo acuto laborans, rubrum serpentem ac cubiculi laquearia oberrantem videre visus est, quo perterritus, è lecto subinde exilijt. Vnde Gal. aduentante hæmorrhagiam prædixit, & sanguinis missionem impediuit, quam alij Medici præscripserant. Dolor capitis & ceruices ex eadem sanguinis translatione ad partes superiores exoritur, qui membranas diuellens distendensque, doloris sensum parit. Pulsant autem arteriæ temporum extraordinario motu, propter earum compressionem, quæ à venarum repletione fit. Aurium tinnitus fit ex vaporibus, ad cerebrum magna copia tendentibus. Visus hebetudo fit, quia copiosi, & crassi vapores ad superiora elati, meatus obstruunt, vnde fit, vt denegato auditu spiritui animali, hebescat visus. Marmaryges oculis obseruantes, nihil aliud sunt, quam tenuia quædam, & diuulla corpuscula variorum colorum, intra corneam, & crystalloidem contenta, ex vaporibus sursum elatis producta; quæ licet interius sint, exteriùs tamen posita, deceptione visus apparent; quandoquidem oculus externæ assuetus visioni, quæcumque intus sunt, extra esse iudicat. Rubor faciei & oculorum, sanguine fit, qui maiori copia ad illas partes cumulatur. Lucis auersio ex eo proficiscitur, quod distenti oculi humorum copia, ex nimia luce magis distenduntur; quia lux disgregat spiritus, vnde oculi dilatatio, ex qua dolor consequitur, quem vt euitent ægrotantes lucem fugiunt. Lacrymæ inuoluntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adiacentium, quæ præter modum distentæ comprimunt glandulas illas humorum continentes, ex quo lachrymæ generantur. Pruritus narium fit ex vaporibus sursum ascendentibus, & nares vellicantibus. Sanguinis stilla die indice apparens, v. g. quatto, vel vndecimo, ostendit futuram hæmorrhagiam die iudicatorio; nempè septimo, vel decimoquarto, quia diebus iudicibus natura incipit transferre humores ad eas partes.

Diffi-

Difficilis redditur respiratio, quia dum sanguis ad superiora transfertur: diaphragma comprimit. Tensio denique hypochondriorum fit, quia sanguis in suo fonte, & radicibus venarum moueri incipit; sed fugax est ea distensio, & sine dolore, quemadmodum & difficilis respiratio; si enim diutiùs & contumaciter perseuerarent, signa essent potiùs hepatis inflammati.

Præsentis verò hæmorrhagiæ prognosis ita instituenda est.

Sanguis è naribus die critico moderata quantitate fluens, salutaris. Quamuis hæc sententia a Galeno sæpiùs inculcata sit, illi tamen Fernelius reluctatur *lib. 2. de sanguinis missione cap.* 1. dicens nullum sanguinis profluuium, licèt criticum, salubre esse. Quoniam licèt deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen morbum penitùs euellit, quia sanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probatur, quòd sanguis ex nare profluens, colore & substantia laudabilis apparet; cùm sanguis eodem tempore è vena detractus, impurus & corruptus appareat.

Speciosa quidem est hæc Fernelij doctrina; non tamen absolutè recipienda. Verum quidem est in plurimis morbis acutis, præcipuè verò in febribus malignis, hæmorrhagiam sæpè morbum penitùs non soluere, quemadmodum nec sudores in iisdem febribus perpetuò salutares sunt; quia tales euacuationes a natura irritata ante tempus, materiæ morbificæ malitia plerumque fiunt. Attamen non rarò morbi acuti hæmorrhagia soluuntur, vt docuit Gal. *lib. 3. de cris. cap. vltimo*, & passim alibi. Quod autem sanguis per nares excretus, purus semper appareat, ratio inde desumitur; quod nimirum ille guttarim effluat, sicque statim refrigeretur, vt partes impuræ separari nequeant, & illæ puriores partes reliquis permixtæ rubrum colorem toti massæ concilient. Sanguis verò è brachio detractus, quia affatim effluit, calorem in vasculo diu retinet, a quo partes impuræ separantur, ita vt crassa & fæculenta fundum petat; biliosa verò & pituitosa, quæ magis alterata, & impurior est, supernatet, & ita sanguis impurus, ac sordidus appareat. Contrà verò, si sanguis è brachio guttatim effluat, purus apparebit, quia citò concrescit, antequam partes heterogenæa calore secerni potuerint. Imò verò sanguis copiosè effluens, si in pelui latiore recipiatur, purus etiam apparet, quia cito refrigeratur.

Hæmorrhagiæ nimis copiosæ & vehementes pessimæ: nam ad conuulsionem deferunt. Fit enim aliquando, vt natura copia sanguinis grauata, & ad excretionem concitara, modum tenere nequeat, & supercrisim efficiat, quam Medici sæpè cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi, mala, quia symptomatica est, & fit natura ante tempus irritata ad excretionem, a materiæ morbificæ malitia.

Hæmorrhagia quæ e directò partis affectæ accidit, bona, contra vero, mala: sic in hepatis inflammatione, sanguis effluens è nare dextra, bonus, è sinistra vero, malus. Contrà, liene inflammato, è sinistra bonus, è dextra vero malus; quia omnis bona euacuatio κατ' ἴξιν debet fieri.

Stillæ sanguinis paucæ per nares effluentes, malæ: Significant enim naturæ imbecillitatem, & malignitatem morbi. Omnis siquidem excretio in morbis acutis quæ inchoatur tantum, & non perficitur, maximè damnatur ab Hipp. quia maior est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quam in quibus pauca & inutilia, siquidem cotioni esse intentam tunc temporis arguitur. Quod si stilla appareat, signum est ante tempus naturam irritari. Stilla tamen die indice prodiens, signis concoctionis vtcumque apparentibus, futuram crisim per hæmorrhagiam die critico significat.

Hæmorrhagiæ longo tempore perdurantes, hepatis imbecillitatem, & refrigerationem & inde cachexiam atque hydropem portendunt.

Quibus in febribus quartanis sanguis è naribus fluxerit, prauum, Hipp. *Aph* 87. *sect.* 7. quia, vt docet Auic. sanguinis fluxus in melancholicis & pituitosis, noxius, ab eo enim magis refrigerantur.

Quibus febricitantibus sanguinis fluxerit multitudo, quacumque ex parte, cum reficiuntur, alui iis humectantur, Hipp. *Aph.* 27. *sect.* 4 quia, vt docet Gal. *in com.* calore natiuo debilitato ex profluuio sanguinis, neque cibi bene concoqui, neque in sanguinem transmutari, neque distribui possunt per corpus: & propterea aluos fieri humidiores par est, donec processu temporis vires suas natura recuperarit.

In hæmorrhagiæ curatione, primum aduertendum est, an illa critica sit, vel symptomatica. Critica enim cohibenda non est, sed ad sanguinem quantitatem sanguis fluere permittendus. Ait enim Auicenna, sanguinem è naribus interdum critica expulsione ad libras quatuor sine virium insigni lapsu profluxisse. Idque videtur desumptum a Gal qui *lib. de præcogn. ad Posth. c.* 13. iuueni Romano hæmorrhagia correpto sanguinem fluere permisit ad libras quatuor cum dimidia, priusquam remedia fluxum cohibentia vsurparet.

Quod quidem, vt in valde plethoricis corporibus aliquando vtiliter contingere, ita in aliis vitæ periculum inferre potest; & certum est criticam hæmorrhagiam, quamtumuis opera naturæ fiat, modum non rarò excedere. Natura siquidem sanguinis multitudine grauata, & ad illius expulsionem excitata, modum aliquando tenere non potest, nimiamque euacuationem facit; vnde maximam virium deiectionem, & mortem metuere oportet: & tunc cohibenda est, quoties nimirum ex ea notabilis virium infirmitas prodierit.

Sic etiam sanguis, qui sine febre, ex consuetudine fluit, cohibendus non est, sed naturæ arbitrio relinquendus, nisi immoderatior fuerit; multi enim per huiusmodi hæmorrhagias periodicas, a grauissimis morbis immunes fiunt, in quos earum suppressione incidere consueuerunt.

Symptomatica verò hæmorragia cohibenda est. Quod fiet sanguinem ad nares confluentem reuellendo, ab iisdem & vicinis partibus repellendo, venas apertas occludendo, sanguinis motum præpostrum inhibendo, & humores acriores, aut tenuiores, sanguini permixtos, hæmorrhagiæ causas præcipuas, euacuando, corrigendo, eorumque generationem prohibendo, & facultatem retentricem hepatis & venarum roborando. Quæ omnia sequentibus præsidiis præstari poterunt.

Ac primum sanguinis missio inter reuulsoria remedia principem locum obtinet: quæ maturè celebranda est, antequam vires admodum debiles euaserint, idque è vena brachij è directo partis, a qua sanguinis profluit, dextri nimirum, si è nare dextra: vel sinistri si e sinistra sanguis emanauerit. Et Gal. *libro de sang. miss. cap.* 11. huius remediis efficaciam confirmat, asserens se validas sanguinis e naribus fluxiones repente venæ sectione sedasse. Debet autem detrahi sanguis & satis larga manu, si vires ferant, & amplo foramine: Quamuis maxima Medicorum tum antiquorum tum neotericorum pars aliter censeat: qui angusto foramine, & exigua quantitate sæpiùs repetita, sanguinem detrahendum esse censent, sicque reuulsionem melius fieri. Nam vt sanguini motus contrarius concilietur, vehementiori motu agitandus est, siquidem motus vehementior debiliorem rapit: ideò quò ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per venam sectam, eo promptiùs e naribus profluentem sanguinem abducit: ita vt non raro hæmorrhagia vehemens, phlebotomia hoc modo celebrata, sine plethora in instanti fuerit cohibita. Attamen si vnica phlebotomia, aliisque remediis inferiùs describendis hæmorrhagia cohibita non sit, illa reiterari poterit pro virium modulo. Tum etiam vena pedis secari poterit, vt reuulsio fiat ad distantissima, quæ etiam sæpe plurimùm confert vt testatur Auicenna, Paulus & Trallianus.

Post venæ sectionem, vel etiam ante ipsam, fient frictiones & ligaturæ partium extremarum: & cucurbitula satis magna hypochondrio admouenda, dextro, si a nare dextra; sinistro verò, si à sinistra sanguis profluxerit. Galenus enim hæmorrhagiam cohibuit in iuuene Romano, cucurbitula hypochondrio admota, si venæ sectione, vt ipse refert *lib. de præcognitione ad Posthumum c.* 13.

Non est tamen vsquequaque tuta cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni. Sanguis enim tunc temporis efferuescens, ad hepar aut lienem nimia copia attrahi potest, & inflammationem in iis partibus efficere. Cuius

rei

rei exemplum habetur apud Fabricium Hildanum *obſ. 47. cent. 2.* de quodam aulico maxima hemorrhagia narium laborante, cui præter alia remedia, cucurbitulæ magnę ad regionem hepatis admotæ ſunt. Sanguis quidem ſubſtitit, ſed inflammatio hepatis ſequuta fuit. Cautè igitur agendum eſt in cucurbitularum admotione regioni hypochondriorum, & ad eam confugiendum non eſt, niſi reliquis remedijs non conferentibus, & poſt iteratas phlebotomias. Copia enim ſanguinis in venis imminuta, minus eſt periculum, ne ſanguis nimia copia ad hepar attrahatur, vt inflammationem excitare valeat. Attamen quocunque modo applicentur cucurbitulæ hypochondriorum regioni, ſanguinem, & ſpiritus attrahunt ad illas partes, & ſic calorem earum augent; quod aduerſari videtur ſententiæ Hippocratis *Aph. 13. ſect. 5.* Vbi in his vnde ſanguis fluit, aut fluxurus eſt, frigidis vtendum eſſe præcipit. Interpretes autem volunt ad ea loca frigida eſſe admouenda, vnde motus ſanguinis incipit, qualia ſunt hepar & lien.

Foreſtus commendat cucurbitulas ſupra pedes, inſigni experimento, quod habetur *obſ. 14. lib 13* his verbis *Vir generoſus ſanguinis narium profluuio cum extremè laboraret, neque remedia commodè adhibita iuuarent, circiter duodecim libra ſanguinis ex vtraque nare per vices effluxere. Cum ad eum accitus eſſem, & per integrum diem ſanguis effluxiſſet vt duas ventoſas abſque ſcarificatione, vnam ſupra hepatis regionem, alteram ſupra lienis locum poneret, mandaui, quibus parum videbatur fluxus ſubſiſtere. Verum poſt meum diſceſſum, vxor cum videret ſanguinem iterum ex vtraque nare cum impetu erumpere, & quod ventoſæ hypochondrijs adhibitæ nullo modo iuuarent; alias duas, vnam ſuprà pedem dextrum, alteram ſupra ſiniſtrum affigi iuſſit, & dictu mirum, ſanguis præter ſpem ſubito reſtrictus eſt. Verum cum aliquanto tempore ventoſa cuti adhærerent, æger in animi deliquium incidit, quare iiſdem ventoſis detractis, aqua in faciem conſperſa excitatus eſt; mox odore vini recreatus ad ſe redijt, & à fluxu ſanguinis narium, miraculi, aut incantamenti inſtar, præter omnium ſpem, priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.*

Cucurbitulæ etiam ſcapulis admotæ, tum ſiccæ, tum humidæ fluentem ſanguinem è naribus retrahunt. Attamen non eſt vſquequaque tutum remedium. Poſſunt enim à partibus inferioribus ad ſuperiores ſanguinem attrahere, & nouo fluxui occaſionem præbere.

Quidam practici cucurbitulas brachijs admouent ſupra muſculum bicipitem quibus etiam ſanguis ad nares profluens reuellitur.

Crato *in conſilijs*, inter reuulſiora remedia proponit incuruationem digiti minimi, in dextra manu, ſi ex dextra nare fluit; vel in ſiniſtra, ſi è ſiniſtra. Cùm enim vehemens illa compreſſio intenſum dolorem pariat, ab illo dolore ſanguinis retractio fieri poteſt.

Sed multò potentiùs ſanguis & ſpiritus ad interiora retrahuntur per animi deliquium, cuius interuentu contumaciſſimam hæmorrhagiam curatam vidimus in Illuſtriſſimo Epiſcopo Lodouenſi, anno 1629. qui febre maligna laborans, cum renis dextri inflammatione, quæ poſtmodum in abſceſſum abijt die 27. morbi, tam vehementi correptus eſt hæmorrhagia, vt intra quatuor horas ſanguinis libras duas excreuerit, & cum adhuc ſanguis affatim flueret, vireſque collaberentur, de hæmorrhagia cohibenda cogitandum fuit, & in hunc finem multa remedia vſurpata. Quibus nihil proficientibus, æger ſe aluum deponere velle dixit, nec potuit cogi, vt in lecto deijceret. Præmonuimus, ſi è lecto ſurgeret cum tanta virium exolutione, fore vt in ſyncopem rueret, eam tamen ſyncopem cohibendę hęmorrhagiæ futuram eſſe perutilem. Ita ferè ſucceſſit, nam poſtquam ſurrexiſſet, animi deliquium paſſus, à quo ſtatim excitatus eſt vino exhibito, & aqua frigida in faciem proiecta, poſtea copioſè deiecit, & poſtquam in lectum delatus fuiſſet, ſanguis multò minori impetu fluebat, & exhibito ſale prunellæ ad ℨ. j. ß. in aqua frigida diſſoluto, ſtatim ſanguinis fluxus omnino fuit cohibitus, cùm tamen anteà idem remedium & quamplurima alia fruſtra in vſum reuocata fuiſſent.

Quamuis autem animi deliquium à vulgaribus practicis inter hæmorrhagiæ remedia non proponatur: habetur tamen apud Hipp. *lib. 3. Epid. ſect 7.* his verbis *Sanguinis venarum ſuppreſſiones faciunt, animi deliquium, figura alterata, interceptio, linamentum intortum appoſitio, deligatio.* Idem quoq; docuit Gal. 5. *meth. c. 5.* his verbis *Porrò ſanguis confluere prohibetur, & propter animi deliquium, & cum ad contraria reuellitur, & cū ad vicina deriuatur, & per refrigerationem tū corporis totius tū verò præcipuè ipſius partis afflictæ. Notandū tamen eſt animi deliquium tantum conuenire, quando ſanguis effluit è venis quæ ad corporis ſuperficiem deſinunt, quod innuit Hip. dum eidem linamenta, deligationes, & alia eiuſmodi præſcribit.* Quādo enim ſanguis à partibus interioribus profluit vt in hæmoptoe, menſium fluxu immodico, aut vulneribus partium interiorum, tunc animi deliquium fluxum augere poteſt, retracto calore ad interiora, & ad eas partes, à quibus ſanguis, profluit.

Zacutus Luſitanus *lib. 1. praxis admiranda obſeru. 66.* refert ſe deſperatam hæmorrhagiam, & nullis alijs remedijs cedentem, appoſito cauterio actuali in vtraque planta pedum cohibuiſſe. Quod remedium ſimilem ſucceſſum habuiſſe refert in magna ſanguinis excretione per os, ex venæ raninæ apertione producta. quæ ab acri catarrho eroſa fuerat, & cum per biduum ſanguis ad libras viginti effluxiſſet, multaque emplaſtica, & aſtringentia parti admota fuiſſent, reuellentia, & incraſſantia remedia, tum etiam narcotica vſurpata. cauterio in eadem pedis parte indito, fluxus omnino ceſſauit.

Reuulſionibus prædictis aliquandiu vſurpatis, ſi fluxus nihilominus perſeueret, ad ea remedia veniendum, quæ fluentem ſanguinem repellunt, qualia ſunt ea quæ anacollemata vulgo nominantur, fronti, & temporibus applicanda, quæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Boli armenæ, terræ ſigill. ſanguinis dracon. thuris, maſtiches, & aloes, ana ℨ. j farinæ volatilis, & pilor. leporis minutim inciſ. ana ℨ. ß. albumen oui num. 1. ſucci plant. & ſolani ana q. ſ. Fiat cataplaſma fronti & temporibus applicandum.

In caſu vrgente, promptiſſimè parari poteſt cataplaſma ex bolo armena ſolo, cum albumine oui & aceto ſubacta, fronti ac temporibus appoſitum.

Efficaciſſimum etiam paratur cataplaſma ex gypſo cum aceto ſubacto, & ad craſſitiem duorum digitorum fronti, & temporibus admoto. Et ſi prima applicatio non ſuccedat, iterabitur; & certò curare creditur.

Amatus Luſitanus laudat pileum ex dictis aſtringentibus cum oxycrato ſubactis, capitis raſo appoſitum; quod in ſumma neceſſitate tentari poterit.

Fotus etiam fieri poteſt ex aqua valdè frigida, vel oxycrato fronti & temporibus, cum linteis frequenter immutatis, quamprimum ſcilicet caleſacere incipiunt. Vel idem fotus fieri poteſt ex ſucco plantag. polygoni, equiſeti, burſæ paſtoris, & ſimilium, addito aceto ad penetrationem.

Vbi notandum, caput non eſſe aqua frigida perfundendum, neque repellentia fronti admouenda, donec reuulſiones ſufficientes præceſſerint; alioqui ſanguis per refrigerantia intrò compulſus, venas quæ in alto ſunt replebit, vt docet Gal. 5. *meth. cap. 6* atque ita fluxus ſanguinis augebitur, calore aucto per antiperiſtaſim, à quo ſanguinis motus & impetus adiuuatur; aut ſi ſanguis retineatur, conuulſio, apoplexia, dyſpnoea, aut alius quiſpiam grauis affectus excitari poterit.

Solum etiam acetum ſanguinem fluentem cohibere poteſt, ſi eo frons cum ſpongia foueatur.

Eadem ſpongia aceto imbuta, & in nares immiſſa ad idem eſt efficax.

Conſperſio faciei aqua frigida, non ſolum repellit ſanguinem fluentem, ſed etiam eundem retrahit ad interiora interuentu timoris, qui ex aqua frigida in faciem ex improuiſo iniecta, exoritur. Quemadmodum enim ſyncope, vt antea dictum eſt, fluxum ſanguinis cohibet, propter caloris retractionem ad interiora; eadem ratione timor, à quo ſimilis retractio poteſt conducere. Atque ita, quocunque modo excitetur, conferre poteſt. Aqua autem frigida, ſatis magna copia, in faciem conijci debet, nempe ad duos, vel tres cyatho per breuia interualla proiectoss.

Vulgo etiam vſurpatur, ad ſanguinis impetū ad ſuperiora

retundendum, illiusque ascensum prohibendum, fotus ceruicis, ex linteo aceto frigido imbuto, quod collo circumduci debet, & frequenter immutari antequam incalescat.

Idem oxycratum in ore detentum, & sæpè immutatum, sanguinem etiam ad partes superiores confluentem repellit; tum etiam impedit, ne sanguis è naribus ad gulam defluat, quòd sæpè contigit.

Ad idem valet acetum instillatum in aurem, quæ nari fluenti vicina est, sic enim vena per quam fluit sanguis, restringitur.

Faba, aut numismà argenteum radici narium inter cilia admotum, & fascia arctè alligatum, vt fortiter partẽ comprimat, eundem fluxum cohibet. Tum etiam animaduertendum est, an in temporibus, aut fronte venæ aut arteriæ tumeant: tum enim eas numismate aliquo, aut faba sicca per medium in longitudinem secta comprimere, fascia interueniente, optimum & supremum remedium est. Et ad maiorem compressionem supra fabam aut numisma, albumen oui concussum, adiecto gypso & stupa exceptum, admouendum est.

Vapor aceti, in laminam candentem affusi, naribus exceptus venas apertas constringit.

Ad idem confert oxycratū naribus frequẽter attractum.

Præter repellentia dicta, in vsum reuocanda sunt quæ ipsas venas apertas occludere & conglutinare solent. In quẽ finem multa remedia in nares immitti consueuerunt.

Galenus *lib. de paratu facilibus, cap 13.* thus & aloem in puluerem redacta albumine oui excipit, & cum linteolo, aspersis priùs pilis leporinis, in nares immittit.

Vel turunda in hunc modum parari potest.

℞ Thuris, alos, sang. dracon. farinæ volatilis, telæ aranearum, & pilorum leporinorum minutim incisorum, ana ʒ. ß. Excipiantur succo plant. & gossipio, fiantque turundæ in nares frequenter immittendæ.

Iidem pulueres in nares insufflari poterunt. Cui etiam vsui maximè conferre testantur practici magni nominis, cinerem testarum, ouorum, & chartarum. Verùm, circa horum puluerum vsum, obseruandum est, dum illi administrantur, os aqua frigida plenum esse debere, ne medicamentum ad os per palatum transferatur.

Potenter etiam sanguinem fluentem cohibet gossipium atramento infectum, quòd in thecis scriptorijs asseruari solet, si aliquantulum expressum, & in turundæ figuram efformatum in nares immittatur.

Idem gossipium atramento imbutum, & fronti admotum cum fascia, fluentem sanguinem potentet sistit.

Tandem hæmorrhagia prædictis remedijs, tum etiam infrà proponendis pertinaciter obsistente ad escharotica veniendum est, quæ venarum extremitates apertas comburendo crustam inducunt, & sanguinem inhibent. In ijs tamen magna cautio adhibenda est, quia dum eschara decidit, vasorum apertio plerumque renouatur, & sic fluxus redintegrari solet.

Inter escharotica autem principem locũ obtinet vitriolum vstum, quod præterquam quod escharam inducit, ad quemuis sanguinis fluxum cohibendum est efficacissimũ.

Si mitius remedium habere desideres, vitriolum alijs permiscendum est, in hunc modum.

℞. Gallarum ℔. ß. aluminis quartarium j. Comburantur & calcinentur, fiatque puluis in naris profundum demittendus. Vel

℞. Boli armenæ, sang. dracon. thuris, aloes, gypsi, vitrioli vsti sarcocollæ, mastiches, ana ʒ. i. Fiat puluis subtilissimus.

Vitriolum album mitiùs operatur, quàm vitriolum vstũ, neque valdè eschatoticum est: hæmorrhagiam tamen potenter cohibet, orificia venarum constringendo, si in nares cum turunda ex gossipio confecta, immittatur.

Remedia verò, quæ sanguinis motum cohibendo, refrigerando, incrassando, & veluti coagulando, hæmorrhagiã cohibent, in hunc modum præscribi possunt.

℞. Salis prunellæ ʒ. j. trochiscorum de carabe ʒ. ß lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati, ana ℈. j. syrupi de rosis siccis ℥ j. aquæ plantag. ʒ. iij. Fiat iulep. qui detur bis, aut ter in die.

℞. Conseruæ rosarum & minuæ cydoniorum, ana ℥. j. trochiscor. de spodio & de terra sigillata, ana ʒ. j coralli præparati & cornu cerui vsti, ana ℈. j. Fiat opiata, de qua capiat ac magnitudinem castaneæ bis, aut ter in die.

Oxycratum satis copiosè sumptum hemorrhagiam efficaciter sedat.

Exterius verò, ad sanguinem refrigerandum, illiusque motum cohibendum, aqua frigida, vel oxycratum varijs partibus applicanda sunt: sicque aqua frigida brachijs affundenda, pedes in aquam frigidam immergendi, testes oxycrato frigido fouendi, tum etiam dorsum, propterea quòd vena caua eam regionem occupat, & ita sanguis in ea feruens refrigeratur.

In maximo autem feruore sanguinis, qui prædictis cohiberi nequit, quidam practici totum corpus oxycrato irrigant, vel in balneum frigidum demittunt, quod tamen iam debili ægro existente, periculo non vacat.

Optimum etiam est hepar & lienem epithemate refrigerante, vel etiam oxycrato tepido fouere, ad sanguinis ebullientis feruorem temperandum.

Denique in contumacissimo affectu, & alijs remedijs nõ cedente, ad narcotica veniendum est, quæ omnem tum fluxionem, tum euacuationem, & quemcumque humoris motum citissimè cohibent, & inter cætera laudanum ad gr. iij. exhibitum, principem locum obtinet.

Cauendum tamen est, ne ægro valdè debili exhibeatur, periculum enim est, ne calor natiuus admodùm debilis, narcotica vi omninò suffocetur.

Syrupus de papauere idem præstare poterit ad ℥. j. in iulepo adstringente, hora somni.

Tandem specifica remedia, quæ scilicet proprietate occulta sanguinem fluentem cohibent, multa ab autoribus proponuntur; quorum præcipua & frequente vsu comprobata sunt, quæ sequuntur.

Succus vrticæ miris laudibus effertur ad quemlibet sanguinis fluxum ex quacumque parte prodeuntem, maxima efficacia cohibendum; & ideò tum per os exhibetur ad ℥. iij. semel atque iterum; tum per nares attrahitur; tũ fronti & temporibus admouetur, in formam cataplasmatis cũ farina subactus, vel tota vrtica contusa dictis partibus admouetur. Nonnulli asserunt radicem vrticæ in ore detentam sanguinis fluxum statim constringere.

Fimus porcinus inter præstantissima specifica etiam recensetur, si adhuc calens fronti & temporibus admoueatur, vel olfaciendus præbeatur; vel siccus in nares immittatur. Posterioris formula talis esse poterit.

℞. Stercoris porcini exsiccati ʒ iij. pulueris rosar. ad fœtorem auferendum ʒ. ß. Excipiantur succo plantag in eoque intingatur bombax in nares immittendus.

Laudatur etiam ab authoribus stercus asininum eodem modo vsurpatum, vt de porcino diximus. Et narrat Rodericos a Castro *lib. 1. de morbis mulierum cap. 5.* Medicum quendam septuagenarium, hæmorrhagiæ maximè obnoxium, stercus asininum modicè exsiccatũ in capsula semper gestare solitum; cui medicamento nullum aliud simile se reperisse referebat, præsertim, si succo vrticæ commixtũ, si siccum, aut recens per se naribus adhiberetur.

Zacutus Lusitanus *lib. vlt. praxis Historiarum cap. 2.* stupendam narium hæmorrhagiam, in septuagenario excarni & debili, se hoc remedio curasse refert, cui reliqua remedia frustra administrata fuerant, & septemdecim sanguinis libræ effluxerant. Stercus itaque asinum in exactissimum læuorem redactum omni iuri potuique permiscebat; eodem tabellas cum saccharo efformabat, ægroque edendas præbebat cum aqua chalybeata; quo auxilio solo, septem dierum spatio, æger à fluxus saluus euasit.

Sanguis per nares effluens non solùm apud vulgus commendatur, sed etiam à quibusdam Medicis præstantissimis probatur, tanquam superficia vi hemorrhagiam cohibens: eũque frigunt in sartagine, ægroque inscio edendum exhibent. Tũ etiã olla figulina exustum, & in puluerem redactũ, cataplasmatis adstringentibus suprà propositis admiscent.

Alij laudant puluerem limacum cum crusta combustorum; alij puluerem ranarum etiam combustarum, in nares immissum.

Refert Pereda vetulam quandam Monspessulanam, sola

men-

mentha naribus imposita, sanguis profluuium è naribus trium dierum curauisse.

Inter cætera autem remedia præstantissimum est, & à nobis frequenti vsu expertum, spica nardi in tenuissimum puluerem redacta, & ad ℈. j. cum iusculo, aqua plantaginis, aut alio liquore exhibita; non solum enim specifica vi, sed etiam hepar roborando, sanguinis fluxum cohibet.

Finkius testatur bufonem exsiccatum, & puluerisatum, in sindone rubea, axillis suppositum, vel manibus retentum, vt incalescat, sanguinem statim sigere, eumque velut Gorgonis conspecto capite statim rigescere. Alij bufonem sub dio suspendunt, donec caro vniuersa absumpta sit, os femoris denudatum struant, idque nari inditum, hæmorrhagiam in instanti cohibere asserunt.

Dum remedia prædicta in vsum reuocantur, de omnimoda causæ oblatione cogitandum est; quæ vt plurimùm esse solet humor tenuis, serosus, aut biliosus in sanguine redundans, eique motum præposterum concilians, naturamque ad illius excretionem irritans; vnde fit vt humore illo euacuato, & sanguine repurgato, natura eum tanquam amicissimum, & familiarissimum, ac vitæ thesaurum retineat, neq; amplius excernat. Ideò purgatio instituenda est, bis terue iterata si opus fuerit, ex purgantibus adstrictione præditis, & refrigerantibus composita, in hunc, aut similem modum.

℞. Tamarindor. ℥. ß. fol. plantag. M. j. Coquantur ad ℥. iiij. In colat. infunde rhabarbari electi ℨ j. myrobalan. citrin. ℨ. ß. spicæ nardi gr. vij. In express. diss. syrupi rosacei ℥. j. rhabarb. pulu. ℈. j. Fiat potio.

In affectu inueterato & frequenter recurrente, talis purgatio semel in septimana repetita erit efficacissima; & interim iulepi adstringentes post singulas purgationes, vel opiatæ per aliquot dies exhiberi poterunt. Opiata suprà descripta huic vsui inseruiet. Iulepi verò in hunc modum concinnari poterunt.

℞. Radicum bistortæ & consolidæ maioris, ana ℥. j. fol. plantag. centinodiæ herniariæ, fumariæ, ana M j. sem. 4 frig. maior. ana ℨ. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. diss. sacchari albi ℥. iij. Fiat iulep. pro iij. dosibus matutinis.

Loco iuleporum vel opiatæ, aut post eorum vsum per aliquot dies continuatum, syrupus vsurpari poterit ex succo vrticæ cum saccharo partibus æqualibus compositus, & ad cochlearia duo singulis diebus manè exhibitus.

Neque sufficit causam hæmorrhagiæ præsentem auferre, scilicet peccantem humorem euacuare; sed etiam noua illius generatio impedienda est, viscera roboranda, eorumque intemperies corrigenda, præcipuè hepatis, in quo humores illi generi consueuerunt. Atque ita iulepi refrigerantes suprà præscripti, huic vsui inseruient; tum etiam tinctura rosarum, ad hepar refrigerandum, & maximè roborandum efficacissima est. Exteriùs vero epithemata eidem parti admoueri possunt, in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. plantag. portulacæ, acetosæ, cichor. ana ℥. iv. sem. portulacæ acetosæ, cichor. ana ℨ. j. trochiscor. de caphura & santali citrini, ana ℨ. ij. aceti ℥. j. Fiat epithema.

His etiam addi poterunt omnia remedia, quæ pro calida hepatis intemperie curanda descripta sunt.

Interdum etiam calida lienis, aut renum intemperies, huic affectui præbet originem, & tunc refrigerantia medicamenta, his etiam partibus admouenda sunt.

His omnibus accedere debet idonea victus ratio, quæ ab ipso curationis principio sedulò instituenda; atque ita primum aer in quo decumbit æger, frigidus sit, & si tempus sit æstiuum, alteretur, irrorando pauimentum aceto, & aqua rosar. tum sternendo folia vitis, salicis, nymphææ, & similia. Cibi sint incrassantes & pauci nutrimenti, vt pedes vituli, arietis, hœdi, & aliorum animalium, oryza, caseus recens, & pinguis, oua indurata, & similia. Fructus acerbiores, astringentes, aut aciduli ex vsu esse poterunt, vt pyra, cydonia, mespila, sorba, & condimenta ex succis granatorum, limonum, arantiorum, acetosæ. Quidam laudant vsum lentium in aceto decoctarum, quia astringendi, & incrassandi sanguinis, eiusque acrimoniam retundendi vim obtinent. Abstineat æger, saltem in principio morbi, dum vires adhuc non sunt debiles, à vino carnibus, & ouis sorbilibus & tremulis, quæ copiosiorem & liquidiorem sanguinem generant. Alimenta autem liquida præsente sanguinis fluxu, & sorbilia, quantum fieri potest, exhibenda sunt; vt iuscula refrigerantia, hordeata, auenata, & oryzata, cum aqua, non iusculo parata. Masticatio enim hæmorrhagiam promouet. Si vires sint debiles, iuscula carnium, & panatellas exhibere oportet, in quibus amylum sine calce paratum, aut gummi arabicum dissoluantur.

Potus sit aqua chalybeata, & omnes cibi in ea decoquantur, & radices vrticæ priùs in ea incoctæ fuerint.

Quies totius corporis imperetur, ita vt æger ambulet, nec tussiat, nec vociferetur, nec loquatur; motus enim linguæ, & maxillarum sanguinis fluxum commouent.

Teneat caput detectum, & oculos clausos, ne sanguinem fluentem videat, quoniam illius conspectus, mota imaginatione, sanguinem commouet.

Vigiliæ immodicæ maximè vitentur, quia sanguinem acriorem, biliosiorem, ac fluidiorem efficiunt. Somnus còtra humores contemperat, eorumque motum cohibet.

Denique animi pathemata vitentur, quæ sanguinem sursum impellunt, vt ira, risus, & gaudium.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER QVINTVS.
DE AFFECTIBVS LINGVÆ.

PRAEFATIO.

INGVA tum gustus, tum loquelæ instrumentum est. Vtraque actio læditur per tumores varios, qui linguæ adnasci consueuerunt. Speciatim verò vnaquæque actio à peculiaribus causis imminuitur, abolitur, & deprauatur. Quæ omnia vt sigillatim describantur, quintus hic liber in quatuor capita distinguendus est, quorum primum erit de inflammatione, alijsque linguæ tumoribus. Secundum erit de ranula sub lingua: quæ licet ad tumorum genus pertineat, seorsim tamen tractanda est, quod diuersissimam à reliquis tumoribus curationem desideret. Tertium erit de gustu læso. Quartum denique de paralysi linguæ, alijsque motus illius læsionibus.

CAPVT PRIMVM.

De linguæ inflammatione aliisque eiusdem tumoribus.

QVemadmodum omnes corporis partes, præcipuè carnosæ, inflammatione affici consueuerunt; sic etiam lingua eadem aliquando tentatur, ex sanguinis in eam affluxu; qui prout vel purus ac syncerus, biliosus, pituitosus, ac melancholicus est, phlegmonem veram, aut eandem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosam producit; quæ interdum etiam ad suppurationem desinit. Cuius rei exemplum habetur apud Forestum *obs.* 24. *l.* 14. cuiusdam cereuisiarij, qui ingentem linguæ inflammatio nem patiebatur, quæ in suppuratum abiit.

Patitur etiam lingua, idque multò frequentiùs, tumorem mol-

mollem & laxum, ac purè œdematosum, ex pituita à cerebro in eam affluxu. Cuius exemplum proponit Gal. *lib.* 14. *meth.cap.*8. in quodam homine, cui lingua ita tumefacta erat, vt ore contineri non posset.

Interdum etiam lingua in magnitudinem excedentem excrescit, quæ tamen neque sub œdematis, aut scirrhi, aut alterius cuiusuis tumoris genere collocari potest, vt docet Gal. *lib. de diff. morb.cap.*9. se cuiusdam linguam vidisse, quæ in ingentem molem excreuerat absque vllo doloris sensu: neque enim prementi manui cedebat, neque dolore infestabatur, sed nudum linguæ incrementum erat, ipsius substantia nullo modo vitiata; quod ex nimia copia vtilis alimenti eius in substantiam conuersi acciderat. Eiusque rei exemplum proponit Claudinus *consult.*9. puellæ 12. annos natæ, cuius lingua in tumorem excreuerat, qui neque ad œdema, neque ad scirrhum referri poterat, quoniam indolens erat, nec prementi manui cedebat, vt fouea remaneret, nec sensu naturali carebat; cuius prima origo fuerat ex violenta frœnuli linguæ disruptione, cuius dolore sanguis ad partem attractus fuit, & continua postmodum eiusdem transmissione tale incrementum productum. In hoc autem casu peculiariter notat Claudinus, tumorem illum in vespera decrescere, mane vero augeri, & semper liuescere. Quorum euentuum rationem reddit, quoniam in coctione & assimilatione sanguinis illius, alioquin pituitosi (quasi in pueris ob ætatem humidissimam & ingluuiem generatur) multi flatus, potissimum autem per noctem, retracto & coacto calore concitantur, qui linguæ tumorem augent. Per diem verò ob motum linguæ, & ambientis calorem dissipantur, vnde tumor parum decrescit. Liuiditatem refert ad aerem ambientem, in quo lingua continuò versatur: ab illius enim frigiditate sanguis ad superficiem linguæ affluxus, antequam assimiletur, concrescit aliquo modo, & in liuiditatem contrahit; a frigore enim sanguinem nigrescere scribit Gal. 3. *de sympt. causis cap.* 1. quod tamen in alijs corporis partibus non contingit, quoniam ad illas ea sanguinis tantùm portio, quæ pro nutritione sufficit, sed non superfluit, amandatur.

Horum tumorum diagnosis difficilis non est; quandoquidem magnitudo aucta præter naturam, visui subijcitur. Tumorum autem differentiæ ita distinguuntur. Si fuerit inflammatio, adest dolor & caliditas in lingua, tum etiam rubedo, qua etiam facies aliquantulum inficitur. Si verò à pituita tumor duxerit originem, lingua albicat, multumque pituitæ effluit, cuius sapor dulcis, aut insipidus est. Si nudum sit linguæ incrementum, aliorum tumorum, ac vitiosorum humorum signa non adsunt.

Quod ad prognosim attinet, tumores linguę vtplurimum vitæ periculum non afferunt, nisi in tantam molem excreuerint, vt inde suffocatio metuenda sit, aut ex humore quodam maligno atque atrabilario ortum duxerint; vnde cancerosus tumor generari potest; quod duritie, liuiditate ac dolore pungitiuo internoscitur.

Curatio inflammationis linguæ reuellentibus ac repellentibus remedijs inchoanda est: atque ita primum præmisso clystere laxante, venæ secti celebranda est, & sanguis satis magna quantitate detrahendus pro virium modulo.

Mox cucurbitulæ cũ scarificatione scapulis admouendæ.

Postmodum gargarismata refrigerantia ac repellentia vsurpanda; & inter cætera commendatur à Galen. 14. *meth. cap.*8. succus lactucæ, quo lingua frequenter abluenda est. Vel magis compositum gargarisma parari poterit ex decocto plantaginis, solani, lentis decorticatæ, & cortic. granatorum, addendo syrupum de rosis siccis, vel diamorum.

Post venæ sectionem, purgatio etiam instituenda est medicamento ex cholagogis, & phlegmagogis composito, quandoquidem pituita è capite defluens, ad horum tumorum productionem particulariter saltem concurrit.

Sedata fluxione euacuantibus, reuellentibus, ac repellentibus remedijs humoris parti impacti deriuatio molienda est, & in hunc finem venæ sub lingua aperiendæ, quod si fieri non possit, propter linguæ magnitudinem, cucurbitula sub mento cum scarificatione erit admouenda.

Si tumor ad suppurationẽ destinat, promouenda erit ficu per medium secta, frequenter admota, vel gargarismate ex decocto hordei maluæ, violarum ficuum passularum, seminum cydoniorum, & fœnugræci composito, addendo syrupeum violaceum, & iuiubinum.

Facta suppuratione, si abscessus sponte non aperiatur, scalpello aperiendus est. Mox vulcus detergendum decocto, hordei, agrimonij, plantag. cum melle rosaceo.

Tumor verò mollis & laxus à pituitæ influxu oriundus, curatur primum reuulsione facta per phlebotomiam, si æger sanguine abundet: deinde purgans medicamentum satis vehemens est exhibendum, quales sunt pilulæ cochiæ minores ex aloe, scammonio, & colocynthide paratæ, quæ a Gal. fœliciter vsurpatæ sunt in quodam sexagenario 14. *meth. supra citato* Quod si æger pilulas deglutire nequeat, medicamentum componi poterit ex senna, agarico, diaphœnicone, & similibus.

Post huiusmodi euacuationes, refrigerantia & repellentia in principio admouenda sunt, quemadmodũ in inflammatione dictum est. Et Galenus *loco citato*, dictum sexagenarium oris collutione ex solo lactucę succo post purgationem vsurpata sanauit.

Potest etiam vtiliter linguæ collutio fieri ex succo limonum grauatorum, acetosæ, & plantaginis: quandoquidem prædicti succi non solum frigiditate sua repellunt, sed etiã acetositate humiditatem linguæ impactam educunt.

Vtiliter etiam lingua illinitur oxymelite simplici, cui in augmento addi poterit parum zinziberis, salis gummei, aut ammoniaci.

Colui etiam os poterit decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Zacutus Lusitanus *lib.*1. *historia Medicorum principum obs.*47. in casu valdè præcipiti, vbi linguæ tumor in molem ingentem excreuerat, vt inde suffocatio metuenda videretur, vacuantibus ac reuellentibus remedijs frustra tentatis, hirudines quatuor linguæ affixit, & breui tempore copiosa sanguinis vacuatione sequuta, ipsa exilis tenuisque facta est, & sic æger a periculo euasit.

Idem Zacutus *obs.*48. *eiusdem libri*, decem annorum puero ex catarrhosa fluxione linguæ tumore ingenti laboranti, vt ipsius ore contineri non posset, post reuulsiones per venę sectionem, cucurbitulas scarificatas, & acres clysteres: cum linguæ tumor mollis, laxusque esset, profundis linguæ scarificationibus vsus est, moxque aqua salita linguã ablui iussit, vnde tanta aquosi humoris vacuatio facta est, vt illicò sanitatem æger recuperauerit. Quam obseruationem à Ioachimo Camerario desumpsit, qui libro obseruationum suarum narrat, quemdam tumente lingua suffocatum, ipsam sibi acuto cultello decussatim, incidisse, multoque sanguine effluente fuisse personatum.

Denique tumor linguæ carnosus, seu linguæ incrementum nimium, ex superflua ipsius carne proueniens, licèt curationem suscipere non posse videatur. Illa tamen à Claudino proponitur, *loc cit.* per operationem chirurgicam; vt scilicet quidquid linguæ superfluum est, cultello abscindatur, adhibitis priùs præparationibus necessarijs, quæ omnia dicto loco fusè ab eo describuntur.

CAPVT II.

De Ranula sub lingua.

QVamuis superiori capite varij linguæ tumores a nobis expositi sint; vnus tamen adhuc explicandus superest, qui βάτραχος Græcis. Ranula Latinis nominatur. Cùm enim ille naturam à prædictis maximè diuersam obtineat, ac diuersum planè curandi modũ requirat, satius esse duximus peculiari capite illius descriptionẽ exponere.

Est autem Ranula, tumor qui sub lingua colligitur, in ea parte, qua illa vinculo alligatus; & tantus vtplurimum apparet tumor, vt dentes inferiores superet; rima autem media, dextram tumoris partem à sinistra dirimente, ranæ posteriorem partem refert, vnde affectui nomen. Alij verò Batrachum inde dictum existimant, quòd eo affecti loquelæ impedimentum patiantur, & nonnisi coaxando loqui possint, ranarum instar. Ad œdematis, aut meliceridis naturam accedit, è quo apertio materia profluit oui cã-

dido,

dido, aut melli persimilis. Et cum dicta materia in folliculo contineatur, ideò inter Melicerides à nonnullis reponitur. In ijs folliculis interdum calculis inuentus est, vt plurimorum authorum obseruationibus constat, quas collegit Schenckius *conf.*388.*lib.*10.

Diagnosis huius affectus difficilis non est, dum enim subleuatur lingua, quædam veluti carnositas laxa & mollis sub ea continetur, & ab vtraque parte ligamenti quædam prominentia sphærica, ciceris, vel fabe, vel interdum castaneæ magnitudinem æquans conspicitur.

Periculo vacat vtplurimum hic affectus In pueris tamen aliquando suffocationis periculum intentat, propter asperæ arteriæ & laryngis viciniam. In adultis etiam si dolor, & febris adsit, vitæ periculum affert, quandoquidem in anginam degenerare potest. Periculosa etiam est Ranula, quæ nigra, aut fusca, & dura est, ad cancri naturam accidens, & illa non est attingenda.

Ad curationem huius affectus, primum causa antecedens auferenda est venæ sectione, & purgatione ægrotantis naturæ, & ætati accommodata. Et si affectus sit inueteratus, ad cauteria & decocta sudorifica veniendum est.

Postmodum topicis medicamentis resolutio tumoris tentanda est hunc modum.

℞. Cortic. granat. hyssopi sicci, salis commun. ana ʒ.ij Fiat puluis sub lingua detinẽdus, & frequẽter iterandus. Refert Forestus puellam 12. annorum, intra biduum fuisse curatam hoc solo remedio, cuius auctor est Nicolaus Florentinus, qui in adultis loco salis communis vtitur sale ammoniaco, quod magis penetrat, & potentiùs dissoluit. Forestus vero in studioso quodam prædictum puluerem cum sale communi paratum vsurpauit; tum etiam decoctum ex balaustijs, alumine gallis, æquis partibus, paratum; ac denique partem sale tosto & gemmæ fricari iussit, & æger curatus est sine opertione chirurgica, quod rarissimè solet contingere; quia tumores isti ad naturam abscessum accedunt, & in quodam veluti folliculo continentur, ita vt discussa quadantenus materia contenta, iterùm repleatur.

Si discutientibus remedijs tumor curari nequeat, ad illius apertionem veniendum est; quod vtplurimùm faciendum, rarissimè enim per resolutionem curatur.

Apertio autem exiguo fotamine facienda non est, quia materia in folliculo contenta, iterùm colligitur, & folliculus impletur; (cui rei maximè conducit summa partis laxitas, & mollities recipiendis excrementis maximè idonea:) Sed per summum tumorem, longissima sectio facienda est vtraque eminentia, vt tota materia simul effluat. Posteà vlcus abluendum est primùm lenientibus, vt decocto maluæ; posteà verò detergentibus, vt vino albo cum melle rosaceo, aut diamorone; ac demùm oxymelite, donec purum appareat vlcus, & folliculo liberum. Ac denique ad cicatricem inducendam, vino nigro; in quo alumen dissolutum sit, os frequenter colluendum.

Forestus similem abscessum curauit in quadam muliere rustica, sectione vtrinque facta, & postmodum ore frequenter colluto posca, cui exiguum salis admixtum fuerat.

Si affectus sit inueteratus, & vlcus prædictis remedijs exsiccari nequeat, tangatur oleo sulphuris bis in die, temperato tamen cum aqua rosacea, ita vt ad vnam gutam olei quinque vel sex guttæ aquæ rosaceæ misceantur: ita enim intemperies corrigetur, & exsiccabitur pars quæ ad roborationem, vino nigro, admixto alumine sæpè abluenda est. Si post hæc remedia debitè vsurpata morbus redeat, ad cauterium actuale veniendum est, cuius administrationem docet Paræus *lib.*7.*cap* 5.

C A P V T III.

De Gustatu Læso.

GVstus quemadmodum reliqui sensus, omnesque corporis actiones, tripliciter læditur: imminutè, abolitè, & deprauatè. Imminuitur cùm sapores remissos vix percipit, intensos verò remissè. Aboletur, cùm prędictos sapores siue intensi sint, siue remissi, nullo modo sentit. Deprauatur denique; cum obiectum alieno sapore infectum iudicat.

Imminutionis & abolitionis gustus causæ eædem sunt, magnitudine tantùm differentes: si enim leuiores sint, gustum imminuunt; si grauiores, abolent. Et illæ causæ sunt, vel defectus spiritus animalis in ipsa parte, vel lingua ipsa aliquo affectu præternaturali afflicta.

Spiritus deficiunt, vel propter ipsorum penuriam, vt in moribundis; vel propter obstructiones neruorum tertij paris, per quod deferuntur; vel propter tumorem in ea cerebri parte genitum, à qua nerui oriuntur.

Lingua vel humida & pituitosa materia obducitur, vel tumoribus, pustulis, vt vlceribus afficitur, & in propria illius actio: seu gustatus imminui, vel aboleri potest.

Gustus deprauatur, quando lingua vitioso aliquo humore inficitur; vt in febribus sæpè contingit, cùm bile infecta lingua, omnia quæ gustantur, amara esse iudicat. Alias pituita salsa, vel humore melancholico imbuta, omnia salsa, vel acida ei videntur, obiecta enim externa linguæ admota, vitiosum ipsius succum commouent, qui tunc temporis linguam magis feriens, saporem suum in eam fortiùs imprimit; & ita, quæ gustantur, tali sapore infecta videntur. Contingit tamen non rarò, linguam succorum in se contentorum sapores percipere, etiamsi nullum obiectum externum ipsi admoueatur, vt docet Gal 1.*de sympt causis cap.* 4. Et quotidiana confirmatur experientia in febricitantibus, quorum lingua bile perfunditur; quæ si valdè amara sit, continuum amarorem in lingua persentiunt, licèt nihil extrinsecum degustetur.

Causarum prædictarum diuersitas ex saporum varietate, & linguæ ipsius dispositione cognoscitur; dulcis enim sapor, & linguæ rubedo sanguinem significat; amaror, & color flauus, bilem; albedo cum dulcedine, pituitam; color fuscus & aciditas, melancholiam. Sapor abominabilis, prauos humores in ventriculo contineri ostendit Pustulæ, tumores, & vlcera oculis patent. Ac denique, si nulla in lingua permutatio appareat, & gustus imminuatur, aut aboleatur, in cerebro, vel neruis causam latere censendum est.

Curatio admodum varias est, pro varietate causarum. Et ideò, si in cerebro, vel neruis affectus lateat, illi remedia apptanda sunt, præsertim ea, quæ ad paralysis curationẽ præscribi solent. Cum verò à prauis humoribus gustus deprauatur, illud symptoma vt plurimum ab alijs morbis dependet, præcipuè verò febribus, quibus curatis illa etiam symptomata tolluntur.

Si à tumoribus lædatur gustus, illius curatio ex dictorum tumorũ curatione dependet, quæ supra proposita est.

Si denique à pustulis, aut vlceribus linguæ, affectus oriatur, curatio horum affectuum instituenda est per venæ sectionem, & purgationem humorum acrium; quibus accedent topica refrigerantia, astringentia, & exsiccantia; ad gargarismatis formam redacta, & si vlcera sordida sint, abstergantur melle rosaceo, addito oleo sulphuris, aut vitrioli ea quantitate, quę linguã moderatè feriat: vel etiam ad potentiùs exsiccandum, oleis prædictis, puris, & impermixtis pars affecta, semel atq; iterum tãgenda est Sic enim aphthæ omniaque oris & linguæ vlcera citissimè sanantur.

C A P V T IV.

De paralysi linguæ, eiusque motu læso.

ACtio linguæ præcipua, loquela est, eaque aboletur, imminuitur, & deprauatur à varijs causis, quæ ad morbos similares organicos, vel communes referuntur. Quod ad similares attinet, humida intemperies cum materia coniuncta, linguam molliorem & laxiorem efficit, vt motus suos liberè exercere nequeat. Siccitas etiam nimia loquelã vitiat, vt in febribus contingit Morbi verò organici sunt, magnitudo aucta, vt de tumoribus antea dictum est qui liberum linguę motũ impediunt; figura vitiata, vt si lingua breuior ex natiua conformatione, aut præcisione apicis illius, aut si fræno, seu vinculo suo arctiùs alligetur, & obstructio neruorum septimi paris, qui ad musculos linguã mouentes deferuntur. Morbi denique communes sunt solutiones continui, seu vulnera eiusdem partis.

Nimia linguæ humiditas balbutiem efficit, qua affecti literam R, pronunciare nequeunt; eaque vel natiua est, vt in pueris; qui ob nimiam humiditatem hoc affectu laborant, ab eoque liberantur ætatis progressu, quo superflua illa humiditas absumitur. In quibusdam vero intemperies humida tota vita perseuerat, & illi perpetuò balbi remanent, de quibus agit Hipp. *Aph. 31. sect. 1.* his verbis *Balbi* [illegible] *fluxu diuturno maxime capiuntur*. Gal. *in comm.* [illegible] natura balbi sunt, aut cerebrum habere humidum [illegible], aut vtrunque, & à cerebro humido multas prolluere [illegible] ditates quas in ventrem delabi par est, vnde alui profluuia. Lingua vero admodum humida naturâ existente, & ventriculum talem esse par est, (vt qui alteram tunicam communem habeat cum lingua,) imbecillemque ex humiditate. Ventriculi autem humidi propria passio est diuturnum profluuium.

Attamen Auicenna propositæ doctrinæ aduersari videtur, dicens *Fen. 1. lib. 3. tract. 4. c. 18* balbos esse maxime dispositos ad melancholiam, cum tamen melancholia à sicciori cerebri intemperie procedat. Conciliatur tamen illa contrarietas, dicendo, per balbos, seu traulos Auicennam intelligere; non balbos propriè dictos qui literam R, pronunciare nequeunt; sed eos qui linguæ hæsitantia laborant, quique eandem syllabam multoties repetunt, antequam dictionem proferant hæc enim linguæ hæsitantia, ex calido & sicco cerebri temperamento oritur, in quo adeò promptæ fiunt cogitationes, vt linguam præcurrant, eiusque motum, præcipierent, vnde conturbatio ipsius atque hæsitantia exoritur. Prædicta autem balbuties à natiuitate contracta incurabilis est.

In quibusdam verò balbuties accidentaria contingit à catarrho, & copioso humoris pituitosi defluxu in fauces, & linguam, quæ euacuatione, reuulsione, & deriuatione humoris influentis, tum etiam capitis roboratione & exficcatione curatur. Cum autem remedia propositas indicationes conueniant adimplentia, paralysi linguæ iam describendæ conueniant, ex illius curatione erunt repetenda.

Ad linguam deferuntur duo neruorum paria, tertium, videlicet ad gustandi & sentiendi actionem exercendam; & septimum ad loquelam, & linguam variis modis mouendam. Ex horum igitur neruorum, qui à septimo pari oriuntur, obstructione, & relaxatione paralysis linguæ procedit, quæ est priuatio, aut imminutio motus illius partis. Eaque succedere consueuit frequenter apoplexiæ, cerebro ipso secundum posteriorem partem humore pituitoso imbibito; & tunc aliæ quoque partes, & plerumque dimidia corporis pars, paralysi tentantur. Interdum tamen solitaria est, neruis tantum, aut musculis linguam mouentibus, humore pituitoso imbibitis, & repletis. Ex præcisione etiam totum neruorum linguæ paralysis generari potest, cuius rei exemplum habetur apud Auic. *Fen. 6. lib. 3. tract. 1. cap. 12.* his verbis *Quidam homo iam ventosatus fuit, & percussus est cum scalpello villus nerui in substantia panniculi coniuncti cum lingua, quare mollificata est lingua.* Has autem cucurbitulas, in ceruice, & iuxta occiput admotas fuisse conijciendum est; cum enim nerui linguam mouentes à principio spinalis medullæ oriantur, quæ est in occipitio, ex profundiori scarificatione cuiuspiam illius rami præcisionem contigisse certissimum est.

Quamuis autem materia hunc affectum producens pituitosa sit: interdum tamen crassior & frigidior, interdum tenuior, & calidior esse consueuit; pro ratione humorum in corpore prædominantium, quorum diagnosis proponitur ab Auicenna *Fen. 6. lib. 3. tract. 1. cap. 6.* his verbis *Et quandoque significat quod materia sit sanguinea, rubedo linguæ, & caliditas eius. Et quandoque significat quod materia sit subtilis, & aquosa, multitudo cursus saliuæ aquosæ, & paucitas iuuamenti ex resolutionis, & iuuamentum ab eo, in quo est stypticitas.*

Affectus ille, si à cerebri vitio dependeat, & apoplexiæ sit consectarius, ita vt aliæ quoque partes afficiantur, rarò curationem recipit, præsertim si æger ætate prouectior fuerit: si vero simplex & solitarius fuerit, curationem recipit, idque multo facilius, si æger in ætate florente constitutus fuerit.

Curatio Paralisis linguæ perficitur sublatione causæ antecedentis, humoris scilicet in cerebro redundantis; & discussione ac resolutione causæ coniunctæ, humoris scilicet neruis linguam mouentibus impacti & imbibiti.

Causa antecedens eliminabitur iis remedijs, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Ac primum purgatio instituetur potione, aut pilulis dicto loco propositis. Mox si sanguis redundare, & affectus causa principalis, vel adiuuans esse videatur, detrahendus est ea quantitate, quæ viribus & ætati conueniat. Postmodum apozema cephalicum exhibendum. Et si affectus contumax esse videatur, ad diætam sudorificam transeundum est; quorum omnium formulæ dicto loco propositæ sunt.

Post vniuersales euacuationes, ad materiæ morbificæ deriuationem deueniendum est, per cucurbitulas & vesicatoria posteriori parti admota; tum etiam cauterium occipiti multum. Auicenna cucurbitulam sub mento affigit, quod etiam à recentioribus probatur.

Vena etiam sub lingua vtiliter aperitur, præmissis euacuationibus vniuersalibus ad deriuationem humoris musculis linguæ imbibiti.

Ad discutiendum vero, & extrahendum eundem humorem, gargarisma sequens frequenter vsurpabitur.

℞. Rad. ireos Flor. ℥. ß. fol. origani. saluiæ, stœchad. rorismar. ana M. ß. cubebarum ʒ. iii. liquiritiæ ℥. i. Coquantur in æquis partibus aquæ & vini albi sub finē additi ad ℔ i. In colatura dissolue oxymelitis scillitici ℥. ii. Fiat gargarisma, quod si non satis efficaciter operetur, addi poterit decocto radix pyrethri ad ʒ ii. vel iii. vel etiam semen sinapi pari quantitate. Addi etiam potest castoreum, nisi ægro nimium ingratum videatur.

Ad eundē vsum potest frequenter lingua confricari oxymelite scillitico solo, cui etiam semen sinapi addi poterit.

Succus saluiæ ad linguæ paralysin multum commendatur, si eo lingua frequenter confricetur; cui etiam sicut in præcedenti sinapi addi poterit.

Pilulæ etiam sequentes supra linguam frequenter detineri poterunt in eundem finem.

℞. Succi betonicæ & liquiritiæ, ana ʒ. i. ß. castorei, & assæ fœtidæ, ana ʒ. ß nucis moschatæ, & spicæ nardi ana ℈. i. Incorporentur cum melle, & fiant formulæ instar lupinorum.

Hic etiam conferre poterunt gargarismata, masticatoria & errhinæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita.

Ad cerebrum vero roborandum, & humoris pituitosi in eo contenti reliquias discutiendas, conueniunt suffitus, puluis capillis inspergendus, & cucupha dicto loco proposita.

Ac denique, ad nouum pituitæ prouentum, quem cerebri intemperies, etiam post vniuersales & particulares euacuationes solet efficere, visualia remedia præscribenda; nempe syrupus magistralis, aut pilulæ visuales, quibus opiata roborans adiungenda est eorumque remediorum descriptio à prædicta curatione desumi poterit.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER SEXTVS.

De affectibus dentium, gingiuarum, faucium, vuulæ, & laryngis.

PRAEFATIO.

Artes in ore & faucibus contentæ varies affectus patiuntur, quorum præcipuos tantùm describere animus est, & reliquos minoris momenti, quinæ à solis Chirurgis vtplurimum curari consueuerunt, consultò prætermittere. Hic igitur liber septem concludetur capitibus. Primum erit de dolore dentium. Secundum de dentium nigredine, & erosine. Tertium gingiuarum erosione, & exulceratione. Quartum de fluxu sanguinis ex gingiuis. Quintum de oris & faucium vlceribus. Sextum de vuulæ relaxatione. Septimum de angina.

CAPVT PRIMVM.

De dolore Dentium.

DEntes non solum secundum neruos eorum radicibus insertos, & membranulam, dentis cauitatem intus succingentem; sed etiam in propria substantia sentire docuit Galenus 5. *de compositione medicamentorum secundum locos, cap 8. & 16 de vsu partium cap.2.* vbi dicit, dentes & cæteras oris particulas, vna cum lingua, sapores percipere. Tum etiam *lib de ossibus, c.5* inquiens, ex ossibus dentes tantummodo mollium cerebri neruorum esse participes, ob idque solos manifeste sentire. Dolor igitur non solum neruulis & membranulæ interiori, sed etiam ipsi dentium substantiæ contingit.

Fit autem dolor dentium ab humorum influxu, qui vel frigidi & pituitosi sunt, & serosi, salsi & acres, vnde particularum dictarum distensio aut vellicatio contingit. Illi autem humores, vel in maxilliarum, & dentium alueolorum membranas confluunt, vel in neruulum radici dentis insertum; vel in ipsam dentis substantiam. Quamuis enim multi existiment, dentes humorum affluxum ac distensionem in propria substantia recipere non posse, cum sint corpora densissima & durissima; id tamen docetur ab Auicenna *Fen.1.lib.1.doctrina 1.cap.5 & Fen.7 lib.4.tract.1.cap.4. Et quandoque*, inquit, *est materia apostemas dentem ipsum*. Quam sententiam confirmat, ac perspicue disputat *Fen.1.lib.3.tract.3.cap.1.* his verbis. *Non enim est quemadmodum quidam existimant medicorum, quod cerebrum ipsum non apostematur, sic ratiocinantes. Nam quod lene est sicut cerebrum, & durum, sicut ossa non extenditur, & quod non extenditur, non apostematur. Hic autem sermo est erroneus, & illud ideo, quoniam lene viscosum extenditur, & ossa etiam apostemantur, & Gal. illud confessus est, & nos monstrabimus sermonem in capitulo dentiũ. Imo dicimus quod omne quod nutritur, extenditur, & augmentatur cum nutrimento: & similiter est possibile, quod extendatur & augmentetur cum superfluitate. & illud est apostema.* Hoc vero docet Auicenna ex Galeni sententia, qui *lib.5. de compositione med. sec. loc.8. Cum*, inquit, *impossibile sit dentes incrementum accipere citra nutrimentum, omnino duabus affectionibus, & his contrariis obnoxij erunt inopiæ videlicet, & redundantiæ alimenti, quod eis suppeditatur. Inopia igitur aridiores & macriores, alimentumque non sentientes, & ob id tenuiores eos reddet: redundantia verè consimilem in iis affectionem excitare potest, qualis est circa carnosas partes inflammatio.* Hæc Galenus. Verisimile tamen est dolorem frequentius fieri (si modo ille valdè intensus fuerit) in partibus illis exquisito sensu donatis; neruulo nimirum & membranula alueolum succingente, dentiumque radices proxime ambiente: Quæ ab humoribus influentibus, non solum distensionem ac vellicationem, sed etiam interdum inflammationem patiuntur: si nempe sanguis cum aliis humoribus admisceatur: tunc enim dolor à duplici causa exoritur, distensione videlicet, & compressione, quæ fit à dentis duritie, quam ferre non potest sine dolore, membranula inflammata. Hanc autem membranulæ inflammationem comitatur vtplurimum gingiuæ inflammatio, quæ ideò à Gal. & Auic. inter causas doloris dentium recensetur.

Fluunt autem humores in dentes & partes adiunctas vtplurimum à capite: interdum tamen à partibus inferioribus promanant. Cum enim vitiosi aliqui humores præcipuè serosi in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura illorum onus excutere tentans, ad partes debiliores eos præcipitat. Et si dentes propter intemperiem, cariem, aut erosionem tales extiterint, ad eos præsertim fluxio decumbit. Huius rei experimentum proponit Carolus Piso (qui etiam existimat dolorem dentium à seroso humore vtplurimum fieri) *lib de morbis ab illuuie serosa obs 7.* vt refert se ipsum dolore dentium per multos dies afflictum, ab assumpto medicamento purgante, post sesquihoram, sinceram aquam ad ℔.j & amplius euomuisse, tanto successu, vt postea vel decem annis ab huiusmodi dolore immunis prorsus fuerit. Quo edoctus experimento simili affectu laborantibus, medicamenta serosos humores educentia præscripsit felici successu. Præterea hunc affectum a tali causa vt plurimum dependere, hoc signo probare nititur, quod assidua salinatio doloris dentium comes ferè perpetua esse soleat.

Præter causas enumeratas, vermes in dentibus cariosis geniti, doloris dentium causa esse possunt: ijque producuntur ex qualibet materia in illis cauitatibus retenta & putrefacta, siue excrementitia sit, siue ex alimentis putredini obnoxijs, carnibus præsertim & dulciariis, quæ propter lentorem cauitatibus dentium adhærescunt.

Nonnulli etiam existimant, dolorem dentium interdum fieri à spiritu flatulento intra dentis ciuitatem, & neruulum incluso, ac membranulam interiorem violenter diuellente; vnde dolor atrocissimus, ac penè intolerabilis excitari solet.

Causæ externæ & procatarcticæ dolorem dentium producentes, sunt illæ omnes, quę humorum fluxiones promouere solent, quarum præcipuæ sunt, aer frigidus, vel austrinus, mora in sole ardente, aut in aere nocturno, crapula; omnes denique errores in victus ratione commissi. His adde eas, quæ partem debilitate, & fluxioni recipiendę magis idoneam reddere valent, qualis est præsertim caries & perforatio dentis, per pertinaces non rarò dentium dolores efficere consueuit.

Causarum diuersitas varijs signis dignoscitur. A calidis enim humoribus dolor oriundus intensior multò est, temperamentum calidius, ætas florens, tempus æstiuum, caliditatis sensus in parte percipitur, & sæpè gingiuarum inflammatio contingit, à frigidis remediis iuuantur, læduntur autem à calidis. Si verò à frigido humore dolor oriatur, signa prædictis contraria apparere solent.

Si vermis causa doloris extiterit, dolor erit interpolatus, exiguis interuallis desinens ac rediens; tum motus vermis parte aliquando percipitur.

A spiritu flatuoso dolorem produci testatur illius atrocitas, & diuulsionis sensus, qui in parte percipitur, quique exiguo tempore desinit, ac discutientibus remedijs parti admotis facilè curatur.

Pro-

Prognosis varia est pro causarum varietate. Dolor enim qui ab humore calido, tenui, & sero acri & salso producitur vehementior quidem est, sed citius desinit, ob humoris illius subitas mutationes. Qui vero ab humore frigido & pituitoso excitatur, mitior est, sed multò diuturnior.

Tumor in gingiuis aut maxillis obortus, doloris dentium solutionem affert, translata fluxione ad partes exteriores: ita vt, non amplius ad internam dentis cauitatem decumbat.

Curatio ad doloris causam auferendam, & ipsum dolorem mitigandum, dirigenda est. Licet enim anodyna parum prosint, nisi fluxio auferatur: Ita tamen non rarò vrget vt non solum anodynis propriè dictis, sed etiam interdum narcoticis ante causæ ablationem demulcendus sit Humor igitur qui ad dentes confluit, reuellentibus, euacuandus & repellendus est: qui verò iam influxit, deriuandus & discutiendus.

Primò igitur, si dolor ab humoribus calidis oriatur, venæ sectio celebranda est è brachio eiusdem lateris qua fluēs humor plurimum reuellitur. Si vero dolor à frigidis humoribus excitetur, minus venæ sectio conuenit, ratione tamen fluxionis etiam vsurpari poterit, cum inter reuellentia remedia principem locum teneat. Sed minori copia tunc temporis sanguis detrahendus, nisi plethoræ signa appareant; cuius ratione, etiamsi ea pituitosa sit, liberalis venæ sectio instituenda, iuxta præceptum Galeni, qui largam sanguinis detractionem plenitudini respondentem, omnium dolorum promptissimum esse remedium asserit; quod nos frequentissima experientia, tum in aliis doloribus tum præcipue in dolore dentium, verissimum esse comperimus.

Sequenti die purgans medicamentum exhibeatur, humori peccanti accommodatum, in forma, vel potionis, si humor peccans calidus extiterit, vel pilularum, si frigidus, & pituitosus humor doloris causa fuerit.

Postmodum, perseuerante dolore, cucurbitulæ scapulis cum scarificatione applicentur; vel cucurbitula magna inter scapulas sine scarificatione affigatur. Vesicatorium posteriori parti ceruicis, vel ponè aures admotum, humores fluentes potissimè retrahit ad posteriora.

Ad fluxionem etiam inhibendam, astringentia temporibus vtiliter applicantur; qualia sunt emplastra ex gummi elemi, vel mastiche sola, supra pannum sericum liquata, cum pistillo æneo calefacto, emplastrum de mastiche officinatum, vel contra rupturam; vel tale in rem præsentem præscribatur.

℞. Thuris, hypocist. ladani, ana ʒ. i. ß. picis, mastiches, ana ʒ. j. opij ℈. ß. olei lentisci q. s. Fiat massa emplastri.

Radix consolidæ maioris recens, contusa & admota tempori in formam emplastri, fluxionem efficaciter intercipit.

Fit etiam emplastrum ex puluere aluminis & gallarum cum pice subacto, efficacissimum.

Riuerius Henrici magni Archiater emplastrum sequens pro secreto habebat.

℞. Nucum cupressi, rosar. rubr. seminis nasturtij torrefacti, mastiches, terræ sigillatæ, an. ʒ. j. ß. Macerentur in aceto rosaceo per horas 24. postea siccentur, & adde opij in aqua vitæ dissoluti ℈iii. picis naualis, colophoniæ, ana ʒ. j. ceræ flauæ in oleis expressis, seminum hyoscyami, & papaueris albi liquatæ q. s. Fiat emplastrum, quod applicetur arterijs, vel etiam loco dolenti.

In aures quoque immittuntur medicamenta ad dolores dentium, quia venulæ, per quas fertur alimentum ad dentes, per illas partes excurrunt Ideò infūditur oleum amygdalar. amar. in aurem vicinam denti dolenti, aut excipitur fumus aceti, in quo pulegium aut origanum cocta sint.

Alij acetum in auram infundunt, quo fluxio cohibetur efficacissimè, & in fluxione calida præcipuè confert.

In frigida verò fluxione, succus alij cum theriaca mixtus & in aurem tepidè instillatus, mirum in modum dolorem compescit Idem præstat alij bulbus detracto cortice in formam suppositorij scissus, & in aurem intrusus.

Adstringentia etiam ipsi parti dolenti admouentur, in fluxionis principio, eaque refrigerantia, si materia calida sit frigida verò existente, calida cum repellentibus sunt permiscenda. In qualibet autem causa, si dolor vehemens fuerit, anodyna repellentibus erunt admiscenda. Materia vero hisca vsibus idonea talis esse poterit.

℞. Rad. bistortæ, pentaphylli, tormentillæ, ana ℥. i. fol. verbenæ, plantag. & tapsi barbati, ana M. i. nucum cupressi, gallarum & calicum glandinum, an. ʒ. ii. santali rubri, & crystallorum ana ℥ i. ß. rosarum rubr. & balaustiorum ana P. i. Fiat decoctio in vino styptico, & aceto, qua abluatur pars dolens tepidè, frequenter. Hæc in fluxione calida vsurpari poterit ab initio, in frigida vero addi poterunt radix cyperi cortex buxi, folia hederæ, & similia.

Simplicius medicamentum componitur ex aqua plantag. & rosar. cum aceti tantillo ac formam oxycrati.

Vel gallę decoquatur in aceto, quo abluantur dentes. Vel

℞. Rad pentaphylli ℥. i. ß. fol salicis M. i. ß. gallarum ʒ. ii. Fiat decoctio in vino styptico, qua colluatur os. Hæc decoctio sistit fluxionem, & dolorem sedat.

Postmodum ea vsurpanda erunt remedia, quæ dolorem sedant, eiusque causam discutiunt, quorum maximus apud authores, imo & apud vulgus, numerus habetur. Nos efficaciora hic proponemus; ex quibus eo iudicio delectus habendus est, vt quæ non solum resoluunt & discutiunt, sed etiam fluxionem cohibent, astringentium admixtione, in principio & augmento magis vsurpentur; quæ vero tantum discutiunt, in statu & declinatione.

℞. Succi semperuiui & solani, ana ℥ ii. lactis vaccini, aut ouilli ℥ viii. olei rosacei omphacini ℥. i. ß. opii, croci, an. gr. iii. Misceantur, & linteo exceptus liquor maxillæ dentis dolentis tepide applicetur frequenter.

℞. Medullæ pomorum dulcium coctorum ℥. ii. furfuris aceto macerati ℥ iii. olei rosacei omphacini ℥. i. croci ℈. ß. opii gr. ii. Misce, fiat cataplasma parti dolenti applicandum. Vel

℞. Farinæ hordei & fabarum, ana ℥. iii. olei rosati completi & amygdalar. dulc. an. ℥. ß. succi semperuiui maioris ℥. i. ß. lactis q. s. Fiat cataplasma parti dolenti applicandum tepidè freqnenter.

℞. Albumina ouor num. ii Agitentur cum aqua rosacea, & excipiantur stupis cannabinis, quæ aspergantur piperis puluerati ʒii. & parti dolenti applicentur, vt totam genæ sedem comprehendant.

Hic tamen sedulò aduertendum, ne astringentia maxillis applicentur, si tumor eas occupet, periculum enim est, ne humor ad fauces repellatur, ægrumque suffocet. Cuius rei exemplum proponit Valescus de Taranta, cuiusdam medici, dolore dentium laborantis, cum maxillæ inflammatione, qui oleum rosaceum cum aceto admouit, vnde incidit in anginam, & mortuus est.

Aliæ oris collutiones in morbi decursu parati poterunt in hunc modum.

℞. Vini albi generosi ℥. iv. radices hyoscyami albi ʒii. Bulliant ad consumptionem tertiæ partis. Colaturæ adde aceti ℥. j. vernicis ʒ. i. iterumque bulliant vnica ebulatione. Colatura abluatur os frequenter.

Decoctum verbenæ simplex ad eundem vsum a quamplurimis commendatur.

Laudatur etiam decoctum guaiaci in aqua, vel vino paratum, cui sal interdum permisceri poterit. Vel

℞. Fol. persicariæ seræ & cortic. rad hyoscyam. ana partes æquales. Coquantur in aceto rosaceo, & hoc decocto colluatur os Et si a causa calida dolor producatur, radix hyoscyami sola in aceto decoqui poterit.

Si persicariæ acrimonia offendat, illius quantitas minuenda est. Imo penitus omitti potest in fluxione a causa calida, & in illius locum subrogari persicaria maculata, quę refrigerandi & astringendi facultate prædita est, cuiusque succus, aut decoctum ad omnes fluxiones acres & biliosas coercendas, per os tuto exhiberi potest. Folia etiam hyoscyami loco radicis vsurpari possunt.

Quidem solus hyoscyami, & persicariæ maculatæ pro remedio magnetico vtuntur, eaque decoquunt in aceto, cocta comburunt igne luculentos dentes aceto abluunt, & dolorem euanescere aiunt, quamprimum folia combusta sunt. Ego vero effectum aceto tribuere malim quo dentes abluuntur.

In

In prædictis decoctis, si aceti acrimonia tanta sit, vt eam æger difficile ferre valeat, ex æquis partibus vini & aceti parari poterunt; imò verò sin causa frigida vinum solum vsurpabitur.

Amatus Lusitanus sandaracham valde laudat in aceto & vino decoctam, hoc modo.

℞. Sandarachæ ℥. j. vini & aceti ana ℔. ß. Coquantur, & colatura calida teneatur diu in ore.

Decoctum radicis vrticæ maioris, cum pauxillo nucis moschatæ & croci, in æquis partibus vini & aceti paratum, & calide in ore detentum, humores illapsos mirabiliter extrahit. Ab initio quidem videtur dolor augeri, sed paulò post mitigatur.

Radix lapathi acuti, vere, ante germinationem collecta & exsiccata, denti dolenti admota, specifica proprietate dolorem dentium tollit; quod confirmatur Foresti experimento, quod habetur *obs. 6. lib. 14* vbi etiam dictam radicem recentem in taleolas concisam denti dolenti feliciter applicauit in puella quadam; quo etiam remedio in aliis quamplurimis, præcedentibus vniuersalibus remediis, se feliciter vsum testatur.

Si corpus rite purgatum fuerit, caput pituita non sit admodum repletum, masticatoria ad humores à parte affecta extrahendos, erunt efficacissima; quæ parantur, vel ex pyrethro solo dentibus diu præmanso, vel sequens componi poterit.

℞ Mastiches, pyrethri, & staphisagriæ ana ʒ. i. ß. hyoscyami ʒ. ß. Puluerentur, & misceantur, ex iisque fiant globuli in panno lineo raro, quos diu masticet, frequenter expuendo.

In vulgari vsu habetur oleum caryophyllorum, quo frustulum gossipii intinctum denti admouetur; & si erosus fuerit, cauo illius inseritur, sicque humor parti adhærens extrahitur, & illa roboratur.

Oleum camphoræ ad eundem vsum mire est efficax.

Vel in olei caryophyllorum ʒ. i. solue camphoræ gr. viii. iisque eodem modo vtere.

Verum præ cæteris commendatur, & miris laudibus effertur oleum buxi, quod si grossipio per stilum excipiatur & in foramen dentis gutta vna, vel altera inciatur, illicò dolorem tollit. Fit autem hoc oleum, conciso ligno buxi in multas particulas, deinde destillatur per descensum, duobus vasis, altero infra terram, altero supra posito, & circa hoc apponitur ignis ex carbonibus validior, & oleum extillat in vas inferius.

Præter olea prædicta, Chymici etiam laudant oleum ligni, quod vocant, Heraclei, seu corylini, eodem modo vsurpatum.

Si dolor ita vehemens sit, vt prædictis remediis cedere non valeat, ad narcotica veniendum est, quæ sub variis formulis à practicis proponuntur, & denti dolenti admouentur, quorum tamen affectus, non minùs, quam cæterorum admodum incertus est. Verum eadem assumpta dolorem certò consopiunt. Inter cætera laudanum opiatum principem locum obtinet, quod non solum dolorem sedat, sed etiam fluxionem cohibet, & tuto exhiberi potest post remedia vniuersalia ad gr. iij. vel iv. modo à perito artifice præparatum sit.

Topica vero remedia ex narcoticis parata multa circumferuntur. Sequentia duo nobis sint instar omnium.

℞. Opii, myrrhæ, & ladani, an. ʒ. i. Puluerentur, & cum vino albo decoquantur in formam linimenti, quod pauco gossipio exceptum denti applicetur.

Alterum est emplastrum Riuerii, Henrici magni Archiatri, suprà descriptum.

Si vermes in dente fuerint, amaris enecandi sunt, & inter alia sequens conferre poterit.

℞ Aloes ʒ. i. camphoræ ℈. ß. aquæ vitæ ʒ. ß. Misceantur & cum bombace denti admoueantur.

Notandum est raro dentes dolere, nisi perforati fuerint, & erosio vsque ad cauitatem internam penetret, ac neruum tangat, ideo vt doloris sensus auferatur, neruus adurendus est cauterio actuali, vel aqua forti, aut oleo vitrioli in cauũ dentis immisso, quod si frequenter iteretur, & dens valde corrosus fuerit, in fragmẽta sensim rumpitur, & extrahitur.

Si hisce omnibus dolor dentium non cedit, & dens valde exesus fuerit, ferro extrahendus est; eoque extirpato dolor statim cessat, non amplius reuersurus. Cauendum tamen est, ne dens euellatur eo tempore, quo fluxio impetu ruit, aut caput dolet, aut tumet gingiua, aut dolor atrox sentitur Et monendus est Chirurgus, ne violenter & affatim, vno scilicet ictu dentem euellat, ne violentam extractionem consequatur maxima cerebri concussio, & ossis maxillæ disruptio, quam sæpe magna hemorrhagia, febris, & interdum mors consequitur. Euulso dente, ea pars à qua extractus est digitis vndiquaque comprimatur, vt ad naturalem statim redeat; postmodum æger os colluat oxycrato tepido, caueatque ab aere frigido, ne noua fluxio in alios dentes delabatur. Si verò sanguis in tanta copia effluat, vt vix cohiberi possit; (quod interdum contingit, etiam sine maxillæ ruptione, ex vena, vel arteria discissa, & refert Valeriola historiam cuiusdam, qui dente, sine vlla vi & sine ferro, sed solis digitis extracto, sanguinis ℔ j vno impetu eiecit, & altero die ferè tantumdem ex arteria gingiuæ supposita:) Sistitur vtplurimum ille sanguinis fluxus, apposito globulo solidiori ex linteo confecto, & digitis per horam vnam, aut alteram compresso Quod si non succedat, vitriolum vstum admouendum est, & linteum in acetum maceratum superimponendum, idque digito comprimendum, donec crusta inducta fuerit. Postremum remedium est cauterium ignitum, quo sanguis erumpens statim cohibetur.

Si quis meticulosus Chirurgi manum refugiat, & aliis remediis sibi dentem extrahi cupiat, ea tentanda sunt, quæ ab authoribus passim proponuntur, & dentis casum promouere censentur; qualia sunt, pasta ex lacte tithymali, & thuris puluere simul incorporatis cum pauco amylo in cauum dentis immissa; radix renunculi, cortex radicis mori cinis vermium terrestrium, pyrethrum in aceto infusum, radix cucumeris agrestis in aceto infusa, & similia. Sed præ cæteris efficacissimam vim obtinet ad dentium casum promouendum elleboraster, si eius folio contrito dens confricetur; sed diligenter cauendum est, ne alii dentes hoc remedio tangantur, eorum enim casum etiam promoueret. Quidam rusticus cùm dolore dentium acerbissimo premeretur, suasit alter vt elleborastro dentem confricaret; ille incautè hoc vtens remedio, maiorem partem dentium maxillæ afflictæ confricuit, & intra paucas horas omnes propemodum deciderunt. Si quis igitur tam vehemens remedium experiri cupierit; suaserim vt reliquos dentes cera diligenter obducat, ita vt ille qui euellendus est, nudus relinquatur, & actioni medicamenti pateat.

Quamuis tumor in maxillis obortus, vtplurimum doloris solutionem afferat, translata materia ad partes exteriores, vt tamen ille citò resoluatur, quædam remedia vsurpanda sunt, cui rei conferet sequens linimentum.

℞. Butyri recentis, & axungiæ gallinæ, an. ℥j. pulueris ireos Florent. ʒ j. croci ℈. ß. ol. chamæmel. & amygdal. dulc. an. ℥ ß. Fiat linimentum.

Promptius operatur cataplasma ex ficubus, pane & aceto.

Vrtica contusa maxillæ admota cito dolorem soluit.

Hæc est doloris dentium præsentis curatio. Si autem ille frequenter recurrere consueuerit, vt in multis huic affectui obnoxiis contingit; prophylaxis adhibenda est, quæ in eo consistit, vt humorum ad partes istas fluentium generatio impediatur, & dentes ipsi roborentur, ne tam facilè fluxionem excipiant Si igitur ab humoribus calidis affectus producatur, eadem curatio adhibenda est, quæ in calida hepatis intemperie & catarrho calido fuit proposita. Si verò à frigidis, & pituitosi humoribus ducat originem frigidæ cerebri intemperiei, & catarrhi frigidi curatio vsurpanda est, dentium verò roboratio ex sequenti capite erit desumenda.

CAPVT II.

De dentium nigredine & erosione.

DEntes non raro nigrum, liuidum, aut flauum colorem contrahunt, ab humoribus vitiosis, illorum superfi-

ciei

cieci adhærentibus, qui longa mora eos tandem corrodunt, & carie afficiunt: Producuntur etiam ijdem affectus à vaporibus tetris sursum exhalantibus, qui ex prauis alimentis ingestis, aut à ventriculi intemperie cibos corrumpente exoriuntur. Plurimum ad dentes denigrandos confert hydrargyrum, siue toti corpori admotum, vt in lue venerea contingit; siue facies tantum eo illinatur. Vnde mulieres, quæ fucis ex mercurio vtuntur, dentes nigros, aut fœdo colore infectos habere consueuerunt.

Ad curationem, causa antecedens prius auferenda est, & si humores praui in ventriculo redundantes huic malo originem dederint, euacuandi sunt, & partium eos producentium intemperies corrigenda, optimaque victus ratio instituenda, eaque alimenta eliminanda, quæ dentes corrumpere nata sunt, præcipuè verò dulcia.

Infinita propemodum ad dentes dealbandos proponuntur remedia apud authores, quæ vnusquisque experiri poterit. Nobis vnicum saltem sufficere poterit, quod in instanti dentes dealbat, ab omni sorditie liberat, & à carie præseruat, nempè spiritus sulphuris, aut vitrioli, in quo exiguus bacillus demergendus est, eiusque extremo dentes confricandi, moxque linteo detergendi. In magna dentium sorditie purum & putum oleum vsurpari poterit; aliàs verò cum melle rosaceo permiscendum, aut aqua simplici temperandum erit, ne vsu frequenti gingiuas erodat. Montanus *consil.* 113. refert se id didicisse Romæ ex quadam muliere, quam Mariam Græcam appellebant: ad quam cum venisset admodum iuuenis, atque illa esset annorum 20. postea quinquagenariam in eodem ferè statu eam reperit; quæ formæ atque vitium integritatem oleo vitrioli acceptam tulisset, atque significasset, se ex eius vsu dentes, quos in iuuentute pessimos habuerat, pulcherrimos habere & firmissimos, gingiuas etiam firmas; & addidisset, quod videretur sibi ob eius vsum tardiùs senescere. Vsa erat autem singulis diebus vna aut altera guttula, gingiuas & dentes leuiter fricando.

Cinis tabaci ad dentes abstergendos & dealbandos est etiam mirè efficax.

Ad præcautionem verò, & dentes conseruandos, primum ij à sordibus, & cibi quotidie mundandi sunt dentiscalpio ex ligno lentiscino, aut alia materia idonea; mox vino os colluendum, dentes verò confricandi puluere sequenti.

℞. Rad. bistortæ, aluminis, & coralli albi ana ℥. j. Fiat puluis tenuissimus, quo dentes confricentur. Vel aqua sequenti abluantur.

℞. Aluminis vsti subtilissimè puluerati ʒ ij. cinamomi integri ℥. ß. aquæ fontis & rosarum, ana ℥. iv. Bulliant in phiala vitrea supra cineres calidos, ad tertiæ partis consumptionem. Hoc liquore dentes confricentur manè, cum linteo in eo madefacto.

CAPVT III.

De Gingiuarum erosione & exulceratione.

ERoduntur gingiuæ, & exulcerantur ab humoribus acribus & erodentibus ad eas confluentibus. Partes autem mandantes sunt cerebrum, ventriculus, lien, aliæque partes. Lienosi præsertim vlceribus gingiuarum maximè obnoxij sunt, vnde in scorbuto magna earum partium exulceratio, & corruptio contingit. Interdum etiam ex lumbricis, aut corruptis humoribus ex quibus illi generantur, gingiuarum erosiones solent contingere, ita vt illæ diu perseuerantes, lumbricorum intus latentium indicia esse soleant. Sic refert Fabricius Hildanus *obs.* 59. *centur.* 1. cuiusdam ciuis Dusseldorpensis puerum erosione gingiuarum à longo tempore grauissimè vexatum, cum varia multaque remedia tam interna, quam topica adhibita fuissent, tandem vitam cum morte commutasse. Et aperto corpore tantam inuentam esse vermium copiam, vt aliquibus in locis intestina eroserint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Curatio primum ad causam antecedentem dirigenda est, & humores vitiosi vacuandi per venæ sectionem & purgationem, acres & calidi temperandi per apozemata, iulepos, iuscula medicata & alia huiusmodi. Eorundem humorum fluxio auertenda per cucurbitulas & cauteria partibus idoneis admota. Ac denique partis præcipuè affectæ vitia corrigenda.

Postmodum verò ad topica veniendum est, quæ pro magnitudine affectus varianda sunt: ita vt simplici erosioni ea tantum admouenda sint, quæ astringendi & exsiccandi vi prædita sunt; atq; ita lotio sequens primū vsurpari poterit.

℞. Gallarum immaturarum, calycum glandium, & balaustiorum, an. ℥. j. ros. rubr. P. j. aluminis crudi ʒ iij. Coquantur in aquæ ferratæ partibus duabus, & vna vini rubri austeri; hoc decocto sæpè gingiuæ abluantur.

Si hoc decocto non tollatur erosio, opiata sequens adiungenda est.

℞. Sang. drac. ʒ iij. ligni aloes rosar. rubr. spodii, cornu cerui ad albedinem vsti & nucum cupressi, ana ʒ. j. myrrhæ & cineris tabaci, ana ℈ iij. aluminis ʒ. j. Fiat omnium puluis, qui excipiatur melle, additis spiritus vitrioli aut sulphuris guttis aliquot. Fiat opiata, quæ extendatur supra linteola instar lamellarum, gingiuis applicanda hora somni.

Spiritus sulphuris aut vitrioli, quemadmodum dentes mundificat & dealbat; sic etiam gingiuarum putredinem arcet solus vel cum aqua, aut melle rosaceo permixtus, vt superiori capite dictum est.

Si vlcus profundum fuerit, aut sordidum, sequenti balsamo illinatur.

℞. Myrrhæ electæ, & sacchari candi, ana partes æquales. Puluerentur, ijsque impleatur album oui ad duritiem coctum, & per medium sectum; postea filo probè alligetur, & suspendatur in cella vinaria, supponendo vas vitreum, instillabit liquor, seu balsamum, quo pars sæpius in die illinatur.

Quod si prædictis remedijs ex parte administratis, affectus sit, ad illius auulsionem veniendum est, & vlcus citò curabitur, alioqui incurabile prorsus remanebit.

CAPVT IV.

De fluxu sanguinis ex gingiuis.

SAngnis magna copia interdum è gingiuis fluere consueuit, idque vel criticè vel symptomaticè. Quamuis autem hæmorrhagia critica rarissimè per gingiuas fieri consueuerit; id tamen interdum accidere docet experientia & authorum obseruationes. Sic refert Dodonæus *obs.* 14. cuidam Latomo ecthymatis laborantis sanguinem è gingiuis erupisse, eumq; repressum ad vrinarios meatus translatum fuisse, vnde cruenta vrina subsequuta est; quæ cum astringentibus cohibita fuisset, iterum ad gingiuas se contulit, nec fluxus cessauit, donec æger a morbo liberatus est. Amatus Lusitanus *curatione* 5. *centur.* 5. refert quibusdam sanguinem è gingiuis vtiliter effluxisse, eoque cohibito nonnulla sanitatis incommoda prodijsse. Zacutus etiam Lusitanus *obs.* 86. *lib.* 1 *praxis admirandæ*, refert aurifabrum quemdam, cùm ex multo labore iuxta fornacem in ardentem febrem incidisset, & esset firmus ac fortis copiosam celebrasse phlebotomiam, cuius vi ita leuatus est, vt in 7. die præcedente gingiuarum pruritu, & labij inferioris ingenti dolore, ex venula gingiuæ inferioris riuuli sanguinei profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, vt libras amplius quinque excederent, & quantò plus sanguinis effluebat, tantò magis remittebatur febris, qua omninò extincta, sanguis sponte sua cessauit omninò.

Symptomaticè vero sanguis è gingiuis profluit, ob suam acrimoniam, & vitiosam hepatis, aut lienis constitutionem. Sic in scorbuto familiaris est huiusmodi sanguinis è gingiuis effluxus.

Interdum etiam sanguis copiose profluit ex dente auulso, lacerata scilicet arteriola, quæ radici dentis inseritur, vnde tanta interdum sanguinis copia emergit vt inde quibusdam mors contigerit.

Fluxus symptomatici curatio perficitur sanguinis detractione & purgatione, alijsque remedijs viscerum affectorū vitia corrigētibus. Quibus succedēt topica remedia, astringendi vi prædita, in gargarismatum, seu collutionum, puluerum, & linimentorum aut opiatarum formam redacta.

Si

Si euulſo dente copioſa accidat hæmorrhagia, reuulſio primùm inſtituenda eſt, per venæ ſectionem & cucurbitulas, & parti aſtringentia admouenda, quale eſt cataplaſma ex bolo armena, terra ſigillata, ſang. dracon. alijſque aſtringentibus, albumine oui exceptis paratum: tum gypſum ſolum albumine oui exceptum, ſanguinem fluentem potentiſſimè cohibet. Quæ ſi non ſufficiant, patientis digitus loco imponendus eſt, ex quo ſanguis erumpit, & tamdiu detinendus, donec ſanguis ſupra orificium arteriæ coagulatus, non amplius effluat.

Si leuioribus hiſce ſanguis cohiberi nequeat, quod ſæpè contingit, ad potentiora veniendum eſt. Valeriola *obſ. 3. lib. 5.* refert, in vetula ex dente putrido, ſine vlla vi, ac ſine ferro euulſo, ſed ſolo digito apprehenſo, & leniſſimo concuſſu educto, ingentem ſequutam fuiſſe hæmorrhagiam ex arteria gingiuæ ſubdita. Quem ſanguinis fluxum cohibuit, cum leuiora ſiſtere non potuiſſent, chalcitide vſta impoſita, quæ in ſiſtendo ſanguine mirificam vim obtinet; nam & vehementer aſtringit, & cauſtica virtute inſtar ignis fluorem omnem reprimit. Zacutus Luſitanus *obſ. 84. lib. 1. Praxeos Medicæ admirand.*, refert hiſtoriam cuiuſdam, qui cum dente, dolore premeretur immaniter, illum violento concuſſu, ferri ope eduxit. Extracto eo, ex lacerata arteria gingiuæ ſubdita, copioſa ſequuta eſt hæmorrhagia; quæ cum venæ ſectione, cucurbitulis, & aſtringentibus appoſitis cohiberi non potuiſſet, neque digito vulneri impoſito, neque chalcitide vſta admota, tandem illius conſilio, locus puluere gummi Arabici impletus eſt, quod auxilium ita profuit, vt poſt tres horas ſanguis fuerit omninò reſtrictus; hoc enim gummi obſtruendi, refrigerandi, glutinandi & exſiccandi vim habet. Idem Zacutus *obſ. 85. eiuſdem libri*, refert militem quendam ſtrenuum, dentem, cuius ſæuiſſimo cruciabatur dolore, ferro cum extraxiſſet violentia ſumma, vehementem paſſum eſſe ſanguinis fluxum ex arteria, cui dens innitebatur. Sanguine biduo vbertim fluente, peritiſſimi Medici, omnis generis obſtruentia extrà apponunt, reuelleritia conſulunt, arteriam candenti ferro inurunt: At incaſſum omnia: nam ſanguis maiori impetu proſiliens, eum in ſtatum morti valdè propinquum, viribus pene exhauſtis deduxerat. Vocatus Zacutus Galenicum emplaſtrum ex aloe, thure, & pilis leporini exactiſſime trituratis, & mixtis cum candido oui impoſuit, quo intra paucas horas ſanguis fuit omninò ſuppreſſus, & æger à mortis faucibus ereptus. Hoc pretioſiſſimo auxilio à ſe primum inuento gloriatur Gal. *lib. 5. meth. c. 7.* inciſam in gibbero arteriam, fuiſſe conglutinatam, & *cap. 4. eiuſdem libri*, tum etiam *libro de curandi ratione per ſang. miſſ. cap. vltimo*, huius remedij præſtantiam confirmat, & quibuſdam hiſtoriis illuſtrat.

CAPVT V.

De oris & faucium vlceribus.

Leuia & ſuperficiaria oris vlcera, vulgò Aphthæ nominari ſolent, quamuis apud Hipp. & Galenum, interdum hoc nomen pro aliarum partium vlceribus vſurpatum reperiatur; quæ verò profundius ſe demittunt, oris, vel faucium vlcera abſolute nominantur; qualia ſunt ea, quæ lue venerea affectis contingere ſolent.

Hæc autem vlcera generari ſolent ab acribus humoribus aut vaporibus à varijs partibus in fauces tranſlatis. Sic in febribus malignis huiuſmodi vlcera ſæpiſſime contingunt, & in iis qui calidiori hepatis, aut aliarum partium intemperie laborant, aut corruptorum humorum illuuie ſcatent: vnde puerulis aphthæ ſæpiſſime contingunt, ex Hipp. *Aph. 24. ſect. 3.* tum ob lactis acrimoniam, quæ in tranſitu partes illas molliſſimas exulcerat, vt docet Gal. *in comment. illius Aphoriſmi*; tum quia lac in ventriculis puerulorum ſæpe corrumpitur, & acres vapores ad os tranſmittit, vt idem Gal. *aſſerit 9. de compoſ. med. ſec. loc. c. vltimo*.

Variæ autem ſunt huiuſmodi vlcerum differentiæ, non ſolum quod alia leuiora, alia deteriora ſint; alia pueros, alia adultiores infeſtent; ſed etiam quod alia cum inflammatione coniuncta ſint, alia verò minime. Hi varii gradus reperiri ſolent, pro varietate humorum à quibus generantur. Vel enim fiunt à ſanguine, vel à bile, vel pituita, vel melancholia, ſeu potius atra bile, quæ non ſolum exurentem, ſed etiam plerumque malignam qualitatem obtinet, & vlcera *κακοήθη* generare ſolet.

Hæ autem differentiæ propriis ſignis diſtinguuntur, ſiquidem vlcera rubicundiora à ſanguine oriuntur; flauiora à bile, albeſcentia a pituita; & liuida ab atra bile, fœtida putredinem adeſſe ſignificant.

Quod ad prognoſim attinet, aphthæ proprie dictæ faciliìme curantur: vlcera verò profundiora, aut putredinem adepta, *νομαὶ* a Græcis appellata, difficilius curantur. Et in pueris illa periculoſiora ſunt, tum propter carnis mollitiem, quam huiuſmodi vlcera magis depaſcuntur; tū quod remedia potentiora, ob eandem carnis mollitiem ferre nequeunt. Vnde fit vt pueri interdum ex hoc affectu intereāt, ſi malignitatem & putredinem comitem habuerit.

Ratione cauſæ etiam minus periculoſa ſunt vlcera quæ a pituita; magis, quæ a ſanguine vel bile; maxime, quæ ab atra bile generantur.

Vlcera nigra & cruſtoſa, peſſima & lethalia ſunt, præcipue in pueris.

Fauces exulceratæ cum febre, difficiles ſunt, vt docet Hipp. *3. prog.* quia, vt Gal. explicat, humoris erodentis malitiam indicant.

Curatio inſtituitur primum idonea victus ratione, quæ refrigeret & exſiccet; ac cauſæ antecedentis generationem impediat. Pueris itaque, ſi a lactis vitio malum contraxerint nutricis mutatio præcipiatur, aut propriæ nutricis lac corrigatur cibo & potu laudabili; tum etiam venæ ſectione & purgatione, ſi opus fuerit. Præſertim verò nutricibus præſcribantur edulia refrigerantia & aſtringentia, qualia ſunt cydonia, pyra, meſpila, ſorba, lactuca, & portulaca. In adultis eadem præſcribantur, & vitentur acria, ſalſa & piperata.

Deinde cauſæ antecedenti proſpiciendum eſt vniuerſalibus euacuantibus, pro ætatis ratione vſurpatis. Ac primum phlebotomia humores ad partem fluentes potenter reuellit, eorumque acrimoniam temperat, totum corpus refrigerando.

Huic ſuccedere debent cucurbitulę ſcarificatæ, hirudines pone aures, & ſub mento affixæ, veſicatorium poſteriori ceruici admotum.

Poſtera die a venæ ſectione purgatio præſcribenda eſt humori peccanti, & ætati congrua.

Eodem tempore, nempe ab ipſo curationis principio, topica adminiſtrentur: ſtomatica a Galeno appellata: eaq; ab initio mitiora ſint, qualia ſunt gargariſmata, vel oris collutiones ex aquis plantaginis, matriſyluæ, peculi roſarum, ſyrupo de roſis ſiccis: & de moris paratæ. Vel decocta ex foliis plantaginis, rubi, centinodiæ, balauſtijs, ſantalo rubro, & ſimilibus, cum ſyrupis prædictis. Et ſi inflammatio adfuerit, vtiliter addi poterunt ſucci ſolani, ſemperuiui, portulacæ, & ſal prunellæ; in ea quantitate, quæ acrimonia non feriat: vel illius loco alumen crudum in parua doſi admiſceri poterit.

Si non ſit inflammatio, vnicum ac ſummum remedium eſt ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris, qui in adultis purus ac putus vſurpari poterit, intincto in eam goſſipio bacilli apici alligato, eoque vlceri admoto, leuiſſimo contactu: ſic enim aphthæ ſimplices momento fere curantur. In pueris verò permiſcetur dictus ſpiritus cum melle roſaceo, ea proportione, vt aciditas linguam leuiter feriat, & cum penicillo ex linteo, baculo alligato, aphthæ illinuntur frequenter, & cito curantur.

Si admodum dolorifica ſint vlcera, cum inflammatione coniuncta, lacte frequenter gargariſato demulcentur, vel lactis defectu, emulſionibus ſem. frigid. vel mucilag. ſem. pſillij & cydon. cum aquis roſar. plantag. ſolani extractis.

Si denique dolor pertinax reuulſionibus propoſitis, & topicis non ſedetur: ſed ab illius vehementia copioſi humores acres continuo attrahantur, vnde vigiliæ continuæ exoriuntur & corporis conſumptio ſequitur quæ vitę ſummum periculum minatur: extremum remedium eſt ad narcotica confugere, quæ dolorem ſedant, & humorum influxū inhibent, eorumq; doſis metienda eſt pro ætate & viribus.

Ego

Ego aliquando puerum quatuor annorum ab orci faucibus, Dei beneficio, liberaui, exhibito laudani gr j. cum eius fauces & lingua profundis vlceribus scaterent, cum tanta inflammatione, vt ne iuscula, nec topica remedia ferre posset, & tanto humorum acrium affluxu, vt illi continuò ex ore, riuuli instar emanarent, & puer dies noctesque insomnes eiulando transigeret.

Si vlcus sordidum ac putridum euaserit, abluatur primum decocto hordei & melle rosaceo, & in pueris lacte chalybeato, cum conserua rosarum agitato: mox ad fortiora transeundum est, & in primis mel rosaceum supra laudatum, & guttis aliquot spiritus vitrioli acidum redditum, multùm confert.

Si hæc non sufficiant, aquis, vel decoctis supra descriptis addi poterunt alumen vstum, collirium Lanfranci vel vnguentum ægyptiacum, maiori vel minori dosi, prout affectus vehementia postulare videbitur. Si denique a lue venerea faucium vlcus procedat, non nisi lue sublata curari potest.

CAPVT VI.

De Vuula relaxatione.

VVulæ relaxatio contingit ab humore pituitoso à capite in eam delabente, cui non rarò sanguinis quædam portio admiscetur, & tunc cum relaxatione inflammatio coniuncta est, quæ etiam tonsillis frequenter euenire solet; quarum tamen inflammationum curationem omittimus, cum iisdem remedijs perfici valeat, quæ ad linguæ inflammationem, & oris vlcera cum inflammatione coniuncta proposita sunt.

Humor igitur pituitosus in columellam defluens, eam humectat, emollit & relaxat, vt longior facta partem superiorem œsophagi tangat & nauseam pariat. Tum etiam laborantes bolum quendam in summo æsophago habere videntur, quem frustra deuorare conantur, vt hoc solo signo sine inspectione, vuulæ relaxatio dignosci valeat.

Illius curatio primùm ad causam antecedentem dirigenda est, sicque humores à capite fluentes euacuandi, reuellendi ac deriuandi ijs remedijs, quæ in catarrhi curatione fuere proposita.

Topica verò in principio sint astringentia & repellentia qualia in gingiuarum & faucium vlceribus fuere proposita & in curatione Anginæ capite sequenti proponentur, quibus postmodum resoluentia & exsiccantia erunt admiscenda. Et licèt gargarismata dictis locis proposita, hic vtilia sint, tamen vbi nulla est inflammatio, puluerum vsus efficacior est, ijs enim vuula relaxata potentiùs constringitur, & exsiccatur. Atque ita primùm admouebitur cortex granatorum subtilissimè pulueratus, cui in progressu tantillum piperis admisceri poterit. Vel

℞. Rosar. rubr. balaust. corticis granat. ana ℥. ß. rad. bistortæ, tormentillæ, gallarum immatur. ireos Florent. ana ʒ. j. aluminis vsti ℈. ij. Fiat puluis. Vulgus Chirurgorum piper longum pulueratum admouent, quod non vacat periculo; siquidem metuendum est, ne humores affatim à cerebro ad partem affectam attrahantur, & graue aliquod damnum afferant.

Modus & autem huiusmodi pulueres adhibendi talis est. Lingua speculo oris depressa, mox spatula chirurgica, aut cochleari perexiguo ad id concinnato, puluis vuulæ admoueatur: quod pluries in die repetendum est, donec humor columellæ imbibitus prorsus absumptus sit. Vt autem puluis vuulæ vndique aspergi atque insuffiari possit, vtile est instrumentum a Fabricio Hildano inuentum, & descriptum *obs. 21. centuriæ secundæ*, quod inde mutuari curiosus quisque poterit.

Deniq; si relaxata columella prædictis remedijs ad pristinum statū reduci non valeat, sed elongata permanens grauem continuò molestiam inferat; vltimum erit summitatē eius præscindere. In qua operatione quædā cautiones exhibendæ sunt. Prima desumitur ex Hipp. 3. *progn. text.* 21. vbi, *gurgulione*, inquit, *cum periculo secantur, & scarificantur, & aduruntur, quoad rubidi magnique fuerint; inflammatio enim superuenit & sanguinis fluor. Sed hos oportet aliis molliminibus extenuare entis per illud tempus. Vbi verò pensile fuerit omne id, quod vuam appellat, fitque pars gurgulionis summa maior ac cucurbitula, superior verò tenuior, per illud tempus admoliri manus tutum est. Sed præstat vbi aluum subduxeris, vti chirurgia, si liceat per tempus, nec æger stranguletur.* Galenus *in comm. huius loci* verba Hipp. explicans, dicit gurgulionem inflammatione laborantem non esse præscindendum, aut scarificandum, sed ea tantùm sedata ita vt pars superior saltem gurgulionis extenuata sit.

Altera cautio desumitur ex Paulo Aegineta *lib. 6. cap. 31.* vt scilicet columella ferro non attingatur, quando liuida, aut subnigra est, nempè malignitatis cuiusdam particeps, vel ad cancri naturam accedens. Sed ex eodem Paulo, in ijs operatio tutò perfici potest, quæ tenues sunt, oblongæ, albicantes, & vt ait Hipp. in suprema parte imminutæ. Huius operationis feliciter peractæ exemplum habemus apud Amatum Lusit. *obs. 65. cent. 3.* in quodam studioso, qui gurgulionem habebat lori modo oblongum, & exanguem: cui cum nulla remedia profuissent, portio eius superflua forcipibus præcisa est, & illicò oleo vitrioli contacta, sicque æger ab eo incommodo liberatus est.

Tertia denique cautio in hac operatione adhibenda est, ne nimia gurgulionis quantitas abscindatur: inde enim vocis & respirationis læsionem exoriri docuit Galenus 11. *de vsu part. cap.* 11. & ex integra illius consumptione, vt in lue venerea aliquando contingit, tabes, & mors non rarò subsequuta est.

CAPVT VII.

De Angina.

ANginæ nomen in genere sumptum, omnem faucium & gutturis affectionem significat, qua respiratio, & deglutitio impeditur, nullo existente in pulmone aut thorace vitio. Eaque duplex est, legitima & spuria.

Legitima fit ab inflammatione, qua musculi faucium & laryngis tumefacti, respirationis & deglutitionis vias coarctant & angustiores reddunt. Illa autem inflammatio vel laryngem occupat, vel fauces quæ pharyngis nomine enunciari consueuerunt. Vtraque pars musculos habet internos & externos. A licet vtplurimum pharynx & larynx propter viciniam & continuitatem in Angina patiantur, modò tamen hic, modò ille magis afficitur; vnde non exigua symptomatum differentia emergit, quorum ratione quatuor a Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 5. propositæ sunt anginæ differentiæ, quas recentiores Græci, qui paulò ante Galeni sæculum vixerunt, proprijs nominibus, nimis curioso, (vt idem Galenus censet,) verborum aucupio designarunt, vnam vocantes συνάγχην alteram κυνάγχην, tertiam παρασυνάγχην quartam παρακυνάγχην. Si inflammatio interiores propriosque laryngis musculos occupet, κυνάγχη si interiores pharyngis musculos, συνάγχη; si exteriores laryngis musculos, παρακυνάγχη, ac denique si exteriores faucium musculos inuadat, παρασυνάγχη appellatur.

Non solum autem plerumque faucium & laryngis musculi simul inflammantur, vt anteà dictum est; sed etiam interdum ad vicinas partes & ceruicem ipsam exteriorem inflammatio protenditur; vt in diagnosi & prognosi huius affectus dicetur.

In hisce omnibus speciebus, cum periculosior est morbus, deglutitione impedita, solent assumpta ad nares resilire, præcipuè liquidiora, quorum deglutitio difficilior est; proptcrea quòd liuida; cùm sese latius diffundant, non possunt ita facilè a musculis comprehendi, vt ad œsophagum detrudantur, eorumque maiori contractione indigent, quæ ob inflammationem sufficienter non fit; solida verò alimenta, cum magis corpulenta sint, superficiaria tantum musculorum actione indigent, & leui eorum contractione deglutiuntur. Contingit tamen aliquando, vt solida difficilius, liquida verò facilius deglutiantur, quod ex partium affectarum diuersitate dependet. Siquidem musculi laryngis non solum ad vocem efformandam, sed etiam cibum deuorandum destinati sunt; dum enim cibus in œsophagum impelli-

pellitur, larynx cum lingua sursum effertur. Ad potum verò hauriendum magis lingua vtimur, quæ dum intus retrahitur, ex labijs liquorem ducit ad fauces. Si igitur musculi linguam mouentes magis afficiantur; potus deglutitio difficilior est: si verò laryngis musculi magis lædantur, cibus difficilius ingeritur.

Hic obiter annotandum, Hippocratem aliquando nomine Anginæ, laryngis tantùm inflammationem intelligere, & sic magis strictè hoc nomen vsurpare, cuius rei exemplũ habetur *6. Epid. sect. 8. text. 1.* vbi sic loquitur. *Quibusdam verò faucium inflammationes aderant, alijs anginæ:* vbi nomine anginæ, musculorum laryngis inflammationem intelligit, & à faucium inflammatione distinguit.

Spuria angina febris est expers, & duplex iterum statuitur. Prima & communissima est, quæ ab humore pituitoso producitur, in fauces & partes laryngi vicinas delabente. Altera verò fit à luxatione vertebrarum ceruicis, qua gulæ gutturisque introitus premitur & coangustatur.

Veræ anginæ causa, vt & aliarum inflammationum est sanguis vel sincerus vel biliosus, pituitosus aut melancholicus, qui è venarũ iugularium ramis in dictas partes effunditur, ijsque vel attractus à calore aut dolore illarum partium; vel transmissus aliunde, si partes illæ debiles, aut laxæ, ad suspiciendum fluxionem idoneæ fuerint; tum si humorũ copia adfuerit in toto corpore, vel in capite, vel in partibus faucibus vicinis Sanguis enim in toto corpore redundans, vel parua qualitate affectus, dum ad caput transfertur, cerebrum vero robustum est, ab eo non recipitur, sed per easdẽ venas ad subiectas partes retraditur; vnde in ijs variæ inflãmationes fiunt, parotides, ophthalmiæ, anginæ, & similes.

Iuuenes anginæ magis obnoxij sunt, quàm senes, quia multo biliosoque sanguine abundant; tum etiam qui habitu corporis sunt crasso, ac multo sanguine abundant, præsertim in capite.

A nonnullis authoribus annotatum est, viros magis esse obnoxios anginæ, quàm fœminas: quod videtur Hipp. obseruasse *6. Epid. sect. 7.* vbi epidemicam constitutionem describens, in qua anginæ, tusses, peripneumoniæ vagabantur paucissimas fœminas ægrotasse affirmat. Cuius rei non aliam causam refert; nisi quod minùs in publicum prodibant, quàm viri, & ita aeris externi iniurijs sese non obijciebant. Quæ ratio propositioni vniuersali non conuenit, quòd fœminæ minus anginæ sint obnoxiæ, quàm viri. Vera autem ratio talis esse potest, quòd fœminæ sanguinem frigidiorem, laryngem minorem, & gutturis venas angustiores exilioresque habeant. Quorum ratione partes illæ fluxionem eam facilè non recipiunt.

Ad causas internas reuocari possunt morbi præcedentes, vt febres continuæ, putridę, ardentes & inprimis epidemicæ: qualis fuit illa, quæ recensetur à Foresto *obs. 2. lib. 6.* quæ contingit anno 1517. In qua omnes laborantes grauissima faucium inflammatione corripiebantur, & intra sexdecim, aut viginti horas moriebantur, nisi ante sex horas ab inuasione sanguis detraheretur. In hac autem angina febris symptomatica non est, sed potiùs essentialis, & angina illius veluti symptoma, quando materię morbificæ pars ad hunc locum propellitur. Fiunt autẽ in febribus epidemicis aliquando anginæ, alias pleuritides, peripneumoniæ, dissenteriæ, & similes affectus, ab occulta quadam vi, & astrorum influxu, quo nunc hæ, nunc illæ partes magis afficiunt.

Quidquid autem fluxiones humorum ad istas partes excitare potest, inter causas huius affectus externas recenseri debet: qualis est austrina constitutio diuturna, iuxtà *Aph. Hipp. 16. sect. 3. Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexia & anginæ.* Ad hunc etiam affectum producendum maximè facit temporũ inæqualitas, quando à calore laxãtur partes, & à frigore subitò superueniẽte humores ad eas propellũtur. Idẽ præstat subita refrigeratio ab incalescentia, frigidæ potus post eandẽ: tum etiam si caput pluribus tegumẽtis incalescat, vel nudũ aeri frigido exponatur.

Primæ spuriæ anginę speciei causã proponimus ob Hip. *4. de vict. rat. in morb. acut. text. 39* vbi sic loquitur. *Synanchus fit, cum hyeme vereque multa fluxio & viscosa à capite ad venas iugulares descendit; cum autem frigida & glutinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes.*

Alterius denique spuriæ anginæ speciei causa proponitur ab Hipp. *2. Epidem. sect. 2.* tumor nempè, seu tuberculum iuxta vertebras ceruicis obortum, ac præcipuè illam, quæ dens seu dentiformis ab eodem Hipp nominatur, à quo tumore vertebræ ad interiora trahuntur, & cõsequenter cauitas in parte exteriori apparet Hic autem tumor, vel ab humore pituitoso fit, copia sua vertebras à propria sed dimouente: vel à sanguine in musculos effuso, vnde inflammatio fit, à qua musculi contracti vertebras ad anteriora trahunt: tunc vera est angina, ab inflammatione scilicet dictorum musculorum oriunda. Potest etiam fieri luxatio vertebrarum ab humore pituitoso earum vincula laxante, & internodia lubrica reddente, Ac denique potest fieri à causis externis, casu scilicet vel percussione, quemadmodum reliquę omnium totius corporis articulorum luxationes.

Angina primò in genere dignoscitur ex illius signis pathognomonicis, respirãdi nẽpè, & deglutiendi difficultate, absque aliquo thoracis, aut pulmonum vitio; dolor præterea circa fauces & guttur percipitur? tum etiam in legitima angina, rubor, calor & febris.

Differentiæ verò proprijs etiam signis distingui possunt. In synanche enim minor est respirandi difficultas deglutiendi verò maxima, vel liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares reijciatur.

In Paralynanche minor est respirationis difficultas imò perexigua, cùm musculorum faucium externorum inflammatio parùm respirationi officiat; dolor etiam & ruber foris in ceruice percipitur, cùm inflammatio partes externas occupet.

In synanche maxima est respirationis læsio ita vt ægri strangulari videantur, & paucis etiam horis aliquando strãgulentur; ac non nisi erecta ceruice, & aperto ore spirare valeant. Fauces vehementer dolent nullus tamen rubor aut tumor, neque in faucibus intùs, neq; extrà in ceruice apparet. Lingua liuida est nigra; inflexa, vel retorta, ob summam venarum circa linguã repletionem. Acutissima etiam febris adesse consueuit. Huius speciei descriptionem accuratã videre est apud Hipp. *3. de morbis.* Hoc autem notatu dignissimũ est, quod tamẽ a paucis animaduersum, non tantùm in hac specie musculos laryngis interiores affici sed ipsũ etiam pulmonem, vnde tanta respirationis difficultas & suffocatio exoritur; quod à Dodonæo luculẽnter obseruatũ est *obs. medicinalium c. 18.* Vbi refert historiam cuiusdã lanionis, qui cùm meridie circa laryngem & fauces dolorem sensisset, & quandam in deglutiẽdo cibo ac potu difficultatem, nocte strangulatus interijt: huius corpore aperto inuẽta est pulmonis substantia in pus conuersa. Alia exẽpla annotauit anno 1565 in quo multi angina correpti; apparente circa laryngem dolore, & tandem desinente, in peripneumoniam inciderunt, ijsque defectis pulmones, vel putulenti fuere, vel abscessum habuere; iuxta verò laryngem, aut eius musculos nihil occurit, quod vel adesse, vel adfuisse inflammationem ostenderet. Et in his casibus censet laryngem non primariò, sed per consensum laborasse; & verisimile esse, destilante humore à capite, asperam arteriam; eiusque ramos impleri, atque distendi; deinde eodem ad alia vasa transmisso, asperam arteriam & laryngem à dolore liberati, pulmones verò affici, & hoc modo ex angina in peripneumoniam permutationem fieri. In hac autem angina pulmonem non raro affici colligere possumus ex dictis Hippocr. quæ habentur *4. acut. text. 30. & 31.* vbi duas anginæ specie, proponit pro humoris diuersitate vnam, in qua fluxio pituitosa, hyeme & vere, ad venas iugulares fertur: alteram, in qua humores biliosi infestant, quod ęstate & autumno contingit. De hac autem posteriori sic loquitur. *Cum ex capite fluxerit calida & nitrosa fluxio, vtpote acris, mordet, vlcerat, spiritu implet, orthopnœam parit, siccitatemque multam. Præterea quæ intuenti apparent, haudquaquam tumentia videntur; tendine quoque ceruicis posteriores contenduntur, apparentque tetani modo intendi, vox abru a spiritus paruus, spiritusque reuulsio frequens & violenta accedit, talibus arteria vlceratur, incenditurque pulmo, neque externum aerum admittere intro queunt.* Hęc Hippocrates. Dicit autẽ calidam & acrem fluxionem orthopnœam parere, quia

mordet, vlcerat, & spiritu implet; feruntur enim spiritus ad locum demorsum, hinc pulmonis repletio, vnde orthopnæa, cum non sit locus in quem externus aer admittatur, quantumcumque thorax dilatetur. Eandem sententiam confirmare videtur Hippocr. *3. de morbis*, vbi in curatione Anginę dicit venam secandam esse sub mamma, nam hac parte concomitatur ex pulmone spiritus calidus. Et paulò post inquit faciendum vt quàm citissimè spuat; & pulmo gracilis fiat; quasi intumuerit pulmo ex spiritu calido replente. Notissimum autem est, cùm spiritus ad partem aliquam defertur magna copia, cum eo etiam sanguinem transferri, qui si tanta copia affluat, vt à natura commodè regi nequeat, inflammationes & abscessus efficere solet; vnde non mirum est, si in tali angina pulmones purulenti euadant.

In paracynanche respiratio minus difficilis est, quàm in cynanche: difficilior autem quam in synanche; rubor ac tumor aliquis in faucibus deprehenditur.

Angina spuria ex pituita dignoscitur ex febris carentia, & humore pituitoso ad os magna copia confluente.

Spuria verò angina ex luxatione genita cognoscitur ex motu capitis ac ceruicis læso, ex cauitate quæ in ceruice pręternaturaliter apparet, ob vertebram intus depressam.

Causarum dignotio ex vniuersalibus humoris in toto corpore dominanti signis elicitur, tum etiam particularibus. Quando angina fit à sanguine, in facie calor & rubor apparet, & maior distensio in parte affecta. Quando fit à bile, dolor & calor maior est, cum siti, oris amaritudine, & acrimoniæ sensu. Et si à pituitoso sanguine fiat, dolor & rubor minor est, & febris exigua.

A parte affecta quædam etiam humoris peccantis diagnosis haberi potest. Sanguis enim biliosus plerumque in laryngi musculis potiùs inflammationem facit; pituitosus fauces magis aggreditur. Cùm enim exiles sint laryngis venæ, non nisi sanguis tenuis ad eas penetrat: Fauces verò quæ laxæ & spongiosæ sunt, pituitosos humores faciliùs recipiunt.

Denique ex anni tempore humoris peccantis diagnosis desumi potest. Anginæ enim biliosæ maximè æstate, & autumno proueniunt; quod in æstate bilis generatur, & in autumno retinetur. Pituitosæ verò hyeme & vere fiunt, propterea quod hyeme maximus fit pituitæ prouentus, tum etiam vere; quia collecti humores in hyeme, tunc temporis liquantur, & à capite in partes subiectas decumbunt.

Quod ad prognosim attinet, angina vera morbus est acutissimus, & valde periculosus, propter respirationem impeditam, & strangulationem, quæ non rarò contingit à constrictione meatus per quem fit respiratio. Ideò quò maior fit constrictio, eò maius periculum; & sic prima species anginæ omnium periculosissima est, quia inflammatio musculorum internorum laryngis meatum magis præcludit. Vnde Hipp. *Aph. 34. sect. 4.* sic loquitur. *Si febrem habenti suffocatio repente superuenerit, nullo tumore in faucibus existente, lethale est.* Quam sententiam cõfirmat *in Coac. & progn.* dicitq; huiusmodi anginas eadem die & 2 & 3. & 4. strangulare

Secunda species anginæ, licèt admodum periculosa sit, paulò minùs tamen lethalis est, quam prima; quia inflammatio musculorum externorum laryngis, tantam tamq; subitam constrictionem non facit. De hac loquutus est Hipp. 3 *progn. text. 17.* his verbis *Quæcumque verò* (id est, anginæ) *dolorem alioquin alteri similem inferunt, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valdè quidem lethales sunt, præcedentibus verò diuturniores, si rubor fuerit magnus.*

Tertia species minus periculosa est, quia in ea minùs læditur respiratio, quàm deglutitio ab inflammatione musculorum faucium interiorum. Læsa autem deglutitio non ita periculosa est. De hac etiam loquitur Hipp. *lib. anteà citato, textu 18.* his verbis. *Si quibus verò fauces rubent, & ceruix, hæ diuturniores sunt: maximè verò eis seruantur, si ceruix ac pectus traxerit ruborem, nec sacer ignis intrò recurrat.*

Quarta denique anginæ species, omnium leuissima est, & securissima; quia inflammatio longiùs à gutture abest; hinc Hipp. *Aph. 37. sect. 6.* sic loquitur, *Angina correpto si tumor in collo appareat, bonum; extrà enim vertitur morbus.* Idem confirmat *3. progn. text. 20* his verbis; *Securissimum verò si tumor, aut rubor quam maximè foras vertatur.*

Has omnes differentias vnica sententiâ complexus esse visus est Hipp. *6. Epid. sect. 7* vbi de signis anginæ Epidemicæ loquens, hæc habet. *In summa, qui solum deglutire non poterat his valdè mites & toleratu faciles erant; pessima verò his, quibus vnà spiritus sublimis erat.*

Si anginæ materiæ in pulmonem transferatur, vel moriuntur ægri, vel in desipientiam aguntur, vel empyici fiunt, vt docet Hipp. *Aph. 10. sect. 5. & 3. progn.*

In angina valde vrgente, si spuma circa os appareat, lethale est, ex *Aph. 4. sect. 5.* summam enim cordis angustiam significat, feruoremque intensissimum, à quo propria pulmonis humiditas exprimitur, & ad spumæ formam in os transfertur.

Angina laborantes, nisi celeriter cocta expuant, sed pauca viscida, crassa sputa reddant, malè & lethaliter habent: Hipp. *in Coacis*.

Tumores faucium in angina, sine vlla ratione repentè euanescentes, lethales sunt, Hipp. *in Coacis*. Sine vlla ratione, id est, sine præcedente euacuatione per artem, vel crisim facta: significant enim materiæ ad interiora recessus, vnde periculosior morbus in partibus internis excitari potest: vel quod interdum accidit, materia ad eandem partem iterum delata, subitò suffocationem inducit.

Anginæ curatio iisdem indicationibus perficitur, quæ in omnium inflammationum curationibus obseruari consueuerunt. Sicque humor ad partem confluens reuellendus & repellendus est, qui iam fluxit, deriuandus & resoluendus: quod si resolui nequeat, concoquendus & suppurandus: quæ omnia sequentibus præsidiis perfici poterunt.

Primo victus ratio instituetur tenuissima, refrigerans, & humectans ex cremore hordei, iusculis pullorum, aut caponum, herbis refrigerantibus alteratis, & aliis huiusmodi. Si ob œsophagi angustiam ab inflammatione contractam æger deglutire nequeat, vt inde virium defectio & interitus metuatur: ab eo periculo liberari poterit, immisso in œsophagum cathetere, cui syringa aptabitur, per quam iusculum in ventriculum immitti poterit. Practici clysteres nutrientes vsurpant, quibus aliquid nutrimenti ad hepar per venas mesaraicas transferri potest. Potus sit aqua hordei, & reliqua in febribus acutis obseruari solita. Aer sit temperatus, & omnis illius excessus arceatur; frigidior namque meatus constringit, calidior verò fluxionem & inflammationem auget. Aeger capite sublimi, & erecta ceruice decumbat, vt facilius respiret: somnus, vt in omnibus internis inflammationibus, maximè arcendus est: nam vt docet Hipp. sanguis in somno ad interiora recurrit, sicque humorum confluxus ad partem affectam augetur.

Cùm autem angina sit morbus acutissimus, & vno interdum die hominem de medio tollat, magna remedia summa cura & diligentia vsurpanda sunt. Ideo quacumque diei hora vocetur Medicus, sanguinem statim detrahat, è directo partis magis affectæ, è vena cephalica, aut si ea satis conspicua non sit, è mediana, ad ℔.j. ℔.j.ß. ℔.ij. quantum vires ferre poterunt, In hoc enim remedio præcipua salutis spes constituenda est; non tamen vna vice magna illa sanguinis copia detrahenda est; ne æger in animi deliquium incidat, ex quo non exiguum vitæ periculum emergeret; sed partitè, & per aliqua interualla, tertia nimirum, aut quarta quaque hora. Hæc autem sanguinis missio tantopere est necessaria in hoc affectu, vt à nullo contraindicante retardari debeat. Sic fluentibus mensibus aut lochiis; & in quocumque grauiditatis tempore, sanguis magna copia detrahendus est. Cuius rei exemplum habemus apud Zacutum Lusitanum *lib. praxis admir. cap. 135.* de quadam muliere, quæ grauida septimestris, angina sæua correpta, septies in vna die phlebotomia celebrata, liberata est.

Si morbus non vehementer vrgeat, venæ sectioni præmittatur clyster laxans; sin minus, & à venæsectione iniiciatur.

Dum iteratur phlebotomia eadem die, aliæ reuulsiones fiant per cucurbitulas, tum siccas, tum scarificatas scapulis & lumbis admotas, frictiones partium extremarum, & ligaturas dolorificas.

Detracto sufficienter sanguine, ad purgationem veniendum est, quæ sequenti die vsurpanda, non expectata humorum

tum coctione, quia morbus non dat inducias; idque potione purgante, humori peccanti accommodato. Imo verò, si morbus admodum vrgeat: venæ sectio & purgatio eadem die celebranda est, vt se fecisse refert Trallianus *lib.4 cap.1.* his verbis. *Ego sanè memini me, cum vsus valdè vrgeret, venam manè aperuisse, diluculo venas linguæ subiectas secuisse, & vesperi ex cremore ptisanæ extractam scammonij exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione obortum, vix potuisse dissoluere. Imò alium quendam noui, me, postquam brachiorum duorum venas in cubito secuissem, repurgasse, sequenti die non expectato.* Potio autem purgans ex blandioribus esse debet, si à bile morbus originem duxerit, ne vehementiùs commoti humores ad partem affectam irruant. Tum etiam, si à sanguine syncero producatur inflammatio, satiùs est à purgatione prorsus abstinere. Si verò pituitosa cacochymia concurrat, ad fortiora confugiendum; & cum senna agaricus & diaphœnicum præscribi potest. Imò verò ad ea medicamenta, quæ vomitum excitant, etiam satis vehementia, transcendere licet in angina pituitosa; & inter reliqua palmam obtinet in hoc casu aqua benedicta, quæ ad ℥.ij exhibita, miranda præstat, & morbum vtplurimum intra duas horas dissoluit. Adde quod nullo ingrato sapore prædita, facilè pitissando ingeri potest, quod in alijs medicamentis fieri non potest, quæ propter saporis ingratitudinem non possunt, nisi vno haustu ab ægrotis sorberi: ideo vtplurimum anginosi purgari nequeunt, donec meatuum angustia maiori parte sublata sit. Sed frequentibus clysteribus, purgandi indicationi aliquo modo satisfit. Atque ita quibus aqua benedicta non conuenit, propter inflammationis naturam, vel ægri imbecillitatem (vires siquidem robustæ in huius remedij vsu necessariæ sunt) neque alia medicamenta exhiberi possunt; frequentibus clysteribus aluus subducenda est, ijsque satis acribus, vt reuulsio humorum ad inferiora fiat.

Ad eandem reuulsionem cucurbitulæ scarificatæ ceruici & scapulis admotæ, frictiones & ligaturæ partium inferiorum, & lotiones pedum ex aqua calida, plurimum conferre solent.

At potentiùs reuellit humores à capite defluentes vesicatorium posteriori parti ceruicis admotum, quod statim ab initio post sanguinis missionem admouendum est.

Reuulsionibus sufficienter ac diligenter administratis, ad deriuantia veniendum est, quę humorem parti impactum euacuant: ac primum ranularum, seu venarum sub lingua apertio ab Hipp. Gal. & recentioribus commendatur, qua sanguis inflammationem immediatè efficiens educitur.

Antiqui in angina desperata venas iugulares aperiebant; quod remedium, licèt à recentiorum plurimis etiam comprobatum, nostris ferè temporibus obsoleuit, quod periculosum censeatur, ob sanguinis fluxum, qui difficilè cohiberi potest, propter venarum amplitudinem. Verum experientia docuit, non ita periculosam esse hanc operationem, si debitè administretur. Primò enim caput ægrotantis ad latus intorqueri debet, quantum fieri potest, vt mentum humerum ferè attingat; mox vena aperienda sine ligatura, angusto foramine, secundum illius longitudinem (sic enim facilius coalescit:) & extracta sanguinis quantitate sufficiente, caput reducendo ad situm naturalem, sanguis plerumque sponte cohibetur. Attamen vulneri statim admouendum est emplastrum à Gal. descriptum *5. meth. cap.4.* ex pilis leporinis, aloe, thure, & albumine oui confectum, sicque fluxus sanguinis certò cohibetur. Refert Trallianus *lib.4. cap.1.* plures anginosos venarum iugularium apertione à se curatos esse & Zacutus Lusitanus *obseruatione 89. lib.1. Prax. admir.* refert historiam cuiusdam Hispani, qui huius auxilij beneficio, ab acutissima angina liberatus est.

Ad deriuationem etiam plurimum confert cucurbitula sub mento scarificata, cuius ope curatam fuisse mulierem angina canina laborantem, refert Zacutus Lusitanus *obs. 88. lib.1. Praxis admiranda.*

Non minoris efficaciæ sunt scarificationes sub maxillis, & supra collum, altioribus plagis inflictę, quarũ beneficio scribit Beniuenius *lib. de abditis morb. caus. c.38.* Nicolaum Rotam à deplorata angina liberatum fuisse; cuius integram historiam transcripsit Sennertus *Pract. Med. lib.2. p.1. c.24.*

Dum prædicta remedia vsurpantur, topicis remedijs inflammato gutturis & faucium oppugnanda est, eaq; variandà iuxta varietatem temporum, vt in alijs inflammationibus; sicque in principio conueniunt repellentia, ad gargarismatis formam redacta, vt partem inflammatam immediatè attingere valeant.

℞. Aquar. plantag. solani & caprifolij, an. ℥.iij. succi granator. ℥.ij. diamori ℥.iij. salis prunellæ ʒ.j.ß. Fiat gargarisma. Vel ex decocto in hunc modum.

℞. Fol. plantag. acetosæ, & summit. rubi, an. M.j. granor. sumach ℥.ß mal. granatũ cũ cortice & granis contusum n.1. rosar. rubr. P.j. Fiat decoctio ad ℔.j In colatura dissolue diamor. & dianuc. an. ℥.j.ß. salis prunellæ ʒ.ij. Fiat gargarisma.

De gargarismatis hoc notandum, ea suspecta esse posse, quia gargarizando partes inflammatæ commouentur, quæ quiete indigent. Sed hoc incommodum vitari potest, si gargarismata in ore detineantur resupino corpore, citra vllam agitationem, vt partem affectam contingant.

Sine gargarizatione vsurpari possunt spiritus acidi salis, sulphuris, aut vitrioli, qui aqua temperati vt eorum aciditas ferri valeat, paulatim sorbendi sunt. Transeundo enim per partem affectam illius inflammationem temperant, & à ventriculo an hepar & venas translati, sanguinis seruorem coercent. Quod remedium in faucium & tonsillarum inflammationibus est etiam efficax.

Dum gargarismata repellentia vsurpantur, laxantia & resoluentia linimenta exteriùs ceruici admouenda sunt, vt materia morbifica exteriùs euocetur, eaque in hunc modum parari poterunt.

℞. Olei chamomil. lilior. & amygdalar. duc. ana ʒ.j. axungiæ gallinæ, & butyri recentis, ana ʒ.j.ß. croci ℈.j. Fiat linimentum ceruici admouendum cum lana succida.

Hoc linimentum dolori leniendo etiam conferre poterit, qui si vehementer vrgeat, demulceri vlterius poterit gargarismate ex lacte parato, vel emulsione quatuor sem. frigidor. maior. vel mucilaginibus liquidis ex sem. psyllij & cydonior. cum aqua rosarum extractis, addito syrupo violaceo, vel diluto cassiæ cum sero lactis, aut decocto radicis althææ parato.

Transacto morbi principio, eoque ad augmentum & statum progrediente, in gargarismatis digerentia & resoluentia repellentibus admiscenda sunt; quod secundo statim die faciendum, quia morbus acutissimus est.

℞. Fol. hyssopi & plantag. ana M.j. liquiritiæ rasæ & passular. mundat. an. ℥.j. caricarum ping. nu. xij. rosar. rubr. & hordei integri, an. P.j. Fiat decoctio ad ℔.j. In colatura dissolue mellis rosac. & syrupi violac. an ℥.j. Fiat gargarisma.

Nota, quamdiu viget inflammatio, resoluentibus & adstringentibus aliquid repellentium semper esse admiscendum, ne pars sua natura mollis & laxa magis relaxetur, & fluxioni recipiendæ magis idonea reddatur.

Exteriùs verò magis resoluentia admouenda sunt, addito etiam nido hirundinum, quem specifica proprietate huic affectui conferre, omniũ practicorum cõsensu sancitum est.

℞. Pulueris nidi hirundinum, & stercoris canis ieiunio macerati, ana ʒ.j. rad. ires Florent. & flor. chamom. puluerat. ana ʒ.ß. axungiæ gallinæ, & olei lilior. ana ℥.j. cerę flauæ parum. Fiat linimentum.

Vel forma cataplasmatis in hunc modũ cõponi poterit.

℞. Nidum hirund. n.1. fol. maluæ violar. an. M.j. rad. althæę & lilior. ana ℥.ß. ficuum ping. par. iii. flor. chamom. & meliloti, ana P.j. Coquantur, & contundantur; deinde adde farinæ hordei, sem. lini & fœnugr. ana ʒ.iij. croci ℈.j butyri recentis ℥.j. olei chamomil. & amygdal. dulc. ana q. s. Fiat cataplasma anteriori colli parti admouendum.

Interim etiam eclegmata per interualla vsurpanda, vt materia quæ à parte affecta exudat, vel à capite defluens ipsi adhærescit, sensim obstergatur.

℞. Pulu. elect. diatragacanth. frig. ʒ.ij. diaireos simpl. ʒ.j. sachari candi & penidati, ana ℥.ß. diamor. ℥.j. syrupi iuiub. q. s. Fiat looch.

Si tumor discuti nequeat, & ad suppurationem vergat; quod plerumque quarto, vel quinto die solet accidere, ea adiuuabitur cataplasmate prędicto, alijsq; emollientibus & suppurantibus. Simulque in ore frequenter erunt detinen-

Nimia linguæ humiditas balbutiem efficit, qua affecti literam R, pronunciare nequeunt; eaque vel natiua est, vt in pueris; qui ob nimiam humiditatem hoc affectu laborantes ab eoque liberantur ætatis progressu, quo superflua illa humi[illegible]s absumitur. In quibusdam vero intemperies humida tota vita perseuerat, & illi perpetuò balbi remanent, de quibus agit Hipp. *Aph.31. sect. 1.* his verbis *Balbi a[illegible] fluxu diuturno maxime capiuntur*. Gal. *in comm.* [illegible] natura balbi sunt, aut cerebrum habere humidum, aut [illegible]m, aut vtrumque, & à cerebro humido multas prosluere [illegible]itates quas in ventrem delabi par est, vnde alui profluuia. Lingua vero admodum humida natura existente, & ventriculum talem esse par est, (vt qui alteram tunicam communem habeat cum lingua,) imbecillemque ex humiditate. Ventriculi autem humidi propria passio est diuturnum profluuium.

Attamen Auicenna propositæ doctrinæ aduersari videtur, dicens *Fen.1.lib 3. tract.4.c.18* balbos esse maxime dispositos ad melancholiam, cum tamen melancholia à sicciori cerebri intemperie procedat. Conciliatur tamen illa contrarietas, dicendo, per balbos, seu traulos Auicennam intelligere; non balbos propriè dictos qui literam R, pronunciare nequeunt; sed eos qui linguæ hæsitantia laborant, quique eandem syllabam multoties repetunt, antequam dictionem proferant hæc enim linguæ hæsitantia, ex calido & sicco cerebri temperamento oritur, in quo adeò promptæ fiunt cogitationes, vt linguam præcurrant, eiusque motum præcipierent, vnde conturbatio ipsius atque hæsitantia exoritur. Prædicta autem balbuties à natiuitate contracta incurabilis est.

In quibusdam verò balbuties accidentaria contingit à catarrho, & copioso humoris pituitosi defluxu in fauces, & linguam, quæ euacuatione, reuulsione, & deriuatione humoris influentis, tum etiam capitis roboratione & exsiccatione curatur. Cum autem remedia propositas indicationes conuenient adimplentia, paralysi linguæ iam describendæ conueniant, ex illius curatione erunt repetenda.

Ad linguam deferuntur duo neruorum paria, tertium, videlicet ad gustandi & sentiendi actionem exercendam; & septimum ad loquelam, & linguam variis modis mouendam. Ex horum igitur neruorum, qui à septimo pari oriuntur, obstructione, & relaxatione paralysis linguæ procedit, quæ est priuatio, aut imminutio motus illius partis. Eaque succedere consueuit frequenter apoplexiæ, cerebro ipso secundum posteriorem partem humore pituitoso imbibito; & tunc aliæ quoque partes, & plerumque dimidia corporis pars, paralysi tentantur. Interdum tamen solitaria est, neruis tantum, aut musculis linguam mouentibus, humore pituitoso imbibitis, & repletis. Ex præcisione etiam totum neruorum linguæ paralysis generari potest, cuius rei exemplum habetur apud Auic. *Fen.6.lib.3.tract.1. cap 12.* his verbis *Quidam homo iam ventosatus fuit, & percussus est cum scalpello villus nerus in substantia panniculi coniuncti cum lingua, quare mollificata est lingua*. Has autem cucurbitulas, in ceruice, & iuxta occiput admotas fuisse conijciendum est; cum enim nerui linguam mouentes à principio spinalis medullæ oriantur, quæ est in occipitio, ex profundiori scarificatione cuiuspiam illius rami præcisionem contigisse certissimum est.

Quamuis autem materia hunc affectum producens pituitosa sit: interdum tamen crassior & frigidior, interdum tenuior, & calidior esse consueuit; pro ratione humorum in corpore prædominantium, quorum diagnosis proponitur ab Auicenna *Fen. 6. lib.3.tract.1. cap.6.* his verbis: *Et quandoque significat quod materia sit sanguinea, rubedo linguæ, & caliditas eius. Et quandoque significat quod materia sit subtilis, & aquosa, multitudo cursus saliuæ aquosæ, & paucitas sunamenti ex resolutionis, & sunamentum ab eo, in quo est stypticitas.*

Affectus ille, si à cerebri vitio dependeat, & apoplexiæ sit consectarius, ita vt aliæ quoque partes afficiantur, rarò curationem recipit, præsertim si æger ætate prouectior fuerit; si vero simplex & solitarius fuerit, curationem recipit, idque multo facilius, si æger in ætate florente constitutus fuerit.

Curatio Paralisis linguæ perficitur sublatione causæ antecedentis, humoris scilicet in cerebro redundantis; & discussione ac resolutione causæ coniunctæ, humoris scilicet neruis linguam mouentibus impacti & imbibiti.

Causa antecedens eliminabitur iis remediis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Ac primum purgatio instituetur potione, aut pilulis dicto loco propositis. Mox si sanguis redundare, & affectus causa principalis, vel adiuuans esse videatur, detrahendus est ea quantitate, quæ viribus & ætati conueniat. Postmodum apozema cephalicum exhibendum. Et si affectus contumax esse videatur, ad diætam sudorificam transeundum est; quorum omnium formulæ dicto loco propositæ sunt.

Post vniuersales euacuationes, ad materiæ morbificæ deriuationem deueniendum est, per cucurbitulas & vesicatoria posteriori parti admota; tum etiam cauterium occipiti multum. Auicenna cucurbitulam sub mento affigit, quod etiam à recentioribus probatur.

Vena etiam sub lingua vtiliter aperitur, præmissis euacuationibus vniuersalibus ad deriuationem humoris musculis linguæ imbibiti.

Ad discutiendum vero, & extrahendum eundem humorem, gargarisma sequens frequenter vsurpabitur.

℞. Rad. ireos Flor. ℥.ß. fol. origani. saluiæ, stœchad. rorismar. ana M.ß. cubebarum ʒ.iii. liquiritiæ ℥.i. Coquantur in æquis partibus aquæ & vini albi sub finē additi ad ℔ i. In colatura dissolue oxymelitis scillitici ℥. ii. Fiat gargarisma, quod si non satis efficaciter operetur, addi poterit decocto radix pyrethri ad ʒ ii. vel iii. vel etiam semen sinapi pari quantitate. Addi etiam potest castoreum, nisi ægro nimium ingratum videatur.

Ad eundē vsum potest frequenter lingua confricari oxymelite scillitico solo, cui etiam semen sinapi addi poterit.

Succus saluiæ ad linguæ paralysim multum commendatur, si eo lingua frequenter confricetur; cui etiam sicut in præcedenti sinapi addi poterit.

Pilulæ etiam sequentes supra linguam frequenter detineri poterunt in eundem finem.

℞. Succi betonicæ & liquiritiæ, ana ʒ.i. ß. castorei, & assæ fœtidæ, ana ʒ. ß nucis moschatæ, & spicæ nardi ana ℈. i. Incorporentur cum melle, & fiant formulæ instar lupinorum.

Hic etiam conferre poterunt gargarismata, masticatoria & errhinæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita.

Ad cerebrum vero roborandum, & humoris pituitosi in eo contenti reliquias discutiendas, conuenient suffitus, puluis capillis inspergendus, & cucupha dicto loco proposita.

Ac denique, ad nouum pituitæ prouentum, quem cerebri intemperies, etiam post vniuersales & particulares euacuationes solet efficere, vsualia remedia præscribenda; nempe syrupus magistralis, aut pilulæ vsuales, quibus opiata roborans adiungenda est eorumque remediorum descriptio à prædicta curatione desumi poterit.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEXTVS.

De affectibus dentium, gingiuarum, faucium, vuulæ, & laryngis.

PRAEFATIO.

Partes in ore & faucibus contenta varios affectus patiuntur, quorum præcipuos tantum describere animus est, & reliquos minoris momenti, quique à solis Chirurgis vtplurimum curari consueuerunt, consultò prætermittere. Hic igitur liber septem concluditur capitibus. Primum erit de dolore dentium. Secundum de dentium nigredine, & erosione. Tertium gingiuarum erosione, & exulceratione. Quartum de fluxu sanguinis ex gingiuis. Quintum de oris & faucium vlceribus. Sextum de vuulæ relaxatione. Septimum de angina.

CAPVT PRIMVM.

De dolore Dentium.

DEntes non solum secundum neruos eorum radicibus insertos, & membranulam, dentis cauitatem intus succingentem; sed etiam in propria substantia sentire docuit Galenus 5. *de compositione medicamentorum secundum locos, cap* 8. *&* 16 *de vsu partium cap.* 2. vbi dicit, dentes & cæteras oris particulas, vna cum lingua, sapores percipere. Tum etiam *lib de ossibus c.* 5 inquiens, ex ossibus dentes tantummodo mollium cerebri neruorum esse participes, ob idque solos manifeste sentire. Dolor igitur non solum neruulis & membranulæ interiori, sed etiam ipsi dentium substantiæ contingit.

Fit autem dolor dentium ab humorum influxu, qui vel frigidi & pituitosi sunt, & serosi, salsi & acres, vnde particularum dictarum distensio aut vellicatio contingit. Illi autem humores, vel in maxillarum, & dentium alueolorum membranas confluunt, vel in neruulum radici dentis insertum; vel in ipsam dentis substantiam. Quamuis enim multi existiment, dentes humorum affluxum ac distensionem in propria substantia recipere non posse, cum sint corpora densissima & durissima; id tamen docetur ab Auicenna *Fen,* 1. *lib.* 1. *doctrina* 1. *cap.* 5 *& Fen,* 7 *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 4. *Et quandoque*, inquit, *est materia apostemas dentem ipsum*. Quam sententiam confirmat, ac perspicue disputat *Fen.* 1. *lib.* 3 *tract.* 3. *cap.* 1. his verbis. *Non enim est quemadmodum quidam existimant medicorum, quod cerebrum ipsum non apostematur, sic ratiocinantes. Nam quod lene est sicut cerebrum, & durum, sicut offanon extenditur, & quod non extenditur, non apostematur. Hic autem sermo est erroneus, & illud ideo, quoniam lene viscosum extenditur, & ossa etiam apostemantur, & Gal. illud confessus est, & nos monstrabimus sermonem in capitulo dentiũ. Imo dicimus quod omne quod nutritur, extenditur, & augmentatur cum nutrimento: & similiter est possibile, quod extendatur & augmentetur cum superfluitate, & illud est apostema.* Hoc vero docet Auicenna ex Galeni sententia, qui *lib.* 5. *de compositione med. sec. loc.* 8. *Cùm*, inquit, *impossibile sit dentes incrementum accipere extra nutrimentum, omnino duabus affectionibus, & his contrariis obnoxij erunt inopia videlicet, & redundantia alimenti, quod eis suppeditatur. Inopia igitur aridiores & macriores, alimentumque non sentientes, & ob id tenuiores eos reddet: redundantia verò consimilem in sis affectionem excitare potest, qualis est circa carnosas partes inflammatio.* Hæc Galenus. Verisimile tamen est dolorem frequentius fieri (si modo ille valdè intensus fuerit) in partibus illis exquisito sensu donatis; neruulo nimirum & membranula alueolum succingente, dentiumque radices proxime ambiente: Quæ ab humoribus influentibus, non solum distensionem ac vellicationem, sed etiam interdum inflammationem patiuntur: si nempe sanguis cum aliis humoribus admisceatur: tunc enim dolor à duplici causa exoritur, distensione videlicet, & compressione, quæ fit à dentis duritie, quam ferre non potest sine dolore, membranula inflammata. Hanc autem membranulæ inflammationem comitatur vtplurimum gingiuæ inflammatio, quæ ideò à Gal. & Auic. inter causas doloris dentium recensetur.

Fluunt autem humores in dentes & partes adiunctas vtplurimum à capite: interdum tamen à partibus inferioribus promanant. Cum enim vitiosi aliqui humores præcipuè serosi in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura illorum onus excutere tentans, ad partes debiliores eos præcipitat. Et si dentes propter intemperiem, cariem, aut erosionem tales extiterint, ad eos præsertim fluxio decumbit. Huius rei experimentum proponit Carolus Piso (qui etiam existimat dolorem dentium à seroso humore vtplurimùm fieri) *lib de morbis ab illuuie serosa obs* 7. vt refert se ipsum dolore dentium per multos dies afflictum, ab assumpto medicamento purgante, post sesquihoram, sinceram aquam ad ℔. ij & amplius euomuisse, tanto successu, vt postea vel decem annis ab huiusmodi dolore immunis prorsus fuerit. Quo edoctus experimento simili affectu laborantibus, medicamenta serosos humores educentia præscripsit felici successu. Præterea hunc affectum a tali causa vt plurimum dependere, hoc signo probare nititur, quod assidua saliuatio doloris dentium comes ferè perpetua esse solcat.

Præter causas enumeratas, vermes in dentibus cariosis geniti, doloris dentium causa esse possunt: iique producuntur ex qualibet materia in illis cauitatibus retenta & putrefacta, siue ex crementitia sit, siue ex alimentis putredini obnoxiis, carnibus præsertim & dulciariis, quæ propter lentorem cauitatibus dentium adhærescunt.

Nonnulli etiam existimant, dolorem dentium interdum fieri à spiritu flatulento intra dentis ciuitatem, & neruulum incluso, ac membranulam interiorem violenter diuellente; vnde dolor atrocissimus, ac penè intolerabilis excitari solet.

Causæ externæ & procatarcticæ dolorem dentium producentes, sunt illæ omnes, quę humorum fluxiones promouere solent, quarum præcipuæ sunt, aer frigidus, vel austrinus, mora in sole ardente, aut in aere nocturno, crapula; omnes denique errores in victus ratione commissi. His addeeas, quæ partem debilitare, & fluxioni recipiendę magis idoneam reddere valent, qualis est præsertim caries & perforatio dentis, per pertinaces non rarò dentium dolores efficere consueuit.

Causarum diuersitas variis signis dignoscitur. A calidis enim humoribus dolor oriundus intensior multò est, temperamentum calidius, ætas florens, tempus æstiuum, caliditatis sensus in parte percipitur, & sæpè gingiuarum inflammatio contingit, à frigidis remediis iuuantur, læduntur autem à calidis. Si verò à frigido humore dolor oriatur, signa prædictis contraria apparere solent.

Si vermis causa doloris extiterit, dolor erit interpolatus, exiguis interuallis desinens ac rediens; tum motus vermis parte aliquando percipitur.

A spiritu flatuoso dolorem produci testatur illius atrocitas, & diuulsionis sensus, qui in parte percipitur, quiue exiguo tempore desinit, ac discutientibus remedijs parti admotis facilè curatur.

Pro-

Prognosis varia est pro causarum varietate. Dolor enim qui ab humore calido, tenui, & seto acri & salso producitur vehementior quidem est, sed citius desinit, ob humoris il lius subitas mutationes. Qui vero ab humore frigido & pituitoso excitatur, mitior est, sed multò diuturnior.

Tumor in gingiuis aut maxillis obortus, doloris dentium solutionem affert, translata fluxione ad partes exteriores: ita vt, non amplius ad internam dentis cauitatem decumbat.

Curatio ad doloris causam auferendam, & ipsum dolorem mitigandum, dirigenda est. Licet enim anodyna parum prosint nisi fluxio auferatur: Ita tamen non raro vrget vt non solum anodynis propriè dictis, sed etiam interdum narcoticis ante causæ ablationem demulcendus sit Humor igitur qui ad dentes confluit, reuellentibus, euacuandus & repellendus est: qui verò iam influxit, deriuandus & discutiendus.

Primò igitur, si dolor ab humoribus calidis oriatur, venæ sectio celebranda est è brachio eiusdem lateris qua fluēs humor plurimum reuellitur. Si vero dolor à frigidis humoribus excitetur, minus venæ sectio conuenit, ratione tamen fluxionis etiam vsurpari poterit, cum inter reuellentia remedia principem locum teneat. Sed minori copia tunc temporis sanguis detrahendus, nisi plethoræ signa appareant; cuius ratione, etiamsi ea pituitosa sit, liberalis venæ sectio instituenda, iuxta præceptum Galeni, qui largam sanguinis detractionem plenitudini respondentem, omnium dolorum promptissimum esse remedium asserit; quod nos frequentissima experientia, tum in aliis doloribus tum præcipue in dolore dentium, verissimum esse comperimus.

Sequenti die purgans medicamentum exhibeatur, humori peccanti accommodatum, in forma, vel potionis, si humor peccans calidus extiterit, vel pilularum, si frigidus, & pituitosus humor doloris causa fuerit.

Postmodum, perseuerante dolore, cucurbitulæ scapulis cum scarificatione applicentur; vel cucurbitula magna inter scapulas sine scarificatione affigatur. Vesicatorium posteriori parti ceruicis, vel ponè aures admotum, humores fluentes potissimè retrahit ad posteriora.

Ad fluxionem etiam inhibendam, astringentia temporibus vtiliter applicantur; qualia sunt emplastra ex gummi elemi, vel mastiche sola, supra pannum sericum liquata, cum pistillo æneo calefacto, emplastrum de mastiche officinatum, vel contra rupturam; vel tale in rem præsentem præscribatur.

℞. Thuris, hypocist. ladani, ana ʒ.i.ß. picis, mastiches, ana ʒ.j. opij ℈.ß. olei lentisci q. s. Fiat massa emplastri.

Radix consolidæ maioris recens, contusa & admota tempori in formam emplastri, fluxionem efficaciter intercipit.

Fit etiam emplastrum ex puluere aluminis & gallarum cum pice subacto, efficacissimum.

Riuerius Henrici magni Archiater emplastrum sequens pro secreto habebat.

℞. Nucum cupressi, rosar. rubr. seminis nasturtij torrefacti, mastiches, terræ sigillatæ, an. ʒ.j.ß. Macerentur in aceto rosaceo per horas 24. postea siccentur, & adde opij in aqua vitæ dissoluti ℈iii. picis naualis, colophoniæ, ana ʒ.j. ceræ flauæ in oleis expressis, seminum hyoscyami, & papaueris albi liquatæ q. s. Fiat emplastrum, quod applicetur arterijs, vel etiam loco dolenti.

In aures quoque immittuntur medicamenta ad dolores dentium, quia venulæ, per quas fertur alimentum ad dentes, per illas partes excurrunt Ideò infūditur oleum amygdalar. amar. in aurem viciniam denti dolenti, aut excipitur fumus aceti, in quo pulegium aut origanum cocta sint.

Alij acetum in auram infundunt, quo fluxio cohibetur efficacissimè, & in fluxione calida præcipuè confert.

In frigida verò fluxione, succus alij cum theriaca mistus & in aurem tepidè instillatus, mirum in modum dolorem compescit Idem præstat alij bulbus detracto cortice in formam suppositorij scissus, & in aurem intrusus.

Adstringentia etiam ipsi parti dolenti admouentur, in fluxionis principio, eaque refrigerantia si materia calida sit frigida verò existente, calida cum repellentibus sunt permiscenda. In qualibet autem causa, si dolor vehemens fuerit, anodyna repellentibus erunt admiscenda. Materia vero huica vsibus idonea talis esse poterit.

℞ Rad. bistortæ, pentaphylli, tormentillæ, ana ℥.i. fol. verbenæ, plantag. & tapsi barbati, ana M.i. nucum cupressi, gallarum & cal cum glandinum, an ʒ. ii. santali rubri, & crystallorum ana ℥ i.ß. rosarum rubr & balaustiorum ana P.i. Fiat decoctio in vino styptico, & aceto, qua abluatur pars dolens tepidè, frequenter. Hæc in fluxione calida vsurpari poterit ab initio, in frigida vero addi poterunt radix cyperi cortex buxi, folia hederæ, & similia.

Simplicius medicamentum componitur ex aqua plantag. & rosar. cum aceti tantillo ac formam oxycrati.

Vel gallę decoquatur in aceto, quo abluantur dentes. Vel

℞. Rad. pentaph. lib ℥.i.ß. fol salicis M. i. ß. gallarum ʒ.ii. Fiat decoctio in vino styptico, qua colluatur os. Hæc decoctio sistit fluxionem, & dolorem sedat.

Postmodum ea vsurpanda erunt remedia, quæ dolorem sedant, eiusque causam discutiunt, quorum maximus apud authores, imo & apud vulgus, numerus habetur. Nos efficaciora hic proponemus; ex quibus eo iudicio delectus habendus est, vt quæ non solum resoluunt & discutiunt, sed etiam fluxionem cohibent, astringentium admixtione, in principio & augmento magis vsurpentur; quæ vero tantum discutiunt, in statu & declinatione.

℞. Succi sempetuiui & solani, ana ℥ ii. lactis vaccini, aut ouilli ℥ viii. olei rosacei omphacini ʒ. i.ß. opii, croci, an. gr. iii. Misceantur, & linteo exceptus liquor maxillæ dentis dolentis tepidè applicetur frequenter.

℞. Medullæ poniorum dulcium coctorum ℥. ii. furfuris aceto macerati ℥ iii. olei rosacei omphacini ʒ.i. croci ℈. ß. opii gr. ii. Misce, fiat cataplasma parti dolenti applicandum. Vel

℞. Farinæ hordei & fabarum, ana ℥.iii. olei rosati completi & amygdalar. dulc. an. ℥. ß. succi semperuiui maioris ℥.i.ß. lactis q. s. Fiat cataplasma parti dolenti applicandum tepidè frequenter.

℞. Albumina ouor num. ii Agitentur cum aqua rosacea, & excipiantur stupis cannabinis, quæ aspergantur piperis puluerati ℈ii. & parti dolenti applicentur, vt totam genæ sedem comprehendant.

Hic tamen sedulò aduertendum, ne astringentia maxillis applicentur, si tumor eas occuper, periculum enim est, ne humor ad fauces repellatur, ægrumque suffocet. Cuius rei exemplum proponit Valescus de Taranta, cuiusdam medici, dolore dentium laborantis, cum maxillæ inflammatione, qui oleum rosaceum cum aceto admouit, vnde incidit in anginam, & mortuus est.

Aliæ oris collutiones in morbi decursu parari poterunt in hunc modum.

℞. Vini albi generosi. ℥. iv. radices hyoscyami albi ℈ii. Bulliant ad consumptionem tertiæ partis. Colaturæ adde aceti ℥. j. vernicis ʒ. i. iterumque bulliant vnica ebulatione. Colatura abluatur os frequenter.

Decoctum verbenæ simplex ad eundem vsum a quamplurimis commendatur.

Laudatur etiam decoctum guaiaci in aqua, vel vino paratum, cui sal interdum permisceri poterit. Vel

℞. Fol. persicariæ feræ & cortic. rad hyoscyam. ana partes æquales. Coquantur in aceto rosaceo, & hoc decocto colluatur os Et si a causa calida dolor producatur, radix hyoscyami sola in aceto decoqui poterit.

Si persicariæ acrimonia offendat, illius quantitas minuenda est. Imo penitus omitti potest in fluxione a causa calida, & in illius locum subrogari persicaria maculata, quę refrigerandi & astringendi facultate prædita est, cuiusque succus, aut decoctum ad omnes fluxiones acres & biliosas coercendas, per os tuto exhiberi potest. Folia etiam hyoscyami loco radicis vsurpari possunt.

Quidem foliis hyoscyami, & persicariæ maculatæ pro remedio magnetico vtuntur, eaque decoquunt in aceto, cocta comburunt igne luculentos dentes aceto abluunt, & dolorem euanescere aiunt, quamprimum folia combusta sunt. Ego vero effectum aceto tribuere malim quo dentes abluuntur.

In

In prædictis decoctis, si aceti acrimonia tanta sit, vt eam æger difficilè ferre valeat, ex æquis partibus vini & aceti parari poterunt; imò verò in causa frigida vinum solum vsurpabitur.

Amatus Lusitanus sandaracham valde laudat in aceto & vino decoctam, hoc modo.

℞. Sandarachæ ℥. j. vini & aceti ana ℔. ß. Coquantur, & colatura calida teneatur diu in ore.

Decoctum radicis vrticæ maioris, cum pauxillo nucis moschatæ & croci, in æquis partibus vini & aceti paratum, & calide in ore detentum, humores illapsos mirabiliter extrahit. Ab initio quidem videtur dolor augeri, sed paulò post mitigatur.

Radix lapathi acuti, vere, ante germinationem collecta & exsiccata, denti dolenti admota, specifica proprietate dolorem dentium tollit; quod confirmatur Forelli experimento, quod habetur *obs. 6. lib. 14* vbi etiam dictam radicem recentem in taleolas concisam denti dolenti feliciter applicauit in puella quadam; quo etiam remedio in aliis quamplurimis, præcedentibus vniuersalibus remediis, se feliciter vsum testatur.

Si corpus rite purgatum fuerit, caput pituita non sit admodum repletum, masticatoria ad humores à parte affecta extrahendos, erunt efficacissima; quæ parantur, vel ex pyrethro solo dentibus diu præmanso, vel sequens componi poterit.

℞. Mastiches, pyrethri, & staphisagriæ ana ℨ. i. ß. hyoscyami ℨ. ß. Puluerentur, & misceantur, ex iisque fiant globuli in panno lineo raro, quos diu masticet, frequenter expuendo.

In vulgari vsu habetur oleum caryophyllorum, quo frustulum gossipii intinctum denti admouetur; & si erosus fuerit, cauo illius inseritur, sicque humor parti adhærens extrahitur, & illa roboratur.

Oleum camphoræ ad eundem vsum mire est efficax.

Vel in olei caryophyllorum ℨ. i. solue camphoræ gr. viii. iisque eodem modo vtere.

Verum præ cæteris commendatur, & miris laudibus effertur oleum buxi, quod si gossipio per stilum excipiatur & in foramen dentis gutta vna, vel altera iniiciatur, illicò dolorem tollit. Fit autem hoc oleum, conciso ligno buxi in multas particulas, deinde destillatur per descensum, duobus vasis, altero infra terram, altero supra posito, & circa hoc apponitur ignis ex carbonibus validior, & oleum extillat in vas inferius.

Præter olea prædicta, Chymici etiam laudant oleum ligni, quod vocant, Heraclei, seu corylini, eodem modo vsurpatum.

Si dolor ita vehemens sit, vt prædictis remediis cedere non valeat, ad narcotica veniendum est, quæ sub variis formulis à practicis proponuntur, & denti dolenti admouentur, quorum tamen affectus, non minùs, quam cæterorum admodum incertus est. Verum eadem assumpta dolorem certò consopiunt. Inter cætera laudanum opiatum principem locum obtinet, quod non solum dolorem sedat, sed etiam fluxionem cohibet, & tutò exhiberi potest post remedia vniuersalia ad gr. iii. vel iv. modo à perito artifice præparatum sit.

Topica vero remedia ex narcoticis parata multa circumferuntur. Sequentia duo nobis sint instar omnium.

℞. Opii, myrrhæ, & ladani, an. ℨ. i. Puluerentur, & cum vino albo decoquantur in formam linimenti, quod pauco gossipio exceptum denti applicetur.

Alterum est emplastrum Riuerii, Henrici magni Archiatri, suprà descriptum.

Si vermes in dente fuerint, amaris enecandi sunt, & inter alia sequens conferre poterit.

℞. Aloes ℨ. i. camphoræ ℈. ß. aquæ vitæ ℨ. ß. Misceantur & cum bombace denti admoueantur.

Notandum est raro dentes dolere, nisi perforati fuerint, & erosio vsque ad cauitatem internam penetret, ac neruum tangat, ideo vt doloris sensus auferatur, neruus adurendus est cauterio actuali, vel aqua forti, aut oleo vitrioli in cauũ dentis immisso, quod si frequenter iteretur, & dens valde corrosus fuerit, in fragmẽta sensim rumpitur, & extrahitur.

Si hisce omnibus dolor dentium non cedit, & dens valde exesus fuerit, ferro extrahendus est; eoque extirpato dolor statim cessat, non amplius reuersurus. Cauendum tamen est, ne dens euellatur eo tempore, quo fluxio impetu ruit, aut caput dolet, aut tumet gingiua, aut dolor atrox sentitur Et monendus est Chirurgus, ne violenter & affatim, vno scilicet ictu dentem euellat, ne violentam extractionem consequatur maxima cerebri concussio, & ossis maxillæ disruptio, quam sæpe magna hemorrhagia, febris, & interdum mors consequitur. Euulso dente, ea pars à qua extractus est digitis vndiquaque comprimatur, vt ad naturalem statim redeat; postmodum æger os colluat oxycrato tepido, caueatque ab aere frigido, ne noua fluxio in alios dentes delabatur. Si verò sanguis in tanta copia effluat, vt vix cohiberi possit; (quod interdum contingit, etiam sine maxillæ ruptione, ex vena, vel arteria discissa, & refert Valeriola historiam cuiusdam, qui dente, sine vlla vi & sine ferro, sed solis digitis extracto, sanguinis ℔ j vno impetu eiecit, & altero die ferè tantumdem ex arteria gingiuæ supposita:) Sistitur vtplurimum ille sanguinis fluxus, apposito globulo solidiori ex linteo confecto, & digitis per horam vnam, aut alteram compresso Quod si non succedat, vitriolum vstum admouendum est, & linteum in acetum maceratum superimponendum, idque digito comprimendum, donec crusta inducta fuerit. Postremum remedium est cauterium ignitum, quo sanguis erumpens statim cohibetur.

Si quis meticulosus Chirurgi manum refugiat, & aliis remediis sibi dentem extrahi cupiat, ea tentanda sunt, quæ ab authoribus passim proponuntur, & dentis casum promouere censentur; qualia sunt, pasta ex lacte tithymali, & thuris puluere simul incorporatis cum pauco amylo in cauum dentis immissa; radix ranunculi, cortex radicis mori cinis vermium terrestrium, pyrethrum in aceto infusum, radix cucumeris agrestis in aceto infusa, & similia. Sed præ cæteris efficacissimam vim obtinet ad dentium casum promouendum elleboraster, si eius folio contrito dens confricetur; sed diligenter cauendum est, ne alii dentes hoc remedio tangantur, eorum enim casum etiam promoueret. Quidam rusticus cùm dolore dentium acerbissimo premeretur, suasit alter vt elleboraster dentem confricaret; ille incautè hoc vtens remedio, maiorem partem dentium maxillæ afflictæ confricuit, & intra paucas horas omnes propemodum deciderunt. Si quis igitur tam vehemens remedium experiri cupierit; suaserim vt reliquos dentes cera diligenter obducat, ita vt ille qui euellendus est, nudus relinquatur, & actioni medicamenti pateat.

Quamuis tumor in maxillis obortus, vtplurimum doloris solutionem afferat, translata materia ad partes exteriores, vt tamen ille citò resoluatur, quædam remedia vsurpanda sunt, cui rei conferet sequens linimentum.

℞. Butyri recentis, & axungiæ gallinę, an. ℨ j. pulueris ireos Florent. ℨ j. croci ℈. ß. ol. chamæmel. & amygdal. dulc. an. ℨ ß. Fiat linimentum.

Promptius operatur cataplasma ex ficubus, pane & aceto.

Vrtica contusa maxillæ admota cito dolorem soluit.

Hæc est doloris dentium præsentis curatio. Si autem ille frequenter recurrere consueuerit, vt in multis huic affectui obnoxiis contingit; prophylaxis adhibenda est, quæ in eo consistit, vt humorum ad partes istas fluentium generatio impediatur, & dentes ipsi roborentur, ne tam facilè fluxionem excipiant Si igitur ab humoribus calidis affectus producatur. eadem curatio adhibenda est, quæ in calida hepatis intemperie & catarrho calido fuit proposita. Si verò à frigidis, & pituitosis humoribus ducat originem frigidæ cerebri intemperiei, & catarrhi frigidi curatio vsurpanda est, dentium verò roboratio ex sequenti capite erit desumenda.

CAPVT II.

De dentium nigredine & erosione.

Dentes non raro nigrum, liuidum, aut flauum colorem contrahunt, ab humoribus vitiosis, illorum superfi-

ciei

ciei adhærentibus, qui longa mora eos tandem corrodunt, & cariæ afficiunt: Producuntur etiam ijdem affectus à vaporibus tetris sursum exhalantibus, qui ex prauis alimentis ingestis, aut à ventricali intemperie cibos corrumpente exoriuntur. Plurimum ad dentes denigrandos confert hydrargyrum, siue toti corpori admotum, vt in lue venerea contingit; siue facies tantum eo illinatur. Vnde mulieres, quæ fucis ex mercurio vtuntur, dentes nigros, aut fœdo colore infectos habere consueuerunt.

Ad curationem, causa antecedens prius auferenda est, & si humores praui in ventriculo redundantes huic malo originem dederint, euacuandi sunt, & partium eos producentium intemperies corrigenda, optimaque victus ratio instituenda, eaque alimenta eliminanda, quæ dentes corrumpere nata sunt, præcipuè verò dulcia.

Infinita propemodum ad dentes dealbandos proponuntur remedia apud authores, quæ vnusquisque experiri poterit. Nobis vnicum saltem sufficere poterit, quod in instanti dentes dealbat, ab omni sorditie liberat, & à carie præseruat, nempè spiritus sulphuris, aut vitrioli, in quo exiguus bacillus demergendus est, eiusque extremo dentes confricandi, moxque linteo detergendi. In magna dentium sorditie purum & putum oleum vsurpari poterit; aliàs verò cum melle rosaceo permiscendum, aut aqua simplici temperandum erit, ne vsu frequenti gingiuas erodat. Montanus *consil.* 113. refert se id didicisse Romæ ex quadam muliere, quam Mariam Græcam appellabant: ad quam cum venisset admodum iuuenis, atque illa esset annorum 20. postea quinquagenariam in eodem ferè statu eam reperit; quæ formæ atque vitium integritatem oleo vitrioli acceptam tulisset, atque significasset, se ex eius vsu dentes, quos in iuuentute pessimos habuerat, pulcherrimos habere & firmissimos, gingiuas etiam firmas, & addidisset, quod videretur sibi ob eius vsum tardius senescere. Vsa erat autem singulis diebus vna aut altera guttula, gingiuas & dentes leuiter fricando.

Cinis tabaci ad dentes abstergendos & dealbandos est etiam mirè efficax.

Ad præcautionem verò, & dentes conseruandos, primum ijà sordibus, & cibi quotidie mundandi sunt dentiscalpio ex ligno lentiscino, aut alia materia idonea; mox vino os colluendum, dentes verò confricandi puluere sequenti.

℞. Rad. bistortæ, aluminis, & coralli albi ana ℥. j Fiat pulvis tenuissimus, quo dentes confricentur. Vel aqua sequenti abluantur.

℞. Aluminis vsti subtilissimè puluerati ℨ ij cinamomi integri ℥. ß. aquæ fontis & rosarum, ana ℥. iv. Bulliant in phiala vitrea supra cineres calidos, ad tertiæ partis consumptionem. Hoc liquore dentes confricentur manè, cum linteo in eo madefacto.

CAPVT III.

De Gingiuarum erosione & exulceratione.

Eroduntur gingiuæ, & exulcerantur ab humoribus acribus & erodentibus ad eas confluentibus. Partes autem mandantes sunt cerebrum, ventriculus, lien; aliæque partes. Lienosi præsertim vlceribus gingiuarum maximè obnoxij sunt, vnde in scorbuto magna earum partium exulceratio, & corruptio contingit. Interdum etiam ex lumbricis, aut corruptis humoribus ex quibus illi generantur, gingiuarum erosiones solent contingere, ita vt illæ diu perseuerantes, lumbricorum intus latentium indicia esse soleant. Sic refert Fabricius Hildanus *obs. 59. centur. 1.* cuiusdam ciuis Dusseldorpensis puerum erosione gingiuarum à longo tempore grauissimè vexatum, cum varia multaque remedia tam interna, quam topica adhibita fuissent, tandem vitam cum morte commutasse. Et aperto corpore tantam inuentam esse vermium copiam, vt aliquibus in locis intestina eroserint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Curatio primum ad causam antecedentem dirigenda est, & humores vitiosi vacuandi per venæ sectionem & purgationem, acres & calidi temperandi per apozemata, iulepos, iuscula medicata & alia huiusmodi. Eorundem humorum fluxio auertenda per cucurbitulas & cauteria partibus idoneis admota. Ac denique partis præcipuè affectæ vitia corrigenda.

Postmodum verò ad topica veniendum est, quæ pro magnitudine affectus varianda sunt: ita vt simplici erosioni ea tantum admouenda sint, quæ astringendi & exsiccandi vi prædita sunt; atque ita lotio sequens primù vsurpari poterit.

℞. Gallarum immaturarum, calycum glandium, & balaustiorum, an. ℨ. j. rosar. rubr. P. i. aluminis crudi ℨ iii. Coquantur in aquæ ferratæ partibus duabus, & vna vini rubri austeri; hoc decocto sæpè gingiuæ abluantur.

Si hoc decocto non tollatur erosio, opiata sequens adiungenda est.

℞. Sang drac. ℨiij. ligni aloes rosar. rubr. spodii, cornu cerui ad albedinem vsti & nucum cupressi, ana ℨ. j. myrrhæ & cineris tabaci, ana ℈ iii. aluminis ℨ. j. Fiat omnium puluis, qui excipiatur melle, additis spiritus vitrioli aut sulphuris guttis aliquot. Fiat opiata, quæ extendatur supra linteola instar lamellarum, gingiuis applicanda hora somni.

Spiritus sulphuris aut vitrioli, quemadmodum dentes mundificat & dealbat; sic etiam gingiuarum putredinem arcet solus vel cum aqua, aut melle rosaceo permixtus, vt superiori capite dictum est.

Si vlcus profundum fuerit, aut sordidum, sequenti balsamo illinatur.

℞. Myrrhæ electæ, & sacchari candi, ana partes æquales; Puluerentur, iisque impleatur album oui ad duritiem coctum, & per medium sectum; postea filo probè alligetur, & suspendatur in cella vinaria, supponendo vas vitreum, instillabit liquor, seu balsamum, quo pars sæpius in die illinatur.

Quod si prædictis remedijs ex parte administratis, affectus sit, ad illius auulsionem veniendum est, & vlcus citò curabitur, alioqui incurabile prorsus remanebit.

CAPVT IV.

De fluxu sanguinis ex gingiuis.

Sanguis magna copia interdum è gingiuis fluere consueuit, idque vel criticè vel symptomaticè. Quamuis autem hæmorrhagia critica rarissimè per gingiuas fieri consueuerit; id tamen interdum accidere docet experientia & authorum obseruationes. Sic refert Dodonæus *obs.* 14. cuidam Latomo ecthymatis laborantis sanguinem è gingiuis erupisse, eumque repressum ad vrinarios meatus translatum fuisse, vnde cruenta vrina subsequuta est; quæ cum astringentibus cohibita fuisset, iterum ad gingiuas se contulit, nec fluxus cessauit, donec æger a morbo liberatus est. Amatus Lusitanus *curatione 5. centur. 5.* refert quibusdam sanguinem è gingiuis vtiliter effluxisse, eoque cohibito nonnulla sanitatis incommoda prodijsse. Zacutus etiam Lusitanus *obs. 86. lib. 1 praxis admiranda*, refert aurifabrum quemdam, cùm ex multo labore iuxta fornacem in ardentem febrem incidisset, & esset firmus ac fortis copiosam celebrasse phlebotomiam, cuius vi ita leuatus est, vt in 7. die præcedente gingiuarum pruritu, & labij inferioris ingenti dolore, ex venula gingiuæ inferioris riuuli sanguinei profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, vt libras amplius quinque excederent, & quantò plus sanguinis effluebat, tantò magis remittebatur febris, qua omninò extincta, sanguis sponte sua cessauit omninò.

Symptomaticè verò sanguis è gingiuis profluit, ob suam acrimoniam, & vitiosam hepatis, aut lienis constitutionem. Sic in scorbuto familiaris est huiusmodi sanguinis è gingiuis effluxus.

Interdum etiam sanguis copiosè profluit ex dente auulso, lacerata scilicet arteriola, quæ radici dentis inferitur, vnde tanta interdum sanguinis copia emergit vt inde quibusdam mors contigerit.

Fluxus symptomatici curatio perficitur sanguinis detractione & purgatione, alijsque remedijs viscerum affectorū vitia corrigētibus. Quibus succedēt topica remedia, astringendi vi prædita, in gargarismatum, seu collutionum, pulverum, & linimentorum aut opiatarum formam redacta.

Si

Si euulso dente copiosa accidat hæmorrhagia, reuulsio primùm instituenda est, per venæ sectionem & cucurbitulas, & parti astringentia admouenda, qualia est cataplasma ex bolo armena, terra sigillata, sang. dracon aliisque astringentibus, albumine oui exceptis paratum: tum gypsum solum albumine oui exceptum, sanguinem fluentem potentissimè cohibet. Quæ si non sufficiant, patientis digitus loco imponendus est, ex quo sanguis erumpit, & tamdiu detinendus, donec sanguis supra orificium arteriæ coagulatus, non amplius effluat.

Si leuioribus hisce sanguis cohiberi nequeat, quod sæpè contingit, ad potentiora veniendum est. Valeriola *obs. 3. lib. 5.* refert, in vetula ex dente putrido, sine vlla vi, ac sine ferro euulso, sed solo digito apprehenso, & leuissimo concussu educto, ingentem sequutam fuisse hæmorrhagiam ex arteria gingiuæ subdita. Quem sanguinis fluxum cohibuit, cum leuiora sistere non potuissent, chalcitide vsta imposita, quæ in sistendo sanguine mirificam vim obtinet; nam & vehementer astringit, & caustica virtute instar ignis fluorem omnem reprimit. Zacutus Lusitanus *obs. 84. lib. 1. Praxeos Medicæ admirand.*, refert historiam cuiusdam, qui cum den... dolore premeretur immaniter, illum violento concussu, ferri ope eduxit. Extracto eo, ex lacerata arteria gingiuæ subdita, copiosa sequuta est hæmorrhagia; quæ cum venæ sectione, cucurbitulis, & astringentibus appositis cohiberi non potuisset, neque digito vulneri imposito, neque chalcitide vsta admota, tandem illius consilio, locus puluere gummi Arabici impletus est, quod adhibitum ita profuit, vt post tres horas sanguis fuerit omninò restrictus, hoc enim gummi obstruendi, refrigerandi, glutinandi & exsiccandi vim habet. Idem Zacutus *obs. 85. eiusdem libri*, refert militem quendam strenuum, dentem, cuius sæuissimo cruciabatur dolore, ferro cum extraxisset violentia summa, vehementem passum esse sanguinis fluxum ex arteria, cui dens innitebatur. Sanguine biduo vbertim fluente, peritissimi Medici, omnis generis obstruentia extrà apponunt, reuellentia consulunt, arteriam candenti ferro inurunt: At incassum omnia: nam sanguis maiori impetu profiliens, eum in statum morti valdè propinquum, viribus pene exhaustis deduxerat. Vocatus Zacutus Galenicum emplastrum ex aloe, thure, & pilis leporini exactissime trituratis, & mixtis cum candido oui imposuit, quo intra paucas horas sanguis fuit omninò suppressus, & æger à mortis faucibus ereptus. Hoc pretiosissimo auxilio à se primum inuento gloriatur Gal. *lib. 5. meth. c. 7.* incisam in gibbero arteriam, fuisse conglutinatam, & *cap. 4. eiusdem libri*, tum etiam *libro de curandi ratione per sang. miss. cap. vltimo*, huius remedij præstantiam confirmat, & quibusdam historiis illustrat.

CAPVT V.

De oris & faucium vlceribus.

Leuia & superficiaria oris vlcera, vulgò Aphthæ nominari solent, quamuis apud Hipp. & Galenum, interdum hoc nomen pro aliarum partium vlceribus vsurpatum reperiatur; quæ verò profundius se demittunt, oris, vel faucium vlcera absolute nominantur; qualia sunt ea, quæ lue venerea affectis contingere solent.

Hæc autem vlcera generari solent ab acribus humoribus aut vaporibus à variis partibus in fauces translatis. Sic in febribus malignis huiusmodi vlcera sæpissime contingunt, & in iis qui calidiori hepatis, aut aliarum partium intemperie laborant, aut corruptorum humorum illuuie scatent: vnde pueris aphthæ sæpissime contingunt, ex Hipp. *Aph. 24. sect. 3.* tum ob lactis acrimoniam, quæ in transitu partes illas mollissimas exulcerat, vt docet Gal. *in comment. illius Aphorismi*; tum quia lac in ventriculis puerulorum sæpe corrumpitur, & acres vapores ad os transmittit, vt idem Gal. *asserit 9. de compos. med. sec. loc. c. vltimo*.

Variæ autem sunt huiusmodi vlcerum differentiæ, non solum quod alia leuiora, alia deteriora sint; alia pueros, alia adultiores infestent; sed etiam quod alia cum inflammatione coniuncta sint, alia verò minimè. Hi varii gradus reperiri solent, pro varietate humorum à quibus generantur. Vel enim fiunt à sanguine, vel à bile, vel pituita, vel melancholia, seu potius atra bile, quæ non solum exurentem, sed etiam plerumque malignam qualitatem obtinet, & vlcera κακοήθη generare solet.

Hæ autem vlcerum differentiæ propriis signis distinguuntur, siquidem vlcera rubicundiora à sanguine oriuntur; flauior à bile, albescentia à pituita; & liuida ab atra bile, fœtida putredinem adesse significant.

Quod ad prognosim attinet, aphthæ proprie dictæ facillime curantur: vlcera verò profundiora, aut putredinem adepta, νόμαι à Græcis appellata, difficilius curantur. Et in pueris illa periculosiora sunt, tum propter carnis mollitiem, quam huiusmodi vlcera magis depascuntur; tùm quod remedia potentiora, ob eandem carnis mollitiem ferre nequeunt. Vnde fit vt pueri interdum ex hoc affectu intereant, si malignitatem & putredinem comitem habuerit.

Ratione causæ, etiam minus periculosa sunt vlcera quæ à pituita; magis, quæ à sanguine vel bile; maximè, quæ ab atra bile generantur.

Vlcera nigra & crustosa, pessima & lethalia sunt, præcipue in pueris.

Fauces exulceratæ cum febre, difficiles sunt, vt docet Hipp. *3. prog.* quia, vt Gal. explicat, humoris erodentis malitiam indicant.

Curatio instituitur primum idonea victus ratione, quæ refrigeret & exsiccet; ac causæ antecedentis generationem impediat. Pueris itaque, si à lactis vitio malum contraxerint nutricis mutatio præcipiatur, vel propriæ nutricis lac corrigatur cibo & potu laudabili; tum etiam venæ sectione & purgatione, si opus fuerit. Præsertim verò nutricibus præscribantur edulia refrigerantia & astringentia, qualia sunt cydonia, pyra, mespila, sorba, lactuca, & portulaca. In adultis eadem præscribantur, & vitentur acria, salsa & piperata.

Deinde causæ antecedenti prospiciendum est vniuersalibus euacuantibus, pro ætatis ratione vsurpatis. Ac primum phlebotomia humores ad partem fluentes potenter reuellit, eorumque acrimoniam temperat, totum corpus refrigerando.

Huic succedere debent cucurbitulæ scarificatæ, hirudines pone aures, & sub mento affixæ, vesicatorium posteriori ceruici admotum.

Postera die à venæ sectione purgatio præscribenda est humori peccanti, & ætati congrua.

Eodem tempore, nempe ab ipso curationis principio, topica administrentur: stomatica à Galeno appellata: eaque ab initio mitiora sint, qualia sunt gargarismata, vel oris collutiones ex aquis plantaginis, matrisyluæ, peculi rosarum, syrupo de rosis siccis: & de moris paratæ. Vel decocta ex foliis plantaginis, rubi, centinodiæ, balaustiis, santalo rubro, & similibus, cum syrupis prædictis. Et si inflammatio adfuerit, vtiliter addi poterunt succi solani, semperuiui, portulacæ, & sal prunellæ; in ea quantitate, quæ acrimonia non feriat vel illius loco alumen crudum in parua dosi admisceri poterit.

Si non sit inflammatio, vnicum ac summum remedium est spiritus vitrioli, aut sulphuris, qui in adultis purus ac putus vsurpari poterit, intincto in eam gossipio bacilli apici alligato, eoque vlceri admoto, leuissimo contactu: sic enim aphthæ simplices momento fere curantur. In pueris verò permisceatur dictus spiritus cum melle rosaceo, ea proportione, vt acciditas linguam leuiter feriat, & cum penicillo ex linteo, baculo alligato, aphthæ illinuntur frequenter, & cito curantur.

Si admodum dolorifica sint vlcera, cum inflammatione coniuncta, lacte frequenter gargarisato demulcentur, vel lactis defectu, emulsionibus sem. frigid. vel mucilag. sem. psilii & cydon. cum aquis rosar. plantag. solani extractis.

Si denique dolor pertinax reuulsionibus propositis, & topicis non sedetur: sed ab illius vehementia copiosi humores acres continuo attrahantur, vnde vigiliæ continuæ exoriuntur & corporis consumptio sequitur quæ vitæ summum periculum minatur: extremum remedium est ad narcotica confugere, quæ dolorem sedant, & humorum influxū inhibent, eorumque dosis metienda est pro ætate & viribus.

Ego

Ego aliquando puerum quatuor annorum ab orci faucibus, Dei beneficio, liberaui, exhibito laudani gr. j. cum eius fauces & lingua profundis vlceribus scaterent, cum tanta inflammatione, vt ne iuscula, nec topica remedia ferre posset, & tanto humorum acrium affluxu, vt illi continuò ex ore, riuuli instar emanarent, & puer dies noctesque insomnes eiulando transigeret.

Si vlcus sordidum ac putridum euaserit, abluatur primum decocto hordei & melle rosaceo, & in pueris lacte chalybeato, cum conserua rosarum agitato: mox ad fortiora transeundum est, & in primis mel rosaceum supra laudatum, & guttis aliquot spiritus vitrioli acidum redditum, multùm confert.

Si hæc non sufficiant, aquis, vel decoctis supra descriptis addi poterunt alumen vstum, collirium Lanfranci vel vnguentum ægyptiacum, maiori vel minori dosi, prout affectus vehementia postulare videbitur. Si denique a lue venerea faucium vlcus procedat, non nisi lue sublata curari potest.

CAPVT VI.

De Vuulæ relaxatione.

Vuulæ relaxatio contingit ab humore pituitoso à capite in eam delabente, cui non rarò sanguinis quædam portio admiscetur, & tunc cum relaxatione inflammatio coniuncta est, quæ etiam tonsillis frequenter euenire solet; quarum tamen inflammationum curationem omittimus, cùm ijsdem remedijs perfici valeat, quæ ad linguæ inflammationem, & oris vlcera cum inflammatione coniuncta proposita sunt.

Humor igitur pituitosus in columellam defluens, eam humectat, emollit & relaxat, vt longior facta partem superiorem œsophagi tangat & nauseam pariat. Tum etiam laborantes bolum quendam in summo æsophago habere videntur, quem frustra deuorare conantur, vt hoc solo signo sine inspectione, vuulæ relaxatio dignosci valeat.

Illius curatio primùm ad causam antecedentem dirigenda est, sicque humores à capite fluentes euacuandi, reuellendi ac deriuandi ijs remedijs, quæ in catarrhi curatione fuere proposita.

Topica verò in principio sint astringentia & repellentia qualia in gingiuarum & faucium vlceribus fuere proposita & in curatione Anginæ capite sequenti proponentur, quibus postmodum resoluentia & exsiccantia erunt admiscenda. Et licèt gargarismata dictis locis proposita, hic vtilia sint, tamen vbi nulla est inflammatio, puluerum vsus efficacior est, ijs enim vuula relaxata potentiùs constringitur, & exsiccatur. Atque ita primùm admouebitur cortex granatorum subtilissimè pulueratus, cui in progressu tantillum piperis admisceri poterit. Vel

℞. Rosar. rubr. balaust. corticis granat. ana ℥. ß. rad. bistortæ, tormentillæ, gallarum immatur. ireos Florent. ana ʒ. j. aluminis vsti ℈. ij. Fiat puluis. Vulgus Chirurgorum piper longum pulueratum admouent, quod non vacat periculo; siquidem metuendum est, ne humores affatim à cerebro ad partem affectam attrahantur, & graue aliquod damnum afferant.

Modus & autem huiusmodi pulueres adhibendi talis est. Lingua speculo oris depressa, mox spatula chirurgica, aut cochleari perexiguo ad id concinnato, puluis vuulæ admoueatur: quod pluries in die repetendum est, donec humor columellæ imbibitus prorsus absumptus sit. Vt autem puluis vuulæ vndique aspergi atque insuffiari possit, vtile est instrumentum a Fabricio Hildano inuentum, & descriptum *obs. 21. centuriæ secundæ*, quod inde mutuari curiosus quisque poterit.

Deniq; si relaxata columella prædictis remedijs ad pristinum statũ reduci non valeat, sed elongata permanens grauem continuò molestiam inferat; vltimum erit summitatẽ eius præscindere. In qua operatione quædã cautiones exhibendæ sunt. Prima desumitur ex Hipp. 3. *progn. text.* 21. vbi, *gurgulione*, inquit, *cum periculo secantur, & scarificantur, & aduruntur, quoad rubidi magnique fuerint; inflammatio enim superuenit & sanguinis fluor. Sed hos oportet alijs molitionibus extenuare enitı per illud tempus. Vbi verò pensile fuerit omne id, quod vuam appellat, fitque pars gurgulionis summa maior ac cucurbitula, superior verò tenuior, per illud tempus admoliri manus tutum est. Sed præstat vbi aluum subduxeris, vti chirurgia, si liceat per tempus, nec æger stranguletur.* Galenus *in comm. huius loci* verba Hipp. explicans, dicit gurgulionem inflammatione laborantem non esse præscindendum, aut scarificandum, sed ea tantùm sedata ita vt pars superior saltem gurgulionis extenuata sit.

Altera cautio desumitur ex Paulo Aegineta *lib. 6. cap. 31.* vt scilicet columella ferro non attingatur, quando liuida, aut subnigra est, nempè malignitatis cuiusdam particeps, vel ad cancri naturam accedens. Sed ex eodem Paulo, in ijs operatio tutò perfici potest, quæ tenues sunt, oblongæ, albicantes, & vt ait Hipp. in suprema parte imminutæ. Huius operationis feliciter peractæ exemplum habemus apud Amatum Lusit. *obs. 65. cent. 3.* in quodam studioso, qui gurgulionem habebat lori modo oblongum, & exanguem: cui cum nulla remedia profuissent, portio eius superflua forcipibus præcisa est, & illicò oleo vitrioli contacta, sicque æger ab eo incommodo liberatus est.

Tertia denique cautio in hac operatione adhibenda est, ne nimia gurgulionis quantitas abscindatur: inde enim vocis & respirationis læsionem exoriri docuit Galenus 11. *de vsu part. cap.* 11. & ex integra illius consumptione, vt in lue venerea aliquando contingit, tabes, & mors non rarò subsequuta est.

CAPVT VII.

De Angina.

Anginæ nomen in genere sumptum, omnem faucium & gutturis affectionem significat, qua respiratio, & deglutitio impeditur, nullo existente in pulmone aut thorace vitio. Eaque duplex est, legitima & spuria.

Legitima fit ab inflammatione, qua musculi faucium & laryngis tumefacti, respirationis & deglutitionis vias coarctant & angustiores reddunt. Illa autem inflammatio vel laryngem occupat, vel fauces quæ pharyngis nomine enunciari consueuerunt. Vtraque pars musculos habet internos & externos. A licet vtplurimum pharynx & larynx propter viciniam & continuitatem in Angina patiantur, modò tamen hic, modò ille magis afficitur; vnde non exigua symptomatum differentia emergit, quorum ratione quatuor a Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 5. propositæ sunt anginæ differentiæ, quas recentiores Græci, qui paulò ante Galeni sæculum vixerunt, proprijs nominibus, nimis curioso, (vt idem Galenus censet,) verborum aucupio designarunt, vnam vocantes συνάγχην alteram κυνάγχην, tertiam παρασυνάγχην quartam παρακυνάγχην. Si inflammatio interiores propriosque laryngis musculos occupet, κυνάγχη si interiores pharyngis musculos, συνάγχη; si exteriores laryngis musculos, παρακυνάγχη, ac denique si exteriores faucium musculos inuadat, παρασυνάγχη appellatur.

Non solum autem plerumque faucium & laryngis musculi simul inflammantur, vt anteà dictum est; sed etiam interdum ad vicinas partes & ceruicem ipsam exteriorem inflammatio protenditur; vt in diagnosi & prognosi huius affectus dicetur.

In hisce omnibus speciebus, cum periculosior est morbus, deglutitione impedita, solent assumpta ad nares resilire, præcipuè liquidiora, quorum deglutitio difficilior est; proptcrea quòd liquida; cùm sese latius diffundant, non possunt ita facilè a musculis comprehendi, vt ad œsophagum detrudantur, eorumque maiori contractione indigent, quæ ob inflammationem sufficienter non fit; solida verò alimenta, cum magis corpulenta sint, superficiaria tantum musculorum actione indigent, & leui eorum contractione deglutiuntur. Contingit tamen aliquando, vt solida difficilius, liquida verò facilius deglutiantur, quod ex partium affectarum diuersitate dependet. Siquidem musculi laryngis non solum ad vocem efformandam, sed etiam cibum deuorandum destinati sunt; dum enim cibus in œsophagum impelli-

pellitur larynx cum lingua sursum effertur. Ad potum verò hauriendum magis lingua vtimur, quæ dum intus retrahitur, ex labijs liquorem ducit ad fauces. Si igitur musculi linguam mouentes magis afficiantur; potus deglutitio difficilior est: si verò laryngis musculi magis lædantur, cibus difficiliùs ingeritur.

Hic obiter annotandum, Hippocratem aliquando nomine Anginæ, laryngis tantùm inflammationem intelligere, & sic magis strictè hoc nomen vsurpare, cuius rei exemplũ habetur *6. Epid. sect. 8. text. 1.* vbi sic loquitur. *Quibusdam verò faucium inflammationes aderant, alijs anginæ:* vbi nomine anginæ, musculorum laryngis inflammationem intelligit, & à faucium inflammatione distinguit.

Spuria angina febris est expers, & duplex iterum statuitur. Prima & communissima est, quæ ab humore pituitoso producitur, in fauces & partes laryngi vicinas delabente. Altera verò fit à luxatione vertebrarum ceruicis, qua gulæ gutturisque introitus premitur & coangustatur.

Veræ anginæ causa, vt & aliarum inflammationum est sanguis vel sincerus vel biliosus, pituitosus aut melancholicus, qui è venarũ iugularium ramis in dictas partes effunditur, ijsque vel attractus à calore aut dolore illarum partium; vel transmissus aliunde, si partes illæ debiles, aut laxæ, ad suspiciendum fluxionem idoneæ fuerint; cum si humorũ copia adfuerit in toto corpore, vel in capite, vel in partibus faucibus vicinis. Sanguis enim in toto corpore redundans, vel parua qualitate affectus, dum ad caput transfertur, cerebrum vero robustum est, ab eo non recipitur, sed per easdẽ venas ad subiectas partes retruditur; vnde in ijs variæ inflãmationes fiunt, parotides, ophthalmiæ, anginæ, & similes.

Iuuenes anginæ magis obnoxij sunt, quam senes, quia multo biliosoque sanguine abundant; tum etiam qui habitu corporis sunt crasso, ac multo sanguine abundant, præsertim in capite.

A nonnullis authoribus annotatum est, viros magis esse obnoxios anginæ, quàm fœminas: quod videtur Hipp. obseruasse *6. Epid. sect. 7.* vbi epidemicam constitutionem describens, in qua anginæ, tusses, peripneumoniæ vagabantur paucissimas fœminas ægrotasse affirmat. Cuius rei non aliam causam refert; nisi quod minùs in publicum prodibant, quàm viri, & ita aeris externi iniurijs sese non obijciebant. Quæ ratio propositioni vniuersali non conuenit, quòd fęminæ minus anginæ sint obnoxiæ, quàm viri. Vera autem ratio talis esse potest, quòd fęminæ sanguinem frigidiorem, laryngem minorem, & gutturis venas angustiores exilioresque habeant. Quorum ratione partes illæ fluxionem tam facilè non recipiunt.

Ad causas internas reuocari possunt morbi præcedentes, vt febres continuæ, putridę, ardentes & inprimis epidemicæ: qualis fuit illa, quæ recensetur à Foresto *obs. 2. lib. 6.* quæ contingit anno 1517. In qua omnes laborantes grauissima faucium inflammatione corripiebantur, & intra sexdecim, aut viginti horas moriebantur, nisi ante sex horas ab inuasione sanguis detraheretur. In hac autem angina febris symptomatica non est, sed potiùs essentialis, & angina illius veluti symptoma, quando materię morbificæ pars ad hunc locum propellitur. Fiunt autẽ in febribus epidemicis aliquando anginæ, alias pleuritides, peripneumoniæ, dissenteriæ, & similes affectus, ab occulta quadam vi, & astrorum influxu, quo nunc hæ, nunc illæ partes magis afficiunt.

Quidquid autem fluxiones humorum ad istas partes excitare potest, inter causas huius affectus externas recenseri debet: qualis est austrina constitutio diuturna, iuxtà *Aph. Hipp. 16. sect. 3. Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexia & anginæ.* Ad hunc etiam affectum producendum maximè facit temporũ inæqualitas, quando a calore laxãtur partes, & à frigore subitò superueniẽte humores ad eas propellũtur. Idẽ præstat subita refrigeratio ab incalescentia, frigidæ potus post eandẽ: tum etiam si caput pluribus tegumẽtis incalescat, vel nudũ aeri frigido exponatur.

Primæ spuriæ anginę speciei causã proponimus ob Hip. *4. de vict. rat. in morb. acut. text. 39* vbi sic loquitur. *Sinanchus fit, cum hyeme vereque multa fluxio & viscosa à capite ad venas iugulares descendit; cum autem frigida & glutinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes.*

Alterius denique spuriæ anginæ speciei causa proponitur ab Hipp. *2. Epidem sect. 2.* tumor nempè, seu tuberculum iuxta vertebras ceruicis obortum, ac præcipuè illam, quæ dens seu dentiformis ab eodem Hipp. nominatur, à quo tumore vertebræ ad interiora trahuntur, & cõsequenter cauitas in parte exteriori apparet. Hic autem tumor, vel ab humore pituitoso fit, copia sua vertebras à propria sede dimouente: vel à sanguine in musculos effuso, vnde inflammatio fit, à qua musculi contracti vertebras ad anteriora trahunt: tunc vera est angina, ab inflammatione scilicet dictorum musculorum oriunda. Potest etiam fieri luxatio vertebrarum ab humore pituitoso earum vincula laxante, & internodia lubrica reddente, Ac denique potest fieri à causis externis, casu scilicet vel percussione, quemadmodum reliquę omnium totius corporis articulorum luxationes.

Angina primò in genere dignoscitur ex illius signis pathognomonicis, respirãdi nẽpè, & deglutiendi difficultate, absque aliquo thoracis, aut pulmonum vitio; dolor prætera circa fauces & guttur percipitur? tum etiam in legitima angina, rubor, calor & febris.

Differentiæ verò proprijs etiam signis distingui possunt. In synanche enim minor est respirandi difficultas deglutiendi verò maxima, vel liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares reijciatur.

In Parasynanche minor est respirationis difficultas imò perexigua, cùm musculorum faucium externorum inflammatio parùm respirationi officiat; dolor etiam & ruber foris in ceruice percipitur, cùm inflammatio partes externas occupet.

In synanche maxima est respirationis læsio ita vt ægri strangulari videantur, & paucis etiam horis aliquando strãgulentur; ac non nisi erecta ceruice, & aperto ore spirare valeant. Fauces vehementer dolent nullus tamen rubor aut tumor, neque in faucibus intùs, neq; extrà in ceruice appaeet. Lingua liuida est nigra; inflexa, vel retorta, ob summam venarum circa linguã repletionem. Acutissima etiam febris adesse consueuit. Huius speciei descriptionem accuratã videre est apud Hipp. *3. de morbis.* Hoc autem notatu dignissimũ est, quod tamẽ a paucis animaduersum, non tantùm in hac specie musculos laryngis interiores affici sed ipsũ etiam pulmonem, vnde tanta respirationis difficultas & suffocatio exoritus; quod à Dodonæo luculẽnter obseruatũ est *obs. medicinalium c. 18.* Vbi refert historiam cuiusdã lanionis, qui cùm meridie circa laryngem & fauces dolorem sensisset, & quandam in deglutiẽdo cibo ac potu difficultatem, nocte strangulatus interijt: huius corpore aperto inuẽta est pulmonis substantia in pus conuersa. Alia exẽpla annotauit anno 1565 in quo multi angina correpti; apparente circa laryngem dolore, & tandem desinente, in peripneumoniam inciderunt, ijsque detectis pulmones, vel putulenti fuere, vel abscessum habuere; iuxta verò laryngem, aut eius musculos nihil occurit, quod vel adesse, vel adfuisse inflammationem ostenderet. Et in his casibus censet laryngem non primariò, sed per consensum laborasse; & verisimile esse, destilante humore à capite, asperam arteriam; eiusque ramos impleri, atque distendi; deinde eodem ad alia vasa transmisso, asperam arteriam & laryngem à dolore liberati, pulmones verò affici, & hoc modo ex angina in peripneumoniam permutationem fieri. In hac autem angina pulmonem non raro affici colligere possumus ex dictis Hippocr. quæ habentur *4. acut. text. 30. & 31.* vbi duas anginæ specie, proponit pro humoris diuersitate vnam, in qua fluxio pituitosa, hyeme & vere, ad venas iugulares fertur: alteram, in qua humores biliosi infestant, quod ęstate & autumno contingit. De hac autem posteriori sic loquitur. *Cum ex capite fluxerit calida & nitrosa fluxio, utpote acris, mordet, vlcerat, spiritum implet, orthopnęam parit, siccitatemque multam. Præterea quæ intuenti apparent, haudquaquam tumentia videntur; tendine quoque ceruicis posteriores contenduntur, apparentque tetani modo intendi; vox abru a spiritus paruus, spiritusque reuulsio frequens & violenta accedit, talibus arteria vlceratur, incenditurque pulmo, neque externum aerem admittere intro queunt.* Hęc Hippocrates. Dicit autẽ calidam & acrem fluxionem orthopnœam parere, quia

rum coctione, quia morbus non dat inducias; idque potione purgante, humori peccanti accommodato. Imo verò, si morbus admodum vrgeat: venæ sectio & purgatio eadem die celebranda est, vt se fecisse refert Trallianus *lib. 4 cap. 1.* his verbis. *Ego sanè memini me, cum vsus valdè vrgeret, venam manè aperuisse, diluculo venas linguæ subiectas secuisse, & vesperi ex cremore ptisanæ extractum scammonii exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione obortum, vix potuisse dissoluere. Imò alium quendam noui, me, postquam brachiorum duorum venas in cubito secuissem, repurgasse, sequenti die non expectato.* Potio autem purgans ex blandioribus esse debet, si a bile morbus originem duxerit, ne vehementiùs commoti humores ad partem affectam irruant. Tum etiam, si à sanguine syncero producatur inflammatio, satiùs est à purgatione prorsus abstinere. Si verò pituitosa cacochymia concurrat, ad fortiora confugiendum; & cum senna agaricus & diaphœnicum præscribi potest. Imò verò ad ea medicamenta, quæ vomitum excitant, etiam satis vehementia, transcendere licet in angina pituitosa; & inter reliqua palmam obtinet in hoc casu aqua benedicta, quæ ad ℥. ij exhibita, miranda præstat, & morbum vtplurimum intra duas horas dissoluit. Adde quod nullo ingrato sapore prædita, facilè pitissando ingeri potest, quod in alijs medicamentis fieri non potest, quæ propter saporis ingratitudinem non possunt, nisi vno haustu ab ægrotis sorberi: ideo vtplurimùm anginosi purgari nequeunt, donec meatuum angustia maiori parte sublata sit. Sed frequentibus clysteribus, purgandi indicationi aliquo modo satisfit. Atque ita quibus aqua benedicta non conuenit, propter inflammationis naturam, vel ægri imbecillitatem (vires siquidem robustæ in huius remedij vsu necessariæ sunt) neque alia medicamenta exhiberi possunt; frequentibus clysteribus aluus subducenda est, ijsque satis acribus, vt reuulsio humorum ad inferiora fiat.

Ad eandem reuulsionem cucurbitulæ scarificatæ ceruici & scapulis admotæ, frictiones & ligaturæ partium inferiorum, & lotiones pedum ex aqua calida, plurimum conferre solent.

At potentiùs reuellit humores à capite defluentes vesicatorium posteriori parti ceruicis admotum, quod statim ab initio post sanguinis missionem admouendum est.

Reuulsionibus sufficienter ac diligenter administratis, ad deriuantia veniendum est, quę humorem parti impactum euacuant: ac primum ranularum, seu venarum sub lingua apertio ab Hipp. Gal. & recentioribus commendatur, qua sanguis inflammationem immediatè efficiens educitur.

Antiqui in angina desperata venas iugulares aperiebant; quod remedium, licèt à recentiorum plurimis etiam comprobatum, nostris ferè temporibus obsoleuit, quod periculosum censeatur, ob sanguinis fluxum, qui difficilè cohiberi potest, propter venarum amplitudinem. Verum experientia docuit, non ita periculosam esse hanc operationem, si debitè administretur. Primò enim caput ægrotantis ad latus intorqueri debet, quantum fieri potest, vt mentum humerum ferè attingat; mox vena aperienda sine ligatura, angusto foramine, secundum illius longitudinem (sic enim facilius coalescit:) & extracta sanguinis quantitate sufficiente, caput reducendo ad situm naturalem, sanguis plerumque sponte cohibetur. Attamen vulneri statim admouendum est emplastrum à Gal. descriptum *5. meth. cap. 4.* ex pilis leporinis, aloe, thure, & albumine oui confectum, sicque fluxus sanguinis certò cohibetur. Refert Trallianus *lib. 4. cap. 1.* plures anginosos venarum iugularium apertione à se curatos esse & Zacutus Lusitanus *obseruatione 89. lib. 1. Prax. admir.* refert historiam cuiusdam Hispani, qui huius auxilij beneficio, ab acutissima angina liberatus est.

Ad deriuationem etiam plurimum confert cucurbitula sub mento scarificata, cuius ope curatam fuisse mulierem angina canina laborantem, refert Zacutus Lusitanus *obs. 88. lib. 1. Praxis admiranda.*

Non minoris efficaciæ sunt scarificationes sub maxillis, & supra collum, altioribus plagis inflictę, quarũ beneficio scribit Beniuenius *lib. de abditis morb. caus. c. 38.* Nicolaum Rotam a deplorata angina liberatum fuisse; cuius integram historiam transcripsit Sennertus *Pract. Med. lib. 2. p. 1. c. 24.*

Dum prædicta remedia vsurpantur, topicis remedijs inflammato gutturis & faucium oppugnanda est, eaq; varianda iuxta varietatem temporum, vt in alijs inflammationibus; sicque in principio conueniunt repellentia, ad gargarismatis formam redacta, vt partem inflammatam immediatè attingere valeant.

℞. Aquar. plantag. solani & caprifolij, an. ℥. iij. succi granator. ℥ ij. diamori ℥. iij. salis prunellæ ʒ. j. ß. Fiat gargarisma. Vel ex decocto in hunc modum.

℞. Fol. plantag. acetosæ, & summit. rubi, an. M. j. granor. sumach ℥. ß meliũ granatũ cũ cortice & granis contusum n. 1. rosar. rubr. P. j. Fiat decoctio ad ℔. j In colatura dissolue diamor. & dianuc. an. ℥. j. ß. salis prunellæ ʒ. ij. Fiat gargarisma.

De gargarismatis hoc notandum, ea suspecta esse posse, quia gargarizando partes inflammatæ commouentur, quæ quiete indigent. Sed hoc incommodum vitari potest, si gargarismata in ore detineantur resupino corpore, citra vllam agitationem, vt partem affectam contingant.

Sine gargarizatione vsurpari possunt spiritus acidi salis, sulphuris, aut vitrioli, qui aqua temperati vt eorum aciditas ferri valeat, paulatim sorbendi sunt. Transeundo enim per partem affectam illius inflammationem temperant, & à ventriculo in hepar & venas translati, sanguinis feruorem coercent. Quod remedium in faucium & tonsillarum inflammationibus est etiam efficax.

Dum gargarismata repellentia vsurpantur, laxantia & resoluentia linimenta exteriùs ceruici admouenda sunt, vt materia morbifica exteriùs euocetur, eaque in hunc modum parari poterunt.

℞. Olei chamomil. lilior. & amygdalar. duc. ana ℥. j. axungiæ gallinæ, & butyri recentis, ana ℥. j. ß. croci ℈. j. Fiat linimentum ceruici admouendum cum lana succida.

Hoc linimentum dolori leniendo etiam conferre poterit, qui si vehementer vrgeat, demulceri vlterius poterit gargarismate ex lacte parato, vel emulsione quatuor sem. frigidor. maior. vel mucilaginibus liquidis ex sem. psyllij & cydonior. cum aqua rosarum extractis, addito syrupo violaceo, vel diluto cassiæ cum sero lactis, aut decocto radicis althææ parato.

Transacto morbi principio, eoque ad augmentum & statum progrediente, in gargarismatis digerentia & resoluentia repellentibus admiscenda sunt; quod secundo statim die faciendum, quia morbus acutissimus est.

℞. Fol. hyssopi & plantag. ana M. j. liquiritiæ rasæ & passular. mundat. an. ℥. j. caricarum ping. nu. xij. rosar. rubr. & hordei integri, an. P. j. Fiat decoctio ad ℔. j. In colatura dissolue mellis rosac. & syrupi violac. an ℥ j. Fiat gargarisma.

Nota, quamdiu viget inflammatio, resoluentibus & adstringentibus aliquid repellentium semper esse admiscendum, ne pars sua natura mollis & laxa magis relaxetur, & fluxioni recipiendæ magis idonea reddatur.

Exteriùs verò magis resoluentia admouenda sunt, addito etiam nido hirundinum, quem specifica proprietate huic affectui conferre, omniũ practicorum cõsensu sancitum est.

℞. Pulueris nidi hirundinum, & stercoris canis ieiunio macerati, ana ʒ. j rad. ires Florent. & flor. chamom. puluerat. ana ʒ. ß. axungiæ gallinæ, & olei lilior. ana ℥. j. cerę flauæ parum. Fiat linimentum.

Vel forma cataplasmatis in hunc modũ cõponi poterit.

℞. Nidum hirund. n. 1. fol. maluæ violar. an. M. j. rad. althæę & lilior. ana ℥ ß. ficuum ping. par. iij. flor. chamom. & meliloti, ana P. j. Coquantur, & contundantur; deinde adde farinæ hordei, sem. lini & fœnugr. ana ʒ. iij. croci ℈. j butyri recentis ℥. j. olei chamomil. & amygdal. dulc. ana q. s. Fiat cataplasma anteriori colli parti admouendum.

Interim etiam eclegmata per interualla vsurpanda, vt materia quæ à parte affecta exudat, vel à capite defluens ipsi adhærescit, sensim obstergatur.

℞. Pulu. elect. diatragacanth. frig. ʒ. ij. diaireos simpl. ʒ. j. sachari candi & penidati, ana ℥. ß. diamor. ℥ j. syrupi iuiub. q. s. Fiat looch.

Si tumor discuti nequeat, & ad suppurationem vergat; quod plerumque quarto, vel quinto die solet accidere, ea adiuuabitur cataplasmate prędicto, alijsq; emollientibus & suppurantibus. Simulque in ore frequenter erunt detinen-

da, quæ dolori leniendo suprà proposuimus. Vel

℞. Liquirit. ras. & passul. mund. ana ℥. j. caricarum ping. nu. vj. sem. althææ & cydonior. ana ʒ. ij. flor. chamom. P. j. Coquantur in hydromelite. In colatura dissolue sapæ ℥. ij. Fiat gargarisma.

Vtile etiam est medullam cassiæ recenter extractam ore detinere, vt paulatim liquescens in gulam descendat, lenit enim, resoluit & maturat.

Si tumor tandem suppuratus fuerit, quod ex symptomatum remissione cognoscitur, nec tamen is sponte rumpatur; æger, aut aliquis ministrorum, digitis in fauces immissis abscessum rumpere conetur; quod si fieri non possit, ægri os per speculum oris valde aperiatur, & vbi apparuerit tumor scalpello incuruo, quod bistorium vocant, incidatur. Rupta vomica æger caput incliner, ne pus in pulmones irrumpat; postmodum vlcus decocto hordei cum melle rosaceo, hydromelite, aut œnomelite, detergendum; detersum aqua aluminosa exsiccandum, & ad cicatricem perducendum.

Alij candelam ceream oleo amygdal. dulc. illitam in œsophaghum immittunt, vt rumpatur abscessus, quod si obtineri non possit, cultro ligneo acuto, vel tandem scalpello aperiunt.

Alij oleo vitrioli abscessum attingunt, & mox plerumq; rumpitur abscessus. Arculanus cuspide ferrea; ligno infixa apertionem abscessus molitur, ne alias oris partes attingat. Idem remedium probat Fauentius his verbis; *Accipiat vnum lignum subtile rotundum, in cuius extremitate apponat ferrum acutum, cuius longitudo sit tanta quantitatis, quanta est medietas digiti; deinde ore aperto ponendo lignum intra dentes ægrotantis, ac si esset frænum; deinde ponat cannulam illam cum ferro ad locum apostematis, ac scindat: aperto apostemate, pronus declinet caput inferius, ore aperto, vt exeat sanies.*

Schenckius ex Douyneto, decocto agarici abscessum rumpi asseuerat, & sequenti historia confirmat, ab eodem Douyneto relata, *apologia lib. 3. c. 1. Illustris mulier Gabriella Gaufier Domina à Saxltono cum angina Autumnali, omnium periculosissima detineretur. venit in mentem legisse me apud Aetium lib. 15. c. 6. agaricum occultos abscessus absorbere, vel foras materiam euocare; statim agaricum in talleolas concisum in decocto radicis althææ fiscunm, cum momento gingiberis, & quarta parte vini albi maceraui, addidi syrupum de althea; potionem ægrotæ dedi, monuique ne illam statim deglutiret, sed aliquod tempus in imis faucibus contineret, si hac potione vitam sibi redimere vellet. Obsequitur ægrota. Interim dum cum illa sermonem confero, ecce magna puris albi copia, tam putridi & graueolentis ore reijcitur, vt filia quæ ad matrem cum pelui adstabat, excipiendi puris ergo, nec opinato, prægraui illius puris fætore, conciderit animo; reliqui custodes magna corporis contentione foras proruperint; accurrunt aliæ, purulenta detrahunt, detergent; festinant aliæ, vt intolerabilem grauis odoris fœditatem suffitu quodam depellerent: qua sublata ad ægrotam redij, quam planè & vocis vitio, & respiratione difficili, & graui deglutitione, & febre leuatam reperi, & ab omni vitæ periculo tutam, qua nunc fruitur incolumis.*

Si pus ad partes externas quodammodo vergere videatur, apertio externis molienda est; quod se feliciter præstitisse refert Lanfrancus, *Chirurgia maioris doctrina 2. tr. 3. c. 5.* his verbis *Quoniam bona casuum variatio multùm corroborat operantem, ponam in hoc loco quid mihi accidit in ciuitate Mediolani, de quadam Domina quinquagenaria quinta, quæ squinantiam phlegmaticam patiebatur, quæ totam occupauit gulam, intùs & extra, ita quod extrà tumor maximus apparebat, & cum his non loquebatur, nec poterat transglutire. Cum essem vocatus, tangens pulsum, in vltima inueni debilitate: tangens locum corruptum, sensi materiam in profundo, & cognoui quod potius suffocaretur, quam exterius apostema, vel interius rumperetur. Tunc mihi præparaui rasorium, & locum palpans cum digitis, inueni maturam materiam inter mentum & epiglottum, plusquam in alio loco congregatam, & vulnus ibi feci profundum per quod de corrupta & male fœtente materia magnam partem extraxi, magnamque partem dimisi, quam tunc euacuare poteram, secundum rationem nolui, quam sciuisti. Tunc ægra leniorem habuit anhelitum, pulsusque fuit fortificatus. Tunc administrans ei brodium, per vulnus magna ipsius quantitas exibat, tunc ingeniaui, vt cum argentea cannula, quæ posita in ore totum vlnus transibat, sua cura reciperet ad ipsius necessaria nutrimenta: gulam totam, & collum cum medicinis mundificantibus, & residuum materiæ maturantibus, circumdabam, donec extraxi de vulnere frustum magnum viscosæ materiæ, & fœtentis: quæ fuerat sicut quoddam intestinum, longum vnius maioris digiti quantitate, quæ quidem materia calore fuerat extraneo condensata. Qua remota, remansit locus sine fætore, & ægra incepit maximè confortari. Tamen in ea continuaui mundificatiua, & incarnatiuas, & cicatrizatiuis vulnus optimè sigillaui, & ægra fuit saluti pristinæ restituta.*

Huc referri potest historia Beniuenij, cuius suprà mentionem fecimus, de quodam anginoso, qui cùm ab alijs Medicis pro deplorato relictus fuisset; ab eo liberatus est profundis scarificationibus sub maxillis & ipsa ceruice celebratis, à quibus multa sanies effluxit.

Si abscessus intùs in ore rumpatur, decocto hordei, aut hydromelite, vt dictum est, detergitur. Verum aliquando vlcus sordidum redditur, & tunc ad potentiora remedia confugiendum est, in hunc modum.

℞. Fol. scabiosæ & agrimon. ana M j. nucum cupressi ʒ. j. rad. ireos Florent & aristol. rotund ana ℥. ß. myrrhæ ℥. ß. rosar. rubr. P. ij. Coquantur in hydromel. ad ℔. j. Colatura colluantur frequenter vlceratæ partes.

Hoc decoctum vlceri sordido abstergendo plurimum conferet; attamen si non sufficiat, ad collyrium Lanfranci confugiendum est, quod mirabilis est efficaciæ.

Vlcere probe deterso, illius consolidatio molienda est bolo armeno, cum melle rosaceo permixto ad formam eclegmatis, cui etiam thus & myrrha vtiliter addi poterunt.

Fit autem interdum, vt deferuente inflammatione, tumor neque resoluatur, nec suppuretur, sed duritiem contrahat; quo in casu cataplasmatis emollientibus, & resoluentibus curatio perficienda est, eaque in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. althææ, bryoniæ, & cucumeris agrest. ana ʒ. j. fol. maluæ parietariæ, origani, & centaurei min. ana M. j. caricarum ping. par. vj. sem. lini & fœnugr. ana ʒ. j. Coquantur, pistentur, & per setaceum traijciantur; deinde adde pulueris hirundinum combustarum, & stercoris canis ossa rodentis, ana ʒ. iij. sulphuris viui ʒ. j. butyri recentis, & axungiæ anatis, ana ℥. j. olei anethini ʒ. ij. Fiat cataplasma.

Pro coronide aliquid dicendum est de Laryngotomia, quæ ad antiquis proponitur, & à neotericis non paucis proponitur, & proprijs experimentis confirmatur. Cum nempè in angina desperata, qua ægri suffocatio omnimoda præ foribus est, incisio fit in aspera arteria, per quam aeri ingressus datur in pulmonem, & fuliginum ab eodem expirantium egressus. Hanc probat Auicenna *Fen. 9. lib. 3. cap. 11.* Paulus *lib. 6. cap. 33.* Rhasis *3. continentis.* Alsaharauius, Auenzoar, Albucasis, & Halyabbas *capitibus proprijs.* Eandem potuit Galenus ex Asclepiade *in introductorio, cap 13.* Ex recentioribus Brassauolus *comment. in libr. 4. Hipp. de victus ratione in morbis acutis, sect. 35.* se proprijs manibus hanc operationem fecisse testatur cum fœlici successu. Rarissimè tamen in vsum reuocatur hæc operatio, propter metum infamiæ, quæ Medicis & Chirurgicis impendet, dum æger post operationem occumbit; quod vtplurimùm contingit, & mors operationi potiùs, quàm morbo tribuitur, quantumuis Medicus præmisso prognostico sese aduersùm calumniam munierit. Adde quod in angina valdè periculosa pulmones plerumque affecti sunt, & multis humoribus repleti, vnde plerumque suffocatio contingit; & tunc incisio asperæ arteriæ nihil conferre potest. Quæ aduertens pericula Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, Chirurgus expertissimus, se hanc operationem numquam molitum esse, neq; eam à sui temporis Chirurgicis administratam fuisse testatur. Eam tamen posse in vsum reuocari fatetur, modò pulmo & aspera arteria colluuie non sit repleta; & operandi modum exactè describit in operationibus Chirurgicis, capite proprio, quem inde desumere quis poterit.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER SEPTIMVS

DE MORBIS THORACIS.

PRAEFATIO.

Horacis nomine comprehendimus eas tantum partes, quæ respirationi inseruiunt. Licet enim cor in thorace contineatur; illius tamen affectus peculiari libro, qui hunc sequuturus est, exponendi sunt. In hoc verò eos tantum exponemus qui respirationem lædunt, & partes respirationi inseruientes frequentius infestant, quales sunt asthma, pleuritis, peripneumonia, empyema, hydrops pectoris, hæmoptoe, & phthisis quorum vnicuique propria capita destinauimus.

CAPVT PRIMVM.

De Asthmate.

Respiratio læditur à varijs causis tùm sympathicè, tùm idiopathicè.

Idiopathica respirationis læsio fit ex vitiato pulmone, atque adeò omnes pulmonis morbi actionem illius ; qui quidem morbi vel in ipsa partis substantia, vel in vasis illius resident.

In pulmonis substantia contingunt inflammationes, tubercula, abscessus, vlcera, tùm etiam interdum ipsius partis exsiccatio & atrophia; interdum & humor serosus ac pituitosus spongiosæ pulmonis substantiæ imbibitur, & liberam ipsius dilatationem impedit. Rariùs scirrhi, & calculi, & grandines in eadem parte generantur.

In pulmonis vasis frequentissimè fiunt obstructiones, quę liberum aeris commeatum impedientes difficilem faciunt respirationem.

Sympathicè læditur respiratio ex consensu aliarum partium, non solum vicinarum, sed etiam remotiorum. Sic inflammata membrana costas succingente, vel diaphragmate, vel medi astino, respiratio læditur. Sic corde intemperie calida laborante, vt in febribus, aucto respirationis vsu, magna & frequens respiratio euadit; contrà verò eodem frigida intemperie laborante, vt in moribundis, imminuitur & tandem omninò cessat ; idem contingit in syncope cessante actione cordis, & consequenter cessante respirationis vsu. Sic in empyemate aut hydrope thoracis, pus aut aqua in capacitate thoracis collecta pulmonis dilatationem impedit & respirationem lædit. Sic musculorum respirationi inferuientium læsio eandem actionem vitiat, vt in vulneribus ac tumoribus eorum contingit: tum præcipuè in apoplexia, denegato influxu spiritus animalis ad eos musculos. Musculorum etiam laryngis inflammatio spirandi difficultatem efficit in angina.

Affectus etiam hypochondriorum sympathicè respirationem lædunt, vt tumores hepatis, lienis, pancreatis, pondere suo diaphragma, cui annectuntur, ad inferiora retrahunt, eiusque motum liberum impediunt. Sic etiam vapores, & flatus ab illis partibus eleuati diaphragma comprimunt eiusque actionem lædunt, vnde asthma flatulentum exoritur. Idem contingit à flatuum vel serosi humoris copia in hydropicorum abdomine contenta & diaphragma comprimente. Ab vtero denique vapores eleuati respirationem vitiant, vnde hic affectus suffocatio hysterica nominatur.

Inter prædictas respirationis læsiones asthma ab autoribus seorsim tractatur, quia reliquæ ab alijs morbis dependent, suis locis explicandæ.

Licet autem asthma interdum genericè & lata significatione vsurpatum, omnem respirandi difficultatem complectatur : in specie tamen eam imprimis significat, quæ à pulmonum infarctu & bronchiorum illius destructione exoritur; quæ ex se & ratione propriæ essentię febre carere solet, licèt interdum febris ei adiungi valeat. Et iterum in tres alias species subdiuiditur, quarum vna Dyspnęa nominatur, secunda idem Asthmatis nomen, tertia verò Orthopnœa nuncupatur.

Dyspnœa est difficilis respiratio, in qua crebrior densiorque fit spiritus tractio infarctu pulmonum oriunda. Hæc Asthmate & Orthopnœa minor est, & a minori materiæ obstruentis copia oriunda, & magis ipsam pulmonis substantiam obstruit, quàm bronchia, vnde stertoris carentia, quæ fit ab humoris in bronchijs pulmonis contenti commotione, & allisione cum aere per ea continuò oberrante.

Asthma est magna & freqūes respiratio, in qua diaphragma, musculi intercostales, tum etiam abdominis violenter mouentur, cum stertore & sibilo coniuncta. In vero enim & propriè dicto asthmate bronchia pulmonis humore pituitoso opplentur, qui (vt dictum est) ab aere commotus talem strepitum edit.

Orthopnœa verò est maxima spirandi difficultas, in qua ęgrotantes non nisi sedentes & erecta ceruice respirare possunt; & non solum musculi prędicti, sed etiam superiores pectoris & scapularum, vehementer exagitantur.

Dyspnęæ etiam & Orthopnœæ nomen, quemadmodum de asthmate diximus, communiter non rarò in omni difficultate spirandi vsurpatur, quę in pleuritide, peripneumonia, alijsque affectibus contingit. Idem dicendum est de apnœa, quæ non deprauatam, vt prædictæ, sed imminutam vel abolitam respirationem significat, eaque contingere solet in syncope, hysterico affectu, & apoplexia fortissima.

Humor asthma efficiens est vt plurimùm pituita à capite in pulmonem defluens, eiusque bonchia obstruens. Interdum tamen fit ab humoribus crudis & serosis à venenoso genere per arteriam venosam in pulmonem translatis, & si ad bronchiorum canales profluant, verum asthma cum stertore producunt; si verò in pulmonum substantia, vel in læuibus arterijs subsistant, asthma spurium generant sine stertore.

Hæc asthmatis species, quæ vulgaribus Medicis ignora est, (nullam enim aliam causam præter fluxionem a capite agnoscunt,) confirmatur, non solum ex stertoris carentia, sed etiam ex eo, quod in eo vrinæ ægrotantium crassæ & turbidæ esse solent, præsertim in paroxysmo, quia humorum crassorum & crudorum in venis agitatorum portio ad renes & vesicam transmittitur. Et nonnulli asthmatici vrinæ difficultati obnoxij sunt, eaque vigente ab asthmate liberi sunt ; asthmatis verò paroxysmo præsente cessat vrinæ difficultas, ob materiæ morbificæ in venis contentæ ad hanc vel illam partem decubitum. Vidimus etiam quosdam asthmaticos alui fluxui obnoxios, ita vt præsente alui fluxu ab asthmate liberi essent ; eo vero cessante asthmatis paroxysmi redirent. Adde quod hæc asthmatis species, quæ sine stertore fit, venæ sectione ita efficaciter oppugnatur, vt ea in paroxysmo celebrata, quam primum sanguis fluere incipit, ægri statim melius spirare incipiant, & in fine illius aut post exiguum saltem interuallum à paroxysmo penitùs liberari appareant. Ac denique huiusmodi asthmatici plerumque cachexia & pedum tumore œdematoso laborant. Quod ostendit causam asthmatis tunc temporis ab hepate proficisci, & in venis contineri, ita vt tandem in plerisque hydrops

consequatur. Inde Aretæus inter signa asthmatis imminentis flatus in præcordijs & eructationes præter rationem enumerat, quæ proculdubio à materia cruda in præcordijs exagitata proueniunt.

Illa tamen flatulenta materia primò, & per se aliam asthmatis speciem interdum producit, quæ asthma flatulentum, seu hypochondriacum nominatur; quando scilicet flatus crassi & copiosi ab hypochondrijs eleuati diaphragma comprimunt, eiusque motum impediunt; vnde summa respirandi difficultas sine stertore procedit.

Diagnosis huius affectus, & specierum illius, ex propositis innotescit.

In dyspnœa enim spiritus est densus citra sonum & anhelationem, cum minori molestia.

In asthmate grauitas pectoris est maior, spiritus crebrior & densior, cum anhelatione, stertore, ac sibilo.

Orthopnœa verò non nisi erecta ceruice respirare permittit, decumbentibus suffocationem minatur.

Signa causarum in hunc modum se habent.

Si a crassis humoribus in pulmone collectis asthma generetur, difficultas spirandi sensim & paulatim accrescit, eaque continua est & indefinens.

Si verò humores aliunde in pulmones per interualla affluant, difficilis respiratio continua non est, sed per interualla recurrunt. Licèt enim asthma quod à materia in pulmone contenta excitatur, exacerbari plerumq; soleat à causis externis, ita nimirum, aere austrino, & similibus. In asthmate tamen quod à materia aliunde affluente producitur exacerbatio illa longè manifestior est. Si asthmatis materia à cerebro defluat, catarrhi signa adsunt. Sin verò nulla catarrhi indicia appareant, per venas materiam affluere conijciendum est. Hepatis affecti & partis mandantis rationem habentis indicium est tumor pedum & cachexia.

Si humor crassus in bronchijs pulmonum contineatur, respiratio fit cum sonitu & tussi, tum pituita per tussim excreta cessat vel imminuitur affectus.

Si humor in venis aut substantia pulmonis hæreat, nullus adest sonitus & raro aliquid per tussim excernitur.

Quod ad prognosim attinet, asthma chronicus est affectus, & curatu difficillimus, sæpeque in cachexiam & hydropem degenerat. Iuuenes aliquando liberantur sed & nō sine magno labore: senes verò nunquã. Infantes, nisi maturè curentur, superueniente catarrho suffocante, intereunt.

Qui ex asthmate, vel tussi gibbi euadunt, ante pubertatem moriuntur, quia gibbositas conueniens pectoris incrementum impedit; pulmo nihilominus, debitam magnitudinem acquirens, non habet sufficiens spatium, in quo dilatari commodè possit ad liberam respirationem; vnde calor cordis non sufficienter ventilatus marcescit, & hominem ad interitum perducit.

Asthmati pleuritis aut peripneumonia superueniens lethalis. Quia pulmo à longo morbo debilitatus non potest grauissimo modo superuenienti resistere, & materiam morbificam expellere.

Asthmatis curatio duplex instituitur, vna in paroxysmo, altera extra paroxysmum.

In paroxysmo statim vena secanda est, præmisso clystere si sanguis mediocriter abundare videatur: nam depletis sanguine venis liberior erit respiratio. Quod si affectus sit antiquior, pluriesque sanguis fuerit detractus, satius est à phlebotomia abstinere, quia calorem natiuum imminuendo, maiorem promouet pituitæ copiam.

Sectio mallcoli præstans est, præcipuè in affectu sympathico.

Post venæ sectionem, vel etiam ea omissa, si non videatur idonea, purgans phlegmagogum erit exhibendum, ex ijs quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione descripta sunt, adiectis perpetuo quibusdam thoracis, quantum remedij forma permittere poterit

Vomitoria verò, licet à nonnullis improbentur in hoc affectu, tamen conuenientissima sunt, vt frequens experientia docuit & non raro hoc solo remedio paroxysmus solutus est.

Inter alia autem vomitoria principem locum obtinet aqua nicotianæ, exhibita ad ℥ j. reduci potest in syrupum cum saccharo Dosis cochlearia ij. In cuius penuria vsurpari potest sal vitrioli, vel aqua benedicta. Ratio autem cur vomitoria in hoc affectu tantopere prosint, elegantissima est. Quia dum pituita tenuior à capite defluens, in asperam arteriam, & pulmonis bronchia sese insinuat, crassior illius portio in ventriculum delabitur, illiusque parietibus ita affigitur, vt ægerrimè auelli possit. Interim verò dum calor illius debilis materiam illam exagitat, flatus crassiores producuntur, qui ventriculum inflantes diaphragma comprimunt, & difficilem respirationem efficiunt. Vnde fit vt vacuato ventriculo cesset paroxysmus, aut mirum in modum remittatur. Adde quod asthma interdum (imò frequentissimè, iuxta Sennerti sententiam,) ab humoribus crudis generatur citra hepar, & in venis collectis, qui per venam arteriosam ad pulmones feruntur, & bronchia comprimentes asthmatis causa sunt. Hisce autem humoribus purgandis, & à pulmone reuellendis maximè conferunt vomitoria. Quãuis etiam huius causæ ratione remedia, quæ per inferiora humores expurgant, conuenientissima sint.

Vomitum etiam in hoc affectu leuiter mouet, simulque per inferiora purgat succus ireos nostratis ad ℥. ß. & vini hippocratici ℥. j. quem se fœlicissimo cum successu vsurpasse refert Platerus in obseruationibus.

Potest augeri dosis succi ireos nostratis ad ℥ ij. si minori exhibitus sufficienter operatus non fuerit.

Clysteres etiam acriores frequenter inijci poterunt reuulsionis gratia. Eorum tamen quantitas sit exigua, ne intestina admodum replendo diaphragma comprimant.

Tum etiam frictiones in partibus inferioribus celebrandæ, ijdemque cucurbitulæ pluries affigendæ, tum etiam ceruici. Postmodum humores crassi liquandi & attenuandi; flatus ab ijsdem humoribus excitati resoluendi atque discutiendi. In quem vsum vtiliter exhibetur aqua cinamomi ex cochleari, per se; vel cum syrup. violac. mixta; vt

℞. Aquæ cinamo. ℥. ij. syrup. violac ℥. j. Misce. Loco syrup. violac. oxymel. admisceri poterit, ad lentos humores potentius discutiendos.

Vtile etiam est ol. saluiæ, rorisma. vel anisi arte chymica extractum ad guttulas iij. iv vel v cum vino exhibitum. Vel his aspergantur tabellæ diatragac. frig quas æger degluriat.

Alij commendant croci ℈. j. cum vini cochleari exhibitū. Vtilis etiam est aqua clareta, in hunc modum composita.

℞. Aquæ vitæ ℥. iv. aquæ tussilag & scabios. ana ℥. iij. sacchari ℥. ij cinam. ʒ. vj Trajciantur per manicam Hippocratis. Capiat æger ℥. ij. vel iij.

Fumus nicotianæ per tubulum haustus paroxysmum cohibet. Idem præstat eadem nicotiana linguæ tantùm admota; idem quoque præstat fumus caryophyllorum per tubulum haustus.

Interim expectorantia vsurpanda sunt, quæ crassiorem materiam per anacatharsim educant.

℞. Syrup de prassio, de liquirit. & de tussilag. ana ℥. ij. oxymel. simp. ℥. j. Misce, vtatur ex cochleari sensim lambendo.

℞. terebinth. claræ ℥ j. ammoniaci ℈. ij. florum sulphuris ℈. j. Misce, fiant pilulæ molles, quarum vna singulis duabus horis deglutiatur cum syrup. de hissopo ℥. ß.

℞. Ol. amygd. dulc. recenter sine igne expressi ℥. vj. sacchari candi ℥ ij. Misce, capiat sensim lambendo.

℞ Rad. enulæ camp. saccharo condit. ℥. iij. sacchari candi ℥. ß syrup. de hyssopo & de prassio, ana ℥. j. gummi ammoniac. aqua vitæ dissoluti ℥ ʒ. Misce, fiat looch. Vel

℞. Conseru. violat. & rad. enulæ camp. ana ʒ vj. pulu. elect. diatragacanthi frig. & diaireos Salomonis, ana ʒ. j. syrup. violac. & capill. ven. ana q. s Fiat looch.

℞ Radic. althææ ℔. j. rad enulæ camp ℥. iv. cydoniorum, vel eorum loco carnis cydonior. condit. ℥. xvj. Bulliant in aqua ad exsiccationem. Contundantur: trajciantur per setaceum, addendo mellis ℔ ij Coquantur leuiter; extrahe ab igne, & adde cinam. ʒ j flor. sulphuris ℥ ß. liquirit. cum moscho, & aqua rosac. aromatizat. ʒ. ij Fiat electuarium molle, de quo teneat in ore ad magnitudinem auellanæ per interualla. Vtilissimum etiam extra paroxysmum, si de eo sumatur. ℥. ß manè & sero.

Exteriùs etiam pectori admouenda vnguenta & linimenta laxantia & discutientia, in hunc modum composita.

℞. Ol.

℞. Ol. chamæmel. irini, & amygdal. dulc. ana ℥. ß. axungię gallinæ recent. ʒ. i. pulu. rad. althææ, ireos Florent. ana ʒ. i. farinæ sem. lini, & fœnugr. ana ʒ. i. gummi ammoniaci, cum vino dissoluti ʒ. i. ß ceræ q. s. Fiat linimentum. Vel

℞. Mucilag. sem. cydonior. lini & fœnugr. extractæ cum aqua tussilag. vel scabiosæ, ana ʒ. vi. pulu. radicis ireos, hyssopi, ana ℥. ß. croci ℈. i. ol. lilior. & amygdal. dulc. ana ℥. i. ceræ q. s. Fiat linimentum.

Si paroxysmus protrahatur, vesicatorium applicetur posteriori partis ceruicis.

Extra paroxysmum humoris fluxio impedienda est; tum qui iam influxit, & in pulmone continetur, incidendus; detergendus, & expectorandus est.

Ad fluxionis impetum cohibendum ea omnia conueniunt remedia, quę in frigidi catarrhi curatione suprà proposita sunt.

Attamenen circa non[illegible]la remedia, eo loci proposita, cautiones quædam adhibendæ sunt.

Primò, in apozematis, aut syrupis: alijsque remedijs, ne calida nimium & exsiccantia præscribantur, quæ partes tenuiores absumendo, reliquum incrassare possunt, & ita affectum contumaciorem reddere. Sed potius humectantia permisceantur, qualia sũt passulæ, ficus, liquiritię, iuiubę.

Secundò, in prædictis remedijs loco cephalicorum, thoracica supra enumerata vsurpentur.

Tertiò, ad deriuationem humoris in capite redundantis proponuntur errhina, sternutatoria, & apophlegmatismi. Verum in hoc casu non conueniunt apophlegmatismi, ob vicinitatem partium, per quas decurrit humor ad pulmonem. Sed errhina, & sternutatoria vtiliter vsurpari poterũt.

Quartò, ad caput roborandum, & e siccandum, inter alia remedia commendantur suffitus; qui tamen in hoc affectu non conueniunt, saltem ore & naribus excepti; propterea quod difficiliorem anhelitum efficiunt, & asthmatis paroxysmum excitant. At verò is operimenta capitis extra ægri cubiculum tutò persundi poterunt.

Ad detersionem, & expectorationem humorum crassorum, pulmonum bronchijs impactorum, expectorantia suprà descripta vsurpari poterunt, tum etiam sequentia.

℞. Rad. enulæ camp. & polypodi querc. ana ℥. ß. folior. origani, calament. hyssopi, satureiæ, capill. ven. scabios. & tussilag an. M. j. sem. altheæ, bombacis, & carthami, ana ʒ. iij. liquirit. rasæ & passul. mundat. ana ʒ. vi. iuiubar. sebesten, & ficuum pinguium ana n. v. Fiat decoctio ad quartaria v in hydromelite. In colat. dissolue sacchari albi quartaria v. Fiat syrup. perfectè coctus, quo vtatur ex cochleari frequenter, sensim lambendo.

Maioris efficaciæ, & paratu facilior syrupus componi poterit in hunc modum.

℞. Rad. enulæ camp. ʒ. iij. tabaci indici ʒ. i. Infunde per noctem in ℥. vi. aquæ vitæ vulgaris. Manè fiat colatura, cui adde sacchari crystallini ʒ. iii. Incendatur continuò agitando; adde syrupi de erysimo aut tussilagine ʒ. ii. ol. sulph. q. s. ad gratam aciditatem. Vtatur ex cochleari, vel bacillo glycyrrhizæ contuso, sensim lambendo, & deglutiendo.

Sequentia verò remedia pulmonibus ab infractu liberandis specifica sunt & efficacissima.

℞. Gummi ammoniaci & bdellij in aceto scillitico dissolut. ana ℥ ß flor. sulphuris ʒ. iii. fol. tussilag. & satureiæ siccor. & puluerat. & diaireos simpl. ana ʒ. ß Cum syrupo de hyssopo, vel oxymelite scilit. fiat massa pilul. de cuius ʒ. i. formentur pilulæ vi. Sumat num. iiij duabus horis ante cęnam, bis in hebdomada. Vel

℞. Aloes soccotrinæ ʒ. ß. myrrhæ, amoniaci, ana ʒ. ß. croci ℈. ß. florum sulphuris ʒ. ß. Cum syrup de tussilag. fiat massa pilul. cuius ʒ. i. capiet duabus horis ante prandium per aliquot dies.

Aqua quæ educitur ex rad. bryoniæ excauata destilletur in B. M. Huius ℥. viii. misce spirit. vitriol. vel sulph. ℥. ß. Capiat singulis diebus cochlear. i. ieiuno stomacho.

℞. Fol. peti, hyssopi, prassi albi, capill ven. ana M. ii. rad. ireos Florent. & liquirit. ras ana ʒ. ß Coquantur ad ℔. j. ß. In collat. dissolue sacchar albi ℔. i. mellis albi ℔. ß. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatizat. tantillo croci & cinam. Capiat cochlear i. vel ii horis matutinis.

Eiusdem virtutis est oxymel, & syrupus de peto Quercetani in Pharmacopœa descriptus. Tinctura peti sicci extrahitur cum aqua vitæ, melle excipitur pauca illius quantitas, & ad pisi vel fabæ magnitudinem in ore detinetur, sensim deglutiendo; pituitam copiosè trahit à ventriculo & à pulmone.

Mille-pedes seu aselli n. xii. panno lineo inuoluti, in vino albo macerantur; hinc facta experssio potu datur quæ breui saburratos pulmones deplet.

Oleum sacchari crassos, & glutinosos humores in pulmone contentos potenter dissoluit, & expectorat. Sed multò potentiùs atque excellentius id præstat oleum sacchari compositum, cuius formula talis est.

℞. Rad. ireos Florent. & enulæ camp. puluerat. ana ℥ ß. pulpæ dactyl & passul purgat. an. ʒ. ii. cort. citrior. & arantior. ana ʒ. ß benioini ʒ. ii. croci ʒ. i. Infunde biduijspatio in spiritu vini sæpissimè rectificato. Mox separetur liquor per inclinationem. Admisce liquori sacchari candi puluer. quantum in eo dissolui poterit, & accende spiritum vini, spatula continuò agitando, donec in seipsum, olei æmulum liquorem flamma extincta abierint. Cui admisce olei sulph. q. s. ad gratam aciditatem.

Decoctum caulium rubrorum cum panco saccharo per plures dies sumptum, astmaticos multum iuuat.

Efficacior multò est succus caulium rubrorum cum saccharo rosac. vel syrupo tussilaginis exhibitus ad iulepi formam, per plures dies.

Spiritus sulphuris viscidam pituitam dissoluit, & bronchia aperit, si illius guttæ iv. aut v. sumantur cum iusculo, aut syrupo conuenienti.

Terebinthina ad hunc etiam vsum valde commendatur ad ʒ ii. vel iii. frequenter exhibita, cum ol. amygdal. dulc. aut conserua violat. Vel in opiatæ formam reduci poterit, in sequentem modum.

℞. Terebinth. aqua tussilag. diligenter locæ ℔ i. ficuum pinguium ℔. ß. penid. ℥ iv. ol. amygdal. dulc. ℥. Misce, fiat opiata.

Crocus in condimentis pectori vtilis est. Tum etiam bellarum sinapis cum melle paratum egregiè expectorationem iuuat.

Oxymel cum agarico vtilissimum etiam est ad pulmones expurgandos, cuius cochlear. ii. manè exhiberi poterũt.

Flores sulphuris cum butyro recenti ad pilularum formam redacti, per triduum exhibiti manè, ad ℈. i. asthmaticis multũ opitulantur. Lac sulphuris idẽ pręstat maiori efficacia, minori dosi, quæ gr. viii. transcendere non debet.

Tabellæ etiam sequentes præstantissimæ sunt.

℞. Pulpæ rad althææ, & rad. symphyti maioris, ana ℥. ii. flor. sulphuris ʒ. ii. flor. benioini ʒ. ß. sacchari in aqua lilior. alborum dissoluti ℥. viii. Fiant tabellæ, quas teneat æger in ore frequenter.

Decoctum galli veteris commendatur etiam non parũ ad hunc effectum expugnandum, eiusque formula talis est.

℞. Rad. enulæ campanæ, & ireos Florentiæ, ana ℥. ß folior. hyssopi, & prassii siccorum, ana ʒ. vi. sem. carthami ʒ. i. anisi, & anethi, an. ʒ. ii. liquirit. ras. & passul. mundat. ana ʒ. iii. pulmonis vulpis præparati ʒ. ii. Contundantur usque impleatur venter galli veteris, qui decoquatur in aquæ ℔ xv. donec caro ob ossibus separetur. Colatura post fortem expressionem ponatur in loco frigido, vt quod crassum est subsideat, pars verò clara separetur. Cuius capiat æger ʒ. vi. cum oxymel. simpl. ℥. i.

Si purgans efficere volueris, addi poterunt folia sennæ ad ʒ. ii. vel iii. pro singulis dosibus. Imo & dissolui poterit alicui dosi mannæ ℥ ß. vel (si fortius purgandum) electuarium aliud plegmagogum per interualla. Platerus sequentem galli præparationem reliquis anteponit.

℞. Gallum aliquod annorum iugulatum, deplumatum, & euisceratum. Infarciatur sequentibus; pulmonis vulpis frusto recenti, vel præpar & siccati ʒ i passular. enucleat. & ficuum ana ʒ. ii. rad. enulæ ʒ. i. herbarum hyssopi, satureię, marubii, thymi, calamenti, pulegii siccat ana ʒ i. sem. foeniculi, anisi, ana ʒ. i sem. carthami contusi, rad. polypod. an. ℥. ß. tartari albi ʒ. i. salis ℥. ß. vitellos ouor. n. ii. butyri recentis ℥. ß. Incidantur, & contundantur, vt artis est, & infuantur

tur gallo; decoqnantur donec caro ab offibus fecedat, in multa aqua, vafe amplo, ne opus fit nouam affundere Dean eam colato, & in ℔. x. adde mellis defpumati ℔.i. ne citò corrumpatur. Capiat fcutellam vna manè, in qua diffolue mannæ, & caffiæ recentis, ana ℥.ß. continuando ad multos dies, vt menfem, & amplius. Quod eo melius iuuabit, fi mox etiam terebinth. ʒ.i. cum penidijs in forma boli, aut aliter affumat.

Ludouicus Septalius, *in animaduerfionibus practicis*, hæc iura galli veteris damnat, tanquam inutilia, vel potiùs noxia. Ratione illius funt, quòd experientiæ non refpondeant & irrito fucceffu à fe, & alijs Medicis Mediolanenfibus fuerint vfurpata. Quod ex longa ebullitione nitrofæ illæ partes, quibus maximè prodeffe iura illa creduntur, fubfideant, atque, in percolatione reijciantur: vifcidæ autem, glutinofæ, craffæ, tum & perpingues ex cute, pedibus, alarum extremis, muculofis, & neruofi partibus permanentes, maxime remaneant. Vnde craffior reddatur materia morbifica, & ex expectorationi minùs idonea. Purgantia verò, & alterantia longa ebullitione vires fuas amittant.

Verum non debet Septalii experientia, tot tantorumque celebrium Medicorum, tum antiquorum, tum recentiorum à quibus hoc genus remédij maximè commendatur, experientiæ præferri. Si enim quibufdam ægrotantibus à fe, alijfque curatis non contulerit, multa alia obftare potuerunt; nempe vel praua ægrotantium difpofitio, morbiquè contumacia, vel cætera ad curationem fpectantia non bene adminiftrata, vel ipfum remedium malè præparatum. Quod vero dicit nitrofas partes lõga ebullitione fubfidere, & in percolatione reijci, ridiculum eft; fubfident enim tantùm partes terreftriores. Nitrofa verò fubftantia in liquore fimul recepta nunquam feparatur. Vnde fit vt iufcula, quo diutius coquuntur, eo falfiora euadant. Salfedo autem illa incidit, attenuat, deobftruit; tantum abeft, vt iufculum falfedine illa proditum incraffare poffit materiam morbificam. Neque habent carnes, aliæque partes gallorum, fubftantiam ita glutinofam, vt ille fingit, qualis fortè in vitulorum pedibus, aliorumque animalium reperitur; fed potiùs attenuantem, cum nitrofa fubftantia maximè refertæ fint. Ac denique purgantia, & alterantia, fi iuxta Pharmaciæ præcepta, & fecundum artem decoquantur, vires fuas integras in decocto relinquunt; cum quotidiana apud nos experientia conftet, huiufmodi iufcula gallis veteris perbellè purgare. Et fi experientiam noftram Septalij experientiæ opponere liceat, bona fide teftati poffumus nos ex huiufmodi decoctis mirabiles effectus in afthmatis affectibus, & doloris colicis diuturnis ac contumaciffimis percepiffe. Hoc tamen in horam iufculorum præparatione immutare folemus, quòd nimirum pro vna tantum dofi fingulis diebus iteranda Præfcribimus; metuentes fcilicet, ne ad plures dies afferuata corrumpantur, aut faltem deteriora fiant. Formulæ autem à nobis præfcribi folitæ in afthmatis curatione exemplum tale erit.

℞. Rad. enulæ camp. & ireos Florent. ana ℥.i.ß. fol. hyffopi, & tuffilaginis, ana M.i. liquirit. ral. & pafful. mundat. ana ℥.ii. ficuum pinguium n. iv. fennæ mundat. ʒ. ii. polypod. querc. & fem. carthami contuf. ana ℥.ß. fem. anifi ʒ.i.ß. Coquantur cum tertia, vel quarta parte galli veteris fecundum artem, & fiat iufculum, quòd capiat æger per xij. vel xv. dies.

Vino purgante infrà defcribendo Platerus mulierem curauit dyfpnœa laborantem, & ad hydropem inclinantem.

℞. Rad. iridis ℥ j rad. enulæ, fcillæ præparat. ana ʒ.ß. marrubij M.i. cortic. fambuci, & ebuli, ana ʒ.i. fennæ ʒ.ß. agaric. ʒ.ii. zinzib. ʒ.i. Conquaffentur omnia, & adde vini ℔. iv. Coquantur parùm in duplici vafe. Bibit cubiturus itura hauftum per dies fex, ceffauit dyfpnœa, & tumor euanuit, pulchreque curata fuit.

Notandum autem eft, purgantia in hoc affectu effe iteranda, idque fub varijs formulis, ne vni eidemque remedio natura affuefcat, Sic etiam remedia detergentia, incidentia, expectorantia, aliaque per vices immutanda funt, propter eandem caufam.

CAPVT II.

De Pleuritide.

PLeuritis alia vera & legitima eft, alia notha feu fpuria. Vera pleuritis eft inflammatio membranæ coftas fuccingentis vel mufculorum intercoftalium internorum.

Notha verò eft inflammatio mufculorum intercoftalium externorum.

Dantur etiam alij lateris aliarumque thoracis partium dolores, qui ad notham pleuritidem καταχρηστικῶς referuntur, quando nimirum mediaftinum inflammatur, pulmo coftis agglutinatur, humores ferofi vel pituitofi à capite in thoracis mafculos defluunt, flatus eofdem mafculos aut thoracis membranas diuellunt, & vapores à ventre inferiori eleuati eafdem partes vellicant aut diftendunt, vt in lumbricis fæpè contingit.

Diximus in vera pleuritide non folũ pleuram, fed etiam mufculos mefopleurios internos inflammari, quia impoffibile eft quin inflammatio membranæ mafculis contiguis communicetur. Nonnulli præter ea pulmonem etiam in omni pleuritide inflammari contendunt, & fententiam fuam autoritate; ratione, & experientia confirmat. Autoritas eft Hypp. *lib. de locis in homine*, vbi dicit, vtraque pulmonis parte inflammata fieri Peripneumoniam: fi verò altera tantùm pulmonis pars inflammetur, effe, pleritidem. Idipfum ratio conuincere videtur. Siquidem figna pleuritidis funt etiam figna peripneumoniæ, tuffis nimirũ, febris continua, refpirandi difficultas, & fputum cruentũ. Prognofis etiã & curatio eadẽ eft in vtroq; affectu. Afferunt denique fibi experientia compertum effe, in apertis pleuriticorum cadaueribus pulmonem inflammatum femper apparuiffe. Verum concedendum quidem eft in plurimis pleuriticis pulmonem cum pleura fimul affectum effe, facilè enim fluxio in vtramque partem decumbit, cum pulmo pleuræ fuperiori parte alligetur. Afferendum tamen, folam pleuram fæpiffime inflammatione affici, illæfo pulmone, aut faltem ita leuiter affecto, vt morbus, illius partis affectus dici nequeat. Authoritas verò Hyppocratis à nonnullis reijcitur tanquam fpuria. & alijs quamplurimis contraria, in quibus Hippocr. folam pleuram tanquam partem affectam agnofcit, præfertim *lib. 1. de morbis*, vbi pluries repetit, bilem & pituitam ad latus affigi, & dolorem vehemente excitare,

Martianus vero eam ita conciliat, dicens, Hippocr. eo in loco agere de peripneumonia quæ fit à defluxione à capite, cuius portio decidit in pleuram, & ea ratione vt diftinguat eam quæ vnam tantum pulmonis partem afficit, ab ea quę vtramque, pleuritidis nomine eam afficere. Similitudinem vero fymptomatum in pleuritide, & peripneumonia facit morbi vtriufque natura eadem, quę in inflammatione confiftit, & partium affectarum vicinia.

Quod vero in plurimis ex pleuritide fublatis pulmo affectus inuenitur, inde concludendum non eft, femper ita contingere; nam pleuritides vehementiores, quæ mortem inducere confueuerunt, in peripneumoniam vt plurimum degenerant. Sed plurimi teftantur, & nobis etiam experiẽtia compertum eft, in multis pleuriticorum cadaueribus folam pleuram corruptam, ruptam, & putrefactã inueniri.

Dubitare licet cur pleura frequentius quam aliæ membranæ, inflammatione afficiantur? Refponfio vero defumitur ab Hippocr. *1. de morb. textu* 124. iuxta Salii diuifionem, vbi dicit, latus effe partem maximè debilem, quia carne nudum eft præ reliquis corporis partibus, & non habet aliquid quo renitatur, ideo commotis humoribus ab aliqua caufa procatarctica iifque excalefactis, eorum defluxus in illam partem facilè concitantur.

Materia pleuritidem efficiens eft vt plurimum fanguis biliofus, qui facilius denfam membranam penetrat; & Auicenna de pleuritide loquens, *in membranam*, inquit, *non penetrat, nifi humor tenuis & cholericus*. Alij tamen humores hunc affectum producere valent, modo humorem ferofum aut biliofum pro vehiculo fecum admixtũ habeant; alios humores dico, non excrementitios, fed naturales, quę fub forma fanguinis continentur, & vel fanguis propriè dictus,

ctus,

ctus, vel sanguis pituitosus, aut melancholicus nominatur. Obseruandum tamen est, humores tenuiores veram pleuritidem magis efficere, crassiores verò notham.

Ille autem sanguis per vasa thoracem nutrientia, venam præsertim axillarem, & azygon defertur, & si quantitate, vel qualitate, vel motu peccet, in membranam, & musculos vicinos effunditur.

Pleuritidis differẽtiæ à loco affectos, & causis desumũtur.

Ratione loci, vel situs doloris, diuiditur ab Hippocrat. 2. *acutor.* in ascendentem, cum dolor ad iugulum magis tendit, & descendentem, cùm versus hypochondria vergit. Nonnunquam etiam versus dorsum magis extenditur, cuius mentionem facit Hipp. 3. *de morbis*; interdum etiam magis versus anteriora deflectit.

Ratione causæ seu humoris peccantis, alia dicitur sanguinea, alia biliosa, alia pituitosa, alia melancholica.

Insignis alia differentia proponitur ab Hippocrate t. *acutor.* quæ pleuritis diuiditur in siccam & humidam. Sicca dicitur in ea in qua nihil vel perexiguum expuitur, non solùm in morbi principio, sed etiam in progressu illius. Cuius rei variæ possunt esse causæ, nempè materiæ morbificæ cruditas, crassities, & viscidıtas, vel facultatis imbecillitas, vel bronchiorum obstructio, vel doloris vehementia. Humida verò est in qua sputum ab ipso morbi initio satis copiosum apparere incipit.

Diagnosis huius morbi per signa pathognomonica stabilitur à Gal. 5. *de loc. aff. cap. 8. & aliis in locis*, quæ numero quinario comprehenduntur, nempe 1. Dolor lateris punctorius. 2. Febris acuta continua. 3. Difficilis respiratio. 4. Pulsus durus & serratilis, 5. Tussis frequens, & molesta.

Dolor punctòrius est membranis proprius, præcipuè à materia biliosa proueniens. Ille autem dolor latus occupans ad vicinas partes se extendit, & nunc ad iugulum, nunc ad hypochondria exporrigitur per continuitatem membranæ, quæ totam thoracis cauitatem inuestit. Hoc signo pleuritis à peripneumonia distinguitur, in qua nullus aut perexiguus lateris dolor apparet, nisi cum pleuritide complicata sit.

Febris acuta continua ex phlegmone in parte cordi vicina ducit originem, atque adeò symptomatica est: quamuis interdùm febris essentialis pleuritidi coniuncta sit; imò verò illi primam originem dederit. Contingit enim sæpè in principio febrium continuarum, vt sanguis in venis ebulliens expellatur à natura in partem receptioni illius magis idoneam, quales sunt partes laterales, & inflammationem pariat. Huius rei indicium est, quod febris primum ægrotantem inuadat, mox secundo tantùm, vel tertio die lateris dolor appareat. Quando verò febris est symptomatica, tunc dolor lateris ab initio ægrotantẽ corripit, febris verò paulo post aut eodem tempore apparet.

Respiratio difficilis in hoc affectu necessario contingit, cum partes inflammatæ distendi sufficienter non valeant ad magnam aeris copiam attrahendam, quę ad cordis æstuantis refrigerium necessaria est.

Pulsus durus fit ob membranam affectam illiusque tensionem, quæ arterias etiam distendit, & illæ propter eandem tensionem, eam pulsus differentiam efficiunt, quæ serratilis nominatur, quando scilicet, dum plures digiti arteriæ admouentur, vna illius pars magis attolli, quam alia, videtur, vt serram hoc modo aliquatenus repræsentet.

Tussis molesta in pleuritide contingit, quia natura continuò rem molestam è parte affecta expellere nititur: tum etiam ex illa aliquid in pulmones resudat, quod eius facultatem expultricem commouet, vnde tussis exoritur.

Propositis signis adiungitur sputum cruentum, quod quidem neque in omnibus pleuriticis, neque in omnibus morbis temporibus apparet; ideò inter signa pathognomonica non recensetur. Qui pulmonem perpetuo affici in pleuritide affirmant, sputum cruẽtum à pulmone afferri asseruntur, idq; a membrana costas succingente ad pulmonẽ transire posse negant, cum membrana densissima sit, tum etiam membrana pulmonem inuestiens sit eiusdem naturę quæ à sanguine illo extrauasato penetrari non possit.

Verum hos Galenus manifestè redarguit 5 *de loc. aff. cap.* 3. vbi primum ostendit, materiam in thoracis cauitate contentam transumi in pulmonem, & per anacatharsim expurgari, duobus exemplis luculentis: Vnum est eorum qui vulnus in thorace acceperunt, in cauitatem illius penetrans. Si enim mulsa in cauitatem pectoris iniiciatur, & vulnus confestim occludatur, paruo interiecto tempore mulsa per os cum tussi eiicietur, & æger mulsæ saporem in ore percipiet. Alterum exemplum desumitur ex ossium fractura; quæ fit illæsa cute. In ea enim dum callus conficitur, & ossa fracta conglutinari incipiunt, portio sanguinis qui ad partem affectam confluxit, ad cutem defertur, eamque peruadit, ita vt vittas fasciasque membro obductas irriget, & conspurcet. Docet etiam modum Galenus quo sanguis, pus aut alia quæuis materia in cauitate thoracis contenta à pulmone transsumi soleat, nimirum per orificia extrema bronchiorum siue ramorum asperæ arteriæ, qui per pulmonem disperguntur, & ad illius superficiem desinunt. Quamuis enim venæ arteriosæ, & arteriæ venosæ orificia ad pulmonis superficiem etiam deferantur bronchiorum tamen orificia reliquis ampliora, & potentiora sunt. Quanto enim aspera arteria ratione caudicis maior est caudicæ venæ arteriosæ aut arteriæ venosæ, tanto rami maiores sunt ramis, & orificia orificiis, cum omnia hęc vasa æquali quadam diuisione scindantur, quo in vniuersum pulmonis corpus distribuantur. Deinde asperæ, & arteriæ bronchiorum eius substantia cartilaginosa est, vnde fit vt non ita conniuere ac concidere valeant, vt reliqua vasa, eorumque orificia magis aperta maneant, sicque materiam in thoracis cauitate cõtentam facilius excipere.

Ista autem transsumptio materiæ in thorace contentæ fit, docente Galeno, in constrictione thoracis, dum expiratio perficitur: tum enim thorax quæ in sua cauitate continentur, premit versus pulmonem, & in ipsum impellit; vt portio saltem eorum in bronchiorum orificio exprimatur. Neque obstat pulmonis mollities quæ compressioni cedit, atque ita materiam ad eum impulsam recipere non cogitur. Hæc enim mollities facit quidem, vt tota materia impulsa non recipiatur: non impedit tamen, quin portio quædam illius in partis substantiam sese insinuare valeat, quamuis maxima pars in cauitate remaneat in mollitiem prædictam.

Addamus & nos huic Galeni doctrinæ admirabilem naturæ prouidentiam, quæ passim inuenit vias non solum manifestas, sed etiam incognitas & sæpè incomprehensibiles, per quas res noxias & molestas expurgare consueuit; de sanie in fracturis dictum est, quæ per poros insensiles musculorum & ipsius cutis expurgatur.

Spuria pleuritis à legitima distinguitur, quod in hac dolor exacerbatur dum æger decumbit in latus oppositum; tunc enim pars inflammata pondere suo diuellit maioremque patitur distensionem, in illa verò musculi externi inflammati comprimuntur quando supra latus affectum æger decumbit.

Tempora huius morbi sequentibus signis indicantur. In principio omnia symptomata pathognomonica debiliora sunt, dolor, & febris exigua, tussis sicca vel certè sputum exiguum & crudum. In augmento febris, & doloris incrementum adest, sputum copiosius. In statu symptomata vehementiora, inquietudo, delirium, dolor capitis, & si morbus salutaris sit, sputum concoctum, liberum, & copiosum. In declinatione sputum perfectè coctum, libera anacatharsi omniumque symptomatum remissio.

Signa causarum diagnostica generaliter desumuntur ex temperamento ægrotantis, anni tempore, regione, victus ratione, aliisque communibus. Specialiter vero à sanguine puro fieri pleuritidem ostendunt: Sputum rubrum & sanguinolentum, dolor tensiuus cum pungitiuo mixtus; venarum plenitudo præsertim circa tempora & frontem, rubor faciei totius, pulsus plenus, vrina rubea & crassa, cum corona interdum liuescente.

Biliosum sanguinem ostendunt sputum flauum, febris ardentior, sitis vehementior, pulsus durior & velocior, dolor pungens acutior, vigiliæ & inquietudines maiores, oris amaritudo, vrina tenuis, & intense flaua.

Pituitosum sanguinem demonstrant, sputum album viscidum aut spumosum, dulce, & tardè erumpens, febris remis-

remissa, sitis pauca, saliua & excretio multa, dolor remissior & grauatious, somnus maior, pulsus paruus & minùs durus, vrina pallida & crassa.

Sanguinem melancholicum ostendunt sputum nigricans, tenax & tardè erumpens, febris & dolor remissior, vrina rubea, obscura, tussis siccior, lingua nigricans, & aspera, aluus adstricta.

Prognosis primum ex symptomatum remissione aut vehementia desumitur. Si enim dolor, spirandi difficultas & febris non multum molestauerint morbum remissiorem significant, si verò dolor vehemens fuerit & tussis magna, in qua nihil excernitur, febris item valida & anhelitus difficultas maxima, periculosam pleuritidē existimare oportet.

Pulsus in pleuritide paruus, frequens, & valde durus mortem prænuntiat. Et ex eo nullum sanatum esse affirmat Gal. 4. *de præsag. ex puls. cap.* 5.

Pleuritis exquisita, in qua nihil expuitur, aut in qua sputum postquam apparere incepit, iterum suppressum est, dolore lateris & pectoris grauitate superstite, periculosissima est. Crudissimum enim morbū significat, qui aut breui hominē iugulat, vel non nisi longo temporis spatio finitur.

Sputum initio & intra tertium diem apparens, breuem morbum significat; sin verò posterius, longum, Hippocr. *Aph.* 1. *sect.* 12.

Flaua bilis pituitæ vel pauco sanguine valde permixta, cum satis copioso sputo in principio morbi apparente, salutaris.

Sputum valde sanguinolentum periculosum est; venarum enim aut carnis ruptionem significat, vnde suppuratio expectanda est. Paucus verò sanguis per resudationem effluere censetur.

Sputum album, ac glutinosum rotundum, malum est. Lentor enim & viscidítas ab igneo calore materiam adurente proficiscitur.

Sputum viride, & æruginosum, malum, nigrum verò pessimum. Summam enim adustionem vel caloris natiui extinctionem significat.

Anacatharsis copiosa, quæ dolorem aliaque symptomata non sedat, mala. Magnam enim materiæ copiam arguit.

Pleuritis in senibus, mulieribus vtero gerentibus, asthmaticis, & iis quibis terue hunc morbum passi sunt, perniciosa.

Quicumque laterali morbo laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, empyici fiunt. *Aph.* 8. *sect.* 5. Alij ad vigesimam diem expurgationem extendunt.

Diarrhœa pleuritidi aut peripneumoniæ superueniens, mala, *Aph.* 16. *sect.* 6. Quod intelligendum est de pleuritide, in qua tanta est inflammatio, vt hepar & ventriculum in consensum trahat, aut quando prostratis à morbo viribus retentrix facultas ferè abolita est. Si verò pleuritis adeo magna non sit, & in corpore contingat multa cacochymia laborante, alui fluxus interdum salutaris esset solet, præsertim si quædam concoctionis signe præcesserint.

Vomitus biliosus & copiosus in principio pleuritidis, salutem prænuntiat. Leuata enim natura ab illa euacuatione biliosæ cacochymiæ, morbum faciliùs superat.

Pleuritidi si peripneumonia superueniat, malū, ex *Aph.* 11. *sect.* 7. Fit enim translatio materiæ ad partem nobiliorē.

Si pleuriticus dolor cum sputis biliosis sine ratione euanuerit, ægri in delirium incidunt. Hipp. 3. *Prorrhet.* Humor enim biliosus sursum ad caput rapitur, & tunc etiam vrinę tenues & albæ apparent.

Pleuritis quæ diuturno morbo succedit, aut in corpore cachectico accidit, periculosa.

Densa & exercitationi dedita cōrpora citius ex pleuritide & peripneumonia intereunt. Hipp. *in Coac.* Et quotidiana docet experientia, fossores pleuritide correptos, omnes propemodum interire. Quia robusta illa corpora non nisi ex grauissima causa in morbos incidunt, & propter densitē non facilè transpirant, vt morbi resolutio fieri non possit.

Quibus in morbo laterali plurimus ex sputo strepitus in pectore sonat, & vultus demissus est, oculusque aurigine suffusus, & caligine obductus, in his mors expectanda est. Hipp. *in Coac.*

Quibus pleuriticis lingua circa initia biliosa est, hi intra septimum iudicantur; quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

Ad pleuritidis curationem primo humor illam committens, reuellendus, deriuandus & discutiendus est. Ac si totus discuti nequeat, concoquendus, maturandus, & expectorandus. Tum febris quæ non raró essentialis in pleuritide, nō semper symptomatica est, proprijs remedijs succurrendū. Quę omnia sequentibus auxilijs perfici poterūt.

Et quidem ab initio sanguis detrahendus est è basilica eiusdem lateris, præmisso clystere, si affectus non valdè vrgeat; alioqui post phlebotomiam ille poterit iniici.

Mitti autem debet sanguis singulis diebus, donec dolor, & febris multò mitiores euaserint. Imo verò interdum bis in die, cum peracuta pleuritis est.

Hipp. 2 *de rat. victus in acutis, text.* 10. insignem regulam & in praxi vtilissimam posteritati tradidit; vt mittatur sanguis vsque ad coloris mutationem. Si nimirum prima, aut secunda phlebotomia sanguis apparet crudus, pituitosus, aut aquosus; continuanda singulis diebus, aut bis in die vacuatio, donec sanguis detractus appareat rubicundus, vel flauescens. Si verò in principio appareat ruber, iteranda toties phlebotomia, donec liuidus, aut niger appareat. Significatur enim sanguinem illum posteriorem à parte affecta, aut venis ipsi vicinis effluere, qui quidem à calore partis inflammatæ alteratus est, & ex crudo ruber factus, vel ex rubro niger, aut liuidus per adustionem.

Licet autem huius præcepti obseruatio in praxi vt plurimum optimè succedat, aliquando tamen coloris illa mutatio pertinaciter expectanda non est; sed prius à sanguinis missione desistendum; cùm videlicet, aut vires sunt debiles; aut æger habitu raro, aut valdè resolubili præditus, aut tempus anni calidissimum.

Quamuis autem sanguinis missio in principio morbi præcipuè conferat; si tamen ea fuerit omissa, aut insufficienter celebrata, etiam post septimum, nonum, aut vndecimum, venam secare licet, exemplo Hipp. qui 3. *Epidem.* Anaxioni venam secuit octaua die, vel quod citius non fuerit vocatus; vel quod in pleuritide crudissima, quæ vndecimo die vix loqui cœpit, morbus inducias dedit.

Cum verò anacatharsis libera, & liberalis fieri incipit, tunc temporis à phlebotomia abstinendum, quia anacatharsis supprimitur, & æger in vitæ discrimen conijcitur.

Adeo autem necessaria est venæ sectio in huius affectus principio, vt nunquam omitti debeat, nedum in senibus, pueris, grauidis mulieribus, pauperis, & menstruas purgationes patientibus: quibus omnibus experientia docuit phlebotomiam, præsente hoc affectu, fuisse vtilissimam. Cautiones autem in venæ sectione obseruandæ in mulieribus puerperis, aut menstruas purgationes patientibus, videantur infra *lib.* 15. *cap. vltimo*, in morborum acutorum puerperarum curatione.

Ab ipso etiam morbi initio, bis aut ter in die exhibendi sunt iulepi refrigerantes, humoris ardorem, & ebullitionem cohibentes, & fluxionem sistentes, in hunc modum compositi.

℞. Aquæ papau rhœad. ℥. iij. syrupi violae. vel eiusdem papaueris ℥. i. salis prunellæ ℈. i. Fiat iulep.

Post primā phlebotomiā inungatur latus dolens sequenti linimento, partē postea tegendo lana succida linteo infusa.

℞. Ol. lilior. chamæm. & amygdal. dulc. ana ℥. i. butyri recentis, & axungiæ gallinæ, ana ℥. i. ß. Fiat linimentum.

Multi addunt ceram huiusmodi linimentis, quæ tamen non conuenit, quia obstruit poros: vt neque mucilagines, quæ emplasticæ sunt, quia refrigerant & astringunt.

In pleuritide maligna, & pestilenti, vtiliter additur huiusmodi linimentis olei scorp. Matthioli, vel theriacę modicū.

Post iteratam venæ sectionem fotus admouendus est in sequentem modum compositus.

℞. Radic. althææ, & lilior. ana ℥. ij. fol. maluæ, viol. parietar. ana M. i. sem. lini, & fœnugr. ana ℥. i. florum chamæm. melilot. sambuci, violar. ana P. j. Fiat omnium decoctio, qua foueatur latus dolens, cum vesica suilla.

Post fotum admouebitur linimentum prædictum: cui in progressu morbi addi poterunt olea in agis resoluentia vt anethinū, irinum: tum etiam puluis ireos, & crocus. Imò

verò ipsi fomento addi poterunt herbæ discutientes, vt origanum, calamentum, hyssopus, & semina valde discutiẽtia.

Multa alia topica, pleuritidis curationi valdè proficua, ab auctoribus vsurpantur, quorum præcipua hæc sunt.

Prius inungatur pars vnguento de althæa, postea cumini puluis inspergatur. Vel post iounctionem brassicæ folium ad ignem calefactum, & inunctum admoueatur.

Fauentinus miscet vnguentum de althæa cum ol. amygd. Post inunctionem aspergit pulu. cumini, & superimponit folium caulis, & miris laudibus effert.

Item cataplasma sequens vtilissimum est.

℞. Residentiam decocti pro fotu suprà descripti. Contundatur in mortario marmoreo, addendo ol. amygd. dulc. lilior. & chamæmel. ana ℥. ij. pinguedinis gallinæ ʒ. j. farinæ hord. fabar. ana q. s. Fiat cataplasma.

Item gallina viua per spinam secta, puluere ireos Florent. conspersa, & admota multum prodest.

Omentum veruecis recenter ab animali extractum, vel in aqua calida calefactum, optimum est anodynum. At pulmo eiusdem animalis idem efficacius præstat.

Oleum ceræ arte chymica extractum, linimentis admixtum dolorē lenit, & materiam morbificā potēter discutit.

Panis recens è furno extractus, per medium sectus, & in butyro recenti liquato madefactus, & admotus, materiam lateri impactam potenter resoluit.

Post tres aut quatuor doses iulepi prædicti, vsurpari poterunt iulepi pectorales, in hunc modum compositi.

℞. Hord. integri P. j. liquir. ras. & passul. mundat. ana ʒ. j. iuiubar. par. xx. sem. quatuor frig. mai. an. ʒ. iij. flor. buglossi & violar. ana P. j. Coquantur ad quartaria v. in colat. dissolue syrup. violac. & iuiubini, ana ℥. ij. Fiat iulep. pro quatuor dosibus, manè, & serò sumendis.

Vel si febris valde acuta sit, cum vigilijs coniuncta, emulsiones vsurpari poterunt in sequentem modum.

℞. Amygdal. dulc. excorticat. & in aqua frigid. macerat. ʒ. i. quatuor sem. frig. maior. ana ʒ. ß. sem. lactuc. & papau. albi, ana ʒ. ij. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti hord. & liquirit. ℔ i. ß. In colatura dissolue syrup. violac. ℥ iij. Fiat emulsio pro iij. dosibus manè & serò sumendis.

Quidam practici vrgentibus vigilijs audent exhibere narcotica, vt syrup. de papau. philonium roman. & laudanum opiatum. Quæ tamen in hoc affectu perniciosa sunt, sputum enim retinent, & pectus coarctant. Vnde non rarò præceps exitium consequitur.

Quod tamen intelligendum est de integra narcoticorum dosi; nam in perexigua quantitate exhibita prodesse possunt in dolore vehementissimo, tussi molesta, & inani, à valde tenui humore oriunda, & vigilijs assiduis. In quibus casibus sæpe laudani gr. i. fœlici cum successu exhibui, & pluries quando iteraui. Sed illius vsus præcipuè in principio morbi conuenit; tunc enim humor influens in partem cohiberi potest, & morbi incrementum impediri.

Quando tussis importuna est, & natura incipit per anacatharsim aliquid euacuare, teneat æger frequenter in ore saccharum rosaceum, candum, aut penidiatum, vel tabellas diatragacanthi frigidi. Tum vtatur syrup. viol. vel iuiubino ex cochleari frequenter, Vel vtatur eclegmate sequenti.

℞. Sacchari candi, & penidiat. an. ʒ. i. pulu. electar. diatragacant. frigidi ʒ. ij. syrup. violac. & iuiubini, ana q. s. Fiat looch, quo vtatur frequenter cum baculo liquirit. sensim lambendo. Vel fiat eclegma ex butyri, mellis, & sacchari æqualibus portionibus.

Oleum sem. lini vel amygdal. dulc. recenter sine igne extractum, cum saccharo mixtum, & exhibitum, egregiè tussim lenit, & dolorem pleuriticum demulcet. Præsertim si cum iusculo, aut alio decocto affatim bibatur.

Si sputa crassiora sint, quædam incidentia, & attenuantia erunt permiscenda, vt syrup. de tussilag. de liquirit. oxymeli simplex, puluis diaireos, & alia huiusmodi.

Eclegmata, autem supino corpore sumenda, quia sic melius pulmonem subeunt.

Progrediente morbo, ad corroborationem virium conditum restaurans vsurpari potest.

℞. Conseruæ flor. violar. ℥. i. conseruæ flor. borrag. & rad. buglossi, ana ʒ. ß. confection. alchermes ʒ. ij. pulu. electarii diamarg. frig. & diatragac. frigidi, ana ʒ i. sacchari rosati ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quò vtatur frequenter ex cochleari.

Purgatio in pleuritide vera non conuenit, nisi omninò ad declinationem peruenerit: & tunc sequenti medicamento illa potest institui.

℞. Sennæ mundat. ʒ. ß. sem. anisi ʒ i. fol. buglossi & capill. ven. ana M. ß. liquirit. ras. & passul. mundat. ana ʒ. iij. flor. bugloss. & violar. ana P. i. Coquantur ad ℥. iij. In colat. dissolue rhab. in aqua scabiosæ cum santalo citrino infusi ʒ. iij. mannæ granat. & syrup. rosac. an. ʒ. i. Fiat potio.

Toto morbi decursu vtatur æger pro potu ordinario decocto hordei, & liquiritiæ, vel decocto papau. rhœad. cum syrup. capill. ven. Potus verò non sit actu frigidus, quia pectori noceret. Vinum in hoc affectu merum est venenum, quemadmodum acida omnia, quæ tussim excitant, & constringendo anacatharsim impediunt.

In declinatione post purgationem, & febrem valdè imminutam, si dolor perseueret, admoueri poterit ipsi parti dolenti cucurbitula cum scarificatione. Immò & sequenti die iterum applicari, ad sanguinem denuò extrahendum. Possunt etiam applicari ante declinationem, post iteratam phlebotomiam, bis aut ter. Et si dolor augeatur, vel redeat post aliquod tempus, iterum secabitur vena, & post iterum cucurbitula applicabitur.

Zacutus Lusitanus locis scarificatis detracta cucurbitula, hirudines sex admouit fœlici successu, vt ipse testatur, *obseru. 104. lib. 1. praxis admiranda.*

In eundem finem, ad reliquias materiæ morbificæ discutiendas, tentatis priùs fomentis, & linimentis potenter discutientibus, vtiliter parti applicabitur emplastrum de sulphure, vel de baccis lauri.

Præter remedia vulgaria huic morbo valdè proficua, alia quædam vsurpari possunt propria & specifica: nempè rasura dentis apri, cinis priapi, tauri vel cerui; flores papaueris rubri corallus præparatus.

Quercetanus in Pharmacopœa laudat pomum excauatum, & thuris masculi ʒ. i. repletum, & ad ignem coctum, quòd æger deglutiat, superbibendo aquæ card. bened. ℥. iij. postea vero bene contectus sudet. Hoc remedium post tertium morbi diem vsurpandum esse vult, eoque multos asserit sussic restitutos.

Flores buxi adeo sanguinem purgare feruntur, vt si eorum pulueris ʒ i. cum aqua papaueris rhœad. exhibita, sanguis post horam mittatur, floridus is manet.

Stercus equinum in aqua cardui benedicti dissolutum, & colatum pleuriticum dolorem, & humorem illum producentem potenter discutit.

Idem præstat stercus album gallinæ, ad ʒ. i. cum eadem aqua exhibitum.

Stercora illa multum habent salis volatilis, qui maxima penetrandi ac discutiendi vi præditus est.

Ex duobus illis stercoribus potest fieri potio efficax in hunc modum.

℞. sem. cannabis ℥. i. Contundantur in mortario, deinde adde stercoris albi gallinæ, & stercoris equini, an. ℥. ß. Dissoluantur in aquæ card. bened. ℥. v. Colentur per linteum, & exhibeantur.

Sanguis hirci syluestri ad gr. v. exhibitus cum aqua prædicta, potenter discutit pleuritidem. In illius defectu sanguis hirci domestici vsurpari poterit. Sed cum vires illius sint infirmiores, ad ʒ i. exhibendus. Eius autem præparatio in hunc modum se habet.

Hircum suspende cornibus, & crura posteriora reflecte ad cornua, testes abscinde, & sanguinem fluentem excipe in vase amplo, & exsicca in sole, si æstas sit, vel retrò furnum pistoris. Longissimè distat ab hircino sanguine officinarum.

Fuligo camini ad ʒ. i. exhibita multum confert, sed multo magis spiritus fuliginis, ab Hartmanno descriptus in praxi medica.

In pleuritide epidemica sudorifica, aut diaphoretica medicamenta vsurpanda sunt, qualia in febribus malignis præscribi solent, quæ tamen hunc morbum, quantum fieri potest, peculiariter debent respicere.

Diar-

Diarrhœa pleuritidi superueniens periculosa est. Ideò temperari debet syrupo myrtino, qui eam sistit, & nihilominùs expectorat: atque ita cum alijs syrupis permiscendus est. Venter & renes astringentibus inungantur, vt in omni diarrhœa fieri solet. Glysteres iniiciendi, ex decocto hordei excorticati, quod, vt Galen. docet, refrigerat, & astringit, additis rosis rubris, & eo dissoluendo ouorum vitellos.

CAPVT III.

De Peripneumonia.

PEripneumonia eandem habet cum pleuritide essentiam, & parte affecta tantùm distinguitur, quod illa sit pulmonis inflammatio, hæc verò membranæ costas succingentis. Materia etiam aliquatenus differunt. Siquidem pleuritis frequentiùs fit à bile; peripneumonia frequentiùs à pituita; quamuis omnes humores, (vt de pleuritide dictum, hunc affectum producere valeant, humores, inquam, massam sanguinis constituentes, & sub forma sanguinis contenti. Quemadmodum enim humores crassi densam pleuræ membranam difficilè penetrant, tenues verò & biliosi eam facilè peruadunt. Sic contra pituitosi & crassi in mollem, & raram pulmonis substantiam facilè transferuntur, eique tenaciter adhærent; biliosi vero & tenues facilè præterlabuntur. Hoc tamen non impedit, quin sanguis biliosus interdum pulmonis inflammationem efficere valeat quemadmodum Hipp. *1. de morbis*, Erypelas pulmonis describit.

Fit autem inflammatio erysipelatosa ex sanguine bilioso à dextro cordis sinu per venam arteriosam in pulmonem delato. Oedematosa verò ex sanguine pituitoso per viam fluxionis à capite in subiectas partes irruente. Sola tamen pituita excrementitia per viam catharri à cerebro defluens peripneumoniam efficere potis est, quatenus in pulmone putrescens sanguinem attrahit, ex cuius admixtione inflammatio oritur, & hæc sæpissimè in senibus contingit.

Mesuæus tamen peripneumoniam magis fieri à bile asseruit, quia pulmo sanguine bilioso nutritur, qui magna copia affluit per viam patentissimam, nempè venam arteriosam.

Respondemus, sanguinem floridum, tenuem, & vaporosum in dextro cordis sinu elaboratum fieri in pulmonem qui propter puritatem facilè regitur à natura, & per arteriam venosam ad sinistrum cordis ventriculum transmittitur, ideoque raró tantum subire à naturali statu recessum qui peripneumoniam efficere natus sit. Contra verò fluxionem à capite irruentem, & per vias amplissimas ad bronchia delatam, si ibi putrescat, sanguinem accersere & peripneumoniam excitare.

Generatur verò peripneumonia interdùm primario sine alterius morbi interuentu: interdum verò aliis morbis succedit, vt anginæ, & pleuritidi Gal. *in comm. 11. sect. 7. Aphor.* docet, duobus modis peripneumoniam pleuritidi succedere; vel quando morbus lateralis in peripneumoniam transmutatur, vel quando morbo laterali pulmonis inflammatio superuenit. Hæc autem transmutatio fit, quando priore cessante morbo aduenit alter; superuenit autem quando altero manente, alter adijcitur.

Causa igitur interna & immediata peripneumoniæ sanguis est, frequenter pituitosus, rariùs biliosus, rarissimè melancholicus. Qui vel à toto fluit corpore plethorico vel cacochymico; vel ab aliqua parte similiter repleta aut præter naturam affecta.

Causæ externæ peripneumoniæ, & pleuritidis eædem omninò sunt, quæcunque videlicet fluxiones ad eas partes commouere possunt, quarum præcipuæ sunt. Primò motus corporis & exercitium vehemens, præsertim, post magnam quietem & multas epulas: tunc enim humores ex ciborum multitudine aggeruati, & præcedenti quiete intus detenti, superueniente exercitio funduntur, attenuantur, & incalescunt; ac postmodum ad partes debiliores & fluxioni eorum recipiendę magis idoneas propelluntur: inter quas thorax & pulmo principem locum obtinet, quia valido exercitio anhelitus magnus & creber efficitur, sicque partes prædictæ maximè fatigantur, & pulmonis substantia mollis, & laxa humorem influentem facilè recipere potest.

Secundò inter causas externas efficaciores ponitur aer frigidus & aquilonius, austrino & tepido subito succedens; à tepidiusculo siquidem aere pori laxantur, & humores fluidiores euadunt, qui adueniente aere frigido comprimuntur & ad partes debiles exprimuntur.

Denique ex Hipp. *lib. de aere, locis, & aquis*, vsus aquarum lacustrium & stagnantium peripneumonię generandę idoneus est; Dicit enim diuus Senex in regionibus lacustribus & paludosis frequentes pulmonias obseruari.

Signa etiam peripneumoniæ cum signis pleuritidis maiori parte conueniunt. Duo prorsus eadem, febris acuta, & tussis, quæ aliquando sicca, aliquando humida est, seu cum sputo magis pituitoso colorato ex bile aut sanguine: imò & in progressu sputa fiunt purulenta, materia morbifica a calore cocta & maturata, quod fit plerumque illæsa pulmonum substantia, alioqui enim, ea exulcerata, phthisis succederet. Sic passim videmus in occulis ophthalmia laborantibus & pure sordidis humores in pus conuerti, non suppurata neque vlcerata partis substantia.

Reliqua signa differunt ratione partis affectæ. Difficultas spirandi maior est quam in pleuritide, ob angustiam instrumenti inflammati, vt ægri suffocari videantur, & non nisi erecti respirare valeant. Pars enim ob tensionem, & repletionem comprimi nequit, neque amplius dilatari, quamuis magna adsit pulmonis dilatatio, paucum tamen aerem capit, ideo celer & frequens est respiratio cum stertore. Augetur necessitas ex febre, cum efflatione calidioris spiritus, & aeris frigidi desiderio.

Pulsus magnus, languidus, mollis, ob pituitam, & pulmonis laxitatem; aliqua interdum durities ex bile, & sanguine; inæqualis, ob compressionem arteriæ prope cor, in crassis humoribus magis; interdum verò intermittens, intercurrens, vndosus, vermicularis cum ex immodica humiditate pulmo computruit.

Dolor grauans & profundus ex imo ad pectus & spinam pertingens. Quandoque inter scapulas, quandoque sub vna tantum scapula dolor percipitur & iugulo ac mammæ communicatur, præsertim in tussi. Quandoque dolorem non sentiunt, nisi cum tussire inceperint. Quandoque etiam dolor apparet punctorius in latere, cum pleuritidi coniuncta est peripneumonia quod sæpissimè contingit. Licet autem membrana pulmonem inuestiens sit eiusdem naturæ cum membranas costas succingentes, vt docuit Galen. 4 *de loc. aff. cap. 5.* dolor tamen ita intensus non percipitur in peripneumonia, quemadmodum in pleuritide, propter duplicem differentiam, quæ ab eodem Galeno proponitur *loco citat.* Prima est, quod nerui, qui feruntur ad membranam pulmonis, sunt pauci, & exigui, qui vero ad pleuram, plures, & insignes. Altera est, quod thorax constat ossibus & carne, quæ resistunt tensioni, vndè maior dolor; pulmo vero mollis cedit tensioni, vnde minor dolor.

Rubor genarum apparet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & tenuiorem sanguinem secum rapientes, cuius color in malis præsertim efflorescit, quia earum cutis tenuior est.

Propositis signis accedunt anxietas, impotentia, iactatio cum caloris ingentis sensu in toto corpore. Color linguæ flauus, deindè processu temporis rubescens, sitis ingens, oculorum extumescentia, & venarum temporum eleuatio. Delirium, quando peripneumonia fit ab humore bilioso; & coma, si ab humore pituitoso generetur.

Si à sanguine bilioso morbus oriatur, sputa erunt flaua, æstus maior, & sitis; maior respirationis angustia cum minori grauitate, expiratus aer calidior, febris ardentissima, cum pulsu creberrimo, delirium ingens, vrina tenuis, citrina & pellucida. Aetas, anni tempus, regio, victus præcedens bili attestantur.

Si pituita, (quod frequentius est,) morbum producat,

sputum

ſputum erit album, viſcidum & ſpumans; febris, thoracis incendium, ſitis, linguæ ſiccitas, minora: thoracis grauitas maior, pulſus rarior, & mollior, ætas vtplurimum ſenilis, habitudo, anni tempus, regio frigida & humida.

Si ex ſanguine puro affectus ortum duxerit, ſputum erit rubrum, vrinæ rubræ & craſſæ, faciei rubor maior venarum temporum euidentior eleuatio, cum totius corporis grauitate ac tenſione, & reliquis quæ ſanguinis abundantiam oſtendunt.

Si denique melancholicus ſanguis in cauſa fuerit; ſputum apparebit nigrum aut ſubliuidum, lingua à principio nigra, ſicca, & ſcabra; aderunt etiam triſtitia, & magna inter reſpirandum ſuſpiria, ac reliqua melancholiæ in toto corpore dominantis ſigna apparebunt.

Prognoſis huius affectus in hunc modum inſtituendi eſt.

Peripneumonia pleuritide perículoſior eſt, & vtplurimum lethalis, ob reſpirationis neceſſitatem & cordis viciniam. Hoc ſanè morbi genus (inquit Celſus) plus periculi quàm doloris habet, & plerumque in calamitatem abire ſolet.

Spem tamen ſalutis oſtentant virium robur, minor ſymptomatum vehementia, ſputa ſubflaua, non multo permixta ſanguine; circa initia excreta, ſanguinis fluxus à naribus copioſè & die critico erumpens, vel alui fluxus bilioſus & ſpumoſus, vel menſium aut hæmorrhoidum conferta eruptio.

Abſceſſus circa aures vel partes infernas debitè ſuppurati & aperti, ſalutē oſtendunt, vt docet Hip. *in prognoſticis*.

Si peripneumonia in pleuritidem tranſmutetur, bonum eſt. Et quamuis id rarò contingat, vt docet Gal. *comment. Aphor.* 11.*ſect*.7. quia ex morbo periculoſiore ad minus periculoſum fit tranſitus. Et cognoſcitur huiuſmodi tranſmutatio ex ſuperueniente lateris dolore punctorio, & imminuta ſpirandi difficultate.

Periculoſam verò ac lethalem peripneumoniam portendunt morbi & ſymptomatum vehementia, ſputi carentia, vigiliæ aſſiduæ, delirium vel coma, extremorum frigiditas, ſtertor cum maxima reſpirationis anguſtia, vnguium liuor & incuruatio.

Præterea pleuritidi peripneumonia ſuccedens periculoſiſſima eſt, vt docet Hipp. *Aph.* 11. *ſect.* 7. quia humoris tranſlatio à parte ignobiliore ad nobiliorem mala eſt; & vires à prægreſſo morbo fatigatæ noui & deterioris & vim perferre non poſſunt.

Vrinæ circa initia craſſæ & poſtmodum ante diem quartum tenues factæ, mortem portendunt Hipp. *in Coacis*.

Peripneumoniæ curatio pleuritidis curationi ſimillima eſt. Ac primum in ea vtramque paginam implet phlebotomia, quantum vires ferre poſſunt, ſemel aut bis in die, donec morbus miteſcat. Cum enim pulmo multo ſanguine abundet, & à corde æſtuante magnam illius copiam attrahit; minimè verendum eſt, ter, quater; quinquies, & ſexies ſanguinem detrahere.

Si tamen peripneumonia anginæ & pleuritidi ſuccedat, maiori cum religione ſanguis mittendus eſt, qua vires afflictæ ſunt priori morbo.

Mitti verò debet ſanguis è baſilica vtraque, ſi totus pulmo æqualiter efficiatur: vel ab alterutra, quæ lateri affecto magis reſpondeat; in quo ſcilicet æger dolorem aut grauitatem maiorem percipiat, & ex quo ſputum potius euehi ſentiat.

Mulieribus peripneumonicis, quibus ſanguis menſtruus actu fluit, à tale primò, & mox intra ſex horas à brachio ſanguinem mittere oportet; niſi adeò vrgeat periculum, vt cogat primo acceſſu ſanguinem è brachio fundere. Quo in caſu, toto venæ ſectionis tempore, & parum ante illud, cucurbitulæ femoribus ſunt affigendæ.

Poſteaquam verò non videntur vires vlteriorem venæ ſectionem ferre poſſe, cucurbitulæ admouendæ ſunt ſcapulis, & dorſo, tum ſiccæ, tum maximè ſcarificatæ quantum vires ferre poſſunt.

Clyſteres etiam emollientes & lenientes reuulſorii ſint; ac tamen in iis vehementiora cathartica miſceantur, metu alui fluxus, qui in hoc morbo perículoſus eſt.

Si humor crudus, & pituitoſus à capite irruens morbum efficiat, vel foueat, veſicatorium poſteri ceruicis parti admotum ſummopere proderit.

Interim vſurpentur iulepi, & emulſiones in cura pleuritidis deſcriptæ. Pectus illinatur oleo violaceo, amygd. dulc. butyro recenti; & ſimilibus, vel ſequenti linimento.

℞. Olei violac. & nymphææ, ana ℥.i ß. butyri recentis, & mucilag. ſem. pſyllii, ana ℥.i. ol. roſac. ʒ.ß. trochiſc. de caphura ʒ.i. Fiat linimentum. Vel

Ol. violac. ℥.iii. ol. de ſem. cucurbitæ, & lactis muliebris, ana ℥.i. butyri recentis ℥.i.ß. Miſce, fiat linimentum.

Anacatharſis promouetur ſyrupo violac. iuiubino, aliſq; in cura pleuritidis propoſitis. Quemadmodum eclegmata, & condita ibidem deſcripta vſurpari poterunt, hac cautione adhibita, vt in materia tenuiori incraſſantia, in craſſiori attenuantia vſurpentur.

Potus ordinarius ſit decoctum hordei & liquiritiæ, quemadmodum in pleuritide.

Purgatio in hoc affectu non conuenit, niſi declinante morbo; illiuſque materia ſeligenda, qualis in cura pleuritidis propoſita eſt.

CAPVT VI.

De Empyemate.

LIcèt empyematis nomen omnem ſuppurationem ſignificet, vſus tamen obtinuit, vt non niſi pro puris collectione in thoracis capacitate vſurpetur.

Hæc autem puris inter pulmonem, & thoracem collectio triplicem agnoſcit cauſam: Prima eſt inflammatio ſuppurata quę in pleuritide aut peripneumonia contingit: & rupto abſceſſu, pus in thoracis cauitatem effunditur. Idem fieri poteſt in angina, vt docuit Hipp. *Aph.* 10. *ſect.* 5. his verbis. *Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt; Si verò hos effugerint, ſuppurantur.* Secunda eſt ſanguis in thoracem effuſus, vbi moram trahens neceſſario ſuppuratur. Sic apud Hipp. *Aph.* 20. *ſect.* 6. *Si in ventrem ſanguis præter naturam effundatur neceſſariò ſuppuratur.* Illa autem ſuppuratio, (vt docet Gal. *in comm.*) non ſemper eſt vera & propriè dicta ſuppuratio, ſed potius corruptio dicenda, ex qua materia quædam puri analoga generatur. Effluere autem poteſt ille ſanguis in thoracem ex vulnere aut vena quadam diſrupta. Tertia eſt pituita à capite vel aliis partibus in thoracem emiſſa & ibi putrefacta. Sic apud Hipp. *Aph.* 38. *ſect.* 7. *Deſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies.* Gal. *in comm.* per ventrem ſuperiorem, thoracem intelligendum eſſe affirmat. Illa autem pituita putreſcens non verum ac legitimum pus, ſed quippiam ipſi analogum producit, quemadmodum videmus tumores pituitoſi, vt atheromata, ſteatomata, & meliceride, quaſdam abſceſſum ſpecies conſtituere.

Signa diagnoſtica duorum ſunt generum: Quidam recentem & incipientem affectum oſtendunt, alia verò diuturnum & confirmatum.

Incipientis ſuppurationis tria proponuntur ſigna ab Hipp 2. *Prognoſt.* Primum eſt, ſi pleuritide non peripneumonia non expurgata febris intenſior euadat, dum enim pus conficitur, febris intenditur, ex Hipp. *Aph* 47. *ſect.* 2. Secundum eſt rigor, qui fit, dum puris acrimonia partes vellicat membranoſas. Tertium eſt pondus & ſenſus grauitatis in parte; humor enim in cauitate contentus magis grauat, quam dum in partis ſubſtantiam effuſus eſt. Addit Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 9. fluctuationem. *Nam vbi quis* (inquit) *affatim à decubitu tranſmutatur, idque maximè ſi ab vno latere in aliud ſe conuertens defluere aliquid ſentiat, puris multitudinem ibi contineri, haud dubia coniectura eſt.* Quin etiam in his fluctuatio ſæpenumerò haud obſcurè auditur, niſi puris craſſities aut copia quæ totam thoracis cauitatem impleat, fluctuationem impediat. His etiam accedit reſpiratio difficilior. Quamuis enim rupto abſceſſu dolor lateris ſedetur, & hinc diaphragma, & thoracis muſculi liberiùs moueri poſſint, quia tamen pulmo à circumfuſo pure grauatur, vt liberè moueri non poſſit, & præterea quædam puris portio ſpongioſa pulmonis ſubſtantia imbibitur, indè

pulmo grauior redditur, bronchiaque à pure imbibito obstruuntur, respiratio redditur difficilior. Ex illa etiam puris in pulmonis, & bronchia transmissione sputum purulentum exoritur, quod etiam factum empyema significat, non semper tamen puris excretio fit propter illius crassitiem: ob quam ad bronchia peruenire non potest.

Diuturniorem verò ac confirmatum affectum significant febris lenta continuò infestans quæ partim putrida, partim hectica videtur, interdiu mitior, noctu verò vehementior sudores multi, noctu præsertim aduenientes, tussis frequẽs, & molesta, temporis verò processu maxillæ ruborem contrahunt, oculi concaui redduntur, vngues incuruantur, pedes intumescunt, & pustulæ circa pectus erumpunt, acriore puris parte ad extremam vsque curam penetrante.

Latus affectum distinguitur ex ijs quæ habentur apud Hippocr. 2. *Pregnost. text.21. Si empyema* (inquit) *in altera tantum parte existat, hos conuertere ac discere oportet, doleantne in altero latere, & an alterum altero calidius sit atque cubantem supra sanum latus interrogare, an videatur sibi onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est, in quodcunque latus pondus sit, in altero suppuratio existit. Quemadmodum si vtrinque calor, & pondus sentiatur, in tota thoracis cauitate pus continetur.* Addit Auicennas etiam coniecturam quam deprompsit ex Hipp. 3. *de morbis.* Applicetur (inquit) *linteum thoraci madefactum, & secundum vtramque partem, dextram, & sinistram, citius enim exsiccabitur illud, quod supra partem pus continentem appositum est.* Aliud denique signum ab experientia nostra desumptum proponere liceat, quòd ab authoribus non fuit animaduersum; quod nimirum in latere affecto tumor vtplurimùm œdematosus apparet, ex tenuiore materiæ collectæ portione in thoracis musculos resudante. Et quando, in suspicione empyematis, huiusmodi tumor, aut cutis inflatio in alterutro latere apparet, certò pronuntiare licet, empiema intùs latitare, & apertio lateris tutò fieri posse.

Signa prognostica præcipua proponuntur ab Hipp. insigni contextu, qui habetur 2. *Progn. 63.* his verbis, *Suppuratorum ij potissimum superstunt, quos febris eadem diem demiserit post ruptionem, ac cibum citius appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua ac consistentia deijcit; & pus album, læue, concolorque est & vacans & pituita & absque labore ac valida tussi expurgatur. Itaque optimè quidem sic ac celerrimè iudicatur, sin minus, quibus ad hæc proximè accedunt. Moriuntur verò ij quos febris non deserit, aut cum videtur deserere, denuò recalescens innotescit, & sitiunt nec cibum appetunt, aluus humida est, pus viride, liuidumque spuunt, vel pituitosum spumosumque. Pereunt si hæc desint omnia. At quibus alia veniunt, alia non horum quidem intereunt, quidam in multo tempore incolumes euadunt.* His & nos sequentia Prognostica adiungamus.

Empyici, quibus ob magnam puris copiam totus thorax in respiratione attollitur, cellerrimè suffocantur, ex Gal. 4 *de loc. aff. c. 7.*

Empyema si 40 dierum spatio per sputum non repurgetur, in tabem degenerat, quæ mortem accersit, ex Hippoc. *Aph. 15. sect. 5.*

Suppuratio quæ vtramque thoracis partem occupat, periculosior est quam quæ vnicam. Item quæ sinistram occupat periculosior est quam quæ dextram, propter viciniam sinistri cordis ventriculi qui a pure, in illa parte collecto, grauiùs afficitur.

Quicumque suppurati vruntur vel secantur, si pus purum fluxerit, & album, euadunt: Si verò subcruentum, feculentum ac fœtidum pereunt. *Aph 46. sect. 7.*

Si pus Empyicorum per aluum & vrinam, validis viribus existentibus, satis copiosè expurgetur, salutem portendit. Licet rara sit puris hæc per aluum aut vrinas euacuatio: illa tamen à Galeno, Paulo & Aetio proponitur, tum viæ, per quas fit, à Galeno proponuntur 3. *de loc. aff. cap. 4. & comm. Aph. 30 sect. 7.* In priori sic loquitur: *Hæc quæstio Erasistrati sectatores non parum vrget, quippe qui putant solum spiritum in arterijs contineri. Nobis vero nihil difficultatis affert, vtpotè intelligentibus quod lenis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde per arteriam magnam in renes fluit.* In posteriori loco dicit, materiam in pulmone contentam primùm ad ventriculos cordis peruenire, & indè vel ad arteriam magnam; vel per cauam venã ad gibba hepatis, deindè illinc ad caua, & ita per portas ad intestina. Ex quibus facilè patent viæ per quas empyema aluum & vrinas expurgari potest.

Empyici melius habentes, & qui ferè expurgati videntur, si sputum fœtidum excernant, cum recidiua intereunt. Hipp. *in Coacis.*

Quibus specillum à pure, velut ab igne coloratur, ij ferè moriuntur. Hipp. *in Coacis.*

Pro huius affectus curatione. Primùm si materiæ in thorace collectæ suppuratio prohiberi nequeat, adiuuanda est cataplasmatis conuenientibus.

℞. Rad. althææ ℥ iii. ficuum pinguiũ n. x. passul. mundat. ℥. i. florum chamæm. & melilot. ana P. j. Coquantur omnia perfectè, deindè contundantur, & per cribum traijciantur. Postea adde farinæ sem. lini, fœnugr. & tritici, ana ℥. i. ol. lilior. amygdal. butyri recent. & terebinth. an. Vnc. i Fiat cataplasma.

Ad concoctionem, & maturationem intus etiam adiuuãdum, apozema sequens in vsum vocari poterit.

℞. Rad. althææ, & symphyti maior. ana Vnc. i foliorum agrimoniæ, tussilag. scabiosæ, capill. ven. ana M. i. quatuor sem. frig. maior. ana Vnc. i. sem anisi ʒ. i. liquirit ras. & passul. mundat. ana Vnc. i. flor. trium cord. & chamæm. ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. sem. In colat. dissolue syrup. de tussil. de liquirit. sacchari candi, ana Vnc. ii Fiat apozema, aromatizat. pulu. rad. ireos Florent. ʒ. i. pro v. dosibus matutini.

In eundem finem vtatur eclegmate sequenti.

℞. Pulpæ ficuum pinguium Vnc. i. butyri recentis Vnc ii. ol. amygd. dulc. recenter sine igne extracti Vnc. i. sacchari candi Vnc. ii amyli ʒ. ii. Fiat looch, capiat lambendo.

Terebinthina Veneta aqua hordei lota, ad ʒ. iii. exhibita cum puluere liquiritiæ: multum prodest ad maturandum, discutiendum, detergendum.

Si denique per anacatharsim empyema solui non posse videatur (quemadmodum vtplurimum non fit) ad lateris apertionem veniendum est, quæ fit inter quartam, & quintam costam, ab inferioribus & nothis incipiendo, multis cautionibus adhibitis: quæ apud Chirurgiæ scriptores, & præsertim apud Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, in libro de operationibus Chirurgicis eleganter descriptæ reperiuntur. At verò multò vtilius est abscessum, qui pleuritidi succedit aperire, antequam disrumpatur, & pus in thoracis capacitatem effluat. Quod dignoscitur ex tumore, qui iuxta suppurationis locum eleuatur, aliisque signis empyemati omni communibus. Tum verò apertio molienda est, non in parte thoracis inferiori, & inter quartam, & quintam costam, quia aperto foramine longè ab abscessu pus nullum exiret: sed in medio tumore, admoto prius caustico. Si vero nullus tumor appareat, difficillimum est apertionem tentare, ante abscessus, ruptionem.

Si tamen eam quis aggredi voluerit, eligere debet locum in quo æger dolorem & pondus percipit, & qui maiori calore pollet. Fieri autem debet apertio inter duas costas, supra partem costæ superiorem, quia inferiori adiacet & vena arteria. Quod in omni empyematis apertionem obseruandum est. Dum pus, aperto thorace, per interualla educitur, vtatur æger bis in die potione vulneraria, quæ sanguinem expurget, vlcera detergat, & putredinẽ inhibeat.

℞. Saniculæ, buglæ, scabiosæ, betonicæ, hyperici, card. benedict. pilosellæ, pimpinellæ, vincæ peruincæ agrimon. plantag. ana M. i. sem. hyperici, card. bened. ana ʒ. sem. flor. cord. ana P. i. Coquantur in hydromel. ad ℔. i. sem cuius capiat Vnc. vi singulis vicibus.

Hoc eodem decocto poterunt fieri iniectiones in thoracis cauum.

Pro potu vtatur hydromel. vel aqua hordei saccharata, vel saccharata simplici.

Si aperto thorace pus debitè non fluat, sequenti emplastro, eliciendum est, quod ex omnibus abscessibus potentissimè pus attrahit, & foras educit.

℞. Resinæ pini recentis claræ, & odoratæ ℔. ß. ol. laurini,

& tere-

& terebinthinæ, ana ℥.i. gummi elemi ℥.ii. Primo resina, & gummi in igne liquentur, donec simul misceantur. Postea addet erebinthinam, & oleum, omniaque simul bulliant tantillum, & per linteum crassius transcolentur. Massæ istius portio extendatur super alutam, & fiat emplastrum, quod mutetur semel in die tantum hyemis tempore; bis autem in die in æstate. Perforetur in medio duabus aut tribus incisuris oblongis, vt attractum effluat.

CAPVT V.

De Hydrope pectoris.

EMpyemati simillimus est hydrops pectoris, qui fit à seroso humore in pectoris capacitate collecto. Practicorum vulgus hunc modum non describit, licet ab Hipp. graphicè delineatus sit 2. *de morbis* sub nomine hydropis pulmonis, in hunc modum, *Febris & tussis tenet, & acervatim, respirat, & pedes tument, & vngues contrahuntur, & patiuntur talia. qualia is qui suppuratus est, sed debilius & diuturnius, Et si quis infundas, aut fotum aut suffitum adhibeas, pus non sequitur. Atque ex hoc sanè cognoueris, non pus, sed aquam intus esse. Et si multò tempore, aure ad latera adhibita, audire tentaueris, ebullit intus velut acetum. Et hoc quidem aliquando patitur, postea erumpit ad aluum, & statim quidem sanus esse videtur ac morbo liberatus. Verùm progressu temporis aluus incenditur, eademque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumescunt ventre, scroto, & facie.* Hæc Hipp.

Hic morbus rarissime contingit, frequentior tamen est, quam vulgò creditur: sed plerumque non agnoscitur. Plures illius historiæ à Schenckio collectæ sunt, ex quibus patet, eum non, nisi post dissecta cadauera ex hoc morbo defunctorum, innotuisse. Ideò exactè describendus est, vt Medici curantis peritiam non subterfugiat.

Serosus iste humor vel in ipso pulmone gigni potest, proprio ipsius vitio, dum scilicet proprium alimentum non benè concoquit, sed illud in serosum humorem conuertit, qui sensim ad thoracis cauitatem transmittitur; quod etiam fieri potest vesiculis hydatidibus in pulmone excitatis disruptis, quæ ab Hippocrat. recensitæ sunt *lib. de internis affectionibus*. & à quibusdam autoribus obseruatæ. Vel aliundè in thoracem transmittitur, præsertim ab hypochondrijs, quando scilicet hepar aut lien intemperie, scirrho, aut alio graui morbo afficitur, vnde serosi humoris copia generatur. Serosus iste humor vel per venas ad pulmonem natura aut casu debilem transmittitur, vel à cauitate abdominis ad thoracem per cæca spiracula transfertur. Facilem autem esse illam serosi humoris ab vno ventre in alium transmissione, docetur experientia, quandoquidem hydrops pectoris in hydropem abdominis tandem degenerat, & vice versa, humor in Asciticorum abdomine contentus, in thoracem sæpissimè transfertur, vnde illi subitò & ex improuiso suffocati poterunt.

Diagnosis huius affectus, (sicut anteà dictum,) difficillima est, & omnia ferè signa cum aliis thoracis morbis communia sunt. Hoc tamen illi & empyemati tantùm peculiare, murmur scilicet aquæ fluctuantis, quod intra pectus exaudiri potest, si corpus sursùm ac deorsùm transuersimque commoueatur, vel à valido homine scapulis apprehensum agitetur.

Omnia vero signa ex Hippocr. suprà recensita, collectiuè sumpta diagnosim satis certam stabilire possunt, Quibus hoc vnicum addere licet tanquam pathognomonicum, & quo solo hydrops pectoris à cæteris difficultatis respirandi speciebus distinguitur. Quando nimirum spirandi difficultas primo quoque somni tempore inuadit, eumque intercepit, ac per noctem magis vrget, procedente verò die sensim lentescit.

His accedit interdum bracchij alterius, vel humeri dolor, vt paralysis quæ fit ab humore à capite in pectus delabente, cuius portio in brachium vicinum defluit: vel è serò in pectore contento, & ad brachia per venas axillares exundante: vel a frigeratione musculorum intercostalium à quibus ad brachia nerui deriuantur, vel alia quauis sympathia viciniæ lege oborta. Hanc enim pectoris, & brachiorum sympathiam notauit Hipp. *in Coacis*, his verbis: *Si vehementer inflammetur appendentes viri, quæ pulmonis partes, vt in latus incumbat, resoluuntur ea parte corporis*.

Grauissimus est affectus, & difficillimè curationem suscipit. In iis enim qui eo laborant, calor natiuus admodum debilis est, viresque naturales languidæ ex graui aliquo viscerum affectu: vnde fit, vt quamuis collectus humor in thorace remediis idoneis euacuetur, (quod tamen difficillimum est,) nouus subindè fiat nouæ materiæ affluxus; vndè morbus non solum fouetur, sed etiam deterior in dies euadit; ita vt tandem in hydropem ascitem incidant, multiplicata materia & in abdominis cauitatem transfusa. In principio tamen, antequam viscera insignem læsionem susceperint, curationem interdum admittere potest.

Ad curationem huius morbi duæ indicationes ante oculos proponendæ sunt, vt scilicet materia in thorace contenta euacuetur, & noua illius generatio impediatur.

Materiæ in thorace contentæ euacuatio difficillima est, quia non sunt viæ patentes, per quas educi possit. Ideò Hippocr. lateris apertionem præcipit, quam tamen, quia in vsum reuocatum non vidimus, neque felicem illius successum apud vllum autorem legimus, probare absolutè non possumus: Et de ea idem dici potest, quod de paracentesi in hydrope ascite, capite proprio diximus.

Satius ergo est hydragogis medicamentis humoris illius euacuationem tentare. Cui rei conferent ea omnia quæ in hydropis curatione à nobis proposita sunt. Vbi tamen diligenter obseruandum, quod si morbo iam confirmato, & multa serosi humoris copia in thorace collecta, purgans validius exhibeatur, humores illi valdè exagitantur, vndè suffocatio ingens ægrotanti contingit, quæ illum subitò de medio tollit. Ideò caute agendum est, & in minori dosi, atque iteratis vicibus medicamenta exhibenda sunt, eaque cum potentioribus aperientibus ac diureticis miscenda, vt simul viæ aperiantur, & serosæ materiæ portio ad vrinæ vias deducatur.

Inter hydragoga, ea quæ ex mineralibus desumuntur, in hoc affectu maximè conueniunt, qualia sunt mercurius dulcis, & mercurius vitæ, ita correctus vt per inferiora tantùm euacuet.

Diuretica etiam sola frequenter vsurpata multum conferre possunt, quia materiam antecedentem ad thoracem confluentem auertunt, & per vrinas euacuant; tum etiam consequutione quadam ab ipso thorace educunt.

Sudorifica etiam ad serosam illam materiam educendam vtilissima sunt, & nos vidimus virum sexagenarium vsu decocti sudorifici ex guaiaco, & salsa parato per 15. dies, sudores excitando cum vapore spiritus vini, tuisse liberatū.

Ad eandem serosi humoris à thorace auersionem plurimum conferent cauteria cruribus aut tibijs admota.

Generatio verò illius serosæ materiæ impedietur, vitia corrigendo earum partium, quæ hanc materiam suppeditant. Sic pulmone ipso laborante, illi remedia appropriata erunt vsurpanda. Si hepar aut lien intemperie, obstructione, scirrho, aut alio quopiam vitio laboret, illorum affectuū curationes ex proprijs capitibus erunt repetendæ.

Vniuersaliter vero ea quæ partes vitales, & naturales roborant, semper conuenire poterunt, qualia in virium imbecillitate, & hydropis & fluxus hepatici curatione descripta sunt.

CAPVT VI.

De Hemoptysi, seu sanguinis sputo.

LIcet vulgò hemoptysis omnem sanguinis per os excretionem significet, à quacunque parte procedat, siue à thorace, pulmone, aspera arteria, siue à faucibus, gingiuis palato, columella, cerebro, ventriculo, hepate, & liene; propriè tamen à Gal. 1. *de cris. cap.* 5. hæmoptysis nomen pro ea sanguinis expuitione sumitur, quæ à partibus vitalibus, thorace nimirū, pulmone, & aspera arteria procedit.

Est symptoma in excretis eorum quæ sunt toto genere præter naturam.

Cum autem omne symptomata pendeat à morbo tanquàm causa proxima, & immediata; huius causa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quæ ἀναστόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio, διαπήδησις appellat. Communis etiam duplex est, eorundem vasorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur, & erosio διάβρωσις appellata,

Causæ internæ illos morbos immediatè producentes sunt sanguinis quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere aut orificia illarum aperire potis est; atque ita rhexim aut anastomosim efficere,

Idem verò qualitate peccans, si nimirum calidior tenuiorque fit, per anastomosim effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit vt facilius effluere possit. Eædem qualitates diapedesim etiam efficiunt; calor enim rarefacit tunicas vasorum, tenuitas vero sanguinis efficit, vt per poros earum tunicarum facilius transfluere possit.

Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabrosim parit. Id ipsum præstare possunt humores acres vel salsi a capite destillantes, vel aliundè ad pulmonem confluentes.

Causæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediate, vel immediatè. Immediatè id præstant, ictus, casus; vulnus, & alia id genus. Mediatè vero operantur; quæcunque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt, vt victus plenior aut calidior, mensium aut hæmorrhoidum suppressio, exercitatio nimia, clamor ingens, æstus, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Frigus etiam externum vasorum disruptionem potest adiuuare, eorum tunicas duriores, & ad extensionem difficiliores reddens, Ad hoc ea non concurrere debet motus vehemens, aut humorum abundantia.

Diagnosis huius affectus satis difficilis est ratione partis mandantis, quam tamen Gal, paucis absoluit 4 *de locis affectis cap 6* quod nimirum sanguis è gula & ventriculo excernitur vomitione, ex spiritalibus partibus tussi, ex faucibus & gurgulione screatu, ex ore simplici expuitione. Quæ quidem clariori explicatione indigent. Siquidem sanguis è capite ad gurgulionis partes internas, & ad fauces affatim irruens, tussiendo educitur; sicque ab eo partibus spiritalibus effertur, hoc saltem signo non distinguitur,

Præterea cum sanguis e pulmone, & a thorace promanans tussi educatur, alia signa necessaria sunt, quibus hæ partes affectæ mutuem distinguantur.

Primò igitur a capite profluens sanguis, licet tussim interdum moueat, maior tamen illius portio screatu excernitur, & titillatio percipitur in palato, qualis ex catharro solet contingere; tum etiam palatum inspectum sordidatum apparet, & cruentum. Ac denique omnimodam certitudinem facit, si eodem tempore aliquid sanguinis stillet è naribus

A pulmone prodiens sanguis, ab eo qui à thorace, distinguitur ex Gal. *loco citato*, ex eo quod a pulmone est spumosus, maiori copia, & sine dolore; à thorace verò nigricans, paucior, & cum dolore.

Obiici tamen potest, quod sanguis è thorace prodiens per pulmonem fertur, ac per consequens spumosus est, quia cum aere inspiratio permiscetur, quemadmodum ille qui à pulmone immediate defertur. Et Auicenna dixit ex thorace sanguinem spumescere. Respondendum est aliud esse nonnihil spumæ permixtum educi, aliud ex toto spumescere, quòd solius substantiæ pulmonum proprium est. Ita tres spumæ gradus in concreto sanguine notari possunt. Aut enim ex toto spumans est è pulmonis carne, cuius induit similitudinem, est enim pulmo coagulata spuma: aut plurimum spumans è pulmonis vasis; aut spumæ permixtus ex thorace.

Verùm certissimum thoracis affecti indicium desumitur ex dolore qui fixus est & perdurans iuxta illum locum in quo est solutio continui.

Aduertendum verò est sanguinem interdum ab hepate, liene, vtero aliisque partibus in pulmonem transmitti, & per sputum excerni: ita vt pectus secundariò tantum, non primariò afficiatur, Cuius rei diagnosis perquam difficilis est. Illam tamen coniectura assequi poterimus, si nimirum aliquo prædictarum partium dolore, inflammatione aut aliquo alio affectu laboret, & nullum aliud in pectore vitium adfuerit, aut præcesserit.

Signa causarum ex iis quæ superiùs dicta sunt elici possunt. Si enim per anastomosim venarum sanguis feratur, causæ vasorum orificia aperientes præcesserunt, & sanguis egredietur mediocri quantitate, & sine dolore. Per Diapedesim verò effluēs sāguis serosus est, paucus, & sine dolore.

Per rhexim erumpens, copiosus est, si plethora præcessit, vel causa aliqua externa ruptionem vasorum efficere valēs.

Si denique per διάβρωσιν seu venarum erosionem sanguis profluxerit, salsæ vel acres à capite destillationes præcesserunt, sanguis salsedinis, vel acrimoniæ princeps percipitur, & malè coloratus apparet, & præcesserunt causæ humores acres generantes. In principio sanguis paucus expuitur, in progressu verò, aucta erosione, copiosior, tandemque puris sputum consequitur.

Prognosim huius affectus Hippocrates generatim instituit *Aph. 25 sect 4. Sanguinem superne quidem efferre, qualiscunque sit malum*. Omnis enim vasorum apertio, quæ sanguinem effluere sinit, periculosa est, præcipuè in pulmone, de qua in primis audiendus est aphorismus, Fit tamen interdum vt talis sanguinis excretio innoxiè contingat, natura motu quodam critico sanguinem superfluum per illas expurgante, & obseruatum est, quasdam mulieres suppressione mensium laborantes certis periodis sanguinem ex pulmone, per illius venarum anastomosim innoxiè excreuisse.

Ratione causarum, diapedesis minùs periculosa est: anastomosis magis: rhexis adhuc periculosior; nisi enim intra tertium, vel quartum diem consolidetur, inflammatio succedit, quæ in suppurationem versa, vlcus producit, à quo phthisis consequitur; vnde Hipp. *Aph. 15. & 16. sect. 7. A sanguinis sputo puris sputum à puris sputo phthisis*. Diabrosis verò omnium periculosissima est & Galenus eam incurabilem pronunciant, propter vlcus insanabile quod illam consequitur.

Hæmoptoes curatio perficitur reuellendo sanguinem à pulmone, malam illius qualitatem corrigendo, & venam apertam obturando, astringendo & conglutinando.

Primò igitur instituenda vena sectio, ex brachio illius lateris, in quo grauitas, aut punctio percipitur in pauca quantitate, & per interualla repetita ad maiorē reuulsionē.

Post sectionem venæ brachii, in pede etiam aperienda est: sicque fiat reuulsio ad distantissima. Adhuc multò magis conducit, si affectus, ex suppressione mensium traxerit originem,

Si æger sit obnoxius hæmorrhoidibus, vtiliter etiam aperientur, ad motis hirudinibus.

Cucurbitulæ etiam scarificatæ admoueburtur scapulis, & dorso, vel cucurbitulæ sine ferro hypochondriis, & inguinibus. Frictiones & ligaturæ partium extremarum celebrentur, ac præsertim cucurbitulæ hypochondriis, per interualla repetantur toto curationis decursu.

Interim iulepus sequens ab initio ter in die repetendus.

℞. Aquar. plantag. & papau. rhoead. ana ℥. ii. syrupi de rosis siccis ℥. j salis prunellæ ʒ. i. Misce, Fiat iulep.

Denique humorem serosi & biliosi, sanguinem tenuiorem & fluidiorem efficientes, repurgandi medicamentis astringendi vi præditis, & eo nomine humores minimè commouentibus, in hunc modum,

℞. Rhab. elect. ʒ. i. myrob citrin ʒ. ß. tamarind. ℥. ß. Infundantur in aqua plantag. Expressione facta dissolue rhab. puluerat. ʒ. ß syrup. de rosis siccis Vnc j. Fiat potio.

Demum exhibeantur medicamenta, quæ oscula reserata occludant vi emplastica, & astringente: ita tamen, ne nimia astrictionem sanguinem in pectore retineant. Qui potius ea interdum permisceantur, quæ sanguinem extrauasatum, & concretum dissoluant, & expectorent.

Ex omnibus, quæ ad hanc rem maximè faciunt, sequentia præstantissima sunt.

℞. Boli armenæ terræ sigillatæ, coralli vtriusque, & lapid. hæmat. ana ʒ ß. sacchari rosac. ℥ sem album, oui, cum aqua rosarum,

rosarum fortiter agitatum n.ij. Fiat looch, quo vtatur ex cochleari frequenter.

Vel gustu gratius, & paratu facile in hunc modum componi poterit.

℞. Liquoris albuminis oui fortiter agitati ʒ. ii. sacchari rosac. Vnc.i. amyli ʒ.iii. Misce fiat looch.

℞. Conseruæ rosar. & symphiti maior. ana ℥.i bóli armenæ, terræ sigillatæ, ana ʒ.i. Cum syrup. rosar siccar. fiat opiata, teneat in ore frequenter & sensim deglutiat.

℞. Conseruæ rosar. siccar. trochisc. de carabe, & de terra sigillata, ana ʒ.sem. margarit. præp ℈. i sacchari rosacei ad pondus omnium. Fiat conditum, capiat cochlear vnum, hora vna ante pastum

℞. Succi portulacæ ℥. vii. saccharri Vnc. viii Coquatur in syrupum, quo vtatur frequenter sensim lambendo Hic syrupus in hæmoptysi præ cæteris excellit. In portulacæ defectu, ex succo plantag componi poterit.

Ad idem summe est efficax syrupus ex symphyto Fernelij à Bauderonio descriptus.

℞. Millefolij flore albo, & flore luteo, ana M. ii. radic tormentillæ recentis. & cum folijs, si haberi possit, sin minus, siccæ Vnc.i. pimpinellæ maioris M i. conseruæ rosar. rubr. ℔.ß. aquæ fontis ℔.xvi. Ponantur in olla vitreata, quæ cum suo operculo diligenter lutetur; vt vapores non expirent. Coquantur postea in B. M. bulliente per horas xvi. Colatura seruetur in vase vitreo, de qua capiat Vnc.vi. mane & meridie & vesperi.

℞. Crochisc. de carabe ʒ. i. aquæ plantag. & rosar. ana Vnc.i. sem. syrupi myrtini, & de rosis siccis, ana Vnc. sem. Misce, fiat iulep.

℞. Spirit vitrioli ℈ sem. aquę plant. vnc.iv. Misce fiat portiuncula: subito sistit sanguinem tussi, vel vomitu reiectum.

Syrupus corallorum ad cochlear. ii. singulis diebus exhibitus, omni sanguinis fluxui conuenientissimus est. At tinctura eiusdem, cum succo limonum recenti extracta, potentius operatur.

Quercetanus in Pharmacopœa sequentem aquam describit ad hæmoptysin, quæ est magnarum virium.

℞. Rad. bistortæ, symphyti maior. tormentillæ, ana vnc. i. herbar. centinod. millefolij, veronicæ, pyrolæ, saniculæ, bursæ pastoris cum rad. ana M i. summitat. rubi lentisci, ana M. sem. gran. sumach. myrtill. sem. plantag berberis, papaueris albi, ana ʒ. vi. florum nymphææ, cucurbitæ, cydon. rosar. rubr. ana P. ij. Contusis & commixtis omnibus, macerentur per quatriduum ad ignem balnei, in succor. deputatorum plantag. portulacæ, acetolæ, agrimoniæ, ana ℔. ii. Dein fortiter exprimatur. His adde acaciæ, hypocistid. ana ℥. ii. terræ sigillatæ, boli armen. veri, ana Vnc. ß. electarij diatrag. frig ʒ. ii. Macerentur denuò per quatriduum, dein per cineres ad siccitatem destillentur. Huius aquæ capiat æger cochlearia duo vel tria, per se, aut cum syrupo conuenienti.

Oleum de carabe chymicè extractum potentissimè penetrat, astringit, & siccat, si guttæ duæ in potu dentur cum aqua plantag vt docet Cesalpinus *in speculo artis Medicæ.*

Mercurialis *in consultationibus*, valdè commendat semen papaueris albi, vel hyoscyami albi singulo manè, si eius capiat æger ʒ. i. plus minùs, cum saccharo rosac. & syrup. de portulaca mixtum. Sic etiam diacodium album, in cura phrenitidis descriptum, vtiliter vsurpari poterit.

Amatus Lusitanus succum vrticæ mirè prædicat, his verbis, *Qui sanguinem ex pectore reiectarunt, & Medicis tanquam deplorati sunt habiti, solo vrticæ succo conualuerunt. Post multa autem machinata remedia, nullum ita contulit vt sanguis cohiberetur, ac vrticæ succus, quem ad 5. vel 6. dies ebiberunt, singulis scilicet diebus quatuor vncias ieiuno stomacho. Imo & ipsam vrticam incoctam iure pulli, aut veruecis sæpe comedebat.*

Sanguis draconis omnem venarum apertionem internam mirè conglutinat, ad ʒ. ß. cum aqua plantag. aut alio liquore conuenienti exhibitus, vel cum alijs medicamentis permixtus.

Pilulæ sublinguales vsitatissimæ sunt, & in sequentem modum componi possunt.

℞. Mucag. gum. arab. & tragac. extract. cum aqua plant. ʒ. ii. mumiæ, masticis, ana ʒ. i. sacchari rosati q. s. Fiat pilulæ sublinguales, quarum vnam teneat in ore perpetuò.

In iusculis etiam puluis sequens permisceri poterit.

℞. Coralli rubri, margar. præparat. ana ʒ. ß gummi arabici, tragacanth. ana ʒ. ii. Fiat puluis.

Vel in iusculis semina papaueris albi, & sumach. in panno lineo ligata, decoquantur.

Narcotica in hoc affectu multum præstant, eaque in hunc modum vsurpanda sunt.

℞. Syrup de papau. iuiub. & de rosis siccis, ana ℥. i. Capiat cochlear. i. hora somni. Vel

℞. Syrup. de papau. & portulaca, an. ʒ. iii terræ sigillatæ ʒ. ß. aquæ portulacæ, & plantag. ana ℥ i. ß. Fiat potio, detur hora somni, Vel

℞. Syrup myrtini, & de papau. an. ℥. i. boli armenæ ℥. ß. Misce, vtatur noctu ex cochleari.

Vel etiam interdum theriaca recens quatuor mensium, vt docet Gal 5. *method. cap.* 13. philonium romanum, aut laudanum opiatum vsurpari poterunt.

Refert Platerus, se hæmoptoicum curasse sola exhibitione trochiscorum alkekengi, cum opio in lacte caprino dissolut. per aliquot noctes. Idem mulierem simili affectu laborantem curauit purgatione, ex mannæ ℥. i. ß cum iusculo, venæ sectione, & vsu sequentium tabellarum per multos dies manè, & serò continuato.

℞. Semin. hyoscyami albi subtilissimè puluerati ℈ ii. coralli rubri ʒ. ß gummi arabici ℈. i. violas recentes n. x. succi berberis ʒ. ii. sacchari in aqua rosar & plantag. dissoluti ℥. ii. Fiant tabellæ.

Trallianus *lib.* 7. *cap.* 1. mirum in modum commendat lapidem hæmatitem, quo dicit se multos hæmoptoicos curasse; exhibendo ad ℈. iiii. cum succo mali punici, aut polygoni, iis qui copiosum sanguinem spuebant. In quibus verò sanguis non copiosè euacuabatur, cum aqua pura tepida. At læuigandum esse curiosè monet, vt sit aereus & vento persimilis, tum frequenter exhibendum, vt commodiùs distribuatur, & in vino etiam infusum exhibet ad præcautionem.

Antonius Valerius *exercitat. ad cap* 27. *lib.* 1. *Hollerij de morbis internis*, refert, quendam hæmoptoicum, qui alternis temporibus multum sanguinis reiecerat, neque vllis remediis sanescere potuerat vsu sequentis pulueris à Iulio Scaligero sibi præscripti, breui conualuisse.

℞. Spodii rosar. rubr. boli armenæ, terræ sigillatæ, lapid. hæmat. an. ℥. ß. coralli rubri, carabes, margarit. non perforat. ana ʒ. ii. ß. gummi arabic. tragacanthi, ana ʒ ii. seminis portulacæ, maluæ, arnoglossæ, sem. rosar. rubr cornu cerui vsti, amyli torrefacti, ana ʒ. iii. Fiat puluis tenuiss. Dosis ʒ. iii. cum aqua pluuiali. Hunc puluerem Scaliger mutuatus fuerat à Serapione, qui eum tradit *cap. de sputo sanguinis*, tanquam remedium expertum; quem etiam valdè laudat Valescus. Ex eo etiam possunt fieri tabellæ, cum saccharo in aqua plant. & ros. dissoluto.

Ad hunc puluerem quadamtenus accedit; sed paratu facilius electarium Hælidei ad hæmoptysim, in Germania olim celeberrimum, & à Gesnero, Erasto, & Cratone commendatum, quod sic habet.

℞ Semin. hyoscyami & papau. albi an. ʒ. x. terræ sigillatæ, coralli rubri, an. ʒ. v. sacchari rosat. antiquissimi q. s. Fiat electarium, cuius dosis ʒ. i. manè & serò, præmissis vniuersalibus.

Quia vero astringentium vsu sputum supprimitur, & difficultas spirandi exoritur, per interualla recurrendum est ad ea quæ pectus leniunt, & nihilominus sanguinis sputum cohibent. Qualia sunt ea quæ componuntur ex gummi arabico, tragacantho, amylo, & syrupis de rosis siccis, cydon. myrtill. iuiubino, de succo portulacæ, aut plantag.

Dum astringentia remedia in vsum reuocantur, si aluus non procedat, clystere subducatur, vel purgante medicamento astrictionem aliquam relinquente.

In toto curationis decursu, si sanguinis concreti, in thorace contenti suspicio sit, dissoluendus erit oxycrato. Quod, vt Gal docet 5. *meth.* in hoc casu ita componendum erit, vt potu sit iucundum, nec ob acetum copiosius tussim excitet: ita enim sanguinem soluit, & leuiter astringit;

huius capiat æger ℥. vi. tepide bis, aut ter in die; si tamen adhuc tussim moueat, saccharo dulcorandum erit. Est autem eo vtendum, cum iam aliquo modo fluere cessat sanguis. Huic etiam rei conferunt carabe, & mumia, quæ cum astringentibus & glutinantibus permiscenda sunt, vt in formulis nonnullis supra præscitum est.

In eodem curationis decursu, ad feruorem hepatis temperandum, epithema refrigerans hypochondrio dextro admoueatur.

℞. Aquæ rosf. plantag. & cichorii, an. ℥. iiii, aceti rosac. ℥. ii, puluer. electar. triasantal. ʒ. i. ß. camphoræ ℈. i. Fiat epithema applicandum tepidè regioni hepatis.

Post vsum epithematis inungatur eadem pars vnguento rosac. vel cerato santalino, addendo aceti rosac. parum vnctionis tempore.

Lumbi etiam & spina dorsi illinantur oleo rosac & nymphææ lotis in aceto, addendo parum camphoræ; vt sanguinis in vena caua contenti feruor temperetur. Cauendū tamen est ab iis quæ vehementer astringunt, quia sanguinem à vena caua in pulmonem propellerent.

Plurimum ad sanguinis feruorem temperandum eiusq; fluxum cohibendum conducit oxycrato frigido testes fouere: maximus enim est consensus inter spiritualia, & genitalia membra.

Balneum in hoc affectu conueniret, ad viscerum calorem temperandum. Sed quia relaxare, & vena magis reserare potest, ideò illius vsus fugiendus est.

Pro potu vtatur æger syrupo myrtino, de portulaca, aut de rosis siccis, aut saccharo rosaceo cum aqua hordei, aut cum aqua infusionis lapid. hæmatit. vel terræ sigillatæ, aut conserua rosarum, cum ea aqua permixta, vel cum aqua infusionis coriandri præparata, & acidula reddita cum spiritu vitrioli; vel cum tinctura rosarum.

Leue decoctum millefolij pro potu ordinario vsurpatum ad quemcumque sanguinis fluxum cohibendum efficacissimum est.

Si acris fluxio in pulmonem è capite irruens, causa sit huius symptomatis, præter supra dicta, conueniēt ea remedia, quæ pro catarrhi calidi curatione supra proposita sunt.

Sedato sanguinis fluxu: ad impediendam recidiuam, vitanda primum ea omnia, quæ humores exagitare solent; vt vehemens exercitium, ingens calor, incandescentia, vociferatio, vina generosa, cibi prædicti sale aut aromate cōditi.

Conserua rosar. siccar. teneatur in ore frequenter, præsertim sub lecti ingressum.

℞. Conseruæ rosar. & rad. symphiti, ana ℥. i. trochisc. de carabe, & de terra sigillata, ana ʒ. ß coralli rubri, & margar. præparat. ana ℈. i. sacchari rosacei ad pondus omnium. Fiat conditum, de quo capiat cochleari i per interualla hora vna ante pastum.

Purgetur quater in anno, vel etiam sæpiùs si opus videatur, potione ex rhab. & myrobolanis supra descripta, cui addatur loco syrupi, mannæ granatæ ℥. i.

Vtiliter etiam sumi potest per aliquod tempus à sedata hæmoptoe, rhab. torrefacti ℈. i. singulis diebus manè, hora vna ante pastum. Imò verò si sanguis plurimum aqueus, & serosus sit, (vt plerumque in omni hæmorrhagia solet contingere) idem rhab. non torrefactum, sed tantum pulueratum dicta dosi maximè conueniet; sic enim sanguis, expurgatis paulatim serosis illius humoribus pristinam suam crassitiem recuperare poterit. Vel poterit idem rhab. sumi ad ʒ. i. semel in septimana.

Poterit etiam in vsum reuocari syrupus magistralis, ad sanguinem mundificandum a serosis & tenuibus ichoribus & humoribus.

℞. Fol. Buglos. vtriusque, fumariæ, lupul. cichorii, endiuiæ, agrimon. plantag. polytrichi, ana M. i. summit. asparagi, verbenæ, euphrasiæ, ana M. ß. sem. cucurbitulæ. & melonum, ana ℥. ß. semin. endiuiæ, cucurbitæ, ana ʒ. ii. liquirit. ras. & passul. mundat. ana ℥ i. prunor. dulcium par. vi. sennæ mundat. ℥ iv. polypod. querni ℥. ii. agarici in panno raro ligati ʒ. vi. macis ʒ. i. flor. iii. cordial. & cicer rubeor. ana P. i. Coquantur ad ℔. i ß. In colat. dissolue succi pomor. redolent. ℥. iii. sacchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus, aromat. santalo citrino. Postea in syrupo infunde rhab. electi contusi, & in panno raro ligati ʒ. ", capiat ℥. ß. vel ℥. ii. cum iusculo bis in mense.

Cauterium affigatur tibiæ, dextræ, vel sinistræ, prout hepatis aut lienis affectus huic symptomati occasionem suppeditant.

Denique lactis asinini chalybeati vsus per mensem integrum, ad huius affectus, præcautionem erit vtilissimus. Vel ad potentiùs hepar refrigerandum, serum caprillum chalybeatum, illius loco poterit substitui.

Pro potu vtatur aqua leuiter cocta cum semine coriandri præparato, vel decocto hordei & liquiritiæ.

CAPVT VII.

De Phthisi.

Licèt phthiseos nomen generaliter omnem corporis consumptionem significet: propriè tamen & specialiter pro ea corporis extenuatione vsurpatur, quæ vlcus pulmonum consequitur.

Hæc autem corporis extenuatio prouenit à febre putrida & lenta, quæ in hecticam degenerat. Febris verò ab vlcere pulmonis exoritur, à quo propter viciniam, putridi vapores ad cor continuò exhalant, & in eo febrem accedunt. Postmodum verò calor ille febrilis à corde in totum corpus diffunditur: sicque partes omnes intemperie calida & sicca laborantes, & calorem influentem intemperatum ac putredinosum recipientes alimentum commodè non concoquunt, & malè nutriuntur: vndè sensim propriæ substantiæ consumptio succedit.

Febris autem illa propter longitudinem, & causæ perseuerantiam in hecticam degenerat, cui tamen non rarò putrida coniuncta est, quod ex vrinis dignoscitur, & exacerbationibus, quæ certis horis non rarò contingere solent. Imò vero interdum paroxysmi febrium intermittentium in phthisicis obseruantur.

Vlceris pulmonis causa proxima, & immediata est humor acer & erodens, qui vel aliundè in pulmonem influit, vel ipso pulmone generatur.

Influit in primis à cerebro pituita acris, & salsa catharrhum ferinum efficiens, qui pulmonem exulcerare facilè potis est. Interdum verò pituita effluens à cerebro etiam salsedinis, & acrimoniæ expers, exulcerationem pulmonis efficere potest, si nimirum in eo diutiùs remoretur, & putredinem contrahant, à putredine autem acrimonia exoriens, partem corrodit & exulcerat.

Non semper tamen pituita putrescens in pulmone illum exulcerat. Siquidem videmus sæpè in catharro, pituitam putridam excerni, cum tamen pulmo nullam læsionem conceperit. Sed ad vlcerationem efficiendam duæ requiruntur conditiones: vna ex parte materiæ fluxæ, altera ex parte pulmonis. Ex parte materiæ conditio necessaria est, vt illa talem habeat dispositionem ac temperiem, vt per putredinem acquirat insignem acrimoniam, quæ exulcerationem efficere valeat. Ex parte verò pulmonis concurrere solet mollis præter modum, tenella, ac corruptioni parata illius substantia, quæ vno verbo vitiosa pulmonis constitutio vocatur; ab ortu & semine parentum vt plurimum contracta, de qua paulo inferius agetur.

A vicinis etiam partibus humores pulmones exulcerantes, & putrefacientes solent influere, vt pleura: mediastino, diaphragmate, aspera arteria, & in primis ex earum partium inflammatione suppurata, quæ in empyema conuertitur: de quo Hipp. *Aph. 15. sect. 5. Qui ex pleuritide empyici fiunt, si à ruptione empyematis intra dies 40. repurgentur liberantur, alioqui transeunt in tabem.*

In ipso pulmone generatur, quando è vase illius rupto vel eroso, aut ex vulnere aperto sanguis effusus putrescit, aut à variolis vlcus in eo relinquitur.

Interdum vero ex ipso pulmonis vitio praui humores generantur, qui illius substantiam corrumpunt, & phthisim efficiunt. Tale autem vitium plerumque seu vitiosa pulmonis constitutio, à primo ortu contrahitur, & à semine parentum simul labe infectorum. Vnde phthisis inter morbos hæreditarios principem locum obtinet, ita vt

multas

multas familias viderimus ineuitabili fato, huius morbi ferocia è medio sublatas.

Hæc autem vitiosa pulmonum constitutio, non in primis qualitatibus sita est, sed malignam quandam ac venenatam qualitatem agnoscit? cuius ratione contagiosa est.

Quamuis negandum non sit molliorem & laxiorem pulmonum substantiam, atque adeo corruptioni magis paratam, ad huius morbi generationem plurimùm conferre.

Hæc autem pulmonum vitiosa constitutio efficit interdum, vt nulla præcedente destillatione, nullo præcedente inflammatorio affectu, aut alia causa euidente, ægri in tabem incidant, ex solo partis vitio proprium alimentum corrumpente.

A tuberculo etiam in pulmone genito suppurato & disrupto phthisis interdùm generari solet. Est autem tuberculum pulmonis, tumor exiguus in quadam illius particula collectus.

Duplex illius genus ab Hippocr. constituitur *1. de morbis*, quorum vnum crudum tuberculum ab eo nominatur, quod nunquam ad suppurationem venit, sed sensim increscens spiritus vias præcludit, & tandem ægrotantem interimit.

Alterum est quod ad suppurationem venit, & vomica pulmonis nominatur. Fiunt autem dupliciter per fluxionem vel congestionem & materia collecta vel in cystide concluditur, vel sine vesicula in ipsa partis substantia. Vesiculæ illius densitas sæpè facit, vt huiusmodi vomica per multos annos in pulmone gestetur, nullis signis indicata, & nulla alia corpori noxa communicata, vndè Hipp. *Aph. 41. sect. 6. Quibus suppuratio in corpore existens non innotescit, iis ob crassitudinem puris aut loci non innotescit*. Ita vt multi omnia corporis munia ritè exercentes, rupta derepentè vomica è medio sublati sint, quorum exempla aliquot proponuntur à Fernelio *lib 5 de part. morb. & sympt. c. 10.* è quorum numero fuerunt duo medici qui nullis signis impendens periculum præuidere potuerunt.

Si pus è rupta vomica effluens in cordis ventriculos feratur, ægri subito intereunt, si verò ad bronchia transmittatur per anacatharsim expurgari potest, si corpus sit validum, & materiæ quantitas exigua, vtplurimum tamen relicto vlcere in pulmone phthisis inde exoritur.

Causæ etiam externæ ad huius affectus generationem concurrere possunt inter quas principem locum obtinet contagium; hic enim morbus est valde contagiosus, ita vt videamus vtplurimum vxores maritis phthisicis assiduò inseruientes, eodam affectu corripi, & vice versa. Sic etiam liberi eiusdem familiæ ex eodem affectu sigillatim intereunt, non solùm propter impressam labem à semine parentum, sed etiam propter frequentationem illius qui primus hoc affectu laborauit.

Inter consanguineos enim faciliùs, & promptius communicatur huiusmodi contagium: vt tutum non sit fratribus, aut sororibus fratris, aut sororis phthisi laborantis, cubiculum ingredi Siquidem μιάσματα illa, quæ a phthisicorum pulmonibus exhalant, & cubiculi totiùs aerem inficiunt, ab alijs, (præcipue dispositionem aliquam ad hunc morbum habentibus,) in pulmonem attracta, similem in eo dispositionem generant.

Aliæ verò causæ externæ sunt primò aer impense calidus aut frigidus; calidus enim humores acres in capite contentos fundit, & liquat, & in pulmonem præcipitat. Frigus constringendo & comprimendo eiusdem humoris defluxum promouet. Sed maxime noxius est aer in primis autumnalis, qui inæqualitate frigoris & caloris acres & salsas destillationes concitat, vnde apud Hipp. *Aph. 10. sect. 3. Autumnus tabidis malus*. Secundò ad phthisim producendam maxime conferunt cibi potusque acres & salsi, & qui caput vaporibus huiusmodi replent, ac denique omnes aliæ causæ tum internæ, tum externæ, quæ hæmoptoen inducere solent, cū ea plerumque in phthisim degeneret.

Inter causas antecedentes præcipue recensentur humores vitiosi in toto corpore collecti, qui vbi à causis externis commouentur, ad cerebrum transmittuntur, & inde in pulmonem confluunt Huc pertinet mensium, hæmorrhoidum aut alterius euacuationis consuetæ suppressio, quæ materiam catarrhis & fluxionibus suppeditat.

Prædictæ causæ hunc affectum inducunt, præcipue in dispositis qui ῥαιβώδεις & πτερυγώδεις ab Hipp. nominantur, qui habent pectus angustum & depressum, collum oblongum, & scapulas alatas, quibus si pulmonis mollities & hæreditaria dispositio accedat; ineuitabili fato, eos ex hoc morbo concidere necessarium est. Sunt etiam ad phthisim dispositi qui caput habent debile, quod facile superfluis humoribus impletur, eosque ad spiritus organa demittit.

Veræ & proprie dictæ phthiseos differentiæ aliæ non sunt quam quæ à causarum varietate desumuntur. Hipp. tamen plures tabis species proponit notatu dignissimas, quæ non ad veram phthisim, sed ad tabem generaliter sumptam reduci debent, & sine pulmonis exulceratione contingunt Ac primùm *lib. 6. epid sect. 8 text. 47.* tabem ex gonorrhœa proponit historia sequenti. *Satyrus in Thaso cognomento grypalopex cum esset annorum circiter viginti quinque, semen per somnum effudit sæpè, & interdiu quoque sæpè ipsi prodibat: cum autem ad trigesimum peruenisset, tabidus fiebat, & mortuus est.* Ex continua autem & superflua seminis profusione corporis alimentum surripitur, vnde partes solidæ absumuntur & exsiccantur; ac tandem in tabem incidunt.

Alia tabis species proponitur ab Hippocr. *2. de morbis*, tabes dorsalis appellata, quæ fit ex nimia venere corporis habitum vniuersum absumente, solidisque partibus alimentum subripiente hæc recenter sponsis effrænatæ libidini deditis solet contingere, & est præcipua tabis dorsalis species, quatuor enim illius species in Hippoc. scriptis reperiuntur. Prima est iam descripta ex immodica venere oriunda. Secunda describitur *lib. 2. de internis affectionibus text. 13.* pendens à nimia sanguinis, & nutrimenti copia in medullam spinalē irruente, ex qua calor eius innatus, ac facultates omnes obruuntur, ac suffocantur. A sanguinis autē copia enaciari corpus docuit Hip. *5. in historia viri in Oeneade*, qui cū ab alimentis non restautaretur, sed in dies magis contabesceret, vena secta in vtraque manu, sanguineque extracto quovsque exanguis redderetur, hoc solo remedio perfecte liberatus est, cum omnia incassum anteà tentata fuissent. Tertia species loco citato proposita est, quando spinalis medulla reficcatur, & inde totum corpus arescit & contabescit.

Huius autem exficcationis causę in Hippocratis doctrina duæ inueniuntur. Vna est obstructio venarum, quæ ad spinam tendunt, quarum humore nutritur, eoque deficiente, reficcatur. Altera est bilis influxus a capite in spinam, quem Hipp *lib de locis in homine proponit*.

Quarta describitur *in libro de locis in homine*, quę fit ex distillatione in medullam spinalem irruente, his verbis: *Porro cum retrò in spinam fluxio processerit, tabes fit huiusmodi: lumbos dolet, & interiores capitis partes vacuæ videntur ipsi esse*. In eodem etiam *libro numero* 18. hæc habentur. *Cum vero in medullam fluxio contigerit, tabes occulta ac inconspicua exoritur*. Occultam eam dixit, quoniam hinc languescente corpore morbi causa non ita facile patet. Inconspicuam autem, quia nec destillationis, nec tabis nocumenta, destillatione in medulla spinali firmata, & non vltra progrediente ensibus clare deprehenduntur. Desinit tamen esse occulta & inconspicua, si fluxio non in ola spinali medulla firmetur, sed vltra progrediens in os sacrum, & coxendicem irruat. Tum enim euidentior apparet distillatio, & dolores, ac motus impedimenta cum summa animi dimissione, prodeunt.

Hęc ab eodem Hippocrate clariùs explicantur *li. de glandulis numero* 10. his verbis: *Alius morbus oritur ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam: inde autem in os sacrum impetum facit, quo medulla ipsa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula, siue iuncturas deponit & si tabem fecerit, homo marcescit, atque hoc modo contabescit & viuere non expetit. Statim enim scapulæ dolent amboque pedes, ac crura consequuntur, & semper tandem pereunt multo tempore curati. Sic deflorescit homo, ac moritur* Hæc tabis species à Medicis obseruanda est, quia aliquando in praxi occurrit, & iis præcipue contingit, quibus nerui languidi & labefacti, huiusmodi fluxiones facile recipiunt.

Ad tabis species etiam referri potest tabes ex inedia & fame: cuius mentionem facit Gal. *lib. de Marasmo*, cum du-

deficiente nutrimento corpus absumitur, & contabescit. Deficit autem nutrimentum in solidis partibus, non solùm ob ciborum penuriam, quos ventriculus concoquit, & ad hepar generando sanguini, totius corporis alimento, transmittit. Sed etiam quando chylus in ventriculo sufficienter concoctus, venas maslaraicas peruadere non potest, propter graues earum obstructiones; vt in strumis laborantibus sæpissimè contingit, quorum mesenterium vtplurimùm glandulis refertum est; à quibus venæ lacteæ comprimuntur, vnde totum corpus contabescit, & illi tabidi moriuntur.

Priuantur etiam partes solidæ necessario alimento, quando sanguis fuliginosus, & parum nutritioni idoneus in venis congeritur, qui nisi per epicrasim curentur, vt docuit *Gal. quinto, meth.* omninò insanabiles sunt, & ineuitabiliter tabidi euadunt. Ac denique Gal. *lib. de Marasmo, decimo methodi*, & alijs in locis tabem proponit ex inflammatione manifesta, vel occulta, ex syncope cardiaca, vel stomachica, & alias minus frequentes, quæ dictis locis videri possunt.

Veræ phthiseos signa diagnostica, alia imminentem, alia incipientem, alia verò confirmatum affectum ostendunt. Quæ omnia graphicè describuntur ab *Hipp. 1. de morbis*.

Imminentis phthiseos signa proponuntur ab Hipp. lib. prædicto text. 9. his verbis.

Fit autem & suppuratus si pituita à capite in pulmonem destillet. Et primum quidem vtplurimum latenter defluit, tussimque tenuem exhibet, & sputum paulo amarius solito, & aliquando tenuis adest calor. In hac sententia quatuor signa continentur phthisis imminentis.

Primum signum est, quod fluxio à principio latenter defluat ad pulmonem. Quia tunc temporis materia destillans quantitate est pauca, quia tenuior humoris portio quæ defluit per parietes asperæ arteriæ, non irritat pulmonem, qui alioqui à principio magis reluctatur, nondum à morbo labefactatus: vnde fit vt cùm ex his minima sequatur læsio, hæc materia dicatur latenter defluere.

Secundum signum est, quòd humor ille defluens tussim tenuem excitat. Cùm enim in principio paucus sit, & tenuis leuem tantùm tussim excitare debet.

Tertium signum est, quod sputum amarius solitò appareat. Quia humor defluens pulmoni exulcerando idoneus dulcedinis, acrimoniæ, vel salsedinis particeps esse necessariò debet; quæ qualitates vlteriori calore, & præternaturali alteratæ in amaram qualitatem degenerant; notum enim est dulcia & salsa dum præter modum coquuntur, amaritudinem contrahere. Cùm autem calor ille præternaturalis in principio non sit valdè intensus, ideo sputum leuem tantùm præ se fert amarorem, & subamarum tantùm efficitur,

Quartum signum est, quòd aliquando tenuis adest calor; est quandoque illis al quæ accedunt febres, leuiores tamen, & non vehementes. Cùm enim materia non sit conculcata, sed potiùs ex diuturna mora, & ex loci continentis calore præternaturali aliquam concipiat putredinem, hinc febris non potest esse intensa; habet enim materia putrescens multa spiracula, per quæ difflari potest: quare non est mirum quod à principio febres non vrgeant, & sint leniores.

His signis ab Hipp. propositis adiungere possumus malam thoracis conformationem, & ætatem iuuenilem. Si enim illa duo cum prædictis concurrant, phthisim in procinctu esse, certo pronuntiare possumus.

Praua thoracis conformatio in ijs reperitur qui habent thoracem angustum & scapulas prominentes alarum modo, & in similitudinem auium, partem thoracis anteriorem angustam, posteriorem autem latam habent, quare & paruitatem & malam conformationem thoracis simul possident. Thoracis angustia penuriam caloris natiui, mala conformatio eiusdem imbecillitatem significat. Si enim calidum insitum plurimùm ac vegetum fuisset, thorax amplus & magnus, extensa ab eo validè materia formatus fuisset; tanta autem & talis est hæc dispositio ad tabem, vt eam Hippocrates natiuam tabem appellauerit, quod ab initiis ortus primordijs, & naturæ principijs concepta sit. Quamobrem necessarium ferè videtur ita affectos in phthisi tandem incidere, nisi ab alijs grauioribus morbis præueniantur. Notandum enim est obiter eos qui talem habent dispositionem, si graui aliquo & acuto morbo corripiantur, vtplurimum interimi. Cùm enim in his calor natiuus existat paucus in quantitate, & debilis in virtute, causis morbificis vehementibus facilè succumbit. Ideò cautiores Medici in huiusmodi naturis & habitibus, si graui aliquo morbo corripiantur, mortem potius quam salutem, aut saltem graue periculum præsagient.

Aetas verò iuuenilis in dispositis ad hunc morbum producendum maxime est idonea, quam definit Hipp. *Aph. nono, sectione quinta*, a decimo octauo anno ad 35. in illa enim ætate adest maxima sanguinis copia ruptioni venarum efficiendæ idonea: adest etiam eiusdem sanguinis tenuitas, & acrimonia, apertioni, aut erosioni vasorum producendæ disposita. Contra verò in pueris catarrhi humido multo hebetantur; in senibus frigore torpent; cum in media ætate propter rationes dictas, frequentius exulcerent. Adde quod in adolescentia & iuuentute plurimi errores committuntur in victu, a quibus prauorum humorum copia cumulari solet, & praua qualitas massæ sanguinis induci; tum etiam ob vehementiora exercitia in cursu, lucta, saltu, armis, & insolatu, ruptio vasorum in pulmone, & ab ea phthisis excitari potest.

Incipientis phthiseos signa proponuntur ab eodem Hippocr. *de morbis antea citato textu* 10 his verbis: *Temporis autem progressu exasperatur pulmo, & intus vlceratur à pituita inhærente, & putrescente, & grauitatem exhibet pectori, & dolorem acutum ante, & retrò, caloresque acutiores in corpus incidunt, & pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maxime ex capite, caput verò calefactũ ex corpore, & hæc putrescentem subcrassam spuit.* In hoc contextu sex signa continentur phthiseos incipientis.

Primum signum est, quod temporis progressu, exasperatur pulmo; hoc est tussis vehementior, & molestior efficitur, procedente enim morbo destillatio inualescit, ab eaq; pulmo lancinatur, atque irritatur ad expulsionem rei noxiæ. Quæ quidem tussis non solum a materia fluente excitatur, sed etiam ab ea quæ antea fluxa est. Cùm enim illa sufficienter non expurgetur, diuturna mora putredinem contrahit, & prauam concipit qualitatem, a qua pulmo magis irritatur ad expulsionem, vnde tussis vehementior exoritur.

Secundum incipientis atque fientis phthiseos signum est grauitas thoracis, quæ ex materia ex pulmone congesta exoritur. Licet enim pulmo ex se parum aut nihil sentiat, & dolorificos affectus in se ipso non percipiat; quia tamen thoraci per membranas alligatur, ideò illi grauitatis sensum communicat, quando à maiore copia grauatur.

Tertium signum est dolor acutus ante & retrò. Materia enim in pulmone contenta etiam praua qualitate grauitatis sensum infert, sed non solùm quantitate & putredine, pulmonis membranas pungit, & vellicat, vnde acutus dolor exoritur, dolor enim membranis proprius, pungitiuus est. Percipitur autem ille dolor ante & retro; quoniam hæ membranæ sterno alligantur ex parte anteriore, & dorso ex parte posteriore. Infertur etiam talis dolor à molestissima tussi, quæ tussis, ratione ingentis molestiæ, & turbationis quam infert, maligna & ferina ab Hippocrate nominatur.

Quartũ signum est, quod calores acutiores in corpus incidunt, hoc est, febres insignes, & vehemẽtes superueniũt. Cũ enim in progressu morbi maior ex diuturniori mora materiæ morbificæ, putredo inducatur, maiores inde febres excitari necesse esse. Quamuis enim in solo pulmone ab initio materia illa putrescat, attamen ex suppuratione in thorace facta, & vlcere superinducto, putredo humoribus in venis existentibus communicatur; quibus putrescentibus, varia putridarum febrium genera exoriuntur, & hæ febres de putridarum genere sunt, tot genere diuersæ à febricula illa, quæ ab vlcere pulmonis excitatur ex putridis vaporibus ab eo in cor translatis, quæ febricula cum temporis progressu in hecticam degenerat & ideo in phthisicis complicatio febris hecticæ cum putrida plerumque annotatur.

Quum-

Quintum signum est, quod magna pituitæ copia descendat a cerebro in pulmonem, quod indicauit Hippocr. caussam referens magni illius defluxus, quoniam scilicet pulmo a calore ad se trahit pituitam ex toto corpore. Hinc patet humores in toto corpore contentos fieri materiam fluxionis continuæ, & copiosæ, quæ phthisicos infestat. Pulmo ex putredine concepta caliditatem contrahit, cuius ministerio pituitam attrahit a cerebro, cerebrum verò a toto corpore: & hæc est vna ex præcipuis extenuationis & consumptionis totius corporis causis. Humores enim omnes tum praui tum laudabiles ad illas partes deferuntur, sicque totum corpus exhauritur.

Sextum signum est, quod æger pituitam putrescentem, subcrassam expuit; quandoquidem materia fluxa iam putredinem concipit, & superueniente vlcere, necessario pus ex eo excernit; & ideo purulentum sputum screatur. Est autem pituita subcrassa, id est inter crassam, & tenuem mediocris; quia cum ex mora quam facit in pulmone crassitiem acquisierit, admixtione saniei, quæ ex vlcere pulmonis exudat, tenuior efficitur; atque adeo mediocrem quandam crassitiem acquirit cuius ratione subcrassata ab Hippocrate nominatur.

Prædictis signis ab Hipp. propositis hoc tanquam certissimum adiungendum est, nempe corporis extenuatio cum febre lenta, & continua. Nam præter febres putridas supra enumeratas quæ per vices accedunt, & recedunt, & ex humoribus in venis putrescentibus oriuntur, adest semper febris lenta, & assidua ex vaporibus ab vlcere ad cor continuò translatis, quæ nutritionem in toto corpore corrumpit eique calidam siccamque intemperiem imprimit, vndè extenuatio necessario consequitur.

His etiam adiungendi sunt sudores nocturni, quibus vt plurimum phthisici vexari consueuerunt, similiaque somno corripiuntur. Per somnum enim calor concentratur & pulmonis inflammationem auget; ex calore autem intus augescente magna fit euaporatio quæ in cute condensatur, & in sudorem vertitur.

Addi etiam possunt rigores frequentes nullum typum seruantes, qui ex puris acrimonia membranas vellicante oriuntur.

Ac denique addi potest sputi dulcedo, quæ in pure incipiente generari solet, siquidem illa est principium salsedinis.

Factæ denique ac confirmatæ phthiseos signa proponuntur ab Hippocrate *lib. prædicto textu vndecimo* his verbis. *Quanto vero magis tempus progreditur, tanto magis pus sincerum expuit, & febres acutiores fiunt, & tussis frequens ac fortis, & inedia vexat, & tamen aluus inferne turbatur: Turbatum autem a pituita, pituita vero de capite descendit. Hic cum ad hoc peruenerit perit.* His dictis quinque signa confirmatæ phthiseos continentur.

Primum signum est, quod sputum redditur magis purulentum, imò pus sincerum expuitur.

Secundum signum est, quod febres fiunt vehementiores, & acutiores, putredine semper vlterius procedente, & vlcere magis sanioso, ac purulento reddito.

Tertium signum est, tussis frequens ac fortis; id est, frequentior ac fortior quam antea fuerit. Frequentior quidem quoniam plurima est irritatio, pauca vero expurgatio; vnde natura iteratis vicibus perficere conatur, quod vnica non potest. Fortior autem est tussis non solùm quia maior puris acrimonia facultatem expultricem acrius stimulat; sed etiam quia emaciatis solidis partibus, thorax quo ad cauitatem amplior factus est, vndè fit tussis quædam rauca, & resonans, vt in illis rebus contingit quæ ex cauo & recondito loco resonant.

Quartum signum est, inedia seu inappetentia, quæ ægrotantes vexat, & maiorem corporis extenuationem inducit. Fit autem illa inappetentia ex eo quod distillatio a capite, defluens, non solum ad spiritualia membra descendit, sed etiam naturalibus partibus communicatur, ventriculo presertim, cuius orificium indè labefactatum, functionem propriam nimirum appetentiam amittit. Adde quod ex putridis exhalationibus, quæ partim ratione febrium putridarum, partim ratione putridæ pulmonum affectionis, oriventriculi communicatur, appetitricis facultatis robur destruitur.

Quintum & vltimum signum est alui fluxus, qui a pituita ex capite defluente producitur, vndè successu temporis ventriculum, & intestina labefactantur, ac facultas retentrix debilitatur, hincque alui fluxus exoritur, qui ad interitum ægrotantem deducit vt in prognostico fusiùs dicetur.

His signis ab Hippocr. propositis adiungenda sunt alia. Primum est summa totius corporis extenuatio, ita vt in illo statu caro musculosa vniuersa absumpta sit, & ossa omnia se prodant, sola cute contecta. Hinc vngues incuruantur absumpta carne, quæ in summis digitis existebat, vnguesque fulciebat.

His etiam addenda est respiratio difficilis, tum quia facultas est debilis, tum quia bronchia pulmonis, a materia putrida & purulenta obstruuntur; tum quod ipsum viscus maiori parte consumptum & putrefactum, aerem sufficientem non trahit ad cordis refrigerium; ita vt quod vnica respiratio præstare non potest, pluribus atque iteratis perficere conetur.

Ac denique addendum est quod in phthisi confirmata, & interitum vergente capilli defluunt, malæ liuescunt, nisi quod post cibum eleuatis sursum vaporibus rubescunt; pediculi magna copia generantur, & pedes intumescunt.

Neque tamen in eo statu tanta signorum speculatione opus est. Si quis enim vel plebeius (inquit Aretæus) hominem viderit pallentem, imbecillem tussientem, macie confectum, hunc vera phthoe laborare pronuntiat.

Aduertendum tamen est diligenter, quod in praxi maximi est momenti, catarrhum contumacem in pulmonem defluentem sæpe veram phthisim ementiri: siquidem pituita putrida puris æmula per tussim excernitur, hinc ex putredine fiunt febres, ac corporis extenuatio consequitur: attamen ita affecti diligenti curatione adhibita facilè liberantur. Ideo attente distinguendus est hic affectus a vera phthisi, quod fit præcipuè distinctione pituitæ putridæ a vero pure. Quæ distinctio his præcipue signis perficitur; quod videlicet pus coloris est cinerítij & minus album quam pituita, & interdum varij coloris, & in aquam tepidam projectum, fundum petit in eaque dissoluitur. Pituita verò aquæ innatat, & propter viscositatem cohæret ac minime dissoluitur: si vero sputi portio dissoluatur, alia vero minime, tale sputum fit ex pure cum pituita mixto, quod vt plurimum in physicis contingit.

Quod ad prognosim attinet recentis vlceris pulmonis sanatio difficillima est, inueterati omnino impossibilis: quia, vlcus continuo pulmonis motu, & tussi magis laceratur, tantum abest vt coalescere valeat. Tum medicamentorum vis longo tractu fere exolescit & deperdita pulmonum substantia nulla arte resarciri potest. Adde quod vlcus, sputum, febris & macies contraria remedia exposcunt. Illa enim quæ vlcus exsiccant, sputum impediunt, febrem augent, & maciem: humectantia verò quæ febri & maciei obsistunt, vlcus sordidus efficiunt. Interdum tamen quibusdam vlcus sanatum videtur, crusta superinducta, quæ tamen leui occasione decidens, morbum renouat, ægrumque ad priorem statutum reducit.

Phthisis quæ ab vlcere paruo & non diuturno prouenit, licet curatu difficillima sit, non est tamen omnino incurabilis, si curatio idonea mature adhibeatur & non pauca curatorum phthisicorum exempla apud obseruationum collectores reperiuntur. Spem autem aliquam curationis præbere possunt, vires robustæ, sputum album, æquale, vnius coloris, & quod facile expectoratur. Si humor a capite desinens ad nares conuertatur, indeque febris remittatur: si appetitus vigeat: sitis absit: aluusque quotidie compacta: & assumptis conuenientia deponat. Si æger bono habitu præditus sit, in ætate puerili, aut pectus habeat amplum & hirsutum.

Quibus phthisicis sputum grauiter olet, aut alui fluxus superuenit, aut sputum supprimitur, aut facies Hippocratica apparet, mors in propinquo est, docente Hipp. 1. *prognost. & Aph. 11. & 12. sect. 5. & Aph. 16. sect. 7.*

Phthisis acuto morbo superueniens breui interimit, Ab aliis vero causis genita chronica interdum euadit, & ad multos annos perseuerat. Refertque Auicenna se mulierem phthisi.

chisicam vidisse quæ per 23. annos vixerit & Matthæus de Gradi dicit aliam mulierem phthisicam quæ circa furnum & ignem quotidiè occupabatur, plus viginti octo annis vixisse.

Curatio huius affectus, vt anteà dictum est, plurimum impossibilis est. Si nimirum affectus altiores egerit radices; quia tamen incipiens, affectus interdum curari potest, & multò facilius, imminens in ijs scilicet qui ex dispositione hæreditaria in phthisim incidere procliues sunt; nondùm tamen in eam inciderunt; Ideò prophylactica curatio prius proponenda est, postea verò affectus iam geniti cura erit instituenda.

Ad corrigendam igitur prauam illam in tabem propensionem, conuenit victus refrigerans & humectans, & ea omnia quæ sanguinem corrigere eumque mitem ac blandum reddere possunt, omnemque illius acrimoniam & salsedinem corrigere, qualia sunt aquarum dulcium balnea, lactis vsus & cibaria similis naturæ. Tum etiam decoctum radicis chinæ in potu ordinario exhibitum. Sed multò efficacius erit decoctum santalorum, quod non solùm in curatione tabis instantis, vel incipientis; sed etiam in distillationibus salsis, præcipuè autem tenuibus, in diuturnis sanguinis fluxibus, ab illius ardore productis, miranda præstat: & fit simili omninò ratione, quo guaiaci decoctum componi solet, idque vel in aquis stillatitijs, modo addita portioni vini, vel albi, vel rubri, pro ratione affectus. Paratur autem decoctum santalorum vt guaiaci decoctum, cum primarium, tum secundarium, & eodem modo exhibetur. His addenda est mutatio aeris, quæ ad imminentis affectus præcautionem, & incipientis curationem plurimùm potest. Ac denique illa conuenient remedia quæ in morbi iam facti curatione primo loco vsurpanda proponere agredimur.

Tota igitur iam factæ & confirmatæ phthiseos curatio versatur in vlceris abstersione & coglutinatione, causarum producentium, vel fouentium ablatione, febris lentæ & hecticæ oppugnatione, ac consumptionis restauratione.

Primò igitur, quia cacochymia redundans in corpore vlcus pulmonis fouere, & augere solet, blandis purgantibus auferenda est, per interualla repetitis, quandiu corpus non est valdè consumptum. Eæque purgationes componantur ex rhab. manna, cassia, aut syrup. rosac. in hunc modum.

℞. Hordei integri P. ß. liquirit. rasæ, & passul. mundat. ana ℥. iij. iuiubar. p ij flor. buglos. & violar. an. P semis. Coquantur ad ℥. iij. In colat dissolue rhab. in aqua scabiol cum santalo citrino infusi scrup. iuj. mannæ ℥ j. syrup. rosac. ℥. semis. Fiat potio.

Vel mannæ ℥. ij. cum iusculo pulli, aut communi exhiberi poterunt.

Vel parari potest bolus ex cassiæ ℥. j. cum puluer. liquirit. scrup. j.

In principio phthiseos valentiora etiam purgantia vsurpari possunt, ad catarrhum acrem, & salsum, præcipuam vlceris causam, potentius reuellendum: qualia in catarrho calido proposita sunt.

In eodem etiam phthiseos principio, antequàm corpus sit emaciatum, conuenit venæ sectio, ad febrem temperandam, & humoris acrimoniam demulcendam.

Ab ipso etiam curationis initio catarrhus, si affectum istum foueat, sistendus, & à pectore auertendus est: alioqui frustrà cæteris remedijs pugnatur. Huic autem negotio conferunt ea omnia, quæ in catarrhi calidi curatione proposita sunt.

Ac præter illa remedia setaceum ceruici admotum summè est efficax. Refertque Fabricius Hildanus, se nonnullos phthisicos hoc præcipue remedio curasse.

Tandem ad vlceris ipsius curationem veniendum est. Cui vsui maxime conferunt, quæ abstergunt, consolidant & expectorant. Ad hanc rem infinita vsurpari solent medicamenta. Efficacissima verò sunt quæ sequuntur.

Lac omnes intentiones ad phthisicorum curationem propositas adimplet. Abstergit serosa sua parte, conglutinat caseosa, corpus nutrit & reficit butyrosam. Cùm autem varia sint lactis genera, omnibus preferendum est muliebre, vtpote naturæ nostræ magis familiare, vtiliusque erit si ex ipso vbere sugatur. Hujus vsu se aliquot restitutos vidisse testatur Platerus ex ijsque vnum non solum conualuisse, sed etiam tantas vires recepisse, vt ne lac sibi in posterum deficeret, nutricem de nouo impregnarit.

At quia multi ab eo lacte abhorrent, vsitatius est asininum. Quod quia valde serosum est, facile venas penetrat, & vlcus optimè detergit Huic verò succedit caprillum. Asina nutriatur folijs plantag. rubi, vitis, polygoni, gramine, hordeo & secali Lac autem recentissimè mulctum, & adhuc calens hauriatur. Idcircò inducta propè cubiculum asina, in vas calefactum mulgeatur. Assumatur primum in parua quantitate ad ℥. iij. vel iv vt ventriculus illi assuescat, quantitatem illius sensim augendo vsque ad ℥. vuj. x. & ℔ j. Ne verò acescat, aut coaguletur in ventriculo, vtque pulmoni magis fiat amicum, saccharum rosaceum ei permisceatur ea proportione, vt ad lactis ℥. viij. sit sacchari ℥ j. Post assumptum lac non dormiat æger, sed leui deambulatione per cubiculum se exerceat. Non prandeat, donec lac benè coctum à ventriculo secesserit, & æger fame prouocetur ad cibum. Vt denique lac commode vsurpari possit, non debet adesse magna febris, aut dolor capitis, aut hypochondriorum tumor, aut biliosus alui fluxus, iuxta Aph. Hipp 64 *sect.* 5.

Vulgò sumitur lac semel tantum in die; sed melius est bis in die sumere. Et adhuc melius, si æger solo lacte nutriatur. Nam præterquam quod in maiori copia sumptum, maiores exerit effectus; magnum vitatur incommodum, quod ex iusculis & carnibus cum lacte permixtis exoritur, facile enim putrescunt. Si ergo in morbo desperato curatio tentanda sit, exhibeatur lac, præmissa purgatione, sexta quaq; hora addita manu Christi perlata, & corallata. Et ne vires deficiant; per interualla potionibus lactis intermedia capiat distillatum restaurans; & continuetur hæc methodus, donec vires refici videantur.

Saccharum rosatum phthisicis vtilissimum est, tum etiam conserua rosar. Cuius vsu refert Auicenna quandam mulierem phthisicam, & desperatam, ita curatam fuisse, vt non solùm sana, sed etiam pinguis redderetur.

Eadem testatur Mesuæus multos fuisse restitutos; præcipitque, vt conserua rosar. recens sit, non excedens vnum annum, magna quantitate, & frequenter assumatur, cum medicamentis, cibis & potibus, tum etiam per se omni hora. Prius tamen mundificantia vsurpentur, quia materiam purulentam & excrementitiam in pulmonem retinet.

Quoties vero contingit restringi anhelitum, aut sputum supprimi, expectorantia vt syrup. de hyssopo, de tussilag. eclegmata, & similia vsurpentur.

Si denique contingat calefactio propter desiccationem, detur syrup. violac. iuiubinus, mucilago seminis psyllij, cydoniorum & similia.

Saccharo rosac. se quosdam vidisse curatos, testantur Montanus, Valeriola, & Forestus, quo ęgri in maxima quantitate vtebantur. Quidam Pharmacopœus phthisicus nobis notus, ingentem sacchari rosacei quantitatem sibi ipsi præparabat; idque perpetuo comedebat, & hoc solo remedio sanatus est.

Phthisicis etiam maxime confert infusum ex millefol. torment. pimpinell. & conserua rosar. in B M. paratum, & in cap. de sputo sanguinis descriptum, si per xx dies illius vsus continuetur.

Decoctum bugulæ in iusculo veruecis, phthisi & internis vlceribus mire prodest; parùm & clementer ventrem laxat, contra naturam consolidatum.

Trallianus l. 7. c. 1. se multos phthisicos curasse gloriatur vsu lapidis hæmatitis. Cuius præparationem & vtendi modum proposuimus in curatione sputi sanguinis.

Syrupus ex succo hederę terrestris commendatur à Quercetano, eiusque descriptio talis est.

℞. Succi hederæ terrestris ℔ ij. ß. Digeratur vt purificetur ad ignem B. M. Huic succo perfectè depurato adde sacchari rosat. ℔ j. pondiat ℥. iv. Coquantur in syrupum, quo vtatur æger ex cochleari.

Huic etiam syrupo idem Quercetanus flores sulphuris admiscet, ad consistentiam looch, de quo exhibet quater in die, eoque se multos phthisicos desperatos, & proclamatos restituisse gloriatur.

Syrupus ex florib. hyperici per infusionem præparatus in

B. M.

B. M. huic etiam affectui, quemadmodum omnibus visceribus internis consolidandis conuenientissimus est.

Syrupus de symphyto optimus: Nam detergit, consolidat, & astringendo roborat; tum etiam radix symphyti decocta in iusculo.

Hydromelite sequenti quosdam phthisicos fuisse curatos à nonnullis asseritur.

℞. Rad. chinæ in taleolas sectæ Vnc. vj. rad. tussilaginis idoneo tempore collectæ Vnc. iij. rad. bardanæ, & garyophyllatæ, ana vnc. iij. rad. enulæ camp vnc. ij. fol. pulmonariæ scabiosæ totius, veronicę vtriusque, vlmariæ, nummulariæ, ana M. ij. capillar. omnium ana M. j. summit. floridarum bugulæ, betonicæ, flor. herbæ paralyseos, & veronicæ rubræ, ana P. iv. hederæ terrestris totius M. iij iuiubar. dactylor. sebesten, passul mundat. ana Vnc. j. ß. liquirit. hispanicæ Vnc. j. ß. Omnia debitè concisa bulliant debito ordine in aquę fontis purissimæ ℔. xxxij. ad mediæ partis consumptionem, subdito calore lento. Colaturæ clarificatæ adde mellis Narbonensis ℔. iv. Coquantur iterum despumando ad supernatantis oui terminum. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinam. inter. ℥. ß. sem. coriandri Drach. vj. ß. anisi & fœniculi dulcis, ana Drach. iij. Ponatur liquor in dolium satis capax, & sinatur fermentari; quod promptiùs fiet si dolium in sole manserit, hoc enim modo intra 40. dies satis erit fermentatum: alioqui multò longius tempus necessarium est. Semper autem vas apertum, & plenum seruari debet vt optime despumetur. In hunc finem maior quantitas hydromelytis conficienda est, quàm quæ in dolio contineri possit. Imo verò si morbus vrgeat, recens, & non fermentatum vsurpari potest, dum aliud in dolio fermentatur; quod etiam dupla, vel tripla quantitate componi poterit, quia per plures menses est vsurpandum. Huius capiat æger bonum haustum bis aut ter in die.

Syrupus sequens paratu facilior eximias habet vires.

℞. Succor. hederæ terrestris, veronicæ & card. bened. depurat. an vnc. viij in quibus bulliant leuiter fol. adianthi, polytrich. scabiosæ, & lactucæ, an. M. sem. In colat. dissolue sacchari albiss. ℔. j. sem. fiat syrupus perfectè coctus addendo in fine extracti iuniperi Drach. iij. succi liquirit & extracti card. bened an. ℈. iv. Capiat ęger cochl. j. hora vna ante prandium, & ante cœnam, & in ingressu lecti.

Cardanus se multos phthisicos etiam desperatos restituisse testatur sequenti regimine. Vt scilicet non vtatur ęger alio alimento, quam hordeato sine iusculo carnium confecto. Potus sit aqua saccharata. Et singulis diebus manè capiat Vnc. iv. decocti caudarum, & brachiorum cancrorum fluuiatilium facti in aqua hordei cum sacchari Drach. ij.

Admiratione dignum est, quod testantur Arcæus Ingrassias, Fracastorius, & Erastus, se multos phthisicos curasse, vsu decocti ligni sancti, per longum tempus continuato; cum illud ratione caussæ antecedentis, humoris scilicet calidi & acris, maximè aduersum videatur.

Refert Auenzoar, ab auo suo quendam phthisicum perfectè curatum fuisse, cibando cum pane benè fermentato cum oleo oliuarum. Tum etiam seipsum alium ægrotantem eodem morbo, eadem ratione liberasse.

Puluis sequens à Valesco de Taranta valdè commendatur, & Haly Abbati tribuitur: eoque præcipue verum phthisicum se restituisse affirmat. Eodemque Forestus fratrem proprium curasse testatur.

℞. Sem. papau. albi Drach. x gummi arab amyli, tragacanth. an. Drach. iij. sem. portulac. sem. maluæ, ana Drach. v. sem. cucurb. melon. cucumeris, citrulli, cydonior. mundar. ana Drach. vj spondij, succi liquirit. ana Drach iij. penidiar. ad pondus omnium, fiat puluis; dentur omni mane Drach. cum syrup. de papau. vel iuiubino. Eo etiam vtatur æger in hordeatis, amygdalatis, alijsque cibis.

Capiuaccius & Claudinus probant oleum vitrioli ad vlcus exsiccandum, ad guttas ij. vel iij. cum aqua rosar. vel succo plantag & modico saccharo.

Crollius etiam valde commendat elixir proprietatis, quod ex spiritu sulphuris, cum spiritu vini, myrrha, aloe, & croco componitur.

Chymici medicamenta ex sulphure, vt flores, lac, & balsamum maxime laudant, vt in eorum scriptis videre est. Illorum vsus commodissimus talis esse potest.

℞. Florum sulphuris, & thuris puluerat. ana ℈. j. Includantur pomo appiano excauato. Coquatur pomum, & saccharo conspersum comedatur ab ægro, mane per viij. aut x. dies Vel

℞. Conseruæ rosar. antiquæ, diamarg. frig. diapenid. ana ℥. j. flor. sulphur. pulnerat. ʒ. iij. Cum melle despumato, fiat opiata, de qua capiat magnitud. auellanæ, bis aut ter in die. Vel

℞. Flor. sulphur. ʒ. iv. sacchar. in aqua rosar dissoluti ℥. iij. Fiant tabellæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Lactis sulphur. ʒ. ß. magisterij perlat. & coral. ana ℈. ß. emuls. sem. melon. cum aqua tussilag. vel veronicæ factę ℥. ij. iulep rosac. ʒ. vj aquæ cinam. & manus Christi perlat. ana ʒ. ij. Misce, capiat cochlear vnum vel ij. singulis diebus mane.

Laudant etiam Chymici nonnulli antimonium diaphoreticum cum triplo salis petræ probe calcinatum, vt omnis vis vomitiua ablata fuerit. Quod singulis diebus exhiberi debet, in tabellas redactum cum saccharo rosaceo, vel cum conserua rosarum permixtum, vel cum alijs remedijs suprà descriptis.

Balsamum Peruuianum ad vlcera pulmonum sananda multum conducit, si eius gutta vna cum saccharo in pilulam redacta singulis diebus exhibeatur.

Puluis pimpinellæ ad Drach. j. cum iusculo singulis diebus exhibitus maximæ etiam creditur efficaciæ.

Pilulæ Ruffi à nonnullis commendantur tanquam efficacissimæ, sumendo Scrup. j. singulis diebus. Verùm in sequentem modum compositæ mirabiles edunt effectus.

℞. Massæ pilular Ruffi Vnc. i. antimon. diaphoret. & gummi guaiaci, an. Vnc. ß. cum balsamo Peruuiano fiat massa, de qua capiat Scrup. i. per mensem integrum.

Syrup. corallorum, & gelatina cydonior. huic affectui etiam maxime conducunt.

Rodericus à Fonseca decoctum santali citrini commendat, tanquam præstantissimum remedium ad fluxionem à pulmone inhibendam, quod parat in sequentem modum.

℞. Aquæ cichorii, acetosæ, ana ℔ iv. santali citrini minutim concisi Vnc. iii. Fiat infusio per vnam diem. Deinde fiat coctio in B. M. feruenti, obturato vase, per tres horas. Huius decocti capiat vnc iii. mane, & bibat in potu per 40. dies.

Omnia deniq; remedia, quæ ad venam pulmonis ruptam conglutinandam in hæmoptoes curatione proposuimus, huic etiam affectui prodesse possunt.

Suffumigia etiam vtiliter vsurpari poterunt, ad vlcus pulmonis potenter exsiccandum, & illa ore, naribusque frequenter attrahenda sunt. Compositio autem talis esse potest.

℞. Gummi hæderæ Drach. i. ʒ. thuris Drach. i. myrrhæ Drach. ß. succidi Scrup. i. benioini, styracis, ana Drach. ß. hypocist. Scrup. ii. sem. corriandri, rosar. rubr. santali rubri, ana Scrup. i. Puluerentur, & excipiantur mucilag. gummi tragacanth. vel resina laricea. Fiant trochisci, super prunas iniiciendi.

Vel simpliciùs fiant suffumigia ex thure, myrrha, mastiche, benioino, quę semper sint in thalamo, vt siccus aer & odoratus attrahatur.

Efficacius suffumigium, sed non nisi in robustioribus corporibus vsurpandum, ita componi potest.

℞. Gummi animæ, vel guaiaci ʒ. ii. tabaci indici ℥. ß. fol. siccor tussilag. ℥. i. hyssopi, marrubii albi, rorismar. auripigmentr, an. ʒ. iii. Fiat omnium puluis, cuius portiuncula indatur fistulæ, qua fumus tabaci hauritur; accendatur & hauriatur fumus bis in die, longe à pastu, & post dimidiam horam capiat dosim decocti sequentis.

℞. Rad. chinæ, & salsęparill. an. vnc. ß. fol. scabiosę tussilag. hederę terrestris, vlmariæ, capill. ven. & garyophyllatæ totius, ana M. i. hordei integri P. i liquirit. ras. & vuar. corinth. ana vnc. i Coquantur ad ℔. ii. Colaturæ adde sacchari rosac. ℥. iv. capiat ℔. ß. bis in die, vt dictum est.

Pro delicatioribus suffitus humidus vsurpari poterit, ex decocto herbarū cōpositus, qui processus vtilissimus est; sic enim

enim vires herbarum recta via ad pulmonem feruntur. Omnes autem pulmoni appropriatæ,& visceribus curandis idoneæ vsurpari possunt. Sequens formula pro exemplo habeatur.

℞. Tussilag. viridis M.vij.h. ſlopi M.ij Incidantur, & includantur in olla, cum tantillo aquæ; lutetur operculum perforatum in summitate, ita tamen vt foramen sit etiam lutatum. Immittatur olla in clibanum circa medium coctionis panis, qui cum extrahitur demittur olla, & aperto foramine imponatur infundibulum, atque ita per os attrahatur fumus in pulmones, per nares reijciendus. Mirabiliter mouet expuitionem.

Externus verò linimentum refrigerans, & leniens pectori admouendum est, mane & serò,

℞. Gummi tragacanth. & arabici, ana ʒ.j. Infundantur in aqua rosacea per diem & noctem; adde olei violac. Vnc.j. sem. butyri recentis Vnc. sem. salis prunellæ ʒ.ij. camphoræ ℈.j. lactis muliebris q.s. Misceantur in mortario, & fiat vnguentum.

Ad consumptionem reparandam, aut saltem impediendam, vel retardandam, præter victum analepticum, ad quem præcipue referuntur hordeata, amygdalata, pineata, oryzata, auenata, & instaurantia varij generis, quæ passim apud auctores inueniuntur; maxime conueniunt lac ab initio laudatum, & balneum aquæ tepidæ, vel ex decocto hordei mundati, & amygdalarum contusarum. Quod tamen præsenti catarrho non conuenit, aut quandiu febris putredinis particeps esse iudicatur, aut quando pulmo multis scatet excrementis.

Potus sit aqua saccharata, decoctum hordei, & liquiritæ infusum liquirit. hydromel tenue, vel leue chinæ decoctum.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER OCTAVUS.
DE AFFECTIBUS CORDIS.

PRAEFATIO.

Or varios patitur morbos, similares, organicos & communes, cùm tamen paucissimi sint, qui Medici curantis dictioni subjiciantur, quandoquidem viscus nobilissimum graues affectus diu ferre no potest, quin homo confestim de medio tollatur, sicque nullus remedijs locus relinquatur; Nos in eo quo omnes labores nostros ad vsum artis conferre tam diu constituimus, tres tantùm cordis affectus explicare decreuimus, qui frequentius in praxi medica occurrunt, & multorum remediorum apparatu oppugnari possunt. Atque adeò tria illius capita destinauimus, quorum primum erit de syncope. Secundum de palpitatione, Tertium denique de virium imbecillitate.

CAPUT PRIMUM.

De syncope.

Syncope definitur à Galeno 12. *meth. c.5.* preceps omnium virium lapsus. Licet enim in ea solum cor patiatur, & sola facultas vitalis intercipiatur, ea tamen collabente cæteras petire necesse est, cùm ab ea continuum, & necessarium influxum recipiant.

Dicitur præceps omnium virium lapsus, vt ab aliis affectibus distinguatur, in quibus vires paulatim deficiunt, donec mors subsequatur, neque obstat doctrina Auicennæ *fen. 1 lib.3.tract.2.cap.2* proponentis signa syncopes paulatim aduenientis, licèt enim causæ spiritus dissoluentes aliquando sensim, & paulatim operentur, attamen ingrauescentes subitò syncopem efficiunt, & ideò Auicenna proponit potius signa antecedentia syncopem, quam ipsam syncopem præsentem;

Demùm hæc definitio videtur etiam apoplexiæ competere, in qua contingit præceps omnium virium lapsus, quod tamen non est veritati consentaneum, siquidem vires cordis in apoplexia permanent, & pulsus vtplurimum magnus ac plenus reperitur. Adde quod respirationis læsio, quæ in apoplexia insignis reperitur etiam vt plurimùm cum stertore, maximè eam à syncope distinguit, in qua respiratio nullo modo læditur.

Quæritur cur cessante actione cordis, actio cerebri statim cesset, cùm spiritus animalis ex vitali generetur per viam concoctionis, & in cerebro aliquandiu manere debeat, licèt vitalis continuò non influat. Respondemus cerebrum vt & alias omnes partes, ad actiones suas perficiendas indigere continuo affluxu caloris influentis, quo cessante illæ statim cessant, Calor autem influens per spiritus vitales defertur.

Alii dantur affectus ad syncopem maximè accedentes & ab ea tantùm secundum magis & minus differentes, nempè ἔκλυσις, λιποθυμία, & ἀσφυξία, ἔκλυσις leue est animi deliquium, λιποθυμία seu λιποψυχία seu ψυχία grauius, syncope grauissimum, quæ si eos vsque deueniat vt in toto corpore pulsatio aboleatur, ἀσφυξία nominatur, quæ proximus ad mortem gradus est.

Apud Hippocratem & Græcos antiquiores vox ista συγκοπὴ vsitata non fuit, qui affectum hunc lipothymiam, lipopsychian & asphyxiam appellarunt. Sed paulò ante Galeni tempora hæc vox inuenta, & in medium adducta est, & in specie grauiori malo tribuitur, quam sit lipothymia, & lipopsychia; sic apud *Gal.1.ad Glauc.c.14.* lipothymia est syncopem semper præcedit.

Ex prædictis patet partem affectam in syncope esse cor spirituum vitalium officinam, quorum influxu insitus singularum partium calor ac spiritus in actum deducitur, ideò cessante illa actuatione ob prohibitum spirituum vitalium influxum, omnium partium vires collabi actionesque cessare necesse est.

Causa huius affectus proxima & immediata est spirituum vitalium defectus, non totalis, mortem enim subitaneam afferret, sed tantus vt natura cogatur (ne vires cordis penitus exoluantur) spiritus ab alijs partibus ad ipsum cor retrahere, vnde illæ à functionibus suis feriari coguntur.

Ille autem spirituum defectus quatuor modis potissimùm contingere solet. Vel quia sufficienti copia non generantur, vel quia geniti dissipantur, & euacuantur; vel quia præter naturam alterantur, & corrumpuntur. Vel denique quia suffocantur, & obruuntur: Non generantur vitio facultatis, vel materiæ. Facultas spirituum generatrix læditur, vel proprio cordis affectu, vel per consensum.

Morbi proprij cordi insigniores sunt intemperies magnæ natiuam temperiem euertentes, aut substantiam partium, & caloris natiui depascentes. Quales sunt febres syncopales, acutæ, & malignæ, syntecticæ seu colliquantes, pestilentes, hecticæ, marasmodes; his accedunt morbi organici, vt constrictio, & dilatatio nimia, & continui solutiones quæ ad ventriculum cordis penetrantes citissimè interficiunt.

Per consensum facultas cordis læditur à reliquis principijs cerebro & hepate, quæ maximam cum corde sympathiam habent: sæpissimè etiam ab ore ventriculi, ob viciniam sensumque exquisitum; vnde orta est diuisio syncopes in cardiacam, & stomachicam. Cardiaca est illa quæ fit corde primariò affecto. Stomachica vero quæ per consensum stomachi producitur. Non raro etiam ab vtero exoritur, ex terris vaporibus ab ea parte ad cor transmissis, vnde vteri præfocatio, apnæa, & syncope hysterica proficiscuntur, pro-

vt vi-

vt vapores illi pulmonem, diaphragma, aut cor impetunt, & inuadunt.

Vitium materiæ est defectus, vel corruptio aeris & sanguinis; ex quibus spiritus vitales generantur. Aeris defectus contingit, ex respiratione, vel transpiratione læsa; sanguinis verò defectus ex læsa nutritione. Vtriusque corruptio accidit cum alienam qualitatem induunt; sic aer inquinatus in constitutione pestilenti lipothymiam & syncopem non rarò inferre solet: Sic tetri odores nonnullis eumdem effectum præstant, imò verò suaues mulieribus quibusdam; sic ex prauis edulijs corruptus interdùm sanguis generatur.

Spiritus dissipant euacuationes nimiæ, tum sensiles, tum insensiles. Sensiles fiunt primò ipsius sanguinis per os, nares, vterum, aluum, hæmorrhoides, phlebotomiam, aliaque vulnera insigniora: secundo aliorum humorum, qui licèt excrementitij sint, maiori tamen copia excreti maximam spirituum dissipationem faciunt, & syncopem inferunt. Tales autem humores excerni solent per vomitum, aluum, vrinas, sudores, magni ab cessus apertionem, præcipuè introrsum, vt empyematis; tum etiam extrorsum, vt in hydrope, aperto vmbilico, contingit.

Insensiles euacuationes fiunt ex nimia cutis raritate & contentorum tenuitate, & acrimonia, immodico æstu, balneo, vel laconico calidiori, immodico labore. Dissipant etiam vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata venus, ira, vel gaudium vehemens, ægritudines, longæ & acutæ: his adde ingentes dolores cordis, ventriculi, intestinorum, renum, aurium, dentium, & partium omnium neruosarum.

Spiritus alterant & corrumpunt praua viscerum dispositio, & quæcunquæ malignam cordi inimicam qualitatem obtinent, vt aer, & halitus fœtidus, venenosus, & pestilens respiratione, vel transpiratione attractus: vel in corpore ex putredine humorum genitus. Idem præstat venenum assumptum, vel admotum, vel morsu animalium venenatorum communicatum.

Denique suffocant & obruunt spiritus vitales sanguinis, & spiritus ad cor vehemens refluxus, copiosa fuliginum prauatum circa cor & membra vicina congregatio: nimia sanguinis frigidi & crassi circa cor, eiusque venas, & arterias & membra vicina redundantia.

Syncopem grauissimam quam mors repentina subsequuta est à sanguinis & spirituum subitò refluxo ad cor, nuper vidimus in nobili virgine; quæ ab ineunte ætate huic symptomati erat valdè obnoxia; ita vt ex quouis animi pathemate, etiam leuiori in lypothymiam aut syncopem incideret. Cùm autem egregio adolescenti: qui illam ardenter deperibat matrimonio iungeretur, facto celebri parentum consanguineorum, affinium, & amicorum conuentu, postquam ipsi penna à tabellione tradita fuisset, vt nuptialem contractum subscriberet, vix dimidiam syngraphi sui partem exarauerat, cum illa subitò in terram concidit exanimis, & omninò demortua, vndè facilè fuit conijcere; ex vehementi animi pathemate, maximam & subitaneam sanguinis & spirituum retractionem, ad cor factam fuisse, quæ calorem natiuum, & spirituum insitum suffocauerit, vnde mors repentina subsequuta est.

A sanguine vero frigido & crasso copiose circa cor & in maioribus vasis congregato syncopem oriundam vidit Petrus Salius Diuersus, vt ipse refert *lib. de affectibus particularibus cap* 4 in puella quartum decimum annum agente, quæ cum per diem capitis grauitatem, vertigines, & anxietatem passa esset, die sequenti subitò extincta est. Secto post mortem cadauere in arteria magna, & in vena caua totus sanguis concretus apparuit, vt apprehensio illius altero principio, ita integer ex vena & arteria educeretur ac gladius è vagina extrahi solet. Quare iudicatum fuit subitam hanc mortem à sola interceptione venarum, & occlusione à sanguine concreto, causatam fuisse. Casus iste rarus est, eùm sanguinis concretio in venis in cadaueribus quidem contingere soleat; tanta enim est venarum sanguinis continendi proprietas, velut proprium illius conceptaculum, vt etiam post mortem illum fluidum conseruet, qui in omnibus alijs locis illicò concrescit. Huius autem extraordinariæ concretionis rationem desumit Salius ex analogia sanguinis extrauasati, qui simul atque refrigeratur, statim concrescit, quod magis ei admixti sunt humores frigidiores, crassiores, & viscidiores, pituitosi nimirum & melancholici, quorum ratione intempertem consequutus frigidiorem; ad concrescendum maiorem aptitudinem, & promptitudinem recipit. Simile quippiam euenire potest sanguini intra venas coercito, qui vitiosis abundans succis, crassioribus & frigidioribus venas maiores adeò replet, vt spiritus intercipiens, & penetrare non permittens, eos in extinctionem ducat; ipsque extinctis sanguis refrigeretur ac concrescat, propter humores frigidos & concretioni idoneos illi admixtos qui si præstò non fuissent, sanguis liquidus & incorruptus permansisset. Spagirici hunc effectum referrent ad spirituum quemdam coagulantem & congelantem, ex peculiari & extraordinaria humorum diathesi genitum, quæ cum rarissime contingat, rarissimus etiam solet esse ille affectus. Et certe simplex refrigeratio concretionem istam efficere non potest, alioquin in defunctorum cadaueribus hyemis tempore præsertim, sanguis in venis perpetuo concresceret, cum tamen omni tempore fluidus reperiatur. Spiritum autem hunc congelandi vi præditum, existimare possumus similem esse illi, qui catalepsim inducit; in qua membra frigida & congelata redduntur, vt inflecti nullo modo valeant. Spiritus huiusmodi fixantes, & congelantes Chymici in multis animalibus, vegetalibus & mineralibus agnoscunt: tales etiam è terra interdum suscitari docent historiæ quorumdam hominum & brutorum, a terris vaporibus in terræ motibus, aut etiam è cauernis quibusdam erumpentibus congelatorum, vt repente corpora illorum rigida facta fuerint, tales denique spiritus fulminibus misceri docet Cardanus historia octo messorum sub quercu cœnantium, qui fulmine percussi, rigidi omnino facti sunt, & in eadem specie permanserunt, vt vnus comedere, alter manum poculo admouere, alius bibere videretur.

Signa huius affectûs diagnostica, vel respiciunt subiectum, ad illum recipiendum magis idoneum, vel paroxysmum imminentem vel eundem præsentem, vel denique causas illum producentes.

Subiecta magis ad syncopem disposita sunt homines debilitate quadam natiua, vel adscititia à morbo, aut alio casu præditi, pusillanimes, fœminæ potiùs quam mares, virgines menstrua patientes, mulieres grauidæ, tum etiam illi qui sunt raræ texturæ, icterici, splenici, & melancholici.

Syncopem imminentem significant in illis præsertim qui illi obnoxij sunt, improuisa anxietas, animi perturbatio capitis grauitas, vertigo, alieni & varij coloris, viridis, & flaui obuersatio, coloris faciei, tum etiam & pulsus frequens, ac subita mutatio.

In lipothymia præsente prædicta etiam signa reperiuntur, sed paulo grauiora, quibus non raro sudor frigidus adiungitur, tum ægrotantes (quod præcipuum est) de animi defectione conqueruntur.

Præsentem vero syncopem demonstrant, præceps omnium virium lapsus, pulsus rarissimus, formicans, obscurus, tandemq; abolitus, color faciei summo pallore, aut liuore suffusus, totius corporis præsertim extremorum frigiditas, sudor frigidus, syncopticus ideo dictus, præcipue in temporibus, collo & thorace.

Signa causarum maiori ex parte per se manifesta sunt. Febres enim malignæ, acutæ, syncopales, syntecticæ, syncopem idiopathicam efficientes, per se satis conspicuæ sunt; causæ etiam externæ, repentinam syncopem inducentes, sensib. obuiæ sunt; vt ira & gaudium immodicum, terror subitus & repentinus; odores tetri, hæmorrhagia larga, aliæq; euacuationes copiosæ, vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata venus dolores atrocissimi,

Humores tenuiores, & corporis raritantem significant, nares acutæ, oculi concaui, collapsa tempora. Flauę bilis abundantiam ostendunt, morsus oris ventriculi, anxietas, vellicatio, calor & dolor insignis.

Humorum crudorum copiam significant, totius corporis moles amplior præcordiorum tumor, color faciei albidus, nigricans aut liuelcens, pulsus minor, obscurus & inæqualis.

Syncope verò ſymphatica ex aliarum partium vitio producta, ex earumdem partium affectarum ſignis innoteſcit: ſic ex affectu ventriculi ſi proueniat, eiuſdem partis affectus præceſſerunt vt nauſea, vomitus, ventriculi morſus oris amaror, ſitis, & ſimilia. Idem de alijs partibus eſto iudicium Si verò nullum alicuius partis affectæ iudicium appareat, ex primatio cordis affectu ſyncopem exoriri indicio eſt.

Ab alijs affectibus ſyncope proprijs etiam ſignis diſtinguitur, Ab epilepſia quidem quod in ea ſit conuulſio, non autem in ſyncope; ab apoplexia, quod in ea inſigniter lædatur reſpiratio, etiam vt plurimùm cum ſtertore, & pulſus non admodum imminuatur, niſi in morti proximis. In ſyncope verò pulſus ferè aboleatur; & reſpiratio libera permaneat. Ab vteri ſuffocatione diſtinguitur, quod in ea partes ſpiritales vt plurimùm maximè afficiantur, ægrotantes ſtrangulari videantur, pulſus tamen non valde immutetur, neque faciei color, qui ſtatum naturalem ſeruat, imò frequenter rubicundior apparet: in ſyncope verò reſpiratio non læditur, pulſus ferè abolitus eſt, & facies admodum pallet. Aliquando tamen ſyncope cum vteri ſuffocatione coniungitur, & tum pulſus interdum non percipitur.

Prognoſis huius affectus ex Hippocr. primum deſumitur *Aph. 41 ſect 2. Qui frequenter ac fortiter ſine cauſa manifeſta deficiunt animo, derepentè moriuntur.* Quia vt ante dictum eſt ſyncope grauior vires cordis penitus opprimit, vel exoluit, vndè mors conſequitur.

Syncope à qua homo non reſtituitur poſt irrorationem faciei cum aqua roſacea, poſt vini exhibitionem, & ſternutatoria naribus immiſſa, lethalis.

Cum quis à ſyncope ſuſcitatur, non ſtatim ſalus promittenda eſt. Si enim pulſus non reſtituitur, & color viuidus non redit, ægerque frigidus ſemper manet, in ſyncopem citò relabitur, ex qua periculum impendet.

Quæ ab immodicis euacuationibus, timore, triſtitia aut alia euidenti cauſa ſyncope exoritur, minùs periculoſa eſt, quam quæ ab interna cauſa procedit.

Quod ad curationem ſpectat; cum ſyncope à varijs cauſis dependeat, illarum ratione diuerſum curandi modum deſiderat.

A quacumque tamen fiat cauſa, vrgente paroxyſmo, ſequentia conueniunt: Supinus decubitus, iniectio aquæ frigidæ in faciem, ſternutamenti concitatio; vini generoſi, aquæ cinam. imperialis, vitæ, cœleſtis & ſimilium in os immiſſio. Admotio propè nares panis è furno calentis: vociferatio & ægri agitatio, narium compreſſio, & digitorum contorſio, pilorum auulſio, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ.

At ratione cauſarum diuerſarum curatio varianda eſt in ſequentem modum.

Si ex defectu alimenti ducit originem; vino generoſo aſſumpto reparetur, & cruſta panis in eodem madefacta & aſſumpta: tum etiam alimentis ſorbilibus, & valdè nutrientibus, vt iuſculis, deſtillatis reſtaurantibus & ſimilibus.

Inter alia plurimùm valet ferculum ex ouis, ſaccharo, vino & cinamomo ſequenti capite deſcriptum.

Si ab humorum tenuitate, qua ſpiritus facilè exhalant; odoramenta & cibi boni ſucci incraſſanteſque exhibeantur; cutis pori conſtringantur ol. roſaceo; maneat æger in aere frigidiori.

Si ab hyſterico affectu; remedia illi appropriata adhibeantur.

Si à maligna qualitate; cardiaca, & alexipharmaca vſurpentur, qualia in febrium malignarum curatione præſcribi ſolet.

Si à veneno hauſto; venenum illud euacuantia, & tum manifeſtis qualitatibus, tum peculiari proprietate oppugnantia propinentur. Ideoque vomitus ſtatim prouocetur, poſtmodum theriaca exhibeatur. Deinde ſi ſentiatur ardor, vel eroſio ventriculi; lac vel butyrum accipiat, vel iuſcula pinguia, aut potiones cardiacas refrigerantes.

Si ab immodica euacuatione, æger odoribus, cibo, potu, ſomno & quiete reficiendus.

Si à nimia profuſione ſanguinis: ponatur æger ſupra lectum, capite decliui, aqua frigida facies irroretur, detur parum vini aqua frigida diluti.

Si a ſuperpurgatione, detur theriaca recens, vel in eius defectu antiqua, cum opij gr. ij in vino diſſoluta; vel quod melius eſt laudani gr. iij. Totus venter oleis ſequentibus inungatur.

℞. Ol. myrtin. & cydon. an. Vnc j. ſemis, ol. abſinthij Vnc. j. aceti roſac. parum. Miſce, fiat inunctio frequenter.

Iniciatur clyſter ex lacte chalybeato, addendo vitellos ouorum n. iij. pilonij romani ʒ. ij.

Fiant frictiones brachiorum, & partium ſuperiorum.

Mica panis vino madefacta, aut etiam vinum ipſum exhibeatur.

Ac denique euacuatio quæuis, ſiue ſanguinis ſit per nares vterum, aliaſue partes: ſiue aliorum humorum per vomitum, aut alui fluxum: remedijs, proprijs capitibus deſcribendis, erit cohibenda.

Quæ à ſudore nimio exoritur ſyncope, curatur remedijs ſudorem coercentibus, vt aqua frigida, vel roſacea, ſola, aut cum modico aceto, in faciem & manus affatim coniecta. Aer etiam prædictis aquis, & flabellatione refrigeretur. Epithemata frigida cordi adhibeantur ex aqua roſar. acetoſæ, borrag. & pulu. diamarg. frigidi, cum tantillo vini penetrationis gratia.

Iulepi etiam refrigerantes ex ſyrupo acetoſo, violaceo, de pomis, aut de limonibus, cum aquis refrigerantibus, & ſale prunellæ frequenter exhibendi. Obſtruantur pori inunctionibus cutis ex ol. roſac myrtino: maſtichino. A vino æger abſtineat Nullo pacto fricetur, ſed ſæpe locum mutet, & leuiter operiatur. Lectus ſequenti puluere ſinapiſetur.

℞. Flor. nymphææ & roſar rubr. an. ℥ iij. ladani puri ℥. ß. ſtyrac. ʒ. ij myrtill. & granor. ſumach ana ℥. ij. Fiat puluis.

Si ex ſuffocatione ſpirituum: ad ambitum corporis illi reuocandi ſunt frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & ſimilibus remedijs. At ſi à plenitudine oriatur ſuffocatio, ſanguis copioſe, ſed per interualla, detrahendus eſt.

Si à terrore & metu: ſanguinis miſſio etiam vſurpanda eſt, ne ex affluxu ſanguinis, obſtructio aliqua vel inflammatio excitetur.

CAPVT II.

De Palpitatione cordis.

VT in ſyncope motus cordis imminutus, ſic in palpitatione eſt deprauatus. Male à quibuſdam tremor cordis nominatur, cum tremor ſit paſſio motus animalis & voluntarij, & non niſi partibus voluntario motu præditis competat.

Gal *lib. de tremore palpit. & conuul.* dicit palpitationem à ſolo morbo fieri, nempe à ſola cauſa morbifica partem attolente & deprimente, ſine vllo facultatis concurſu: tremorem verò partim à morbo, partim à facultate. Hinc multi palpitationis vocabulum cordi, & alijs partibus vniuoce tribuentes, eodem modo fieri exiſtimant in corde, ac in cute & muſculis in quibus palpitatio contingit à ſpiritu flatulento, ad eas partes violenter impulſo. Si enim ab eodem ſpiritu impletum, atque iterum euacuationem cor moueatur vtris inſtar, (in quo tale aliquid a liquore violenter infuſo, vel ſpiritu inflato & rurſum compreſſo contingit) palpitationem pati exiſtimant. Verum diſpar admodum eſt ratio: cutis enim & muſculi non habent naturalem ſeſe dilatandi, ac conſtringendi vim, ſed tantùm a cauſis morbificis motum illum acquirunt. Cor verò cum naturalem habeat dilatandi ſeſe ac conſtringendi facultatem; Palpitatio cordis ſine motu illius fieri non poteſt. Et fruſtra à nonnullis multa loca congeruntur ex Galeno, quibus probare conantur, palpitationem cordis non fieri à natura, ſed à morbo, vel potius cauſa morbifica Galenus enim in omnibus ijs locis, agit tantum de palpitatione quæ in cute & in alijs partibus externis fit: non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ eſt: ipſe Gal. 2. *de ſympt. cauſ. c. 2.* palpitationem cordis, & arteriarum ab aliarum partium palpitatione diſcernit.

Eſt igitur cordis palpitatio, immoderata & preternaturalis illius partis concuſſio, vehementi diaſtole, ac ſyſtole moleſta; quæ tanta interdum eſt, vt (docente Fernelio) ſæpe ſit animaduerſa thoracis vicinas coſtas effregiſſe; ſæpe & eas, quę ſupra mammas ſunt, de propria ſede depuliſſe: ſępe etiã arteriã foras dilataſſe in aneuriſma contracti pugni magni-

tu-

tudine, in quo & tactu, & visu conspicua erat pulsatio.

Fit autem immodera illa cordis concussio, & facultate pulsificata stimulata, & irritata à re molesta, & vsu illius plurimum aucto.

Hic obijci potest, in febribus hæc omnia reperiri. Immoderata enim fit systole, & diastole, facultate irritata à re molesta, vel vsu aucto ob calorem immodicum cordi impressum.

Respondemus motum cordis in febribus distingui à palpitatione tantùm per magis & minus? & motum cordis deprauatum dici palpitationem quando insignis, & vehemens est; si vero tantam vehementiam non habeat, pulsus frequens, magnus, velox, aut celer nominatur, ad aliasque pulsus immutati & præternaturalis differentias refertur.

Causæ igitur palpitationem cordis efficientes ad tria capita reduci possunt. Vel enim est res molestans & irritans: vel refrigerationis necessitas; vel spirituum defectus: quæ duæ causæ posteriores ad vsum auctum referri possunt.

Causa molestans omnium frequentissima est, ita vt quamplurimi authores hanc vnicam agnouerint, reliquæ verò rariores. Ista autem causa molestans vt plurimum est vapor, vel flatus qui quantitate, vel qualitate, vel vtraque, cordi molestiam parit. Qualitas autem vel manifesta est vel occulta.

Vapor manifesta qualitate molestus, vel in ipso corde est, & partibus vicinioribus; vel aliundè ab alijs partibus remotioribus transmittitur; isque subitò in abditos cordis sinus ingressus, expultricem visceris stimulat, quod summo robore naturaliter præditum, potenter insurgit, & vehementiori nisu hostem expellere nititur.

In corde aut partibus vicinis, potissimum pericardio humores frigidi & crassi interdum colliguntur, è quibus vapores eleuantur, & ad cordis ventriculos transferuntur, vbi palpitationem efficiunt.

Ab alijs verò partibus remotioribus vapores & flatus ad cordis ventriculos eleuantur; puta ventriculo, liene, vtero, cæterisque in ventre inferiori contentis.

Vapor occulta qualitate molestus cor non rarò afficit in febribus malignis, pestilentibus, in venenis assumptis, & aliquando vermes putrescentes, sanguis menstruus retentus, semenque corruptum, aliaque putrida materia, vapores malignos ad cor mittunt, qui facultatem illius vehementer irritant.

Humores varij cordi molestiam exhibent, quantitate, vel qualitate peccantes; sic sanguis nimia quantitate venas, & arterias, tum & cordis ventriculos grauans, vt libere moueri nequeant, cordis palpitationem efficit, motum illius liberum impediens, quem defectum vt resarciat facultas violentius mouet. Sic aqua in pericardio contenta, nimia copia luxurians, cordis substantiam comprimit; illiusque ventriculos vt liberè dilatari non valeant; idem præstant humores confertim ad cor affluentes, vt fit aliquando in vulneribus, formidine; ac terrore.

Humores qualitate peccantes cordi infensi sunt, eique molestiam afferunt, si venenati, putridi, corrupti, acres, & calidi nimis fuerint, eiusmodi est præcipuè bilis torrida & exusta in cordis substantiam impetum faciens, illiusque vim expultricem irritans.

Tumores etiam, licet rariùs, huiusmodi affectum excitant, vt inflammatio cordis, abscessus, tuberculum in arterijs pulmonum propè cor exortum; quod Antipatro medico contigisse refert Gal. 4. *de loc. aff.* vnde post pulsum inæqualem, in palpitationem, & Asthma incidit, ex quo subito interijt. Sic refert Dodonæus se callum in arteria magna, loco cordi proximo obseruasse; vnde palpitatio orta erat, multis annis perseuerans.

Tumores etiam in pericardio excitati, siue humoris expertes, & scirrhosi, siue humorem in se contineant, vt sunt pustulæ hydatides In corde ipso calculi, officula, & carnis frustula interdum generantur, quæ palpitationem efficiunt. Sic refert Platerus in quodam diuturna cordis palpitatione vexato, & tandem è medio sublato, osseum quidam in corde deprehensum fuisse. Schenckius vero refert, in sacerdote quodam, qui è teneris annis, vsque ad annum 42. quo è vita discessit, cordis palpitatione laborauerat, in cordis basi carnis excrescentiam repertam fuisse, quæ sex drachmas pendebat, & alterum corculum repræsentabat.

Secunda palpitationis causa supra proposita fuit refrigerationis necessitas, quæ tum præcipue adest, cum calor præter naturam in corde augetur, à quo spiritus intus accenduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, vt quod absumitur restituatur, & calor refrigeretur. Id quidem fieri solet interdum à causis internis, quod tamen rarissimum est, vt antea diximus, frequentiùs vero ab externis, vt ira, exercitatione vehementi, & similibus. Quemadmodum obseruauit Platerus iuuenem quendam admodum calentem, cum in ludo paruæ pilæ ira corriperetur, sicque duæ causæ coniugerentur, palpitatione cordis adeò vehementi correptum fuisse, vt inde mors consequuta sit.

Tertia causa fuit spirituum defectus, qui fit par medi[illegible] vigilias, iram, gaudium, metum, pudorem, morbos vehementes, aliasque causas subitò & copiose spiritus dissipantes, quem spirituum defectum cor resarcire contendens, vt illos promptius & copiosiùs regeneret, & ad totum corpus celerius transmittat, motum suum intendit, ac celeriorem efficit.

Notandum est pro coronide, palpitationem cordis longè frequentiorem esse, quæ fit per consensum aliarum partium quam ipso corde primario affecto. Habet enim cor cum omnibus corporis partibus consensum per arterias & venas, per quas vapores, flatus, & humores transmittuntur. Quæ omnia suo loco in diagnosi iam proponenda clariùs innotescent.

Diagnosis huius affectus vel ad ipsum affectum, vel ad causas illum producentes.

Affectus ipse sensibus conspicuus est, æger enim manifeste palpitationem in se percipit, & adstantes manum regioni cordis admouentes motum illum vehementem percipiunt. Imò vero visui etiam & interdum auditui sese obijcit; subsultans enim arteriam motus præcipue in iugulo, visu deprehenditur, aliquando etiam audiri testatur Forestus exemplo iuuenis cuiusdam, cuius cor adeo palpitabat, vt præterenntes cubiculi clausæ autem admouentes, clarè exaudirent.

Causæ palpitationem producentes suis etiam signis distinguuntur, calida intemperies dignoscitur, ex pulsus magnitudine, celeritate, & crebritate, febre, & calore thoracis, magna, & frequenti respiratione; & frigidorum appetentia.

Si a vapore aut flatu generetur cordis palpitatio, cito fit & cito desinit, a leui corporis motu excitatur; respiratio interdum difficilis est, interdum etiam tremor genuum contingit, oculorum tenebræ, sonitus aurium, & dolor non raro alicuius partis subito euanescens, cuius autem naturæ, & qualitatis sit vapor aut flatus palpitationem committens ex signis humoris in corpore aut partibus quibusdam redundantis colligitur cum vapores, & flatus ab humoribus perpetuo eleuari soleant.

Si ab humoribus cordis palpitatio generetur, affectus non ita subito inuadit, & diutius perseuerat, qualis autem humor causa huius mali sit, ex signis humoris in toto corpore redundantis facile internosci potest. Ac præcipue sanguinis copia, a qua frequentius quàm ab alijs humoribus hic affectus generatur; cognoscitur ex pulsu vario & inæquali, ita vt nunc magnus, nunc paruus, tardus iterumq; velox existat, cui etiam respiratio proportione respondet, cor ægrotanti constringi & opprimi videtur, idipsum testantur calor excedens, distensio venarum, rubor faciei; tempus vernum, ætas, regio, & victus ratio sanguinem multiplicans.

Quæ per consensum aliarum partium palpitatio exoritur, ex proprijs illarum partium affectarum signis innotescit. Sic ventriculi consensum indicat, inappetentia, nausea, humorum pessimorum vomitus, & stomachi morsus. Molesta circa pancreas aut lienem pulsatio, aut alius lienis affectus, materiam in ijs partibus latitantem significat, a qua vapores, & flatus, ad cor transmittuntur; sic mensium suppressio, & affectiones hystericæ, ab vtero malum exoriri significant.

Aqua in Pericardio redundans difficilius cognoscitur, coniectura tamen eam suspicari possumus, si pulsus mollis,

& languidus fit, & æger coqueratur sibi, cor velut in aqua innatare, & suffocari. Si malum fit continuum, & in atrophiam vel hecticam degeneret.

Si humores maligni & venenati huic affectui originem dederint, magna in pulsu varietas apparet, virium maxima deiectio, & interdùm lipothymia, aliaque malignitatis signa conspiciuntur.

Si à tumore palpitatio oriatur, notabilis in pulsu apparet varietas, & motus cordis à naturali valdè recedit, admodùm inæqualis, & inordinatus est, & si humor sit calidus, ingens in corpore erit inflammatio, sitis magna, difficilis respiratio; succedit lipothymia, & tandem mors consequitur. Si verò tumor durus sit in pericardio, affectus est continuus, & æger sensim & sine causa manifesta contabescit. Si caro vel quidpiam aliud solidius cordi adnascantur, palpitatio à morbi principio vsque ad mortem continuò hominem infestat.

Denique spirituum defectus cordis palpitationem excitans cognoscitur ex causis præcedentibus, à quibus magna spirituum exolutio fieri potuit, tum etiam ex pulsu crebro, celeri & paruo; & quod ex quouis labore etiam leuissimo palpitatio contingit. Similiter enim quippiam conualescentibus accidit, quibus ex deambulatione, aut quauis alia corporis agitatione, etiam leuiori, pulsus immutatio fit satis insignis & palpitationi analoga.

Prognosis huius affectus ita instituenda est, vt periculosus existat, ob læsum cordis motum, quo vita conseruari debet, & frequenter ad syncopem deducat, tandemque hominem de medio tollat. Verissima enim est obseruatio à Gal. proposita *comm. Aph. 41. sect. 2. & 5. de loc. aff. cap. 2.* omnes qui iuuenes aut declinante ætate cordis palpitationi maximè obnoxij fuerunt, ante senectutem mortuos esse. Frequens enim palpitatio signum erat facultatem vitalem admodum debilem fuisse.

Palpitatio idiopathica est sympathica periculosior, imò vt plurimùm lethalis. Tum etiam illa quæ ab interna causa fit periculosior est illa quæ ab externa producitur, nisi magna sit externæ causæ vehementia, vt veneni vel alicuius vulneris insignioris.

Si à cordis tumore, vel soluta vnitate palpitatio procedat insanabilis est, & deplorata.

Curatio palpitationis cordis varia esse debet pro varietate affectuum, a quibus dependet; ac primùm ea quæ è peculiari affectu cordis aut pericardij curationem non recipit, ideò tota practicorum curatio ad sympathicam dirigitur, quæ à varijs partium inferiorum affectibus dependet, quorum curatio è proprijs locis depromenda est.

At præter illa remedia, quæ causæ sublationem respiciunt; vsurpanda etiam sunt, quæ symptomatis sedationi, aut lenitioni conferunt, cor reficiendo, roborandoque, nec non flatus & vapores ex humoribus melancholicis, aut crudis, & pituitosis eleuatos discutiendo. Qualia sunt iulepi cardiaci, opiatæ, epithemata, & odoramenta in virium imbecillitatis curatione describenda, tum etiam sequentia.

℞. Conseruæ melissæ, anthos, flor. borrag. & caryophylli nostratis, an. ℥. j. confect. alkerm. & theriacæ vet. an. ʒ. j. pulu. elect. diambræ, & diamoschi dulcis ana ℈. j. Cum syrup. de cortice citri, fiat opiata, qua vtatur frequenter.

℞. Aquar. buglossi, rosar. & flor. arantiorum, ana ℥. ij. syrup. caryoph. nostr. ℥ j. ß. flor. aquæ cinam. ʒ. ß spiritus rosar. ʒ. ij. confect. alkerm. ʒ j. Misce, dentur cochlear. ij. per interualla.

Liquor sequens ad imitationem succi ex cordibus, sequenti cap. describendi, erit vtilissimus.

℞. Corda porci, aut veruecis num. iij. cinam. & caryoph. ana ʒ. j sem. acetosæ, & lactucæ, ana ʒ. j sem. vini albi Vnc. ij. aquar. borrag. scabios. & rosar. an Vnc. j. sem. confect. alkerm. ʒ. j. Bulliant omnia inter duo vasa. De hoc liquore capiat cochl. ij. mane & vesperi.

℞. Rosar rubr. & flor. rorism. an. ʒ ij. flor. lauendulæ Drach. sem. angelicæ, cortic. citri, caryophyll. cinamom. macis, ana ʒ. ß. croci Scrup. j. moschi, ambræ, an gr. vj. Cum sindone rubra fiat sacculus, qui irroretur vino albo, & aqua rosar. & applicetur tepide regioni cordis.

℞. Vnguenti rosac. ℥. ß. olei cinam. & caryophyll. an. gutt. vj. moschi, ambræ, ana gr. iv. Misce, fiat linimentum, quo illinatur regio cordis.

Clysteres purgantes, & carminantes frequenter iniecti flatuosam materiam potenter euacuant, & discutiunt.

Sed venæ sectio omnibus remedijs præstat in hoc affectu, vrgente paroxysmo. Et Gal. testatur 5. *de locis affectis, cap.* 2. se nunquam inutiliter venam secuisse in palpitatione cordis.

Quidam practici admouent thoracaci cucurbitulas sine scarificatione, quibus magnam vim tribuunt discutiendis ac digerendis flatuosis spiritibus, qui in partibus internis inclusi continentur. Alij hypochondrijs admouent, quando in ijs locis mali minera residet.

At Zacutus Lusitanus cucurbitulam scarificatam regioni cordis admouit cum mirо successu, vt videre est in historia ab eo descripta in *Praxi Medica admiranda, obseru. 133. li. 1.*

Alij verò commendant rhaponticum verum ad ℈. ij. cum vino exhibitum, aut vinum in quo eadem radix macerata fuerit.

CAPVT III.

De imbecillitate virium.

Etsi virium imbecillitas, omnium actionum, scilicet animalium, vitalium & naturalium læsiones generatim comprehendat; strictè tamen, & peculiariter vitales significat, quæ pulsu debili, & infirmo denotantur. Illa autem virium imbecillitas in omnibus morbis grauibus, in quibus natura vel succumbit, vel ægerrimè resistit causæ morbificæ reperiri solet.

Quemadmodum igitur in palpitatione, actio cordis, nimirum pulsatio est deprauata, sic in virium debilitate est imminuta, in quo quidem cum syncope coincidit. Ab ea tamen differt, quod pulsus imminutio in syncope tanta est, vt ille sit ferè abolitus, & ægerrimè percipiatur: at in debilitate virium, pulsus manifestus est, & conspicuus, neque adeò imminutus quemadmodum in syncope.

In hac perpetuò facultas animalis etiam offenditur, vnde motus impotentia consequitur, quæ sine vllo cerebri, neruorum, aut musculorum vitio contingit: sed tantùm procedit à spirituum vitalium defectu, qui sufficienter cerebro non comunicantur, vt ex iis spiritus animales generentur.

Causa proxima virium imbecillitatis est caloris natiui, & spirituum defectus, à quibus vita, & robur partium dependet. Contingit autem ille defectus in singulis partibus, ex defectu spirituum vitalium caloris influentis a corde. Deficiunt autem spiritus vitales, vel quòd sufficienti copia non generantur, vel quod geniti dissipantur, corrumpuntur, aut suffocantur, quemadmodum in syncope fieri diximus. Vbi tamen hæc differentia reperitur, quod in syncope causæ defectum spirituum producentes, subitò & derepente effectum suum producunt: in virium autem imbecillitate sensim & paulatim operantur. Atque adeò in syncope & lipothymia spiritus vitales penè toti & subitò deficiunt; at in virium imbecillitate, pauciores, quàm debebant, singulis partibus communicantur.

Præterea cum calor natiuus, non solùm calore influente, sed etiam humido primigenio, tanquàm pabulo indigeat: si humidum istud deficiat, & imminuatur, etiam calorem natiuum debilitari, & vires labefactari necesse est.

Causæ autem efficientes, vt spiritus non generentur, vel dissipentur, vel corrumpantur, vel suffocentur in syncopes theoria propositæ sunt.

Diagnosis huius affectus nulla explicatione indiget, siquidem malum per se patet, & ægri spontè de virium imbecillitate conqueruntur. Signa verò causarum in syncope fuere proposita.

Prognosis etiam ex varia causarum dispositione dependet: prout enim causæ virium imbecillitatem producentes, leuiores, aut grauiores sunt, maius vel minus indè periculum emergit.

Curatio huius affectus ad duo dirigenda est, ad causarũ sublationẽ, & cordis ac spirituum vitalium instaurationem,

Cau-

Cauſæ ſunt omnes fere morbi graues, in quibus vel natura ſuccumbit vel ægerrime reſiſtit cauſæ morbificæ. Ergo cauſarum ſublatio omnium fere morborum curationes reſpicit, quæ a ſuis locis erunt deſumendę.

Cordis verò roboratio, & ſpirituum vitalium inſtauratio ſeorſim inſtituenda eſt; imò interdum cauſarum morbificarum curationi præferenda, cum mortis periculum impendet; cauendo tamen perpetuò, ne vires reficiendo cauſas morbificas augeamus. Atque adeo in calido morbo cardiaca magis temperata, in frigido calidiora potius vſurpentur.

Primo igitur in alimentis cardiaca permiſcenda ſunt, vt confectio alkermes, vel de hyacintho cum iuſculis, vel etiam cum vino odorifero, aut aqua cinam. ſi ſumma ſit imbecillitas.

In iuſculo etiam decoquatur inter duas patinas fruſtulum coxæ veruecinæ, detractis membranis & pinguedine. Poſt ea colatum iuſculum capiat æger vno hauſto. Vel

Caro caponis, detracta pelle & pinguedine, in fruſta diuiſa, ponatur in olla vitreata bene lutata, & maneat in B. M. bulliente per quinque horas. Tum liquoris inde manantis capiat æger cochl. ij. vel iij cum ſingulis iuſculis.

Vel poterit fieri deſtillatum reſtaurans in hunc modum.

℞. Caponem vel gallinam, detracta pelle & pinguedine, ac in fruſta diuide. Deinde affunde aquar. bugloſſi, borrag. acetoſæ, roſar. & flor. arant. ana ℔ ß. pulu. aromat. roſar. triaſantal. & cinam. elect. an. ʒ. ß ſantal citrin. ʒ. j. limones inciſos num. ij. Fiat deſtillatio ſecundum artem, quæ detur ex cochleari omni hora.

Succus carnis veruecinæ ſolus ac ſimplex in vſu eſt frequentiſſimo. Coxa veruecina in veru aſſatur, & inter aſſandum, cum iam ſemicocta eſt, mucronato cultro pungitur. Expreſſus ſuccus parum adhuc in patina coquitur, & exhibetur per ſe, vel cum iuſculis, aut vitellis ouorum permixtus.

Valeriola ſuccum ex cordibus veruecinis extractum miris effert laudibus. Et Zacutus Luſitanus propria experientia confirmat, dicitque ſe hoc remedio per menſem exhibito, diuitem quendam virium liberaſſe, qui frequenter in ſyncopem incidebat ex debilitate facultatis vitalis, ſanguinis, & ſpiritus reſolutione; cum multa alia remedia anteà vſurpata nihil profeciſſent. Extrahendi huius ſucci hæc eſt ratio. Accepto veruecis corde, aut hœdi, finditur medium, & probè aqua eluitur, & vltimò aqua roſacea fouetur; in taleolas oblongas diſſecatur, inque vitreato vaſe teſtaceo, cum caryophyllis aliquot imponitur, ſine vllo liquore. Probeque operculato vaſe, paſta vel luto ſapientiæ, in calentem furnum extracto pane inditur, quoad calore contabeſcens in ſuccum eliquatur. Inde poſt extrahitur, & aperto vaſe ſumitur inuentus in vaſe ſuccus, & ægro propinatur.

Itali in vſu habent ſorbitionem ex vitellis ouorum, vino, ſaccharo, & cinamomo paratam, quę optima & valde reficiens eſt.

Zacutus Luſitanus ex viginti ouorum vitellis ferculum parat, vt videre eſt *Obſeru.* 107 *lib* 2. *Praxis admiranda*.

Poterunt etiam fieri iulepi cardiaci in ſequentem modum.

℞. Aquar bugloſſ. roſar. & flor. arantior. ana ℥. j. ſyrup. de pomis, & de limonib. an. ℥. ß. confection. alkerm. ʒ. aquæ cinam. ʒ. ij. Fiat iulep.

Vel paretur mixtura ſequens.

℞. Sacchari albiſſ ℥. ij. Humectetur cum aqua cinam. optima, & nonnihil fluidum reddatur ſaccharum. Deinde adde ſpiritus vitrioli q. ſ. ad manifeſtam aciditatem, eſſentiæ cinam. gutt. iv. eſſentiæ macis, nucis muſchat. & aniſi, an. gutt. ij. eſſentiæ caryophyllor. gutt. ij. Miſce, vtatur per ſe vel cum iuſculo.

Parari etiam poterit opiata reſtaurans in ſequentem modum.

℞. Conſeruæ roſar. bugloſſi, borrag. & caryophylli noſtratis, ana ℥. j cortic. citri condit. & nucis moſchat. condit. ana ʒ. iij. myrobal. condit. num. j. confect. alkerm. ʒ. ß ſpiritus roſar. & eſſentiæ citri, ana Drach. ſem. eſſentiæ cinam. gutt. vj. Cum ſyrup. de pomis, fiat opiata, qua vtatur frequenter.

Aqua ſequens præſtantiſſima eſt.

℞. Gelatinę cornu cerui cum vino albo extractæ ℔ iv. ſanguinis agni, & vituli manibus agitati, & ab omnibus fibris liberati, ana ℔. ij. vini moſcatellini, canarini, aut maluatici ℔. iij. Corda vituli per fruſta ſecta, & valdè recentia numer. iv. micæ panis albiſſimi recentis, lacte vaccino inebriatæ ℔. ii. ſem. ſucci meliſſæ recenter expreſſi ℔. j. ſem. aquæ roſar. fragrantis, & flor. arantiorum ana ℔ j. mala citria maiora in taleolas ſecta numero iij. cinam. opt. ℥. iv. macis Vnc. j Ponantur in alembico vitreo capaci, & deſtillentur in B. M. Aquæ dimidia pars, quæ prima prodibit ſeruetur ad vſum.

Liquor cardiacus excellens, & pretioſus in hunc modum componi poterit.

℞. Ambræ griſeæ Drach. ij. moſchi opt. ſcrup. j. ligni aloes ʒ. j. ſem. partis albæ belzoini puriſſimi ʒ. iij. contuſis & ſimul mixtis affunde ſpirit. vini, vt quatuor digitis ſupernatet; & ad leniſſ. cinerum calorem extrahatur tinctura ſaturata, fiatque liquoris tincti per chartam emporeticam colatura: & euocetur dimidia pars ſpiritus in cineribus lentiſſimo igne per alembicum. Liquor in cucurbita reſtans ſeruetur in ampulla vitrea forti optimè obturata ſubere cerato, & veſica. Cuius guttæ ii. iij. iv. poterunt ſumi cum iuſculo, vino, iulepis, aliiſque liquoribus prædictis, vel cum ſyrupo ſequenti.

℞. Aquæ cinam. Vnc. iv. aquæ flor. arantiorum fragrantiſſimæ, aquæ roſar. admodùm odoratæ, an. vnc. vj. Miſce, & in his diſſolue ſacchari candi quantùm diſſolui poterit; & fiat ſine vllo calore veluti ſyrupus, cuius cochleari vni permiſceantur guttæ iv liquoris cardiaci prædicti.

Ex magmate reſiduo illius liquoris, addito pari pondere roſarum damaſcenarum, & quadruplo benzoini, poterunt fieri paſtilli valdè ſuaues pro ſuffitu cubiculi.

Cordi applicentur epithemata tum liquida, tum ſolida, & pulli columbini per medium ſecti & pulueribus cardiacis conſperſi.

Ventriculo admoueantur ſacculi ex aromatibus, in vino madefacti. Teſtes & pudenda foueantur confectione alkerm. in vino diſſoluta.

Arteriæ temporum, manuum & pedum eadem confect. illinantur, addendo tantillum aquę cinam.

Odoramenta offerantur naribus, in ſequentem modum compoſita.

℞. Fol. meliſſæ, ocymi, & maioranæ, an. Drach. ij. cortic. citri ſantal. citrin. caryophyll. ana Drach. j. croci ſcrup ſem. ambræ griſ. gr. vj. moſchi gr. iv. Ligentur in nodulo, & irrorentur aqua cinam. & roſar. ac naribus frequenter offerantur.

Vel ex prædictis olei diſtillatis ex nuce moſch. cinam. & caryophyllis, cum tantillo ceræ fiant balſama, quibus nares illinantur.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER NONO.

DE AFFECTIBVS VENTRICVLIS.

PRAEFATIO.

T ventriculi variæ sunt actiones, sic variæ earum læsiones diversos affectus constituunt. Cùm enim illa pars ciborum coctioni, & chyli confectioni destinata sit, ad illud opus perficiendum primò instituta est cibi & potus appetentia, quæ imminui, aboleri, & depravari solet. Abolita ciborum appetentia, anorexia, & apositia nominatur. Imminuta, inappetentia & cibi fastidium. Depravata verò caninam famem, & picam, ac malaciam constituunt. Nimia potus appetentia sitis morbosa nominatur. Vitia prædicta attractricem facultatem respiciunt. Ea verò quæ ad ciborum concoctionem spectant prout imminuitur, abolètur, aut depravatur, vnico læsæ concoctionis nomine comprehenduntur. Retentio & expulsio læsa in vomitu & singultu versatur. Vomitus tamen variæ sunt species pro diversa materia quæ excernitur natura, & conditione. Quia verò ventriculus sensu tactus exquisito præditus est, propter nervum quem à sexta coniugatione recipit satis insignem doloribus ideo, quemadmodum aliæ partes sensiles, obnoxius est. Ac denique tumores, quemadmodum aliæ partes, præsertim inflammationes, tum etiam abscessus, & vlcera pati consueuit.

Vt igitur omnes ventriculi affectus, qui frequentius in praxi Medica occurrunt, in hac sectione explicemus, eam prorsus vndecim concludemus capitibus. Quorum primum erit de inappetentia, & cibi fastidio. Secundum de fame canina. Tertium de pica & malacia. Quartum de siti morbosa. Quintum de concoctione læsa. Sextum de singultu. Septimum de vomitu. Octauum de vomitu sanguinis. Nonum de cholera morbo. Decimum de dolore ventriculi. Vndecimum de ventriculi inflammatione, abscessu, & vlcere.

CAPVT PRIMVM.

De Inappetentia, & cibi fastidio.

INappetentia, & cibi fastidium actionem ventriculi abolitam & imminutam comprehendit. Abolita vocatur ἀνορεξία, & ἀποσιτία. Imminuta verò δυσορεξία. Vsus tamen obtinuit, vt ἀνορεξία, & ἀποσιτία pro imminuta & abolita appetentia vsurpentur.

Causæ huius affectus variæ sunt, atque multiplices, quæ vt in ordinem quendam redigantur considerandæ sunt causæ naturales, quæ famem, seu appetitum naturalem efficiunt. Illæ autem à Gal. 1. *de sympt. caus. cap. 7* symptomata impropriè nominantur, & quinario numero comprehenduntur. Quarum prima est inanitio partium. Secunda est inanitarum partium appetentia naturalis, & tractio alimenti à iecore, & venis, vsque ad ventriculum continuata. Tertia est venarum mesaraicarum (ad quas omnium partium attractio terminatur) suctio & attractio ab intestinis & ventriculo. Quarta est suctionis sensus in ventriculo. Quinta appetentia animalis, quæ sensu tactus orificio stomachi implantato per nervum insignem à cerebro communicato, perficitur. Hanc etiam actionem non parùm adiuuat humor melancholicus à liene in ventriculũ transmissus, qui aciditate sua, & astrictione tunicam interiorem ventriculi vellicat, & corrugat, eisque illi instar acetarij ad excitandam appetentia secundum naturam se habeat, omnes illas causas benè constitutas esse necesse est, Si verò aliquod vitium in qualibet earum contigerit, indè appetitus læsio exoritur.

Prima ergo causa; quæ est partium inanitio, si quacunque de causa defuerit, non fit ab illis attractio ab alijs partibus, & ventriculo, sicque appetentia non excitatur. Deest autem illa partium inanitio, vel quando repletæ sunt crudorum succorum copia, ob crapulam & ingluuiem; vel ob intermissas exercitationes, aut euacuationes consuetas, vel quando tanta est pinguedinis moles vt partibus ipsis ad alimoniam sufficiat. Impedit etiam partium inanitionem, pororum cutis constipatio magna vel ingens caloris natiui imbecillitas, vt nihil aut perexiguum substantiæ partium dissipare valeat; vel eiusdem caloris ad morbificæ cuiusdam materiam pepasmum reuocatio, neglecta interim partium nutritione, vt in febribus fieri consueuit.

Secunda causa erat appetentia naturalis, & tractio alimenti vsque ad ventriculum producta. Illa autem vitiatur quando partes, licèt inanitæ sint, non trahunt tamen à venis ob exolutum illarum robur, sed velut effœtæ, ac muneris sui oblitæ languent & feriantur; vt solet contingere in febribus acutis malignis, pestilentibus, syntecticis, & hecticis. Idem contingit in immodicis ac diuturnis euacuationibus, vt in fluxu hepatico, vterino, hæmorrhoidali, hæmorrhagia è naribus, sudore diaphoretico, venere effrænata, inedia longa, & similibus.

Tertia causa erat, tractione quæ fit è ventriculo per venas mesaraicas, quæ vitiari solet per obstructiones insignes illarum venarum quarum ratione partes inanitæ non possunt materiam chylosam attrahere, neq; orificio ventriculi diuulsionis sensum inferre. Sic videmus sæpè pueros strumis laborantes cum alui fluxu chyloso, eoque diuturno sensim contabescere, & ad marasmum deduci: propterea quod in ijs vniuersum mesenterium glandulis refertum est, quæ venas illius obstruunt, & chyli ad iecur commeatum impediunt, vnde fit vt ille semiconfectus per aluum excludatur, sicque partes alimento necessario priuentur.

Quarta, & quinta causa quæ sunt suctionis sensus, & appetentia animalis, bonam ventriculi, cerebri, & nervorum dispositionem requirunt. Ideo quæcunque illas dispositiones euertere possunt, appetentiam quoque deijcere valent. Si quæcunque intemperies ventriculi valde excedens appetentiam vitiat, præcipuè calida & sicca. Calor enim ingens humidam ventriculi substantiam dissipando, appetentiam aufert. Frigus etiam valde intensum appetentiam vitiat, non solum positiuum, quando nimirum viscera ab externo aere, aqua, gelu, niue, & similibus ita refrigerantur vt in narcosim incidant, sed etiam priuatiuum ab exhausto colore natiuo, quod Galenus Narcosim appellat, vt per longas hæmorrhagias, febres ardentes, & similia: quibus exhauritur ventriculi, & aliarum partium robur. Sic etiam humores praui & excrementatij tum calidi, tum frigidi, innappetentias excitare solent. Calidi quidem vt biliosi, & adusti, putridi aut virulenti, siue in ventriculo ob vitiatam coctionem generentur, siue ex alijs partibus malè affectis transferantur. Frigidi verò, & pituitosi, viscidi, ac lenti in ventriculo collecti, ex male concoctis alimentis; vel illapsi ex toto corpore, vt in illis qui per vomitiones consuetas, aliarum partium impuritates in ventriculum allicere consueuerunt; vel ex cerebro per catarrhos in quibus frequenter ventriculus ab humore pituitoso grauari consueuit, suppressis mensibus, aut hæmorrhoidibus calorem suffocando, appetentiam imminuit.

Cerebri etiam & neruorum vitia faciunt vt in stomacho functionis sensus non percipiatur, in quibus scilicet facultas animalis concidit, vel deprauata est, atque adeò iis mens ægrotat, vt in apoplexia, lethargo, phrenitide, mania, & similibus contingit: quemadmodum etiam in paralysi, propter obstructionem nerui sextæ coniugationis, qui ad ventriculum defertur, vel propter eiusdem obstupefactionem ex vsu refrigerantium, & narcoticorum contractam.

Diagnosis huius affectus per se satis innotescit, æger enim ipse de appetentia deiecta, & alimentorum auersione satis conqueritur. At signa causarum partim conspicua sunt, partim verò artificiosè elicienda.

Ac primum illæ quæ inanitionis defectum pariunt, cognoscuntur, ex victu liberaliori prægresso, corpore admodum repleto, intermissis exercitationibus, aut euacuationibus, somno longiore, & aliis causis crudorum succorum copiam congerere idoneis: tum etiam si corpus obesum, & venæ distentæ appareant. Eundem inanitionis defectum significat cutis densitas, quæ humoris alimentarij dissipationem impedit, tum etiam morbus aliquis grauis, peculiare membrum obsidens, à quo facta est caloris natiui dissipatio in toto corpore, ita vt summa debilitas illius non possit attractum ad partes alimentum sufficienter conficere, eiusque penuriam inferre.

Secundæ causæ signa satis conspicua sunt, nimirum febres acutæ, malignæ, pestilentes, aut syntecticæ, vel euacuationes immodicæ, aliæque causæ, à quibus magna caloris natiui exolutio producta est in partibus, vt non possint necessarium alimentum attrahere.

Tertiæ causæ signa ad obstructiones præsertim referuntur, quarum signa in hepatis, lienis, & mesenterij affectibus innotescent.

Quartæ & quintæ causæ signa maiori indagine opus habent. Ac primum calidam ventriculi intemperiem, & biliosi humoris redundantiam, significant, æstus in præcordiis, ac præsertim in regione ventriculi, sitis, linguæ, & faucium ariditas, & amaror, febris interdum adest, & si ab alia parte humores calidi & biliosi influant: illius partis affectus innotescet, vt hepatis inflammatio, aut alterius partis. Si verò nulla alia pars laborare videatur, in ipso ventriculo intemperiem residere coniiciendum est, aut vitiosorum alimentorum vsu præcessisse. His vt plurimum accedunt, cardialgia, nausea, vomitus, vel alui fluxus, & ab eorum quæ excernuntur qualitatibus, humoris peccantis natura innotescit. Frigida intemperies & pituitosorum humorum copia, ex causis refrigerantibus prægressis, vel natiuum calorem insigniter dissipantibus & extinguentibus innotescit; tum etiam ex grauitatis sensu, in regione stomachi, ructu acido, humore viscido & crasso, per os aut per aluum excreto. Idem etiam significant catarrhus frequens, aut diuturnus, & affectus alicuius partis quæ humorem pituitosum, aut melancholicum ad ventriculum transmittere potest, vt lienis, vteri, & similium. Cerebri denique & neruorum vitia per propria indicia erunt distinguenda.

Quod ad prognosim spectat, quemadmodum bona appetentia in omnibus morbis laudabilis est, vt docuit Hipp. *Aph 33. sect. 2.* Mente constare & benè se habere ad ea quæ offeruntur bonum: sic etiam inappetentia, malum omen esse consueuit. Magnam enim à statu naturali peruersionem significat; oriturque, vt docet Gal. *comm. in 3. Epid.* aut à prauis malignisque humoribus ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipsius facultatis extinctionem, cuius munus erat alimentis indigentiam sentire, idque consequenter appetere. Sic Hipp. *in 1. Epid.* de tabidis in Epidemica constitutione mortuis, ait *cibos omnes perpetuò fastidiebant, non sitiebant*. Sic etiam Gal. *comment. in 3. Epid.* multos se vidisse affirmat in quadam pestilenti constitutione, qui nihil quicquam ciborum assumebant, & de medio tollebantur. Quidam tamen, vt ipse ait, fortiores quippè, qui vim sibi ipsi afferentes, cibum oblatum assumpserunt, superstites fuerunt. Ita apud Hipp 3. *Epid. sect. 1. Aegr. 2. Hermocrates*, qui die 27. mortuus est, *cibum aduersabatur toto morbi tempore, & vltimis diebus ne degustare quidem poterat*. Et sect. 2. eiusdem libri Ægr. 6. *Euryanactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam, sine sitis, neque aliquid bibebat effectu dignum*; ex quo morbo interijt post diem duodecimam.

Aduertendum tamen est, cibi fastidium esse quidem funestum, si à caloris natiui exolutione prodeat; sed non esse ita perniciosum si ab humorum prauorum redundantia & cacochymia oriatur vt videre est apud Hipp. 7. *Epid.* in Cleomenis filio cibi fastidio citra febrem totos duos menses, laborante ex pituitæ crudæ, & viscidæ copia, quæ tandē vomitu copioso fuit exclusa. Sic in morborum ac febrium præcipuè initijs, non est adeò periculosa inappetentia, quia tunc natura putrescentium humorum pepasmo intenta, minus appetit alimentum, quod illam ab instituto suo reuocaret. Postmodum enim sedata febre, & humoribus morbificis exclusis, sponte sua munus suum repetit intermissum.

In pueris innapetentia grauior est, quàm in alia ætate, propter humidam valdè, & dissipabilem substantiam, qua præditi sunt, & quæ maiori restauratione indiget vsu alimentorum, quibus priuantur per inappetentiam.

In conualescentibus, cibi fastidium recidiuam minatur, propter reliquias materiæ morbificæ inappetentiam producentes.

In morbo diuturno cibi fastidium, & deiectiones synceræ, malum. *Hypp. Aph. 6. sect. 7.* cibi fastidium per seipsum prauum est signum in morbis diuturnis: in iis enim qui à talibus morbis sunt euasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. At deiectiones synceræ, iis superuenientes deterius multò præsagium efficiunt; quandoquidem per synceras deiectiones intelligit Hippocr. impermixtas aquosæ humiditati, quando solus humor sero suo destitutus eijcitur, siue is biliosus sit, siue melancholicus. Nam deiectiones huiusmodi exustam esse omnem humiditatem natiuam significant à calore febrili.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium malum, & cum febre peius Hipp. *Aph. 3. sect. 6.* quando in dysenteria profundiora & putrida vlcera sunt, ventriculus ipsis compatiens non bene concoquit, qua offensione magis ac magis ad superiora perueniente, quando os ventriculi vna afficitur, tum ægrotantes cibi fastidio laborant. Sunt quidem dysenterici non rarò ab Initio morbi cibum fastidientes, ob prauos humores ab hepate confluentes; pars enim eorum superfluitans, ad os ventriculi effertur, quod tamen non est perpetuò periculosum. Sed in longis difficultatibus intestinorum cum hic casus aduenerit, duorum alterum est, vel putredo aliqua circa vlcera, vel magna inflammatio, quorum vtrumque admodùm est exitiosum.

Curatio huius affectus si ab aliarum partium vitio dependeat ab earum curatione desumenda est. Si verò ex proprio ventriculi vitio contingat, ad calidam vel frigidam illius intemperiem cum materia coniunctam reducēda est.

Calida intemperies curanda est primum humoris biliosi expurgatione, blandè, & frequenter repetita. Eaque componi poterit ex rhab. myrob. tamarind syrup. rosac. vel de cichorio composit. cum rheo. Aut si æger sit ad vomitum procliuis, blandis vomitoriis prouocandus fuerit.

Idem humor alterabitur iulepis, aut iusculis refrigerantibus, in quibus non omittendus est spiritus vitrioli, aut sulphuris. Quandoquidem acida omnia, præterquam quod bilem valdè contemperant, appetitum etiam maximè excitare valet. Vnde fit, vt acetaria æstatis tempore ad excitandam appetentiam frequenter vsurpentur.

Vel simul, & semel humor ille biliosus alterari, & expurgari poterit apozemate conuenienti, cui ratione ventriculi addi poterunt absinthij pontici M. sem. myrob. citr. Vnc sem.

Post purgationem, ad ventriculum roborandum conueniunt mitta cydonior. aut cydoniatum ipsum, vel syrupus cydon. cum syrupo de absinthio pontic. mixtus, tabellæ diamargar. frigid. vel triasantal. vel etiam diarrhod. abbat. si quædam obstructionis suspicio fuerit. Vel opiata sequen.

℞. Condituræ lactucæ, & cucurbitæ, ana Vnc i. con-

seruæ

ſeruæ acetoſæ, roſar. flor. & cichori & bugloſſi, ana ℥. ſem. ſantal rubri, corall. præparat & margarit. præp. ana ʒ. ſem. trochiſc. de ſpodio, & ſem. acetoſæ, ana ℈. i. Cum ſyrupo limon. fiat opiata, cuius capiat ad magnitudinem caſtaneæ manè & ſerò, ſuperbibendo parum vini dilutiſſimi.

Exteriùs verò ſequenti vnguento regio ventriculi inungatur.

℞. Ol. roſat. myrtini, & cydonior. aceto roſac. lotor. ana ℥. ij. ſantal. omnium, coralli rubri, coriandri præp. roſar. rubr. ana ʒ. i. gran. Kermes, & ſpodij, ana ʒ. ß. ceræ albæ q. ſ. Fiat linimentum, quo ſubtepido, & in vola manus tantum calefacto inungatur dicta regio bis, aut ter in die, addendo etiam aceti roſac. parum vnctionis tempore.

Vel idem parti admoueantur placenta roſac. aceto irrorata, aut in eodem parùm macerata, quæ remouenda erit priuſquam incaleſcat.

Denique in perſeuerante affectu plurimum proderit balneum, vel ſemicupium reſrigerans, & humectans, bis aut ter repetitum. Quo maximè recreantur conualeſcentes, & in priorem ſtatum atq; appetentiam ſæpè reſtituũtur.

In alimentis acetum, & acida omnia erunt vtiliſſima.

A frigida intemperie producitur inappetentia, quando humores pituitoſi, & melancholici in ventriculo collecti, functionem illius deſtruunt; vel aliundè illapſi a toto corpore, vt in illis, qui per aſſuetas vomitiones allicere ſolent aliarum partium impuritates in ventriculum: aut à cerebro, liene, vtero, alijſque partibus. Illiuſque curatio primum reſpicere debet intemperiem partium mandantium, quæ corrigenda eſt remedijs, è proprijs capitibus deſumendis.

Ipſi verò ventriculum medicatio adhibenda eſt, per euacuationẽ humoris morbifici, & partis corroborationẽ.

Vacuatio poteſt fieri per vomitum, & ſeceſſum.

Per vomitum quidem, ſi æger ſit nauſeabundus, & facilè vomat, medicamentis ciendo vomitui deſtinatis.

Si vero illis humores craſſi ſint, & tunicis ventriculi impacti, ægerque conitui non ſit aſſuetus; per aluum deturbandi ſunt, pilulis præcipuè, quæ hic magis conueniunt, quia diutiùs in ventriculo morantur, vt docet Gal *cap. 7. lib. 4. de ſanitate tuenda*. Qui etiam valdè commendat pilulas de hiera, quæ exhiberi poſſunt ad ℈. ii vel ʒ. i. manè duabus horis ante paſtum, vel recenter in hunc modum componi poſſunt.

℞. Aloes electæ, ſucco abſinthij diligenter nutritæ ʒ. i. agarici trochiſc. ʒ. ii. rhab pulueràt. & vino albo irrorati ʒ. i. nucis moſch & ſpicæ nard. ana ʒ. ß ſalis tartari, maſtich. & cinnam ana ℈ i. Cum ſyrup. de abſinthio, fiat maſſa pilulor. de cuius ʒ. i. formentur pilulæ vi. deauratæ. Capiat ſummo manè, ſi velis integrè purgare, vel ſumat ʒ. ß. horis duabus ante prandium, bis, aut ter in ſeptimana. Poſſunt acui diagrydio ſi validiùs purgare volumus.

Si metus ſit calidioris iecoris, poterunt miſceri quædam refrigerantia, vt roſæ rubræ, ſantala, pulu. diamarg. Et fiet maſſa cum ſyrup. de cichoc. compoſito.

Validiores pilulæ non conueniunt, quia humores ab alijs partibus ad ventriculum alliciunt.

Si pilulæ deuorari non poſſint, hiera propinanda eſt cum decocto conuenienti. Vel ſi potio videatur ingrata, fiat infuſio ſol. ſennæ, myrobolan. rhei, & agarici, in vino abſinthite, vel decocto ſtomachico: diſſoluendo tantillum electarij de citro ſolutiui, ſi magis purgans medicamentum componere ſit animus.

Si à pituita admodum lenta viſcidaque oriatur hic affectus, ante purgationem diſſoluenda eſt vſu mellis roſ. oxymel. ſyrup. de hyſſopo, alijſque cum decocto incidente & abſtergente. Vel ſequenti apozemate vtrumque ſimul præſtari poterit.

℞. Rad. acori vulgaris, cyperi, & calami aromat. ana Vnc. ii. cortic. citri ſicci, & rad. ſalſæ par. ana Drach. vi. fol. abſinthij pontic. menthæ, maioranæ, chamædr. chamæp. ana M. i. ſem citri & aniſi, ana Drach. ii. ſennæ mundat. Vnc. ii ſem. carthami contuſi Vnc. i. agarici trochiſcat. Drach. iii. epithymi flor. ſaluiæ, anthos & lauendulæ, ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. ß. In qua diſſolue ſyrup. de abſinthio pont. & conditur æ cortic. citri, ana ℥. ii. Fiat apozema clarum, & aromat. pauco cinnam. & pulu. electarij aromat. roſat. pro iv. doſibus matutinis. In quarum prima & vltima diſſolui poſſunt, ad vberiorem purgationem electar. de citro ſolut. ʒ. iij. cum rhab pulnerat. ℈. i.

Terebinthinæ vſus oportuniſſimus eſt, quia viſcera omnia commodè repurgat; maximè ſi ex ea & rhab. pilulas confeceris.

Venæ ſectio in hoc affectu non conuenit, niſi iecur ſit calidus.

Poſt purgationem ſufficientem ad roborantia veniendum eſt, tam interna, quam externa, quæ in ſequentem modum præſcribi poterunt.

℞. Syrup de abſinthio pontic. ℥. i. Capiat manè ieiuno ſtomacho per aliquot dies. Vel illius loco vinum abſinthites ſubſtitui poterit.

℞. Conſeruæ anthos, menthæ, cort. citri conditi, & nucis moſchatæ condit ana ℥. ß. myrobalan. condit. num. j. confect. alkerm ʒ. iii. tunicar. interior ventriculoc. gallinæ præparat. ʒ. i. cinam. & puluec. aromat. roſar. ana Drach. i Cum ſyrup. de mentha fiat opiata: vel cum ſaccharo roſac. fiat conditum. Vtatur manè, ſuperbibendo parum vini generoſi

Dictis remedijs vtiliter additur ſal abſinthii, vel ol. de mentha arte Chymica extractum.

Vel ſal abſinthii, & cortic arantior. vel alterutrum ad Drach. ſem. in vino, vel iuſculo diſſolutum exhibeatur.

Sequens etiam ſyrup. efficaciſſimus eſt.

℞. Syrup. cydonior. & condit. cort citri, ana Vnc. ii. aquæ cinnam. Vnc. i. ol. ſulphur. gutt. xij. Miſce capiat cochlear. i. per interualla.

Aqua clareta frequentiſſimo in vſu apud multos habetur, cuius compoſitio talis eſt.

℞. Cinnam. craſſiuſculè triti Vnc. ii. Macerentur in ℔. i. aquæ vitæ per ſe in vaſe vitreo, in alio vaſe vitreo per ſe, & ſeorſim macerentur ſacchari albiſſ. Vnc. vi. aquæ roſar. ℔. ß. Stent hæc omnia ſeorſim in infuſione per duos aut tres dies, agitando quolibet dies pluries hæc duo vaſa. Tandem ſimul miſceantur materiæ in ipſis contentæ, & per manicam tranſmittantur. Colatura ſeruetur in vaſe vitreo bene obturato. Sumat cochl. i. aut ii. ieiuno ſtomacho.

Apud Pariſienſes maximo in pretio habetur ſyrupus de abſinthio Penæ. Cuius deſcriptio in hunc modum ſe habet.

℞. Cort. citr. ſaccharo conditi, & in taleolas diſſecti ℔. ſem. Coquatur in æquis partibus aquæ cichorij & agrimonii vſque ad putrilaginem. Expreſſioni fortiter factæ adde ſucci cydon. & aquæ ſtillat. abſinth, pont. ana ℔. ſem. Quibus ſimul mixtis infunde per quatriduum ſchœnanth. Vnc. iv. in vaſe benè clauſo, vitreato, ſupra cineres calidos. In expreſſione fortiter facta diſſolue ſacchari albiſſ. q. ſ. Coquantur poſtea in ſyrupum perfectum, in quo calente diſſolue ambræ cineritiæ Drach. i. Seruetur poſtea in vaſe vitreo benè clauſo

In maxima frigiditate ventriculi aqua cinnam. ſola præſtantiſſima eſt. Sin minus cum alijs medicamentis permiſcenda v g cum ſyrupo de abſinthio, de mentha, corallor. quibus etiam ambra griſ vtiliter addi poterit.

Non minoris eſt efficaciæ ſyrupus cinam. cum aqua vitę cõfectus, prout deſcribitur à Quercetano in Pharmacopęa.

Aqua cinnam. cum ſucco cydon. deſtillata præſtantiſſima eſt.

Ad idem præſtat ſpiritus maſtiches, in hunc modum compoſitus.

℞. Maſtiches Vnc iii. galangæ Vnc. i. ſpiritus vini ℔. ſem. Digerantur ac deſtillentur.

Vtile eſt etiam elixir proprietatis à Crollio deſcriptum. Cuius guttæ xii. aut xv. cum vino exhibitæ, mire ſtomachum roborant.

Tabellæ etiam ad eundem vſum componi poterunt in hunc modum.

℞. Pulpæ cortic. arantior. recent. & pulu aromat. roſar. ana Drach. ii. ſacchari albi in aqua flor. arantior. diſſoluti Vnc. iv. Fiant tabellæ.

Eundem vſum præſtant tabellæ aromat. roſat. opiata Salomonis, & theriaca vetus.

In affectu inueterato plurimum cõducit decoctum ligni gua-

guaiaci, aut sassafras, in plures dies sumptum, cum leui sudore, aut sine eo in debilioribus.

Aquæ etiam thermales sulphureæ, & nitrosæ; quales nostræ Bellilucanæ, magna copia per plures dies sumptæ, crassos & mucilaginosos humores, omnemque ventriculi & intestinorum illuuiem potenter abstergunt & euacuant.

℞. Fol agrim. centaur. minor. & absinthii vulgaris ana M. i. sem. Coquantur ad ℔ sem. Dissolue sacchari Vnc. i. Fiat potio præstans, & in causa frigida, & calida efficax.

Hartmanus zedoariæ vsum valde commendat, his verbis: *Frequens vsus zedoariæ ventriculum malè affectum adeo roborat, vt nihil supra. Ideoque vsum eius toties comprobatum magnifacere licet, cùm nusquam non effectus consequatur petitus. Sæpius autem zedoaria est comedenda.*

Costæus vini calidi vsum prædicat in sequentem modum. *In potu ordinario vinum calidum ebibitum ventriculi imbecillitatem corrigit. Non infrequens enim est obseruatio eorum, qui cum ventris flatibus, doloribusque ob malam coctionem perpetuò torquerentur, vbi calido potu vti cœpere, omni prorsus eiusmodi molestia soluti, meliorem multos iam annos vitam viuunt.*

Cum vino aqua potus ordinarii permiscenda est, quæ prius cum semine coriandri parum bullierit.

Notandum autem est diligenter, si cum frigida ventriculi intemperie calida hepatis concurrat, vt sæpe fit calida medicamenta esse cautè adhibenda, & temperatiora potius vsurpanda.

Zecchius sequentem bolum his verbis commendat. *Vt stomachus moderatè calefaciat, neque exsiccetur, nullum ex internis valentius hoc præsidium vsurpari potest.*

℞. Terebinth. claræ ʒ ii. mastich. puluer. ʒ. sem. puluer. aromat. rosat. ℈. sem. Fiat bolus, duabus horis ante cibum dandus.

Puluis digestiuus, ad concoctionem ventriculi adiuuandam, in frequenti vsu esse consueuit.

℞. Coriandri præp. Vnc. ß. sem. fœniculi dulc. & anisi ana ʒ. ii. cinnam. caryophill. ana Drach. sem. sacchari ad pondus omnium duplum, fiat puluis, de quo capiat cochl. 1. post singulos pastus, nihil desuper comedendo vel bibendo.

Balsamum Peruuianum ad roborandum ventriculum præstans & efficax remedium, si eius guttæ aliquot; cum vino hippocratico, vel alio; hora vna ante pastum exhibeantur.

Vel balsami Peruuiani gutta vna aut altera, cum saccharo permixta in formam pilularũ sumatur per multos dies.

Magis familiaria medicamenta ventriculo roborando, & calefaciendo idonea sunt, vinum hippocraticum; bochetum ex decocto anisi & coriandri, cum saccharo, & cinam. paratum pro potu ordinario. Puluis dulcis vulgò dictus, ex duabus sacchari partibus, & vna cinam. conflatus, omnibus alimentis inspersus. Sal ad condiendos cibos confectum ex puluere coriandri, anisi, piperis longi, galangæ, & nuc. moschat. mixto cum pari portione salis communis. Piperis grana aliquot integra vel contusa, ventriculo ieiuno sumpta. Nuces iuglandes caryophyllis, & cinnam. transfixæ, & saccharo conditæ. Cortex citri, & arantiot. pariter conditus. Semina anisi, fœniculi, coriandri, & frustulà cinnam. saccharo incrustata. Quæ omnia ægrotantes ad libitum vsurpare poterunt.

Ex prædictis cortex citri gustui gratissimus est. Sed quia sæpè ab exsiccatione duritiem contraxit, vt dentibus facilè comminui non possit; cogimur non raro eum in mortario marmoreo contundere cum aqua rosarum, in formam opiatæ.

Myrobalani condit. & nux mosch. condit. in eundem finem vsurpari possunt, & si opus fuerit eodem modo contũdi, quamuis vt plurimum sufficientem mollitiem obtineant.

Essentiæ anisi, cinnam. cortic. citri, nuc. moschat. & caryophyll. ad ventriculum roborandum efficacissimæ sunt. Earumque vsus erit, quemadmodum supra in affectibus cordis propositus est.

Ex alimentis salsa appetentiam plurimum excitant Imò verò & acida vsurpari poterunt in parua quantitate, cum aliis permixta, ne ventriculum refrigerent.

Exterius verò admoueantur fomenta, linimenta, & emplastra, in sequentem modum composita.

℞ Rad. cyperi, galangæ, ireos Florent. & cort. citri sicci, ana vnc. ii. fol. menthæ, hyssopi, saluiæ, rorismar. & maior. ana M. i. sem. anisi, baccar. lauri, nucis moschat. caryophyll. & cinnam. an. Drach iii. flor. stœchad. schœnant. & rorism. ana P. i. Incidenda incidantur, & contundenda contundantur, vt artis est, includantur duobus sacculis interpunctis, qui macerentur in vino generoso, & applicentur regioni stomachi calidè vicissim.

℞. Ol. de absinthio, de mentha, & nardini, ana ʒ. ß. ol. nucis moschat. ʒ. ii. ligni aloes, macis, cinnam. ana ℈. i. Ceræ parum, fiat linimentum. Quod præstantius euadet, si addideris olei caryophyll. gutt. vi. moschi, & ambræ grisea. ana gr. vii.

Linimentum ex ol. nucis moschat. & balsamo Peruuiano; vel ex oleo absinth. mastich. & balsamo Peruuiano.

℞. Massæ emplastri de mastiche ʒ. i. puluis aromat. ros. ʒ. i. ol. nucis moschat. q. s. Fiat emplastr. scutiforme, applicandum regioni stomachi.

Crato sequens emplastrum miris laudibus effert.

℞. Ladani ʒ. ii. ceræ ʒ. iv. olei nucis moschat. ʒ. iii. Fiat emplastri massa ad vsum.

Admonet Galen. 7. *meth.* huiusmodi emplastra diutius non esse in parte detinenda, quia tandẽ calorem dissoluunt.

Multi practici huiusmodi remedia admouent, non solum parti anteriori supra cartilaginem xipoidem; sed etiam posteriori supra 13. vertebram, quia orificium ventriculi superius ad posteriora fertur. Attamen tanta est crassities vertebrarum, & musculorum eis subiectorum, vt vires medicamentorum eas partes penetrare nequeant, & ad ventriculum deferri.

℞ Rad. galangæ, & calami aromat. ana Drach. iii. mastiches & caryophylli ana Drac. ii. nuc. moschat. n. i. cor. citri sicci vnc. ß. sem. anisi Drach. i ß. Ex his contusis fiat sacculus interpunctus cum sindone rubra, & cotone moschato, perpetuo gestandus supra regionem stomachi.

Ad idem valde laudantur pelles vulturis præparatæ, & supra regionem ventriculi gestatæ: earum defectu pellis leporis, aut pannus scarlatinus vsurpari poterit.

CAPVT II.

De Fame canina.

CVm superiori capite de appetentia imminuta, & abolita actum sit, ordinis ratio postulat, vt deprauata explicetur. Deprauatur autem appetentia duobus modis; quando scilicet vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat dum maiori copia alimenta expetuntur quam naturalis ordo requirit, & ille affectus *βουλιμία* seu fames canina nominatur; qualitate verò, cum cibi absurdi, aut ea quæ extra rationem alimenti sunt, expetuntur, & pica seu *κίττα* appellatur. De priori hoc capite, de altero verò capite sequenti agendum est.

Nomen igitur *βουλιμίας* ἀπὸ τοῦ *βοῦ καὶ λιμοῦ* deducitur, quia *βοῦ* particula aliis vocibus addita significationem auget, ac si bouis magnitudini conferatur. Vocatur etiam *φαγέδαινα*, quod nomen vlceribus quoque tribuitur, quæ carnem exedunt, & continuum incrementum capiunt; eaque ideò autores vlcera *φαγέδαινα*, id est depascentia nominant. Fames etiam canina nominatur, quoniam sic affecti vehementi appetitu canum more in cibos feruntur.

Notandum autem est hæc duo nomina, nempè boulimiam, & famem caninam interdum confundi, & pro vno & eodem vsurpari: interdum verò distingui, & fames canina dicatur, quando post nimium assumptum alimentum vomitus consequitur: & ita ægroti canum more afficiantur, qui cibos nimia quantitate assumptos vomitu reiicere solent. Quibusdam tamen alui fluxus potius quam vomitus accidit, natura copiam illam alimenti, quam ventriculus concoquere non potest, per aluum detrudente. In boulimia verò vomitus non accidit, sed eam interdum lypothymia comitatur. Sunt etiam quidam, qui insatiabili comedendi desiderio premuntur, non tamen vomitu, nec alui fluxu tenentur, sed omnes cibos ingestos probè co[...]

coquunt, & nisi mox alium sumant, malè habent. Quemadmodum narrat Sennertus de quodam fastidiolo, nigro corporis habitu prædito, qui non solùm de die, sed noctu etiam comedebat: cibum tamen quem sumebat, sine vomitu cōcoquebat; imo vero cibis delicatis satiari non poterat, sed crassos expetabat, vnde nec panem à pistoribus confectum, sed à rusticis in vicinis pagis emptum, vt solidiorem, comedebat; sæpè manè tempore æstiuo pastinacæ satiuæ radices tot quot sex nummis emuntur, crudas sine damno comedebat.

Ex his patet hunc affectum esse symptoma actionis, deprauatæ, respectu quantitatis, quæ actio aucta nominatur nempè appetentia modum naturalem excedens. Pars affecta præcipua est os ventriculi superius. Causa continens est sensus suctionis & vellicationis vehemens, & immodicus, appetitum subindè irritans.

Galenus 2. *de sympt. caus. cap. 7.* causas huius affectus proximas ad duo genera reducit, his verbis. *Vitiosæ appetentiæ, quæ modum in quantitate excedunt, vocanturque à quibusdam caninæ, tum existunt, cum vel acidus quispiam vitiosus succus ventriculum mordet, vel totum corpus immodicè digestum inops alimenti redditur. Vitiosus namque succus, qui frigidus est, similem suctus morsum infert; appetentiam verò prorritat naturalis affectus similitudine.* Causa igitur proxima auctæ præter naturam appetentiæ, iuxtà Galeni mentem, est primò humor vitiosus & frigidus in vētriculo hærens, secundò alimenti indigentia ob nimiam digestionem.

Humores vitiosi in ventriculo herentes famem immodicam excitant, quatenus nimia sua frigiditate, aciditate, & austeritate orificium ventriculi constringunt, corrugant ac vellicant, adeoque sensum naturali suctioni similem, & spuriam famem inferunt. Talis humor est, vel pituita acida in ventriculo restagnans, vel vtplurimùm melancholia à liene in ventriculum transfusa, quæ in statu naturali existens, & moderata quantitate, & qualitate prædita, naturalem & moderatam excitat appetentiam; si verò præter naturam se habeat, & in prædictis excedat, eam intensiorem ac præternaturalem efficit.

Alimenti indigentia, ob quam venæ continuò ex ventriculo sugunt, vel à nimijs oritur euacuationibus, per hæmorrhagiam, alui fluxum, vomitum, sudorem & similia; vel ex nimia substantiæ alimentariæ consumptione, ob calorem partium immoderatum; aut humorum tenuitatem, corporis rationem, & pororum laxitatem, vigilias, balnea exercitia immodica, venerem effrænatam; quæ omnia humiditatem substantificam maximè dissoluunt: ab isque facta inanitione, & alimenti penuria, cibus citiùs quam debebat à ventriculo abripitur.

A' lumbricis etiam chylum depascentibus potest fieri fames canina; quemadmodum refert Trallianus *lib. 7. cap. 4.* de quadam muliere boulimia laborante; quæ ab vsu hieræ vermem duodecim cubitos lōgum excreuit, & liberata est.

Hermetici aliam huius stupendi appetitus causam statuunt: nempè spiritum quemdam dissoluentem in corpore genitum, qui insita proprietate quidquid ciborum ingeritur, tum promptè consumit, & resoluit, vt legitimum, & necessarium nutritioni terminum naturæ non concedat. Hunc spiritum vocant famelicum, esurinum, voracem, salinum, acidum, & vitriolatum. Quemadmodum enim, inquiunt, ex varijs salibus, vitriolo, nitro, sale communi, ammoniaco, & similibus, spiritus seu liquores, quos aquas fortes vocant, arte chymica eliciuntur, qui lapides durissimos, & durissima metalla, breui temporis spatio in liquorem resoluunt: ita vt aurum, quod ne igne quidem fortissimo intra mensis spatium dissolui potest, attamen intra horæ quadrantem in aqua regia soluatur, & in liquorem aquæ ipsi persimilem conuertatur.

Hæc doctrina diligenti examine digna est. Sicut enim digestio ventriculi naturaliter se habens sedulis rerum naturalium indagatoribus quippiam mirabile, & stupendum ostentare videtur: sic eadem immoderata, & præternaturalis reddita, quippiam habet admiratione dignissimum. Hoc autem admirabile est in digestione ventriculi naturali: quod cibi durissimi in eo dissoluantur, & triuin vel quatuor horarum spatio in liquorem chylosum conuertantur, ita tenuem, vt per angustissimos venarum lactearum ramos transcolari, ac veluti filtrari valeant: quod canes ossa durissimá in eumdem liquorem conuertant; hoc certè calori intensiori validè concoquenti tribui non potest, cum cibi in olla, igne quantumuis luculento, intra 24 hora ac plures dies in similem succum conuerti nequeant. Dicunt Galenici à facultate ventriculi illud dependere. Sed facultas non agit sine instrumento, quod etiam assignatur idiosyncrasi partis: quæ tamen idiosyncrasia, si est certa primarum qualitatum proportio, vt vulgò circumfertur, præcipua illius actio erit à calore, frigiditas enim, humiditas, & siccitas, nihil faciunt ad eximiam illam ciborum liquationem, calor autem, vt dictum est, non habet illam efficaciam. Est igitur illa idiosyncrasia, aliquid aliud ignotum, & inexplicabile. Liceat ergo illud inquirere per ea quæ fiunt in macrocosmo, quorum analogia quædam esse potest in microcosmo. Et ideò dicunt Hermetici acutiores, spiritum quemdam seu liquorem acidum transfundi à liene in ventriculum, qui solidiora alimenta dissoluit, & in liquorem chylosum breui tempore conuertit: ita vt spiritus ille seu liquor acidus sit præcipuum digestionis instrumentum. Et quædam huius rei coniectura ex eo elici potest, quod aues, quæ durissima alimenta conficiunt, lienem habeant, ventriculum vndiquaque ambientem: caro enim illa quæ ventriculis auium circumducta reperitur, lienis substantiam omnino repræsentat: vnde nobiliorem lieni vsum tribuunt, quem qui ab antiquis est traditus, qui eum solummodò limosæ sanguinis parti expurgandæ dicatum censuerunt: cum alimentorum concoctioni, iuxta nouam hanc doctrinam maximè inseruiat. Si igitur spiritus, aut liquor ille acidus à liene promanans naturaliter se habens, digestionem naturalem & moderatam perficiat: ille idem spiritus a naturali statu deiectus, & vitiosus redditus, acutior nempè, & nimia dissoluendi vi præditus, solida alimenta promptiùs liquabit & conficiet: isque dissolutis, & à ventriculo confestim deturbatis, noua fames, eaque immodica exurget. Nouam hanc doctrinam certam, & indubiam non statuimus, sed eam tantum proponimus, vt à solidioribus ingenijs sedulo examinetur. Eamque inferiùs iterum discutiemus, dum læsæ concoctionis causas inquiremus.

Signa huius affectus diagnostica satis manifesta sunt. Per se enim ægrotantibus & astantibus apparet appetentia deprauata, & excedens, quæ plures cibos assumere cogit; qui tamen postmodum nimium grauantes per vomitum reijciuntur, & est fames canina: vel si vomitus non subsequatur, animi deliquium adest cum extremorum refrigeratione, & tunc est boulimia.

Signa causarum ex antecedentibus, comitantibus, & consequentibus, facilè desumi possunt. Frigidæ intemperiei, & humorum acidorum in ventriculo restagnantium signa sunt, ructus & vomitus acidi deiectiones crudæ, sitis carentia, & causæ externæ refrigerantes prægressæ. Si à defectu alimenti dependeat, ægri emaciantur, & causæ humiditates corporis dissoluentes adsunt, vel præcesserunt, ac denique lumbricorum signa ex proprio capite erunt desumenda.

Prognosis huius affectus ita instituenda est, vt si à causis externis omnino dependeat, periculosus non sit; modo illæ cito auferantur, a lumbricis etiam oriundus parum infert periculi, quia illis sublatis affectus etiam tollitur.

Maximè autem periculosus est, si ingentes euacuationes aut colliquationes corporis consequantur: præcipuè si post ingestum alimentum, & ventriculo adhuc pleno existente, animi deliquia contingant, quandò enim ea quæ maximè iuuare debent, inutilia existunt, magnam significant ventriculi atoniam.

Sic etiam canina appetentia, cum vomitu aut crebra deiectione perseuerans periculosa est, in cachexiam enim, hydropem, lienteriam, marcores, aliosque lethales affectus degenerare solet.

Quod ad curationem spectat, quia vtplurimum fames canina ab humoribus melancholicis aut pituitosis, ventriculi tunicis impactis, & imbibitis, ducit originem: ad eos præsertim remedia dirigenda sunt, quæ tum humoris pec-

cantis

gantis euacuationem, & alterationem; tum partis laborantis roborationem respicient.

Euacuatio instituenda est per vomitum, vel secessum, remedijs supra in curatione inappetentiæ a frigida causa ortæ propositis. Licèt enim hi duo affectus inuicem contrarij sint, ab ijsdem tamen humoribus, sed frigiditatis gradu, & secundis qualitatibus, admodum diuersis, ac ventriculum diuersimodè afficientibus produci solent.

Remedia etiam ventriculū calefacientia, & roborantia, tam interna, quam externa, ibidem proposita, maximè conueniunt. Quæ non solum conferunt frigidam intemperiem corrigendo, sed etiam exsiccando & sitim inducendo. At vrgente siti fames imminuitur.

Prætereà vinum meracum satis copiosè sumptum famem potentissimè resoluit, iuxta Aph. Hippoc. 21. *sect.* 2. Idque potentius adhuc præstat illius spiritus, aqua vitæ vulgò nuncupatus.

Famem illam peculiariter obtundunt, quæ ventriculum potenter humectant & relaxant, humorisque aciditatem leniunt. Qualis sunt pinguia omnia, & oleaginosa, vt adipes, olea, extremitates animalium. Quemadmodum Villanouanus refert, quendam hoc affectu percitum, panem calentem amurca olei imbutum, comedisse: & mulierem bouis liquatum adipem, cum pari calentis olei quantitate, duabus vicibus bibisse, & in tantum cibi fastidium vtrumque incidisse, vt nihil per quinque dies comederint, & à priori affectu liberati sint.

Narcotica medicamenta sensum ventriculi nimis exquisitum obtundendo, famem illam caninam possunt imminuere. Et inter alia theriaca recens magis ex vsu est. Quia præter vim narcoticam, humorum etiam malignam qualitatem, quæ à nonnullis in hoc affectu subesse creditur, virtute alexiteria corrigere valet.

Quia verò narcotica rarò, & non nisi summa vrgente necessitate vsurpanda sunt; alijs temporibus theriaca antiqua, propter rationem dictam, tum etiam roborationis causa erit vsurpanda.

Ambra grisea ad gr. v. vel vi. cum ouo sorbili sumpta, non solùm ventriculum roborat, sed etiam proprietate specifica huic affectui prodesse creditur.

CAPVT III.

De Pica, & Malacia.

Pica & malacia est appetitus deprauatus quo ægrotantes res absurdas, inutiles, & noxias appetere consueuerunt.

Κίσσα siue pica nominatur, à pica aue, siue ob varietatem coloris quo donata est, siue quod tetræ globos citat; mulieres autem hoc affectu laborantes, terram, gypsum, & similia, plerumque comedere solent. Malacia etiam ex Plinio appellatur; quia mulieres huiusmodi, præ animi impotentia, & mollitie, à recto & naturali alimentorum appetitu deficiunt.

Producitur hic affectus à prauis, & certo modo corruptis humoribus, qui in ventriculo ob læsam illius coctionem colliguntur, vel ab alijs partibus in eum transferuntur.

Ad horum autem humorum productionem maximè disposita sunt corpora pituitosa, & melancholica, præsertim verò mulieres, quibus hic affectus proprius & peculiaris esse videtur; quamuis pueri interdum, imo etiam viri, sed rarius, eo affliguntur. Ad hanc rem maximè faciunt prauorum eduliorum vsus, suppressa aliqua euacuatio naturalis, præcipue menstruorum, animi moerores, hepatis, & lienis intemperiès, obstructiones & imbecillitates, vteri affectus varij & similia.

Illi autem humores vitiosi pro varijs intemperierum, aliarumque dispositionum gradibus, variam & dissimilem naturam obtinent, vndè variæ rerum absurdarum appetentiæ oriuntur. Cum enim huiusmodi humores alias crudi & incocti, alias exusti & præassati existant; sic quorundam appetitus ad res acidas, austeras, acerbas & valde frigidas feruntur, ita vt fructuum immaturorum, aceti, omphacii, succi limonum, granatorum, & arantiorum, aquæ frigidæ, niuis, glaciei, & similium vsu assiduo & copioso delectentur; alij terrea, sicca, & exusta appetunt, vt garyophyllos, cinamomum, nucem moschatam aliaque aromata, sal cineres, gypsum, & similia.

Familiaris est hic appetitus virginibus chlorosi laborantibus, & grauidis mulieribus ob suppressionem menstruorum, quæ in corpore moram trahentia, vitiosam induunt qualitatem, ad partes superiores delata, ventriculum inficiunt prauo illo succo, à quo actiones illius deprauantur, & appetitus in primis statu naturali maximè deiicitur. Pueri interdum hoc affectu detinentur, præcipuè qui à matre chlorosi laborante oriundi sunt. Neque viri ab eo omninò immunes sunt, quamuis rarius id contingat, & præsertim illi obnoxii sunt, qui melancholico temperamento præditi sunt, obstructionibus laborant, aut fluxus hæmorrhoidum consueti suppressionem patiuntur.

Apud autores maxime controuertitur in appetitus deprauatus feratur ad ea quæ diathesi ventriculi præternaturali similia sunt, an vero ad contraria. Dubitandi ansam dedit Gal. *cap. 3. artis paruæ*, vbi docet ventriculum præter naturam se habentem appetere contraria, & in statu naturali appetere similia. Quam doctrinam sequutus Auicen. *fen. 13. lib. 3 tract. 2 cap.* 10. sic loquitur. *Quando in stomacho aggregatur humor malus diuersus à consueto in qualitate sua natura. tunc requirit aliquid sibi contrarium. Quapropter incidit quibusdam appetitus luti, imò carbonum, & terræ, & gypsi, & rerum huius generis; propter qualitatem quæ ns est, exsiccantem, aut incidentem, contrariam qualitati humorum.* Saniorum tamen iudicium eò dirigitur, vt similia potius quam contraria appetantur. Cum enim ad appetentiam excitandam phantasia maxime concurrat, quæ à dispositione corporis maxime excitatur, verisimile est dominantem humorem ad similium apetitum phantasiam mouere. Sicut enim biliosi in statu tum sano tum morboso, ignis, & irarum insomnia patiuntur, pituitosi, niuium, glaciei, & aquarum; quarum rerum phantasmata ab humore in corpore prædominante excitantur, sic etiam affecta sede appetentiæ humores vitiosi in ea diu stagnantes, sui speciem phantasiæ imprimunt, quæ ab ea obsessa, similium appetentiam excitat, etiam ratione repugnante, quæ à vehementi illa imaginationis vi superatur. Adde quod si contraria morbo aut illius causæ appeterentur, continuato illorum vsu, morbus tandem curaretur, cum tamen ab iis deterior in dies reddatur. Huic sententiæ quotidiana experientia suffragari videtur, qua docetur virgines chlorosi laborantes, & prægnantes mulieres ea plerumque appetere, quæ illarum temperamento & præsenti cacochymiæ consentanea sunt; vt scilicet illæ quibus salsi & adusti insunt humores, carbones, salem, aromata, & similia expetant: quibus verò melancholia, aut acida pituita dominatur, ad acetum, fructus immaturos, & similia ferantur.

Quod ad Galeni authoritatem spectat, quidam penitus eam reiiciunt; dicentes quod si verum esset morbosas dispositiones contraria appetere, ægrotantes omnes, conualescentes, & reliqui cacochymia laborantes, cibos euchymos expeterent, quod tamen veritati non est consentaneum. Videmus enim sæpe ægrotantes, & conualescentes prauos cibos appetere, laudabiles verò respuere. Videmus etiam corpora excalefacta siue in statu præternaturali, vt in febribus, siue in naturali, vt per exercitia immodica, refrigerationem expetere.

Alij verò hanc Galeni sententiam conciliare nituntur dicentes, in pica intemperiem ventriculo impressam esse veluti habitualem, & connaturalem, & ideo facere appetentiam bilem naturali, quæ est ad similia. Quod in hunc modum explicari potest, dicendo, omnem temperiem naturalem appetere similia: præternaturale vero contraria: intelligendum esse, postremum de intemperiebus, quæ fiunt sine succi redundantia. Quæ enim sunt cum succi redundantia, quando succi admodum imbibiti sunt in tunicis ventriculi, appetunt potius ipsis succis, quibus madent, similia, quia humor qui totas tunicas iam penetrat, quamuis noxius sit, molestiam non infert. Contra vero quando humor partem tantùm aliquam ventriculi occupat, vel est solum in cauitate, ventriculus appetit contrarium ei quod

sibi

fibi noxium eſt. Si autem humor totum ventriculum occupet, illiuſque tunicis imbibitus ſit, tunc facultas illius naturalis obruitur, & ita immutatur, vt non appetat niſi ſimilia humori imbibito. Et ita rectè dici poteſt, illum humorem factum fuiſſe veluti connaturalem.

Platerus,& Sennertus ab hiſce difficultatibus facilè ſe expediunt, ad qualitatem occultam confugientes,huiuſque perfugij occaſionem quærunt, ex eo quod ſi huiuſmodi ægrotantes appeterent ſimilia cauſæ morbificæ, ex eorum vſu copioſo maximè augeretur affectus, cum tamen videamus pica laborantes, gypſo, calce, carbonibus, aliiſque rebus noxioſiſſimis ſeſe ingurgitare, ex iiſque leuiſſimam noxam percipere, à quibus benè ſani ad internecionem vſque læderentur. Præterea dicunt prægnantes mulieres humores ſalſos & acidos ſæpè reiicere cum tamen ſalſa, & acida non appetant, ſed toto genere diuerſa. Ac denique nullam eſſe inter carbones, calcem, carnes crudas, aliaque cum humoribus conuenientiam conſtanter aſſueuerant; atque ideò in qualitatibus manifeſtis non eſſe acquieſcendum cenſent; ex iiſque ſymptomatis huius, & appetentiæ mirabilis cauſam deſumi non poſſe: ſed ad qualitatem quandam occultam, & inexplicabilem eſſe confugiendum.

Fatetur tamen Sennertus probabile eſſe à ſimili potiùs quam contraria qualitate appetentiam iſtam deprauatam prouenire. Quænam verò ſit illa qualitas, explicari non poſſe, cùm res quæ appetuntur nullam cum humoribus, vel dulcibus vel ſalſis, vel acidis, in manifeſtis qualitatibus vt plurimùm conuenientiam habeant.

Hæc omnia conciliare poſſumus dicentes, rerum abſurdarum appetentiam ab humoribus ſimili natura & temperie præditis excitari, ſed illos humores, præter natiuam temperiem, vitio quodam peculiari è corruptela quadam oriundo, eſſe præditos, quod vitium cum diſertè explicari nequeat, ad qualitatem occultam reuocari poteſt.

Diagnoſis huius affectus per ſe ſatis facilis eſt; ex ſola enim ægrotantis relatione innoteſcit. Partem præcipuè affectam eſſe orificium ventriculi notiſſimum eſt, cum illud ſit ſedes appetentiæ. Cauſa etiam ex ſuppoſita ſimilium appetentia, coniectura indagari poteſt. Si enim appetant carbones, ſalem & ſimilia, colligere poſſumus, ab humoribus ſalſis, & exuſtis affectum dependere: quæ omnia clarius innoteſcent, ſi humorum prædictorum portio per vomitum vel aluum reiiciatur; ſi ructus acidi, vel nidoroſi, ſapor amarus, acidus, vel ſalſus adfuerit.

Quod ad prognoſim ſpectat, chronicus eſt iſte affectus; non tamen admodum periculoſus, ſi natura vel arte corpus ad priſtinum ſtatùm reuocetur, quod non valdè difficile contingit. Excluditur enim ſæpè ſucceſſu temporis humor noxius crebris vomitionibus, vel medicamentis conuenientibus euacuatur, & ſuppreſſæ menſium aut hæmorrhoidum euacuationes quæ huic malo anſam præbebant, cum tempore reſtituuntur. Quæ tamen ſi negligantur, & natura oneri ſuccumbat, grauiſſimi morbi ſuccedere poſſunt. Vitiata enim prima coctione, neceſſe eſt ſecundam & tertiam corrumpi, vndè graues obſtructiones, cachexiæ & hydropes contingunt. Vel etiam ſi humor maiori copia in ventriculum feratur, & maioris malignitatis particeps ſit, cardialgias inſignes interdũ producit, ex quib. lipothymia & ſyncope, & nonunquã mors ſuccedere ſolet.

Si mulieres hoc affectu laborantes ab edulijs prauis abſtinere incipiant, & laudabilibus vti cũ minori faſtidio, proximę ſalutis, & curationis incipientis ſignum eſt certiſſimũ.

Grauidæ mulieres à malacia vtplurimum liberari ſolent circa quartum geſtationis menſem, quia fœtus grandior factus, maiorem humorum copiam abſumit, & ipſa mater crebris vomitionibus iſtam illuuiem excluſit. Quod ſi malum vlterius progrediatur, periculoſum eſt. Significat enim altius impreſſum fuiſſe prauam iſtam diatheſim, quæ difficili negotio exterminari valeat.

Melius eſt hoc affectu laborantes, acida & acuta appetere ſi res planè à natura alienas exoptent, vt docet Auic. *fen.13.lib.2.tract.2.cap* 20. Maiorem enim ſignificat à ſtatu naturali receſſum, qui difficilius emendari valeat.

Curatio huius affectus varia inſtituenda eſt, pro varietate corporum ægrotantium.

In grauidis enim mulieribus pauca celebrantur remedia ob ſubiecti ineptitudinem, & abortus periculum. In illis tamen leuiora vſurpari poſſunt, & benigniora, ex iis quæ ad ventriculum euacuandum, & roborandum in curatione inapetentiæ fuere propoſita. Neque omittenda erit venæ ſectio, quæ parca manu celebrata, & frequenter, (ſi opus fuerit,) repetita maximum ad huius affectus curationem momentum habet.

In virginibus autem chloroſi laborantibus curatur iſte affectus iiſdem remedijs, quæ ad ipſius chloroſis curationem ſuo loco proponentur.

Quæ verò pica contingit in viris, quod tamen rariſſimum eſt, cum ab obſtructionibus hepatis, & lienis dependeat, earum curatione ſuis locis proponenda eliminabitur.

CAPVT IV.

De Siti morboſa.

Sitis ſeu potus appetentia non minus ac fames tripliciter lædi poteſt, imminutè, abolitè, & deprauatè. Imminuitur non rarò à dulci, & inſipido humore, ventriculi tunicas irrigante, vel ab humiditate nimia in toto corpore dominante, vnde fit vt partes potulentam materiam a ventriculo non trahant. Aboletur verò in morbis acutis propter interceſſionem primi ſenſorii, quando mens ægrotat, aut quia concidit omnino facultas naturalis, extincto propemodum calore natiuo; vnde Hippocr. *In cauſa ſi ſiferà non ſitire, malum*, cum tamen ſitis imminuta ab iiſdem cauſis pendeat; à quibus inappetentia ciborum producitur. Abolita verò morborum acutorum ſit conſectaria; earum ratio peculiaris hic habenda non eſt. Sed ſufficiet nobis de ſiti deprauata, tanquam frequentiori ſpecialius agere. Quæ quidem ſitis deprauata etiam bifariam diuidi poteſt, quemadmodum fames, vt vna poculentorum varia genera feratur; altera vero ſit aucta, & potus quantitatem ac frequentiam reſpiciens. Quæ potus genera abſurda reſpicit, ad picam refertur, quandu ſcilicet ægrotantes appetunt acetum, ſuccum limonum, vel aquam ſalſam. Supereſt igitur vt ſitim auctam contemplemur, quod ſymptoma frequentiſſimum eſſe conſueuit, dum apetus humidi quantitate pecat, & potus immodicè expetitur.

Cauſa illius proxima eſt defectus alimenti humidi, & ſiccitas ventriculi, aliarumque partium quæ ſtomacho penuriam ſuam communicare valent.

Illa autem ſiccitas, vel humoris penuria exoriri ſolet ab omnibus iis quæ roridam humiditatem ventriculi totiuſque corporis abſumere, & exſiccare valent: quæ omnia ad calefacientia & exſiccantia referuntur. Exſiccantia per ſe, & primario exſicãt, calefaciẽtia ſecũdariò, humidũ abſorbẽdo.

Eſt autem ſitis hæc morboſa idiophatica vel ſymphatica. Idiopathica fit, cum innata ventriculi humiditas alteratur, & exhauritur ab inæquali intemperie ſicca, vel calida, vel vtraque; interdum & rarius ſimplici: frequentius cum materia coniuncta: cum humore ſcilicet, acri ſalſo, aut putrido, ventriculi tunici impacto, vel in illius cauitate incluſo. Sympathica verò fit ex conſenſu totius corporis, vel aliquarum partium, quarum venæ exhauſto humido, à ventriculo ſugunt: vt in febribus contingit, hepatis, pulmonis, & aliarum partium inflammationibus, tum etiam intemperiebus calidis, & ſiccis, præcipue renum, vt videre eſt in diabete, quæ eo nomine dipſacus nominatur, propter ſitim ingentem, quæ illam comitatur.

Cauſæ externæ ſunt quæcunque impenſe calefacere vel exſiccare valent, vt aer valde calidus, & ſiccus, diuturna in ſole vel ad ignem mora, vſus ciborum ſalſorum acrium, & aromatibus conditorum vſus copioſus vini antiqui, & generoſi, vigiliæ, nimia corporis euacuatio, præcipue per medicamenta purgantia.

Hermetici ſitim immodicam & preternaturalem à ſpiritibus quibuſdam ſitibundis, ex impuritatibus ſulphureis genitis, exoriri contendunt, qui non ſimplici refrigeratione & humectatione; ſed ſpiritibus aliis ſibi analogis ſatiari volunt, quemadmodum videmus in febrium acceſſionibus ſitim intenſam multo aquæ potu parum inhiberi

quæ

quæ tamen spiritibus acidis vitrioli, sulphuris, salis, & similium cum longè minori aquę quantitate permixtis, facilius cedat.

Diagnosis nihil habet difficile, satis enim ægri de siti vrgente conquerunt. Causæ etiam proprijs signis dignoscuntur, vt calida, & sicca intemperies ventriculo, aut alijs partibus inhærescens; tum humores acres, salsi, vel amari, quorum portio interdum excluditur, vel saltem similes in ore repræsentant. Si in ventriculo contineantur, vel si per consensum aliarum partium sitis excitetur, affectuum eorumdem signa sese prodent.

Quod ad prognosim attinet, sitis quæ a causis procatarcticis excitatur tutissima est; illa enim potu assumpto facilè sedatur. Quæ verò a causis internis procedit, pro illarum varietate, magis vel minus periculosa existit.

Sitis quæ in febribus contingit alijsque affectibus curatu facilibus, cum eorum solutione sponte euanescit. Si verò a grauibus morbis & periculosis dependeat, est valdè periculosa; vt in hydrope contingit, in quo sitis potu non sedatur, sed potiùs magis intenditur.

Curatio sitis morbosæ frequentiùs occurit in febribus, & quarumdam partium inflammationibus, quæ tamen sufficientes descripta est in methodo nostra curandum febrium *sect. 2. cap. 2.*

Si vero sitis a sicca ventriculi intemperie ex immoderatis euacuationibus, alijsque causis contracta sit, illius curatio perficitur vacuationes illas supprimendo, tum partes inanitas restaurando remedijs humectantibus.

Instituto igitur prius victu analeptico, qualis in febre hectica, phthisi, & marasmo concedi solet; omnium præstantissima erunt duo remedia a Gal. proposita 7. meth. scilicet lac, & balneum. Quamuis enim Hipp. *Aph. 64. sect. 5.* lac siticulosis interdicat, illud tamen intelligendum est de ijs, qui ob biliosi, putridique humoris copiam, siti afficiuntur, in quibus lac facillimè corrumpitur; non de ijs, qui siti ex siccitate, & consumptione laborant. Lactis vsum in curatione phthisicos edocuimus.

Balneum verò fiat ex decocto rad. althææ, & lilior. fol. maluæ, violariæ; vel ex decocto capitis, pedum & intestinorum veruecis. Aut butyrum recens, vel oleum violaceum, in qua tepida dissoluatur pro balneo, quod tepidum esse debet, & frequenter vsurpari.

In exitu balnei inungantur lumbi, dorsum, & ventriculos ol. violac. medulla cruris vituli, & similibus; quibus immisceatur lactis muliebris, aut caprilli, quantum ebibere poterit.

Vtatur interea æger syrupi, & tabellis instaurantibus, alijsque remedijs, quæ in febris hecticæ curatione latius proponentur.

Sequens etiam opiata erit vtilissima.

℞. Conseruæ rad. eryngij, & buglossi, ana ℥. ij. conser. flor. violar. & borrag. an. ℥. j. confect. alkermes ℥. ß. diapenidij sine speciebus recenter preparati ℥. ij. Cum syrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ sitis tempore, superbibendo parum aquæ borraginis.

CAPVT V.

De ventriculi concoctione læsa.

VEntriculi concoctio chylosis appellata, quemadmodum, & reliquæ omnium partium actiones, tripliciter læditur, imminutè, abolitè & deprauatè. Imminuta concoctio βραδυπεψία dicitur; abolita ἀπεψία, deprauata δυσπεψία; quæ omnes differentiæ vnico cruditatis nomine comprehenduntur. Hæc autem cruditas duplex constituitur, nidorosa scilicet, & acida, cruditas nidorosa fit quando alimentum in nidorosam, & vllam quasi materiam mutatur, vt per eructationem odor ouorum, & piscium corruptorum, vel olei frixi efferatur; qui ructus nidorosi in calidis, ac biliosis naturis frequentius contingunt. Acida verò cruditas fit, cum cibi in acidam naturam mutantur, & ructus acidi excluduntur, & hæc a frigida intemperiei procedit. His & tertia addi potest cruditatis differentia, quando ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur, & in pituitosam quandam materiam mutatur, citra tamen aciditatem.

Causæ ventriculi concoctionem lædentes, ad tria capita reduci possunt, vitium scilicet organi, obiecti, & rerum externarum, seu extrinsecus aduenientium.

Organi vitium omnes ventriculi morbos complectitur, siue similares sint, siue organici, siue communes, qui omnes illius actionem euertere possunt. Intemperies tamen frequentissima est læsæ concoctionis causa. Cùm enim concoctio a moderato calore rectè & secundum naturam se habente, perficiatur, si ille a debita moderatione recesserit, coctionis læsio contingit. Sic frigida ventriculi intemperies, quæ caloris imminutionem facit, si remissior fuerit, concoctionem imminuit, & bradypepsiam parit. Si verò intensior, concoctionem abolitam, & apepsiam producit. Calida verò intemperies cōcoctionem deprauat, & dyspepsiam generat. Illæ autem intemperies interdum simplices sunt, vt in ijs qui abortu calore debili, & ventriculi imbecillitate præditi sunt; vel calorem acrem & exurentem obtinuerunt, vt plurimum autem cum materia coniunctè; vndè in melancholia hypochondriaca, pituitæ copia, & fermentatio nigri humoris, cruditates flatus, inflationes, fluctuationes, ructusque acidos excitari solent.

Vitium obiecti, alimenti scilicet, quod est ventriculi proprium obiectum, multis modis contingit, dum scilicet peccat in substantia, quantitate, qualitate, tempore & ordine assumendi.

Vitiosa sunt alimenta ratione substantiæ, quæ duriora sunt, & concoctu difficiliora, vt carnes ceruicæ, leporinæ, præcipue vetustiores, sale vel fumo induratæ, panis furfuraceus, tubera, radices, legumina, & similia, quæ dyspepta nominantur.

Quantitate peccant alimenta, quę nimia copia assumuntur, & eo nomine a calore vinci & superari nequeunt, vndè cruditates oriuntur, illis maximè familiares, qui genio & crapulæ indulgent. Minor etiam quàm par sit alimenti quantitas, speciem quandam cruditatis inducere potest, quando cibi pauciores, in ventriculo, (in primis bilioso) exuruntur & præassantur.

Qualitate peccant alimenta, quæ nimis frigida & humida, flatuosaque existunt, vel quæ calidiora tenuiorem chyli portionem exurunt, & in nidorosos vapores conuertunt.

Ad hoc genus reducenda est concoquendi & condiendi ratio, varij enim elixandi, assandi, & condimentorum modi, nouas alimentis dispositiones inducunt, propter quas concoctu faciliora, vel difficiliora redduntur.

Tempus & ordo assumendi præposterus concoctionem etiam vitiare possunt; vt si quis horam cibandi consuetam omittens nocte intempesta, & immediatè ante somnum cibis stomachum repleat: vel si post solidorum & ad stringentium, vt casei, pyrorum, cydoniorum, & similium assumptionem, liquida postmodum, & corruptioni obnoxia ingerat.

Res denique externæ coctionem vitiare possunt, si immoderatæ sint: atque ita aer frigidior, calorem natiuum obtundēdo, si debilior fuerit, vel calidior, eundem calorem dissipando, coctionem euertere potest; tum etiam exercitationes immodicæ, præsertim a pastu, calorem natiuum eliciendo a ventriculo ad partes exteriores eumque præter modum dissipando, nec non chylum adhuc imperfectum præcipitando versus intestina. Alui & aliorum excrementorum suppressio, aut fluxus immodicus; vigiliæ immoderatæ, somnus diuturnus, animi pathemata grauiora, præcipue mœror, & profunda meditatio statim a pastu, & similes causæ externæ, ventriculi actionem non parùm vitiare possunt.

Præter causas enumeratas Hermetici nonnulli recentiores aliam adducunt minus tritam, & ab antiquis minime perspectam; quæ quidem ab ijs perspicuè non demōstratur; quibusdam tamen coniecturis minimè contemnendis stabilitur; cuius etiam supra in famis caninæ causis explicandis mentionem fecimus. Primum itaque statuunt coctionem ventriculi naturalem a solo calore non perfici; sed Promptam illam ciborum solidorum liquationem, ac dissolutionem, qua in chylum conuertuntur, ab alia causa

dependere; cum experientia doceat cibos in olla bullientes igne luculento, etiam per plures dies continuato, nunquam talem dissolutionem pati; cum tamen ossa in ventriculis canum, breui temporis spatio dissoluantur, & in chylosum liquorem conuertantur: cum in ventriculis piscium nullo calore actuali præditis, cibi quilibet ingesti, eodem modo dissoluantur & concoquantur. Causam itaque præcipuam huiusmodi liquationis esse statuunt spiritum quendam, aut liquorem acidum a liene in ventriculum transfusum, qui eximiam dissoluendi facultatem habeat. Quam sententiam ex Galenicorum doctrina eliciunt, qua sancitū est humorem melancholicum a liene in ventriculum transfusum excitare appetentiam, idque vel constringendo, ac corrugando tunicam interiorem ventriculi; vel aciditate sua vellicādo. Quod quidem impugnari potest ex eo quod si constringendo id faceret omnia astringentia idem præstare possent; & si vellicando, acria quælibet potentius quam acida appetentiam excitarent. Probabilius igitur existimant humorem illum appetentiam excitare per accidens, penuriam scilicet alimenti inferendo, per dissolutionem illius quod ingestum est; ex qua penuria appetitus excitatur. Atque ita longè nobiliorem lieni vsum tribuunt, quàm qui ab antiquis fuit propositus; nempè ventriculo subministrandi præcipuum coctionis instrumentum. Huius rei coniectura satis valida ex auibus elicitur, quæ durissima plantarum semina dissoluunt, & lienem habent ventriculo vndiquaque circumductum, vt potentius spiritum illum dissoluentem inspiret, vel liquorem acidum commodius communicet. Validum autem auibus inesse acidum illum spiritum ostendit Helmontius proprio experimento; refert enim se in pueritia cum passerem aleret, ipsi aliquando linguam obtulisse, quam ille rustro apprehendēs deglutire conabatur: se verò linguæ apice passeris guttur contingentem, maximam in eo aciditatem percepisse. De spiritu verò dissoluente auium ventriculis inhærente probatur ex praxi medica, in qua gallinarum ventriculi ad iuuandum concoctionem passim præscribuntur in polueribus digestiuis; quos hunc effectum præstare credibile est, ciborum dissolutionem adiuuando, cum iidem gallinarum ventriculi calculosis etiam præscribantur, quibus calculorum dissolutio maximè iuuatur. Idque manifestiùs elicitur ex eo quod ex auium ventriculis sal elicitur maxima calculos dissoluendi efficacia præditum. Ex quo quidem sale ventriculis auiū magna copia infixo, natura sagax & prouida spiritum elicere nouit in viuente animali, cuius adminiculo (concurrente calore natiuo) solidiorum alimentorum dissolutionem moliri possit. Et vulgò notissimum est ex salibus dissoluentibus, putà vitriolo, nitro, amoniaco, & sale communi, spiritus elici, longè efficaciori dissoluendi vi præditos.

Ille igitur spiritus, seu liquor acidus à liene in ventriculum transfusus, dum secundùm naturam se habet, bonam ac laudabilem ciborum concoctionem efficit; si verò a statu naturali recedat, ventriculi actionem euertere potis est. Sicut antea dictum fuit ex hisce præsuppositis, caninam apetentiam excitari, quando spiritus ille seu liquor acidus nimiam actiuitatem, & potentiorem dissoluendi vim obtinuit. Sic etiam ex aduerso, si vis illa dissoluens debilior efficiatur, aut omninò deficiat, coctio ventriculi imminuta, aut abolita sequetur. Hinc dicit Helmontius Aphorismum Hippocratis primum sect. 6. qui habet: *In longis lævitatibus intestinorum, si ructus acidus superueniat, qui prius non erat signum bonum*, ita interpretandum esse; vt scilicet ructus acidus superueniens significet fermentum illud acidum, quod a morbo fuerat deperditum, restitui incipere.

Fulciamus & nos nouam hanc doctrinam proprio experimento. Cum enim anno præterito 1648 alui fluxu pituitoso, & melancholico per quatuor menses integros, afflicti fuerimus, & ab eo ad extremam maciem, & veluti marcorem perducti; quandoquidem omnia alimenta in pituitosam & mucilaginosam substantiam conuertebantur, ex debilitate ventriculi ea perfectè concoquere nequeuntis, post multa remedia per totum illud tempus vsurpata, quorum maxima pars parum aut nihil profuit; tandem aceti acerrimi vsu frequenti, intra paucos dies, a sæuo illo affectu integrè liberati fumus: cuius equidem aceti, vis acidum illud naturale penè deperditum, plurimùm adiutum, ac restitutum fuisse coniicere possumus. Vsus autem aceti fuit in pastibus cum ouis induratis, quæ frustulatim dissecta, aceto intingebamus & per aliquod dies hoc solo edulio in omnibus pastibus vtebamur. Tum hoc manifestè percipiebamus, quod si acetum non esset valdè acre, exiguum ventriculo adiumentum ferebat.

Diagnosis huius affectus iuxta læsæ coctionis differentias, varia est. Ac primùm apepsia & bradypepsia iisdem in signis indicantur, per magis & minus tantùm differentibus. Illa autem signa sunt, ructus acidus, alimenti incocti, vel semicocti per os aut aluum reiectio; causæ ventriculum refrigerantes prægressæ; grauitas, tensio, & inflatio in regione stomachi; læsio a frigidis assumptis; vrinæ tenues, aquosæ & decolores. Interdum tamen vrinæ crassæ & rubræ apparent, ex succo impuro ac fæculento, qui ob primæ coctionis imperfectionem à chylo sufficientes separari non potuit, sed ad renes vsque transmissus cum seroso humore; impuras etiam vrinas reddit, quales interdùm a melancholicis præsertim, & scorbuticis excerni solent. Fusiorem huius vrinæ explicationem vide apud Sennertum *lib. 3 pract. med. par. 8. sect. 2 cap. 7.* Dyspepsiam verò seu deprauatam coctionem ostendunt, ructus nidorosi, sapor fumis aut putredinosus in ore, sitis & æstuationis sensus, a calidis assumptis læsio.

Si idiopathicè ventriculus laboret, propria eiusdem morbosæ dispositionis signa aderunt. Si vero sympathicè afficiatur, ea propriis partiū affectarum signis, illa sympathia est elicienda. Si verò ex errore causarum externarum, vel obiecti vitio symptoma dependeat, ex earum præsenti aut prægressa cōstitutione, ægri vel astantiū relatu, innotescet.

Prognosis huius affectus ita instituenda est. Coctionis vitium quod a causis externis excitatur, facilè corrigitur, causis illis sublatis, & idonea victus ratione instituta.

Facilius etiam curatur læsa concoctio, ex humoribus ab aliis partibus in ventriculum translatis; quam dum a proprio ventriculi vitio exoritur. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem stabilem in ventriculo excitent, coctionis officium restituitur.

Abolita vētriculi coctio omnium deterrima est, quia totius corporis nutritio frustratur, vndè morbi lethalissimi, vt lienteria, hydrops, atrophia, & similes consequuntur.

Coctio imminuta sua etiam parit incommoda, vt colicos dolores, cachexias, ac tandem hydropis varias species.

Deprauata concoctio multorum etiam malorum causa est, puta obstructionum, scabiei, febrium, & similium.

Curatio perficitur sublatione causarum externarum, antecedentium, & coniunctarum, quæ affectum illum efficiunt, augent vel conseruant.

Ac primum aduertendum erit vtrum ab aliis partibus ad ventriculum humores transferantur; & in hoc casu, humores illi erunt euacuandi ac reuellendi, partis mandantis affectus corrigendus, & ventriculus roborandus. Affectuum aliarum partium curationes ex propriis capitibus erunt desumendæ. Ventriculi verò roboratio ex inappetentiæ curatione desumi poterit.

Quæ verò ex proprio ventriculi vitio coctionis læsio cōtingit, ea vtplurimùm ab humoribus frigidis aut calidis ducit originem; atque adeò eandem curationem obtinet, quæ pro inappetentia à similibus causis orienda fuit proposita, quam hic frustrà repetere non opus est.

Si denique Hermeticorum causa peculiaris suprà proposita animaduersione digna sit; illi prouidendum erit, primo lienis prauam diathesim corrigendo & spiritu dissoluentes restituendo substantiis quadam acida cuius generis sunt spiritus sulphuris, vitrioli, salis, succi limonum granatorum, arantiorum, & acetum.

CAPVT VI.

De singultu.

Singultus est motus ventriculi deprauatus, quo rem sibi noxiam expellere nititur.

A vo-

A vomitu distinguitur ex eo quòd materia quæ vomitu reiicitur, in ventriculi cauitate continetur; & ille totus inuertitur, vt materiam illam excludat: in singultu verò materia peccans, tunicis eiusdem infixa est, ideò ventriculus sese constringit, ac fibras suas concutit, vt eam excludat. Et vt nauseam quoque in hac difinitione comprehendamus, dicimus motus ventriculi expulsiuos tripliciter fieri: vel enim natura quandoque vult insurgere ad expellendum, & non potest; aut non sufficienter ad hunc motum irritatur, & tunc nausea fit: aliquando insurgit, & expellit, & fit vomitus: vel denique insurgit, vt expellat, sed non potest expellere, & tunc fit singultus.

Ille autem motus conuulsiuus est, non autem vera conuulsio, quæ solis musculis competit, & partibus voluntario motu donatis.

Causæ singultus immediatæ proponuntur ab Hippocrates *Aph. 39. sect. 6.* inanitio, & repletio, sicut & Conuulsionis. Galenus & Auicenna tertiam addunt, nempè irritationem à materia acri. Alij anxiè laborant, vt materiam irritantem de repletionis genus trahant, quò sententiam Hippocratis illæsam tueantur. Verùm vbi res ipsa loquitur perspicuè, non opus est rerum euidentias propter Autorum verba confundere & obscurare. Quid enim clarius est, quàm singultum fieri à facultate expultrice irritata; Quæcunque igitur irritationem illam efficere possunt, erunt causæ proximæ singultus. Iam verò humores & vapores quantitate vel qualitate peccantes, ventriculum irritare possunt ad expulsionem, & sic repletio, & acrimonia erunt causæ diuersæ toto genere distinctæ. Inanitio verò quomodo singultum excitare possit, non est facile explicare. Cùm enim illius essentia consistat in defectu nemo dixerit naturam insurgere ad defectum expellendum; quin potius mouebitur ad illum reficiendum ac reparandum; & sic attractricem, potiùs, quàm expultricem facultatem mouebit. Si verò interdum singultus magnas euacuationes sequatur, vt in acutis, & malignis febribus, & purgatione ex helleboro contingit; id non euacuationi simpliciter tribuendum, sed potiùs malignæ cuidam qualitati à morbo, vel medicamento ventriculo impressæ.

Materia autem singultum efficiens, vel in ipso ventriculo colligitur, vel aliundè ab hepate, liene, intestinis, alijsque partibus, vel etiam toto corpore communicatur. Sic alimenta vel medicamenta acriora; humores acres aut lumbrici mordentes in ventriculo contenti, singultum idiopathicum producunt. Sympathicum verò inferunt vicinarum partium inflammationes transmisso ad ventriculum ichore, aut vapore acri: tum etiam quod tumor, hepate præsertim inflammato, ventriculum comprimit; vndè facultas expultrix assiduè irritatur. Denique à toto corpore possunt transferri ad ventriculum humores, vel vapores acres, in affectibus totum corpus occupantibus, vt interdùm in febribus acutis & malignis contingit.

Diagnosis huius affectus per se conspicua est. Causę verò signa ita distinguenda sunt, vt si idiopathicè contingat, affectus magis continuus sit, & humorum in ventriculo contentorum signa appareant; & affectio vomitu sedetur. Humor verò peccans in ventriculo collectus, vomitu, aut ructu, aut oris sapore, alijsque signis internosci poterit. Si denique ab alterius cuiusdam partis morbo oriatur, eiusdem signa ex proprijs capitibus erunt desumenda.

Quod ad prognosim attinet. Singultus qui à causa aliqua procatarctica, vt cibo, potu, aut frigore exoritur, periculosus non est; tum etiam ille qui crisim per vomitum interdum antecedit; sed tunc reliqua signa in bonum consentire, & salutaria esse debent.

Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo Hipp. *in Coacis* Fit enim ille singultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam ventriculi interiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem stimulantibus. Et dicit Vallesius se nullum vidisse seruatum, in extenuatis, aut febre ardente, vel maligna correptis, cui singultus superuenerit. Sic apud Hipp. 3. *Epid. sect. 2. Aegr.* 12. Mulier quæ in Mendacium foro habitabat, die 12. frequentes singultus patiebatur, & 14. interijt. Obseruauit etiam Platerus singultum in febribus ardentibus superuenientem, & perseuerantem; plerumque mortis esse prænuntium, eundem etiam in dysenteria esse lethalem.

A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum, Hippocr. *Aph. 3 sect. 7.* duo hæc signa si vomitu superueniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseuerent, ideò lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri, aut ventriculi denuntiant; quæ inflammatio non modò ipsius singultus ac ruboris oculorum causa sit; sed etiam vomitus; citaretur ab acribus humoribus os ventriculi eiusque tunicas mordentibus; exeretis per vomitum illis humoribus, cessaret vomitus & singultus; nec à vomitu vllus vapor acer ad oculus deferretur, qui oculos rubros efficeret: At cùm vomitus non solùm non profuerit, sed etiam post se singultum & oculorum ruborem inuexerit; certissimum est illa tria vomitum, singultum, & oculorum ruborem, ab inflammatione cerebri, aut ventriculi dependere. Cerebrum enim inflammatum sanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & in extimam oculi tunicam effundit, vndè oculorum rubor, cui ventriculus consentiens per neruos sextæ coniugationis admodùm insignes; ab ea cerebri inflammatione facilè in vomitū, ac singultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & à vomitu singultum, & vna cum singultu ruborem oculorum inuehit, facto concursu sanguinis feruidioris ad oculos propter maximum consensum, qui inter istas partes intercedit: quem facilè ostendunt suffusionum initia, imaginumque ante oculos apparitione quæ plerumque viciato ventriculo contingunt; vndè meritò Hippocrates *In libro de locis in homine*, à vomito oculos maximè lædi asseruit.

A iecoris inflammatione singultus, malum. Hipp. *Aph. 17. sect. 7* singultus tum iecoris inflammationi superuenit, vt docet Gal. *in coment. huius Aphorismi*, quando inflammatio auctior, & deterior euasit, tunc enim magna inflammatio in hepate eo vsque accreuit, vt vehementer superiori ventriculo incumbat, & singultum inducat: imò verò affluente materia nonnunquam inflammatio aut erysipelas gignitur in ipso ventriculo. Sin minus, ab ea ventriculi tunicis imbibita, morsus excitatur.

Curatio huius affectus ad illius causas dirigitur, quæ vt antea dictum est, vel sympathicè hunc affectum producunt vel idiopathicè. Sympathicè afficientes causæ sunt aliarum partium affectus, quibus curatis singultus etiam aufertur, quàuis ea remedia quæ symptoma demulcendo idonea sunt, interim vsurpari valeant, quæ inferiùs proponentur.

Idiopathicus verò affectus fit, à pituita, flatibus, bile, alioue humore acri, aut malignæ qualitatis participe.

Qui fit ab humore pituitoso, tunicis ventriculi imbibito curatur remedijs humorem illū incidentibus, detergentibus expurgantibus, ac ventriculum roborantibus; qualia in curatione inappetentiæ à frigida causa oriundæ fuerunt proposita. Quibus sequentia, velut affectui magis appropriata, adijcienda sunt.

℞. Castorei ʒ.i. succi menthæ ℥.iv. Misce, capiat æger cochl. j. vel ij. vrgente singultu. Eodemque remedio potest inungi ventriculus calidè, bis aut ter in die.

Acetum scillit. sumi potest frequenter, ad materiam tunicis ventriculi impactam incidendam & resoluendum, vel illius loco oxymel scilliticum.

Caryophylli in ore frequenter detēti non parùm iuuant.

Vtile est etiā elixir proprietatis à Crollio descriptum.

Seminis anethi ʒ.ii. vel iii decoquantur leuiter in vini generosi ℥.viii. de quibus ℥.i capiat æger, manè & serò. Idem semen inclusum linteolo naribus frequenter obiiciatur.

In affectu cōtumaci pilulæ sequentes erunt efficacissimæ.

℞. Castorei & mirrhæ, an. ʒ. iii. salis gemmæ ℈.ß. diagryd. & mastiches, an ʒ.i. agarici recenter trochisc. ʒ.iii aloes electæ ad pondus omnium. Excipiantur succo menthæ, & fiat pilular massa, de cuius Drach. i. formentur pilulę vi. deauratæ. Capiat ii. vel iii. manè duabus horis ante cibum, bis in septimana.

Simpliciores pilulæ, non parùm efficaces fieri possunt ex puluere hieræ cum oxymelite; quarum Drach. i exhiberi poterit.

Intermedijs verò diebus vtatur puluere sequenti.

℞. Sem. anethi ℥.ß. zedoariæ. ligni aloes, nuc. moschat. caryophyll. pulu. diambræ. an. Drach. j. Capiat manè ℈. ij. cum pauco vino odorifero. Vel adde salis communis ℥. iij. vtatur pro condimento ciborum ordinariorum.

Ventriculo admoueatur sequens cataplasma.

℞ Rad. aristoloch. longæ, ireos Florent. baccar. lauri. fol. rutæ & menthæ siccor. an. Drach. iij. castorei, & myrrhæ, an. Drach. ij. caryophyll. & hypocistid. an. Drach vj. Cum melle antholaio fiat cataplasma.

Tandem in affectu contumaci decoctum guaiaci & thermar. sulphurearum vsum, tanquam remedia generosissima confugiendum erit.

Quia è flatibus producitur, ijsdem remedijs curatur, quibus adduntur flatus discutientia. Admoueantur etiam cucurbitulæ regioni ventriculi, quæ instar miraculi, flatulentos infimi ventris affectus repentè mitigant & tollunt.

Qui ab humore acri & bilioso oritur, præter ea remedia, quæ pro inappetentia à calida intēperie genita fuerunt proposita, huic etiam affectui conuenientissima, curari debet phlebotomia (si plethora adfuerit) vomitione, aut purgatione blanda, tertio quoque die repetita in hunc modum.

℞. Rhab. elect. puluerat. & aqua endiuiæ donec mollescat irrorati ℥. ß. pulpæ tamarind. ʒ. j. sem. endiuiæ, portulac & spodij, an. ʒ. j santali citrini, & diagrydij, an. ʒ. ß Cum syrup. de limon. fiat massa pilular. de cuius ʒ. ß. formentur pilulæ iv. vel v. quæ dentur manè, vt dictum est.

Alijs verò diebus sumat conseru. rosar. & borrag. pauco puluere triasantali aspersam, vel opiatam in prædicta inappetentiæ curatione descriptam.

Emulsiones frequentes ex seminibus frigidis paratæ dictis humoribus acrimoniam potenter demulcent, vel affectu minùs calido lac amygdal. dulcium.

Syrupus de pomis, cum syrupo cydonior. mixtus, ex cochl. exhibendus.

Iusculum affatim, & sæpè propinandum.

Aqua frigida, vel calida, aut ptisana copiosè bibenda.

Oleum amygdal. dulcium humorū acrimoniā retundit.

Foueatur regio stomachi cum spungia in aceto rosac. macerata.

℞. Ceratj santalini, & vnguenti rosac. ana ℥. i. mastiches ʒ. ß. cortic. citri, & carnis cydonior. ana ʒ. j Cum succo semperuiui, & pauca terebinthina, fiant emplastra duo, quorum vnum anterius, aliud posterius stomachi sedi applicetur.

Inungatur regio hepatis vnguentis refrigerantibus Qui ab ea partes humores in stomachum confluere soliti sunt.

Si verò malignæ cuiusdam qualitatis suspicio sit, theriaca aliaque alexipharmaca erunt præscribenda, & regio ventriculi ol. scorpion. Matthioli inungenda.

A quacunque vero causa oriatur singultus, sequentia vtiliter vsurpari poterunt.

Primò, humoris peccantis euacuatio per vomitum, si æger facilè ferat, & reiteranda vomitio, si affectum imminuat, nō autem prorsùs auferat etiam fortioribus exhibitis, si necessitas exigat; quemadmodum docet Platerus in sua praxi. Cuius rei experimentum proponit in obseruationibus, his verbis, *Chirurgus æger factus mox singultire cœpit, adeo continuatis vicibus dies, noctesque, vt nec dormire, nec rectè loqui, aut cibum capere posset. Ad extremum hoc pacto debilitatus, cum nihil iuuisset, & iam in agone esset, dedimus ei non sine metu, ipse tamen summoperè rogante, vomitorium satis validum chymisticum, quod Medicus ad manum habebat. Vnde immensam bilis æruginosæ & nigræ copiam euomuit aliquoties cessauitque singultus, ipseque sensim conualuit.*

Si æger vomitum aduersetur, per inferiora expurgandus est.

Præparandus humor ante vacuationem, aut ipsius iterationem, incidentibus, & abstergentibus. Postea sequentia conueniunt.

Cucurbitula admota dorso in regione ventriculi, vel etiam parti anteriori eiusdem.

Ventriculi per fasciam constrictio, quo minùs dilatari queat.

Extremorum ligaturæ.

Semen anisi assumptum, quod peculiariter singultum sedare creditur.

Clysteres frequentes, qui humores noxios à venntriculo reuellunt.

Animalia iuniora ventriculo admota.

Acetum scilliticum ex cochleari vsurpatum.

Sternutatio materiam in ventriculi tunicis impactam excutit. Quemadmodum Chrysimacus Medicus apud Platonem, Aristophanem singultientem, qui spiritus cohibitione, & aqua frigida gargarizata curari non potuerat, sternutamento excitauit.

Gal. 8 *de comp. medic. secundùm loc.* proponit medicamentum Asclepiadis. Cuius singula examinat simplicia, idque probat, quasi omnes habeat facultates ad hanc intentionem idoneas; scilicèt discutiendi, & euacuandi materiam noxiam per aluum & lotium roborandi ventriculum, & postremo mitigandi acrimoniam humorum. Compositio est talis, quæ recipit costi, vel illius loco galangæ croci, spicæ nardi, rosar. recent. mastiches, ana ℈. iv. asari aloes, ana ℈. ij. opij ℈. j. cum succo psyllij fiant pastilli, de quibus detur ℈ j singulo mane.

Ad huius imitationem breuiùs parari possunt pilulę pro vna dosi, ex aloes ʒ. j. laudani opiati gr. ii. vel iij. Si animus sit magis purgare, addi possunt diagrydij gr. iii. vel iv.

Quam insignes vires habeant in hoc affectu medicamenta ex aloe parata, testatur Duretus his verbis. *Permulti cùm singultiendo frangerentur, ductâ aluo per quinque dies hiera picra, glutinosis & nigris humoribus eiectis, singultiendi finem fecerunt.*

Platerus in obseruationibus refert, puerum decem annorum per octiduum dies noctesque singultientem curasse aqua nucum viridum, cum raphano priùs in aceto maceratarum, destillata, quam vomitionis excitaneæ gratia propinare solebat. Verum etsi minimè vomuerit, tamen statim singultum desiisse, & cùm sub noctem denuò haustum bibisset, ab hoc symptomate penitùs fuisse liberatum.

Forestus narrat se hominem, graui singultu laborantem, curasse vnico haustu decocti seminum anethi, carui, portulacæ, & papau albi in cereuisia tenuiori.

Clandinus valdè commendat diaphœnicum cum philonio romano, vbi causa & symptoma valdè vrgent.

Narcotica denique sola pertinacem singultum, & alijs remedijs minimè cedentem, facilè compescunt, sensum partis obtundendo nimis exquisitum.

CAPVT VII.

De Nausea & vomitu.

NAusea & vomitus differunt tantùm per magis & minus, & vterque affectus est motus ventriculi quo res in cauitate sua contentas expellit, vel expellere nititur. Est igitur nausea inane vomendi desiderium cum anxietate, & tenuis ac pellucidi humoris per simplicem saliuationem, excretione. Eam excitare solet, quidquid ventriculo quantitate, vel qualitate molestiam infert; nec tamen propter ventriculi imbecillitatem; aut orificii eiusdem superioris robur, vel materiæ crassitiem, & viscíditatem excludi potest.

Vomitus verò qui Græcis ἔμετος, vel ἐμεσία nominatur, est motus ventriculi deprauatus, & concussiuus, quos vis expultrix irrata, contractis fibris partis inferioris, laxatisque superioris, materiam in capacitate contentam sibi molestam, sensibiliter per superiora violento impetu reijcit. Dicitur motus deprauatus, tum ratione obiecti molestantis; tum ratione motus ipsius, qui fit à fundo versùs orificium, quasi per subuersionem; cum motus ventriculo naturalis, versus intestina & pylorum compulsiuus fiat.

Vomitus differentiæ a causis desumuntur, quæ vel internæ sunt; vel externæ; ideò vomitus primùm diuiditur in naturalem, & artificialem. Naturalis rursum, vel extra constitutionem morbosam accidit, vel in ipso morbo præsente; vnde triplex exurgit illius differentia, vt alius sit periodicus, alius criticus, alius symptomaticus.

Perio-

Periodicus est qui extra morbosam constitutionem, & velut natura assueta exercetur precautionis gratia & certis temporum spatiis repetita, vnde apud Hippocratem legimus antiquos bis in mense, continuis; aut interiectis diebus vomere solitos. Et nostris etiam temporibus multi repetiuntur, qui per quædam interualla, alij singulis mensibus, alij singulis septimanis, alij singulis diebus humorum biliosorum, & frequentiùs pituitosorum copiam, vomitu reijcere consueuerunt; quibus euacuationibus tanquam prophylacticis à multi morbis præseruantur. Est hic vomitu verò symptoma non est, quia sine vllo morbo præsente excitatur, sed potius motus naturæ nominandus.

Criticus vomitus non rarò contingit in morbis, eoque materia morbifica (priùs coctione præparata,) salutariter euacuatur, vel tota, vndè perfecta morbi solutio; vel maior parte, vndè magna illius imminutio succedit.

Symptomaticus vomitus fit à natura irritata & debilitata, & sine ægri alleuatione contingit, quia vel non satis copiosè, aut confertim fit, vel continuo materiæ morbificæ affluxu fouetur & perseuerat.

Aliæ vomitus differentiæ petuntur ab excretis. Quandoque enim materia quæ excernitur alibilis est, alias excrementitia. Alibilis materia est cibus, aut chylus aut sanguis purus, vel permixtus. Excrementitia materia est pituita, bilis, melancholia, serum, pus, lumbrici & similia.

Vomitus artificialis generali vocabulo a nobis appellatur quicumque à causis externis inducitur.

Illæ autem causæ externæ, quæ vomitum excitare valent, sunt præcipuè ictus, vel casus, compressio circa epigastrium; aer austrinus, vel contagiosus, aura venenata, fœtidus odor, excitationes violentæ aut molestæ, vt succussatio equi insueta, nauigatio in mari potissimum flante austro, aspectus vel imaginatio rei fœdæ, & exosæ, & similes causæ externæ, quæ naturam irritando vel humores commouendo vomitum excitare solent. Ac præ cæteris assumpta maximam vim habent ad vomitum excitandum, non solum medicamenta, emetica ideò nominata, & venena toto genere nobis infesta; sed etiam alimenta, vel sua natura noxia; vel alicui peculiariter exosa; vt est apud Hippocrat. de illo qui ab esu fungorum vomitu vehementi excitatio interiit. Idem contingit aulico Antonini Imperatoris ex caseo putri magna copia comesto. Idem præstat alimentorum qualitas, pinguis, & oleosa, tum etiam ordo assumendi præposterus, quando humectantia & relaxantia post astringentia sumuntur; denique alimenta, nimia quantitate ingesta, quantumuis euchyma, & laudabilia, vomitum excitare possunt, vt crapulæ deditis sæpè contingit. Tunc enim natura nimia mole grauata, inutile pondus, cuius coctioni par esse non potest, excludere tentat; ad quam etiam exclusionem excitatur mala qualitate, quæ illis alimentis per corruptionem, ob prauam coctionem, inducitur.

Causæ internæ sunt antecedentes vel coniunctæ.

Antecedentes vel a corpore vniuerso; vel à peculiari aliqua parte in ventriculum confluunt. A toto corpore feruntur in plethora, cachexia, febribus, alijsque affectibus totum corpus occupantibus. A parte aliqua peculiari deriuantur sæpè humores in ventriculum, in hepatis inflammatione, lienis, aut mesenterij obstructione suppressis menstruis, aut hæmorrhoidibus, catarrhosa constitutione, & similibus. His addenda est praua pori cholidochi conformatio, quando scilicet non in duodenum intestinum, sed in ipsum ventriculum implantatur, vndè picrocholi ἄνω nominantur qui vomitu bilioso, propter prauam hanc conformationem, frequenter diuexantur. Fit etiam vomitus interdum in peristaltico intestinorum motu, quando obstructa intestina, in colico, vel iliaco affectu humores liberum exitum non inuenientes, ad superiora propellunt. Lumbrici etiam non rarò in ventriculum ascendentes, ab intestinis eiusque tunicam interiorem vellicantes vomitum efficiunt. Ac denique abscessus disruptus in liene, mesenterio alijsque abdominis partibus, vomitum purulentum & saniosum excitare solet.

Causæ vomitus coniunctæ sunt eædem causæ suprà memoratæ, quando ad ventriculum fluxerunt; quamdiu enim in alijs partibus continebantur, erant causæ antecedentes. Postquam verò ad ventriculum translatæ sunt in eoque cōmorantur, causæ coniunctæ rationem obtinent. Tales causæ sunt præcipuè humores varij, quorum etiam nonnulli in ipso ventriculo generantur, pituita potissimùm, cuius maximus prouentus non rarò fit in ventriculo, per crudidates, & apepsias, quando stomachus debilis alimenta probè non concoquit, eaque in pituitosum excrementum conuertit. Sic etiam in ventriculo interdùm generatur bilis porracea ex corruptis alimentis, vt docet Gal. *comm. in 2. prognostic.* & hoc luculenter apparet in pueris lactentibus, qui ex lactis corruptione in ventriculo, fæces porraceas, & æruginosas excernere consueuerunt.

Hæc tamen bilis porracea, ex corruptis alimentis in ventriculo genita non est eiusdem naturæ cum ea quæ ex bile flaua per adustionem & torrefactionem generatur.

Signa vomitus diagnostica per se manifesta sunt. Causæ verò prout variæ sunt sic etiam varijs signis innotescunt.

Primò igitur si ventriculi ipsius vitio vomitus contingat; eiusdem partis laborantibus signa apparent, vt cibi fastidium, grauitas, tensio, & inflatio in regione stomachi, tarda & difficilis concoctio, ructus acidi; vel nidorosi, aliaque signa debilitatem & intemperiem illius partis demonstrantia. Sic etiam si ex morbo organico vel communi ventriculo inhærente, vt tumore, vel vlcere, vomitus oriatur, cum morborum signa sese produnt. Si verò per sympathiam totius corporis, aut aliarum partium vomitus contingat affectus totum corpus, vel aliquam partem obsidentes apparebunt.

Totum corpus afficitur in febribus, cachexia, ictero, atrophia. Partes verò peculiares, à quibus frequentiùs humores ad ventriculum transmittuntur, sunt cerebrum, hepar, intestina, & vterus.

Si è cerebro humores ad ventriculum confluant, distillationis signa apparebunt, tum etiam vomitus erunt spumosi, ac pituitosi, nausea erit magis molesta quo tempore cibus assumitur.

Si ex hepate humor transmittitur, is plerumque biliosus esse consueuit; atque adeò bilis vomitu reijcitur, & vomitus ante cibum quàm eo assumpto molestior est; tum aliquis affectus, vt dolor, tumor, aliusque in hepate apparet.

Si ex intestinis materia ad ventriculum feratur, dolor colicus aut iliacus aderit, vel lumbricorum signa sese ostentabunt.

Si denique per vteri sympathiam vomitus concitetur, conceptio aderit, vel mensium suppressio, vel alia ex vtero symptomata prodibunt.

Quibusdam etiam signis conijcere possumus, vtrùm humor in cauitate ventriculi contineatur, vel tunicis ipsius hæreat. Si enim in cauitate sit, leuissimo conatu reijcitur, & inest ventriculo tensio, & anxietas ab assumpto alimento, quæ non cessat, donec humores vomitu reiecti sint, qui soli plerumque excernuntur; alimentum verò retinetur. Si verò humores tunicis adhæreant, ab ingesto cibo præcipuè vomitus contingit, & alimenta sine humoribus reijciuntur, citra verò cibum nausea admodum molestat, & quod reijcitur crassum, ac viscidum est magnoque conatu extunditur.

Causæ externæ ex ægrorum relatu innotescent, vt si nimio cibo & potu sese ingurgitauerint, vel ictum aliquem grauem in illa regione acceperint; vel prauum aliquod edulium aut venenosum ingesserint.

Imminentis denique vomitus signa proponuntur à Gal. *lib. 3. de cris. cap. vlt.* qualia sunt, dolor capitis, vertigo tenebriosa, tremor labij inferioris, oris ventriculi morsus, frequens & copiosa saliuatio.

Prognosis huius affectus in hunc modum instituenda est.

Vomitus ex bile flaua, & pituita mixtus, qui nec valdè crassus est, nec admodùm copiosus, & qui duos istos humores habet exquisitè permixtos, bonus. Talis enim vomitus in substātia, quātitate, qualitate laudabilis est. Ex omnibus enim humoribus excrementijs, pituita, & flaua bilis sūt omnium mitissimi, si autem quantitate, & consistentia mediocri, ac benè inuicem permixti per vomitum efferantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebit.

Vomitus biliosi aut pituitosi die critico erumpentes, boni. Non solum enim vomitus permixti ex vtroque humore boni sunt; sed etiam qui fiunt seorsim ex alterutro humore, si talis humor morborum committat, quo eger detinetur. Sic in biliosis febribus bilis criticè erumpens, aut pituita in pituitosis, morbi solutionem afferunt, aut saltem maximam salutis spem pollicentur.

Longo alui profluuio laboranti spontaneus vomitus superueniens, morbum soluit. aph.15 sect.6. fit enim reuulsio materiæ morbificæ in contrariam partem. Et illa reuulsio ostendit naturam rehabere vires resumere. Vt enim Medicus certis quæ ad partem aliquam fluunt retractionem molitur; ita natura, cum præualere incipit, humoris ad partem affectam confluentis, repulsionem facit, dum illa pars refici ac roborari incipit.

Vomitus paucus, & laboriosus in acuta febre, malus: nihil enim eorum quæ decretoria sunt exiguè secerni conuenit, sed quæ ita vacuantur omnia duorum alterum significant; aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequeat, sed ex ea aliquid symptomaticè effundat; vel naturæ imbecillitatem, quæ superflua expellere frustra nitatur.

Vomitus variegati ex multis humoribus constantes, mali: significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo maius negotium naturæ facessunt, quo difficilius est pluribus inimicis resistere. Si enim aduersus varia alimenta pugnare naturam graue est; quanto difficilius erit, & periculo plenum tentare varios humores præter naturæ modum existentes concoquere, & edomare. Præcipuè in morbis acutis, in quibus breue est tempus pugnæ, quod deberet esse longissimum, vt maior spes victoriæ ex parte naturæ haberi possit.

Vomitus porraceus, æruginosus, liuidus, niger, aut fœtidus, lethalis. Significat enim huiusmodi vomitus bilem porraceam, æruginosam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes bilis species malignos morbos atque lethales solent producere. His verò si fœtor adiunctus, sit insignem humorum corruptelam significat, cum qua natura diu consisteret nequeat.

Vomitus synceri, & impermixti in acutis febribus, mali. Hip.1.prorrhet. Humor enim syncerus non solùm crudus est, sed etiam incoctilis, quippè qui tum actum coctionis, tum potentiam excludat. Hippocrat. ἄκρητον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum feruidum, & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cuius generatio vel partis alicuius vitio fit, vel feruore, ac incendio febrili, exhausta aquosa, & serosa parte. Ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à natura inuicibile.

Quod ad curationem spectat, si vomitus ab aliarum partium affectu dependeat, non alijs indiget remedijs, quam ijs quæ morbo a quo procedit, conueniunt.

Si verò fiat ab humoribus biliosis, pituitosis, aut melancholicis quantitate, aut qualitate sua ventriculum stimulantibus; humores illi vomitorijs medicamentis excludēdi sūt.

Si vero crassi & glutinosi sint, incidendi & abstergendi, quemadmodùm in curatione inappetentiæ dictum est.

Vomitus etiam in hoc casu plurimùm confert, qui prouocandus est emetico mediocri, non imbecillo, quale est oleum tepens; neque etiam vehementi, quod à longinquis partibus trahat, vt quæ ex antimonio parantur. Sed illud tantùm maximè conuenit, quod valida detergendi ac dissoluendi glutinosum illum humorem virtute præditum est, talis est gylla Theophrasti, seu vitriolum album præparatum; ac paulò efficacius id præstat sal vitrioli, ex vitriolo ad intensam rubedinem calcinato extractum.

Si vomitoria non arrideant, clysteribus frequentibus, & catharticis blandis materia peccans detrahenda est, addito rhab. quod purgando astringit, & ventriculum roborat.

Sic in vomitu bilioso pilulę sequentes præscribi poterūt.

℞. Aloes opt. aqua rosar. lotæ Drach. iij. rhab. pulu. & aqua borrag. irrorati Drach. j. mastiches, santali rubri coralli præparat. an. ℈. j. Cum syrupo rosar. solut. fiet massa pilular. cuius capiat ʒ. ß. vel ʒ. j. alternis diebus, donec sedatus sit vomitus. Vel

℞. Rhab. pulu. ʒ. j. cortic. myrobal. citrin. ℈. j. spodij, & rasuræ cornu cerui, an. gr. vj. Fiat puluis, qui detur bis in septimana, cum pauco iusculo.

Vel fiat bolus ex hieræ picrę, aut catholici ʒ. iij. cum ʒ. j. rab. puluerati.

In vomitu vehementissimo dentur laudani grana iij. cum cochiar. min. ℈. ij. ß. sedabitur vomitus, & 5. post horas purgatio fiet per inferiora. Satis magna ponitur purgantiū quantitas, quia infringitur à laudano, quod ideò miscendum est cum diagrydiatis, & colocynthiatis. Si restitet medicamentum, clystera acriori euocandum.

Post sufficientem purgationem vomitus cohibendus erit partem roborantibus; vt syrupo cydon. de granatis acidis, conserua rosar. veteri, vel rad. symphyti, miua cydon. vel iulepo sequenti, si vehementissimus vomitus sit valdè biliosus, vt in cholera morbo.

℞. Succi granat. acidor. ℥. vj. succi menthæ depurati ℥. ij. aquę oxalidis ℔. j. sacchari albi ℔. ß. Fiat iulep. in cuius clarificatione leuiter bulliant in nodulo santali, citrini, rosar. rubrar. & spodij, ana ʒ. j. Capiat ℥. iv. manè & serò.

℞. Terræ sigillatæ, boli armeni, coralli rubr. margarit. præp. sem. portulac. & acetosę, an. ʒ. j. rasurę cornu cerui, sol. menthæ siccor. ana ℈. j. rosar. rubr. P. ß. Fiat puluis aspergendus iusculis, & panatellis, aut sumendus ex cochleari, cum pauca aqua ferrata. Ex eo etiam poterunt fieri tabellæ cum saccharo aqua plantag. dissoluto; vel opiata cum syrupo cydon. addendo conseruam rosar. aut rad. symphyti.

Mastiches aliquot grana puriora, manè sumpta non parùm valent ad vomitum compescendum.

Balsami Peruuiani guttæ iij. in ouo sorbili, aut cum saccharo in formā pilularum redactæ idem efficaciùs præstāt.

Laudatur etiam decoctum fabarum aut lentium, abiecta priori aqua & addito pauco aceto. Succus cydon. crudus miraculose vomitum sistit, si eius cochlear j. vel ij. exhibeantur.

Camphora naribus frequenter admota, vel illata, atque etiam sumpta cum pauca aqua rosar. & tantillo pulu. diamoschi, ad idem est efficax.

Spiritus vitrioli cum aqua plantag. vel communi mixtus & ad moderatam aciditatem exhibitus, vomitum etiam potenter cohibet.

Si verò admodùm pertinax fuerit vomitus, spiritus vitrioli quantitas augenda est, vt aqua valdè acida reddatur. Cum vino generoso vtiliter etiam misceri potest. In spiritus vitrioli penuria, acetum fortissimum vsurpari potest, cuius cochlear vnum, vel alterum purum & impermixtum exhibendum est.

Salis absynthij scrup. j. cum succi limonum cochleari mixtus, remedium est præstantissimum, præsertim in vomitu, qui à febribus malignis solet contingere.

Si vomitus vires valdè deijciat, detur laudanum cum mina cydon. vel syrupo de rosis siccis: & illicò applicetur cucurbitula ventriculo, & catapl. ex fermento, pulu. absinth. & cortic. arantior. subactis cum succo menthæ.

Exteriùs verò regioni stomachi admoueantur fotus ex spongia noua, in aquam rosaceam, & acetum rosatum immersa, ijsque subfrigidi. Vel dicta spongia bulliat in aceto forti, & calidè ventriculo applicetur. Vel componatur fotus ex decocto rad. bistortæ, sol. plantag. portul. menthæ, summitatum rubi, & salicis. Deinde inungatur vnguento sequenti.

℞. Acaciæ, hypocist. granor. sumach. & myrtill. an. ʒ ij. mastiches & granor. kermes, an ʒ j. olei myrtini ℥. ij. ceræ q. s. Fiat vnguentum, vel sequens cataplasma admoueatur.

℞. Carnis cydonior. in aqua rosac. & aceto decoctor. aut cydoniati fortiter contusi ℥. iij. pulueris mastiches, granor. kermes, myrtill. & sem. plantag. an. ʒ. ij. Cum succo menthæ, vel cydonior. vel syrupo de absinthio, fiat instar cataplasmatis.

Vel crusta panis in aceto rosac. macerata, & sequenti puluere conspersa.

℞. Rosar. rubr. balaustior. sem. coriandri præp. ana Drach. j. ß. mastiches, coralli rubri, sem. acetosæ, spodij, an. Drach. ß. santali citrini ℈. j. Misce, fiat puluis.

Vel emplastrum sequens applicabitur.

℞. Mast.

℞. Massæ empl. de mastiche Vnc. i. pulu. myrtill. & rad. bistortæ, ana Drach. ß. cum oleo lentisc. Fiat emplastrum scutiforme.

Si vomitus sit vehementissimus, & febrem symptomaticam inducat, & corpus sit plethoricum; vtile est nonnunquàm sanguinem detrahere, ad præcautionem inflammationis, quæ in partibus internis ex concussione illa potest contingere. Id tamen cautè agendum, & pauca manu, metu deiectionis virium.

Præterea conueniunt cucurbitulæ dorso & vmbilico admoræ, frictiones, & ligaturæ partium extremarum.

Fauces & collum obuolui possunt linteis oxycrato imbutis, vt humores repellantur. Manuum iniectio in aquam frigidam omnem vomitum compescit.

Ac tandem reliquis non conferentibus ad narcotica veniendum erit, quæ omnes euacuationes citissimè cohibent.

In vomitu pituitoso (si vomitorijs prædictis sedari nequeat) exhibendæ sunt pilulæ d[illegible]era, addito rhab. & agarico, aut alia cathartica [illegible]onea.

Postea ad ventriculum rob[illegible] veniendum est, qualia in curatione inappetentiæ proposita sunt; quibus addi possunt sequentia.

℞. Conseruæ rosar. & rad. symphyti, ana vnc. i. confectio. de hyacinth. Drach. ij. pulueris electar. diambræ, & aromat. rosat. ana Drach. ß. trochisc. de spodio, terræ sigillatæ, & granor. kermes, ana ℈ i. cum syrupo cydonior. fiat opiata.

Spiritus vitrioli cum aqua absinthij, vel succo menthæ mixtus, vomitum potenter cohibet, & ventriculum roborat.

Vel aquæ imperialis coch. i aut duo post vomitum exhibeantur, si magna sit ventriculi frigiditas.

Exterius verò sequentia admoueantur.

℞. Absinthij, menthæ, melissæ, ana M. ij. Coquantur in s. q. vini & aceti, ad tertiæ partis consumptionem. Fiat potus pro stomacho.

Postea admoueatur emplastrum prædictum, vel cataplasma ex cydonijs, substituendo puluerem nucis moschat. & caryophill. loco myrtil. & plantag. Vel

℞. Absinthij, & menthæ viridis, ana ℔. i. crustæ panis assatæ, & in aceto rosac. infusæ ℔. ß. pulpæ cydonior. vel cydoniati vnc. ij. mastiches vnc. ß macis, & nucis moschat. ana Drach. ij. Omnia pistentur fortissimè cum oleo cydonior. & fiat emplastrum.

Vel fiat cataplasma ex cydonijs in aceto fortissimo coctis & contusis, addendo parùm sem. sinapi, & pulueris caryophyllorum.

Vel admoueatur crusta panis torrefacta, & in vino generoso, cum succo menthæ madefacta, & pulu. nucis mosch. caryophill. thuris, mastiches, & granor. kermes sinapisata.

Villanouanus plurimum commendat fermentum acre, quod aceto acerrimo, & succo menthæ maceratum applicatur ventriculo, & bis aut ter renouatur. Certissimè enim sedat, post conuenientes euacuationes, & reuulsiones.

In diuturniori vomitu, vbi magna est ventricula laxitas, ad valdè astringentia veniendum erit, in sequentem modum composita,

℞. Rad. bistortæ, tormentillæ, cort. malorum granator, balaust. & hypocist. ana Drach. ij. fol. menthæ, & absinthij sic cor. ana M. ß. granor. sumac. & myrtill. ana Drach. i. rosar. rubr. P. i. cinnam. caryophyll. & mastiches ana Drach. ß. gallar. viridium, & nucum cupressi, ana Drach. ij. Fiat decoctio in aqua ferrata, & vino rubro, in qua dissolui possunt grana aliquot moschi, quia odorata maximè faciunt ad vomitus compescendos. Cuius decocti capiat æger manè ℥ iij. & ex eodem foueatur regio ventriculi.

Post forum admoueatur emplastrum, vel cataplasma aliquod ex supra propositis.

CAPVT VIII.

De Vomitu sanguinis.

Sanguinis è ventriculo per os exclusio, quæ vomitus sanguinis vulgo nominatur, hoc cum omnibus alijs hemorrhagiis commune habet, vt per anastomosim, rixim, diabrosim, aut diapedesim, sanguis è venis egrediatur; qui quidem venarum affectus in hæmoptysis theoria pathologicè expositi fuerunt.

Causæ etiam sanguinis vomitum efficientes, cum hæmoptysis causis coincidunt.

Ac primum causa coniuncta istas sanguinis effusiones producens, est illius quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans, venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est: sicque rixim, aut anastomosim efficit, quod in plethoricis corporibus, & athletico habitu præditis contingit.

Idem vero qualitate peccans, si nimirū calidior, tenuiorque sit, per anastomosim effluere potest; quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, vt facilius effluere possit. Eædem qualitates diapedesim etiam pariunt; calor enim rarefacit tunicas vasorum, tenuitas verò sanguinis efficit, vt per poros earum tunicarum faciliùs transilire possit.

Sanguinis denique acrimonia, venarum tunicas erodit, & exulcerat, ac diabrosim producit.

Causæ antecedentes, eædem sunt, quas coniunctas appellauimus, loco tantùm differentes, quando enim sanguis quantitate, vel qualitate peccans, venas immediatè aperit causa coniuncta nominatur; Idem verò sanguis in venis contentus causæ antecedentis rationem habet.

Ad causas etiam antecedentes referuntur, partes mandantes, quarum præcipuæ sunt, caput, hepar, lien, & vterus.

Plerumque fertur sanguis a capite ad ventriculum per palatum, & œsophagum: sæpe etiam catarrhus ferinus ex pituita acri & salsa genitus ventriculum erodit, venasque illius aperit.

Ab hepate, & liene, per venas quæ ad ventriculum feruntur, & cum illis partibus communicant.

Ab vtero denique sanguis refluens in suppressione mensium ventriculi venas aperit, ita vt quædam mulieres repertæ fuerint, quæ purgationes menstruas per vomitum sanguinis periodicum passæ fuerint.

Frequentius contingit sanguinis vomitus ab hepate, & liene, quàm ab alijs partibus: [illegible] liene etiam, sæpius, quàm ab ipso hepate maiorem enim consensum habet lien cum ventriculo, quam hepar. Patet siquidem ex anatome maximum ramum venæ portæ, in lienem demitti, à quo venæ multæ ad ventriculum feruntur tum ad partem superiorem tum ad inferiorem, seu fundum ventriculi & quidem insigniores; ita vt interdum flatibus, & sanguine distentæ, medij digiti crassitiem æquent; quod ex dissectione cadauerum innotuit. Præterea vas breue patentissimum, vt excrementum melancholicum, in statu naturali continuò in ventriculum eructat; sic in præternaturali sanguinem magna copia in illius capacitatem effundere potest. Aduertendum autem hic est non solum per vomitum, sed etiam per aluum in hoc affectu sanguinem excludi, tum quia portio illius qui ad ventriculum confluxit, ad inferiora deturbatur, tum etiam quia venæ meseraicæ aperiuntur, & in intestina sanguinem profundunt; qui quidem sanguis in longo intestinorum anfractu denigratur, & picis liquidæ instar reijcitur.

Causæ externæ sunt omnia, quæ vulnerare aut contundere possunt, tum etiam æstus vehementior ob ebullitionem quæ in sanguine commouetur, vnde iuuenes ad 35. annum sanguinis vomitui, alijsque hæmorrhagiæ speciebus maximè sunt obnoxij, frigus etiam immodicum constringendo, venarum ruptionem moliri potest: idipsum efficiunt motus intempestiui, & labores, ac exercitationes insuetæ, clamores, & vociferationes magnæ, quæ sanguinem in venis vehementer commouent.

Ac denique omnes causæ quæ hæmoptoen excitare possunt, proprio capite recensitæ. Sanguis enim in venis, & arterijs à quacunque causa, siue interna, siue externa vehementer commotus, ad eam partem facilius irrumpit, quæ debilior, & illius receptioni magis disposita est, atque ita si ventriculus, aut venæ, quæ ad ipsum feruntur, talem dispositionem habeat, vomitus sanguinis excitabitur, potius quàm alia quæuis hæmorrhagiæ species.

Diagnosis huius affectus, in eo potissimum versatur, vt pars a qua sanguis profluit nobis innotescat.

Si ex ipso ventriculo sanguis effundatur, situs partis, & in ea doloris aut grauitatis sensus fere continuus, illud demonstrabit.

strabit. Deinde minor est illius copia, graciles enim sunt stomachi venę, cum nausea sanguis effertur, ac in deglutiendo mordacitas percipitur; tum sanguis aliquando cum cibo, aliàs cum bile, vel pituita mixtus eijcitur.

Si a capite sanguis profluat, quædam circa fauces, & palatum titillatio percipitur; pars sanguinis aliquando per nares emungitur, muco permixta, capitis dolor, aut grauitas præcessit, quæ post talem hæmorrhagiam sedatur.

Ex liene, & iecore sanguis copisior effunditur, & plerumque tumor aut dolor in illa parte apparet. Ex liene crassus, globosus, ac niger; ex iecore rubicundior, & quodammodo spumosus. Præterea sanguis qui ab hepate fluit, magis per partem inferiorem elabitur, quàm per vomitum, quia ab hepate per venas mesaraicas plerumque fluit ad intestina, & ab ijs, (vt vomitum efficiat,) ascendere debet in ventriculum; faciliùs verò descendit in aluum, cùm via sit proclinior. Contra qui a liene fluit, per vomitum potius quam per intestina purgatur; quia venæ a liene ad ventriculum sunt breuiores, & minus amplæ.

Si denique vomitus sanguinis fiat a suppressione mensium, ipsa suppressio ab ægrotantis relatu innotescet, & sanguinis excretio periodica erit, quæ augebit coniecturam, si nullus aliarum partium affectus conspiciatur.

Quod ad prognosim spectat, vomitus sanguinis a quacumque causa oriatur non est expers periculi, vel enim ex nimia sanguinis effusione mortis subitaneæ periculum imminet, vel si in ventriculo grumescat, corrumpatur, & putrescat: lipothymias, syncopen, & suffocationes parit.

Minus tamen periculosus est vomitus sanguinis ex suppressione mensium oriundus, quam si ex hepate vel liene procedat: prouocatis enim quomodocumque mensibus, curari solet, vt docuit Hippocr. *Aph.34 sect.5.* his verbis; *Mulieri sanguinem euomenti, menstruis erumpentibus solutio fit*. Ex in his sæpè sola venarum inferiorum apertione menstrua prouocantur, aut saltem paucis alijs remedijs melanagogis adhibitis, & sic vomitus sanguinis cohibetur.

Qui ex vomitu sanguinis in hydropem ascitem prolabuntur, ex eodem pereunt. Testatur Dodonæus, se neminem a tali hydrope seruatum vidisse, & docet experientia ex quacumque sanguinis profusione hydropem excitatum, esse lethalissimum: quia ex summa caloris natiui dissipatione exoritur, quæ irreparabilis est.

Ad huius affectus curationem opus est remedijs, sanguinem a ventriculo reuellentibus, eiusdem intemperiem corrigendus, & apertionem venarum constringentibus ac glutinantibus Quibus iungenda erunt, quæ partem primariò affectam respiciunt, a qua sanguis in ventriculum transmittitur, quibus pro varia earum natura & affectu, prospiciendum erit.

Ac primum quia victus ratio in hoc affectu maximum momentum habet: illius præcipua capita hic subnectenda sunt.

Alimenta igitur ordinaria debent esse astringentia, & emplastica, tum etiam refrigerantia, actu & potestate talia: vt hordeata, amygdalata, orisata, panatellæ, gelatinę, & in primis amylum sine calce paratum, cum lacte coctum; quod ad hæmoptysim compescendam eximium est; his omnibus semper aliquid succi mali punici, vel aceti rosacci addi poterit His accedere poterũt oua indurata aceto intincta: mica panis aqua frigida macerata; iuscula pullorum cum oxalide, portulaca, plantagine, & granis vuæ immaturæ parata; pedes & intestina veruecum, hœdorum & vitulorum, ad putrilaginem vsque decocta. In principio mensæ sumatur aliquid adstringens, vt malum cydonium, pomum, aut pyrum austerum sub cineribus coctum, miua cydoniorum, aut gelatina ex cerasis acidis, mespilis, aut sorbis confecta.

Abstineat æger ab omnibus cibis acrioribus, salsis, piperatis, & frixis: tum etiam euchymis, quæ multum sanguinem generant, nisi aliquando vires collabi videantur, ad quarum refectionem illa aliquando, sed parca manu erunt exhibenda. Parcè admodum ægri nutriendi sunt, quo minus enim sanguinis generabitur, eò minor erit fluxio, & partes inanitę sanguinem magis attrahendo, illius effluxum prohibebunt.

Potus erit perexiguus, ex aqua ferrata cum pauco succo granatorum. Vinum interdicendum est, nisi sit crassum & austerum; quod nos tortiuum appellamus; & tunc etiam febris carentia esse debet.

Aer sit frigidiusculus, extra ventorum flatus, Solis, & Lunæ radios. Somnus sit modicus, & non diurnus. Quamuis enim in somno omnes fluxiones cohiberi dicantur; hæc tamen ex diuturniori caloris concentratione renouari potest. Aluus sit semper libera, & omnia animi pathemata vitentur.

Diæta in hunc modum instituta, ad chirurgica, & pharmaceutica remedia progrediendum est.

Ac primum venæ sectio statim celebranda est parca manu, & repetitis vicibus, vt maior fiat reuulsio. Idque ex basilica cubiti dextri, si a iecore; vel sinistri, si a liene malum exoriri videatur: vel ex vena malleoli, si ex mensium suppressione profluxerit.

Fiat frictiones & ligaturæ partium extremarum. Clysteres detergentes inijciantur.

Applicentur cucurbi[illegible]natibus, cruribus & lumbis; imò & hypochondrijs, vt san[illegible] ret[illegible]tur.

Camphoræ scrup. sem. exhibeatur cum oxycrati, vel aquę plantag. ℥.iv. Quod remedium Rondeletius in consilio quodam, tanquam præstantissimum, commendat.

Oxycrati cyathus exhibeatur, si sanguinis concreti suspicio fuerit: eo enim facilè dissoluitur sanguis, & a ventriculi venis propellitur, eædemque constringuntur.

Eodem oxycrato ventriculi regio foueatur subfrigidè.

Absente vomitu, vt venæ constringantur, sequentia vsurpanda.

℞. Album oui n.i aquæ rosat. & aceti, ana ℥ i.ß. Agitentur fortiter, deinde adde amyli ʒ.ii. Misce vtatur æger ex cochleari. Vel

℞. Corall. præpar. terræ sigillat. boli armenæ, lapidis hæmat. & trochisc. de carabe ana ʒ. i. aquæ plantag. & syrupi myrtini, ana ℥.ij. Misce, vtatur vt suprà. Vel prædicto puluere vtatur cum iusculis. Vel

℞. Succi plantag. ℥.iv. Exhibeatur actu frigidus, manè & serò. Testator Galen. hoc succo nihil esse præstantius, ad quodlibet sanguinis profluuium cohibendum.

Succus portulacæ, & polygoni cum saccharo sumptus ad idem est efficax.

℞. Aquæ plantag. & portulac. ana ℥.i.ß. syrupi myrtini ℥ ß. syrupi de papauere ʒ.ii vel iij salis prunellæ ʒ i. Misce, fiat iulep. frequenter iterandus. Vel ex decocto prædictar. herbar. idem iulepus vtiliter componi poterit.

℞. Conseruæ rosar. antiquæ, & rad. symphyti, ana ℥.i. cydoniati ℥ sem. myrobal. condit. n.i. trochisc. de carabe, & de terra lemnia, ana Drach. ij. corall præpar. & croci Martis, an. ʒ.i. Cum syrupo de ros. siccis fiat opiata qua vtatur frequenter. Trochisci de carabe non solùm astringunt, sed etiam sanguinem concretum dissoluunt; ideò frequenter vsurpandi.

Syrupus corallor. vtiliter etiam vsurpari poteri, sed multò vtilius eorum tinctura, cum succo limonum recenter parata.

Vbi magno impetu sanguis excernitur, nec prædictis remedijs illius vomitus sedatur, vt mortis periculum immineat; ad narcotica veniendum est, vel assumpta, vel per clysterem iniecta.

Exteriùs verò inungatur regio ventriculi ol. rosac. & myrtino, lotis in aceto, & post vnctionem aspergatur puluis coralli, boli armanæ, terræ sigillatæ; vel inungatur vnguento sequenti.

℞. Succi plantag. & centinod. ana ℥.i. sem. aceti rosac ℥.i. olei omphac. ℥.vi. Bulliant ad succor. consumptionem. Deinde adde sang. drac masthices, cortic. granat. & myrtill. ana ℥. ij. caphoræ ℈.i. ceræ rubræ q.s. Fiat vnguentum.

Pro potu vtatur aqua ferrata, cum syrupo cydonior. & spir. vitr. Iuscula etiam cum aqua ferrata decoquantur.

Foueantur hypochondria & lumbi subfrigidè decocto plantag & portulac. facto in oxycrato.

Manus demittantur in aquam frigidam: sic enim omnis vomitus sedatur.

Posteà vnguentum refrigerans Galen. in aceto lotum dictis partibus illinatur.

Celebrata sufficienter phlebotomia, ad causæ sublationem,

nem, & integram morbi solutionem, purgatio blanda & freque[n]s instituenda est, qua sanguis a serosis & biliosis humoribus hunc affectum producentibus repurgatur. Cuiusmodi purgationes a Medico prudenti celebratæ miranda præstant, vt nos experientia didicimus. Debent autem fieri ex rhabarb. myrobalanis, tamarindis, & tryphera persica; quæ medicamenta purgando astringunt, & humores nullo modo exagitant, vt inde non metuenda sit vomitus sanguinis concitatio. Illa autem exhiberi poterunt, vel in forma boli, cum syrupo myrtino, aut de rosis siccis; vel potionis, cum decocto cichorij, acetosæ, portulac. & similium.

Dum purgatio celebratur, quæ per tres aut quatuor dies potest continuari, parca purgantium dosi; vespertinis horis exhiberi poterit opiata prædicta, aut syrupus corall. aut aliud ex prædictis medicamentis astringentibus & roborantibus.

Denique ad præcautionem, rhab. pulu ℥.i. semel in septimana, per longum tempus exhiberi poterit; vel syrupus magistralis ad hæmoptyicos præcautionem descriptus. Tum reliqua ferè remedia, quæ ad illius affectus curationem & præcautionem proposita sunt, in hoc etiam casu conuenire poterunt.

CAPVT IX.

De Cholera morbo.

CHolera morbus est violentissima humorum biliosorum acrium, aut corruptorum, per vomitum, & aluum excretio.

Colera dicitur ἀπὸ τῆς χολῆς, a bile flaua, vt docet Gal. ex sententia Gnidiorum medicorum 2. *meth. cap.* 2. cum ex bile flaua, & humore prauo bilem æmulante, suprà & infrà erumpente hoc malum oriatur. Attamen Alexander Trallianus *lib. 7. cap.* 14. non vult hoc nomen ab humore bilioso esse deductum, quia non semper bilis euomitur, sed etiam sæpè serosus, & pituitosus humor, sed potius ἀπὸ τῶν χολάδων, id est ab intestinis, quæ ab antiquis χολάδες nominata sunt; quoniam ab intestinis, & interraneis humores isti eructantur. Prior tamen etymologia magis probanda est, quia non solum a Galeno, sed etiam ab Hippocr. *7. epid. textu* 19. Celso *lib* 4. *cap.* 11. & Aureliano *lib. 3. acutor. cap.* 19. recipitur. Et quamuis biliosus humor non semper reijciatur, est tamen acer, mordax & corruptus, ad bilis naturam accedens.

Partem affectam alij statuunt ventriculum, alij intestina, alij ventriculum, & intestina simul; verùm Galeni sententiæ inhærendum est, asserentis *3. de sympt. causis cap.* 2. partem primariò affectam esse ventriculum, cuius facultas expultrix vehementer irritatur, vt per vtrumque orificium humorem noxium expellat; secundariò vero, gulam, & intestina affici dubium non est.

Est igitur hic affectus symptoma facultatis expultricis læsæ, & vehementer irritatæ: non potest autem dependere a retentrice debilitata, qui in ea humores paulatim affluunt, vt in lienteria, & cœliaca passione. Fateri tamen oportet, vehementiori fieri affectum, si retentrix debilis expultrici non resistat. Concurrit etiam ad hoc opus concoctio læsa, ob quam praui humores in ventriculo generantur, & expultricem irritant; sed hæc causæ tantum antecedentis rationem habet. Hipp. 4. *de victus ratione in acutis textus* 104. duas proponit choleræ species, vnam humidam, alteram verò siccam. Humida est illa quæ hactenus descripta est, quave sola proposita definitione describitur, tanquam frequentior & magis vsitata. Sicca verò longè infrequentior est, fitque a spiritu flatuoso a ventriculo & intestinis exeunte, partesque, per quas transit, mordicante. Generantur isti flatus, vel a ventriculi calore igneo cibos corrumpente, & in nidorum conuertente; vel a cibis flatuosis & nidorosis, vt sunt cepæ, raphani & similia. Senertus aliam causam addit ab Hermeticorum doctrina mutuatam, nempe humores salsos, & adustos circa hypochondria cumulatos, & alterius humoris permixtione effervescentes. Quanta enim (inquit) spirituum copiam sales & spiritus salini cum spiritibus acribus permixti suppeditent, ex olei vitrioli, & aquarum fortium cum sale tartari mixtione apparet. Tale ergo quidpiam etiam in corpore humano accidere & ex humoris salsi atque adusti, cum alijs spiritibus commixtione, magnam spirituosi copiam excitari posse incredibile non est.

Causa proxima huius affectus est humor biliosus, exustus, acidus, salsus, vel putrescens in ventriculo, intestinis, hepate, liene, mesenterio, vel pancreate collectus, vel alimentum praua substantia præditum, medicamentum vehemens & deleterium, aut venenum assumptum. Hipp. 7. *Epid. tex.* 90. causa ferè omnes, à quibus praui isti humores generantur: diligenter enumerat, his verbis. *Cholerica sursum & deorsum eruptiones è nimio esu carnis, potissimum suillæ crudioris: item ex cibis insuetis, & ebrietate vini veteris, & dulcioris, ex granis pini, locustis, nucib. rancidis atq; ex aliorum vsu, porri, & ceparum, maximè à lactucis coctis, brassica, & similibus crudioribus, à placentis etiam, & dulciarijs, & mellitis, fructibus horarijs, potissimum cucumere, & pepone. Fiunt autem magis æstate, quia tunc facilius corrumpuntur, vel inconfecta manent.*

Animaduersione dignum est, vnde tanta humorum copia deriuetur, quæ per vomitum, & in aluum in cholera morbo reijcitur. Vulgò respondetur illos humores in mesenterio, & locis ei vicinis contineri. Nonnunquam etiam è toto corpore confluere. Quod cum veritati consentaneum sit; dicere tamen possumus humores corruptos in ventriculo, aut partibus vicinis contentos, maligna qualitate alios quoque humores corrumpere, eosque à natura irritata ad ventriculum & intestina protrudi; quemadmodum venenata medicamenta, vt antimonium, colocynthis, elaterium, & similia bonos humores corrumpendo, hypercatharsim efficiunt.

Signa huius affectus diagnostica sunt, humoris biliosi, acidi, vel alijs modis corrupti, per vomitum, & secessum, frequens & copiosa excretio; ventriculi & intestinorum morsus; inflatio & dolores, sitis cum æstu & anxietate; nausea vehemens, quæ frigida nonnihil sedatur, sed calefacta statim reijcitur; pulsus non rarò paruus, & inæqualis; sudor interdum diaphoreticus, crurum & brachiorum conuulsio, syncope, extremorum frigiditas, aliaque grauissima symptomata.

Causæ etiam hunc affectum producentes facilè internosci poterunt. Ac primum externæ, ex ægrorum, & astantium relatu innotescent. Si nimirum æger alimenta in nimia copia, vel praua qualitate infecta ingesserit: si venenum aliquod, aut vehemens medicamentum hauserit. Internæ vero ex humorum qui reijciuntur qualitate, eorumdem intus genitorum copia dignoscuntur. Primarium esse affectum, & ventriculi vitio oriundum conijcimus, si reliquæ partes benè constitutæ sint, nulloque affectu laborent. Præterea adest nausea perpetua, angustia, morsus, & dolor ventriculi, materia reijcitur viridis, & æruginosa. Si verò in venis sit genita, febris vt plurimum maligna adest.

Prognosis huius affectus ita instituenda est, vt nimirum morbus dicatur acutissimus, subitam plerumque mortem inferre solitus. Si tamen assumptorum vitio oriatur, minus periculi est, quia ijs exclusis affectus plerumque soluitur.

Qua grauiora sunt in cholera symptomata, vt syncope, conuulsio, & extremorum frigiditas, eò breuiorem historiam, & mortem propinquiorem expectare oportet.

Hippocrates *in coacis* choleras quasdam criticas esse docuit, quæ lipyrijs febribus adueniunt, & alio modo ex illius sententia solui non possunt, nisi ingenti bilis eruptione sursum, & deorsum facta: quæ tamen crises rarissime contingunt, & valde suspectæ esse debent, vtpotè bonæ crisis & salutaris conditiones non habentes.

Si vomitus mitigari & sedare incipiat, si faciei color cadauerosus, & habitus Hippocraticus in meliorem restituatur, salutis spes affulget.

In huius morbi curatione primum affectu incipiente, euacuatio aliquantulum permittenda est, dum praui & corrupti humores exierint. Tum etiam interdum eorum exclusio molienda, vomitione concitata haustu aquæ tepidæ, cum syrupo acetoso mixtæ, aut iusculo pulli magna copia sumpto; & si non vomatur; humorum acrimoniam saltem

contemperat. Vel dictorum humorum exclusio perficiatur rhab. exhibito cum syrupo de absinthio, in formam pilulat. redacto; necnon clysteribus nonnullis detergendi vi præditis.

Præterea clysteres pingues & lenientes identidem iniiciendi, ex lacte, ol. rosato, butyro insulso, loto cum aqua rosar. vel ex decocto pulli, carnis vituline, vitellis ouor. quibus interdum, vrgente affectu, narcotica permiscenda.

Clysteres etiam ex oxycrato plurimum conferunt, ex decocto lactucæ, portulacæ, plantaginis addito aceto, syrupo de nymphæa, & vitellis ouorum.

Interuis etiam humorum acrimonia demulcenda; vt decocto portulac. & plantag. cum syrupo cydonior. & de rosis siccis, & sale prunellæ, si ardor & sitis vrgeant.

Ac denique vomitus cohibendus iis medicamentis tam internis, quam externis, quæ pro vomitu bilioso fuerunt descripta.

Inter quæ narcotica principem locum obtinent, ac præcipuè theriaca recens, quæ ad Drach. j. exhibita vehementes illas euacuationes velut in momento cohibet. Idem præstat laudanus opiatum, ad gr. iv exhibitum.

Si magna fit virium exolutio (vt sæpissimè contingit) integra laudani dosis tuta non est; sed melius est gr. i. vel ij. tantum exhibere, & semel in die repetere, atque etiam bis, si res admodum vrgeat. Si enim impetus humorum cohibetur, & naturæ dantur induciæ, vt eos concoquere ac edomare valeat.

Cohibito vomitu, & alui fluxu remedijs suprà propositis, & viribus aliquantulùm instauratis cardiacis remedijs; ægri à periculo liberati videntur; quod non solum astantes, sed etiam medicos interdum fallit: symptomata enim post vnum aut alterum quietis, & intermissionis diem, fortiora ac vehementiora resurgunt, & ægrum, à priori insultu valdè debilitatum, de medio tollunt. Cui ingenti periculo occurrendum est, non solum vires instaurantibus, & humoris feruorem demulcentibus suprà propositis, quæ etiam sedato insultu continuari debent; sed præcipuè venæ sectione, quæ sanguinem illum torridum & æstuantem reuellit, & maximè contemperat; eaque semel, bis, terve erit iteranda, si vires à prima euacuatione nullo modo debilitatæ, sed potiùs recreatæ appareant. Quidam practici in ipso insultu, etiam valdè prostratis viribus venam secare audent, quas dicunt esse oppressas, non exolutas. Attamen sine periculo tunc temporis sanguis mitti non potest. Et interdum ægrotantes paulò post illam euacuationem è medio sublati sũt, non sine remedij opprobrio. Ac licet virium oppressio quędam agnoscenda sit ab humore superfluo, & naturæ infesto in venis contento: maxima tamen earum exolutio negari non potest, ab horrendis euacuationibus per vomitum, & secessum subsecuta. Satius ergo est humorum impetum primum cohibere, mox pacatis symptomatis ad venæ sectionem confugere.

Quia verò in hoc affectu vires ex maximis euacuationibus citissimè concidunt, earum instaurationi diligenter incumbendum est iis auxilijs, quę in vitium imbecillitatis curatione proposita sunt.

CAPVT X.

De dolore ventriculi.

Dolor ventriculi est tristis eiusdem partis sensatio, à rebus mordentibus, aut distendentibus, sicq; continuitatem illius soluentibus excitatus.

In ventriculo autem tres partes plurimum inter se discrepantes, considerandę sunt; orificium nempè illius superius, orificium inferius, pylorus nominatus, & reliquum illius corpus totam cauitatem constituens.

Orificium ventriculi superius sensu exquisitissimo sensu donatum est, propter neruum insignem, quem à sexta coniugatione mutuatur, & ideò dolores in eo fiunt acutissimi, qui viscus nobilissimum, sibique vicinum, cor nimirum in consensum trahit; vnde cardialgia, & cardiogmos nominatur. Tantus enim est ille cordis cum orificio ventriculi superiori consensus, vt veteres illud orificium *καρδίαν* nominauerint.

Si verò membranæ ventriculi cauitatem constituentes, aut polyrus dolore afficiantur, dolor ventriculi simpliciter nominatur, & interdum, colica ventriculi, præcipuè quando à flatibus excitatur.

Proxima huius doloris causa est solutio continui, à rebus mordentibus, vel distendentibus excitata. Illæ autem res mordentes, vel distendentes præcipuè, & frequentiores sunt, humores, vel flatus. Quibus addi possunt lumbrici tunicas ventriculi vellicantes.

Humores acres, vel maligni, vt bilis porracea, æruginosa, vel atra, pituita salsa, corrupti ichores, pus fœtidum, ex disrupta hepatis aut thoracis vomica, in ventriculum effusum, & quicunque alij humores acrimonia prædıti, dolores in ventriculo excitare possunt.

Vapores etiam acres ex ijsdem humoribus eleuata, hunc dolorem dolorem efficere consueuerunt.

Flatus verò in cauitate ventriculi contenti, inflationem, & tensionem dolorificam efficiunt; sed multò magis intra tunicas illius coerciti, qui affectum contumaciorem efficiunt: cum difficiliùs inde exceuti valeant.

Morbi etiam tum ipsius ventriculi, tum partium vicinarum, hunc dolorem parere consueuerunt, vt intemperies quælibet excedens, tum calida, tum frigida, & multò magis inflammatio; interdum verò scirrhus, aut alius tumor durus, grauantem dolorem efficiens. Ac denique vulnera, & vlcera eiusdem partis, vicinarum etiam partium tumores, & inflationes ventriculum comprimendo, dolorem ipsi inferre possunt.

Humores autem & flatus, ventriculi dolorem excitantes, vel in ipso ventriculo generantur, vel à toto corpore, aut quibusdam illius partibus in eum confluunt. A toto corpore in febribus, vel dum corpus prauis humoribus refertum est. Ab alijs partibus verò fluunt, præcipuè ab hepate, liene, & cerebro: ab hepate bilis, à liene melancholia, vel atra bilis; à capite pituita salsa.

Ab alijs etiam causis extraordinarijs, & in frequentioribus talis dolor excitari potest, vt de lapidibus in ventriculo genitis narrat Schenckius *lib. 3 obseruationum.* Et de corio lardi fumo exsiccati refert Fabricius Hildanus *obseru. 33. lib. 4.* cuius frustum deglutitum matrona quædam in ventriculo seruauerat per duos annos, continuis excruciata doloribus, idque tandem assumpto vomitorio medicamento, vomitu reiecit & liberata.

Causæ externę hunc affectum producentes, sunt alimenti vel praua qualitate infecta, aut summa acrimonia prædita, quæ per se talem dolorem inferre possunt, vel flatibus generandis idonea; vel nimia quantitate assumpta; ita vt putrescant & acrimoniam inducant; vel calidiora plus iusto: vt ex iis copia bilis producatur. Sic etiam medicamenta fortiora, vel acriora, vel deleteria facultate prædita, vel nimia quantitate assumpta, vel non satis correcta; & venena exhibita hunc dolorem facilè inferre possunt.

Signa diagnostica ad partem affectam & causam dirigenda sunt. Ac primùm situs doloris orificium ventriculi superius affici ostendit, quando scilicet sub cartilagine xiphoide percipitur. Sed multò certiùs hanc partem affici significant, & veram esse cardialgiam, dolor acerbissimus ab exquisitio partis sensu promanans, anxietates, & iactationes, vt æger in vno situ consistere non possit; quibus etiam sæpè accedunt lipothymiæ, & animi defectiones, propter cordis consensum, cuius summa est cum ventriculo sympathia, non solum propter vicinam, sed etiam propter magnam spirituum dissipationem, quæ per istos cruciatus contingit. Interdum etiam cerebrum trahitur in sympathiam, ob insignem neruum qui huic particulæ implantatur: & vapores acres, qui inde rectà via ad caput eleuantur, vnde cephalalgiæ, & hemicraniæ, & aliquandò vertigines, & epilepsiæ oriuntur.

In alijs verò ventriculi partibus dolores fiunt quidem acerbi, sed tam grauibus symptomatis comitati non sunt, atque adeò dolores colicos æmulantur, situ tantum doloris differentes.

Causæ istos dolores efficientes proprijs etiam signis distinguuntur, quorum magis perspicua ab excretis desumuntur. Si enim bilis vel pituita vel flatus, vel lumbrici per

os, aut aluum excernantur, facilè est conijcere ab huiusmodi causis affectum dependere. Attamen etiamsi nulla materiæ morbificæ excretio fiat, signis peculiaribus bilis, aut pituitæ, aut flatuum redundantiam internoscere possumus; tum etiam signa lumbricorum intùs latitantium ex proprio capite erunt delumenda. Quemadmodum etiam morbi peculiares, tum ventriculi ipsius, tum partium vicinarum hunc affectum producentes ex proprijs cuiusque signis innotescent. Colligitur etiam dignosis humoris, dolorem committentis, ex tempore inuasionis, incrementi, aut cessationis doloris. Quibusdam enim antè cibum dolor exacerbatur, & hoc bilis dominium significat, quæ ieiunij tempore exagitatur, & in ventriculum attrahitur, aut magis incenditur, & acrior euadit. Alijs statim ab assumpto cibo dolor commouetur, quia humores crudi & mordaces, quia anteà quieti erant, & ventriculi tunicis infixi, ab assumpto cibo commouentur, vel qui in fundo ventriculi hærebant, sursum attolluntur, & orificium ventriculi afficiunt. Alijs dum cibus concoquitur dolor exacerbatur, quia vapores acres, & mordaces eleuantur ex materia morbifica, a calore aucto in ventriculo tempore concoctionis. Alijs quatuor aut quinque horis a pastu, quia ex concoctione deprauata cibi corrumpuntur, & corrupti ventriculum vellicant. Quibusdam denique post somnum dolor exacerbatur, & ille fit a catarrho, fluente humore a cerebro per somnum, qui maiori copia cumulatus, dolorem in vigilia producit. Sedatur vero interdum dolor a cibo, quia ciborum benignitate humoris acrimonia demulcetur.

Quod ad prognosim spectat. Certum est cardialgiam reliquis ventriculi doloribus esse longè periculosiorem, propter exquisitum oris ventriculi sensum, & maximum illius cum partibus principibus consensum.

Maior vel minor causæ morbificæ prauitas, & symptomatum vehementia maius vel minus periculum portendit.

Febris continua & acuta cum insigni ventriculi dolore coniuncta magnum minatur periculum; quod docuit Hippocr. *Aphor. 65. sect. 5. In febribus circa ventriculum vehemens æstus & cardiagmos, malum.* Magnam enim ventriculi inflammationem; vel humorum vitiosorum copiam in ventriculo contentam, significat.

Ventriculi dolor a lumbricis, vel flatu oriundus, vt plurimum minùs periculosis est, quia causam minùs rebellem & parti minimè affixam habet. Aliquando tamen ex lumbricis in ventriculo contentis, eumq; mordentibus grauissima symptomata oriuntur, ex quibus ægri derepente intereunt. Sic etiam vbi intemperies flatus generans rebellis facta est, ac veluti habitualis, non caret periculo, quia in hydropem siccum degenerat ex Hippocr. *Aphor. 11. sect. 4.* In Cardialgia extremorum frigiditas, mortem proximam prænuntiat.

Curatio huius affectus pro causarum varietate maximè varianda est. Si enim ab aliarum partium affectibus oriatur, illorum affectuum therapia adhibenda est. Si verò in ipso ventriculo causa stabuletur, dolor vel a flatu, vel ab humoribus acribus & biliosis, vel ab inflammatione, abscessu, aut vlcere procedit.

Qui a flatu generatur, curandus est remedijs discutientibus, & euacuationibus flatulentam illam materiam tum etiam pituitam, a qua flatus concitantur.

Ac primum iniiciendus est clyster emolliens & laxans, cui statim succedat alter carminans, & discutiens, ex decocto fol. origani, calamenthi, pulegij, rutę, centaurij minoris; sem. anis. fœnic. dauci, cumini, & similium. In quibus dissoluatur benedicta laxatiua, ol. anethinum, rutaceum, mel anthosatum.

Si dolor perseueret, ex oleo rutac. aut nucum, & vini generosi, aut hippocratici partibus æqualibus clyster erit componendus addendo aquæ vitæ ℥.ij.

Vel paretur clyster ex vino albo, cum olei iuniperi, aut cinam. aut caryophyll. chymice extracti gutt. viij. qui miraculi instar liberat.

Postea admoueatur fotus sequens regioni stomachi.

℞. Rad. cyperi, galangæ, calami aromat. ana ℥.i. fol. menthæ, origani, pulegij, maioranæ, hyssopi, saluiæ, ana M.i. sem. anisi, fœniculi, carui, dauci & baccar. lauri, anà ʒ. sem. flor. cammomil. meliloti, anthos, & lauendulæ, ana P.i. Contundantur, & incidantur, includanturque duobus sacculis, qui bulliant in vino generoso, dein expressi, ventriculo, & toti ventri alternatim admoueantur.

At in materia minùs frigida potest parari fotus sequens, maximè laudatus a Forestio, vt qui reliquis remedijs non conferentibus, ægrum a dolore citissimè liberauerit.

℞ Rad. althææ ʒ. sem. rosar. rubr. flor. cham. summitatum absinthij, ana M.i. Coquantur in aqua communi, & chamæm. ad lbi. sem. in fine addendo vini Rhenensis opt. aquæ rosac. & aceti, ana parum. Fiat fotus.

Post fotum fiat illitus ex ol. rutaceo, & anethino mixtis cum aqua vitę, quibus aliquid addatur ol. saluiæ, aut caryophyll. chymice extracti.

Post inunctionem admoueatur emplastrum de baccis lauri; vel eius loco cataplasma ex melle, & semine cumini.

Interim dum hæc fiunt, si nausea adsit, excitabitur vomitus blandiori vomitorio; aut catharticum exhibebitur pituitam euacuans.

Purgato corpore exhibeatur ol. amygdal. amar. recenter extract. & cum vino albo mixtum: aut vinum Hipp. aqua clareta, vel aqua cinam.

Iulepus sequens ad dolorem sedandum, flatus discutiendos, pituitam detergendam, & ventriculum roborandum efficacissimus est.

℞. Fol. absinthij vulg. centaurij minor. & agrimon. ana M. sem. Coquantur ad ℥.v. In collat. dissolu. sacchari albi Vnc.i. Capiat mane per biduum.

Amatus Lusitanus valdè commendat aquam è floribus chamæm. destillatam tanquam præcipuum, lenendis ventriculi, & intestinorum doloribus, auxilium; cuius Vnc. iij. calidè exhibeantur. Vel in aquæ illius penuria, decoctum flor. chamæm. vsurpari poterit, maximè laudatum à Forestio: Qui se mercatorem quendam, ingenti stomachi dolore affectum cum insigni clamore, hoc solo decocto semel exhibito curasse refert. Quo epoto, emissis ructibus in sudorem solutus est, & incantamenti instar omnis dolor euanuit, vt nullis alijs præsidijs opus fuerit. Ex hoc autem decocto, cum semine anethi parato, aut etiam agarico, vel radice asari; dissoluendo oximel, syrupum acetosum, aut rosatum solutiuum, parari potest vomitorium, ab initio morbi exhibendi, quod euacuando mitigare dolorem poterit.

Docet Galen. cucurbitulam ventriculo admotam illius dolores citissimè resoluere instar incantamenti. Hęc tamen cautio adhibenda est, vt nihil aut parum humoris crudi in ventriculo lateat; alioqui dolorem intendit.

Vtiliter etiam admoueri potest eidem parti panis recenter e furno extractus, per medium sectus, tum per se, tum pulueribus aromaticis conspersus.

Tandem dolore pertinaciter adhærente, confugiendum est ad balneum ex decocto herbarum emollientium, & calefacientium, quod tutissimum & efficacissimum est: flatus enim diffundendo, & per poros apertos resoluendo, a dolore liberat. Quod citiùs efficietur, si in ipso balneo remedium aliquod discutiens ægro exhibeatur. Concurrente enim vtroque præsidio, tum interno, tum externo, opus rite peragitur.

Balneum esse debet valde calidum, vt facilius flatus discutiantur, & humores crassi colliquentur.

Quod si propter doloris vehementiam clysteres vel iniici, vel retineri nequiuerint; in ipso balneo catharticum propinandum est, & in eo horam integram, aut dimidiam immorandum, donec vis cathartica ventriculum & viscera attingat.

Aliquando autem, vbi ex doloris vehementià periculum imminet, ad narcotica est confugiendum. Quibus prudenter exhibitis, admirandus non raró subsequitur effectus.

Nonnulli etiam cum purgantibus narcotica permiscent, vt simul & dolor sedetur, & materia peccans educatur; quale est medicamentum Elidæi a Forestio laudatum, quod sic habet.

℞. Diaphœn. ℥ß. philonij Romani ℈.ij. Cum aqua vel decocto chamomillæ, fiat potio.

Dolore prorsus sublato, in ijs qui ei sunt obnoxij, semel aut bis in mense purgatio iteretur, vt proxima flatuum causa auferatur: tum remedia roborantia vsurpentur, qualia in læsæ concoctionis curatione proposita sunt.

Qui verò a bile dolor excitatur, curandus est humoris peccantis euacuatione, vomitorio blando, aut cathartico medicamento; aut clysteribus frequentibus, emollientibus quidem, non acribus, aut calefacientibus.

Postmodùm demulceatur humorum acrimonia iulepis refrigerantibus & incrassantibus; emulsionibus semin. frig. maior. lacte recenter mulcto, oleo amygd. dulcium recenti, vitellis ouor. & similibus.

Interim non omittantur opiatæ, aliaque roborantia, in superioribus curationibus descripta.

Ac tandem necessitate vrgente, ad narcotica confugiendum est.

Extrinsecus admoueatur cataplasma ex mica panis in lacte decocta, additis vitell. ouor. & croco.

Vel admoueatur panis recenter ab igne extractus, per medium sectus, & in aceto madefactus.

Vel foueatur eadem pars decocto flor. chamomill. violar. & nymphææ. Aut quod multò præstantius, demergatur æger in balneum aquæ tepidæ; id enim ad huius affectus curationem præcipuam vim obtinet.

Dolore sedato, si fortè reuerti contingat, æger purgabitur bis in mense, & viscerum intemperies calida corrigetur victu refrigerante, & remedijs conuenientibus.

Qui verò dolor fit ab inflammatione, abscessu vel vlcere, remedijs in sequenti curatione proponendis oppugnabitur.

CAPVT XI.

De inflammatione, abscessu, & vlcere ventriculi.

Licèt in ventriculo, quemadmodum in omnibus alijs partibus omnia tumorum genera contingere possint, non hic tantum de inflammatione, seu phlegmone agemus, quæ frequentior est, cum reliqui tumores rarissime eueniant, & eadem methodo qua reliquarum partium internarum tumores, curari valeant.

Est igitur inflammatio ventriculi, tumor præter naturam a sanguine per venas quibus alitur a venę portæ ramis deriuatis, in vētriculi substantiam eiusq; membrana effuso.

Ille autem sanguis vel purus est ac syncerus, & phlegmonem propriè dictam producit, vel cum bile, pituita, aut melancholia permixtus, & phlegmonem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosam efficit.

Causæ externæ plurimæ esse possunt; quæcunque videlicet sanguinem feruidiorem efficiunt, vt alimenta calidiora, & meri poti potio, vel cum ad illam partem promouere possunt, vt contusio ventriculi, dum præsertim cibo turget. Quibus addi possunt calidissima, & acerrima assumpta, vt cantharides, sublimatum, & similia.

Signa huius affectus diagnostica sunt, ingens dolor, ardens & pungens, distendens & pulsans, & in dorsum vsque portensus, tumor adest tactu conspicuus; imò & interdum visu. Scapulæ deorsum trahuntur; respiratio difficilis est, sicut & deglutitio, atque eructatio. Cruentum nonnunquam aliquid euomitur, febris adest ardentissima sæuissimis comitata symptomatis.

Si inflammatio est pura a solo sanguine oriunda, mitior aliquantulum est; si verò erysipelatosa, symptomata grauissima sunt, & speciatim febris lipyria adest, in qua exteriora rigent, & interiora vruntur, & sitis adest inextinguibilis, quæ etiam febris inflammationi intestinorum erysipelatosæ aduenire solet.

Huic ventriculi inflammationi plurimum affinis est inflammatio, quæ vel summam iecoris partem, qua ventriculus obtegitur; vel incumbentem illi abdominis regionem occupat; quæ sola symptomatum vehementia & pernicie distinguitur; nempè ventriculū obsidens inflammatio omnia sæuissima & periculosissima præ se ferre consueuit.

Ex prædictis facile est prognosim elicere, & affectum valdè periculosum, imò vt plurimum lethalem, nuntiare.

Periculosior tamen est qui totum ventriculum aut superiorem eius partem occupat, vel qui ad erysipelatis naturam accedit.

Galen. *in 3. prorrhet.* nauseam, & conturbationem ventris plurimam, ac frequentem prauam esse docet; ostendit enim prauos humores ventriculi tunicis pertinaciter adhærere, easque vellicare, & ad expulsionem irritare.

Si inflammatio non interimat, neque resolutione curetur, in abscessum degenerat, qui cognoscitur doloris & febris remissione, tumore perseuerante.

Rupto abscessu vlcus relinquitur, quod puris excretione, per vomitum & secessum reiecti innotescit.

At verò vlcus ventriculi non solum ex abscessu disrupto, sed etiam ab alijs causis producitur, quæ hic etiam numerandæ sunt, ne quippiam in illius Theoria deficiat.

Causæ igitur vlceris ventriculi sunt, vel internæ, vel externæ.

Internę sunt humores acres in vētriculo geniti, vel aliunde in eum transmiss. vt bilis flaua, vel atra, vel pituita salsa.

Internæ causæ sunt medicamenta acria erodentia, aut venena. Huc etiam referri possunt, vulnera ventriculi malè curata, quæ in vlcus degenerant: tum etiam ruptio alicuius venæ insignioris, quæ coalescere sufficienter non potuit post vomitum sanguinis copiosum.

Cognoscitur vlcus in ventriculo genitum præcipuè ex pure quod vomitu aut secessu reijcitur. Cui signo primario alia addenda sunt. Primò enim percipitur in ventriculo dolor pungens cum ardore coniunctus, præcipuè dum quippiam excedente aliqua qualitate præditum assumitur, acre scilicet, salsum, vel acidum; aut intensè calidum, vel frigidum. Adest præterea deiecta appetentia, ructus fœtidus, febris lenta, & assidua.

Prognosis funesta vtplurimum instituenda est, nisi vlcus sit perexiguum, & superficiem tantùm occupet, ac febrem coniunctam non habeat. Membrana enim ventriculi vlcerata, vtpote pars spermatica difficillimè coalescit; alimenta in ventriculo malè affecto non benè concoquuntur, & ante absolutam coctionem reijciuntur vlcus lancinantia. Præterea medicamenta parum præstant, quia detergentia vlceris curationi necessaria dolorem excitant; exsiccantia verò; quæ alteram vlcerum curandorum indicationem implent, impediuntur continuò ab esculentis, & potulentis, & chylosa materia, alijsque humoribus, qui in ventriculo debili continuò restagnant.

Curatio prædictorum affectuum sigillatim instituenda est.

Ac primum inflammationis curatio inchoanda est a venæ sectione pluries repetita in vtroque brachio, quantum vires ferre possunt. Ac licet ob syncopen, & extremorum refrigerationem, vires ab initio deiectæ videantur: illa tamen virium infirmitas est ab oppressione, quæ vacuationem postulat, atque ita venę sectionē prohibere non debet.

Præterea apertio hæmorrhoidum, si æger huic euacuationi assuetus sit, sanguinem a ventriculo vtiliter reuellere poterit. Quod etiam munus vtiliter præstabunt cucurbitulæ scapulis, dorso, & naribus admotæ, tum siccæ, tum humidæ, frictiones & ligaturæ partium extremarum; & calefactio earumdem partium, (quę frigere plerumque solent) admotis linteis calentibus, & inunctione olei irini, nardini, aliorumque calidorum.

Purgantia in hoc affectu improbantur, quia humores conturbant & in partem affectam attrahunt.

Attamen Auic. tamarindorum decoctum, aut cassiæ ℥.ß. cum aqua endiuiæ, vel sero lactis dissolutam commendat, singulis diebus vsque ad septimum diem exhibitam. Quia molliendo, non trahendo expurgat, mitigat acrimoniam, & lenit dolorem. Satius tamen est ab omni purgatione in principio abstinere. Septimo elapso, apparentibus quibusdam concoctionis & declinationis indicijs, potest etiam institui purgatio ex rhab. ʒ.i. cum santal. rubr. ℈.i. in aqua borrag. infusa, addendo syrupi rosac. ℥.i vel ij. vt sordes parti hærentes paulò valentius educantur.

Interim clysteres emollientes, refrigerantes, & lenientes singulis diebus erunt inijciendi, quorum formula talis esse poterit.

recenter extractæ ℥.i.olei rosac. & violac. ana ℥.ij. sacchari ℥.i.ß.vitell.ouor.num.ij. Fiat clyster.

Alterantia verò & roborantia per os assumenda, eadem esse poterunt, quæ in curatione doloris ventriculi ab humore bilioso fuerunt proposita.

Peculiariter autem conferre possunt syrupi de nymphęa & de succo portulacæ, potissimum in principio, quia repellendis medicamenti vicem implere possunt.

Conferunt etiam non parum emulsiones iv.sem frig.mai. & sem.papau.albi: dolorem enim leniunt, & calorem contemperant. Tum etiam iulepi sequentes.

℞.Aquæ rosar.℥.iij. aquæ plantag. Vnc.ij. succi acetosæ, vel vini granat. Vnc.i.ß.sacchar.rosat. Vnc.i. Bulliant parum & colentur. Capiat Vnc.ij bis aut ter in die.

Si dolor vehementer vrget, syrupus de papau.exhibi potest.

Pro potu vtatur decocto hordei cum syrup.violac.& frigidum bibatur.

In progressu morbi, alia medicamenta prædictis erunt permiscenda, quæ resolutionem adiuuent. In hunc finem iulepi sequentes præscribi poterunt.

℞.Syrup nymphęæ, de pomis, & de succo portulacæ, ana Vnc.i. syrupi de absinthio pontico Vnc.ß aquar. lactucæ, acetosæ, & fęniculi, ana Vnc.iij. pulueri relectar.diamarg. frig.ʒ.i. Fiat iulep.pro iij.dosibus, bis in die sumendis.

His addere licet opiatas instaurantes, narcotica & similia. Quæ omnia varianda erunt multis modis, pro Medici iudicio & prudentia.

Terebinthina cum aqua absinthij lota, si bis, terve detur, vel resoluit, vel maturat ventriculi apostema.

Exterius verò fotus sequens in principio admoueatur.

℞.Rad.acetosæ Vnc.ij.fol end.cichorij.& maluæ, ana M. i.seminis lactuc.& papau.albi, ana ʒ.iij santali albi & rubri, ana ʒ.ß.florum violar. & nymphææ, ana P.i. Fiat decoctio, addendo aceti rosacei parum, foueatur regio ventriculi tepidè.

Vel ex aquis stillatitijs end.lactuc.& nymphęæ, cum tanti aceti, & pulu.triasantali, idem fotus parari poterit.

Post fotus inungatur eadem pars oleo rosac.& violac.inuicem permixtis, vel vnguento sequenti.

℞. Ol.rosac.Vnc.i.ß ol.violac. aceti rosac.succi hieracij, ana Vnc.ß.Bulliant ad succor. consumptionem, deinde adde santali rubri ʒ.i rosar.rubrar.ʒ.ß.spicæ & camphorę, ana ℈.ß.ceræ albæ q.s. Fiat vnguentum.

Cataplasmata in principio non conueniunt, quia partem pondere suo grauant, & calorem retinendo inflammationem augent.

In declinatione, si contingat, & tumor resolutione finiatur, quod maximè est exoptandum; fotus resoluens admoueri poterit, in hunc modum compositus.

℞.Rad.ireos Florent.Vnc.ii.fol.menthæ, maioranæ, pulegii, & absinthii pontici, ana M.i.seminis fœnugręci & anisi, ana ʒ.ii. granor. kermes ʒ.i. florum stęchados, anthos, chamomillæ, ana P.i.Fiat decoctio, addendo sub finem parum vini albi; qua foueatur regio ventriculi.

Post fotum inungatur eadem pars oleo absinthii, nucis mosch. nardino, & similibus, quibus addita cera, & pulu. ireos Florent. aut cinam. potest concinnari vnguentum. Emplastra verò, & cataplasmata, quia pondere grauant partem, hic non conueniunt.

Si verò tumor ad suppurationem tendere videatur, foueatur pars decocto flor.chamæm.& rosar.rubr. Postea cataplasma sequens admoueatur.

℞. Rad.althææ Vnc.ii.fol.branch.vrsinæ, & rosar.ana M. i.Coquantur optimè & contundantur; deinde adde farinæ hordei, sem.lini, fęnugræci, & pulu.chamæm. ana Vnc.sem. santali albi & rubri, ana ʒ.ii.Cum oleo rosat.& chamæm. & nauca pinguedine gallinæ fiat cataplasma sæpè renouandum.

Rupto abscessu, vlcus detergeatur hydromelite in potu exhibito. Cui addenda est interdum manna thuris, Galen. præcepto. Vel aqua hordei cum saccharo rosaceo in principio, & constitutione calidiori exhibenda.

Vlcere verò in vetustatem abeunte; siue ab hac causa, siue ab alia quavis. vt in humoribus acribus, & erodentibus; vel assumptis causticis, & venenatis rebus, genitum fuerit, conuenient primum iuscula, herbis refrigerantibus & modicè astringentibus alterata, hordeata, amygdalata, cum saccharo rosac.parata, lac. recens mulctum cum saccharo. & tantillo melli, ac tandem chalybeatum: tum etiam aqua ferrata pro potu ordinario, aut in qua boli armenæ, vel terræ sigillatæ frustula maduerint. Cui addi poterit vinum rubrum austerum, si perexigua caliditas in parte apparuerit.

Deinde apozema sequens in vsum reuocetur.

℞. Hord.integri P.i.fol.scabiosæ, agrimon.pimpinell. & capili.ven ana M.ß.sem.melon. Drach.ii. rosar.rubr.siccar. P i.Fiat decoctio ad ℔.i.In qua dissolue syrup.de rosis siccis ℥.iii.Fiat apozema pro iv. dosibus frequenter iterandis.

Ad interna etiam vlcera plurimùm confert decoctum rad.chinæ, vbi febris absuerit, per viginti aut plures dies sumptum, leuiter sudores prouocando, sic enim vlcus paulatim exsiccatur. Si verò tabes, & corporis consumptio timeatur, decoquatur prædicta radix in iusculo pulli gallinacei, vel columbini, cum herbis prædictis & hordeo mundato.

In diuturniori vlcere potus āquar. minerālium vitriolatarum, ferratarum, aut aluminosarum, quales sunt nostræ Meinenses, per mensem integrum sumptæ, non parum conferunt.

Toto morbi decursu; ad ventriculum ab illuuie repurgandum, conferunt leuiora cathartica; vt rhab. tamarindi. myrobal. syrup. rosac. & catholicum, semel in septimana vsurpata.

Denique ad vlceris occlusionem sequentia vsurpari poterunt,

℞ Boli armenæ, terræ sigillatæ, corall.rubr.lapid.hæmát. aqua rosar.diligenter lotor.ana Drach i.sang.dracon.gummi arabici, & tragacanth ana Drach.ß.sem. papau. albi leuiter contusi, & assi, hypocist.thuris, & sarcocollæ, ana ℈.i. sacchari rosac.Vnc.i.Fiat puluis, cuius capiat Drach.i. cum aqua plantag.aut conserua rosat.singulis diebus.

Vel ex eodem puluere potest fieri opiata, cum conseruā symphyti, & rosar.syrup.cydonior. aut myrtino exceptis. Vel etiam possunt fieri trochisci ex eodem puluere, cum mucilagine sem.psyllii, aut tragacanthæ. Quibus omnibus vicissim vti æger poterit, ne eiusdem remedij tædio afficiatur.

Exterius verò, ad vlceris occlusionem, admouéri poterit regioni ventriculi fotus ex decocto absinthii, rosar.malicorii, gallar. balaustior. myrtillor. thuris, mastiches ac similium. Ac deinde pars eadem inungenda erit vnguento astringente, vel emplastrum astringens eidem admouendū.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMVS.

DE AFFECTIBVS INTESTINORVM.

PRÆFATIO.

Vmma totius nutritionis perfectio in tribus hisce operationibus consistit; primò scilicet ingerere, digerere, & egerere. Prima quæ appetitum respicit, & secunda quæ concoctionem ad ventriculum pertinet. Tertia verò respicit intestina, quorum egestio moderata, & secundum naturæ leges peracta, maximum toti corpori commodum afferre solet. Contrà verò si deficiat, vt in varijs alui fluxibus contingit; maxima inde incommoda, & grauissimi morbi emergunt. Præterea superfluorum retentio in intestinis dolores colicos, iliacos & hæmorrhoidales inferre solet. Ac denique putredines in intestinis genitæ, non solum alui fluxus prædictos, sed etiam lumbricos, generare solent. Vt hæc omnia sigillatim exponantur, vniuersus hic tractatus vndecim comprehendetur capitibus. Quorum primum erit de dolore colico. Secundum de Iliaco. Tertium de astrictione alui. Quartum de Lenteria affectione cœliaca. Quintum de diarrhœa. Sextum de dysenteria. Septimum de tenesmo. Octauum de fluxu hepatico. Nonum de lumbricis. Decimum de fluxu hæmorrhoidali. Vndecimum de hæmorrhoidum dolore.

CAPVT PRIMVM.

De dolore Colico.

Colicus dolor nomen desumit a parte affecta quæ est colon intestinum; quod longum & anfractuosum, est, & totius ferè corporis excrementis recipiendis destinatum, illa autem excrementa diutiùs retenta, dolores huiusmodi parere consueuerunt.

Causæ igitur colicis doloris sunt materiæ excrementitiæ quæcunque solutionem continui, distendendo, pungendo, aut erodendo efficere possunt, eæque sunt, flatus vel humores.

Flatus ex cruditatibus, aut frigida ventriculi, vel intestinorum intemperie geniti, si commodè non excludantur, propter induratas fæces, aut alias causas intestina obstruentes, magna copia in intestinis crassioribus, colo præsertim cumulantur, & dolorem intensissimum efficiunt.

Humores enim crassi, frigidi, & pituitosi tunicis intestinorum impacti, eiusmodi dolorem efficere possunt: tum mordendo, si acrimonia quadam aut salsedine prædici fuerint, tum refrigerando partem, quæ consequenter concoctionem & diuulsionem patitur, quemadmodum Galenus de se ipso narrat, se dolorem colicum acerbissimum patientem, pituitam vitream actu frigidam excreuisse, tum denique flatus emittendo, qui facilè ex humore crasso, viscido ac lento a calore debili eleuantur.

Humores denique biliosi & acres, tum etiam melancholici & acidi, pungendo ac vellicando intestina, huiusmodi dolores efficiunt. In harum autem causarum actione dubitare licet, quomodo colicus iste dolor suas exacerbationes & remissiones habeat, eadem materia in intestinis remanente, quæ quandiù præsens est, distentionem aut morsum inferre debet. Cui dubio respondemus materias illas interdum quietas permanere, & nullum tunc temporis aut exiguum dolorem efficere: interdum vero commoueri, & excitari per fomentationes varias, quæ in humoribus contingunt, vt solet fieri in epilepsia, hystericis affectibus, & febrium accessionibus.

Aduertendum autem est diligenter, flatus illos aut humores non tantum in cauitate intestinorum residere, tunc enim facilè excluduntur, ab euacuantibus, detergentibus, & carminantibus medicamentis; sed plerumque ipsis intestinorum tunicis infixos esse: vnde fit vt non tam facilè inde auelli possint, morborumque longiorem ac contumaciorem efficiant, qui prædictis remedijs non ita facilè oppugnari valeat. Sic humores crassi, pituitosi, aut melancholici, per venas intestinorum in eorum substantiam sensim ac paulatim confluunt, & non statim dolorem efficiunt, donec sufficienti copia cumulati naturam irritent ad expulsionem, sicque commoti & exagitati dolorem inferunt: vel flatus ex ea eleuantur, qui inter intestini tunicas conclusi, eas distendunt, ac diuellunt; facilemque exitum non inuenientes dolorem inferunt diuturnum. Bilis etiam eodem modo per venas intestinorum, in eorum tunicas effusa, ijsque imbibita, dolores acerrimos excitat, qui diuturni, ac contumaces esse consueuerunt, quia difficillimo negotio ab intestinorum substantia auelli potest.

Est alia colicæ biliosæ species, quæ in paralysim degenerat, veteribus parum nota, quæ fit ab humore bilioso, non in colon intestinum, quemadmodum prædicta, sed in abdominis membranas repentè effuso, qui eò transfertur a cystide fellea, vel mesenterio in crisi diuturnam febrium, aut a vehementi iracundia, aliaque causa externa, quando propter obstructiones ad vias communes effundi non potest, sed motu præpostero ad prædictas abdominis membranas repentè excutitur. Hinc dolor exoritur crudelissimus colicum imitatus, qui tamen neque clysteribus, neque fomentis, neque alijs remedijs cedit, sed ad plures menses perseuerat, vnde corpus contabescit; febris interdum aliquas ex intermittentibus typum referens, molestat; interdum, idque sæpius continua, ac lenta, ac tandem doloribus remittentibus, paralysis succedit, humore illo per abdominis membranas in spinam dorsi sensim irrepente. Illa autem paralysis partes superiores magis occupat. Crura verò & tibiæ plerumque dolent, in paucis resoluuntur omninò, bile scilicet ob leuitatem superiora petente. Imo verò interdum in ipsum cerebrum irrumpit, & conuulsiones epilepticas producit, vnde mors vt plurimum solet succedere.

Dantur & aliæ colicis doloris causæ, sed minus frequentes, nimirum calculi in intestinis geniti, & lumbrici glomerati intestina obstruentes; compressio intestinorum a tumoribus vicinarum partium, vel angustia ab inflammatione, alijsque tumoribus intestinorum, vel contorsio eorundem a flatibus exorta, quæ via est ad iliacam passionem: interdum etiam materia quæ colicam excitat est venenata ac maligna, & colicam pestilentem efficit, sicut Paulus Æginata refert, colicam pestilentem in Italia exortam multas Romanorum prouincias infestasse. Omnia denique corpora dura intestina obstruendo, vel distendendo, colicum dolorem efficere valent; vt calculi in intestinis geniti; nuclei cerasorum magna copia ingesti, caseus durus, & similia. Sic refert Platerus præfectum quendam colicis doloribus diu vexatum conuulsionibusque laborantem, post clysmatum vsum casei indurati magnam copiam per aluum reiecisse, qui per longum tempus in intestinis hæserat, propterea quod antequam ægrotaret, eo sese immoderat repleuerat.

Causæ externæ sunt aeris constitutio frigidior aluum comprimens & cõstringens, ac indurans; vel calidior, a qua fæces etiam indurantur: ex ijs enim a calore omnis humiditas exsugitur: vsus ciborum, & potuum hominibus temperamento minus conuenientium fructuũ crudorum, & st p. ticorum, ciborum crassorum, & concoctu difficilium, quies nimia,

nimia, & somnus immodicus; exercitia intempestiua, immoderata Venus, aliæque causæ externæ, quæ ventriculi coctionem inuertere possunt.

Diagnosis huius affectus in genere satis facilis est. In primis enim dolor acerbissimus est, adeò vt si leuior fuerit, verè colicus appellari non debeat, ex sententia Gal. *lib.6. de locis affe. c.2.* Deinde dolor iste interdũ vagus est, & modo in hac, modò in illa parte grauius vrget, ita vt nũc hepatis, nunc lienis, nunc ventriculi, nunc renum regionem occupet, nũc supra, nunc infra vmbilicum appareat; ac sæpè in sinistro latere plus vrgeat, ex eo quod in ea parte sit quædam angustia, primùm a Bauhino obseruata. Quando enim excrementa in superiori ac capacissima coli parte, in globos magnos, prout capacitas illius ferebat, indurata, a flatu versus illam partem magna cum violentia pelluntur, fit vt non nisi magno cum dolore permeare possint, quo symptomate dolor colicus cum splenico, & nephritico sæpè confunditur; ab iisque satis difficili negotio reliquorum signorum comparatione distinguitur. Interdum verò dolor magis fixus, & in vna parte stabilis, terebro perforanti, aut palo infixo similis. Ducto in consensum ventriculo, vomitus sæpè excitatur, quo interdum pituitosa, interdum biliosa, porracea, & æruginosa reijciuntur. Post cibum dolor intenditur, quia repletus ventriculus comprimit intestina. Aluus vtplurimum astricta est, vt nihil per aluum ægrotantes, ne flatum quidem emittere possint. Si verò aliquid excernatur, vel sponte vel arte, id maiori parte flatulentum est, ac bouino stercori simile, & aquæ supernatans, vtpote maiori parte pituitosum, quia pituita per aluum excreta, aquæ & serosis excrementis supernatare consueuit. Tanta autem interdum est supradicta alui astrictio, vt sæuiente dolore, medicamenta purgantia exhibita, etiam vehementiora, nihil operentur.

Signa causarum in hunc modum distinguenda sunt.

Si dolor fiat a pituita, non adeò vehemens est, nisi flatum habeat adiunctum, qui ex iis locis in quibus continetur nequeat erumpere: tunc enim grauissimi dolores fiunt; modo in vna parte, ac si illa terebro, vel infixo palo perforetur; modo in pluribus, si flatus ille diuagetur. Ægri a calidis iuuantur, a frigidis læduntur. Præcessit victus ratio generandæ pituitæ idonea, vrina crudior, & albidior interdum est, non tamen perpetuò, quod iuniores & inexpertos medicos fallere solet, interdum enim etiam in colica pituitosa, ac flatulenta, vrina flaua ac rubicunda apparere consueuit; propter vehementem dolorem, qui spiritus & humores in venis & arterijs contentos accendit & inflammat. Quod sapienter annotauit Auicen. *fen.13. lib.3. tract.3. cap. 11. Non oportet, inquit, vt decipiatur aliquis, per id quod fortè fit de sitis, & inflammatione, & rubedine aquæ, vt existimet quod ægritudo sit calida, illud namque est commune omnibus.*

Si a flatibus colicus dolor oriatur, dolor tensiuus aderit, & quædam ventris inflatio: ægri flatuum multitudinem, & ventris rugitum percipiunt; a flatuum exclusione maximè leuantur, victus ratio flatibus generandis idonea præcessit, vt aquæ frigidæ potio intempestiua, vsus frequens leguminum, rapatum, castanearum, olerum, fructuum, & similium. Et si flatus in cauitatibus intestinorum contineantur, dolor vagus est, neque in vno loco consistit, & per interualla renouatur. Si vero intra eorum tunicas coerceatur, dolor fixus est, quia flatus locum mutare non possunt; continuus & pertinax, quia flatus exitum non inueniunt.

Si colicus dolor ab humore acri & bilioso oriatur; ille acerbissimus est, vellicans; & pungitiuus; æstus adest, sitis, & plerumque febris, vrinæque sunt valdè biliosæ. A calidis alimentis & medicamentis malum intenditur: a frigidis verò leuatur. Materiæ biliosæ excretione malum imminuitur; & victus ratio bili generandæ idonea præcessit.

Dolores reliquarum partium in imo ventre contentarum a colico dolore proprijs signis facilè distinguntur, excepto dolore nephritico, cuius signa cum doloris colici signis tantam habent affinitatem, vt Medicos non rarò etiam peritissimos, & in eorum distinctione errare contingat, Quod ipsi Galeno contingit, qui vt ipse fatetur, *de locis affect. cap.5.* colico dolore vexatus, se nephritico laborare, ex lapide alteri vreterum impacto arbitrabatur; donec humore per aluum excreto, & inde sedato dolore, colicum esse animaduertit. Sequentibus tamen signis hi duo affectus satis dilucidè inuicem distingui possunt, si accuratè examinantur.

Primò, dolor nephriticus fixus in rene est, & ab eo ad testem exporrigitur, secundùm longitudinem vreteris. Colicus vero vagus est, & cinguli instar medium ventrẽ affligit.

Secundò, a pastu colicus dolor augetur, ob compressionem intestini, quæ fit a ventriculo repleto: nephriticus verò neutiquam augetur, sed potius imminuitur, quia aliquid humoris alimentarij ad renes transfertur, quod dolorem aliquantulum demulcet.

Tertiò, in colico dolore vomitus est vehementior, & aluus strictior; quia colon intestinorum fundo ventriculi adiacet, & intestina distenta, aut vehementer irritata sese constringunt, vt inimicum expellant. Vtrumque tamen symptoma vtrique affectui commune est, vt eorum intensio, & remissio difficilem habeat diagnosim, quandoquidem dolor nephriticus intensior maiorem vomitum, & alui adstrictionem maiorem, efficere potest, quam dolor colicus remissior.

Quartò in colico dolore, ab excretionibus per aluum, & per vomitum maius leuamen emergit, quam in nephritico.

Quintò, in dolore nephritico, vrina primùm clara; & tenuis, & transcolata, posteà aliquid subsidet, & tandem arenulæ, aut lapilli excernuntur. At in colicis vrinæ ab initio crassiores existunt.

Quo ad prognosim spectat, colicus dolor vtplurimum, si leuior ac remissior sit, neque admodum diuturnus, neque constans in vna parte, sed vagus, & instabilis, per vices intermittat, & aluum omnino non constringat; curabilis est, & periculo vacat. Si vero dolores sint acerbissimi, in vno loco firmiter fixi, nunquam intermittentes; nihil per aluum excernatur, vrgeant vigiliæ, ac demum sequatur vomitus, singultus, delirium, refrigeratio extremorum, & sudores frigidi, lethalis est effectus.

Colicus dolor contumax a materia acri, & biliosa præsertim oriundus, in alios affectus eosque grauissimos sæpè degenerat, arthritidem, epilepsiã, & frequentiùs paralysim.

Colicus dolor epidemicus, contagiosus, & pestilens, lethalis vtplurimum esse consueuit.

Curatio huius affectus pro varietate causarum varia instituenda est.

Ac primum flatulentæ & pituitosæ eadem curatio adhibenda est; quæ incipit a clystere emolliente, cui postmodum succedat carminans & discutiens, (qualis in dolore ventriculi a simili causa descriptus est.) qui reiterandus est eadem die bis, ter, quater, donec dolor disparcat. Si tamen vno aut altero clystere aluus non deponat, vt interdum contingit, acri suppositorio sollicitanda est. In vno autem prædictorum clysterum vtiliter adducitur aquæ bened. ℥.iv.

Vel colocynthidis ʒ.ij. vel iij. in clystere emolliente & carminante decoquuntur.

Si clysteres dolorem non soluant, in ijs pertinaciter insistendum non est, sed satius est leui aliquo medicamento vti. Obseruatum est, cum æger quidam triginta clysteres sine fructu accepisset; alium Medicum mannæ ℥.i.ß cum ol. amygd dulc. Vnc.ij. in iusculo gallinæ pingui exhibuisse, & ægrum a dolore liberasse. In dolore tamen qui fit à pituita crassa, fortiora medicamenta exhibenda.

Postea verò fomenta inunctiones, balnea, emplastra, aliaque remedia conuenient, quæ in doloris ventriculi curatione supra proposita sunt. Quibus addenes sunt specifica nonnulla, huic affectui maximè proficua.

Intestina lupi vino albo abluantur, posteà in furno exsiccentur in vase terreo, donec in puluerem reduci queant. Huius pulueris capiat æger Drach.i. cum vino albo: subito dolorem sedat.

Aqua simplex bulliat, eique feruenti adde ol. commun. quartam partem, & grana aliquot piperis crassiusculè triti; capiat æger cochl.iij. vel iv. calidè; quantum ferre poterit. Sedatur dolor ferè in momento.

℞. A oes opt. Drach i. laudani opiati gr iv. diagridij gr. vi. Misce formentur pilulæ vi. deauratæ, capiat æger hora commoda; dolorem post horam sedant, & posteà humores

noxios euacuant. His etiam pilulis substitui potest medicamentum ex diaphœnico, & philonio Romano, in dolore ventriculi descriptum Hippocr. *lib. de internis affectib.* proponit purgationem ex peplio & meconio.

Olei amygd. dulc. aut amarar. recentis Vnc vi. exhibitæ dolorem demulcent, & materiam intestinis adhærentem, per inferiora deturbant.

Cum sequentibus etiam mixtum vtilissimum est.

℞. Ol. amygdal. dulc. vel alterius in papaueribus, Vnc. iv. vini generosi Vnc. i. lem. syrupi de papau Vnc. i. Misce, fiat potio.

Cum manna etiam exhibitum oleum amygdal. dulcium in iusculo pingui, vt supra dictum est, dolorem lenit, & materiam peccantem euacuat.

Semen ameos puluerat. cum vino exhibit. ad ʒ.i. vrgente dolore cum subitò sistit, & secunda exhibitione morbum plerumque aufert, admouendo simul cataplasma ex terebinth. ʒ.iij. stupis exceptum, sinapismum piperis, & sang. drach. subtilis puluerat. an. ʒ.i.

Galbanetum Paracelsi humori discutiendo idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio a Cratone talis proponitur.

℞. Gummi elemi, hederæ, galbani, ol. laurini, ana partes æquales. Distillentur in arena per retortam; seruentur seorsim, primum aqua; deinde ol. clarum; tertiò ol. crassum instar mellis, quo inprimis vtendum est.

℞. Calami aromat. Vnc. i. galangæ ʒ.iij. flauedinis exterioris corticis arantior. Vnc. iv. cinam. electi, sem anisi & feniculi, ana Drach. iij. cumini Drach. vi. baccar. iuniperi recent. Vnc. ß. baccar. lauri Drach. iij. Pulnerentur subtilissimè, & infundantur in vini maluat. opt. ℔. vi. Stent in infusione in loco calido per v. dies. Postea destillentur in balneo Mariæ. Dosis Vnc. i. præmissis euacuationibus.

Ventri admoueatur vtiliter gummi caragna, & tachamaca, & prius cucurbitula magna vmbilico affigatur.

Etiamsi emplastra prædicta ventri non admoueantur, omittenda tamen non est cucurbitula vmbilico admota, quæ ipso Galeno teste, dolorem a flatibus excitatum discutit instar incantamenti.

Si affectus sit diuturnior, decocto guaiaci per multos dies continuato feliciter curari poterit, purgando per interualla, & clysteres frequenter iniiciendo. At si colicus dolor fiat a pituita vitrea, decoquatur guaiacum cum vino, quemadmodum vsurpauit Amat. Lusit. cum felici successu, *curat. 32. cent. 1.*

Sedato dolore apozema pituitam euacuans præscribendum est, quo reliquiæ omnes educantur: vel eius loco decoctum galli veteris cum incidentibus attenuantibus, & cathartícis compositum. Vel iulepus efficacissimus in colica ventriculi descriptus.

Colica biliosa curatur clysteribus emollientibus, & acrimoniam humorum temperantibus.

Foueatur venter decocto emolliente & anodyno, aut, quod melius erit, paretur semicupium ex eodem decocto.

Conuenit etiam cataplasma in imo ventri ex farina hordei, & sem. lini coctis in ol. chamæmel.

Tum etiam epithema refrigerans hepatis regioni admotum, in hunc modum compositum.

℞. Succi endiuiæ, & cichorij, ana ℔ ß. succi lactucæ, & aceti rosac. ana Vnc. ij Misce, fiat epithema.

Iulepi exhibeantur ex aquis papau. rhead. lactucæ, endiuiæ, acetosæ, cum syrup. violac. de pomis. & de limonibus.

Si doloris atrocitas vrgeat, ad narcotica confugiendum erit.

Mitigato aliquantulum dolore, expressio rhæi in aqua cichorij, cum syrupo rosaceo exhibenda erit, & frequenter repetenda, donec tota humorum saburra euacuata fuerit.

Si purgatio ista benignior morbo eradicando non sufficiat, confugiendum est ad mercurium dulcem, qui aliquoties exhibitus cum purgantibus diagrydiatis, curationem absoluit. Quibus suspectum est diagrydium, solus exhibeatur mercurius dulcis, in pilulam efformatus; cum conserua rosarum; superhausta infusione sennæ, & rhab. addita manna, & syrupo rosaceo.

Postea vtiliter vsurpantur aquæ acidulæ, & vitriolatæ, Sæuiente dolore ad balneum, & laudanum confugiendum est, cui aliquando purgantia misceri poterunt, sed maiori dosi, quia eorum vis retunditur a laudano.

Galbanetum Paracelsi, quamuis calidum, ad humorem discutiendum idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio suprà proposita est.

Phlebotomia in hac colicæ specie aliquando conuenit, cum metus est, ne caloris vehementia sanguis incalescat, febrisque generetur. Si verò febris adfuerit, statim celebranda est.

Vrgente admodum siti, aqua frigida exhibenda est, docente Gal. *lib. 12. meth. cap. 7* Eiusque vsu testatur Amat. Lusit. se talem dolorem subitò, incantamenti instar, sustulisse. Eadem se vsum fœliciter tum sumpta, tum admota, testatur Septalius duabus historijs, *lib. 7. animaduersionum practicarum* descriptis.

Ad colici doloris, qui in paralysim degenerat, curationem, aluo varijs clysteribus soluta, primisque vijs catharticо apertis, demittatur æger in balneum tepidum, ex decocto emollientium paratum, bis, ter, quater, quinquies in die vt acrimonia humoris temperetur, ac pori membranarum aperiantur Postero die cathartico accommodato humor ille purgetur. Deinde reperatur balneum. Idque alternis diebus faciendum, si vires ægri ferre queant; donec expurgatis humoribus, & sedato dolore, æger in tuto sit.

Interim clysteres, continuentur; præsertim qui ex lacte parantur, ad dolorem demulcendum vtilissimi sunt; quibus cassio, ol. violaceum, & liliorum admisceri poterunt.

Venter ol. chamæmel anethino, amygd. dulc. lilior. cum butyro frequenter inungatur.

His feri lactis & acidularum vsus tandem subijciatur.

Ac denique, affectu in longitudinem abeunte, ea quæ in melancholiæ hypochondriacæ curatione relata sunt, hic aptari poterunt.

Neque omittenda est, ab ipso morbi initio, phlebotomia eaque purgationi præmittenda, ac sæpè iteranda, si sanguis praua qualitate infectus appareat, aut si dolor rheumatismi particeps esse videatur.

Denique omnia remedia, quæ in colica biliosa proposita sunt, hic etiam aptari poterunt. Quibus non conferentibus, nonnulli Medici confugiunt ad potionem sequentem, quam licet sordidam, & delicatorum hominum ore indignam exhibent, & dolorem statim mitigare affirmant.

℞ Stercoris equini ʒ.i. Minutim diuidatur, & infundatur in ℔.i. aquæ papau rhead. in aqua spiritus vini guttæ viij. vel x. dissolutæ fuerint. Colentur cum expressione leui, & diuidantur in tres doses satis amplas, sumendas horis exacerbationis doloris.

Si verò affectus in paralysim degeneret, lenienda est spina dorsi & partes paralyticæ, balsamo resoluente, & nerui roborante, modò febris adfuerit. Si enim adsit, lana succida oleo, aut vnguento dirigente imbuta, partibus paralyticis alligatur, cauendo diligenter frigus, quo humor partibus impingitur, illiusque difflatio impeditur.

Galbanetum Paracelsi hic præcipuè confert, si partibus prædictis, tum etiam vmbilico admoueatur.

CAPVT II.

De Iliaco affectu.

Ileos seu Iliaca passio nomen accipit, vt nonnulli volunt, ab ileo intestino, quod vt plurimum in hoc affectu laborat, quamuis alia tenuia intestina, imò & interdum crassa eodem tentari valeant. Vel potiùs ab εἰλεῖν, quod circumuolui & circumcingi significat; Ideò Latinis, voluulus seu conuoluulus nominatur, quod in eo intestina manifestè conuolui, & motu præpostero ad superiora moueri videantur. Χορδαψὸς etiam nominatur, quod intestina manum admouenti chordæ quasi tensæ, & veluti conuolutæ speciem repræsentent. Barbari *miserere mei* vocant: quod miserabile sit malum, & vt plurimùm lethale, atque adeò miseratione diuina opus habeat.

Est autè iliacus affectus, motus intestinorum præposterus & inuersus, in quo aluus omninò constricta est, & quæ per inse-

inferiora deijci deberent, ad ventriculum feruntur, ac per vomitum reijciuntur.

Notum est intestina motum habere naturalem, quo chylus & fæces ad inferiora sensim propelluntur, qui peristalticus nominatur. Hic motus fit per fibras orbiculares, & transuersas intestina contrahentes, & comparatur motui lumbricorum terrestrium, qui partes corporis successiuè mouent. Inuertitur autem motus iste aliquando a caussis præternaturalibus; vt intestinorum fibræ, quæ a superioribus versus inferiora contrahi debent, ad superiora contrahantur, & quæcumque in intestinis continentur, non versus aluum, sed versus ventriculum protrudantur: & tunc affectio iliaca generatur. Simile quidpiā in vomitu animaduertimus; dum enim fibræ œsophagi a parte superiore versus ventriculum se contrahunt, fit deglutitio ciborum; cum verò inuerso hoc agendi ordine a parte inferiore, versus superiora se contrahunt, vomitus excitatur. Fit autem motus iste peristalticus inuersus a facultate intestinorum expultrice vehementer irritata, quæ quando materias superfluas & excrementitias per inferiora deturbare non potest, eas ad superiora violento motu propellit. Adeò autem violentus interdum est ille motus, vt non solum chylus, & flatus, & humores excernātur, imò verò ea quæ per anum immittuntur, vt clysteres, & suppositoria rapiantur, ac vomitu reijciantur. Sic refert Matthæus de Gradi puellam quamdam annos natam duodecim ileo laborantem, postquam per triduum non solum fæces, sed etiam clysteres iniectos vomitu reiecisset, tandem suppositorium oblongum in anum immissum, post breue tempus vomitu excreuisse. Cum vero deinde suppositorium aliud filo ad coxam alligaretur, illud statim, disrupto filo, sursum ascendit ad ventriculum, idq; ægra cum parte fili appensi euomuit. Et cum tertio suppositorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, illud etiam paulò post, ruptis filis, per os cum parte filorum, reiectum fuit. Tandē cum medicus iuberet, vt mater aliud suppositorium immittere, tanta violentia sursum attractum fuit, vt mater ne rursum raperetur, illud extrahere coacta fuerit. Similes quædam historiæ apud autores reperiuntur quas breuitatis caussa ommittimus.

Illa autem facultatis expultricis intestinorum irritatio a pluribus caussis dependet: quarum præcipuæ & frequentiores ad obstructionem referuntur. Quæcunque igitur intestina vehementer obstruere possunt, vt nihil per inferiora descendere valeat, hunc affectum producere solent. Postquam enim facultas diu enixa est fæces & alias superfluitates per viam ordinariam excernere; fine suo frustrata; & exclusionis necessitati satisfacere tentans, alia via aggreditur, & motu præpostero, ad superiora propellit, vt superfluitates illæ per vomitum reijciantur.

Caussæ autem obstruentes sunt fæces induratæ ac retentæ; flatus crassi magna copia in intestinis collecti, eaque vehementer distendentes; inflammatio, aliique tumores magni, qui cauitatem internam intestini penitus occludunt; & intestini circumuolutio, ac complicatio; vt veluti nodus in ipso fiat: quæ quidem complicatio, & constrictio intestinorum in hernia sæpè contingit, tum etiam in colico dolore, cui sæpè succedit ileos, quia intestina flatibus distenta se conuoluunt vt interdum veluti nodum efficiant.

Caussæ verò infrequentiores intestinorum facultatum expultricem ita irritantes, vt motum suum inuertere cogantur, sunt exulcerationes insignes, aut humores acerrimi intestina vellicantis. Quando enim fæces aut alij humores, ad inferiora delabentes partem vlceratam attingunt, eam acriter vellicant: ita vt ea irritata rem noxiam præterfluere non patiatur, sed sursum impetu propellat, quem motum reliqua intestina per sympathiam irritata sequuntur, donec materia noxia ad ventriculum feratur, qui motum eumdem sequens, prædicto facultatis expultricis ministerio, foras per vomitum expellit.

Signa iliaci affectus alia communia sunt cum dolore colico, alia verò propria.

Communia sunt dolor in regione abdominis, inflatio, & distensio ventris, aluus astricta, cibi fastidium, nausea, vomitus, inquietudo, spirandi, & mingendi quædam difficultas.

Propria verò, & peculiaria passioni iliacæ sunt, dolor acutissimus, & sæuissimus, inflatio, & distensio vehemens, tumor in hypogastrio eminens & durus, omnimoda alui suppressio, vt nihil per inferiora descendat. Progrediente malo vomitus accedit enormis, primum bilis, pituitæ, & chylosæ materiæ, ac denique stercoris; vel potius materiæ stercori similis, cibalis nempè corruptæ ac fœtidæ, rarissimè enim fæces reijciuntur; breui morituris sudor frigidus copiosus, extremorum refrigeratio, cordis tremor, inquietudo, & animi deliquium.

Galenus *comment. Aph.20. sect.7.* asserit proprium & inseparabile huius affectus signum esse, nihil per inferiora descendere. Hippocr. tamen contrarium asserere videtur *3. Epid. sect.2. textu* 7. in historia mulieris voluulosæ, quæ apud Tisamenum habitabat, dicens. *Deiectiones tenues, crudæ, paucæ.* Cui difficultati respondendum est, deiectiones quasdam emitti posse in principio morbi, ex fæcibus contentis infra intestinum affectum, quæ a natura vel arte excludi possunt per inferiora, antequam omnia intestina in consensum trahantur, & propriam naturalemq; facultatem amittant. Postquam vero morbus confirmatus est, & motus omnium intestinorum peristalticus omninò inuersus, nihil amplius per inferiora emittitur.

Signa caussarum in hunc modum se habent. Si ileos ab inflammatione fiat, (quod vtplurimum contingit,) morbus est acutissimus, qui velociter ad statum properat, febris adest intensa, dolor vehementissimus, vomitus biliosi & pituitosi citissimè apparent; quos breui fæcum reiectio consequitur, & reliqua signa exitialia supra proposita.

Si a fæcibus induratis, alui constrictio præcessit per plures dies perseuerans, & in principio non est dolor, qui postea accedit; morbus longius protrahitur, nec adeo est acutus, vt in inflammatione, nec dolor adeo vehemens, neque adeo intensa febris, imo interdum nulla.

Si a flatibus vel pituita iliacus effectus generetur, ille dolori colico vt plurimum succedit, & præcesserunt signa colici doloris a pituita vel flatibus oriundis superiori capite proposita.

Quod ad prognosim spectat. Ileos omnis periculosus est, sed vnus alio longè periculosior. Ille igitur est magis exitialis, cui vomitus superuenit primum quidem materiæ biliosæ, vel pituitosæ, postmodum vero fæculentæ; & ex his nullum saluari asserit Gal. *6. de loc. affect. cap.2.* Docet tamen experientia nonnullos euadere, quando ex fæcum retentione vel hernia intestinali affectus exoritur.

Quibus in stranguria ileos superuenit, intra septem dies moriuntur, nisi febre superueniente copiosior vrina fluxerit. Hippocr. *Aph.44. sect.6.* Si stranguria fiat ab humoribus crassis & pituitosis, qui etiam magna copia in intestinis, & in venis redundent, superueniente febre possunt illi concoqui, liquari, & attenuari, ac per vrinas excerni, vnde solutio ilei contingit: Licet Gal. *in commen. huius Aphorismi* se ignorare asserat quæ Hippocrates dixit in hoc Aphorismo, eaque ratione, & experientia confirmari non posse.

Si symptomata remittantur, & medicamenta, vel alimenta ore assumpta, per inferiora descendant, salus expectanda est.

Curatio huius affectus iuxta caussarū varietatem varianda est. Ac primum si a fæcibus induratis, vel a crassa & viscida pituita obstructio intestinorum dependeat, emollientia, & relaxantia remedia interna, & externa erunt vsurpanda.

Primò igitur iniiciantur clysteres, ex decocto althææ, maluæ, violariæ, chamomillæ; & meliloti, cum sem. lini & fœnugr. vel ex ol. communi solo ad ℔.1. in quo butyri tertia pars dissolui poterit; vel ex decocto intestinorum, & omenti veruecis, in quo dissoluatur butyrum, mel, & sal. gemmeum. Quibus decoctis, si flatus adfuerint, vt plerumque solent, carminantia, & discutientia addere conuenit.

His demum clysteribus emollita aliquantisper materia, purgantia priùs mediocria, mox paulo vehementiora erunt admiscenda, ac tandem ad vehementissima transeundū erit.

Interim fomenta & linimenta emollientia toti ventri erunt admouenda, diuque continuanda, omentum castrati in aqua feruente calefactum, ventri applicandum; &, quod vtilius multò, balnea emollientia administranda, quæ erunt efficaciora, si ex oleo solo componantur.

Interiùs verò exhiberi poterit oleum amygd dulc, vel solum, vel cum vino albo permixtum. Quibus, si dolor valdè vrgeat, syrup. de papau. addi poterit, vt in colici doloris curatione dictum est.

Ac denique, si vehemens dolor & flatuum copia adfuerit, reliqua remedia in colici doloris curatione proposita vsurpari poterunt Non omissis purgationibus, quę opportunè institutæ mali causam euacuant.

Quæ fit ab inflammatione intestinorum, curanda est venæ sectione frequenter repetita, si vires ferant, tum in brachio, tum in pede; cucurbitularum admotione inguinibus cum scarificatione Clysteres etiam emollientes, & refrigerantes injiciendi erunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad. alth. Vnc. ij. fol. malu. violatiæ, ana M. i. sem. cucurbit. Vnc ß. sem. lini & psyllij, ana Drach. ij. flor. nymph. & rosar. ana P. i. flor. chamæm. P. ß. Fiat decoctio, in cuius ℔. i. dissolue ol. rosar Vnc ij. cassiæ recenter extractæ Vnc. i. Fiat clyster. In progressu verò addendum erit ol. violac. & chamæmelinum.

Prædicta emollientia in oxycrato decoqui debent.

Vel lac recenter mulctum cum pauco saccharo & albumine oui, vel mucilag. seminis psyllij Vnc. i. ad dolorem leniendum injici poterit.

Vel parari potest clyster ex lacte amygdal. dulcium, aut cremore hordei, ex illius mundati decocto expresso, addendo butyri recentis & sacchari parum.

Ex oxycrato simplici parari potest enema, & singulis diebus injici, quod ad inflammationem intestinorum cohibendam plurimum valet.

Inunctiones fiant ex oleo violato, amygd. dulc. & chamæm. additis mucilag. sem. lini fœnugr. cydonior. axungijs gallinæ, anatis & butyro recenti.

Tum etiam fotus admoueantur ex decocto simplicium, pro enemate suprà descriptorum.

Tum ex oxycrato simplici fotus in principio parari poterunt. In progressu verò prædicta simplicia in oxycrato decoquantur,

Necnon cataplasma, ex residentia eiusdem decocti, vel ex farina hordei, fœnugr. lini, cum butyro, axungijs oleis prædictis compositum.

Ac denique balneum aquæ dulcis tepidum, huic etiam affectui erit conuenientissimum, in quo emollientia & refrigerantia bullierint.

Post venæ sectionem exhibeatur olei amygd. dulc. Vnc. ij. ad dolorem leniendum, & si dolor valdè vrgeat, ad narcotica veniendum erit.

Si vomitus non adsit, prouocandus est haustu aquæ tepidæ cum ol. violaceo, eo enim purgantur superiora, & humores reuelluntur ad partem affectam defluentes. In toto morbi decursu propinandi sunt iulepi & emulsiones, in ventriculi inflammatione propositæ.

Potus sit aqua hordei. Et in principio morbi, abstineat æger ab omni alimento per viginti quatuor horas, vt materiæ morficæ portio absumatur, posteà iusculum pulli exhibeatur Summa enim cura tractandus est hic affectus, quia vtplurimum lethalis est.

Præcipuum autem curationis negotium in abstinentia versatur; idque exemplo a vulneribus intestinorum deducto; qui enim ita vulnerati sunt, penè fame conficiuntur per 40. dies. Hoc igitur affectu laborantes per 4. aut 5. dies, tria tantum cochlearia iusculi sumant singulis diebus, vt vomitus impediatur, qui morbum grauiter auget. Adde quod alimentum exhibitum nullum solatium affert ægrotanti, non enim in nutritionem cedit, sed planè corrumpitur, & chylus a ventriculo in intestina prolabens, cum excrementis retentis permiscetur, & vomitionem auget.

In potu paulò maior potest esse libertas, quia facilè transit ad hepar, & illius materia morbo expugnando idonea esse potest, si oxicratum exhibeatur valdè temperatum, & in parua quantitate.

Denique a circumuolutione intestinorum quandoque contingit iliacus affectus, quod rarissimum est; vel a flatibus producitur intestina contorquentibus, vel ab hernia, quæ enterocele nominatur.

Qui a flatibus exoritur, iisdem remedijs curatur, quæ ad flatulentam colicam præscripta sunt. Si verò omnibus ijs remedijs satis diu vsurpatis, aluus non aperiatur; sed omnia assumpta per vomitum excernantur, vt spes salutis in angusto posita sit; extremum remedium erit vsurpandum, quod proponit. Hipp. *3. de morbis*, vt, scilicet, follis fabrilis ano adaptetur; & eo flatus in ventrem immittatur. Postmodum clyster emolliens cum trochiscis alhandal injiciatur, vt feces educantur. Valet hoc remedium, non solum ad ileum ex contorsione intestinorum; sed etiam ad eum qui fit ex obstructione graui, & contumaci: dilatando enim intestina obstructionem soluit. Amat. Lusit. *curat. vlt cent. 1.* testatur se iliacum desperatum hoc remedio curasse; tum etiam Epiphanius Ferdinandus, *in historijs suis Medicis, hist. 74.* refert, Neapoli filium Ioannis Altimari, Medici expertissimi, qui ex colica & iliaca peribat, hoc eodem remedio ab orci faucibus fuisse reuocatum. Verum Aurelianus hoc remedij genus improbat, ex eo quod ventus a folle immissus frigiditate sua multum lædere potest. Attamen hoc incommodum euitare facile est, si iuxta ignem follis aere impleatur.

Aliud præterea remedium valdè inusitatum à Paræo proponitur, quo multos ab ileo desperatos imminente morte, liberatos esse refert, haustis scilicèt, argenti viui in aqua sola libris tribus. Pondere enim suo intestinum velut vinctum expedit, & euoluit. præduras que & obstruentes fæces deorsum deturbat. Quod remedium ab alijs etiam authoribus non paucis approbantur, qui & illud innoxiè sumi posse testantur.

Verum tanta mercurij quantitas valdè pertimescendá est, ne frigiditate sua calorem natiuum extinguat, & sanguinem in venis coagulet. In casu igitur desperato satius est minorem quantitatem exhibere. Quidam exhibent Vnc. ij. in ouo sorbilibi, & iterandum censent, si prima exhibitio non succedat. Vnius tamen vnciæ exhibitionem fœlicem successum habuisse in obseruationibus nostris videre est.

Quandò verò illiacus affectus procedit à prolapsu intestinorum in scrotum, tota cura eò dirigenda est, vt illa in suum locum reponantur. Quod fiet blanda & prudenti manu Chirurgi, locum affectum diù anteà fouendo decocto emolliente, & oleis relaxantibus, clysteribus etiam emollientibus, carminantibusque frequenter iniectis; ægrum ita collocando, vt caput sit valdè decliue, crura verò elata. Imo nonnulli, cũ pedibus suspenderentur, citissime liberati sunt.

Si hernia fiat cum inflammatione intestini, fotu ex aqua frigida curatur. Si flatus intestinum distendant, fotu ex spiritu vini discutiuntur. Vtriusque curationis exempla vide in obseruationibus nostris.

CAPVT III.

De astrictione alui.

PEr astrictionem alui non intelligimus omnimodam alui suppressionem, quia nihil per inferiora deijcitur, qualis in ileo contingit. Sed tantùm pigram, & tardam alui deiectionem, qua fęces, & cibi reliquiæ raro nec pro assumptorum ratione excernuntur In hac fæces necessariò indurantur, quia diutiùs retentę caloris vi continenter exsiccantur, ab ijsq; nonnihil succi semper exsugitur per venas mesaraicas, non modò ad tenuia, sed etiam ad crassa intestina propagatas. Est symptoma facultatis expultricis imminutę vel retentricis auctæ. Causa tamen est multorum morborum; ideò excreta & retenta in numero sex rerum non naturalium recensentur, quæ debitam naturæ legem non seruantes, infinitos morbos producunt. Sicque aluus astricta vapores ad caput mittit, catarrhos aliosque cerebri affectus producit, ventriculi coctionem aliarumque partium actiones perturbat.

Causæ huius symptomatis quamplurimæ sunt. Ac primum fęcum durities & siccitas non solùm est effectus astrictionis alui, vt suprà dictum est, sed etiam causa efficiens, quia fęces induratæ difficiliùs excernuntur, & facultatem expultricem non irritant. Duræ autem fiunt, & sicciores, præcipue & frequentius, ab hepatis calore excedente, qui omnem humiditatem in intestinis contentam potenter attrahit, & fæces sicciores relinquit. Cui rei etiam plurimum

confer-

conferre potest motus vehementior, prȩsertim equitatio; excremētorum paucitas ex inedia proueniens; vel dum acrimoniā non habent, quȩ intestina velicare possit quod ex cibis frigidioribus contingit, & quando bilis flaua ad intestina non descendit, vt in ictero fieri videmus. Ac denique morbi intestinorum non pauci, hanc alui constrictio nem efficere possunt, vt frigida, & sicca intemperies, tumores, obstructiones, ani stupor, & paralysis; alijque non pauci.

Signa diagnostica ex causarum diagnosis dependunt, quȩ ex proprijs fontibus haurienda. Calidæ enim hepatis intemperiei signa ex proprio capite desumenda sunt. Tumores etiam, alijque intestinorum morbi propriam habent diagnosim. Ac denique causæ externæ, vt ciborum paucitas, vel frigiditas, equitatio, & similia ex ægrotantis relatione innotescent.

Quod ad prognosim spectat, constrictio alui magis vel minus periculosa est, pro maiori vel minori grauitate causarum. Si enim ab inflammatione, aut alio intestinorum tumore fiat, valdè periculosa est. Ab alijs verò causis oriunda minùs habet periculi. Contumax, & diuturna plerunq; esse solet, quando à fæcibus indurratis producitur: indè enim sæpe colici dolores excitantur, qui semel sedati, frequenter tamen recurrunt, tum propter nouam fæcum exsiccationem: tum quia licèt purgantibus aluus sufficienter soluta videatur, & excrementa liquida permulta euacuata sint: non pauca tamen interdùm excrementa solida, & dura in intestinis subsistunt, quæ nouos dolores pariunt, & non nisi clysteribus quamplurimis, etiam post purgationem iniectis auelli possunt.

Curatio huius affectus a causarum suarum sublatione dependet, quæ ex proprijs capitis desumenda est. Cum tamen illa curatio, vtplurimùm longa esse consueuerit; præcipuè quando a calida hepatis intemperie, aut sicca intestinorum dependet, & interim aluus stricta grauissima parit incommoda; ac illius correctioni seorsim incumbēdum est. Quod fiet in vniuersum remedijs emollientibus, simulque alui excretionem promouentibus in sequētem modū.

℞. Rad. alth. & lilior an. Vnc. ij. fol malu. alth. mercurial. violar. branch. vrsinæ, an. M j. sem lini & fænugr. an. ℥ ß. sem. anisi ʒ. j. ß. prunor. dulc. par. iij. flor. chamæmel. & melilot. an. P. j. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolue olei liliorum, & sem. lini an. Vnc. ij. butyri recentis Vnc. i. ß. catholic. duplic. & diaprun. simpl. an. Drach. vi. Fiat clyster, iniiciendus quoties opus fuerit.

Interdum verò loco huius clysteris vtatur sequenti.

℞. Decocti intestinorum veruecis ℔ i. butyri recentis Vnc. ii. cassiæ recenter extractæ, catholici optimi, vel diaprun. simpl. an. Vnc. ß. sacchari rubri Vnc. i. Fiat clyster.

Parari etiam potest bis, aut ter in mense clyster ex oleo communi solo ad ℔. i.

Adnitendum tamen est aliis remediis aluum mollire, quandoquidem frequentiori clysmatum vsu naturæ segnior euadit, & tandem assuescit nunquam aluum deponere, nisi clysteribus irritata.

In hunc finem pruna dulcia, vel poma cocta cum sacchаro, per horam ante prandium erunt assumenda, vt docet Gal. 2. *de a im. facult. cap.* 31. Alioqui si immediate ante prandium assumantur, nihil operantur. Vel iusculum pulli, aut commune, in quo fol. borrag beta, & poma aliquot bullierint, vel ol amydg. dulc. recenter extracti sine igne cochlear i. cum syrupo capill. ven pari quantitate, vel cochl. ii. syrupi sequentis.

℞. Mucilaginis sem psyllii, & cydoniorum cum aqua maluæ extract. ℔ i. ß. sacchari albi ℔. i. Fiat syrupus secundùm artem.

Vt pruna meliùs operentur, vinum lymphatum ante & post eorum assumptionem hauriendum est; ita tamen vt tota illius quantitas dimidium cyathum non excedat. Idem præstabit butyrum recens per horam ante prandium assumptum, magnitudine nucis maiusculæ superbibendo vinum lymphatum.

Semel in septimana vtatur aliquo ex sequentibus.

℞. Cass. recent. extract. ℥. i. cremor. tart. ʒ. i. Cum saccharo fiat bolus.

℞. Mannæ granat. ℥. i. ß. Capiat manè cum iusculo. Vel

℞. Olei amygdal. dulc & mannæ granat. ana ℥. i. dissoluantur cum iusculo, & capiat manè duabus horis ante prandium.

℞. Pulpæ cassiæ ℥. ii. pulpæ tamarind. & mannæ granat. an. ℥. i. fol. sennæ tenuiss. puluerat. ℥. ß. cremor. tart. ʒ. ii Cum syrupo rosato solutiuo fiat opiata, capiat ℥ ß. vel Vnc. i.

Vel in decocto prunorum mannæ ℥. ß. vel. ℥. i. dissoluatur, capiat hora vna ante prandium, quemadmodum prædicta omnia per horam ante pastum exhibenda sunt, sic enim meliùs operantur.

Ptisana ex cichor. agrimon. & acetosa in aquam feruere incipientem coniectis, & per noctem infusis, pro potu ordinario vsurpata, vel sola, vel cum vino permixta, aluum liberam seruat.

Iusculum sequens aluum certissimè laxat, eamque diebus consequentibus laxiorem relinquit.

℞. Fol. betæ, & mercurialis, an. M. i. Coquantur in iusculo communi, quod capiat per horam ante prandium.

Vel parari potest conserua rosar. laxans, ex rosis palidis non explicatis, præcisis vnguibus, cum manna & sacchаro, ana partibus æqualibus, cuius dosis Vnc. i.

Denique balneum, vel semicupium frequens ex decocto herbarum emolliētium paratum, ad partes omnes naturales humectandas, & aluum emolliendam, erit vtilissimum.

CAPVT IV.

De lienteria, & cœliaca passione.

Lienteria est species alui fluxus, in quo cibus non immutatus sed prout fuerat assumptus, per aluum celeriter excernitur. In cœliaca verò passiones alimenta cruda, & imperfectè cocta per aluum reiiciuntur. Vnde patet duos istos affectus differre inter se tantùm, per magis & minùs, vt lienteria ad actionem abolitam; cœliaca passio ad imminutam referatur. Licèt autem cibi vel omninò inconcocti, vel imperfectè cocti reiiciantur; non ideò tamen ad concoctionem læsam hi affectus referuntur; sed potius retentionem. Malè enim vel nullo modo concoquuntur, quia citò deiiciuntur, nec satis diu in ventriculo retinentur, vt concoctionem subire valeant Hinc etiam colligitur in hoc affectu licèt inter morbos intestinorum referatur ventriculum valdè affici, & plerunque magis quàm intestina, vnde Gal. *6. de locis affect. cap.* 2. lienteriam, & cœliacam passionem tum ventriculi, tum intestinorum vitio fieri scribit.

Causæ lienteriæ, & cœliacæ affectionis plurimæ proponuntur ab auctoribus, quas omnes ad tria capita referre possumus, frigidam ventriculi, & intestinorum intemperiem; earundem partium irritationem, & summam facultatis retentricis debilitatem ex graui ac lethali morbo.

Frigida intemperies magnam crudorum, pituitosorum, ac glutinosorum homorum copiam generat, qui ventriculi rugas obducit & oblinit, vt alimenta in eo retineri nequeant. Vnde mirari licet Galenus *6. Aphorismo.* in veteres Grȩcos inuehi, qui hunc affectum lienterium, sed lænitatem intestinorum idcirco nominarunt, quòd interna ventriculi superficies læuior reddita cibos non retineat quandoquidem ventriculus non tam asperitate tunicȩ interioris, quam innata sese constringendi proprietate, cibos tandiu contineat, donec concoctio peracta sit. Vt enim concedendum est præcipuam retentionis, causam esse facultatem; sic etiam fateri oportet, facultatem illam instrumentis indigere certo modo dispositis, sine quibus actionem exercere non potest; atque adeò cùm tunica ventriculi interior aspera & rugosa facta fit, vt alimenta in ventriculo commodè retineantur; non est dubium quin, si illa asperitas tollatur, dum rugæ implentur humore pituitoso; retentio ventriculi lædatur, ita vt alimenta incocta præterlabantur. Simile quidpiam in vtero contingit, cuius tunica interior aspera, & rugosa facta est, vt semen faciliùs retineat ad conceptionem; at si lentis & glutinosis humoribus obducatur, non retinet, & semen statim effluit; vnde sterilitas non paucis mulieribus inducitur.

Aduertendum tamen, si quis hanc nomenclaturam rigidè examinare voluerit, ventriculi leuitatem potiùs quam intesti-

intestinorum hoc symptoma esse nominandum; neque tamen omnes illius species comprehendere, sed illam tantùm quæ ab humore pituitoso producitur, quæ cùm omnium frequētissima sit, reliquarū denominatio ab ea sumi potest.

Irritatio ventriculi, & intestinorum ab acribus humoribus fit, qui vellicando partes illas ad excretionem præmaturam excitant; quemadmodum in vesica contingit, quę ab vrinæ acrimonia vellicata frequenti micturitione laborat, vnde stranguria exoritur. Gal. 6. *aphor*. 1. dicit ab illis humoribus acribus fieri in ventriculo vlcerosam dispositionem, eo modo quo aphthæ in ore puerorum fieri consueuerunt.

Summa facultatis retentricis imbecillitas in grauibus & lethalibus morbis sæpe lienteriam efficit; vt videre est frequentiùs in dysenteria; quæ natura succumbente, & lienteriam degenerat, ventriculo in consensum intestinorum grauiter affectorum pertracto; eiusque facultatibus omninò deiectis. Sic etiam in febribus malignis, alui fluxus lientericus sæpissimè contingit, in quo iuscula statim ferè ac assumpta sunt, per aluum incocta reijciuntur. Idem potest contingere a rebus venenatis, aut noxiosissima qualitate præditis assumptis.

Est & alia causa a prædictis diuersa, quæ peculiariter cœliacam passionem efficere consueuit, nempè obstructiones venarum mesaraicarum, quæ trāsitum impediunt chylosæ materiæ ad hepar; vnde necesse est illam per aluum reijci. Verùm vt hæc affectio fiat, oportet omnes venas mesaraicas, aut maiorem illarum partem obstrui; quemadmodum contingit in pueris strumosis, quorum mesenterium glandulis innumeris refertum inuenitur, a quibus venę mesaraicæ præcluduntur: & hi continuo alui fluxu chyloso & cęliaco laborant; multum comedunt, & in dies emaciantur, donec in marasmum incidant.

Aetius & Celsus multique eorum sequaces aliam etiam lienteriæ causam proponunt, nempè leuem & densem cicatricem intestinis ex magna dysenteria relictam; ob quam venarum osculis obstructis alimenti distributio impeditur, & ita fit lienteria. Quæ tamen causa non videtur recipienda, quandoquidē oportet vniuersa intestina fuisse vlcerata, & in ijs postmodum genitam cicatricem omnes propemodùs venas mesaraicas occlusisse, quod rationi nullo modo videtur consentaneum; siquidem impossibile est vniuersa intestina vlcerari, quin homo intereat.

Signa horum symptomatum præcipua ex antedictis patent. Si enim alimenta cruda, & inalterata celeriter, & frequenter per inferiora descendant, lienteriam significant. Si verò aliquantulùm immutata, & nonnullam chyli speciem adepta affluant, cœliacam affectionem ostendunt.

Signa verò causarum inde colliguntur, si lienteria aut cęliaca passio fiat à frigida intemperie, & pituitosis humoribus, ructus acidi apparent; pituitosa excrementa per aluum deijciuntur, sitis, & doloris carentia; & si a capite fluat pituita, quod frequenter contingit; deiectiones sunt spumosę; maior est fluxus post somnum, & aliæ causæ caput alterantes, aliaque catarrhi signa apparent.

Si verò ab irritatione proueniat, mordicatio interdùm in ventriculo sentitur, calor in hypochondrijs percipitur, sitis interdum vrget, & deiectiones acres, ac biliosæ apparent.

Quod ad prognosim attinet, lienteria, & cœliaca passio diu perseuerans periculosa est, quia toti corpori nutrimentum subripit, vnde atrophia, vel hydrops consequitur. Et si grauissimos acutissimosque morbos consequatur, lethalis vt plurimum esse consueuit.

Curatio huius affectus pro varietate causarum illum producentium varianda est. Ac primùm qui ab humore pituitoso producitur, ijs remedijs curari poterit, quæ pro inappetentia a frigida causa orunda fuerunt proposita; eligendo ea quæ maiori astringendi vi prædita sunt, vt ventris fluxum possint compescere.

Incipiendum itaque erit a purgatione humoris peccantis, medicamentis compositis ex aloe, rhab. & myrobalanis.

Clysteres hic parùm conferunt, cum ventriculus præcipuè laboret; nisi immoderata deiectio accedens, vt in alijs alui fluxibus, eos requirat. Tumque astringentes & roborantes esse debent, iuxta formulas, quæ in sequentibus curationibus proponentur.

Post sufficientem purgationem roborandus ventriculus opiatis, pulueribus, lotibus, emplastris, alijsque remedijs dicto loco propositis; in quibus, vt dictum est, astringentia non erunt omittenda, vt mastiche, cortex citri, sem. coriandri, rad. bistortæ, torum entillæ, corallia &c.

Ac præter illa remedia conueniet opiata sequens ab Amato Lusitano maximè commendata, qua senem quedam lientericum, post multa alia remedia frustrà vsurpata, liberatum esse refert.

℞ Conseruæ rosl. antiquæ ℥. vj theriacæ opt. ʒ. vj. minæ cydonior. quantum satis. Fiat opiata, de qua capiat ℥. ß. manè, nihil superbibendo.

Quæ fit humore biloso curanda erit ijs remedijs, quæ ad vomitum biliosum fuerunt proposita: tum etiam ijs, quæ in diarrhϾ biliosæ curatione describentur.

Quæ e retentricis facultatis imbecillitate oritur, in graui & lethali, aut saltem valdè periculoso morbo, curanda est, primum fomentis ventriculi regioni admotis, in hunc modum compositis.

℞. Rad. bistortę, tormentilæ, & corticis citri succi, an. Vnc. ij fol. menthę plantag. & absinthij pontici, an. M. i. nucis moschatę caryophyli & cinnami. an. ʒ. iij. rosl. rubra. P. iiij. Contundantur, & incidantur, vt artis est iisque impleantur duo sacculi interpuncti, qui macerentur in æquis partibus aquæ ferratæ, & vini rubri astringentis; vel in vino solo, si magna febris non adfuerit, & applicentur regioni ventriculi calidè vicissim.

Postea admoueatur vnguentum, vel emplastrum aliquod ex iis, quæ pro vomitu bilioso proposita sunt.

Totus venter etiam oleis, vel linimentis astringentibus inungatur.

Clysteres iniiciantur ex iusculo communi, in quo rosæ rubræ bullierint, dissoluendo saccharum & vitellos ouorum; tum etiam interdum confectionem de hyacintho, si æger sit valdè debilis.

Ac denique per os, roborantia, & astringentia, in curatione vomitus proposita, exhiberi poterunt; tum etiam ea, quæ pro alui fluxu proponentur.

In cęliaca passione alimenta cruda, & imperfectè concocta per aluum reijciuntur. Differt tantum a lienteria secundum magis & minus, iisdemque remedia profligatur.

Si vero omninò chylosę fiant deiectiones, non à vitio ventriculi, sed ab obstructione venarum mesaraicarum dependet hic affectus, qui satis frequens est, & infantibus præcipue familiaris. Ideoque remediis obstructiones aperientibus curandus est, & hepar roborantibus; quia illius imbecillitas sæpe coniungitur, non autem astringentibus, nisi alia alui fluxus species subsequatur. Horum materia in hepatis affectuum curationibus fusè describitur.

CAPVT V.

De Diarrhœa.

Diarrhœa est illa species alui fluxus, qua humores excrementitij sine sanguine aut alimento, & sine exulceratione intestinorum excernuntur.

Hisce conditionibus diarrhœa propriè dicta ab aliis alui fluxus speciebus distinguitur; quia in lienteria, & cœliaca passione alimentum incoctum, aut semi confectum eiicitur in dysenteria & tenesmo, sanguis cum humoribus excrementitius permiscetur, quemadmodum in fluxu hepatico, & hæmorrhoidali sanguinolenta excretio reperitur.

Plurimæ sunt illius differentiæ, quæ vt dilucidè exponantur, ad tria capita referendæ sunt, quorum primùm respicit materiam quæ excernitur; secundum continet locum a quo illa materia profluit; tertium verò modum & causam efficientem, quæ alui fluxum producit.

Ratione materiæ quæ excernitur, alui fluxus diuiditur in biliosum, pituitosum, melancholicum, & serosum.

Ratione loci à quo humores profluunt; vel alui fluxus prouenit à toto corpore, vel ab aliqua parte peculiari, puta cerebro, ventriculo, intestinis, hepate, liene, mesenterio, vtero, aliisque partibus.

Tertio ratione modi, & causæ efficientis; alia diarrhœa

est

est critica,alia symptomatica;alia a causa interna vt intemperie,vel praua alia partium internarum diathesi; vel externa,vt medicamento,aut veneno assumpto.

Istæ autem differentiæ simplices vtplurimùm non reperiuntur, sed in vno eodemque alui fluxu sæpe complicantur.Sic alui fluxus biliosus est ab hepate,vel toto corpore; pituitosus a cerebro,aut ventriculo,melancholicus a liene, serosus,a toto corpore.

Complicantur etiam vtplurimùm istæ differentiæ ex varia humorum miscella;ita vt non raro bilis,,& pituita,& serosus humor,eodem alui fluxu excernantur.

Est & alia diarrhœæ species a prædictis diuersa, quæ συντηκτικὴ, seu colliquatiua nominatur,orta ex colliquatione substantiæ corporis,& humorum ab intensè calida partium solidarum intemperie:qualis contingit plerumque in viscerum inflammationibus,febre ardente intensiori,hectica, & pestilentibus,in quibus materia pinguis,quasi adipe, vel oleo perfusa,per aluum deijcitur.

Denique ad alui fluxus species,refertur fluxus, stercorosus,in quo magna copia stercoris liquidi frequenter eijcitur;qui ex cibis excrementitijs in ventriculo corruptis,aut magna excrementorum copia in intestinis cumulata, exoritur.

Diagnosis in genere manifesta est, quando scilicet per aluum deijcitur excrementa liquidiora, & frequentiora, quam instituto naturæ conueniat.

Signa etiam differentiarum quę petuntur,à materia,conspicua sunt; cùm sensibus ipsis pateat vtrum excrementa biliosa,pituitosa,melancholica vel serosa deijciantur.

Partes verò mandantes difficiliorem habent diagnosim, tamen ita distinguendæ sunt.

Si a toto corpore humores profluant,adest, vel præcessit febris continua,vel aliquis alius totius corporis affectus,vt cachexia,leucophlegmatia;vel ingestorum ciborum & potuum copia præcessit; & nullius partis peculiaris affectus innotescit.

Si autem critica sit illa diarrhœa, fit cum bonis ægri rebus,ac facili tolerantia,& inde morbi solutio, aut maxima illius imminutio consequitur.

Contingit etiam interdum critica diarrhœa sine vllo morbo in corporibus nonnullis prauos humores cumulare solitis,quæ cum robore insigni prædita sint, prauos illos humores dum copia luxuriant,& naturam grauat, per interualla deponunt; vt docuit Galen.7.*meth cap* 11.de qno etiam alui fluxu Celsus mentionem facit *libro 4.cap.19.*his verbis: *vno die fluere aluum sæpè pro valetudine est; atque etiam pluribus,si febris absit,& intra septimum diem conquiescat;purgatur enim corpus,& quod intus læsurum erat,vtiliter effunditur.*

Inter criticos etiam referri debet alui fluxus serosus qui sine vllo morbo præcedente contingit hominibus, quibus serum in venis plurimùm redundat, idque potissimùm, tempore autumnali,cum videlicet frigus autumni nocturnum,vel matutinum, apertos ab æstate prægressa cutis & partium externarum meatus offendens, ac propterea sese altiùs in corpus insinuans serosos humores in venis contentos exprimit ad inferiora,quod deinde natura a nimia illorum copia grauata,per venas mesaraicas ad intestina protrudit,quamuis sæpissimè accidat eos per vrinas excerni, vnde contingit multos in principio autumni, & primis illius frigoribus,magnam vrinarum copiam per aliquot dies profundere.

Si verò diarrhœa symptomatica fit magnum facit laborem ægrotanti,vires plurimùm deijcit, & morbus cui superuenit;augetur,vel saltem in eodem statu perseuerat.

Iste autem fluxus symptomaticus in febribus ardentibus & malignis sæpe fit colliquatiuus,& inde dignoscitur,quòd excrementa oleo aut pinguedine perfusa apparent; tum corpus confestim emaciatur & absumitur,ac ferè in marasmum perducitur.

Si a cerebro diarrhœa oriatur,deiectiones fiunt spumosæ, vt docuit Hippoc.*Aph.30.sect.*7 Quod tamen non est perpetuum; quandoquidem pituita potest a cerebro defluere citra flatuum permixtionem,quæ vnica est spumositatis causa;tum etiam humoribus genitis,aut contentis in ventriculo & intestinis,possunt permisceri flatus, vnde excrementa erunt spumosa,licèt non a capite profluant Ideò huic signo alia adiungenda sunt,nempè si cerebrum aliquo affectu manifesto laboret,vt catarrho,surditate, lethargo, apoplexia,aut insignis saltem capitis grauitas, aut dolor, aut somnolentia apparet,& noctu magis alui fluxus quàm alio tempore fatiget.

Si a ventriculi vitio procedat, alui fluxus signa aderunt quæ vitiatam ventriculi coctionem demonstrare solent: verbi gratia,si alimẽta corrumpantur,recipiantque acrem & nidorosam qualitatem, ex qua deinde irritata, facultas expultrix,cogatur ea per aluũ expellere,tumque signa calidæ ventriculi intemperiei aderunt.Sic etiam si cruda,& pituitosa deijciantur,& tarda,ac imminuta fuerit alimentorum concoctio; a frigida intemperie læsam ventriculi coctionem arguimus,ac denique vitium in ventriculo residere cognoscimus,si æger anteà prauis edulijs sese impleuerit quæ facilè in ventriculo corrumpi potuerint.

Ab intestinis procedit alui fluxus, præcipuè cum illa lumbricis referta sunt; & tunc signa lumbricorum apparebunt,ex proprio capite desumenda.

Si ab hepate procedat alui fluxus, deiectiones erunt biliosæ,quia bilis in hepate generatur,& signa calidæ intemperiei,inflammationis obstructionis,aut alterius cuiusdam hepatis affectus apparebunt.

Si a liene diarrhœa procedat, deiectiones maiori parte nigræ, aut ad nigrum vergentes erunt, in sinistro hypochondrio tensio,grauitas aut dolor, & alia lienis laborantis signa conspicientur.

Si a mesenterio procedat; tensio vel dolor in illa parte, apparebit.Verùm humores in mesenterio collecti; ab hepate vel liene plerumque.

Si ab vtero procedat alui fluxus,suppressio mensium,vel symptomata affecti vteri aderunt,quæ magis sentire solent, & præsertim alui fluxus ingrauescit,quo tempore menstrua fluere consueuerunt.

Prognosis diarrhœæ in hunc modum instituenda est.

Alui fluxus,qui cum facili tolerantia contingit,& ex quo æger leuamen aliquod percipit,bonus.Contra verò, qui laboriosus est ac deijcit; malus. Ille enim criticus censendus est,hic verò symptomaticus.

Alui excrementa liquida quæ in progressu morbi sensim crassescunt,bona Virtutem enim benè operantem significant,quæ prauos humores concoquit,cum concoctio fuit incrassando.

Fluida alui excrementa cum dolore,& laboriosa, ac frequenti deiectione,mala. Significant enim maximam humorum acrimoniam,quę intestina vehementer vellicat,stimulat,pungit & erodit.

Liquida deiectio quæ non sentientibus effertur, valdè mala Aut enim errorem mentis & delirium significat; aut caloris natiui exolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

Liquida deiectio quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perseuerat,mala.Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam,vel malignam qualitatem,quę naturam cogit ad præcocem istam diarrhœam.

Si leucophlegmatiam detento forti diarrhęa superuenit, malum soluit Hippoc.*Aph.29 sect.7.*Materiæ enim in toto corpore restagnantis euacuatio fit. Id autem limitatione indiget.Verus siquidem est Aphorismus,si talis alui fluxus in morbi principio,& adhuc constantibus viribus accidat; alioqui non morbum,sed ægrum de medio tollit.

Mulieri vtero gerenti si aluus multum fluat, periculum est ne abortiat.Hipp.*Aph.34.sect.5* alimenta enim fętus nutritioni necessaria per aluum maiori parte excernuntur, & vires deiiciuntur, tum vincula vteri continuo humorum ad illas partes affluxu laxantur; tùm fœtus ac vterus tetro excrementorum continenter deiectorum vapores inficitur.

Alui deiectiones vitellinæ,virides,æruginosæ,liuidæ, nigræ,variegatæ,aut valdè fœtidæ,malæ Hæ deiectiones malæ sunt propter eas rationes, quas de simili conatu capite proprio retulimus.

Quod ad curationem spectat:cùm diarrhœa symptomatica plerumq;oriatur ex prauis corruptisq; humoribus biliosis,

liosis pituitosis, melancholicis, aut serosis, & præcipuè biliosis, acrimonia sua facultatem intestinorum expultricem irritantibus; illius curatio ab humoris peccantis euacuatione auspicanda est quod fiet medicamento, quod purgando astringat; ne humoribus commotis alui fluxus nimium irritetur, quod in similem modum concinnari poterit.

℞. Rhab. elect. ʒ.j. myrobal. citrin. ʒ.ß. santal. citrin ℈. ß. Infundantur in aqua plantag. In expressione dissolue rab. puluerati ʒ.ß. syrupi rosac. Vnc.j. Fiat potio. Poterit addi catholicum, vel aliud medicamentum purgans, pro conditione humoris expurgandi.

Vomitus etiam interdum conuenire poterit, quia reuellit & euacuat materiam morbificam.

Si sanguinis redundantis indicia fuerint, & robur virium, phlebotomia initio celebranda est. At si febris adfuerit, sanguinis detrahendus est, etiamsi nulla plethora appareat.

Ante & post purgationem, clysteres detergentes iniiciendi sunt, quorum descriptio talis esse poterit.

℞. Hordei integri P.ij. furfuris macri & rosar. rubrar. ana P.i. liquirit. rasæ & passul. integr. an. ℥.j. Coquantur ad ℔ j. In colatura dissolue sacchari albi ℥.j. vitellos ouor. num. ij. Fiat. clyster.

Corpore sufficienter euacuato, tum medicamentis purgantibus, tum ipso alui fluxu, astringentia & roborantia vsurpanda erunt, tum per os assumenda, tum per clysterem iniicienda, tum ventri admouenda: quorum formulæ a curatione dysenteriæ erunt repetendæ.

Prætereà vero sequentia vtiliter vsurpari poterunt.

℞. Aceti chalybeati partem vnam, aquæ chalybeatæ partes duas, fol. & fructuum myrti, cydonior. mespillor. sorborum, an. M.ij. nucum cupressi par. vi Coquantur ad medias, Colatura foueatur totus venter, tepidè frequenter.

℞. Ol. masticheѕ, cydonior. & myrtin. an. Vnc.j. sang. drac. thuris, & gummi tragacanth an. ʒ.j. ceræ quantum sufficit Fiat vnguentum, illinendum post fotum. Vel

℞. Micæ panis assatæ, & in aceto calybeato infusæ & carnis cydonior. sub cineribus coctorum, vel cydoniati, an. ℥.iij. thuris mastiches, sang drac. an. Drach. ij. Cum syrupo de absinthio cydoniorum. Fiat cataplasma.

℞. Mastiches ʒ. ij. Bulliant in ℔. iij. aquæ fontis pro potu ordinario. Præstat aqua ferrata, quia aluum turbat, sed in affectu calido non valet; in cuius curatione conueniet vt tinctura rosarum; vel conserua rosar. cum aqua fontis permixta cum aqua extinctionis auri, cum syrupo cydoniorum agitata.

Amatus Lusitanus refert quendam curatum diarrhœa biliosa largo frigidæ potu in æstate. Nos verò cuidam viro sãguineo, diarrhœa biliosa æstate media laboranti cum siti intensa, præscripsimus salem prunellæ in potu ordinario, tum etiam iulepis cum aqua lactucæ & portulacæ, ter in die sumendis, & intra vinginti quatuor horas curatus est.

Si humor fuerit valdè acer & adustus, parciùs & mitioribus medicamentis purgandus est æger, alioqui affectus ingrauescit; sed refrigerantibus & humectantibus temperandus est; tum etiam sanguine parca manu detracto.

In eodem casu plurimùm confert semicupium tepidum, cuius exemplum habetur in obseruationibus nostris.

Folia plantaginis in iusculis decocta, ad hunc affectum vtilissima sunt.

Ne verò diarrhœa in dysenteriam transeat, ad demulcendam humoris acrimoniam, clysteres ex lacte chalybeato vsurpandi sunt: tum etiam emulsiones ex seminibus frig. mai. & sem. papau albi.

Ad eandem diarrhœam biliosam syrupus sequens erit conuenientissimus.

℞. Succi cydonior. Vnc. vj. succi endiuiæ & acetosæ ana Vnc. iij. sem. acetosæ, & plantag. an ℈.ii. corall. rubr ʒ i. aquę plantag. ℥.iv Coquantur ad medię partis consumptionem. Colentur & fortiter exprimantur. Adde sacchari parem colaturæ quantitatem, & fiat syrupus, de quo capiat ℈.ii. manè & serò.

In omni autem diarrhœa, præmissis vniuersalibus, bolus frequens vsurpari poterit.

℞. Conseruæ rosar antiquæ ℥.ß. cydonior. condit ʒ. i. pulueris tormentillę ℈. i. boli armeni ℈.ß. cum saccharo. Fiat bolus frequenter iterandus. Vel si affectus sit diuturnior, ex iisdem aut similibus maiori quantitate præscriptis, opiata concinnati poterit, ad plures doses sumenda.

Vel ad potẽtius astringendũ vtatur ęger puluere sequẽti

℞. Sang. drac thuris, mastich. mumiæ, terræ sigill. lapidis hæmatit. trochisc. de carabe. an ℈.i. boli arm. veri Drach. ii. Fiat puluis, de quo capiat ℈ ii cum liquore idoneo.

Rhab. bis infusum, & posteà aqua rosar. lutum bis aut ter, & exsiccatum, vtile.

Tabellæ triasantali quadruplicato rheo, bis in die exhibitæ, pondere ℈ ii. alui fluxus materiam auferunt, & viscera corroborant.

Conyzæ folia super prunas iniecta, vt fumus in cathedra perforata recipiatur specifica vi alui fluxui medentur Tum si eadem herba cum aceto trita, regioni stomachi admoueatur.

Suffitus etiam tapsi barbati in cathedra perforata receptus, insignis est efficaciæ, cuius exemplum habetur in obseruationibus nostris.

Syrupus corallorum ad idem est efficax, & multò magis illius tinctura vel magisterium.

Conserua cynorrhodi per se ad diarrhœam biliosam vtilissima est, tũ etiam, si opiatis astringentibus permisceatur.

Vbi verò ex fluxu frequentiori, & acriori, periculum est ne vires deficiant, laudanum opiatum cum mastiche, & terra sigillata vtiliter exhibetur.

In contumaci alui fluxu, clyster ex inseulo & theriaca recenti vtilis.

Pilulę de bdellio bis aut ter in septimana, vel alternis diebus vsurpatæ: ad diuturnos, & contumaces alui fluxus sistendos vtilissimæ sunt.

Ad idem valet mespilorum vsus frequens, vt se experientia comprobasse testatur Forestus *obs.1 lib.22.* his verbis. *Qui diuturno alui fluxu laborabat, & omnem suam substantiã frustra in Medicorum ope consumpserat, consilii causa, vt ab hoc malo liberari possit, ad me accessit. Cui consilium dedi, vt mespila etiam immatura copia deuoraret. Quibus comestis alui profluuium paucis diebus cessauit. Vti & cuidam euenit mercatori Zelando, ad Ioannum Sparnchium quondam Medicum Louaniensem celebriorem profecto, vt ab eo curaretur. Qui cùm multis mensibus laborasset perfluuio, & tandem etiam dysenteria, neque ab vllis Medicis curari posset, tandem mespilis comestis, ex eiusdem Medici consilio, sanitatem consequutus est, & Medico trecentos aureos, pro sola mespilorum præscriptione numerauit, quibus solis in pristinam sanitatem fuerat restitutus.* Hæc Forestus.

Verùm aduertendum est, vt ante mespillorum vsum corpus ab excremẽtis, & omni cacochymia liberum pręstetur.

In diarrhęa inueterata sequentia vtilissima sunt.

℞. Rasceboris ʒ.iii confect. alkerm. ℥.i. sacchari in aqua ros. dissoluti Vnc. iv. Fiant tabellæ.

℞. Crocis martis reuerberati g. vi. bezoard. miner. ℈.ß. conseruæ ros. ʒ.ii. spirit. vitr. gut. iii. Misce, fiat bolus qui detur bis in die, longè a pastu

℞. Succi persicariæ maculatæ, & semperuiui mai. an. ℥.iii. bulliant ad tertiæ partis consumpt. & dentur mane. Certò curant quemlibet fluxum quantumuis inueteratum.

Mercutius diaphoreticus per aliquot dies ad gr xii. exhibitus, omnes corporis impuritates aufert, quæ contumaces interdùm alui fluxus parere consueuerunt.

Decoctum granorum iuniperi in vino paratum, per triduum exhibitum multum confert. Tum puluis cicadarum cum vino albo exhibitus ad Drach i. Hæc duo conferunt, materiã alui fluxum committendum deriuando ad vrinæ vias. Paratur autem decoctum iuniperi in sequẽtem modũ.

℞. Granor. iuniperi M.i. vini rubri ℔.i.ß bulliant ad duarum tertiarum consumptionem; colaturam capiat manè triduum.

Potus aquarum sulphurearum, totum corpus expurgando, & ventriculum roborando, inueteratam diarrhęam curat: Cuius rei exemplum habetur in obseruationibus nostris.

Si diarrhœa fiat catarrho, cerebro prospiciendum est velut parti mendanti, iis remediis, quæ in catarrhi curatione proposita sint. Si verò pendeat ab hepatis, aut lienis obstru-

ctione,

ctione, vel imbecillitate; illis affectibus mederi oportebit, prout in peculiaribus eorum curationibus docebitur. tumque astringentium medicamentorum vsus nullus, aut parcissimus esse debet. Platerus in cura hæmorrhoidum, dicit sanguinem calentem mictum mirabiliter aluum fluentem cohibere.

CAPVT VI.

De Dysenteria.

Dysenteria est frequens, & cruenta alui deiectio cum ventris dolore, ac torminibus, ab intestinorum exulceratione dependens.

Dysenteriæ nomen apud veteres plerumque sumitur communiter pro omni cruenta alui deiectione: stricte tamen & propriè eam tantùm alui fluxus sanguinolenti speciem significat, quæ ab vlcere intestinorum exoritur.

Gal. 3. *de symptomat. caus. cap.* 2. quatuor cruentæ deiectionis species proponit, quibus etiam dysenteriæ nomen communiter vsurpatum.

Prima est, quando propter aliquam partem præcisam corporis; aut intermissam aliquam exercitationem, aut sanguinis euacuationem per alias partes, putà nares, vel vterum suppressam; sanguinis copia luxurians, per venas mesaraicas ad intestina detruditur, & per aluum euacuatur.

Secunda differentia est, quando propter iecoris imbecillitatem sanguis aquosus, & loturæ carnium similis excernitur, quod in fluxu hepatico contingit, de quo infra tractabimus.

Tertia differentia est, quando sanguis melancholicus & splendens eijcitur, qui propter nimiam moram in hepate, aut hinc vstione concepit, & cum humore melancholico permixtus est, splendor vstionem significat quandoquidem sanguis qui ex refrigeratione nigrescit, splendorem non habet; imo verò eum quem prius habebat amittit.

Quarta differentia est, vbi breuibus quibusdam interuallis ægri cum humoribus, & excrementis sanguinem reijciunt, cui interdum puris aliquid admixtum est, idque cum dolore, & torminibus, quibus intestinorum vlcus arguitur. Et hæc est propriè dicta dysenteria, de qua tantum hic agimus.

Causæ internæ dysenteriam efficientes sunt, humores acres & exulcerantes; vt bilis flaua, porracea, æruginosa, & atra; tum etiam pituita salsa ab interno calore genita, vel per putredinem in ventre salsedinem adepta, & ad intestina delata vbi propter lentorem diutius hærens assiduè detergendo, tandem exulcerat.

Hic dubium non leue proponitur, ab autoribus, quomodo bilis flaua interdum breui temporis spatio dysenteriam facit cum tamen non rarò bilis porracea & æruginosa simplicem faciat diarrhœam ad longum tempus perdurantem quæ tamen nunquam in dysenteriam degenerat; cum bilis porracea & æruginosa ex flaua generetur vlteriori adustione, & proindè maiorem habeat acrimoniam.

Respondet Mercatus, cum humorum acrimoniam requiri lentorem & viscirditatem, cuius ratione diutiùs morentur in intestinis, eaque magis corrodant. Et ita si flaua bilis lentorem habeant dysenteriam efficiet, contrà verò si porracea & æruginosa fluidor sit, & minorem in intestinis moram faciat simplicem producet diarrhœam.

Sennertus hanc responsionem probabile esse dicit, eam tamen omninò dubium non soluere existimat, quod sæpè alui fluxus dentur, in quibus viscidítas & lentor cum acrimonia reperitur, & tamen dysenteria non excitatur. Contra verò viscíditas & lentor sæpè non adest in biliosis humoribus dysenteriam excitantibus, ideò censet humores qui dysenteriam pariunt, peculiarem & occultam quandã qualitatem habere, qua peculiariter intestinis infensi sunt, eaque exulcerant sicut lepus marinus pulmonem, & cantharides vesicã exulcerant, non autem alias partes. Illam verò qualitatem malignam & intestinis vtplurimùm infensam probat ex eo quod dysenteria plerumque contagiosa est, ita vt miasmata ex deiectionibus dysentericorum exhalantia, sola intestina afficiant in ijs qui contagium recipiunt, non autem alias partes. Idem contingit in alijs morbis epidemicis & contagiosis, in quibus venenum grassatur parti cuidam peculiari infensum. Sic dantur pleuritides, peripneumoniæ, & anginæ pestilentes. Sic venenum canis rabidi soli cerebro infensum est. Id apertiùs in medicamentis purgantibus videre est, quæ peculiarem vim obtinent, humores in corpore commouendi, & ad intestina propellendi; cum enim illa non solùm ore sumpta, sed etiam vmbilico admota, imò vapore ipsorum naribus attracto, aluum mouere, & purgare soleant; verisimile est illa per poros cutis, & vasorum extremitates in venas & arterias penetrantia, agitationem quamdam & fermentationem in humoribus excitare, quia vitiosi humores à bonis separantur, & ii deinceps naturam stimulantes ad intestina propelluntur, vi medicamenti ad ea loca expulsionem dirigente. Pari etiam ratione, sed modo diuerso, sudorifera ad cutem, & diuretica ad vesicam insita vi humores propellunt. Ex quibus licet colligere, contagium dysentericum quocunque modo, & loco intra corpus admissum fermentationem quamdam in humoribus excitare, & sibi similem dispositionem imprimere, quæ in intestinis inimica, ad ea cursum humorum promouet, eaque labefactat, atque exulcerat; & illa demùm tali dispositione infecta humores, & alimenta inficiunt: vnde vera & propriè dicta dysenteria emergit.

Quæritur etiam apud autores, quidnam sit illud mucosum, & album, quod magna copia plerunque in dysenteria, excernitur, cum sanguine, alijsque humoribus permixtum. Quidam putant esse pinguedinem intestinorum abrasam; alij mucum quo intestina obliniuntur, ad faciliorem transitum excrementorum: alij pituitam à cerebro, alijsque partibus defluentem; alij pus ex visceribus manans. Nos verò statuimus hanc mucosam substantiam nihil aliud esse, quam intestinorũ excrementum præternaturale. Intestina siquidẽ labefactata, & à naturali constitutione deiecta, propriũ alimentum ritè conuertere nequeunt in suam substãtiam: sed illud imperfectè assimilando in mucosam illam substantiam commutant, quæ cum nutritioni illarum partium inepta sit, expellitur foras, & pars, demum nutritionis indigna nouum attrahit alimentum, quod denuò cum perfectè transmutari non possit ob vitium partis, in substantiam illam heterogeneam, & mucosam conuertitur, cuius magnus est prouentus, quoniam pars ad sui nutritionem continuò sanguinem attrahit à venis, qui in mucosam substantiam conuertitur, atque adeò pars suo genio fraudata nouum interim attrahit sanguinem ad sui nutritionem, quam perpetuò intendit, qui cùm propter deprauatam homiosim in prędictam substantiam commutetur, magnus fit mucosi illius excrementi prouentus. Idem in quampluribus alijs partibus contingit, & præsertim in iis quæ magna profunda vlcera patiũtur. Pars siquidem vlcerata cùm ob prauam diathesim probè nutriri nequeat, sanguinem continuò attrahit à venis, qui in purulentam substantiam commutatur, vndè totum corpus sensim exhauritur, & tãdem contabescit. Neque solum partibus vlceratis hoc vitium contingit, sed etiam alijs nullo vlcere aut abscessu affectis, ita vt licet excrementum prædictum puris naturam æmuletur, non sit tamen verum pus, quod non nisi ex vlcere vel abscessu procedit. Id præcipuè apparet in ophthalmia, in qua oculus simplici inflammatione affectus, copiosum excrementum puri simile continuò emittit, quod ex sola partis intemperie & deprauata homiosi procedit, idẽ contingit sępè asthmaticis & alijs qui pulmonum affectibus laborant: eorum enim pulmones malè affecti proprium alimentum malè concoquunt, & in excrementum pituitosum atque interdum puri simile conuertunt, quod per anacatharsin expellitur: in iis tamen nullum vlcus est in pulmone, quod multi Medici etiam petiti statim pronuntiant, conspecta illa materia sputis speciem referente.

Causæ externæ dysenteriæ sunt quæcumque humores acres & vitiosos generare possunt, vel iam genitis prauam illã dispositionem dysenteriæ excitãdæ idoneam inducere. Inter illas primũ tenent cibi acriores, vel putredini valde obnoxii, vt fructus horarii, & alii omnes qui non satis maturi deuorantur; idem præstant aquæ valde crudæ, aut minerali aliquo infectæ in potu ordinario vsurpatæ, tum etiã

medi-

medicamenta assumpta deleteria qualitate prædita.

Praua etiam aeris dispositio ad dysenteriam efficiendam maximè efficax est. Sic apud Hipp. *Aph.* 11. *sect.* 3. si hyems plus iusto frigidior & siccior extiterit, ver autem pluuiosum & austrinum, æstate futuras esse dysenterias. Est *Aph.* 12. eiusdem sectionis, si hyems admodum austrina fuerit, & pluuiosa; ver autem siccum & aquilonium, dysenteriæ producendæ tempestates illas esse maximè idoneas.

Peculiare etiam aeris vitium dysenteriæ generandæ idoneum reperitur in epidemica dysenteria, quæ aliquando pestilens, est, ac valdè perniciosa, aliquando verò minus infert periculum, & ex ea vtplurimùm grotantes euadunt. Ad hanc etiam classem reuocandum est contagium, quod ab ægrotantium excrementis exhalat & suã sępè labem astantibus communicat. Imo verò si talia excrementa in latrinas effundantur, multos eiusdem familiæ inficere solent.

Signa dysenteriæ diagnostica ex difinitione ab initio proposita facilè eliciuntur. Adest enim frequens, & cruenta deiectio, cum dolore & torminibus ventri. His accedunt plerumque febris, vigiliæ, sitis, fastidium cibi, & alia quæ cum multis morbis communia sunt.

Quænam verò intestina, tenuia nimirùm an crassa vlcere afficiantur dignoscere difficilius est. Vulgò dicitur quod si dolor sit supra vmbilicum, tenuia intestina afficiuntur, si verò infrà, crassa maximè laborant, quod tamen rationi manifestè repugnant, cùm & tenuia & crassa intestina ad partem superiorem & inferiorem circumagantur. Melius igitur elicietur ista diagnosis ex qualitate doloris, & iis quæ excernuntur. Si enim tenuia intestina affecta sunt dolor est acutissimus, vt agri aciculis compungi videantur, quia tenuia intestina magis membranosa sunt, & sensu exquisitiori prædita. Deinde aluus statim post tormina & dolores non deponit; ac denique sanguis cum stercoribus omnibus permixtus est. Cum enim via à superioribus intestinis ad anum longior sit: sanguis, & purulenta materia antequam per aluum excernatur, in longiore itinere magis cum stercoribus permiscetur. Si verò intestina crassa afficiantur; dolor est minùs vehemens & diuturnus; à torminibus & cruciatu ventris statim fit excretio, cruor, & purulenta materia excrementis supernatat, aut parum permixta apparet. In maioris exulceratione veluti carunculæ excernuntur.

Signa causarum ab excrementorum colore præsertim desumuntur, quatenùs illi citrina, flaua, viridia, albicantia, vel atra conspiciuntur. Quibus adiungenda sunt signa abundantium in corpore humorum quę ab ætate, temperamento, anni tempore, & vitæ genere desumuntur.

Prognosis huius affectus in hunc modum instituenda est.

Si tenuia intestina exulcerentur, maius est periculum, substantia enim pollent magis neruosa, & hæpati viciniora bile synceriorem recipiunt.

Dysenteria ab atra bile proueniens lethali est Hipp. *Aph.* 24. *sect.* 4. quia tale vlcus ad cancri naturam accedit, qui etiã in externis corporis partibus rarò curationem admittit. Si tamen per crisin excreta atra bilis dysenteriam mouit, adeò periculosa non est. Cauendum tamen hic est ne sangui concretus, aut diutiùs retentus pro atra bile accipiatur.

Dysenteria à flaua bile aut cibis acribus proueniens facilè curabilis est.

A pituita salsa dysenteria veniens, crudelior & contumacior est, quàm quæ à flaua bile, quia propter lentorem diutiùs intestinis hærens: grauiùs affligit, & magis exulcerat.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium malum, & cum febre peius Hipp. *Aph.* 3. *sect.* 6.

Si dysenteria detento veluti carunculæ deijciantur, mortiferum. *Aph.* 26. *sect.* 4. profundum enim vlcus, significat, quod intestini particularis abradit.

Vigiliæ immodicæ, deiectiones syncerę, nigræ, fœtidæ, sanguinis excretio copiosa, superueniens lienteria, singultus vomitus biliosi, iecoris & præcordiorum dolor, sitis intensior, lethalem vtplurimùm dysenteriam prænuntiant.

Podragricis, & lienosis superueniens dysenteria, bonum. Hipp. 2. *progn.* & *aph.* 46. *sect.* 7. hæc tamen dysenteria talis reuera non est, sed potiùs ad simplicem diarrhęam referenda quæ materiam morbificam, illos morbos producentem euacuat.

Senes & pueri ex hoc morbo sæpiùs pereunt, quàm in media æstate constituti Hipp *progn.* pueri quidem, quia citò dissoluuntur ob mollitiem, tùm quia præceptis nimis obtemperant: senes verò quia viribus sunt exhausti, & quia magna status naturalis euersio significatur. Talia si quidem excrementa dysenteriæ producendæ idonea, non facilè gignunt.

Curatio huius affectus perficitur medicamentis humores acres lenientibus, abstergentibus, euacuantibus: vlcus consolidantibus, fluxumque costrigentibus.

Humoris peccantis euacuatio statim ab initio molienda est, vt citò educatur, antequam grauiùs lædat: imò verò repetenda, donec magna ex parte sublatus sit.

Et si tutum nõ videatur singulis, vel alternis diebus purgare; fieri potest tertio, vel quarto quoque die. Huic vsui cæteris præstat medicamentis rhabarbarum, vel substantia cum iusculo vsurpatum; vel in potionis formam redactum, vt in diarrhϾ curatione, vel in sequentem modum.

℞ Fol. plantag. M. ß. liquirit ras. & passul. integr. an. Drach. iij. rosar. rub. P. j. tamarind. Drach. vj. corticis myrobal. citrin. ol. amygd. dulc. confricat. Drach. ij. Coquantur ad Vnc. iij. In colatura dissolue rhab in aqua plantag cum spica infusi Drach. i. syrupi cydonior. ℥ j. Fiat potio. Vel

℞. Tamarindor. Vnc. sem. myrobalan. citrin. Drach. ij. Coque in aqua hordei & plantag. In colatura infunde rhab. Drach. i. sem santal. citrin. ℈. ß. Colaturæ Vnc. iiii adde syrupi rosar. solut. Vnc. j. Fiat potio.

Commendatur à nonnullis decoctum myrobal. in plures doses exhibitum, hoc modo paratum.

℞. Corticum myrobal. cepulor. Drach. x. citrin. ʒ. v. passular. minor. Vnc. ij. Coque omnia in quæ Vnc. xxvj. ad consumptionem tertiæ partis. Postea colentur Adde colaturæ sacchari Drach. x. Clarificetur, aromatizando cinnam. Vnc. sem.

Penotus sequentem potionem laudat. tanquam singulare remedium ad dysenteriam, & diarrhœam desperatam.

℞. Corticis guaiaci contriti Vnc. ij. Bulliant in sufficienti quantitate aquæ ad medias, cui impone rosar. rubr. balaust. sem. plantag. an. Drach ij. Bulliant per horam. Deinde colaturæ adde rhab. puluerat. Drach. j. cathol. Drach. iii. Fiat potio.

Quamplurimi practici rhab torrefactum exhibent. vt vis purgans ex parte auferatur. Sed Amatus Lusitanus secundum rhabarbari infusionem vsurpat, dicitque prima infusione omnem eius acrimoniam auferri, & melius esse hoc modo vsurpatum, quàm torrefactum: ia enim torrefactione empyreuma acquirere non pauci existimant. Præparatio autem talis est.

℞. Rhab. elect. Drach. i. sem. Infundantur in aquæ plantag. iu. per aliquot horas. Colentur & leuiter, exprimantur, iterumque infundantur in nouæ aquæ plantag. Vnc. iii. In expressioné dissolue cassiæ recenter extractæ Vnc. sem. Fiat potio.

Si propter humorum crudorum copiam magis purgare est animus, syrupus rosaceus, catholic. aliaque minora admiscenda sunt, abstinendo a vehementioribus.

Vomitus aliquãdo conuenire potest; si æger sit nauseabundus, & humores in vẽtriculo restagnare videantur: fit enim reuulsio a parte affecta. Quod disertè innuit Amatus Lusitanus *curat. 44. cent. 2. in scholio* his verbis: *Si ad intestina corriuantem biliosum, & acrem humorẽ dysenteria gignentem. Medicus per superiora retrahere posset, & eũ per vomitũ vacuare, dubio procul ineptum esset, & cõtra Galeni præcepta libro artis Medicinalis, & methodi sua curatiua, per intestina, vlceribus scatentia, materiã ducere. At cùm hęc, Medicus non sic assequi possit, tametsi tentare pro viribus debeat, consequens medicamẽtis purgatorijs id efficiat, præsertim rhabarbaro.* Illud ipsum docuerat Hipp. *Aphor. 15. sect. 6. A longo aluo profluuio habito spontaneus vomitus superueniẽs morbũ soluit* Gal. verò *in commentariis Aph. Hœc,* inquit, *exemplum ex eorũ quæ rectè fiunt à natura, quæ Medicũ imitari oportet.* Idem confirmat Mercatus, his verbis: *Alio humores transferes, sanguine misso, si opus fuerit, itẽ expurgantibus pharmaco exhibito, vel vomitibus, maxi-*

mè in salsa pituita, nam hac via diuturnas dysenterias curari conspeximus. Angelus Sala in dysenteria sequens præscribit vomitorium.

℞. Sal. vitriol. ʒ. ß. vel Drach. i. syrup. cydon. & aq. beton. an. ℥. i. aq. cin. Drach. x. Misce & propina.

De phlebotomia in hoc affectu magna est dissensio inter authores. At peritorum sententia est, præsente febre, & intestinorum inflammatione, (quæ non raro vlceri copulata est,) debere celebrari in principio morbi, antequam vires ab alui profluuio diuturniori fuerint attritæ: sic enim fit reuulsio sanguinis & humorum acriorum ad intestina profluentium. Imò verò Valescus de Taranta, & Amatus Lusitanus in antiqua dysenteria sanguinem detrahunt. *Valdè senex*, inquit Valescus. *dysenteria à tribus iam mensibus miserè torquebatur. Vocatus in consilium, reluctantibus omnibus alijs Medicis, iussi venam aperire. Mox conualuit.* Amatus verò si habet. *Ad virum illum, qui dysenteriam diuturnam, & fortè triginta dierum, ingenti cum febre patiebatur, & post multa ac varia adhibita remedia, imbecillis & & gracilis est factus, perseuerante etiam fluxu ventris multo cum sanguine; Medicus cordatus ingressus est, qui sanguinem ex basilica dextri brachij extra. Sed quanto iuuamine, audete. Illicò, mirum dictu, sanguis cohibitus fuit, perseuerante adhuc fluxu ventris. Cæterum sacchare ad aliquot dies, & nonnullis ingestis clysteribus, ac topicis astringentibus remedijs aplicitis, aluus in totum restricta est.*

Interim varij iniijciantur clysteres primum lenientes, & detergentes; postea verò glutinantes, & astringentes. Non rarò autem in vno eodemque clystere omnes prædictæ indicationes permiscentur, aut earum plures.

Clysteres lenientes & anodyni parantur ex lacte, vel solo, vel cum vitellis ouor. n. ii. aut iii. vel mucilag. sem. psyllij, & cydon. Vnc. iv. vel ad simul astringendum, cum sacchari, aut mellis rosacei Vnc. i. vel ad glutinandum cum seui hircini recentis Vnc. i. ferro, auro, vel filicibus ignitis in late extinctis, vt serosa illius portio absumatur, sicque glutinosum magis euadat.

In lactis verò defectu, lac amygd. dulc. vel cremor. hord. seu oryzæ, quem oryzogalon vocant, sola vel inuicem mixta, tum etiam iusculum veruecis, pulli caponis, vel capitis & intestinorum veruecis vsurpari poterunt, iisque reliqua permisceri. Vulgare autem est rosas, & caudam equinam cum capite veruecis decoquere. Vel decoctum sequens erit præscribendum.

℞. Rad. alth. Vnc. i hord. mundat. vel oryzæ P. i. sem. lini, & cydonior. an. ʒ. i. sem psyllij Drach. sem. flor. chamæm. P. i Fiat decoctio in lacte, vel iusculo, addendo seuum; vitellos, & alia præscripta.

Vel fieri potest ex lacte solo, cum rad. alth. decocto, in principio ad tergendum, & dolorem demulcendum.

Dolore admodum vrgente, narcotica interdum dictis clysteribus admiscenda sunt; vt philonij Persici Drach. i. vel ii pilul. pe cynoglosso ℈. i. vel ii. syrup de papau. Vnc. i. sem. laudani opiati gr. v. vel vi.

Si inflammatio intestina obsidere videatur, quod ex dolore ventris continuo, & contrectanda sese exasperante, tum etiam febre, ac linguæ siccitate dignosci poterit; iteretur phlebotomia, clysteres iniiciãtur ex aqua rosar. in qua sal Saturni dissolutum fuerit, & venter oxycrato foueatur.

Idem Sal Saturni per os exhiberi poterit ad gr. x. cum conserua rosarum.

Clysteres detergentes fiunt ex decocto hordei, furfur. macri, & rosar. rubr. cum saccharo, aut melle rosac.

Ad maiorem verò detersionem, & vlceris glutinationẽ addi poterit terebinthinæ Drach i. cum vitello oui dissoluta. In sordidioribus vlceribus, ad fortiora interdum detergentia erit confugiendum, vt betam, & parietariam, in prædicto decocto vsurpandam. Fortissima vero sunt centaurium, absinthium, gentiana, mutia, ex Gal. 12. *meth. cap. I.* & similia; quorum vsus hoc tempore rarissimus est, propter dolores, qui grauiores multò solent euadere.

Zacutus Lusitanus ausus est vti arsenico, cum fœlici tamen successu; vt videre est *obser. 18. lib. 2. Praxis Medicæ admirandæ*.

Chymici nonnulli oleum ceræ in clysteribus dissoluunt ad Drach. i. eoque ventrem inunguntur.

Ad vlcus glutinandum, clysteres primo leuiter siccantes & parum astringentes conueniunt, ad eos postmodum descendendo, qui maiori siccandi astringendique vi prædit sunt, Atque ita fient primum ex lacte chalybeato, in quo rosæ decoctæ sint, vel ex decocto hordei, aut oryzæ torrefactæ, & rosar. rubr. P. i. addendo vtrique clysmati interdum vitellos ouor. assos n. ii. aliquando & mel rosac. & cum magis operari vis, succi plantag. Vnc. i.

Ad magis astringendum & glutinandum, in hunc modum parabitur.

℞. Radic. consolid. maj. & tapsi barbati, ana Vnc. ii. fol. plantag. & consolid. ana M. i. rosar. rubr. hord. torrefacti, ana P. i. myrtillor. Drach. ii. Fiat decoctio in aqua cisternæ. In colaturæ ℔ i. dissolue mellis rosac. ℥. i. album. oui num. i. vel mucilag. gummi tragacanth. Vnc. i. seui hircini Vnc. ii. succi millefolij vel polygoni Vnc. i. Fiat clyster. Vel

℞. Rad. bistort. vel tormentill. Vnc. i. sem. rad. consol. mai. Vnc. i. fol. burs. pastor. polyg. equiseti. & pilosell. an. M. i. balaust. calycum glandrum, nucum cupressi. an. Drach. ii oriz. tostę P. i. Fiat decoctio in aqua fabrorũ. In colat. ℔. i. dissolue succi plant. Vnc. ii. vitellos ouor assos nu. ii. Fiat clyster.

Angelus Sala mirum in modum commendat clyst. seq.

Caput veruecis per medium sectum decoquatur, donec caro ab ossibus separetur. Iuri colato adde summit. hyperici M. ii. vel iii. rad. torment. crasso modo contusæ Vnc. ii. Infunde per 3. vel 4. horas supra cineres calidos. Colatura bis, terue in clysteris formam iniiciatur.

Succus plantag. solus, vel lacte, & decocto hordei contemperatus vtiliter iniicitur.

Gummi tragacanth. Drach. i. vel illarum infusio in aqua peculi rosar. & plant. clysteribus vtiliter permiscetur, vel cum succo plantag. permixta, addito seuo hircino, efficacissimum enema componet. Loco tragacanthæ, aut etiam cum illa, vtiliter vsurpari poterunt gummi arabicum, thus, mastiche, sarcocolla. Quæ omnia in prædictis liquoribus soluta, glutinando operantur, nec vt valdè astringentia vlcus exasperant. Amatus Lusitanus valdè probat clysteres ex Emplasticis prædictis paratos, quia internam intestinorum superficiem, contra fluentis materiæ morsum, crustæ instar obducunt, eosque ita componit.

℞. Aquæ hord. Vnc. x. album. oui optimè concussum n. i. gummi arabicis, adipis caprini, ana Vnc. sem. ol rosac. Vnc. ii. bol. arm. & gum. tragacanth. ana Drach. i Misce fiat clyst.

At ne clysteres isti emplastici suo lentore acres materias tanquam carcere retentas, intestinis affigant, ad clysteres detergentes deueniendum est, qui non diu sunt retinendi; tum etiam, clysteribus astringentibus detergentes identidem interjiciendi sunt.

In clysteribus astringentibus vtiliter admisceri poterunt acacia, hypocistis, sanguis draconis, lapidis hæmatitis succus rubeus, attritione cum aqua rosar. vel plantag. elicitus, bol. armen. terra sigill. trochisch de succino, albi Rhasis ad Drach i. vel ii. Alii vero pulueres qui à nonnullis præscribuntur, noxij potius sunt, cum in liquore subsideant, partemque vellicando irritent.

Imo vero satius est, etiam prædictos pulueres in liquore, vel decocto infundere, & facta colatura iniicere.

Dum clysteres iniiciuntur, medicamenta iisdem viribus prædita per os exhibenda sunt; idque multo frequentius, quando superiora intestina vlcerata sunt, ad quæ clysterum materia peruenire nequit.

Lac caprinum, vbi magis detergere; vaccinum, vbi magis glutinare est animus, cum saccharo rosac. vtiliter exhibetur, modo febris absit. At chalybeatũ efficacius conglutinat; illius Vnc. iii. cum succi plant. & sacch. rosac. ana Vnc. i. præstans efficiunt medicamentum. Vel symph. maioris radix in lacte chalybeato vtiliter decoquitur, & exhibetur.

Vel fiat panis ex subtilissima, & purissima hordei farina cum vitellis ouor. Coquatur in furno post extractionem panis. Micas eius lacti saccharato immisce ad pultice consistentiam, de qua æger capiat cochlear v. vel vi. bis, aut ter in die.

Iusculum carnis vitulinæ, optimè, & diu coctæ, vlcerum dolores lenit.

Cremor oryzæ mundæ benè coctæ, vlcera consolidat.

Refert Lerius in sua historia, multos dysentericos in longinqua nauigatione fame propemodum enectos, oryza in lacte decocta, additis vitellis ouor. & succo hederæ terrestris, fuisse restitutos.

In lacte etiam amygdalino oryza poterit decoqui, & vtrumque lac prius auro vstulari.

Hordei verò cremor cum saccharo paratus detergit, & refrigerat.

Iusculũ ex decocto pimpinellæ cum butyro paratum, & per triduum exhibitum, manè & sero, dysenteriæ durationem mirabiliter promouet; idque magis, si eiusdem decoctum eodem tempore pro potu ordinario exhibeatur.

Cortices duorum aurantiorum subuiridium in ℔. viii. aquæ decocti pro potu ordinario, curationem accelerant.

Rasura cranii humani Drach. i. bis aut ter exhibita cum iusculo, aut alio liquore idoneo, dysenteriæ curationem citissimè absoluit.

Mucilago gummi tragacanthæ extractæ cum aqua rosar. cochlear ii. vel gum. arabic. Drach. sem. in singulis iusculis & panatellis vtiliter dissoluitur; tum etiam gelatinæ cornu cerui cochlear. j.

Tandem decocta astringentia ad integram sanationem, corpore benè euacuato, exhiberi poterunt. Quæ fient ex rad. bistortæ, tormentillæ, symphiti, fol. plantag. millefol. bursæ pastoris, equiseti, pilosellæ, nucis montanæ, sem. plantag. acetosæ, sumach. vinaciorum, rosis rubris, &c. in aqua cisternæ dissoluendo syrup cydon. myrt. aut de ros. sicc. tum etiam interdum acaciam, hypocist. bolum armenam, aut spodium.

Succus cydoniorum coctus sine additione ad consistentiam syrupi, vel rob, & ad cochlear. i. vel ii. frequenter exhibitus valde prodest. Similes succi ex pyris, cornis, aliisque fructibus austeris parari possunt.

Intestina veruecis pinguia decoquantur in olla, donec iusculum redeat ad mediam scutellam; huic adde ol. dulcis parem quantitatem, capiat æger per os. Dysenteriam non valdè contumacem vna vel altera exhibitione sistit. Idem præstant oleum & aqua rosatum pari quantitate exhibita.

Vitelli duo ouorum indurati, & in aqua rosarum dissoluti instar panatellæ, condiantur saccharo, & pauca nuce moschata, & bis aut ter exhibeantur.

Succus plantag. crudus ad Vnc. iii. vel iv. exhibitus solus, vel cum aliis permixtus præstantissimus est; & si inflammatio adfuerit, eam compescit.

Testatur Hollerius hederæ terrestris succum propinatum plurimos à morte liberasse.

Iulepi ex aquis, vel decoctis, & syrupis astringentibus frequenter etiam exhibendi.

Syrupus corallorum, tinctura, magisterium huic affectui sunt valdè idonea, quibus vtatur æger ex cochleari frequenter, vel syrupis sequentibus.

℞. Syrupi de agresta, myrtini, de succo plantag. cydon. de ros. siccis, & de succo portulacæ, ana ℥. i. Misce ad vsum dictum.

In fine dysenteriæ valdè confert succus absinthii & menthæ bene depuratus, & cum saccharo in syrupum redactus: habet enim mentha cum absinthio mixta miram vim corroborandi ventriculum.

Imò verò, si dysenteria à multo fructuum vsu contigerit, in ipso principio valdè conducit syrupus de absinthio cum aqua cinamomi, vel theriacali; ventriculo interim admouendo fomenta & emplastra roborantia.

Malum cydonium excauatum, cera alba derasa impletum, & sub cineribus coctum, ac postea exhibitum per aliquot dies, specificum est dysenteriæ remedium.

Quercetanus idem remediũ parat ex pomo curtipendulo excauato, & gummi arabici ac rasuræ ceræ albæ, ana Drach. i. repleto, & ad ignem cocto. Pomo deuorato, statim exhibet haustum decocti astringentis.

Alii vsurpant pullum columbinum cera infarctum, & assum, ac in prandio exhibitum.

Mespilorum vsus dysenteriam inueteratam curat, vt testatur Forestus historiis duabus *lib. 22. obs. 1.* propositis, qui locus supra citatus est in diarrhϾ curatione.

Bruyerinus verò *lib 8. de re cibaria cap. 22.* scribit seipsum desperata dysenteria laborantem, de anus cuiusdam consilio sorba cruda largissimè deuorasse, indeque sanitati restitutum fuisse.

Nec omittenda est illa vua quercina, à Martino Rulando descripta, quam dicit esse concretitium quiddam in forma vuæ, ad radices quercuum sub terra, tempore veris pullulans, saporis styptici, colore foris purpureo, intùs candido, & quasi lactifero, qui in æstate pereat, & quasi fiat lignea: ideoque tempore veris debeat exsiccari in vmbra, & deindè puluerisari; hocque puluere nihil præstantius esse ait in dysenteria, omnique sanguinis profluuio. Illius etiam vuæ mentionem faciunt Encelius, Bauchinus, & Skenckius.

In omni fluxu à putridis humoribus, roborentur intestina pane biscocto, qui in aceto fuerit decoctus, & postea exsiccatus. Bis teruè repetita ea præparatione, ille pulueriseture, & iusculis indatur ad mediocrem crassitiem.

Pulueres ad eundem affectum varii etiam parantur in sequentem modum.

℞. Rad. bistort. & tormentill. ana Drach. ii. sem. acetos. & plantag. an. Drach. i. corall. rubr. & margarit. præparat. an. Drach. sem. Fiat puluis tenuissimus, de quo capiat Drach. i. cum iusculo, vel liquore idoneo. Possunt addi huic pulueri ad maiorem astrictionem, rosæ rubræ, myrtilli, balaustia, cornu cerui vstum, vel spodium, aut trochisci de spodio; vel ad maiorem adhuc astrictionem, sanguis draconis, acacia, gallæ, bolus armena, terra sigillata, lapis hæmatites. Si simul glutinare desideres, adde sem. psyllii, amylum gum. tragacanthum.

Bolus armena orientalis ad ʒ. i. cum iusculo, statim sedat dysenteriam, si purgatio sufficiens præcesserit. Vel

℞. Pulueris tragacanthæ Drach. i. nucis moschatæ, coralli præparati, an. Drach. sem. Misce capiat in duas vel tres doses, cum ouo sorbili, aut cum iusculo. Vel

℞. Gummi arab. Drach. i. coralli præparati, boli armenæ an. Drach. sem. Misce, vtatur loco prædicti. Vel

℞. Cornu cerui vsti, boli armen. corall. vtriusque, santalor. omnium, mastiches, an. Drach. sem. thuris, tragac. an. ℈. sem. Misce, fiat puluis, de quo capiat Drach. sem. frequẽter.

Forestus valdè commendat puluerem sequentem, aliquoties vsurpatum.

℞. Myrobalan. citrin. & rhab. parum torrefacti, an. ℈. i. Fiat puluis pro vna dosi.

Hercules Saxonia sequẽti puluere dicit omnes dysenterias recentes, nisi fluxio admodũ vrgeat, statim, & certò sanari.

℞. Ossis sepiæ vsti Drach. ii. spongiæ picæ imbutæ, & in ollula vstæ, & cort. ouor. indurator. ablata pellicula interiori, an. Drach. j. Fiat puluis. Dosis Drach. i. in liquore idoneo.

Non minoris efficaciæ, imò frequenti experientia confirmatus est puluis gran. actes, à Quercetano descriptus in Pharmacopœa, illiusque vtendi modus ibidem videre potest.

Opiatæ etiam in sequentem modum præscribi possunt.

℞. Conseruæ rosar. antiquæ & cydoniati, ana Vnc. i. conseruæ rad. symphyti. ℥. sem. coralli præparati ʒ. i. ß. croci Martis, boli armenæ, terræ sigill. sem. plant. ana ʒ. i. spodii, ℈. ii. Cum syrupo de rosis sicc. vel myrtino, fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, bis aut ter in die. Vel cum saccharo rosac. ad pondus omnium, poterit fieri conditum ad vsum frequentem.

Myclera Nicolai ad dysenteriam, & reliquos alui fluxus vtiliter vsurpatur.

Sapientèr monet Crato, ante septimum diem, priusquã vlcera intestinorum probè abstergantur, astringẽtia per os non conuenire, nec foris etiam applicãda esse. Verum post septimum à lenioribus incipiẽdum. Montanus verò astringentia penitus abdicat, detergentibus, lenientibus, & incrassantibus contentus. Verùm materia morbifica probè euacuata, retentricis facultatis imbecillitas, qua fluxus alui fouetur, astringentibus remediis opportunè tollitur.

Vtile ergo fuerit, post purgationem sufficientem, bolum armenam, terram lemniam, puluerem granorum actes, aut alia astringentia, & exsiccantia per plures dies cũ saccharo exhibere, & vsque ad integram sanationem. Quod si astri-

ctio

ctio nimia nocere videatur; purgandum iterum, & denuò astringendum; ac rursus purgandum. Aduertendum autem terras prædictas dupliciter conferre, astringendo scilicet, & malignam qualitatem quæ dysenteriæ coniuncta est oppugnando. Obstructio vero quæ ex horum astringentiu vsu metuitur, sacchari admixtione prohibetur.

Ad vlcus leniendum & consolidandum, electuariu in sequens vtilissimum est.

℞. Mucilag. sem. cydonior. mucilag. rad. consolidæ, & gummi tragacanthæ. omnium extractarum cum aqua rosar. ana Vnc. i. amyli Drach. i. coralli rubri Drach. ii. boli armen. præp. Drach. i. balausti. Drach. sem. rob. de sorbis, vel cydoniati Vnc. ii. sacchari rosac. Vnc. i. Fiat instar electuarij, dosis Drach. ii.

Narcotica per os aliquoties exhibita miranda præstant: dolorem enim sedant, fluxum cohibet, somnum conciliant & sic quoque vires reficiunt. At multò erunt vtiliora, si astringentibus, & roborantibus permisceantur. Exempli gratia.

℞. Conseruæ rosar. antiquæ Drach. ii. laudani opiati gr. iii. confectionis alkerm. ℈. ß. Fiat bolus.

In dysenteria maligna & epidemica, bezoardica & sudorifica multum possunt. Compertum enim est, per huiusmodi remedia, euacuata materia dysenteriam cessare; ideoque mox à principio, & dum reliqua fiunt, humoris peccantis natura aduertenda est. Si enim is malignus sit, qualis in dysenteria epidemica esse solet, frustrà laboratur reliquis medicamentis, nisi simul, & quidem statim in principio, alexipharmaca exhibeantur. Ad hunc vsum reuocari possunt ca omnia, quę febribus malignis conueniūt. Ac præterea quæ diaphoretica sunt, vt lapis bezoardicus, aqua theriacalis; conferent etiam plurimum cornu cerui, terra sigillata, bolus armena, vnicornu, corallium, carabe, scordium, h. peric. plant. torment. pimp. & alia innumera.

Exterius vero admoueantur toti ventri olea cydon. rosac. & si magis astringendum, omphacinum, vel addita aceti tertia parte, & concoquendo consumptionem aceti; si ventriculus simul affectus sit, addatur mastichinum, vel absinthinum.

Post inunctionem, eadem pars conspergatur puluere aliquo astringente, conflato ex myrtillis, cortice granator. gallis nucibus cupressi, calycibus glandium, rosis rubris, balaustijs, thure, mastiche. Cui ad maiorem astrictionem addi possunt bolus armena, terra sigillata.

Ex iisdem pulueribus, oleis prædictis exceptis, addita cera, possunt parari vnguenta ad eundem vsum. Vel etiam vnguentum comitissæ solum, aut aliis permixtum admoueri potest.

Cataplasma ad diarrhœam præscriptum hic conuenire potest; tum etiam sequens, quando potentius astringere desideras.

℞. Bol. arm. ℥. vi. thuris ℥. ß. sang. drac. mastiches, mumiæ ana ℥. ii. Fiat puluis, qui excipiatur albumine oui, & aceto & cum panno ventri sub vmbilico apponatur. Vel

℞. Telæ aranear. ℥. iii. album. oui diu concussum n. i. Frigantur in sartagine, & calidè vmbilico applicentur.

In dysenteria epidemica laudatur cataplasma ex theriaca, & terra sigillata ventri appositum.

Cataplasma sequens hepar roborans, à Solenandro multum commendatur in omni alui fluxu, tum hepatico, quam dysenterico, & antiqua diarrhœa. Neque ob astringentia metuendum esse docet, quia hepar roborantibus temperantur.

℞. Eupatorii, schœnanthi, ana M. i. spicæ indicæ P. sem. mastiches, ana ℥. sem. ligni aloes ℥. iii. myrobalan. chebul. & emblic. torrefact. ana ℥ i. bol. armen. terræ sigillapid. hæmat. ana ℥. vi. coriandri præp. Vnc. i. sem. spodu ℥. ii. rosar. Vnc. i. specierum triasantal. sine camphora Vnc. sem. scoriæ ferri præp. Vnc. i. farinæ hordei Vnc. ii. olei de mastiche, & myrtill. ana quantum satis. Fiat emplastrum, quo totus venter contegatur, & cartilagine xiphoide ad os pectinis.

Fotus etiam fieri potest toti ventri ex decocto astringentium facto in aqua ferrata; cum vini rubri, vel aceti portione. Vel

℞. Rosar. rubr. M. ii. absinthij, menthæ, ana M. i. nucis moschat. rad. cyperi. mastiches, galangæ, ana ℥. i. Cum linteo albo fiat sacculus iustæ magnitudinis, qui in vino rubro vel aceto calefactus ventri imponatur. Vel

℞. Absinthii, menthæ, plant. fol. quercus, summitatum rubi, caudæ equinæ, centinodiæ, ana M. i. flor. chamæm P. ii. rosar. rubr. M. sem. myrtillor. ℥. i. sem. sumach. plantag. coriandri, ana ℥. vi. nuc. moschat. num. iii. Fiat decoctio in aqua chalybeata, & vino rubro, qua foueatur venter.

Rulandus ventri admouet sacculum ex surfuribus aceto decoctis.

Si dolor valdè vrgeat, ventri admoueantur lintea, in lacte chalybeato calente madefacta.

Quod si fomenta non sufficiant, ad insessus deuenire possemus, qui à Mathæo de Gradi, Sauanarola, & Iachino præcipuè laudantur. Idemque Iachinus ad pueros maximum esse secretum asserit. Nam calore actuali nonnihil humores ad cutem auertunt; qualitate verò astringente fluxum cohibent. Iis tamen vtendum non erit, si corpus humoribus vitiosis refertum fuerit; si dysenteria fuerit maligna, & febrem comitem habuerit. Fiunt autem ex teneris germinibus quercuum, baccis cupressi viridibus, nucibus pineis viridibus, vel pini folijs, & corticibus, aliisque in aqua decoctis.

Ex prædictis fotuum decoctis possunt fieri suffumigia, si nempè eorum vaporem recipiat æger in sella perforata.

Præcipuè commendatur suffitus ex decocto tapsi barbati, qui etiam in diarrhœa laudatus est.

Fauentinus commendat suffumigium ex terebinthinæ supra lamiam candentem iniecta, bis in die exceptum.

Idem laudat fomentum sequens, ano admouendum.

℞ Melissæ ℔. i. verbasci M. i. Includantur sacculo oblongo, qui postea in vini rubri styptici, & aceti fortissimi ana quantū satis coquatur ad tertias, & calidus ano imponatur.

Rulandus verò ano admouet fotum ex decocto glandium in aceto paratum.

Idem Fauentinus hanc lotionem proponit, tanquam secretum ad sistendum fluxum dysentericum.

℞. Scoriæ ferri aceto præparatæ, limaturæ chalybis aceto præparatæ, ana ℔. i. Bulliant in ℔. ii. aceti fortissimi ad mediæ partis consumptionem. In hoc decocto æger plantas pedum, & volas manuum detineat per dimidiam horam, manè & vesperi.

In affectu diuturno, & vbi vlcera contumacia intestina occupant, mercurius crudus ad eorum curationem plurimum confert, sicum vnguento rosaceo permisceatur, eoque venter illinatur.

Huic addi possunt clysteres pro fordidis vlceribus suprà propositi.

Lac vaccinum eodem tempore exhiberi poterit cum syrupo myrtino.

Item balsami veri Drach. i. cum nebula exhibita, vlcera interna mirabiliter consolidat.

Ad dolores leniendos, omentum castrati; aut veruecis recenter mactati, ventri admotum, & fasciis alligatum, multum prodest, præcipuè in pueris, & pluries idem remedium iterari debet.

Si hepar, aut ventriculus, aut cerebrum huic fluxui occasionem præbeant, propria remedia illis erunt adhibenda ea perpetuò seligendo, quæ astringendi & roborandi vim habeant.

Pro potu ordinario exhibeatur aqua, cum conserua rosar. agitata, tinctura rosar. decoctum fol. quercus, vel aqua infusionis terræ sigillatæ, vel aqua simplex auro vstulata, cum syrupo cydonior. myrtino, aut de rosis siccis. Vel absente febre leue decoctum mastiches cum syrupis prædictis. Potus chalybeatus, ex sententia Cratonis, exhibendus non est: non enim astringit, vt vulgò creditur, sed turbat aluum. Alii laudant decoctum graminis, quia siccando prodest, & per vrinam diuertendo.

Denique obseruatione dignum est, quod tradit Aetius *lib. 3. cap* 8. & Paulus *lib. 1. cap. 35.* inueterata alui profluuia per venerem exsiccari. Quod prius dixerat Hipp. *Epid. in fine: Impudens scortatio difficultati intestinorum medetur.* Huius rei veritatem experientia didicit Amatus Lusitanus *cur. 47. cet. 2. Dysentericus*, inquit, *cum grauiter opprimeretur*,

nocta cum vxore hymenæum exercent, & illico deiectiones cessarunt, indeque sanus euasit.

Hic pro coronide addatur, quod in curatione diarrhϗæ, ex Platero in cura fluxus hæmorrhoidum relatum est; sanguinem feruidum iniectum mirabiliter aluum fluentem cohibere, vel humanum, vel alterius animalis.

CAPVT VII.

De Tenesmo.

TEnesmus est assidua desidendi cupiditas, quâ nihil præter muscosum quoddam, & subcruentum, aut purulentum excernitur.

Causa proxima huius affectus est vlcus recti intestini, à quo sanies quædam aut materia purulenta continuò emanant, & facultatem expultricem irritat: vnde assidua desidendi cupiditas emergit. Præterea mucosum quidam cum sanguine aut pure permixtum excernitur ex deprauata hominosi partes vlceratæ, quæ proprium alimentum probè non concoquit, & sibi assimilat; sed in substantiam illam hæterogeneam & mucosam conuertit; vt de alijs vlceribus intestinorum in dysenteria fusius exposuimus. Cum verò in dysenteriæ theoria dictum sit à nobis, omnia intestina in eo affectu posse vlcere tentari, hinc sequi videtur etiam recti intestini vlcera ad dysenteriam esse referenda. Vsus tamen inualuit, vt quando solum intestinum rectum afficitur peculiari tenesmi nomine donetur, cum tamen alijs intestinis affectis, si rectum etiam afficiatur, licet dysenteriæ nomen obtineat, frequens illa desidendi cupiditas reperiatur & ita tenesmus & dysenteria sunt eiusdem naturæ, & easdem habent generationis causas, vt tota eorum affectuum differentia in loci affecti diuersitate consistat. Atque ita omnes dysenteriæ causæ superiori capite propositæ tenesmum etiam producere valent, vt eas repetere non opus sit.

Ad diagnosim huius affectus nihil aliud requiritur quam eum a dysenteria distinguere, quod facilè obtinetur, per ea quæ in definitione proposita sunt. In tenesmo enim assidua est egrediendi cupiditas, in dysenteria verò interpolata, & dilucida habens interualla; præterea in tenesmo post magnum desidendi conatum exiguus mucus, isq; sanguinolentus, aut purulentus excernitur, in dysenteria verò tum excremẽta, tũ humores singulis deiectionibus excernũtur.

Signa causarum eadem sunt, quæ in dysenteriæ causis dignoscendis fuere proposita.

Quod ad prognosim attinet: Celsus *lib. 4. cap. 19.* tenesmum facilè tolli asserit, & nunquam per se hominem iugulare Gal. *comment. 5. de vsu partium cap 4.* inter morbos qui ventriculi accidunt grauissimos enumerat, & certè ratione molestiæ & durationis, grauis morbus dici meretur; periculosus tamen non est, nisi ab atra bile excitetur, tunc enim ad cancri vlcerati naturam accedit. Præterea grauia incommoda afferre potest, vt abortum mulieribus. Sic apud Hipp. *Aph 27. sect. 7* Mulieris vtero gerenti, si tenesmus superuenerit, abortum facit. Assiduus enim deiiciendi conatus vterũ recto intestino vicinum maximè fatigat: deinde musculi fœcum exclusioni destinati, ad fetus etiam exclusionem inseruiunt: ideo quando illi assiduè ventrem inferiorem comprimunt, abortum faciunt. Denique vlcera recti intestini ano vicina, si diutius durent, in fistulam immedicabilem degenerant.

Tenesmi curatio è dysenteriæ curatione parum abest. Atque ita primum humores acres & erodentes, ab hepate alijsue partibus profluentes, expurgandi sunt medicamentis astringendi vt prædictis, quale est in primis rhabar. quod eo vsque iterandum est, donec exhausta, & inhibita fluxio videatur.

Si adsit inflammatio, (quæ febre potissimum dignoscitur,) aut multitudo sanguinis, phlebotomiæ vsurpanda est. Imò vero si inflammatio post venæ sectionem perseueret, vt etiam stranguriam efficiat, (quod non rarò solet contingere.) venarum hæmorrhoidarum apertio per hirudines erit vtilissima.

Tum clysteres, nunc lenientes, cum dolor vrget plurimum: nunc abstergentes, glutinantes, aut astringentes, pro variis vlceris temporibus iniiciendi sunt, quorum formulæ ex dysenteriæ curatione desumendæ sunt.

In clysterum autem vsu obseruandum est primo, vt sæpè & in parua quantitate, scilicet ad ℔. ß. iniiciantur, quia difficilè ob conatum assiduum retinentur: deinde vt canalis in podicem blandissimè inseratur, ne locum irritet, doloremque augeat.

Tum pars affecta sedulò tractanda est fotibus, insessibus, suffumigijs, suppositorijs, & inunctionibus.

Fotus in hunc modum concinnari poterit.

℞. Fol. tapsi barbati, & absinthij, ana M. vi. Decoquantur in lacte recenti, & includantur duobus sacculis, qui alternatim ano & toti ventri calide applicentur. Vel

℞. Flor. chamæmel. & ros. ana M. i. vini rubr. ℔. ii. Infundantur per duas horas supra cineres calidos. Foueatur anus calide quantum ferre potest, cum linteis quadruplicatis. Postea super spongiam in eodem liquore expressam sedeat æger ipsamque sedendo comprimat.

Vel impleantur duo sacculi furfure tritici, & in aceto bulliant. Sedeat æger, modo super vnum, modò super alterum calidum, quantum ferre potest.

Si multum sanguinis excernantur, fotus in hunc modum componi poterit.

℞. Fol. verbasci cum radic. M. ii. rosar. rubr. P. i. cortic. granat. & gallar. ana Vnc. sem. Coquantur in duabus partibus aquæ ferratæ, & vna vini rubri pro fotu: quem efficaciorem efficies, si aluminis Vnc. sem. addideris.

Insessus ad dolorem leniendũ fiunt ex emollientibus, in aqua vel iure extremitatum veruecis decoctis: quibus, si ardor increuerit, addi poterunt violæ, solanum, cucurbitæ & melonis ramenta. Ad vlceris vero sanationem: ex astringentibus pro fotu supra descriptis erunt componendi.

Suffitus vlcera exsiccando idonei sunt, ex thure in ignem coniecto, vel ex decocto sabinæ facto in oxycrato, alijsque in curatione dysenteriæ propositis: quorum fumum excipiat æger in cathedra perforata. Sequens autem maxime laudatur a Forestо.

℞. Mastiches ℥. i. thuris ℈. i. myrtillor. ʒ i. ß. rosar. rubr. ℈. ii. Fiat puluis pro suffimigio.

Suppositoria in hoc affectu multum possunt, quæ blanda ac lenia esse debent, ne partem admodum sensibilem exasperent. Fiunt autem commode ex seuo hirci, vel capræ, in formam suppositorii secto, & indito, dolorem enim sedat, & vlcus consolidat. Sed ad dolorem sedandum erunt præstantiora, si semen papaueris, vel hyosciami subtilissime tussim permisceas, & in nodulum chartaceum suppositorij forma effundas. Longe magis, si horum loco ol. ex dictis seminibus expressorũ guttas tres cuilibet suppositorio addideris, vel opij gr. j in ol. amyg dul. ℈ ß. dissolutũ.

Ad vlcus sanandum efficacius fiet si seuo, vt dictum soluto, vel simplici, vel narcoticis additis, amylum, & gummi tragacanth. tritum, vel infusum priùs in aqua plantaginis misceas. Vel in sequentem modum componi poterit.

℞. Gum tragacanth. quantum satis. Affunde tantillum aquæ plantag vt intumescat tantum, neque nimium liquescat; adde mucilag. sem psyllij, aut cydon. tantundem, & vitellum oui assum. Misce, ijsque parum calentibus adde ceræ albæ liquatæ q. s. ad suppositorij consistentiam. Huic etiam narcotica addi possunt. Tum etiam quemadmodum in prædictis ad maiorem erosionem curandam, pulueres cerusæ, tuthiæ, boli, balaustiora, aliorumque circa acrimoniam siccantium, qui tamen subtilissime leuigari debent, ne partis sensum exasperent.

Olea & vnguenta admoueri poterunt, tum ventri, qualia in dysenteriæ curatione proposita sunt; tum ano, vt vnguentum rosac. popul. vel ex mucilaginibus, vitellis ouor, oleo rosac. &c. paratum, ad inflammationem, & dolorem demulcendum, aliaque in hæmorrhoidum dolore proponenda; vel ad vlceris sanationem vnguentum album Rhasis pompholygos, in hydromelite liquatum, & alia innumera.

Denique in grauiori affectu ad narcotica confugiendum est, non solùm admota, sed etiam assumpta. Cæteris autem præstat laudanum opiatum ad gr. iii. vel iv. cum mastiche & terra sigillata exhibitum, vel in clystere permixtum, ex decocto flor. chamæm. parato.

CA-

CAPVT VIII.

De fluxu hepatico.

FLuxus hepaticus est ille, in quo serosi & sanguinei humores loturæ carnium similes excernuntur.

Producitur hic affectus ab hepatis imbecillitate, & atonia, propter quam bonum & laudabilem sanguinem producere non potest; sed chylosam materiam in sanguinem tenuem, & serosam conuertit, qui cum alendis partibus idoneus non sit, à natura expellitur ad intestina, vnde fluxus iste hepaticus contingit.

Illa autem imbecillitas & atonia à qualibet intemperie produci potest. A quocumque enim primarum qualitatum excessu robur hepatis natiuum, & vis illius sanguifica deijcitur. Quod tamen dubitationem habet ab experientia desumptam, quandoquidem videmus sæpè graues hepatis intemperies, & insignes primarum qualitatum excessus, alios morbos producere; istum verò ab illis minimè induci. Contra verò fluxum hunc hepaticum sæpè apparere sine insigni primarum qualitatum excessu. Vt igitur affectus istius natura integrè stabiliatur, dicendum est cum sapientissimo Varandæo præceptore meo, præter vulgarem intemperiem aliquid superius, & maius reperiri, quod istum affectum producere valeat. Et illud dicit esse occultiorē quamquam intemperiem, quæ exolutionem siue cōsūptionē humidi primigenij, siue radicalis in hepate inducit, ad quā sequitur caloris innati ipsius maxima exolutio.

Hanc prauam diathesim & occultam intemperiem producere possunt febres ardentes, & syntecticæ; intemperies viscerum calidior oleosam substantiam colliquans; occulta putredo; humorum corruptela, refrigeratio summa à pituitæ vel melaocholiæ copia in corpore præter naturam cumulata, & calorem natiuum opprimente, ac corrumpente. Id ipsum præstare possunt causæ externæ, vt larga frigidæ potio, niuis aut glaciei haustus, oleum frigidorum ac crudorum vsus immodicus, venena assumpta, & medicamenta cathartica vehementiora. Sic enim vinum meracum copiosè haustū, salsa, acria, & piperata, aliaque insigni qualitate prędita, iecoris substantiā exhauriunt; & extorrēt; his addere licet omnes alias causas quę impēsè refrigerādo vel calefaciēdo, hepatis robur ac tonum dissoluere possunt.

Verus igitur ac legitimus fluxus hepaticus hactenus expositus est, qui hunc peculiariter habet characterismum, vt in eo deiectiones liquidæ ac serosæ, & loturæ carniū similes appareant, & his ab hepatis imbecillitate procedit, ob quā sanguificatio non rectè perficitur, seu ab intemperie maligniori calidum & humidum natiuum partis vitiante.

Datur verò pręterea fluxus hepaticus spurius, qui à simplici intemperie, sine vllo humidi primigenii vitio procedit, à qua quidem intemperie, ipsa facultas non læditur, sed tantum illius opus corrumpitur: ita vt loco puri sanguinis, impurus & corruptus proueniat, vel bonus sanguis in prauum degeneret, cum in legitimo fluxu hepatico nūquam bonus & laudabilis sanguis in hepate generetur.

Corrumpitur autem, vel impurus redditur sanguis fluxum istum spurium committens, vel ex permixtione bilis flauæ, aut atræ, alteriusque cuiusdam materiæ impuræ; vel ex diuturniori in hepate locisque vicinis mora, ob quam crassior redditur, aut aduritur, aut etiam interdum putrescit; vel propter vitium lienis fæculentam sanguinis portionem non trahentis. Et in hoc spurio fluxu sanguis interdum crassus, interdum niger, interdum varijs coloribus diuersis colatura infectis permixtus excernitur.

Signa huius affectus ex his quæ dictæ sunt facilè elici possunt.

In fluxu enim hepatico legitimo deiectiones liquidæ, & loturæ carnium similes apparent, quod in alijs fluxibus sanguineis non contingit: ita vt omnibus deiectionibus tales materiæ appareant, in dysenteria enim si aliquando talis excretio fit, id rarò contingit, & consequenter bilis, pituita & fæces varii coloris excernuntur. Adde quod in dysenteria adsunt dolores & tormina ventris; in fluxu verò hepatico nullus est dolor.

Causarum vero signa proptiis characteribus distinguenda sunt. Si enim à calida intemperie hepatis imbecillitas, & atonia inducta sit, febres ardentes aut colliquantes præcesserunt, vel vomitus æruginosi aut deiectiones, sitis, & febris adest, corporis squallor, & inappetentia, & deiectiones valdè fœtidæ apparent. Si vero à frigida intemperie ortum duxerit, deiectiones minus fœtent, nec sitis, nec colliquatio adest; totum corpus frigidius efficitur, & liuido colore perfusum.

Interdum tamen ex humorum putredine febris exoritur, quę dicta symptomata aliquantulum immutat; sed causæ prægessæ examinandæ sunt, quæ vtramque intemperiē facilè manifestare possunt. In hac etiā frigida intēperie ægri maximo vini generosi ac meracioris desiderio tenentur.

Humidior verò ac siccior intemperies ex contrarijs effectibus deprehenduntur. Humidior enim plurimam ac crebram deiectionem facit; & valdè tenuem, contra siccior paucam, & crassiorem reddit, quam tamen ingens potus cupiditas comitatur.

Causæ denique externæ ex relatu ægrotantium adstantium facilè innotescent.

Spurius verò fluxus hepaticus omnia ferè signa habet communia cum dysenteria, nisi quod in eo nullus adest ventris dolor neque tormina molestant, neque vlla ramenta aut carunculæ in deiectionibus conspiciuntur.

Prognosis huius affectus non nisi mala & vt plurimum funesta institui potest. Cum enim pars princeps grauissimè laboret, exhaustu scilicet & consumptione humidi primigenij, cuius reparatio vix sperabilis, est nonnisi certum exitium vt plurimum expectandum est, præcipuè quando à calida intemperie affectus ducit originem.

Quando enim in febribus hic affectus contingit, colliquationes corporis, & putredines ingentes breui succedunt, quæ citò ægrotantes de medio tollunt. In febribus verò malignis, & pestilentibus propter causæ cacoethiam periculum augetur. Quando verò hic affectus à frigida intemperie ducit originem: diuturnior esse solet, & in hydropem immedicabilem plerumque degenerat.

Denique fluxus hepaticus spurius licèt admodum periculosus sit, minus tamen habet periculum legitimo, quia à simplici & vulgari intemperie, & praua humorum diathesi tantū exoritur, tono & robore hepatis integro remanente, & sublatis causis sanguinē vitiantibus euinci potest.

Curatio huius affectus perficitur remedijs hepar roborantibus, eius intemperiem corrigentibus, fluxumque cohibentibus. Et quia longè frequentiùs atque vt plurimum à calida intemperie ducit originem, ideo huic in primis intemperiei curationem aptabimus, cum ille qui à frigida intemperie producitur rarissimè contingat, & eandem cum hydrope curationem desideret.

Primo igitur quamuis nullus vacuationibus locus esse videatur, cum fluxus immodicus sui tantum cohibitionem indicet; rhab. tamen vel solum, vel cum myrobalanis exhibitum, iuxta formulas in dysenteriæ curatione propositas, interdum prodesse poterit quia hepar roborat; idque imprimis, si quædam impuritates deiectionibus permixtæ videantur. Immo vero nonnulli ægrotantes rhab. Scrup. i. cum conserua rosar. in multos dies exhibito liberati sunt.

Clysteres hic parum prosunt, cum hepar affectum fit. Attamen ex lacte chalybeato, vel decocto leniter astringēte interdum iniici poterunt, ne intestina nimia relaxentur.

At iulepi hepar roborantes, eiusque intemperiem corrigentes, in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. cichor. gramin. acetos. ana Vnc. i. fol. endiu. agrim. cichor. plantag. cuscutæ, ana M. i. absinthii pontici M. ß. santali rubr. ℈. i. sem. rasur. eboris & spodii, ana scrup. ii. coriand. præp. ℈. i. ros. rubr. P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolue syrup. cydoniorum, & aceto simpl. ana Vnc. iii. Fiat iulep. pro iv. dosibus, sero & manè sumendis. Vel

℞. Aquæ plantag. Vnc. iij. syrup. de rosis siccis Vnc. i. spiritus vitrioli q. s. ad moderatam aciditatem. Fiat iulep. frequenter iterandus.

Poterit etiam æger vti frequenter ex cochleari syrupis sequentibus.

℞. Syrupi myrtini, cydonior. & de rosis siccis ana Vnc. i.

Syrup. de cichor. simpl. aut compos. cum theo, Vnc. i. sem. Misce.

Fiat syrup. præstantissimus ex tinctura rosar. facta in aqua rosar. & cum saccharo rosac. redacta in syrupum.

Puluis etiam sequens ad ℈. sem. vel ʒ. i. semel aut bis in die, in ouo sorbili, iusculo, aut alio liquore idoneo vsurpari poterit.

℞. Sem. Plantag. & acetosæ, ana ℈. i. sem. endiu, portul. cuscut. coriand. præp. ana Scrup. i. rosar. rubr. trochisc. de spodio, gum. tragacanth. torrefacti, ana ℈ sem. pellicul. interiorum ventriculor. gallinæ exsiccator. Scrup. sem. Fiat puluis tenuissimus.

Vel tabellæ triasantali duplicato theo ad ʒ. ii. pro dosi exhibitæ ad hepar roborandum erunt vtilissimæ, tum etiam opiata sequens.

℞. Conseru. rad. cichorii, ℥. i. conseru. rosar. veter. ℥. ß. pulpæ passular. corinth. ʒ. vi. croci Martis ʒ. i. coralli præpar. rasuræ eboris, & cornu cerui, ana ℈ i. Cum syrupo de ros. siccis, fiat opiata. addendo spirit. vitriol. ℈. ß. De qua capiat magnitudinem castaneæ tribus horis ante pastum. Potest etiam addi hepar lupi præparatum, quod ab authoribus commendatur tanquam specificum.

Passulæ maiores vel corinthiacæ, quia hepati amicæ, in hoc affectu commendantur, ideo magna copia cum seminibus sunt comedendæ. Quod vt commodius fiat, prius mortario erunt contundendæ.

Vel rob. passularum fieri potest, coquendo eas in vino rubro, vel alio generoso, si calor non obstiterit; & postea succum ex iis exprimendo, rursumque in formam rob. decoquendo. Quod simplex vsurpari poterit, vel cum sequentibus componi in formam opiatæ.

℞. Passul. corinthiac. ℔. ß. Coquãtur ad pultis consistentiam in vino veteri. Transfundantur setaceo, & colaturæ admisce corticis condit. pistati Vnc. sem. pulu. electar. triasantal. & diamarg. frig. ana ℈. i. coralli præp. & rosat. rubr. ana Scrup. iv. iecoris lupi præp. ℈. iii. fiat opiata.

Syrupus corall. ad hepar roborandum, & fluxum cohibendum præstantissimus est. At longè præstantior illius tinctura. Cui etiam substitui poterit extractum vel magisterium, in aqua plantag. exhibitum.

Succus ex surculis tenuioribus vrticæ per se ad ℥. ii. vel cum aqua & aceto exhibitus manè per triduum, fluxum sistit, & sanguinem corruptum purificat.

Quia verò in hoc affectu corporis valdè absumitur, destillatum restaurans fluxui etiam cohibendo idoneum, vel per se frequenter exhibendum, vel omnibus cibariis permiscendum est.

℞. Caponem pinguem & perdicem, iisque deplumatis & exenteratis, repleantur ventres fol. cichorij, agrimon. & carnis testudinum, ana M. i. conseruæ ros. ℥. iii. sem. plant. coriand. præp. ana ʒ. ii. myrobalan. citrin. ʒ. i. fol. sanguinariæ M. ß. trochiscor. de carabe, & de spodio, ana ℈. iv. pulu. elect. de gemmis, triasantali, & diamarg. frig. ana ʒ i. Irrorentur omnia vinõ styptico, & simul in ventres acium immissa coquantur in aqua ℔. iv. ad mediæ partis consumptionem vase clauso. Posteà reponantur omnia in alembico vitreo cum vini optimi Vnc. ii. Distillentur in balneo Mariæ ad vsum dictum.

Pro potu vtatur æger tinctura rosar. vel decocto cichor. & graminis cum syrupo cydonior. addendo aliquot guttulas spiritus vitrioli.

In cibis hordeata & amygdalata, ac præcipuè orizatã conueniunt.

Exterius verò applicentur ventri eadem remedia, quæ in dysenteriæ curatione præscripta sunt, addendo hepatica nonnulla, vt absinthium, rosas, santala omnia, spodium, &c. Quæ inunctiones ventris ad hepatis vsque regionem debent pertingere.

Hæpati verò sequens epithema admoueri poterit.

℞. Fol. endiu. & cichorii, ana M. i. cuscutæ, & absinthij, vtriusque, ana M. ß. rosar. rubr. P. i. santali rub. ʒ i. sem. spodii. Scrup. ii. Coquãntur ad ℔. i. sem. In colatura dissolue aceti rosac. ℥. ii. Iterum bulliant leuiter, & colentur. Fiat epithema.

Eadem pars sequenti vnguento illinatur.

℞. Cerati santalini ℥. ii. olei cydonior. & absinthij, ana ℈. iii. Misce, fiat linimentum.

Denique si vigiliæ plurimum ægrotantem infestent, vt non raro solet contingere, quia hic fluxus noctu solet ingrauescere, ad narcotica erit deueniendum, qualia in superioribus alui fluxibus fuerunt proposita.

CAPVT IX.

De Lumbricis.

QVamuis lumbrici in variis corporis partibus generentur quia tamen id rarissimè contingit, & frequentissimè in intestinis magnus fit eorum prouentus, ideò nos tantum de his in hoc loco agere instituimus.

A nonnullis ambigitur, ad quod genus affectuum præter naturam lumbrici referendi sint: omnem tamen dubitationis ansam facilè auferre possumus, dicentes, sub diuerso respectu ad omnia genera referri posse. Prout enim intestina vellicant & pungunt, vel obstruunt aliosque morbos producunt, causæ morbificæ dici possunt. Prout verò sunt substantiæ superadditæ iis quæ naturaliter in intestinis contineri debent, inter morbos in numero aucto toto genere præter naturam à Galeno recensentur; quemadmodum & calculus: ac denique prout excernuntur per aluum præternaturaliter, aut etiam per os, ad vitium excretorum sunt referendi.

Tria lumbricorum genera proponuntur a Galen. *comment. Aph. 26. sect. 3.* teretes seu rotundi, qui in tenuibus intestinis frequentius generantur, vnde sæpè in ventriculum ascendunt, ascarides, seu tenues lumbrici, filiorum particulas referentes, qui in parte inferiori crassiorum intestinorum, & iuxta sphincterem musculum residere solent: & lati lumbrici, fasciæ etiam nominati, quia lati, & longi sunt instar fasciarum quibus infantes obuoluuntur. ista species rarior multò est cæteris, & medico praxim exercenti vix ter aut quater in vita videre contingit. Magnæ tamen de eo apud authores habentur controuersiæ, aliis scilicet asserentibus esse vermem vnicum; aliis verò ex plurimis vermiculis simul vnitis compositum, quos vermiculos cucurbitinos appellant, & lati lumbrici particulas esse asserunt, alii verò quartam lumbricorum speciem faciunt, cucurbitinos continentem, quorum rationes, & experimenta sigillatim recensere, & toties ab aliis decantata repetere instituti nostri ratio non patitur; sed ea curiosus lector apud Rondeletium, Platerum, Sennertum, aliosque innumeros.

De causa etiam lumbricorum efficiente admodum controuertitur, aliis calorem putredinosum; aliis natiuum accusantibus, aliis vtrumque vicissim concurrere asserentibus. Primi omnia insecta ex putredine secundum Aristotelem exoriri contendunt. Secundi asserunt calorem putredinosum esse intensum, igneum, & destructiuum; atque adeò corporis viuentis generationi non esse idoneum. Tertij vt pugnantes hasce sententias concilient, dicunt à calore putredinoso materiam disponi ad generationem vermium, eamque ita præparatam à calore natiuo per viam concoctionis in lumbricos conuerti. Quæ tamen conciliatio subsistere non potest. Siquidem ex axiomate physico, eiusdem est materiam disponere, & formam inducere, atq; ita præparatio materiæ, & inductio formæ, ab eodem agente proficisci debet. Deinde in cadaueribus generantur vermes, in quibus nullus est calor natiuus. Dicendum est calorem, qui putredinosus est respectu materiæ putrescentis, fieri natiuum respectu lumbrici, quia calor naturalis & putredinalis differunt tantùm gradibus; sed ad diuersorum animalium generationem diuersi caloris gradus requiruntur; atque calor qui putredinosus est respectu nostri, potest esse naturalis respectu alterius animalis. Si calor qui leoni naturalis est, nobis est febrilis; & per consequens putrefactiuus. Multi confugiunt ad calorem Solis, qui est causa vniuersalis omnium generationem. Sed agnoscenda est perpetuò causa peculiaris, à qua immediatè producitur effectus, concurrente & cooperante causa vniuersali. At lõgè grauior hic etiam occurrit difficultas, ex eo quod vulga-

tissimo

tissimo theoremate sancitum est, nihil posse seipso nobilius generare; atque ita calorem non esse præcipuum agens in generatione lumbricorum, qui ad substantiæ categoriam referendi sunt; calor verò est accidens; & quidquid de sole dicatur, perpetuò forma lumbrici, vtpote forma viuentis, nobilior est forma solis, quæ tantùm est forma mixti. Hæc dubitatio in grauem illam atque prolixam, de generatione æquiuoca disputationem nos conijcit: in cuius ambagibus præstantissimi quidam philosophi integris voluminibus sese exercuerunt, ad quos lectorem remittimus, & in primis Fortunium Licetum *lib. de spontaneo viuentium ortu*. Sufficit hoc loco dicere, multorum opinionem eò deduci, vt credant multiplicia rerum semina in varijs substantijs latitare, quæ iuxta varias illarum permutationes, in lucem emergunt, prout videlicet materia per putredinem, aut aliam quamuis alterationem, ad hanc vel illam formam recipiendam magis disponitur, & semen illi dispositioni magis analogum suscitatur in actum, formamque sibi propriam in materiam introducit. Hæc sententia non valdè recedit à veteri philosophia, quæ docet formas educi è potentia materiæ. Sed hi tutius esse existimant, semina rerum in materia recondere, quæ vere sint efficientia, quam solam materiæ potentiam agnoscere, quæ nullam habent efficiendi vim, cum illa enim materiæ potentia inquirendum est aliquod efficiens, quod formas illa educat, aut potius in eam introducat.

Causa materialis lumbricorum vulgatissima est pituita dulcis, putredinem concipiens, cuius putredinis ope eam acquirit dispositionem, vt in lumbricos transmutetur, verum nullo modo necessarium putamus, vt alimenta vermibus generandis idonea in pituitam prius conuertantur. Ex ijs enim immediate, dum putrescunt, vermes generari possunt, quemadmodum videmus in carne, caseo, castaneis pomis, pyris, cerasis, alijsque innumeris fructibus vermes per putredinem produci. Ita fit in corpore nostro precipuè puerorum qui ingluuiei maximè dediti sunt, prædictis alimentis sese ingurgitant, & plerumque noua assumunt, antequam priora fuerint concocta. Hinc fit vt illa putredinem concipiant, ex qua lumbrici oriuntur.

Hoc verò tyrones aduertant, quod in praxi quotidiè obseruatur, pueros lactentes, quibus carnes exhibentur, à lumbricis maximè infestari propterea quod tenelli eorum stomachi solidum illud alimentum concoquere non possunt; ideò corrumpitur, & in lumbricos secisset. Adde quod lac citissime conficitur in ventriculo, & confectum ad intestina deturbatur; quod si carnem admixtam habeat, quæ tam citò confici non potuit; illa cum lacte simul in intestina demittitur, ibique putrescit, & in lumbricos conuertitur.

Obseruent etiam iuniores, ex lacte solo nunquam lumbricos generari; ita vt, quoties de morbo infantis alicuius ambigitur, vtrum scilicet ex lumbricis laboret, quos muliercula perpetuò accusant, omnesque morbos infantiles, ac puerilles, ad lumbricos referunt; quemadmodum omnes mulierem affectus vtero adscribuntur. Medicus certò pronuntiare possit; infantem illum, si lacte solo vescatur, neque carnem aut iusculum ex ea gustauerit, lumbricis non laborare Hoc docuit diserte Galen. *comm. aph. 26. sect. 3.* dicens in pueris lac sugentibus vermes non generari. Cuius rei ratio perspicua non est Multi dicunt in pueris lactentibus calorem non esse satis fortem ad lumbricorum generationem. Et fulcitur responsio autoritate Galeni dicentis *loco citato*, ad generationem lumbricorum requiri calorem fortem; vnde fieri dicit, vt lumbrici magis generentur in pueris adultioribus quàm in infantibus, quod docet Hipp. *Aph. prædicto*. Cui tamen doctrinæ ipse Hippocrates refragari videtur *4. de morbis*, dicens in pueris dum vtero clausi sunt, generari vermes: at illi non habent intensiorem calorem, pueris lac sugentibus. Et idem Hippocr. aliam reddit rationem cur pueri in vtero conclusi vermes generent: *quia*, inquit, *faces in ijs retinentur; postquam vero in lucem exierunt, non generant, quia in ijs amplius faces non retinentur*. Quod tamen satisfacere non videtur, siquidem in puerulis extra vterum fæces sæpe retinentur, & lumbrici tamen in ijs non proueniunt, quandiu solo lacte vtuntur. Cùm igitur prædictæ rationes solida ingenia non expleant; nouas hac in re sapientium cogitationes expectamus, & interim quid nobis videatur, paucis aperiemus, id doctiorum criterio libenter subijcientes. Dicimus igitur lac putrescens aciditatem contrahere, quæ inepta sit lumbricorum generationi; imo vero illi fortiter obsistat: acida enim omnia vermes enecare notissimum est. Hinc succus limonum ad hanc rem vtilissimus, & vsitatissimus est. Et in potu ordinario aqua spiritu vitrioli acidula reddita, in hoc affectu mirabilis est.

Inter causas materiales lumbricorum dulcis primum locum obtinere vulgo existimatur. Quod tamen dubitatione non caret, cùm vulgari axiomate sancitum sit, dulcia facile bilescere, & bilem amaritudine lumbricos enecare; cui tamen dubitationi facile est respondere, in corporibus biliosis, & caloris acrimonia præditis dulcia facile bilescere, quia vltiori coctione amaritudinem contrahunt, vt in coctione artificialis quotidie experimur. Verùm in alijs temperamentis minùs calidis dulcia non bilescunt, sed potius in pituitam conuertuntur, dum à ventriculo citiùs, quam par sit, attrahuntur ad intestina, & ita cruda, ac semicocta putrescunt, ac lumbricis generandis materiam idoneam præbent.

Sed manet adhuc difficultas de saccharo, & melle, quæ cum substantiam habeant putredini minime obnoxiam; imo vero cætera omnia, quantumuis putredini obnoxia, ab ea præseruent; non possunt ex ijs lumbrici generari. Quæ ratio cum omnino conuincat, dicimus ex saccharo & melle lumbricos non generari, cum habeant substantiam incorruptibilem; sed iam genitos excitari, ac commoueri, quia lumbrici dulcia maxime appetentes, ad mellis & sacchari occursum sese exagitant, & versus ventriculum feruntur, nec non citissimum incrementum capiunt; vnde symptomata emergunt lumbricorum consectaria.

Signa lumbricorum præsentium, & in intestinis latitantium varia sese offerre solent, non omnia quidem in omnibus; sed plura in pluribus. Frequentiora tamen & magis ordinaria sunt, oris fœtor peculiaris ad aciditatem vergens, ideo mulierculæ nostræ acidum anhelitum vocant, & deiectiones stercori bubulo similes, ac griseo colore infectæ; ita vt argillam dissolutam repræsentent. Alia signa infrequentiora sunt febres continuæ, quæ pluries in die exacerbantur ex motu vermium, cum anxietate, sudore frigido interdum & animi deliquio, nausea, vomitu & siti inexplebili. Pulsus est inæqualis, genæ alternatim rubent, aut liuescunt, oculi splendent, narium pruritus adest: dentium stridor, & interdum tremor. Tussis adest sicca, & exigua: saliua præter solitum ex ore effluit. Interdum etiam capitis grauitas & sopor, interdum deliria, interdum conuulsiones epilepticæ. Dolor in ventre plerumque affligit, morsum & erosionem repræsentans: interdum etiam venter inflatur ac distenditur, instar hydropicorum: interdum, horrifica est in somno expergiscentia, nonnulli in somno tremunt, ac surgunt, atq; iterum sopiuntur; interdum totum corpus preter rationem decrescit, & nonnunquam æger fame canina laborat, atque insatiabili: quod in lato lumbrico magis contingit, qui omnia alimenta assumpta deuorat & absumit. Præterea vermes cucurbitini, si excernantur latorum sunt indicia. Ascarides vero ex pruritu ani molesto cognoscuntur, & fæces non raro ijs conspersæ apparent.

Pro coronide, inter signa lumbricorum in corpore latentium censeri debet gingiuarum erosio, vel putredo, quod sequenti obseruatione confirmatur. Puer quidam erosione gingiuarum à longo tempore grauissime vexabatur Multa, variaque remedia tam interna, quam topica ipsi præscripta, & adhibita fuerunt, frustrà tamen omnia. Tandem vitam cum morte commutauit. Aperto corpore tanta inuenta est abundantia vermium, vt aliquibus in locis intestina erosferint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Quod ad prognosim spectat, lumbrici plures paucioribus sunt deteriores, maiores minoribus. Non raro periculosi sunt, & graues morbos accersunt, vt febrem intensam, & inordinatam, syncopem, aphoniam, delirium, epilepsiam colicam, vel caninam appetentiam.

In morborum principio vermes prodire, malum, tam

viuos,

viuos, quam mortuos, potissimum si soli, & sine stercore exeant; viui enim summam cruditatem, aut alimenti penuriam significant, mortui vero magnam putredinem, à qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi, & iam coctione apparente, cum excrementis exeuntes, salutem portendunt: ostenditur enim tum naturam excrementis dominari.

Curatio lumbricorum ad eorum expulsionem dirigenda est, cum sint toto genere præter naturam. Illa autem expulsio commodè perficietur catharticis medicamentis; quæ vermes enecant, & expellunt, tum etiam putridam materiam, ex qua generantur, euacuant.

At verò inter purgantia præstantissimum est rhab. quod etiam præsenti alui fluxui & febri conuenit. Illius tamen exhibitionem præcedere debent lumbricos enecantia, aut saltem quæ ipsos ad inferiora intestina detrudant, per os assumpta; tum quæ eosdem deorsùm euocant, per clysterem iniecta. Quorum formulæ vulgò in hunc modum se habent,

℞. Aquar. gramin. & portul. an. vnc. j. sem syrup. de limon. Vnc. j confect. de hyacinth. Drach. j. pulueris contra vermes ℈. j. Fiat potio, quæ detur statim, & paulo post clyster sequens iniiciendus est.

℞. Hord. integ. furfur. macri & rosar. rubr. an. P. j. liquirit. ras. & passul. mundat. ana Vnc. ß. coquantur ad ℔. sem. vel quartaria tria pro puerulo. In colatura dissolue sacchari rubri Vnc. j. vitellum oui n. j. Fiat clyster Potest addi cassia, vel catholicum, si magis laxare est animus.

Quibus remedijs semel aut bis vsurpatis, potio sequens propinanda est.

℞. Rhab. electi Drach. j. santali citrini scrup. sem. Infundantur in aquę graminis, aut portulacæ Vnc. ij. vel iij In expressione dissolue rhab. puluerati, & pulu. contra vermes, an. scrup. j. syrup. rosac. Vnc. j. Misce, fiat potio. Vel

℞ Rhab. puluerati & corallinæ, an. Drach. sem. plus, minus, pro ætate; aquæ gramin. vnc. ij. syrup. violac. vnc. j. Fiat potio.

Si febris magna non adest, hieræ picræ Drach. ij. plus, minus, potioni admiscenda sunt: illa enim propter amaritudinem lumbricos potenter enecat & expellit.

Si verò prædictis remedijs non cesserit affectus, ad sequentia transeundum est.

℞. Rad gram. & acetos. an. Vnc. j. fol. endiuiæ, cichorij, acetosæ, & portulacæ, an. M. j. summitatum hyperici, scordij, & centau. minor. an. P. j. corallin. Drach. ij Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolue syrup. de limonib. vnc. iii. Fiat julep. pro iij. aut iv. dosibus, bis in die sumendis.

℞. Vnguenti de arthanita Vnc. iij. mercurij crudi ʒ j. Misce, inungatur totus venter.

Deinde purgatio repetenda est, imò frequenter iteranda donec impuritati corporis sit satisfactum.

Imò verò prædicto decocto senna, agaric. rhab. &c. addi poterunt, & tunc semel tantùm in die erit exhibendum.

Rondelatus valdè probat electar. diacarth. tanquam remedium potentissimum ad vermes deijciendos, & pituitam expurgandam, ac etiam chylum corruptum, ex quibus generantur & nutriuntur vermes; tum etiam infusionem agarici in oxymelite. Quæ remedia præcipuè conuenient, si febris non adfuerit:

Quia verò sæpè non nisi magno labore, & longo tempore verminosi affectus in nonnullis pueris expugnari possunt, quamplurima remedia, eaque præstantissima, ab autoribus inuenta & vsurpata sunt, tum interna, tum externa.

Inter interna primùm recenseri debent pulueres varij, quorum formulas apud authores passim videre est.

Ad præcipuos verò sequentes referendi sunt, quorum dosis erit a scrup. j ad Drach. j. pro ætate puerorum, cum liquore idoneo.

℞. Sem. santonici, quod contra vermes vulgò vocant, vnc. sem. corallinæ Drach. iij. rasuræ cornu ceru; Drach. ij Fiat puluis. Vel

℞. Sem. contra, corallinæ, & corn. cerui, ad summam albedinem vsti, ana partes æquales. Vel

℞. Pulu. hieræ simp. ʒ. ij. sem. contra, scordii, centaur. minor. corallinæ, an. Drach. j. Fiat puluis.

℞. Rhab. & agarici, an. ʒ. i. trochisc. alhandal. scrup. i. diagryd scrup. ß. corallinæ, cornu cerui vsti, an. ʒ. ß. myrrhæ zedoar flor. tanaceti, an. scrup. i. salis absinthii & tartari, ana, Drach. ß. Fiat puluis tenuissimus.

In hisce autem pulueribus aduertendum est, vt ex calidioribus medicamentis compositi, in calidis naturis & febricitantibus, rarò & in minori dosi vsurpentur.

Mulierculæ vulgò pueris à lumbricis malè habentibus exhibere solent sem. contra saccharo incrustatum vel nudum sem. cum melle permixtum. Quod remedium præstantissimum est, siquidem lumbrici dulcium rerum auidi mel deuorant & cum melle semen quo interficiuntur.

Quia verò semen aliud valdè calidum est, temperari potest si in aceto infundantur per duas horas; postea verò cum melle cocto misceatur ad formam opiatę, quam Amatus Lusitanus prædicat, tanquàm primùm aduersus lumbricos remedium.

Cornu cerui vstum à Foresto maximè laudatur, cum passulis, aut alio quouis modo exhibitum, vt nonnulli hoc solo remedio curati sint; iis præcipuè conuenit, qui lumbricis cum alui fluxu laborant. In qua affectum complicatione commendat etiam succum plantaginis, & decoctum centinodiæ in potu exhibitum. Quibus addi possunt topica ventri admota, partim astringentia, partim lumbricos enecandi virtute prædita.

Vulgo etiam vsurpatur à mulieribus oleum commune cum vino exhibitum. Illud autem lentore suo, animalium eorum, quæ sola transpiratione viuunt, spiracula occludens, ipsa suffocat & interimit. Vinum etiam acrimonia sua, eadem interficit. At præsente febre, melius est oleum cum succo limonum, vel granatorum admiscere; vel, quod multo præstantius est, oleum amygdal. amar. cum prædictis succis vel aqua florum arantiorum.

Stocherus in Empirica sua, oleum è ligno exsiccato coryli, seu auellanæ per descensum paratum laudat, si vna, vel duæ guttæ puero exhibeantur: grandioribus vero, tres, vel quatuor cum mica panis *Immediatè*, inquit, *interficit, & educit per secessum; imò verò lumbricos & pediculos extra corpus leui contactu enecat.* Volunt autem authores peritissimi, hoc oleum è ligno corylino extractum esse oleum illud heraclinum, quo Martinus Rulandus pueros à lumbricis ferè in momento liberabat, labra & vmbilicum eodem illinendo; vt passim in illius centurijs videre est.

Nos autem experti sumus, oleum iuniperum ad guttam vnam exhibitum cum iusculo, puerulis hisce à lumbricis laborantibus multùm opitulari, modo febris absit.

At reliquis omnibus remedijs forte præstaret mercurius crudus, si eum per eos exhibere auderemus; quod tamen magnorum virorum suffragia fieri posse testantur. Quorum nonnulla in medium proferam: vt qui hoc remedii genus tentare voluerint, id minimè sine authore fecisse existimentur.

Matthiolus epist. 4. ad Stephanum Laureum, Medicum Cęsareum. *Cum, inquit, argentum viuum nulla alia lethifera facultate (vt Dioscorides inquit) interimat, quàm quod suo ingenti pondere intestina laceret: nihil sanè verendum videtur minima quantitate id posse moliri vnquam; præsertim cum sua grauitate & sphærica forma, facilè è corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, si Brassauolus, tam clarus ætatis nostræ Medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum viuum nullo incommodo, scriptum reliquit; & eo tam fœliciter vsus sit alter quidam clarissimus Medicus Patauinus, quanquàm parandi, dandique rationem minimè vnquam docere voluit. Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum vsus, vidi tamen dari sæpè illud scrupuli, vel sesquidrachmæ pondere à Goritiensibus obstetricibus, ægrè parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed fœlici semper euentu.* Hæc Matthiolus.

Fallopius *tract. de morbo gallico cap. 76. Si bibatur,* inquit, *argentum viuum, illud non facit, quod vnctum. Vidi mulieres quæ libras eius biberunt vt abortum facerent; & sine noxa. Ego exhibeo in vermibus puerorum, & nullum parit symptoma: solum necantur vermes.*

Platerus in curatione lumbricorum: *Argenti viui* inquit, *guttam vnam vel alteram vel ℈. ß. aliqui deglutiendum propo-*

nant;

nant: quod vermes, quibus maximè aduersum, citò fugat, potest- que innoxiè vt alibi etiam dictum, sumi.

Apud Fabricium Hildanum *obseru. 71. cent. 2.* in qua describitur historia cuiusdam mulieris lumbricis laborantis, à Gilberto Saraceno ad dictum Fabricium missa, sequentia habentur, post quorumdam remediorum enumerationem. *Hisce additum est ex hydrargyro præstantissimum remedium illud enim ad sesquidrachmam purum, & per certum tractum hausit, nec ab eo infestare cessarunt eum dira hæc animalia.*

Ioannes Baptista Zappata *lib. de secretis mirabilibus, c. 5.* insignes proponit historias lumbricis laborantium mercurij viui sanatorum, in quibus infinito alia remedia, tum aloe & absinthium frustrà vsurpata fuerant. Illius autem exhibendi modus duplex ab eo proponitur. Primus talis est.

℞. Arg. viui ʒ. j. pro puerulis verò ℈. j. vel ij benioini ℈. ß. aquæ vitæ rectificatæ guttas iv. vel v. Misceantur simul in mortario vitreo, cum pistillo vitreo. Postea adde conseruæ rosar. aut violar. q. s. ad incorporandum, vt fiat bolus, quem capiat æger manè per se, vel in pane hostiario. Secundus modus talis est.

℞ Sacchari valde rub. parùm, aquæ commun. guttas iij. vel iv. Misceantur in mortario vitreo ad consistentiam mellis. Deinde adde arg. viui quantitatem dictam. Incorporentur simul, addendo olei amygd. dulc. guttas vj aut vij. quæ impediant ne mercurius viuificari possit. Misceantur omnia. Tandem cum pauca conserua rosar. Fiat bolus.

Baricellus in hortulo geniali hæc habet. *Hydrargyrum, quod à multis venenum existimatur, felicissimo successu contra vermes exhibetur, tantæque certitudinis illud in Hispania reputatur; vt mulieres tenellis pueris, qui lactis vomitu laborant ad quantitatem granorum iij. in propria substantia propinare audeant. Hac autem via morbus cessare videtur frequentatis experimentis. Ego quidem viduam mulierem curaui, quæ nouem dierum spatio, vomitibus continuis ex vermibus laborauerat, & fere triduo non comederat, nec cibum retinere valuerat. Huic cum hydrargyri ℈. ij. cum tantillo cydonii mortificati propinassem, absque vlla molestia per aluum centum & plures emisit vermes, & eadem die liberata est, & solita exercuit domi & foris negotia; magna profectò parentum admiratione, cum prius debilis & emaciata esset. Alijs etiam exhibui, & bono semper euentu; domique continuò aquam habeo, in qua hydrargyrum infusum retineo, illamque puerulis pro vermibus libentissimè concedo: nec adhuc quempiam ex illo noxam accepisse expertus. Vsus est hoc remedio ad vermes necandos Matthiolus, Hora sius Augenius, & plerique alij celebres viri, qui omnes huius auxilij maximè extollunt beneficia. Datur pueris in substantia ℈. i. grandioribus ℈. ii. vel ʒ. i. Corrigitur illud & mortificatur in mortario vitreo cum sacchario rubro, idque tamdiu conteritur, vt in partes inuisibiles dissoluatur. Ne autem in pristinam formam iterum redeat, olei amygdal. dulc. guttulas binas addere oportet; & cum sacchario rosac violato, vel cydoniato ieiuno stomacho languentibus propinatur.* Hæc Baricellus.

Sanctorius *in meth. vitand. error. lib. 5. c. 11. Nisi,* inquit, *in lumbricis necandis ad valida præsidia confugiamus, vt ad aloen non lotam, vel ad mercurij ℈. s. cum aloes & terebinthinæ pauxillo, ad pilulæ perexiguæ formam recepti, nihil fit.*

Qui mercurii crudi vsum reformidant, eodem præparato vti possunt, nempè mercurio dulci, non solum ter, (vt vulgò fit) sed etiam sexies sublimato: vlteriori enim præparatione malignitas illius magis retunditur; admixtis aliquot granis diagrydii, vt citius è corpore eliminetur, simulque lumbricos, eorumque materiam expellat.

Quantitas autem illius augenda, vel minuenda est pro ratione ætatis. Exempli gratia pueris octo, aut decem annos natis ita præscribi poterit.

℞. Mercurii dulcis gr. xii diagyd. gr. vi. fiat puluis, qui detur cum pomo cocto sacchario consperso vel panatella saccharata.

Pro potu ordinario, aqua suprà laudata erit vtilissima ex hydrargyri infusione parata, vel in qua hydrargyrum per horam integram in ampulla vitrea semiplena agitatum fuerit.

Vtilis etiam est aqua in qua stannum fusum sæpe extinctum fuerit. Si verò hydrargyro vti lubeat, satiùs est aquam cum eo parum ebullire: sic enim efficacior redditur.

Non minoris forte est efficaciæ aqua fontis, cum spiritus vitrioli aut sulphuris guttis aliquot acidula reddita: sunt enim acetositates illæ specifica materia qua moriuntur vermes, Aqua vero, pro vt puer est grandior, magis vel minus acida est efficienda.

Vulgò autem vsurpatur pro potu ordinario, decoctum graminis, aut coriandri præpar. cum syrupo limonum, aut granatorum mixtum. Vel decocto graminis saccharum cum aceti tantillo admisceri poterit.

Dum prædicta remedia vsurpantur, clysteres toto morbi decursu frequenter iniiciendi sunt; primum attrahentes lumbricos, ex dulcibus compositi, vt ab initio dictum est. Qui non solum ex decocto liquiritiæ, passularum, & ficuum parari possunt; sed etiam ex iusculo pulli admixto sacchario & melle rosaceo, vel ex lacte si febris abfuerit; alioqui facilè corrumpitur.

At si lumbricos in crassis iam intestinis esse coniiciamus, quia tunc vix amplius in tenuia possunt ascendere, medicamenta illos enecantia per clysterem infundere possumus in hunc modum composita.

℞. Rad. gram. vnc i. fol. betæ, malu mercurial. & portul. ana M. ß. corallinæ P. i. coriandri præpar. & sem. contra, ana Drach. ij. In ℔. ii. aquæ fiet decoctio. In colaturæ ℔. i. dissolue olei rosac. vnc. ii. cassiæ recenter extractæ ʒ. vi. hieræ picræ ʒ ii. mellis violacei ℥. i. Fiat clyster.

Si fortiorem desideres.

℞. Rad. gentian. vnc. i. absinth. vulgaris, & abrotoni, ana M. i. centaur. min. M. sem. lupinor. vnc. ß. sem. contra Drach. ii. Fiat decoctio. In colaturæ q. s. dissolue olei absinthii vnc. i. sem. salis Drach. i. sem. Fiat clyster, qui iterandus est, & in posteriori, vt vermes enecati educantur, dissolue benedictæ laxatiuæ, & hieræ picræ, an. Drach. ii. vel vnc. sem.

Si præsens sit alui fluxus, clyster sequens iniiciendus est.

℞ Rad. tormentillæ, & aristol. rotund. an. ℥. i ß. cortic. granat. & myrobalan. ana ℥. i. lentium P. i. baccarum myrti ʒ. i. rosar. rubr. P. i Fiat decoctio. In colatura dissolue olei menthæ, vel absinthii ℥. i. Fiat clyster.

Exteriùs verò ventri admoueri solent topica varia, non solùm anteà proposita, sed etiam sequentia.

℞ Rad. gentian ℥. i. rad. aristoloch ʒ. vj. cortic. arantior. ℥ i. colocynthid. ʒ. i. cornu cerui vsti ʒ. ii. croci ʒ. ß. Fiat puluis, qui subigatur cum oleo de absinthio, vel amygd. amar. & addita cera fiat vnguentum.

Item oleum simplex cum pulpa colocinthid. decoctum efficacissimum est.

Item oleum de absinthio & hyperico, toti ventri manè & serò admouendum.

℞ Ol. absinthii, menthæ, & amygd. amar. ana ℥. ß. succi absinthii, rutæ, ana ℥. ii. tormentillæ, dictamni albi zedoar. ana ʒ. ß. fellis bubuli ʒiii. aloe ℈. i. Pulueriséntur, & cum modica cera fiat vnguentum. vel

℞. Colocynthid. Drach. vi. Terantur, & cum felle bouis & vino imponantur vmbilico. Quo remedio & vermes interficiuntur, & venter soluitur.

Myrrhæ ʒ. vii mastich. ℥. viii. aloes hepat. ℥. xviii. sal. com. ℔ i. Contusa omnia destillentur per retortam lento igne & magna diligentia: exibit primò aqua, deindè oleum: Quo si illinatur infantium vmbilicus, omnem putredinem corrigit, quæ in eorum mesenterio restagnat.

Cataplasma etiam in hunc modum concinnari poterit.

℞ Farinæ lupinor. ℥. ii. myrrhæ, aloes, ana ʒ. ii. fellis bouis quantum satis, olei de absinthio. ℥. ii Fiat cataplasma ventri admouendum.

Si alui fluxus diutius perdurauerit, cataplasma sequens admoueri poterit.

℞. Ol. cydonior. & absinthii ana ℥. i. succi portulacæ cum aceto extracti vnc. i. sem. farinæ lentium. vnc. i. farinæ lupinor. vnc. sem. coralli rubr. cornu ceru. vsti, ana ʒ. iii. Incorporentur simul, & cum pauca terebinthina fiant ad formam cataplasmatis.

Ex sola hiera picra cataplasma conflatum efficacissimum est.

Fotus etiam interdùm adhiberi possunt, quando magna ven-

ventris inflatio & tensio apparet, in hunc modum compositi,

℞. Fol. absinthij, abrotoni, tanaceti, scordij, maluæ, & violariæ, ana M. j. lupinor contusor. Vnc. sem. centaur. P. j. Coquantur in aqua & aceto. Foueatur totus venter calidè frequenter.

Denique ad latos lumbricos, & ascarides, clyster ex amaris compositus erit vtilissimus. Cui addi debent purgantia toties repetita, donec corporis impuritas, ex qua illi generantur extirpata fuerit.

CAPVT X.

De hæmorrhoidum fluxu immodico.

Licèt morderatus hæmorrhoidum fluxus salutaris sit, & à multis morbis, ijsque grauissimis hominem præseruare, ac liberare soleat, quemadmodum docuit Hipp. in Epidemijs, & Aphorismis, nempè pleuritide, peripneumonia, nephritide, mania, melancholia, alijsque innumeris. Immoderatus tamen periculosissimus est, aliosque morbos perniciosos inducit, nempe totius corporis imbecillitatem omnium viscerum refrigerationem, & præsertim hæpatis, atrophiam, cachexiam, & hydropem propter caloris natiui deperditionem, effuso vitæ thesauro, & totius corporis fomento.

Ille autem fluxus immodicus easdem habet causas, quæ alia sanguinis profluuia excitare solent; sanguinem nimirùm quantitate, vel qualitate peccantem. Dum quantitate peccat, & magna copia ad venas hæmorrhoidales defertur, eas impensè dilatat, & oscula illarum aperit, quod quidem fit tunc temporis robore facultatis expultricis: sed nimia interdum copia sanguis ad eas venas propulsus, retentricem opprimit, vnde fit, vt illa in officio suo deficiente, fluxus fiat immodicus, qui artis ministerio cohibendus est. Dum verò sanguis qualitate peccat, acrimonia, vel tenuitate nimia facultatem irritat expultricem, quæ non solùm inutilem, sed etiam vtilem sanguinem per illas venas excernit. Sanguis autem hujusmodi fluxum immodicum efficiens acrior redditur ex permistione bilis, aut seri acriores.

Cognoscitur immodicus hæmorrhoidum fluxus ex viribus prostratis, & imbecillitate, quam æger percipit, & ex diuturnitate fluxus, ac copia sanguinis excreti; tum etiam fœdo totius corporis colore ad citrinum vergente, vt ægri ictero laborare videantur.

Si à sanguinis quantitate prodeat affectus; præcessere causæ sanguinem multiplicantes, & patientes in principio leuiter fuerunt, alacrioresque fiunt; postmodùm verò perseuerante fluxu, debilitantur, ac vires eorum maximè deijciuntur.

Si verò à sanguinis acrimonia, vel tenuitate nimia fluxus immodicus oriatur; causæ bilem generantes aut serum acre multiplicantes præcesserunt; temperamentum corporis adest biliosum, & exustum; sanguis magno impetu effunditur, & effusus admodùm rubicundus, rutilus, ac veluti flammeus apparet; cum alias, si sola quantitate peccet, subniger & melancholicus esse soleat.

Prognosis ex prædictis sufficienter colligitur, cùm graues affectus, qui fluxum hæmorrhoidum immodicum consequuntur, enumerauimus.

Ad curationem, sanguis immodicè fluens cohibendus, aut saltem moderandus est; quod fiet reuellentibus deriuantibus, incrassantibus, & astringentibus remedijs.

Ac primùm phlebotomia in omni sanguinis profluuio reuulsorium est remedium. Ideò in profluuio hæmorrhoidum sanguis ex vena brachij erit detrahendus; maiori quidem copia, si plenitudinis quædam signa appareant, & nondùm maxima sanguinis quantitas per hæmorrhoidas effluxerit. Alioqui in exigua quantitate, & partitis vicibus tantum erit detrahendus.

Sanguinem etiam per dictas venas effluentem reuellunt frictiones, & ligaturæ partium superiorum: tum cucurbitulæ, scapulis, mammis, & hypocondrijs admotæ, quæ ad majorem reuulsionem in scapulis scarificari poterunt; in omnibus autem locis prædictis plures, & frequenter erunt admouendæ.

Purgatio etiam blanda humores biliosos sanguini impetum conciliantes ad intestina deriuat; eaque fieri debet expurgantibus astringendi vi præditis, vt rhabarbaro, myrobalanis, & tamarindi, qualis ad vomitum sanguinis fuit proposita. Docetque Mercurialis tamarindos, præcipuè, ad compescendum huiusmodi sanguinem fluentem, miram quandam potestatem habere, tam decoctos, quàm in substantia vsurpatos. Imò pruna hostratia acidula, quæ aliquo tamarindos æmulantur, frequenter esitata ante alios cibos, huic rei etiam conducere. Illorum præterea vsus erit conuenientissimus, vt aluus laxa seruetur; ac si non suffecerint, alia etiam addenda erunt, quæ ad alui astrictionem fuerunt proposita; quandoquidem vsu medicamentorum astringentium aluus constipatur, & in conatu, qui ad fæces duriores expellendas necessarius est, hæmorrhoides magis aperiuntur, ac copiosum sanguinem effundunt.

Postmodùm ad ea remedia veniendum est, quæ sanguinem incrassant, & venas laxiores constringunt; qualia sunt ea, quæ ad sanguinis vomitum, & sanguinis sputum, in formam iulepi, pulueri, opiatæ, aliorumque suprà proposita sunt. Deueniendum etiam ad narcotica, vt ibidem dictum est, si maxima necessitas postulauerit.

Ac præter illa remedia, valdè laudantur ab auctoribus pilulæ de bdellio; quas tamen reijcit Rondeletius; propterea quod verò de bdellio Pharmacopœi careant, & illius loco myrrham vsurpent, quæ sanguinis fluxum promouet. Verum huic obsistit Solenander, illiusque experientię propriam opponit, asserens se in vsu harum pilularum, vt sunt præscriptæ, atque cum vsitato bdellio compositæ, effectum quem promittunt, tam euidentem comprehendisse, vt de compositione dubitare vix queat. Nisi quis putet ab adiectis siccantibus & astringentibus, hoc qualecumque quod recipiunt myrrhæ, obtusum superatùmque esse. His addere possumus, Bauderonium in Pharmacopęa, aliosq; recentiores asserere, verum hodiè bdellium, Dioscoridis descriptioni conueniens, ex Iudæa nobis afferri, & à myrrha non difficilè distingui. Illarum autem pilularum vsus talis esse poterit.

℞. Pilular. de bdellio ℨ. j. trochisc. de carabe, & de terra sigillata, ana ℈. j. Cum mucilag. sem. cydonior. extracta cum aqua rosacea, fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. j. bis in die, ante pranditum & cœnam.

Topica remedia eodem tempore vsurpanda sunt, in varias formulas redacta.

Fotus ex verbasci, seu tapsi barbati decocto in aqua ferrata, vel vino astringente paratus conuenientissimus est: hęc siquidem planta hæmorrhoidum fluori, & dolori appropriata est. In vsu verò fomenti diligenter obseruandum, vt frigide vel saltem temperate admoueatur.

Magis composita decoctio in hunc modum præscribi potest.

℞. Radicis bistortæ ℔. ß. folior. plantaginis, verbasci, summitatum rubi, & quercus, ana M. ij. ß granorum sumachi, balaustior. gallar. viridium, & malicorij an. M. j. myrtillor. ℥. sem. rosar. rubrar. P. ij. aluminis ℥ j. Coquantur in tribus partibus aquæ ferratæ, & vna vini rubri austeri pro fotu.

Martinus Rulandus fomentum laudat ex duobus sacculis, alternatim calide admotis, ex rubro panno conflatis, & glandibus contusis, ac quercus folijs repletis, & in forti aceto multum decoctis, quibus ocyus fluxus consistit.

Ex decoctis superioribus, aucta dosi simplicium, potest fieri insessus, quo vtatur æger subfrigidè, vt de fomento dictum est.

Vnguentum comitissæ ad fluxum cohibendum vtilissimum est, eoq; inungi debet dorsum & hæmorrhoides, vel in rem præsentem tale componi poterit.

℞. Ol. rosat. omphacini, & myrtillorum, an. ℥ ij. succi plantaginis & tapsi barbati, an. ℥. j. sem. aceti vini rubri vnc. j. Bulliant ad succorum consumptionem, deinde adde boli armenæ, sanguinis draconis, thuris, & scoriæ ferri subtilissimè puluerat. an. ℨ. j. ceræ q. s. Fiat vnguentum.

Rondeletius magis probat vnguenta quæ sine oleis parantur, quia magis astringunt, eaq; in hunc modum parat,

℞. Suc-

℞. Succi plantag. bursæ pastoris, & tapsi barbati, an. vnc. ij, syrup. acetosi simplicis vnc. iij Coquantur simul leuiter. Postea misce sanguinis draconis vnc. j. boli armenæ, terræ sigillatæ, & radicis bistorti subtilissimè puluerat an. ʒ. j. sem. cerussæ lotæ ℥. ij Misceantur ad formam linimenti.

Si hæmorrhoides sint exulceratæ, sequens parari poterit.

℞. Olei rosae. Vnc. ij. thuris & aloes, an ʒ j sarcocollę, sanguinis draconis, boli armen. an. ʒ sem. spodij, carabes, an. ℈. i. amyli ʒ iij. succi plantag. Vnc. j Fiat vnguentum.

Pinguedo anguillæ, quæ dum torretur exudat, vnguentis addita, proprietate quadam agens illa efficaciora reddit.

Cataplasma etiam dictis partibus vtiliter admouetur, in hunc modum compositum.

℞. Boli armenæ, aloes, mastiches, thuris, sanguinis draconis, an ʒ. sem. oss. myrobalan. indorum, & gallarum, ana ʒ. j. Subigantur cum albumine oui & succo plantag. fiat cataplasma.

Vel pili leporis combusti, & tela aranearum minutissima; misceantur cum albumine oui, & fiat cataplasma, quod ipsi venæ apertæ, si appareat, vtiliter admouebitur, aut in podicem blandè inferetur.

Suppositoria huic vsui sunt valde idonea, quia penitiùs in partem demittuntur. Horum autem forma talis est.

℞. Colophoniæ, thuris, ana ℈. iij. boli armenæ vnc. sem. cerusæ, plumbi vsti, an. ʒ. j. acaciæ ʒ. sem. Subtilissimè trita excipiantur seuo hircino pro formandis suppositoriis.

Iniectiones per syringam in anum fiunt, ex succo plantaginis, alijsue supradictis ad fotum propositis. Sanguis cuiuslibet animalis recenter extractus, & adhuc feruidus iniectus, mirabiliter sanguinem ex aluo profluentem cohibet.

Pulmo arietis adhuc calens & cruentus, podici subiectus, magnam in sistendo sanguine habet efficaciam.

Suffitus etiam in eundem finem vtiliter vsurpantur, ex decoctis fotuum prædictorum parati. Quibus etiam addi possunt, qui in dysenteriæ curatione fuerunt propositi. Tum etiam sequens.

℞. Thuris, aloes, masticbes, rosar. rubr. myrtillor. & absinthij, an. ʒ sem. trochisc. de carabe ʒ. j. Fiat puluis crassior, carbonibus inijciendus. Cuius recipiendus est in cathedra perforata per infundibulum amplum, cuius angusto orificio aptetur tubulus ex ligno, vel argento, in anum demissus.

Suffitus ex decocto tapsi barbati omnium ferè vtilissimus est.

Si venæ ipsi fluenti remedia applicari possunt, reliquis præferenda sunt. Ideoque vt illa apparere possit, æger supra mensam collocatus podicem exprimere debet, quasi deiicere velit, donec conspicua sit; adhibito insuper, si opus fuerit instrumento ad eum nonnihil inuertendum. Tuncque venæ cataplasma prædictum, ex telis aranearum & pilis leporinis, vel alia remedia validissimè siccantia adhibenda sunt: vel bolus armena, alumen, aut vitriolum vstum. Oleo etiã vitrioli venam tangere efficax est remedium, vel in extremo periculo aqua forti appellata.

Quibus non conferentibus, Hipp. *lib. de victus ratione in acutis, & lib. de Hæmorrhoidibus*, deligationem, sectionem, & vstionem hæmorrhoidum proponit, vnica seruata; quæ tamen operatio, tanquam laboriosissima & valde periculosa, nostris temporibus obsoleuit. Quamquam Massaria hanc semel operationem se vidisse referat, cum historiam proponere erit vtilissimum: siquidem ex ea operandi modus, eiusque euentus apertè docetur. Ea autem talis est. *Federicus Corsicus Vincentinus laborauerat primum dolore, deinde immoderata fluxione hæmorrhoidum. Et cum ille multa præsidia expertus fuisset frustra, tandem Patauium se contulit, Vbi Medici communi consensu statuerunt, sanguinem esse cohibendum. Sed cum ille varia præsidia, tum interna, tum externa ab iis viris proposita frustra expertus fuisset; vno verbo, cum nullum suis malis remedium inuenires, statuit hanc manus operationem experiri. Cum autem apud nos nullus esset chirurgus idoneus, aduocato chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur, Fabricio, hæmorrhoides incisæ, ligatæ, & combustæ fuerunt. Summa autem huius administrationis est huiusmodi. Hominem primum accommodatè vinciunt, vt nullo modo possit dimoueri. Deinde extrema capita hæmorrhoidum, quotquot illa fuerũt, ab intestino excarnant leuiter, & separant tum propria quadam acu forti adducta filo ferè ad extremum tota perforant, & strictè obuinciunt, consuuntque. Hoc pacto, demum forcipe amputata venarum portiuncula, quæ ex sutura super est, ignito ferro eam comburunt. Opus sanè est dolorificum, & fastidiosum à ligatura, sectione, & vstione Federico febris, atque insignis dolor superuenere. Sed nonnulla sua præsidia adhibente chirurgo, ille paucis diebus, & à febre, & à dolore, & sanguinis fluxione, non sine multorum admiratione, liberatus integram suam sanitatem visus est recuperasse. Verum tamen non est prætermittendum, cum ille sibi nimium fideret, neque solum prætermisisset sectionem venæ, & purgationem, vt necessarium fuerat; sed & nullam probam viuendi rationem seruasset, proximo anno febre pestilenti correptus obiit. Vnde obseruandum venit diligenter Hippocratis præceptum Aph. 12. sect. sexta, vt vna hæmorrhois aperta seruetur. Nisi, vt docet Aetius, maluerit æger, quæ à suppressione imminent pericula, victu frugali, exercitio, venæ sectione, & purgatione cohibere.*

In ordinaria autem curatione, quæ per medicamenta fit, hepatis & lienis ratio habenda est, cùm venę mesaraicæ visceribus hisce inserantur, præsertim si hæc calidiora sint, aut debiliora. Ideòque non inutiliter epithemata, atq; vnguenta refrigerantia & roborantia applicantur; qualia in fluxu hepatico fuerunt proposita, & fusius in earum partium calida intemperie, & inflammatione describentur. Aliquando etiam obstructiones viscerum, & venarum mesaraicarum huic malo dant originem. Quæ omninò soluendæ sunt, vt æger ab hoc affectu liberetur. Et nos aliquando fluxum hunc contumacem, pilulis ex chalybe, in hepatis obstructione descriptis, prorsus sustulimus.

Toto autem curationis tempore vtatur æger pro potu ordinario aqua ferrata, vel decocto millefolij.

Eodem tempore, præ ceteris omnibus, summa cura sanguinis vitium emendandum est, quod primaria huius fluxus causa esse videatur. Ideò si acer & biliosus fuerit, infuso rhei & tam arindorum sæpe repetito corrigendus est. Si calidus & tenuis, incrassantibus & refrigerantibus. Si aqueus, desiccantibus. Si multus, victu tenui. Nam frustrà de sistendo fluore consilium suscipitur, nisi mali origo prius tollatur. Quod abunde obseruauit Solenander *cons. 22. sect. 4.* sequenti historia *Memini* (inquit) *me Annam, ex Ducibus Cliuensium pugnatam, grauissimo hæmorrhoidum, dexterioque fluxu curantem, magna diligentia, summoque nisu, quia viderem viribus labefactis, spiritibusque dissolutis summum discrimen imminere, profluuium obfirmasse. Verum cum illa inde primo die recreata sequentibus mirificè grauari, & circa præcordia tumere atque inflari inciperet reuocatus sexto die, apertus venis reclusis profluuium rursus moui. Neque potui securè & tutò stringere prius, quàm corpori, lenibus vacuationibus, hepatique necessario aliis alterantibus atque roborantibus prospexissem.*

Curato tandem hæmorrhoidum fluxu, de præcautione cogitandum est ne iterum redeat. Quod fiet victus ratione conuenienti, phlebotomia bis aut ter in anno vsurpata, purgatione vsuali ex syrupo magistrali, aut alio medicamento, cum caustico tibię admoto, aliisque huiusmodi, quæ varianda sunt, iuxta varias corporum dispositiones. Pręterea aquæ minerales vitriolatæ, aluminosæ, & ferratæ erunt conuenientissimæ. Fonseca commendat ad præcautionem huius affectus decoctum lentisci, vel eiusdem infusionem in vino, paratam hoc modo.

℞. Rasuræ lentisci ℥. ij. Infundantur in libris xij. vini per 24. horas in loco tepido. Deinde colentur, & de hoc vino bibat pro potu ordinario per mensem integrum. Habet enim vires sistendi hæmorrhoides, tum etiam ventriculum roborandi.

CAPVT XI.

De dolore hæmorrhoidum.

VEnæ hæmorrhoidales in recti intestini extremitatem, & anum desinentes sæpe tumore afficiuntur, ex quo grauissimus dolor non raro excitari solet.

Fit autem ille tumor ex eadem causa, quæ fluxum hæmorrhoidum excitare potest; sanguine videlicet quantita-

te,

te, vel qualitate peccante; qui si viam non inueniat, & venarum illarum extremitates aperire nequeat, in iisdem congeritur, easque replendo tumorem efficit cum inflammatione; & dolore, qui acerbitate sua omnes intensiones curatiuas ad se trahit. Causa autem præcipua, cur sanguis ex illis venis effluere nequeat, est eiusdem crassities, quippe qui melancholicus est: dicuntur enim vulgò hæmorrhoidales venæ, præcipuè, humorem melancholicum à liene excipere, & interdum expurgare.

Multæ proponuntur ab authoribus hæmorrhoidum differentiæ, à magnitudine, numero, figura, & loco desumptæ: vnde aliæ magnæ, aliæ paruæ; aliæ plures; aliæ pauciores; aliæ vuis, moris, verrucis, aut vesicis similes, vnde vuales, morales, verrucales, aut vesicales nominantur: aliæ denique internæ, vel externæ dici consueuerunt.

Ex his diagnosis facilè elicitur. Siquidem ex tumore in ani extremitatibus apparente, eiusdemque magnitudine, colore & consistentia, variæ illius differentiæ cognoscuntur. Prætereà tamen ab aliis affectibus distinguendæ sunt, qui ano accidere consueuerunt, quales sunt, rhagades, condylomata, thymi, fici, aliique.

Rhagades sunt vlcera quædam in fissuras diducta, quæ iis ferè similes sunt, quæ in manibus, labiisà vehementi frigore excitantur. Nullam habent cum hæmorrhoidibus similitudinem; sed eas cum subsequentibus paucis exponimus, vt omnes affectus anum obsidentes cum hæmorrhoidibus innotescant, licèt illi ad morbos externos propriè referendi sint.

Condylomata sunt tumores quidam pelliculæ ani. quæ quum natura sua rugosa sit, si ad eam confluentibus humoribus, ruga aliqua intumescat, affectio illa dicitur condyloma. Distinguitur ab hæmorrhoide, quoniam hęc maior est, nigra, & rotunda, venam aliquam occupans, cum illa sit oblonga, concolor; & venas non attingeos.

Thymi sunt tubercula carnosa, quæ non modo in ano, sed etiam in pudendo virili, ac muliebri solent exoriri, verrucæ consimilia, & florum thymi formam referentia, vnde nomen sortita sunt. Parui sunt huiusmodi tumores, colore candido, vel subrubro, & doloris expertes; cum hęmorrhoides sint maiores, nigriores, & vtplurimum dolorosæ.

Fici sunt etiam tubercula carnosa: sed magnitudine thymos superantia; tum etiam liuida, & dolorosa; ideò hæmorrhoidibus similiora sunt: sed ab iis distinguūtur, quod carnosa omninò sunt; hęmorrhoides verò venarū extrema dilatata, & sanguine turgida repræsentant. Adde quod fici plerūque vlcerantur, & malignitatem quandam præ se ferunt, quæ tanta interdum est, vt ad cancri naturum accedat.

Huiusmodi ficis finitimæ sunt carunculæ illæ, quæ ano subcrescere solent, cristarum nomine donatæ, in Italia familiares, apud nos verò infrequentes; quandoquidem ex impuro, & præpostero concubitu solent exoriri; pullorum Gallinaceorum cristas referunt, vnde nomen sortiuntur; Quum nullam cum hæmorrhoidibus habeant similitudinem distinctione non indigent. Hoc saltem pro coronide dicendum, prædictos omnes affectus ano innatescentes sola chirurgia sanari, vt peculiaris eorum Therapia proponenda non sit.

Quod ad prognosim tumentium hæmorrhoidum spectat: illę vtplurimum periculosę non sunt; aliquando tamen adeò grauem inflammationem concipiunt vt gangrænæ periculum immineat, aut saltem prę doloris acerbitate, ægrotantem vehementer excruciant.

Hæmorrhoides si suppurentur, aut exculerentur, fistulam sępe in ano relinquunt, eamque vtplurimum incurabilem, propter partis mollitiem, & summam humiditatem, quæ vlceris exficcationem difficillimè patitur.

Ad huius curationem primò sanguis detrahendus est, ex venis brachii, vt fiat reuulsio à parte affecta. Qua sufficienter celebrata, deriuationis gratia vena malleoli etiam aperienda est.

Cucurbitulis etiam idem beneficium consequimur, admotis hypochondriis ad reuellendum, coxis verò ad deriuandum.

Purgantia potentiora in hoc affectu non conueniunt, quia humorem ad partem attrahunt, & tumorem irritant. Attamen aluus continuò emollienda est, quia dura excrementa & cum aliquo conatu emissa, dolorem exasperant. Ad alui autem lenitionem infusum cassiæ, manè & serò exhibitum, maximè conueniet, in hunc modum paratum.

℞. Foliot. lactucæ, buglossi, & summitat. maluæ, an. M. ſj. liquiritiæ ral. & passul. mundatar. an. ℥. ß. Folior. buglossi, botragin. & violariæ, an. P. Coquantur ad ℥. viij. In colatura infunde cassiæ recenter extractæ ℥. j. Colentur & clarificentur, addendo postmodum syrup. viol. ℥. j Capiat bis in die, vt dictum est.

Interdum etiam ad humoris acrimoniam demulcendam emulsiones quatuor seminum frigidorum, cum prædicto decocto extractæ, exhiberi poterunt.

Interim topica varia parti admouenda sunt ad dolorem leniendum, inflammationem auferendam, & tumorem discutiendum. Oleum amygdalarum dolcium recenter extractum, parti dolenti admotum, dolorem demulcet. Idque multò efficaciùs prestant olea ex nucleis malorum persicorum, vel ex seminibus cucurbitæ, papaueris & hyoscyami.

Præ cæteris autem efficacissimum est oleū buxi, est enim narcoticum. Et sicuti dentium dolores quosuis ad miraculum sedat, ita & reliquos dolores, ac presertim hunc hæmorrhoidalem mitigat, si illius gutta vna supra hemorrhoides apponatur cum stylo gossipio inuoluto aut si cum ol. seminis lini misceatur, ea proportione, vt prædicti olei ℥. ß. olei buxi ℈ j. recipiat.

Quercetanus valdè commendat oleum nucum expressum, in quo millepedes, seu aselli bullierint. In oleo communi coque dulci, possunt etiam aselli decoqui, & dolorem mirabiliter sedant.

Oleum ouorum simplex, vel in mortario plumbeo agitatum ad idem est efficax.

Linimenta & vnguenta ad eundem vsum varia præscribi possunt. Quorum alia dolorem tantum leniunt; alia tumorem etiam discutiunt & exficcant, alia vlceratis hemorrhoidibus medentur. Eaque cum linteis, lana, aut gossipio parti admouenda sunt.

℞. Vitellum oui num. j. olei rosac. vel violac. q. s. Fiat linimentum Cui si vnguentum, populeum addatur, efficacius erit ad dolorem sedandum; tum etiam in dolore acerbiori opii grana aliquot admisceri poterunt. Vel

℞. Axungiæ gallinæ Vnc. sem. pulpę pomi cocti. sub cineribus ℥. j. croci orientali ℈. sem. vnguent. popul. vnc. sem. vitellum oui n j. Fiat linimentum vel

℞. Olei violac. vnc. ij. vnguenti populei vnc. ß. Cum ouo integro fiat vnguentum. Vel album oui, cum lacte muliebri agitatum parti admoueatur cum pannis lienis hoc liquore imbutis. Vel

℞. Mucilag. sem. psyllii Vnc. ij. olei violac. vnc. iii. Fiat linimentum: vel

℞. Mucilag. semin. psyllii & fenugr. extract. cum vino, an. ʒ. ii. butyri recentis vnc iii. seu hoedini. vnc. i. Agitentur simul in mortario plumbeo. Fiat linimentum.

Vel butyrum solum in mortario plumbeo ductum ad solem donec nigrescat, est egregium remedium.

Pomata etiam recens parti admota, est valde anodyna. Vel

℞. Succi portulacæ & mellis, an. vnc. iv. Misceantur in mortario plumbeo ad formam linimenti. vel

℞. Vnguenti rosac. vnc. ii. mercurii crudi ℈. ii. Misce, fiat linimentum. Vel

℞ Diachyli albi cum oleo chamæmel. mollificati vnc. ii. croci ℈. i. opii gr. iii Fiant vnguentum.

Horstius plurimum commendat linimentum ex linaria herba cum floribus, cocta cum adipe porcino. Cui expresso, & parumper refrigerato vitellum oui permiscet, idque cum lana vel gossipio dolenti parti applicat. Dicitque hoc linimentum eiusmodi dolores ad miraculum vsque confestim sistere, seq; illud accepisse à Ioanne Vvolsio, celeberrimo in Hassia Medico, qui Principi suo Hassiæ Landgrauio, tanquam secretum eximium, reuelare noluit, donec ipsi annuatim bouem saginatum promitteret.

Ad tumorem discutiendum simul & dolorem leniendū sequentia linimenta vtiliter vsurpari poterunt.

Porrorum radices, sub prunis cum stupis madefactis decoctæ,

coctæ,

coctæ, & cum butyro pistatæ dolorem, & tumorem auferunt. Idem præstat cepe rubrum, cum pulpa lilij decoctum, & cum oleo myrtino pistatum & subactum. Vel

℞. Ol. nucl. persicor. & olei amygd. amarar. ana Vnc. ij. styracis liquidæ, & bdellij, an. ℈. ij. Omnia dissoluta in oleo incorporentur in mortario; fiat linimentum.

Balsamum sulphuris ex floribus sulphuris, & spiritu terebinthinæ paratum, præstantissimum est ad dolorem sedandum, & tumorem discutiendum: tum etiam vlcera earum partium mundificat, & detergit. Idq; potentiùs, si loco spiritus terebinthinæ, oleum hyperici & ouorum substituantur. Tum etiam in tumentibus & valdè inflammatis hæmorrhoidibus, loco prædicti spiritus oleum rosaceum, aut violaceum subrogari poterit.

Cataplasma etiam ad eosdem vsus commodè vsurpantur, ex quibus vulgatissimum est, ad omnes dolores ex inflammatione demulcẽdos, cataplasma de mica panis, compositum ex medulla panis albi in lacte decocti, addendo oleum rosaceum, & vitellos ouorum.

Aqua pendens commendat cataplasma ex plantagine, parietaria, & malua in aqua coctis; & cum oleo rosaceo decoctis & subactis; interdum, cum magis exsiccare est animus, farinam hordei & milij admiscet. Si verò dolor vrgeat, lac omne adijcitur. Idem etiam laudat cataplasma ex radicibus porrorum, in oleo communi, aut myrtino coctis, tum etiam ex scrofularia in aqua decocta.

Folia sambuci viridis coquantur ad putrilaginem in aqua communi. Postea extendantur super pannum magnitudine volæ manus applicentur calidè, ægro prono existente; prius tamen parte affecta oleo communi illita. Renouetur sæpè applicatio, & continuetur per multas horas. Ante applicationem foueatur pars decocto eorundem foliorum.

Eadem folia sambuci contusa, & frigidè admota, tertia applicatione dolorem sedant.

Portulaca etiam contusa, & admota, dolorem sedat, tumorem imminuit, vlcera consolidat, & excrescentias carneas absumit.

Cepa alba sub cineribus cocta, & cum butyro recenti subacta instar cataplasmatis, dolorem sedat, & tumorem discutit.

Fotus admouentur eidem parti, ad dolorem sedandum, ex decocto tapsi barbati, maluæ, bismaluæ, parietariæ, seminis lini fœnugræc. althææ, flor Chamæm. & anethi, in lacte parato. Vel lactis defectu, idem decoctum parari potest in hydrelæo, vel iusculo intestinorum veruecis.

Insessus ex eodem decocto, aucta quantitate simplicium, parari potest.

Aqua frigida sola pro fotu vtilissima. Insessus in eadem præstans, hyeme sit tepida.

Fotus etiam vtilissimus fit ex aqua rosarum, in qua sal saturni dissolutum fuerit, præsertim si pars admodùm inflammata fuerit.

Ad tumorem discutiendum conuenit fotus ex alumine in vino rubro decocto.

Polypodium quercinum, & hypericum coquantur in æquis partibus aquæ, & vini, & prono corpore decoctio instilletur in hæmorrhoides guttatim ex spongia expressa. Hæmorrhoides sensibiliter detumescunt.

Ad idem conferunt aquæ thermales, pro fotu cum spongijs admotæ, vel insessus in ijsdem calidiusculè.

Aqua pendens admouet spongiam, ex aqua calcis expressam, & supra partem alligat.

Suffitus ex decocto supradicto dum feruet, exceptus, vel ex paucioribus, aut solo tapso barbato in lacte cocto cum tritico secalino, dolorem quoque compescit. Vel

℞. Semperuiui mai. M. ij. Decoquantur in vino albo, & fumum excipiat æger in sella perforata.

Ad hæmorrhoides absumendas & exsiccandas conueniet suffumigium ex pulueribus lolij, tapsi barbati, scrofulariæ, super pronas coniectis. At efficacius fiet suffumigium, si sulphure simul vtatur. Imò verò ex sulphure solo suffumigium paratur, & per tubulum exceptum hæmorrhoides cæcas, & latentes potenter exsiccat. Suffitus ex lapide pyrite in aceto extincto optimus ad hæmorrhoides absumendas.

Ad easdem hæmorrhoides cæcas & latentes, mirum in modum confert iniectio sequens, frequenter vsurpata.

℞. Succi & plantaginis & olei violac. an. ℥. iv. balsami naturalis vnc. sem. Misce, fiat iniectione in anum.

Amatus Lusitanus *curatione 9. centur. 2.* suppositorium sequens hisce verbis prædicat *Romana quæ ad pontem sancti Angeli habitat, cum vteri procidentiam pateretur, de dolore hæmorrhoidum querebatur. At cum illi multa, & selecta medicamenta admota essent, quibus non iuuabatur, ad balanum ex seuo hircino cum opio confectum confugimus quo dolor euanuit; nec postea rediit. At posteà calidis roborantibus, locum, prout post admota stupefacientia fieri solet, fouimus.*

Idem Amatus *curatione 6. centur. 3.* sequens topicum commendat, his verbis. *Reuerendissimus ille, qui ab hæmorrhoidum dolore grauiter cruciabatur, post varia & multa à medicis tentata præsidia, hoc remedio à nobis præsentato vsus fuit; & breui ab illo infestissimo dolore liber euasit. Habet autem remedium sic.*

℞. *Arantium pomum, & id cultro excaua, in quo oleum rosaceum, & pseudonardi, lauendulæ dictæ, semina infunde, & ad cineres calidos admoue, & calidum applica, & sæpe innoua; est enim mirum.*

In communi vsu est pulmo hœdinus, ex animali adhuc calens parti appositus; vel illius laminæ inter duas patinas calefactæ, cum tantillo aquæ etiam admouentur. Sic enim dolor admodùm demulcetur.

Ad hæmorrhoides vlceratas conueniunt tum balsamus sulphuris prædictus, tum vnguenta sequentia.

℞. Olei ouor. recentis vnc. j. Agitentur in mortario plumbeo, & applicentur.

℞. Ol. rosar. vnc. iv. cerussæ vnc. j lythargyri vnc. sem. ceræ nouæ ℨ. vj. opij g. iv. Fiat vnguentum. vel

℞. Thuris, myrrhæ, croci, ana ℈. j. opij, gr ij. vitellum oui n. j. ol. rosac. & mucilag. semin. psyllij, an. q. s. Fiat vnguentum.

Si non facile resolui possint, post conuenientes reuulsiones aperiendæ sunt, confricando panno asperiori madefacto in succo ceparum, in quo dissoluta fuerit aloes ℈. j. Est secretum Hartmanni. Promptiùs tamen & cum minore dolore, scalpello, aut hirudinibus admotis aperiuntur.

Per os etiam assumuntur specifica nonnulla ad dolorẽ sedandum, & hæmorrhoides absumendas idonea; quorum præcipua hæc sunt.

Decoctum millefolij, in potu ordinario per triduum exhibitum, hæmorrhoidum dolem fœliciter solet discutere.

Semen trifolij hæmorrhoidalis ad ℈. j cum vitello oui per plures dies exhibitum, ad idem est efficax.

Tapsi barbati puluis exhibitus cum lacte, vel alio modo, valdè probatur ad hæmorrhoides tumentes absumendas. Puluis millefolij, & tormentillæ idem præstare valent.

Succus tapsi barbati per se, vel cum saccharo rosaceo, aut penidiato mixtus; vel cum saccharo in syrupum redactus, ad idem vtilis est.

Denique pilulæ de bdellio frequenter vsurpatæ, tumentes hæmorrhoidas absumunt, earumque causam insensibiliter detrahunt.

In ijs qui huic affectui valde obnoxijs sunt, causticum tibiæ vtilissime admouetur.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER VNDECIMVS.

DE AFFECTIBVS HEPATIS.

PRÆFATIO.

Epar, quemadmodum aliæ partes, omnibus morborum generibus obnoxium est. Quatenus enim ex partibus similaribus componitur, varias patitur intemperies: quatenus verò est pars organica, tumoribus & obstructionibus afficitur: ac denique solutione continui, vulneribus puta, & vlceribus tentari solet. Et quamuis hydrops totum abdomen occupet, vt in ascite, & tympanite; vel etiam totum corpus, vt in anasarca; prima tamen illius radix vt plurimum à vitio hepatis dependet. Nos hic affectus præcipuos, & qui frequentius in Praxi Medica occurrunt, exponere aggredimur, eosque sex capitibus comprehendimus: quorum primum est de calida hepatis inflammatione, obscessu, & vlcere. Tertium de obstructione. Quartum de ictero. Quintum de scirrho, Sextum de hydrope.

CAPVT PRIMVM.

De calida Hepatis intemperie.

CAlida hepatis intemperies in quam plurimis hominibus accusatur, eaque ferè congenita, & à primis generationis principiis oriunda. Quæ cùm in latitudine sanitatis posita sit, de ea hic non agimus, sed tantùm de præternaturali, & morbosa, quæ hepatis actiones manifestè lædit.

Illa autem intemperies vel simplex, vel composita esse potest, vel sine materia, vel cum materia coniuncta. Vt plurimum tamen coniunctam habet materiam, quandoquidem calida hepatis intemperies calidos ac biliosos humores producere consueuit.

Causæ huius intemperiei sunt, calidior aer, exercitationes immodicæ, vigiliæ immoderatæ, ira frequens, & alia animi pathemata grauiora, & præsertim alimenta, vel medicamentia calidiora frequenter assumpta, vel aromatis condita, & vinum meracum ac potens largiùs epotum. His accedit partium vicinarum caliditas vt in febribus vehementioribus, à calore cordis & ipsum hepar incalescit.

Signa diagnostica calidioris hepatis intemperiei sunt cibi fastidium, & præcipuè carnis, sitis, aluus astricta, calor vehemens in toto corpore, præcipuè in volis manuum ac pedum, macies totius corporis: ægri à calidis læduntur, iuuantur à frigidis: & si præterea calidiores humores exuperent, bilis per vomitum, aut secessum interdum excernitur oris amaror adest, & plerumque febris.

Quod ad prognosim attinet. Calida hepatis intemperies non valdè periculosa est, cùm hepatis constitutioni non ita aduersetur: sed multorum morborum, non solum hepatis verùm etiam aliarum partium causa esse solet. Difficilis etiam est curationis præsertim si ventriculus frigidus sit, vt plerumque contingit. Illa enim quæ ad hepar refrigerandum exhibentur, ventriculo nocent & illius intemperiem intendunt.

Curatio omninò consistit in correctione illius intemperiei, per refrigerantia remedia: & biliosi humoris, qui ab ea producitur, eamque vicissim fouet, aliorumque morborum causa existit, euacuatione.

Ac primum venæ sectio hepar maximè refrigerat, biliosi sanguinis portionem educito, & obstructiones a bile soluit. Mittend. s igitur sanguis est è basilica dextra, quantitate plenitudini ac virium robori respondente, vel vna vice, vel per interualla, pro affectus magnitudine, & duratione; idq; premisso elystere, vel medicamēto primas vias expurgāte.

Deinde bilis, quæ in hoc intemperamento continuò luxuriat, educenda est cholagogo medicamento benigniori, per interualla repetito; aut apozemate in plures doses exhibito, aut syrupo magistrali, aut etiam syrupo de cichorio, composito quadruplicato rheo, qui conuenientissimus est. Siquidem innoxiè biliosos humores expurgat, iecur refrigerat, & corroborat, eiusque obstructiones aperit.

Dictorum remediorum formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennę mūdat. & tamarindor. an. ℥. sem. semin. anisi Drach. j. fol. cichorii, & acetosæ, ana M. ij. liquirit. ras. Drach. iij. flor iii. cordial. an P. sem. Coquantur ad vnc iii. In colatura dissolue rheb in aqua cichorii cum spica infusi Drach. i. sem. Cathol. dupl. Drach. iii. syrup. rosf. Vnc. i. Fiat potio, detur manè cum regimine.

Pro delicatioribus fiunt potiones clarificatæ à recentioribus inuentæ, quæ iulepi formam referunt, at gustui parum ingratæ. In iisque dupla purgantium quantitas præscribitur, eo quod de eorum vi clarificatione plurimum amittitur; ita vt robustiora corpora nunquam sufficienter euacuent, in hac potissimum regione, quæ propter intemperiem siccam, humores minus fluidos, minusquè purgantibus obsequentes efficit. At verò Lutetiæ, in aliisque regionibus multò humidioribus, huiusmodi medicamenta fœlicius operantur. Harum igitur potionum clarificatarum sequens esto exemplum.

℞ Sennæ mundat. vnc. i sem. anisi ʒ. i. fol. cichorii, & capill. ven. ana M. i liquirit. rasæ vnc ß Coquantur ad ℥. x. In colat. infunde rhab. elect. Drach. ii. cassiæ recenter extractæ & cathol dupl. ana Vnc. i. tamarindorum contusor. vnc. sem. coriandri Drach. i. syrup. rosacei vnc. i Colentur & clarificentur vt artis est, & fiat potio.

Apozema bilem euacuans ita componi poterit.

℞ Rad. acetosæ, gram. cichorii. & oxylapathi, ana ℥. i. fol. endiuiæ, cichorii, dentis leonis & capillor. ven ana M. i. sem. 4. frig. mai ana Drach. iii. liquiritiæ rasæ vnc. i. flor. cichorii, buglossi & violar. ana P. i. sennæ mund. ℥. ii. tamarind. vnc. i. macis & caryophyll. ana Drach. i. Coquantur ad quartaria v. In colat. dissolue expressionem vnc sem. rhab. in prædicto cum cinnamomo infusi, syrup. de cichorio compositi. & rosati solutiui, ana Vnc ii. Fiat apozema clarificatum & aromat. Drach. ii santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Syrupus magistralis componi potest ex materia prædicti apozematis, triplicata dosi purgantium, & addita sacchari quantitate decoctio æquali.

Vsitatissimus apud nos est syrupus ex succis, summæ efficaciæ ad chronicos omnes morbos, qui à calida hepatis intemperie; & bilis flauæ, aut exustæ prouentu oriuntur; & in sequentem modum præparatur.

℞ Succor. recenter expressorum, & per residentiam depuratorum ex fol. endiuiæ, cichorii, acetosæ, fumariæ, borrag. & buglossi ℔. iii. succi pomor. redolentium, recenter expressi & depurati ℔. ii. polypod. querc. recentis ℔. ß. sennæ mundat. vnc viii. epithymi vnc. iii. agarici recenter trochiscat. vnc. ß macis & caryophyll. ana ℈. ß. Infundantur, & decoquantur vt artis est, donec colaturæ ℔. i ß. supersit. In qua dissolue rhab. elect. in prædictis succis cum spica infusi & expressi vnc. i sacchari albi ℔. i. ß Fiat syrupus perfectè coctus, clarificatus & aromat. ℈. ii. pulu. electarii triasantali. qui seruetur in vase vitreo Dosis vnc. ii. vel iii. bis aut ter in mense cum iusculo pulli, foliis endiuiæ, cichorii, & acetosæ alteraro, vel cum sero lactis.

Ad hepatis refrigeriū sequentia vtilissima sunt. Ac primū

pro

pro potu ordinario vſurpatur, vel ptiſane vulgaris ex hordeo,& liquiritia confecta, vel addita graminis, aut acetoſæ radice. Vel huiuſmodi decocta permiſcentur cum ſyrupo de limonibus, aut capill. ven. Vel ijs qui palato ſunt delicatiori, ſimplem aqua fontana, cum prædictis ſyrupis permixta exhibetur. Quod ſi potentiùs refrigerandum ſit, addi poſſunt ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem. Et in vehementiori æſtu additur etiam ſalis prunellæ Drach.j. Fit etiam ad ſitim potus guſtui gratiſſimus ex conſerua roſar. cum aqua fontis permixta & colata. Cui adduntur ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli guttæ aliquot: ijſque gratam aciditatem, & colorem rubellum, vino perſimilem, acquirit. Huic ſubſtitui poterit tinctura roſarum, in hunc modum compoſita.

℞. Roſar. rubrar. ſiccar. vnc.j. aquæ tepidæ ℔.iij. ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli Drach.j.ß. Infundantur per iij. aut iv. horas. Colaturæ adde ſacchari albi quartaria iij. Seruetur ad vſum.

Ad eoſdem vſus refertur iulepus Alexandrinus, qui vulgò ſic parari ſolet.

℞. Aquæ fontis ℔.j. aquæ roſar. ſucci limonum, & ſacchari albi, ana vnc iv. Coquantur lento igne dum deſpumauerint.

Poſteriora duo remedia duobus modis ſolent vſurpari, vel pro potu ordinario, vel in forma iulepi, bis aut ter in die ſumendi.

Varij etiam iulepi hepar refrigerantes præſcribi ſolent, quorum ſequentes formulæ exempli loco eſſe poterunt.

℞. Radicis acetoſæ, cichorij, gram. & lapathi acuti, ana ℥.j. fol. endiuiæ, cichorij, acetoſæ, capill. ven. ana M.j. flor. cichorij, bugloſſi & borrag. ana P.j. Coquantur ad ℔.j. In colatura diſſolue ſyrupi de limonibus vnc iij. Fiat iulepus clarus pro iij. doſib bis in die ſumendis. Si magis refrigerare ſtudeas, adde ſingulis doſib. ſpiritus ſulph. aut vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem. Poteſt etiam miſceri ſalis prunellæ Drach.j. ad maius refrigerium.

In herbarum penuria componantur iulepi ex aquis ſtillatitijs. V.g.

℞. Aquarum endiuiæ, acetoſæ & cichorij, an. Vnc.iij. ſyrup. de limon. & granatorum, ana Vnc.j. ſem. Fiat iulep. pro iij. doſibus.

Poſſunt etiam parari iulepi ex ſuccis efficaciſſimi, & guſtui gratiſſimi; quorum hoc, omnium loco eſto exemplum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per reſidentiam depurati vnc.iv. ſucci limon. vnc.ij. aquæ roſaceæ vnc. ij ſucci malor. granat. vnc.j. ſacch. albiſſ. ℔. ſem. Fiat iulep. pro iii. doſibus.

Iuleporum loco iuſcula medicata delicatioribus exhibentur, ex herbis prædictis cum pullo gallinaceo parata. Quibus ad maius refrigerium ſalis prunellæ ʒ.j. addi poteſt vel acidula redduntur guttis aliquot ſpiritus vitrioli.

Sanguis cichorij, & chamædryos ad ſanguinem depurandum, obſtructiones reſerandas, & hepar refrigerandum vtiliſſimus eſt, in ſyrupum redactus in hunc modum.

℞. Aquæ cichorij in B.M. paratæ q.v. folior. cichorij partes duas, chamædr. partem vnam. Macerentur ſimul, & digerantur per triduum in B.M. poſteà exprimantur; liquori adde noua folia cichorij, & chamædryos; digerantur iterùm per triduum, deinde exprimantur, & infuſiones illæ octies, vel decies repetantur. Liquor euadet rubeus inſtar ſanguinis, cui adde ſacchari parem liquori quantitatem, & fiat ſyrupus.

Præterea opiatæ, & tabellæ hepar refrigerantes, & roborantes ita componi poterunt.

℞. Conſeruæ flor. cichorij, violarum, nymphææ & bugloſſi, an. vnc.j pulu. elect. triaſant. Drach.j ſem. Cum ſyrupo de limon fiat opiata, qua vtatur frequenter.

℞. Tabellarum triaſantali duplicato theo vnc. iv. capiat tabellam vnam pond. Drach.ij. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum.

Conſerua ex fructu cynorrhodi, ſeu roſæ caninæ optimè mundato, & cocto cum ſaccharo ad formam cydoniati, hepar potentiſſimè refrigerat, ſi ea vtatur æger loco opiatæ prædictæ.

Tinctura corallorum cum ſucco limonum parata hepar refrigetat, & corroborat, ſi eius cochlearia duo ſingulis diebus exhibeantur, aut ſaltem bis in hebdomada.

Balneum aquę tepidæ frequenter vſurpatum, totum corpus refrigerat & humectat multò potentiùs, & vtilius quouis alio remedio, in emaciatis pręſertim corporibus.

Serum lactis ad idem eſt efficax, ſi ad 15. dies, aut plures vſurpetur. Elicitur autem commodè per lactis ebullitionem, affundendo parùm aceti, vel ſucci limonum, & poſtea colando. Amatus Luſitanus ipſum præparat in hunc modum.

℞. Seri lactis ℔.j. ſyrupi acetoſi valdè acidi vnc.iij. Miſce, & facta vna ebullitione capiat more aquar. mineralium, ſcilicet per duas aut tres vices, poſteà deambulando. Antiqui eo vtebantur ad heminas, hoc eſt ℔.v. Quercetanus verò in hunc modum præparat.

℞. Seri lactis ℔.ij. ſucci limon. ℥.ij. ſucci pomor. redolent. recenter extracti vnc.iij. Omnia ſimul cum albumine oui priùs agitata ad ignem clarificentur, addendo parum ſacchari. De colatura cape. vnc.vi. vel viii. continuando per 15. aut 20 dies.

At ſi emaciatum & conſumptum fuerit corpus, lac integrum & præſertim aſininum, in plures dies exhiberi poterit.

Decoctum chinæ cum ſucco limonum paratum, huic etiam vſui confert, præſertim ſi obſtructiones adfuerint. Cuius compoſitio talis eſſe poterit.

℞. Rad. chinæ tenuiter inciſæ vnc i. aquæ fontis ℔ vi. ſucci limon. vnc.iij. Macerentur per 24. horas; deinde coquantur ad 3. partis conſumptionem; poſteà colentur per manicam Hippocratis. Capiat Vnc. vj. manè & veſperi, vinumq; eo diluatur.

Denique aquæ minerales vitriolatæ, vtpote aperiendi & refrigerandi vi præditæ, quales ſunt noſtræ Meynenſes erunt vtiliſſimæ.

Perſeuerante affectu, hæmorrhoides per hirudines aperientur ſemel aut bis in menſe.

Ac tandem exterius regioni hepatis epithemata & vnguenta refrigerantia admoueantur. Epithemata fiunt ex aquis acetoſæ, cichorij, roſar. plantag. aceto & caphura; quibus ad robur partis additur puluis triaſantali. Vnguenta verò ſunt roſaceum, refrigerans Galeni, & ceratum ſantalinum.

CAPVT II.

De hepatis inflammatione, abſceſſu, & vlcere.

HEpatis inflammatio eſt tumor calidus, ex ſanguine extrauaſato, & in illius ſubſtantiam effuſo, oriundus. Prout autem ſanguis vel purus eſt, ac ſyncerus, vel aliis humoribus permixtus; ſic varias tumoris differentias producit. Si enim à ſanguine puro phlegmonem exquiſitam parit. Si verò ab eodem cum bile, pituita, aut melancholia permixto, generentur, phlegmonem eryſipelatoſam, œdematoſam, aut ſcirrhoſam generat. Et vice verſa, ſi prædicti humores ſanguinis prædominentur; eryſipelas phlegmonoſum, œdema, aut ſcirrhum pariter phlegmonoſum efficit.

Eſt & alia differentia ratione loci, in quo fit inflammatio prout, illa vel partem gibbam heppatis occupat, vel cauam Quod tamen ita accipiendum eſt, docente Galeno 5. *de locis aff. cap.* 7. vt in neutra hepatis parte exquiſitè diſtincta, inflammatio poſſit conſiſtere, vt altera integra, & omnis mali immunis conſeruetur, quia viſceris caro continua eſt in omnibus ſuis partibus, & ideò vna patiente, altera etiam quodammodo afficitur.

Præterea animaduerſione dignum eſt, quod docuit Gal. 13. *meth. c.* 14. Caua hepatis parte laborante, inflammationẽ neceſſario venis meſenterij communicari, quæ ex vena porta oriuntur. Ex docet experientia in iis, qui ex tali inflammatione perierunt, abſceſſum non ſolum in hepate, ſed etiam in meſenterio repertum eſſe.

Notandum etiam eſt ex Hipp. *Aph.* 45. *ſect.* 7. inflammationem aliquando ſolam membranam hepar veſtientem occupare: aliquando verò ipſam hepatis ſubſtantiam, & proprium parenchyma. *Quorum*, inquit, *hepar ſuppuratum aduritur, ſi pus purũ fluxerit, & albũ, euadunt, in tunica enim*

bis pus continetur; si verò qualis amurca fluat, pereunt, Galen. *in comment.* sic loquitur. *Quibus in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis, saluantur omnes; quibus vero vsque ad carnem hepatis, corruptio pertingit, non absque ratione moriuntur.*

Causæ huius affectus immediatæ sunt sanguinis quantitas nimia; vel eiusdem efferuescentia, tenuitas & acrimonia, vel commotio, & exagitatio in venis, à quibus propter dictas causas facilè extrauasatur, & in partes magis dispositas effunditur. Hepar autem magis dispositum redditur ad sanguinem inlulentem recipiendum, si calidius sit; vel dolore aliquo teneatur, calor enim & dolor attrahunt: vel denique si natiua quadam, aut ascititia imbecillitate laboret; quia omnes partes humore aliquo grauatæ ad debiliores sese exonerant. Ad harum etiam causarum numerum referri debet hepatis obstructio, quæ facit, vt humores crassi retineantur, putrescant, & à calore præternaturali inflammentur.

Causæ verò externæ plurimæ esse possunt, vt nimia corporis calefactio ex immodico motu, sole, vel igne acquisita, cibi calefacientes, acres, vel aromatibus conditi, vini generosi potus immodicus, effrænata venus, excandescentia, percussio casus circa hepatis regionem. Idem præstant medicamenta calefacientia regioni hepatis præposterè admota; sicut refert Fabricius Hildanus cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti, emplastra, & vnguenta calida ex pipere, cardamomo, oleo garyophyllorum, & similibus admota fuisse; atque inde inflammationem hepatis excitatam. Hepar enim ventriculum contegit, vt medicamenta ventriculo admota, ipsum primò afficiant.

Idem præstare possunt cucurbitulæ regioni hepatis admotæ. Cuius etiam rei exemplum affert idem Fabricius Hildanus, de quodam hæmorrhagia narium laborante, cui cum magnæ cucurbitulæ ad hepatis regionem admotæ fuissent, sanguis quidem substitit, sed hepatis inflammatio sequuta est.

Signa diagnostica huius affectus plurima proponuntur à Galeno, alijsque authoribus, quæ hic sigillatim exponenda sunt; quandoquidem sæpe in recta illius diagnosi errare contingit.

Primum signum est, Grauitas in dextro hypochondrio, quæ à repletione & distensione hepatis contingit; quandoquidem viscus suapte natura amplum, & valdè compactum, si humore multo repleatur, summam grauitatem nanciscitur, quæ ab ægrotante præcipuè percipitur, dum sese ab vno latere in aliud conuertit.

Secundum signum est dolor, qui aliàs in vno, aliàs in duobus, & tribus locis percipitur. In ipsa hepatis regione dolor percipitur grauatiuus. Aliquando etiam in nothis costis, isque tensiuus, quando inflammatio ligamentis hepatis suspensorijs communicatur quæ costis nothis connectuntur. Aliquando etiam dolor communicatur iugulo per continuationem membranarum, quæ communionem habent cum membrana hepar vestiente.

Tertium signum est febris, quæ noctu vt plurimùm exacerbatur, & magis, vel minùs acuta est, pro ratione humoris peccantis: in biliosa enim inflammatione, ardentissima est; in pituitosa, mitis, & in sãguinea, medio modo se habet.

Quartum signum est difficultas spirandi; propterea quod hepar diaphragmati contiguum est, eique alligatur, atque adeo grauitate sua illud deorsum attrahit, tum magnitudine, & intumescentia illud etiam comprimit; ita vt vtroque modo liberum eius motum impediat.

Prædicta signa vniuoca sunt, & pathognomonica. Multa verò alia dantur æquiuoca, & ad certam diagnosim stabiliendam non parùm conferentia; qualia sunt tussis sicca, & molesta: pulsus durus, inæqualis, & quodammodo serratilis; color linguæ primùm ruber, deinde niger: cibi fastidium vehemens: sitis inexplebilis: vomitus biliosi, & interdum pituitosi: color totius corporis pallidus ad ictericum vergens; vrina rubra, flammea, & acris: decubitus supinus facilis, difficilior supra latera, quia in dextro decubitu hepar premitur à ventriculo; in sinistro tenditur & suspenditur: aluus astricta, à calore omnem humiditatem chylosæ materiæ absumere; interdum tamen liquida est, si nimirùm inflammationi summa hepatis imbecillitas coniungantur; tunc enim liquida excrementa deijciuntur, & loturæ carnium interdum similia.

Signa differentiarum ita instituenda sunt: si gibba, vel conuexa hepatis pars efficiatur, tumor adest in dextro hypochondrio tactui conspicuus, & figuram hepatis, instar semilunæ referens: dolor inter respirandum maior, & vsq; ad dextram iuguli partem protensus, vt detrahi videatur: tussis & respiratio crebrior, & grauitas maior.

Si verò caua hepatis pars laboret, tumor ad tactum non est ita conspicuus: attamen quia, vt anteà diximus, vna pars hepatis inflammari non potest, quin alia etiam aliquid patiatur, dolor aliquis in viscere tangendo, & comprimendo percipitur: deinde quia hæc pars ventriculo incubat, maius adest cibi fastidium: maior vomitus, sitis, & ventris laxitas, ex corruptis alimentis inter in ventriculo, propter viciniam grauiter affecto.

Signa causarum in hunc modum se habent. Si inflammatio à puro sanguine oriatur, rubora adest faciei interdum purus, interdum verò subfuscus; pulsus magnus, mollis, & vndosus; vrina rubea, & crassa; corporis habitus carnosus; dulcedo quædam in ore: ætas iuuenilis; victus præcedens plenus, & liberalis.

Si verò bilis prædominetur, color est citrinus in facie: pulsus velox, durus, & inæqualis: vrina tenuis, & intensè citrina, & interdum flammea: habitus macilentus, & extenuatus: oculi concaui: otis amaror, vomitus biliosi, præcesserunt causæ bilem multiplicantes.

Quia verò inflammatio musculorum abdominis cum hepatis inflammatione magnam habet similitudinem, ideò hæc ab illa proprijs signis distinguenda est.

In musculorum abdominis inflammatione, cutis circumtensa est, vt si quis digitis apprehensam attrahere velit, ea minimè sequatur. Rectorum musculorum tumores oblongi, & per totum ventrem extensi, vmbilicum comprehendunt. Sic etiam aliorum musculorum inflammatio, eorum figuram quodammodò repræsentant. Contrà verò hepatis inflammatio partis laborantis figuram, & circumscriptionem refert: tum si musculi manibus tractentur, tactui cedere videntur, & tumor profundior apparet. Præterea totius corporis color est magni momenti ad hosce affectus distinguendos: siquidem in musculorum inflammatione viuidus permanet, & secundum naturali statu constitutus: at in hepatis inflammatione, pallidus, & citrinus apparet, ad ictericum vergens. Huius rei insigne exemplum habetur apud Gal. 5. *de loc. aff. c.* 7. de quodam Stefiano, qui cùm ab alijs medicis iudicatus fuisset abscessu habere in hepate; Galenus vocatus, ex sola faciei inspectione statim pronunciauit, non esse abscessum in hepate, & ventre postmodum explorato, eum in musculis abdominis latere comperuit: hoc autem ita iudicauit, quod æger non haberet faciem ita immutatam, vt in hepatis inflammatione vel abscessu esse debuisset. Simile exemplum habetur apud Valeriolam, *lib.* 4. *obseruationum, cap.* 5. de quadam muliere, quæ ab alio medico iudicata fuerat habere tumorem phlegmonosum in hepate. At ille, *quam verò*, inquit, *ægra me ad curam adhibuisset non putabam secundum hepar phlegmonosum tumorem iudicaui, sed in musculis suprà positis*; & paulo post; *Vt primum ad hanc vocatus, locum tango, inuenio in hypochondrio dextro tumorem oblongum, qui se ad vmbilicum vsque proferebat; tumor porro sese mox tactus offerebat: color in facie rubicundus, viuidus, roseus, ex rubeo & albo mixtus, per omnem morbi decursum in eodem statu permanens, vrinæ optimæ consistentiæ coloris, atque contentorum apparebant. Ex quibus omnibus deprehendi non iecur in hac, sed solùm musculos abdominis suprà positos morbo teneri. Vbi namque hepar afficitur vitiatum in faciis colorem apparere necessario oportet*; ex colore namq; plurimos secundum hepar laborantes deprehendisse Galenum ipsemet testis est *lib. 5. de loc. aff. c. 7.* hepaticorum enim color ad citrinitatem, & albedinem, cum fusco quodam virore plerumque inclinat.

Præterea pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere satis operosum est: quemadmodum apud Gal. *de loc. aff. c. 7.* videre est in historia Siculi Medici, qui in seipso deceptus est, se pleuritide laborare arbitratus: ex eo quod [illegible]

illi adeſſet febris, reſpiratio parua & frequens, tuſſis exigua, & dolor inferiores coſtas attingens. Galenus tamen eum hepatide tentari cognouit ex alui deiectionibus, quæ loturæ carniom erant conſimiles, tales enim deiectiones fluxum hepaticum conſtituunt, & hepar maximè laborare oſtendunt. Verùm iſtud ſignum facere perpetuò non poteſt ad diſtinguendam pleuritidem ab hepatis inflammatione: ſiquidem, docente Galeno, *loc.cit.* deiectiones huiuſmodi liquidæ, & cruentæ accidunt tantum in hepatis inflammatione, quando cum ea ſumma debilitas coniuncta eſt, alioqui vnum ex ſignis hepatis inflammationis ab eodem Galeno propoſitum eſt aluus aſtricta. Ideò deficiente illa hepatis imbecillitate, quærenda ſunt alia ſigna, quibus pleuritidem ab hepatis inflammatione diſtinguere poſſumus. Si itaque inflammatio pleuram versùs dextrum hypochondrium occupet, dolor erit vehementior, & punctorius; difficultas ſpirandi maior; nulla erit coloris faciei mutatio, tuſſis vehementior ac moleſtior eſt, & non planè ſicca; ſed plerumque, ſaltem procedente malo, cruento ſputo, aut aliquantulum ſaltem colorato, coniuncta: ac denique pulſus durus eſt, ac ſerrinus. In hepatis autem inflammatione, dolor mitior eſt, eum grauitatis ſenſu coniunctus; color corporis ad flauum accedit, tuſſicula adeſt arida, dilucida habens interualla: pulſus minus durus: tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Denique, ſi inflammatio ſit in meſenterio, tumor, infrà regionem hepatis apparebit: coloris mutatio in facie nulla erit; alui deiectiones erunt liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam ſanies conſpicitur; poſteà materia quædā concocta puris ſpeciem referens, præſertim vbi ſanationis ſpes eſt.

Prognoſis huius affectus ita inſtituenda eſt.

Omnis hepatis inflammatio periculoſiſſima eſt, ac plerumque lethalis, & ſi non citò iugulat, in hydropem, aut atrophiam terminatur. Vnica autem ſalutis ſpes in virium robore conſiſtit, ex Gal. 10 *meth.c* 5.

Inflammatio gibbam hepatis partem occupans periculoſior eſt ea quæ cauam obſidet, propter maiorem viciniā cordis, ſepti tranſuerſi, & venæ cauæ.

A bilioſo ſucco inflammatio proueniens periculoſior eſt ea quæ à puro ſanguine fit, quia febris intenſior, & reliqua ſymptomata grauiora.

In hepatis inflammatione ſingultus, malum ex Hipp. *Aph.* 17. *ſect.* 7. Indicat enim augmentum inflammationis, eiuſque malignitatem, quæ ventriculum per conſenſum vehementer afficiat.

Alui fluxus hepatis inflammationi coniunctus lethalis eſt, niſi materia quæ excernitur, concocta appareat, & fluxus ille criticè efferatur.

Si inflammatio hepatis per reſolutionem diſcuti non valeat, quod rariſſimè contingit, in abſceſſum degenerat, ſi facultas valida ſit; alioqui in grangrænam & ſphacelum cōuertitur. Et ſuppuratio vt plurimum intra viginti dies contingit. Et ille abſceſſus etiam periculoſiſſimus eſt, ab eoque pauci euadunt. Si tamen exiguus ſit, particulam tantum hepatis exiguam occupans, & pus album, ac æquale per aluum, vel vrinas effluat, liberantur. Sic etiam tumore extimam & conuexam hepatis ſuperficiem occupante, ita vt in ſumma cute eminentiam faciat cum quodam fluctuationis ſenſu, cauterio actuali aperiri poteſt; & ſi pus album & purum effluxerit, euadunt; in tunica enim pus continetur: ſin qualis amurca intereunt.

Rupto abſceſſu, ſi æger ſuperſtes fuerit, vlcus remanet, quod etiam medico curanti magnum facit negotium; ac niſi ſuperficiarium ſit, in hydropem, aut maraſmum ægrotantem perducit.

Poteſt etiam vlcus in hepate fieri ab humoribus acribus, & erodentibus, præſertim bilioſis, per hepatis ſubſtantiam diffuſus, qui ſenſim putreſcentes, malignam & virulentam qualitatem acquirunt.

Huius vlceris ſine præcedente inflammatione ex humorum acrimonia geniti diagnoſis difficillima eſt. Quibuſdam tamen ſignis internoſci poterit. Ac primum dolor quidam vlceroſus in hypochondrio dextro percipitur; æger ſenſim contabeſcit: & ſi vlcus ſit in cauo hepatis, deiectiones alui purulentæ apparent: Interdum & quippiam cruentum excernitur, cum dolore inteſtinorum ob materiæ acrimoniā vt dyſenteriam æmuletur, quæ ab hoc affectu diſtinguitur ex eo quod ſenſus grauitatis & punctionis circa hepar hæreat. Interdum vero iecoris portiunculas per aluum excretas fuiſſe ab authoribus eſt obſeruatum. Si verò in parte gibba vlcus lateat, vrina purulenta apparet, abſque vllo affectus renum, aut veſicę indicio. Febris in progreſſu morbi, lenta oritur, typum non ſeruans, quæ tandem in hecticam degenerat. Color faciei citrinus apparet, & nonnumquam puſtulæ paruæ, ex humorum adultione, in ea effloreſcunt. Ciborum omnium præcipuè carnis, magnum eſt faſtidium fœtor anhelitus adeſt; ac tandem frequens animi deliquium accedit.

De prognoſi ſimul dictum eſt; quod hæc affectio febrem lentam & hecticam acceſſat.

Præterea niſi vlcus exiguum ſit & ſuperficiale, & inter initia curetur, exitiale eſt.

Periculoſiores ſunt hepatis exulcerationes, quæ inflammationes & abſceſſus ſequuntur, quàm quæ ſine ijs incipiunt.

Curatio inflammationis hepatis eadem ferè inſtituenda eſt, quæ in ventriculi inflammatione fuit propoſita; & in primis quod ad phlebotomiam attinet, purgationem, & alterantia remedia in principio morbi exhibenda.

Clyſteres etiam frequenter iniiciendi, quales in ventriculi inflammatione deſcripti ſunt.

At in progreſſu iulepi refrigerantes, detergentes, & aperientes erunt propinandi, quales ſuperiori capite fuerunt deſcripti. Cauendo tamen ne admodum dulces ſint: nam dulcibus hepar inflammatum in maiorem molem attollitur, vt docet Trallianus *lib.* 4. *c.* 10.

Pro potu vtatur æger decocto hordei & graminis, cum tantillo liquiritiæ, vel ſyrupo violaceo, aut capill. ven.

In declinatione adduntur prædictis iulepis radices apij & petroſelini: fol. agrimonij, capill. ven. &c.

Ac tandem terebinthina cum aqua agrimonij vel petroſel. lota, bis aut ter exhibita morbis reliquias abſtergit.

Si verò morbus ſit contumacior, & diutius protrahi videatur, apozema ex aperientibus & laxantibus erit præſcribendum in ſequentem modum.

℞. Rad apij, petroſel. an. vnc. ij. polypodij querc. recent. vnc. iij. folior. agrimon, pimpinel. ceterach. capill. vener. ana M. j. ſem. aniſi, fœniculi, & petroſel. an. Drach. j. florum. chamæm. violar. an. P. j. ſennæ mundat. vnc. j. Coquātur ad quartaria v. in colat. diſſoluæ rhabarb. in aqua cichorij cum ſpica infuſi Drach. ij. ſyrupi acetoſi ſimpl. vnc. iv. Fiat apozema pro iv. doſib. alternis diebus ſumendi.

Exteriùs verò varia conueniunt topica, in toto morbi decurſu admouenda. Ac primum ab initio morbi conueniunt epithemata, linimenta & cataplaſmata refrigerātia, & fluxionem inhibentia, quorum cōpoſitio talis eſſe poterit.

℞. Aquat. endiuiæ, cichorij, acetoſæ, plantag. & roſar. an. vnc. iij. aceti roſae ℥ j. pulueris electarii triaſantali ʒ. j ß. camphoræ ℈. ß. Fiat epithema, admouendum regioni hepatis tepidè frequenter. Vel

℞. Fol. endiuiæ, cichorii, ſcariolæ, plantag. bugloſſi, borrag. & flor. nymphęæ, an. M. i. abſinthii roman M. ſem roſar. rubrar. P. ii. ſantali rubri, & citrini, an. Drach. ii. Coquantur ad ℔. i. ſem. In colat. diſſolue aquę roſar ℔. ß. aceti roſac. vnc. j. camphoræ ℈. i. Fiat epithema.

Si magis refrigerare eſt animus, prædictarum herbarum ſucci alterutri epithemati addi poſſunt.

℞. Olei roſae ℥. ij. olei de abſinthio ℥ ſem. Miſce, abluantur oxycrato, & inungatur eadem regio poſt vſum epithematis. Vel

℞. Olei roſae. & myrtini, an. ℥ ii. ſucci endiuiæ & cichorij, an ℥. ii. aceti ℥ ſem. Bulliant ad ſuccorum conſumptionem; deinde adde puluſ. ſantali rubri & roſar. rubr. an. drach. j cerę albæ q. ſ. Fiat vnguentum.

Vel vnguentum roſac. ſolum, aut refrigerans Galeni oxycrato lotum poteſt admoueri.

In progreſſu morbi, miteſcente febre ac dolore, reſoluentia cum refrigerantibus permiſcenda ſunt æquali, vel inæquali doſi, prout morbus ad ſtatū, aut declinationē, magis

vel minùs accedere videtur, quæ à Medico prudenti temperari debet. Vt tamen eorum materia innotescat, nonnulla exempla annotabimus.

℞. Olei rosac. Vnc. ij. ol. de absinth. vnc. j. ol. chamæm. vnc. sem. pulu. rr. uni santal ʒ. j. spicæ nardi ʒ. sem. ceræ q. s. Fiat linimentum,

℞. Dactyl. mundat. n. x passular. integrar. vnc. iij. Coquantur in oxycrato, postea contundantur, addendo flor. chamomil. melilot. rosar. rubrar. an P. j. spicę nardi, schœnanthi, an. ʒ. j. semin. apij. petrosel an. ʒ sem. endiuiæ, portulac ana ʒ. j sem olei de absinth & rosar. an. vnc. j farinæ hordei vnc. ij. Fiat cataplasma.

Vel minus calidum sic parabitur.

℞. Farinæ hordei vnc. iij. santali rubri Vnc. ij. olei rosar. Vnc. iii Misce, cum decocto endiuiæ & cichorij, fiat cataplasma.

In declinatione, febre profligata, resoluentia erunt admouēda, additis emollientibus, ne qua durities supersit; & nonnullis astringentibus, ad robur partis conseruandum.

℞. Rad. althææ ℥. iij rad cyperi & calami aromat. an. vnc. sem fol. maluæ, violar. agrimon. an. M j. absinthij vtriusque an M sem. lini, fœnugr. anisi & fœniculi, an. Vnc. sem. flor. chamæm. melilot. anethi, an P. j. spicæ nardi, schenanthi, mastiches, an. ʒ. j. sem. Fiat omnium decoctio, qua foueatur pars affecta calidiusculè.

℞. Ol. chamæmel. lilior. & amygd. dulc. an. vnc. i, ol. de absinthio, & nardini, an. vnc. sem. pulu. schœnanthi, rosatæ nouellæ, & absinthii, ana ʒ. j. ceræ q. s. Fiat linimentum, in declinatione vsurpandum.

Si durities partis persistat, gummi ammoniacum in aceto dissolutum prædicto linimento addere conueniet, vel etiam sequens emplastrum erit admouendum.

℞. Empl. de meliloto, & diachylonis ireati, an. ℥. j. Misce, extendantur super alutam Fiat emplastrum ad formam semilunæ, admouendum parti affectæ. Vel

℞. Gummi ammoniaci in aceto remolliti vnc. j. ladani & mastiches, ana ʒ ij. olei absinthii & ceræ, ana q. s. Fiat emplastrum,

Si inflammatio ad suppurationem vrgeat, quod cognoscetur ex febris & doloris intensione, iuxtà *Aph. 47. lib. 2* maximum est periculum, & pauci euadunt. Attamen suppuratio adiuuanda est emplastris prædictis, quæ materiam resolubilem resoluent, & suppurabilem suppurabunt, tum etiam admotis cataplasmatis emollientibus: intus verò exhibendum ius pulli, alteratum malua, althęa, caricis, prunis. Rupto abscessu, si pus album effluat per aluum, aut vrinas, abstergendum est aqua hordei, vel sero lactis, cum melle rosaceo; tum iis remediis, quæ ad vlceris ventriculi curationem proposita sunt, Si verò suppuratio vergat in partem externam, cultello ignito aperienda est, secundum Hippocratem. Et si pus effluat album & coctum, spes est sanationis. Si verò rubrum, fæculentum, & fœtidum, tendit æger ad interitum.

CAPVT III.

De Obstructione hepatis.

Hepatis obstructio est angustia, & occlusio præternaturalis propaginum venæ portæ, & cauæ, quandoq; etiam ipsius parenchymatis, transitum humorum naturalium, alimentique distributionem impediens, à materia ipsarum cauitatum opplente producta.

Hinc patet obstructionem esse morbum organicum, nempè in via, & meatu obstructio, qui sanguinis distributionem impedit ad membra nutienda. Viæ autem illæ, & meatus non solùm venæ sunt per totum hepatis parenchyma dispersæ; sed etiam pori, & meatus insensiles, quibus tota hepatis; sicut & reliquarum partium substantia referta est; quibus ab humore præternaturali occlusis, nec calor hepatis insitus ventilari, nec halituosa tenuia excrementa euacuari possunt.

Materia obstructionem efficiens, vt plurimùm, est humor crassus, viscidus & lentus, qui liberè præterfluere non valens in meatibus illis subsistit, & à calore partis magis ac magis incrassatur: ita vt obstructiones, quò diuturniores sunt, eo contumaciores euadant.

Interdum etiam humorum quantitas & copia obstructionem efficere solet, vt docuit Gal. 10. meth. c. 2. his verbis. *Iam verò obstructionum ipsarum alia est quæ ex abundantia, alia, quæ ex qualitate succorum scilicet qui aut lenti, aut crassi sint, incidit. Præfertur autem inter remedia in ea quam copia facit, sanguinis missio in ea quæ ex humoris qualitate consistit attenuantium vsus.*

Illa autem obstructio à copia humorum oriunda, præcipuè in vasis & cauitatibus contingit, quando illa nimis repleta ita distenduntur, vt non possint sese contrahere ad exclusionem materiæ contentæ: quemadmodum sæpè obseruamus vesicam à nimia vrinæ copia, ex diuturniori illius retentione, distentam, sese contrahere non posse, vnde vrinę suppressio, aut difficilis illius exclusio succedit.

Non solùm autem humores, sed etiam interdum flatus crassi & copiosi, qui non facilè discuti possunt, (quod illis non pateat aditus, vt in colico dolore cōtingit) obstructionis causa esse possunt, docente Gal. 3. *de locis aff.* Quæ tamen causa rarissima est, & à nonnullis absolutè negatur.

Humor crassitie obstruens est in primis pituita, quæ facilè crassitiem, & viscitatem contrahit. Hanc sequitur melancholia, quæ frigiditate, crassitie fæculentia obstructionem parere potest. Sanguis verò ratione quantitatis, & crassitiei idem præstare valet. Ac denique bilis in hepate diutiùs hærens crassescit, & perniciosas obstructiones parit. Causæ antecedentes & procatarcticæ sunt, quæcunque humores crassos, & viscosos producere valent: vt aer crassus & nebulosus, cibi crassi succi viscidi, ac difficilis coctionis & distributiones, adstringentes, frigidi, ad esum parum apti; vt pyra, cydonia, sorba, mespila, fungi; caseus, legumina, caro bouina & porcina, pisces viscosi, & fumo indurati, panis non probe coctus, rapæ; castaneæ; vinum crassum, rubrum, stypticum, cereuisia crassa.

Mala autem hepatis dispositio, frigida præsertim intemperies, etiam ex laudabili cibo obstructiones gignere potest; si nempe oblatum chylum non benè concoquat, sed eum in materiam tartaream, & mucilaginosam conuertat. Ventriculi etiam intemperies causa obstructionum esse potest, dum chylum crudiorem generat, qui ab hepate postmodum rectè subigi non valet: siquidem vitium primę concoctionis non corrigitur à secunda.

Signa huius affectus diagnostica in varias particulas diuidenda sunt, vt alia morbi speciem, alia partem affectam, alia causam eum producentem significent.

Signa morbi speciem indicantia omnibus partibus naturalibus obstructionibus obnoxijs communia sunt; indicant enim solum obstructiones in imo ventre latitantes; & ita hæc diagnosis obstructionibus lienis, & mesenterii præsertim cognoscendis inseruiet.

Obstructiones igitur in dictis partibus latitantes ostendunt, alui excrementa à naturali statu recedentia, præsertim liquidiora, humida, alba, chylosa, & interdùm sanguinolenta: vrina alba, tenuis, aquosa, & velut transcolata: quia partes crassiores propter obstructiones transire non possunt, sed sola aquositas tenuior impermixta præterlabitur: potest tamen esse citrina, si caliditas adsit: difficilis respiratio, præcipue si æger concitatiori gressu ambulet, vel montes, aut scalas ascendat, quia partes obstructæ diaphragma deorsum trahunt, eiusque liberum motum impediunt: faciei color pallidus: macies & segnities totius corporis; pulsus inæqualis; ac denique grauitatis sensus in hypochondriis illi persimilis, quam percipiunt ij qui sese cibis plurimis impleuerunt. Ideò Hippocrat. 4. *de victus rat. in acut.* grauitatem illam vocat satietatem hypochondriorum, affectionem hypochondriis tribuens, quæ propriè ventriculo debetur. Quotiescunque enim hepar & lien prauis humoribus repletur & intumescunt: ab assumpto cibo etiam leuissimo, & in pauca quantitate ingesto comprimuntur, & grauitatem inferunt, similem grauitati eorum, qui immodice cibis & potibus sese impleuerunt. Hoc signum hypochondriorum obstructionem ita certò indicat, licet nullus dolor, nec tumor in illis par-

partibus appareat; vt Prosper Martianus *comment. in lib. Hippocr. prædictum*, asserat se hoc solo signo, viscerum obstructiones; ante hypochondriorum contrectationem, affirmare non dubitasse.

Partem affectam indicant, cum signis prædictis, tensio, & retinentia in dextro hypochondrio, & aliquando dolor in eadem parte, isque grauatiuus & obtusus, qui à sumpto cibo ingrauescit, præsertim si ab huius in gestione vehementior exercitatio subeatur: tussis interdum sicca; respiratio difficilior, propter maiorem cum diaphragmate viciniam, & grauius visceris pondus, quam reliquarum partiũ.

Signa causarum sunt. Si fiat ab humoribus, dolor magis grauans, tensiuus & fixus: si a flatibus, acutior & vagus. Si à frigidis humoribus, maior grauitatis sensus in dextro hypochondrio, color faciei albidior, nulla febris, neque sitis; victus ratio frigida, crassa & otiosa præcessit. Si à calidis humoribus, grauitas minor adest, maior sitis, facies citrina à bile, rubra à sanguine, febris, & dolor interdum pungitiuus, & victus calidus præcessit.

Prognosis huius affectus in hunc modum instituẽda est.

Obstructio recens facile tollitur, inueterata difficulter.

Obstructio hepatis, nisi citò, penitusque tollatur, infinita mala inferre consueuit; nempe humorum putredines, febres, inflammationes, alui fluxus varios, diuturnos, ac vehementes, quia alimenta ad partes nutriendas penetrare nequeunt, colicam, icterum, cachexiam, hydropem, scirrhum, aliosque infinitos morbos, vt Auicenna obstructionem, ægritudinem matrem vocauerit.

Obstructio quæ fit ab humoribus deterior est, quam quę à flatu generatur.

Quæ à crudis & pituitosis humoribus, vel à flatu producitur, febre superueniente interdum dissoluitur; siquidem calor febrilis flatum discutit, pituitam attenuat, & fluxionem reddit, ac resoluit.

Curatio obstructionis auspicanda est ab vniuersali totius corporis euacuatione, quæ fit primum potione purgante ægrotantis naturæ appropriata; mox, si quædam plethoræ indicia appareant, imò vero, nisi corpus sit valde emaciatum, detrahendus erit sanguis ex basilica dextra.

Posteà verò sequens apozema erit præscribendum.

℞. Rad apij, petrosel. fœniculi in vino albo per noctem infusar. an. Vnc. i rad. chelidon. mai. Vnc ii. rad. filicis enulæ camp. cortic. rad. cappar. mediani fraxini, & tamarisci, an. Vnc. sem. fol. absinth. agrimoniæ, capill. ven chamedr. summitatum hyperici, & centaur min. an. M i. sem. apij, petrosel. anisi & fœniculi, an Vnc. sem sennæ mundatæ, polypo. querc. & medullæ sem. carthami, an. Vnc. ii. epithymi cretici Vnc. i. zinzib. & caryophyll. an. Drach. i florum tamarisci, calandulæ & cicerum rubçor. an. P i. Fiat decoctio ad quartaria 5. In colat. dissolue syrupi de 5. radicib. & rosar. solut an. Vnc. ii. Fiat apozema clarificatum, & arom. Drach. ii. cinam. elect. pro iv dosibus matutinis; addendo vnicuiq; dosi crystalli tartari Drach. i. salis absinthii & tamarisc. an. scrup. sem.

In vltima dosi dissolue, (si priores sufficientes non purgauerint,) electar. de citro solut. & diacarth. an. Dr j. sem.

In prædicto decocto interdum additur vinum album, interdum aceti parum, pro varia ægri natura.

Si æger fuerit delicatior, & apozematis vsum ferre nequeat, in eius locum sequentia iuscula erunt vsurpanda.

℞. Rad. apii, petrosel & asparagi, an Vnc. sem fol. agrim. hyssopi, capill ven an. M. i. crystalli tartari Drach. i. Bulliant cum pullo gallinaceo, vel cum frustulo colli veruecis. Fiat iusculum, quod capiat manè per ix. dies.

Melius est crystallum tartari in iusculo iam confecto, & colato dissoluere, quia in decoctione refrigerata concrescit iterum maiori parte, & ab ea separatur. Imo vero dum exhibetur cum iusculo, moueri debet diligenter cochleari argenteo immediatè priusquam assumatur, alioqui bona illius pars in fundo scutellæ relinquitur.

In alternis iusculis infunde, & leuiter decoque sennæ mundatæ Vnc ß. sem. anisi Drach. i.

Quamdiu vtitur æger remediis prædictis; vel etiam post eorum vsum, quoties opus videbitur, foueatur regio hepatis, manè hora vna ante haustum apozematis, & vesperi hora vna ante cœnam, fotu sequenti.

℞. Rad. althææ & bryoniæ, an. Vnc i. sem. rad. ebuli cyperi, eryngij, cortic rad. capparis, & mediani tamarisci, an. Vnc. i. Fol. maluæ, althææ, violariæ, agrimonij, chamædr. menthæ, & absinthij, ana M. i. sem. lini, fœnugræci, & baccar. iuniperi, an. Vnc. sem. coriandri, & santal. citrin. an. Drach. iii. flor. genistæ, sambuci, chamæm. & melilot. an. P. i. Fiat omnium decoctio in duab. partib. aquæ chalybeatæ, & vna vini albi, sub finem addiri. Adde colaturæ aceti ℔. ß. Foueatur pars, vt dictum est.

Post fotum inungatur eadem regio vnguento sequenti.

℞. Ol. liliot. de cappatib. an. Vnc. ii. succi rad. bryoniæ, & apij, an. Vnc. iii. Bulliant ad succorum consumptionem, addendo vnguenti de althæa, & gummi ammoniaci in aceto sol & traiecti, an. ℥. sem. dauci, & spicæ nardi, an. ʒ i. sem. ceræ flauæ q. s. Fiat vnguentum, quo vtatur vt dictum est, addendo aceti rosacei parum vnctionis tempore.

Post horum remediorum vsum, ad obstructionum reliquias conterendas, & partis robur instaurandum conueniet opiata sequens.

℞. Conseruæ fol. absinthiij, capill. ven & flor. tamarisci ana Vnc. i. conseru. rad. enulæ camp. & cortic. citri conditi, an. ʒ. ß. myrobalan. condit. nu i. nucis moschat. condit. ʒ ii. confect. alkerm. Drach. ii. puluer. elect. diarrhod. abbatis ʒ. i. salis absinthii, & tamarisci. an. ℈. ii. croci ℈ i. ambræ grisea ℈. ß Cum syrupo conditura citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ singulis diebus manè, duabus horis ante pastum, superbibendo vini Hipp. parum.

Plurimum etiam conferent balnea tepida, in quibus emollientia & aperientia bullierint.

Si obstructiones contumaciores sint, pilulæ sequentes in vsum veniant.

℞. Aloes opt. succo absinthij diligenter nutritę Vnc. sem. gummi ammoniaci aceto soluti, & traiecti ʒ. iii, myrrhæ electæ in vino calente solutæ, & traiectæ Drach. ii. puluer. electar. triasant. & cryst. tart. ana ʒ. i. agarici recenter trocisch. & rhabarb. elect. an. Drach. ii. salis absinthii & tamarisci ana Drach. sem. croci Scrup. sem. Cum syrup. rosar. solut. fiat massa pilular. de qua capiat Drach. sem. duabus horis ante prandium, bis in septimana.

Loco apozematis prædicti, decoctum galli veteris vtiliter, substitui poterit, in diuturnis & contumacibus obstructionibus.

Polypod. querc. & sem. carthami, an. Vnc. i. sem. summit. thymi & epythymi, an. P. i sem anisi, fœniculi, carui, ana Drach ii. sennæ mundat. Vnc. ii. crystall. tart. Vnc. sem. Contundantur omnia, & misceantur, iisque impleatur vẽter galli veteris euiscerati. Coquãtur in tribus aquę partibus, & vna vini albi, donec galli caro ab ossibus separetur. Fiat iusculũ, quod capiat ęger in quatuor doses matutinas.

Vel quod melius erit, ex quarta prædictorum simplicium parte, fiat decoctio pro vna dosi, in singulos dies vsurpanda.

Huic etiam iusculo addi possunt herbæ, & radicæ aperientes in parua quantitate.

Ad obstructiones inueteratas, maximè commendat Quercetanus in Pharmacopœa puluer. rad. aronis compositum, cuius Drach ii. cum liquore idoneo ad aliquot dies exhiberi possunt.

Sed præ cæteris omnibus medicamentis, ad delendas obstructiones inueteratas, maximè conferunt remedia ex tartaro, vitriolo, & chalybe conflata.

Ex tartaro fiunt crystallus, sal & spiritus, & cum variis medicamentorum formis exhibentur.

Crystalli tartari vsus supra propositus est in apozemate & iusculis medicatis, tum ex pullo gallinaceo, tum ex gallo veteri confiatis. Circa hoc medicamentum iuniores medici monendi sunt, id maiores ęsse efficaciæ, quam vulgò creditur quãdoquidem illam in vsu practico raro animaduertimus, propter incuriam Pharmacopœorum, & fraudẽ pseudochymicorum, seu plebeiorum illorum destillatorum qui chymica medicamenta Pharmacopęis vendunt, quorũ nullum ferè syncerum est, sed omnia adulterata. Incuria Pharmacopęorum maiori parte talis est, vt crystallum tartari à destillatoribus illis emere malint, quam propria

manu

manu conficere (quamuis nulla medicamentorum præparatio in tota arte facilior reperiatur) quia vilissimo pretio illis venditur, & non nisi maiori sumptu ipsimet præparare possent libra siquidem illius, septeni vel octo assibus tantum ab illis impostoribus venditur. Ex hoc solo, Pharmacopœi fraudem arguere deberent, damnum potius inde emergere videntes, quam lucrum aliquod, si fideliter præparetur. Fraus verò in eo versatur, quod impostores illi parum tartari, & multum aluminis decoctis suis admiscent, non quod tartarum carius vendatur, sed quod exiguam crystallorum copiam præbeat; alumen verò totum in crystallos abeat. Hinc medici suo fine fraudantur, cum alumen astringendi præditum sit, aperiendi facultati, quæ ab ijs desideratur, contra. Aliud præterea damnum huic medicamento infertur, quod nimirum crystalli huiusmodi eliciuntur per decoctiones factas in cacabis æneis, à quibus maligna æris qualitas medicamento imprimitur. Notissimum enim, vulgatissimum est Pharmaciæ præceptum, ne acida in vasis æneis decoquantur, quia facilè penetrant, & quandiu æris tincturam, maximè noxiam attrahunt. Ac crystalli tartari acidissimi sunt, & à nonnullis acidum tartari nominatur. Qui tamen error vtplurimum ab ipsis Pharmacopœis committitur, & omnes ferè eorum, qui has crystallos propria manu præparant, vasis æneis vtuntur, vt viderim interdum apud quosdam Pharmacopœos, crystallos tartari colore cæruleo infectos à viridis æris ex vase cupreo atracto. Plurimum ergo medici, & conscientiæ, & existimationi suæ, & ægrotum saluti consulent, si Pharmacopœos cogant crystallum tartari propria manu, & in vasis vitreis, ferreis, aut terreis vitreatis, conficere.

Sal tartari maximam habet deobstruendi vim, & apozematis, opiatis, ac pilulis aperientibus vtiliter admisceri potest. Sed præcipuus illius vsus est in ptisana laxante, quæ fit ex sennæ Drach ii. in aquæ frigidæ Vnc. viii. infusis, cum scrup i. vel Drach. sem. salis tartari, à quo sennæ tinctura potenter extrahitur; vt ptisana hæc multò potentiùs purget, quam ptisana volgaris, & ad multos dies continuata, omnes obstructiones soluat, quo effectu non raro quartanas contumaces huius ptisanæ vsu per xv. dies continuato radicitus curatus vidimus. Si salis tartari metuatur acrimonia, corrigi potest spirito sulphuris, aut vitrioli, vt pro Drach. sem. salis, sint guttæ xv. spiritus.

Spiritus tartari vsus ex hydropis curationibus in obseruationibus nostris descriptis elici potest, sub nomine spiritus diuretici.

Ex vitriolo verò oleum tantum spiritus vsurpatur in apozematis syrupis, aliisque remediorum formulis. Exemplo esse poterit sequens syrupus, in omnibus iecoris, mesenterij, & venarum obstructionibus perutilis; quo plurimi per diuturnas febres in cachexias, ac hydropes deuoluti, pristinam sanitatem rursus adepti sunt.

℞. Rad. apij, enulæ, camp. asparagi, eryngij ana Vnc. i. fol. agrim. ceterach, capill. ven. cuscutæ, cardui bened. ana M. i. summit. absinthij pontic. & centaur. min. ana M sem. granorum alkekengi Vnc i. aquæ fontis ℔. vi. Coquantur, donec colaturæ ℔. ii. supersint. In quibus dissolue succorum cichorij, & pimpinellæ depuratorum ana ℔. ii. fumariæ, & luput. ana Vnc. vi. feniculi, & petrosel. ana Vnc. iii. aceti scillitici ℔ i. ß. sacchari albi ℔. iv. Fiat syrupus, cui adde olei vitrioli q. s. ad gratam aciditatem, de quo capiat æger cochlearia iii. ante iantaculum, & totidem ante prandium & cœnam.

Vitrioli autem efficaciam ostendunt aquæ naturales acidæ & vitriolatæ, quarum vsus frequentissimus, & vtilissimus est, in omnibus morbis ab obstructionibus oriundis.

At spiritus vitrioli cum sale, aut spiritus tartari permixtus, valdè commendatur à Spagyricis, ex iisque conficiunt tartarum vitriolatum, & mixturam spiritalem ex spiritus vitrioli, tartari, & theriacali conflatam, quæ cum aliis multis aperientibus admisceri possunt.

Denique ex chalybe varia præparantur medicamenta, tum à Dogmaticis, tum à Spagyricis, quæ euidenti effectu obructiones breui resoluentia, omnes coegerunt ad vsum eorum frequentem etiam illos, qui omnia remedia ex metallicis petita, tanquam naturæ nostræ minimè analoga, atque adeò infesta, respuunt, & abominantur. Illa etiam medicamenta ex chybe parata componuntur in formam vini, syrupi, opiatæ, pilularum & tabellarum.

Vinum chalybeatum hoc modo confici potest.

℞. Limaturæ chalybis Vnc. iv. rad. eryngij, enul. camp. ana Vnc. i. ß. santali citri. Vnc. i. coralli rubr. ras. eboris, ana Drach. vi. caryoph. nuc. muschat. cinam ana Drach. ii. flor. genistæ, anthos, & epthymi, ana P. ii. vini albi generosi ℔. vi. Macerentur per octiduum in B M. vel retro furnum. Deinde transcolentur per manicam Hipp. vt vinum optimè clarificetur, de quo capiat æger ℥. ii. vel iii. manè duabus horis ante pastum, per xv. dies, aut plures si opus fuerit. Vel in hunc modum fieri poterit.

℞. Chalyb. præp. cum sulphure ℥. i rad. enul. camp. & cort. med. tamarisci, ana Vnc ß sennæ Vnc. iii. epithymi Vnc. i. fæculæ brioniæ & cinam. ana Drach. i. pulu. triasant. Dr. i. ß. aquæ agrim & vini albi, ana, ℔. i. Infundantur per triduum in B. M. Colaturæ capiat Vnc. iii. vel iv. tribus horis ante pastum.

Vulgò autem vsurpatur infusio limaturæ chalybis, facta in vino albo clareto, pro potu ordinario, cum multa aqua permixta, per duos vel tres menses continuanda.

Syrupus ex chalybe ita præparatur.

℞. Limaturæ chalybis in aceto maceratæ Vnc. ii. cortic. med. tamarisci Vnc. sem. ceterach. M. sem. cinam. Drach iii. aquar. absinthii & agrim ana ℔. sem. vini albi ℔. i. Infundantur per dies sex in loco tepido. Colaturæ adde sacchari ℔. ii. ß. Fiat syrupus; capiat æger ℥. i. vel iii. manè singulis diebus.

In prædicta præparatione chalybis, maceratur in aceto ad solem, donec acetum exsiccetur: idque tertio reperitur: postea læuigatur in marmore.

Huiusmodi syrupus purgans & efficacior euadet, si cum saccharo dissoluatur aquæ cisternæ ℔. i. in aqua sennæ ℥. iii. rhab. Vnc. ß. per noctem maducerint.

Puluis ex chalybe talis erit ex Quercetani Pharmacopœa depromptus.

℞. Limatur chalybis communiter, vel cum sulphure præparatæ Vnc. i. fæculæ rad. aronis ʒ i. ß. ambræ griseæ ʒ. ß (pro pauperibus species cordiales loco ambræ sufficient) corall. & margarit. ana ʒ. ii. succini præp. & cinam. ana ℈. iv. sacchari q. s. vt fiat puluis gustui gratus, cuius capiat cochl. semis vel ʒ. ii. cum vino per xv. dies.

Ex eodem puluere, cum saccharo in aqua naphę dissoluto, confectione alkermes, possunt fieri tabellę gustui gratissimę, eodem modo sumendæ. Vel.

℞. Chalybis præp. cum sulphure Vnc. sem. confect. alkermes ʒ. ii ambræ griseæ ℈. i. sacchari in aqua naphę, & rosac. dissoluti Vnc. iv. Fiant tabellę, capiat ʒ. ii. singulis diebus manè.

Loco pulueris potest vsurpari extractum chalybis cum vino albo paratum, pro delicatioribus.

Opiatę ex chalybe variis modis fiunt. Præstantissimæ sunt sequentes.

℞. Conseruæ flor. tamarisc & capill. ven. an. Vnc i. sem. conseruæ rad. enulæ camp. Drach vi. chalybis præp. cum sulphure vel aceto Drach. ii. salis tamarisc. Drach. i. spiritus vitrioli ℈. sem. Cum syrupo conditura citri, fiat opiata, de qua capiat Dr. ii. aut iii. singulis diebus manè. Vel

℞. Limaturæ chalybis ℔. sem. vini albi ℔. i. sem. Misce in vase vitreo. Vas igni apponito, mollissimè feruere sinito, semper agitando sursum, & deorsum vsq; ad x. vel xi. ebullitiones, quousque spumosum sursum feratur. Tūc spumosam & pinguem chalybis partem, quæ feruore separatur, simul cum vino in aliud vas traspone. Atque id quater facies prædicto modo, infundendo nouum vinum, feruefaciendo & separando Deinde separatum vinum ex 4. ebullitionibus igni appone lento, donec leuiter feruens, mellis crassitudinem acquirat, & seruetur in vsum, qui talis est.

℞ Chalybis prædicto modo præparati Drach. vi. sem. petrosel. dauci, specier. diacurcume, & diarrhod. abbatis, ana Drach. i. cinam. Drach. sem. Cum melle despumato fiat opiata, de qua capiat Drach. iii. vel Vnc. sem. singulis diebus manè. Vel

℞. Chalyb. præparat. cum sulphure Vnc. i. sennę mundat. rhab. elect. & agarici recenter trochiscat. an. Dr. ii. diarrhod.

abbatis

abbat Drach.i. croci ℈.i. Cum syrupo rosato solut. fiat opiata, de qua capiat Drach.ii. manè tribus horis ante pastum, continuando per xv. dies.

Pilulæ ex chalybe reliquis remediis non cedunt, & in modum sequentem concinnari possunt.

℞. Chalybis præparat. cum sulphure Vnc. sem. aloes optim. sennæ mundat. agaric. recenter trochiscat. & rhab. elect. ana Drach. i. puluer. electuar. diarrhod. abbatis Dr. sem. croci, ℈. sem. Cum syrupo rosar. solut. fiat massa, De cuius Drach. i. formentur pilulæ vi. deauratæ, quas capiat manè singulis diebus, tribus horis ante pastum, continuando per xv. dies.

Hisce pilulis addi possunt, pro specie morbi, & ægrorũ opportunitate, gummi ammoniacum, sagapenum, opoponax, mirrha, gentiana, aristolochia, mastiche, nux moschata, aliaque.

In omnibus medicamentis chalybeatis hoc perpetuò obseruandum, vt post eorum assumptionem deambulatione corpus exerceatur, vt huius beneficio medicamenti vires in actum melius reddacantur, ac in partes obstructas transmittantur. Eaque deambulatio continuanda est per dua horâ. Quibus transactis capiat æger iusculum, in quo herbæ & radices apperientes nonnullæ decoctæ fuerint.

Præter omnia prædicta remedia, Chymici commendãt purgationes mercuriales, ex mercurio dulci, præsertim cum pilulis ordinarijs, vel per extracta paratis, quia mercurius valdè penetrat, & obstructiones aperit.

Bezoardicum minerale plurimum etaim commendatur, & cum mercurio dulci exhibitur miranda præstat. In hunc autem modum præscribi poterit.

℞. Bezoard. min. gr. xii. mercurij dulcis gran. vi. conseruæ rosar. Drach. i. vel Drach. ii. Fiat bolus, qui detur per plures dies.

Si obstructio hepatis reperiatur in corpore bilioso, cum calida & sicca partis intemperie; tunc temporis aperientia frigida, aut temperata erunt vsurpanda. Qualia proponentur in curatione affectionis hypochondriacæ, inter affectus lienis à nobis explicandæ.

Pro potu ordinario vtatur æger aqua ex infusione chalybis parata cũ vino tenui. Vel vtatur leui decocto tamarisci, agrim. ceterach. capil. ven. pimpinellæ, iisque simul mixtis, aut seorsim vsurpatis, etiam cum vino.

Quidam laudant infusionem ligni, nephritici pro potu ordinario; alij decoctum rad. cynosbati, quod potenter aperit, & roborat eoque solo multos à grauibus affectibus liberatos esse contendunt.

Potentiùs autem operatur infusio limaturæ chalybis facta in vino albo, vel rubro tenui, cum aquis prædictis, aut etiam cum aqua simplici permixta. Hoc enim solo remedio quamplurimæ virgines à chlorosi liberantur. Et adhuc potentiùs operatur vinum illud chalybeatum, si præter potum ordinarium meracum manè sumatur ad ℥.iii.

CAPVT IV.

De Ictero.

Icterus est dolor flauus totius corporis à bilis in cutem vniuersam effusione proueniens.

Est igitur symptoma qualitatis mutatæ, verùm statim sese offert difficultas illa vulgatissima ab omnibus propemodum Pathologicis exagitata, quod ille color flauus in cornea visionem immediatè lædit, efficiens nempè vt omnia obiecta appareant flaua. Quæ vt vno verbo expediatur (missis aliorum ambigibus,) dicendum est esse morbum in numero aucto; cum enim cornea debeat esse omnis coloris expers, vt species obiectorum puras, & immutatas transmittere possit; si colore aliquo extraneo præternaturaliter afficiatur, laborat morbo in numero aucto eorum quæ necessaria sunt ad naturalem illius constitutionem.

Authores duplicem icteri speciem faciunt, flauum scilicet & nigrum. Icterus niger à liene dependet, & rarissimus est. Ideo hic affectus hepatis exponentes, de flauo tantum agimus.

Effusio bilis in cutem à causis producitur; quæ quidem ad tria capita reduci possunt, prauam scilicet hepatis diathesim, vesicæ felleæ obstructionem, & biliosi humoris prauitatem.

Praua hepatis diathesis varia esse potest; vt intemperies, inflammatio, obstructio, scirrhus, & quæcunque partem ita debilitare possunt, vt bilis excrementitia à sanguine separari valeat, sed cum eo ad totum corpus distribuatur.

Obstructio cystidis felleæ bilis commeatum impedit ad intestina, vnde illa in hepate restitat, & inde cum sanguine corpus vniuersum peruadit. Hæc autem obstructio fit, vel à pituita crassa; interdum à bile crassa & copiosa, interdum à calculis, qui sæpe in cystide fellea generantur. Potest denique fieri vesicæ felleæ, aut illius meatuum angustia, à compressione partium vicinarum inflammatione vel scirro laborantium.

Prauitas humoris biliosi consistit, vel in quantitate nimia, quæ non potest regi à natura, neque à massa sanguinis secerni; aut etiam qua ita repletur vesica fellea, vt non possit sese contrahere ad illius expulsionem. Vel in praua qualitate, quæ humores corrumpendo debitam eorum secretionem impedit, vel etiam interdum ad naturam subitam illius propulsionem irritat, vt ictero critico & symptomatico contingit. Corruptio contingit in febribus putridis biliosis; tum etiam ex veneno assumpto, aut morsu quorundam animalium venenatorum, quo totus sanguis in biliosam naturam commutatur.

Signa icteri flaui per se manifesta sunt, color scilicèt flauus in toto corpore, maximè in albis oculorum conspicuus; quem sequitur corporis pruritus, & segnities, linguæ amaror, vomitus biliosus interdum, & singultus.

Signa causarum ex proprijs fontibus desumenda sunt. Si enim calida hepatis intemperies, inflammatio, obstructio, aut scirrhus huic malo originem dederint, eorum affectuum diagnosis ex proprijs capitibus desumenda est.

Obstructionem cystidis felleæ peculiariter indicant, fæces albæ, & aluus astricta, ex bilis defectu; quæ fæces colore flauo, vel rufo tingere consueuit, & facultatem expultricem intestinorum excitare, vt se habeat instar clysteris naturalis. Vrinę sunt colore flauo intense saturato, ad rubrum vrgente, infectæ; quæ linteum in iis immersum colore flauo imbuunt.

Si à prauitate humoris biliosi fiat, fæces alui sunt valdè coloratæ, tum etiam vrinæ; præsertim si febribus putridis succedat, quando icterus est symptomaticus; tumque febris post icteri aduentum perseuerat: si verò criticus sit, febris cessat, tum alui excrementa, & vrinæ, benè colorata apparent. Causæ externæ, vt venenum assumptum, & morsus animalium venenatorum, ab ægro, & astantibus referendæ sunt.

Prognosis icteris varia instituenda est, pro varietate causarum. Curatu facilior est, qui ab obstructione vesiculæ felleæ producitur, quia illius meatus intestinis propiores sunt & materiæ illis adhærescentes, ad ea facilè decutiuntur: modo obstructio non sit à calculo, qui cum dissolui non possit, morbum facit incurabilem.

Icterus ab inflammatione, aut scirrho hepatis proueniens periculosissimus est; illa enim plerumque in abscessum hic in hydropem degenerat.

Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum Hipp. *Aph. 62 sect.* 4. cui Aphorismo opponitur alia eiusdem Hippocratis sententia, quę habetur 4 *de victus rat. in acutis*, his verbis: *In febre biliosas morbus regius ante septimum diem natus, cum rigore morbum soluit, sine rigore pestiferum.* Huic etiam sententiæ ratio adstipulatur. Cum enim die tertia, quarta, & quinta, contingant crises salutares per sudores, vrinas, & alui fluxum, quidni etiam icterus criticus iisdem diebus poterit cõtingere? Et testatur experientia, à multis probatis authoribus proposita, sæpe icterum ante septimum diem salutariter contingere. Illi autem authores prædictum Aphorismum ita interpretantur, quod nempe Hippocrates per diem septimum intelligat quemuis diem criticum; septimum enim enumerat, tanquam nobiliorem criticum, vt pro alijs omnibus intelli-

intelligatur. Verè autem criticus ille audiendus est, quem legitima concoctio materiæ febrem efficientis præcessit.

Curatio icteri ad causarum sublationem dirigenda est. Si enim à calida hepatis intemperie, aut aliquo eiusdem visceris tumore oriatur; illorum affectuum curationes ex superioribus capitibus depromendæ sunt. Qui verò in febribus putridis contingit, si criticus sit, nulla curatione indiget. Si verò symptomaticus sit, curatio illius dependet à curatione morbi à quo exoritur.

Qui verò à cystidis felleæ obstructione dependet, illius ablatione curandus est: quæ conuenienter perficietur remedijs superiore curatione propositis. Quibus suppositis, nonnulla etiam huic affectui magis propria, & specifica subnectenda sunt.

Primò igitur humoris peccantis portio educetur bolo sequenti.

℞. Elect. de succo rof. & diaprun. solut. ana Drach. iii. rhab. pulu. Drach. i. croci ℈. sem. Cum saccharo fiat bolus qui semel atque iterum exhiberi poterit, si cacochymia vrgeat. Vel apozema aperiens & purgãs erit exhibendum.

Quod ad phlebotomiam spectat, licèt ea improbetur à Gal. quemadmodum ratione ipsius affectus non prodest: tamen si multitudo sanguinis in venis contineri videatur, illius imminutio vtilissima est.

Post vniuersales euacuationes sequens infusum, per sex, vel septem dies vsurpatum, ictericum affectum plerumque radicitùs euellit, si recens adhuc, ac minime inueteratus sit.

℞. Rad. rub. tinctorum ℥. ß. fol. chelidon. mai. M. i. summit. absinthii pontici, centaur. min. ana P. i. cinam ʒ. ß. croci ℈. sem. Infundantur per noctem cum ℥. viii. vini albi. Colaturæ adde sacchari albi ℥. sem. Capiat manè tribus horis ante pastum.

Vel potest fieri sequens decoctum.

℞. Chelidoniæ cum toto M. i. fol. & flor. hyperici, ana M. ß. rasuræ eboris, pulu. stercoris anseris ana ʒ. iii. croci ʒ. ß. Puluis stercoris anseris, & crocus ponantur in nodulo, & omnia coquantur in æquis partibus vini albi, & aquæ, absinthij ad ℔. i. In colat. dissolue sacchari Vnc. i. Detur in tres doses matutinas, quæ postmodum iterari poterunt.

Ad hunc vsum valdè commendat Quercetanus stercus anserculi verno tempore herbam pascentis; tum etiam stercus album gallinæ exsiccatum, & ad ʒ. ß. vel ʒ. i. exhibitum per aliquot dies; dicitque horum aereorum animalium stercora esse nitro sulphurea, & miram habere incidendi, attenuandi, ac dissoluendi facultatem.

Commendat Dioscorides succum marrubij ad morbi regij curationem, & post eum recentiores; ac præsertim Forestus, qui nonnullos refert vsu syrupi ex succo marrubij fuisse persanatos, cum multa alia remedia frustra vsurpata fuissent.

Gesnerus laudat radicem vrticæ, in hunc modum præparatam.

℞. Rad. vrticæ ℔. i. croci ℈. i. Contundantur diligenter, & cum vino albo succus extrahatur, de quo capiat æger ℥. iv. per 4. aut 5. dies manè; postea tegatur vt sudet.

Dum interna remedia exhibentur, illinatur regio hepatis sequenti linimento.

℞. Succor. apij, petrosel. & cichorij, ana ℥. i. aceti albi Vnc. sem. olei tamarisci Vnc. ii. Bulliant ad consumptionem succorum & aceti. Mox adde santali citrini, & spicæ nardi ana Drach. j. ceræ q. s. Fiat linimentum.

Sublatis obstructionibus flauus ille color breui euanescet discusso humore cuti imbibito, per solum natiui caloris ministerium. Vt tamen promptius euanescat, parari potest, balneum aquæ tepidæ, corpus in eo confricando sacculo farina hordei, & sabatum referto.

CAPVT V.

De Schirro hepatis.

SCirrhus hepatis, est tumor durus, renitens, & in dolens, ab humore crasso in hepatis substantia impacto, atque indurato genitus.

Duplex autem est scirrhus, exquisitus, & non exquisitus. Exquisitus tantum proposita definitione comprehenditur, qui indolens est, & sensus omninò expers.

Non exquisitus verò quemdam habet doloris sensum, & fit à materia minus indurata; vno verbo est scirrhus incipiens, & nondum confirmatus; exquisitus est confirmatus, ita vt differant tantum per magis & minus.

Duobus modis in hepate scirrhus generari solet, per fluxionem scilicet, aut congestionem humoris crassi, & glutinosi in partis substantia: vel ab inflammatione, alijsque tumoribus induratis per resolutionem partium tenuiorem humoris illos committentis, relicta ac superstite parte crassiori.

Materia prioris est humor pituitosus, aut melancholicus, vel ab alijs partibus transmissus, vel in ipsa visceris substantia ex praua humosi genitus, & coaceruatus. Huic humori producendo non parum facit victus ratio praua, ex crassis, frigidis, ac viscosis alimentis constans: pituitosum aut melancholicum temperamentum, & natiua hepatis angustia. Vnde Galen. 13. *meth.* scirrhum in hepate, liene, & renibus facile generari docet. In hepate quidem, quod viæ strictæ sint, & sanguine crasso nutriatur. In liene verò, quod sanguinem crassum recipiat. In renibus denique, quod sanguine crasso nutriantur.

Posteriores scirrhi, seu alijs tumoribus succedanei causæ sunt, immodicus discutientium medicamentorum vsus, vel etiam repellentium, quæ refrigerando, & constringendo materiam incrassant, eiusque resolutionem impediunt. His accedit materiæ morbificæ frigiditas propria, & crassities, quæ resolutioni non cedit: vel partis imbecillitas, quæ diaphoresim sufficienter promouere non potest. Ac denique victus ratio refrigerans & incrassans.

Signa Scirrhi in hepate geniti sunt: durities & renitentia in dextro hypochondrio hepatis circumscriptionem referens & multo maior quam in obstructione grauitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando magna fit respiratio: febris carentia, & doloris, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito: difficilior decubitus in latus sinistrum, quoniam hepar durum & graue ventriculum comprimit, eique dolorem infert: color faciei pallidus, & quasi virescens: quia sanguis laudabilis in hepate scirrhoso non generatur. Corpus etiam emaciatur, quia neque hæmatosis neque anadosis rectè perficitur.

Prognosis huius affectus à Gal. proponitur 2. *ad Glauc. cap.* 4. his verbis: *Scirrhus insensibilis curationem non recipit, qui vero difficulter sentit non incurabilis quidem est, non tamen facile curationem admittit.* Idem Gal. *cap.* 5. *eiusdem libri Scirrhum*, inquit, *accorsi ab initio sanauimus sæpius vbi vero ad plures dies fuerit extensus, neque ipse potui sanare neque alium vidi, qui posset.*

Scirrhus inueteratus, & incurabilis in hydropem insanabilem degenerat: & pereunt quidem nonnulli tempore longo, alij vero breuiori, quibus scilicet alui fluxus superuenit, & diutius perseuerat. Scirrhus ictero succedens, aut illum generans, perniciosus, vnde Hippocr. *Aph.* 42 *sect.* 6. morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum.

Scirrhi curatio fiet primum causæ antecedentis ablatione, per apozema in obstructione hepatis descriptum. Cui etiam alia remedia obstructionibus referandis idonea, subijci vtiliter poterunt.

Postmodum verò materia indurata emollientibus, & aperientibus discutienda est. In hunc finem maximè conuenient pilulæ ex chalybe supra descriptæ, præcipuè si iis addantur bdellium, ammoniacum & sagapenum.

Si vero durities contumacissima fuerit, sequentes pilulæ ad multos dies erunt vsurpandæ.

℞. Gummi ammoniaci in aceto soluti & traiecti, atque iterum inspissati ʒ. ii. bdellij, styracis, ana ℈. iv. Misce, capiat ʒ. i. alternis diebus.

Intermediis vero diebus vtatur opiata, vel tabellis roborantibus, & aperientibus, in obstructionis curatione descriptis.

Sequens vero pilulæ ad scirrhum emolliendum, ac dissoluendum mirabilis sunt efficaciæ.

℞. Aloes

℞. Aloes optimæ, & gummi ammoniaci aceto soluti, & traiecti per setaceum, atque iterum inspissati ana Vnc. sem. mercurij dulcis Drach. ii. diagrydij ʒ. i. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. de qua capiat Drach. sem. quatuor horis ante prandium, singulis diebus per 20. aut 30. dies.

Zacutus Lusitanus *obs. 41. lib. 1. Praxis admir.* refert scirrhum contumacem conserua marrubij 40. diebus vsui pata curatum fuisse.

Quidam Practici commendant vsum terebinthinæ in hunc modum præparatæ.

℞. Terebinthinæ lotæ cum vino albo ℥. i. ß. sacchari puluerati Vnc. sem. Capiat Drach. 1. singulis vel alternis diebus: est enim remedium apperiens, vrinam mouens, & aluum emolliens.

Toto curationis decursu vtatur æger pro potu ordinario vino albo, aut clareto tenui, ex infusione chalybis parato.

Tum etiam aliæ chalybis præparationes suprà descriptæ hic etiam maximè conuenire poterunt.

Exterius vero admoueri debent fomenta, vnguenta, & emplastra, in sequentem modum composita.

℞. Rad. althææ, bryoniæ & lilior. ana Vnc. 1. fol. maluæ, violat. parietariæ, absinth. agrimonij, ana M. i. sem lini, fœnugr. anethi; ana Drach. sem. flor. chamæm. meliloti, ros. ana P. i. Coquantur in tribus partibus aquæ, & vna vini albi, sub finem additi; vel in aqua & aceto. Colatura foueatur regio hepatis mane, & sero.

Si scirrhus sit contumacior, addantur decocto rad. ireos nostrat. cucumer. agrest. & ebuli. Et paretur decoctio in aqua decoctionis intestinorum veruecis & vino albo.

℞. Ol. lilior. chamæm. meliloti & amygdal. dulc. ana Vnc. i. ol. rosat. & absinthi; ana Vnc. sem. gummi ammoniaci in aceto soluti ʒ. iii. ceræ ʒ. ii. Fiat linimentum, quo inungatur dicta pars post fotum.

Si fortius linimentum desideres.

℞. Succor. bryon. & cucumeris agrest. an. Vnc. ii. ol. de capparib. & tamarisci, ana Vnc. iii. vini albi ℥. i. Bulliant ad succor. & vini consumpt. deinde adde absinthii puluerat. Drach. ii. gummi ammon. in aceto soluti Vnc. sem. ceræ parùm; fiat linimentum.

℞. Massæ empl. de mucilag. Vnc. i. empl. de meliloto vnc. sem. gummi ammoniaci liquati in succo absinthij Drach. ii. Malaxentur cum oleo absinthij & liliorum. Fiat emplastrum, admouendum post inunctionem.

Vtiliter etiam parti admouentur folia hyoscyami in aceto decocta, addito oleo amygdal. amarar. & in formam cataplasmatis redactas.

His etiam addere licet semicupia, ex emollientibus, digerentibus, & roborantibus parata, qualia pro potu descripta sunt; usque alternatim æger vti poterit.

Ac denique causticum tibiæ dextræ inurendum, vt materiæ peccantis portio per id loci deriuetur.

CAPVT VI.

De Hydrope.

DVæ hydropis differentiæ reperiuntur apud Hippocr. vniuersalis scilicet, & particularis. Vniuersalis dicitur ille qui totum corpus, vel abdomen vniuersum occupat. Particularis verò, qui vnicam tantum corporis partem; vnde hydrops capitis, pectoris, & vteri, de quo hic non agimus, sed tantum de vniuersali.

Huius autem hydropis vniuersalis tres proponuntur species a Galeno, ascites, tympanites, & anasarca, seu leucophlegmatia.

Ascites est tumor abdominis ab humore seroso in illius capacitate collecto oriundus.

Neque solum abdomen vtplurimum intumescit, sed etiam pedes, tibiæ, femora, & scrotum eodem tumore plerumque afficiuntur. Quinimò ascites non rarò à pedum tumore incipit, qui postmodum tibias: deinde crura, ac tandem abdomen ipsum inuadit.

Humor autem ille serosus, seu aquosus, quatenus aquæ naturam retinet, frigidus quidem est: sed quatenus etiam salsedinis est particeps, calorem in se habet, qui tum è viscerum vicinia augetur; tum etiam, & multo insensius, ex putredine, quam diuturna mora contrahit; vnde febris exoritur, & sitis, à vaporibus salsis ac putridis os ventriculi inficientibus, excitatur.

Contingit autem interdum, vt humor ille aquosus, non in cauitate abdominis, sed in vesiculis quibusdam partibus ventris inferioris adnatis, contineatur. Cuius rei historiæ proponuntur à Sckenckio *lib. 3. obseru.* & Mauritio Cordeo *comm. 3. & 5. in Hippocr. l. 1. de morbis mulierum.* Censuit Galenus (eumque sequuta est tota ferè Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum cohors.) omnem hydropem fieri ab hepate frigidiore, & hæmatosim non exactè perficiente, ita vt pro laudabili sanguine, multam aquam, pituitam aut flatum generet. Quæ sententia, vt de anasarca verissima est, & omnium consensu receptissima; sic de ascite, & tympanite à recentioribus non pauci controuertitur; propterea quod in multorum hydropicorum dissectionibus hepar incolume illæsum inuentum sit; vt ex plurimis historiis constat ab authoribus propositis. Præterea Hipp. 2. *Prorreth.* disertè asserit hydropem fieri vel ab hepate, vel à parte inano. Per partem vero inanem intelligit totum illud spatium, quod à costis ad illa extenditur, & partes in eo contentas. Idem Hipprocr. 4. *de morb.* & 1. *de morbis mulierum* hydropem ex liene describit. Quibus authoritatibus vulgò responderi solet, hepar perpetuo affici, primario, vel secundario; ita vt nunquam hydrops contingat, quin hæmatosis vitietur, & loco laudabilis sanguinis, aquosus generetur. Verum duæ rationes hanc doctrinam acriter vrgent: prima desumpta est ab experientia supra proposita, quod mirum si necessarium esset hepar perpetuo affici, in dissectione cadauerum nunquam illæsum reperiretur. Secunda, quod si hepar sanguinem aquosum generaret, ille in totum corpus distribueretur, quemadmodum in anasarca sanguis pituitosus in omnes partes transfertur. Neque sufficiens ratio reddi potest, cur serosus humor in hepate genitus in solum abdomen, non in alias partes deferatur.

Quod ad frigidam epatis intemperiem spectat, illa etiam impugnatur Tralliani, Auicennæ, & aliorum authoribus, qui statuunt, etiam à calida intemperie hydropem excitari, & non nisi refrigerantibus remediis curari. Quod etiam Hip. authoritate fulciri potest, *ex 2. Progn.* mutuata, *Hydrops,* inquit, *morbo acuto superueniens, malus, febrem enim non tollit.* Si igitur hydrops superuenit, perseuerante febre, manifestum est calidam intemperiem permanere. Neque mihi vnquam placere potuit, quod vulgo dicitur à Galeni mancipiis: à calida intemperie calorem natiuum dissolui, ac plurimùm imminui, & calorem illum imminutum frigiditatis nomine donari. Sic enim in febre hectica & febribus aliis diuturnis, in quibus calor natiuus plurimum imminuitur, frigida intemperies esset perpetuo accusanda, & symptomata, quæ illas sequuntur, huic intemperiei essent adscribenda, non autem caliditati. Vnde magnam confusionem, in symptomatum causis inquirendis, excitari quis non videt?

Inter recentiores Carolus Piso, quem sequutus est Sennertus, in veras hydropis ascitis causas altius penetrauit; statuitque hunc generari ex materia serosa in potu, & cibis humidioribus contenta, quæ ab aliqua causa præternaturali in venis portæ, & cauæ diutius retenta, & in totum corpus non distributa (vt in statu naturali fieri consueuit) in abdominis capacitatem effundantur. Retinetur autem humor ille serosus in venis, & ad totũ corpus non distribuitur, ex læsa, vel impedita facultate attractrice partium, ad quas deferri solet; vel ob errorem externum.

Partes autem præcipuæ, quæ primum serosam materiam attrahere solent, sunt hepar & lien. Illa enim viscera chylosam materiã ad se trahunt, in qua substantia humida & aquosa ciborum & potuum continetur. Tum etiam lien potulentam materiam ad se trahit puram & permixtam, vt docuit Hipp. & testatur experientia eos qui potui maximè indulgent, illius portionem estatu dignam emittere per vrinas statim à pastu, quod fieri dicunt authores peritissi-

mi,

mi, à liene aquosam illam materiam attrahente, antequam ciborum concoctio in ventriculo peracta sit.

Læditur autem hepatis, & lienis attractio à variis causis præcipuè ex defectu, seu imbecillitate caloris natiui: debilitatur autem calor natiuus à frigida, vel calida intemperie, & à suffocatione.

Frigida intemperies à nimio alimentorum refrigerantium vsu, larga sanguinis euacuatione spiritus confestim exhauriente, vel quæuis alia causa excitata, cum per se calori aduersa sit, etiam natiuum hepatis, & lienis calorem obtundit, eiusque actiones lædit.

Calida vero intemperies natiuum calorem dissipat, vndè ille debilior factus actiones hepatis & lienis minus fœliciter exercet. Inducitur autem calida illa intemperies à febribus ardentibus, vini meracioris largo potu ciborum, & medicamentorum calidiorum vsu nimio.

Denique debilitatur calor natiuus per suffocationem, quando sanguis nimia copia redundat in venis, præcipuè impurus, qualis cumulari solet in mensium, vel hæmorrhoidum suppressione: per illas siquidem euacuationes corporis impuritates expurgari solebant, quæ iidem suppressis retentæ totam sanguinis massam inficiunt.

Læditur etiam, vel impeditur prædictorum viscerum attractio ab obstructionibus, quæ liberum materiæ serosæ transitum intercipiunt. Sic scirrhum hepatis & lienis hydrops consequitur, non tantùm quod illæ partes debilitatę sanguinem laudabilem generare nequeant, sed præcipuè, quod totam illam materiam, quæ potu assumitur, attrahere non valeant, & ad alias partes transmittere.

Hic obici potest; in hydrope totum corpus nutriri à sanguine in hepate genito ex chylosa materia, quam ad se necessariò attrahit. Cum autem chyli portio ex qua sanguis generatur, crassior sit serosa materia, nihil impedit quo minus serosa illa materia etiam attrahatur. Respondemus primum hepar melius attrahere, quod sibi familiarius est, & idoneum, vt in sanguinem conuertatur; illud autem attrahit minori copia quam par sit, propter attractricis imbecillitatem, vnde totius corporis macies exurgit, & cum ea chyli portione sibi magis analoga, portionem etiam serosæ substantiæ pro vehiculo trahit, reliquam verò in venis mesaraicis, & epiploicis relinquit, quæ ibi moram faciens in abdominis capacitatem sensim effunditur.

Non negamus tamen in hydrope sanguificationem lędi, præsente enim frigidiori, aut calidiori intemperie, aut graui obstructione, vel scirrho, non potest esse sanguificatio integra. Sed negamus illam esse proximam, & immediatam hydropis causam; imò potius consectarium quid & interdum hydropis effectum, cum scilicet aqua in abdomine cōtenta corrūpitur, in ea innatantia viscera corrūpit.

Post hepat & lienem, serosam materiam ad venam cauam translatam attrahunt renes, & totum corpus à superflua illius copia liberant, ita vt si functio eorum cessauerit maxima seri copia in venis retineatur; quæ in abdomen effusa hydropem ascitem breui producit. Cessare autem potest renum attractio à multis causis, frigidiori intemperie, tumoribus, vlceribus, & obstructionibus, quæ functionem eorum imminuere, abolere vel intercipere valent.

Denique ob errorem externum seri distributio impeditur, quando magna copia aquæ frigidæ hauritur, quæ non possit regia natura, & in venas sufficienter distribui. Sic refert Carolus Piso quemdam adolescentem tertiana laborantem cum in paroxysmo aquam intemperantius bibisset in ascitem incidisse, à quo tamen vnius tabellæ diacarthami vsu liberatus est, aqua in abdomine restitante confestim reddita. Si tamen diutius continuatus fuerit minus ille aquæ potus, hydropem inducit non ita facile curabilem, propterea quod graues inde fiunt obstructiones & frigida inducitur viscerum intemperies, calore natiuo admodum labefactato; vnde hydrops curatu difficilis emergit.

Per quas autem vias serosa illa materia a venis in capacitatem abdominis transferatur, à nonnullis dubitatum est. Quibus tamen simpliciter satisfieri posset, dicendo ex doctrinâ Hippocr. in corpore viuente omnia esse transfluxibilia, & permeabilia; ita vt vrgente necessitate non solum humores tenues ac serosi, sed etiam crassiores per meatus insensibiles partium transmittatur. Sic in pleuritide sanguis, & pus densam pleuræ & membranæ pulmonem vestientis substantiam penetrat, ac per anacatharsim expellitur. Sic in tibiæ ac cruris fractura, quæ illæsis musculis, & cute contingit, sanies ex osse fracto manans, prædictarum partium substantiam penetrat, & inficit lintea fasciarum. Sic in hydrope ipso, sæpe ingens aquæ quantitas vna die per aluum excernitur, exhibito hydragogo potentiori, quod fieri non potest, nisi aqua in abdomine contenta tunicas intestinorum peruadat.

Neque obstat, quod a Fernelio obiicitur, frustra conditas fore à natura tot patentes vias, si per cæcos meatus humores transferri possent.

Respondemus in motu humorum ordinario & naturali, totius corporis nutritioni destinato, necessarios esse ductus per quos illi continuò, facilè, & affatim fluere possit: Sed in casu extraordinario, & vrgente, prouidam naturam vias extraordinarias inuenire, per quas materias noxias excernat, aut saltem in locum minus incommodum deponat.

Obiicit iterum Fernelius, in iis, qui ex vrina per 20 dies suppressa extincti sunt, aquæ nihil deprehensum esse per cæcos illos ductus in abdominis defluxisse.

Respondemus, naturam non semper eodem modo operari circa causas præternaturales, neque humores noxios ad eadem loca deponere: sed ad eas partes præsertim quę magis dispositæ sunt eorum receptioni, vtpote imbecilliores. Sic in vrinæ suppressione serosus humor per venas & arterias pariter decurrit, easque implet, & si quædam pars debilior repetiatur, in eam impetu ruit; vnde fit, vt quidam comatosi, alii orthopnoici, alii ex alterius partis insignis læsione moriantur. Sic etiam impedit, quin si partes abdominis, ad quas venarum & arteriarum extrema desinunt, debiliores reperiantur, humor serosus in illius capacitatem transferri valeat.

Neque verum est, quod Fernelius adstruere velle videtur, nunquam hydropem ex vrinæ suppressione exoriri. Immo multoties ab hac causa produci ratio & experientia docet, quemadmodum nos supra ostendimus ex læsa renum attractione, ab aliquo insigni illius vitio, hydropem contingere.

Hoc tamen aduertendum est, vrinæ suppressionem seri redundantiam efficere in venæ cauæ magis, quam in portæ ramis, per quos in primis humorem aquosum in abdominis capacitatem effluere sequentibus apparebit.

Posset igitur satisfieri quæstioni propositæ, simpliciter dicendo, per cæcos & insensibiles partium ductus serosos humores transferri in abdominis capacitatem. Facile tamē est ductus conspicuos, & patentes indicare, per quos liber est humoris serosi à venis in capacitatem illam cōmeatus.

Horum autem ductuum notitiam nobis indicauit Hipp. *Aph. 55. sect. 7. Quibus*, inquit, *iecur aqua repletum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, & moriuntur.* Cuius Aphorismi sensus talis est (à Gal. non satis perfectus) aquam ab hepate in ramos venæ portæ per omentū sparsos influere, & cum illi repleti fuerint, vel tunicis eorū rarefactis per diapedesim, aut osculis patefactis per anastomosim, in cauitatem abdominis deferri. Idem liene potest contingere, & fortè frequentius, cū lien aquam magna copia è ventriculo trahat vt ex multis Hip. locis innotescit. Et ex liene in omētū traduci constat eiusdē Hipp sententia *l. 4 de morbis* proposita, his verbis: *In ventriculū autem etiam potus fertur, quo cū expletus fuerit, ab eo lien recipit, & ad venas omenti transmittit.* Ex prædictis videre est, per omenti venas præcipuè, quæ Epiploicæ Gastrepiploicæ nominantur, aquam in abdomē effluere; quānis per alias etiam venas extillare possit.

Pręter causas hydropis prædictas quę frequentiores sint, & magis ordinariæ, aliæ dantur minus frequentes ab authoribus relatę, & quibusdam obseruationibus confirmatę, quæ scilicet ex peculiari quarundam partium vitio contingunt, non solum hepatis, & lienis, sed etiam mesenterii, pancreatis, ventriculi, intestinorum renum, vesicæ, & vteri læsa nimirum illarū partium homiosi, a graui quodam affectu, vt proprium alimentū currumpāt, & in serosum humorē colliquatione quadam conuertant. Sic apud Gal. *comm. Aph. 55. sect. 7.* vesiculæ hydatides in hepatis superficie interdum

dum

dum excitantur, quæ disruptæ serosum humorem profundunt in capacitatem abdominis, ex cuius collectione hydrops emergit. Sic Fernelius existimat hepar valdè exsiccatum findi, & rimis quibusdam dehiscere instar terræ siccæ, ac per illas rimas serum continuò effluens abdominis capacitatem replere. Alii verò dicunt ex intestinis hydropem fieri posse, si illa perforentur, & homo statim non moriatur; sed humor aquosus in abdominis capacitatem ex iis stillet. Tum etiam ex renibus, si valdè vlcerentur, & per ea vlcera serosus humor erumpat. Sic refert Platerus in quodam hydropico vtrumque renem multis vlceribus perforatum fuisse; vnde sanies & serum in abdominis cauitatem effluxerat. Hydropis denique ex vteri vitio prognati habetur historia apud Sennertum, ex Ioanne Heinzio, de ancilla quadam hydropica, cuius viscera omnia salua inuenta sunt, exceptis testibus, qui tumidi sunt reperti ad magnitudinem capitis infantis recens nati; tum etiam liuidi, fungosi, & plurimis vlceribus conspersi, ex quibus serosa materia hydropem committens effluxerat.

Hydrops tympanites, a tympano nomen habet siquidem abdomen instar tympani tentum est; & si manu percutiatur sonum consimilem edit: tensio autem illa est a flatibus in abdominis capacitate conclusis. Aliquando tamen contingit, flatus tympanitem efficientes, non in capacitate abdominis, sed in cauitatib. intestinorum contineri quod obseruauit Platerus, dicens in quibusdam, qui tympanici putabantur: post mortem dissectis, nullum flatum è ventris cauo erupisse, nec ventrem subsedisse; sed intestina, præsertim tenuiora, flatibus adeo distenta, & conuoluta prosiliisse, vt in ventrem denuo reponi nequirent.

Obseruandum autem est rarò flatum tympanitem efficientem solum in abdomine contineri, sed plerumque aquę permixtum; quemadmodum etiam in ascite non aqua sola, sed flatus etiam in abdomine continetur; & vterque a prædominante nomen mutatur. Si nimirum maior flatuum, & minor aquæ copia collecta sit dicitur tympanites: si vero aqua flatibus pręualeat, ascites nominatur: si denique ęqualis vtriusque portio cumuletur, ambigit inter vtrumque; vt dubitare liceat vnum asciter, vel tympanites talis hydrops dici debeat.

Flatuum causa materialis est humor crudus & crassus, siue pituitosus ille sit, siue melancholicus, qui a calore exagitatus & attenuatus vapores crassos emittit, qui difficillimè discutiuntur, & illi vapores flatus nominantur.

Humor autem ille crudus & crassus in ventriculo & intestinis aliqua ex parte residet, sed multò magis intra diaphragmatis & intestinorum membranas continetur; vndè difficilius, quam a cauitatibus partium prædictarum, auelli potest. Huius rei fortem coniecturam facit Aphorismus Hipp. 11. *sect. 6. Quibus tormina, & circa vmbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamentis, neque aliter soluuntur, in hydropem siccum firmantur.* Cum enim mesenterium parte anteriore intestinis alligetur, posteriore verò lumbis; facilè videre est, dolores ad vmbilicum & lumbos spectantes, ex mesenterio prodire. Adde quod dolorum contumacia causam denotat in profundo corporis, & partium substantia conclusam, quæ nullo modo deturbari valeat. Si enim in ventriculi & intestinorum cauitatibus contineretur, facilius excludi posset.

De causa verò efficiente discrepant inter se autores, aliis frigidam intemperiem accusantibus, aliis vero calidam. Qui frigidam intemperiem accusant, se fautorem habere putant Galenum, dicentem flatus generari a calore debili. Quibus respondendum est, calorem posse dici debilem respectu materiæ, quæ ab eo non potest discuti ac resolui. Sed hoc potius adscribendum est ipsius materiæ defectui, non caloris, qui sæpe intensior est, ac præternaturalis. Et certè agnoscendum est cum doctissimis authoribus, materiam tympaniti generandæ magis idoneam esse humorem melancholicum adustum, & atrabilarium, qui a calore viscerum torrefaciente generatur. Qui quidem calor eandem materiam exagitat, & ex ea flatus crassos, ac difficilè resolubiles educit.

Hydrops anasarca fit ab humore pituitoso in totum corporis habitum effuso, qui ideo tumidus & albus apparet vnde leucophlegmatia nominatur. Generatur autē humor ille pituitosus ab hepate frigidiori, quod pro laudabili sanguine crudū & pituitosum producit, qui cùm substantiæ partium in homiosi sufficienter agglutinari nequeat; portio illius crudior, & nutritioni inepta restitat in partibus easq; tumidas reddit, hincq; anasarca, seu leucophlegmatia exurgit.

Affectus incipiens dicitur cachexia, quæ ab eadem causa procedit, & eadem habet generationis principia ita vt facilè cachexia in leucophlegmatiam degeneret. cùm differant tantùm secundùm magis, & minus.

Causæ antecedentes sunt, quæcumque hepar impensè refrigerare valent, illiusque vim concoctricem plurimùm infringere. vt alimenta frigida & humida largius essumpta, suppressiones mensium & hæmorrhoidum, obstructiones & tumores frigidi, quales sunt scirrhosi: tum etiam hæmorrhagiæ copiosæ, aliorumque humorum magnæ ac diuturnæ euacuationes, a quibus calor natiuus plurimùm imminuitur.

Signa hydropis, & cuiusque illius speciei, ex prædictis satis manifesta sunt. In ascite enim aquosus humor in abdomine cōtentus indicatur ex abdominis mole grandiori, tumore molliore, ac latiore, qui per latera cōpressus fluctuationis sensū manifestum repræsentat; & æger ipse dū sese in alterutrum latus conuertit, murmur velut fluctuantis aquæ percipit tū vniuersa vētris moles in latus illud prouoluitur. Hinc pedes & scrotum intumescūt; superiores verò partes graciliores euadunt, ac contabescunt; vrinæ sunt paucę; & crassę, atque interdum rubræ, quia exigua seri quantitas ad renes, & vesicam trāsit, in iisque diu moratur, & in illa mora crassescit ac coloratur. In progressu morbi difficultas respirandi adest, ob aquę copiā diaphragmati incumbentem, præcipuè dum æger decumbit, vt ea de causa erectus manere ac sedere cogatur. Siti etiā adest molesta ex humoris salsedine, cui ventriculus innat. Ac denique febris continua & lenta excitatur ex eiusdem aquæ putredine, que viscera omnia in ea innatantia tandem labefactat & corrumpit.

In tympanite verò venter percussus instar tympani sonum edit; moles abdominis minùs grauis est quàm in ascite: tormina præcesserunt circa vmbilicum, & lumborum dolor; ægro supino iacente venter distentus ac durus manet, neque dum se conuertit æger, ac latera deuoluitur.

In anasarca denique non solum venter, crura & tibię, sed etiam manus, brachia, pectus, facies, & totum corpus intumescit; & vbicumque digito prematur, vestigium relinquit. Color cutis pallidus, & cadauerosus, carnes molles, & laxæ: vrinæ tenues, & albæ; respiratio difficilis, febris lenta non rarò consequitur.

Quod ad prognosim attinet; omnis hydrops periculosus est, & curatu difficilis eoque difficilior, quo magis inueteratus. Sed inter species anasarca minus habet periculum; ascites verò & tympanites inter se ambigunt; vt nunc hic, nunc ille periculosior, sit, pro maiori vel minori grauitate causarum à quibus dependent. Sic ascites à scirrho hepatis oriundus, aut vlcere alicuius partis internæ, periculosior est tympanite; si verò à nimio aquæ potu, aut obstructionibus non adeò inueteratis, minus infert periculum.

Hydrops faciliùs curatur in seruis, quàm liberis; in rusticis, quàm in nobilibus: quia cùm desideret famem, sitim, & multa alia tędia; longamque patientiam; promptius succuritur his, qui facilè coguntur, quàm quibus noxia libertas est.

Hydrops à duritie lienis minùs periculosus est, quàm à duritie hepatis, quia lien minùs princeps membrum est, quàm hepar.

Hydrops morbo acuto superueniens, malus; neque enim sedat febrem, sed dolorem admodùm infert, ac mortem. Hipp. 2. *Prognost.*

Quibus hepar aqua plenum erumpit in omentum, si venter aqua implentur, & oriuntur. Hipp. *Aph. 55 sect. 7.*

Ab aqua intercutem habito, si aqua quæ in venis est, in ventrem confluxerit, morbi fit solutio. Hipp. *Aph. 14 sect.* Hic Aphorismus priori contrarius videtur. Sed contrarietas soluitur dicendo Hippocr. in priori per ventrem intelligere capacitatem abdominis, in hoc verò aluū. Si nimirùm

aqua per aluum effluxerit, morbi fit solutio. Quæ sententia clarius explicatur ab eodem Hipp. *in Coacis*, his verbis: *Incipiente hydrope alui profluuium sine apepsia seu cruditate proueniens, morbum soluit.* Notanda est illa conditio, *incipiente hydrope*: nam si morbo inueterato contingat profluuium alui, non est adeò tutum; quia vtplurimum vitium aliquod per morbi longitudinem contractum in visceribus relinquitur, vt scirrhus, aut substantiæ corruptela quod nouæ aquæ prouentum efficit, & mortem tandem inducit. Vnde idem Hipp. *in Prorrh.* eos qui ab hydrope seruari debent εὐσπλάγχνους esse debere affirmat, hoc est sana & integra viscera habentes, seu a grauioribus illis affectibus immunia. Alioqui si cum scirrho, aut hepatis corruptione contingat alui fluxus, citissimè moriuntur docente Gal. 2. *Ad G. auconem*, c. 5. & Auicenna, qui sic loquitur *Constrictio anhelitus, & solutio ventris, in tribus diebus mortem significat.*

Vrinæ paucitas in hydropicis mala, & quò minor illius quantitas redditur, eo deterior est morbus, quia materia potulenta in ventrem confluit, & nihil fere illius ad renes peruenit. Hinc Hipp. *in Coac. hydropico febriculoso vrina pauca, turbataque, lethalis. Contrà verò, si vrinæ quantitas augeatur, benè sperandum.* Quod eleganter a Celio proditum est: *Et tum demum*, inquit, *secundæ valetudinis spes est, cum plus humoris per vrinam excernitur, quàm assumitur. Ideò bonum est singulis diebus vrinam & potum metiri; tum etiā ventrem, lino circumducto, præsertim dum remedia vsurpantur, vt videamus, num ille decrescat; quod in bonis habendum est. Si verò augeatur, non obstantibus remediis, res in angusto est.*

Abscessus, vel maculæ in hydropicorum cruribus erumpentes, lethales. Hoc confirmat Hippocr. 7. *epidem* historia Biontis & Cresiphontis, quorum ille oborto abscessu in genu sinistro, & suppurato, obijt. Huic verò paulò ante mortem collectio cum rubore aliquantulum liuido in femore sinistro apparuit.

Hydropici qui remediorum efficacia liberantur, si in eumdem affectum reciderint, desperati sunt Hipp. *in Coac.* Significatur enim vitium aliquod immedicabile intra viscera latitare, quod euacuatis aquis, nouam earum generationem promouet.

Si æger εὐσπλάγχνος sit & bonis visceribus, ac constantibus viribus; cibum libenter assumat, benè concoquat, nec ab ingesto affligatur; benè spiret, non doleat; neque tussis, neque sitis adsit, lingua, ne in somno quidem, non marcescat; aluus medicamentis celeriter moueatur extra purgationem non admodum arta sit, & naturaliter excernat; vrina pro victus ratione mutationem subeat; lassitudinis expers sit; si hæc omia adsint, æger benè se habet: si plurima, aliqua conualescentiæ spes est. si nulla, res desperata est.

In sicco hydrope stillicidium vrinæ malum est Hippocr. *in Coacis*.

Tympanites in corpore atrabilario, aut qui fit ab atra bile multa in corpore redundante, lethalis est, & frustra illi remedia adhibentur.

Si leucophlegmatia detento fortior diarrhœa superuenit, morbum soluit. Hipp. *Aph.* 10. *sect.* 7. Talis autem diarrhœa morbo incipiente aut saltem non inueterato fieri debet, & viribus adhuc constantibus: si enim ægro iam debili existente contingat, periculosa est.

Hydropis curatio versatur in materiæ heterogeneę euacuatione, siue illa in abdomine, siue in toto habitu contineatur; causæ illam materiam producentis ablatione; & viscerum, præsertim hepatis, roboratione. Causæ autem præcipuæ, & magis ordinariæ, sunt obstructiones graues, & contumaces, tum etiam scirrhi; quorum affectuum curationes ex proprijs capitibus desumendę sunt. Si verò illæ non sufficiant, ad sequentia hydropi magis appropriata erit progrediendum, eaque pro varietate causarum, & corporum ægrotantium, a prudenti Medico erunt varianda.

Ac primum purgatio solennis instituenda est, per apozema aperiens, phlegmagogum, & hydragogum, in hunc modum compositum.

℞. Rad. eryngij, rubiæ tinctorum, apij, petrosel. & enulæ camp. an. ℥ j. rad. valerianæ, asari, ebuli, & ireos nostratis, an. ℥. ß cortic. rad cappar. median. fraxini & tamarisci, ana ℥. vi. fol. agrimon. ceterach, capill. ven. M. j soldanellæ M. ß. sem. dauci, petrosel. maced. & fœniculi, an. ℥. ß. liquiritię ras. & passul. mundar. an. ℥. j. sennæ mundat. vnc. j ß. agarici in nodulo ligati ℥. iij. sem. ebuli, & rad. ialapæ, an. ℈. i. sem. zinzib. & caryophyll. an. ℥. i. flor. genistæ, sambuci & tamarisci, an. P j. Coquantur in æquis partibus aquæ chalybeatę, & vini albi sub finem additi ad quartaria quinque. In colat. dissolue syrup. de cichorio compositi cum rheo vnc. iv. Fiat apozema clarum & aromat. ℥. iij. cinam. pro iv. dosib. matutinis.

Post purgationem vniuersalem vtatur æger semel in septimana puluere sequenti.

℞. Sennæ mundat. turbith gummosi, hermodactyl. sem. ebuli, ialapæ, mechoacan. an. Drach. j. cremor. tart ℥. ij. gurtæ gummi Drach. sem. pulu. diambræ, diarrhod. abba. & sem. fœnic. an. ℈ j. sacchari candi. ℈. iij. Fiat omnium puluis; cuius ℥. ij. vel ℥. ij ß. infundantur per noctem in vini albi ℥. iv. Capiat manè vinum puluerem.

Syrupus rhamni cathartici, ex succo fructus illius cum saccharo compos. ad vnc. j. exhibitus, aquas mirabiliter educit. Sumendus est immediatè ante prandium.

Vel vtatur syrupo magistrali, ex decocto apozematis con lato, aucta dosi purgantium, vel etiam sequenti.

℞. Succi rosar. pallid. ℔. ij. succor. rad. ebuli, ireos nostratis, fol. cichorij & agrim. an. ℔. ß. sem. ebuli, rad. mechoac & rhab. elect. an. vnc. ij spicæ. nardi ℥. iij santali citrin. ℥. ij. crystalli tart. ℥. j. iem infundantur per noctem, & post leuem ebullitionem colentur. Deinde adde sacchari albi parem colaturæ quantitatem. Coquantur in syrupum, cui adde salis absinthij vnc. sem. Capiat ℈. ij. cum iusculo aperiente, semel in septimana.

Vel loco syrupi, aut alternatim cum ipso, pilulæ sequentes vsurpari poterunt, quæ simul humores noxios expurgant, & obstructiones reserant.

℞. Aloes opt. succo absinthij diligenter nutritæ vnc. sem. gummi ammoniaci in aceto soluti & traiecti, myrrhæ electæ & croci Martis cum sulphure parati, an. ℈. ij. salis absinthij & tamarisci, an. ℈ ij. diagridij & trochisc. alhandal. an. ℈ j. croci, zinzib. & salis gemmei, an. ℈. j. Cum oxymelite scillit. fiat massa pilul. de qua capiat ℈. sem bis in septimana, duabus horis ante prandium.

Vina etiam purgantia ad hydropis curationem valdè commendantur, quorum variæ extant formulæ. Hæc vero efficacissima est.

℞. Rad. asari & mechoac an. Vnc ii rad. ireos nostrat. cortic rad. ebuli & sambuci, an. vnc i. rad. enulæ camp. vnc. sem. absinthij sicci & epithymi. an. P. i. sennæ mundat. ℥. i. soldanellæ ℥. ii. trochisc. de rhab. & de eupator. an. ℥. i. macis, & cinnam. an. ℈. ß. scamnionii ℈. iv. vini albi ℔. ii. ß Infundantur per triduum in B M vase probè clauso. Seruetur sine colatura. Capiat ℥. i. vel iii. manè, bis aut ter in septimana.

Inter remedia aquis extrahendis idonea, maximè laudatur succus ireos nostratis, cum vino albo extractus, qui ad vnc. iii exhiberi potest; aluum enim & vrinas potenter mouet. Quia vero asperitate sua faucibus & ventriculo molestus est, cum manna aut melle permisceri solet. Massaria ita præscribit.

℞. Succi ireos recenter extracti vnc. iii. mannæ calabrinæ ℥. i. ß. Misce fiat potio.

Platerus in obseruationibus; *Hydropico*, inquit, *cuidam propinaui succum ireos vt biberet ad ℥. ij. addito melle, vnde plurimum & sæpius minxit & dejecit Et postquàm repetijsset bis vel ter, detumuit venter, pedesque subsederunt sicque sanatus est.*

Rhabarbarum à nonnullis commendatur, quia purgando humores noxios, hepar valdè roborat. Et Srocherus se multos curasse refert vsu rhab. ad. ℥. i. vel ii. tertio, aut quarto quoque die exhibiti cum decocto aperiente tum etiam apud Scholtzium in Epistolis, habetur insignis historia cuiusdam hydropici solo vsu rhab. perfectè sanati, quod singulis diebus deglutiebat ea quantitate, quę necessaria videbatur ad aluum subducendam.

Trochisci de rhab. ab omnibus authoribus laudantur. Et Matthæus de Gradi refert ducem quemdam Mediolanensem hoc solo remedio fuisse curatum, cuius ℈. ii. sumebat bis in hebdomada.

Iisdem trochiscis se alium hydropicum curasse testatur

Michael

Michael Paschalius; quod in pilulas efformabat propter amaritudinem.

Chymici extractum hellebori nigri, aquilam cœlestem, & mercurium vitæ commendant, eaque cum aliis medicamentis vulgaribus permiscent, vnde copiosæ sequitur serosi humoris euacuatio. Sed viribus admodùm robustis opus est, ad horum medicamentorum vehementiam tolerandam.

Mitiùs operatur mercurius dulcis & mercurius diaphoreticus. At sine manifesta euacuatione, antimonium diaphoreticum, cum sale petræ ad albedinem calcinatum; ac multò efficacius diaphoreticum ex butyro antimonium paratum, omnes hydropis species curat.

Verum in omni purgantium administratione obseruandum est, purgantia saltem validiora non esse frequentius vsurpanda, vt docet Galen. 9. κτ τόπους, quia corpus debilitant, vt postea maior aquarum prouentus exoriatur. Ideò roborantia & aperientia frequentiùs quàm purgantia erunt præscribenda. Et experientia nos docet, euacuationem in hoc morbo quæ fit per vrinas, melius succedere ea quæ fit per aluum.

Purgationem vice clysteres iniici possunt, quibus flatus discutiantur, aquæ educantur & venter imminuatur, in hunc modum compositi.

℞. Fol. maluæ, mercurial. brassicæ rubræ, an. M. i. soldanellæ M. ß. sem. anisi, carui & anethi, ana g. iij. flor. chamæ meliloti stœchados & genistæ an. P. j. Coquantur ad ℔ i. In colat. dissolue catholici ʒ. i. hieræ picræ ℥. ß. olei anethi, liliorum, & mellis comm. ana ℥. ii. Fiat clyster, bis in hebdomada iniiciendus. Vel.

℞. Fermenti acrioris ℥. ʒ. salis comm. P. i. Coquantur in aquæ q. s. In colat. dissolue vrinæ pueri impubis ℥. iv. olei rutacei ℥. iii. mellis despumati ʒ. i. Fiat clyster, quem valde commendat Valeriola.

Sequens verò clyster insignem aquarum copiam educit.

℞. Pulpæ colocynth. ʒ. i Infunde per noctem in vini albi ℥. iii. Colaturæ adde decocti intestinorum veruecis ℔. i. olei communis ℥ ii. salis petræ fusi Vnc. i. aceti fortis cochl. i. Fiat clyster. Vel

℞. Pulpæ colocynthid ʒ. i. furfuris macri M. i. Decoquantur in vino albo, & fiat clyster. Vel

℞. Sem. carth. Vnc. i. agarici opt. Vnc. ß. pulpæ colocynth. ʒ. iii. fol. centaureæ minor. chamædr. & absinthii vtriusque, an. M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolue olei chamæmel. rutæ, & de cappar an. Vnc. i. mellis rosac. Vnc. ii. Fiat clyster. Vel

℞. Decocti emollient. ℔. i. vini emetici turbidi Vnc. iv. diaphoen. Vnc. i. Fiat clyster.

Venæsectio in hoc affectu meritò reiicitur, nisi fiat a suppressione mensium, vel hæmorrhoidum. Et tunc etiam, non nisi ab initio morbi vena est aperienda, antequàm hepar frigidam diathesim contraxerit.

Cauteria, vesicatoria, & scarificationes in hydropicis gāgrenam sæpe afferre solent, quia calor partium pusillus facilè extinguitur. Ideoque satius est ab huiusmodi remediis prorsus abstinere, licèt nonnullis aliquando profuerint.

Paracentesis etiam raro, aut nunquam celebranda est, quia ex ea pauci euadunt, præsertim cùm ægri, & affines illorum, eam operationem fieri nolint, nisi confirmato morbo; quando videlicet corruptis visceribus, nulla salutis spes est. Ideò, vtplurimùm, secundo, aut tertio ab operatione die intereunt. Prudentiores volunt apertionem esse faciendum in principio, vel augmento morbi, antequàm viscera labem contraxerint. Sed neque tunc temporis necessaria est, cum aliis remediis, iisque tutioribus, morbus adhuc leuior curari valeat.

Inter euacuantia remedia huic affectui proficua recensetur sudorifica, quæ vt in anasarca perpetuò prosunt, sic in tympanite, & ascite aliquando nocent, si nempè hepatis siccitas, vt non rarò fit, morbo originem dederit. Adde quòd in hydropicis sudorem elicere vtplurimum impossibile est. Si tamen illa hepatis siccitas abfuerit, sudorifica in omni specie hydropis conuenire possunt, præcipuè in declinatione morbi, ad serosis humoris reliquias per habitum discutiendas. Sic Valeriola infert a se curatum ascitum decocto ligni sancti per 40. dies exhibito. Vtile autem erit idem decoctum cum aqua chalybeata & vini albi portione componere. Chymici commendant antimonium diaphoreticum.

Martinus Rulandus sudorificum parat ex baccis iuniperi, quæ cum vrinas etiam mouendi vim non exiguam habeant, vtraque ratione plurimùm prodesse poterunt. Illius compositio talis est.

℞. Granor. iuniperi contus. M. iii. Vini generosi q. s. Decoquantur ad medias, & exhibeantur Vnc. vi. singulis diebus manè, corpusque optimè tegatur.

Horatius Reserus apud Scholtzium, se multos pueros & nonnullas mulieres anasarca laborantes curasse gloriatur vsu syrupi sancti Ambrosii, qui sudorificus est; illiusque descriptio habetur in veteri dispensatorio, quod Luminare maius appellatur, quæ ita se habet.

℞. Milii excorticati Vnc. ii. aquæ fontis ℔. ß Bulliant donec vnc. iii. vel iv. illius aquæ supersint. Quæ percolata, cum æquali vini albi generosi portione misceatur, deturque calidum hydropico: copiosissimè enim sudabit, si texeris diligenter.

At verò cæteris præstant medicamentis, quæ per vrinas serosos humores euacuant, & fœlicior vtplurimùm curatio hac via solet succedere.

Inter præcipua habetur succus cherefolii, cuius vnc. ii exhibentur manè cum vino albo per plures dies.

Vina aperientia diuretica in hoc casu plurimùm etiam conferre solent; quorum exemplum tale esse potest.

℞. Rad. enulæ camp. apii fœniculi & iridis, ficcarum ana vnc. i sem. rad. valerianæ, gentianæ, asari, scillæ, an. Drach. i. corticis med sambuci & ligni sassafras, an. Drach. vi. fol. absinthii, agrim. chamædr. capill. ven. siccor. an. Drach. ii. summit. centuar. min. & flor. genist. ana Drach. i. sem. petrosel. ameos, anethi, an. Drach. i. sem. cinamomi Drach. ii. spicæ nardi Drach. sem. Conquassentur omnia, & infundantur in vini albi mensuris ii. vel iii. per aliquot dies; deinde hoc vino vtatur omni mane.

In eundem vsum referri potest vinum chalybeatum compositum, in obstructione hepatis descriptum.

Inter diuretica etiam censendum est decoctum iuniperi supra relatum. Quod etiam, si nimia eius caliditas timeatur, in aqua parari poterit; eique spiritus vitrioli tantillum admisceri.

Fonseca commendat vsum terebinthinæ cum aqua hordei lotæ, eiusque vnc. sem. exhibet bis in septimana.

Ac denique spiritus salis, tartari & vitrioli, iusta dosi exhibiti, cum apozemate, aut alio decocto aperiente per aliquot dies, miranda præstant: quia summa tenuitate præditi in omnes corporis meatus facilè penetrant, eosq; aperiunt. Idem præstant sales absinthii, iuniperi, stipitum fabarum, & similes cum vino albo exhibiti. Vel salium defectu lixiuia ex eorum cineribus parata sufficiant.

Matthiolus *ad cap. 87 lib. 1. Dioscorid. Lixiuium*, inquit, *ex vino albo, & iuniperino cinere paratum 4. aut 5. vnciarum pondere potum, valentissimè vrinam pellit; ita vt nonnullos viderim hydropicos hoc tantùm auxilio sanatos.*

Præterea in toto curationis decursu roborantia hepar nunquam amittenda. Quia frustrà aquas educimus, nisi nouam earum generationem inhibeamus. Quod non nisi hepar reficiendo & ad pristinam temperiem reuocando consequi possumus.

Inter præcipua roborantia recenseri debet aqua cinamomi. Cuius cochleas vnum manè vel ante cœnam interdum exhiberi poterit.

At maximè laudatur a Galen. 8. κτ τόπους electarium cyphoides, ab Arabibus *de vino* appellatum. Cuius vnc. sem. manè exhiberi poterit. Illius compositio ab Hollerio correcta ita se habet.

℞. Passul. corinth. mundat. ℔. sem Coquantur in vino veteri generoso ad pultis consistentiam. Tusas excernere per setaceum. Tum admisce conseruæ anthos, cortic. citri conditi, cinam. acuti inter ana Drach. i. puluer. aromat. rosat. diamagr. & calidi, diacinam. ana Scrup. ii. ligni aloes odorif. Drach. sem croci. ℈ sem. Misce, fiat electuarium molle.

Opara ad obstructiones hepatis præscripta etiam erit vtilissima.

Plurimùm etiam valet conserua absinthij pontici, ex vna parte comarum illius, & tribus sacchari partibus composita. Cuius vsu nonnullos hydropicos percuratos fuisse testatur Matthiolus *cap. de absinthio.*

Poterius opiatam componit ex conserua rosar. specifico stomachico, croco martis, & ol. vitrioli, quo solo remedio se hydropicos curasse gloriatur. Specificum autem stomachicum est antimonium fixum.

Cęterum in potu hydropicum maximam versatur curationis momentum. Illius idcirco curam exactam habere opus est, vt parcissimè bibat ęger, & sitim toleret quantùm potest. Multos enim omnimoda potus abstinentia & assorum vsu, sine alio remedio conualuisse notum est. Pro potu vtetur vino enulato, vel absinthite, vel iunipertino, vel chalybeato, vel prędictis etiam chalybeatis. Iubet Auicenna ne aquas quidem videant hydropici. Si tamen nimia calefactio aut exsiccatio metuatur, vel æger sit abstemius, vti poterit decocto iuniperi, ligni sancti & sassafras, vel decocto rad. rubiæ tinctorum, quę vrinas potenter mouet; iisque vel solis vel cum vino albo permixtis. Cùm autem, vt antea dictum est, potus abstinentia maxima esse debeat, sitis tamen admodum vrgeat; illa per vices fallenda est, vel oris collutione cum aqua chalybeata & aceto, frequenter mandendo grana aliquot mastiches, vel quiduis eiusdem facultatis. Aquam enim plurimam in os eliciet: Non vt quibusdam videtur, è capite solo, sed ex ventriculo, & ex abdominis capacitate, sicque multis est nominibus profutura.

Dę cibis, hoc tantùm dicemus, ficciores esse eligendos, & dulcia, vt pestem, esse fugienda.

Dum remedia interna celebrantur, externa etiam administranda sunt. Illa enim non parùm conferunt ad ventris tumorem discutiendum. Ad hanc rem componuntur fomenta, sacculi, vnguenta, cataplasmata, & emplastra, quorum præcipua in hunc modum se habent.

℞. Rad. althææ, liliorum, cyperi, cortic. rad. cappar. mediani fraxini, tamarisci, ebuli, & serpentariæ maior. an. ℥ iij. fol. absinthij, agrimonij, maioranæ, origani, calamenti, pulegij, rutæ, chamædr. chamæp. abrotoni & sambuci, ana M. j. sem. petrosel. anethi & cumini, ana Vnc. j. flor. chamæm. melilot. & genistæ, ana. P. iij. spicæ nardi, schœnanthos, nucis moschat. caryophyll. & cinnam. ana Vnc. sem. salis & aluminis, ana ℔ ß. Fiat omnium decoctio in lixiuio facto ex cineribus quercus, vel sarmentorum, qua foueatur totus venter & calidè ante cibum, cùm spongiis in ea imbutis & expressis. Vel

℞. Vrinæ pueri mund. ℔ iv. salis prunellæ Vnc. iij. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem pro fotu.

Aqua pendens aquam calcis prędicat, in aqua spongiam nouam, quæ totum abdomen comprehendat, exprimit, eamque superligat. Sic enim aquas hydropicorum insensibiliter absumi, & frigidam humidumque viscerum intemperiem tolli, & lienem induratam aliquando sanari asserit. Claudinus verò calcem in aqua thermali salsa, sulphurea aut nitrosa extinguit, spongiam in ea expressam fasciis arctè ventri alligat, & diu ibi detinet, subindeque permutat.

Sacculi parari possunt ex materia prioris fomenti, in vino albo decoqui, & calide ventri admoueri.

Post fotum liniatur venter ol. anethino, rutaceo, irino; cum puluere ammoniaci, galangæ, aneth. baccarum lauri & similibus.

Inunctio ex ol. scorpion. Matthioli, cum pauco oleo rorismarini vtilissima est.

Multi vnguenta & linimenta componunt ex purgantibus validioribus, quæ hydropicorum aquas potenter detrahunt, & distentum abdomen remittunt. Verum illa periculosa sunt. Inserta namque musculis & membranis vis purgatoria lethale sæpè alui profluuium ciet.

Post linimenta, vel etiam iis omissis, cataplasmata vel emplastra imponi poterunt. Sequens præstantissimum est.

℞ Rad. cucum. agrest. optimè contusæ & in aceto scillit. per 24. horas macerat. ℔ j. mellis despumati ℔ ij. Misce, & bulliant ad consistentiam cerati, & in fine adde cumini subtiliter puluerati Vnc. iv. Fiat emplastrum abdomini applicandum, & singulis diebus renouandum. Vel

℞. Stercoris bouini siccati ℔ j. sulphuris viui, & sem. cumini puluerat. an. Drach. ij. sapæ vel vrinæ pueri q. s. Fiat cataplasma.

Cataplasma ex raphanis contusis vmbilico, & lumbris admotum, aluum, & vrinas mouet.

Galenus commendat cataplasma ex cochleis cum suis testis contusis, quod ventri admotum ibi detinendum est, donec sponte cadat; aquas hydropicorũ potenter absumit.

In emplastri fomam redactum tale componitur a Valeriola.

℞. Stercoris vaccini ℔ j. sterc. caprini ℔ sem. Bulliant simul in aceto fortissimo, & in mortario contundantur, addendo sulphur. viui Vnc. iij. alumin. Vnc. j. suc. cor. thymelææ & ebuli recent. extractorum, ana Vnc. iij. farin. lupin. & orobi, ana Vnc. ij. puluer. soldanell. quart. j. anisi, marathri, cumini, ana Drach. ij. salis comm. torrefacti Drach. iij. terebinth. Vnc. iv. picis naualis, Vnc. vj. Misce, fiat emplastrum.

Obseruatione dignum est, quod sibi experientia compertum esse testantur Vvierus & Varignana, bufonem syluestrem, qui in nemoribus reperitur, per ventrem sectum & renibus obligatum aquas hydropicorum per vrinas educere, & cum amplius euacuare volumus, applicationem esse renouandam.

Petræus verò refert eiusdem bufonis puluerem in clibano siccatum, & calcinatum, Drach. sem. pondere in vino, vel alio liquore propinatum, per vrinas hydropem mirificè expellere. Cuius experimenti inuentor primus, mortis accelerationē ex eo quærens, insperatò conualuit. Sequens etiam ceratum ex bufone paratum vtilissimum est.

℞. Bufonum ℔ ij. succi ebuli ℔ iij. olei ℔ j. ceræ ℔ ß. Bulliant in olla lutata ad mediæ partis consumptionem. Colentur fiat ceratum, quod extendatur super alutam & regioni lienis applicetur; aquas omnes euacuat.

Toto curationis decursu roborantia ventriculo admouenda sunt. Et in primis hepatis, dum tumor subsidere incipit, aut non est ita insignis, vt topicorum penetrationem ad hepar impedire queat.

℞ Ol. flor. arantiorum Vnc. j. olei de spica Drach. iij. vnguenti rosac. cerati stomachici Gal. an. Drach. ii. ol. mastich. stillatitij ℈ ii. ol. absinthij still. ℈ j. ol. nucis moschat. Drach. ß. sem. Ceræ albæ parum. Misce, fiat linimentum ventriculo applicandum.

℞. Comar. absinthii pontic. ℥ iii. marrubii, rorism. ana Drach. ii. rosar. rubr. P. ii. flor. chamæm. fol. lauri, an. M. ß. cortic. arantiorum, ligni aloes odorif. an. Drach. iii. rad. cyperi, schœnanthos, spicæ nardi, ana Vnc. sem. Cum vini optimi partibus duabus, aquæ absinthii & agrim. an. parte vna, fiat decoctio, qua foueatur regio hepatis cum spongia vino absinthite ebria.

℞. Vnguenti rosac. cerati santal. ana Vnc. ii. rosar. rubr. sem. endiuiæ, & acetosæ, an. Drach. j. spinæ nardi, schœnanth. absinthii sicci, styrac. calamit. an. Scrup. iv. ol. mastich. vel de absinthio q. s. Fiat linimentum applicandum eidem parti post fotum.

Vtplurimùm in hydrope crura, tibiæ & pedes ędematoso tumore afficiuntur; ad eumque discutiendum conueniet lixiuium in quo rad. ebuli & enulæ camp. folia rorism. maioran. thymi, lauri origani, sal. & alumen incocta fuerint.

Quamuis autem vtplurimùm proposita curatio vsurpanda sit, aliquando tamen minùs conueniens est; quando nimirùm hydrops in calido & sicco temperamento, a caussis calefacientibus calorem natiuum dissipantibus, productus est; quemadmodum in febribus biliosis & vehementibus solet accidere. Tum enim hepatica frigida cum aperientibus minùs calidis conueniunt, qualia in febribus diuturnis vsurpari solent. Tum etiam syrupus magistralis suprà descriptus, ex succis rosar. cichorii & agrim. compositus in hoc casu maximè conueniet.

Pro potu sumatur decoctum rad. cichorii, & calcitrapæ gusti non ingratum, vel aliorum aperentium temperatorum sed liberaliore quantitate, quàm quæ supra proposita est; quæ nimirùm sitim leniat, iecoris ardorem temperet,

idque resiccatum humectet. Quam doctrinam (quamuis ab Auicenna, Tralliano, alijsque sancita est, quia tamen a nonnullis paradoxa videtur, & magni est in vsu practico momenti,) non erit inutile insigni exemplo confirmare, a Baptista Montaneo relato *cons. 263* his verbis. *Vidi, inquit, Venetijs religiosum quemdam Ordinis Prædicatorij, hydropicum ex ascite, & tympanite, qui fuit curatus. Adfuerunt mecum excellentissimi Medici plurimi, scilicet Papiensis, Eugubinus, Trincauella, & alij. Habebatis, vt dixi, ascitem cum tympanite, & tabem cum febre hectica. Oportebat tum exsiccare & humectare. Quare eramus in maxima discordia. Ego volebam vt multum biberet, sed quæ aperirent, quia habebat plurimas obstructiones; præterea vt humectaretur, quia ad tabem peruenerat. Ordinabam ego syrupum acetosum, cum omnibus quæ prouocant vrinam. Eugubinus nolebat quicquam esse bibendum, & narrabat de quodam historiam, qui per sicca fuit curatus. Papiensis, vt litem dirimeret, conclusit, neque liberaliter, neque omnino nihil esse bibendum. Res extrahebatur vsque ad noctem. Deducebant nobiles vnumquenque Medicum ad suam cymbam. Ibi tum Papiensis, quod antea dissimulauerat, conuersus ad magnificum quemdam, dixit: Si vultis curare hunc dominum profectò non aliud erit faciendum, quàm quod consulit Baptista Montanus.*

In hoc etiam casu maximè conuenient medicamenta ex chalybe, tartaro, & vitriolo, quia citra insignem calefactionem potenter aperiunt & vrinas mouent.

At cæteris remedijs palmam præripiunt in hoc casu aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscera potenter deobstruunt, aquas per vrinas euacuant, & viscerum intemperiem corrigunt. Vnde experientia constat, multos hydropicos quotannis aquarum Spadanarum vsu percurati.

Narrat Auicenna *cap. de cura ascitis*, historiam mulieris cuiusdam *quam hydropisis aterruit*, vt ipse loquitur, *& magnificata est super eam, & ipsa mulier comedit quantitatem malorum granatorum, tam maximam, quod eius relatio est incredibilis, & sanata est.*

Ex Varignana refert ex Platteario, quòd quædã vetula coxit in olla succũ plantaginis ad medietatẽ & dedit hydropico de causa calida, ad bibendum quotidiè, & curatus fuit.

Quibus exemplis patet hydropem aliquando refrigerantibus curari. Iisque addere possumus Christophori à Vega testimonium, qui *lib. 3. art. medic. sect. 9. cap. 2. Tympanitem* inquit, *vidimus à calida iecoris intemperie natum, quem refrigerantibus curauimus, iecori superponentes succum endiuiæ, & chorij cum pauco aceto, & cichoriorum edendum dantes, atque endiuiam.*

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DVODECIMVS.

DE AFFECTIBVS LIENIS.

PRÆFATIO.

Vamuis lien omni morborum genere tam similari, quàm organico, & communi affici valeat: nos tamen eos solummodò qui in praxi frequentius occurrere consueuerunt, explicare decreuimus, eosque sex capitibus comprehendere. Quorum primum erit de lienis inflammatione. Secundum de dolore. Tertium de obstructione & tumore, seu inflatione lienis. Quintum de melancholia hypochondriaca. Sextum de scorbutica affectione.

CAPVT PRIMVM.

De inflammatione lienis.

INflammatio lienis eiusdem est naturæ cum hepatis inflammatione. In eo tantùm differt, quod rariùs fit a sanguine puro; frequentiùs à sanguine melancholico. Easdem etiam habet causas tam coniunctas, quàm antecedentes, Diagnosis verò diuersa est.

Signa igitur inflammati lienis sunt, tumor & dolor in sinistro hypochondrio, qui interdum ad diaphragma, & sinistrum humerum extenditur, grauitas etiam adest, & pulsatio in eodem hypochondrio; febris assidua, cibi fastidium, sitis, lentor nigricans linguæ adhærens, molestus dexter decubitus, propter visceris grauitatem ventriculo incubantis interdum etiam sinister si tumor ingens fuerit, quia comprimitur tunc a ventriculo & hepate: tumor interdum lienis figuram retinet, interdum totum sinistrum hypochondrium implet; interdum etiam infrà vmbiculum apparet, multiplicata materia, & inflammatione vicinas partes, præcipuè vmbilicum occupante.

Intensiora autem remissiora prædicta signa apparent, cũ aliqua etiam varietate, pro varia humorũ miscella. Si enim sanguini melancholico bilis admixta sit, vrinæ sunt rubicundiores, os amarescit, sitis intensior, febris ardens, & tertio die ingrauescens, vigiliæ tensæ, & interdum deliria. Si sit admixta pituita, color est pallidus, febris & sitis minor, ac dolor remissior. Si verò sanguis melancholicus purus sit, duri-ties maior est; color corporis nigricat, & interdum vrina, aliaque dominantis melancholiæ indicia apparent.

Prognosis ferè eadem est, quæ hepatis inflammationis, attamẽ paulò minùs periculosa, cùm hepar sit nobilibus. Si ægrum non interimat, vel crisi terminatur, vel resolutione soluitur, vel suppuratione, vel induratione, quæ in scirrhum degenerat. Crisis bona sæpe contingit per hæmorrhagiam naris sinistræ, vrinæ vel alui profluuium.

Curatio huius affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis inflammatione fuit proposita, si sequentes tantùm adhibeantur differentiæ.

Primò, quod venæ sectio, liene inflammato, in brachio sinistro celebranda est, & non ita frequenter vt in hepatis inflammatione: quia hepar, fons sanguinis largiori indiget euacuatione. Quod verò de apertione saluatellæ ab Autoribus circumfertur, quam lienem peculiariter exonerare aiunt, superstitiosum est, & iam ferè in vsu practico obsoleuit. Vtiliùs enim multò è basilica vena ad omnes implendas indicationes, sanguis detrahitur.

Secundò, quòd topica, quæ inflammatione hepatis hypochondrio dextro admouebantur, hic sinistro applicentur.

Tertiò, quòd in dictorum topicorum vsu, astringentia non sint tanta cura, & tam diu continuanda: quia cùm lien sit pars minùs princeps, illius robori tantoperè studendum non est.

Reliqua ex inflãmationis hepatis curatione desumãtur.

CAPVT II.

De dolore lienis.

DOlor interdum, lienem affligit circa febrem & duritiem, quæ tactui reuitatur; isque a flatu exoritur, qui non solùm lienis substantiam, quæ ferè insensilis, est, sed etiam membranam ipsum vestientem distendit.

Ab inflammatione facilè distinguitur per febris & renitentiæ absentiam. Difficiliùs verò a colico dolore, quia colon intestinum spleni subijcitur, & incumbit: distinguuntur tamen, quod dolor splenicus grauis sit, & in vno loco

fixus; colicus verò distendens, acutus, mobilis, & ad totum ventrem excurrens.

Curatio huius doloris perficitur clysteribus carminantibus, purgatione conuenienti fomentisque emollientibus ac discutientibus, adiecto. Tum etiam linimentis compositis ex ol. lilior. chamæmi, capparum, absinthij, cum modico spicæ & aceti.

Si post horum remediorum vsum dolor persistat, cucurbitula sinistro hypochondrio erit admouenda, modò nulla inflammationis, aut fluxionis, suspicio fuerit.

CAPVT III.

De obstructione, & tumore, seu inflatione lienis.

LIen obstructionibus obnoxius est non minùs, quàm hepar; imò & frequentius; quandoquidem crassiori sanguinis parti recipiendæ destinatus est, ac magis feculentæ, quæ ideo faciliùs in venis illius retinetur, vel in meatibus insensibilibus hæret, propter mollitiem & laxitatem partis crassiorum humorum receptioni magis idoneam. Et quando humor crassus substantiæ lienis hæret, tumorem in parte efficit, ac inflationem. Et quidem si humor ille diuturna mora crassescat, ac duritiem nanciscatur, scirrhum generare solet; quamdiu verò liquidior manet admixtione pituitæ, ad œdematosi tumoris naturam accedit, qui illis præcipuè familiaris est, qui in locis palustribus, humidisque degunt; vel qui frigidis alimentis vescunt, aut frigidæ potu largiori vtuntur. Si verò tumor ille mollior, & laxior fuerit, inflatio simpliciter appellatur, cuius causa est materia partim pituitosa, partim flatulenta. Huiusmodi obstructionibus, tumoribus, & inflationibus affecti, lienosi vulgò nominantur.

Causæ lienis obstructiones generantes eædem omninò sunt quæ in hepatis obstructione fuere propositæ, & hanc vel illam partem afficiunt, prout magis vel minùs dispositæ sunt ad eas recipiendas. Non raro autem vtrunque viscus simul afficitur. Vix enim humores crassi possunt in vno viscere luxuriare quin portio eorum ad alterum deferatur.

Distinguitur obstructio lienis ab obstructione hepatis, ex situ partis affectæ; grauitas enim percipitur in sinistro hypochondrio, & interdùm dolor præsertim in cursu, vel concitatiore ambulatione, aut equitatione; & contrectando hypochondrium, tensio & renitentia quædam inuenitur; tum color faciei liuidus percipitur, & reliqua melancholiæ dominantis indicia apparent.

Affectus est pertinax, & diuturnus, ob partis mollitiem & laxitatem, cuius ratione ab humore imbibito sese facilè expedire non potest; & si in vetustatem abeat, nec citò curetur, in scirrhum degenerat.

Curatio eadem competit, quæ in hepatis obstructione fuit proposita, addendo ea quæ peculiariter lienem respiciunt, & humori melancholico præparando, expurgandoque dicata sunt.

His autem pilulæ de ammoniaco sequentes, tanquã efficacissimæ addendæ sunt, & in frequenti vsu habendæ.

℞. Ammoniaci pinguis in aceto scillitico soluti vnc. i extracti aloes Vnc. sem. crystalli tart. Drach. j. myrrhæ, croci, an. ʒ sem. mastiches, benjoini, salis fraxini, & absinthij an. ℈ j. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. Dosis Drach. semis in septimana, purgationibus interiectis.

In apozematis, alijsque aperientibus remedijs liquidioribus oxymel simplex, & scilliticum vtiliter dissoluitur, ad crassos & terrestres humores potenter dissecandos.

Præ ceteris autem remedijs, quæ ex chalybe componuntur, ad lienis obstructiones referandas sunt efficacissima.

Imò vero pro potu ordinario aqua ferrata, vel chalybeata vsurpanda est, quæ lienem imminuere, vt inquit Celsus, ex eo cognoscitur, quod ea animalia, quæ apud fabros ferrarios educata sunt, exiguos lienes habent.

Fomentis acetũ addatur loco vini albi quod maiorẽ penetrationẽ conciliet; quæ necessaria est in humore crassiori. Adde quod Gal. in affectibus lienis acetum valdè commendat, in remedijs tum internis, tum externis vsurpatum.

Cataplasmatis addatur cicuta, tanquam efficacissima ad tumores emolliendos & discutiendos.

Efficax fiet cataplasma ex nicotiana viridi cocta in oleo & vino albo.

Ex oleo etiam cocto cum nicotiana & vino albo, ad vini consumptionem, fieri potest litus admodùm efficax.

Amatus Lusit. *curat. 61. cent. 5.* curationem proponit obstructionis lienis, à quartana febre relictæ, quę sublata est ex decocto rad. chinæ, per 30. dies, post conuenientes purgationes vsurpato.

CAPVT IV.

De Scirrho lienis.

MAteria lienis obstructionem efficiens, diuturna mora crassescit magis ac magis, & scirrhosam duritiem contrahit. Cùm autem eadem sit natura scirrhi lienis & hepatis; quæcumque de hepatis scirrho a nobis dicta sunt, in hunc etiam locum transferri possunt.

Diagnosis etiam scirrhi lienis eadem est, cum scirrhi hepatis diagnosi, nisi quod in illo durities & renitentia percipitur in sinistro hypochondrio.

A tumore flatuoso, seu inflatione distinguitur; quod in scirrho maior est grauitas, quam in flatuoso tumore, qui etiam digitis compressus cedit; & murmur ac sonum edit, quæ in scirrho non reperiuntur.

Si à sola melancholia fiat, insignia atque euidentia prędominantis melancholiæ signa apparent. Si verò pituitam admixtã habeat, cachexia pituitosa in toto corpore apparet.

Prognosis etiam eadem est cum hepatis scirrhi prognosi; nisi quod lienis scirrhus faciliorem aliquantulum curationem obtinet, propterea quod viscus ignobilius fortiora citrà noxam tolerat remedia.

Ac denique curatio scirrhi lienis eadem omninò est cum ea, quæ pro hepatis scirrho fuit proposita.

Quia tamen per gradus ineunda curatio est, & a mitioribus ad valentiora progrediendum: ea priùs remedia vsurpanda erunt, quæ obstructionibus hepatis & lienis conuenire diximus. Et inter medicamenta chalybeata ibidem laudata, maximè conueniunt pilulæ ex chalybe, ammoniaco, alijsque compositæ, in obstructione hepatis descriptæ.

Ex remedijs verò pro hepatis scirrho propositis, magno in pretio habendæ sunt pilulæ ex aloe, ammoniaco, & mercurio dulci: quæ tamen non abundè satisfaciunt. Opiata sequens vtramque paginam implebit, nisi morbus sit prorsùs incurabilis.

℞. Gummi ammoniaci, opopanacis, & bdellij, an. ʒ ij. Dissoluantur in vino albo, colentur, & coquantur; deinde adde confect. hamech, & diaphœn. an ʒ ij. catholici dupl. ℥. ß. pilular. fœtid. ʒ. ij. Fiat opiata, de qua capiat ℥. ß. addendo mercurij dulcis gr. xx. continuando per plures dies consequentes: sicque tumor, & durities euanescet.

At præter illa remedia & præcepta, in prædictis curationibus proposita, sequentia in hoc morbo obseruanda veniunt.

Primò, quod de sanguinis missione valdè dubitetur. Hæc tamen difficultas resoluitur, concludendo eam conuenire posse in principio. At morbo inueterato minimè prodesse.

Secundò, inter specifica remedia commendatur a Solenandro & Fonseca vrtica mortua, quæ galiopsis dicitur seu lamium Plinij, Itali herbam lienis vocant. Hanc cũ vino tenui decoctam ad ℥. j. exhibent, vel pulueris illius ℈. j. cum eodem vino, aut alio liquore idoneo, fœlicissime succedit.

Tertio præter fomenta ibi enumerata, Aqua-pendens in Chirurgia, abdominis fotum ex spongia in aqua calcis expressa admotum prædicat, eoque scirrhum lienis & hydropem curatum asserit.

Quarto præter vnguenta dictis locis proposita, sequens tanquam mirabile laudatur ab Amato Lusitano, cuius vsu se scirrhum lienis curasse gloriatur, idque a Medicis Ferrariensibus accepisse refert.

℞. Ol. comm. ℔. iij. medullæ crurum bouis ℔. i. butyri recentis ℔. ß succi bryoniæ, & cyclam. ana ℔. j. Bulliant lento

igne

igne ferè ad consumpt. succorum. Colaturæ adde ceræ citrin. ℥. viij. pulu. ceterach, cortic. capparis, tamarisci, sem. agni casti, an. ʒ. iij. Misce, fiat vnguentum.

Ita describitur ab Amato. Sed nimia est illius quantitas pro vnico ægrotante. Poterit ergo imminui in hunc modū.

℞. Ol. comm. ℥. iij. medullæ cruris bouis ℥. i. butyri recent. ℥. sem: succi rad bryoniæ, & cucumer. agrest. an. ℥. sem. Bulliant lento igne ferè ad consumpt. succorum. Colaturæ adde ceræ citrin. Vnc. j. pulu. ceterach. cort. capp. tamarisci; & semin. agni casti, an. ʒ. ij. Fiat vnguentum.

Quintò, cataplasmata sequentia maximæ sunt efficaciæ.

℞. Rad. cucumer. agrest. ℔ i. fol. maluæ & violar. ana M. iij. Coquantur ad putrilaginem. Contundantur & traijciantur per setaceum; deinde adde ol. de cappar. & tamarisci, ana Vnc. j aceti scillit. parum. Fiat cataplasma.

℞. Fermenti acrioris ℔. ij. Coquantur in æquis partibus olei & vini ad formam cataplasmatis.

Denique præter emplastrum in scirrho hepatis propositum, sequentia erunt efficacissima.

℞. Gummi ammon. ℥. iv. Dissoluantur in aceto forti, postea colentur, & bulliant ad consumptionem aceti; deinde adde ceræ parum, Fiat emplastrum.

℞. Cicutæ M iv. ammoniaci ℔ ß. Infundantur in aceto dies octo, deinde bulliant dum ammon. soluatur, hinc per pannum lineum validè exprimatur; iterumque expressus liquor ebulliat parum, & adiecta cera & ol. amygd. fiat emplastrum.

℞. Succi maluæ, cressonis, caulium, & rad. filicis, an. Vnc. ij. gummi ammoniac. Vnc. iv. aceti parum. Dissolue simul lento igne, postea coquantur, postremò colentur tandem recoquantur ad syrupi consistentiam, & cum ℥. i. ol. de capparibus, & ceræ q. s. fiat spanadrap regioni lienis applicandum, & tertio quoque die reuocandum.

Aqua-pendens loco citato, lienes induratos sequenti emplastro pluries sanatos fuisse asseuerat, quod fit ex duabus partibus ammoniaci ex aceto dissoluti, vna succi nicotianæ, vna resinæ pini, terebinth. & succi ebuli, vna ol. de cappar. & ceræ q. s. ad emplastri seu cerati formam adipiscendam.

CAPVT V.

De melancholia hypochondriaca.

Licèt omnes partes hypochondria constituentes in hoc morbo afficiantur; lien tamen pars affecta præcipua censetur, cum sit humoris melancholici conceptaculum, vt non ineptè inter morbos lienis collocari valeat.

Fit igitur hæc affectio a melancholia preternaturali, quę atra bilis nominatur, & ex aliis humoribus exustis ac torrefactis generatur; præcipuè sanguine, aut bili, aut melancholia naturali.

Hic tamen humor melancholicus, purus ac syncerus non est; sed plerumque aliis humoribus, usque vitiosis permixtus, putà biliosis, pituitosis, ac serosis, ex quibus magna symptomatum varietas exurgit, inferius referenda. Generantur verò humores illi vitiosi in liene præsertim calidiori intemperie affecto, tum etiam in hepate pariter intemperato: vnde fit vt cibum & potum crudum, & non satis coctum ad se trahant; & quidem tenuem, & aquosam chyli partem maturius; crassam verò tardiùs: hinc posteà crassior vehiculo destituta, in venis mesaraicis subsistit, ibique diutius hærens vlterius incrassatur, sæpèque aduritur; & postmodum ad prędicta viscera perueniens non rectè concoctio illorum viscerum quæ in statu naturali per elixationem fieri debet, ab iis intemperatis per assationem potiùs fiat; vndè humorum adustio maior consequitur. Fieri tamen potest, vt citra viscerum intemperiem hęc affectio generetur, ex prauis scilicet alimentis, & sanguini melancholico producendo idoneis. Imò verò ex ipso sanguine laudabili diutiùs in vasis retento, & quantitate superfluo, quod in suppressione mensium, & hæmorrhoidum contingit, qui quidem sanguis in prædictis vasis diutinam moram trahens, exuritur, & atræ bilis naturam induit.

Oriri etiam potest hæc affectio ex vitio ventriculi alimenta probè non concoquentis, sed ea in nidorosam cruditate conuertentis, ex qua deinde in hepate, & liene vitiosi illi succi generantur. Imò verò Gal. 3 *de loc. affect. c. 7.* Dioclem sequutus, censuit, propriam melancholiæ hypochondriacæ sedem esse in ventriculo, ex eo quod vt plurimum in hoc affectu ventriculi laborantis iudicia appareant. Veritati tamen magis consonum est ventriculum frequentiùs secundariò affici, hepatis aut lienis vitio ipsi communicato, vt in sequentibus clariùs ostendimus.

Colliguntur autem vitiosi illi humores in venis & arteriis, quæ in infimo ventre continentur; ramis præsertim venæ portæ maioribus, splenicis, mesentericis, epiploicis, gastricis, & gastrepiploicis. In quibus magnas, & sæpè horrendas fermentationes patiuntur; vnde anathymiases terræ, & malignę ad cerebrum, cor, & diaphragma eleuantur, quæ symptomata varia in iis partibus excitant, inferiùs enumeranda.

In ipsis etiam visceribus humores prædicti continentur, liene præsertim & pancreate, glandulisque in mesenterio residentibus, quarum omnium partium substantia mollis, & spongiosa prædictis humoribus facilè imbuitur, & semel imbibitos difficillimè deponit. Præterea glandulæ per totum mesenterium dispersæ, vt venis & arterijs fulcimentum, & firmamentum sint, & obsistant ne illæ a repletis intestinis, vel alia de causa comprimantur: Si præter modum intumescant, ipsa vasa comprimunt, & liberum humorum commeatum impediunt, vnde obstructiones in illis ductibus generantur.

Pueri & adolescentes huic affectui minimè obnoxii sunt propter humidum temperamentum humori melancholico generando ineptum: sed in ætate consistenti frequentissimè contingit; quia humores in iuuentute a calore acriore aduruntur; & vbi calor ille deferbuit, tenuioresque partes exhalarunt, magnus fit humoris melancholici prouentus.

Causæ huius affectus antecedentes & procatarcticę sunt primò, cibi praui succi, & concoctu difficiles & qui generando humori melancholico idonei sunt; vt panis furfuraceus, aut non benè fermentatus, aut crusta eius, legumina, caseus; oua indurata, & frixa, aues aquaticæ, carnes bouinę, ceruinæ, leporinæ, & omnes sale, & fumo induratæ, & alia innumera alimenta crassiori & duriori substantia prædita.

Secundò, animi pathemata grauia, & diuturna, pręcipuè mœror & mestititia, ad hunc affectum generandum maximam vim habent, ab iis enim maxima fit spirituum dissipatio, cuius ratione coctiones debilitantur, & magnus fit cruditatum prouentus, quæ a visceribus calidioribus exustæ, in humorem atrabilarium degenerant.

Tertiò, quies & otium huic malo producendo occasionem prębent, quia efficiunt, vt plurima excrementa in corpore retineantur; imprimis si meditationes plurimæ, ac lucubrationes accedant. Vnde literati, & qui vitam sedentariam agunt, huic affectui maximè obnoxii sunt.

Denique suppressio mensium & hæmorrhoidum, non solum ratione quantitatis vt anteà dictum est, sed etiam qualitatis, morbum hunc producere potest. Cum enim per venas hæmorrhoidales sanguis melancholicus a natura euacuari soleat, & cum eo multi humores salsi & adusti: tum in purgationibus menstruis multi etiam humores vitiosi educantur, si vacuationes illæ subsisterint, fit refluxus illorum humorum ad hypochondria, qui huic morbo occasionem præbent.

Diagnosis huius affectus ex symptomatis petenda est, quæ illum consequi solent: eorumque maximus est numerus; etenim omnes propemodum corporis partes in hoc affectu labem aliquam percipiunt; quando is ad summum exaltationis gradum peruenit. Eorum seriem explicare aggredimur, hoc prius admonendo, non omnibus ægris contingere; sed alia in his, alia in illis, pro varia humorum peccantium natura, & variis partibus quæ afficiuntur.

Primo igitur ventriculus vtplurimum laborat, non quidem primario affectu, vt Galenus ex Diocle censuisse visus est; sed potius secundario, quando scilicet sanguis pro nutritione ventriculi è venæ portæ ramis effluens non benè se habeat; vnde ventriculus malè nutritus, malè alimentum concoquit, idque in alienam, ac vitiosam substantiam

conuer-

conuertit. Hinc reciproca quædam & circularis noxa exoritur; dum hepar & lien prauum sanguinem ventriculo nutriendo suppeditant; & ventriculus denuo prauum chylum generat, ex quo iterum sanguis vitiosus producitur.

Ventriculus igitur in hoc affectu plerumque cibos malè concoquit, & bonam eorum partem, in materiam nunc aqueam, nunc acidam, vel acerbam, nunc viscidam mutat; quæ cum ab intestinis, & venis mesaraicis vtpote alendo inepta non attrahatur, in ventriculo moratur; & nunc sursum repens, linguam & os saliua & humiditate aquea replet, vt continuò ægri expuere cogantur, sæpè etiam per vomitum humores illos in ventriculo collectos reijcere.

Sæpè etiam materia in ventriculo contenta ebullit, & fermentatur; vnde flatuum copia excitatur, qui non solum ventriculum, sed etiam vicinas partes distendunt, ac tantam in præcordijs molestiam pariunt, vt ægri interdum in lypothymiam incidant. Interdum verò flatuum illorum pars per superiora, & inferiora reijcitur, pars verò per insensibilem transpirationem discutitur, aut eorum materia per vomitum excluditur.

Aduertendum tamen est, non omnia quæ vomitu reijciuntur, in eo generari; sed etiam non rarò a liene alijsque partibus transmitti. Humores etiam interdum euomuntur tanta aciditate præditi, vt stuporum dentibus afferant; quos è liene in ventriculum per vas breue transfundi, minimè dubium est.

In alis sanguis è liene in ventriculum per vas breue, cum humore attrabilario, alijsque vitiosis humoribus transmittitur; qui partim per vomitum, partim per secessum reijcitur, vt in vomitus sanguinis theoria fusius exposuimus.

Ructus etiam frequentes hoc affectu laborantibus, tum etiam rugitus & murmura hypochondriorum, solent contingere, propter copiam flatuum, qui ex crudis, ac melancholicis humoribus generantur: vnde ab antiquis hic morbus, affectio flatuosa, nominatus est. Quomodo autem flatus ex melancholico humore suscitentur, in tympanite dictum est.

Dolores etiam non rarò in ventriculo, & hypochondrijs ab ijsdem flatibus excitentur, & interdũ ad dorsum & lumbos extenduntur, vt nephriticos æmulentur; præsertim si vrina rubra, & crassa, hypochondriacis familiaris excernatur.

Aluus adstricta sæpe est in hoc affectu: quando nimirum cibus in materiam ac glutinosam commutatur; quæ cum intestinis hæreat alui constrictionem parit, cum facultas expultrix viscidum illum humorem excernere nequeat, nisi a medicamentis adiuuetur, quò fit, vt huiusmodi melancholici frequentius catharticis, aut enematis aluum resoluere cogantur.

Alui fluxus etiam interdum contingit: si humores acrimoniam acquirant, & bilem, aut feruidam melancholiam admixtam habeant.

Æstus in hypochondrijs percipitur, & inflammatorius quidam affectus, cum ardore & feruore interno, nunc in vno, nunc in vtroq; hypochondrio ægros affligente, ex humoribus calidis ac feruidis in ijs contentis. Et solet iste calor, ac æstus sese magis exerere, quando humores illi calidi ab aliqua causa interna, vel externa commouentur, & exagitantur; ita vt ex vaporibus inde eleuatis facies incalescat, ac rubore suffundatur; imò vero interdum febris ephemera excitetur, ex ijsdem vaporibus in totum corpus diffusis.

Vrina in hoc affectu varia est, nunc tenuis, nunc crassa. Tenuis quidem, quando humores crassi vrinæ vias obsidet, per quos illa quodammodo transcolatur, vt partes tantum tenuiores & serosæ permeare valeant. Crassa vero, rubra, & turbida, ob materiæ crassæ admixtionem, quæ multo sale saturata est, & ideo tartarea nominatur, tum in fundo matulæ instar sedimenti crassioris colligitur, vel etiam quædam illius portio maturæ parietibus adhæret instar arenularum rubrarum, quæ multis calculi metum incutiunt, quamuis immeritò, cum huiusmodi arenulæ non in renibus sed in hepate generentur ex materia adusta, & salina. Cuius rei indicium est, quod huiusmodi arenulæ digitis attritæ facile dissoluuntur, salis instar; quod in arenulis a renibus oriundis non contingit.

Cordis palpitatio in hoc affectu interdum accidit, ob vapores ad cor ascendentes, quod dum expellere nititur, ipsum violenter, & inordinatè mouetur: & tunc ægri se in magno vitæ periculo constitutos existimant, & auxilium anxiè requirunt.

Pulsatio in sinistro hypochondrio nonnunquam percipitur, quando scilicet humores feruidi in ijs locis exagitantur, & vapores inde excitati arteriarum systolem & diastolem maiorem efficiunt; ita vt tum ab ægrotantibus, tum ab adstantibus manum hypochondrio admouentibus, pulsatio illa percipiatur, quæ tum in primis commouetur, quando ægri ab ira, motu vehementiore, aut meri largiore potu, incalescunt. Et hæc in primis palpitatio in arteria cœliaca fit, quæ insignior est in illa parte. Aliquando etiam continua est, & indesinens in morbo inueterato, & quocumque tempore manum admoueas, perpetuò pulsationem aduertis, quod morbum habitualem, & incurabilem significat. Continuam autem illam pulsationem interdum sequitur aneurisma, ex arteriæ cœliacæ, aut alterius cuiusdam arteriæ insignioris dilatatione, a sanguine feruidiori in ijs contento, qui valdè attenuatus, & multis, ac feruidis spiritibus permixtus, arteriam continuò dilatat ac distendit, donec aneurisma integrum contraxerit, quale obseruauit Fallopius, *lib. de tumorib. pr. tern. cap. 14* In vetula quadam, cuius cadauere aperto, inuentum est aneurisma in abdomine, in quod pugnum immittere potuit; & immisit. Vbi obiter notanda est summa naturæ prouidentia, quæ arteriæ disruptionem præcauens ex nimia dilatatione, tunicam illius adeo indurauerat, vt ossea appareret; sicut annotauit Fallopius, loco citato. Paræus etiam lib. 6. sui operis, cap. 28. similem historiam refert aneurismatis, non quidem in abdomine, sed in thorace reperti, scilicet in arteria venosa, quæ in eam amplitudinem distenta erat, vt manum in pugnum complicatam capere potuerit: tum etiam tunica illius interna ossea euaserat. Et nos etiam similem casum ante duos annos in hac vrbe vidimus, nempè aneurisma in pectore, ex arteriæ dilatatione, quæ pueri quindecim annorum pugnum recipere poterat: tunica vero arteriæ cartilagineam crassitiem, ac duritiem acquisierat.

Vapores autem tetri ab hypochondriis eleuati ad partes superiores, quamplurima symptomata producunt: ad palatum enim & linguam transmissi, eas partes exsiccant, & sitim leuem inducunt: diaphragma vero & pulmonem obsidentes, difficilem respirationem efficiunt: dum vero ad membranas cerebri feruntur, dolores capitis inducunt: & dum cerebrum ipsum impetunt, aurium tinnitus, oculorum caliginem, vertiginem, metum & mœstitiam, & deliria melancholica diuersa inferre consueuerant. Quod si vapores illi summam acrimoniam, aut malignitatem induant, epilepsiæ causa efficiuntur: si vero iidem vapores neruos occupent, in iis etiam conuulsiones generant: ac si virtute narcotica præditi sint, torporem, & paralysim spuriam inferunt, tum etiam comatosos affectus, & apoplexiam, si cerebrum penitus euadant. Si autem vapores illi calidi & sicci fuerint, cerebrum exsiccant, & vigilias molestas, aut somnos perturbatos, insomniaque terrifica efficiunt. In primis vero vigiliæ post mediam noctem plerosque infestare solent. Etiamsi enim post cœnam ad mediam noctem, aut paulò vlterius, satis benè dormiant, postea tamen euigilant, & alij duabus vel tribus horis vigilant, & iterum manè circa horam tertiam vel quartam dormire incipiunt, alij vero iterum dormire non possunt. Quorum euentuum ratio talis reddenda est, quod nimirum dum chylus ad partes secundæ concoctioni destinatas vel inseruientes defertur, tum humores vitiosi in membris & vasis latentes agitantur, ex iisque vapores eleuantur, qui per venas & arterias ad caput delati vigilias excitant; & si breui discutiantur, somnus iterum reuertitur, si vero diutius perseuerent, reliqua noctis pars insomnis transigitur.

De his omnibus symptomatis anteà dictum est, & iterũ repetendum, omnia in omnibus non reperiri, sed plura, vel pauciora, pro humorum & partium affectarum varietate.

Hoc etiam annotatũ est, non esse de essentia melancholiæ hypochondriacæ, vt in hypochondriis tensio, durities, dolor, & tumor percipiatur, cum mali fomes plerumque in ramis venæ portæ, & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores

ad cor,

ad cor, & cerebrum transmittat. Sæpè tamen tensiones in hepate vel liene reperiuntur, quæ humores in illis partibus hærentes significant: si verò nullæ adfuerunt, signum est humores vitiosos in venis mesenterij, omenti, pancreatis, & ventriculi latitare. Ventriculum autem præcipuè affici demonstrant peculiaria illius symptomata, vt ructus acidi, vel nidorosi, nauseæ, vomitus, apepsiæ, & interdum alui fluxus.

Quod ad prognosim attinet: affectus iste vt plurimum lethalis non est; sed longissimus esse consueuit; & sæpè toto vitæ decursu perseuerat, vnde vulgò dicitur opprobrium medicorum, ex eo quod non satis fœliciter curatio succedat: & si tandem post multa remedia ægri conualescere videantur; posteà tamen intrà paucos menses malum recrudescit, & omnia symptomata redintegrantur. Dicitur etiã flagellum medicorum, quia huiusmodi melancholici noua quotidiè postulant remedia, ijsq; statim satiantur, & assiduis querimonijs medicos infestant, eosque sæpissimè mutant.

Hæmorrhoidum fluxus melancholia hypochondriaca laborantibus superueniens, plurimum iuuat, modò fuerit moderatus; si enim diutius duret, periculum portendit.

Vrina crassior melior est in hoc morbo, quam tenuis, & aquosa, quæ crassos humores in corpore retineri arguit. Nigræ quoque vrinæ sine febre sæpè hunc morbũ soluunt.

Aluum in hoc morbo laxam habere, bonum; astrictam verò habere, malum. Vomitus quoque cum ἀνορεξία sæpè vtilis, diu verò perseuerans, perniciosus.

Vertigo, & diuturnus capitis dolor in melancholia hypochondriaca, in epilepsiam, vel cæcitatem, vel apoplexiam degenerat.

Curatio huius affectus in tribus potissimum indicationibus versabitur, obstructionum apertione, intemperiei viscerum correctione, & humoris peccantis euacuatione, non omissis roborantibus, quæ dictarum partium vires reficiant, & instaurent. In hunc finem sequentia remedia, adhibito sapientis medici iudicio & delectu, vsurpari poterunt.

præmisso clystere sequens potio primum exhibeatur.

℞. Sennæ mundatæ Vnc. sem. seminis anisi & crem. tart. an. ʒ.i. fol. borrag. fumar. acetosæ, an. M.ß. liquirit. ℈ iij. Coquantur ad ℥.iij. In colatura dissolue rhabarb. in aqua buglossi cum spica infusi ℈.i. sem. cathol. dupl. ʒ.iij syrup. de cichor. compos. Vnc.i. Fiat potio, cui addere vtiliter licet in valdè melancholicis confect. alkermes ℈.i.

Postridiè potionis phlebotomia celebranda est ex alterutro brachio, prout hepar, aut lien magis laborare videbuntur, sed præcipuè è sinistro.

Posteà sequentium iusculorum vsum æger aggrediatur.

℞. Rad. asparagi, gram. & cichor. an. Vnc. sem. fol. agrim. ceterach. capill. ven. buglossi, & cichor. ana M. sem. cremor. tart. Drach.i. Coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat iusculum per x. aut xij. dies continuandum. Ad magis refrigerandum, & efficaciùs obstructiones aperiendas, vtiliter addi possunt spirit. vitrioli gutt. iv.

Prædictis etiam simplicibus addi possunt in diuturnis obstructionibus, radic. chinæ, lignum sassafras, santalum album, radic. apij, filicis maris, fol. betonicæ, scabiosæ; semen coriandri præp. passulæ, & similia.

Si aluus sit adstricta, aut cacochymię copia, in tertio quoque iusculo sennæ Vnc.ß. cum sem. anisi vtiliter infundi poterit.

Vel loco iusculi ad materiam peccantem potiùs educendam, apozema sequens erit conuenientissimum.

℞. Rad. buglossi, asparag. cichor. & acetos. ana ℥.i. cortic. median. fraxini, & tamarisci, ana ℥.ß. fol. agrim. ceterach. capill. vener. cuscutę, cichorij, fumarię, lupulor. bugloss. & borrag. ana M.i. sem. quatuor frig. mai. anisi & fęniculi, ana ʒ.ii. vuarum corinth. ℥ i. sennæ mundat. & polypod. querc. recent. ana ℥ ii. epithymi ℥.i agarici recenter trochisc. & rhab. elect. seorsim infusi, cum cinam. ana Drach.ii. macis. & caryophyll. ana Drach.i. flor. iii. cordial. ana P.i. Coquantur ad quartaria quinque. In colat. dissolue syrupi de cichorio compos. cum rheo, & rosat. solut. an. Vnc.ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach ii. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Loco apozematis vtiliter subrogari potest decoctum galli veteris, in hunc modum compositum.

℞. Radic. asparagi, brusci, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci, ana Vnc. sem. fol. agrim. ceterach. capill. ven. ana M.i. sem. anisi, citri, & card. bened. ana Drach i. sennæ mundat. Vnc. sem. polypod. querc. & epithymi, an. Drach. iii cinam. Scrup. i. crystal. tart. Drach. i. Coquantur omnia secundum artem cum media parte galli veteris; fiat iusculum, quod capiat manè per iv. dies.

Post sufficientem purgationem, balneum aquæ tepidæ conuenientissimum est, per aliquot dies vsurpatum. Vtiliter in eo coquuntur herbæ refrigerantes, cum bona quantitate pomorum redolentium. Vel fieri non rarò solet ex hordeo, & amygdalis contusis in sacculo inclusis, & in aqua decoctis. Frequenter iterandum est, si tempus anni fuerit opportunum; quandoquidem Gal. refert 8. *de loc. aff. cap. 6.* solis balneis aquarum dulcium se multos melancholicos curasse absque alio medicamento. Si tamen æger ferre frequenter nequeat integrum balneum, semicupium subrogari poterit.

Et ne lotio frequens ventriculo noceat, in ingressu balnei iungetur ventriculus oleo nucis moschatæ, aut alio simili linimento.

Ab exitu balnei inungatur hepatis regio cerato santalino, vel vnguento rosaceo in oxycrato lotis.

Post vltimum balneum proritentur hæmorrhoides, subditis balanis acrioribus, vel anum confricando folijs ficulneis, aut pannis lineis asperioribus, & affixis partibus eminentioribus hirudinibus duabus aut tribus, extrahantur sanguinis ℥.v. vel vj. Eademque hæmorrhoidum prouocatio vere & autumno, imò interdum singulis mensibus iterari debet.

In ijs qui assueti sunt pati fluxum hæmorrhoidum, qui tamen iam diu suppressus sit, & vbi hæmorrhoides non apparent, admota ano cucurbitula patefiunt.

Si postquam hirudines saturatæ ceciderunt, sanguis nimium profluat, vt non rarò contingit; sistetur luto, aut carbonis puluere, aut aranearum tela, aut gypsi puluisculo, aut pulueribus astringentibus, albo oui & stupis exceptis.

At si hæmorrhoides commodè aperiri nequeant, opportunum erit ex venis inferioribus sanguinem detrahere, vt sanguis fæculentus per ea loca deriuari queat.

Causticum tibiæ sinistræ inustum ab humoribus excrementitijs lienem, aliaque viscera repurgat; ideoq; non erit omittendum.

Quia verò hic affectus contumacissimus esse consueuit, & post vniuersales euacuationes, nouus prauorum succorum cumulus temporis progressu solet succrescere, purgationes periodicæ instituendæ sunt, vt per interualla ab eorum noxa corpus liberetur. Quod commodissimè fiet syrupo magistrali, in sequentem modum composito.

℞. Succor. recenter express. & per residentiam depurat. ex fol. borrag. bugloss. endiuiæ, cichor. fumar, & oxalidis ℔. iij. succi pom. redolent. recenter expressi & depurati ℔ ij. polypod. querc. recent. ℔.ß. sennæ mund. ℥. viij. epithymi ℥. iij. agar. recenter trochiscati ℥.i. zinzib. & caryophyll. an. ʒ.i. Infundantur & decoquantur, vt artis est, donec colaturę supersint quartaria quinque. In quibus dissolue expressionem Vnc.i. rhab. in prædictis succis cum cinam. seorsim infusi, sacchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatiz. ʒ.ij. puluer. elect. trasant. qui seruetur in vase vitreo, & de eo capiat Vnc.ij. bis aut ter in mense cum iusculo pulli, vel hœduli, fol. endiuiæ, acetosæ, borrag. & pimpinel. alterato.

Vel loco syrup. pilulæ vsurpari poterunt, hyemis præsertim tempore quales in hepatis obstructione fuerunt propositæ; vel si eorum nimia caliditas metuatur, sequentes magis correctæ in eundem vsum componi poterunt.

℞. Polypod. querc. Vnc. sem. rad. asari, summit. genistæ, ana Drach. i. passul. corinth. Drach. iij. crystalli tart. Drach. i. ß. flor. bugloss. & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ font. q. s. De colat. opt. clarif. cape ℔ sem. succi pomor. redolent. opt. depurati Vnc. iv. In quibus infunde sennæ mundatæ Vnc. iij turbith & agar. ana Drach. iij. macis, caryophyll. cinam. & epithymi, an. Drach. i. Digerantur per quatriduum

in B.

in B.M Postea colentur, & exprim. Colat. adde extracti aloe, facti in aqua endiuiæ & acetosæ. Vnc.i. myrrhę in vino ad ignem dissolutæ & colatæ ʒ.ij. salis tart. ʒ.i. Euaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem dum ferè euaporata erit materia, specier. diarrhod abbat. lætif. Gal. & trochisc dialacca, an. ℈.ß. Reducuntur in massæ pilularis consistentiam, de qua capiat æger ʒ.ß. semel in septimana duabus horis ante pastum.

Pereda sequenti puluere multos melancholicos curatos esse testatur, eumque benedictum & diuinum appellat.

℞. Epithymi ʒ.ß. lapid. lazuli opt. & agar. recenter trochisc. ana ʒ.ij. scammon. ʒ.i. caryophyl. num xx. Misce, fiat puluis de quo capiat ʒ.ij. bis aut ter in mense, cum sero lactis vel aqua borraginis.

Si purgantia medicamenta satis frequenter exhiberi nequeant, aut ægri morbi diuturnitate fracti assumere nolint: consultissimum erit clysteres, alternis diebus inijcere aut vapores sursum se efferentes reuellantur, & humoris peccantis portio educatur. Si enim intestina penitiùs subierint, a venis mesaraicis maiorem illuuiei partem exhauriunt. Nouimus enim quemdam nobilem virum affectione hypochondriaca diu, & grauiter affectum, qui ex clysteribus frequenter iniectis ita leuatus fuit, vt omnino curatus videretur cum multa alia remedia frustrà vsurpata fuissent.

Dum purgationes periodicæ vsurpantur, intermediis temporibus curandum est, vt corpus vniuersum balneis humectetur, aut saltem semicupiis, vel fomentis; quibus & humoris peccantis inclementia frænatur, eiusdemque reliquiæ conteruntur, & corpus humidus ac fluidus redditur.

Roborantia etiam intermediis temporibus vsurpanda sunt, quæ simul obstructionum apertioni inseruiant, eaque frequenter componi solent in formam opiatæ, vel electuarij solidi in tabellas redacti, in hunc modum.

℞. Conseruæ rad. bugloss. ℥.ß. conseruæ flor. borrag. viol. ana ℥.i. conseruæ ros. & cortic. citri conditi, ana ℥.ß. myrob. condit. num. i. confect. alkerm. ʒ.iii. rasuræ eboris, cornu cerui, & lapidis bezoard. ana ʒ.i. puluer elect. lætif. Gal. & diarrhod abbatis, an. ℈.ii. coralli præpar. & margarit. præp ana ʒ.ß. ambræ gris. ℈.ʒ. moschi opt. gr. v. fol. auri numero iii. Cum syrupo de pomis, vel conditutæ citri fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, horis duabus ante pastum singulis diebus, superbibendo vini albi parum.

Simplicior & gustui gratior opiata fit ex parte vna confect. alkerm. & quatuor partibus conseruæ flor. borrag. Ad potentiùs obstructiones aperiendas, si calidiora non multum metuantur addi possunt opiatæ, conseruæ flor. tamarisci, rad enulæ campanæ, fol absinth. capill. ven. & sales absinth. tamarisci, &c.

Tabellæ in sequentem modum componi poterunt.

℞. Pulu. diambræ diamoschi dulcis, & lætif. Gal. an. ℈.i. confect. alkerm. Drach iii. sacch. aqua borrag. & rosar. soluti Vnc. iv. Fiant tabel. deauratæ pond. ʒ.i. Capiat vnam singulis diebus, horis duabus ante pastum. Vel gustui gratiores ita parabuntur.

℞. Confect. alkerm. ʒ.ii. ambræ gris. scrup. i. sacch. aqua naphæ & rosarum dissoluti Vnc. iv. Fiant tabellæ.

Ambra grisea sola ad gr. v. vel vi. singulis diebus exhibita cum vino, aut aqua rosarum, spiritus & calorem natiuum viuificat, & cor maximè exhilarat.

Autores nonnulli lapidis bezoardici vsum valdè probant aduersus omnes morbos melancholicos, vtpote qui vires cordis mirum in modum reficiat; eiusque grana v. vel vi. cum aqua rosar. aut alio liquore exhiberi debent.

Corpore sufficienter expurgato tempestate idonea, nimirum vere aut æstate, serum lactis vtiliter exhibebitur per 15. aut 20. dies: sic enim viscerum obstructiones aperientur, & calida eorum intemperies emendabitur. Extrahetur autem serum lactis per ebullitionem & clarificationem, in eoque commodè infundentur per noctem epithymi ʒ.ii. vel Vnc. sem.

Quantitas illius ad robur ventriculi metienda est. Si tamen facilè venas iam aliquatenus apertas peruadere queat, & per aluum & vrinas eijci, in maxima quantitate exhibitum instar aquæ mineralis, vt in calida hepatis intemperie docetur, multum proderit: hac cautione adhibita, vt ventriculus muniatur sacculis, aliisque remediis infrà describendis, & vespertinis horis opiata roborans singulis diebus exhibeat. Loco autem epithymi aliquando permiscetur sero succus cichorij & borraginis aut alij refrigerantes, & appropriati in hunc modum.

℞. Seri lactis caprilli ℔.iv. vel v. succi limon. recent. Vnc. iv. succi pomor. redol. nouiter extracti Vnc. vj. conseruæ rosar. aut violar. aut sacchari albiss. vnc. i. cum duobus albumin. ouor. clarificentur. Capiat manè pocula tria, vel quatuor, vel plura, si stomachus ferre valeat.

In corporibus valdè emaciatis, reseratis aliquantisper obstructionibus, lactis asinini vsus conuenire poterit, cum sacch. rosaceo; & si obmurmurantia sint hypochondria, tantillum aromatici rosati, vel diarrhod. abbatis erit vtilissimum.

At cæteris remedijs præstant aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscerum intemperiem corrigendo, obstructiones reserant potentissimè. Tales sunt in Occitania nostra Meynenses, & Vallenses Illæ magis refrigerant. Hæ calidiores quidem, at obstructionibus tollendis, & humori terreno attenuando ac detergendo multò efficaciores.

De potu aquarum thermalium non leuis est inter Autores discrepantia. Nonnulli, vt Sennertus, omnino probant, quod huiusmodi aquæ ob mineralia a quibus suas vires habent, & primas vias eluant, & vitiosos humores, qui in ijs hærent, per aluum & vrinas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Calefactionem autem & exsiccationem ab huiusmodi aquarum externo vsu, non autem interno esse metuendam. Alij, vt Claudinus, omninò reijciunt, propter dictam exsiccandi vim. Alij denique nec omninò reijciunt, nec omninò admittunt huiusmodi aquarum vsum, vt Montanus, qui eas conuenire sentit, propter frigiditatem ventriculi, quæ huius affectus comes est indiuidua, & obstructiones. Ratione autem hepatis calidioris, & feruidi sanguinis, vult muniendum esse hepar & lienem vnguento refrigerante Gal. Tum etiam vniuersam lumborum regionem eodem vnguento inungendam Hoc modo ait nocere aquam, quia magis figitur in ventriculo & locis frigidioribus, alia verò viscera solum pertransit, nec in ijs moram facit. Nos verò earum aquarum vsum conuenire posse censemus, si ventriculus frigidior magnam crassæ & viscidæ pituitæ copiam cumulet, & non admodum insignis fuerit caliditas. Cuius partis noxa maiori ex parte declinari poterit, si non solùm vnguentum prædictum admoueatur, sed etiam iuscula refrigerantia post eiectas aquas exhibeantur, & post integrum earum vsum balnea refrigerantia & humectantia per aliquot dies vsurpentur.

Non parum pręstare consueuerunt ad obstructiones hypochondriacas aperiendas medicamenta ex chalybe composita, qualia in obstructionibus hepatis, & lienis fuerunt proposita: vitando tamen ea, quæ multum calefacere aut exsiccare valent. Imo vero in corporibus calidioribus conueniet chalybem cum sulphure aut aceto pręparatum, cum conserua borraginis & cichorij ad formam opiatæ permiscere.

In delicatioribus conueniet syrupus ex chalybe; prædicto loco descriptus, aut spuma quæ manet in vase vitreo post vini pluries chalybeati euaporationem, cum dictis conseruis permixta.

At cæteris omnibus remedijs palmam præripit sal, seu vitriolum martis, quod obstructiones aperit, viscera corroborat, eorumque calidam intemperiem emendat. Dosis illius est a gr. xij. ad xx. cum liquore idoneo, syrupo, aut conserua. Sed quia sapor illius admodum ingratus est, soleo ego in pilulas reducere cum mucilagine gummi tragacanthi. Vsus illius debet esse diuturnus, & ideò magna illius quantitas habenda est, quæ facilè comparari non potest modo a Beguino, aliisque descripto. Nos facillimam illius compositionem paucis cognitam hic subnectemus.

℞. Olei vitrioli aut sulphuris ℔ ß spiritus vini ℔.i. ponantur in sartagine noua, & munda, & assere contegantur intra quindecim dies fiet per se salina concretio, quæ soli postmodum exponenda est, vt omninò exsiccetur, mouendo interdum cum spatula ferrea. Hyeme poterit exsiccari supra ignem leuissimum, aut in holocausto. Sal probè exsiccatum in

ſum in phiala vitrea recondatur, benè obturata, nam aeri expoſita facilè humectatur. Pilulæ etiam ex eo compoſitæ cum mucilagine tragacanthi duriores fieri debent, addendo puluerem ipſius tragacanthi, ac poſtmodum in phiala recondi, alioqui humeſcerent. Per menſem vnum vel plures poteſt continuari huius remedij vſus, non ſolum innoxie, ſed ſemper cum vtilitate ſumma.

Ad obſtructiones ſenſim aperiendas, & humorem melancholicum ſenſim purgandum ac contemperandum, laudat Fonſeca pilulas ſequentes, quas diatartarum appellat,

℞. Sennæ puluerat. & ſalis tartari, an. ℥.i. cinam. puluerat. ℈.ſem. Cum ſyrupo de limon. fiat maſſa, cuius capiat pilulas iij. pond. ʒ.ſem. per horam ante cœnam, vt bis, aut ter deijciat. Habet enim ſal tartari magnam vim domandi humores melancholicos & atros; nam trahit ad ſe proprietate quadam acerofitates, vt videre eſt quando permiſcetur aceto, aut ſpiritui vitrioli, quorum aciditatem tollit. Sciendum autem eſt. Fonſecam per ſalem tartari cryſtallum intelligere. Attamen non minus efficaciter ſenna infundi poterit cum ſalè tartari, & guttis aliquot ſpiritus vitrioli in liquore idoneo.

Ad dictas obſtructiones aperiendas, nonnulli Autores commendant decoctum radicis chinæ, vt in obſtructione lienis dictum eſt; quod a prudenti Medico vtiliter interdum in vſum reuocari poterit.

Alij vero laudant ſuccum abſinthij concretum in forma pilularum, per ſe, vel cum gummi ammoniaco exhibitum, cui ſtatim oxymel, factum ex decocto rad. aſari ac liquirit. ſuperbibatur. Alij verò teſtantur decocto abſinthij, aut vino abſinthite per 3. vel 4. dies vſurpato melancholiam hypochondriacam fuiſſe curatam.

Succus bugloſſi non quidem ad obſtructiones aperiendas, quemadmodum abſinthium; ſed ad humorem atrabilarium contemparandum efficaciſſimus eſt. Ideò illius ℥.ij. vel cum vini optimi æquali portione per x. aut xij. dies manè vtiliter exhiberi poterunt.

Inter præcipua huius curationis hoc habendum eſt, vt aluus ſemper laxa ſeruetur. Ideò æger plura medicamenta habere debet familiaria, quibus frequenter vtatur ante cibum, modò hoc, modo illo, ne vllum ei veniat in faſtidium. In hunc finem vſurpari poterunt ſyrupus magiſtralis, & pilulæ prædictæ; tum etiam ea quæ ad aluum aſtrictam ſupra deſcripta ſunt. Quibus addere licet ex Montano, terebinthinam cypriam, quam degluttiendam eſſe præcipit ad quantitatem auellanæ, tribus horis ante prandium, ſemel, aut bis, aut ter in ſingulis ſeptimanis. Nam præterquam quod aluum mollem efficit, ventriculum etiam purgat, obſtructiones aperit, vrinam prouocat, calefacit ventriculum, neque propterea hepar lædit; imò & illi mirum in modum confert aperiendo, abſtergendo, & mundificando.

Pro potu ordinario vti poterit aqua extinctionis auri, vel infuſionis tamariſci, agrimon. pimpinell. cum vino tenui ſimplici, vel medicato tempore vindemiarum cum rad. bugloſſ. & borrag. adiectis floribus anthos in parua quantitate, & ſantalo albo.

Decoctum radicis cynosbatis pro potu ordinario a quibuſdam plurimum laudatur; aperit enim, & roborat partes omnes naturales.

Decoctum ligni nephritici viſcerum obſtructiones citra vllam manifeſtam corporis alterationem reſerat. At frequentiùs vſurpatur aqua ex infuſione chalybis parata. Quæ omnes aquæ, vel decocta cum vino commodè miſceri poſſunt.

Dum remedia interna propoſita, aut eorum nonnulla vſurpantur, externa etiam admouenda ſunt, nimirum fomenta, & vnguenta in hypochondriis, qualia ad obſtructiones hepatis & lienis deſcripta ſunt, vitando calidiora.

Ventriculo etiam roborantia admouenda ſunt: quoniam illa pars in hoc affectu perpetuò laborat. Ideoque fomenta, vnguenta, emplaſtra, & ſcuta in affectibus ventriculi propoſita, in vſum reuocari poterunt. Tum etiam interna, quæ hepar minus calefacere poſſunt, ac præcipuè puluis pepticus a paſtibus ſumendus. In paroxyſmo, quando vapores ab hypochondriis eleuati cor, cerebrum, aliaſque partes afficiunt, & grauia ſymptomata producunt, vt animi deliquiones, palpitationes, tremores, conuulſiones, dolores capitis & ſimilia; ea remedia vſurpanda ſunt, quæ in ſyncope & affectu hyſterico vſurpari ſolent. At inter cætera laudanum prudenter vſurpatum miranda præſtat.

CAPVT VI.

De Scorbutica affectione.

SCorbutus ſeptentrionalibus regionibus familiaris eſt, & non paucis earum plagis endemius. In noſtris verò meridionalibus hactenus ferè incognitus; ita vt omnes Medicinæ practicæ ſcriptores, qui in medicam artem exercuerunt, nullam illius mentionem faciant, & nos etiam ipſum penitus omittere debere videamur, qui in huius libri præfatione proteſtati ſuimus, nos morbos tantum lienis vſitatiores, & qui frequentiùs in praxi occurrere conſueuerunt, eſſe deſcripturos. Verum vſus nos docuit, hanc noſtram regionem hoc affectu non omninò carere, qui ſi omnibus circumſtantijs ſtipatus non ſit, quæ ab authoribus ſeptentrionalibus referuntur, quædam tamen ſymptomata præ ſe ferat, ad illius naturam ſtabiliendam ſufficientia. Siquidem prædicti authores vnicum ſymptoma ſcorbuto peculiare ſufficere aiunt ad morbum illum detergendum. Nos verò ſæpè huiuſmodi ſymptomata non pauca in plurimis ægrotantibus animaduertimus. Quia tamen ſcorbutus hiſce regionibus, vt antea dictum eſt, non eſt familiaris, & nos illo prorſus ab immunes eſſe omnes Medici noſtrates exiſtimant, noluimus eum abſolutè ſcorbuti nomine donare; ſed ſatius eſſe duximus affectionem ſcorbuticam appellare; quæ ſcilicet ad ſcorbuti naturam proximè accedat, verus tamen ſcorbutus non ſit.

Eſt autem ſcorbutus nihil aliud, quam affectio hypochondriaca peculiarem quemdam malignitatis gradum adepta: a qua quidem malignitate nonnulla ſymptomata oriuntur ſupra illa, quæ in affectione hypochondriaca ſolent contingere. Illa vero malignitas fit ex humoris melancholici corruptione, non qualibet, ſiquidem ſæpè corrumpitur ac putreſcit humor melancholicus, ex quo alij affectus producuntur, non autem ſcorbutus, vt febris quartana, & abſceſſus meſenterij, aliarumque partium: ſed peculiari & propria, cum tali malignitate analoga. Hæc autem malignitas innoſcit ex contagio, quod in hoc affectu reperitur; ſiquidem contagioſum eſſe ab omnibus authoribus, qui de eo ſcripſerunt, ſancitum eſt. Quemadmodum autem omnes malignitatis gradus & ſpecies in humoribus latentibus, ex quibus varij morbi producuntur, nos latent, & humanam cognitionem effugiunt, ſic malignitas ſcorbutica etiam occulta eſt. Et certe mirum eſt, quanta morborum varietas emergat ex varijs malignitatis gradibus in humores introductis; ex quibus febres malignæ, peſtilentes; variolæ, & morbilli; cancer & elephantiaſis, lues venerea; aliique quamplurimi ac diuerſiſſimi, affectus oriuntur. Et ſpeciatim elephantiaſis ex malignitate quadam peculiari, in humore melancholico reſidente, ducit originem. Scorbutus etiam ex peculiari malignitate in eodem humore melancholico latente producitur: cùm tamen iſti duo morbi toto cœlo differant inter ſe, & nemo poſſit varios illos malignitatis gradus explicare.

Magnam ſcorbuti & melancholiæ hypochondriacæ ſimilitudinem oſtendunt ſymptomata varia vtrique affectui communia. Omnia enim ſymptomata ſuperiori capite a nobis enumerata, quæ in melancholia hypochondriaca reperiri docuimus, in ſcorbuto etiam reperiri ſolent; vt cruditates ventriculi & dyſpepſiæ, ſaliuationes frequentes, vomitus materiæ pituitoſæ, acidæ, aut nidoroſæ; murmura & rugitus hypochondriorum, eructationes, & flatuum per inferiora exploſiones; ſanguinis vomitiones, & per aluum excretiones; dolores ab iiſdem flatibus in ventriculo, & hypochondriis excitati; aluus adſtricta interdum, & aliàs alui fluxus; æſtus hypochondriorum, vrina nunc tenuis, nunc craſſa, cordis palpitatio, pulſatio ſiniſtri hypochondrii, ſitis, & oris ſiccitas, difficilis reſpiratio, dolores capitis aurium tinnitus, oculorum caligines, vertigines, metus & mœſtitia, & deliria melancholica diuerſa; conuulſiones, epilepſiæ, torpores,

Latera etiam interdum inuadit scorbuticus iste dolor, pleuritidem ementitus, a qua tamen facilè distinguitur, quod febris non adest, aut saltem admodum lenta; respiratio parum læditur, nulla tussis, nulla anacatharsis: neque dolor est continuus, sed per interualla recurrens.

Articulos etiam inuadere dolores istos scorbuticos, anteà dictum est. Sed quomodo a vera arthritide distinguantur, explicare oportet. Arthritis enim scorbutica, fixa & permanens non est, atque in vno & eodem loco consistens, sed per varios articulos vagatur, & ab vno in alium atque alium eiusdem vel oppositis lateris transfertur: interdum etiam euanescit, ac subinde reuertitur, vt qui iam a dolore protius liberatus, & integræ sanitati restitutus videbatur, iterum & ex improuiso, dolore, cum & sine tumore, corripiatur. At vera arthritis locum raro mutat, & ad solutionem vsque; partem quam apprehendit, obsidere non desinit. Habet etiam hoc peculiare arthritis scorbutica, quod plerumq; cum leui paralysi iuncta est, ob quam membrum affectum mouere nequeunt, & illa cessante dolor cessat, eoque redeunte reuertitur.

Octauum signum desumitur ex varijs motus læsionibus. Interdum enim contingit in huiusmodi ægrotantibus spuria quædam paralysis, cuius exempla quædam in obseruationibus nostris proposuimus, & a vera paralysi distinguitur, quæ hæc permanens est, neque vlla habet interualla; in illa vero sæpè accidit, vt qui heri pedem vix loco mouere poterat, hodie cruribus insistat, & leui adminiculo nixus ambulet; paulò post vero omni motu iterum priuetur. Deinde cum ea coniunguntur sæpè motus tremuli & conuulsiui, quod in vera paralysi non contingit. Fit autem huiusmodi paralysis a materia ichorosa, vel vaporosa neruos ac musculos inuadente. Quod si materia illa acrimoniæ particeps fuerit, partes neruosas vellicando, tremores & conuulsiones efficit.

Non solum autem in parte aliqua peculiari conuulsiones contingunt, sed etiam interdum in toto corpore, epilepsiæ characterem referentes, vaporosa aut serosa materia, acrimonia atque malignitate prædita, ad cerebrum eleuata, quæ discussa sæpè inducias dat; atque iterum collecta nouas conuulsiones inducit.

Contractio membrorum in hoc affectu etiam contingere solet, interdum omnium, vt ægri nullum articulum habeant quem extendere valeant; alias vero vnum, aut alterum; & hoc præcipuè in cruribus contingit, tendinibus ad crus mouendum destinatis, duris ac rigidis in poplite euadentibus. Talis autem contractio inde exoritur, quod tartareus humor multo sero illutus ad neruos & tendines defertur: parte vero serosa & tenuiori, successu temporis discussa crassiores exsiccantur & indurantur, vnde contractiones neruorum ac tendinum efficiuntur.

Interdum etiam contractio in œsophago contingit, vt ægri cibum cum summa difficultate deglutiant, & in strangulationis metu versentur. Quod fit ex vaporibus stypticis œsophagum contrahentibus.

Nonum signum desumitur ex alui fluxu, vel simplici, vel sanguineo. Simplex a vulgari alui fluxu in eo tantum distinguitur, quod excrementa in eo crassiora reddantur, & maiori parte stercorosa, ac ciborum assumptorum quantitatem superantia, cum vulgaris alui fluxu, liquidior sit, & ex solis ferè humoribus compositus. At sanguineus alui fluxus a dysenteria distinguitur, quod sine ventris dolore ac torminibus efferatur: sitque a sanguine crasso & feculento, qui per venas mesaraicas in intestina effunditur. Interdum etiam venæ hæmorrhoidales sanguinem istum fæculentum recipiunt, & per alui fluxum euacuant. At si diu talis alui fluxus perseueret, venæ illæ varicosæ euadunt, & dilatatæ non solum copiam sanguinis, sed etiam multos alios humores tartareos, & mucilaginosos educunt.

Decimum signum est, oris grauis anhelitus, qui omnibus scorbuticis familiaris est, vt testatur Eugalenus; ita vt astantes eum vix ferre possint, & nares auertere cogantur.

Vndecimum signum est, horror frequens, quem nullus, aut minimus calor sequitur, & eodem die bis, ter, vel etiam pluries inuadit.

Duodecimum signum petitur a febribus intermittentibus, quæ interdum scorbuticis accidunt, & characteres habent a vulgarium febrium characteribus longè diuersos. Pulsus enim in ijs debilis est, tardus, & inæqualis, præsertim in declinatione; in vigore enim plerumque magnus & durus esse consueuit. Præterea in principio accessionum tantæ plerumque fiunt membranarum in varijs partibus, cruribus præsertim, vellicationes, vt carnes lacerari atque diuelli videantur; quibus interdùm motus conuulsiui iunguntur. Ac licet nonnunquam quotidianæ, tertianæ, aut quartanæ typum seruent, sæpè tamen rariores, & inordinatos paroxysmos habent, vt semel tantùm, aut bis in mense sine certis periodis inuadant.

Decimum tertium signum petitur ex tumoribus, qui in varijs partibus varij contingunt, nunc duri, nunc molles, & vesicarum speciem referentes, nunc ad erysipelatis naturam accedentes.

Decimum quartum signum, est atrophia, quæ tanta interdum in hoc affectu contingit, vt nihil præter ossa & pellem in ægris remaneat, & sceleton repræsentent, præsertim affectu diu perseuerante. Quod fit a vitioso sanguine, & a naturali statu valde recedente, ita vt partibus alendis assimilari nequeat.

Plura alia scorbuti signa proponuntur ab Eugaleno, Sennerto, alijsque, quorum nonnulla quamplurimis alijs morbis communia sunt, quæ nos supprimenda censuimus, ne confusio quædam in hac diagnosi inducatur. Ac licet (vt ab initio diximus) scorbutus in hac regione familiaris non sit, vt in Polonia, alijsque locis septentrionalibus, imò apud nos ferè sit incognitus: si quis tamen in Medicina facienda, omnia melancholicorum symptomata penitus inuestiget, quosdam reperiet ad scorbuticam affectionem accedentes, in quibus nonnulla ex superioribus symptomatis scorbuto peculiaribus apparebunt.

Quod ad prognosim spectat, morbus iste curatu difficillimus est, quemadmodum omnes ab humore melancholico oriundi. Sed hic multo magis, in quo humor melancholicus prauam atque malignam qualitatem adeptus est, quæ corporis œconomiam crudelius euertit, & maximam remediorum partem contemnit.

Periculosus etiam est, quia ægros non raro in atrophiam aut hydropem deducit, alios morte subitanea, per apoplexiam, syncopen aliosque acutissimos morbos subripit.

Curantur tamen non raro, qui pro deploratis habebantur, magis in hoc morbo, quam in alijs quamplurimis. Et nos vidimus nonnullos in omnimodam atrophiam perductos ex diuturnis doloribus, aut contumaci alui fluxu sanguineo (quos affectus ex multis circumstantijs scorbuticos censuimus) fæliciter conualuisse.

Præterea sæpè deludit pulsus, qui in febrium paroxysmis præcipuè, ita frequens, paruus, & inæqualis interdum fit, vt æger intra paucas horas moriturus videatur, qui tamen finito paroxysmo surgit è lecto, & ad consueta munia reuertitur; vt peculiariter annotauimus in studioso Hollando, ad quem vocati in vigore paroxysmi, eum breui moriturum existimauimus: postquam verò eum postridiè benè habentem vidimus reliquis morbi circumstantijs diligentius examinatis, eum scorbuto laborare comperimus, quem ille ex patria sua, in qua frequentissimus est, ad nos attulerat.

Curatio huius affectus eadem instituenda est, quæ in hypochondriaca melancholia fuit proposita, quandoquidem, vt ab initio dictum est, ab eodem humore generatur, sed a statu naturali magis recedente. Ideò plerumq; potentioribus indiget remedia. Quia tamen hæc est generalis medendi regula, vt omnis curatio a lenioribus incipiatur ad fortiora postmodum progrediendo, si illa non suffecerint, optimum erit in hoc affectu integram melancholiæ hypochondriacæ curationem instituere, & remedia proprio capite a nobis descripta sigillatim vsurpare; quādoquidē morbus iste chronicus & contumax, non nisi longo remediorū vsu euinci potest. Et morbū penitus extirpare nequiuerint, ad ea tandem veniendum erit, quæ proprietate specifica

illum oppugnare creduntur. Non erit tamen inutile, etiam ab initio nonnulla eorum illis admiscere.

Illa autem remedia specifica, antiscorbutica dicta, plurima proponuntur ab authoribus, qui de hoc morbo scripserunt; quorum vis præcipuè dependet a sale quodam volatili, cuius magna copia in ijs reperitur, & cuius opera humorem illum crassum, terrestrem ac tartareum attenuant, & fluxiliorem reddunt, ac tandem discutiunt. Imò vero virtutem quamdam alexipharmacam habent contra venenum illud scorbuticum humori melancholico impressum. Inter illa autem primo loco laudatur cochlearia Betanica, quæ in nostris regionibus non reperitur. Alia vero sunt, nasturtium vtrumque (præfertur tamen aquaticum) becabunga, seu anagallis aquatica, raphanus rusticanus, chelidonium minus, absinthium, & fumaria. Quibus etiam adduntur alia quamplurima, sed minoris efficaciæ: suntque ea omnia, quæ melancholicum humorem præparare, corrigere & edomare valent. Vnde non sine ratione dictum est a nobis, curationem aduersus melancholiam hypochondriacam instituram, hic etiam plurimum conferre. Illa autem sunt, carduus benedictus, ceterach, & capillares omnes, hyssopus, chamædrys, betonica; agrimonia, borrago, buglossum, radices enulæ campanæ, asari, oxylapathi, polypodium quernum, cortices capparum, fraxini, & tamarisci, flores eiusdem tamarisci, sambuci, & epithymum.

In harum autem plantarum delectu hoc perpetuò obseruandum, vt illæ quæ calidiores sunt, minori dosi vsurpentur: frigida vero aut temperata semper admisceantur, idque vt plurimum in maiori dosi, præsertim in nostri plagis meridionalibus, in quibus humor melancholicus adustus est, & ad atræ bilis naturam accedit. Ac præter capillares herbas, borraginem, buglossum & agrimonium suprà enumeratas, vbi febris adest, aut calor magis metuitur, addi possunt endiuia, cichorium, acetosa, succus citri, limonum, arantiorum; imò & spiritus sulphuris, aut vitrioli: aut etiam serum lactis.

Ex prædictis autem plantis quamplurimæ remediorum formulæ parari possunt, quæ omnes a Sennerto collectæ sunt & ab omnibus authoribus excerptæ; quas vnusquisque pro arbitrio suo imitari poterit. Hoc saltem diligenter annotandum, quod ab omnibus authoribus proponitur, plantas prædictas efficaciùs operari, si expressus earum succus vsurpetur, vel in conseruas redigantur: quia sal illud volatile, in quo tota eorum efficacia residet per decoctum euanescit, tum si planta exsiccetur, maiori parte resoluitur.

Nos verò formulas sequentes feliciter vsurpauimus.

℞. Succorum depuratorum nasturtij aquatici & becabungæ, an. ℥. succi fumariæ ℥. ij. sacchari albi ℥ ij. fiat potio. Vel

℞. Succi fumariæ & nasturtij aquatici, an. ℥. ij. Misce. Vel

℞. Succorum acetosæ, fumariæ, & nasturtij aquatici, an. ℥. ij. Misce.

Succus acetosæ augeri potest, si impensiùs refrigerare est animus, tum succus limonum, aliique refrigerantes addi.

Maior erit remedij efficacia ad dissoluendum tartarum illud tenax, & glutinosum, si sal tartari addatur ad ʒ. i. cum spiritu sulphuris, aut vitrioli ad ℈. i. vel ʒ. ß. Et quia in vsu huiusmodi remediorum purgationes frequenter vsurpandæ sunt, optimum erit in prædictis succis sennæ ʒ. i. vel ii. per noctem infundere, & singulis vel alternis diebus, vel tertio quoque die exhibere.

His vero chalybeata remedia per vices adiungere operæ pretium est, qualia in melancholiæ hypochondriacæ curatione proposita sunt, tum etiam opiatæ roborantes & aperientes, aliaque remedia ibidem descripta interferenda, pro prudentis Medici arbitrio.

Ac denique aquæ minerales acidulæ, & vitriolatæ conuenienter, & debito tempore vsurpatæ, ad huius affectus curationem plurimum conferre poterunt.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMVSTERTIVS.
DE AFFECTIBVS MESENTERII, Pancreatis, & omenti.

PRÆFATIO.

IN explicandis Mesenterij, Pancreatis, & Omenti affectibus, authores admodum steriles sunt; & maior pars illorum, penitus eos omiserunt, quod cognitu difficillimi sint, & maiori parte non nisi ex dissectis cadaueribus innotescant; vt ex historijs constat à Scenkio, Sennerto, aliisque collectis. Frequentissimi tamen esse consueuerunt. Vnde verè Fernelius asserit, sæpè in mesenterio latere plurimorum morborum causas vt choleræ, melancholiæ, diarrhea, dysenteriæ, cachexiæ atrophiæ, languoris, lentarum errantiumque febrium, vomitionum, dolorum colicorum, tumorum & abscessuum. Syluius verò mesenterium infinitorum morborum parentum nominabat; ab alijs autem, Medicorum nutricula vocatur. Idem de pancreate, & omento dici potest; sunt enim partes illæ ignobiliores, et velut corporis sentina, ad quam membra nobiliora excrementa sua deponunt. Licèt autem prædictæ partes, quemadmodum & reliqua totius corporis, omnibus morborum generibus affici valeant similaribus, organicis, & communibus variaque inde symptomata emergant. Nos tamen ijs tantum inhærentes, quæ ad vsum praxeos maximè faciunt: vniuersum hunc tractatum quinque comprehendemus capitibus; quorum primum erit de obstructione mesenterij. Secundum de inflammatione mesenterij. Tertium de abscessu, scirrho, & vlcere mesenterij. Quartum de morbis pancreatis. Quintum de morbis omenti.

CAPVT PRIMVM.

De obstructione mesenterij.

OBstructiones in mesenterio ab iisdem causis generantur, quæ in hepatis & lienis obstructionibus propositæ sunt; sed frequentiùs, & faciliùs contingunt, propter venarum mesaraicarum angustiam, & præcipuè lactearum, quæ chylosam materiam deuehunt ad secundæ concoctionis officinas; & cum illa materia chylosa crudiori & crassiori succo sæpè referta fit, fit vt illa liberum commeatum non habens, in illis venulis hæreat, & obstructiones pariat. Venæ etiam mesaraicæ obstruuntur ab humoribus crassis, ab hepate, liene, alijsq; partibus transmissis, ibiq; diutiùs remorantibus, in qua mora maiorem in dies crassitiem acquirũt: ita vt interdum tumorem scirrhosum generent. Cum humoribus etiam interdum flatus crassi commiscentur, qui grauissimorum symptomatum causæ esse solent. Ad obstructionem etiam, vel potiùs angustiam illarum venarum referimus compressionem, quæ fit a glandulis, per totam mesenterij substantiam dispersis; illæ enim præter modum increscentes, vt in strumosis dispositionibus contingit; venas mesaraicas comprimunt, & tum

chyli,

chyli, tum sanguinis commeatum impediunt.

Signa obstructionum diagnostica in tres classes diuidenda sunt, vt in hepatis obstructionibus factum est; quæ scilicet morbi speciem, vel partem affectam, vel causam eum producentem significant.

Signa morbi speciem indicantia, id est, obstructiones in hypochondrijs latitantes, tum etiam earum causas, communia sunt obstructionibus hepatis, lienis, & mesenterij: ideò ex diagnosi obstructionis hepatis repetenda. Quæ verò mesenterium peculiariter affectum significant, sunt, tensio & renitentia in medio ventre, & sub ventriculo, ac regione vmbilicali: grauitatis sensus in eadem regione, & interdum dolor obtusus, nonnumquam etiam acutissimus, quando flatus in ijs partibus continentur: dolor etiam aliquando in dorso percipitur, propterea quod mesenterium huic parti alligatur: murmura & rugitus in ventre fiunt, ructus excitantur, vapores in caput attolluntur, vnde varia symptomata contingunt; ac denique ea omnia, quæ in melancholia hypochondriaca accidere consueuerunt, mesenterij obstructionibus producuntur ac fouentur.

Quod ad prognosim attinet: affectus ex se periculosus non est, quia pars ignobilis grauia mala ferre potest sine vitæ periculo: deinde remedia generosa ad illius curationem adhiberi possunt, quæ conuenienter administrata, exoptatum effectum vtplurimum consequuntur; nisi melancholia hypochondriaca inde exorta fuerit, quæ opprobrium Medicorum vocari consueuit, propter rebellem humoris melancholici naturam. Cum tamen hæc pars sensu exquisito donata non sit, & obstructiones plerumque graue incommodum ægrotantibus non afferant; sæpe negliguntur, & aliorum morborum maximè periculosorum causæ esse solent.

Curatio huius affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis obstructionibus fuit proposita, eaq; inde repetenda.

CAPVT II.

De inflammatione mesenterij.

CVm mesenterium, vt anteà dictum est, sic velut sentina, ad quam partes nobiles superfluitates suas deponunt; quæ postmodum per vomitum, aut secessum, a natura excluduntur; vt in nonnullis videre liceat, insignem vitiosorum humorum copiam, per interualla, vomitu aut secessu excerni: si vacuationes illę impediantur, obturatis vijs per quas ferri solebant, vel ab alia quapiam causa, humores illi retenti, & diu in parte commorantes, calorem præternaturalem concipiunt, vnde putredines, inflammationes, febres variæ, & abscessus oriuntur. At inflammatio specialiter concitatur, quando sanguis in venis mesaraicis cumulatus, per alicuius rami apertionem in mesenterij substantiam effunditur: cùm autem in ijs venis, propter obstructiones maximè cumuletur; ideò omnes obstructionum causæ, ad inflammationis causas etiam referri poterunt.

Ad hanc etiam inflammationem efficiendam plurimum confert humorum congestorum acrimonia, & erosio; lapsus aut percussio regionis hypogastricæ: facultatis hepatis attracticis, concocticis, aut retentricis debilitas: corporis calefactio nimia, vel refrigerantium vsus intempestiuus: motus criticus naturæ in febribus malignis; aut variolis, humores peccantes in hanc sentinam demandantis; diarrhœa, vel dysenteria intempestiuè suppressa.

Signa inflammationis mesenterij diagnostica sunt, febris languida, occulta & lenta, absq; siti, & grauioribus symptomatis: anorexia; tensionis & grauitatis sensus subter ventriculum, citra magnam duritiem, & quæ non nisi prælsu dignoscitur; citra dolorem etiam, saltem effatu dignum, quia pars obtuso sensu donata est: egestiones chylosæ, quas plerumque ichor tenuis consequitur: sine vllo doloris sensu, modo seorsim ac sincerus, modo fæcibus permixtus.

Mitiora sunt omnia symptomata prædicta, si mesenterium solum inflammatione afficiatur: si vero hepar, aut lien, aut intestina simul inflammatione tententur, vehementiora sunt omnia symptomata: ac præterea peculiaria prædictarum partium affectarum signa apparebunt, ex suis capitibus desumenda. Cum enim huius partis inflammationes, & abscessus maximè lateant, si solitarij sint, propter obtusum partis sensum, & quia nullam in corpore edit actionem, cuius læsio internosci valeat: sed vsum tantum habeat, chyli & sanguinis distributioni inseruientem, ideò oblique magis, quam directè, & artificiosa coniectura, internoscendi sunt; si nimirum præsente febre, alijsque symptomatis, nulla affecti hepatis, lienis, aut intestinorum signa appareant. Speciatim vero intestina simul cum mesenterio inflammari, ostendit febris hemitritæus, quam obseruauit Spigelius plerumq; ab harum partium inflammatione exoriri. A musculorum etiam abdominis inflammatione discernitur hic affectus, quod tumor, ac dolor secundum eorum ductum, figuram, ac positum protenditur. Plerumque vero illi musculorum abdominis tumores oblongi sunt aut per totum ventrem diffusi, & partes externas magis occupantes, vt leui contactu statim percipiantur, & insignem dolorem, ac febrem inferre soleant.

Denique distinguendus est hic affectus a diaphragmatis tumoribus, qui paucissimis hactenus Medicis innotuerunt. In illis autem perpetuò insignis est respirandi difficultas, hypochondria reuulsa, pulsus durus ac paruus, citra omnem tumoris in hypochondrijs sensum aut apparentiam. Tum si tumor fiat a materia calida, febris acuta, dolor intensus, delíria, & conuulsiones insequuntur, quæ symptomata in mesenterij inflammationibus solitarijs nunquam contingunt.

Quod ad prognosim attinet; periculosissimus est hic affectus, qui plerumque in abscessum degenerat, vel putredo, ac corruptio mesenterio inducitur. Sæpe etiam materiam morbifica aliò a natura transmittitur, non tamen planè tollitur, vnde malum recrudescit, & sæpe ad multos annos, & per totum vitæ tempus perseuerat; nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac inflammatione, vel phlogosi saltem redeunte.

Curatio inflammationis mesenterii, ab hepatis, & lienis inflammationis curatione absimilis non est, illa ideò a suis capitibus huc erit transferenda.

CAPVT III.

De abscessu, vlcere, & scirrho mesenterij.

INflammatio mesenterij sæpe in abscessum degenerat. Omnis tamen abscessus mesenterij non fit ab inflammatione; sed plerumque a vitiosis humoribus in ea parte cumulati, ac putrescentibus: ita vt huiusmodi abscessus sensim producantur sine febre præcedente, aut alio graui symptomate; quemadmodum videmus in alijs partibus atheromata, steatomata, & melicerides, & alia abscessuum genera sine inflammatione præcedente generari. Et dum illi abscessus disrumpuntur, euacuato pure, vlcus remanet, quod difficilem curationem recipit. Si vero illi humores va dè pituitosi sint, aut melancholici, & putredini ac corruptioni resistant, concrescunt non raro & indurantur, atq; in scirrhum degenerant: imò vero interdum lapideam duritiem acquirunt, prout multorum obseruationibus constat lapides in mesenterio fuisse repertos.

Diagnosis abscessuum mesenterii interdum facilis est, interdum vero difficillima. Si enim ab inflammatione eiusdem partia fiat, ea anteà percepta, signis superiori capite propositis, & diutiùs perseuerante, indicium est inflammationem discuti non potuisse, sed fuisse suppuratam; atque in abscessum conuersam. At vero quando abscessus ab humoribus prauis, in mesenterio diu commorantibus, ac tandem putrescentis exoritur; difficillima est illius diagnosis, ita vt plurimi autores, qui talium abscessuum obseruatione scripserunt, eos non nisi post mortem, & dissecta cadauera innotuisse referant. Licèt enim vtplurimum tactu dignosci valeant, aliquando tamen tam altè sepulti sunt, vt neque ipso tactu deprehendi possint, & partis sensus adeò est obtusus, vt nullo dolore sese interdum prodant. Quia tamen ista variis modis contingunt, in sequentem modum distinguenda sunt.

gustûs, oppressio, & grauitas in regione ventriculi percipiatur; & hoc signum veluti pathognonomicum scorbuti, ab Eugaleno, Sennerto, aliisque proponatur.

Abscessum etiam in pancreate repertorum historię nonnullæ apud authores reperiuntur, qui viuis ægrotantibus detecti non fuerant. Attamen ex symptomatis, quibus affecti fuerant, aliquatenus internosci possunt, quorum nonnulla cum prædictis scirrhum eiusdem partis indicantibus communia sunt; iisque addi possunt febris lenta abscessuum internorum (saltem maiori parte) comes indiuidua; vigilię iuges, ac somni breuissimi ab iisque labores, lipothymię, & sudores frigidi.

Curatio obstructionis, scirrhi, & abscessus pancreatis, eadem esse debet, cum ea, quæ iisdem morbis hepar, lienem, & mesenterium affligentibus adscripta est. Ea adeò ex illis capitibus erit depromenda.

CAPVT V.

De Affectibus Omenti.

CVm omentum pars mollis sit, & adiposa & recipiendis humoribus aliunde confluentibus propter laxitatem maximè idonea, pluribus etiam morbis, non minus ac mesenterium, atque pancreas, obnoxium est qui tamen ab authoribus non describuntur, quia vix ac ne vix quidem in viuentibus discerni queunt, sed ex apertione cadauerum tantum innotescunt, vt ex historiis quibusdam in obseruationibus propositis videre est. Sic narrat Vesalius se in dissecto cadauere omentum vidisse adeò tumefactum, vt quinque librarum pondus æquaret, cum naturaliter sese habens vix libræ semis pondus excedat. Roussetus *lib. de partu cæsareo*, refert Lutetiæ in aperto cadauere insignem abscessum in omento fuisse repertum. Riolanus in Anthropographia, se omentum nobilis adolescentis 19. annos nati vidisse testatur, multis glandulis refertum quibus insignem humorum illuuiem exceperat, mesenterio & pancreate ex abscessu putrefactis, & liene valdè imminuto, ac penè consumpto. Nos verò in Canonico Monspeliensi omentum vidimus scirrhosum, totam Epigastrii regionē occupans, & quatuor digitorum transuersorum crassitudinem æquans: ille autem tumor, lienis colorem referebat, vt verisimile fuerit humorem melancholicum a liene in eam partem translatum & cumulatum fuisse, cum æger temperamento valde melancholico donatus fuisset, & via patentissima sit per ramos splenicos a liene ad omentum; per quos etiam ramos in hydrope non raro (vt docuit Hippocrates) aqua fertur a liene ad omentum, a quo in capacitatem abdominis sensim extillat.

Cum autem omenti tumores a mesenterii tumoribus nulla arte distingui valeant, ideò certa illorum diagnosis statui non potest. Verum quidem est tumores omenti primo contractu facilius percipi, cum peritonæo immediatè subiectum sit; mesenterium verò profundiorem obtineat situm. Sed tumores mesenterii grandiores ad peritonęum ascendunt; imò vero cum eo, & musculi Epigastrii ita interdum vniuntur, vt suppuratione facta per vmbilicum aut partes alias externas expurgentur.

Hæc tamen diagnosis difficultas curationi non officit, quandoquidem omnibus tumoribus eiusdem speciei, ventris inferioris partes occupantibus, eadem adhibetur medela: quæ tamen in omento infœlicius succedit, quandoquidem non habet vias ita idoneas, quemadmodum reliquæ partes, per quas expurgari valeat.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMVSQVARTVS.
DE AFFECTIBVS RENVM, ET VESICAE.

PRÆFATIO.

REnes, & vesica varios & omnis generis patiuntur affectus; similares, organicos, & communes; ex quibus varia etiam symptomata, tum in actionibus læsis, tum in vitiis excretorum, oriuntur. Nos horum affectuum præcipuos nouem capitibus complectemur. Quorum primum erit de calculo renum & dolore nephritico. Secundum de calculo vesicæ. Tertium de inflammatione renum & vesicæ. Quartum de mictu sanguinolento. Quintum de vlcere renum, & vesicæ. Sextum de diabete. Septimum de vrinæ incontinentia. Octauum de ischuria & stranguria. Nonum de dysuria, seu ardore vrinæ.

CAPVT PRIMVM.

De dolore nephritico, & calculo renum.

DOlor nephriticus ille nominatur, qui renes aut vreteres affligit. Apud vulgus colica nephritica dicitur, propter maximam affinitatem, quæ ipsi cum colico dolore intercedit: ita vt sæpè non parum difficile sit vtrumque affectum inuicem distinguere, vt in diagnosi patebit.

Multiplex huius doloris causa statuitur, frequentissima tamen est calculus, aut pituita crassa. Calculus in rene moram trahens dolorem, aut nullum, aut obtusum efficit, propterea quod renum substantia obtuso sensu donata est. Si verò in caput vreteris demittatur, vel illius canalem subeat eumque distendat, neque ad vesicam propter magnitudinem propelli valeat, tunc dolores atroces mouet, & ægrotantem mirum in modum excruciat. Pituita vero crassa vreteribus impacta, eos etiam distendit, & dolorem nephriticum producit.

Minùs vero frequentes causæ sunt, grumus sanguinis vreteribus impactus, vel pus crassius a renibus, aut aliis partibus superioribus in vreteres deductum. Interdum etiam flatus in vreterum cauitates sese insinuant, & dolores atrocissimos inducunt.

De calculo, doloris nephritici præcipua causa, & magis ordinaria, quamplurimæ apud authores agitantur controuersiæ, quas accuratè persequi instituti nostri ratio non patitur. Sed ea tantùm attingemus, quæ ad illius naturam & causas stabiliendas necessaria sunt.

Ac primum dubitatur, sub quo affectuum genere calculus constituendus sit. Galenus inter morbos in numero collocat, eorum qui sunt toto genere præter naturam, quemadmodum & lumbricos. Licet enim propriè morbus in numero respiciat partes viuentes, quarum numerus auctus vel imminutus, morbum istum organicum constituit, ea tamen quæ præternaturaliter addita sunt numero eorum, ex quibus corpus naturaliter componitur, ad morbos in numero referri debent; ita vt etiam qualitates nudæ interdum ad morbos in numero referantur, quando immediatè actiones lædunt, vt color flauus in oculo icterici, sonitus excedens in aure, & sapor amarus in lingua.

plerumque tamen calculus inter causas morbificas collocandus est, quatenus obstructionē, vel distensionem parit.

Inter syptomata etiam collocari potest, excreta scilicet, & retenta. Si enim in renibus, vreteribus, aut vesica retineatur, cum excerni melius foret, ad præter naturam retenta reuocandus est: dum vero excernitur, ad excretum toto genere præter naturam est referendus.

At verò circa calculi cauſam, tum materialem, tum efficientem maior eſt difficultas. Galenus cum aſſeclis cenſuit, cauſam calculi materialem eſſe materiam pituitoſam, craſſam, viſcidam & lentam, concretioni idoneam, & vt recentiores loquuntur, fæculentam, limoſam & tartaream: efficientem vero calorem, materiam illam exſiccantem & indurantem, atque in lapidem tandem conuertentem. Quæ doctrina grauiſſimis impugnatur rationibus.

Primò enim ſi ex materia pituitoſa, viſcida & craſſa calculi generarentur, in cerebro & ventriculo frequenter producerentur, in quibus talis pituita maximè redundat. Neque ſufficit dicere, in illis partibus calorem non eſſe ſufficientem ad concretionem efficiendam. Siquidem ex Hippocratis & Galeni doctrina, calor remiſſus actione diuturniori, ſufficit ad concretionem efficiendam. Et hinc ratio petitur, cur ſenes ad calculorum generationem ſint magis diſpoſiti, cum iuuenes habeant renes longè calidiores: quia nimirum materia calculi diutiùs moratur in renibus ſenum propter imbecillitatem facultatis expultricis, & ita diutiùs coquitur a calore renum, ab eoque tandem induratur, licèt longè remiſſior ſit.

Secundò, ex Ariſtotel. 2. *meteor. cap.* 4. quæ concreſcunt a calore, liquantur ab humido: ſic lutum a calore ſolis induratum, in humido liquatur. Calculus autem nunquam diſſoluitur in aqua. Neque obſtat dicere, fortem calorem tantam concretionem efficere, vt in humido ſolui nequeat; quemadmodum in lateribus contingit, qui probè cocti in fornace, poſtmodum in aqua non ſoluuntur. Nam primum in corpore humano tantus calor non reperitur, deinde laterum concretio ab aqua non ſolubilis, minimè dependet a calore intenſiori: ſed potiùs a diſpoſitione argillæ, ex qua lateres conficiuntur, quæ habet materiam lapideæ conſiſtentiæ, & indiſſolubilis acquirendæ idoneam. Lutum enim ex terra vulgari conflatum, quantumvis coquatur in fornace, nunquam lateritiam conſiſtentiam acquiret, ſed perpetuò in humido liqueſcet.

Tertiò, ex eodem Ariſt. *loc. cit.* calor concretionem efficiens debet eſſe ſiccus, hoc enim præſtat per exſiccationem & partium humidarum reſolutionem. At perpetua ſit humiditatis ſeroſæ affuſio in renes & veſicam. Ergo talis exſiccatio & induratio in ijs partibus non poteſt fieri.

Quarto, in fluuijs & fontibus lapides generantur, in quibus nullus eſt calor, imò vero in cauernis & ſpeluncis frigidioribus nonnullis, aqua ſtillans condenſatur in lapidem, vnde pyramides & aliæ figuræ exurgunt. Ergo alia cauſa efficiens inquirenda eſt præter calorem, & alia materia præter humorem viſcidum ac glutinoſum.

Quintò, pituita indurata gypſeam induit naturam, & ſemper friabilis eſt, vt in tophis articulorum videre eſt. At calculi non rarò ſilicei ſunt, quam conſiſtentiam ex pituita obtinere non poſſunt. Neque tantus calor in corpore humano reperitur, qui ſiliceam illam conſiſtentiam tali materiæ indere poſſit.

Omnium ſæculorum Medicos decepit muſcoſa illa pituita, quæ in multorum calculoſorum vrinis reperitur, ipſamque proximam calculi materiam eſſe putauerunt. In quo tamen longè a veritate aberrarunt. Nam primo, in renum calculo mucoſæ illæ vrinæ vtplurimum non apparent; ſed frequentius in calculo veſicæ. Si autem hæc eſſet calculi materia, in vtriuſque partis calculo æqualiter appareret. Ergo ex affectu veſicæ proprio & peculiari hæc materia maximè dependet. Eſt nimirum veſicæ malè affectæ excrementum; hic autem veſicæ affectus talis eſt. Docuit autopſia in eorum cadaueribus, qui ex calculo veſicæ obierant, & humorem illum mucoſum diu multumque cum vrinis excreuerant; veſicæ corpus carnoſum euaſiſſe, & digiti, aut pollicis craſſitiem adeptum eſſe, ita vt totam illius cauitatem interdum impleat, & ipſum calculum proxime amplectatur, donec tandem vrinam ſupprimens, ægrum miſerè iugulet. In ijs vero qui vrinam tenuem, claram & aquoſam reddiderant; veſicæ ſubſtantia membranoſa, & in ſtatu naturali conſtituta apparuit. Quorum euentuum ratio deſumitur ex Hipp. *Aph. 66 ſect. 5. Si in vulneribus prauis & magnis tumor non appareat, ingens malum.* Rationem reddit Galenus, quia ſuſpicio oritur humores, qui ob dolorem ad vulnera deſluunt, iam ad partes principaliores transmeare. Præterea omnibus partibus inſitum eſt, docente eodem Galen. *lib. de differ. cap.* 11. vt quæcumque robuſtior eſt, id quod noxium eſt, aut ſuperfluum, ad debiliorem tranſmittat, nec ceſſet illa tranſmiſſio, donec ad imbecilliſſimam ventum ſit. Cum autem pars vulnerata admodum debilis ſit, ac proinde ad excipiendos humores maxime diſpoſita, ſi illi ad eam non deferantur, ſignum eſt alias partes admodum eſſe debiles, quæ talem tranſmiſſionem moliri nequeant, aut alias eſſe vulnerata debiliores, ad quas humores deferantur. Non ſolum autem humores vitioſi ad partem vulneratam deferuntur, ſed etiam ſanguis laudabilis, quem natura maiori copia ad partem afflictam tranſmittit vt illi ſuppetias ferat quantum poteſt. Hæc omnia locum habent in veſica a calculo oppreſſa. Calculus grandior, aut inæqualis, vel aculeis præditus, veſicæ tunicam interiorem vellicat; vnde dolor, & imbecillitas parti accedit. Natura vero illi ſuppetias ferens, ſolito copioſiorem ſanguinem ad eam mittit; tum reliquæ partes robuſtiores, ſuperfluitates ſuas ad eam deponunt. Hoſce humores veſicæ ſubſtantia concoquit & aſſimilat quantum poteſt, ſicque ex copioſiori ſanguine copioſius ſumens alimentum accreſcit, & craſſior atque carnoſior euadit. Cum autem totum ſanguinem affluentem, multo minùs humores vitioſos ſibi aſſimilare nequeat, inde multa exoritur excrementorum illuuies, quæ ex propria partis natura, pituitoſam illam ac mucilaginoſam formam induere conſueuit. In ijs autem calculoſis, qui vrinam claram, tenuem, & aquoſam reddunt; vel quieſcens calculus dolorem non parit, qui talis attractionis cauſa ſit; vel aliæ ſunt partes veſica debiliores, ad quas reliqua membra ſeſe exonerant.

Quia vero hæc doctrina præconceptam multorum ſæculorum opinionem diruit, luculento vteri exemplo roboranda eſt. Vteri ſubſtantia, ſicut & veſicæ, membranea eſt: at in prægnantibus tota penè carnea euadit, atque ita craſſa, vt poſtremis menſibus duorum digitorum craſſitiem æquet. Quia natura toto geſtationis tempore multum ſanguinem ad vterum mittit, fœtus nutriendi gratia, qui cum a fœtu totus non abſumitur, portio quædam illius vtero apponitur, & inde cum fœtu ad partum vſque continuo augetur. Idem in veſica contingit quamvis præternaturaliter (cum in vtero naturaliter id fiat) vt quando maior ſanguinis quantitas ad eam confluit; portionem illius in propriam ſubſtantiam conuertat, & illa inde maiorem craſſitiem acquirat. Si vero contingat, extra grauiditatem, vterum intemperie aliqua inſigni, aut alio quouis affectu laborantem, debiliorem reddi, tum humores ſuperflui ab alijs partibus ad eum tranſmittuntur, qui cum ſufficienter aſſimilari nequeant, multa inde emergit excrementorum illuuies, quæ per fluorem muliebrem, ſeu menſtrua alba quotidie expurgatur. Et ille fluxus albus mulierum eſt proprium vteri excrementum, quemadmodum mucilaginoſa vrinæ portio eſt excrementum veſicæ. Idem in renibus contingit, quamvis non ita frequenter, vt quando a calculo, eorum ſubſtantiæ impacto, dolor atque imbecillitas ijs inducitur, ad eos natura multum ſanguinem multoſque humores demittat, qui cum parti aſſimilari nequeant, ſaltem maiori parte, in excrementum craſſum ac mucilaginoſum conuertuntur, quod magna copia cum vrinis excernitur, idque aſtantes, ac Medici vulgares purulentam materiam eſſe putant, quæ tamen mere pituitoſa eſt, aut ſaltem exiguo puri permixta, quando ſcilicet a calculo, per attritionem vlcus in renibus genitum eſt.

Recentiores nonnulli prædictis rationibus conuicti, cauſam materialem calculi ſtatuerunt, ſuccum lapideſcentem: efficientem verò ſpiritum quemdam lapidificum. Succum lapideſcentem vocant humorem quemdam, innata & peculiari vi præditum, vt in lapidem conuertatur. Hunc vero probare contendunt ex generatione lapidum quæ fit in maiori mundo. Siquidem quamplurimis hiſtorijs conſtat, a non paucis autoribus collectis, aquas quorumdam fontium in lapides & ſaxa conuerti; alias, quæcumque injiciuntur, ligna, ſtirpes, animalia, intra paucos dies, cruſta lapidea obducere; liquores in quorumdam montium cauernis,

in ſti-

in striias & columnas conuerti: ac denique videmus quandam vini portiunculam, lapideam duritiem acquirere, quæ doliorum parietibus adhærescit, & tartarum nominatur; tum etiam in ipsis vrinis, quæ claræ ac limpidæ redduntur, postquam refrigeratæ fuut, in lapideam quandam substantiam concrescere, & matulæ parietibus adhærere. Quamuis autem peculiaris illa materiæ aptitudo, vt in lapidem conuertatur, satis cognita non sit; nonnulli tamen eam inuenisse putant dicentes, hoc ex salibus prouenire, cum terrea quadam portione permixtis. Sales quidam soli facilè concrescunt, sed in humido etiam facilè soluuntur; at si cum materia terrestri aut lutosa sibi analoga coniungantur, causæ efficientis vi lapideam naturam acquirunt. Sic videmus in vino salem illum cum materiæ fæculentæ portione mixtum, in lapideam duritiem iuxta dolium concrescere: tartarum enim calcinatum, totum ferè in salem abit, quod ostendit illud ex sale potissimum coagmentari. Sic etiam in vrinis plurimum salem in se continentibus, præcipuè illis, quibus limosa, ac lutosa materia permiscetur, tartaream ac lapidosam materiam concrescere videmus, matulæ parietibus adhęrentem. Hæc autem salina materia, quæ cum vrinis permiscetur, prouenit ab esculentis & potulentis, quæ huiusmodi salibus abundant, qui corpore benè se habente foras eiciuntur, neque in renibus retinentur absente præsertim causa efficiente, quæ siue potens fuerit in ipsa materia; siue ex propria renum diathesi dependeat: calculorum concretionem promouet in renibus & vesica.

Causam igitur efficientem calculi vocamus spiritum lapidificum; Fernelius vero appellat calculosam dispositionem, quæ renibus insita est, hæreditario iure vtplurimùm adepta, cum iste affectus inter hæreditarios principem ferè locum obtineat. Nos verò latius esse ducimus causam istam efficientem spiritum lapidificum appellare, qui multò latiùs pate, quàm calculosa illa Fernelij, arenosaque renum dispositio. Nam primo in ijs qui talem a natura, aut hæreditario iure, renum dispositionem non habent, calculi etiam generabuntur, si alimentis continuò, & maxima copia vtantur, quæ plurimùm succi lapidescentis in se contineant, aut aquas bibant tali succo abundantes, quia in illius aquis aut cibis non solùm adest causa materialis, sed etiam spiritus lapidificus illius insitus est, qui seminis instar, lapidis formam inducit: vnde non male Hermetici causa lapidum efficientem ad propria semina referunt quæ in materia disposita suæ speciei lapidem producunt.

Præterea a spiritu quodam lapidifico calculos generari ostenditur historijs luculentis, a varijs autoribus relatis, hominum, brutorum, aliarumque rerum, a spiritu quodam è terra expirato, in lapides & saxa conuersoram. Sic apud Auentinum *lib. 7. Annal. Bauaric.* legere est, anno 1343. ex terræ motu plures quàm quinquaginta rusticos, item vaccas emulgentes, cum ipsis vaccis extinctos diriguisse, & corpora in salinas ac lapides statuas redacta fuisse. Sic narrat Ortelius *in descriptione Russiæ* de pecudum gregibus & armentis illicò putrefactis. Sic refert Camerarius de aura meridiolani certis anni temporibus flante in locis montanis Prouinciæ Chilensis in Armenia; cuius afflatu integræ equitum turmę in statuas lapideas subitò conuersę sint, stetérintque in via eo aciei ordine quo ante metamorphosim erant dispositæ.

Ille autem spiritus lapidificus, non solùm in calculosorũ renibus residet, sed etiam in succo lapidescente ab esculentis & potulis separato; ita vt dum potentior non est, vtriusque concursus necessarius sit; vnde multi reperiuntur, qui cibis vtentes ad calculi generationem aliquantulùm idoneis, calculos producunt; concurrente calculosa renum dispositione, vel spiritu lapidifico renibus infixo. Si verò renes a spiritu illo immunes sint; ex talibus cibis calculi non fiunt quia vis illorum lapidifica satis potens non est, vt sine renum concursu, materiam illam in lapideam duritiem conuertere valeat. Contrà verò si vis lapidifica longe potentior sit in ijs quæ assumuntur, & frequens sit eorum vsus calculi producentur, etiam si renes tali dispositione, aut spiritu lapidifico orbati sint. Sic videmus in quibusdam locis, vbi aquæ vel vina succo lapidescente plurimo abundant, maximam incolarum partem calculis laborare: vt de Ciconibus apud Ouidium videre est his versibus.

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit.
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Et vice versa, si vis illa lapidifica in renibus calculosis maximè vigeat, ex quibuslibet alimentis, quantumuis laudabilibus, calculos generabit. Sic ante triennium mihi videre contigit, virum quemdam, qui per tres aut quatuor menses pluſquã duodecim calculos exiguos singulis diebus cũ vrinis reddebat, cum tamen toto illo tempore solis iusculis aut panatelis, lecto affixus & grauiter laborans, vesceretur.

Causæ calculi antecedentes & procatarcticæ, vel ad materiam calculi suppeditandam faciunt, vel respiciunt constitutionem renum ob quam calculi faciliùs concrescunt.

Materiæ calculi generandę ac cumulandę plurimùm cõferunt: ventriculus, hepar, lien, & renes. Vẽtriculus primum si non benè concoquat, crudus chylus in hepar deducitur; indeque impuri, ac terrestres succi cum sero in renes deriuantur. Hepar calidus materiam chylosam torret, & calculo generando idoneam reddit; tum etiam frigidius sanguinem crudum producit, huic etiam operi aptissimum. Lien debilis vel obstructus, aut quoquo modo intemperatus, fœculentam sanguinis partem sufficienter non expurgat, cuiusq; portionem ad renes amandat, quæ ad calculosæ materiæ elaborationem faciliùs disponitur. Ac deniq; renes præter causam coniunctam, quæ est calculosa dispositio, duplici nomine causæ antecedentis rationem habere possunt, scilicet ratione temperaturæ, vel conformationis. Ratione temperaturæ calidioris, materiam calculosam attrahunt impensius, eamq; magis incrassant. Ratione verò conformationis, si venæ emulgentes laxiores sint, vt materiæ illę crassæ, & tartareæ faciliùs in renibus recipiantur; vreteres verò angustiores, & vasa serosam materiam ad eos transmittentia, vt materiæ illæ crassę liberum exitum non habeant, sed in renibus retineantur.

Præcipuè verò materiam calculi suppeditant alimenta crassa & viscosa, salsoque excremento referta; vt carnes bubulæ, porcinæ, leporinæ, anserinæ, & quę fumo aut sale conditæ sunt, pisces saliti duriores, & ostracei, & anguillæ, legumina, caseus, omniaque lacticinia, oua indurata, castaneæ, pyra, cydonia, mespila, panis azymus, & oryza; vinum crassum, austerum, & nigrum, vel nouum, & nondum defæcatum, aquæ lacustres, aut succo lapidescente referre.

His addantur alimenta valdè calida, vt piper, zinziber, allia, cepæ, vinum vetus, & potens, quæ hepar & renes impensè calefaciunt; diuretica nimis fortia, quæ materiam morbificam potenter ad renes deturbant: vestimenta densiora, lecti plumei nimis calefacientes, balnea venus immoderatior, quę renibus est inimicissima, exercitium vehemẽs præsertim a pastu, nimia repletio, aut fames diuturna, ita vehemens & alia animi pathemata.

Signa calculi diagnostica seorsim spectata ęquiuoca sunt, & alijs morbis communia: si tamen omnia simul & coniunctim considerentur, certam diagnosim efficient.

Primum signũ est, dolor fixus, & stabilis circa lumborum regionem, qui vtplurimùm grauatiuus est, quãdo calculus infixus est parenchymati, illud enim obtusiori sensu donatum grauantem dolorẽ percipit. Quoties verò calculus in caput vreteris sese insinuat, tunc dolorem acutum & pungentem excitat, qui dolor nephriticus appellatur, tamdiu perseuerans, quamdiu calculus ibi hæret: neque ægrum excruciare desinit, donec calculus aut in vesicæ cauitatem protrusus fuerit, aut in renis cauum remeauerit.

Secundum signum est, vrina cruenta, quæ fit ex apertis venulis aut erosis, in renis substantiam dispersis, ab attritio, ne quæ fit à calculo ipsius parenchymati inhærente. At si paucissimus sanguis excernatur, colorem sanguinis amittit cum vrina permixtus, & vrina, lixiuium repræsentat. Perpetuum non est illud signum, & ab alijs causis non rarò dependet. At quando apparet, vnum ex præcipuis est, quod dolorem nephriticum à colico distinguit. Excitari autem solet ab equitatione, ambulatione multa, & alia quauis exercitatione vehementi; quia tunc calculus, si asper & angulosus sit, è sua sede dimotus, tenerrimam renis carnem proscindit ac dilacerat.

Tertium signum est, vrina tenuis, aquosa & pauca circa initium paroxysmi nephritici, quam interdum suppressio integra consequitur, si ambo vreteres fuerint obstructi. At dum soluitur paroxysmus, & calculus vreteri impactus in vesicam demittitur, vrinæ crassæ, turbidæ & copiosæ excernuntur, arenosum sedimentum habentes.

Quartum signum est, arenularum & lapillorum frequens excretio. De calculis res ipsa loquitur. Si enim æger nonnullos antea excreuerit, quantumuis exiguos, quoties doloribus affligitur, a calculo affectum prouenire certa coniectura est. At de arenulis non ita certo pronuntiare licet. Plurimos siquidem videre est, qui tanta vita multas arenulas cum vrinis profundunt, nunquam tamen calculo laborant. Non raro enim arenulæ proueniunt ab humorum adustione, quæ in hepare ac venis fit; & illæ vitri parietibus adhærent, nec in fundo subsident, vt illæ quæ a renibus proueniunt. Præterea digitis contritæ, dissoluuntur, & salinam substantiam referunt, cum aliæ digitis non cedant, & dissolui nullo modo valeant. Ac denique cum huiusmodi arenulæ salinam habeant substantiam, in calida vrina dissoluuntur, neque vllo modo in ea apparent; dum adhuc calida est: postquam verò refrixerit, coalescunt, & matulæ parietibus adhærent; non secus ac crystalli tartari, quæ in aqua calente dissolutæ, dum illa refrigeratur, concrescunt, & vasis parietibus adhærent, ita vt valdè similis sit huiusmodi arenularum, & crystalli tartari natura.

Quintum signum est, & omnium certissimum, calculus excretus. Si enim aliquod signum ex superioribus, quantumuis æquiuocum appareat, & aliàs calculus ab ægro excretus fuerit; calculosum esse affectum certò pronuntiare possumus.

Sextum signum est, stupor cruris è directo renis laborantis. Calculus enim grandior neruum illum comprimit, qui in musculos lumbares inseritur, renibus substratos, & ab Anatomicis ψόαι nominatos, qui musculi ad coxam deferuntur, motui eiusdem inseruientes. Talis stupor percipitur ex sessione supra femur, ob compressionem, vel etiam in brachio ex decubitu supra illud diuturniori.

Septimum signum est, testis retractio, eius lateris in quo dolor est. Renes n. & vreteres doloris acerbitate irritati, sese vehementer contrahunt, simulque vasa spermatica, & partes omnes vicinæ contrahunt, quæ quidem vasa testiculum sibi annexum sursum retrahunt, vt inguini aliquando infixus videatur. Est illa partium prædictarum retractio vsque ad vesicam & intestina extenditur. Siquidem in summa doloris acerbitate vrinæ, & alui excretio supprimitur ita vt tunc temporis medicamenta purgantia nihil operentur, contractione illa eius actionis obsistente.

Octauum signum est, nausea & vomitus, ob connexionem renum cum ventriculo per membranam a peritonæo mutuatam, & per neruum sextæ coniugationis, cuius duo rami a stomacho in tunicam renum interiorem deferuntur. Ideò cùm partes illæ sentientes vellicantur in renibus, ventriculus compatiens ad rei noxię exclusionem irritatur, & primum pituitam reijcit, mox bilem flauam, ac postmodum æruginosam, si malum protrahatur: quandoquidem ex diuturnis doloribus & vigilijs sanguinis in venis alteratur, & portio illius magis disposita in bilem æruginosam commutatur.

Denique dolor nephriticus cum colico dolore tantam habet similitudinem, vt Galenus ipse in eorum distinctione deceptus fuerit, sicut a nobis relatū est in colici doloris diagnosi. Vbi etiam signa proposuimus, quibus hi duo affectus a se inuicem distingui valeant, vt non opus sit ea hic repetere.

Signa hactenus proposita æquiuoca esse diximus, & vix vnicum eorum certam diagnosim posse constituere. Alia tamen nonnulla a quibusdam authoribus proponuntur; quæ adhuc magis sunt æquiuoca, & valdè incerta; sed cum alijs adiuncta diagnosim adiuuant, illa ideò enumerare non erit inutile.

Hipp. *Aph. 34. sect. 7. Quibus*, inquit, *bullæ in vrina natant; nephritica mala, diuturnamque ægritudinem significant.* Fiunt enim huiusmodi bullæ, a crassis humoribus flatu crassiori refertis, qui vel in renibus congeruntur, vel aliunde in eos transfertur. Materia autem illa calculis gigendis idonea est, & non nisi longissimo tempore edomari potest, vnde diuturnam ægritudinē significant. Gal. *in com. huius Aph.* dicit, ab acritudine vrinarum aperiri ora arteriarum quæ renibus condonantur, atque ita prodire spiritum aliquem, qui vrinæ permixtus, bullas facit. Attamen verisimile non est ex arterijs spiritum ita crassum & stabilem emanare posse, vt vrina etiam refrigerata per longum tempus permanere valeat, quemadmodum videmus bullas huiusmodi per multas horas vrinis innatare. Deinde apertis arteriarum osculis ab vrinæ acrimonia sanguis ab iis etiam effluere. Imò verò orificia venarum tenuiori tunica constantium faciliùs aperientur; & ita perpetuò vrinę cruentæ cum huiusmodi bullis apparerent.

Idem Hipp *Aph. 76. sect. 4. Quibuscumque tum vrina crassa carunculæ paruæ, ac veluti capilli quidam exeunt; ijs è renibus excernuntur.* Carunculæ ab vlcere renum exeunt, de quibus infrà dicemus. Filamenta verò a Gal. *in com.* referuntur in crudam lentamque pituitam calore renum intensiori in oblongam & teretem figuram conglobatam. Attamen idem Gal. *loc. af. c. 3.* palam profitetur, se post anxiam & tædiosam venationem, causam tantæ longitudinis nescire. Auicenna dicit filamenta suam sortiri longitudinem in vasis renum vel alijs; cùm enim per diuretica feruntur, lateanturque ægrotantes se ex renibus laborare in renibus formam nanscisci credibile est. Actnarius præcisè ad vreteres refert. Qando enim renum sinus pituita abundant, cum vrina ad vreteres labitur, & lentore suo insigni vreteribus adhærens, tum præ calore crassescens, longam ac teretem effigiem, pilo similē acquirit. Fernelius verò scribit se animaduertisse ea filamenta e vasis parastatis deriuari in quibus teretem & pilarem formam sortiuntur; ea seminis materia quæ vi morbi sensim defluens, calore crassescit: apparere autem plurima in ijs, qui fœda, exulceratque gonorrhœa non ita pridem affecti fuere, & ijs mulieribus, quibus albicantes menses profluunt, aut vterus fœda colluuie turget; item & sæpenumerò in vrina, quæ prima fiat a concubitu: Alij denique arbitrantur, crassos eiusmodi, & lentos humores, è quibus illa filamenta nascuntur, in venis quidem primitùs procreari, sed consistentiam & effigiem pilorum accipere in angustis renum meatib. per quos veluti per cribri foramina capillaria trajciuntur, posteà verò descendere in vreteres, in quibus adhuc magis exsiccantur, donec a lotio in vesicam protrudantur, neque ob tenacitatem disrumpuntur.

Quidquid sit, cùm ex communiori autorum sententia constet, hæc filamenta à pituita crassa in renibus genita vel ad eos ab aliis partibus transmissa prouenire, certum est eam in calculum coagmentari posse, si causa efficiens calculis generandis idonea concurrat. Atque adeò ista filamenta signum calculi æquiuocum suppeditare.

Quod ad prognosim spectat. Calculus renum valdè periculosus est; grauissima enim mala, vt inflammationem, exulcerationem, dolores atroces, vigilias, virium deiectiones, febres, vrinę suppressiones, aliaque symptomata perniciosa inferre consueuit.

Si affectus hæreditarius sit parentibus contractus, incurabilis est.

Cum vitia renum & vesicæ in senibus difficulter curentur, ex Hipp *Aph. 6. sect. 6* Calculus renum in ea ætate, curatu difficilis, vel potiùs insanabilis est.

Si dolor nephriticus ad plurimos dies perseueret, neque vllis medicamentis curari valeat, mortis adest periculum s eaque iam in propinquo est, cum frigiditas partes extremas, & sudor frigidus faciem occupat. Vrinæ quæ primùm tenues, postmodum verò crassæ apparent & arenæ in fundo resident, morbi solutionem portendunt.

Calculus cum vlcere renum coniunctus, incurabilis est. Illa enim quæ lapidem frangunt, vlcus valdè exasperant.

Curatio doloris nephritici, & calculi renibus aut vreteribus inhærentis perficitur, viarum dilatatione ac relaxatione, calculorum, aut alterius materiæ dolorem efficientis exclusione, causæ antecedentis reuulsione, ac sublatione; & doloris ipsius mitigatione. Quibus indicationibus sequentibus satisfiet remedijs.

℞ Rad.

℞ Rad. althææ, & lilior. an. ℥. j. fol. maluæ, violar. parietar. branc vrsinæ, an. M. j. semin. lini, & fœnugræci, an. Vnc. ß ficum pinguium par. iij. flor. cham. & meliloti, ana P. j. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolue cassiæ & catholici, an. ℈. vi. ol. lilior. & violac. an. Vnc. i. ß. butyri recentis Vnc. ii. Fiat clyster, iniiciendus statim.

Reiectio clystere aperiatur vena basilica cubiti dextri vel sinistri, & mittantur sanguin. Vnc. viii. vel ix. pro viribus aut plenitudine ægrotantis: maximè enim necessaria est phlebotomia ad præcauendam inflammationem, quę a dolores perseuerante excitari potest.

Post venæ sectionem clyster sequens iniiciatur.

℞ Flor. chamæm. & melilot. summit. anethi, parietariæ. rutæ, an M. ß. sem anisi, fœniculi, cumini, an Vnc sem. Fiat decoctio ad ℔. i. In qua dissolue diaphœnici Vnc. sem. terebinth vitello oui dissolutæ vnc. i. ol. anethini, & scorpionum an. vnc. iii. Misce, fiat clyster.

Ad magis emolliendum, & dolorem leniendum, ex oleis componi potest in hunc modum, præmisso laxante.

℞. Olei anethini, & chamemel. an. ℔. sem ol. amigdalar. dulcium ℥. ij. olei rutacei vnc i. Misce, fiat clyster.

Eodem tempore fotus admoueātur parti dolenti ex decocto primi clysteris (additis seminibus anisi & fœniculi) facto in hydrelæo, cum spongijs in eodem expressis.

℞. Ol. scorpionum compositi ℥. ij. butyri recentis, axungiæ gallinæ, ol. lilior. & amygd. dulcium, an vnc. i Fiat linimentum, quod illinatur post fotum. Vel tale cataplasma admoueatur.

℞ Fol. maluæ, pariet, an. M ii. petroselini cum rad. M. i rad. raphani vnc. ij. Decoquantur ad putrilaginem, & contundantur, addendo cepas sub cineribus coctas n. ij. ol. lilior, amygd. amar. & butyri recentis, an. vnc. ij. Fiat cataplasma, quod duobus linteis raris inclusum ventri applicetur calide secundùm longitudinem vreteris, & quoties refrixerit, recalescat in sartagine.

Applicari etiam solet placenta ex parietaria vel sola, vel cum ouis permixta, frixa in sartagine cum oleo chamę mel, amygdal. amar. scorpionum, linteo raro obuoluta.

Vel fieri potest etiam planta eo cepis minutim dissectis in sartagine frixis cum axungia porci, aut oleis prædictis, additis ouis v vel vi. calidè applicanda.

Quia verò magna crudorum humorum saburra hunc affectum plerumque comitari solet, post aliquot clysteres iniectos, (qui subindè repetendi sunt dolore perseuerante) purgans aliquot medicamentum exhibendum est, præcipuè in forma boli, ne tam facilè reuomatur, quia huiusmodi ægrotantes plerumque solent esse nauseabundi.

℞. Cassiæ recenter extractæ cum ol. amygdal. dulcium vnc j. diaphœnici ʒ. iij. rhabar. pulu. ʒ. j. Cum puluere liquiritiæ tragacanth. fiat bolus.

Si æger non possit bolum deuocare, dissoluantur purgantia in decocto maluarum.

Diligenter autem animaduertendum est, purgans medicamentum non esse exhibendum, priusquam dolor fuerit aliquantulum remissus. Nam dolore valde vrgente, catharticum exhibitum, etiam vehemens, sæpè non purgat, quia tunc temporis omnes partes sese contrahunt, & medicamento non opitulantur.

Attamen eo tempore vomitus poterit conuenire, quo etiam saburra humorum educitur, & fit reuulsio à parte affecta: & non rarò natura ipsa per se, vrgentibus doloribus, hanc molitur euacuationem, eaque absoluta leuamen subsequitur.

Vomitorium blandum ita componi poterit, quod & dolorem demulcebit.

℞. Aquæ tepidæ Vnc. iv. ol. crudi Vnc. i. syrupi acetosi simplicis Vnc. i ß. Fiat vomitorium.

Si vehementioribus vti lubeat, ad salem vitrioli, aut mercurium vitæ confugiendum erit, quibus se nephriticos dolores citò fugauisse Angelus Sala gloriatur.

Ante & post purgationem, per os exhibenda sunt, quæ vias laxant, & dolorem leniunt. Cui vsui confert syrupus de althæa Fernelij frequenter exhibitus. Sed quia hic syrupus semper non habetur in officinis, simplicior in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. althææ Vnc. iij. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolue sacchari ℔. sem. Vtatur frequenter.

Iulepus sequens ad vias leniendas frequenter exhibēdus.

℞. Hordei integri P. i cicer. rub. P. ß sem. maluæ & althææ, an. ʒ. ii. sem. quatuor frig. maj. ana ℈ j. ficuum pinguium paria iv. sebesten paria iii. liquirit. ras. Vnc. sem. Coquantur ad ℔. i. sem. In colatura dissolue syrupi capill. ven. Vnc. iv. Detur in quatuor doses bis aut ter in die.

Pro potu decoctum ex rad. alth. Vnc. i. sem hordei P. ii. liquirit. ℈. vi. in aquæ ℔. v. ad ℔. i. consumptionem, erit vtilissimum.

Vel fiant iuscula ex malua, althæa & ciceribus rubris, cum multo butyro & modicò sale; vel eadem decoquantur in iure pingui.

Vel exhibeantur emulsiones ex quatuor sem. frig. maioribus paratæ.

At præ ceteris remedijs vias emollit & laxat, doloremq; lenit ol. amygd. dulcium recenter extractum quod ad ℥. iii. vel iv. per se, vel cum vino albo, aut decocto maluæ, althææ, liquirit. & cicer rubrorum exhiberi poterit. Vel fiet potio ex olei amygd. dulc. & amararum partibus æqualibus, quia amygdalæ amaræ ad pellendum calculum etiam conferunt.

Postero die ab hac venæ sectione, vena etiam poplitis, aut malleoli aperienda est, à directo partis affectæ. Sic enim ab ipsa fit deriuatio, ex eaque vtplurimùm ægrotantes leuamen maximum solent percipere. Quod præceptum ab Hipp. nobis traditum est *6. epid. part. 1. Aph. 6.* & ab Aetio *lib. 11. cap. 5.*

Imò verò affectu vlterius procedente, apertio hæmorrhoidum erit vtilissima, iuxta Aph. Hipp. 11. *sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenire, bonum.* Nam ex eodem ramo splenico venæ sparguntur ad renes, vesicam & hæmorrhoides.

Si fomentis, linimentis & cataplasmatis prædictis dolor non satis leniatur, in semicupium æger demittendus, ex decocto emollientium compositum, addito vino albo; hoc enim mitescit dolor vtplurimùm, saltem quamdiu æger in eo residet. Non tamen frequentiùs ægri demergendi sunt, quandoquidem vires diuturniori balnei vsu admodùm exoluuntur.

Ac denique dolore nimiùm sæuiente, ex quo vigiliæ diuturnæ, ac virium exolutio sequatur, ad narcotica confugiendum est, & philonij romani ʒ. ii. clysteri admiscendæ, vel laudani opiati gr. v. aut vi. Vel eiusdem laudani gr. iii. aut iv. per os exhibenda. Vel denique syrupi de papauere ℥. j. in iulepo conuenienti.

Prædictis topicis vsurpatis, in dolore diuturniori non parùm proderit emplastrum de meliloto, cum ol. chamæm. vel anethino malaxatum.

Hisce remedijs, aut etiam eorum nonnullis methodicè vsurpatis, dolor nephriticus vtplurimum curari consueuit, iterata etiam purgatione si opus videatur, aut medulla cassiæ frequenter exhibita. At verò si post eorum vsum dolor adhuc excruciet, certum erit calculos grandiores renes & vreteres obstruere, qui diureticis remedijs, calculum frangentibus & expellentibus, deturbandi erunt. Quorum tamen remediorum delectus habendus est, vt primò mitiora vsurpentur, & magis temperata, antequam ad acriora veniatur, quæ sanguinem & renes inflammare valent. Vbi etiā corporis habitus ratio ineunda est. Nam obesum corpus magis tenuantia, gracile vero minùs perferre potest.

Horum autem remediorum calculos imminuentium, frangentium, vel expellentium materia infinita penè reperitur apud authores, nos selectiorem tantùm hic proponemus.

℞. Rad. apii, petrosel. brusci, gram. & asparagi, ana Vnc. i. rad. maluæ & althææ, ana Vnc. ß. fol. parietariæ M. ii. sem. anisi, fœniculi, anethi, carui, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & bacc. lauri, ana ʒ ii. chamomill. meliloti anethi, & stæchados, an. P. i Coquantur in vino albo ad medias. In colat. ℔. i. dissolue butyri recentis ℥. iv. mellis rosac. ℥. ii. sacchari rubri Vnc. i. benedictæ laxatiuæ ℥. ß. vitellum oui num. i. olei nucum, anethi, vel lini Vnc. iii. Misce, fiat clyster, qui retineatur duabus horis, si fieri possit.

℞. Aquar. fragariæ, & saxifragæ, an. Vnc. ij. vini albi generosi Vnc. vj. ol. amygd. dulc. Vnc. ij spirit. vitrioli ℈. j. Misce, pro tribus dosibus. Prima detur calidè quantùm ferre potest. Post horas sex detur secunda pari modo. Si etiam hæc inefficax, (quod raró contingit,) tertia propinetur.

Paratu facilior fit iulepus ex aqua saxifragæ, & syrupo violaceo, cum spirit. vitrioli guttis 15. aut 20.

℞. Succi parietariæ sine igne extracti ℥. iij succi limonum recentis, & olei amygd. dulcium extracti sine igne, an. Vnc. ß. Misce, fiat iulep qui detur tribus, aut quatuor vicibus manè, & seró Vel

℞. Succi limon. & vini albi, ana ℥. ii. sacchari candi ʒ. ß. Capiat loco iulepi.

De succo limonum hoc notandum est, cautum esse debere illius vsum, quia frequentiùs aut nimia copia exhibitus, aphthas facit in ventriculo, vnde lienteria succedit.

Pilulæ sequentes sunt efficacissimæ.

℞. Salis prunellæ, crystalli tartari, salis baccarum hederæ, fol. nastrutij, ana partes æquales. Cum syrupo aliquo appropriato, vel terebinthina, fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. j. singulis diebus manè.

Puluis sequens a Quercetaneo valdè commendatur in Pharmacopæa.

℞. Tunicæ interioria ventriculorum gallinæ, & stercoris albi eiusdem, an. vnc. sem pulueris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ouorum reperitur, ℈. ij. sem. herniariæ, cinam. an. ℈. iv. nucleor. mespil ℈. ii. semin anisi, fœniculi, ana g. i. Reducantur in puluerem tenuissimum, de quo capiat ʒ. ß. vel ʒ. i cum vino albo.

Cinis corticum ouorum adustorum á ʒ. ß. ad ʒ. i. exhibitus cum vino albo, potenter expellit calculum in vrinæ meatibus hærentem.

Sangnis hirci præparatus ab hominibus, tum antiquis, tum neotericis commendatur, tanquam remedium excellens ad dissoluendum calculum. Dosis illius erit á ʒ. 3 ad ʒ. i. Aqua ex sanguine hirci destillata per vitrea organa in B. M. miranda præstat. Sed hircus per mensem nutriendus est saxifraga, pimpinella, baccis iuniperi, petroselino, alijsque diureticis sine vllo potu.

Hartamanus vrinam hirci, tanquam stupendum remedium, commendat; *In obstructione renum à calculo totali, vel etiam vbi vreteres & vesica à calculis in eam regionem detrusis omninò fuerint obstructi, vt ne gutta quidem vrinæ prolabi possit: præstantissimum est, si vrina hirci, recentissime ex viuente adhuc hirco cum vesica extracta potanda detur, & omẽtum cum intestinis, ventri, pubi, & perinæo fuerit applicatum. Sic enim calculus repentè consumitur sine læsione vasorum, & patiens liberabitur.*

Puluis millepedum ad dissoluendos calculos præstantissimus est, illiusque vsus docebitur in calculo vesicæ.

Infusum etiam millepedum in vino albo paratum & diu continuatum ad idem rest efficax.

Vinum alkekengi ab Arlando Villanouano maximè commẽdatur, eoque materiam calculosam ita educi refert; vt manu colligi possit. Fitque hoc vinum contundendo fructus alkekengi cum vino albo, & colaturam exhibendo.

Sequentia verò in communem vsum reuocari poterunt.

℞. Lapidis Iudaici, puln lithontriptici Iustini, an ʒ. i nucleor. persicorum, gummi tragacandi, & nucleor. cerasorũ, an ʒ. ß. Reducantur in puluerem, & cum terebinthina fiat bolus, qui detur in tres doses, manè & seró sumendas.

℞. Raphani acerrimi derasi ℥ ij. vini albi ℥. iv. Macerentur per aliquot horas, dein fortiter exprimantur. Colaturam capiat æger bis aut ter horis conuenientibus.

Aqua sabinæ ad ℥. i. vel ℥. ii sumpta calculum & arenulas potenter expurgat.

℞. Rad. bismaluæ in vino albo mundat. ℥. vj. rad. bardanæ & graminis, an. ℥. iiii. rad. asari, petroselini, valerianæ, fœniculi, contusarum, an ℥ ii. fol. capill. veneris, saxifragæ, pimpinellæ, virgæ aureæ, betonicę, an. M. iii. sem. basilici, bardanę, cardui benedicti, sileris montani, nucleor. mespil. & persicor an ℥. ii. milii solis ℥. i. lapidis lyncis, Iudaici, an. ℥. i. ß terebinthinæ ℥. iij sanguinis hirci præparati ℥. ii. ß. croci ʒ. ii. vini albi ℔. iiii Contundenda contundantur, & misceantur omnia. Destillentur in B. M. Huius aquæ capiat æger ℥. ii. tribus horis ante cibum, superbibendo vini albi ℥. iiii.

℞ Cortic. rad. card asinini ℥. i. liquirit. ʒ. ii. Coquantur ad Vnc. vi. Colaturam capiat per multos dies Calculos, & arenulas renibus inhærentes mirabiliter expellit.

℞. Ceparum albarum minutim conciiarum ℔. iv. sacchari albi ℔. ii. vini albi ℔ i. ß. Destillentur in B. M. ad siccitatem. Dentur manè Vnc. ii. vel tres per multos dies.

Apud practicos commendatur cinis scorpionum ad ℈. i. exhibitus cum aqua graminis, parietariæ, aut vino albo; cuius tamen vsus rarissimus est. At frequentiùs vsurpatur oleum scorpionum Matthioli, cuius ʒ i. per os exhibita cum prædictis liquoribus, calculi excretionem egregiè accelerat.

Chymici suos sales ad calculorum exclusionem maximè prædicant. Inter quos non infimum locum obtinet sal siliquarum & stipitum fabarum, cuius ʒ. ß. cum vino albo egregiè operatur. Idem præstat tartarum vitriolatum, eadem dosi. Ab iisdem etiam laudantur spiritus salis, vitrioli, & mercurius dulcis, cum proprijs vehiculis vsurpati.

Exterius verò calculorum exclusio adiuuari potest, si tota renum & vreterum regio calentibus manibus, oleo scorpionum inunctis, assiduè perfricetur.

Tum cucurbitulæ plures, a rene affecto ad pubem descendendo, secundum longitudinem vreteris, sine scarificatione applicentur.

Illinatur denuò eadem pars ol. scorpionum Matthioli, cui canthar subtilissimè puluer. portiuncula addatur. Vel fiat linimentum ex olei ceræ, de lateribus & scorpionum partibus æqualibus, maximè penetrans & summæ efficaciæ, modò renum inflammatio non timeatur.

In vsu medicamentorum calculum frangentium & expellentium; obseruandum est, non semel ea, aut bis esse vsurpanda, sed pluties, donec viæ obstructæ fuerint reseratæ. Dum autem exhibentur, renes & vesica fouendi sunt balneis, fomentis, vnctionibus & cataplasmatis, quò faciliori negotio operentur Nec non liquores aliqui tenuium partium, quale est vinum album vinosum, propinandi sunt vicissim; & vsurpanda sunt interna emollientia, laxantia, & vias lenientia, vt viæ magis dilatentur, & aliorum remediorum acrimonia temperetur.

Hisce remediis curatur dolor nephriticus, & calculorum dissolutio atque exclusio promouetur. Quia verò huic affectui dispositi & curati, sæpè solent recidere: ideo illius prophylaxis instituenda est, vt quantùm fieri potest, recidiua inhibeatur.

Ac primùm, si plethora adfuerit, vel calida hepatis & renum intemperies, confert venæ sectio vere & autumno celebrata, præmisso clystere, aut leniori aliquo catharsico Deinde materia calculo generando idonea euacuanda est; antequam ad renes deducatur. Quod fieri poterit vomitu bis, aut ter in mense excitato in iis, qui facilè vomunt.

Vel purgatio instituenda est bolo, ex cassia, diaphœnico & rhab composito, in curatione descripto; aut conuenienti alio medicamento singulis mensibus, aut bimestri, vel trimestri spatio, secundum ægri habitum & humorum copiam; idque in vltima lunæ quadra commodiùs fiet.

Vel si cacochymia magis vrgeat, apozemate conueniente vere & autumno vsurpato, expurganda erit. Eo enim non tantum antecedens causa, & remota subtrahitur, sed etiam coniunctæ portio quædam; tum obstructiones viscerum, quæ hunc affectum frequenter comitari solent, admixtis incidentibus & detergentibus, conuenienter dissoluuntur.

Vel apozematis vice decoctum galli veteris vsurpari poterit, in hunc modum compositum.

℞. Polypod. querc. sem carthami, ana Vnc. i. ß. thymi, & epithymi. ana P. i. sem. cummi, anisi, anethi, fœniculi, carui, cardui benedicti, ana ʒ. ii. fol. sennæ Vnc. i ß. turbith. gummosi Vnc. sem. cinnam. ß i crystalli tartari Drach. ii. Contundantur & misceantur simul: ex qua mixtura venter galli veteris euiscerati impleatur; dein coquantur, donec galli caro ab ossibus separetur. Colatum iusculum capiat in quatuor doses matutinas.

Vel vsurpari poterit puluis sequens à Solenandro cõmendatus,

datus, cuius vsu testatur multos a doloribus nephriticis fuisse præseruatos, imò verò liberatos, nam dolore præsente eum exhibet cum successu.

℞.Fol.sennę vnc.ij.rhab opt.ʒ.ß turbith.Drach.ß.hermodactyl.℈.ij.polypod.ʒ.ß.cinnam.zinzib.milij solis, saxifragæ sem.genistæ, an.ʒ.j Pulueréntur subtilissimè. Dosis autem a ʒ.j. ad ʒ.j ß.cum vino albo, vel rubello tenui semel in mense.

Carolus Piso pulueris sequentis singulares effectus prædicat.

℞.Anisi, marathri, caui cumini, an. ʒ.j. coriandri præpar. ʒ.ß.liquirit.sem.bardanæ, an. ʒ.j.sem cinnam.galangæ, ana ℈.j.sem milij solis, genistæ, an.℥.ß.pulu.diatrag.frig.ʒ.ij.diagridij ℈.j.sennæ orientalis ad pondus omnium, fiat puluis. Dosis ʒ.j.cum iusculo cicerum rubrorum.

Vel syrupus magistralis in hunc modū componi poterit.

℞.Rad.asparagi, gram.althææ, brusci & petroselini, ana vnc j.fol.betonicæ, pimpinellæ, saxifragæ, parietariæ, adianti, polytrichi, an.M.j.sem.ocymi, petrosel.macedonici, milij solis, genistæ, bardanæ, sileris montani, an.ʒ.ij liquiritiæ rasę, passularum mundatarum & polypod.querc.an.vnc j Fiat decoctio ad ℔ j.sem.In colat.infunde sennæ mundatæ vnc. iiij.agarici albi vnc.ij.zinziberis Scrup.ij Bulliant parum, & fiat expressio In qua dissolue sacchari albi ℔.j.Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat vnc.ij.semel, aut bis in mense, cū decocto hordei, graminis & cicerum ruborum.

Vel in magna cacochymia fiant pilulę ex aloe & agarico, quarum duę, vel tres assumantur alternis diebus ante prandium.

Post purgationem quædam diuretica vsurpanda sunt, vt materia mucilaginosa, tum etiam arenulæ circa vias vrinarias oberrantes educantur.

In hunc finem parari possunt decocta ex diureticis, in syrupo magistrali descriptis, composita, & cum saccharo in iulepi, vel apozematis formam redacta. Vel etiam cum pullo gallinaceo, vel carne hœdina, aut veruecina, parari possunt iuscula in multos dies sumenda, bis in anno post purgationes vniuersales.

Tum post singulas purgationes nonnulla ex sequentibus vsurpari poterūt, & semel aut bis in hebdomada cōtinuari.

℞.Caudicum & flor.fabarum ℔. iij. calcitrapæ ℔. j. Contundantur, addēdo sacchari candi ℔ i.succi limonum ℔.i.ß. succi arantiorum ℔ ß.Decocti maluæ althææ facta forti expressione ℔ ii.mellis ℔.j.Destillentur lento igne, & non permittantur comburi, neque liquores ex toto consumi. Huius aquæ capiat æger ℥.iv.manè, vt dictum est.

℞.Nucleor.mespil.& pulu.electar.diatragacanthi frig.an. ℥.i.rad.ononidis siccæ, liquir.ras.sem.melonum & milij solis, an.ʒ.ii.sem saxifragæ.genistæ, raphani, brusci, calcitrapę, an.ʒ i.sem.althææ & asparagi, an.℈.i.sacchari candi ℥.ii Fiat omnium puluis, de quo capiat cochlear.i.manè, ter singulis mensibus nempe circa nouilunium, plena luna, & media; superbibendo parum vini albi, aut decocti cicerum rubrorum, rad.eryngij & glycyrrhizæ, fortiter postea se agitando, aut deambulando.

Carolus Piso eximiè laudat puluerem sequentem, cumque cum puluere purgante suprà ex eo descripto, vsurpatū, plures pyxides fragmentorum lapidum excussisse refert in quodam præside Lotharingo.

℞.Sem.althææ & violarum, an.℈.ß.sem milij solis & rad. liquirit.an ℈.i.lapidis Iudaici & lapid spongię, an.g.vi.pulu. ossis dactylorum, mespilorum, cerasorum, an. ℈. ii. sem.melonum ʒ.ii Fiat puluis. Dosis ʒ. i. sumenda cum pane azymo vino albo madefacto, tribus diebus interlunij cuiusque, & superbibendo iusculum cicerum rubror.alteratum rad. althææ, fœniculi, eryngij, ononidis, petroselini, & granis iuniperi contusis, addendo vinum album, mel, butyrum & succum limonum.

Electuarium sequens a Zappata describitur insignis efficaciæ.

℞.Sem.hyperici probè exsiccati & in tenuissimū puluerē redacti ʒ.iii.conseruę rosarum, aut violar.℔.i.Misce, fiat electuarium, de quo capiat æger ℥.ß.manè per biduum, tribus horis ante pastum, duabus primis septimanis; postea semel in septimana per 15.dies; ac deindè semel in mense, vel per longiora interualla, secundùm affectus vrgentiam.

Conserua rosarum melior; quia cōtigit odorem terebinthinæ a semine hyperici impressum, licèt conserua violarum renibus magis conueniat.

Tabellarum sequentium vsus poterit esse tutissimus, & efficacissimus.

℞.Quatuor sem.frig.maior.mundat glycyrrhizę rasæ, an. ℈.i.sem.pimpinellæ ocymi, petrosel.macedonici, cuis mosch.an ʒ.ß.pulu.aromat.rosat.℈.ii.sacchari in aqua alkekengi dissoluti ℥.iv.Fiant tabellæ pond.ʒ.iii.Capiat vnam manè tribus horis ante pastum, superbibendo aquæ ononidis, aut herniariæ ℥.iv.cum vini albi ℥.ii.

Vinum alkekengi in curatione descriptum, si per interualla exhibeatur, omnem materiam calculorum educere asserit Villanouanus.

In omnium diureticorum vsu hoc perpetuò obseruandum, ea non esse frequenter vsurpāda, quia trahunt ad partem affectam: ideò semel, aut bis in mense, vel aliquādo per maiora interualla exhibere sufficiat, corpore tamen prius purgato, ne aliarū partiū cacochymia ad renes deducatur.

Attamen terebinthina in vsum frequentiorem venire poterit. Refert enim Amatus Lusitanus *curatione 68.cent.2.* monachum quemdam, cum articulari morbo, simul & nephritico corripi soleret, & nullo remediorum genere, multis frustrà tentatis, conualesceret, tandem terebinthinæ vsu intra sex menses liberum a dictis morbis euasisse. Deglutiebat autem singulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine saccharo admixtam. Ratio autem cur terebinthina frequentiùs vsurpata non noceat, sicut alia diuretica, ea est, meo iudicio, quia vrinas mouendo simul aluum laxat; ita vt crassiores humores per aluum deturbentur, qui ab aliis diureticis ad renes deducerentur.

Vulgò autem vsurpatur terebinthina per interualla, quemadmodum alia diuretica, tum sola, tum aliis medicamentis admixta, in hunc modum.

℞.Terebinthinæ in aqua saxifragæ, vel parietariæ decies lotæ ℥.ß.Cum saccharo fiat bolus. Vel

℞.Cassiæ recenter extractæ ʒ.vi.terebinthinæ ℥.ß.pulu.liquirit.ʒ.ii.Misce, fiat bolus Vel.

℞.Terebinthinæ ℥.ß.pulu.lithontriptici ʒ. ii. Misce, fiat bolus Vel

℞.Terebinthinæ ℥.ß.rhab.pulu.ʒ.i.Misce, fiat bolus. Vel

℞.Terebinthinæ ℥.iv.Inuratur in lamina ferrea candente vt possit in puluerem reduci, cuius dosis erit ad ʒ.ii.cum liquore idoneo.

Zacutus Lusitanus *obser.58.lib.2.Prax.admir.* balsami naturalis vires ad calculos expellendos mirè prædicat, eoque liberatum esse virum sexagenarium, qui per dies octodecim vrinæ suppressionem a copia calculorum passus fuerat. Is primo guttulas aliquot balsami cum oleo amygdalino hauriens, dosim vtriusque augendo singulis diebus, ita vt tandem ad balsami ℥ ß.& olei amygdal.vnc.iii.ascenderit, intra decem dies calculos sex excreuit; & eiusdem auxilii beneficio in posterum præseruatus est, dimidiam ol.amygdalini vnciam, sex balsami guttulis permixtam ieiunio stomacho absorbens; cuius præsidii ope, sabulosam vrinam excernens, in multos annos vitam produxit. Si balsamum Orientale desit, Peruuianum erit vsurpandum. Idem Zacutus *in eadem obseruatione*, aquam nicotianæ prædicat his verbis. *Memini me pluries calculos magnos, renum cauo tenaciter impactos, vsu stillatitiæ aquæ ex nicotiana viridi extractæ in potum exhibita, per vrinam deturbasse. Si ea desit eius decocto vtere cum vtilitate multa.*

Sapientissimus Varandæus præceptor meus, mirum in modum probat, ad prophylaxiam huius affectus, vsū aquarum nostrarum Balerucanarum, cuius etiam nos admirandos sępe vidimus effectus. Huius autem verba summo iudicio exarata, & ex diuturna magni illius viri experiētia deprompta hic subnectemus *Nullum est*, inquit, *me quidem iudice, potentius præstantiusve remedium, post accuratam corporis purgationem, ad vias istas excrementis suis liberandas & mundificandas, quàm potus aquarum nostrarum Balerucanarum; suo enim calore ex bituminali vena profecto, fundunt liquantque quoscunque crassiores mucos, & ipsos calculos, si adhuc sint teneriores: nitrosa autem substantia abradunt quasi*

& deter-

& detergent sordes istarum viarum; & quantitate mirabi qua assumuntur, solent impuritates non tantum intestinorum, sed etiam renum & vesicæ quasi torrente quodam abripere. Vnde incredibile est dictu, quantam viderimus ex calculosis istis hominibus saburram, illarum potu, cum vrinis deturbatam. In quibus autem timuimus calefactionem viscerum, præscripsimus tunc temporis vini abstinentiam, iuscula quoque pullorum, herbis refrigerantibus temperata, iulepos temperantes & similia. Quibus ita consideratis, non veremur etiam pituitosos ac pingues homines (dummodò firmissimis viribus) in balneum dictarum thermarum præcipitare, semel tantùm in die circa auroram, munitis prius renibus & hepate proprijs quibusdam inunctionibus, atque etiam duplici linteolo inuolutis, vt deinceps sudoribus concitatis, vijsque istis relaxatis, excrementa huiusmodi copiosè vacuentur. Licebit etiam posteà dum erunt domi si ita videatur emendare, quidquid empyreumatis contraxerint, vsu balnei domestici ex aqua dulci, & refrigerantibus ac humectantibus parati.

Conferunt etiam non parùm ad huius affectus præcautionem, aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ Quia non solùm materiam mucilaginosam atque tartaream, ex qua coagmentatur calculi, dissoluunt, & arenulas deturbant; sed etiam hepatis & renum calidam intemperiem corrigunt; ideoque in calidioribus dictarum partium intemperaturis huiusmodi aquæ erunt conuenientissimæ.

Cùm autem naturæ calidiores à prædictis remedijs diureticis, maiori ex parte calidis, aliquantulùm lædantur; eorum loco alia magis temperata illis substitui poterunt, quorum præcipua sunt.

Aqua foliorum, & siliquarum fabarum recentium, vel aqua herniariæ.

Aqua limonum destillata etiam commendatur. Limones integri in taleolas diuiduntur & destillantur in B.M. Ad magis refrigerandum, cum lacte distillantur vtiliter.

Conserua fructus cynorrhodi, quæ diuretica est; attamen refrigerat, & a Cratone in hoc casu laudatur.

Conserua flor. althææ, vel maluæ, quæ leniendo & humectando vias vrinarias, arenularum exclusionem adiuuat.

Succus portulacæ inspissatus, & in pilulas redactus, ʒ.j. pondere exhibitus, renes potenter detergit.

Flores granatorum exsiccati, & ʒ.j. pondere sumpti calculosam materiam expurgant.

Idem præstat spongia bedegaris exsiccata, & pari pondere cum liquore idoneo propinata.

Butyrum recens cum saccharo cando partibus æqualibus mixtum, quotidie manè sumptum ieiunio stomacho, vias vrinæ lenit & abstergit, calculi generationem impedit.

Idem præstant amygdalæ amaræ, si quotidie x. aut xij. comedantur.

Nec minoris sunt efficaciæ nuces auellanæ ante pastum comestæ, quæ a Cratone commendantur, dicente se compertum habere, non paucos sæuis cruciatibus calculi diu affectos, vsu auellanarum liberatos. Quod quidem disertè confirmat Amatus lusitanus *curat. 78. cent. 7.* vbi sic loquitur. *Vir qui nephritim patiebatur, & renibus non rarò ca illos rubentes per virgam mittebat, multùm querebatur; lumborum namque & iliorum, imo totius ventris dolores & rugitus sane sentiebat. Pro quibus abigendis symptomatis multis est vsu remedijs, frustrà tamen. At cum præter spem, ex cuiusdam commendatione, auellanis in victu vteretur, liber & sanus à tantis affectionibus euasit Consuluerat autem illi vir quidam, si morbum profligatum vellet, auellanas cum internis suis membranulis comederet initio prandij & cœnæ, Cæterum ille remedium considerans familiare, non solum initio mensæ eas comedebat, sed medio & fine Quarum assiduo vsu ita valuit, vt nunquam posteà morbum persenserit* Addit Amatus Lusitanus in scholio. *Non solum vir hic de quo agimus, per auellanarum esum sanus ex hac mala affectione fuit sed plures alij. Sunt autem auellanæ hæ vulgares, ponticæ nuces dictæ, quas Auic. inter eas medicinas quæ lapidis renum materiam absumunt, repenit. Sed qua facultate operentur, dubium est An forte sua siccitate, & facultate in membranula interiore comperta? Sed non desunt alij, qui hoc operari sua nuclei parte oleosa contendunt.*

Chymici spiritum salis laudant, illiusque guttas aliquot manè cum iusculo, aut alio liquore exhibent.

Aqua tepida excocta a Zechio commendatur, sex, vel septem vnciarum pondere, ante omnem cibum bis, aut saltem in die pota; *nihil enim*, inquit, *adeo renes à recrementis vacuos & temperatos reddit. Igneus enim eorum calor a qua tempore tandem extinguitur, ita vt in posterum calculos procreare non possint.*

Pro potu vtatur æger vino tenui & paucifeto, cum decocto radicis eryngij. Quod quidem decoctum pro potu ordinario a Cratione commendatur. Et nos egregios illius vidimus effectus. Sed eryngium marinum vulgari multò præstantius est.

Nonnulli a calculo preseruati sunt vsu ad potum ordinarium vini expressi ab vuis acidulis, quæ vulgò apud nostrates *vnies* nominantur, ita vt vineam ex illis vuis ad hunc vsum de industria condiderint.

Ad prophylaxim etiam huius affectus non parùm conducit renum intemperiem calidiorem corrigere cui rei proderunt remedia, in calida hepatis intemperie descripta, quæ etiam renum intemperiem emendare valent. Præterquam quòd caliditas immodica renibus non rarò ab hepate communicatur.

Inter cætera verò serum lactis per mensem integrum verno tempore vsurpatum præstantissimum est. Tum etiam aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ omnia viscera interna potenter refrigerant.

Inter externa balneum aquæ dulcis tepidæ frequenter vsurpatum, & natatio in flumine æstatis tempore erit conuenientissima.

Epithema sequens renibus etiam frequenter admoueri poterit.

℞. Aquarum lactucæ, nymphææ, & rosar. an. ℥. iij. aceti rosacei ℥. j. Misce, admoueatur valdè tepidè manè & serò.

Conuenit etiam sequens linimentum, præcipuè hyemis tempore.

℞ Ol. ros. nymph. & violat. in aceto & aqua rosac. lotorum, an. ℥. j. mucilag. althææ extractæ in aqua parietariæ ʒ. vj. ceræ tantillum; fiat linimentum pro vnctione renum manè & vesperi.

Temperatur & renum caliditas immodica, lamina plumbea perforata, supra regionem renum continuò gestata.

Ac denique quia ventriculi cruditates materiam suppeditant calculis generandis; illius etiam ratio habenda est, & roborandus ventriculus sumptis & admotis, in illius partis imbecillitate descriptis.

CAPVT II.

De calculo vesicæ.

QVamuis ordinis ratio postulare videatur, vt omnes renum affectus seriatim persequamur, tamen odor doctrinæ postulat, vt calculo renum, vesicæ calculum subnectamus, cùm eadem vtriusque sit natura & conditio; & maxima pars eorum quæ de calculi renum generatione diximus, eadem etiam calculo vesicæ conueniant.

Causæ igitur materialis & efficiens calculi vesicæ eędem omnino sunt, quas ad calculi renū productionem concurrere supra retulimus. Hæc tantùm in eorum generatione differentia annotanda est; quòd pueri magis calculo vesicæ laborent, senes verò calculo renum magis efficiantur. Cuius euentus ratio a Gal. tradita est *in 6. epid sect. 3.* quia nimirùm crassities vrinarum, quæ in pueris frequenter ob ingluuiem contingit, a calore illorum blando dissoluitur, ac simul diffunditur; nec in renibus moram trahit, adiuuante facultate expultrice renum, quæ fortior est in ea ætate: sed lapsa in vesicam, ibi residet, ac moratur diutius, quia pueri ludicris intenti, & diuturno somno indulgentes, longiora faciunt meiendi interualla; adde quod vrinas minùs acris, vesicæ expultricem non irritat, donec copia grauans efficiatur: & sic fæx ista retinetur, neque potest deinde commodè expurgari per exiguum adhuc vrinæ canaliculum; præterea vesica ab vrinæ copia valdè distenta, non potest tam exactè sese contrahere, vt totam vrinam euacuet, sed aliqua eius portio in fundo remaneat; quæ est crassa illa fæx cal-

culis

culis coagmentandis idonea. Senes contra frequenter emingunt eam materiam, quæ in vesica continetur, ampliorque ductus patet ad eius expulsionem. In renibus autem crassamentum illud moratur, quia viscidius est, neque potest dissolui ab effœto calore, aut transcolari ob siccitatem & quasi ariditatem in renibus iam contractam; vnde Hippoc. *in Coacis* vult lapidem in vesica non generari a decimoquarto ætatis anno, vsque ad sexagesimum, nisi prius extiterit.

Fernelius nouam de calculi vesicæ ortu opinionem proposuit, dicens omnem calculum in vesica contentum rudimentum e renibus traxisse, & in vesica postmodum incrementum sumpsisse. Quando nimirum calculus è renibus excidit per dolorem nephriticum, si grandiusculus sit, in vesica subsistit, ibique nouæ materiæ appositione sensim accrescit. Asserit etiam se in contritis vesicæ calculis nucleum quemdam in medio reperisse è renibus exturbatum, diuersi à reliquo integumento coloris & substantiæ. Neque vnquam se aliquem offendisse calculum in vesica habenté, qui nephriticis doloribus antea diuexatus non fuerit.

Verum hæc sententia à probatis autoribus non paucis reijcitur; qui sua experimenta prædictis contraria afferunt; quamplurimos nimirum calculos ex puerorum vesicis extractos, se vidisse asserentes, nucleos habentes, à reliquo integumento, nec colore, nec substantia vllo modo dissimiles. Et certe vulgaris experientia nobis aperte demonstrat, pueros calculo vesicæ laborantes, nunquam doloribus nephriticis affectos fuisse; quod sæpissime contingeret, si calculorum rudimenta a renibus extruderentur. Verum quidem est in adultioribus non raró, calculos à renibus deturbatos in vesica contineri, & per nouæ materiæ additionem, paulatim increscere. Sed illud semper ita fieri negandum est, & constanter asserendum quamplurimos calculos exordium sumere in ipsa vesica.

Diagnosis calculi vesicæ difficillima est, præcipuè in principio quando calculus exiguus est; grandior enim factus, satis euidentes notas præ se fert. Nos vero eam quantum artis beneficio præstari potest, elucidabimus.

Primum signum est Dolor in collo vesicæ, qui circa finem mictionis exasperatur, & ad glandis extremum exporrigetur, omnino similis illi qui in dysuria contingit, & ab ea vix distinguitur in principio, donec alia signa apparere incipiant.

Secundum signum. Pruritus in pudendo, qui ægros cogit illud sæpe scalpere, & contrectare, ac veluti discerpere, molestiam illam auferre conantes.

Tertium signum. Pondus in peritonæo & tota pectinis regione, cũ dolore grauante, quod fit a calculo grandiori.

Quartum signum. In calculo grandiori summa mingendi difficultas, cum summo conatu, parturientiũ more, & vrinę stillicidio guttatim effluentis, cum micturitione frequenti.

Quintum signum. Vrinæ suppressio inter mingendum, vt in medio cursu subitò supprimatur, calculo ad vesicæ orificium cum vrina delato, illudque obturante.

Sextum signum. Facilior exitus vrinæ resupinato corpore, quia calculus in ea positura à canali vesicæ longius recedit. Tum quando vrina inter mingendum supprimitur, si corpus resupinetur, & concutiatur, liber fit vrinæ exitus, calculo ad vesicæ fundum translato.

Septimum signum. Frequens virgæ erectio, quæ tum à retentione vrinæ procedit, tum à phlogosi vesicæ, quæ calculi attritione inducitur.

Octauum signum. Tenesmus ac frequens desidendi cupiditas, quæ mingendi cupiditatem sequitur, propter consensum sphincteris ani & vesicæ, vno enim irritato, alter etiam irritatur, quia ramos recipiunt ab eodem neruo.

Nonum signum est, quod ægri quiescere non possunt, & in vno loco manere; sed valde inquieti sunt, crebro mouentur, & cura alternatim exagitant; & si maior sit calculus, vix recti stare possunt, equitare vel ambulare per salebrosa loca. quia tunc temporis ceruix vesicæ à lapide commodo valde contunditur.

Decimum signum est, quod ægri à nullo remedio leuantur, sed vt plurimum peius habent. Quia medicamenta, quæcumque vrinę vias peruadunt; vel nouam materiam ad vesicam deducendo, malũ augent, vel pituitam abstergunt quæ lapidi circumducta, eum mitiorem reddit, & contra is denudatus acrius mordet tunicam vesicæ interiorem.

Vndecimum signum si ex eo depromitur, quod cum æger doloribus nephriticis obnoxius sit, & in fine paroxysmorum calculos excernere soleat, quos eorum dolorum causas fuisse certum est, si aliquando post dolores illos calculum excreuerit, vt antea solebat; signum est eum calculum, qui dolorem efficiebat, in vesicam fuisse detrusum, in eaque retentum; vbi sensim incrementum sumit, & prædicta symptomata sensim inducit. Ideo si quis à dolore nephritico liberatus, nullum calculum excreuerit, & post aliquod tempus vrinæ difficultate vrgeri incipiat, maxima est retenti calculi coniectura.

Duodecimum signum desumitur ex Hipp. *Aph. 79 sect. 4. Quibus in vrinis arenosa subsident, his vesica calculo laborat.* Qui Aphorismus multorum ingenia torsit Galenus *in illius comment.* dicit, eum manifeste mancum esse, quod Hipp. dimidiam illius partem omiserit; siue enim in renibus, siue in vesica calculi generentur, arenosa cum vrinis simul egrediuntur. Et ipse Hippocrates huic contradicit Aphorismo *lib de internis affectionibus*, vbi veteres medicos reprehendit, putantes arenam esse signum calculi in vesica. Cardanus *in comment. eiusdem Aphorismi* testatur se ab annis triginta arenulas primò rubras, postmodum vero albas quotidie & copiose excreuisse, sine vlla calculi renum aut vesicæ suspicione. Asserit etiam vix è decem vnum reperiri, qui arenas cum lotio non excernant; raros tamen esse, qui renum calculo laborent, ac rariores multò qui vesicæ. Referunt etiam Hispanos magna ex parte arenas cum vrinis excernere, qui tamen parum lithiasi obnoxij sunt.

Nos superiori capite arenas distinximus, quæ calculum significare possunt ab ijs quæ nullo modo indicant. Sed diximus esse signum valde æquiuocum. Fit enim plerumque vt robore facultatis expultricis arenulæ illæ penitus excludantur, nec vllo modo retineantur in renibus, & vesica. Et quamuis huiusmodi arenulæ certius indicarent; nunquam tamen soli vesicæ tribui possent Atque adeò Aphorismus, vt verba illius sonant, semper falsitatis conuincitur.

De huius Aphorismi interpretatione lis maxima orta est inter Beuerouitium, & Salmasium (viros doctissimos, & in autorum sententijs obscurioribus, aut mutilatis restituendis, peritissimos) quæ integra vtrinque peperit volumina. Nostrum non est, neque instituti nostri ratio patitur in ijs diutius immorari; hoc vnice statuentes, per omnium criticarum dissensionum resolutione, autorum sententias, quæ prima fronte veritati, & quotidianæ experientiæ contrariæ videntur, ad eum perpetuò sensum esse retrahendas, qui veritati magis conformis, & consentaneus est, etiamsi termini sententiarum eum sensum pati non possint; qui in tali casu censendi sunt suppositij, & ab alijs (forte imperitis) adiecti: aut forte illas sententias integras, esse ab aliis insertas, vt sæpe Galenus dicit de quibusdam Hippocratis sententiis, quas ab aliis adiectas pronuntiat, vtpote Hippocratis maiestatem per se minimè ferentes. At verò Beuerouitij interpretatio circa arenosam subsidentiam ad mentem Hippocratis non videtur instituta, neque magni vsus in actu practico. Primò non videtur menti Hippocratis respondere, qui in præcedentibus Aphorismis signa desumit ex vrinæ contentis; quod suum propositum sequens sumit etiam signum ex arenulis in vrina subsidentibus, quas dicit calculum vesicæ significare. At Beuerouitius sensum illum inuertens, dicit Hippocratem esse intelligendum de arenulis, quæ per vrinas antea excerni solebant, si subsistant in vesica, id est, retineantur, & non amplius excernantur, signum est illas arenulas retentas calculum in vesica coagmentare. Hæc interpretatio, vt dictum est, menti Hippocratis non respondet: deinde nihil confert ad vsum praxeos. Illi enim qui arenulas cum vrinis emingere solent, quædam habent interualla, in quibus tamen non fit calculus in vesica. Neque magnam habet vim quod Beuerouitius notat, in aliis Aphorismis Hippocratem, vbi ponit signa ex vrinæ contentis desumunda, non vti verbo subsidentiæ, sed potius excretionis, V. g. *Qui pus aut sanguinem mingunt; Quibus cum vrina crassa furfurosa exeunt*, &c.

At hic vtitur nomine subsidentiæ, vt aliud quidpiam significare videatur.

5. Verum nos ad vsum artis omnia reuocantes, dicimus Hipp. in hoc Aphorismo non potuisse vti nomine quodam excretionem tantum significante, quia distinguere debebat illas arenulas, quæ calculum significant, ab illis quæ nullo modo eum indicare possunt: illæ autem arenulæ (vt cap. superiori diximus) subsident in fundo matulæ, aliæ verò minimè, sed tantum matulæ parietibus adhærent, & ideo rectè Hippocrates vt illas arenulas ab his distinguat, dicit quibus sabulosa subsident, quia aliæ arenulæ, quæ non subsident, non sunt calculi indicium.

Quandoquidem igitur hic Aphorismus ad veritatem, & vsum artis reuocandus est, quantum fieri potest, existimamus interpretationem à Ioanne Zechio (in artis operibus exercitatissimo), propositam, reliquis omnibus esse anteponendam; cuius beneficio signum pathognomonicum stabilitur calculi vesicæ, & magnus Aphorismi vsus elicitur in Medicina facienda, cum secundum omnes alias interpretationes, inutilis reddatur. Atque vt debitus honor Zechio reddatur, apud eos qui eius operibus carent; operæ pretium duximus, ipsa illius verba transcribere, quę habentur in libro consultationum medicarum, consultatione 58. *Hippocrates*, inquit, *Aph. 76 sect. 4. à nullo, neque ab ipso Galeno hactenus, vt docet, explicato, hanc protulit sententiam. Quibus in vrina sabulosa subsident, his vesica calculo laborat. Quamquidem sententiam, si ea ratione ad mittamus, quam interpres Galenus sequuntur, falsam prorsus esse ex eo facilè constat, quod infiniti fermè homines vrinam sabulosam, toto eorum vitæ tempore, mingere obseruentur (& vnus ex illis sum) citra tamen vllam vesicæ lithiasis suspicionem. Quo fit vt non possim non valde Galenum, tantum virum, & omnes alios post ipsum scriptores admirari; quippe qui tanti momenti ad Medicinam faciendam Aphorismum, vel non intellexerint, quod quidem vix adduci possum vt credam, vel saltem ob aliquam in eo ambiguitatem dissimulauerint. Tota autem proposita difficultatis explicatio ex illius verbi,* (sabulosa) *proprio significatu palam desumitur: siquidem hac voce*, sabulosa, *Græcè* ψαμμώδεα, *nihil aliud summus Hippocrates intelligere voluit, quam sabulum crassum, veluti terra pinguis sit admixta. Hoc est, lutosum, siue argillosum quid, veluti narium mucus, matulæ fundo tenaciter inhærescens. Signum sanè lapidis in vesica concreti pathognomonicum. Sed quoniam in rebus humanis nihil est perpetuum, mirari non oportet, si interdum consimili affectu laborantes hoc signo destituantur, quod lapis in vesica sit exiguus, vt in Illustrissimo ac Reuerendissimo Cardinali Paleota obseruauimus. Causam autem huius cœnosi excrementi alias fusiori sermone explicemus*. Hactenus Zechius. Vbi autem cœnosi illius excrementi causam reddiderit, compertum nobis non est. Nos vero eam dilucidè exposuimus capite superiori, vbi ostendimus mucosam illam materiam esse vesicæ malè affectæ proprium excrementum, quando nimiam sanguinis copiam, & superfluos humores ad se transmissos concoquere, & assimilare non potest, eosque in mucilaginosam illam materiam conuertit; & illam prauam vesicæ diathesim à calculo vtplurimum excitari. Relegantur illa in hoc loco, quia ad eorum quæ suprà dicta sunt, intelligentiam plurimum faciunt.

Sed vna adhuc remanet difficultas, quod nonnulli aliquando materiam pituitosam, & mucilaginosam quotidie cum vrina excernunt, quamuis à calculo vesicæ immunes sint. Et refert Cardanus *loco supra citato* Leonem quemdam monachum diui Augustini, tantum pituitæ lentæ in matulæ concreta sæpe illi ostendisse, vt ouum anseris magnitudine superaret; & tamen lapidem nunquam habuisse.

Cui dubio respondemus, materiam mucilaginosam è vesica prodeuntem, in eo distingui ab illa quę ex alijs partibus procedit, quod quæ à vesica, magis tenax & glutinosa est; ita vt fundo matulæ aut vitri vrofcopi tenaciter adhęreat, nec post vrinæ effusione vehementi concussione excuti valeat. Quæ vero est ab alijs partibus, fundo matulæ non adhæret, sed ea inuertia statim cum vrina effluit. Hoc vsu nos docuit, quod à nullo auctore hactenus est animaduersum, illa autem glutinositas maior in excrementis vesicæ, à propria illius natura dependet, quæ membranea est, & glutinum huic producendo idonea; quemadmodum videmus ex pellibus membraneis aliorum animalium, glutem seu collam confici firmissimam, ad varios vsus mechanicos idoneam.

Hanc autem materiam glutinosam seu argillosam vt vocat Zechius, à praua vesicæ dispositione ex calculo contracta prouenire, nos inde probare possumus, præter ea superiori capite dicta sunt, quod alias obseruauimus puerum duodecim annorum calculo vesicæ laborantem, qui quotidie cum vrina mingebat materiam glutinosam fundo vitri adhærentem. Postquam verò calculus sectione ademptus est, puer ille per mensem integrum eandem materiam post sectionem cum vrina excreuit, post mensem verò nihil tale emisit. Quod apertè demonstrat, illam materiam ex vesicæ malè mala dispositione prodiisse, quæ cum non illicò post exectione curari poterit, sed per aliquod tempus perseuerauerit, illa etiam continuauerit materiæ glutinosæ excretio; sed vitio vesicæ curato, nunquam amplius apparuit talis materia; quod ostendit eam non aliunde, quam è vesica prouenisse.

Sciendum etiam pro coronide; hanc quidem materiam mucilaginosam prædictis conditionibus stipatam quoties apparet calculi vesicæ præsentiam indicare: non tamen contra, quando non apparet, eiusdem absentiam significare; quia sæpe contingit, vt calculus læuis, & politus, & nulla asperitate donatus, aut quantitate minor, vesicam tantopere non offendat, vt inde praua illa diathesis oriatur & tunc vrinæ claræ perpetuò redduntur. Igitur signum illud pathognomonicum dici potest, quatenus præsens, calculi vesicæ præsentiam indicat; quamuis absens eiusdem absentiam non significet.

Neque præterea digna esset viro cordato hæc obiectio, vel potius cauillatio, quod ex nostra obseruatione supra proposita, talis materia cum vrinis excernebatur, quamuis calculus nō esset in vesica qui antea per excisionem ademptus fuerat. Sufficit enim calculum antea & nuperrimè adfuisse, qui huius affectus causa fuerit. Atque adeo talis materia significat calculū, qui vel iam adest nuperrimè adfuit.

Vltimum difficillimæ illius diagnosis signum petitur ab exploratione quæ fit per cathèterem, & digiti in anum immissionem, ad quam tandem confugiendum est, vt illa omnino indubia reddatur. Quod etiam intelligendum est de ijs quæ vtplurimum contingunt; non de iis quæ semper. Aliquando enim calculus substantia mucosa, vel etiam cystide obuolutus est, vt certa illius exploratio fieri non valeat; & lithotomos aliquando in eo decipi videamus. Quod tamen de cathetere præcipuè audiendum est: nam exploratio quæ fit per immissionem digiti in anum, longè certior est, & non solum calculum adesse ostendit, sed etiam illius differentias quoad magnitudinem, figuram, & numerum patefacit.

Prognosis huius affectus, non nisi laboriosa & periculosa institui potest. Laboriosa quidem, ex eo quod minimi tantùm calculi per angustiam vesicæ meatum excludi possunt: grandiores vero, si duriores ac veluti silicei, conteri ac dissolui nequeant; si verò molliores, gypsei aut tophacei, aut alio quouis modo friabiles, dissolui quidem possunt longo efficacium remediorum vsu, quem vtplurimum ægrotantes ferre nequeunt, & ideo talis curatio rarissimè succedit, ita vt sæpissimè ad sectione veniendū sit, quæ quā plenā sit quotidianus terroris euentus docet cum plurimi ex illa operatione moriantur. Vnde Hipp. in iuramento, discipulos suos monet, ne hanc sectionem aggrediantur, sed eam lithotomis perficiendam relinquant. In mulieribus tamen facilior est operatio, & periculi expers, quod latiorem habeant meatum vrinarium, & nulla sectione, sed simplici dilatatione perficiatur.

Curatio calculi in vesica concreti easdem habent intentiones, quæ suprà in renum calculi curatione propositæ sunt; vt nempe materia illius antecedens euacuetur, reuellatur, eiusdemque generatio prohibeatur: materia verò coniuncta, seu calculus ipse immutatur, atteratur, & dissoluatur. Quibus intentionibus prosunt remedia etiam ibidem proposita.

Ex quibus maximæ est efficaciæ aqua ex cepis destillata, cuius

cuius vsu per 40. dies continuato, nos calculum fabæ magnitudinem superantem è vesica excretum vidimus.

Attamen & grauissimorum authorum sententia, & quotidiana experientia docet, medicamentis ore assumptis vix ac ne vix quidem calculum vesicæ dissolui posse. Vnde fit, vt ad lithothomiam, seu calculi chirurgicam extractionem, vtplurimum confugiendum sit. Quia tamen nonnullæ inueniuntur historiæ calculo laborantium per medicamenta curatorum, nos præcipuas hic annotabimus vt cuique liberum sit efficaciora experiri remedia, priusquam periculosissimæ, & terroris plenæ Chirurgiæ sese committat. Adde quod reperiuntur aliquando calculi ita molles & arenosi, aut recenter concreti, vt eos dissoluere non sit impossibile. Nam durorum & siliceorum dissolutio minimè sperabilis est.

Horatius Augenius *tom. 2. epist. medicinalium lib. 6. epist. 9 Ego*, inquit, *bis in hunc diem calculum vesica fractum vidi, primo casu, mox deliberatione atque matura consultatione addita. Casus fuit. Filium Ianeti Pontificij typographi Romæ expurgandum susceperamus, vt posteà tutior ad ipsam sectionem accederet. Tentauerat enim anteà omnia remediorum genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis, præscripta. Cum verò nullam vtilitatem subsequi deprehenderet, secari cupidus sacerdotem iussit accedere, vt si ex sectione moreretur, animæ fuisset consultum. Requisitus fuit ex Societate Iesu qui audita confessione ab ægroto, & cognito morbi genere, proposuit illi pharmacum, vt dicebat, magni vsus, de quo & in se ipso, & in alijs periculum fecisset. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum autem à Iesuita ei datum hoc erat.*

℞. Pulu. millepedum ℈.i. ad summum ℈.iv. aquæ vitæ Vnc. sem. iuris cicerum rubrorum Vnc.ix. vel x. Capiat horis ante prandium quinque.

Ego vero iuuenem annorum 18. calidi & sicci temperamenti totius corporis curaturus, duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & vbi singulis diebus datum alteri fuit antidotum, huic alternis dari iussi, & pro refrigeratione totius corporis, aquæ fabarum & fragorum, ana Vnc.v. propinari intermedio die, cum gutt. vi. olei de chalcantho, & Vnc.s. iulepi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.

℞. Pulu. asellor. præp. ℈.j. aquæ vitæ ℈.ij. decoct. cicer. rubr. Vnc. viii. Misce capiat horis sex ante cibum. Hæc Augenius.

Sennertius *cap. de calculo vesicæ*, memorabilem historiam refert VVilhelmi Laurembergij Professoris Rostochiensis, ab eodem acceptam, qui prouecta iam ætate calculo vesicæ affectus, ac sectionis auxilio periculosissimo se se committere nolens, de alijs remedijs cogitare cœpit. Primò ergo liquorem illum nephriticum celeberrimum, magnoque apud Principes in pretio, & vsu habitum expertus est, qui ita paratur.

℞. Salis tartari albi Vnc. i. Affunde aquæ petrosel. ℔.j. Misce, & per chartam bibulam cola, & liquori color croceus corticibus arantiorum concilietur. Vsurpauit etiam gemmam illam indicam, *Igiada* Hispanis dictam ad calculum frangẽdum celeberrimam. Sed vtriusq; remedii nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex asellis experiri voluit, quo duos adolescentes vesicæ calculo laborantes feliciter sanatos esse Horatius Augenius profitetur.

Ad cuius imitationem, præmissis vniuersalibus, & exquisita victus ratione instituta, accepit asellor. præparat. ℈.i. spiritus iuniperini ℈.iii. iuris cicer. rub. Vnc.x. quo manè assumpto, prima & secunda vice à sumpto medicamento, tribus, aut quatuor horis, quandam pectoris compressionem percepit, & quasi imminens animi deliquium, vt necesse haberet theriacæ ℈ i. potioni admiscere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies vsus est. Sed toto hoc spatio, ne minimum sabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus, sequenti medicamenti vsus est.

℞. Asellor. præp. Vnc. ii. leporis præpar. sangu. hirci præpar. spongiæ rosar. syluestrium, semin. viol. purpur. ana Vnc.j. specierum lithontribi ℈.ii. Misce, fiat antidotū. Cuius accepit ℈.ii. decocti diuretici Vnc.x. spiritus iuniperi ℈.ii. Quod medicamentum vbi manè hora quinta hausisset secunda vice, post horas plus minus quatuor, sub pubis osse ad regionem ostij vesicæ, magnos sentire cœpit dolores. Paulò post parum vrinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ, instar squamæ piscis subrubeæ: quæ licèt aliquam visciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in sabulum resoluebantur. Ita vt manifestè appareret tunicam vel crustam esse, à maiore calculo solutam. Cuius medicamenti vsum cum continuaret, interdum quarto, nonnunquam quinto die huiusmodi lamellę crassiores, & fragmenta sæpe grandiuscula profluxerunt præsertim vbi lauacro aquæ dulcis vteretur. Cum verò & à calculo, & ab eius fragmentis orificium vesicæ esset sauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis vsus est. Atque horum medicamentorum vsu, 17. septimanarum spatio à calculo liberatus est. Decoctum hoc fuit.

℞. Rad. glycyrrhicæ ℈.iv. althææ, gram. ononidis, ana Vnc.ß. baccar. halicacabi, num.xx. cicer. rub. Vnc.iv. vuar. passar. Vnc.i. sem. quatuor frigid. maior. ana ℈.i. hordei M.ij. Coque in aquæ alkekengi, ononidis, fragorum, flor. fabarum, ana ℔.i. sem. Colaturæ adde syrupi de althæa Vnc.iv.

Millepedes ita præparantur.

℞. Asellor. viuorum ℔.ii. Abluantur aqua ononidis, & à sordibus purgetur; deinde vino Hispanico Petrosimeno dicto inebrientur, eoque sensim effuso, coniiciantur in ollas vitreatas, quantò plures, tanto melius, cum in vnam ollam coniecti, citra combustionem vel putrefactionem difficulter exsiccari possint. Hæ ollæ luto diligenter occlusæ in furnum à panis coctione calente collocentur; vt moderato calore exsiccentur, & in puluerem redigi possint. Huic pulueri rursum infunditur sensim vinum Hispanicum quantum imbibere poterit, & rursum exsiccatur. Istaque imbibitio & exsiccatio tertio repetatur. Quarta vice hoc liquore irroretur.

℞. Aquæ fragor. Vnc.iii. spiritus vitrioli ʒ.ß. Misce.

Iterum puluis exsiccetur, & tenuissimè contritus, in vitro vsui seruetur.

Præter dicta remedia, vsus aquæ ex sanguine hirci destillatæ, vel vrinæ hirci recenter mactati, tentari potest, modo in calculo renum proposito.

Si medicamentis calculus frangi nequeat, ad operationem deueniré, quantumuis periculosissimam, necessitas exigit, ne æger cum grauissimis & diuturnis doloribus tandem conficiatur. Ea autem peritum artificem, & valde exercitatum desiderat, vt debitè administretur; sic enim vtplurimum solet succedere, nosque quamplurimos hoc modo sanatos vidimus.

Medici autem munus hac in parte est, ante operationem corpus præparare per venæ sectionem, purgationem victumque idoneam, provt rei status indicabit. Notandum autem, minime periculosam esse in mulieribus calculi extractionem, quippe quæ sola meatus vrinarij, qui breuissimus est, dilatione perficitur.

Si æger curationem per sectionem reformidet, aut desit peritus Chirurgus, interim, ne hepatis vesicæ ceruicem, in quam sæpe incumbit, asperitate sua exulceret, lenientia remedia vsurpanda sunt, qualia pro ardore vrinæ infrà describentur.

Quod si forte lapis in ceruicem vesicæ impactus vrinam supprimit, supino decubitu, cruribus eleuatis, & corpore agitato decutiendus est; dein fotu aut insessu emolliente; tũ catherete intromisso, qui lapidem in capacitatem vesicæ impellat.

CAPVT III.

De inflammatione renum, & vesicæ.

QVia inflammatio renum, & vesicæ iisdem curatur remedijs, ideò vtramque in eodem capite includimus, quamuis in diagnosi quandam habeant differentiam, quæ in sequentibus explicabitur.

Est autem inflammatio renum & vesicæ, tumor illarum partium, ex affluxu humoris sanguinei, vel biliosi in propriam illarum substantiam effusi.

Non admodum frequens est partium istarum inflamma-

tio, ob substantiam earum solidam ac densam; interdum tamen fieri solet, quia renes carnoso præditi sunt parenchymate, sanguini recipiendo idoneo: vesica verò licet exanguis, & spermatica sit, cum tamen sanguinem ad sui nutritionem, per venarum propagines recipiat, non est dubium, quin illo nimia copia influente & extrauasato inflammatio fieri possit; quemadmodum in aliis corporis membranis, vt menyngibus cerebri, pleura, mediastino, aliisque contingit.

Diximus istas inflammationes ex affluxu humoris sanguinei, vel biliosi produci, quandoquidem pituita, & melancholia in sanguine redundantes, illum crassiorem reddunt, quominus densam earum partium substantiam subire possint: aut saltem exigua debet esse crassiorum illorum humorum portio sanguine cum permixta, vt hunc affectum producat, quod etiam rarius contingit.

Causæ hunc affectum producentes ex rebus naturalibus, non naturalibus, ac præternaturalibus desumuntur.

Ex parte rerum naturalium, infirmitas illarum partium congenita, & a parentibus contracta, vel magna substantiæ earum laxitas, feruor, & caliditas excedens illis ab ortu impressa, cuius ope humores copiosos attrahunt; ætas iuuenilis, & feruida, ad inflammationem inducendam plurimum conferunt.

Ex parte verò rerum non naturalium, ad huius affectus productionem plurimum possunt; venus immodica, partes illas maximè debilitans, & plurimum sanguinem, aliosque humores ad eas alliciens; crapula, & vsus vini generosioris ac meracioris; tum ciborum salsorum & piperatorum, animi pathemata grauiora; supinus decubitus in culcitra molliori; exercitationes vehementiores, aut labores inducti; insignium euacuationum suppressiones, vt mensium, hæmorrhoidum, aut hæmorrhagiæ è naribus, quæ causas internas; plethoram scilicet & cacochymiam multiplicant, & humores ad interiora viscera quasi refluxu quodam propellunt.

Res denique præternaturales ad huius affectus productionem concurrentes sunt, ictus aut vulnera, renum, aut vesicæ regioni inflicta, compressio nimia, aut contusio illarum partium; febres continuæ, impuritates omnium vasorum, vel aliquarum partium suam illuuiem expurgantium per vrinæ vias, vt in pleuritide, emphyemate, lienis obstructione, mesenterij infarctu, & similibus contingit: ac denique ipsarum partium affectus peculiares ad inflammationem in ijs accersendam plurimum conferunt, vt calculus, dolor vehemens à quacumque causa excitatus, exulceratio, vrinæ ardor, vel suppressio, & similia.

Signa inflammationis renum diagnostica sunt. Dolor in renum regione grauis, & aliquando pulsans, si locus in quo sunt arteriæ, afficiatur; & ille dolor ad partes vicinas extenditur, vt ægri neque sese erigere, neque pedibus inniti valeant: tum etiam difficilè in latus oppositum sese conuertere, neque in illud, neque in ventrem decumbere possint, quia [illegible] pars inflammata: ideò perpetuò in dorsum [illegible] sequitur, & si sternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor valdè exasperatur. Stupor autem etiam dolor in crure eiusdem lateris percipitur, ob neruum, qui inde ad crus tendit, condolentiam. Dysuria quam laborant ægrotantes, ob ardorem vrinæ communicatum, & ichores permixtos, a parte inflammata excedentes. Vrina in principio tenuis est & flaua, in progressu verò rubicunda & crassior euadit, febris assidua, & acuta ægrotantem affligit, quam sæpe sequuntur, vigiliæ, deliria, aliaque grauia symptomata: nausea, & vomitus sæpè affligit, quo biliosa, pituitosa, ac varia reijciuntur.

Color intestinum aliquod inflammatione afficiatur, quæ si eam partem occupet quæ renibus vicina est, similia profert symptomata: in eo tamen distinguitur, quod in renum inflammatione, dolor ad costas nothas, dorsum, & vesicam se extendat: coli verò inflammatio magis versus ventrem & maior apparet mutatio in alui deiectionibus, quam in renum inflammatione.

In vesicæ verò inflammatione dolor pubis regionem occupat, & perinæum, in quibus etiam partibus calor, & interdum rubor apparet. Ardor vrinæ perpetuus est, sed illa etiam supprimitur, adstrictio vesicæ ductu à tumore partis. Rectum intestinum affligitur propter viciniam, vnde crebra desidendi cupiditas cum ardore procepit: aliquando etiam alui suppressio, intestino à vesica inflammata compresso. Adsunt etiam alia symptomata communia, quæ in renum inflammatione enumerata sunt, vt febris, vigiliæ, delirium, sitis, & alia huiusmodi.

Prognosis horum affectuum non nisi mala, & valdè anceps proponi potest: Internæ enim inflammationes, præcipuè in partibus ad vitam necessarijs, perpetuò mortis periculum minantur. Magis autem lethales sunt, si iis delirium, aut conuulsio, aut grauia alia symptomata succedant. Ac si sudores frigidi, ac perfrigerationes extremorum appareant, mors in propinquo est.

In renum inflammatione si hæmorrhoides superueniant bonum.

Si renum inflammatio suppuretur, & rupto abscessu per vrinæ vias pus euacuetur, salutis spem præbet. Si verò per emulgentes ad hepar, & intestina viam moliatur, periculosa est.

Leuis vesicæ inflammatio cum hypostasi in vrina, alba, & æquali, spem salutis pollicetur.

Vesicæ inflammatio soluitur aliquando, erysipelate in cute repente oborto, & vrina copiosa emissa.

Curatio inflammationis in renibus & vesica, perficitur remedijs reuellentibus, deriuantibus, refrigerantibus, ac modicè repellentibus, anodynis, resoluentibus, vel suppurantibus, si opus fuerit, aliisque; quorum materia, & vtendi modus sequentibus exponetur.

Ac primum phlebotomia maximè necessaria est, aperiendaque basilica respondens affecto reni, bis, ter, quater, & pluries modò vires consentiant, idque donec fluxio consistat, quod ex doloris remissione cognoscitur. In vesicæ verò inflammatione eligenda est pars dextra propter hepar ex quo velut sanguinis fonte præsumitur eiusmodi materiam profluere.

Dempta sanguinis multitudine, & facta reuulsione sufficienti per venas superiores; inferiores etiam aperiendæ sunt deriuationis gratia, in poplite, vel malleolo; tum etiam hæmorrhoides aperiendæ, potissimum si tumefactæ, aut prominentes appareant.

Ad reuulsionem etiam non parùm conferre poterunt cucurbitulæ superioribus & inferioribus partibus admotæ cum scarificatione; frictiones, & ligaturæ dolorificæ extremarum partiũ ad reuocandos versus exteriora humores.

Ante & post venæ sectionem, clyster emolliens & refrigerans iniciatur, ac moderatè laxans; cuiusque parua sit quantitas, ne tumorem comprimat, hac forma.

℞ Rad. althææ ℥. j. fol. maluæ, violar. lactucæ, ana M. j. prun. dulc. paria iv. hord. mundat. & flor. violar. ana P. j. Fiat decoctio ad ℥. viij. vel x. In colat. dissolue cassiæ, vel diaprum simplicis ℥. j. ol. violac. ℥ iv. vitellos ouorum num. ij. Fiat clyster.

Sanguinis feruor inhibeatur iulepis & emulsionibus in hunc modum compositis.

℞. aquar. endiuiæ, lactucæ, & portulacæ, an. ℥. iv. syrupi granat. ℥. ij. syrupi nymphææ ℥. j. Misce, fiat iulep. pro iij. dosibus, manè & serò sumendis. Vel

℞. Rad. acetosæ ℥. ij. fol. maluæ, plantag. portulacæ, & endiuiæ, ana M. j. summit. papau. albi M. ß. sem. anis. & lactucæ, ana ʒ. j. flor. borrag. violar. & nymphææ, ana P. j. Coquantur ad ℔. j ß. deinde adde succi granat. ℥. iv. Vel

℞. Amygdalar. excorticat. ℥. j. pineorum recentium ℥. ß. sem. lactucæ, acetosæ, portulacæ, & papaueris albi, ana ʒ. iij. Contundantur, vt artis est, sensim affundendo aquæ hordei, vel lactucæ, aut portulacæ ℔ j. ß. In colat. dissolue sacchari rosacei ℥. j. Fiat emulsio pro ij. dosibus; in qua omissa fuerunt semina frigida maiora, quia diuretica cum sint, aliquid versus istas partes deducere possent, præcipuè dum fluxio adhuc est in motu; nam in declinatione ex vsu esse poterunt. Vtiliter etiam addetur emulsioni syrupus de papau. ad fluxionem potentius cohibendam.

Per clysteres etiam partes inflammatæ refrigerari poterunt, paratos ex decocto iulepi prædicti cum olei rosac. aut violar. ℥ j.

In principio harum inflammationum purgatio non conuenit, quia metus est, ne exagitati humores magis præcipitentur ad partes affectas; ita vt etiam alui fluxus ingens eo tempore superueniens, cohibendus sit, propter eandem causam. At sedata aliquantulum inflammatione, & inclinante morbo, purgatio cōuenire poterit ex benignioribus composita, vt māna, cassia, rhab. tamarindis, diaprun. simpl. catholicone & syrupo rosaceo, cum decocto lactucę, portulacæ, aliorumque refrigerantium in iulepis descriptorum. Vel ex prædictorum nonnullis bolus componi poterit.

Exterius verò, ab ipso morbi initio, adhibenda erunt medicamenta refrigerantia, & modicè repepellentia, vt epithemata liquida, ex aquis vel succis plantaginis, acetosæ, endiuiæ, solani, rosarum, cum pauco aceto, santalo rubro & camphora. Linimenta ex oleo rosaceo omphacino, violac. cerato santal. vnguento albo refrigerante, vel populeone, solis, aut mixtis, addito pauco aceto; quæ applicari debent partibus prædictis singulis horis subfrigidè.

Vel poterit fieri linimentum ex ouo integro fortiter agitato, affundendo parum olei, & aceti rosacei.

Vel poterit parari optimum ex oleo rosaceo omphacino, cum aceto & succo polygoni, aut portulacæ, cui etiam adde, si lubet, recentem oui vitellum. His imbuti panni admoueantur subfrigidè.

Si dolor acerbissimus vrgeat, non erit alienum in huiusmodi epithematis & linimentis parum opii & croci dissoluere.

Poterit etiam fieri cataplasma ex farina hordei, cum succo intybi, portulacæ, & solani, adiecto oleo rosaceo, & vnguento populeone. Sed illud frequenter immutandum est, priusquam incalescat.

Hic autem tria diligenter obseruanda. Primo non esse diu immorandum in illis refrigerantibus, ne impediatur materiæ coniunctæ diaphoresis, vel ne tumores isti scirrhescant. Secundò in vesicæ inflammatione minus astringentia, & refrigerantia esse admouenda, ne accidat ischuria, quod symptoma per se est valdè frequens in hoc malo, ac valde periculosum. Tertio cataplasmata in vesicæ inflammatione minus conuenire, quam vnguenta, & linimenta, quia partem pondere suo grauant, ita vt difficilius multò dilatari valeat.

Postquam igitur per breuissimum spatium refrigerantibus hisce remediis vsus fueris; iis dimissis, post iteratam, scilicet phlebotomiam, & fluxione magna ex parte cohibita, ad mollientia, leniter resoluentia, & chalastica dicta veniendum. Talia erunt fomenta ex decocto rad. althææ, fol. maluæ, violar. parietar. sem. lini, fœnugr. maluæ, bombacis, cum flor. chamæm. meliloti, anthos & rosar. ad robur partis seruandum.

Deinde admouenda erunt linimenta ex oleo lilior. rosac. cum pauco chamæmelino.

Inter chalastica autem, & ānodyna simul, non est præstantius vllum cataplasmate de mica panis, quod in hunc modum componitur.

℞. Medullæ panis albiss. ℔. i. Coquatur in lacte caprillo ad pultis consistentiam. Deinde adde vitellos ouorum nu. iii. olei rosac. Vnc. iv. croci ℈. sem. Fiat cataplasma, sæpe immutandum. Poterit tantillum opij, & camphoræ, si dolor fuerit acerbior.

In vesicæ inflammatione, si metus sit gangrænæ, conueniet cataplasma corrobotans ex farinis fabarum, orobi, lupinorum in vino decoctis.

Vbi iam maxima pars inflammationis sedata videbitur, tum purè resoluentibus decoctis, & linimentis vtendum, vt reliquiæ absumantur, quod est maximè optandum.

In toto morbi decursu symptomatibus grauioribus, vt febri, dolori, vigiliis, suppressæ vrinæ, & aluo; ventriculo, aliisque partibus compatientibus acuratè prospiciendum.

Et quidem quod ad febrem, dolorem & vigilias attinet, certum est vacuantia, & alterantia proposita plurimum facere ad illorum mitigationem. Illis tamen addi possunt epithemata, linimenta & oxyrrhodina, quę hepatis, cordis, & cerebri region admoueri solent; nec nō summa vrgente necessitate, narcotica tū assumpta, tum per clysterem iniecta.

Peculiariter verò ad vesicæ dolores leniendos parari possunt glandes anodynæ; vel noduli ex vitellis ouorum cum pauco opio, & succo hyoscyami, vel similibus confecti, in anum immittendi.

Ischuriæ verò, aut dysuriæ vesicæ inflammationi frequenter accidere solitæ, remedia ex propriis capitibus erunt desumenda.

Si renum inflammatio propositis remediis discuti non potuerit, sed ad suppurationem tendat, quod dignoscetur ex febris, doloris, aliorumque symptomatum augmento, tum etiam horrore & vomitu, pondere circa partem maiore, tum præcipuè apparente, cum æger in partem sanam inclinat; motus naturæ adiuuandus est admotis cataplasmatis ex radicibus, & herbis emollientibus, sem. lini, flor. chamæm. Quibus coctis, tusis & cribratis adduntur farinæ, butyrum, axungiæ, & olea iisdem viribus prædita. Quibus nisi abscessus ruptus cum vrinis sese expurget, pus in abdominis capacitatem irrumpit, vnde mors repentina, vel febris hectica succedit. Aliquando tumor foras prodit; tumque vel cauterio potentiali, vel scalpello aperiendus est.

Contingit etiam aliquando tumores illos indurari, & scirrhosam naturam adipisci cessante febre, dolore tamen perseuerante, cum ponderis sensu maiore & circumiectarum partium quodam stupore. Quod malum plerumque insanabile est, in cachexiam & hydropem hominem coniiciens. Tentanda tamen illius curatio est, mollientibus, incidentibus, & digerentibus remedijs, qualia in scirrhi hepatis curatione fuerunt proposita.

CAPVT IV.

De Mictu sanguineo.

SAnguis à multis partibus ad vrinæ vias transferri potest, & vrinæ permisceri, eamque sanguinolentam reddere; sed cum id rarò contingat, & nos hic tantum renum, & vesicæ affectus elucubremus, de illa tantum vrina cruenta agere instituimus, quæ a renum, aut vesicæ vitio contingit. Effluit autem sanguis ab illis partibus, quemadmodum ab omnibus aliis (vt in hæmorrhagia narium, hæmoptysi, vomitu sanguinis, & fluxu hæmorrhoidali diximus) per anastomosim, rixim, aut diabrosim, rarissime vero per diapedesim venarum, quæ ad illas partes deferuntur.

Causæ frequentiores sunt, sanguinis copia vel acrimonia, vel calculus renibus impactus: à copia sanguinis præsertim ruptio venarum potest contingere; ab acrimonia erosio, vel apertio, seu anastomosis; à calculo etiam erosio, seu attritio venularum, & ipsius renum parenchymatis, quando calculus ei impactus per equitationem, ambulationem celerem, aut alium quempiam motum celerem commouetur, & in eo motu partes illas asperitate sua dilacerat.

Aliæ autem causæ præter repletionem, aut sanguinis copiam, ruptionem vasorum efficere possunt, vt casus, ictus, ponderis grauioris eleuatio, vel gestatio, motus corporis vehemens, & similia.

Qui à plethora inducitur fluxus sanguinis per vrinas, non semper morbosus est, aut symptomaticus; sed interdum contingit bonis ægri rebus, natura onus superfluum per illas vias deponente, sicut refert Aretæus, nonnullos per quosdam circuitus sanguinem mingere, eoque circuitu cessante, capitis dolores, oculorum caligines, & vertigines excitari.

Vesica etiam sanguinem effundere potest, si à calculo asperiori vulneretur, aut humore acri erodatur; sed pauca est illius quantitas, quia vesica membranosa est, & exanguis. Si autem sphincter musculus afficiatur, aut virgæ canaliculus, inde copiosior sanguis emanare potest, vt in effrenata venere interdum contingit, in primis si prostatum inflammatio ex gonorrhœa adfuerit.

Diagnosis huius affectus respicit illius speciem, partem affectam, & causam illam committentem. Affectus species sensibus obuia est. Facile enim est sanguinē vrinæ permixtū agnoscere; est enim loturæ carniū similis, & interdū exigui quidā thrombi in eius fundo resident. Aliàs verò vrina lixiuio similis est, quando diutius moratur in vesica, siquidem

in illa mora sanguis denigratur. Partem affectam situs doloris ostendit. Si enim regione lumborũ percipiatur, renem affectum significet; si verò in regione hypogastrij, vesicam. Deinde sanguis a renibus profluens, vrinæ exquisitè miscetur: ex vesica verè purus frequenter, & impermixtus effunditur. Hanc diagnosim expressit Hipp. duobus Aphorismis, nempe *Aph. 78. sect. 4. Quicumque sponte, & repente sanguinem mingunt, ijs à renibus venula rupta significatur;* & *Aphor. 80. eiusdem sectionis: Si sanguinem mingant, aut grumos, vel stillicidium vrinæ habeant, & dolor in imum incidat ventrem, & pectinem, & perinæum, ad vesicam labor est.*

Si à calculo mictus sanguis procedat, illius signa apparebunt, capite proprio relata. In horum defectu coniiciendum est, sanguinis copiam vel acrimoniam hunc affectum producere. Copia sanguinis ex signis plethoræ apparebit, acrimonia vero ex signis biliosis aut melancholici humoris in corpore dominantis; tum etiam pituita salsa, quæ per vrinas excernitur, grauem dysuriam, & mictum sanguinis efficere consueuit, quod in renibus frequenter contingit, huic pituitæ salsæ generandæ valde obnoxijs. Et hac ratione præsertim discernitur mictio sanguinolenta, quæ fit ab acribus humoribus, ab ea quæ fit à calculo, quod in hac nephritici dolores, aut etiam lapillorum excretiones præcesserunt; in illa vero æger nunquam antea calculo laborauit, & vrinæ claræ, ac limpidæ, nullis hetereogeneis contentis infectæ apparent. Et non solum ab exercitijs immodicis, (quod vtrique causæ commune est, sed etiam à solis animi pathematis affectus excitatur, quando ab humoribus acribus procedit, qui huiusmodi pathematis maximè commouentur, ita vt huic affectui obnoxij post iram, aut mœrorem, aut animi contentionem grauem, in mictum sanguinis plerumque soleant incidere.

Quod ad prognosim spectat. Copiosa vel frequens sanguinis per vrinas euacuatio valdè periculosa est: potest enim in tabem & hydropem ægrotantem deducere. Si verò diuturna sit, vulcus excitare potest in ea parte a qua sanguis emanat. Si affatim sanguis vna vice emingatur, metuendum est ne periculosam excitet ischuriam in vesica concrescens, vel alia grauia symptomata pariat, in eadem concrescens, & prauam induens qualitatem.

Curatio huius affectus pro varietate causarum varianda est.

Ac primum si à sanguinis copia, vel acrimonia producatur, curandus est primum phlebotomia, è directo renis affecti celebrata, parca manu & frequenter, vt maior fiat reuulsio. Cui etiam conferre poterunt cucurbitulæ, frictiones, & ligaturæ in partibus superioribus. Immo si sanguis copiosè fluat, cucurbitulæ hypochondrijs erunt admouendæ.

Ad deriuationem verò sectio malleoli, & apertio hæmorrhoidum conuenire poterit.

Quando humores serosi, aut biliosi sanguinis excretionem promouent, illi expurgandi erunt purgationibus in hemoptoe propositis, per interualla repetitis. Quibus etiã sequentia pro Medici arbitrio, subrogari poterunt.

℞. Rhab. parum torrefacti puluerat. Dr. i. coralli præp. ℈. sem. seri caprilli, aut aquæ plantag. Vnc. iii. Fiat potio.

℞. Cassiæ recenter extractæ Vnc. sem. pulpæ tamarind. Dr. vi. boli armeni orient. ℈. sem. Cum sacchato fiat bolus.

Post debitas reuulsiones & euacuationes, vel etiam dum illæ celebrantur, si res vrgeat, ad ea veniendum est, quæ cohibere sanguinem, ac venas constringere, & glutinare possunt. Quę tamen statim apparente sanguinis fluxu vsurpanda non sunt, ne citius quam par sit cohibitus, incrassatus alicubi grumescat. In hunc vsum maximè commendantur succus plantaginis recenter extractus, ad Vnc. iv. vel v. exhibus, mane & serò sumptus, qui etiam ad quamcumque hæmorrhagiam vtilissimus est. Si tamen nimia ventriculi refrigeratio timeatur, cum sacchato nonnihil decoquendus est.

Lac ouillum maximè laudatur à Foresto *lib. 24 obseru. 13. Sæpe inquit, sanguinis mictum solo lacte ouillo, nempe sumendo Vnc. iv. lactis, & Drach. j. boli armeni veri curaui.* Hoc idē expertum a Gatinaria, Qui tamen præcipit, ne post eius assumptionem aliquis dormiat, neque se exerceat. Laudant etiam Hollerius, & Duretus ex Hippoc & Auicenna.

Decoctiones etiam ex centinodia, equiseto, portulaca, & summitatibus rubi ad hanc rem sunt efficaces, addita tertia parte succi granatorum acidorum, vel cydoniorum.

Vel ad feruorem sanguinis temperandum, vtatur apozemate in plures doses manè & sero, in hunc modũ cōposito.

℞. Folior. lactucæ, portulacæ, plantag. & consolidæ maior. ana M. i. sem. frigid maior. & minor. ana ʒ. i. iuiub. pat. iii. liquirit. Vnc. sem. flor. nymphææ, violar. & rosar. ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. sem. In colat. dissolue gummi tragacanthæ Drach. i. sem. syrupi violac. & de rosis siccis, an. Vnc. i. sem. salis prunellę Vnc. sem. trochiscor. alkekengi sine opio Drach. sem. Fiat iulep. pro quatuor dosibus.

Ad magis incrassandum, & sanguinem potentius cohibēdũ, poterit addi prædicto ayozemati syrup. de pap. vnc. i.

Puluers etiam sanguinis fluxum cohibentes, vt coralli rubri, lapid. hæmat. boli armen. terræ figillatæ, exhiberi possunt cum aqua rosar. & plantag. aut decoctis prædictis.

Si morbus sit diuturnior, opiata in hunc modum parari poterit.

℞. Conseruæ rosar & rad. symphyti maior. an. Vnc. ii terræ figillatæ, boli armen. sanguinis draconis, corall. rubr. lapid. hæmat. & trochisc. de carabe, ana Drach i. hypocistidos; granor. kermes & sem. plantag. ana ℈. i. Cum syrupo de papauere & myrtino, ana part. æqual. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ manè & serò, superbibendo parum aquæ plantaginis.

Affectu etiam perseuerante, conuenientissimum erit ægro per interualla exhibere decoctum myrobalanorum, in sero lactis, aut alio liquore paratum.

Hollerius affirmat, & cum eo Duretus, ad mictum sanguinis curandum trochiscos Gordoni esse instar omnium.

Christophorus à Vega trochiscos de carabe commendat, cum aqua plantaginis exhiortos; iisque semel tantum hora somni exhibitis se hunc affectum curasse affirmat.

Pro potu ordinario conueniet infusum lentisci cum vino mixtum, quod etiam manè instar iuleporum exhiberi poterit. Huius compositio talis erit.

℞. Lentisci sicci minutim concisi Vnc i. aquæ fontis ℔. iv. Infundantur per horas xii. in B. M. valdè tepido, vase bene clauso. Colatura seruetur ad vsum dictum.

Quia vero sanguinis grumi nonnunquam in vesica retineri solent, & sæuissima symptomata inducere; pro illorum dissolutione conueniet posca tepida, bibita per interualla, ex aqua maluæ & aceto non valde acri. Acetum vero sit in minima quantitate, vt vix gustu sentiatur.

Exterius vero topica admouentur regioni lumborum, refrigerationi & constrictioni renum idonea.

℞. Rad. bistortæ & symphyti maior. an. Vnc. i. folior. plantaginis, portulacæ, equiseti, polygoni, bursæ pastoris, ana M. i. malicoru. Vnc. ß. granor. sumach. myrtill. hypocistid. an. Dr. ii. calycum glandium. santali rubri & citrini, an. Dr. i. rosar. rubrarum P. iii. Coquantur in aqua ferrata, & pauco aceto. Colatura foueantur renes tepidiuscule.

Et eodem decoctio poterit fieri insessus, aucta dosi simplicium.

℞. Vnguenti comitissæ & refrigerant. Gal. an. Vn. i sem. Abluantur oxycrato diligenter, & inungantur lumbi frequenter. Vel ad magis constringendum.

℞. Succi plantaginis, sanguinariæ, an. Vnc. ii. aceti Vnc. sem. olei omphacini Vnc. i. Bulliant ad succorum consumptionem. Deinde adde sanguinis draconis, mastiches, cort. granat. ana Dr. ii. camphoræ Dr. sem. vnguenti comitissæ Vnc. iv ceræ q. s. Fiat linimentum, addendo aceti parum vnctionis tempore.

Lamina etiam plumbea multis foraminibus perforata, & supra renes gestata, huic vsui eit valde idonea.

In eo sanguinis mictu, qui fit ex humorum acrimonia, iecoris ratio ineunda est, epithematis vnguentis, illius regioni applicitis.

Quando à calculo & arenulis fit sanguinis mictus, præmissis euacuantibus, reuellentibus, & acrimoniã demulcētibus propositis; ad ea deueniendum est, quę leniter abstergēdo renes ab infarctu liberare possũt. Eiusmodi sũt sequētia.

℞. Mallæ

℞. Massæ pilular. de terebinth. rhab. vnc. j. Capiat Drach. sem. manè cum syrupi de althæa cochlear. ij. alternis diebus.

Diebus verò vacuis ab vsu pilular. sumat æger alternatim puluerem & morsulos sequentes.

℞. Glycyrrh. rasæ Drach. ij. sem. 4. frigid. maior. mundat. ana Drach. j. sem. portulacæ, lactucæ, ana ℈. sem. trochiscorum de carabe, ac cornu cerui vsti præparat. ana ℈. j. sacchari ad pondus omnium. Fiat puluis tenuis, de quo capiat ℈. j. cum aqua maluæ, in qua semen cydoniorum aliquandiu infusum erit.

℞. Amygdalar. excorticat. & pineor. mundat. an. ℈. sem altheæ, alkekengi, ana ℈. j sem. lactucæ, papaueris albi, ana ℈. sem. amyli, tragacanth. an ℈. sem. glycyrrhiz. Drach. ii. sacchari vnc. vj. Cum aqua parietariæ, fiat confectio in morsulos. Capiat manè & vesperi vnc. sem.

Efficaciora diuretica non conueniunt, vtpote quæ sanguinis fluxum promouere valent.

Ac denique aquæ vitriolatæ ad sanguinem cohibendum, renes refrigerandos, & calculos expellendos sunt efficacissimæ.

CAPVT V.

De vlcere renum, & vesicæ.

VLcus in renibus & vesica, a tribus excitatur causis, abscessu dirupto post inflammationem suppuratam; humorum acrimonia, qualis est ea quæ mictum cruentum efficit, quæ intensior facta, aut durans diutius, eas partes exulcerat, aut á calculo aspero dictas partes erodente. Postrema hæc causa frequentior est, ac ferè ordinaria; reliquæ vero infrequentissimæ.

Inter signa diagnostica, primum ac præcipuum est puris excretio, cum vrina, quæ diutius perseuerans, vlcus in partibus vrinarijs latens certissimè ostendit. Vtrùm verò renes, an vesica vlcere afficiantur, cognoscitur ex situ doloris, prout vel in regione lumborum, vel in pube aut perinæo infestat. Præterea pus a renibus procedens melius coctum est, album scilicet, læue, & minimè fœtidum, quia parenchyma renum carnosum melius concoquit; tum pus copiosius est, ac vrinæ magis permixtum, quæ lacti similis profunditur, donec longe post mictionem pus ab ea separetur, & in fundo resideat. E vesica verò emanans purulenta materia, pauca est, neque multum vrinę permixta, neque adeò concocta, sed cruda, variegata, & graueolens: pars enim exanguis & debili calore prædita, materiam sufficienter elaborare nequit. Ex collo autem vesicæ, aut meatu vrinario, sincerum pus absque vrinas sæpe excernitur. His adde quod in vlcere vesicæ, aut illius ceruicis, perpetua adest dysuria, & continuus doloris sensus partem istam infestans, quod in vlcere renum minimè fieri solet, sed dilucida sunt dysuriæ & doloris interualla.

Profundiori vlcere existente, sanguis interdum copiosus effunditur, qui difficilè cohibetur, sæpiusque ramenta partium cum pure, vel sanguine excernuntur, nempe carunculæ ex renibus minutulæ vtplurimùm, aliquando crassiores, quę per vreteres difficilem transitum habentes, dolorem nephriticum pariunt: è vesica verò squamulæ seu pelliculæ membranosæ, ac veluti furfuraceæ crustulæ dimanant.

Ac deniq; in vlcere vesicæ diuturno & calloso mucosa illa pituita producitur, quæ in calculo vesicæ descripta est.

Quod ad prognosim attinet: cum omnia vlcera interna periculosa sint; ita etiam formidolosa & curatu difficillima censenda sunt; quandoquidem perpetuus fit ad eas partes humorum affluxus. Licet enim serum suapte natura detergendi vi præditum sit, hoc tamen locum habere potest in statu naturali, quando serum alienis qualitatibus infectum non est, si verò praui humores, acres & salsi cum eo permisceantur, exulcerationem efficere eamque fouere possunt.

Recentia renum & vesicæ vlcera curationem recipiunt; inueterata vero incurabilia sunt.

In senibus non curantur renum & vesicæ vlcera, in iuuenibus aliquando, sed non nisi magno laborè.

Vlcera quæ á calculo fiunt & fouentur, non nisi prius extracto calculo curari possut.

Dolor, aliaque symptomata quæ vlcera prædicta comitantur, vigilias pariunt, corpus consumunt, homoque tandem in cachexiam vel atrophiam deducitur.

Curatio vlcerum renum & vesicæ, quemadmodum & omnium aliorum vlcerum, detersione & exficcatione seu consolidatione perficitur. In hunc finem sequentia vtiliter vsurpari poterunt.

Ac primùm, si plethora adfuerit, vel in parte affecta inflammatio quędam, phlebotomia celebranda est primùm in brachio, postea verò in poplite.

Postmodum purgatio instituenda est, eaque frequenter repetenda, vt vitiosi humores in toto corpore redundantes, & ad partem affectam confluentes, educantur. Quæ tamen fieri debet medicamentis blandioribus, & tantum lenientibus, vt cassia, manna, syrupo rosar. rhab. & agarico, in formam boli, aut aliam solidiorem redactis; quia in forma liquida ad vias vrinæ facilius deferuntur, eiusque acrimoniam augent. Sic opiata sequens vsurpari poterit.

℞ Polypod. querc. & glycyrrhiz. ras. an. vnc. ß. sem. quatuor frig. maior an. ℈ j. flor. viol. & borrag. an. P. sem. iuiubar. p. vj. prunor. damasc p. iij passular minor. vnc. sem. sennę mundat. vnc. ii. ß. Infundantur in aqua hordei per noctem. Mane bulliant & colentur. Postea dissolue mannæ, in quanto sufficit decocti solutæ, & colatæ vnc. j. sem. cassiæ recenter extractæ vnc. iij. Coquantur ad opiatæ consistentiam, addendo in fine rhab. puluer. vnc. sem. Dosis erit vnc j. semel in septimana, duabus horis ante pastum. vel

℞. Cassię vnc ii. mannę vnc i. sem. pulpę sebest. & tamarind. ana vnc. i. mucil. sem psyllii Drach. vi. quatuor sem. frig. maior. ana ℈. i. succi liquir. ℈. ii. Cum syrup. rosat. solut. Fiat opiata.

Vtiliores erunt opiatæ prędictæ, si addatur mercurius dulcis, aut alius optime pręparatus, Siquidem mercurius eximiam vim habet omnia vlcera interna & externa mundificandi ac consolidandi.

Inter purgantia recensetur terebinthina, & in hoc affectu valde commendatur, quia simul aluum laxat, & vlcus abstergit. Eaque cum puluere liquiritię exhibenda est ad vnc. sem. cum aqua plantaginis lota. Pręcipue vero conuenit, quando vrinę valde crassa, & mucosa est.

Vomitum in hoc affectu valde commendat Auicenna, *cap. de vlceribus renum. Melius,* inquit, *quo renum vlcera curantur, est vomitus, propterea quod mundificat, & euacuat, & trahit ad contrarium partis renum.* Aetius verò *c. de suppuratis renibus: Si quis,* inquit, *omni mense audacter vomat, fortè & renum vlcus, & quicquid inde mali accidere posset, dissoluet.* Hos sequuntur neoterici complures, quorum nonnulli aquę & olei tepentis ante pastum exhibitione vomitum excitant Quo solo remedio sępe repetito, referunt hunc affectum curatum fuisse. At Rondeletius vult á cibo id fieri, cum á cibo melius vomant; & aquam tepidam exhibet, cũ pauco oleo, simul inungendo os ventriculi oleo lilior. ad eiusdem relaxationem. Aduertendum tamen vomitum protitandum esse in ijs tantum qui facile vomunt; nam vehemens vomitus vlcus irritat.

Post debitas euacuationes & reuulsiones, ad detergentium vsum progrediendum est. Quorum pręcipua sunt serum lactis, matutinis horis in magna copia exhibitum, hydromel tenue, quod etiam mane sumi poterit ad vnc. vj. vel viii. & in potu ordinario vsurpari. Decoctum hordei & liquiritiæ cum saccharo, eodem modo etiam vsurpatum Cui pro potu hydrosaccharum simplex substitui poterit. In hydromelite autem, si caliditas illius metuatur, semina frigida maiora; vel ad magis leniendum, radix liquirit. & summit. maluę, incoqui poterunt. Lac etiam asininum non solum detergit serosa sua parte, sed & caseosa consolidat. Non tamen exhibendum pręsente febre. Vel ad detergendum simul & leniendum decoctum sequens componi poterit.

℞. Rad althæę vnc. sem. fol. plantag. agrimon. capill. ven. & summitatum maluæ, ana M. i. sem. maluę, & melonum, cum corticibus contusor. an. vnc. sem. granor. alkekengi ℈. vi. liquirit. ras Vnc. i. hord. integri P. i. Coquantur ad ℔. ii. In colat dissolue mellis rosaç. vnc. iij. sacchari candi Vnc. ii. Fiat iulep. de quo capiat vnc. viii. mane per decem dies. Quę ad renum, vesicę & vteri affectus exhibentur, magna dosi sunt

prę-

Præscribenda, ne eorum vis in media via dissipetur.

Loco istorum omnium, vtiliter vsurpari possunt aquæ minerales aluminosæ, & ferratæ, quales sunt aquæ nostræ Meynenses. Quarum diuturno vsu corrigi potest intemperies calidior, vlcus mundificari, & ad cicatricem perduci.

Nonnulli commendant, ad ichores vlcus fouentes ab sumendos, internaque vlcera expurganda & consolidanda (in ægris potissimùm temperamenti pituitosi; vel siue venerea aliquando infecti fuerint, & febris ac sanguinis fluxus non adfuerint) decoctum sudorificum ex rad. chinæ, salsæparillæ, aut ligno sassafras, vel etiam guaiaco, per triginta, aut etiam plures dies exhibitum; cum decocto secundario ad potum ordinarium, victuque tenui & exsiccante. Intereà tamen, ne viscera nimis inflammentur vsu istius decocti, iusculis refrigerantibus circa vesperam exhibitis, & inunctionibus renum ex vnguentis refrigerantibus temperari possunt.

Tutius & vtiliùs in quolibet casu decoctum sequens vsurpari poterit.

℞. Rad. salsæpar. vnc. iii. ras. ligni lentisc. vnc. ij. ligni sassafras vnc. j. rasuræ eboris, & cornu ceruι, an ʒ. vj. iuiubar. & sebest. an. Vnc. sem. ligni nephrit. Vnc. iv. hord. mund. ʒ. ij. Infund. per hor. xij. in aquæ fontis ℔ v. Coquantur ad ℔ iii. pro vj. dosibus bis in die sumendis; aromatizentur ℈. ij. cinnamomi.

Post vsum detergentium, vbi vlcus satis mundificatum fuerit, (quod cognoscitur quando pus cum vrina minore quantitate excernitur, idque album, & æquale, ac minimè fœtidum) ea quæ exsiccant, astringunt, glutinant & consolidant, exhibenda sunt; quales sunt trochisci sequentes.

℞. Boli armen. terræ sigill. & coralli rubr. an. ʒ. iij. gummi arabic. & tragacanth. an. vnc. sem. Cum aqua agrimon. fiant trochisci pond. ʒ. ij. Capiat vnum manè & serò cum lacte ouillo vstulato, vel decocto symphyti maioris.

At reliquis præferuntur, imò instar omnium habentur ad vlcera renum & vesicæ detergenda & conglutinanda, trochisci Gordonij, qui simul dolorem leniunt, & ardorem vrinæ contemperant. Eorum dosis est ad ʒ ij. vel iij. cum hydromelite, vel decocto hordei, quando magis est detergendum; vel cum lacte caprillo, aut potius ouillo, cum magis glutinandum est.

In eundem vsum opiata sequens potest vsurpari.

℞. Conseruæ ros. antiquæ Vnc. iij. sem. portulacæ, plantag. myrtill. boli armen. terræ sigill. sang. draconis. an. ʒ. j. rasuræ eboris, & trochisc. alkekengi, ana ʒ. sem. Cum syrup. de ros. siccis, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ bis in die.

Iulepi verò consolidantes in hunc modum componi possunt.

℞. Rad. symphyti maior. vnc. ij. fol. plantag. & pilosellæ, an. M. j. summit. maluæ & capill. ven. an. M. sem. liquirit. ras. vnc. sem. amyli, gummi arabici, tragacanthæ, boli armen. an. ʒ. i. sem. lactucæ & portul. an. ℈. i sem. ros. rubr. P. j. Fiat decoctio in aqua pluuiali ad ℔. j. sem. In colat. dissolue sacchari Vnc. iv. penidiati Vnc. ij. Fiat iulep. de quo capiat Vnc. viij. manè per x. aut xii. dies.

Pilulæ etiam sequentes non parùm conferre poterunt.

℞. Terebinth. aqua plantag. lotæ ℈. j. succi liquirit. & gummi tragacanth. an. ℈. ii. boli armē. & trochisc. alkek. an. Scrup. sem. Cum succo equiseti, hanc pilulæ, capiat ℈. sem. mane & serò.

Maioris sunt efficaciæ in sequentem modum compositæ.

℞. Rad. althææ, & symphyti mai. siccar. ana ℈. ii. gummi arabici, cerasi, & prunor. ana ℈. ii. olibani, myrrhæ, ana ℈. iv. sem. papau. alb. & alkek. an. ʒ. i. ß camphoræ ℈. ij. Terantur omnia subtilissimè, & addita tertia parte ponderis omnium cerussæ, antim. seu diaphoretici vulgaris fixissimi, cum q. s. terebinth. Venetæ, fiat massa pilular. de qua capiat ℈. i. manè, & serò longè à pastu, superbibendo parùm aquæ potus ordinarij.

Si dolorifica sit operatio terebinthinę, eius loco succus liquiritiæ sumatur, in aqua parietariæ dissolutus ad formandam massam.

At præ cæteris lac vaccinum recenter mulctum, ad cyathi vnius quantitatem, cum boli armeni veri ʒ. ß haustum, singulis diebus matutinis, maximè conferre testatur Forestus ad vlceris consolidationem. Dicitque hoc vnum esse ex arcanis præceptoris sui Helidæi, quod & vlcus expurgat & simul consolidat.

Quercetanus in Pharmacopœa, commendat aquam ad gonorrhœam. Quæ cum vlcera ex gonorrhœa contracta consolidet, idem in renibus præstare potest.

Hartmannus verò laudat opiatam, confectam ex conseruæ ros. partibus duabus, & pulueris sem. hyperici parte vna, in fine curæ per aliquot dies vesperi exhibitam. Idem curationem vlcerum fœliciter absolui posse asserit vsu mercurij dulcis ad gr. ii. vel iii. in aqua plantag. quotidiè semel atque iterum exhibiti.

Maioris est efficaciæ mercurius diaphoreticus exacta, ac frequenti calcinatione paratus, vt fixus tandem euadat & igni satis valido resistat, qui in omnibus vlceribus internis persanandis, iusta dosi, ac diu vsurpatus mirabiliter conducit.

In vlceribus admodùm inueteratis decoctum aristolochiæ rotundæ in vino albo paratum, & saccharo addito, multum confert.

Præterea animaduersione dignum est, quod scribit Garcias ab Horto, in vrbe Goa aloen probe tusam & cum lacte mixtam ijs propinari, qui vlcere renum, aut vesicæ laborant vel qui purulentas excernunt vrinas, & ęgros illicò curari.

Exterius vero, ad consolidationem vlceris adiuuandam, sequens vnguentum admoueri poterit.

℞. Succi plantag. & solani, an ℥. iv. ol. rosac. omphacini ℥. iiii. aceti ℥. i. lithargyri tenuiss. puluerati ℥. i. ß. cerussæ lotæ ℥. ß. tuthiæ subtilissimè pulueratæ ʒ. ii. sang. drac. ʒ. i. Reducantur omnia ad formam nutriti.

Sequens etiam admoueri poterit absente inflammatione.

℞ Olei rosac. mastich. & lentisc. an. ℥. ii. myrrhæ, aloes, sarcocollæ, sang. draconis, an. ʒ. i. amyli, tragacanth. an. ℈. iv. styrac. calamit. ʒ. i. ceræ albę q. s. Fiat vnguentum.

In vlcere vesicæ peculiariter conueniunt iniectiones bis in die vsurpatę, primùm detergentes ex hydromelite, sero lactis, aut decocto hordei, cum pauco melle rosaceo; posteà verò adstringentes & consolidantes ex aqua ferrata, in qua rad. symphyti, myrrha, alumen, sarcocolla, & tragacanthum bullierint. Maximè verò conferent trochisci Gordonij in lacte dissoluti.

Fabricius Hildanus vlcus insigne vesicæ iniectione sequenti, cum nonnullis aliis remediis, curauit *obs. 69. cent. 3.*

℞. Rad. consolid. maior. ℥. i. hordei integri M. i. fol. agrimonii, veronicæ, scordii, alchymillæ, saniculæ, ana M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolue mellis rosac. ʒ. ii. Misce, fiat iniectio.

Aduertendum, iniectiones istas non tantum per syringam immittendas esse, vt vulgò fit, quia in vesicę cauitatem non penetrant, obstante musculo sphinctere exquisite clauso: sed immisso in vesicam cathcteri syringa aptanda est, sicque iniectio ad locum affectum facile deferetur.

Quia vero in huiusmodi vlceribus dolores plerumque infesti esse solent, eorum mitigatio in toto curationis decursu, quoties vrgebunt, molienda est anodynis, interiùs & exterius vsurpatis. Interna erunt syrupus de papauere, laudanum opiatum, & huic vsui peculiariter destinati trochisci alkek. Tum etiam emulsione sem. frig. cum sem. papau. albi addito, si opus fuerit, ipso papaueris syrupo; ac denique confectio florum althęæ frequenter exhibita.

Exteriùs vero fomentum sequens admoueri poterit regioni renum.

℞. Rad. althęę ℥. ii. fol. maluę, parietarię, violariæ, an M. i. sem. lini, fœnugr. alkekengi, an ʒ. iii. flor. chamęm. meliloti, nymphęę, an. P. i. Fiat decoctio, quę foueatur pars cum filtris non autem cum spongiis, propter salsedinem, quam à mari habent.

Post fotum linimentum sequens admoueatur.

℞ Olei violac. & amygd. dulc. an. vnc. i. ß. ol. rosac. Vnc. i. mucilag. semin. althęæ & fœnugr. an. vnc. ii. croci ℈. i. Fiat linimentum.

Ad vesicę dolores sequens iniectio parabitur.

℞. Sem. fœnugr. & cydonior. an. ℈. i. Macerentur per horam in ℔. i. ß. decocti hordei. Posteà per linteum exprimantur.

tur. Fiatque mucilago satis liquida. Cui adde ol. amyg. dulc. vnc. ij. mellis rosat. colat. vnc. j. Misce, fiat iniectio.

At vero lac tepens recenter mulctum frequenter iniectum, præstantissimum est anodynum. In quo si trochisci Gordonij dissoluantur, omnes scopi tum doloris sedandi, tum vlceris curandi adimpleri poterunt.

CAPVT VI.

De Diabete.

Diabetes est celerrima ac copiosissima potus non transmutati per vrinas emissio quam sequitur sitis intensa ac indesinens, & totius corporis colliquatio.

Dicitur diabetes ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν, a permeando seu transeundo, ob celerem vrinę transitum, seu traductionem, sicut aqua per siphonem traijcitur, quam Mechanici, teste Columella, διαβήτην vocant. Dicitur etiam δίψακος a siti inexplebili, & hydrops ad matulam, propter vrinæ copiam, quæ assidue profunditur. Rarissimus est affectus, quem Gal. se bis tantum vidisse refert *6. de loc. affect. c. 3.*

Causa proxima & immediata huius affectus ex eodem Gal. *loc. cit.* & omnibus illius sequacibus, est calida renum intemperies, cuius opera serum a venis copiosissime trahunt, & ad vesicam transmittunt, tantam eius copiam retinere nequeuntes; venę exhaustæ ab hepate eandem trahunt materiam; hepar ab intestinis, & ventriculo, vnde sitis continua exoritur, potusque ingens cupiditas, qui simul atque assumptus est a venis, iecore & renibus denuo abripitur, & copia sua expultricem irritans, ac retentricem grauans denuo ad vesicam deturbatur.

Nonnullis hæc causa videtur insufficiens, cum calida renum intemperies frequentissimus sit affectus, diabetes verò rarissimus, ideo aliquid aliud valdè infrequens hic contingere aiunt nempe humorem acrem, aut salsum renum parenchymati imbibitum, id est, bilem aut pituitam salsam, quæ virtutem partis attractricem continuo irritat, quemadmodum in febrium biliosarum paroxysmis continua sitis vrget, quæ nullo potu sedatur, ex humore bilioso tunicis ventriculi impacto, aut vaporibus biliosis à partibus vicinis (vbi bilis restagnat, & in paroxysmo febrili commouetur) eleuatis, & ventriculi impetentibus. Quæ sententia probabilis est. Illa tamen hoc addi posse existimamus, non solos renes in hoc casu tentari, cum bilis, & alij humores adusti in hepate primum generentur; atque ita eos non posse magna copia in renes influere, quin hepar eadem intemperie, eodemque vitio afficitur. Imò vero si vlteriùs nobis in re obscura, & in naturæ silentio recondita per analogismũ ratiocinari liceat; possumus dicere venenã quandam qualitatem huic symptomati generando idoneam præcipue concurrere. Cum enim illud serpentis genus, quod dipsacos appellatur, & in Lybia præsertim reperitur, morsu suo venenum quoddam in homines insinuet, à quo sitis inextinguibilis inducitur, simile etiam venenum in corporibus nostris, ex certa ac peculiari humorum corruptela generari poterit, ad similem sitim inducendam idoneum; cum ipso Galeno autore, venena varij generis in corporibus nostris generari possint. Et magis adhuc præcisè, si venenum in corporibus nostris generari possit, maximam & horrendam potus auersionem inferens, quod in hydrophobia cõtingit, vt ægri ne visum quidem aquæ, alteriusue rei potulentæ ferre queant: quidni etiam aliud venenum contrarijs dotibus præditum generari poterit, vt summam & incompescibilem potus appetentiam excitet? Inde etiam ratio desumi potest, cur ille affectus adeo rarus sit; quia nimirum rarissima est talis veneni generatio; cum tamen bilis & pituitæ salsæ productio, & morbi ab ijs oriundi frequentissimi contingant. Ac denique sicut fames canina diabeti comparatur, quod in ea sit insatiabilis ciborum cupiditas, & occultæ cuidam qualitati à cordatioribus ascribitur, sic etiam immane illud potus desiderium, qualitati cuidam peculiari & occultæ ascribi potest.

Signa huius affectus diagnostica, ex ijs quæ dicta sunt satis elucescunt; quando scilicet immodicum adest vrinę profluuium, cum siti immensa, quę assumpto potu nihil sedatur quia statim atque assumptus est, subitò reijcitur; & totum corpus celeriter contabescit: cum materia enim potulenta humiditates corporis alibiles simul excernuntur, facta totius corporis colliquatione. Licèt autem non rarò vrinæ profluuia copiosa contingant in febribus acutis, alijsq; casibus, illa tamen ad diabetem referenda non sunt, quoniam in ijs symptomata prædicta, vt sitis inexhausta, corporis colliquatio, aliaque non reperiuntur.

Prognosis huius affectus non nisi funesta institui potest: malum enim incurabile est, nisi in principio curatio adhibeatur, & hominem ad tabem celerrimè perducit. In senibus etiam periculosior est; tum etiam si post immodicam venerem, aut febres chronicas contingat.

Illius curatio consistit in calida renum, aliorumque viscerum intemperie corrigenda, eorundem imbecillitate ac laxitate reparanda, humorum ad eos confluentium tenuitate incrassanda, & maligna qualitate oppugnanda. Quæ omnia sequentibus auxilijs præstari poterunt.

Venæ sectio in principio morbi, viribus adhuc satis validis existentibus, reuulsionis & refrigerationis causa conuenire potest, parua quantitate, & partitis vicibus celebrata. Si tamen vires iam deiectæ fuerint, aut hic affectus alteri succedat, non erit locus huic remedio.

Euacuatio excrementorum per mollientes & lenientes clysteres mollienda est, in hunc modum compositos.

℞. Fol. lactucæ, portulacæ maluæ & plantag. an. M. j. hordei mundati, & rosar. rubr. an. P. j. Fiat decoctio ad lb. j. sem. In colat. dissolue diaprun. simpl. Drach. vj. mellis rosac. & ol. omphacini, ana vnc. ij. Fiat clyster frequenter iniiciendus.

Tum etiam purgatio blanda instituenda est cum medulla cassiæ, & pulpa tamarindorum, vel decocto plantag. portul. lactuc. tamarind. & myrobal. cum syrupo rosaceo.

Vomitus etiam à nonnullis commendatur, ex decocto seminis raphani, & ebuli, cum oxymelite; qui vacuat, & reuellit à partibus vrinarijs.

Ad intemperiem autem dictarum partium corrigendam, humores incrassandos, conueniunt iulepi ex aquis, vel decoctis lactucæ, portulacæ, plantag. cum syrupo myrtino, cydon. & similibus, atque etiam de papauere in modica quantitate; addendo puluerem diatragacanthi frig. trochiscos terræ sigillatæ, & similia.

Vel ad magis astringendum in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. consolid. maior. & plantag. ana vnc. j. fol. plantag. M. j. balaustior. & myrobal. citrin. ana ℈. j. sem. plantaginis & portulacæ, an. ʒ. sem. rosar. rubr. P. j. Coquantur ad lb. j. In colatura dissolue syrupi cydonior. vnc. iij. Fiat iulep. pro iij. dosibus.

In eundem finem puluis, vel opiata confici poterit in hunc modum.

℞. Sem. plang. portulac. coriandri præp. & rosarum rubr. ana vnc. j. coralli præp. boli armen. margaritarum præp. & radicis tormentillæ, ana ℈. j. nucis moschat. ℈. sem. Misce, fiat puluis.

℞. Conseruæ ros. antiquæ vnc. iv boli armeni, coralli præpar. & cornu cerui vsti, ana ℈. j. Cum miua cydonior. fiat opiata.

Erastus valdè commendat syrupum, ex radice symphyti maioris, & prunis syluestribus confectum: quem se summa cum fęlicitate, & prunis syluestribus confectum: quem se summa cum fęlicitate in affectibus huic malo similibus vsurpasse testatur.

Narcotica etiam, vt theriaca recens, syrupus de papauere, & ladanum opiatum, prudenter vsurpata, in hoc affectu plurimum prodesse poterunt.

Perseuerante affectu lac ouillum, aut bubulum, aut asininum erit conuenientissimum: modò prius serum absumatur, iniectis frequenter silicibus candentibus. Eoque æger vti poterit manè, prout in alijs affectibus dictum est.

Sudorifica etiam ab Autoribus commendantur, quibus serosus humor ad corporis superficiem euocatur. Ea tamen suspecta merito esse debent, quandoquidem summam cum diureticis cognationem habent, viscerumque intemperiem augent. Si tamen ijs locus aliquis vnquam esse videatur, ex temperatioribus, vtpotè rad. chinæ, aut sassæparillæ, cum

so-

folijs endiuiæ, borrag. acetosæ, decoctū parari poterit; imò verò in consumptis fieri poterit ex decocto pulli, aut gallinæ iunioris, vt simul renutritioni corporis consulatur. At verò tutius esse censemus externis remedijs sudores elicere, putà vapore decocti conuenientis in ligneo instrumento (vt vulgò fieri solet) nudo corpore suscepto.

Prædictorum sudorificorum loco maximè conueniunt diaphoretica, quæ simul malignam qualitatem oppugnare possunt: qualia in febribus malignis proposita sunt: ex quibus ol. vitrioli præcipuum est, quia ad sitim extinguendam, fluxum cohibendum, & malignitatem infringendam præstantissimum est.

Pro potu vtatur æger aqua ferratâ, cum syrupis acidis & astringentibus; vel decocto prunorum syluestrium & corticis interioris quercus. Quo remedio ferè solo se hunc morbum in puero curasse testatur Erastus.

Exteriùs verò admoueatur fotus regioni lumborum, ex decocto rad. acetosæ, fol. plantag. cortic. granat. sem. sumach. & similibus, quibus aceti parùm addatur. Vel, quod vtilius erit, paretur insessus ex eodem decocto.

Eademque pars inungatur vnguento rosaceo, santalino, & comitissæ simul mixtis, vel sequenti linimento.

℞ Olei rosac. & myrtin. an. ℥. j. santali rubri, rosar. rubr. & corall. rubr. ana ℈ j. succi plantag. ℥. j. ceræ q. s. Fiat vnguentum.

Denique symptomata hunc affectum comitantia, vt sitis, vigiliæ, consumptio, aliaque, remedijs in proprijs capitibus descriptis mitigantur.

CAPVT VII.

De vrinæ incontinentia.

VRinæ incontinentia in retentricis vesicæ actionis læsione consistit; quemadmodum diabetes in vitio attractricis, & dysuria expultricis. Illa verò duobus modis solet contingere, vigilantibus nempe, & tunc causa grauior est; aut dormientibus, quod leuius esse consueuit, quandoquidem tunc temporis functiones animales minus liberè exercentur, hoc etiam duobus modis fit, nempe debilitate, & laxitate musculi sphincteris vesicæ, quod pueris omnibus lactentibus, multis decrepitis, & quibusdam adultis accidit; aut imaginationis errore; non pauci enim reperiuntur, qui vel ex nimio potu, aut exquisitiore sensu vesicæ, aut acriori vrinam lectum permingunt, concurrente quodammodo voluntatis imperio, dum per somnum imaginantur, se in parietem, aut alium locum vrinam effundere; & huic vitio ita assuescunt, vt si sine vlla vesica aut sphincteris eiusdem praua diathesi, id fiat, neque tam medicamentis liberentur, quam prauæ illius imaginationis mutatione, vt in pueris flagro; vel in adultis, si locus ille, quem per insomnia permingere putant, rebus quibusdam pretiosis aut venerandis exornetur, & illis sæpe spectandus proponatur.

Affectus autem præternaturalis, & verè morbosus, vrinę incontinentiam committens, in musculo sphinctere consistit; qui vel sympathicè afficitur, vel idiopathicè. Sympathicè quidem varijs modis, vt quoties accidit summa totius corporis imbecillitas, & caloris natiui exolutio, sicut in morti proximis: vel quando totum corpus: aut dimidia illius pars afficitur paralysi, aut illæ tantum neruorum propagines, quæ ab osse sacro exortę, ramum vesicæ communicant. Fit etiam aliquando hæc musculi resolutio, ob simplicem condolentiam & vicinitatem, vt in grauidis mulieribus, ob vteri tumorem vel dolorem, & in maioribus recti intestini affectibus.

Idiophaticè verò musculus sphincter varijs modis afficitur, per vulnera scilicet illi inflicta, vt in lithotomia contingit: aut vlcera profundiora, illius contractionem & occlusionem impedientia. Potissima tamen causa, & frequentissima est frigida & humida intemperies, quæ ad partem istam debilitandam & relaxandam aptissima est. Ad quam intemperiem producendam plurimum conferunt, natiuum temperamentum frigidum & humidum, ætas puerilis, aut senilis, sexus muliebris, & morbi totius corporis, aut quarundam partium, à frigida & humida intemperie oriundi; quibus addi possunt causæ externæ huic intemperiei producendæ idoneæ, sæpe aliàs recensitæ.

Hic tamen dubitare licet, quomodo contrarij affectus ab eadem causa producantur. Hippocr. enim *in Coacis*, a frigida intemperie vrinæ suppressionem fieri pronuntiat; *Ex refrigeratione*, inquit, *interceptio vrinæ, pessima*: incontinentia verò interceptioni contraria est. Dicendum est, quando frigida intemperies solum vesicæ sensim imminuit, vel abolet, fieri suppressionem vrinæ, quia vesica non irritatur ad expellendum: si verò facultas motiua lædatur quæ est in musculo sphinctere, ab eadem intemperie fieri incontinentiam, eo musculo relaxato.

Signa huius affectus diagnostica, alia symphaticum affectum demonstrant, quæ desumenda sunt ex affectibus incontinentiæ vrinæ producendæ idoneis, supra commemoratis, quę si adfuerint, inde affectum exoriri conijciendum est: illis autem absentibus, de idiopathico affectu cogitandum est: qui si a vulnere, vlcere, aut alio affectu conspicuo sphincteris procedat, facilè cognoscitur; at verò si nihil horum appareat, ad intemperiem partis frigidam & humidam animus conuertendus est: eaque deprehendi poterit ex causarum tam internarum, quàm externarum constitutione, & effectibus qui ab illis dependent, quales sunt, totius corporis mollities, color albicans, neruosi generis, & partium genitalium laxitas, ætas puerilis, aut senilis, caçochymia pituitosa, & similia.

Quod ad prognosim spectat: affectus iste in senibus immedicabilis est, ob exuperantem humiditatem, & caloris natiui exolutionem, quæ irreparabilis est.

In febre acuta excretio vrinæ inuoluntaria admodum periculosa est: vel enim a delirio procedit, vel a summa facultatum omnium exolutione, quæ caloris natiui extinctionem consequitur.

In pueris curatur vrinæ incontinentia, ætatis mutatione, cuius beneficio humiditas superflua sensim absumitur, & partes laxiores constringuntur. Si vero ante 25. annum non curetur, immedicabilis est.

Curatio incontinentiæ vrinæ ad frigidam & humidam intemperiem, & musculi spincteris laxitatem corrigendam dirigenda est. Quæ enim per sympathiam ab alijs primarijs affectibus procedit, ad illorum affectuum curationem referenda est. Tum etiam quę à vulneribus, vlceribus, alijsque affectibus conspicuis exoritur, ab eorum curatione dependet. Hanc itaque curationem ita proponemus, vt tum pueris, tum grandioribus sufficere valeat, modo remediorum delectus a perito Medico habeatur. Vt nempe leuiora tantum in pueris vsurpentur, & pro maiori vel minori annorum numero, eorum quantitas, & efficacia augeatur vel minuatur.

Primo igitur phlebotomię locus hic raro esse potest, cum frigida intemperies & pituitosa illuuies hunc affectum producat. Nisi fortè totius plethora in iuuenili corpore eam suadere videatur.

Purgatio autem in hoc affectu semper necessaria est, eaque componatur ex phlegmagogis medicamentis, quibus adstringentia quædam misceantur, non solum alterantia, sed etiam purhantia, vt rhab. myrobalani & similia.

Postcà vero ad exsiccandam materiam illam pituitosam partemque relaxatam constringendam, pulueres, opiatæ, vina medicata, & similia vsurpari possunt, in hunc vel similem modum composita.

℞. Nucum cupressi, & myrtill. torrefact. rasuræ doloris, coriandri præp. coralli rubri, & Karabes, ana ʒ. ij. spodij ʒ. j. rad. cyperi & galangæ, an. ʒ ß. Cum syrupo condituræ citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ mane & sero, superbibendo parum vini rubri.

Vel puluis ex prædictis, aut eorum nonnullis conflatus à ʒ ß. ad ʒ j. cum vino rubro exhibeatur bis in die, longe à pastu.

℞. Rad. consolid. maior. ℥ ß. rad cyperi, galangæ, ana ʒ. j. fol. plantag. equiseti, pentaphylli cum rad. ana M. j. nucum cupressi, calycum glandium, ana ℈. iv. sem. rutæ, agni casti, thuris, & rasuræ eboris, an. ℈. ß. rosar. rubr. P. j. vini rubri ℔. iii. Infundantur per 24. horas. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinam. ℥. ß. sacchari quanto sufficit Fiat

cla-

clarετum, de quo caput ℥.iij. vel iv. bis in die.

Multa & ſpecifica proponuntur ab authoribus, ad huius affectus curationem maximè conducentia. Galen. *in medicamentis localibus & in lib. de facile parabilibus*, laudat cerebrum & teſticulos leporis combuſtos. Item cochleam cum ſua teſta combuſtam potãdam exhibet. Recentiores ſtercus leporis præbent, cinerem murium toſtorum vngulam apri torrefactam, cinerem oſſium dactylorum, auellanas aſſas; puluerem corticum ouorũ. Sed præ cæteris laudatur puluis agrimonii, & tunicæ interioris ventriculorum gallinæ exſiccatæ; quæ ſeorſim, vel ſimul mixta exhiberi poſſunt cum vino rubro.

Teſtatur Solenander, ſe fęliciſſimum vidiſſe ſucceſſum ex medicamento, à Gilberto Hollando Medico Romano celeberrimo in vſum reuocato. Accipiebat guttur galli, vrebat, vt non conſumptum, ſed totum, exſiccatumque teri poſſet. Exhibebat puluiſculum ante cęnam cum tantillo vini rubri, & ſi æger vino vti non poſſet, cum hauſtu oxycrati dulciſſimi, idque per aliquot dies iterabat.

In grandioribus, ratione cauſæ antecedentis, ad exſiccandum totum corpus, conueniunt decocta ſudorifica per xx. dies vſurpata ex ligno guaiaco, aut ſaſſafras parata. Quibus & ſubſtitui poterunt ſtuphæ, laconica, & in primis thermæ ſulphureæ, & nitroſæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ.

Pro potu vtatur æger vino rubro auſtero nigriori, vel pauca aqua ferrata diluto. Hydropotæ vero ſola aqua ferrata, vel in qua ſemen coriandri, aut tantillum maſtiches bullierit. Vel denique, ad magis aſtringendum, aqua in qua tegulæ recentes ignitæ extinctæ fuerint. Eademque aqua omnes cibi decoqui poſſunt. Parum autem bibendum eſt, præſertim in cęna. Tum in ingreſſu lecti vrinam reddat æger, ac rurſus media nocte excitetur ad mingendum, nec non & ante auroram. Hoc non minimum facere poterit ad mingendi in lecto conſuetudinem immutandam.

Exterius verò, pubi ſcilicet & perinæo, topica admoueantur, quæ calefaciant, roborent, & exſiccent in hunc modum compoſita.

℞. Rad. enulæ camp. calami aromat. rad. acori, cyperi, ana ℨ.ß fol. menthæ ſaluiæ, origani, calamenti, abſinthii, an. M.ß. nucum cupreſſi, myrtill. gallar. & balauſtior. an. ℨ.i. roſar. rubr. P.i Coquantur in æquis partibus aquæ fabror. & vini rubri, ad ℔.ii. In colat. diſſolue ſalis, & aluminis, an. ℥.i. Foueatur regio pubis & perinæi, calidè manè & ſerò.

Vel ex eodem decocto, aucta doſi ſimplicium, fieri poterit inseſſus, per multos dies vſurpandus.

Poſt fotum, vel ſemicupium inungi poterũt eædem partes linimento parato ex oleis vulpino, rutaceo, irino, vnguentis martiato, aregon. cum puluere maſtiches, cyperi, myrtillorum.

Vel admoueri poteſt vtiliter ſtorax liquida, vel balſamum indicum, pauco vino diſſolutum; vel pro ditioribus moſchi & zibetæ grana aliquot in oleo moſchatellino diſſoluta.

Vel empiaſtrum ſequens dictis partibus applicetur.

℞. Ladani, maſtiches, ana ℨ.ii. ligni aloes, ſtyrac. calamitæ, cinam. terebinth. an. ℨ.i. myrtillor. rad. cyperi, an. ℨ.ß ſucci menthæ & equiſeti cum vino rubro extract. q.ſ. Fiat empiaſtrum.

Denique, ſi fluxio à capite in partes inferiores delabi videatur, quæ infirmitatem illam conciliet, deriuetur errhinis maſticatoriis, cauſtico occipiti, vel brachio admoto, aliiſq; remediis, in catarrhi curatione propoſitis.

CAPVT VIII.

De iſchuria & ſtranguria.

VRinę ſuppreſſio omnimoda ἰσχυρία ab authoribus nominatur imminuta verò mingendi actio στραγγουρία dici ſolet: quamuis hoc vocabulum latius multò pateat, & ſimpliciter omne vrinæ ſtillicidium comprehendat; quòd ſi abſque dolore fiat, & vrina ſtillatim effluat, etiam cum aliquo conatu, imminuta eſt iſchuria, ſi verò fiat cum dolore, ad dyſuriam potius, ſeu vrinæ ardorem referenda eſt.

Iſchuria igitur, ſeu omnimoda vrinæ ſuppreſſio, duplex ſtatuitur, vera ſcilicet, ſeu legitima, quæ fit veſica plena exiſtente, & notha ſeu ſpuria, quæ fit cum veſica vacua eſt, nihilque ad eam è renibus deſcendit.

Vera & legitima iſchuria à tribus cauſis dependet, quarum prima eſt, ſenſus abolitus in veſica propter nerui, qui ad eam deferţur, paralyſim & obſtructionem, aut ſpirituum auerſionem, quorum defectu efficitur, vt veſica ſtimulum non ſentiat, & ad expulſionem non irritetur, vt in deliriis, & ſoporoſis affectibus contingit.

Secunda cauſa eſt frigida veſicę intemperies à cauſis refrigerantibus ſeu internis, ſeu externis contracta, quatenus ſenſum veſicæ hebetat eiuſque expultricem debilitat.

Tertia cauſa eſt, anguſtia ceruicis veſicæ vrinæ excluſionem præpediens. Huius anguſtiæ tres aſſignantur cauſæ à Gal. 1. *de loc. aff. c.1.* Aut enim muſculus ceruicem veſicæ circumdans in tantum tumorem attollitur, vt meatus inde occupetur, vt ſi vel inflammatione, vel ſcirrho, vel abſceſſu, vel alio quopiam tumore affectus ſit; aut in meatu caruncula quædam adnaſcitur ex præcedente vlcere; vel callus, aut alia quædam res, ex craſſo lentoque humore paulatim longo temporis tractu generatur. Obſtruitur etiam meatus à calculo, crudo craſſoque humore, grumo ſanguinis, vel pure.

Præterea exitum vrinæ intercludit compreſſio ceruicis veſicæ à tumore partium vicinarum incumbentium, nimirum vteri ex fœtu grandiore turgidi, inteſtini recti fecibus duris impleti, vel grandioribus hæmorrhoidibus tumefacti.

Fit etiam interdum hæc ſuppreſſio à nimia vrinæ copia diutius retenta, quæ totum veſicæ corpus ita diſtendit, vt ad expellendum ſe contrahere nequeat, ex qua tenſione meatus etiam contrahitur & obturatur. Repletur autem veſica ab vrina nimis diu retenta, duobus potiſſimum caſibus. Primò quando ſanus aliquis vrgentibus negotiis in foro, ſenatu, concionibus, comitiis, conuiuio, curru, aliiſq; caſibus, ob loci & temporis non ſatis idoneam opportunitatem vrinam ſponte ſupprimit. Deinde veſica nimis repletur, & diſtenditur, vt contrahere ſe amplius nequeat, dum vrinæ ſtimulus non percipitur, propter obtuſum veſicæ ſenſum, affectis neruis, qui ad veſicam deferuntur, cum tamen illi qui muſculo ſphincteri conſtringendo dicati ſunt, incolumes remaneant, quod cuidam accidiſſe teſtatur Gal 6. *de loc. aff.* c. 4 luxatis ſpinæ vertebris.

Notha vero iſchuria illa nominatur, in qua vrina ſupprimitur, veſica vacua exiſtente, quia nihil ſeri ad eam defluit, & deſcendit. Cauſa cur nihil ſeri ad veſicam deſcendat, duplex eſt; vel quia renes vrinę materiam non attrahunt, deorſumque demittunt, vel quia vreteres non ſuſcipiunt. Renum igitur attractrix, vel expultrix læditur. Attractrix læditur vel læſa facultate, vel errore obiecti. Facultas læditur à valida intemperie, frigida præſertim; vel impeditur ob aliquam obſtructionem in renibus, aut venis emulgentibus reſidentem. Fiunt autem illæ obſtructiones à calculo, pituita craſſa, vel pure ab aliqua parte ſuperiore ad illas vias confluente. Fit etiam interdum obſtructio venarum emulgentium à repletione nimia ex ſanguine, & ſero copioſo in iis collecto, cuius rei hiſtoriam habemus in obſeruationibus noſtris. *obſer. 1. cent. 1.*

Obiecti vitio renum attractio læditur, cum ſerum vel abſumitur, vt in febribus ardentibus: vel ad alias partes tranſmittitur, vt in hydrope contingit.

Expultrix ſimiliter læditur ab iiſdem cauſis, intemperie ſcilicet, obſtructione à calculo, ſanguinis grumo, pure, vel pituita craſſa: vel ab inflammatione.

Vreteres ſerum non ſuſcipiunt, nec ad veſicam demittunt, propter inflammationem, vel obſtructionem à calculo, ſanguinis grumo, pure vel pituita craſſa: vel ob compreſſionem à tumoribus partium vicinarum.

Notandum eſt vtrumque renem, aut vreterem debere affectum, vt omnimoda vrinæ ſuppreſſio contingat: alterutro enim aperto, & libero exiſtente, vrina fluere poteſt.

Cauſæ omnes prędictæ ſi grauiores ſint, integram vrinę retentionem facere poſſunt, quę iſchuria nominatur: ſi verò remiſſiores, partialem tantùm & imminutam excretionem efficiunt, quę ſtranguria dicitur. Vterque autem affectus ab iiſdem cauſis per magis & minus tantùm differentibus dependet.

Di-

Diagnoscitur vera, & legitima ischuria ex pondere & tensione hypogastrij, ac tumore circumscripto, vesicæ figuram referente. Causæ illius dignoscuntur ex rebus prægressis & concomitantibus. Si enim fiat ex quantitate vrinæ collectæ copiosiori, quæ vesicę contractionem impediat, ex relatu ægrotantis percipitur, illum ob diuturnorem equitationem, loci aut personarum præsentiam & dignitatem, mictionis officium longiori temporis spatio omisisse, & nullum anteà in illis partibus affectum habuisse. Si verò delirio, paralysi, aut alio affectu laborauerit, ex ijs qui in causis enumerati sunt, illis merito vrinæ suppressio erit referenda.

Attrictiones quæ fiunt à tumoribus illarum partium, aut vicinarum, vel alijs causis suprà propositis ex proprijs illorum affectuum indicijs innotescent. Obstructiones verò canalis vesicæ dignoscentur immissa candela, vel cathetere, quæ si penetrare non possunt, sed in via subsistunt, calculum aut carunculam, aut aliam quampiam materiam obstruentem adesse demonstrabunt. Et illæ materiæ ita distinguentur, quod nimirum si calculus adsit canali impactus, dolores nephritici præcesserunt, si ille à renibus, sit deciduus; aut si in vesica genitus vel diu commoratus fuerit, signa præcesserunt calculi vesicæ, saltem leuiora, qualia suo loco proposita sunt. Si caruncula vrinæ commeatum impediat, præcessit gonorrhœa virulenta, aut vlcus in meatu virgæ longo tempore materiam purulentam emittens. Si denique sanguinis grumus, pus concretum, vel pituita crassa obstructionem efficiat; potiunculæ quędam eorum per virgam excretę, vel immisso catheteri adhærentes, satis patefacient.

Spuria verò ischuria ex eo cognoscetur, quod nulla tensio, nullusque tumor, aut pondus existit in pubis regione, sed potius vacuitas quædam in ea percipitur, nullum adest mingendi desiderium, nullaque irritatio in vesica; & immisso cathetere, liber canalis aditus reperitur, & nulla vrina educitur. Præcesserunt autem signa calculi in renibus, aut vreteribus; inflammationis, aut magnæ plenitudinis; aut potus largior præcessit, quem non sequuta est vrina copiosa, vnde venarum nimia repletio potuit contingere; aut denique febris ardentis, vel hydropis præsentia, serosæ materiæ auersionem testantur.

Prognosim quod attinet, vrinæ suppressio valdè periculosa est, & si septimum diem excedat, certum affert interitum: serum enim retentum in venis, iecur opprimit, sanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, suffocationis periculum infert, & ad cerebrum delatum, comatosum affectum inducit.

Suppressio vrinæ, quæ ob sauciatam spinam, aut casum, aut vertebræ luxationem accidit, incurabilis est.

Si odor vrinæ naribus & ore ægrotantis emittatur, lethale prorsus est.

Vrinæ suppressioni si tenesmus superuenerit, in septimo moriuntur. Eidem singultus superueniens mortem proximam denuntiat.

Curatio suppressionis vrinæ, siue illa totalis sit, siue partialis, ad causarum sublationem dirigenda est. Ac primum illa quæ spuria dicitur, & à renum aut vreterum affectibus dependet, ex inflammationis, doloris nephritici, aut calculi renum curatione desumenda est. Quæ verò fit à repletione venarum emulgentium, larga sanguinis missione, & hydragogis medicamentis curanda est. Legitima vero ischuria, curatur remedijs causas eam producentes auferentibus. Ac primum si fiat a vesicæ, aut partium vicinarum inflammatione, remedia ex vesicæ inflammationis curatione mutuanda sunt.

Si verò suppressio fiat à calculo in vesicę ceruicem impacto, sequentibus remedijs auferenda est.

Primò æger supinus collocetur, cruribus elatis, mox plurimum diuque concutiatur, vt calculus in vesicam relabatur. Et si hoc modo deturbari nequeat, immisso cathetere impellatur. Si verò calculus altiùs penetrauerit in penis meatum, omnimoda illius exclusio procuranda est, digitis molliter impellendo, & deducendo, ad extremum virgæ: tum virgam in aquam tepidam, aut in lac tepidum demittendo, aut ægrum in semicupium mergendo, vt meatus laxetur, & amplior fiat. Si verò neque foras extrahi, neque intro impelli valeat, docent Practici ligato pene in superiori & inferiori loco, partem sectione facta aperire, & calculum eximere.

Obstructio verò colli vesicæ, quæ ab inflammatione fit, proprijs inflammationis remedijs curabitur. Interim tamen si vrina diutius retineatur, candela cerea, oleo amygdal. dulcium illita, blandè immitti poterit, omninò vitando catheterem, ne dolore excitato inflammatio augeatur.

Quæ verò a caruncula fit vrinæ suppressio, carunculæ ipsius extirpatione curatur. Hęc autem remedijs appropriatis perficitur, per candelā cereā immissis, quę a perito artifice, in huiusmodi Chirurgia apprimè exercitatò, administrāda sunt. Vrgente tamen symptomate, quandoquidem caruncula interdum intumescit, & totum canalem obstruit necessitas cogit immisso cathetere vrinam educere, quamuis periculum sit, ne irritata pars magis intumescat. Prius tamen tentandum est reuulsionibus, per venæ sectionem, & vomitoria celebratis, tum repellentibus pubi & perinæo adhibitis, carunculæ inflationem imminuere, vt retentæ vrinæ via pateflat.

Si a pituita crassa oriatur vrinæ suppressio, conueniet primum purgatio ex diaphœnicone cum rhab. in boli formam redacto, ac deinde terebinthina, cum puluere liquiritiæ frequenter exhibita, postmodum radicum aperientium decoctum, cum oxymel. aut syrupo byzantino exhiberi poterit. Non omissis interim clysteribus fomentis & semicupijs emollientibus & aperientibus. Eaque omnia conueniunt, quæ ad calculum dissoluendum & expellendum fuerunt proposita. At inter cætera peculiari efficacia sequentia conferre experientia docuit.

℞. Benedictæ laxatiuæ ℥.ß. trochisc. de myrrha ℈.ii. decocti sabinæ Vnc.iii. Misce, fiat potio; qua vrinæ suppressio in quadam muliere breui curata est.

Si redundantis pituitæ copia in toto corpore, vel capite luxuriare videatur, purgatio vniuersalis per apozemata ad tres, vel quatuor dies instituta, ab ipso morbi principio, erit vtilissima, præmissa phlebotomia.

Non parum etiam huic affectui prodesse potest iulepus, ex succo parietariæ, fœniculi marini, & limon. cum ol. amygd. dulcium, in curatione calculi renum descriptus.

Syrupus Fernelius de raphano, ad Vnc.ii. per vices exhibitus, est etiam vtilissimus.

Refert Dodonæus *lib. obser. cap.* 48 quendam octogenarium, lixiuio ex ouorum testis in cinerem redactis, cum vino Rhenano permixtis, semel tantum assumpto, ab vrinæ stillicidio integrè fuisse liberatum.

Arnaldus Villanouanus vinum alkekengi commendat sequenti historia, *in libro de vinis conscripta. Fuit tempore meo Cardinalis quidam, qui iam per quatriduum vrinæ abnegationem passus est, turgidus, & vt dicitur, desperatus nullis alijs proficientibus medicinis: qui de consilio parui Medici per potum vini alkekengi liberatus est, & soluta est vrina in quantitate, vt impleretur quasi concha vna. Ex eo solo experimento, Medicus ille cum parua scientia & pauper, factus est magnus & diues: & multis quidem Deus dat gratiam, & affert vtilitates, & contrà; & totum est, quia iudicia Dei abyssus multa.* Fit autem huiusmodi vinum, vt ibidem docet Arnaldus, accipiendo fructus alkekengi 5 aut 7. aut plures, & contundendo cum vino albo, postea colando & exhibendo.

Aselli etiam cum vino albo triti & exhibiti, ad vrinam prouocandam efficacissimi sunt. Oleum scorpionum Marthioli ad gutt. v. vel vj. exhibitum cum iusculo, aut alio liquore, vrinam potenter educit.

Chrystalli mineralis vsus frequens suppressam vrinam mouet, præcipuè vbi meruitur inflammatio, quæ ab ipsa vrina diu retenta sæpissimè concitatur in tunica interiori vesicę.

Spiritus salis idem pręstat, & multo efficacius.

Ex vulgaribus succus parietarię depuratus ad Vnc.iv. exhibitus cum sacchari Vnc.ß multum prodest. Illi admisceri potest sal prunellę, vel spiritus salis.

Si huiusmodi suppressiones vrinę à materia pituitosa oriundę frequenter recurrant, nihil erit pręstantius aquis thermalibus nitrosis & sulphureis, quales sunt nostrę. Balerucanę: quę tum potu, tum balneo, materiam illam muci-

lagi-

aginosā dissoluere, abstergere, & absumere facilè poterūt.

Quidam vir nobilis huius verbis, ab vrinæ suppressione multos dies perseuerante, post alia remedia frustra tentata, sequenti clystere iniecto; & per duas horas retento liberatus est.

℞. Rad. apij, petrosel. brusci, gram. asparagi, maluæ bismaluæ, an. ℥. ij. parietar. M. j. sem. anisi, fœniculi, anethi, carui, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & baccarum lauri, Vnc. sem. flor. chamæm. melilot. anethi & stœchad. an. P. ij. Coquantur in vino albo ad medias. In colaturæ ℔. j. dissolue butyri recentis vnc. iv. mellis rosac. Vnc. ij. sacchari rubri Vnc. j. benedict. laxat. vnc. ß. vitell. oui, n. j. olei nucum, anethini, & sem. lini. an. Vnc. j. Fiat clyster.

Chymici sua etiam remedia ad hunc affectum prædicant nimirum spiritus salis, vitrioli, sulphuris & terebinthinæ: quos ad ℈. ß. exhibent cum aquis appropriatis, vel iusculo pulli. Commendant & salem tartari, & salem stipticum fabarum, à ℨ. ß ad ℨ. j. exhibitum.

Nec non ad reuulsionem humorum à parte affecta, vomitoria vsurpant: eorumque beneficio non paucos fuisse confestim liberatos gloriantur.

Toto curationis decursu fomenta, linimenta, cataplasmata, semicupia, aliaque externa vsurpanda sunt; quæ non alia esse debent, quàm quæ ad dolorem nephriticum suprà fuere proposita. Inter cætera valet cataplasma parietariæ frixæ cum butyro, vel melius cum oleo scorp. Item vesica oleo semiplena: melius erit si in hoc oleo cantharides coquantur.

Vulgò admouetur regioni pubis, & lumborum cataplasma ex cepis frixis cum axungia porci, additis oleis quibusdam.

At longè efficaciùs operantur cepæ albæ crudæ in mortario tusæ, addito oleo in formam cataplasmatis, & renibus admotæ, atque vreteribus & regioni pubis.

Cataplasma ex raphanis contusis idem præstare potest.

Quando à grumo sanguinis ischuria producitur, illius dissolutioni incumbendum est, exhibitis ijs, quæ id præstare apta nata sunt. In hunc censum referūtur trochisci de carabe, coagulum hędi, leporis, mumia, oxymel simplex & scilliticum, syrupus acetosus, & similia. Exterius verò stercus bubulum mira pręstat, iuxta sententiam Aetij *tetrab. 3. serm. 2. cap. 27.*

Cum deniq; à pure vrinæ suppressio, aut stillicidium producitur, tergentibus & incidentibus opus est, qualia potissimum in renum & vesicę vlcere proposita sunt.

CAPVT IX.

De dysuria seu ardore vrinæ.

DYsuriæ, seu vrinæ difficultatis nomine, omnem dolorificam mictionem intelligimus, quam etiam nomine ardoris vrinæ recentiores enuntiare solent. Cum stranguria ferè confunditur à quamplurimis Autoribus, in hac dolorificam etiam mictionem constituunt, sed eam à dysuria in hoc tantum differre volunt, quod maior vrinæ quantitas in dysuria excernatur; minor verò in stranguria, quę etiam ea ratione vrinæ stillicidium nominatur. Verum maluimus nos, clarioris doctrinæ gratia, vrinæ quantitatem imminutam, quæ sine dolore fit, stranguriam nominare; & sub vno capite cum ischuria comprehendere, ex eo quod vtrique eadem curatio adhibenda sit: omnem verò mictionem dolorificam sub dysuriæ nomine in hoc capite explicare, propterea quod ab iisdem causis omnes producantur, iisdemq; remedijs curentur.

Causa proxima & immediata mictionis dolorificę est solutio continui in musculo sphinctere, vel canali vesicæ. Atq; adeò quęcumque solutionem continui in illis partibus inferre valent, dysuriam seu ardorem vrinæ excitare possunt.

Inter illas causas, præcipua & magis frequens est vrinę acrimonia, aliquando simplex, & sine aliorum humorū permixtione, quam viscerum, vel totius intemperies calidior, acriorum & calidiorum ciborum vsus excitauit; sæpiùs verò ex permixtione humorum acriorum, vt bilis, & pituitæ salsæ; comparata. Aliquando pus ex renibus aut vesicæ vlceratis emanans talem vrinis conciliat acrimoniam. Nonnūquam etiam materia alba, & quasi lactea cum vrina copiosè emittitur, & ardorem vrinæ inducit, quàm quidem materiam vulgus Medicorum purulentam esse existimat, & à renibus oriundam. Quam sententiā reprobat Sennertus, huic innixus rationi, quod nimirum, etiamsi toti renes in pus resoluerentur, non posset tanta eius copia, quanta interdùm per aliquot septimanas singulis diebus excernitur, inde suppeditari. Sed arbitratur ipse hanc materiam prouenire ex vitiata coctione, primò quidem ventriculi, deinde etiam hepatis, cum error primæ coctionis non possit corrigi in secunda, vndè chylus, & postea etiam sanguis crudus relinquitur, neque a partibus salsis & tartareis mundatur, quæ in prima coctione separari debent, & illæ postmodum a renibus attractę, & ad vesicam transmissæ, dolorem inter mingendum pariunt. In eam sententiam se deductum esse profitetur, ex eo quod vir quidam doctus, qui per aliquot septimanas ardore vrinæ laborabat: & vrinam quidem satis copiosam, sed tali materia alba ita refertam, vt dimidium vrinalis occuparet, cum maximo dolore excernebat, & varijs adhibitis remedijs nihil leuaminis sentiebat, tandem solius vini maluatici potu curatus fuit.

Calculus etiam in vesica latens, vbi inter mingendū ceruici vesicæ alliditur, dolorem excitat, quod etiam præstare possunt arenulæ crassiores canalem in exitu vellicantes.

Inflammatio denique, vel vlcus istarum partium vrinæ ardorem excitat, quandoquidem sensus exquisitio ab illis affectibus redditus, ab vrina etiam benè temperata grauiter afficitur; quemadmodum videmus partes internas inflammatas aut vlceratas, ab obiectis etiam proportionatis, vel leui contactu, dolores affici. Sic in gonorrhœa, quamdiu adest parastatum inflammatio, ardor vrinæ continuò percipitur.

Diagnosis huius affectus ex se manifesta est, dolor enim inter meiendum ita euidens est, vt ęgri non rarò ex illius molestia eiulare cogantur. At signa causarum ita distinguenda sunt.

Si ex vrinæ acrimonia procedat, illa tenuis apparebit, ac intenso colore, atq; interdum flammeo predita vel admistio biliosę, pituitosę, aut purulentę materię conspicua fiet, viscerum aderit intemperies, vel alimenta calida & acria, aeris æstus, & similes causæ calefacientes pręcesserunt.

Calculi denique, & inflammationes illarum partium ex proprijs suis locis innotescent.

Quod ad prognosim attinet, hic affectus per se periculosus non est; sed magnam affert laboranti molestiam: & pro varia causarum dispositione difficilem non rarò curationē recipit, in senibus præsertim, qui si decrepiti sunt, cū morbo commoriuntur. Atq; in quacunque ętate, si diutius perseueret, vesicam tandem, & illius ceruicem exulcerat.

Curatio primum ad causę sublationem dirigenda est. Atq; ita si a calculo, inflammatione, vel vlcere vesicę, aut ceruicis illius dysuria oriatur, ex proprijs capitibus eorum affectuū curatio desumenda est: leniendo tamen symptomati, quę inferius proponentur, plurimum conferre poterunt.

Quæ verò ab vrinę acrimonia & humoribus calidiorib. ei permixtis oritur, sequentibus remedijs oppugnanda est.

Ac primum phlebotomia, ad hepatis aliarumq; partium intemperiem corrigendam, necessaria est. Eaque pluries repetita pro plethoræ magnitudine, aut inflammationis periculo, ex brachio dextro primum ad euacuationem, & reuulsionem; postmodum verò ex venis inferioribus ad deriuationem a parte affecta; cuius ratione Hipp. eumque sequutus Galenus, in omnium partium infra renes positarum affectibus, venas inferiores aperire pręcipiunt.

Purgatio etiam in hoc affectu conuenit, sed ex lenientibus tantum & refrigerantibus composita, alioqui ardorem vrinę maximè exasperaret. Ideoque multi bolum ex cassia simplici non audent transcendere. Et illa certè reliquis pręferenda. Magis tamen refrigerans efficietur, si pulpa tamarindorum etiam adijciatur. Vel dilutum cassię, ex decocto lactucę, portulac. & summitatum maluę paratum, ad plures dies exhiberi poterit, vt acres humores in partes vrinarias confluentes ad intestina sensim deriuentur. Si tamen humorum prauorum copia maiorem purgationem postulare videatur, ad sequentem potionem transcendere poterimus.

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, plantag. & summit. maluæ, ana M. ß. tamarindor. ℥ ß. mirobal. citrin. ʒ. j. Coquantur ad ʒ. vj. In colatura infunde cassiæ recenter extractæ ʒ. j. Colentur iterum, & postea dissolue rhab. in aqua lactucæ cum santal. citrin. infusi ʒ. j ß. mannæ & syrup. rof. an ℥ j. Fiat potio.

In diuturna dysuria conueniet opiata purgans in vlcere vesicæ descripta.

Vomitus blandis remedijs concitatus præstantissimus est: reuellit enim a parte affecta, & incommoda arcet, quæ a purgantib. per interiora induci consueuerunt. In ijs igitur erit prouitandus, qui sine magno labore illum ferre possunt, & semel, aut bis in septimana iterandus.

Per clysteres etiam frequenter iniectos, non solùm humores acres ad intestina deriuari, sensimque expurgari, sed etiam vesicæ, partiumque annexarum intemperies atque inflammationes demulceri poterunt; quorum formula talis esse poterit.

℞ Rad. althææ ℥ j. fol. maluæ, violariæ, lactucę, an. M. j. flor. nymphææ, & hordei mundati, an. P. j. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolue cassiæ recenter extractæ ℥. j. ouum integrum vnum, olei violac ℥ ij Fiat clyster.

Mucilagines sem. althææ, cydonior. fœnugræci. clysteribus vtiliter admisceri possunt ad dolorem leniendum

Verùm ad contemperandum dolorem & ardorem, clysteres ex lacte puro vel cum prædictis admixto, ita efficaces esse consueuerunt, vt quosdam viderimus ægrotantes, qui in diuturnis doloribus ex hoc solo remedio & semicupio, de quo postea dicetur, leuamen susceperint.

Per os autem exhibenda quamplurima, in vsu practico comperta non parùm conferre ad ardorem vrinæ demulcendum, & partium affectarum intemperies corrigendas; quorum præcipua sunt quæ sequuntur.

℞. Aquar. portulac. lactucæ, rosarum & nymphææ, ana vnc. iij. syrupi violac. & nymphææ, an. ʒ. vj salis prun. ʒ. i. Misce, fiat iulep sæpe iterandus. Vel

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. lactucæ, endiuiæ, portulac. & summit. maluæ, an. M j. sem. melon. cucurbitulæ, maluæ, lactucæ, & papau albi, an. ℈ iii iuiubar. & sebesten. an. par vj. flor. violar. rof. & nymphææ, an. P. j. Coquantur ad quartaria quinq; In colatura dissolue syrupi violac iuiubini, & de papauere, an. Vnc. j sem. salis prunell. Vnc. sem Fiat iulep. pro iv. dosibus, bis in die sumendis.

Emulsiones etiam vsurpari poterunt, quamuis sint diureticæ, quia refrigerant, & vesicæ meatus leniter expurgant in hunc modum compositæ.

℞. Quatuor sem. frig. maior. & papau. albi, an. ʒ. ii. amygdal. dul. excortic. & id aqua frig infusar. Vnc. sem. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti hordei excorticati, liquirit. portulac. & summit. maluę ℔. j. sem. Fiat emulsio pro iii. dosibus, addendo vnicunque dosi syrup. violac. Vnc. j salis prunellæ ℈. i. Si dolor sit acerbior, aliquid syrupi de papauere admisceri potest. Tum etiam gummi arab. puluer. ℈. j. vtiliter additur, vel syrup. de alth. Fern. de mucilaginibus.

Iuscula etiam parari possunt in hunc modum.

℞. Rad. althææ Vnc. sem maluæ M. j. liquirit. Vnc. ß. sem. cydon. ℈ i. Bulliant cum iusculo pulli, vel gallinæ. Fiat iusculum, per plures dies iterandum.

Conueniet etiam non parum serum lactis caprilli, magno haustu exhibitum, vt in calida hepatis intemperie dictum est.

Imò & maiori efficacia, absente febre, lac integrum, præsertim asininum, propinari poterit; quod non solum detergit, sed etiam dolorem mulcet, & humorum acrimoniam contemperat.

In diuturno autem affectu, aquæ minerales refrigerantes præsertim aluminosæ, & ferratæ, aut parum vitriolatæ, plurimum conferent. Experientia enim compertum est aquas nostras Meynenses simili virtute præditas, huiusmodi affectus, quamuis inueteratos, interdum sustulisse.

Loco iulephorum prædictorum, simplex maluæ decoctum cum syrupo violaceo vsurpari poterit, quo seipsum Forestus, *obs. 4. lib. 25.* à grauissima dysuria liberatum refert: dicitque nihil æquæ iuuisse ac dictum decoctum, eoque se alios ægros similiter laborantes curasse.

Idem Forestus *obs. 3 eiusdem libri*, dicit quemdam Iacobum Ioannis Pharmacopœum, aqua rosacea cum albumine oui concussa, & ad medium scutellæ ebibitur seipsum & alios curasse.

Tradit etiam ibidem Forestus, senem quemdam Delphensem decocto flor. chamæmeli cum lacte bubulo, ex mulierculæ consilio fuisse curatum.

Amatus Lusitanus *curatione 58. cent. 6.* dicit quandam mulierem dysuria laborantem, quæ multis remedijs ibidem recensitis curari non potuerat, vsu conseruæ florum maluæ fuisse persanatam. Sumebat autem illius conseruæ ℥ j. manè & vesperi, superbibendo aquæ maluæ ℥ iii. Et idem *curatione sequenti* 50 dicit senem quemdam ab excreto lapillo dysuria laborantem, eadem conserua, eodem modo vsurpata, intra triduum fuisse liberatum. Conserua flor. althææ est eiusdem vel maioris efficaciæ.

Quidam Practici commendant trochiscos alkekengi ad ℈ j cum liquore idoneo exhibitos, quia diuretici sunt, vrinæ acrimoniam obtundunt, & stupefaciunt.

Dolore admodum vrgente, non inutile est dum vrina redditur, penem demergere in lac tepidum, vel decoctum maluæ, & sem. papau. albi. Imò & aqua sola tepida non parùm conducit ad huiusmodi dolorem & ardorem minuendum.

Pro potu leue decoctum maluæ, cum syrupo violaceo, aut conserua rosarum agitatum, erit vtilissimum.

Ad eundem verò ardorem leniendum, fiunt etiam iniectiones in vesicæ ductum, ex lacte, emulsione sem. frigid. aqua plantag. sero lactis, quibus addi potest liquor albuminis oui probè concussi, vel trochiscor. alkekengi Drach. j.

Externa etiam remedia ad huiusmodi ardores temperandos non parum conducunt, qualia sunt balnea, vel semicupia, & fomenta pubi & perinæo admota, ex decocto herbarum refrigerantium parata. Linimenta ex oleo rosac. nymphææ, vnguento rosaceo, refrigerante Galeni, puleone cum caphura, & mucilag. extr. in aqua plantag. Renibus etiam, & iecori admouenda epithemata refrigerantia, & linimento prædicta; tum ea quæ ad iecoris & renum intemperiem calidiorem suprà proposita sunt.

Quando humores acres & biliosi fluunt ab hepate ad eorum deriuationem conuenient causticum tibiæ dextræ, tum apertio hæmorrhoidum, quę omnibus renum & vesicæ affectibus vtilissima est iuxta Aph. 11 sect. 6. quandoquidem ab eodem ramo splenico ad renes, vesicam, & hæmorrhoides venæ disseminantur.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMVS QVINTVS.

DE MORBIS MVLIERVM.

PRÆFATIO.

Orbi mulierum appellantur ij, qui mulieribus proprij sunt, & à vitio illius partis emanant quæ mulieribus propria est, vteri nimirum de quo non sine ratione dixit Democritus in epistola ad Hippocratem, eum sexcentarum ærumnarum, & innumerarum calamitatum autorem esse. Nos igitur vt affectus vteri præcipuos, & in Praxi Medica frequentius occurrentes, quadam methodo exponamus; eos ita diuidemus, vt alij à vasis vteri dependeant, alij in ipso vteri corpore, illiusque cauitate resideant; alij vero præcipuam illius actionem, & opus nobilissimum, nempe generationem respiciant. A vasis vteri malè affectis, & causis præternaturalibus ea obsidentibus dependent chlorosis, mensium suppressio, & fluxus immodicus, fluores albi seu fluor muliebris, furor vterinus, & hysterica passio. In ipso vteri corpore, illiusque cauitate resident, inflammatio, vlcus, scirrhus, cancer, gangrena & sphacelus, hydrops vteri, procidentia & clausura. Hi autem affectus generationi quidem officere possunt, sed tantum per accidens; Affectus verò totum generationis opus, nempe conceptionem grauiditatem, & partum respicientes sunt, sterilitas, morbi acuti, & chronici prægnantium, abortus, partus difficilis, fœtus mortuus, secundinæ retenta, fluxus lochiorum immodicus, suppressio lochiorum, tormina à partu, & morbi acuti puerperarum. Quos omnes affectus breuissima ratione, quantum rei dignitas ferre poterit, elucubrare aggredimur.

CAPVT PRIMVM.

De Chlorosi, seu pallidis virginum coloribus.

HIc affectus ab Hipp. chlorosis, à recentioribus febris alba, febris amatoria, morbus virgineus, pallidi virginum colores, & icterus albus appellatur.

Definiri potest, vitiosus corporis habitus ab obstructione venarum hepatis, lienis, ac mesenterij, & præcipuè earũ, quæ sunt circa vterum, quam sequitur plerumque grauitas membrorum, palpitatio cordis, difficultas spirandi, rerum absurdarum appetitus, & alia symptomata.

Pendet igitur hic affectus immediatè ab obstructionibus partium infimi ventris, præcipuè earum venarum quæ sunt circa vterum, quæ liberum sanguinis affluxum ad vterum impediunt, vnde illa copia luxurians in virginibus, quando menstruæ purgationes apparere incipiunt, si ab illis obstructionib impediantur, sanguis refluit ad partes superiores, & cor, hepar, lienem, diaphragma aliasqu e partes opprimit, earu nque calorem natiuum obruit, & vasa obstruit, vnde vitiosa fit in visceribus concoctio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cachexiam excitant: in reliquis verò partibus varia symptomata producunt. In hypochondrijs enim viscerum intumescentiam parit, à qua diaphragma comprimitur, vnde difficultas spirandi emergit. Quia verò sanguis crassus & flatulentus spiritus per venæ cauæ & magnæ arteriæ ramos ad cor deferuntur; quorum noxam excutere contendens ne suffocetur, frequenti arteriarum motu eluctatur, vnde palpitatio cordis emanat, quam etiam temporum pulsationes frequenter consequuntur. Prætereà cibi fastidio huiusmodi virgines frequenter corripiuntur, quia ob malam concoctionem, & distributio e n, ventriculus magna crudorum excrementorum copia refertus est. Quæ excrementa vitiosam, ex peculiari quadam corruptela, qualitatem adepta, prauorum eduliorum, imò & rerum absurdarum minimè alibilium appetentiam inducunt, vt salis, aromatum, gypsi, carbonum, cinerum, & similium, qui affectus pica & malacia nominatur, à nobis inter affectus ventriculi capite proprio fuse explicatus est.

Causæ obstructionum, quæ in venis vteri & hypochondriorum contingunt, sunt humores crassi, viscidi & crudi, ex praua plerumque victus ratione geniti. Virgines enim istæ largo aquæ frigidæ potu hora somni, vel manè ieiuno stomacho vtuntur; aliæ acetum, olera, fructus immaturos; vel ipsam niuem & glaciem auidissimè deuorant: vnde calor partium natiuus obruitur, & magnus fit crudorum excrementorum prouentus: aliæ nimio somno indulgent, aliæ otio immodico, vt quæ, suendi causa, puluinaribus toto die affixæ, maximo sæpe frigore torquentur; aliæ intempestiuis vigilijs & exercitationibus vtuntur, vt choreis statim à pastu, quas in longam noctem, cum suis amatoribus perducunt, quibus vt plurimum accedunt grauissimæ curæ, & varia animi pathemata, es quibus coctiones ordinariæ plurimum euertuntur, & multa cacochymia inducitur.

Diagnosis ex sequenti symptomatum serie manifesta euadet.

Primò sese offert faciei & totius corporis color pallidus & subalbidus; interdum verò plumbeus, liuidus aut virescens. Cum enim in hoc affectu humores crudi, pituitosi, ac serosi abundent, & ad habitum corporis deferantur, colorem toti corpori inducunt; & si pituita, bilis, aut melancholia permisceatur, color inde subflauus, virescens, aut liuidus efficitur.

Secundò, inflatio, & quædam intumescentia in facie & palpebris apparet, præcipuè post somnum; quia per noctem conclusus calor plures vapores eleuauit, quam dissipare potuerit. Crura quoque & pedes præcipuè circa malleolos intumescunt, totumque corpus laxum & molle euadit, ob eandem pituitosorum ac serosorum humorum abundantiam.

Tertiò, grauitas & segnities totius corporis adest, crurum ac pedum tensiua lassitudo, deuolutis sua grauitate humoribus ad partes illas decliuiores.

Quartò, respiratio difficilis est, præsertim cum se vehementer mouent, aut loca alta, & accliuia conscendunt Tunc enim sanguis crassus incalescit, ex eoque multi vapores eleuantur, qui difficultatem spirandi pariunt.

Quintò, cordis adest palpitatio, & pulsatio in arterijs temporum, dum corpus commouetur & exagitatur, propter eandem euaporationem, quæ ab humoribus crassis excitatur aucto per exercitationem calore.

Sexto, dolor capitis grauans ac diuturnus sæpe ægrotantes affligit, & interdum in occipitio, dum vterus compatitur: in sincipite vero ac fronte, dum ab hypochondrijs magis vapores eleuantur.

Septimo, pulsus est celer, & frequens, vt febricitare videantur, & ideo hic affectus dicitur febris alba; propter illam pulsus frequentiam, quæ talis efficitur, quia cùm facultas vitalis debilis sit, vnde pulsus paruus emergit, natura paruitatem frequentia cogitur compensare.

Octauo, somnus grauis est, ac profundus, ita vt ad meridiẽ vsq, somnũ producant, nisi expergiscantur, qui à vaporibus crassis ac copiosis ex illuuie pituitosa eleuatis excitatur.

Nono, ingens adest ciborum, præcipuè euchymorum fastidium, propter maximam crudorum in ventriculo, ac vicinis partibus collectionem; qui humores deteriorem tandem conditionem adepti picam, & rerum absurdarum appetitum inducunt.

Deniq; malo ingrauescente, & multiplicatis obstructionibus, suppressio mensium tandem consequitur, quæ prouectum affectum, ac veluti confirmatum ostendit.

Quod ad prognosim attinet. Affectus iste vt plurimum periculosus non est, & ad longum tempus perseuerat. Si tamen nimium negligatur & altas radices agere permittatur, ita vt magna nutritionis deprauatio contingat; partium naturalium graues affectus, vt scirrhi alijque tumores tum etiam propriæ substantiæ corruptiones contingunt, quæ per hydropem, febres longas, aliosque graues casus, ad interitum perducunt.

Quando leuior est affectus, & à venarum vteri obstructionibus potissimum oriundus, in iuuenculis virginibus coniugio fœliciter curatur.

Mulieres quæ diutius hoc affectu laborarunt, aut steriles fiunt, aut prolem morbosam, debilem ac parum vitalem edunt.

Magna salutis spes elucet, quando menstrua statas periodos repetunt, & debita quantitate ac qualitate donata progrediuntur.

Curatio huius affectus perficitur obstructionum apertione, vitiosorum humorum ex toto corpore vacuatione, & intemperiei viscerum correctione, eorumque roboratione.

Obstructiones auferuntur iisdem remedijs, quæ in obstructionum hepatis & lienis curationibus fuere proposita; additis nonnullis quæ vterum respiciunt, & ad venarum eius obstructiones reserandas magis appropriata sunt.

Primò igitur medicamentum purgans exhibendum est, laborantis naturæ & temperamento congruum, ex benignioribus compositum, vt primam tantùm regionem euacuet; idque permisso clystere, si aluus non sit libera.

Posteà verò venæ sectio erit celebranda, sit affectus non fuerit inueteratus admodum, & puella valdè exanguis vel ad cachexiam inclinans. Vena autem brachij ab initio erit aperienda, quamuis menstrua suppressa fuerint. Si enim ex pede sanguis tunc temporis detrahatur, maiores fiēt venarum vteri obstructiones, aucta earum plenitudine. Ex brachio denique sinistro sanguis detrahetur; si lien magis obstructus sit: è dextro verò, si hepar obstructiones magis impaserint.

Educta ea sanguinis quantitate quæ necessaria fuerit solennis purgatio instituenda est apozemate aperiente & purgāte, quale in obstructionis hepatis curatione fuit propositum. Cui addentur herbę vtero peculiares, vt artemisia matricariā pulegiū; & si lien obstructus fuerit, addi etiā poterunt, quæ illum peculiariter respiciunt, vt cortex capparis, ceterach, scolopendrium. Si verò biliosum fuerit temperamentum, & calidioris & siccioris hepatis indicia apparuerint, calidiora omnia simplicia ex apoaemate erunt detrahenda, & aperientia frigida eorum loco substituenda.

In puellis delicatioribus loco apozematis, iuscula in dicta curatione obstructionis hepatis descripta vsurpari poterunt, eiusdemque simplicia immutari: vt de apozemate dictum est.

Interim fotus & linimentum dicto loco descripta admoueri debent, non solum regioni hepatis; sed etiam lienis & vteri.

Peracta solenni purgatione, paretur sequens balneum, ad vasa aperienda & relaxanda, & materiam obstructionum fundendam, atque dirigendam. Cuius tanta est efficacia, vt aliquando viderimus quibusdam ægrotantibus menstruas purgationes in tertio, aut quarto balneo profluere incepisse, quæ per longum tempus antea deliuerant.

℞. Rad. althææ, liliorum, enulæ campanæ, bryoniæ, cucumeris agrestis, ana ℔. ij. foliorum maluæ, violariæ, mercurialis, pulegij, matricariæ melissæ, ana M. iv. seminis lini & fœnugr. lauttr contusi. an. Vnc. ij. Coquantur in aqua fontis pro balneo, quod ingrediatur tepidè bis in die; sine sudore, longè à pastu, per biduū singulis diebus decocto renouato.

Postridie vltimi balnei, si mensium suppressio adfuerit, aperiantur venæ inferiores, & emittatur sanguis ad vnc. iij. Idque bis, aut ter repeti eo tempore, quo menses fluere solebant Aut si nunquam adhuc apparuerint, quo tempore ægra magis affici, & grauius laborare solita est.

Absolutis hisce remedijs ad viscera roboranda & obstructionum reliquias contetendas, conueniet opiata aperiens & roborans, dicto loco descripta. Cui vtiliter fæcula bryoniæ & sal artemisiæ ad ℈. ij. vtriusque addi poterit.

Quia verò non tatò adeò contumaces sunt obstructiones vt primis remedijs non cedant; in hoc casu syrupus magistralis parari poterit, ex materia apozematis præscripti, aucta purgantium dosi, quo vtetur ægra bis, aut ter in mense.

Pilulæ etiam vsuales erunt efficacissimæ, quales in dicta obstructionis hepatis curatione fuerunt propositæ, quibus vtiliter addentur remedia ex tartaro, vitriolo, & chalybe composita ibidem descripta.

Zacutus Lusitanus, *obseru. 99 lib. 2.* proponit historiam cuiusdam mulieris, quæ chlorosim per decennium cum mensium suppressione passa erat, & varijs purgantibus & aperientibus remedijs, quibus chalybs etiam accesserat, curari non potuerat. Hanc ipse curauit conserua artemisiæ, triginta dierum spatio exhibita, superbibendo aquam stillatitiam sabinæ, in qua per noctem rhabarbarum maduerit.

Idem Zacutus *obseru. 117. lib. 3.* aliam proponit historiam cuiusdam virginis, quæ multo sale sese ingurgitans, ex diuturno atque assiduo illius vsu incidit in diarrhœam biliosam cum tabe implicatam. Quam ipse curauit post totius prouidentiam lacte caprino chalybeato, & frigidis hepati applicitis.

In contumacissimis & & diuturnis obstructionibus; causticum tibię dextræ, vel sinistræ (prout hepar, aut lien afficitur) inustum, plurimùm conferre poterit.

Reseratis magna ex parte obstructionibus humores pituitosi ac serosi, tum in venis residui, tum præcipuè in habitu corpores stagnantes, per sudores resoluendi sunt. Cui vsui conueniet decoctum guaiaci, in naturis frigidioribus; vel radicis chinæ ac salsæparillæ, in calidioribus, per quindecim aut viginti dies exhibitum. Hac cautione adhibita, vt quarto aut quinto quoque die, intermisso sudore, catharticum detur, quod humorem circum viscera collectum præparatum, ac concoctum (ad sudores ineptum) per aluum detrahat. Alioqui intus si restitet, ibi obdurescens, & putrescens, febris & aliorum morborum occasio erit. In eundem finem thermæ sulphureæ vsurpari poterunt, quales sunt nostræ Balerucanæ, tam potu, quàm balneo. Potu enim illarum aquarum expeditis prius, & liberatis vijs, remedijs anteà propositis: detergitur excluditurque humor in prima & secunda corporis regione contentus, per alui & vrinæ profluuium: tertia verò regio excitatis à balneo sudoribus, ab humorum sarcina liberetur.

Ac denique congressus, si legitimè fieri possit, post de obstruentium remediorum vsum, erit vtilissimus: illo enim calor naturalis in partibus naturalibus multùm excitatur, quo vteri vasa impensè dilatantur. Et docet experientia, interdum prima coniugij nocte pallidis istis mensium fluxum excitari: alijs verò, quæ optima fruuntur valetudine, tempus consuetum anticipari.

CAPVT II.

De suppressione mensium.

Mensium suppressio adesse dicitur, quando in fęmina ætate matura, quæ nec lactat, nec grauida est, sanguinis per vterum euacuatio, quæ naturaliter singulis mensibus fieri consueuit, rariùs aut parciùs procedit, aut omninò supprimitur.

Causa illius suppressionis, vel ad vterum referenda est, vel ad vasa illius, vel ad sanguinem, qui per illas fluit aut fluere debet.

Vteri varij morbi supperessionem istam efficere possunt; intemperies nimirum frigida & sicca, densando & constringendo corpus vteri: vel calida & sicca partem eandem exsiccando, vel eiusdem alimentum exurendo, vnde praui humores generantur, qui parti infixi liberum mensium effluxum prohibent: Morbi etiam organici eiusdem partis, nempe inflammatio, vel scirrhus, distorsio osculi interioris, vel compressio facta à tumoribus partium vicinarum, aut omenti crassioris: ipsius vteri densitas & crassities ni-

nua,

mia, vlcera & cicatrices ab ijs relictæ, aut ex laceratione cotyledonum in violento abortu.

Vasa vteri non tarò obstructiones patiuntur, quæ frequentissima est causa mensium suppressionis, ab humoribus frigidis & crassis oriundæ. Interdum etiam a constrictione earum venarum suppressio hæc contingit, quæ fit a partibus vicinis distentis, vel tumefactis, vt de ipsius vteri astrictione dictum est.

Sanguis quantitate, qualitate, vel motu peccans, causa esse potest suppressionis mensium. Quantitate peccat aucta vel imminuta. Aucta, si nimia copia in venis redundet: tunc enim venas nimium distendit, vt sese contrahere nequeant ad expulsionem; quemadmodum vesica nimis repleta vrinam emittere nequit ob eandem distensionem. Imminuta vero, quia paucus & imminutus sanguis in corpore retinetur ad illius nutritionem.

Sanguis qualitate peccat, dum crassior & viscidior est ex se, & propria natura, propter frigidam hepatis aliarumque partium intemperiem, vel ex humorum crassorum pituitosorum scilicet aut melancholicorum, permixtione, vnde plerumque obstructiones oriuntur.

Motu vero peccat, cùm per alias vias excernitur, vt per nares, vomitum, sputum, vrinas, hæmorrhoides, & multas alias partes. Vidi puellam pustulam habentem in capite, quæ singulis mensibus aperiebatur, & satis copiosum sanguinem fundebat. Multas verò vidimus sanguinem periodicè per pulmonem reijcientes, quę euacuatio purgationis menstruæ vicem gerebat.

Causæ externæ suppressionem sanguinis promouentes sunt; aer frigidior & siccior, vt Aquilonia tempestas; ingressus præceps in aquam frigidam, aut nimia in ea mora, præcipuè dum fiunt purgationes menstruę; cibi pauciores, vel copiosiores, crassiores & frigidiores, vel astringendi vi prędit; calidiores, etiam id faciunt, vt nimius salis vsus, & aromatum, exsiccando hepatis, aliarumque partium substantiam, & sanguinem ipsum absumendo, atque exassando, vnde crassitiem acquirit, obstructionibus efficiendis idoneam; exercitationes vehementes, & vigilię immodicę, sanguinem valdè absumentes: somnus diuturnus & otium immodicum calorem natiuum eneruans & cruditates multiplicans, excreta & retenta naturæ limites excedentia, vt hęmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum, diarrhœę, aliæque euacuationes diuturnæ per vomitum, vrinas, aut sudores. Ac denique animi pathemata grauiora, vt iracundia vehemens, timor subitus, mœror perseuerans, zelotypia grauis & similia.

Diagnosis suppressionis mensium ex ipsius ægrotantis relatu, mutanda est. Sed quia illa vel a causis prętemnaturalibus procedit, vel a naturalibus, putà grauiditate; signa vtriusque suppressionis distinctiua, proponenda sunt; ne Medicis a mulierculis grauiditatem ex illegitimo concubitu contractam regere conantibus, decipiatur; neue remedia menses prouocantia grauidæ mulieri temere præscribat.

Primò igitur grauidæ vtplurimùm naturalem retinent colorem, qui in alijs valdè immutatur, & pallidus ac fœdus efficitur.

Secundò, symptomata, quæ grauidis in principio accidere solent, in dies paulatim mitescunt: contrà verò in simplici mensium suppressione, quòd diutiùs menses subsistunt, eò magis symptomata augentur.

Tertiò, in grauidis post tertium mensem, motus & situs infantis sensibiliter percipitur, admota ventri inferiori manu: in alijs verò sentitur quidem aliquis tumor, sed œdematosus, ac minimè durus, qui circumscriptionem non habet semper cum vtero limitatam.

Quarto, si osculum vteri interius a perita obstetrice tangatur, non ita exactè clausum, vt in grauidis, percipitur, sed potiùs durum, contractum, & quodam dolore affectum.

Quintò, grauidæ vtplurimùm hilares sunt, & parùm in animi pathematis mutantur, contrà verò in suppressione mensium plerumque mœstę fiunt, & tristitia afficiuntur.

Signa causarum in hunc modum se habent.

Vteri vitia quæ suppressionem mensium efficere valent, in sequentibus capitibus erunt explicanda; maxima tamen pars eorum ex relatu ægrotantis, inspectione & contractu earum partium percipi potest.

Obstructiones & angustiæ vasorum vteri cognoscentur ex labore & molestia, quæ in lumbis & partibus vtero vicinis, instante potissimum menstruæ purgationis tempore, percipiuntur: & si quid tunc temporis effluat, mucosum, subalbidum, aut subnigricans apparet. Affectus verò partium vicinarum, qui vteri os aut venas occludere possunt, ex proprijs signis apparebunt.

Sanguis in venis redundans sese euidenter profert ex venis admodùm distentis in cruribus & brachijs; tum si fœmina carnosior & rubicundior euaserit, cibisque lautioribus sese per multum tempus impleuerit. Defectus verò sanguinis erit conijciendus, si fęmina obesior fuerit; si febrem diuturnam, longam inediam, aut cibi fastidium passa fuerit. Praua verò sanguinis qualitas, ex prauo corporis habitu, hepatis aut aliarum partium vio, & pręsertim ex ipsius sanguinis consideratione, si tantillùm ex eo effluat, innotescet. Motus verò sanguinis præposterus, quando nempe per alias vias effluit, per se satis sensibus manifestatur.

Quod ad prognosim attinet; mensium suppressio periculosissima est, ex eaque multi atque grauissimi morbi oriuntur, & quidem alij in ipso vtero, vt tumores, abscessus & vlcera; alij in toto corpore varijsque partibus vt febres, obstructiones, cachexiæ, cibi fastidium, hydrops, cardiaglia, tussis, difficilis respiratio, hypothymia, ophthalmia, mania, melancholia; capitis dolor, arthritis, & alii non pauci. Progressum noxarum, quæ ex suppressione mensium oriuntur, eleganter proposuit Hippocr. *lib. 1 de morbis mulierum*, his verbis: *Tertio mense post suppressa menstrua incipiunt sentire suffocationes & horrores, lumborum grauitatem, & quandoque febrim.* Quòd si suppressi diutius perseuerat, iam illi obdurescit venter, vrina copiosior mingitur, cibi fastidium, & vigiliæ ingrauescunt, ita vt inter dormiendum dentibus strideat: & si adhuc retineatur, quinto mense his omnibus, & maximè doloribus vrgebitur grauiùs, sed sexto mense insanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit; siti magna vexatur, dolebunt partes ventris & pectinis, febris accedit, supprimenturque alui excrementa, atque vesicæ, spina dorsi dolore vexabitur, estque & quasi balbuties. Post hac autem intumescunt crura, pedes, venter, & vrina mingitur rubra, sanguineaque, & dolor totum occupat corpus, maximè collum, spinam, & inguina atque sic moriuntur, scilicet ex hydrope. Hæc Hippocrates. In hoc contextu dubium facit, quòd dicit autor sexto mense morbum esse insanabilem: contrarium enim docetur experientia, & ipse Hippocr. *4. epid.* refert ancillam quandam cui per septennium suppressa fuerant menstrua, illis tandem redeuntibus sanitati suisse restitutam. Conciliari potest Hippocrates cum seipso, dicendo, vltra sex menses morbum esse insanabilem, quando menstrua in ipso corpore, aut cauitate vteri retinentur, quia ibi putrescunt, aut suppurantur, vt in retentis lochijs contingit; hoc tamen non de quacumque suppressione esse intelligendum.

Minus periculosa est illa suppressio, quæ a multitudine sanguinis laudabilis exoritur, vel a pinguedinis copia, hæmorrhagia, & vacuationibus alijs: causæ enim illæ, si non multùm inualuerunt, tolli facilè possunt.

Difficiliùs verò curatur, quæ a succorum grauitate, vasorum obstructione, vel angustia dependet; quia rebellis iste humor in penitiores illos meatus insinuatus, non nisi multis remedijs, & diuturna opera, cuius mulierculæ sunt valdè impatientes, educi potest.

Suppressio mensium, quæ ex proprio vteri affectu proficiscitur, omnium pessima est; quia pars illa per idiopathiam lęsa, difficilè curari potest, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maximè disposita est, ita vt corporis totius sentina ac cloaca a nonnullis nominetur.

Curatio huius affectus pro causarū varietate variè instituęda est. Ac primum si a nimia copia sanguinis suppressio

oriatur, illius quantitas minuenda est phlebotomia in brachio larga manu celebrata. Si enim venæ inferioris prius aperientur, traheretur magis sanguis versus vterum; vbi maiorem obstructionem, & vasorum distentionem efficeret, cum ruptionis eorumdem, aut etiam vteri inflammationis periculo.

Sublata plethora, & sanguinis multitudine, sanguinis ad inferiora retrahendus est, apertis venis inferioribus circa illud tempus, quo antea laborans purgari consueuerat; tum etiam frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, tam siccis; quam scarificatis.

Hisce præmissis, partes vterinæ emolliendæ & relaxandę sunt fomentis, semicupijs, & inunctionibus humectantibus & emollientibus. Quibus, si affectus pertinacior fuerit, addere poterit purgationes hystericas, & particularia medicamenta menses mouentia, quæ in posterum proponentur; eligendo ex ijs, quæ mitiora & magis temperata fuerint.

Si propter sanguinis penuriam menstrua nō procedant, vt post febres diuturnas, magnas euacuationes, & in quauis corporis insigni extenuatione; eorum prouocatio molienda non est priusquam conuenientibus alimentis, puta analepticis, corpus instauratum fuerit, & sufficiens sanguinis copia procreata, ac morbus omnis, qui extenuationis causa esse potest, debitè expugnatus. Quibus præstitis vtplurimum contingit menstrua sponte profluere. Quòd si non fiat, & natura sui muneris oblita ad pristinum officium non reuertatur; apertis venis inferioribus erit incitanda, cum alijs remedijs supra descriptis; ita tamen vt quantitas sanguinis qui educetur, valde sit moderata, metu virium iam deiectarum, & ne ægra in tabem præcipitetur. Hic autem diligenter est aduertendum, quamuis corporis extenuationem, penuriam sanguinis non indicare, sed eam tātum quę magnis euacuationibus, alijsq; causis consumentibus succedit. Fit enim interdum, vt menses suppressi, & in venis retēti prauam accersant qualitatem, ob quā alendis partibus minimè idoneus sanguis efficiatur; vnde corporis macies & extenuatio succedit, licèt venæ multò sanguine, sed prauo, refertæ maneant; & tum temporis venæ sectio, etiam larga manu celebrata, plurimùm conferre solet. Quod quidem luculento Galeno experimento confirmatur, qui *comment. 3. in lib. 6. epid. Ego, inquit, cuidam mulierculæ, iam octo menses purgationis menstruæ suppressione laboranti, extenuatissima cum esset, hand exiguo detracto sanguine, breuissime tempore proprium habitum restitui; sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neque enim erat ignobilis) fuit valde celebre. Ipsi quidem rescissa vena est, medicis ex eo remedio futuram vtilitatem fruniter pollicere verentibus; quin etiam non nulli mihi aduersari audebant, non solùm propter mulieris maciem, sed etiam propter innapetentiam, ex vena sectione sequuturam esse noxam affirmantes. Profectò hæc melius est longiori sermone persequi, quàm virtus Prodice Hippocrates mentionem fecerit, diligenter inuenire conari. Verùm recentiores medici ad magis sophisticam doctrinæ speciem deflexerunt, ægrotis euenientia diligenter obseruare, & ipsorum affectus causasque, ex quibus curationis inuentio acquiritur, indagare negligentes quæ & ipsa per experientiam diiudicatur. In muliere sanè quam memoraui, primo die sanguinis sesquilibram detraxi, rursum postero die libram vnam, tertio non multo plus semilibra, erant enim vnciæ octo.* Hæc Galenus. Quibus patet, in mulieribus mensium suppressione laborantibus, etiam extenuatis, sanguinem larga manu interdum esse detrahendum; quamuis huius sæculi mulieres tantam sanguinis euacuationem, quæ Galeni temporibus educebatur, ferre minime valeant.

A motu sanguinis præpostero suppressio mensium contingit, quando is per narium hæmorrhagiam, vomitum, aut sputum, aut hæmorrhoidas, aliaque loca naturalia excernitur; eiusque curatio perficitur, repellendo sanguinem a partibus per quas fluit præternaturaliter, eundemque retrahendo ad vteri vias. Primum perficitur (dum sanguis per superiora loca erumpit) lotione brachiorum, capitis & faciei ex aqua frigida, & priuatione exercitij earumdem partium; præcipuè cantus & vociferationis. Secundum verò absoluitur venæ sectione partium inferiorum, facta biduo, aut triduo antequam sanguis erumpat; cucurbitulis femoribus & suris adhibitis, interdum siccis, sępe etiam cum scarificatione; prouocatione hæmorrhoidum, frictionibus, ligaturis, deambulationibus, fomentis, semicupijs ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessarijs, clysteribus vterinis, alijsque infra describendis. Præcipuè verò commendatur balnei naturalis vsus, sulphurei ac bituminosi, quod laborans pluries ingrediatur longè a pastu, dummodò aqua hypochondriorum regionem non superet; eodemque tempore superiore partes flabello refrigerandæ sunt, ne calido balnei aere etiam incalescant.

Si per hæmorrhoides fluat sanguis, & ab vtero auertatur, difficillima erit curatio. Si enim trahentibus ad inferiora vtaris, eadem ad sedem trahent. Si verò adstringentia sedi adhibeas, ea etiam propter vicinam repellent quæ feruntur ad vterum. Hæc igitur vna medendi ratio conferre poterit, vt postquam trahentibus ad inferiora vsus fueris, localia vtero adhibeas quæ humorem commotum magis ad vterum alliciant.

At verò omnium frequentissima est illa mensium suppressio, quæ fit ab obstructionibus venarum vteri. Cuius curatio eadem propemodum est cum ea, quę in pallidis virginum coloribus fuit proposita, nonnullis tantum additis quæ vterum magis specificè respiciunt.

Primo igitur ea omnia sigillatim vsurpari poterunt, quæ ad chlorosis curationem fuere descripta. Et vtplurimum contingit, vt reseratis viscerum obstructionibus menses spontè profluant. Quorum tamen eruptionem adiuuare poterunt, quæ motum humorum ad inferiora promouent; vt sectio venarum inferiorum, circa consuetam menstruorum periodum celebrata; vel vicariæ eius cucurbitulæ, coxis & suris admotæ, tum siccæ, tum scarificatæ; frictiones earumdem partium, & ligaturæ dolorificæ.

Si rebellior affectus prædictis remedijs non cedat, ad ea progrediendum est, quæ peculiari virtute & proprietate specifica menses promouere valent, quę sub varijs formulis vsurpari solent. Ac primum pulueres efficacissimi, & gustui gratiores ita comparantur.

℞. Cinam. & succini, an. ℈ j. croci ℈. ß. Misce, fiat puluis sumendus aliquot matutinis. Vel

℞. Pulu. radic. rubiæ tinctorum, & sacchari puluerisati, an. ʒ. j. Misce, diuidatur in tres partes, quarum vna detur tempore mensium, cum vino calido summo mane in lecto, in quo maneat benè cooperta per horas quinque. Si non fluxerint menses, rursus in secunda periodo exhibeatur altera pars. Si adhuc non apparuerint, rursus in tertia. Vel

℞. Rad. aristol. rotundæ ʒ. ß. fol. sabinę siccor. ʒ. j. ß. dictam. cretici & trochiscor. de myrrha, sine assa fętida ob fętorem, an. ʒ. j. cinam. elect. ʒ. ij. sacchari albiss. ℥. ij. Fiat omnium pulnis subtilissimus, de quo capiat ʒ. ij. manè per aliquot dies, cum iusculo cicerum rubrorum, in quo cinam. ʒ. ij. croci ʒ. ß. bullierint. Pilulæ præstantissimæ in hunc modum componuntur.

℞. Trochisc. de myrrha Drach. j. castorei ℈. ß. Cum succo artemisiæ, fiant pilulæ paruæ.

Inter familiaria remedia & euporista habentur flores lauendulæ cum melle per multos dies comesti, vel conserua flor. calendulæ ad Drach. ij. exhibita.

Maximas autem habet vires sanguis hirci syluestris, tum etiam domestici, ad menses suppressos educēdos, iuxta pręparationem & dosim in pleuritidis curatione propositam.

In calidioribus naturis cremor tartari per plures dies vsurpatus in iusculo, vel decocto aliquo melanagogo, menses suppressos promouet.

At maximè laudātur pilulę Mōtagnanę, quę ita se habēt.

℞. Trochisc. de myrrha ʒ. j ß sem. petroselini, castorei, cinam. an. ℈. j. moschi g. x. Cum succo apij formentur pilulæ xxij. deauratæ, capiat duas mane, vel in ingressu lecti per aliquot dies. Vel

℞. Rad. rubiæ tinctorum & aristol. rotundæ, an. ʒ. iij. agar. & cinam. an. ʒ. j. croci ℈. j. Cum succo artemisię fiat massa pilularum, cuius dosis est Drach. i.

Fermentum vetus a multis commendatur magnitudine castaneæ cum pari sacch. quantitate, per tres dies cōtinuos

exhi-

exhibitum. Magis tamen proderit, si puluis trochisc. de myrrha, dictamni, aut similis permisceatur.

Decocta vsitatissima sunt, eorumque vtilissima in hunc modum se habent.

℞. Rad. petrosel. & rubiæ maioris an. ℥. ij. cicerum rubr. P. iij. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolue pulueris cinam. ℥. i croci ʒ. ß. mellis q. s. Misce, capiat ℥. vi calidè, manè, bis in die, antequam menses prorumpant; vel etiam iis fluere incipientibus, si lentè procedant. Vel

℞ Rad. apii, asparagi fœniculi, an. Vnc. i. fol. matricariæ, capill. veneris, nepetæ, pulegij, ana M. i. Coquantur ad ℔. ij. Colat. Vnc. iv. adde syrupi de artemisia ℥. i. Bibat calidum bis in die, vt supra. Vel

℞. Rad cyperi, angelicæ, valerianæ & rub. tinct. an. ʒ. ß. fol. artem pulegij, sabinæ, an. M. ß. sem dauci & seseleos, an. Drach. i. dictam. cretici Drach. i. ß cinnam electi ℈. iv. croci ℈. i. Fiat decoct. ad Vnc. iv. In colat. dissolue syrup. de artem. & de hyssopo an ℥. ß. Fiat iulep. pro dosi vnica, quæ alternis diebus exhibeatur.

Quercetanus in Pharmacopœa duo decocta valdè commendat: quorum primum ita se habet.

℞. Milij solis, anisi, visci quercini, ana Drach. iij. dictamni cretici Drach i. croci ℈ i. Contundenda contundantur & macerentur per viginti quatuor horas in vino albo generoso. Dein parum bulliat. De hoc decocto exhibere Vnc. iv.

Alterum decoctum ita describitur.

℞. Splenem bouis integrum. Hunc in frusta incisum in phialam vitream capacem inijce, ita vt ad medietatem vsq; impleatur; addendo cinam. crasso modo contusi ℥. i. caryophyll. ℥ ß. croci ʒ. ij. vini albi optimi q. s. ad humectandam solum materiam. Vas probe clausum ponatur in B.M feruentissimo, adeò vt ebulliat per viginti quatuor horas, donec splen in particulas minutissimas coctus & consumptus fuerit, magnaque iuris exquisitissimè cocti & fragrantissimi copia restet: de quo ægra capiat manè Vnc. iv. continuando per quatuor, aut quinque dies, cum menses fluere debent.

Aquæ stillatitiæ cæteris liquoribus præferendæ sunt, vtpote gustui gratiores, & quæ propter substantiæ tenuitatem facilius penetrant ad vasa vteri obstructa. Præ cæteris sequens a Mercato, Roderico a Castro, Sennerto commendatur.

℞. Panem ferè ad fermenti naturam redactum, mediocriter coctum, & calidum, cui ablato cortice adde mellis ℥. xij. pulueris seminum vrticæ, dauci, ameos, anisi. & fœniculi, an. ʒ. i. trochisc. galliæ mosch. myrrhæ rubeæ, an. ℈ i. cotulæ fœtidæ ʒ. ß. Infundantur omnia in ℔ iij. infrascriptæ decoctionis, quæ recipit phaseolorum rub. cicerum rub. an. P. ß. seminis iuniperi Vnc. i rad. rubiæ, rusci, raphani siluestris, asparagi, apij & petrosel. an. Vnc. sem. chamædr recentis M. i. ameos, anisi, fœniculi, an. Vnc. ii. Coquantur omnia secundum artem Deinde in B M stillatitium liquorem extrahes, cuius Vnc. ii summo manè laboranti porriges. Addi etiam potest syrupus capill. ven. de duabus rad. de artemis. Dosis etiam sequentibus diebus augeri potest, si ventriculus non offendatur.

Guaiaci, aut sassafras decoctum in pituitosis corporibus vtile est, etiam cum dictamno cretico: si per duodecim, aut quindecim dies sumatur sine sudoris prouocatione. Illius experimentum refert Iacchinus in nonum Rhasis, cap 66. *Ego*, inquit, *lignum Indicum coxi, & adiunxi dictamnum. Vnde mulieri, quæ iam per quinque annos nihil purgabatur, & sterilis erat & purgationem euocaui & partum.*

Chymici commendant tartarum vitriolatum, spiritum tartari, mixturam spiritalem, sales artemisiæ, melissæ, radic. chelidoniæ, valerianæ.

Aqua theriacalis sequens ad hunc vsum mire est efficax.

℞. Theriacæ vet. Vnc v. myrrhę rubrę Alexandrinę Vnc. ii. ß. cinam. electi, croci orientalis, an. Drach. sem camphoræ Drach. ii. Affunde optimum vini spiritum, ad eminentiam trium digitorum, & in leni calore tincturam extrahe. Cui per inclinationem effusæ adde spiritus tartari sextam partem. Dosis cochleari, cum vino, aut aqua appropriata.

Dum prædicta remedia vsurpantur, clysteres frequenter iniecti maximè conueniunt, ob incumbentem recto intestino vterum, & ita componi possunt.

℞. Rad. lil. Vnc. i. ireos, valerianæ, an. Vc. ß. mercurialis, M. ii. artem. sabinę, an. M. i. flor. cham. lauend. an. P. i. sem. carui, nigellę, an. Drach. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolue hieræ simplicis & benedictæ laxatiuæ, an. Vnc. ß. olei cheirini Vnc. ii. elect. de baccis lauri Vnc sem. Misce, fiat clyster.

Imò vero purgationes per interualla repetitæ erunt præstantissimæ, quæ varijs modis institui possunt.

Ac primum laudantur maximè a Galen. pilulæ de hiera simplices & compositæ; quia præterquam quod educunt conuenienter humores superfluos, habent etiam facultatem vias aperiendi, & expurgandi vterum. Vel

℞. Aloes Drach. iij massæ pilul. coch. min. ʒ. i. Cum succo sabinæ formentur pilulæ xx. de quibus exhibeantur num. iij. ante prandium, tertio quoque die. Vel

℞. Aloes Drach. i. rhab. elect. ʒ. i ß. diagryd. ℈. i. myrrhæ, rad asari, an. Drach. ß spicæ ℈. i. Cum syrupo de artemisia fiat massa pilul. Dosis a ℈. ij. ad Drach. i. Vel

℞. Massæ pilular. cochiar. minor. Drach. sem. mercurij dulcis gr. xx. Cum syrup. ros. solut. formentur pilulæ v. vel vi. capiat summo mane.

Exterius vero mensium suppressorum prouocatio adiuuari solet topicis sequentibus, ad vias dilatandas, humores attenuandos, & facultatem expultricem excitandam.

℞. Radicum bryoniæ, lilior. cyperi, valerianæ, angelicæ, asari, ireos, & petroselini, an. Vnc i. fol. artemis. lauri, rutæ, sabynæ, thymi, rorismar. pulegij, nepetæ, maluæ, mercurialis, an. M. i. flor sambuci, cheiri, chamomillæ, an. P. ii. gran. iuniperi Vnc. ii. Coquantur in aqua & vino albo. Colatura foueantur venter & inguina cum spongia.

Eodem decocto, aucta dosi, potest parari semicupium, in quo ægra vmbilico tenus sedeat, & herbæ coctæ sacculo inclusæ ventri applicentur. Caueat tamen a sudore, qui menses potius sistit.

℞. Ol. lil. aneth. & rutacei, an. Vnc. i. sem. vini generosi Vnc. iij. iunci odorati, rad. cyclam. angelicę aristol. vtriusque, fol. sabinæ, an. Vnc. sem. Bulliant ad vini consumptionem. Coletur & exprimatur oleum, quo inungatur regio pubis, & pudendorum calidè post fotum, vel semicupium.

Suffitus humidi fiunt ex vapore decocti fotus & semicupii, quod modicè calens operiatur patella perforata, cui annecti debet fistula oblonga, quæ collum matricis attingat, excipiatque fumum manè & serò vestibus contecta.

Siccus suffitus ita confici potest.

℞. Caryophyll cinam. macis, an. Drach. ii. bacc. iuniperi Vnc sem. seminis nigellæ Drach. i styrac. calamit. Drach. ii. Fiat puluis crassior, qui carbonibus iniciatur, fumusque excipiatur vt suprà. Vel

℞. Styrac. calamit ʒ ii. thuris ʒ. i. benioini, aliptæ mosch. ana ʒ. sem. caryoph. ligni aloes, cinam. an. ℈ ii. Cum mucilag. gummi tragacanth. extracta cum aqua cinam. fiant trochisci pro suffumigio.

Pessaria in hunc modum fieri poterunt.

℞ Fol. mercurial. contus. M. i. pulueris hieræ picræ & benedictæ laxatiuæ, an. ʒ. ii. pulu. arist. longæ ʒ. i. mellis & succi mercurialis q. s. Fiat pessarium. Vel

℞. Agarici, myrrhæ, ana ʒ. ii. galbani ʒ. sem, croci ℈. i. Cum melle despumato fiat pessarium, quod linteo raro inducatur & non diu in vtero relinquatur metu inflammationis.

Pilulæ cochiæ minores in parui pessarij formam redactæ menses egregiè mouent.

Iniectiones etiam in vterum fieri solent, quæ metrenchytæ, seu clysteres vterini appellantur; abluunt enim sordes vteri parietibus adhærentes, & orificia vasorum interna reserant. Parantur autem ex decocto fotus præscripti, demptis acrioribus; vel ficuum pinguium cum artemisia, pulegio, mercuriali; vel ex solo succo mercurialis depurato, in quo parum benedictæ laxatiuæ fit dissolutum Ad acriora enim ascendere nefas est metu inflammationis. Imò post vsum istorum, quæ intus per horam tantum vnam morari debent, vtile erit decoctum maluæ, hordei, & violarum iniicere, vel parùm hydromel. sero caprillo diluti.

In affectu inueterato cauteria tibijs admota plurimùm conferre poterunt. Quamuis enim illa à Sennerto reprobentur

bentur, ex eo quod ab vtero potiùs deriuent, & humoribus, qui cum sanguine ex vtero fluere solent, aliam viam concilient, & inclinationem eorum ad vterum prohibeant. Attamen maximè prodesse Mercurialis, Varandæi & aliorum frequentibus experimentis comprobatum est. Per ista enim vlcuscula superflui humores perpetuo vacuantur, & humorum cursus ad inferiora dirigitur. Ac tantùm abest, vt humorum superfluorum deriuatio ab vtero fluxum mensum auertat: quin potius eum prouocet, sanguinem puriorem, & naturæ regimini magis obedientem efficiendo, qui cum dictis humoribus ad cauteria non retrahitur. Adde quod isti humores, nisi per has vias educantur, retenti in venis obstructiones geminant, & ita suppressionem augent. Existimamus tamen, restitutis menstruis purgationibus ad naturalem statum, cauteria esse occludenda, vt natura per vterum superflua excludere assuescat.

In prædictorum remediorum vsu quædam præcepta notatu dignissima obseruanda sunt.

Primum, Nunquam vtendum esse remedijs menses mouentibus, nisi præmissis vacuationibus vniuersalibus; ne humores ad venas vteri copiosiùs promoti obstructiones augeant, aut valdè attenuati ad partes alias irruant, & grauia mala producant. Quemadmodum narrat Schenckius in obseruationibus, quemdam Medicum Venetum mulieri suppressione mensium laboranti, non euacuata priùs pituita venas obstruente, apozema quoddam dedisse, quo assum pto paulò post illa in paralysim incidit.

Secundum, in menses mouentium exhibitione a leuioribus esse incipiendum, ad validiora sensim progrediendo.

Tertium, Medicamenta menses mouentia in maiori copia esse exhibenda, quia eorum virtus retunditur in via a ventriculo ad vterum.

Quartum, Medicamenta prædicta esse exhibenda vel horis matutinis ieiuno ventriculo, vel etiam aliquando in ingressu, aut egressu balnei: ita enim in calidum ac solutum corpus illabens medicina, vires suas potenter exerit; & multo adhuc efficacius, si ante venarum inferiorum apertionem illa exhibeantur.

Quintum, Pessaria, & clysteres vterinos nuptis, & viro vtentibus dumtaxat præscribi debere; virginibus vero uascalia, fomenta, insessus, & suffumigia sufficere.

Sextum, In biliosis, aut melancholicis temperamentis, calidiora omnia medicamenta esse deuitanda, ac mitiora tantùm vsurpanda, vsque aperientia temperata & humectant, atque emollientia esse permiscenda.

CAPVT III.

De fluxu mensium immodico.

MEnsium fluxus moderata quantitate, ac debito tempore procedens, naturalis est; si vero quantitatis modum excedat, vel frequentius redeat, vel diutius perseueret; immodicus ac præternaturalis censendus est.

Causæ mensium fluxus immodici eædem sunt, quas in hemoptisis productione concurrere, suo loco, diximus; nempe anastomosis, diapedesis, diæresis, & diabrosis; quæ fiunt a sanguinis quantitate nimia, caliditate, tenuitate, vel acrimonia, ictu, casu, aut vulnere, quæ in hæmoptysis theoria fusius expositæ sunt, vt eadem hic repetere non opus sit. Ideo lectorem ad dictum caput perlegendum remittimus.

Diagnosis ad ipsum affectum, illiusque causam dirigenda est. Fluxum mensium immodicum & præternaturalem ostendunt, difficilis tolerantia, virium lapsus, inappetentia, cruditas, & cachexia, color cadauerosus, pedum intumescentia, & alij affectus grauiores, qui caloris natiui exolutionem consequuntur.

Causarum vero diagnosis in hunc modũ instituenda est.

Per diapedesim sanguinem fluere ostendunt, rarus corporis habitus, & carnium mollities, cibi & potus vsus serum multiplicare idonei; ac præsertim ipse sanguis dilutus ac serosus, qui facilè in linteis dignoscitur.

Per anastomosim, vel rhixim sanguinem fluere ostendunt, vulnera, casus, aut contusiones prægressæ, saltus, clamores, & gestatio ponderis insoliti in corpore plethorico, & multo sanguine referto, vel ingens æstus, frigus immodicum, coitus immoderatus, iracundia insignis, & similia. Idem contingit post partus laborosos, vel ab imperita obstetrice ministratos, post aborsus, vel diuturnam mensium suppressionem, quæ collectum nimia copia sanguinem, confertim deinde effluere facit.

Diabrosim, seu vlcerationem in vtero factam indicant, sanguis paulatim exstillans cum sensu doloris & acrimoniæ, humores salsi & acres in corpore redundantes. Sanguis verò effluens primò saniosus, ichorosus, nigricans, aut flauus profunditur; postmodum verò si vlceratio augeatur, frustula quædam partis deraduntur, a quibus deinde magna sequitur sanguinis effusio, quam sistere difficile est. Præcesserunt causæ cacochymiam generantes, vt vsus ciborum acrium, salsorum, putridorum, & similium.

Prognosim quod attinet. Omnis hæmorrhagia copiosior, vel diuturnior periculosa est, præcipuè ex vtero, quæ non solum indiuiduo, sed etiam speciei noxia est.

Diapedesis omnium minimè periculosa est, quia minorem efficit caloris, & spirituum iacturam, diutius tamen perdurat, propter crudioris & serosioris sanguinis prouẽtũ.

Rhixis & anastomosis maius inferunt periculum, quia magnam subito profundunt sanguinis copiam: citius tamen curantur, quia in corporibus benè sanis & plethoricis vtplurimum contingunt.

Diabrosis verò omnium difficillima est, quia in vlcere fit substantiæ deperditio, quæ nouum istarum partium coalitum impedit.

Si viriũ debilitas, & symptomatũ vehementia nullo modo minuatur, sed in dies augeatur, ægræ interitum portendit.

In senescente muliere menstruorum nimius fluxus plerumque incurabilis, & lethalis est.

Curatio mensiũ fluxus immodici, eadem ferè esse debet, quæ ad immodicum hæmorrhoidum fluxũ fuit proposita.

Primò enim phlebotomia reuulsionis gratia in brachio celebranda est, partitis vicibus, & digito per vices foramini admoto. Magna copia sanguis detrahendus est, quantum vires ferre possunt. Testatur enim Hollerius *commen. Aph. 50, sect. 5.* se multas vidisse mulieres, quæ detracto multo sanguine è vena conualuerunt, cum nullis alijs remedijs posset reprimi fluxus sanguinis.

Frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ ad reuulsionem etiam conueniunt, vt in dicta curatione, præcipuè vero mammis, iuxta Aphor. Hippoc. citatum; *Mulieri*, inquit, *si placet menstrua sistere, cucurbitulam quam magnam ad mammas appone*. Si tamen admota cucurbitula difficultas spirandi oriatur, subitò auferenda est.

Purgatio pariter eadem, vt in dicta curatione, conuenire potest; eaque semel, aut bis in hebdomada erit repetenda, donec impuritati viscerum & venarum sit prouisum. Sublatis enim biliosis & serosis humoribus, qui sanguinem fluidum reddunt; ipse sponte consistit. Si serum magis abũdare videatur, radix mechoacan cũ rhabarbaro conueniet.

Purgatio etiam per vomitum potenter reuellit, & ab Hipp. laudatur *2. de morb. mulierum.* Blanda autem debent esse vomitoria, & frequenter iterata; aut etiam digito in os immisso vomitus prouocari poterit. Imò vero sufficiet, eritque vtilissimum, ante prandium vomitum ciere, attamen non vomere, sed solum id tentare.

Postmodum iulepi, pulueres, opiatæ, pilulæ, aliaque remedia incrassantia, & astringentia in dicta curatione proposita, hic etiam conuenient, additis etiam narcoticis si vrgeat necessitas. Quibus sequentia vtiliter addi poterunt, a doctissimis viris experta.

℞. Cortices duorum ouorum recentiũ vstos, thuris, mastiches, an. Vnc. sem. margar. præparat. coralli rubr. prep. carabes. an. ʒ. ii. lapid. hæmatit. smaragdi præp. an. ℈. sem. farinæ hordei sine furfure P. ii. albumina ouorum num. iv. & si opus fuerit, adde parum aquæ chalybeatæ, & fiant duæ placentæ, quæ in furno coquantur, vt possint in puluerem redigi. Dosis a ʒ. sem. ad ʒ. i. cum iusculo pedum veruecis summo manè. Hoc puluere multas mulieres hoc affectu satis antiquo curatas fuisse testatur Io: Michael Paschalius quoq; puluis solus corticis oui ad ʒ. i. exhibitus in aurora per aliquot dies, & habetur pro secreto.

Ecro-

Forestus sequentem puluerem commendat, quem dicit esse vnum ex arcanis præceptoris sui Helidæi. Accipit turturem moderatè pinguem, ab intestinis repurgatum, & lotum vino rubro astringente, & aqua rosacea. Deinde mastiches Vnc.i. in ventre, ponit, & assuit ne elabi possit: atque in veru ad ignem rotat, & inter assandum, loco butyri, aceto rosaceo aspergit, pinguedinemque ex eo defluentem colligit, & vsui seruat. Post perfectam assationem, turturem in ollam nouam vitream conijcit, luto philosophico obturatam; & in furnum calidum demittit, vt turtur perfectè exsiccari possit: quem postea in puluerem redigit. Cuius cochlear vnum exhibet omni mane, cum aqua plantaginis, aut decocto astringente. Et pinguedine reseruata regionem renum, pubis & inguinum inungit.

Nostrates mulieres vulgare habent remedium ex floribus chamæleontis, quibus lac condensare solent. Exhibent cum iusculo, aut alio liquore. Aliæ vtuntur coauglo hœdi, vel leporis ad ℈. sem quod & sanguinem fluentem sistit, & concretum in vtero dissoluit.

Succus plantaginis inter reliqua remedia præstantissimum censetur à Gal. si recenter extractus ad Vnc.iii. vel iv. exhibeatur.

Solenander dicto succo colophoniam addit, & infallibile remedium asserit, his verbis. *Ad constringendum menstruum rubeum antiquum; Accipe succi plantaginis cyathum vnum. Impone Drach.j. colophonia puluerisata, & tribue ægra. Id fiat quater, & erit curata infallenter, Deo dante.*

Succus millefolij huic vsui etiam conuenientissimus est, si eius ℥.ii. vel iii. exhibeantur cum syrupo corallorum, aut alio conuenienti.

Succus vrticæ prædictis non cedit, vel etiam efficacior est: exhiberi potest solus, vel cum alijs permixtus: vel ex ijs fieri potest syrupus ad vsum frequentem.

Aqua ex tenerrimis, & rubentibus quercus folijs extracta prædictum profluuium sistit.

Sequens autem aqua valdè efficax à Mercato in hunc modum componitur.

℞. Panem ex amylo, farina hordei, & oryza confectum. Affunde aquæ chalybeatæ ℔. ij. Quibus adde rosar. rubr. sicc. P.iii. succi plantag. ℔ i. rad. consolidæ maior. virentis & conquassatæ ℥. ii. caudæ equinæ M. i. carnis pyrorum agrestium & cydoniorum, ana ℥.ii. portulacæ M.ij. boli armen. Vnc.j. balaust.& santal. omnium, ana Vnc. sem. Destillentur omnia per alembicum: huius aquæ capiat ℥.iij. cum syrupi de portulac. aut de rosis siccis Vnc. sem.

Pro fœminis delicatioribus poterunt parari iuscula ex decocto pedum vituli, & fol. plantaginis, vel sanguinariæ. Vel ad incrassandum sanguinem, poterit fieri iusculum ex aqua rosarum pura, & vitellis ouorum recentibus. Iisdem quoque confert conserua fructus cynorrhodi frequenter exhibita, præsertim si calida hepatis intemperies adfuerit.

Ad omne sanguinis profluuium. Practici vtuntur oxycrato, largo haustu per os exhibito. Verum in mensium fluxu pertimiscendum est, quia vtero (vtpote parti membranosæ) est inimicum.

Inter specifica recensentur radix filipendulæ, & cortex radicis mori, quorum pulueres exhibentur ad ʒ.i. cum liquore idoneo.

Flores nucum, quando sunt maturi, & cadere incipiunt collecti, & in puluerem redacti exhibeantur ad ʒ i. cum vino calido manè per plures dies. Ex hoc medicamine omnes habentes fluxum menstruorum sanantur, vt testatur Solenander. Specifica etiam vi suffocationibus vteri medetur.

Spica nardi tenuissime puluerata, & sumpta ad ʒ.i. cum liquore idoneo, menstrua cohibet; tum etiam si ex ea nascale componatur.

Lac chalybeatum per plures dies epotum in affectu inueterato multum prodest: humorum enim acrimoniam cōtemperat, eosdemq; incrassat, corpus reficit, & fluxui resistit. Hoc cōmendat Auicenna, Rhasis alijq; Arabes, & Augenius ad cœlum extollit. Cauendum tamen ab eo est, vbi aliquid vitiosi humoris in corpore suspicio fuerit.

Aquæ minerales acidulæ, vitriolatæ, ferratæ, vel aluminosæ, in fluxu diuturno cohibendo, causis eiusdem auferendis, & visceribus roborandis plurimum conferunt.

Chymici tincturam corallorum valdè commendant, tum etiā vitriolum Martis, & multa alia suis autoribus repetēda.

Pro potu vtatur ægra decocto mastiches, vel millefolij, vel lentisci sicci in vino etiam lignum lentiscinum infundi poterit, eoque nigro, & austero, quo maximè viscera roborantur, & fluxiones cohibentur.

Diligenter obseruandum est, in affectu inueterato multùm astringentia, & incrassantia non esse diu vsurpanda. Periculum enim est, nè meatus offarciant, occludant, & constringant; atque obstructiones generent, & visceribus præcipuis (quæ in signe damnum in hoc affectu recipere solent) plurimùm officiant. Sed multò præstabilius est, in hepar roborantibus insistere: quæ quidem astringunt, attamen ita moderatè, vt astrictione obesse nequeat.

Ludouicus Septalius *lib.7. Animadu. medic. art.*144. decoctum corticum arantiorum, tanquam remedium certum ita commendat, vt propria eius verba transcribere non inutile fuerit, *Post*, inquit, *huiusmodi remedia ex ratione facta, cum ea quæ aut incrassandi facultate, aut astringendi maximè conueniunt, vnum in præsentia omittendum nullo modo esse censui, quo infinitas propemodum mulieres ab hoc morbo liberaui: inter secreta aliquando reseruatum post adolescentibus; qui sub nostra tutela ad praxim medicam addiscendam exercentur, etiam communicatum; nunc omnibus ad communem vtilitatem, commune factum: quo ferè nunquam frustratus sum, modò ab exulcerato aliquo vase in vtero fluxus is menstruorum aliquam non habet occasionem. Est autem omnino euporiston, & facillimè parabile. Recipit autem aquæ ℔.vij. In qua incoque cortices trium arantiorum acidorum, aliquanto adhuc subuiridium, at illos in phillyras acido, & excoquo ad duarum partium consumptionem, & facta colatura Vnc. viij. vel ix. potandas manendo. Quod si valentius medicamentum parare hoc ipsum volo, manipulum herbæ pilosellæ in fine excoquendam addo. Validius adhuc redditur, si in aqua Villensi decoctio fiat; aut si in octo libris aquæ fiat, vbi duæ tertiæ partes per coctionem absumptæ fuerit, & excolatū reliquum chalybe indito ignito sæpius, adhuc magis roboretur.*

Exterius verò topicis medicamentis fluxus mensium immodicus cohiberi solet.

Ac primum fomenta in hunc modum parari poterunt.

℞. Rad. bistortæ, tormentillæ, & corticum granatorum, ana Vnc.sem. fol. plantaginis; centinodiæ, bursæ pastoris, equiseti, ana M. j. nucum cupressi, balaustior. granorum myrti. sumach. ana Vnc. j. Bulliant in aqua ferrata & vino austero. Colatura foueatur regio pubis valdè tepidè.

Item spongia marina in aceto forti bulliat, quæ supra pubem mulieris posita potenter sistit.

Semicupium ex priori decocto fotus paratum, aucta etiam conuenit. Sed cauendum ne calidum administretur, sed tantum subfrigidum; alioqui calore suo vasa vteri magis aperiet. Efficacissimum est balneum decoctionis aluminis; sed sterilitatem inducit.

Linimentum, vel vnguentum post fotum, vel semicupium, admouendum est pubi, perinæo, & lumborum regioni, in hunc modum compositum.

℞. Ol. myrtini, de mastiche, & cydoniorum, ana ℥.i. boli armenæ, sanguinis draconis, & karabes, ana ʒ.i aceti cochlear.j. Fiat linimentum.

Vel admoueri poterit vnguentum comitissæ, aut vnguentum de bolo recenter dispensatum, vel ceratum sequens summè efficax.

℞ Picis naualis Vnc.sem thuris masculi Vnc. i. mastich. Vnc.sem. terebinthinæ Vnc.i. sang. draconis, rosat. rubr. ana ℈.ii. Fiat ceratum renibus applicandum.

Emplastra etiam vmbilico, & lumbis vtiliter admouentur, ex massa emplastri contra rupturam, pro matrice, de mastiche, solis aut simul mixtis: vel ex massa emplastri de Vigo pro fracturis, quod præstantissimum est, & absque calefactione operatur.

Cataplasmata sequentia multò efficaciùs operantur, & in largo sanguinis profluuio, vnde vitæ periculum immineat, plurimùm possunt.

Parantur autem si vel bolus armena cum succo plantagi-

nis

is, & pauco aceto incorporentur, & admoueantur.

Vel pulueris gypsi ℔. j. cum gummi arabici torrefacti ʒ. x. & quatuor albuminibus ouorum incorporetur, & cum placentulis gossipij emplastrentur partes prædictæ. Dicit Solenander, hoc cataplasma omnem muliebrem fluxum sistere vno die.

Benignius operatur, & specifica quadam vi potius, quam astrictione, cataplasma ex vrtica cocta in sartagine, pubis regioni admotum.

Iniectiones etiam fiunt in vterum per metrenchytem ex succo plantaginis solo; qui valde est efficax, & à Practicis celebratus. Ex succo polygoni idem præstari poterit. Tum iisdem succis addi interdum solent mucilaginis gummi tragacanthæ ℥. j. amyli ʒ. j. aquæ peculi rosarum Vnc. iii. Et in vterum infunduntur. Vel

℞. Fol. polygoni, plantag. millefolij, bursæ past. caudæ equinæ, ana M. sem. Coquantur ad ℔. sem. In colat. dissolue acaciæ Drach. iij sanguin. dracon. boli armen. & lapid. hæmat. ana Vnc. j. Misceantur, fiat clyster vterinus.

Suffitus ex aceto supra laminam candentem effuso, & in sella perforato receptus, vtilissimus est. Vel in hunc modum componi poterit.

℞. Thuris, mastiches, ana ℈ ii. myrtillorum, ladani, ana ℈. j. succini, rosarum rubr. balaustiorum, an. ℈ sem. Cum infusione tragacanthæ in aqua rosarum, fiant trochisci pro suffumigio.

Suffitu ranarum combustarum testatur Ioannes Michael Paschalius, se fœminam quanquam curasse, quæ septem ferè mensibus hoc fluxu laborauerat. Idē etiam suffitum vngulę mulæ hunc fluxum mirificè sistere expertum esse scribit.

Passatia adstringentia hic etiam vsurpantur. Quæ tamen parum vtilia sunt, cum vix ad orificia venarum aperta possint pertingere. Si tamen venæ ceruicis vteri apertæ sint, locum habere possunt, & in hunc modum componi.

℞ Succi plantag. vel centinodiæ ℥. ii. pulu. trochisch. de carabe, & acaciæ, ana ʒ. Misceantur cum albumine oui, & panno serico inuoluantur. Fiat pessarium. Vel

℞. Pulu. hypocistidis, acaciæ, boli armeni, sang. draconis, rad. consolidæ, arnoglossæ, gallarum, ana ʒ. sem. succi portulacæ, vel plantag. vel syrup. de rosis siccis, aut mirtillorum q. s. Excipiantur bombace.

Parantur etiam pessaria ex folijs portulacæ, plantag. aut polygoni, vel alterius herbæ conuenientis contusæ, & in linteo inuolutæ; aut ex vnguento comitissæ lana excepto, & vtero indito.

Neque omittenda est lotio tibiarum in aqua frigidâ, aut decocto astringente, à Practicis vsitata, quæ cohibendo mensium fluxui non parum confert.

Circa topicorum administrationem hoc aduertendum, ne scilicet astringentia medicamenta saltem fortiora admoueantur, priusquam reuulsiones sufficienter celebratæ fuerint, præsertim illa quæ venæ sectione perficitur. Periculum enim est, ne tumores in vtero, aut grauiores alios affectus concitent. Ideò semper, quantum morbus dare inducias poterit; tum reuellentibus, tum incrassantibus atque astringentibus internis curatio tentanda est, priusquam ad topica illa deueniatur.

Supra descripta curatio fluxui mensium aptari poterit, siue ab anastomosi; siue à diapedesi, siue à rhixi, seu ruptione valorum dependeat, adhibito iudicio. At si ab erosione, seu exulceratione oriatur, illius curatio erit instituenda prout in vlceris vteri curatione docebitur.

In toto morbi decursu, dum prædicta remedia vsurpantur, viscerū roborationi, & correctioni sanguinis incumbendū erit, quemadmodum in fluxu hæmorrhoidum dictū est.

Ac denique sedato symptomate, prophylaxis ibidem instituta, hic etiam conferre poterit.

CAPVT IV.

De Fluore muliebri.

FLuor muliebris, vteri profluuium, seu menstrua alba dictus, fit quando humores excrementitij ex vtero profluunt, vel continēter, vel saltē nullo ordine nulloq; circuitu.

Illi autem humores excrementitij modò albi sunt, & pituitosi, serò lactis, aut hordei cremori persimiles: modò pallidi, aut flaui, aut virides, ex bilis permixtione, modò aquosi ex serosis humoribus, modò subnigri, ex humore melancholico admixto; modo acres & erodentes, vt partes vterinas exulcerent; modò tetri & graueolentes, modo nullo odore molesti.

Fœminas adultiores, & ætate maturas plerumque malum hoc solet corripere; virgines tamen ab eo non semper sunt immunes, quod perperam nonnulli asserere ausi sunt, viarum angustiam accusantes, & temerè pronuntiantes, corruptas esse virgines, quibus fluores albi promanant. Etenim si virgines satis amplas habeant vteri venas, vt per earum ductus menses ordinarij fluere valeant, quidni etiam fluores albi per easdem vias stillare poterunt, cum sæpe materia illius fluoris ipso sanguine tenuior, & fluidior sit, vtpote serosa vel biliosa? Idipsum confirmat experientia à doctissimis Medicis prolata, & quotidiano vsu à nobis etiam confirmata; castissimas atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis suspicio esse potuit, hunc affectum passas esse. Et testatur Fernelius se puellam vidisse octauo ætatis anno, hoc malo obsessam, ac diu postea grauiter afflictam.

Generantur autem humores isti excrementitij, vel in toto corpore, vel in aliqua parte principali, vel in ipso vtero.

Si à toto corpore isti proliuant humores, vel ex prauo alimento, vel ex vitioso, & habituali totius corporis temperamento generantur, & ad vterum confluunt, tanquam totius corporis sententiam, ac veluti cloacam, ad quam reliquæ partes sese exonerant.

Partes verò peculiares, quarum consensu in hoc morbo vterus afficitur, potissimum sunt, cerebrum, ventriculus, hepar, lien, mesenterium, & vesica, quæ sua excrementa ad partes debiliores, & receptioni magis dispositas, amandāt.

In vtero generantur humores isti excrementitij, quia proprium alimentum commutare nequit; ob debilitatem retentricis, concoctricis, ideò illud maiore parte in excrementitium humorem facessit, cum imperfectè conficiatur, vel potius corrumpatur. Imperfectè conficitur in frigida vteri intemperie, corrumpitur in calidiori. Et cum vterus ex concoctionis defectu; nutritione sua frustretur, nouum alimentum continuò attrahit, quod in excrementum conuersum, ab eo tanquam inutile expellitur, ac noua omnino fit attractio, vnde continuus, & copiosus fit praui illius humoris per vterum effluxus. Debilitatur vterus, & horum excrementorum receptioni magis idoneus redditur, à grauiditate, partu, aborsu, contusione, inflammatione, abscessu, aut exulceratione.

Diagnosis ad ipsum affectum, partem affectam, & causam illum producentem dirigitur.

Affectus ipse ex ægrotantis relatu facilè dignoscitur, eumque non raro varia symptomata consequuntur, nempe color faciei pallidus, appetentia deiecta, nausea, spirandi difficultas, virium defectio, oculorum tumor, & inflatio, mœror & tristitia, vrinæ crassæ & turbidæ; aliaque non pauca, quæ pro humoris peccantis diuersitate varia esse solent, vt inferius distinctè magis explicabitur.

Partem affectam, & locum in quo humores excrementitij fluorem illum efficientes generantur, sequentia indicabunt.

In toto corpore materiam istam generari indicant, lassitudo spontanea, & grauatiua, à qua leuatur ægra, copia humoris excreta, & rursus grauari incipit noua collecta materia; venarum plenitudo, torpor pedum, manuum ac crurum, quæ signa plenitudinem præcipuè ostendunt. Cacochymiam vero in toto corpore redundare significant, prauus totius corporis habitus; manuum & pedum inflationes, pruritus & mordacitas in toto corpore, si humor acrimoniæ sit particeps, & alia non pauca.

In aliqua verò parte peculiari materiam peccantem ostendunt symptomata, & excrementa cuique parti propria & particularia; v.g. iecoris, dolor, calor, aut tumor, cum excrementis biliosis, iecur esse affectum significant; eadem vero symptomata in sinistro hypochondrio apparentia; cum excrementis humorem melancholicum referētibus,

tibus, ex liene fluxum procedere ostendunt. Pituitosa excrementa, nausea, inappetentia, & aliquando ingens fames frequens ciborum corruptio, & ructus acidi, vel nidorosi, certa sunt affectu ventriculi indicia.

Dolor capitis, spumosa excrementa, consueta per os, & nares euacuatio suppressa, à capite humores affluere testantur. Si nulla prædictarum partium læsarum signa appareant, ab ipso vtero fluxum procedere coniiciendum est. Præterea fœmina est boni coloris, materia fluens pauca est, cum solius vteri sit excrementum. Præcesserunt causæ vterum labefactantes, vt partus laboriosus, vel abortus, casus supra ventrem aut deorsum, coitus immoderatus, præsertim si fœminis iuuenis coniugio tradita sit; tumores, vlcera, aliique affectus vterum obsidentes, quorum signa in propriis capitibus proposita sunt.

Humorem verò, fluxum illum efficientem, testantur in primis colores humoris effluentis supra propositi, qui in linteis apparet, quibus ille excipitur; si, vt docet Hippoc. *2. de morbis mulierum*, lintea illa arefacta simplici aqua lauentur, ac in vmbra exficcentur. Tunc enim manifestè colorem referunt humoris in excrementis dominantis: quibus addi possunt ex semeiotica generali, signa humoris in toto redundantis.

Signa denique proponenda sunt, quæ istum affectum à consimilibus, distinguere valent. Consimiles autem sunt excretio materiæ purulétę ex matricis vlcere, & gonorrhęa.

A materia purulenta distinguitur, ex ipsius vlceris signis proprio capite describendis, tum etiam quia pus ipsum longè est crassius, & albicans, & minoris quantitatis, si rite concoctum sit; si verò saniosum & ichorosum fuerit, quodam cruore perfusum est, & interdum filamentis partium, & cum insigni doloris sensu exire solet: tum etiam mulieres vlcera patientes in vtero, aut illius ceruice, non admittunt coitum, nisi cum molestia, quæ affectum ipsum exasperat; quæ verò muliebre profluuium patiuntur, liberè, & patienter venereos amplexus sustinent. In gonorrhęa verò materia effluit in minori copia, crassitie maiore, albedine splendidiore, & longioribus interuallis; ac rarissimè fœtet, nisi si gonorrhęa sit virulenta ex impuro concubitu contracta, ex ardore vrinæ, pudendi vlcusculis, aliisque signis malignitatem indicantibus innotescet.

Prognosis huius affectus ex vna parte bona est, ex altera vero mala. Bona dici potest, quatenus vt plurimum vitæ periculum non infert: mala verò quatenus affectus est contumax, ac diuturnus, & curatu difficilimus: siquidem humorum superfluorum effluxus, qui semel hanc via affecta sit, difficillimè auertitur, cum vterus, vt antea dictum est, sit sentina totius corporis, per quam etiam in statu naturali humores superflui singulis mensibus expurgantur.

Si grauior euadat affectus, multa alia mala inducere potest, nempe sterilitatem, vteri procidentiam, exulcerationem, cachexiam, hydropem, tabem.

Fluxus liuidus, cruentus, aut fœtidus deterior est albo, pallido, & minimè fętido.

Quo diutius durauerit hic affectus, eo curatu difficilior est.

Vetulas hoc malum plerumq; ad mortem comitatur, ob pituitæ copiam, & facultatis concoctricis imbecillitatem.

Curatio huius affectus incipienda est ab vniuersali humoris peccantis euacuatione, quæ illius naturæ conueniat. Et quia huiusmodi fluxus à pituitosis, & serosis humoribus plerumque fieri consueuit, illos humores purgantia medicamenta erunt præcipuè vsurpanda: iisque cholagoga, aut melanagoga erunt admiscenda provt biliosi, aut melancholici humores illi admixti fuerint. Præscribi ergo poterit apozema cõueniens, alterans simul & purgans, pro quatuor aut quinque dosibus; pro solemni euacuatione; hoc cõtinuo aduertendo medicamentis purgantibus quędam astringentia, & roborantia esse permiscenda, ne humores commoti versus vterum magis præcipitentur.

De venæ sectione dubitatur, an scilicet in hoc affectu conueniat. Cum enim hic fluor à cacochymia dependeat, & illa per phlebotomiam ad venas attracta, massam sanguinis inquinare possit, nullus videtur esse venę sectioni locus. Adde quod cum id chronico hoc affectu vires valdè deiiciantur, & corpus non rarò ad tabem perducatur, venæ sectione amplius labefactandum, & alimento suo fraudandum non videtur. Ita tamen deciditur, quod si fluor iste non sit purus & solitarius, sed sanguini aliquo modo permixtus, & subruber appareat, tunc celebrari poterit venæ sectio; tum etiam si insignior sit iecoris caliditas, & biliosi succi acrimonia huic fluxui coniuncta. In aliis verò casibus præsertim quando hic affectus inueterauit, melius est à phlebotomia abstinere.

Ligaturæ in superioribus partibus, & cucurbitulæ scapulis & dorso ad reuulsionem erunt vtilissimæ; tum præcipuè frictiones ex linteis primum mollioribus mox asperis, quibus quotidie Galen. vtebatur in vxore Boethi, quam intra tredecim dies curauit, vt ipse refert *lib. de præcognitione ad Posthumum cap.* 18.

Ac præter purgationem vniuersalem supra propositam, vsuales etiam purgationes administrandæ sunt, & frequenter repetendæ, vt magis illa excrementorum illuuies sensim educatur, & natura assuescat humores per aluum expurgare, qui ante ad vterum confluebant. In hunc finem syrupi magistrales, pilulæ, & opiatæ vsuales componi poterunt, ęgrotantis temperamento, & humoribus peccantibus congruæ. In affectu pituitoso laudat Mercatus syrupum ex decocto ligni guaiaci, cum senna, turpetho, & agarico, tum etiam pilulas sequentes.

℞. Pilular. de hiera ʒ.i. agarici trochiscat. Drach. i ß. Cum melle rosaceo fiant pilulæ, quorum summo mane capiat laborans sex, aut septem, tertio quoque die; posteà verò earum tres tantùm, quinto, aut sexto quoque die. Vel ad magis astringendum simul & purgandum, in quocunque temperamento, ita confici poterunt.

℞. Rhab. elect. i succo rosatum frequentes irrigati ʒ.ii. myrobal citrinorum, chebulorum; & indorum in asotum in succo rosar. an. ʒ.i. mastiches ℈.i. spicæ ℈.ß. Cũ syrupo rosaceo fiat massa pilularũ, cuius dosis erit ℈.i. bis in septimana.

In fluxu seroso radix ialapæ est præstantissima, eaque in hunc modum vsurpari poterit.

℞. Rad. ialapæ subtilissimè puluerisatæ ʒ i. cinam. puluerisati ℈.ß. Misceantur, & cum iure pulli fiat potio, quam sumat in aurora.

Ptisana laxans per mensem quotidiè exhibita, contumax vteri profluuium curauit, quod aliis remediis non cesserat, vt in obseruationibus nostris videre est.

Vomitus etiam in hoc affectu maximè commendatur, in iis præsertim quæ facilè vomunt, quia humores crudi, qui circa ventriculum cumulari solent, euacuantur, tum etiam ab vtero potenter reuelluntur. Inter idonea medicamenta ad concitandum vomitum, laudatur diasarum Fernelii, cuius Vnc. sem. data cum aqua mulsa, vel cum oxymelitis Vnc. i. & iure pulli tepido, bis aut ter in mense, sine vllo labore vomitum ter, vel quater mouet.

Post sufficientes purgationes, ad discutiendas humoris superflui reliquias, sudores excitari poterunt, quibus etiã num fiet conueniens reuulsio fluxioni ad vterum decumbentis. Huic rei conueniet decoctum guaiaci & sassafras in pituitosis, vel chinæ & salsaparillę in biliosis melancholicis; additis etiam herbis refrigerantibus, vel temperatis, ne magis isti succi exasperentur, & acriores euadant. Vel prouocabuntur sudores herbarum calidarum decocto, vt nepetæ; calamenti, fœniculi, hyssopi, enulæ, chamomi, anethi & similium, cuius euaporatio in solio idoneo recipiatur. Ex quo etiam decocto balneum fieri poterit, à quo sudores excitentur. At in calidioribus naturis sufficiet balneum aquæ dulcis tepidæ, in quo modici tantum sudores, & blandi prouocentur.

Thermæ etiam sulphureæ sudores potenter excitant, & huius morbi reliquias absumunt: harumque vsu nonnullas mulieres curatas vidimus, quæ aliis remediis restitui nequiuerant.

De diureticis non leuis est difficultas, an scilicet huic affectui conueniant. Illa enim non solum vrinas, sed etiam menstrua prouocant, calefaciendo scilicet, & attenuando humores in venis contentos. Attamen ab omnibus autoribus approbantur, & à Gal. ipso, qui iis vsus est in vxore Boethi.

Boethi. Et ratio est; quia diuretica vrinas primariò prouocant, menses verò secundariò, & quasi ex accidenti. Deinde renes continuò serosam materiam attrahunt, vterus verò excipit tantùm. Vnde credibile est, maximam istarum humiditatem partem ad vias vrinæ profecturam.

Diureticum autem in dicta muliere à Galeno vsurpatum, fuit decoctum asari, & apij in aqua communi; attamen magis temperatum efficietur in aqua cichorij.

Magis compositum decoctum in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. asari, apij, ana Vnc. j. fol. calamenthi, fol. danellæ, ana M. i. fol. sambuci M. sem. polypod. & sem. carthami, an. Vnc. sem. Coquantur ad ℔. i. Colaturæ dentur Vnc. v. mane. Et si purgans efficere volueris, adde decocto aliquid agarici, vel turpethi in ligatura inclusi.

Dubitatur de causticis tibiæ admouendis. Cum enim humores alliciant ad inferiora, fluorem istum vterinum augere possunt. Attamen in diuturnis affectibus conuenire experientia docuit, quod per hæc emissaria inutilis materiæ portio educatur.

Si humores biliosi, & acres in vitio fuerint, non solum exhibenda sunt purgantia cholagoga; sed etiam alterantia, refrigerantia, & incrassantia, & leuiter astringentia, quales sunt iulepi sequentes.

℞. Fol. cichorij cum rad. endiuiæ, borrag. lactucæ, & portulacæ, ana M. sem. iuiubarum, & sebesten recentium, ana num. vii. sem. quatuor frig. maior. & papau. albi, an. ℈. ß rosar. rubr. P. i. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolue syrup. cyd. vel de rosis siccis Vnc. iij. Fiat iulep. pro iii. dosibus.

Si verò humores melancholici redundent, remedijs etiam illos respicientibus alterandi, & expurgandi sunt.

Vtrique autem causæ maximè conferre poterit lactis chalybeati vsus, per 40 dies exhibiti manè ad Vnc. iv. vel v. Cui addi poterit circa finem tantillum boli armenæ, aut terræ sigillatæ.

In toto curationis decursu aduertendum est, an aliqua pars corporis vitio aliquo laboret, vt possit esse pars mandans illius fluxionis; atque ita illi parti erit medendum.

Si enim a cerebro fluentes humores huic morbo originem dederint, remedia ad eam partem dirigenda sunt præcipuè fluxionem reuellentia & deriuantia; vt cucurbitulæ scapulis & dorso admotæ frequentet, errhina, masticatoria, vesicantia, & caustica occipiti, vel brachio inusta, quorum vicem, & multo efficacius subeunt setacea. Refertque Fabricius Hildanus *curat. 41. cent. 1.* se mulierem quandam diuturno fluxu muliebri laborantem, & inde ortam sterilitatem, adhibito setaceo curasse.

Si à ventriculo, hepate, aut alia quadam parte humores defluant, illi remedia appropriata adhibenda sunt.

Corpore præparato, & materia morbifica magna ex parte vacuata, vel deriuata, ad roborantia & astringentia veniendum est. Quæ tamen nunquam sunt adhibenda, donec antecedens materia probè euacuata, & deriuata sit. Alioqui humores illi retenti, ad partes nobiliores ruunt, & grauiora symptomata excitant. Quemadmodum scribit Galen. *loco citato*, vxori Boethi contigisse, cui ab vsu astringentium præpostero venter intumuerat, retentis serosis humoribus, qui anteà euacuari solebant. Illud etiam aduertendum, vt dum vtimur astringentibus, materia antecedens alio diuertatur, illiusque generatio prohibeatur remedijs prædictis. Inter præcipua roborantia theriaca recensetur, in corporibus pituitosis vsurpanda. Cui conserua rosarum, & absinthij admisceri poterit. Vel opiata sequens erit componenda.

℞. Conseruæ anthos Vnc. j. conseruæ rad. acori vulgaris ℈. ii. specier. diarrh. abbat. & aromat rosat. an. ℈ i. coralli rubri præparati ℈. ß. theriacæ ʒ. ii. Cum syrupo condit. cortic. citri fiat opiata. Vel

℞. Conseruæ rosar. antiquæ, rad. symphyti, buglossi, & cortic. citri, an. ℥. i. coralli rubri vsti, rasuræ eboris, boli armenæ, terræ sigillatæ, sang. drac. an. ℈. i. Cum syrup. de rosis siccis fiat opiata.

Puluis ex saiuia, sassap. & balaust. sumptus manè singulis diebus cum iusculo est remedium aulicarum mulierum.

Zecchius sequentem opiatam commendat, à se cum felici successu sæpe vsurpatam.

℞. Gummi arabici, tragacanthi, ana ℈. ii coralli vtriusque, cinerum putaminum ouorum, cornu cerui, seminis anethi, succini, ana ℈ iv. mellis rosat. q. s. Fiat opiata, cuius ℥. ß. horis duabus ante cibũ deuoranda exhibeatur. Deinde statim superbibat ægra aquæ plant. ʒ. iv. cum vini rubr. ℈. ii.

Iulepi fieri possunt ex aqua rosar. centinodiæ, plantag. cum syrupis myrtino, & de rosis siccis, & similibus, adiectis quibusdam pulueribus ex supradictis.

Mercurialis decoctum foliorum quercus cum coagulo leporis se in sequẽti vsu habere testatur, eoq; se multas mulieres hoc affectu laborantes curasse, idq; remediũ ita parat.

℞. Decocti fol. quercus ℥. v. vel vi. coaguli leporis ℈. i. Capiat per viii. vel x. dies.

In affectu bilioso sequens syrupus roborans, astringens, & refrigerans parari poterit.

℞. Aquæ rosar. ℔. iv. spiritus vitrioli q. s. vt aqua reddatur acidula, ac vix talis sentiatur ad gustum, rosar. rubr. siccar. P. iii. Infundantur frigidè per biduum. Colaturæ adde sacchari rosacei q. s. vt fiat syrupus.

Ac denique astringentia medicamenta, in mensium fluxu immodico descripta, huc transferri poterunt.

Pro potu ordinario conueniet bochetum ex rad. chinæ, vel ligno lentiscino, cum vino astringente.

Dum astringentia & roborantia vterum per os exhibentur, topica, & externa admouenda sunt; videlicet fotus, semicupia, vnguenta, emplastra, iniectiones suffitus, & pessaria; qualia in fluxu mensium immodico præscripta sunt.

Antequam autem astringentia hæc topica in vsum reuocentur, vterus probè detergendus est. Alioqui impuritates illæ in eo retinerentur, quæ sursum remeantes grauiorum morborum causa essent. In detergendo autem habenda est ratio humoris morbifici. Alia enim detergentia debentur humori pituitoso, alia humori bilioso.

Si humor sit biliosus, fiant iniectiones ex aqua hordei sero lactis, aqua saccharata. Si verò pituitosus sit, parentur ex hydromelite, vel decocto absinthij, matricariæ, & similiũ.

Pessarium detergens etiam fieri poterit ex theriaca, & terebinthina, vel ex folijs mercurialis contusis, & panno lineo raro inuolutis.

Hisce vtetur ante astringentia, donec vterus probè detersus fuerit. Quod cognoscetur ex nullo, aut pauco humorum per eam partem transitu.

Ab vsu detergentium suffitus primum administrandi sunt, quia vterum exsiccant, & roborant. Iique commodè parabuntur ex thure, ladano, mastiche, santalis, nuce moschata, rosis rubris. Postmodum vero ad alia astringentia progrediendum erit.

CAPVT V.

De Furore vterino.

FVror vterinus est species maniæ, ab intenso & effrenato coeundi appetitu orta, qui mentem de sede sua deijcit; ita vt laborantes obscœna & impudica verba passim effutiant, obiecta omni verecundia venerem furiosè expetant, & ad eam viros inuitent.

Producitur immodicus iste coeundi appetitus à feminis copia, acrimonia, & feruore naturæ leges excedente, quæ in vasis feminalibus immodice turgens, genitalia vehementer excitat ad veneris appetitum, eaque veluti inflammat. Ex ea verò materia vapores ad cerebrum demittuntur, qui rationem perturbant, eamque è sede sua deijciunt; quamuis ipse coeundi appetitus immodicus sine vaporum concursu per se rationem superare possit, & obruere, quemadmodum omnia pathemata vehementiora idẽ præstare possunt, præsertim amor immodicus, qui eroticus affectus nominatur.

Illas autem qualitates acquirit semen, quando nimis retinetur in corporibus salacibus, & multò calore preditis; atque adeò hic affectus virginibus, aut viduis iunioribus proprius est, quamuis etiam nuptis contingere possit, quæ scilicet ignauos habent coniuges, aut non satis adamatos; vt vasa spermatica sufficienter deplere, aut appetitum venereum satiare nequeant.

Quidam

Quidam volunt semen etiam putrescere, & malignam qualitatem inducere, quæ grauia ista symptomata producat. Verum non facile iis est defferentiam ostendere, quæ inter hunc affectum, & hystericam passionem intercedit, quæ à semine corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licèt enim varij putredinis gradus, varios etiam malignitatis gradus efficiant, vnde magna symptomatum varietas exurgit; sufficiunt tamen qualitates manifestæ, nempe seminis copia excedens, caliditas, acrimonia, & turgentia nimia, cum phlogosi partium genitalium, ad istum affectum generandum.

Causæ verò calidum istud semen, acre, & copiosum producentes sunt, ætas iuuenilis, temperies sanguinea & biliosa, vel melancholiæ adustæ particeps; cibi euchymi, & opipara mensa, idque magis si edulia aromatibus condiantur; odor ipse aromatum frequens, vt moschi, zibetæ, & similium; somni longiores, & in lecto plumis mollioribus referto, blanditiæ amasiorum, lectio librorum impudicorum, choreæ, & aliæ voluptates in adolescentium consortio susceptæ.

Diagnosis huius affectus ex ijs quæ dicta sunt facile elici potest. Sed quia sensim & per gradus apparere solet, illius progressus exponendus. In principio igitur dum adhuc mentis compotes sunt, mœstiores ac taciturniores euadunt, sed cum oculorum iactatione, ac lascinia, & faciei rubore, qui per interualla intenditur, præcipuè verò rei venereæ facta commemoratione, ad quam respiratio, & pulsus immutantur per sympathiam cordis, vnde Galenus, se ex pulsu cognouisse gloriatur furibundos mulierum amores; quod eiusmodi amantes varias subito mutationes in pulsu patiantur, dum obiecta expetita illis offeruntur, vel in memoriam reuocantur. Postmodum vero dum malum exacerbatur, incipiunt rixari, & lacrymari, ac subinde in risum effundi, multa colloqui inconcinnè, & imprudenter, ex quibus nihil certi colligas, Deinde resipiscunt, donec alter paroxysmus ex materiæ motu inordinato, & sine vlla certa periodo redierit. Hoc furore percitæ mulieres morbo ad statum progresso, viros ad coitum palam, & coram omnibus inuitant, rem veneream proprio, & vernaculo nomine passim inculcantes.

Quod ad prognosim attinet. Morbus iste curabilis est, si maturè medela adhibeatur. Si vero diutius perseuerauit, & firmas radices egerit, in veram maniam degenerat.

Magna salutis spes est, quando longiora incipiunt esse interualla, aut quando corpus emaciatum instaurari incipit, & commemoratio rei venereæ coram illis facta eas non amplius ita afficit, & perturbat.

Curatio huius affectus eo dirigenda est, vt calida intemperies tum viscerum, tũ vteri præsertim, tum sanguinis, & seminis corrigatur, & humores acres ac materia seminalis euacuẽtur. Quod quidẽ sequẽtibus remedijs perfici poterit.

Ac primùm phlebotomia pluries repetita, quantum vires ferre possunt, celebranda est; vt tota humorum massa, & ipse vterus refrigerantur, & sanguis feruidus ab vteri venis reuellatur.

Si vero mensium suppressio adfuerit, tundendæ postmodum erunt venæ inferiores, vt cursus ille naturalis humorum concitetur.

At si versus hæmorrhoidales venas sanguis pergere videatur, quod ex tumore & rubore illarum dignoscitur, admotis hirudinibus aperiendæ sunt.

Postmodum purgatio instituenda est, ex benignioribus composita, bilem, aut melencholiam educentibus, prout alteruter humor redundauerit.

Purgationi succedent iulepi præparantes humorem peccantem, refrigerantes scilicet, & leuiter aperientes, per triduum vsurpandi.

Mox purgans validius exhibendum erit, ad humores illos penitus infixos euellendos. Cui vsui conferre poterunt illa medicamenta purgantia, quæ in maniæ curatione fuere descripta, quæ per interualla erunt repetenda.

Iterata purgatione, ad vterum, & vniuersum corpus refrigerandum, humorisq; feruorem temperandum sequens balneum erit vtilissimum: idque pluries in morbi decursu erit repetendum.

℞. Fol. lactucæ, salicis, nymphææ, vitis, portulacæ, vmbilici veneris, ana fasc. i. flor. violar nymphææ, & rosar an. M. ii. Coquantur omnia pro balneo, quod ingrediatur tepide, sine sudore, bis in die longè à pastu.

Quia vero balneum integrum tam facilè ad multos dies continuari nequit; saltem semicupium ex prædicti decocti portione, immo vero ex aqua simplici paratum frequenter iterandum est: & valdè tepide administrandum: summa etenim huiusce curationis in eo consistit, vt vterus valdè refrigeretur. Quod confirmatur insigni experimento ab Haruæo proposito, in tractatu de partu nobilis fœminæ à furore, & melancholia vterina vltra decennium delirantis; cui postquam omnia frustra tentata essent, contigit vteri prolapsus, qui non fuit repositus, donec à frigore externo illius intemperies deferbuisset. Successit res ex sententia, breuique planè conualuit, atque vterus demum loco suo restitutus est.

Ad vlteriorem corporis refrigerationem, serum lactis per multos dies exhibitum, conuenire poterit.

Ac denique ea omnia, quæ ad maniam, & affectionem hypochondriacam proposita sunt, in hoc affectu etiam conferre poterunt, prout bilis, aut melancholia illi dederit originem.

Quibus omnibus addi possunt illa, quæ proprietate specifica semen extinguere ac refrigerare valent, in quorum numero sequentia recenseri debent.

℞. Fol. nymphææ, salicis, viticis, ana M. iv. fol. lactucæ, portulacæ, vmbilici veneris, ana M i. sem. quatuor frigid. maior. lactucæ & papau. albi, an. ℥. ß. anethi ʒ ii. flor nymph. & violarum. ana M. i. Contundantur omnia recentia, & irrorentur succo limon. & destillentur in B M. ac singulis aquæ libris adde camphoræ ℈. j. Capiat ℥. j. frequenter.

Vel ex prædictis simplicibus, vel eorum nonnullis potest fieri decoctio, & saccharo dulcorari ad plures doses, addendo camphoræ parùm.

Vel fiat emulsio ex sem. frig. maior. lactucæ & papau. albi, extracta cum aquis nymphææ, lactucæ, & salicis, cum syrupo violaceo.

Opiata in hunc modum præscribi poterit.

℞. Conseruæ flor. nymphææ, violar. & viticis seu agni casti, ana ℥. ß. conseruæ rosar. Vnc. sem. caudicum lactucæ condit. Vnc. j. coralli & smaragdi præparat. an. ʒ j. Cum syrupo violac. & nymphææ, fiat opiata.

In summa delirij vehementia somnum conciliantia vtilissima sunt, tam interna, quam externa, prout in phrenitidis & maniæ curatione descripta sunt.

In toto morbi decursu, clysteres refrigerantes, & blandè purgantes vsurpandi sunt, cauendo ab acrioribus, & vehementer purgantibus, quæ materiam in vtero, aut in eius vasis contentam exagitant, vnde symptomata exacerbari solent.

Iniectiones etiam fieri possunt in vterum ex decoctis herbarum pro balneo alijsque remedijs præscriptarum, quibus vtiliter sal Saturni addi poterit.

Clysteres frequentes ex oxycrato ad hoc quoque conferre poterunt.

Exterius etiam linimenta refrigerantia, lumbis, pubi, & perinæo admouenda sunt, ex ol. nymphææ, vnguento rosac. vel albo refrigerante, cum succis solani, hyoscyami, nymphææ dissolutis, addendo parum camphoræ.

Tum lamina plumbea perforata supra renes continuò gestanda.

Ratione causæ coniunctæ, quandoquidem seminis illius acrioris, & corrupti euacuatio morbum soluere potest; optimè consultum foret, in morbi principio, antequam deliria sint valdè conspicua, aut in eorum interuallo, si satis dilucidum extiterit, huiusmodi virgines viro iuueni ac valido iungere. Sic enim satiato vtero, & effusa materia quæ in vasis illius continetur, eas curari contingit.

Si verò non ita facilè nuptiæ celebrari valeant, aut vitæ conditio id minimè patiatur; consulunt nonnulli, vt à perita obstetrice fiãt frictiones & contrectationes partium genitalium, à quibus excernere possunt magnam istius seminis copiam Sed quia illud nefas est, sufficiet, dum ægra est in balneo, perfricare leniter longè à pudendis vteri partes,

vt aquæ vapore ille attemperetur, & madore laxior fiat, discutiaturque sua sponte seminale excrementum, ita vt manus nihil aliud præstet, quam leuem aquæ subingressum ad penitiores vteri partes; quod tantùm aqua operetur, quantùm aliud auxilium ex ijs, quæ aduersus semen pugnant.

Ad eundem vsum pessaria componi poterunt ex folijs mercurialis contusis, cum pauca myrrha, aut puluere aristolochiæ. Quæ supponi debent dum ægra est in balneo, ne nimium incalescat vterus, & post vnius horæ spatium auferri. Moxque fiat iniectio in vuluam ex sero lactis, vel decocto hordei cum pauco succo solani semperuiui, aut cicutæ, quæ in hoc affectu peculiariter commendatur.

Ad semen expurgandum sequens bolus erit vtilissimus.

℞. Terebinth. Venet. Dr. iij. agarici trochiscat. Drach. sem. dauci, cannabis pulu. ligni aloes, an. gr. viij. Cum sacch. fiat bolus.

Si affectus perseueret, applicentur cauteria cruribus. Nihil enim præstantius est, quàm materiam ad inferiora per istos fonticulos deriuare.

Quod si lienis tumores, & obstructiones superuenerint, vt sæpe fit, illis diligenter erit prouidendum proprijs remedijs.

Quia denique in hoc affectu cerebrum, & cor grauiter afficiuntur, ob vapores ab vtero sursum elatos, vtrique prouidendum erit; cerebro quidem, frictionibus, ligaturis ad inferiora, cucurbitulis supra coxas, & inguina frequenter admotis; cordi vero epithematis, tam liquidis quam solidis, in virium imbecillitate præscriptis.

CAPVT VI.

De hysterica passione.

DVm semen, & sanguis menstruus præter naturam retinentur in mulieribus, putrescunt ac corrumpuntur, nec non malignam, & venenatam qualitatem aquirunt: vnde vapores maligni eleuantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum consensum quem vterus habet cum omnibus propemodum corporis partibus, & inde varia accidunt symptomata, ita diuersa, vt iure dixerit Democritus *in epistola ad Hippocratem*, sexcentarum ærumnarum innumerarumque calamitatum autorem esse vterum; & ipse Hipp. scripserit *lib. de morbis virginum*, multis, & incomprehensibilibus ferè affectionibus premi miserrimas mulieres. Nos illas omnes affectiones hoc capite explicare aggredimur, & vnico hystericæ passionis nomine comprehendimus, Galenum imitantes, qui *lib. 6. de loc. affect. cap.* 5. dicit hystericam passionem vnum quidem nomen esse, varia tamen & innumera accidentia sub se comprehendere. Quamuis neoterici ferè omnes suffocationem hystericam sub titulo hystericæ passionis explicent, symptoma peculiare generis nomine donantes, propterea quod omnium frequentissimum, & molestissimum esse consueuit. In hoc tamen maximè superflui esse videntur autores præcipui, qui de morbis mulierum scripserunt, quod diuersis capitibus varios ex vtero affectus exponunt, nempe hystericam suffocationem, capitis dolores, conuulsiones epilepticas, cordis palpitationes, arteriarum in hypochondrijs & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis, & lienis affectus ex vtero oriundos, & varios in varijs partibus dolores ab eodem concitatos; quod omnes illi affectus ab iisdem causis oriantur, & iisdem remedijs curari debeant; ita vt autores prædicti in varijs capitibus eadem sæpius, non sine lectorum tædio, repetere cogantur.

Nos igitur, vt breuiter & methodicè omnes istos affectus exponamus, operæ pretium ducimus causas eorum vniuersales præmittere, vt deinceps sigillatim ostendamus quomodo illi affectus ab his causis oriantur.

Diximus itaque ab initio, duas causas præcipuas horum omnium affectuum esse, semen muliebre, & sanguinem menstruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignamque ac venenatam qualitatem acquirunt: ex quibus maligni vapores eleuantur, variasque partes afficiunt. Cui doctrinæ generatim propositæ, duo alia maximi momenti adiungenda sunt; quorum primum est, non solum semen & sanguinem menstruum hystericas affectiones producere, sed etiam varios humores excrementitios in vterum confluentes, qui diuturna mora putrescunt, & tetros vapores emittunt. Huius rei fidem faciunt vetulæ non paucæ, quæ sanguine menstruo & semine destitutæ, hystericis tamen affectibus sunt plurimum obnoxiæ. Alterum est, quod non solùm vapores ex prædictis substantijs eleuati hystericos affectus producunt, sed etiam ipsi humores, qui liberum exitum non inuenientes per vias vteri (ad quem veluti sentinam, natura humores superfluos deponit) ob suppressionem mensium, vel fluoris vterini, ad partes superiores repurgitant, easque inficiunt praua illa qualitate, quam in vasis vteri, diuturniori mora aut per contagium seminis, aut menstrui corrupti contraxerunt.

His ita constitutis, videndum est quomodo hysterici affectus à prædictis causis excitentur, à suffocatione incipiendo, quæ omnium præcipua & magis frequens huiusmodi muliercularum affectio esse solet, multisque alijs ijsque grauissimis plerumque stipatur symptomatis. Nam præter læsam respirationem, quæ interdum etiam abolétur, totius corporis refrigeratio, vocis, & pulsus interceptio, imò interdum motus & sensus abolitio contingit, vt ægræ quasi mortuæ iaceant, & quædam pro mortuis habitæ, sepulturæ destinatæ fuerint, cum tamen postea reuixerint.

Inuadit autem hoc malum per paroxysmos, qui nunc frequentius, nunc rarius redeunt, nunc breuiore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citius, nunc tardius colligitur, nunc etiam citius, nunc tardius discutitur. Habent enim eiusmodi causæ in corpore humano sua digestionis, & exaltationis tempora, quæ vbi attigerunt, subitò & quasi in momento ad agendum erumpunt. Imò verò collecti antea in corpore huiusmodi humores, in corpore aliquandiu latere possunt, donec à causa aliqua interna, vel externa commoti, venenatam auram in alias partes effundant. Frequentissimæ autem & notissimæ causæ huiusmodi cōmotionē & agitationem efficiētes sunt res odoratæ naribus admotæ, vel alimēta dulcia assumpta, à quibus promptissimè mulieres affectibus hystericis obnoxiæ paroxysmum incurrunt: quod etiam non rarò præstant ira vehemens, terror, aliaque animi pathemata grauiora.

Varij autem sunt huius affectionis gradus pro varia materiæ morbificæ copia, & malignitate. Aliquando enim suffocatio, & respirationis læsio leuis est, & citò soluitur; aliquando grauis, vt omninò auferatur, & alias affectiones hystericas, vt vomitum, deliria, conuulsiones, syncopem adiunctas habeat.

Communiter tamen ex semine corrupto grauiora excitantur symptomata, quam ex sanguine menstruo, aut alijs humoribus corruptis. Quantò enim semen propriam seruans naturam, essentiæ suæ bonitate menstruum superat, tantò etiam ex superueniente corruptione, in maiorem, & deteriorem venenositatem degenerat.

Aliæ etiam huius suffocationis hystericæ differentiæ annotandæ sunt, quod nimirum aliquando mulieres hystericæ magnam respirationis difficultatem patiantur; alias sese strangulari dicant, quasi fauces illis fune constringantur; alias verò respiratio maximè minuatur, aut aboleatur sine vlla molestia, aut suffocationis sensu. Cuius diuersitatis ratio inde petenda est, quod simplex suffocatio, & respiratio difficilis pendeat à flatuum copia, qui interdum magna copia cumulantur in mulieribus hystericis; præsertim, quando hysterica passio hypochondriacæ iuncta est; qui quidem flatus, diaphragma & pulmonem comprimunt, vt in asthmate flatulento contingit; sensus verò strangulationis in quo potissimum fauces constringi videntur, à peculiari auræ venenatæ indole dependeat; quemadmodum alia venena reperiuntur in macrocosmo, quæ hanc fauces constringendi & strangulationem efficiendi vim obtinent, vt de quadam fungorum specie notum est. Varias autē esse venenatas illas qualitates quæ in hystericis mulieribus generantur, satis innuit Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 5. dum huius

vaporis

vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangij, morſui, & ictui ſcorpionis comparat, quæ venena etſi mole ſint exigua, viribus tamen maxima, in corpus humanum recepta, exiguo temporis ſpatio, illud grauiſſimè afficiunt & vehementiſſima ſymptomata inducunt. Imminuta vero aut abolita reſpiratio fit ab iiſdem vaporibus narcotica quadam vi præditis, qui cordi maximè & ſpiritibus vitalibus aduerſi, actionem eorum impediunt, vnde ſequitur totius corporis refrigeratio ex defectu ſpiritus influentis, & reſpirationis ceſſatio deficiente vſu. Cum enim reſpiratio ad cordis refrigerium neceſſaria ſit, dum ab aura iſta venenata cor impenſe refrigeratur, non indiget illo refrigerio ſibi per reſpirationem communicatio, & ita ceſſat reſpiratio ceſſante vſu. Dicere etiam poſſumus, auram illam venenatam & narcoticam cerebrum impetere & ſpirituum animalium influxum impedire, vnde motus diaphragmatis & muſculorum reſpirationi inſeruientium impeditur. Adde quod deſtructo ſpiritu vitali, animalem etiam deſtrui neceſſe eſt, qui ex eo generetur.

Dubium ſoluit Galen. *loco citato*, ex eo deductum quod paſſim circumfertur, hominem viuere non poſſe ſine reſpiratione, atque adeo mulieres hyſtericas reſpirationis abolitionem pati nullo modo poſſe. Dicit enim ex ſumma cordis refrigeratione tolli reſpirationis neceſſitatem, quæ ſi vigente corde impediretur, promptus ſequeretur interitus: ſed exiguum calorem qui adhuc ſupereſt in corde, ſola tranſpiratione foueri, quemadmodum animalia in latibulis per hyemem degentia ſola traſpiratione viuunt, quia frigidiſſima ſunt, & exiguum habent calorem, qui reſpiratione non indiget.

Præter cauſam ſupra commemoratam hyſtericæ ſuffocationis, nempe vaporem malignum & venenatum: quidam aliam addunt, ſcilicet vteri aſcenſum ad partes ſuperiores, quo ventriculus ac diaphragma comprimitur, & inde non ſolùm ſuffocatio hyſterica, ſed etiam alia ſymptomata emergunt. Hunc vteri aſcenſum propoſuit Hippoc. *lib. de natura muliebri*, his verbis, *Conuerſi vteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt; ſurſum enim ad humiditatem feruntur, à labore nimium reſiccati. Hepar autem gratioſi humoris fons eſt*, Fernelius vero *lib.6. pathologiæ, cap.16.* hunc vteri aſcenſum ſe frequenter tactu deprehendiſſe affirmat, eumque inſtar globi cuiuſdam in ventriculum elatum, ac grauiter opprimentem, vnde ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſteq; in propriam ſedem propulſus. Idem teſtatur Euſtachius Rudius *lib.2. Practica cap.51.* ſe nimirum proprijs manibus vterum ipſum vſque ad vmbilicum, & nonnunquam ſupra ipſum eleuatum, contrectauiſſe, & in propriã ſedem paulatim propellendo deduxiſſe. Gal. vero *6 de loc. aff cap 5.* hanc ſententiam oppugnat, docetque etſi vterus aliquo modo moueri poſſit atque aſcendere, id tamen per exiguum eſſe; neque fieri vllo modo poſſe, vt vterus vſque ad ventriculum aſcendat, tantùm abeſt, vt illum prætereundo, ad ſeptum tranſuerſum pertingere poſſit. Ratio firmiſſima ex Anatome petitur. Siquidem vterus quatuor validiſſimis ligamentis in ſua ſede ita firmatur, vt ſurſum tanto ſpatio attolli minimè valeat. Ad hanc tamen reſpondent huius opinionis defenſore, in procidentia vteri ligamenta illius ita laxari, vt extra pudenda prodire ſoleat; atq; adeo quantum deſcendit ad inferiora, tantùm poſſe aſcendere ad ſuperiora ligamentis ita relaxatis. Reſpondemus vteri procidentiam fieri paulatim & longiſſimo tempore per emollitionem & humectationem ligamentorum à diuturno humoris pituitoſi defluxu excitatam; vteri vero aſcenſum quem vocant, fieri in momento, & citiſſimè reſtitui, ac ceſſare: & omnino neceſſarium foret antea relaxata fuiſſe illa ligamenta, atque adeo vteri prolapſu laborarent omnes mulieres quæ huic aſcenſui obnoxię eſſent, quandoquidem ceſſantibus cauſis, quæ illum aſcenſum promouere poſſunt, ſponte & proprio pondere vterus ad inferiora prorueret, & continua procidenti a laboraret.

Difficilius eſt reſpondere autopſiæ a Fernelio, Rudio, aliiſque propoſitæ, qui ſe manu propria vterum percepiſſe aiunt globi inſtar ad vmbilicum & vlterius aſcendentem & compreſſione ad ſuum locum propulſum. Ad hoc reſpondet Sennertus, corpus illud, quod tactu deprehenditur, non ipſum vterum eſſe, ſed teſtes, & vas illud cæcum quod tuba Fallopiana dicitur, à Fallopio inuentore, qui tubæ extremo orificio id comparauit. Cum enim teſtes vteri ſint penduli, & corpus tubæ fiſtuloſum, laxum & vagum, dum ſemine corrupto, & humoribus vitioſis ac flatibus replentur, & turgeſcunt, per hypogaſtrium hinc inde moueri, & ad vmbilicum vſque aſcendere poſſunt. Talem autem tumorem rotundum in teſtibus, & tubam vteri poſſe contingere, qualis interdum in fœminis deprehenditur, docere poteſt Riolani obſeruatio in Anthropographia propoſita, vbi refert ſe in hyſtericis virginibus teſtes deprehendiſſe pugno grandiores; ſeroſo ſemine turgentes, qui etiam tubam vteri amplificatam, & valdè dilatatam. Veſalius verò ſimile quippiam obſeruauit in nobili quadam puella vteri ſtrangulatu laborante, in qua alter teſtis inſtar mauuſculæ pilæ protuberabat, croceo humore, ſimulque grauiſſimè olente, ac venenoſum quid, & retrum ſpirante, refertus: qui humor conterminas ſedes tingebat, non ſecus ac colon inteſtinum, qua ſub iecore fertur, à cyſtide fellea luteum reddi cernimus.

Verum non valdè recedit Sennertus à prædictorum ſententia. Poſito enim quod ille aſſerit, teſtes, & tubam vteri, dum ſemine corrupto, & humoribus vitioſis ac flatibus replentur, & turgeſcunt, per hypogaſtrium hinc inde moueri, & ad vmbilicum vſque aſcendere poſſe: cum partes illæ vtero contiguæ, per hypogaſtrium, & ap ipſum vterum moueri nequeunt, quin vterus ſimul moueatur, atque adeò toti vtero ex partibus ſuis integrantibus eique connexis, compoſito, motus ille facilè tribui poteſt. Deinde ſi teſtes, & tuba vteri dum vitioſis humoribus, aut flatibus replentur, variè commoueri poſſunt, quidni etiam vterus iiſdem humoribus aut flatibus refertus, iiſdem motibus cieri poteſt. Conuincit quidem ratio Sennerti à Galeno mutuata, vterum quatuor ligamentis conſtrictum ad diaphragma non poſſe aſcendere imo ne quidem ad ventriculum: ſed ad vmbilicum vſque proferri poſſe, vbi authores prædicti globum illum perceperunt, negandum non eſt; tum quia ligamenta illa aliquantulùm extendi poſſunt a materia turgente; tum quia vterus dum innatur, locum ampliorem occupat, & verſus vmbilicum percipi poteſt. Siue igitur totus vterus, ſiue partes illi annexæ, nimirum teſtes, & tuba vteri ſurſum moueantur, ſemper aſcenſum vteri nominare poſſumus, & doctrinæ Hipp. inhærere.

Dolor capitis ex vtero variis modis contingit; interdum enim totum caput obſidet, alias ſinciput, alias occiput inuadit, alias circa oculos percipitur, vt è ſede ſua quaſi erupturi videantur.

Fiunt autem iſti dolores à prædictis vaporibus acribus & malignis ad caput eleuatis, & partes illius membranoſas vellicantibus: humores etiam praui ab vtero tranſlati hunc dolorem excitare poſſunt. Sanguis enim vitioſus ex vaſis vteri regurgitans, & præſertim tenuior ac ſeroſior illius portio, ad caput vſque aſcendit, & in membranoſas partes effuſus, dolores illos procreat; qui dolor interdum pungens & vlceroſus eſt ex vaporum aut humorum acrimonia. Interdum tenſiuus à copia & multitudine tenſionem efficiente, interdum verò pulſatorius, quando vapores aut humores per arterias feruntur, vel quando arteriæ partis alicuius capitis peculiaris ſanguine feruido replentur.

Epilepſia ex vtero ab iiſdem vaporibus acribus & malignis excitatur; qui dum inſignem acrimoniam atque malignitatem adepti ſunt, partes neruoſas vehementius & acerbiùs feriunt, vnde fit vt illę contrahantur, & ad excluſionem rei noxiæ, motibus conuulſiuis agitentur.

Palpitatio cordis ab iiſdem vaporibus ſæpè contingit, ex vtero ad cor eleuatis, illiuſque facultatem expultricem irritantibus.

In arteriis etiam dorſi & hypochondriorũ pulſatio contingit ex ſãguine feruido, ex vtero in illas arterias trãslato, eaſq; diſtẽdente, vnde pulſatio maior fit, quę partes vicinas feriens, pulſationis ſenſum in iis inducit. Fiunt tamen interdũ

huiusmodi pulsationes in melancholia hypochondriaca, quæ in horum affectuum diagnosi erunt distinguendæ.

Variæ etiam in ventriculo, hepate & liene affectus oriuntur ex vtero. Ventriculi læsiones, deiectam appetentiam vel eandem intensiorem vel ad absurda propensam; vel singultus, vomitus, aut ructus, aut cardialgiam excitant. Quæ omnia symptomata a prædictis vaporibus in ventriculum transmissis per arterias hypogastricas, & celiacas, vel alios cæcos ductus excitantur; varia autem illa symptomata vapores isti inducunt, pro diuersa eorum natura diuersoque putredinis, & malignitatis gradu. Prout enim calidi sunt, inappetentiam & sitim excitant. Si verò frigidi fuerint, coctionem lædunt. Absurdorum vero appetentia ex maligna humorum & vaporum qualitate dependet; vt in pica a nobis ostensum est: ac pro diuersa malignitatis specie, fit vt appetitus magis, ad hanc, quam ad illam rem feratur, vt aliæ carbones, aliæ gypsum, salem, cinnamomum, aliaq; absurda appetant. Ex certa etiam malignitatis specie dependet quorumdam eduliorum peculiaris auersatio, & quod mirabilius est, in quibusdam apparuit potus omnimoda auersio; sicut narrat Lud. Mercatus de illustri quadam muliere potum omninò auersante, & de alia, quæ licet potum sibi porrigi expeteret, eum tamen vomitu reijciebat, simulq; grauibus alijs symptomatis vexabatur. Vbi conijcere licet humores prauos in ea muliere malignitatem fuisse adeptos, illi consimilem, quæ in hydrophobia generari solet. Negandum tamen non est, partium diuersitatem, ad quas humores illi & vapores maligni deferuntur, non parum conferre ad symptomatum varietatem efficiendam. Si enim ad os ventriculi eruunt, appetentiam lædunt & cardialgiam inducunt. Si in ventriculi cauitatem effundantur, ructus & vomitus excitant; si ventriculi tunicis hæreant, nauseam perpetuam inducunt; si acrimoniæ insignis prædıti sunt, singultum aut dolores efficiunt; quin etiā dolores a copia grauante ac distendente exoriri possunt.

Hepatis læsiones ex sanguine menstruo retento, & per venas ad eam partem refluente, facilè generantur. Hinc morbus virgineus a sanguine prauo, ab vtero in hepar, & ab hepate in totum corpus effuso, generatur. Hinc tumores, febres, aliique affectus quamplurimi in toto corpore, varijsque partibus oriuntur, cum omnes ab hepate nutrimentum capiant.

Si vero sanguis ille vitiosus ab vtero in lienem refluat, tumores, obstructiones, & affectiones melancholicæ atque hypochondriacæ excitari solent.

Ac denique mulieres varios in lumbis, cruribus, alijsque partibus, dolores patiuntur ex vitiosis humoribus atque vaporibus ab vtero ad eas translatis. Quæ omnia symptomata ex vtero oriunda, ab alijs naturæ consimilis aliunde prouenientibus, & ab alijs causis productis, in sequenti diagnosi distinguentur.

Primò igitur diagnosis hystericæ suffocationis ex ijs quæ supra relata sunt maiori parte desumi potest. Apparent enim in ea symptomata enumerata, non omnia quidem in omnibus, sed quædam in his, alia in illis pro varia causarum dispositione. Illa autem symptomata sunt læsa respiratio, in qua nonnunquam strangulari videntur; alias verò respiratio imminuitur, aut abolетur, sine vlla molestia, aut suffocationis sensu; totius corporis refrigeratio, vocis & pulsus interceptio, interdum etiam motus & sensus abolitio, interdum deliria, conuulsiones, syncope, vomitus, & singultus prædictis sociantur.

Verum ad clariorem diagnosim signa prius proponenda sunt, quæ affectum imminentem indicant, qualia sunt, murmur abdominis cū motu vel nausea, lassitudines, oscitatione, & pandiculationes a materia flatulēta, quæ ab vtero in varias partes eleuari incipit; tristis aspectus, & pallor faciei, à retractione caloris natiui versus suos fōtes excitatus.

Ingrauescente affectu sensus strangulationis vrgere incipit, quasi ex grandiori bolo deuorato, quem in faucibus se habere putant. Postmodum respiratio intercipitur; & suffocatio augetur. At tandem actiones omnes vitales & animales deprauantur, imminuuntur, vel abolentur. Hinc deliria, conuulsiones, aliaque symptomata grauia. In quibusdam vterus sensibiliter agitatur, & quasi conglobatur, & in varijs abdominis partibus instar percipitur. Declinante vero affectu, seu paroxysmo hysterico, humor quidam è locis muliebribus effluit, intestina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore suffunduntur, actiones animales restituuntur, corpus incalescit, suspiria profunda emittuntur; sicque ægra sensui restituitur.

Ex signis propositis affectio hysterica a cognatis & consimilibus affectibus, puta sincope, apoplexia, & epilepsia facile distinguitur. Differentia tamen quæ inter illos affectus intercedit, peculiariter annotanda est.

Ac primum tribus signis generalibus conijcere possumus, symptomata quæ hystericæ passioni, & prædictis affectibus sunt communia, ab vtero dependere potius, quam a primario cordis, aut cerebri vitio. Quorum primum est quod si ægra hystericis affectionibus sit obnoxia, & prædicta symptomata pati non raro consueuerit dum illa de nouo adueniunt, de alio affectu cogitandum non est. Secundum est, quod mulieres, dum symptomata illa pati incipiunt, de vtero malè affecto conqueruntur. Tertium est quod hystericæ mulieres fœtidis naribus admotis, & suaueolentibus in pudenda immissis, magnum leuamen percipiunt, quod in alijs affectibus non contingit.

Peculiariter vero a syncope distinguitur hysterica affectio, quod in illa respiratio & pulsus omnino amittitur; in hac vero aliquantulum remanet, licèt valdè imminutus, donec ad extremum periculum peruenerint. Secundo syncope promptius inuadit, & quasi derepente corripit ægrotantem: At in hysterico affectu signa euidentia præcedunt futuræ accessionis. Tertio pallor faciei maior est in syncope: minor autem in hysterica suffocatione. Immo vero nonnullæ mulieres hystericæ in paroxysmo faciem habent rubicundam, & tunc hoc solo signo affectus certissimè distinguitur. Quartò in syncope vtplurimum sudores frigidi, & diaphoretici apparent, qui in suffocatione hysterica non reperiuntur. Quintò syncope breuior est, & cito ad salutem, vel ad mortem terminatur; hysterica vero suffocatio diuturnior est, & ad diem vnum, vel plures interdum perseuerat. Hoc tamen aduertendum est, syncopem cum hysterico affectu aliquando complicari, quando nimirum cor grauius afficitur, vel vires admodum debilitatæ sunt ex diuturniori affectu; & tunc mixta esse possunt vtriusque affectus symptomata.

Ab apoplexia distinguitur suffocatio vterina; primò quod in has partes non sint ita resolutæ, neque sensus tactus omninò abolitus sit, vt in apoplexia; sed si purgantur aut pili auelluntur, manu sufficienter indicant, se dolorem sentire. Secundò in apoplecticis stertor perpetuo apparet, in hoc vteri affectu minimè. Tertiò hystericæ mulieres post accessionem meminerunt eorum quæ dicta, aut facta sunt, quod in apoplexia non contingit.

Ab epilepsia distinguitur. Primo quod conuulsiui motus non perpetuo coniuncti sunt cum hysterica suffocatione, nec, vbi adsunt, ita vniuersales sunt, vt in epilepsia, sed vnum vel alterum tantum membrum concutiunt. Secundo pulsus in epilepticis maior est etiam quam in statu naturali: in hystericis vero contrario modo se habet. Tertiò in epilepsia spuma circa os apparet, in hoc vero affectu minime. Quarto epileptici non meminerunt eorum quæ circa ipsos acta sunt; quod in hystericis fieri dictum est. Quinto hystericæ mulieres in fine paroxysmi, vt dormientes excitantur, cum murmure ventris, quasi vtero quiescente, & in suum sedem redeunte, & interdum magna humoris copia per vterum effluente, quæ in epilepticis non contingunt.

Oportet etiam inquirere, quomodo hystericæ mulieres à mortuis distinguantur, cum plurimis historijs proditum sit, nonnullas pro mortuis habitas, & sepulturæ destinatas aut sepultas fuisse. Id quidem autores varijs modis explorant. Vel enim lanam carptam aut plumas leuiores ori admouendo, quæ si non moueantur, ægram pro mortua habent: vel speculum tersum ori admouent, quod halitu emisso infici debet, si ægra vel tantillum spiret: vel cyathum aqua plenum pectori imponunt: & si aqua nullo modo moueatur ægram pro mortua habent. Hæc signa vtplurimū locū habent, sed perpetua nō sunt, nec omnimodā cer-

certitudinem præ se seruut, cum anteà dictum sit, quasdam mulieres hystericas sola transpiratione viuere instar animalium iu latibulis degentium hyemis tempore, & omninò abolitam in iis esse respirationem. Quod licèt rarissimè contingat, cautio tamen illa obseruatione digna est, ne mulieres affectu hysterico defunctæ, ante tertium diem sepeliantur, aut saltem donec fętere incipiant.

Signa causarum etiam proponenda sunt; quæ ternariò numero fuere comprehensæ; & illæ sunt semen retentum, & corruptum; sanguis menstruus item retentus, & corruptus; & cacochymia in vteri vasis aut cauitate contenta.

Si à semine retento, vel corrupto hic affectus oriatur; aderunt, vel præcesserunt omnes causæ, quæ illud augere, coaceruare, & corrumpere in vasis potuerunt, vt florens ætas Veneri matura, aut illi priùs assueta, quã postmodum intermiserit, temperamentum sanguineum, vita otiosa, & voluptatibus dedita; victus lautus, & opiparus, tum vsus ciborum facilè corruptibilium. In his si contingat hysterica passio, menstruis commodè fluentibus, concludendum erit à retento semine dependere.

Si à sanguine menstruo retento, & corrupto affectio hysterica dependeat, illius suppressio, aut immmutio aderit, atque sufficiens expurgatio, muliere interim sufficiente coitu vtente. Et suppressionem illam quædam symptomata sequentur, vt melancholia, iracundia, torpor, somnolentia, & capitis dolor, mammarum inflatio, grauitas lumborum, & crurum.

A cacochymia vero exoriri affectum vterinum ostenditur menstruis commodè fluentibus, cum sufficienti Veneris exercitio, hic affectus contingat, & mulier senio vicina sit, aut valdè cacochyma, vel aliquo alio vteri affectu laboret.

Aliorum verò symptomatum ex vtero prouenientium, & suprà descriptorum diagnosis paucis proponenda est.

Dolor capitis ex vtero proueniens cognoscitur ex eo quod menses non debitè procedunt, dolor præcipuè infesta vel augetur, instante, vel apparente fluxu menstruorum; & vterus non rectè se habet. Distinguere etiam possumus, an vapor vel humor hunc affectum excitet. Si enim dolor grauatiuus non sit, & per interualla recurrat, à vapore fieri certum erit. Si verò continuus sit, cum grauitate coniunctus, humorem in parte contentum indicabit: qui si biliosus fuerit, dolor erit mordax, pungens, & acutus; si pituitosus, torporem inducet; si melancholicus, tristitiam.

Cordis palpitationem, & arteriarum in hypochondriis, & dorso pulsationes; ventriculi hepatis, & lienis affectus, tum etiam dolores varios, ex vtero prouenire conijciendum erit, si alia vteri affecti signa, & symptomata supra enumerata simul adfuerint. Tum etiam si graueolentia naribus, & suaueolentia pudendis admouendo, quodammodo mitescant.

Quoad prognosim attinet. Raro hic affectus interficit ægrotantes, sed valdè chronicus esse consueuit. Aliquando tamen propter syncopem superuenientem, aut insignem conuulsionem, vitæ periculum ægrotantes incurrunt. Tum etiam si affectus sæpiùs repetat, & difficilè soluatur periculum est, ne respiratione toties læsa, calor natiuus suffocetur, & vita deficiat.

Illa passio hysterica est deterior, in qua plures partes in consensum trahuntur; tum etiam illa quæ a semine corrupto exoritur, vel diuturna suppressione mensium.

In senioribus vix curatur hic affectus, propter insignem cacochymiam, qua scatere solent. In iuuenibus plerumq; cessat quando parere incipiunt.

In prægnantibus & puerperis periculosum est malum. In illis quidem propter metum aborsus. In his verò ob virium post partum imbecillitatem.

Sternutatio hystericæ mulieri superueniens, bona. Robur enim significat cerebri: & illo motu maligni vapores cerebrum obsidentes discutiuntur; tum humores vitiosi vtero contenti euacuantur.

Curatio hysterici affectus duplex instituenda est, vna in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo vapores illum efficientes, discutiendi & reuellendi; humores in vtero contenti, vnde vapores illi eleuantur, euacuandi; & vterus ad propriam sedem, quando ab ea dimouetur, vt sæpe fit, iuxta doctrinam Hippocratis, reducendus. Quæ omnia sequentibus remedijs impleri possunt.

Primò itaque ægra in lecto ita collocanda est, vt ceruicem & scapulas accliues & elatas habeat. Inguina verò, & femora decliuia, ita enim vterus facilius reducitur.

Postea verò fieri debent ligaturæ dolorificæ partibus inferioribus, tum etiam frictiones celebrandæ earumdem partium; nec non cucurbitulæ coxis admouendæ. Tum etiam cucurbitula magna pectini admota multum prodest. Cauendo tamen, ne supra vmbilicum applicetur, quod multi imperitè faciunt, sic enim vterus sursum retrahitur. Vbi conuulsiones adsunt vel animi deliquia, frictiones asperæ conueniunt in plantis pedum, etiam cum sale & aceto; tum etiam auulsiones pilorum capitis, & pudendorum; contorsiones digitorum inclamationes alta voce, & alia huiusmodi.

Vtile etiam in plantis pedum admouere cataplasma epispasticum iu hunc modum compositum.

℞ Fol. artemis. matricar. rutæ, an. M. i. saluiæ M. sem. stercor. columb. pulu. ℥. iij. saponis nigri Vnc. j. succi, thuris, mastiches puluerat. an. ʒ. i. ß. succi rutæ, & oxycrati q. s. Fiat cataplasma.

Eodem tempore fœtida, & graueolenta naribus admouentur, vt plumæ perdicum combustæ, vtera coria vita, & & sulphur accensum: oleum gagatinum, pomum ex assa fœtida, castoreo, galbano; ruta, malaxatis cum syrupo artemisiæ, vel aceto, serta ex ruta, tanaceto, absinthio. Ab ijs tamen, quæ ex iam dictis fortiora sunt; abstinendum, si fęmina epileptica fuerit, qui ab ijs cerebrum offensum agitatur, vnde humores in illius ventricuols præcipitantur, ac symptomata ingranescunt.

Fumus tabaci ori & naribus ægrotantis insufflatus, eam à paroxismo citissimè liberat.

Contra vero suaueolentia vtero admouenda, vt moschi, aut zibetæ grana aliquot cotone inuoluta.

Naribus puluis sequens insuffletur.

℞. Piperis albi, sinapi, pyrethri, castorei, an. ℈. i. Fiat puluis tenuissimus.

Si mulier valdè sepulta videatur, proritetur sternutamentum (iuxta *Aph.* Hipp. 35. *sect.* 5. *Mulieri quæ hystericis molestatur, aut difficulter parit, superueniens sternutatio bonum.*) Quod quidē etiã à prædicto puluere nō raro proritatur. Sin minus, tãtillũ hellebori albi, aut euphorbij adjiciatur.

Naribus quoque oleum succini, vel etiam gagatinum illiniri poterit.

At vero clysteres laxantes, & carminantes præ cæteris remedijs conferunt, ad discutiendos vapores tetros paroxysmum producentes; quorum formula talis esse poterit.

℞. Fol. merc. pariet. artemisiæ; pulegii, rutæ, calamenti, an. M. i. sem. carui, cumini, & baccarũ lauri an. ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. ß. In Colat. dissolue hierę picræ & bened. laxat. an. ℈. iv olei rutacei Vnc. iii. camphoræ ℈. ß. Misce, fiat clyster.

Si primus clyster non sufficiat iterandus erit ex eodem, aut simili decocto, dissoluendo diaphœnici ʒ. x. terebinthinæ vitello oui dissolutæ Vnc. j. cum oleo prædicto, camphoræ in oleo nenuph. solutæ ℈. sem.

Ac denique perseuerante affectu, tertius merè hystericus & discutieus, non autem purgans inijciendus est, qui valdè efficax ita componi poterit.

℞. Olei rutac. ℥. iv. aquæ vitæ ℥. j. vini generosi quartaria iii galbani ʒ. ii. Misce, fiat clyster, qui inijciatur præmisso clystere laxante.

Clyster ex oxycrato hystericũ paroxysmum statim cohibet, vapores illũ efficientes cōprimendo, & coagulando.

Idem præstat oxycrati eiusdem cyathus ore assumptus.

Consulunt etiam Autores ventrem supra vmbilicum fascia fortiter alligare, vt reducatur vterus, & vaporum ascensus prohibeatur.

De venæ sectione est magna dubitatio, vtrum scilicet in ipso paroxysmo conueniat. Cùm enim tum ingens adsit viriũ deiectio, & aliquando de vita dubitatio, & refrigeratio totius corporis à malignis vaporibus cor, & cerebrũ infestantibus, qui nullo modo per venæ sectionem excludi possunt: non est dubium, quin ex vsu illius accessionis tempore maximum immineat periculũ. Huic sententiæ astipulatur

Varandæus & Sennertus. Contra verò Mercatus & Rodericus à Castro statuunt, in talo venam esse aperiendam: quando affectus producitur à sanguinis menstrui copia, atque retentione, & nullo alio remedio vires onere pressas vias nimia redundantia obcœcatas, & suffocationis periculum, lenari posse. Siquidem in hoc casu neque fœtida, neque odorata, neque cucurbitulæ ægram à paroxysmo suscitare solent. Philippus Hocchstetterus *obseruationum parte secunda*, nonnullis historiis ostendit, venæ sectionem in pede plurimum profuisse. Ita vt virgo quædam monialis, quæ aphona, & conuulsa per biduum fuerat, post duas horas à venæ sectione, fari cœperit, comedere ac bibere. Existimamus nos venæ sectionem posse celebrari, si pulsus fuerit validus, & manifestæ plenitudinis notæ appareant. Si verò pulsus languidus appareat, esse abstinendum, & interuallum esse expectandum, in quo tutius sanguis detrahi possit.

Emplastra vtiliter sub vmbilico admoueri solent, ex massa emplastri ceronei composita, quod emollit & discutit, atque ita melius est emplastro pro matrice vulgari, quod aliquantum astringit, & sic vapores & humores malignos retinere potest. Fiunt etiam emplastra ex galbano, & assa fœtida; vel ex gummi caragna, & tacamacha, vel solis, vel admixtis quibusdam aromatis. Exempli gratia.

℞. Gummi caragnæ ℥. sem. pulu. nucis mosch. & caryophyl. an. ʒ.ß. olei succini gutt. iv. terebinth. ʒ. ij. Fiat empl. Huiusmodi emplastra ad formam scuti fieri debent. & in parte acuta, quæ ad vuluam vergere debet, apponenda grana aliquot moschi, vel zibetæ, vt gratum odorem vtero inspirent, ipsumque retrahant. Moschi gr. iii. excipiantur corone, pauco oleo humectato, & intrudantur in foramen vmbilici. Deinde admoueatur emplastrum paruum ex galbano liquato. Hoc quædam mulieres pro secreto vtuntur.

Vel caphuræ gr. iv. dissoluantur in ol. amygd. dulc. & vmbilico indantur, admota desuper emplastro diapalma.

Si flatuum copia affectum fouere videatur, conuenient fotus, semicupia ex decocto fol. rutæ, artemisiæ, thymi & calamenti, sem. fœniculi, anisi, cumini, baccarum lauri, flor. chamæm. anethi & similium.

Sacculi etiam parari poterunt, quibus includantur cuminum, anisum, semen dauci, sal, ruta, furfur, & benè calidi applicentur, ac sæpe iterentur. Vel

℞. Olei rutacei ℥. iv. spiritus terebinth. ʒ. ß. Misce immergatur panis recenter è furno extractus, & vmbilico applicetur.

Inunctiones quoque ventris inferioris & totius vteri regionis, pectinis & lumborum non erunt inutiles; eo quod vias dilatent, vapores attenuent, & discutiant. Eæque parabuntur ex oleo nardino, de spica, anethino, de croco, lilior. & amygd. dulcium.

Maximè commendant Autores suffitum ex vernecis, quæ tibijs equorum adnascuntur: quæ si in calente furno exsiccentur, & in puluerē redigantur, ac naribus suffumigiū fiat, tanquā præsentaneo remedio, & magna astantiū admiratione, solēt mulieres ferè in instanti à paroxysmo liberari.

Si à semine retento affectus oriatur, nihil coitu conducibilius est, cum mulier fuerit excitata, si viro coniuncta sit.

In coitus penuria multi consulunt pudendorum confricationem atq; titillationem ab obstetrice factam, immissis digitis in vteri ceruicem oleis aromaticis perunctis. Verum cum id sine scelere fieri nequeat, à Medico Christiano nunquam est præscribendum.

Ad vapores illos malignos, paroxysmum hystericum producentes, discutiendos, multa per os exhiberi solent: è quorum numero est theriaca vetus ad ℈ i. exhibita cum aqua artemisiæ, pulegii, melissæ: trochisci de myrrha ad ℈. ij. vel ol. succini ad gut. v. vel sex cum iisdem liquoribus.

Pilulæ in frequenti vsu esse consueuerunt quarum præcipuæ ita componi possunt.

℞. Castorei, myrrhæ & assæ fœtidæ, ana ℈. i. fæculæ bryoniæ ℈. ß sem. rutæ, & croci, an. gr. vii. Cum syrupo de artemisia fiant pilulæ xii. Capiat tres, vel quatuor quas si ægra deuorare nequeat, dissoluantur in aqua artemisiæ.

Ad vehementissimum paroxysmum sequentes vtilissimæ sunt, eumque certo sedare solent.

℞. Assæ fœtidæ Dr. i. castorei gr. vi. laudani gr. iii. Fiant pilulæ tres, vel iv. Capiat statim.

Pilulæ fœtidæ maiores, licet purgantes sunt, tamen in paroxysmo vtiliter exhibentur ad ʒ. ß. Blandè enim euacuant, nec nisi sedato prius paroxysmo purgare consueuerunt; ita vt ab operatione nullum sit metuendum periculū.

Aquæ etiam multæ exhiberi solent in paroxysmo, nimirum aqua vitæ, cinamomi, vel theriacalis.

Vel aqua specifica in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. zedoar. sem. dauci, rad. leuistici, ana ℥. ii. myrrhæ rubræ, castorei, an. ℥. ß. rad. pæoniæ ʒ. iv. visci querc. decrescente luna collecti ℥. ii. Præparatis affunde aquæ matricariæ ℔. iv. sem. spiritus vini ℔. sem. Digerantur per triduum postea destillentur. Dosis coch. per se, vel cum aqua conueniente.

Paratu facilior, & gustui gratior, neque minus efficax, ita componi poterit.

℞. Succor. melissæ borrag. depurator. an. ℔. ii. croci opt. ʒ. i. Infundantur & destillentur in balneo. Dosis cochl. j cum iusculo. Hæc potiuncula in communi vsu habetur.

℞. Aquæ cinam. ℥. ß. aquæ naphæ ℥. iv. castorei gr. iv. Misce, fiat potio.

Oleum succini ad gutt. iij. vel iv. exhibitum cum aqua flor. arantiorum, vel alia specifica, paroxysmum hystericum citissimè discutit.

Potio sequens plurimum conferre solet, vt in obseruationibus nostris videre est.

℞. Aquar. artem. rosar. & flor. arant. an. ℥. i. aquæ cinam. ʒ. iii. confect. de hiacyntho Drach. i. puluer. elect. diamarg. frig. Dr. ß. croci gr. iv. Fiat potio.

Aqua naphæ sola ad Vnc. iii. vel iv. vtiliter exhibetur. Sed cum moscho & sang. draconis permixta, miranda præstat: quod testatur Solenander his verbis. *Mulier quædam sæuissimis symptomatibus affligebatur, dolore capitis, vultu, contractione corporis, dolore inguinis, stridore dentium, aliquando in terram cadens sine voce, ore clauso, vt aperire non posset; atque hæc ex matricis vitio omnia. Remedijs multis frustrà factis, superueniens mulier quædam vetula dedit tredecim grana moschi, & totidem sanguinis draconis vulgaris ex ℥. iv. aquæ flor. arantiorum; sanata est, nec vnquam in posterum istos dolores passa est. Idem medicamentum in simili casu à me exhibitum semper profuit exhibitum autē aliquoties.*

Vngula alces ad hunc affectum est etiam vtilissima, iuxta experimentum Apollonij Menabei, *tr. de calce cap. 10.* his verbis. *Contra matricis suffocationem, vnguem alces præsentaneum esse remedium, & ab alijs audiuisse, & periculo facto me cognouisse fateor. Nam accersitus vt medicam manū adhiberem cuidam mulieri suffocatione oppressæ, data huius vnguis rasura cum radice zedoariæ, aliisque auxilijs ex arte adhibitis optatum finem cum honore sum consequutus. Cum præterea intelligerem eandem sæpenumero ex ipso morbo tentari, vt partem huius vnguis collo appensam iugiter portaret, iniunxi. Quod cum sedulò fecisset, quamdiu ego interfui tribus tempe mensibus ea semper molestia caruit, vnde mihi multoties gratias egit.*

Camphora accensa & in aquam coniecta, ibique manens donec extinguatur, præstans est remedium, ad ʒ. i. exhibita.

Iuli, seu catuli nucis iuglandis, in epistolis à Laurentio Scholtzio collecta; epistola à Thoma Mouffeto ad Petrum Monauium scripta, hoc elogio commendatur. *In vteri strangulatu habeas singulare remedium. Iulos, siue catulos iuglandis in puluerem exsiccatos commendo: Dentur ad Drach. ij. cum guttulis duabus olei succini. In eo affectu nihil vnquam noui præstantius.*

In forma pulueris duo parari possunt remedia efficacissima, & à nobis pluries experta.

Vnum fit ex secundina primi partus in camino exsiccata, & in puluerem redacta. Cuius dosis est ʒ i. in liquore idoneo; confestim liberat à paroxysmo.

Alterum fit ex duabus partibus sulphuris, & vna nucis moschatæ. Rediguntur in puluere, & ʒ. i. pondere exhibentur.

Puluis gagates ad Dr. sem. vel Dr. i. exhibitus multum potest.

Puluis granorum actes seu sambuci Quercetani, cum vini cyatho sū ptus Dr. j. pondere, epilepsiam hystericam submouet illiusque recursum impedit secunda exhibitione.

In pulueris illius defectu, fuligo camini exhiberi potest eadem dosi, in ouo sorbili.

Quia verò vterus non rarò prauis & excrementitijs humoribus refertus est, vnde tetri vapores eleuantur; illius expurgationi incumbendum est, quod commodissimè fiet pessario sequenti.

℞. Diaphœnici ʒ.j. puluis. hieræ picræ ʒ.ß. terebinthinæ ʒ.iii. Excipiantur stupis, & fiat pessarium.

Pro potu ordinario bibat ægra leue decoctum cinamomi, vel carui, vel anisi.

De vino est controuersia, an in paroxysmo hysterico sit exhibendum. Hipp. 1. *de natura mulierum*, commendare videtur. Illiusque sententiæ ratio maximè fauet. Nam summa corporis refrigeratio, & virium languor non potest meliùs subleuari, quàm exhibito vino generoso. Auicenna tamen omninò prohibet. Et certè, quia hic affectus vt plurimum dependet a retento semine, vel sanguine & vaporibus tetris, qui ab vtero eleuantur: vinum tenuitate sua, & summa penetrandi vi materiam morbificam magis exagitat. Vndè communi experientia videmus, mulieres hystericas ex vsu vini in ipso paroxysmo malè se habere. Vt hæc difficultas dirimatur, dicimus vinum ordinariè non esse exhibendum tempore paroxysmi, sed tantum extraordinariè quando scilicet ratione virium summè collapsarum, complicatæ syncopes, vel instantis mortis, cogimur ad præsentaneum illud auxilium recurrere, iam omnibus alijs frustra tentatis.

In hac curatione diligenter aduertendum est, in prægnante muliere hysterico affectu laborante, prudenter remedia esse administranda, neque vehementiora illa ac valde fœtida esse exhibenda, ne abortus concitetur; & externis remedijs, magis quàm internis, rem esse absoluendam.

In curationis decursu, cordis & cerebri ratio habenda est & si valde opprimi videatur, proprijs remedijs illis subueniendum est. Cordi, admouendo epithema ex vino, & aqua florum arantiorum, vel imperiali, aut ex theriaca in vino dissoluta; aut animalia calentia eidem parti applicando. Capitis verò ratione vsurpanda ea remedia, quæ in soporosis affectibus fuere proposita.

Extra paroxysmum curatio in prophylaxi versatur, vt accessionis reditus impediatur, aut saltem retardetur. Quæ quidem causarum ablatione, & vteri corroboratione perficitur.

Primò igitur, tempore conuenienti, præcipue vere; vel autumno, solennis euacuatio instituetur, incipiendo à potione purgante, vel alio medicamento ægrotantis naturæ congruo, additis perpetuò quibusdam hystericis.

Deinde si sanguis redundare videatur mittendus erit primum ex brachio, postea verò ex pede: eligendo quantum fieri potest, tempus medium inter duas purgationes menstruas.

Postmodùm verò, vt prauorum humorum illuuies sufficienter præparetur & expurgetur, componendum est apozema, alterans, aperiens, & purgans, ad quatuor vel quinque doses exhibendum.

Si natura ad sanguinis euacuationem per hæmorrhoidas inclinare videatur, aperiendæ sunt admotis hirudinibus. Easque in hoc affectu plurimum profuisse testatur Mercatus *cons. 13. & 14.*

Post vniuersalem purgationem, ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas, conueniet decoctum sudorificum, per plures dies exhibitum; ex ligno sassafras, aut guaiacino, cum semine fœniculi, rutæ & viticis paratum.

In eundem vsum maxime conuenient thermæ sulphureæ, & bituminosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, quarum vsu multas optime habere quotidiana experiẽtia patefacit.

In affectu diuturno, præter dicta remedia, conueniunt purgationes frequentes per pilulas viuales, syrupos, aut potiones. Quorum remediorum formulæ ita componi possunt.

℞. Agarici trochiscati ʒ.j. ß. hieræ diacolocynth. ʒ. i. sem. dauci, viticis an. ℈.j. myrrhæ, castorei, diagrydii, an. ℈.j. ß. terebinth. q. s. Fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. sem. vel ℈.ii. bis, aut ter in mense.

Syrupus sequens à Mercato maxime laudatur, tanquam mirabilis, omnibus hystericis mulieribus maxime proficuus, *cons. 13.*

℞. Succi mercurialis, & lactis seminis carthami, an. ℥.vi. aquæ scorzoneræ ℥.vii. sacch. q. s. vt fiat syrupus. Cui adde interim dum coquitur; in ligatura, confectionis de hyacintho, alkermes, & pulueris electar. de gemmis, ana ℈.ii. Dosis Vnc. ii. vel iii.

℞. Rad. bryoniæ ʒ.iii. fol. sennæ ℥.ß. agarici ℈.ii. zinzib. ʒ.i. cinam. ʒ.i. Infundantur per noctem in aqua fontis. In colat. dissolue syrup. rosac. Vnc. j. Fiat potio sumenda bis, aut ter in mense.

Pilulæ fœtidæ maiores bis in mense ad Drach. sem. exhibitæ sunt vtilissimæ.

In ijs, quæ facile vomunt, vtile est vomitum proritare semel, aut bis in mense, in hunc modum.

℞. Agarici trochiscati ℈.j. ß. oxymel ℥.i. aquæ melissæ, & artemisiæ, an. ℥ iii. Fiat vomitorium.

Chymici sal vitrioli in aqua appropriata exhibent à ʒ.ß. ad ʒ.j & hystericis affectibus specificum prædicant.

Post singulas euacuationes roborantia nonnulla exhibenda sunt, qualis esse poterit opiata sequens.

℞. Conseruæ anthos, betonicæ, melissæ, an. ℥.j.ß. puluis. electar. diamoschi, & diacalaminth. an. ʒ.ß. Cum syrup. de artemis. fiat opiata.

Theriaca sola huic vsui est aptissima, quæ in calidioribus naturis temperari poterit admixtis conseruis nymphææ, capil. ven. & simil.

Sed longe efficacior est puluis sequens; qui diuturnas, & contumaces affectiones hystericas sanat, si frequenter assumatur ʒ i. pondere cum vino, aut pane hostiario, vel in boli formam redactus cum syrupo artemisiæ.

℞. Rad. gentianæ, dictamni albi, tormentillæ, pyrethri, rhapont. bistortæ, aristolochiæ rotundæ, carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, sem. coriandri præp. sem. anisi, gran. iuniperi, malliches, boli armenæ oriental. terræ sigillatæ, an. ℥ iij. ß. croci orient. ʒ. ii. ß. Fiat puluis tenuiss. in vase bene clauso reseruandus.

Neque omittenda sunt illa medicamenta, quæ virtute specifica hystericis affectibus mederi consueuerunt. Quæ quia maiori parte odore, ac sapore ingrata sunt, in forma pilularum frequentius exhibentur, quarum exemplum tale esse poterit.

℞. Assæ fœtidæ ℈.ß. castorei, myrrhæ, galbani, sagapeni, an. ℈.i. Cum melle mercuriali fiat massa, de qua capiat ℈. ß. vel ℈ i. frequenter.

Platerus etiam ex vehementer odoratis pilulas componit in hunc modum.

℞. Moschi gr. vj. benioini ʒß. sacchari ʒi. Cum aquâ cinam. fiat pilulæ ℈. sem.

Aquæ hystericæ supra descriptæ, in paroxysmo exhibendæ, extra paroxysmum etiam vtiliter vsurpari poterunt, sumendo ℈.i. vel ii. manè per interualla.

Matthiolus bryoniæ radicem valde prædicat his verbis. *Bryonia mulieres vulua strangulatum obnoxias mirum in modum iuuat, adeo vt eas à strangulatu liberet, & fauet. Equidem noui mulierem quandam ferè per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta, vt vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis ℥ i. efferbuisset, dormitum itura, semel in hebdomada; cum hac medicina per annum vsa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit.*

Hepar lupi exsiccatum & ʒ.i pondere exhibitum epilepsiam hystericam præcauere potest, si ter aut quater exhibeatur post vsualem purgationem.

Chymici ad hunc affectum vitriolum Martis commendant, eiusq; granum vnum, vel duo, cum dupla sacchari portione exhibet per multos dies cũ vino, aut liquore idoneo.

Imo vero ad gr. xii xv. & xx. exhiberi potest cum conserua idonea; vel in pilulas efformari cum mucilagine gummi tragacanthi.

Cremor tartari frequenter exhibitus, huic etiam affectui curando vtilissimus est.

Hæc duo remedia non solum aperiendo, sed etiam refrigerando conferunt. Sæpe enim calida intemperies in hoc affectu, vtero infixa est, a sanguine intra illius venas retento & excalefacto oriunda: quemadmodum dicit Galenus, in

me-

melancholia hypochondriaca eſſe phlogoſim in hypochondrijs, à ſanguine in ijs propter obſtructiones retento, & ſupercalefacto: ideò ea, quæ vterum refrigerare poſſunt, hic maximè conuenient; qualia ſunt ſemicupia, oxycratum ore aſſumptum, & per clyſteres iniectum, & ſimilia. Quibus addere licet hiſtoriam ab Haruæo relatam in tractatu de partu mulieris, hyſtericis ſymptomatibus nulli remediorum generi cedentibus, diu laborantis, quæ tandem poſt multos annos ab vteri prolapſu ſanitatem recuperauit. Quia nimirum vterus aeri externo expoſitus, refrigeratus eſt; ſicque phlogoſis illius & calida intemperies repreſſa.

Ipſius etiam chalybis vſus à quibuſdam Practicis maximè commendatur, tanquam omnibus affectibus vterinis opportuniſſimus. Cuius præparationes deſumentur ex curatione obſtructionis hepatis.

Cauteria cruribus admota maximè etiam conferunt. Ab vtero enim prauos humores deriuant, ratione venarum, quæ vtero & cruribus communes exiſtunt.

Neq; negligenda amuleta de collo ſuſpenſa ſupra regionem vmbilici; quemadmodum antea monuimus, vngulam alces hoc modo conferre. Alij laudant radicem peucedani geſtatam. Et noſtrates mulieres non infeliciter geſtare ſolent fruſtulum aſſæ fœtidæ linteo raro incluſum. Alias vidimus, quæ vulpis veretrum exſiccatum cum teſticulis, de collo ſuſpenſum ſupra vmbilicum gerebant, & ſeſe hoc modo ab inſultibus hyſtericis præſeruabant.

Aliæ geſtant fruſtulum carnis lupinæ exſiccatæ, vel hepatis lupi, non ſine fructu.

Quod ad remedia externa attinet, poſt ſingulas purgationes; aut ſaltem ſemel in menſe, octo, vel decem diebus ante purgationem menſtruam, conuenient fotus, aut ſemicupia, vt colliquatus humor morbi cauſa per reſeratas vias faciliùs effluat. Et parari poterunt, ex rad. althææ, lilior. bryoniæ, ireos, rubiæ, valerianæ, angelicæ, fol. artemiſiæ, nepetæ, matricariæ, meliſſæ, baccis lauri & ſimilibus.

Ad materiæ morbificæ reliquias diſcutiendas, & vterum roborandum, poſt fotum, vel inſeſſum, emplaſtrum ſequens ſub vmbilico admoueri poterit.

℞. Gummi tacamaachæ & caragnæ, an. ʒ. ij. aliptæ moſchat. ℥. ß. ſem. agni caſti ʒ. j. ß. ſantal. omnium, an. ʒ. ß. terebinth. ladani, ceræ, an. q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Si à ſemine retento hic affectus oriatur, vſurpentur illa remedia, quæ ad ſemen extinguendum ſupra in furoris vterini curatione deſcripta ſunt.

CAPVT VII.

De vteri inflammatione.

VTeri inflammatio eſt tumor illius partis à ſanguine in illius ſubſtantiam effuſo.

Illa autem inflammatio, vel totum vterum occupat, vel aliquam illius partem. Et vel à puro ſanguine producitur, ac phlegmone ſimpliciter appellatur; vel bilem cum eo permixtam habet, & phlegmone dicitur eryſipelatodes: vel iungitur cum pituita, aut melancholia, & phlegmone œdematodes, aut ſcirrhodes nominatur.

Cauſæ ad hunc affectum producendum, aut promouendum idoneæ, variæ eſſe poſſunt: temperamentum ſcilicet ſanguineum, plethoricum aut bilioſum; naturalis vteri laxitas; & viarum amplitudo, aer impensè calidus humores inflammando, vel frigidus conſtringendo, & profluentia menſtrua, vel fluere parata, coercendo; vehemens exercitatio, coitus immoderatus, ictus vel caſus ſupra regionem vteri; animi pathemata grauiora; præſertim iracundia, alimenta acriora, & calidiora, & quæcunque alia aſſumpta acrimonia inſigni, atque erodendi facultate prædita, vt de cantarid̃ibus autores referunt, quas non ſolum veſicæ, ſed etiam vtero valdè infenſas aſſerunt; peſſaria acriora diutius vſurpata, medicamenta cathartica aut alterantia, qualia plerumque vſurpantur à ſterilibus mulieribus vndecunque exquiſita: menſium retentio plethoram augendo, vel nimia profuſio vias relaxando & motum humorum à toto corpore in hanc partem promouendo, cucurbitulæ etiam pubis regioni admotæ attrahere poſſunt violenter ad regionem vteri, in eaque cohibere ſanguinem, & alios humores. Idem præſtare poſſunt partus laborioſus, aborſus, contrectatio violenta partium genitalium ab obſtetrice imperita, & geſtatio fœtus moleſta.

Signa diagnoſtica ſunt, tumor, calor, & dolor in regione vteri cum febre continua. Sed quia rectum inteſtinum & veſica eandem regionem occupant, ideò alijs ſignis vteri inflammatio diſtinguenda eſt: qualia ſunt menſium ſuppreſſio, aut diminutio, eorumque color pallidus, aut citrinus, ac dolorifica excretio: & in menſium abſentia, ichores quidem fœtidi, ac putridi reſudant, & locos muliebres irritant. Quorum etiam inueſtigatio claram affert diagnoſim. Oſculum enim interius tumidum, retractum & dolorificum apparebit: ceruix vteri rubicunda, & inflammata erit, tumentibus venulis per eam diſperſis.

Si totus vterus laboret, omnia ſymptomata erunt vehementiora. Si magis vteri ceruicem inflammatio teneat, calor & dolor maximè ad inguina, & pudendum extẽduntur. Si anterior pars laboret, maior erit veſicæ ſympathia: ſi poſterior, rectum inteſtinum magis laborabit, & dolor ad lumbos exporrigetur. Si pars dextra, aut ſiniſtra inflammetur: tumor & dolor circa alterutrum inguen apparebit: & crus eiuſdem lateris grauitate quadam afficietur.

Signa cauſarum ita inueſtiganda ſunt. Si à ſanguine puro inflammatio fiat, omnia ſymptomata ſunt mitiora: ſi verò bilem admixtam habeat, febris eſt ardentior, & omnia ſymptomata ſunt vehementiora. Si verò ſanguis pituitoſus ſit, aut melancholicus, febris erit minùs acuta, ſed morbus diuturnior ac contumacior. Tum etiam ad illam diagnoſim referenda erunt ſigna humoris in toto corpore prædominantis.

Si inflammatio in ſuppuratum abeat: dolor, & febris augetur, & horrores ſæpè ſine ordine oriuntur, plerumque tamen circa veſperam recurrunt. Omnia etiam reliqua ſymptomata intenduntur. Suppuratione facta, omnia miteſcũt, & tumor magis attollitur; ex quo interdum aluus, aut vrina ſupprimitur. Si verò inflammatio ſine ſuppuratione diſcutiatur, tumor imminuitur ſymptomatis miteſcentibus.

Si denique in ſcirrhum degeneret, febris, dolor, & reliqua ſymptomata imminuuntur, tumore perſeuerante, & duritiem maiorem adipiſcente: tum etiam pondus, & grauitas permanet, non ſolùm in vtero, ſed in partibus etiam circumiacentibus, vt ægra corpus difficilè mouere queat.

Prognoſis huius affectus bona inſtitui non poteſt, quià periculoſiſſimus eſt, & vt plurimum lethalis. Maius tamen vel minus periculum portenditur pro magnitudine morbi, cauſæ & ſymptomatum, in hunc modum.

Si inflammatio totum vterum occupat, morbus eſt deploratus: ſi verò aliquam tantum partem, ſalutis ſpes adeſt.

Si mulieri grauidæ in vtero fit eryſipelas, lethale, ex Hip. *Aph. 3. ſect. 5.* fœtus enim propter inſignem inflammationẽ emoritur, vnde ſequitur aborſus, qui in grauiſſimo morbo accedens, matrem iugulat. Gal. *in comment. huius Aphor.* dubitat num hæc ſententia de omni inflammatione pronuncianda ſit, & num vtero inflammationem patiente, fœtus poſſit aliquando viuere

Inflammatio vteri facile in gangrænam degenerat: quia vterus veluti totius corporis cloaca, excrementorum illuuiem recipit, à quibus calor natiuus facile ſuffocatur.

Vteri inflammationi delirium, conuulſio, ſingultus, extremorum frigiditas, ſudor diaphoreticus ſuperueniens, mortem breui aduenturam portendunt.

Si inflammatio vteri ſuppuretur, ſolutio illius ſpetanda eſt: ſed vlcus ſordidum ſequetur, à quo ægra lenta febre contabeſcit, vel in hydropem incidit.

Si inflammatio in ſcirrhum mutetur, malum diuturnum euadit, & ſæpe hydropem accerſit.

Ad curationem huius affectus, ſanguinis ad vterum fluxus reuellendus, repellendus, & deriuandus eſt: qui fluxit & in parte continetur, reſoluendus. Et ſi tumor ad ſuppurationem vergat, ea adiuuanda eſt, ruptoque abſceſſu pus euacuandum. Quod fiet ſequentibus remedijs.

Præmiſſo igitur clyſtere emolliente, & refrigerante, mittatur ſanguis è baſilica lateris magis affecti: vel ab vtraque, ſi totum vterum tumor occupet: & phlebotomia reiteretur

tur bis, ter, quater, pro ægræ viribus, si phlegmones magnitudine.

Post sufficientem reuulsionem, & transacto morbi augmento, vbi nulla amplius suspicio est fluxionis adhuc fientis, venæ inferiores aperiendæ sunt ad deriuationem à parte affecta Quo sensu audiendus est Gal. *lib. de sang. missione, & 13. meth.* cum docet, in vteri inflammationibus venas poplitis & malleoli esse aperiendas Attamē quādiu aliqua reuellēdi indicatio per teneret, satius est venas brachij aperire.

Ad reuulsionem etiam conueniunt frictiones, & ligaturæ superiorum partium, & cucurbitulæ scapulis, lumbis & dorso admotæ.

Si vitiosi humores, præcipuè biliosi in corpore abundent qui reliquorum humorum in fluxu quasi vehiculum sint; ij lenibus medicamentis euacuandi, vt syrupo rosaceo, & violato solutiuo, manna, rhab. catholicone, vel electuario lenitiuo, fortiora enim humores nimium commouendo fluxionem excitarent.

Vomitoria autem, licèt præscribantur ab Auicenna, minimè conuenire videntur. Si enim blanda & mitiora sint, nihil penè euacuant. Si fortiora, magnam corporis agitationem efficiunt, vnde humores commoti magis in partem irruere possunt.

Propter insignem febrem refrigerantia medicamenta vsurpanda sunt, vt iulepi & emulsiones; quibus, si immensæ vigiliæ, dolor, & inquietudo ægrotantem vehementer afficiant, narcotica erunt permiscenda, quæ etiam seorsim exhiberi poterunt.

Post primas euacuationes, topica admoueantur imò ventri, inter vmbilicum & pectinem, & circa renes, primò repellentia & refrigerantia, in forma vnguenti, epithematis & cataplasmatis.

Linimentum fit ex oleo rosaceo loto in aceto, vel vnguento rosaceo, cerato santalino, refrigerante Gal addito pauco aceto.

Epithema fiet ex aquis, vel decocto plantaginis, acetosæ, solani, summitat. papau. albi & rosarum, addendo boli armenæ, lang. drac. vel terræ sigillatæ tantillum.

Cataplasma parabitur ex mica panis albissimi cum lacte cocta, cui parum olei rosacei, succi hyoscyami, vel solani, cum vitellis ouorum addatur. Vel ex farina hordei, sem. lini fenugr. cum ol. rosac. quibus etiam prædictæ plantæ cantulæ addi poterunt.

Iniectiones in vterum fieri debent, in hunc modum composita.

℞. Fol. plantag. nymphææ, solani, endiu. an M. j. rosar. rubr. P. ij. Coquantur ad tertias, & adde olei myrtini Vnc. j aceti ℥. ß. Fiat iniectio.

Ex iisdem herbis contusis cum oleo rosaceo, & aceto fieri debent pessaria, & in vterum immitti.

Neq; verò diutius vtendum est repellentibus & refrigerantibus, ne tumor indurescat, & in scirrhum degeneret. Ideoque cum repellentibus emollientia & resoluentia permiscenda; ea cautione, vt quo longius plegmone à principio distat, maior sit quantitas digerentium. Sic prædictis remedijs malua, althæa, artemisia, fenugræcum, chamomilla, melilotus (aucta, vel imminuta eorum dosi) admisceri poterunt.

Interim si aluus est dura, emollienda est blandè purgantibus, Imo verò ad temperandam inflammationem clysteres refrigerantes frequenter iniecti plurimum prodesse poterunt, cùm vterus recto intestino incumbat. Eorum autem minima sit quantitas, vt diutiùs retineantur, & ne vterum comprimant; quorum tale sit exemplum.

℞. Rad. althææ Vnc. j fol. maluæ, violar. lactucæ, ana M j. solani M. ß. flor. violar. rosar. an. P. j. prunor. acidor. num. x. Coquantur in aqua hordei. In colat. ℥. vi. adde olei rosacei ℥. iii. Fiat clyster.

Si dolor valdè vrgeat, prædictis clysteribus addi poterunt vitelli ouorum, axungia gallinæ, lac muliebre, mucilago sem. fenugræci, lini, vel maluæ; & imò & tantillum opij cum pauco croco.

Tum etiam fiant iniectiones in vterum ex lacte caprillo, vel ouillo, cum opij & croci, an. gr. iij. vel iv. & pauca aqua rosarum.

Vel pessarijs addetur opij modicum cum pauco croco, vitellis ouorum & oleo rosaceo. Vel etiam fiat pessus ex philonio Romano cum cotone. Vel fotus anodynus in hunc mundum paretur.

℞. Althææ cum rad. maluæ, violar. ana M. j. chamomillæ meliloti, rosar. an. P. j Coquantur pro fotu.

Inclinante affectu purgatio iteranda est blandioribus catharticis. At affectu ad resolutionem vergente, (quod ex remissione symptomatum, & minori partis grauitate dignoscetur,) discutientia maiori copia prædictis remedijs addantur. Vel fiat tale cataplasma.

℞. Pulueris rad. althææ vnc. j flor. chamomillæ, meliloti, an. ʒ. i. fol. artemisiæ puluer. farinæ hordei, & fabarum, ana Vnc. sem. Coque parum in vino austero; adde pinguedinis porcinæ recentis, olei chamæmel. & liliorum alborum, ana Vnc. j. Fiat cataplasma.

Fotus & insessus resoluentes hic etiam conferre poterūt.

Si tumor resolui nequeat, sed ad suppurationem vergere videatur, adiuuanda est sequenti cataplasmate.

℞. Pulueris radicis althææ, flor. chamom. meliloti, farinæ sem. lini, fenugræci, an Vnc j. ficuum pinguium nu. viij. Coquantur ad pultis consistentiam. Deinde adde vitellos ouorum n. iv. croci Scrup ß olei lilior. & butyri recentis, ana ℥. j. Fiat cataplasma.

Confecto pure, quod ex caloris & doloris remissione, ac quadam inundatione tangendo dignoscitur: abscessus disruptio procuranda est motu corporis, tussi, sternutatione, cucurbitulis admotis, iniectionibus detergentibus & attenuantibus, vel pessarijs rumpendi vim habentibus. Exempli gratia.

℞. Adipis anserini Vnc. sem. terebinth. ʒ. ii pulueris sem. rutæ, nitri, radicis iridis, ana ʒ. ß Misce, & cum lana fiat pessarium.

Rupto abscessu, puris expurgationi, & vlceris detersioni ac consolidationi incumbendum est, prout in vlceris vteri curatione iam describenda docebitur.

CAPVT VIII.

De vlcere vteri.

INflammationem vteri suppuratam sequitur vlcus, quod etiam ab alijs causis dependet, quæcumque scilicet in vtero erosionem efficere consueuerut.

Causæ igitur illius sunt, abscessus disruptus, humores acres in vterum confluentes, acria & erodentia medicamenta in vterum immissa, vel etiam assumpta, vt de cantharidibus suprà relatum est.

Causæ antecedentes sunt illæ omnes, quas inflammationem efficere posse suprà docuimus, vt partus difficilis, violentus & effrænis concubitus, fluor muliebris acrior, & diuturnus, vulnera, casus, & contusiones, & præcipuè gonorrhea virulenta, ac lues venerea, cuius contagium vtero, illiusque ceruici facile communicatur.

Differentiæ petuntur à loco, magnitudine, figura, & complicatione cum aliis affectibus.

Ratione loci, nempe variarum vteri partium: modo vlcus ceruicem vteri occupat, & internum illius orificium: modo in fundo residet, quod rarius contingit. Aliquando & frequentius internam vteri superficiem obsidet, aliquando, sed rarius, externam inuadit: vnde fit non unquam, vt pus ab huiusmodi vlceribus emissum, per vesicam, vel intestina vacuetur: vel si in cauitate abdominis subsistat, abscessus circa inguina appareant, de quibus loquitur Hipp. *lib. 4. aph. 47 sect. 5.*

Ratione magnitudinis, quædam magna, quædam parua, multum scilicet, vel parum spatij occupantia in vtero, dicuntur: quæ si sint parua, & superficiaria, parum à scabie & pruritu differunt: si verò magna, & grauia, ac veluti depascentia, nomæ ab Hipp nominantur.

Ratione figuræ, vlcera dicuntur rotunda, oblonga, sinuosa, aut fistulosa.

Ratione complicationis cum aliis affectibus, dicuntur phlegmonosa, cancrosa, scirrhosa, dolorifica, saniosa, virulenta & contagiosa.

Signa diagnostica vlceris in vtero geniti sunt; dolor & mor-

℞. Rad. gentianæ, rhapontici, zedoariæ, & aristolochiæ rotundæ, ana Vnc. j. vini albi ℔. vj. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem. In colat dissolue sacchari albi ℔. sem. Seruetur ad vsum.

Vel sequens decoctio parari poterit.

℞. Hordei integri, furfuris macri, & rosar. rubr. ana P. j. fol. agrimon. absinthii, caprifolii, & apii, ana M. j. fabarum & lentium, an. ℈. iij. liquirit. ras. radic. ireos Florent. & zedoariæ an. Vnc. ij. Fiat omnium decoctio addendo circa finem partim vini albi.

Si vlcera admodum fœtida, & putrilagine infecta fuerint, decoctioni addi poterit parum vnguenti Aegyptiaci, collyrii Lanfranci, vel pulueris Mercurii dulcificati.

Vbi vlcus probè detersum, atque mundificatum fuerit, ad exsiccantia & solidantia veniendum est, quorum formula talis esse poterit.

℞. Rad. consolidæ maior. bistortæ, ana vnc. j. fol. plantag. caudæ equinæ, bursæ pastoris, saniculæ, pilosellæ, millefolii, ana M. j. rosar. rubr. M. sem. Coque in mensura aquæ, pro iniectione.

Prædictæ, aut simili iniectioni puluis sarcoticus sequens admisceri poterit.

℞. Rad. ireos, aristolochiæ, consolidæ maior. ana vnc. sem. myrrhæ Vnc. aloes ℈ iij. Fiat puluis, cuius vnc. sem misceatur in qualibet iniectione.

Terebinthina lota cum aqua plantaginis ad ʒ. ij. & dissoluta cum melle, & oui vitello, iniectioni mixta valde prodest: idque magis, si puluis sarcoticus etiam addatur.

Vnguenta pompholygos, de cerusa, de plumbo, similiter cum iniectionibus, an. ʒ. vj. pro vna dosi mixta vsurpantur. Sed reliquis præstat oleum ex vitellis ouorum in mortario plumbeo agitatum.

Suffumigia ad vlcera profunda versùs vteri fundum inhærentia penetrant, eaq; desiccant: quæ ita parari poterunt.

℞. Thuris, myrrhæ, mastiches, styracis, calamitæ, gummi iuniperi, ladani, an Vnc. j. terebinth. q. s. Fiant trochisci pro suffumigio.

In vlcere contumacissimo cinnabaris addita suffumigio omne feret punctum.

Thermæ quoque siccantes, sulphureæ & aluminosæ in vlceribus diuturnis vsurpantur: eoque mulieres desperatas, tanquam ad extremum remedium, Medici ablegare solent.

Emplastra etiam conuenientia epigastrio applicare non inutile fuerit. Siquidem eorum vires ad interiora vsque, per insensiles meatus deferuntur.

Si vlcus sit in collo vteri, linimentis inungendum est detergentibus & exsiccantibus. Detergentia in hunc modum componi potuerunt.

℞. Succi apii vnc. ij. mellis rosac. Vnc. j. sem. terebinthinæ Vnc. sem. farinæ hordei, vel orobi q. s. Leniter bulliant, & fiat instar linimenti. Vel

℞ Aristolochiæ rotundæ ℥. ß marrubii, centaur. min. agrim. an M. sem. Coquantur in q. s. hydromel Colaturæ adde puls. rad. ireos Florent. ℈. ij. farinæ orobi, mellis despumati, ana q. s. Fiat linimentum.

Admouetur etiam vnguentum diapompholygos, addendo thus, mastichem, myrrham, aloen provt vlceris ratio requirit.

Vlcere sufficienter mundato, exsiccans & cicatricem inducens vnguentum admouendum est, cuius forma talis esse poterit.

℞. Tuthiæ lotæ Vnc. ß. lithargyri, cerussæ, sarcocollæ, an. ℈. ij. olei & ceræ q. s. Fiat vnguentum.

Interdum contingit vlcera vteri ad rectum intestinum penetrare, interdum verò ad vesicam; quod ostenditur pure per illas partes excreto.

Si per intestinum rectum pus effluat, clysteres lenientes, detergentes, exsiccantes vsurpandi sunt; quales in dysenteriæ curatione fuere propositi.

Si verò per vesicam pus effluat; conuenient diuretica leniora, & refrigerantia, quæ vacuent istas sordes in vesicam transmissas, & vlceris curationem promoueant, quales sunt emulsiones sem. frig. maior. quibus succedet terebinthina, aliaque remedia pro vlcere vesicæ præscripta.

Si vlcus in fistulam degeneret, quod præcipuè contingit, dum exterius versus coxam aperitur, quamuis etiam in ipso vtero, eiusdemque ceruice idem fieri possit. Aduertendum erit, vtrùm magis conducat ægrotanti, meatum iam assuetum relinquere intactum, per quem natura vacuationem excrementorum multiplicium molitur, vel eiusdem curationem suscipere illud si magis è commodo ægrotantis sit, cura, saltem palliatiua dicta, instituenda per purgationes frequenter repetitas, & sudorifica bis singulis annis exhibenda; tum iniectiones detergentes & roborantes, atq; emplastra diapalma, diuinum & similia superimposita. Si verò sanatio sperari possit, eadem remedia vsurpanda sunt, quæ ad aliarum fistularum curationem adhiberi solent.

Si a lue venerea in pudendo, vel sinu vteri fiant vlcera, citra vniuersam huius luis curationem sanari minimè possunt. In qua perficienda per varios modos, ille qui per suffumigia cinnabaris fit, maximè confert: non solum enim ea conducent ad luem illam à toto corpore auferendam, sed etiam peculiariter, si vteri sinu excipiantur, vt hæc vlcera citius sanentur, efficient. Tum etiam in cura quæ per iniectionem hydrargyri fit, vnguenta mercurialia in penitiora illa loca erunt demittenda.

In quibusuis vteri vlceribus, si pruritus molestus illius ceruicem afficiat, vt non rarò solet contingere, ob humoris acris & salsi in eam partem destuxum, ad eum demulcendum conueniet pessarium imbutum vnguento enulato cũ mercurio; aut Aegyptiaco dissoluto in aqua marina, aut aqua aluminosa; aut butyro recenti, in quo hydrargyrum extinctum sit, addito sulphure.

CAPVT IX.

De scirrho vteri.

SCirrhi in vtero geniti natura, differentiæ, & causa eadem sunt, quæ in hepatis scirrho fuere propositæ, vt eas frustrà hic repetere non opus sit, sed indè erunt depromẽdę.

Inter causas tamen antecedentes hæc vteri scirrho propria est, eaque satis frequens, dum scilicet mulieres fluxum menstruorum, aut lochiorũ patientes, sese imprudenter aeri frigido exponunt, aut aquã frigidam potant, vnde sequitur fluxus cohibitio, sanguisque retentus crassescit, & condensatur, ac tandem in parte tumorem scirrhosum producit.

Signa scirrhi in vtero geniti sunt, durities & renitentia in vteri regione, illius circumscriptionem referens, grauitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando ægra stat, quasi vterus prolapsurus sit in pudenda: sedentibus verò, aut decumbentibus, grauitate sua rectum intestinũ premit; febris carentia & doloris; quibus distinguitur ab inflãmatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito, cum in vtero nullus sit. Si inflammationi succedat, cessat febris & dolor, manente duritie & renitentia. Si in ipso vteri corpore sit, regionem pubis contrectando facilè dignoscitur; si verò in ceruice, digiti contactu explorari potest. A mola distinguitur ex causis præcedentibus; tum quod in mola menses si fluant, inordinatè fluunt; in scirrho autem si fluant, ordinem seruant; in mola etiam mammæ lacte turgent; in scirrho autem extenuantur.

Quod ad prognosim attinet, omnis scirrhus curatu difficillimus est, durities enim valida semel contracta vix emolliri potest; adde quod calor natiuus in parte scirrho affecta admodum debilis est, vt ægrè materiam crassam & ferè lapideam discutere possit.

Magnus & contumax scirrhus hydropẽ tandem accersit.

Scirrhus vteri, si calidioribus & nimium humectantibus remediis tractetur, in cancrum degenerat.

Curatio huius scirrhi ad duo dirigenda est, scilicet ad causam antecedentem & coniunctam.

Ratione causæ antecedentis phlebotomia instituenda est Primum è venis brachii, si affectus non fuerit admodum inueteratus. Postea verò ex venis inferioribus, præcipuè quando suppressa sunt menstrua.

Hæmorrhoidum apertio hic etiam vtilissima est. Nam & sanguinem fœculentum euacuant, & ab vtero deriuant, propter venarum communionem, quam habent cum vtero.

Purgatio etiam necessaria est, per interualla repetita, ex me-

medicamentis melancholiam educentibus, vſurpando primùm mitiora, mox ad fortiora transeundo.

Purgantibus autem præmittenda erunt præparantia humorem melancholicum, & aperientia, in forma apozematum, iuleporum, aut iusculorũ, iuxta diſpoſitionẽ ęgrotãtis.

Ac præter aperientia vulgaria, etiam remedia ex chalybe vſurpanda ſunt, quibus validiſſimi iſti infactus rebellium & craſſorũ humorum, in vtero aliiſq; partibus diſſoluuntur.

Vt verò humores ſuperflui ab vtero deriuentur, vtiliter admoueri poterunt cauteria cruribus, tandiu geſtanda, donec purgationes menſtruæ (quæ vtplurimum in hoc affectu ſupprimuntur) ad conſuetum ordinem ratione temporis, quantitatis, & qualitatis, redierint.

Ratione cauſæ coniunctæ emollientia, & reſoluentia medicamenta exterius admouenda ſunt, in hunc modum cõpoſita.

℞. Rad. althææ, & liliorum, an. Vnc. ij. fol. maluæ, violariæ, althææ, branchæ vrſinæ, an. M. i. fol. artemiſiæ, nepetæ, an M. ß. ſem. lini, & fœnugr. an. ℥. j. flor chamæm. & meliloti, an P. j. Fiat decoctio, qua foueatur regio pubis & inguinum, cum ſpongia in ea imbuta & expreſſa.

Ad magis emolliendum, poteſt fieri decoctio in aqua & oleo dulci vel in decocto inteſtinorum veruecis.

Poſſunt etiam addi decocto, vt potentius euadat, radices bryoniæ, & cucumeris agreſtis. Nam à mitioribus incipiendum eſt, ad validiora progrediendo.

Ex eodem decocto, aucta doſi ſimplicium poteſt parari ſemicupium, quod huic rei eſt efficaciſſimum, & fotu potentius.

Clyſteres etiam frequentes, tum iniectiones in vterum ex eodem decocto erunt conficiendæ, quibus olea liliorum chamæmel. aut amygdalarum dulcium addi poterunt.

℞. Olei lilior & amygd. dulc. an. ℥. iij. mucilag. ſem. fœnugr. extractæ cum vino albo ℥. j. pingued. gallinæ, anſeris, & anatis, an. ℥. j. ß butyri recentis, & axungiæ porci, ana ℥ ij. ceræ & terebinth. q. ſ. Fiat vnguentum.

Sequens verò in omni ſcirrho probatur, & à Rhaſi deſcribitur.

℞ Bdellij, ammoniaci, galbani, ana partes æquales. Terantur in mortario cum oleo de bene, & liliorum. Deinde adde mucilaginum ſem. ſęnugr. lini, & ficuum parem quantitatem. Fiat vnguentum.

Ex eadem materia addita cera, fit etiam emplaſtrum efficaciſſimum, admouendum regioni vteri ante & retrò. Vel amoueatur emplaſtrum diachylum ireatum.

Cataplaſma fiet ex reſidentia decocti fotus prædicti contuſa, & per ſetaccum traiecta, addendo farinę ſem. lini, ſęnugr. an. vnc. j. ficuum n. vj. pulueris rad. iridis ʒ ii croci ℈ ß. pingued. gallinæ, olei amygd dulc. an. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Lutum bituminoſum thermarum ſulphurearum, & bituminoſarum, vtiliter inſtar cataplaſmatis admouetur.

Suffitus ex lapide pyrite candente in aceto extincto, miris laudibus effertur a Galeno, ad omnes tumores ſcirrhoſos diſſoluendos, ita vt inſtar incantamenti operetur. In dicto aceto ſatureia & parietaria incoqui poterunt. Aduertendum tamen eſt, ne lapis pyrites ſit plumbarius, quia maximè nociturus eſſet.

Ac denique omnia remedia tam interna, quam externa, quæ ſuprà in hepatis & lienis ſcirrhi curationibus fuere propoſita, hic etiam conferre poterunt.

Hæc tamen medicamenta in toto curationis decurſu, ſummo iudicio ac prudentia moderanda ſunt: ne vel induretur ſcirrhus, vel, quod multò peius eſt, in cancrum generet. Quod omnes Practici verentur, ex incauta, vel diuturniore auxiliorum adminiſtratione: à qua melius eſt per interualla deſiſtere, vt eorum ſucceſſus aduertantur. Fruſtrà enim pugnatur, quando ſcirrhus omninò indolens, lapideã naturam adeptus eſt.

CAPVT X.

De cancro vteri.

CAncer vteri eſt tumor durus, ac renitens in vteri corpore vel ceruice dolorem acerbiſſimum, punctorium, & lancinantem præ ſe ferens.

Fit ab humore atrabilario in ea parte collecto, vel à ſcirrho malè curato, qui facilè in cancrum degenerat, in ea præcipuè parte, ob ſanguinis copioſum affluxum, qui in venis ſcirrho vicinis retentus, nec ſufficienter per menſtruas purgationes euacuatus, aduritur, & malignam corruptionem acquirit.

Duplex vulgò ſtatuitur, vlceratus, & non vlceratus.

Quamdiu materia morbifica minoris acrimoniæ, & malignitatis particeps eſt, cancrum efficit non vlceratum. Acrior verò facta per putredinem, vel aduſtionem, tumorem exulcerat, & cancrum vlceratum producit.

Diagnoſis ex definitione propoſita facile elicitur, enim tumor durus ac renitens in vteri corpore, aut ceruice percipiatur, qui dolorem punctorium ac lancinantem efficiat cancrum eſſe pronuntiare poſſumus. Euidentius tamen diſtinguitur, ſi oculis percipi poſſit, vt quando eſt in vt ceruice, ſpeculo matricis adhibito; apparebit enim tumor inæqualis ac tuberoſus, liueſcens, aut nigricans, venarum propaginibus quaſi radicibus circumſeptus. Si verò vlceratus ſit, ſaniem quandam emittit fuluam, aut nigram, & grauiter olentem, interdum etiam ſanguinem, ob eroſionem venarum quę in partem decurrunt; tanta copia nonnunquam aperto aliquo vaſe inſigniore, vt ægra vitæ periculum incurrat. His accedit febricula, anxietas, nauſea, pudendorum ardor, & ſimilia.

De prognoſi hoc tantum pronuntiare licet, cancrum eſſe incurabilem, ſiue vlceratus, ſiue non vlceratus ſit. Quod quidem vt de omni cancro, etiam partes externas obſidente verum eſt; ſic potiori iure de eo qui vterum occupat ſentiendum eſt, ob continuam ſuperfluitatum illuuiem quæ ad eam partem decurrit.

Cùm igitur curatio integra ſperabilis non ſit; ad alteram quæ palliatiua dicitur, confugiendum eſt. Eaque eò dirigenda, vt cancri non vlcerati vlceratio prohibeatur, & ne vlceratus maius incrementum ſuſcipiat; & in vtroque doloris atrocitas temperetur. Quod fiet primum vniuerſalibus corporis euacuationibus & aliis remediis, quæ humorem melancholicum & attrabilarium alterent, euacuent, eiuſq; generationem impediant. E quorum numero ſunt miſſio ſanguinis ex brachio, malleolo, hæmorrhoidibus; potiones, apozemata, iulepi, iuſcula, lac, ſerum lactis, aquæ minerales frigidæ, & alia huiuſmodi, quæ ad cuiuſlibet cancri, in quacunque parte ſiti, curationem à Practicis vulgò præſcribi ſolent. Et purgationes præſertim, frequenter iterandæ ſunt, vt antecedens cancri materia ſubtrahatur.

Tum etiam admouenda erunt topica, quæ moderatè refrigerent & aſtringant, ſine vlla mordicatione, linimentorum forma imprimis vſurpantur, quorum præcipua ita componi poterunt.

℞. Ol myrtini, & roſat an. ℥. ij. ſucci ſolani & ſemperuiui, an ℥. j. Agitentur omnia in mortario plumbeo cum piſtillo plumbeo, donec nigreſcant. Deinde adde lithargyri, & ceruſſæ in aqua ſcabioſæ lotor. an. ʒ iii tuthiæ præp. ʒ. ii. camphoræ ℈. ß Fiat linimentum, quo illinantur ter, aut quater in die. Vel

℞. Olei ex vitellis ouorum, & roſac. ana ℥. j. ſem. ſacchari Saturni ʒ. j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent.

Sequens cæteris præcellit, eoq; tumores mammarum, qui cancroſi putabantur, prorſus curati ſunt.

℞. Ol. ex vitellis ouorum ℥. ij. ſucci ſolani & veronicæ vel ſemperuiui, an ℥. ſem. mercurii crudi ʒ. ii Agitentur in mortario plumbeo cum piſtillo plumbeo, donec craſſitiem linimenti acquirant.

Linimenta prędicta in vterum immittenda ſunt cum turundis oblongis, vel candelis cereis linteolo obuolutis. Iniectiones tamen multò faciliùs immitti poterunt in hũc modum compoſitæ.

℞ Aquæ hord ℔ ſem. aquę ſolani, & plantag. an. ℥. ii. aquę veronicæ ʒ i. trochiſcorum alb. Rhaſ. ʒ. ii ſacchari Saturni ℈. j. Fiat iniectio.

Si dolor atrociter vrgeat, adde Vnc. iv iniectionis, ſyrupi de papauere Vnc. i.

Foueatur etiam pars affecta aquis plantaginis, & ſolani, vel

vel eorum decoctis:quibus addi poterunt folia nymphææ, papaueris albi,rosæ rubræ,& camphora.Quod etiam decoctum inijci frequenter poterit in vterum, fietque multò efficacius,si in mortario plumbeo agitetur,vel saccharum Saturni eidem permisceatur.

Inter specifica commendantur ranæ lotæ & coctæ, & cataplasmatis loco impositæ, vel earum decoctio per iniectionem adhibita.Tum etiam decoctum,aut succus cancrorum fluuiatilium in vterum iniectus.Sicut & herba Roberti sumpta,vel admota.

Si cancer vlceratus sit, linimentis prædictis mineralium dosis augeatur, ijsque cinis cancrorum fluuiatilium vtiliter addi poterit.Iniectionibus verò trochisci albi Rhasis,& aqua hordei cum superiori iniectionis materia,permisceri.

Si dolor valdè vrgeat, fomenta ex malua,althæa, nymphæa,papauere,hyoscyamo,coriandro viridi,anetho, semine psyllij,lacte, croco & similibus per interualla vsurpanda;vel cataplasmata ex ijs parata imponenda. Ex quibus etiam decoctis iniectiones & semicupia parari poterunt.

Hæc tamen omnia aliquando non sufficiunt ad immanissimum dolorem placandum,qui interdum nullum quieti & somno locum relinquit. Vnde cogimur non raro ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu, propter intensum humorum feruorem,minus nocet. Et vidimus nos mulierem cancro in mamma laborantem, quæ singulis noctibus per quatuor menses, laudani gr ij. vel iij. innoxiè & cum maximo solatio sumebat.

Si ex cancro vlcerato multus sanguis prodeat,vt sæpè fit, inijciatur in vterum succus plantaginis cum tantillo thuris.

CAPVT XI.

De vteri gangræna,& sphacelo:

GAngræna est corruptio, seu mortificatio partis incipiens;vbi autem omninò corrupta,& emortua fuerit, sphacelus,seu syderatio nominatur.

In mulierum genitalibus facilè hic affectus generatur, propterea quod illæ partes humidiores sunt & molliores, totiusque corporis excrementa facilè recipiunt.

Inflammationi,abscessui,vlceri vel cancro malè curatis sæpissimè succedit, quando calor vitalis partis suffocatur aut destruitur.Suffocatur in magnis inflammationibus, quando plus sanguinis affluit,quam insitus calor partis digerere aut in pus commutare valeat. Destruitur vel a frigida intemperie illum extinguente, vel à calida dissipante ac resoluente.

Cognoscitur gangræna incipiens, ex eo quod calor insolitus in parte percipitur;horror ac tremor inuadit cũ pulsu languido ac frequenti,& animi deliquio. Et cum vtplurimum ceruicem vteri magis hic affectus inuadat, atq; adeò pars affecta oculis explorari possit,ea mollis,liuida, nigra, & cadauerosa apparet, & sine sensu pungi ac secari valet, tum fœtidum ac cadauerosum halitum expirat.

Quod ad prognosim attinet. Malum hoc grauissimum est,atque periculosissimum,imo vtplurimum lethale. Obseruatum tamen est à quamplurimis autoribus,vterum putredine & gangræna corruptum,vel spontè cecidisse,vel sectione ablatum fuisse, cum incolumitate mulierum, quas autorum obseruationes magno numero collegit Schenkius *lib.4.obseruationum*.

Curatio perficitur iisdem remedijs, quæ ad aliarum partium gangrænas adhiberi solent, si gangræna sit in ceruice vteri,vel ad externas partes vergat, vt scarificationibus, & ablutionibus,decocto absinthij,myrrhæ, & similibus; vnguento Aegyptiaco, cataplasmate de tribus farinis dicto, quod sic habet.

℞.Farinæ hordei,fabar.orobi,an.vnc.ij. oxymel. ℔.j. Coquantur ad formam catapl.Cui si addatur farina lupinorũ, myrrha,aloe,& absinthium,efficacius erit.

Quod omnino corruptum,& emortuum est, amputandum sectione;aut in vteri procidentia, ligatura in dies magis ac magis coarctata & constricta. Quarum operationũ exempla quamplurima habentur a Schenkio collecta *lib.4. obseruationum*.

Refert etiam Vvierus in obseruationibus, à se curatam mulierem annorum 25. cui æstuante canicula tuberculum quoddam in sinu muliebri, ex violento forsan mariti concubitu,productum fuerat. Illi autem cum imperitus chirurgus cataplasmata minus idonea admouisset, intra dies non multos,pars vniuersa putrescere,nigrescere, & emori cœpit,& incredibili celeritate anum versus malum progressum est. Ipse autem sequenti methodo eius curationem instituit.Primò solani & plantaginis succum vberrimum, syringa in vtrumque meatum ter vel quater in die iniecit; deinde horis illis intermedijs lini hapsum ijs succis,admixto aceto,imbutum applicuit: qui exsuccus eodem rursus permaduit liquore. Ac in eiusmodi repetita aliquoties applicatione perseueratum est, donec restingueretur fetuor, & desineret putrefactio.Assumebat interim quoq; potionẽ, singulis diebus ter,ex decocto acetosæ,scabiosæ,pimpinellæ,prunor.damasc.summit borrag. buglos.flor. calendulæ, cum aqua,saccharo,& aceto, ad syrupi acidi longi formam apparatam. Victus erat paucus, sed refrigerans & acidus, putredinis occasionem præscindens. Tertio die incendij furia sæuitiaq; putredinis remisit. Quare carnem nigrã mortuamq;exigua forcipe attrahi & circumquaq; à viuo, sine doloris sensu,separari resecariq; iussit,Inde reliquum ad viuum vsque Aegyptiaco vnguento absumpsit. Eodemque modo ad cicatricis inductionem, vt in alijs vlceribus,progressus est.

Toto curationis decursu,cordis roborationi incumbendum est,tam assumptis,quam admotis Tum etiam enemata emollientia abstergentia,& refrigerantia, frequenter infundenda, quæ propter viciniam parti affectæ plurimùm opitulantur.

CAPVT XII.

De vteri inflatione, & hydrope.

VTeri inflatio, & hydrops ab omnibus propemodum autoribus confunduntur, ita vt inflationem vocent illum hydropem, qui fit à flatibus; cum hydrops simpliciter dictus ab humore aquoso generetur, distinguitur tamen,& datur quædam vteri inflatio,quæ hydrops dici non debet,quando nimirum a flatu subito irruente vterus inflatur ac distenditur,inde dolor intensus excitatur, quemadmodum in colico dolore contingit;atque adeo si illa inflatio non diu perseneret,sed breui discutiatur, hydropis nomen non meretur;talis sæpe accidere solet in hystericis affectibus.

Duplex igitur hydrops vteri statuendus est,vnus a flatibus,qui tympaniti assimilatur;alter verò a seroso humore, qui asciti analogus est.Quidam tertium addunt à pituita,vt etiam leucophlegmatiæ similem speciem constituant,quæ in vsu practico rarè contingit.Nos tamen nobilem mulierem vidimus,quæ vna die tantam pituitæ crassæ copiam ex vtero excreuerat,vt sex vel septem librarum pondus æquare potuerit;quæ procul dubio pituita diutiùs retenta, hydropem vteri.

Flatus & serosus humor vteri hydropem efficiens, vel in cauitate vteri,vel intra membranas illius,aut vesiculas continetur. De cauitate vteri est aliqua dubitatio, quomodo flatus & humores in ea contineri valeant; cùm facilis pateat exitus per vteri osculum & ceruicem.Respondemus, orificium vteri internum pluribus modis occludi posse,vel a pituita crassa illi parti impacta & indurata,vel a tumore scirrhoso,vel aliqua alia causa Mercatus censet pituitam mucosam excerni per orificia venarum, quæ purgationi menstruæ destinatæ sunt, & ex illa pituita fieri quandam pelliculam,totam vteri superficiem internam obducentem, in qua pellicula serum & flatus contineatur. Aetius verò putat ex illa pituita per venas vteri transmissa quosdam produci folliculos; in quibus serosus humor contineatur. Fernelius vero putat, sine osculi vitio, & ex simplici illius constrictione aquam in vtero contineri posse. Omnes isti modi recipiendi sunt, & varijs exemplis confirmari possunt.

Ac primum flatuum in cauitate vteri contentorũ exempla referuntur a Sennerto *pract.lib.4 part.1.sect.2.cap.10.* quorum primam delumitur à Valesco de Taranta. cuiusdã

Iudaæ Vlyssiponensis, quæ cum prægnantem se esse putaret, eo tempore quo partus aduenturus putabatur, ingenti flatuum copia exclusa, vterus detumuit. Secundum est ex Matthæo de Gradi, qui idem propriæ vxori contigisse refert. Alia etiam exempla ex Dodonæo, Thadæo Duno, & alijs desumpta, similes casus ostendunt; & in vsu practico talia videre non raro contingit. Quibus addere licet historiam a nobis intra in curatione ex Solenandro relatam, mulieris quæ ex suffitu nucis moschatæ, flatum emisit ex vtero, cum strepitu instar sclopeti excusso.

Aquæ vero seu materiæ serosæ in vteri cauitate contentæ, exempla proponuntur ab eodem Sennerto, ex Rhasi, qui vidit fœminam, ex cuius vtero viginti quinque cotylæ aquæ effluxerant, tum etiam e Iacobo de partibus, & Dodonæo, simile quippiam referentibus. Vesalius vero fœminam dissecuit, in cuius vteri cauitate serosæ materiæ plusquam sexaginta mensuræ Augustanæ, quæ singulæ tres capiunt libras, repertæ sunt, os vero vteri mirum in modum occallu erat.

Interdum verò aquam intra vesiculas contineri in vtero plurimi testantur autores, qui huius rei exempla viderunt in quibusdam mulieribus, quæ tales vesiculas aqua plenas per vterum excluserant. Ex eorum numero sunt, Aetius, Valeriola, Christophorus a Vega Mercatus, Platerus, & Fabricius Hildanus.

Aliquando etiam hydrops vteri cum grauiditate complicatur, vt de propria vxore narrat Fabricius Hildanus, cuius venter in monstrosam magnitudinem intumuerat, & tempore partus primum aquæ libras octodecim excreuit, post semihoram verò iterum libras nouem & consequêter puellum sannum, & robustum peperit. Similis casus habetur apud Schenkium, seu euentu contrario, mulieris, quæ à partu fœtus viui, ventris tumorem retinuit, qui successu temporis magis ac magis increscens, ægram de medio sustulit, & vtero aperto, ingens aquæ copia intro reperta est.

Denique ex sola ob uii vteri contr... sine peculiari illius vitio aquæ in vtero recentæ exemplum habetur apud Fernelium *l. 9. path. c.* 15. cuiusdam mulieris hydrope vteri corruptæ, quæ quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum illuuiem ex vtero profundebat, peluesq; sex vel octo complebat aqua citrina feruentissima, dum vterus totus subsideret, collecta proximo mense par colluuies, statuto tempore profluebat.

Causa mediata inflationis, & hydropis vteri est caloris natiui imbecillitas, quæ vel in hepate & liene residet, & ex ijs partibus flatus, pituita, aut serosi humores in vterum transmittuntur, vel in ipso vtero, vnde prædictæ materię in eadem parte per congestionem cumulantur.

Causæ autem quæ calorem natiuum debilitare valent, vel per se, vel per accidens, quamplurimæ sunt, externis præsertim nonnaturalibus petitæ. Sic aer frigidior, præsertim post partum imprudenter in vtero receptus, grauissima est huius affectus causa, quem etiam producere potest si fluentibus menstruis importune occurat. Demersio frequens in aqua frigida, præcipuè fluentibus mensibus, idem præstat: tum etiam ciborum frigidiorum, aut flatuentorũ, vt fructuum, oleorum, leguminum & aceti vsus diuturnus: aquæ frigidæ potus copiosus, & intempestiuus: somnus longior, & profundior, partus vel abortus laboriosus, isque frequenter recurrens, mensium fluxus immodicus calorem natiuum exhauriens, vel suppressio eumdem calorem suffocans. His adde peculiares vteri morbos, vt tumores, vlcera, & similia quæ calorem partis resoluunt; vel etiam osculum vteri occludunt & sanguinis menstrui, atque excrementitiorum humorum exitum impediunt.

In diagnosi huius affectus multa inquirenda sunt. Primò quo modo iste hydrops vteri particularis ab vniuersali totius corporis distinguatur.

Secundo quomodo species illius diuersæ dignoscantur, vtrum a flatu, sero, vel pituita producatur. Tertio vtrum à primario ipsius vteri affectu, vel ex vitio aliarum partium oriatur. Quartò vtrum materia peccans in cauitate vteri, vel intra membranas illius, aut vesiculas contineatur. Quinto quomodo ab alijs vteri tumoribus. Sextò quomodo a grauiditate. Septimo quomodo a mola distinguantur.

Quod ad primam quæstionem attinet. A hydrope, abdominis vniuersali distinguitur ex eo quòd in hydrope vteri tumor fundum ventris magis occupat; hydrops verò vniuersalis abdomen vniuersum æqualiter distendit. Præterea in hydrope vteri non tam citò apparet pallor, & extenuatio totius corporis, quemadmodum in hydrope vniuersali, in quo etiam plerumque sitis & linguæ siccitas conspicua est, non autem in hydrope vteri, tum etiam in eo reliqua omnia symptomata sunt longe mitiora. Durities etiã & renitentia, quando fit a flatibus, aut fluctuatio quando ab aqua generatur tantum spatium non occupat, quemadmodum in hydrope vniuersali. Ac denique in eo aliquid flatus per interualla ex vtero erumpit; aut tantillum aquæ effluit, quæ manifeste ostendunt flatum vel aquam in vtero contineri.

Secundæ quæstioni satisfaciendum est in hunc modum; Species hydropis vteri ita inuicem distinguuntur. Si à flatibus excitetur, imus venter percussus, sonitum edit, venter doloribus premitur pungitiuis, qui interdum per septum transuersum, ventriculum, lumbos, vmbilicum, aliasq; partes excurrunt; nonnunquam flatus per vteri ceruicem euidenter erumpunt. Sentiunt quoque sæpenumero mulieres vterum ad ventriculum instar globi cuiusdam efferri. Respiratio interdum difficilis est; & ægra a somno excitata sæpe cum anxietate spiritum ducere cogitur. A cibo, & potu quocumque malum exacerbatur. Frequenter eructant, & à ructu melius habent. Suffocationem vteri sæpe incurrunt. Dolorem interdum in regione hypogastrica percipiunt, vt admotam manum ferre nequeant. Hæc signa inflationi vteri etiam conueniunt, cum illa fiat quoque a flatibus: & in eo tantùm differunt inter se hi duo affectus, vt antea diximus quod inflatio breuioris sit curationis, hydrops verò à flatibus, multò longioris.

Si vero vteri hydrops ab humore seroso fiat, regio illa mollis & flaccida apparet; cum flatus tensionem efficiant: grauitas maior adest in parte, & sonus veluti fluctuantis aquæ: aliquid aquæ nonnunquam e pudendis extillat. Ac denique si a pituita oriatur, maior erit mollities, & flacciditas partis, quæ in dies incrementum sumit, & partes circumstantes, nempe hypogastri, pubis, perinæi, ac lumborum tumore œdematoso affectæ conspiciuntur.

Ad tertium quæsitum ita respondemus. Si apparentia sint totius corporis male affecti indicia, vt per febres acutas vel diuturnas, hæmorrhagias immoderatas; fluxiones à capite grauiores, ventriculi imbecillitates: lienis vel hepatis tumores, aliosque earum partium affectus contumaces, cũ quibus vteri hydrops inceperit, & cum ijs incrementum susceperit maxima erit coniectura, vterum ab illis partibus per viam rheumatismi materiam hydropis suscipere. Si verò toto corpore satis bene valente, tumor iste acciderit, & particularibus ipsius vteri affectibus successerit, quales sunt partus laboriosi, suppressiones mensium, vel nimiæ eorum profusiones, vlcera, tumores phlegmonosi, vel scirrhosi, coniiciendum erit hydropem vteri a peculiaribus istis dispositionibus dependere, & materiam illum producentem, per congestionem ex deprauata illius homiosi cumulari.

Quarto quæsito satisfiet, dicendo materiam quæ in vteri cauitate continetur, multò ampliorem tumorem efficere, quam dum intra membranas continetur. Deinde quando fit ex serosa materia, maior fluctuatio percipitur, quam vbi intra membranas coercita est. Si vero quædam vesiculæ aqua repletæ ex vtero deiiciantur, signum erit certissimum serosum humorem in vesiculis contineri.

Ad quintum quæsitum respondendum est, hydropem vteri a tumoribus eiusdem partis phlegmonosis, vel erysipelatosis distingui, ex eo quod in hisce febris adest, & dolor ad leuissimum contactum sese exasperans; tum inflammatio vsque ad partes genitales exporrigitur. A tumoribus vero scirrhosis & cancrosis distinguitur, quòd in eo nõ fit tanta durities, quæ digitis comprimentibus resistat, sed potius cedat ac veluti in foueam deprimatur.

Sexto quæsito satisfaciendum est in hunc modum. In grauiditate tumor non est ita æqualis ac depressus: sed acuminatus, & fastigium, atque eminentiam quandã circa vmbilicum prese ferens. Secundo, in grauiditate post aliquot

men-

menses, mulieres meliùs se habent vtplurimùm, quia grandior fetus maiorem humorum partem absumit, qui primis mensibus laborem faciebant; at hydrops quò vlterius progreditur, eò maiores procreat molestias. Tertiò in grauitate fetus commotio manifestè percipitur post tertium mensem, vel quartum, quod in hydrope non contingit. Fit tamē aliquando, vt quando hydrops à flatibus exoritur, palpitatio quædam in vtero sentiatur, sed illa à motu infantis facilè distinguitur, qui magis æqualis est, & plures ventris partes occupare solet. Quartò in grauiditate mammæ intumescunt, in hydrope verò extenuantur, ac graciliores euadunt.

Ad septimum quæsitum respondemus, in mola grauitatem quandam à mulieribus in ventre sentiri, quę in hydrope vteri non apparet, & quando ægræ decumbunt in alterum latus, pondus percipere in illud lapidis instar deuolui. Deinde in mola fluxus mensium effrænes per interualla, tertio scilicet aut quarto quoque mense contingunt, quod in hydrope vteri non fit. Ac denique in mola mammæ intumescunt, & aliquando lac in ijs apparet, cuius rei contrarium accidit in hydrope.

Quod ad prognosim attinet. Simplex vteri inflatio, quia diuturna non est, periculo vacat. Si tamen cito non curetur in verum hydropem degenerare potest.

Hydrops vteri, si ab humore benigno, & minimè corrupto producatur, solet quidem malum esse diuturnum; successu tamen temporis curationem recipere potest, imò interdum ex vtero aqua sponte effluit, & mulier conualescit.

Si verò humor prauus sit, acer, aut putridus, quod ex symptomatis grauibus innotescit; morbus periculosus est, & plerumque lethalis. Si enim à proprio vteri vitio affectus dependeat, integram denotat functionum naturalium illius partis ruinam, vndè vniuersalis hydrops tandem accersitur. Si verò vterus per consensum aliarum partium patiatur hepatis nempe, lienis, aut ventriculi, eò maior erit labes, & inde totius corporis ruina impendet. Hinc rectè Aetius, qualis est vterus in muliere, tale est vtplurimùm reliquum corpus.

Si flatus aut aqua in vteri cauitate contineatur, facilius curatur, quam si intra mēbranas, aut vesiculas cōcludatur.

Huius affectus curatio ijsdem ferè remedijs perficitur, quæ ad hydropis & chloroseos curationem fuere proposita. Quibus etiam peculiaria quædam, huic affectui magis appropriata subnectenda sunt. Ac primùm, quod ad phlebotomiam spectat, in affectu recenti, à suppressione mensium producto, & plenitudine aliqua adhuc apparente, illa conuenire poterit. Alioqui noxia futura est, cum calor natiuus admodum debilitatus, atq; imminutus sit; & contumaces obstructiones, ab humore frigido productæ, hydropis vniuersalis metum incutiant.

Purgatio verò omninò necessaria est, eaque frequenter repetita, quemadmodùm in prædictis affectibus præcepimus.

Post sufficientem purgationem, aperientia, diuretica & menses mouentia erunt vsurpanda, in prædictis etiam locis descripta, quibus addi poterunt sequentia.

℞. Rad. apij & rubiæ tinctor. an. ʒß. fol. sabinæ, matricariæ, pulegij, an. P. j. sem. dauci ʒ j. Coquantur in iusculo pulli columbini, colaturam capiat manè per plures dies.

Ante iusculi assumptionem vna ex sequentibus pilulis deglutiatur.

℞. Castorei opt. myrrhæ, rubiæ tinct. an. ʒß. croci ℈j. Cum succo limon. formentur pilulæ ix.

A quibus medicamentis valido exercitio vtendum est. Quo quidem non solum excremēta in visceribus & in corporis ambitu concepta, calore mediante dissipari possunt; verùm & totum id, quod in vtero continetur, rupta exercitij vehementia pelliculis, foràs euocari potest.

Si mulier facilè vomat, bis in septimana vtiliter vomitus prouocabitur. Qui non solùm humores ad vterum confluētes reuocabuntur, & educentur, sed etiam dictæ pelliculæ vtero inhærentes, & interdum aquorum humorem continentes, motu & agitatione vehementi disrumpi forsan poterunt, vnde humoris noxij fluxu consequetur.

Ad dictum humorem in vtero contentum discutiendum bolus sequens erit efficacissimus.

℞. Boracis mineralis ʒ. ß. croci ℈. ß. Cum succo sabinæ fiat bolus, bis in septimana sumendus.

Sudorifica etiam in hoc affectu non parum proficua sunt: iis enim humores serosi & pituitosi, siue in vtero siue in toto corpore contenti, discutiuntur & euacuantur.

Interim innatus ventriculi calor roborabitur, tam assumptis, quam admotis; in affectuum illius partis curationibus descriptis.

Exterius verò topica remedia admouenda sunt ad vterum roborandum, & humores in eo contentos discutiendos idonea.

Ac primùm parari poterunt fomenta & semicupia, ex decocto radicum bryoniæ, cucumeris agrestis; foliorum ebuli, mercurialis, sambuci, origani, calamenti, absinthij, rutæ, saluiæ, maioranæ, thymi, lauri, pulegij, artemisiæ; seminum genistæ, dauci, cumini, anisi, fœniculi, baccar. lauri & iuniperi; florum chamomillæ, meliloti, rorismarini. Ex quibus etiam fieri poterunt sacculi decocti in vino albo. Vel decoqui poterunt prædicta, aut eorum nonnulla in lixinio cinerum sarmentorum.

Vt autem meliùs operentur prædicta fomenta, applicāda sunt ante & retrò: ægra que sudare debet, si possit, in lecto, vel stupha commodè parata. Quod quidem semicupij beneficio præstari etiam poterit.

In hydrope flatuoso fotus sicci magis erunt proficui; ex sacculis paratis ex milio, sale, cumino, surfure in sartagine torrefactis, & vino irroratis.

Post fotum liniatur infimus venter oleo nardino, anethino, rutaceo, absinthite, abrotoni. Quæ si arte chimica fuerint elicita, multò efficaciora futura sunt.

Alitu admouebitur emplastrum de baccis lauri; vel cataplasma ex stercore vaccino, ouillo, seminibus apij, petroselini, cumini, & melle cocto.

In eundem vsum commendatur pellis recens mactatæ ouis, vino meraciori calida irrorata, & vteri calidè admota.

Clysteres frequentes iniiciendi sunt, ex decocto absinthij, origani, pulegij, rutæ, centaurij, & similibus. Vel ex oleo rutæ, nucum, anethi, & vino albo, aut Hippocratico, aut maluatico. In quibus dissolue benedictam laxatiuam, diaphœnicum, hieram diacolocynthidos, terebinthinam, confectionem è baccis lauri, mel anthosatum, & similia.

Iniectiones in vterum, humoribus in eo contentis euacuandis, plurimum conferre poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Rad. asari ʒ. iij fol. pulegij, calaminthæ, an. M. sem. sabinæ P. j. mechoacan. ℈. i. sem. anisi, cumini, ana ℈. sem. Coquātur, & in colat. Vnc. vj. dissolue olei irini & sambucini, ana Vnc. i. Fiat iniectio.

Ad eundem finem pessaria conficientur ita parata.

℞. Colocynth. & mæchoac. ana ʒ. j. salis nitri ℈. ß. mellis cocti q. s. Fiat pessarium. Vel

℞. Rad. cyclam. esulæ, ana ʒ. j. sem. nigellæ romanæ ʒ. ß. mellis q. s. Fiat pessarium. Vel

℞. Elaterij ʒ. ß. caricarum contus. q. s. Fiat pessarium.

Quando inflatio fit à flatibus, maximè conducit suffitus ex nuce moschata, à Solenandro commendatus, his verbis. *Mulier quædam puerpera se intempestiuius ante tempus debitum vētris committens & aeri, incidit in intolerabiles dolores neque potuit restitui. Tandem superueniēt obstetrix vetula benè exercita. Iussit sibi afferri nuces tres myristicas grossè con̄ usas. Tum supponebat fictilem testam cum carbonibus ignitis ægra mulieri, & statim insperso nucum myristicarum puluere, testam ita supposuit, vt insperfi pulueris suffitum exciperet pudendis, per infundibulum inuersum. Per superiora eodem tempore eumdem suffitum excepit. Qui vbi penetrasset, mulier statim exclamat; Necessariò reddendā mihi aluus. Qua voce vix edita, auditus est sibilus & strepitus, qualis eliditur, cùm puluis tormentarius alicui pyxidi angustæ inclusus accenditur. Quo spiritus vbi prorupera, in ipso protinus momento mulier sanitati restituta est. Ista experientia monetur, in simili casu aliquoties postea idem remedij genus admotum, vtile & proficuum inuenta sæpenumerò.*

In eodem casu vtiliter admouetur cucurbitula vmbilico, cum multa flamma, flatus enim egregiè discutit.

In affectu verò humorali cauteria cruribus admouenda, per eos fonticulos vteri sentina sensim exhauriatur.

Sic etiam thermæ sulphureæ & nitrosæ à plerisque laudantur, tam potu, quam balneo. Dummodò insignis feruor iecoris, aut totius corporis non sit illi coniunctus.

Ad vteri dolorem, in hoc affectu sæpè infestantem, commendat Amatus Lusitanus aquam vel decoctum florum chamæmeli ad ℥. iv vel v. exhibitum.

Ac denique si à partu inflatio contingat, non opus est alia purgatione, quam ea quæ per vterum fit. Quæ si non satis procedat, iuuanda est pessarijs attrahentibus, & cucurbitulis femoribus affixis, ceterisque remedijs in mensium suppressione descriptis Et si flatus adfuerint, suffitus ex nuce moschata supra propositus, erit opportunissimus.

CAPVT XIII.

De vteri procidentia.

QVando vterus situm suum naturalem amittit, & versùs pudenda prolabitur, vteri procidentia, seu prolapsus nominatur.

Variæ sunt illius differentiæ, secundum magis & minùs tantum differentes. Interdum enim sola ceruix interior prouoluitur in vuluam: alias totum vteri corpus procidit, seu non prominet extra vuluam, & in illius margine apparet osculum vteri interius, instar glandis virilis, aut oui anseris perforati. Alias fundo etiam inuerso prominet extra vuluam, instar scroti virilis, aut oui struthiocameli, cum tamen rugosus sit, ac superficie inæquali præditus: ac denique aliquando ita relaxatur, vt ad femora vsque deuoluatur.

Causa proxima vteri procidentiæ est ligamentorũ, illius corpus, & ceruicem in suo loco naturali continentium, ruptio vel relaxatio.

Ruptio ligamentorum fieri potest ab omnibus causis violentis, vt ictu, casu, saltu, oneris grauioris subleuatione, vel gestatione, compressione abdominis violenta, tussi vehementi, & diuturniori, sternutatione violenta, præcipuè in puerperio, aut compressione forti, partu difficili, auulsione violenta fetus, aut secundinæ, conatu vehementi vteri ad expellendum aliquid sibi molestum, vt fetum mortuum, molam, aut secundinam: tunc enim contingit vtero, docente Galeno *lib. 3. de facult. nat.* quod duobus Athletis, cum sese mutuò deijcere conantur, vterque in terram prolabitur; his adde frequentem cucurbitularum admotionem femoribus, & quamlibet corporis & animi agitationem vehementem.

Relaxatio ligamentorum excitatur etiam ex varijs causis, vt catarrhu diuturniori, cruditatibus varijs, quæ in vterum velut sentinam totius corporis amandantur Hinc mulieres quæ fluore albo diutius laborant, vix hoc malum euitare possunt, præcipuè seniores, quæ illi maximè sunt obnoxiæ. His accedunt causæ externæ, vt balnei vsus frequentior, & præsertim in aqua frigida, aer austrinus & humidior præcipuè post partum in vtero susceptus: alimenta humidiora, potus vberior, otium, somnus prolixior, & omnes aliæ causæ, quæ humoris pituitosi prouentum eiusque in vterum confluxum promouere possunt.

Signa diagnostica sensibus ipsis patent. Vterus enim in pudendo obuius fit instar oui gallinacei, vel anserini, aut glomeris fili, cum sensu ponderis pudendo incumbentis, dum erecto corpore stant. Dum vero sedent, aut aluum exonerant, dolor vehemens percipitur circa regionem pudendi & ossis sacri. Si multum promineat, dolor & ardor maior sentitur; vrina paulatim egreditur & vuluam in transitu mordet

Causæ procidentiam excitantes ita distingui possunt. Si à laxitate ligamentorum fiat, sensim generatur, minorem habet dolorem, & præcesserunt purgamenta alba, vel aliæ causæ vterum humectantes, eiusque ligamenta relaxantes. Si verò fiat à ruptione ligamentorum, dolor est vehementior, & sanguis interdum erumpit; ac præcesserunt causæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt.

Quod ad prognosim attinet. Affectus per se periculosus non est, valdè tamen turpis & molestus, progressionem ac deambulationem liberam, conceptionem & conuenientem menstruorum expurgationem impediens.

Interdum tamen mortem inferre potest, si dolor, febris, conuulsio, aut alia quædam grauia symptomata accedant.

Interdum etiam ab aeris intemperie, aut violenta impulsione corrumpitur, & gangræna afficitur, quæ partem amputare cogit.

Recens affectus, in quo vterus non valdè prominet, facilius curatur, quàm si inueteratus sit, & magis egrediatur.

In iunioribus faciliùs, quàm in adultioribus vterus in proprium locum restituitur.

Quæ a ruptione ligamentorum orta est procidentia, incurabilis est.

Ad curationem, vterus in suum locum naturalem retrudendus est, ibidemque continendus; & ligamentorum vitium corrigendum Si nempe disrupta fuerint, agglutinantibus; si relaxata, exsiccantibus, astringentibus, & roborantibus. Quæ omnia sequentibus præsidijs perfici poterunt.

Primò itaque, quo vterus in suum locum facilius reponatur, aluus & vesica exonerandæ sunt, ne ceruicem vteri comprimendo, illius reductionem impediant; siquidem ceruix vteri recto intestino incumbit, sibique incumbentem habet vesicam.

Postmodum verò mulier in dorsum supina recumbens, diuaricatis cruribus, genibusque sursum attractis, manibus vterum introrsùm premat, sursumque in ceruicem trudendo, sicque inuertendo adigat, donec in sinum vsque omnia remearint. Vel, si ægrè succedat, obstetricis opera id peragat, vt bacillo crassiori obtuso linteis inuoluto hoc faciat, quo & in sinum profundius, quam solis manibus potest repelli. Aut vt minus lædatur, pessarium ex panno lineo sæpius conuoluto, filoque strictè ligato paretur, & huic vsui accommodetur.

At si prolapsus vterus intumuerit, ita vt sinum denuò subire non possit, tumor ante omnia erit tollendus. Et si inflammatio sit, quæ huic sanandæ competunt, erunt adhibenda. Si alia inflatio, quæ eam discutiunt, vsurpanda; fotus nimirum, insessus, & inunctiones emollientes & resoluentes Rodericus à Castro tumentem vterum betæ decocto abluit deinde aceto & sale subinde inspersо, ac sic imminuto tumore reducit.

Idem Rodericus scribit, ad vteri repositionem plurimũ conferre, si Medicus, vel Chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu ostentet, & in vterum inserere velle fingat. Ita enim natura contrahitur, & cum ea vterus ipse, tum etiam quæcunque alia pars extra prominens. Refert enim quemdam exercitatissimum Chirurgum intestina per vulnus abdominis exeuntia, hac industria reposuisse, cum reliqua remedia non profuissent, Candens etenim ferramentum magnum coram patiente manu gestans, vulneri applicaturum se finxit. Cuius rei subito terrore intestina è vestigio in suum locum retracta fuere.

Auenzoar. 2. *Theisir. tract.* 5. c. 4. quippiam non absimile proponit. *In principio, inquit, quando apparet hæc ægritudo. Medicus eam leniter poterit curare. Et reducitur omnibus istis modis, videlicet manu, si vis, & si non, fac eam supinam iacere, & fac quod aliquis sedeat super pectus suum, & alius super crura, & fac eam terrere, ponendo circa pedes eius aliqua reptilia sicut sunt mures & lacertæ, aut ranæ, vel his similia; ex quibus multum terrefiat, & velit fugere, trahendo pedes & crura ad se; & inde omnia membra, & corpus totum simul contrahantur. Et hac de causa matrix intro redibit ad suum locum.*

Zacutus Lusitanus Auenzoarem secutus, sequentem historiam, *obseruat. 86. lib. 2* proponit. *Cum, inquit, accederem ad feminam, quæ ab anno & dimidio vterum prolapsum habebat, cum duritie summa; difficile videbatur ab censitionem posse ad suum locum reduci, maximè cum dicat Auenzoar, in principio hoc opus celebrandum esse, cùm adhuc vterus non contraxit callum. Multa sum præsidia pro hoc morbo curando machinatus. Insessiones adstringentes, pessaria, emplastra, confectiones. Tandem laboriosè luctatus nihil profeci. Ad hoc præsidium accedo. Suppono mulieris cruribus mures filo alligatos. Quibus positis & per femora vagantibus,*

bus, fæminæ metus ingens incutitur, & repente, (mirabile visu) vterus in propriam sedem reducitur. Hoc facto, emplastro contra rupturam vteri regioni, & inguinibus apposito, à malo in posterum tuta remansit.

Antequam vterus reponatur, priùs inungendus est mucagine rad. consolidę, vel infusione gummi tragacanthi. Postea aspergendi pulueres, qui asperitate nullam habeant, ne vterum, aut illius ceruicem lædant, sed glutinandi magis, quam astringendi vi polleant. Qualis esse poterit in hunc modum præscriptus.

℞. Thuris, mastiches, & sarcocollæ lacte muliebri nutritę, ana ℈. j. mumiæ, gummi arabici, acaciæ, hypocistidis, ana Drach. sem. Fiat puluis tenuissimus, inspergendus vt dictum est.

Idem puluis ad formam vnguenti admoueri poterit, si cum dictis mucilaginibus, aut oleo hypericonis, aliòue consolidante permisceatur.

Postquam vterus conuenienter fuerit repositus, omni arte in suo loco continendus est, muliere in lecto remanente aliquantulum inclinata, & cruribus extensis molliter, & ita coaptatis, vt vnum alteri incumbat. Ac per aliquot dies in hoc statu maneat, immisso etiam lanæ, aut bombacis, vel etiam spongiæ frustulo in sinum vuluæ, quod irrigatum fuerit vino austero, aut aqua rosacea, in quibus acacia, aut hypocistis dissoluta fuerit.

Ad huiusmodi retentionem iuuandam, cucurbitulæ sub mammis & vmbilico cum multa flamma frequenter erunt admouendæ.

Tum etiam benè olentia naribus erunt admouenda, & fœtida genitalibus subijcienda, nisi mulier hystericæ suffocationi sit obnoxia.

Foueantur dictæ partes decocto astringentium, ex vino rubro, & aqua ferrata parato.

Semicupium etiam ex eodem decocto, à Practicis vsurpatur. Quod tamen cautione indiget. Periculum enim est, ne ex illo situ vterus denuò prouoluatur extra suam sedem, potissimum in principio, dum adhuc recens est affectus. Vbi autem diutiùs ægrotantem detinuerit, eaque conuenienti subligaculo præmunita fuerit, non parum conferre poterit.

Post semicupium suffitus etiam erit vtilissimus, ex thure, mastiche, sandaracha, & rosis rubris paratus. Alij verò commendant, tanquam specificum, suffitum ex pelle anguillæ sale conditæ.

Iniectiones in vterum multò efficaciùs operabuntur, in remedijs quæ exterius admouentur: eæque componentur ex decocto fotus, aut semicupij.

Linimenta & emplastra hic etiam conuenient, qualia in fluxu mensium immodico, & fluore albo fuere descripta, & infra etiam ad abortum præcauendum proponentur.

Per os assumptis medicamentis astringentibus & roborantibus, vteri retentio etiam adiuuari potest. Et inter illa puluis sequens sæpe sumptus huic affectui peculiariter accommodatur.

℞ Rad. tapsi barbati ℈. ii. fol. myrti, sem. pastinac. domesticæ, an. ℈. i. rasuræ cornu cerui ℈ sem. cineris cochar. ℈. i. coralli rubri Drach. ii. Fiat puluis. Dosis ʒ. i. cum vino austero.

De astringentibus hisce medicamentis tam internis, quam externis, hoc obseruandum; cautè esse vsurpanda, si menstrua statis periodis adhuc profluant, ne supprimantur & grauiora mala inde oriantur. Tempus autem huiusmodi remedijs magis idoneū est, vbi fluxus menstruus prętèrit.

Ista remedia per duodecim, aut quindecim dies erunt continuanda. Simulque cura est habenda, ne aluus pigrior sit aut laxior. Si enim fæces duræ sint, vterus in iis egerendis facilè præcipitatur; & fluida nimium aluus ligamenta vteri relaxat.

Dum prædicta remedia vsurpantur, causæ antecedenti occurrendum est, iis quæ humores pituitosos, vteri ligamenta relaxantes, euacuare & discutere valent.

Ac primum purgationes conuenientes instituere oportet. Quæ tamen non sunt perturbantes & violenter operantes, ne vterum de nouo præcipitent, adductis in eas affatim partes humoribus.

Nonnulli vomitum probant, quod humorum fiat reuulsio ad superiora. Et eo nomine quidem esset proficuus, ni alia ratione esset metuendus. Quod nimirum magno conatu perficiatur, & non minùs quam sternutatio vterum propellat. Imò verò docuit experientia, nihil esse efficacius ad partum difficilem, & fœtum citò excludendum, quam vomitorium exhibitum.

Post sufficientem purgationem, decoctum guaiaci per tres hebdomadas exhibendum est, vt singulis diebus manè sudor eliciatur. Vesperi autem fotus imo ventri adhibeatur ex saluia, origano maiorana, thymo, matricaria, tanaceto absinthio, ruta, rosis rubris, radicibus cyperi, calamenti, nucibus cupressi, & similibus, decoctis in aqua fabrorum, & vino rubro. Post fotus suffitus & linimenta supra descripta adhiberi poterunt.

Loco sudorifici, vel etiam post vsum illius thermæ sulphureæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, erunt præstantissimæ, earumque vsu multas conualuisse compertum est.

Vt autem à procidentia, quæ facilè iterum recurrit, fœmina secuta sit: aut si nulla perfectæ curationis spes sit, subligaculum adhibendum, quod vulgò *Zona Hippocratis* nominatur. Hoc enim munitæ mulieres, sine prolapsus periculo ambulare; & munia quotidiana exercere possunt: tum vterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum ferè modum, quo fasciæ ad herniam parari solent.

Pessaria quoque in deploratis vteri procidentiis vtilissima sunt, quæ à nonnullis componuntur ex subere satis oblongo, & cera superinducta. Alii ex sola cera conficiunt, & ex iis nonnulli forma rotunda, alii ouali, quadrata, triangulari, aliaue forma, quæ in ipsam vteri cauitatem inducuntur, & nunquam eximuntur, atque vterum in suo loco retinent: ita tamen vt mulieres omnia munia consueta exerceāt, cum viris sine incommodo coeant, concipiant, vtero gerāt, & pariāt. Quod pluribus exemplis confirmatur à Francisco Rosseto de partu Cæsareo *sect. 6. cap. 5.* & Bauhino *in appendice ad Rossetum*. Quę omnia ad verbum transcripta sunt à Schenkio & Sennerto, capitibus propriis, vbi videri possunt.

CAPVT XIV.

De vteri clausura.

Virgines vteri clausura laborantes atretæ, seu imperforatæ nominantur. Illa autem clausura in tribus locis fieri solet scilicet in osculo vteri interno, in eiusdem ceruice, & in osculo anteriori, quod vulua nominatur. Generatur verò aut à prima conformatione, quando membrana quædam vteri orificio, aut ceruici obtenditur; vel vulnere, aut vlcere præcedente, quibus coalescentibus, fit partium ceruicis vteri, aut labiorum coalitus; vel à tumoribus meatum interiorem obturantibus. Vel denique à compressione, strictura, aut distorsione, quæ pudendi virilis & seminis ingressum, tum etiam menstruam purgationem præpedire solent.

Diagnosis ex parte facilis est, ex parte verò difficilis. Si clausura sit in externo orificio pudendi, sensibus ipsis dignoscitur. Si verò sit in ceruice, aut orificio vteri, non animaduertitur, nisi dum menstrua erumpere incipiunt, aut feminæ generationis operi incumbunt. Aduenіente nimirum menstruæ purgationis tempore, dolores & tormina in regione vteri certis periodis sentiuntur, cum ponderis sensu: nullus tamen sequitur mensium effluxus. Coniecturam augebit, si virgo benè habita sit; nullaque cachexia, aut obstructionibus affecta. Perseuerante affectu intumescit vterus, vt virgines grauidæ videantur & interdum totum corpus, quod etiam liuore quodam, ex redundantia sanguinis, infectum apparet. Si vero clausura ceruicem vteri occupet, in primis coitibus dignoscitur, quando scilicet pudendum virile non admittit.

Si denique orificium vteri clausum sit, difficilè cognoscitur; id tamen peritæ obstetricis manu aliquo modo explorari potest, illiusque coniecturam faciet si semen virile post eiaculationem statim egrediatur.

Quod ad prognosim attinet. Si clausura sit in orificio

pudendi, curatu facilis est, & leui sectione resoluitur. Si verò penitiores partes occupet, longe difficiliorem curationem admittit.

Quando à membrana meatus clauditur, faciliùs curatur; quando vero a materia carnosa fit coalitus, vt post vlcera contingit, curatio est difficilior.

Clausura interius vteri orificium occupans incurabilis est, chirurgica enim instrumenta illic aptari nequeunt.

Curatio vteri clausuræ cum a Chirurgia maxima ex parte petatur, ideo eam paucis expedimus.

Si a primo ortu clausura vteri contracta fuerit, simplici sectione aperienda est. Cuius modos ampla narratione describitur a Sennerto *cap. proprio*.

Si verò ex vlcere clausura ortum duxerit, vt in lue venerea contingit, aduertendum est, an sit tantum carnis excrescentia, meatum non omnino claudens; an integer parietum ceruicis, aut labiorum coalitus. Si enim caro tantùm excreuerit, tentandum est, præmissis euacuationibus conuenientibus, primum carnis augmentum prohibere siccantibus & discutientibus medicamentis, postmodum carnem eandem imminuere medicamentis ex thure, aristolochia, cortice thuris, rosis, balaustijs, mastiche, myrrha, aloe, & similibus. Quæ si non sufficiunt, ad carnem absumentia minus dolorifica transeundum est, vt alumen vstum, vnguentum Aegyptiacum, & similia. Ac tandem si ne hoc quidem hoc modo consumptio obtineri possit, caro in gyrum præcidenda instrumento illo, quo polypi tolluntur. Si verò ceruix vteri omnino coaluerit, tentandum est vlcus renouare, & medicamentis prædictis carnem superfluam tollere. Sin minus, sectio instituenda est, eo prorsus modo, quo naturalis ceruicis vteri coalitus curatur.

Si a tumore aliquo meatus vteri occludatur, propria remedia illi decernenda sunt, qualia in vteri inflammatione, scirrho, & cancro suere proposita.

Si fiat a compressione ceruicis vteri, vel osculi illius interioris, causa comprimens auferenda, quæ varia esse potest, nimirum calculus vesicæ, tumor recti intestini, omentum pinguius, crura, aut femora distorta, ac diuaricata, quorum curationes a suis locis repetendæ.

In strictura, quæ potissimum fit à duritie, vel siccitate, agendum est humectantibus, emollientibus, & laxantibus, semicupijs, fotibus, linimentis & pessarijs: sicque relaxata parte, immittatur cannula plumbea, vel ex cera alba optimè concinna, & butyro, aut oleo emolliente irrigata, quam perpetuò gestet, vel saltem noctu dum decumbit, & interdiu immittatur pessus ex cotone conuenienter constructus & inunctus vnguento de althæa, vel linuli.

In distortione eadem ferè curandi methodus obseruanda est; & cannula ita sit conformata, vt in contrariam partem distorsionis molliter deflectat: sicque vteri ceruix ad locum debitum paulatim reducetur.

CAPVT XV.

De Sterilitate.

STerilitatis nomen non adeo stricta significatione in hoc loco vsurpatur, vt tantum omnimodum concipiendi defectum, & integram abolitionem significet; sed in ampla & lata, vt omnem concipiendi impotentiam, omneque impedimentum comprehendat. Quando nimirum mulier ea ætate, qua ad concipiendum habilis esse debet, & viri consuetudine vtens, non concipit. Et talis defectus *ἀγονία* seu *ἀτεκνία* nominatur.

Hæc autem sterilitas, seu concipiendi impotentia à pluribus causis excitatur, quas omnes clarioris doctrinæ gratia, ad quatuor capita reuocare possumus, iuxta quatuor operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur. Quarum prima est, vt mulier in congressu venereo virile semen conuenienter in vtero recipiat; secunda, vt semen receptum debito tempore retineat; tertia, vt illud in vtero foueat, & conseruet; quarta, vt debitam materiam suppeditet ad embryonis conformationem & incrementum necessariam. Hinc quatuor conceptionis impedimenta oriuntur; si nempè mulier semen non recipiat, non retineat, non conseruet, & non nutriat.

Receptio seminis impeditur à pluribus causis, ex rebus naturalibus, nonnaturalibus, & præternaturalibus repetitis. Inter res naturales primùm recensetur, ætas iuuencula, in qua ob exiguitatem, & stricturam partium genitalium, mulier virile pudendum admittere non potest, aut certè nisi cum summo dolore, qui eam concubitum auersari cogat. Eundem affectum præstat ætas prouectior; siquidem in virginibus senioribus partes genitales defectu exercitij venerei, marcidæ, ac vietæ factæ sunt, ac strictiores redditæ, vt penem virilem facilè postmodùm admittere non possint. Quæcumq; etiam natura claudæ, distortæ cruribus, vel depressa coccige existunt, vix possunt commodâ in concubitu figuram præstare, quæ ad eiusmodi debitam receptionem necessaria est. His adde pinguedinem nimiam, quæ vias vteri angustat, & aqualiculo prominentiore, iustum & commodum viri cum fœmina congressum impedit. Ac denique temperies vteri frigidior torpidas mulieres reddit, vt nulla propemodum voluptate in coitu fruantur, aut tardiùs saltem excitentur; ita vt internum vteri orificium tempestiuè non aperiatur ad semen virile recipiendum.

Inter res nonnaturales animi pathemata principem locum obtinent, ac primis odium inter coniuges, quo mulier ab huiusmodi voluptate auersa, non suppeditat spiritus sufficientes, quibus turgere debent genitalia tempore côgressus, vt matrix quasi gestiens semini virili occurrat, idque benignè excipiat, attrahatque in cauitatem suam, simulque proprio semine in ea voluptate effuso perfundat, & irriget, atque ex amborum commixtione conceptio oriatur.

Res verò præternaturales, quæ seminis receptionem impedire possunt, in morbosis disputationib versantur, quæ partibus genitalibus, aut illis vicinis aduenire solent; vt tumores, vlcera, obstructiones, astrictiones, clausuræ, distorsiones, calculus vesicæ, & aliæ huiusmodi.

Secundum mulierum vitium conceptionem impediens, quãdo scilicet semen non retinetur, vel a nimia vteri humiditate dependet, quando scilicet vterus multis excrementitijs humoribus refertus est, a quibus laxior factus, non debite côstringitur ad semen receptum exactè retinendũ, vel orificium illius laxius redditum, non potest sese sufficienter constringere ad semen retinendum; quod præcipue contingit ex abortu, vel partu laborioso, in quo fibræ vteri diuelluntur, & nimitùm laxantur cum orificio interno. Illa autẽ humiditas immodica a proprio temperamento, & a causis externis humidioribus vt balneo, otio, victu humidiori, vel præcipuè a fluore albo excitari potest; qui quidem fluor albus, siue fluor muliebris frequentissimè accidit, cùm vterus sit veluti cloaca, ad quam omnes corporis partes suas superfluitates deponunt, ita vt hæc omnium frequentissima, & magis ordinaria sterilitatis causa est soleat.

Tertia verò causa conceptionem impediens, quando nimirum semen non nutritur sufficienter in vtero, ab iis dependet, quæ semen corrumpere apta sunt, vt intemperies vteri quælibet; frigida nimirum quæ semen extinguit calida quæ spiritus dissipat; humida quæ debitam seminis crassitiem diluit; & sicca quæ semen absumit: atque ita semen ab huiusmodi intemperiebus corruptum, à naturali sua constitutione deiectum, conceptioni ineptum efficitur. His addunt autores maleficia & incantationes, à quibus conceptionem impediri posse apud omnes in confesso est. Res etiam externæ, ut alimenta, & venena idem præstare possunt, quæ ab autoribus recensentur, nempè inter alimenta, acetum, mentha, sisymbrium aquaticum, fabæ, & similia; Inter venena verò, aut saltem deleteriam quandam qualitatem, ad sterilitatem inducendam obtinentia, lapis gagates, volua capræ, aut mulæ, noctiluca, sapphirus, smaragdus & similia. Ac denique morbi maligni, & labe quadam venefica inquinati semen maximè corrumpere, ac generationi ineptum reddere valent, vt phthisis, elephantiasis, lues venerea, vlcera fœtida & cancrosa.

Quarta denique sterilitatis causa, quando scilicet fœmina debitam materiam non suppeditat ad embryonis conformationẽ, & incrementũ, ex seminis aut sanguinis menstrui defectu dependet; sic nimis iuuenculæ, & vetulæ non concipiunt, propter vtriusq; materiæ defectum. Aetas autẽ conceptioni idonea vulgo definitur à 14. anno ad 50. Imò verò

licet

licet materiæ illæ non deficiant, si dispositiones prauas adeptæ sint, generationis incapaces fiunt. Prauæ autem illæ dispositiones a varijs intemperiebus, alijsque morbis induci possunt, cum etiam ex praua victus ratione illaudabilem sanguinem producentis. Si fœminæ multis fructibus crudis & aquę frigidæ potu sese ingurgitantes, serosum sanguinem cumulant, generationi ineptum. Fateri autem oportet nonnullas mulieres concepisse quibus nunquam menses effluxerant, vt ex plurimorum autorum obseruationibus colligitur. Verùm dicendum est, quòd si in illis mulieribus materia defuerit ad menstruas purgationes efficiendas, non defuit tamen ad conceptionem; sed tanta illius copia colligebatur, quanta superesse solet mulieribus, quæ purgantur, licet non suffecerit ad menstruas purgationes.

Causis hactenus propositis adiungi debet certa seminum, virilis, & fœminei improportio, qua fit vt rectè inuicem commisceri, & in vnam embryonis generationem conspirare nequeant; licet in neutro coniugum aliquis defectus sensibilis non appareat. Et contingit interdum, vt idem vir cum alia muliere, & eadem mulier cum alio viro prolem suscipiat; cum tamen simul iuncti steriles permanserint. Fit etiam vt mulier per decem aut plures annos viro cohabitet, & non concipiat: postea verò concipere, & parere incipiat: cuius euentus causa est mutatio temperaturæ, aut progressu ætatis fit, ob quam semen aliam temperiem recipit, quæ cum anteà seminis virilis temperaturæ improportionata esset, per ætatis mutationem proportionata euasit. Illa autem improportio in eo præcipuè versatur, quando viri valdè intemperati, cum mulieribus eodem intemperaturæ excessu laborantibus coniungitur, puta calidiores viri cum fœminis calidioribus, frigidiores cum frigidioribus; ista enim intemperamenta nullam mediocritatem conciliare possunt duobus seminibus, & alijs causis ad generationem necessarijs. Quidam etiam ad qualitates occultas confugiunt, ob quas semina conuenire, aut discrepare asserunt, etiamsi nullus primarum qualitatum excessus appareat

His etiam addunt autores occultam quandam dispositionem, qua nonnullæ mulieres steriles redduntur, licet nulla causa manifesta appareat.

Signa diagnostica sterilitatis, iuxta quatuor propositas causarum classes percurrenda sunt.

Ac primùm causæ seminis receptionem impedientes difficilem non habent diagnosim, & ipsis sensibus conspicuæ sunt. Facilè enim dignoscitur ætas tenerior, aut prouectior, mala partium vteri vicinarum conformatio, vt quando mulieres claudæ sunt, vel crura distorta, aut depressam coccygem habent; & pinguedo nimia. Frigiditas verò vteri in tertia causarum classe indagabitur. Odium inter coniuges, ex eorum, & adstantium relatu innotescet. Morbi etiam particulares seminis receptionem impedientes, vt tumores vlcera, obstructiones, astrictiones, clausuræ, distorsiones, partium genitalium exploratione ab obstetrice, vel chirurgico innotescent.

Ex causis seminis retentionem impedientibus, quæ secundam classem constituunt, humiditas nimia in tertia classe exponetur; abortus verò & partus laboriosus ex mulieris relatu dependet.

Tertiæ classis causæ, quæ scilicet semen corrumpere valent, accuratiorem requirunt diagnosim, quam nos in hunc modum persequimur.

Frigida vteri intemperies inde dignoscitur, quod fœmina coitum non appetit, minorique in eo voluntate afficitur; facies illi mollis, albicans, & obscura est, stupido sensu prædicta est circa pectinem, lumbos, & crura: crudum ac tenue semen excernit, & cum exigua voluptate, menses supprimuntur, vel parce atque inordinatè procedunt, suntque pallidi, ac decolores. His accedit prægressa victus ratio refrigerans, in fructuum & olerum vsu diuturno, & largo frigidæ potu consistens.

Humidiorem vteri intemperiem arguunt, laxus fœminæ habitus, & mollis; vita sedentaria; fluores albi frequentes, ac fermè assidui, menses copiosi, tenues, & aquosi; coitus inappetentia, lumborum grauitas, ad abortum procliuitas, vrinæ copiosæ, & victus ratio humidior.

Calida intemperies cognoscitur ex habitu virili ac robusto, qualis in viraginibus existit; facie rubicunda pilis ac superciliјs nigris; voce forti, ac virili; his addatur iracundia frequens, ad omnes actiones promptitudo nimia, sitis inexpleta; vrina flaua; menstruorum paucitas, color ruber, obscurus, calor & acrimonia, vt sæpè pudenda exulcerent; pruritus genitalium, magna ad venerem procliuitas; prompta & celer seminis excretio in coitu; pollutiones frequentes, ac libidinosa insomnia.

Siccam verò vteri intemperiem significant; mensium paucitas, oris vteri siccitas, pruritus & fissuræ quæ rhagades nominantur; pauca in coitu seminis excretio; ex nimio coitu molestia, corporis gracilitas.

Si ex maleficio seminis corruptela, & sterilitas contingat, aberunt omnia alia signa, quæ causas manifestas indicare possunt; aderit autem aliquod diuortium inter coniuges, cuius neuter rationem satis appositè reddere potest; imò & interdum seminis vtriusque eiaculatio, raro, difficulter & cum labore fit.

Alimenta aut venena semen extinguentia si assumpta fuerint, ex diligenti mulierum interrogatione, & astantium relatu perdiscendum est.

Ac denique morbi maligni semen extinguere valentes vt elephantiasis, lues venerea, alijque proprijs signis innotescent.

Quarta sterilitatis causa, quæ in menstrui sanguinis defectu, aut praua qualitate præcipuè consistit, dignoscitur primò ex nimia totius corporis pinguedine, ad cuius nutritionem sanguis absumitur, & fœtui alendo non suppeditatur. Idem ostendit corporis gracilitas, & summa macies. Cum enim sanguis non sufficiat ad corporis nutritionem, vix superesse poterit ad fœtus incrementum,

Ac denique ea omnia quæ sanguinem absumere, & multum imminuere possunt, si præcesserint, vel affuerint, eiusdem penuriam in corpore significant; vt labores immensi; vigiliæ immodicæ, ieiunia austera, larga hæmorrhagia, febres acutæ, vel diuturnæ, vlcera fistulosa, & cauteria multum fluentia.

Nimia etiam sanguinis quantitas interdum seminis, atq; embryonis nutritionem impedit; obruitur enim semen à nimia illa copia & vim suam plasticam exerere non potest. Hoc contingere solet in mulieribus plethoricis, ac rubicundioribus, genio & crapulæ indulgentibus, quibus vterus perpetuo quasi madore proluitur.

Praua verò sanguinis qualitas, seu cacochymia ex prauo mulieris habitu, menstruorum colore, alijsque conditionibus alienis, & praua victus ratione prægressa, innotescet.

Seminum vtriusque coniugis improportio difficilè cognoscitur. Si tamen ambo calidiori admodùm, aut frigidiori temperamento præditi sint, ex illa intemperie improportionem prouenire coniiciemus, si aliæ sterilitatis causæ manifestæ non appareant.

Difficiliùs adhuc cognoscitur sterilitas, quæ ab occulta quadam dispositione dependet, nullis illius causis manifestis apparentibus. Apud autores tamen multa reperiuntur experimenta, quibus internosci possit, an mulier a natiua constitutione sterilis sit. Quæ licèt omnimodam certitudinem non habeant, coguntur tamen interdum Medici ea in vsum reuocare, in gratiam principum, & magnatum, quibus licet sterilitatis causa diuortium facere.

Hippocrates *Aphorism. 59 sect. 5. Si mulier,* inquit, *non conceperit, scire autem velis an conceptura sit, pannis circumtectam infernè suffias. Et si odor videatur per corpus ire ad nares & os, scito quod ipsa ex seipsa sterilis non est.*

Idem Hippocrates fœminam fœcundam dignosci putat, si caput alij derasum & purgatum in vterum subdatur. Si postridie odor ad os peruenerit, eam ad conceptionem aptam: sin minus, ineptam esse.

Vel galbanum ad ignem emollitum, sericoque inclusum, muliebris vteri orificio nocte indito, caputq; totum linteolo odorato obligato: manè si vertex mulieris galbanum, redolet, mulier probè purgata, & fœcunda erit.

Idem experieris, si parum balsami aquæ admixtum, & bombace exceptum in vterum immiseris, & femori alligaueris; quod si tunc vterus traxerit, fœcunditatis est probatissimum signum.

Amatus Lusitanus, sequens, vt probatissimum laudat. Capiat coaguli leporis ʒ.ij. quam aqua calida dissolutam, mulieri in aqua calida exilienti, ieiuno ventriculo propinat. Si muliere tunc dolores ventris sentit, fœcundam; sin minus, sterilem illam pronuntiat.

Multi quoque ex vrina sterilitatem colligere volentes eam hordeo affundunt. Hoc intra decimum diem si germinet, pro fœcunditatis nota; si non germinet, pro sterilitatis certo argumento agnoscunt.

Alii denique siliquis, vel furfuri vrinam affundentes, sterilatis notam ex eo obseruant, si vermes in eo generari videant.

Pro huius diagnosis coronide aduertendum est, ac diligenter inquirendum, num viri culpa aut defectu generatio impediatur. Frustrà enim mulier multorum remediorum vsu torqueretur. Sterilitas à viro procedens dignoscetur ex morbis partes genitales illius obsidentibus, vt erectione læsa, seminis defectu, testiculorum tumoribus, gonorrhęa aliisque. Huius etiam rei coniecturam faciet, si vir timidus extiterit, & effœminatus, frigidus natura sit, & barba careat, tardè semen excernat, idque frigidum habeat; quod tale ab vxore excretionis tempore in vtero sentiatur, nullam, aut exiguam habeat coitus appetentiam, & quam minimam in eo percipiat voluptatem. Ac deniq; si causæ prę cesserint, quæ semen infœcundum reddere valeant.

Prognosis iuxta causarum suprà enumeratarum seriem instituendam est.

Ac primùm ætas tenerior conceptionem non impedit, nisi ad tempus, & illa ætate adultiore expectanda est. Ætas verò prouectior omnimodam conceptionis desperationem inducit. Si tamèn adhuc menstrua procedant ordinatis periodis, quædam superesse potest conceptionis spes, sed admodum exigua, in his mulieribus in primis quæ quadragesimum ætatis annum excesserunt; quia licèt mulieres quæ iuniores pepererunt, in ea etiam ætate concipe rę soleant; illæ tamen quæ nunquam grauidæ fuerunt; exiguam spem habere debent, in ea ætate concipiendi, quia vterus tamdiu otiosus, marcidus ac vietus factus est, & ad concipiendum inhabilis.

Quæ à praua membrorum conformatione sterilitas inducitur, vt in iis quæ claudæ sunt aut crura distorta habent vel cocygem depressam, incurabilis est.

Si vero à nimia pinguedine, aut aliqua vteri intemperie non admodum inueterata, sterilitas procedat, curatio sperabilis est, maciem inducendo, & intemperiem corrigendo.

Illa verò quæ ab aliis morbis inducitur, vt tumore, vlcere, obstructione, fluore albo, mensium defectu, vteri prolapsu, phthisi, elephantiasi, lue venerea, aliisque, curatu facilior, aut difficilior est, provt dicti morbi facilem, aut difficilem curationem admittunt.

Ad curationem huius affectus quacumque ex causis prædictis eum producere valent; earum remotioni incumbendum est.

Ac primum angustia partium genitalium ob ætatem iuuenculam curatione non indiget: siquidem ætatis progressu ad conuenientem amplitudinem reducitur. Interim tamen coitus abstinentia est necessaria, ab illo enim præmaturo partes istæ à naturali constitutione deiiciuntur.

Quæ verò à parua statura, aut ætate prouectione procedit, incurabilis est: tentari tamen potest emollientibus, & relaxantibus medicamentis adhibitis, si adhuc menstruę purgationes profluxerint.

Nimia obesitas extenuante victus ratione, & conuenientibus euacuationibus corrigenda.

Si ex praua victus ratione sterilitas dependere videatur, vt in gulosis, ebriosis, aut hydroporis, ad exactam viuendi normam huiusmodi mulieres reducendæ sunt; omnisque excessus tum cibi, tum potus, penitus circumcidendus.

Viragines, & robustiores mulieres ad naturam virorum quodammodo accedentes, vt reddantur aptæ generationi, effœminandæ sunt omni artificio, & ad mores sexui congruos efformandæ, interdictis omnibus eduliis crassioris succi, laboribus, & exercitationibus, ac procuratio conuenienti menstruorum fluxu, vt illius immoderata copia eneruentur ac mollescant. Tum si menstruorum fluxus ad id non sufficiat, frequenti purgatione, ac venæ sectione imminuantur humores, & balneis sæpius iteratis, aliisque alterantibus totus habitus humidior & frigidior reddatur.

Si ab vteri clausura, distorsione, obstructionibus, tumoribus, aut vlceribus sterilitas producta fuerit; illis prouidendum est remediis in eorum curationibus propositis.

Quæ ab occulta quadam dispositione, eaque natiua dependet, incurabilis est: eaque sedulò exploranda, ne frustra remedia vsurpentur.

Si à maleficio, aut incantatione, aut occulta pharmacorum vi, sterilitas inducta fuerit, perexiguus est medicinæ locus: sed ad preces, atque orationes confugiendum est, quæ à viris pietate præstantibus ardenti animo fusæ, diuinum auxilium eliciunt.

Aduersus tamen pharmaca, occulta vi sterilitatem inducentia, nonnulla proponuntur ab Autoribus amuleta, quæ proprietate quadam malignæ huic qualitati aduersantur. Vnde voluit Cardanus, priapum lupi gestatum omnes illas fascinationes dissoluere. Alij valdè commendant adamantem, & hyacinthum. Antiqui hypericum vocabant fugam dæmonum. Eadem vis etiam tribuitur scillæ, eryngio, rutæ, sagapeno, ab vtroque coniuge gestatis. Deinde huic negotio plurimum conducere certum est, vt huiusmodi fascinati confidenti animo ista conentur maleficia & incantationes aspernari. Tum (si auctor maleficij ignoretur) vt locorum mutatione, domos, cubilia, vestes, & supellectilem relinquant, in quibus vis illa venefica, & fascinatoria sæpè absconditur.

Si calidior intemperies sterilitatis causa fuerit; eadem curatio adhibenda est, quæ in calida iecoris intemperie fuit proposita. Quod si maior fuerit caliditatis excessus, ad ea erit recurrendum, quæ pro furore vterino fuere descripta. In quibus tamen remediis caphura non admittenda est, quæ fęcunditati plurimum nocere creditur.

Siccitas immodica conceptionem impediens curabitur victu analeptico; & si maior sit consumptio, ad curam hecticorum erit reuocanda, videlicet lactis vsum, balneum frequens, & similia.

At verò omnium frequentissima sterilitatis causa est, frigida, & humida intemperies totius corporis, & vteri, quam fluores albi sæpissimè comitantur, eorumque curatio specialis ex proprio capite desumenda. Peculiariter verò dictis intemperiebus sequentia adhibebuntur remedia, quæ à prudenti Medico variari poterunt, ita vt magis vel calefaciant, vt exsiccent, provt vel frigiditas, vel humiditas magis in vitio fuerit.

Ac primum humores pituirosi in corpore restagnantes, euacuandi sunt purgantibus medicamentis, diureticis, & sudorificis. Nec non reuulsiones quædam instituendæ sunt cauteriis, brachiis, ceruici, aut cruribus adhibitis. Tum partes principes roborandæ theriaca, mithridatio, tabellis aromatici rosati, confectione alkermes, & similibus. Nec non purgationes per interualla repetendæ, si cacochymia redundare videatur.

Postmodum ad ea veniendum est, quæ proprietate specifica vterum roborare conceptionem adiuuare, & veneri stimulos addere nata sunt; quorum innumeræ apud Autores describuntur formulæ. Nos præcipuas hic seligemus.

Ac primum opiata in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. eryngij, & satyrionis saccharo condit. ana ℥.i. zinziberis viridis conditi ʒ.ß. auellanar. nucleor. pini, pistacior. an. ʒ.vi. nucem moschat. saccharo condit. num. i. sem. erucæ, & nasturtij, an. ʒ.i. cineris priapi tauri, renum scincor. & rasuræ eboris, an. ʒ.i. confect. alkermes ʒ.iii. diambræ, & diamoschi dulc. ana ʒ.i.ß. ambræ gris. ʒ.ß. Cum syrupo conditure cortic. citri, fiat opiata, de qua capiat ad quantitatem vnius castaneæ in introitu lecti, bis aut ter in septimana, superbibendo vini generosi, vel Hippocratici parum.

In forma pulueris sequentia exhiberi poterunt.

℞. Sem. erucæ, sileris montani, an. ʒ.ß. rasuræ eboris, cinam. nucis moschat. an. ʒ.j. moschi (in iis quæ ferre eum possunt) gr. iii. santali albi ʒ.iii. Misce, fiat puluis, detur ʒ.i. ex vino generoso. Vel

℞. Sem.

℞. Sem. erucæ, pastinacæ syluestris, cynam. nucis moschat. pulueris electar. diambræ, & diamoschi, an. ʒ.i. matricis leporis, testiculi apri, priapi cerui, caryophyll. an ʒ.ß. moschi, ambræ, an. gr. vi. sacchari ad pondus omnium. Misce, fiat puluis, dosis ʒ.ii. cum vino generoso.

Summæ efficaciæ creditur secundina mulieris exsiccata, & in puluerem redacta, ad ʒ.i. exhibita.

Alio pro secreto habent puluerem ex hepate & testiculis porcelli, quem solum scropha edidit: eumque sterilitatem arcere asserunt, tam in viris, quam mulieribus.

Matthiolus in Dioscoridem ammi semen prædicat his verbis. *Ammi legitimi semen, quod ex Alexandria affertur; mirificè præstat ad mulierum sterilitatem. Nam compertum est huius tantum seminis auxilio plures prolificas affectas. Siquidem si propinetur manè dragmæ pondere ex vino meraco, aut carnium iure in tenuem puluerem contritum, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem. Sed oportet maritum cum vxore rem habere ijs tantum diebus, in quibus illa semen non ebiberit.*

In quibus mulieribus viscerum calefactio timetur, rasura eboris erit vtilissima, ad ʒ.i. cum vino albo sumpta, per quatuor, aut quinque dies post purgationem menstruam.

Electuaria satyrionis a Crollio descripta hic maximè excellit, si ea ad ℈.i. vel ii. vsque ad ʒ.i. in vino maluatico exhibeatur.

Eiusdem satyrionis sal est etiam valdè efficax, ad ℈.i.ß cũ vino maluatico, post purgationes menstruas exhibitum.

Decocta varia in eundem vsum componi solent. Efficacissima sunt quæ sequuntur.

℞. Rad. eryngij, ʒ.i. artemisiæ, nepetæ, an. M.i. Coque in vino albo. Detur cyathus vnus mane & vesperi cum ʒ.i. tryphreræ magnæ sine opio, per dies nouem.

Quercetanus sequens maximè commendat.

℞. Testiculorum arietis præparati in vino, & exsiccatorum, matricis leporis eodem modo præparatæ, & exsiccatæ, macis, cinam. caryophyll. zinzib. albi, sem. ammeos, an. ʒ. ii. croci ʒ.i.ß. medullæ nucum communium auellanarum pistaciorum, an ʒ.iii. Contundenda contundantur, & tandem coquantur in ℔.ii. vini maluati ad ʒ. partis consumptionem. Huius decocti capiat post mensium fluxum ℥.iii. vel iv. manè tribus horis ante cibum, idque tribus diebus consequentibus, quarta verò marito iungatur.

Aqua stillatitia sequens est etiam valdè efficax.

℞. Cinam. caryophyll. nucis moschat. macis, an. ℥.i. cubebarum, piperis longi, galangæ, zedoariæ, sem. ameos, seseleos, an. ℥.ß. gran. iuniperi ʒ. i. vini albi generosi, aquæ rorismar. maioranæ, melilæ, an. q.s. Stent in digestione sex diebus, & postea distillentur, ac manè & vesperi cochlear. ij. vel iii exhibeantur.

Pena, & Lobellius maioranæ tenuioris, delicatioris, & minutæ vocatæ oleum stillatitium coagulo leporino remistum, & moschi tantillo, tanquam arcanum proponunt conceptui facillitando, nulli reseruandum.

Si mulier saluiæ hortensis succi heminam cum modico sale potauerit quarta menstruæ purgationis die, deinde post horæ quadrantem viro se commiserit, infallibiliter eam concipere multi graues viri testantur. Quo remedio etiam post magnam pestillentiam, Ægyptias fœminas ad multam sobolem peruenisse Aetius testatur.

Prædictis remedijs internis topica erunt adiungenda. In quorum vsu diligenter erit obseruandum, priusquam de exsiccatione, astrictione, & corroboratione vteri cogitemus, vt attrahantur prius, & expurgentur sordes in illius cauitate contentæ; ne vel in partes nobiles refluant, vel illius substantiæ magis affigantur. Prius igitur vterum expurgantia immittenda sunt, in hunc modum composita.

℞. Diaphenic. & hieræ picræ, an ℥.ß. terebinthinæ & mellis mercurialis, an ℥.i. castorei ℥.i. Misce, & ad conuenientem consistentiam artificiosè reducantur, & fiant pessaria in vterum immittenda. Vel

℞. Hieræ picræ ʒ.ß agarici trochisc. puluerat. ireos Flor. an. ʒ i. mithridatij veteris & diaphœnici, an. ʒ.ii Cum succo mercurialis fiat pessarium linteo obuolutum, quod immitti debet hora somni & per duas aut tres horas detineri.

Si vterus magna excrementorum copia luxuriet, pessariũ validius immittendũ erit, præmissa iniectione sequenti.

℞. Fol. absinthi, artemis. mercurialis & rutæ, an M.i.ß. pulpæ colocynth. ℈.i. agaric. trochisc. ʒ.ß zinzib. & myrrhæ, an. ℈. i. Fiat decoctio in aqua, & vino albo ad ℔.ii in qua dissolue mellis rosat. ℥.ii. Inijciantur huius decocti ℥. iii. in vterum, continuando per tres aut quatuor dies, manè, & dum ibit cubitum, post fluxum menstruorum. Postea immittatur pessarium sequens.

℞. Hieræ picræ, & benedictæ laxat an. ʒ.i. pulpæ colocynth. agarici trochiscat. an. ʒ. ß. spicæ nard. sem. nigellæ rom. & fol. sabinæ puluer an. ʒ.j. Incorporentur cum melle anthosato, & includantur panno serico. Fiant pessaria, quorum vnũ immittatur in vuluam dum ibit cubitum, & ibi maneat per duas horas, deinde abluatur pars vino albo.

Ad vterum roborandum, astringendum, & exsiccandum sequentia vsurpari poterunt.

℞. Rad. aristo. rotundæ ℥. ß. ligni aloes ʒ. iii. nucum cupressi, & rad. cyperi, an. ʒ i. calami aromat. ʒ.i. fol. dictamni cretici, satureiæ & fol. myrti, an. M.i. myrrhæ electæ, styrac. calamit. & benioini, an. ʒ.ii.ß. flor. stœchad. anthos, & maiorан. an. P.j. Coquantur in s.q. vini albi generosi In colat. ℔. i.ß. dissolue trochisc. de alipta moschata ʒ.ii. ambræ grisee & moschi. an gr. vii. zibetæ gr. v. Fiat iniectio manè & sero calidè per aliquot dies.

Ante, vel post iniectionem suffumigium sequens vsurpari poterit.

℞. Trochisc. galliæ & aliptæ moschat. an ʒ.ii. styrac. calamit. benioini, & ladani puri, an. ʒ. ß. ligni aloes, & rhodii, an. ʒ.i. sem. nigellæ rom. cubebar, & caryophyll. an. ℈. iv. succini & gummi tacam an. ʒ.i.ß. macis ʒ. ß. Fiat omnium puluis, ex quo cum aqua flor. arantiorum, in qua aliquantum fuerit gummi tragac. formentur trochisci; quorum vnus, aut alter supra prunas iniiciatur, & fumus excipiatur, per infundibulum.

Pauperes suffumigentur cum æquis partibus myrrhæ, thuris, ligni aloes, storac. benioin. cinnamom. & caryoph. Post iniectionem & suffumigium, sequens immittatur pessarium.

℞. Thuris, mastiches, an. ʒ.ii. trochisc. galliæ, & aliptæ moschat. an. ℈.iv. rad bistortæ, nucum cupressi, rasur. eboris & rosar. rubr. an. ʒ.i. styrac. benioini & ladani, ana ℈.ii. calami arom. & cyperi, an. ʒ.ß. Malaxentur cum aqua flor. arantiorum, deinde cum panno lineo raro formentur pessaria duo debitæ magnitudinis; quorum vnum immittatur in introitu lecti, illito illius apice oleo nucis moschatæ cum zibeta permixto.

Cæterum de allio hortensi refertur, si cum oleo de spica conteratur, & in linteum rarum, oblongi sacculi modo conformatum, intrudatur, ac in vuluam profundè pellatur, cessantes menses potenter moueri, & vterum mira voluptate affici, ac repurgari: vt hunc multis facta sit via ad conceptionem, diu antè desperatam.

Ante iniectiones roborantes & suffumigia potest vsurpari semicupium per horam ante lecti introitum, idque in hunc modum compositum.

℞. Rad. bryoniæ, imperat. valerian. ireos, enulæ campan. an. ℥.iii. fol. maioran, artemis. nepetæ, pulegij, mercurialis, salu. lauri, M.iv. baccar. lauri, & iuniperi, ana ℥.i. Coquantur pro semicupio

At verò pro balneo thermæ sulphureæ, & bituminosæ præstantissimæ sunt, & ad eas quamplurimæ mulieres, tanquam ad asylum, confugiunt.

Post balneum, & suffitum, regiones pubis, & perinei inungendæ sunt sequenti linimento.

℞. Olei nardini & moschatellini, an. ℥.i.ß. ol. cheirini ℥.ß. pulu. electarij diambræ, & diamoschi, ana ʒ.i.ß. styrac. liquidæ ʒ.i. zibetæ ℈.ß. moschi, ambræ gris. an. gr. vi. ceræ albæ parum. Misce, fiat linimentum, quo inungantur dictæ partes, & interius inungantur zibeta, aut balsamo Indico naturali. Vel tempore coitus viri penis zibeta inungatur.

Tandem emplastra perinei, & lumborum regioni applicentur, quæ gestentur continuò, vel singulis noctibus, vsque ad vltimam, qua menses erumpere solent, septimanam. Eaque in hunc modum parabuntur

℞. Massæ emplastri pro matrice ℥. iv. massæ emplastri de

masti-

masticshe ℥.ii. gummi tacamaacha, & caragnę, an. ℥.i. pulu. rad. tormentil. & bistortæ, an. ʒ.iii. pulueris myrtill. ʒ.ii. pulu. aromat. rosat. ℈.iv. Malaxentur cum ol. cydonior. admixta ʒ.i. ol. nucis mosch. Extendantur super alutam, & formentur duo emplastra; quorum vnum sit rotandum, pectini admouendum; alterum quadratum, lumbis applicandũ.

CAPVT XVI.

De morbis acutis & chronicis prægnantium.

Morbi acuti, & chronici prægnantium non aliam habent essentiam, aliamue diagnosim, ac dum non prægnantes, aut etiam viros obsident, ideoque hic peculiarem eorum Theoriam proponere non opus est; sed illa ex proprijs capitibus repetenda.

Prognosis verò illorum morborum eadem non est, quãdoquidem in grauidis longè periculosiores sunt, & sæpissime lethales. Sic apud Hipp. *Aph. 31. sect. 5. Grauidam mulierem morbo acuto corripi, perniciosum.* Siue enim cum febre morbus sit, duplex impendet à morbo periculum, vt docuit Gal. *in comm. huius Aph.* vnum à febre ipsa fœtum perimente, alterum à victu tenui, qui ad morbi acuti curationem necessarius est, fœtui autem alendo non sufficit. Siue autem sine febre acutus morbus fuerit, vt epilepsia, apoplexia, tetanus, morbi magnitudini, ac vehementiæ mulier & fœtus resistere nequeunt, neque vehementia remedia, quæ ad illorum morborum curationem requiruntur, ferre possunt. Sciendum tamen est, istam prognosim non esse perpetuæ varietatis. Multas enim mulieres morbis acutis laborantes euadere, tum autorum testimonijs, & exemplis, tum quotidiana experientia notum est.

Chronici verò morbi, vt febres intermittentes, catarrhi, tenesmi, aliique, abortus periculum minantur: & si eum non inferant, vix ante partum curari possunt, sed vsque ad tempus illius perseuerant.

Morbi acuti, & chronici in primis, & vltimis gestationis mensibus periculosiores sunt, quam in medijs. In primis enim mensibus vincula quibus fœtus vtero alligatur, sunt imbecilliora, vt facilius diuellantur; & fœtus tenerior à causis illis præternaturalibus facilius opprimitur. In postremis verò mensibus, sexto nimirũ, septimo, & octauo, fętus grandior multo indiget alimento, quo in morbis prædictis destituitur. Adde quod prædicta ligamenta non ita firmiter hærent, quemadmodum in tertio, quarto, & quinto mense, in quibus minus est periculum aborsus. Ideò Gal. fętum in vtero egregiè comparat fructibus ab arbore pendẽtibus, qui in ortus sui principio tenerrimo habent pediculos, vt facilè à vento aut quauis alia commotione violenta excuti possint: dum verò ad maturitatem accedunt, minus firmiter habent, quam in medijs temporibus.

Curatio etiam prædictorum affectuum in pręgnantibus satis insignem habet diuersitatem circa diætam; & magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem; quibus addi possunt medicamenta per alias vias euacuantia, nimirum menses monentia, diuretica, & sudorifica: quia metus est, ne ab huiusmodi euacuationibus aborsus concitetur. De his ergo tantùm hic agere constituimus, reliqua ad peculiaria cuiusque morbi capita reijcientes.

Quod ad diætam spectat. Illa in morbis acutis non adeò tenuis imperanda est prægnantibus mulieribus, ne fœtus genio suo fraudetur; neque tamen adeò liberalis concedenda, vt ea febris promoueatur; sed media quadam via incedendum est, ea tamen cautione adhibita, vt in primis gestationis mensibus tenuior victus instituatur, in postremis verò paulò crassior, & copiosior, quia fœtus eo tempore maiori indiget alimento. Si tamen in ea diæta aliquid peccandũ sit, satius est ad paulò pleniorem victum accedere, quàm nimis exquisitum; ex matris enim, & fœtus viribus præcipuè salus speranda est.

Circa venæ sectionem, statim opponitur Aphorismus Hipp. 31. sect. 5. *Mulier vtero gerens sanguine ex vena misso abortit, & præcipuè si fœtus sit grandior.* Et ratio redditur à Galeno *in comment.* quia sanguine detracto fœtus suo fraudatur alimento, vnde abortus consequitur. Ex altera verò parte in pluribus prægnãtium morbis, præcipuè vero acutis, vt pleuritide, peripneumonia, febre continua, & similibus, phlebotomiam esse necessariam, & posse administrari, non solum primis, sed etiam medijs, immo & interdum postremis grauiditatis mẽsibus, vsu quotidiano ostenditur, eaque omissa, tum mater, tum fętus in summum vitæ discrimen conijcitur. Et huic posteriori sententiæ seniores Medici suffragant, neque ab Hippocratis, & Galeni mente dissentiunt. Ea enim tantum de causa mulierem grauidam secta vena abortire voluerunt, quia extractio sanguine subtrahitur alimentum fętui. Si igitur talis venæ sectio dari potest, qua fętui alimentum non subtrahatur, nullum ex ea imminebit abortus periculum. Talis autem datur primum in prioribus gestationis mensibus, dum fętus est minor, & minori alimenti copia indiget; tunc enim ipsi alimentum non subtrahitur, præsertim si quædam plethoræ indicia apparuerint. Sicque à primo mense vsque ad quintum venæ sectio tuto administrari poterit. In medijs verò, & postremis mensibus, maiori circumspectione opus est, quia fętus maior, maiorique egens alimento, non ita tutò phlebotomiam ferre potest. Attamen si mulier sanguine abundet, & copiosa admodùm non fiat venæ sectio, tutò potest mitti sanguis, quia hinc sedabitur morbus; nec tantum alimentum fœtui subtrahetur, vt hinc mulier abortum incurrat. Si autem aliter videtur sensisse Hippocrates, animaduertatur quod modo longè diuerso nos venam secamus, ac antiqui faciebant, qui ad libras, nos vero ad vncias mittimus. Imo vero ad præseruandas mulieres ab aborsu, nullum est præstantius remedium, quando is contingit ex nimia sanguinis copia fœtum obruente & suffocante; in fœminis, quæ extra grauiditatem menstruis temporibus copiosè eum per plures dies expurgant. Sic Petrus Salius Diuersus *lib. de morbis particularibus cap. 22.* *Testor ego*, inquit, *me plurimas ab abortu in quem frequenter inciderant, ex sola sanguinis missione primis mensibus facta, præseruasse. Non ita tamen censenda est de hac sanguinis missione, vel moderata, vel parca in vterogerentibus administranda, vt tanquam non veniat etiam in vsum, si copiose fiat. Interdum etiam in vltimo mense copiosa sanguinis missio facta, non spernendum attulit iuuamentum. Et ego aliquando hanc venæ sectionem copiosè factam in vltimo mense, instante partus tempore, dum vtero gerentes ardenti conflictarentur febre, plurimoque abundarent sanguine, tentaui; & hinc remissionem febris, ac partus accelerationem sperans, vtrumque ex sanguinis missione consequutus, summa cum vtilitate administraui, fœtumque & matrem vnà periclitantem ex hoc solo remedio saluaui. Quod remedium in aliquibus prætermissum, & à Medicis verba solum Hippocratis, & non ipsam rem ponderantibus, neglectum, fuit in causa, vt conceptus sæpè vnà cum matre, à plenitudine & feruore sanguinis suffocatus, miserabiliter perierit.* Hæc Salius Amatus Lusitanus *curat. 57. sect. 1.* mulieri annos octodecim natæ, semestrem vterum gerenti, & cauione laboranti, quater venam aperuit cum fœlici successu. Et Rod. à Castro *lib. 3. de morbis mulierum, cap. 21.* scribit, se mulieri Vlyssiponensi in octauo mense pleuritide correptæ, & ab alijs Medicis pro deplorata relictæ, quater etiam sanguinem misisse, eamque conualuisse, ac filium sanum peperisse. Ac denique, si nobis aliquid ex proprijs experimentis depromere liceat, sequentem historiam, quæ insignis est, & notatu dignissima, hic annotabimus. *Vxor Ioannis Vienles ciuis Monspeliensis, tres aborsus consequentem passa fuerat varijs temporibus gestationis: dum quartò grauida esset, circa finem mensis secundi correpta est ijsdem ventris, & lumborum doloribus, qui aliorum aborsuum prodromi esse consueuerant. Vocatus ad eam, & aduertens mulierem sanguineo temperamento præditam & plethoricam, statim sanguinem mitti iubeo ab* Vnc. iv. *& intra dimidiam horam prædicti dolores omninò quieuerunt, & mulier ita benè habuit, vt reliqua remedia, ad præcautionem aborsus à me præscripta admittere noluerit. Illa autem symptomata apparuerant eo prorsus tempore, quo ipsa extra grauiditatem menstruas purgationes pati consueuerat. Tertio demum grauiditatis mense, eadem periodo, similia redeunt symptomata. Illa me statim vocatum, rogat vt iterùm venæ sectionem præscriberem, cùm prateritò mense adeo præ-*

senta-

itaneum leuamen ab ea percepisset. Me igitur votis ipsius annuente, sanguis denuo mittitur, pari prorsus euentu. Quarto etiam mense, quinto, sexto, septimo, & octauo, iisdem symptomatis periodicè recurrentibus iterata fuit phlebotomia, & mulier statim liberabatur. Vltima phlebotomia celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu; & circa finem noni mensis dicta mulier peperit filium vitalem, & benè habitum.

Non est tamen quod hisce exemplis persuasus iunior Medicus, audacior fiat in sanguine mittendo postremis gestationis mensibus. Sed morborum & mulierum habitus diligenter oportet circumspicere, vt illis remedia conuenienter aptari valeant. Hoc perpetuo in memoriam reuocãs peccata omissionis leuiora esse peccatis commissionis, & satius esse in re dubia infra subsistere, quam vltra debitos limites progredi. Attamen vbi manifestas sanguinis mittendi indicationes intuetur, præmonitis astantibus, multò maius ex morbi sæuitia, quam ex venæ sectione, tum abortus, tum vitæ matris ac fœtus imminente periculum; audacter sanguinem detrahet; hoc nihilominus aduertendo, vt sanguinis missio sit parcior, non copiosa, quæ fœtui alimentum subtrahere possit. Et si multitudo sanguinis largiorem eius detractionem desideret, partitis vicibus, non semel, id exequendum erit.

Prædictis igitur Hippocratis Aphorismus non absolutè venæ sectionem interdicit, sed tantum admonet, vt Medici cautiones sint in ea celebranda. Quod a Cornelio Celso eleganter proditum est *lib. 2. cap. 10.* his verbis. *Antiqui primam, vltimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus iudicabant, Persuaserantque sibi mulierem grauidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero vsus ostendit, nihil ex his esse perpetuum aliasque potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim, non quæ ætas sit, nec quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Ergo si iuuenis imbecillus est, aut si mulier, quæ grauida non est, parum valet, male sanguis emittitur. Emoritur enim vis si qua superer it, & hoc modo, erepta est. At firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier, valens tutò curantur.* Hæc Celsus. Recentiores quidam ausi sunt venas inferiores aperire in grauidis mulieribus, ad curationem epilepsiæ ex vtero, bubonis venerei, & pestilentis, imò & abortus præcautionem; vt videre est apud Zacutum Lusitanum *in Prax. Med. mirab. obser 23. lib. 1. obseru. 130. & 151. lib. 2.* Qui propriis, & aliorum experimentis ostendere nititur, eam phlebotomiam posse tuto celebrari. Quæ prudentibus Medicis pensitanda relinquo.

Diximus ab initio huius capitis, nullam esse diuersitatem in affectibus prægnantium curandis, nisi circa magna remedia, quæ in iis ita determinanda est, vt nimirum affectus, qui non grauidas occupant, vt vomitus inappetentia, & similes, in non grauidis magis indigeant purgatione, quam venæ sectione, quia fiunt à cacochymia in ventriculo, & toto corpore redundante: in prægnantibus vero magis egeant phlebotomia, quia fiunt ex sanguine retento ab ipso grauiditatis initio. Et docuit experientia vomitũ, qui prægnantes frequenter infestare solet primis gestationis mensibus, à purgantibus exacerbari; à venæ sectione verò plurimum subleuari; imò verò in totũ auferri, si vsq; ad solutionem symptomatis singulis mẽsibus iteretur.

Purgationis vero vsum in grauidis mulieribus definiuit Hipp. *Aph. 1. sect. 4 Vtero gerentes*, inquit, *sunt medicandæ, si materia turget, quarto mense, & vsque ad septimum. Sed hæ minus; à iunior autem fœtu, & seniori cauere oportet.* Gal. *in comm.* dicit eandem esse proportionem fœtus, & fructuum arborum. Hi siquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quãdo vehementior ventus ipsos concusserit. Postea vero aucti difficilem habent à plantis dissolutionem. Sicuti rursus cum perfecti sunt, sponte, sua sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo mulieres primis, & vltimis mensibus abortum patiuntur, quia in illis fœtus minus firmiter vtero alligatus est. Attamen nostro hoc sæculo purgationes quolibet fere grauiditatis mense administrari solent, in morbis qui ab excrementorum dominatu, & cacochymia producuntur, turgente, vel concocta materia; quotiescunque maius impendet Periculum ex parte illius cacochymiæ morbum committentis, quam ex commotione à purganti medicamento excitata. Audaciores hac in parte Medicos fecerunt blanda, & innoxia medicamenta, quibus hodie vtimur, vt sunt rhabarb, myrobalani, cassia, manna, senna, agaricus, & similia. Attamen habenda perpetuo ratio sententiæ Hipp. tutiusq; medijs mensibus, cautius vero primis, & vltimis purgantia medicamenta esse exhibenda. Preterea pilularum vsus in grauidis perpetuo debet esse suspectus; tũ quia corpus magis conturbant, tũ etiam ratione aloes, quæ propter insignem amarorem fœtui infensa est, & ora venarũ aperire creditur. Quod si aliquando illius vsus necessarius videatur in grauioribus ventriculi affectibus, qui prægnantes non raro primis gestationis mensibus infestare solent, lauetur diligenter cum aqua rosacea, vt eius acrimonia tollatur; vel admisceatur astringentibus, & roborantibus, vt rhabarbaro, mastiche & similibus.

Euacuatio autẽ quę fit per clysteres, non omnino tuta est quia comprimẽdo vterũ potest abortũ excitare. Vbi igitur illius opus fuerit, & in mulieribus assuetis huic remediorũ generi, in minori quantitate componi debent, & ex iis quæ molliendi & leniendi potius, quam validè purgandi facultate prædita sunt.

Denique de sudorificis, diureticis, & menses mouentibus ita pronuntiandum est; menses mouentia propriè dicta in grauidis nunquam esse vsurpanda. Diuretica vero, quia menses quoque mouere apta sunt, debent esse suspecta; & si morbi necessitas aliquando eorum vsum postulet, leuiora erunt eligenda. Ac denique sudorifica tutius administrari poterunt, quia per habitum corporis humores educunt, vnde nullum imminet abortus periculum. Ita vt nonnullæ mulieres in media grauiditate à lue venerea, illæso fœtu, liberatæ fuerint.

CAPVT XVII.

De Abortu.

ABorsus est immaturi fœtus exclusio, atque adeò fœtus mortuus in vtero, non dicitur abortus, donec excludatur. Siue ergo fœtus viuus, siue mortuus excludatur, qui nondum maturus est, neque debitum accretionis, quam in vtero recidere debet, terminum attigit, aborsus dicendus est.

Causæ abortus aliæ internæ sunt, aliæ externæ.

Internę ad quatuor capita referri possunt, nempè ad humores, ad fœtum, ad vterum, & ad morbos matris.

Humores abortum efficere possunt, dum quantitate, vel qualitate peccant.

Quantitate peccant excedente vel deficiente.

Quantitas excedens reperitur in plethora; sanguis enim copiosior, quàm ad fœtus nutritionem requiritur, ad vteri venas fluit, & instar purgationis menstruæ excluditur, simulque fœtum elicit.

Quantitas deficiens humoris alibilis ex ijs causis procedit, quæ fœtui alimentum subtrahere valent, vt inedia, siue voluntaria sit, siue coacta, vt cum grauidę omnem cibum auersantur, aut vomitu reijciunt; tenuis diæta in morbis acutis, immodica sanguinis euacuatio per nares, hæmorrhoides, vterum, vel phlebotomiam immodicam, vnde Hipp. *Aph. 34 sect. 5. Mulieri vtero gerenti, si aluus multum fluat, periculum est, ne abortiat.* Huc referenda est summa totius corporis gracilitas, in qua tantum sanguinis non suppetit, vt fœtui alendo sufficiat. De quo Hippocrat. *Aphor 44 sect. 5. Quæ præter naturam tenues vterum gerunt, abortiunt, donec habitiores euaserint.*

Ratione fœtus aborsus accidere potest, si sit nimis grandis, vt propter molem in vtero contineri non possit: hinc sæpè contingit paruas mulieres abortum pati, præsertim si viris grandioribus iungantur, quorum soboles magnum incrementum capessit, & non habet satis amplum locum ad illud perficiendum, vnde Hipp. *lib. de superfœt. Mulier,* inquit, *si quæ concipiat quidem, & frequenter, sed fœtus bimestres, trimestres, aut quadrimestres, & vetustiores stato tempore semper & certo excutit, illud est referendum ad vteri angustiam: quæ augescentem fœtum amplius continere non potest.*

Nunc.

Numerus etiam excedens abortum efficere poteſt, vt ſi duo, tres, vel plures in vtero contineantur, periculum eſt, ne vterus nimia ſarcina grauatus, illos præmaturè excludat, vnde frequens fieri ſolet gemellorum aborſus. Mortuus etiam fœtus ad hanc claſſem referri poteſt, ad cuius excluſionem natura continuò inſurgit.

Ratione vteri abortus contingit, ſi non ſit ſatis amplus, & capax, vt ſufficienter dilatari poſſit pro incremento fœtus, quemadmodum ſuprà relatum eſt ex Hipp. de ſuperfœt. Tum etiamſi aliquid præter naturam in vtero ſuccreuerit, vt inflammatio, tumor ſcirrhoſus, abſceſſus, & quamplurimi alij morbi. Ac denique ſi vterus ſit humidior & laxior, vt fœtum ſatis commodè continere nequeat.

Ratione morborum matris duplici ratione abortus contingere poteſt. Primò, cum morbi fœtui communicantur, à quibus extinguitur, vel ita debilitatur, vt conueniens nutrimentum, aut incrementum recipere nequeat, quales ſunt febres continuæ, & intermittentes, lues venerea, & alij complures. Secundò cum a dictis morbis magnæ euacuationes, aut graues corporis commotiones excitantur, vt hæmorrhagiæ copioſæ, à quacumque corporis parte fiant: alui profluuia, grauis, ſyncope, epilepſia, vomitus, & teneſmus; qui ſupra omnes alios morbos abortum efficere conſueuit, quandoquidem a frequenti ac ferè continuo egerendi conatu, qui teneſmum perpetuò comitatur, muſculi abdominis aſſiduè contrahuntur, & vterum magis comprimunt, quam inteſtinum rectum, cui ſuperiacet, & ex continua illa compreſſione fœtus excluſio tandem ſubſequitur.

Cauſæ externæ abortum promouentes, aliæ fœtum enecant aliæ cibum illius ſubtrahunt, aliæ fœtus acetabula, quibus vtero alligatur, diſſoluunt.

Fœtum enecant animi commotiones graues, vt ira, triſtitia, terror, &c. cibi ardenter expetiti & denegati, medicamenta cathartica fortiora, menſes mouentia, partum adiuuantia: quæ fœtum expellere nata ſunt, & quæ proprietate ſpecifica fœtum enecare creduntur; odores tetri, & præcipuè fumus extinctæ lucernæ.

Cibum fœtui ſubtrahunt, inedia, & immoderata ſanguinis euacuatio, præcipuè dum fœtus eſt grandior, docente Hippoc *Aph.60 ſect.5.*

Vteri acetabula diſſoluunt, exercitatio vehemens, ſaltatio, curſus, equitatio, aut vectio durior, qualis eſt carrucarum; grauioris oneris geſtatio, aut è terra eleuatio, caſus violenter concutiens, ictus ventris fœtum contundens, abdominis motus vehemens, à tuſſi, vomitu, alui fluxu, ſternutatione, conuulſione, clamore, & immoderata venere, aut petulante. Ac denique motus brachiorum vehemens, aliquid violenter attrahendo, totam agitando, aut aliquid ſimile agendo abortum maximè promouere poteſt.

Signa abortus præſentis per ſe manifeſta ſunt. Abortum verò præcedentia & illum futurum demonſtrantia hæc ſunt: lumborum, coxarumq; grauitas inſolita, & ad motum ſegnities, appetentia deiecta, rigor aut horror per vices recurrent, capitis dolor, præſertim circa oculorum radices; laterum, ventriſq; ſuperioris conſtrictio; mammarum detumeſcentia, & extenuatio, vnde ex Hipp. *Aph.37. ſect.5. Si mulieri vtero gerenti mammæ ſubito extenuentur abortus ſequitur.* Significat enim mammarum illa extenuatio ſanguinis defectum in venis vtero, & mammis communib. ob quem fœtus periclitatur. Si verò a cauſa aliqua externa abortus concitetur, vnde ſequatur violenta fœtus agitatio, & vaſorum diſruptio, cum dolore illarum partiũ, ſpiritus, & ſanguis ad partes genitales ruunt, quib. mammæ deſtitutæ, extenuantur. Præterea lac copioſum è mammis effluens partum imbecillum, & hinc metum abortus indicat, ex Hipp. *Aph.52. ſect.5.* Si verò dolores frequentes, & ferè continui renes & lumbos excrucient, qui verſus pubem, & os ſacrum exporrigantur; cum quodam ex vtero egerendi conatu: certum imminentis abortus indicium eſt. Dolores enim illi membranas, & ligamenta, quibus fœtus vtero alligatur, tendi ac diuelli ſignificant. Quod ſi dolores illos, & conatus ſanguis purus, vel ſeroſus, vel aqua ex vtero profluens, ſubſequatur; abortum inſtare, & diſrupta vaſa ac membranas, atque os vteri apertum eſſe ſignificat. Eodẽ tempore ſitus fœtus mutatum, & qui anteà ſublimis, & faſtigiatus, ventris medium occupabat, iam conglobatus verſus pudenda prouoluitur: tum etiam non raró grauia ſymptomata conſequuntur, vt rigores, tremores, cordis palpitationes animi deliquia, hæmorrhagiæ copioſæ.

His addere licet quod docuit Hipp. 2. epid. tex 71 quod ſi a cauſis externis violentioribus, puta ictu, vel caſu, & ſimilibus, vehemens dolor, & perturbatio in grauida excitetur; ſtatim, vel ſaltem eadem die ſequitur aborſus; ſi verò minor fuerit vis cauſæ externæ, ad tertium diem aborſum differri poſſe, quo elapſo ceſſat aborſus periculum, quia vulnera huiuſmodi tertio, ad ſummum quarto die recrudeſcere ſolent, vel admodũm mitigare, vnde fœtus denuò in vtero confirmatur & retinetur. Quod præceptum maximi eſt in praxi momenti, vt prægnantes mulieres poſt violentum cauſæ alicuius externę inſultum, in lecto per triduum, aut amplius quieſcat, & remedia abortum prohibentia vſurpent.

Prognoſis aborſus varia inſtitui poteſt in hunc modum.

Ex aborſu mulieres magis periclitantur, quàm ex vero partu, quia violentior eſt, ac tempore alieno fit. Vt enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus ſponte decidunt: ita in partu naturali vaſa, & ligamenta quibus fœtus vtero alligatur, ſpontè laxantur, & ſoluuntur, quæ in abortu ſpontè abrumpi neceſſe eſt.

Quamplurimæ mulieres propter aborſum ſteriles euadunt, ob inſignes lacerationes, quæ vteri diſpoſitiones omnes euertunt.

Inſigne; hæmorrhagiæ, ad quas ſyncope, delitia, & conuulſiones ſequuntur, mortem inferre ſolent: & teſtatur Aretæus ſe nullas vidiſſe ſeruatas ex ijs, quibus in aborſu, aut aborſum, conuulſiones ſuperuenerunt.

Inflammatio vteri ex aborſu contracta vtplurimum lethalis. Sanguis enim in vterum magna copia affluens, non expurgatur, ſed in eo putreſcit, & ad ſuperiora regurgitat, vnde febres æſtuoſæ, palpitationes cordis, cardialgiæ, aliaque ſymptomata ſupra enumerata.

Aborſus in primipara periculoſior, quia inaſſueta doloribus, & anguſtiores habens iſtas vias, diutius ac vehementius torquetur.

Mulieres admodum graciles aut craſſæ in aborſu magis periclitantur: illæ quidem propter infirmitatem, hæ vero propter conſtrictionem viarum per quas excluditur fœtus.

Aborſus periculoſior eſt ſexto, ſeptimo, & octauo menſe, quia tunc grandior fœtus maiori cum moleſtia, & difficultate excluditur.

Fœminæ quæ laxiorem, & humidiorem vterum habent ſine noxa vtplurimum abortiunt, primis potiſſimum menſibus; quia partes iſtæ facilè cedunt, vnde minor ſequitur moleſtia.

Hippocrates 2. *epid.* aſſerit aborſum ſexaginta dierum maſculinum conferre in menſium ſuppreſſionibus. Per menſium ſuppreſſiones, intelligit tantum imminutione, quando ſcilicet mulieres ſufficienter aut commodè non purgantur menſtruis periodis, per huiuſmodi enim aborſum aperiuntur viæ illæ obſtructæ, & ſanguis allicitur verſus vterum, qui parcius antea fluebar. Huius Hippocratis ſententiæ veritatem obſeruaſſe videntur noſtrates mulierculæ, quæ in aborſu paucorum menſium, vernaculo ſermone, & velut adagiali pronuntiant. *La fenne auortade es miege emprægnade*; id eſt, fœminam abortum paſſam ſemi imprægnatam eſſe.

Curatio abortus in præſeruatione poſita eſt; qui enim iam factus eſt, reſtitui non poteſt. At quæcunque cum conſequuntur ſymptomata, cum ſymptomatis enixarum communia ſunt. Illa autem abortus duo præcipua habet capita. Vnum extra grauiditatem alterum in grauiditate.

Extra grauiditatem omnes prauæ corporis diſpoſitiones, quæ aborſum concitare ſolent, remouendæ ſunt: vt plethora, cacochymia, & peculiares vteri morbi, v.g intemperies, tumores, vlcera, & ſimilia.

Plethora, & nimia ſanguinis copia, vteri venas referat, aut fœtum intus ſuffocat. Huic, ſi puta & ſimplex fuerit plethora, ſanguinis miſſio medetur, quæ illius redundantiæ ſatisfaciat,

Caco-

Cacochymia verò, aut biliosa est, & acrimoniæ particeps, vt venarum orificia aperiat; aut naturam stimulando expultricem excitet, qua etiam fętus vna cum noxiis humoribus excludatur; aut propter excrementorum copiam in prima regione cumulatam, ventrem distendendo, fętum suffocat, aut in toto corpore sanguinem vitiat, & fętui alendo inutilem reddit: aut nimia humiditate fętus retentionē impedit, vel vteri acetabula mucore plena reddit.

Huic cacochymiæ medebitur etiam phlebotomia, sed parciori manu celebrata, cum præcipuum curationis caput sit, frequenti purgatione superuacanea corporis excrementa detrahere. Quibus interiicientur ea, quæ viscerum intemperies, humorum acrimoniam, si adfuerit, demulcent, vel tenuitatem incrassant. Aut si humores pituitosi luxurient, sudorificis, diureticis, aliisque remediis erunt discutiendi. Hic tamen sedulò obseruandum, in quacumque cacochymia cauteria mirum in modum prodesse ad præcauendum abortum: quod speciatim annotat Zacutus Lusitanus his verbis *Fœlicissimo experimento obseruam, frequentem aborsum ex vitiosis humoribus ad vterum à toto demandatis suaque praua facultate, vel copia fœtum enecantibus, hoc solo præsentaneo auxilio impediri. Fœminæ plures hac ipsa de causa frequenter abortiebant. Ex ijs quædam fœtum septimestrem, quadrimestremve, lacerum tamen, & omni putrilagine infectum, sæpius enixæ, non nisi hoc præsidio, tam in brachiis, quam cruribus, semper tamen ad originem fluxionis celebrato, à tantis malis leuari potuerunt, & debito ac constituto tempore fœtus sanos, & nulla labe fœdatos in lucē edidere.*

Peculiaria vteri vitia, vt nimia humiditas, tumores, vlcera & similia, erunt auferenda remedijs in proprijs cuiusque affectus capitibus descriptis.

In grauiditate, si eædem causæ adfuerint, maior est difficultas, quia prægnantes non ita facilè quæcumque ferre possunt remedia. Ne tamen auxilijs destitutæ, in summo abortus & vitæ periculo versentur, quædam remedia vsurpanda sunt.

Præsente igitur plethora, etiam in grauida in muliere, sanguis detrahendus est, primis potissimum mensibus; idque bis aut ter, si opus fuerit. Hoc perpetuò obseruando, ne magni copia vnica vice detrahatur. De qua sanguinis missione fusius egimus præcedenti curatione.

Vbi verò insignis cacochymia redundauerit, purgatio blanda frequenter iteranda est, medijs præsertim mensibus gestationis. Et si intemperies humida, catarrhosa, mucosa, vel flatuosa infestauerit, ad diætam sudorificam in robustioribus, saltem leuiorem, transcendere aliquando licet.

Interim toto gestationis decursu astringentia, & roborantia, quæ abortum prohibere nata sunt, in vsum reuocanda sunt. Quorum non pauca in fluxu mensium immodico descripta sunt, hisque sequentia vtiliter addi poterunt.

℞. Granor. tinctor. rad. tormentillæ, an. ʒ. iii. mastiches, ʒ. i. ß. Fiat puluis, de quo per interualla detur ʒ. ß. vel quantum in cuspide cultri contineri poteri. Vel

℞. Coralli rubri Drach ii. granor kermes, ossium dactyl. an. Dr. i. rasuræ eboris Dr. ß. margaritar. non perfor. ℈. i. Fiat puluis.

Vel grana aliquot mastiches singulis diebus manè deuorentur.

Nostrates mulierculæ in frequenti vsu habent semen plantaginis, quod manè ad Drach. ß circiter assumunt cum vino diluto, ouo, aut iusculo, vel per singulis ferè diebus toto gestationis tempore, non sine fructu.

In eundem vsum opiatæ componuntur valdè efficaces, quarum exemplum sequens esse poterit.

℞ Conseruæ ros. ℥. ii. cortic. citri condit. ℥. vi. myrobal. conditor. pulpæ dactyl. an. ℥ ß. coralli præp. marg. præp. & rasuræ eboris, an. ʒ. i Cum syrupo cydon. fiat opiata, de qua capiat magnit castaneæ frequenter.

Si forma liquida magis arrideat, decoctum tormentillæ cum conserua rosarum vtiliter exhibeatur.

Tabellæ sequentes sunt vtilissimæ. Siquidem roborant; & corpus ab excrementis sensim liberant, licèt aliquando sensibiliter non euacuent.

℞. Macis, trium santal. rhab. sennæ, corall. margaritar. an. ℈. i. sacchari in aqua rosar. dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ, pond. Dr. iij. Capiat vnam bis in septim. per se, vel in iusculo dissolutam.

Exterius verò admouenda erunt vnguenta, & emplastra in hunc modum composita.

℞. Picis naualis ℥. ß. thuris ʒ. i mastiches ℥. ß. sanguinis drac. & ros. rubr. ana Drach. ij. Fiat ceratum, Vel,

℞. Olei myrtini & mastich. an. ℥. i. santali rubri, citrini, hypocistidos, acaciæ, an. ℥. ß. spodij, rosar. rubrar. an. Drach. ii. boli armen. terræ sigillat. rasuræ eboris an. ℈. ii. terebinth. cum aqua plantag. lotæ ℥. i. ceræ q. s. Fiat ceratum, quod supertendatur linteo, & renibus applicetur.

Emplastra componuntur ex massa emplastri pro matrice, & contra rupturam, regioni pubis & lumborum applicanda vel in sequentem modum.

℞. Massæ empl. pro matrice ℥. iii. rad bistortæ acaciæ, hepocist. cortic. melor. granat. an. ℥. ß. ladani Drach. vi. Malaxentur cum succo cydon. & fiat massa emplastri ad vsum dictum.

Circa emplastra hoc animaduertendum, ea non diu esse gestanda, sed per interualla remouenda. Alioqui diutius lumbis affixa adeò renes calefaciunt, vt miseræ mulieres aliquando vrinæ ardore afficiantur, vel calculos, arenulas, & interdum sanguinem mingant.

Neque omittenda sunt ea, quæ ex proprietate fœtum retinere dicuntur; vt lapis aëtites de collo suspensus, magnes vmbilico admotus, coralia, iaspides, smaragdi, ossa de corde cerui legitima, & similia axillis gestata, vel de collo suspensa.

Zacutus Lusitanus *obs. 152. lib. 2. Praxis adm.* inter cætera commendat zonam, ex corio equi marini confectam: & illius defectu corium lupi vtiliter vsurpari posse asserit.

Vt autem horum remediorum fœlix possit esse euentus, summa quies imperanda est, tum corporis, tum animi: tum etiam coitus abstinentia, qui vterum vehementer exagitat. Dum enim se vterus aperit ad comprehensionem seminis, quo maximè oblectatur, fœtum recentem & nondum, & firmiter adhærentem propellit.

Si verò non obstantibus remedijs prædictis, propter causæ vehementiam, siue illa interna fuerit, siue externa, abortus immineat, sequentibus auxilijs illis erit succurrendum. Ac primum dolores & tormina quàmprimum apparuerint in ventris fundo, versus pubem, in lumbis & osse sacro, eorum sedationi incumbendum est, tam sumptus quam admotis pro varietate causarum admotis. Si enim ob cruditates & flatus excitetur, (quod est frequentissimum, quando incipit à causa interna,) exhibendus erit puluis ex aromatico rosato, & sem coriandri compositus. Immo aqua Imperialis exhiberi poterit, si maior sit pituitæ, & flatuum congeries.

Eodem tempore applicentur abdomini carminantia, vt sacculi ex sem. anisi, fœniculi, fœnugr. flor. chamom. sambuci, anthos, & stœchados compositi. Vel placenta rosacea frixa in sartag. cum vino generoso, & puluere nucis mosch. & coriandri conspersa. Vel omentum veruecis recenter mactati, aut pulmo eiusdem calidè admotus.

Si hisce dolores non cesserint, iniiciatur clyster ex vino, & oleo confectus, in quo philonij Rom. Drach ii. dissolui poterunt. Aut etiam narcotica per os, in minori dosi exhiberi, ad frænandum flatuum, & humorum impetum, vt in colico dolore fieri consueuit.

Si vero propter dolores contumaces, aut causæ externæ violentiam sanguis apparere incipiat, reuellentia remedia administranda sunt. Vt frictiones superiorum partium, & ligaturæ dolorificæ, tum cucurbitulæ scapulis, sub mammis & vtriq; hypochondrio admotæ. Imò verò si mulier fuerit plethorica, nō erit abs re sanguinē detrahere, tum apparente sanguine, tum præcipuè antequam appareat, & partitis vicibus, non affatim educere.

Quæ, si non sufficiant, fluxu sanguinis perseuerante, ad astringentia veniendum est & incrassantia, tum alimenta, tum medicamenta: atque ita pulueres, & opiatæ supra descriptæ exhiberi poterunt. Tum etiam succus plantaginis recenter extractus, nec non syrupus de papau. ad Vnc. i. cum puluere boli armeni, aut sanguinis draconis.

Exterius vero admoueri poterunt fotus astringentes, &

roborantes, ex corticibus granator. nucibus cupressi, calycibus glandium, balaustijs, acinis vuarum, & similibus in aqua fabrorum & vino rubro decoctis.

Vel sacculus rosis balaustiis impletus, coquatur in vino rubro, & ventri calide applicetur.

His etiam accedere possunt cerata, & emplastra prædicta. Vel ad magis astringendum, fiat cataplasma ex pulueribus astringentibus, cum terebinthina, & albuminibus ouorum, quod extendatur super stupas, & vnum applicetur vmbilico, alterum renibus calide. Stupæ applicandæ vmbilico, madeant in vino: applicandæ renibus, in aceto.

Sequentis duo remedia pro secreto habentur, & fœtum certò retinere creduntur, si antequam fœtus à cotyledonibus diuulsus fuerit, vsurpentur.

℞. Folia auri num. xii. spodij Drach j. germina trium ouorum non subuentaneorum. Misceantur probè, donec aurum fit in minutissima diuisum. Postea dissoluantur in dimidio cyatho vini albi, & detur manè per triduum.

Eodem tempore sequens cataplasma admoueatur.

℞. Thuris masculi puluerati Vnc. ij. albumina ouorum num. v. Agitentur simul super prunas, semper mouendo ne concrescant. Addendo terebinthinam, ne nimis adhæreant. Postea stupis excipiantur, & quantum ferrè poterit, calidissima vmbilico applicentur bis in die manè, & serò, per triduum prædictum.

CAPVT XVIII.

De partu difficili.

PArtus difficilis appellatur, qui debitas atque ordinarias naturę leges non seruat, in eoq; longius tempus insumitur, & dolores subito vehementiores, aliaque symptomata grauiora eum comitantur.

Plures illius causæ assignari possunt, tum internæ, tum externæ. Internæ dependet vel à matre, vel ab vtero, vel à fœtu.

Ex parte matris partum difficilem reddere potest debilitas totius corporis, vel natiua: vel propter ætatem, vt in iuuenculis, & vetulis: vel ob morbos quibus in grauiditate mulier afflicta fuit, aut adhuc affligitur. Ad hoc etiam conferre potest macies, & siccitas nimia totius corporis, vel pinguedo, & crassities vias vteri comprimens, & angustiores efficiens: ossium vterum ambientium mala conformatio, vt in claudicantibus, flatus intestina distendens, calculus, aut tumor præter naturam vesicam occupans, vterumque comprimens; & pulmonis, aliarumque partium respirationi inseruientium praua constitutio, quia spiritus cohibitio ad fœtus exclusionem valdè necessaria est.

Ex parte vteri, varij illius morbi partum difficilem reddere possunt, vt tumores, vlcera obstructiones, astrictiones, obturationes à causis præternaturalibus oriundæ.

Ex parte fœtus contingit partus difficilis, quando vitium aliquod in eo reperitur ratione substantiæ, quantitatis, figuræ, & illæ adiunctorum.

Ratione substantiæ vitium in fœtu est, quando mortuus est, aut putrefactus, aut labe aliqua infectus, aut ab aliquo morbo debilitatus, vt nihil virium conferre possit ad suam exclusionem.

Ratione quantitatis fœtus partum non adiuuat, quæ vel continua est, vel discreta. Ratione quantitatis continuæ vitiosus est, si grandiori corpore aut capite præditus sit, vnde laboriosa exclusio sequitur. Ratione quantitatis discretæ, vt quando plures sunt in vtero: sic in partus gemellorum laboriosior vtplurimum esse consueuit.

Ratione figuræ seu situs in vtero, partus difficilis varijs modis contingit: vt quando fœtus in pedes, aut manibus præuijs exire conatur: vel vnum tantùm pedem, aut manum alterutram exerit, vel duplicatus egredi conatur, nates aut ventrem ad vterum orificij offerens.

Ratione adiunctorum fętus: contingit difficultas in partu, quando membranæ fętum obuoluentes tenuiores sunt, vt citius quam par sit, dirumpantur; vnde sequitur præcox aquarum effusio, sicque resiccatum manet vteri orificium tempore exclusionis fętus: vel quando crassiores sunt & densiores, vt facilè à fętu disrumpi nequeant.

Externæ causæ dependent ex rebus necessariis, & contingentibus. Res necessariæ sunt illæ quæ nonnaturales vulgò nominantur. Si aer frigidus & siccus, & flatus Aquilonaris, parturientibus valdè infensus est, quia totum corpus constringit, sanguinem & spiritus ad interiora repellit & infanti à repetentibus illis locis exeunti valdè noxius est. Aer etiam feruidior spiritus dissipat, & fœtus ac fętæ vires exhaurit, inflammationem febrilem facilè inducit in corpore iam cacochymo, & exagitato.

Alimenta cruda, aut concoctu difficilia, aut astringentia magna copia ante partum assumpta, difficilem eum reddere possunt, debilitato ventriculo, & constipatis vijs communibus, quæ hic maximè patere debent.

Somnolentia, & stupor, matris, & fętus impetum retardant, & naturam inualidam ostendunt.

Motus parturientis intempestiuus partum maximè retardat, cum illa, vbi opus est, stare, ambulare, decumbere, vel in sella obstetricis sedere renuit; vel importune agitatur; vnde contingit fętum, vel non posse exire secundum debitam figuram, vel illam amittere ob matris motus pręposteros.

Excretorum retentiones tempore partus, vt vrinæ vesicam distendentis, fęcum induratarum in recto intestino; & hęmorrhoides valde tumentes vteri ceruicem coarctant & naturam a conatu parturiendi auertunt.

Ac denique animi pathemata vehementiora, vt timor, tristitia, iracundia, partus facilitatem plurimum impedire possunt.

Ad res contingentes referuntur ictus, casus, vulnera, quæ partui plurimum nocere possunt; tum etiam astantes, qui parturientem adiuuare debent, validæ nimirum mulieres, & famulæ, quæ illam subleuent, & suscipiant dum est in ipso enixu, & præsertim obstetrix perita, quæ vniuersæ huic actioni præsidere debet. Si enim illa in officio suo errauerit, partus difficultatem inferre solet. Interdum enim obstetrices citius parturiẽtes incitant ad conatus expulsionis, & spiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fętus vtero firmiter adhærent; vnde virium exolutio subsequitur, quę postmodum in ipsa partus hora non sufficiũt. Imò verò dum obstetrices parturientibus præmature persuadent, tempus pariendi instare; fit vt illę omnes vires ad excernendum fętum intendant, & sæpenumero vasis violenter diuulsis, in non leue discrimen præcipitentur.

Cognoscitur partus difficilis, tum ab ipsa parturiente, tum ab astantibus, & præcipue ob obstetrice. Ac primum si longiori tempore maneat fęmina in laboribus partus, V.G. per duos, tres, quatuor, aut plures dies, cum verè naturalis partus intra 24 horas perfici debent. Deinde signum difficilis partus est, si dolores partus sint languidi, & per longa interualla recurrant, & dolores ad dorsum potius, quam versus pudenda vergant. Causæ verò difficilis partus ex ipsarum parturientium relatu, & ipsa autopsia maiori ex parte dignoscentur. Sic debilitas ægræ, macilentia, aut pinguedo nimia, ex habitu corporis deprehenditur. Morbi vteri proprijs indicijs dignoscuntur. Fętus debilitas ex debili, & tarda motione dignoscitur. Fętus verò mortui signa capite sequenti innotescent. Magnitudo fętus ex parentum statura colligi potest, præsertim cum vir magno corpore præditus, cum pusilla muliere coniunctus est. Quando verò hæc deficiunt, & matris conatus satis validus est, fętusque sese commouendo, sufficienter exitum affectat, partus tamen difficilis ac laboriosus est; indicio est secundinam esse fortiorem, quæ non facile dirumpi valeat. Cuius rei coniecturam augebit, si aqua & humiditas in labore non profluit. Præpostera fętus figura ab obstetrice deprehenditur, & reliqua, vt dictum est, ipsa autopsia innotescunt.

Prognosim quod attinet. Partus difficilis ex se periculosus est, & in eo interdum mater, interdum fętus, & interdum vterque extinguitur.

Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri potest quin fętus moriatur.

Affectus soporosi, & conuulsiones in partu difficili

super-

superuenientes, sunt vtplurimùm lethales.

Sternutatio in partu difficili superueniens, bona ex Hippocr. *Aph. ristmus*.

Ad curationem partus difficilis, primo omnes causæ quæ illum retardare valent, quantùm fieri poterit, auferendæ. Deinde partum adiuuantia remedia methodicè administranda.

Ac primum vulgare est apud mulieres aquæ cinnamomi cochl. j. aut alterum exhibere. Vel ipse cinamomi puluis cum pauco croco, vel confect. alkerm. ℈. ß. cum iusculo propinari poterit. Tum etiam crocus solus ad ℈. ß. in singulis iusculis, aut singulis horis, cum modico vino sumptus vtilissimus est. Vel

℞. Olei amygd. dulc. & vini a bi, ana ℥. ij. croci & cinnamomi, ana gr. xii. confect. alkerm. Drach. sem. syrupi capillor ven. ℥. i. ß. fiat potio

Si hæc non sufficiant, & validioribus agendum sit, sequēs potio erit efficacissima, frequenti vsu a nobis comprobata.

℞. Dictamni cretici, aristoloch. vtriusque & trochiscor. de myrrha, an. ℈. ß. croci & cinam. ana gr. xij confect. alker. Drach. sem. aquæ cinam. ℥ ß. aquæ naphæ & artemisiæ, ana Vnc. j. sem. Fiat potio.

Inter efficaciora recensentur oleum succini, cinamomi, extractum croci, quæ in exigua quantitate multum operantur; scilicet extractum croci ad gr. v. vel vi. oleum cinamomi ad gutt. iv. vel v. oleum succini ad gutt. xii. vel xv. cum vino, iusculo aut alio liquore.

Sternutatio partum accelerat, ex Hipp. *Aph. 35. section. 5. Difficulter parienti superueniens sternutatio, bonum*. Illa prouocabitur puluere sequenti.

℞. Hellebori albi Dr. sem. piperis longi ℈. i. castorei gr. v. Fiat puluis qui insufflectur in nares ad pisi magnitudinem.

Idem Hippocrates aliud præscribit remedium *lib. 1. de morbis mulierum*, quod ab omnibus ferè Autoribus est prætermissum. Illud autem est sectis venæ inferioris, his verbis proposita. *Si vero*, inquit, *pregnans multo tempore cohibeatur & parere non possit, sed diebus pluribus ex partus dolore laboret: sit autem iuuenis, & in vigore, & multo sanguine referta, secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrahere, virium respectu habito*. Quamuis à Practicis nostris nunquam in vsum reuocetur huiusmodi remedium, & videatur maximè reformidandum, cum in partu vires vnicè necessariæ sint, quæ a venæ sectione infringi possunt. Tamen si à phlethora difficultas pariendi oriatur, quod innuere voluit Hippocr. cum dixit, *si mulier sit iuuenis, & in vigore, & multo sanguine referta*; non est dubium, quin maximè conferre possit, cum venæ plurimo sanguine refertæ omnes vias interiores angustiores efficere soleant. Vnde fit, in dolore nephritico similis phlebotomia sæpè miranda præstet, & calculorum tum in renib. tum in vreteribus contentorum, exclusionem facilitet.

Non solùm autem internis remedijs propositis, sed etiam externis, partus difficilis adiuuari poterit.

Obstetrix itaq; vterum parturientis frequenter inungat oleo liliorum. amygd. dulc. sem. lini & similibus.

Tum etiam foueatur venter inferior decocto emolliente, ex rad. alth. lilior. fol. maluæ, violat. artemis. sem. lini, fœnugr. flor. chamom. meliloti.

Clysteres acres iniciuntur, quorum irritatione expultrix etiam vteri stimulabitur, & depleta intestina ampliorem locum vtero relinquent.

Vmbilicus inungatur oleo succini. Quidam fel gallinæ nigræ laudant, eidem parti admotum.

In vsum etiam venire possunt ea, quæ proprietate specifica partum iuuare creduntur: vt lapis aetites, vel magnes styrax calamita & reliqua coxis alligata.

Hartmanus oculos leporis, mense Martio captos, laudat: Qui studiosè eximendi, ne comprimantur nimis, & cum pipere in orbe exsiccandi. Horum vnus ventri cum pipere ita alligetur, vt ventera pupilla tangatur, & fœtum, siue mortuum, siue viuum educet. Quo facto, mox amoueatur, ne vterum plane propellat. In mola etiam valere asserit.

Cauendum etiam est, ne puerpera gemmas in annullis aut alio loco gerat, sed omnes deponat; nam multæ ex iis, proprietate specifica, fœtum retinere creduntur.

Si fœtus debilior videatur, reficiendus est tum roborantibus matri exhibitis, vt vino calente, confectione alkermes, aqua cinamomi; tum externis, vt crusta panis, aut placenta rosacea puluere nucis moschat. cinam. caryophyl. granor. kermes sinapisata, & aqua imperiali, aut vino tepente irrigata. Vel frustulo carnis veruecinæ parum asso supra craticulam, & aqua rosacea, vel flor. arantior. irrigato: omento veruecis nuper mactati adhuc calente, & similibus

Si præpostero modo fœtus egredi incipiat, vt brachio vno aut pede primum emisso, vel altero quopiam modo; obstetrix nullo modo talem partum excipiat, sed in vterum retrudat, & ad legitimam formam conuertat. Quod fiet puerperam in lecto supinam collocando, capite demisso & clunibus elatis. Postea ventrem ipsius versus præcordia blandè comprimendo, & in vterum fœtum ipsum compellendo. Postea verò obstetrix alia forma exeundi occasionem infanti ministret, artificiosa manu prouocans, vt faciem tergo matris obuertat, dein nates & crura versùs matris vmbilicum euacuet, & ad legitimum partum acceleret.

Sublata omni partus spe, aut etiam matre iam morti proxima, nonnulli Autores ad sectionem Cæsaream accedunt, de qua Franciscus Rossetus elegantissimum edidit tractatum: vbi multis rationibus, & exemplis conatur ostendere, illam posse aliquando succedere. Attamen quià operatio est periculi & terroris plena, raró aut nunquam tentanda est Medico prudenti, si nomini suo consulere voluerit.

CAPVT XIX.

De fœtu mortuo.

IN partu difficili ob magnos, & diuturnos labores sæpè fœtus extinguitur: interdum etiam ante labores partus ex causis præternaturalibus, quales sunt eæ quæ abortum prouocare consueuerunt, eum mori contingit, & si nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facit: si verò ad illud tempus peruenerit, facit partum difficilem, quià ad legitimum & naturalem partum fœtus cum matre cooperari debet, vt è carcere suo egrediatur.

Omnes igitur causæ partum difficilem efficere volentes si maiores & grauiores sint, fœtum extinguere possunt. In primis verò fœtus extingui solet, si adeò præpostera figura, prodeat, vt nullo modo excludi possit, neque ab obstetrice, vel chirurgo extrahi, aut in meliorem situm conuerti. Cum enim hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat sic vt in illis conatibus, varijsque motibus & compressionibus, interdum mater & fœtus, interdum mater sola, & interdum fœtus solus moriatur. Admiratione dignum est, quod refert Fabricius Hildanus de duabus mulieribus ex partu laborioso extinctis, in quibus vterus disruptus inuentus est, & caput infantis in ventris capacitatem demissum. Vnde colligere est quantus sit validi fœtus impetus ad sui exclusionem moliendam.

Cognoscitur fœtus mortuus, quando motus illius cessat, quæ prius in vtero aut mater ipsa sentiebat, aut obstetrix percipiebat admota manu, aut alijs rebus tepentibus, & roborantibus, quibus illius vis sopita solet exsuscitari; maior ponderis sensus cum dolor abdomen infestat, quando fœminæ de latere in latus sese conuertit, fœtum ex vna parte in alteram instar lapidis dilabi percipit, ventris inferioris frigiditas tactu deprehenditur, extincto calore natiuo, & dissipatis spiritibus, qui in fœtu continebantur; oculi redduntur concaui, & perturbati; facies & labra pallent, partes extremæ frigidæ, ac liuidæ apparent; mammæ flaccidæ euadunt, ac tandem putrescente; fœtu, ichores fœtidi & saniosi ex vtero emanant; abdomen ob vapores eleuatos inflatur, teter odor, & graueolens spiritus, non solùm ex ore matris, sed etiam à toto corpore exhalat. Si ante fœtum secundina excludatur, certissimum est fœtus in vtero mortui indicium.

Quod ad prognosin spectat, periculosissimus est fœtus in vtero mortuus, & nisi maturè excludatur, febres, lipothy-

mias, sopores, conuulsiones, & mortem inferre solet.

Aliquando tamen fœtus in vtero mortuus per longum tempus seruari potest, vt plurimis historijs à varijs autoribus relatis constat, quas tanquam raros casus magno numero collegit Schenkius, & transcripsit Sennertus; multarum mulierum, quæ fœtus in vtero mortui & corrupti ossicula, per vterum, aluum, vesicam, & tumore in abdomine aperto excreuerunt.

Nos vnam vidimus, quæ omnia fœtus ossa per vmbilicum excreuit, & postea coalescente vmbilico perfectè restituta est.

Curatio tota versatur in fœtus exclusione, vel extractione. Cum enim maximum vitæ periculum immineat ex longiori fœtus mortui in vtero mora: quamprimum ex signis propositis certò concluditur fœtum esse demortuum, ad illius exclusionem properandum est. Illa autem ijsdem remedijs promouetur, quæ ad iuuandum partum fuerunt proposita. Ex ijs tamen fortiora & efficaciora eligenda sunt, quibus nonnulla maioris adhuc efficaciæ addi poterunt in hunc modum.

℞. Fol. sabinæ siccor. rad. aristol. rot. trochisc. de myrrha, castorei, an. ʒ. j. cinam. ʒ ß. croci ℈. i Misce, fiat puluis, de quo capiat ʒ ij. cum aqua sabinæ. Vel

℞. Dictamni cretici, sabinæ, boracis, an ʒ. i. myrrhæ, rad. asari, cinam. croci, an. ʒ. ß. Misce, fiat puluis, dosis ʒ. i. cum dicto aut simili liquore.

Interim admoueantur pudendo, pubi & perinæo fotus emollientes prædicti, addendo rad. bryoniæ, cucumeris agrestis, ireos Floren. aristol. rot. & flores genistæ. Post fotum inungantur eædem partes vnguento de arthanita, vel sequenti.

℞. Aristol rot. colocynth. & agarici, an. ʒ. i. gummæ ammoniaci in vino soluti, & fellis tauri, ana ʒ. ij. olei cherini q. s. Fiat vnguentum.

Pessarium etiam in vuluam immittatur.

℞. Rad. aristol. rotund. ireos, hellebori nigri, colocynth, myrrhæ, an. ʒ. i. galbani, opoponacis. an. ʒ. ß. Cum felle bouis. fiat pessarium. Vel

℞. Ammon. opopan. castor. serap. hellebori nigri staphis aristoloch. rot. pulpæ colocynth. scam. ana ℈. i. euphorb. Drach. i Cum succo rutæ, cyclam. cucum. agr. & felle taurino fiat pessarium.

Zacutus Lusitanus *obseru. 154. lib. 2. Prax adm.* fœtum nouimestrem in vtero mortuum, & grauissima symptomata excitantem, exclusum fuisse testatur huius pessarij vi, & balnei oleaginei, cum decocto medicamentorum aperientium & vias dilatantium commixti.

Suffitus ex galbano, vel vngula asinæ per infundibulum recipiatur.

Si res cunctetur diutius, vtile erit constantibus viribus catharticum medicamentum exhibere: quo simul educuntur vitiosi humores, qui in hoc statu facile & citò colliguntur, & consecutione quadam fetus propellitur.

Angelus Sala in triumpho emeticorum, testatur se felicissimo cum pluries in hoc casu exhibuisse mercurij vitæ gr. iv. vel v. idque remedium potentissimè fœtum mortuum excludere & reliquis remedijs præualere. Quod tamen propter vehementem suam operationem, summa cautione & Medici prudentia indiget.

Si medicamentis diu tentata fetus mortui eductio obtineri nequiuerit, ad Chirurgicam operationem veniendum est. Eaque fit, vel instrumentis, quemadmodum à Paulo Aegineta describitur; vel manus solius ministerio, provt docetur à Carolo Stephano. Bauhino & alijs; quæ omnia à Schenkio & Sennerto diligenter transcripta sunt.

CAPVT XX.

De secundina retenta.

IN partu naturali secundina vt plurimum statim post fetum excludi solet, aliquando tamen in vtero retinetur, vnde grauissimum imminet vitæ periculum.

Causæ istius retentionis internæ sunt, nimia tunicarum ipsarum densitas & crassities, propter quam vteri parietibus firmius adhærent, earumdem intumescentia ab humorum affluxu qui in partu laborioso, concitatur; virium exolutio ex partu laborioso facta vt non sufficiant ad secundinarum exclusionem, & ori vteri occlusio post fetum eiectum. Causæ verò externæ sunt aeris frigiditas, cuius vi secundina repellitur, & vteri orificium occluditur; odoramenta quædam, quibus vterus sursum allici, vel exagitari potest; animi pathema graue, vt timor, vel terror subitò adueniens, morositas parturientis, quæ in eo situ permanere non vult, vel eos conatus præstare, qui ad hoc opus perficiendum requiruntur; infantis pondus nimium, quo ex improuiso vmbilicus disrumpitur, remanente intus secundina; & imperitæ obstetricis error, quæ vasa vmbilicalia citius resecuit, aut non tenuit sinistra manu, vt debebat; si enim dimittantur, retrahuntur ad vterum, & in eo cum secundinis latent, quæ earum extractioni inseruire debebant.

Diagnosis secundinæ in vtero retentæ per se facilis est; aliquando tamen frustulum illius separatur, & in vtero remanet, cuius notitia non est adeò facilis; cognosci tamen potest ex eo quod vterus post partum adhuc in excernendo laborat, quamuis leuiores sint illius conatus; doloris, & caloris sensus in vtero percipitur, & post aliquod dies, teter ac cadaueros subhalitus a vtero exhalat.

Periculosissima est secundinæ retentio, & si per aliquot dies in vtero moretur, fœdam putredinem acquirit, vnde febris acuta, nausea, lipothymia, dyspnæa, sudor diaphoreticus, extremorum frigiditas, hysterica suffocatio, epileptici insultus, mors tandem subsequitur.

Hippocrates 2. *epidem.* exemplo vxoris cuiusdam cotiarij, innuit bonum esse, si sanies copiosa breui per pudendum effluat; spes enim est membranas illas putrefactas vel marcore consumptas, sexto vel septimo die effluxuras.

Secundina retenta ijsdem remedijs expellitur, quæ ad fetum mortuum fuere proposita, quibus addere licet nonnulla specifica ab Autoribus tradita.

Gesnerus, & Augenius plurimum laudant equi castrati testiculos, frustulatim incisos & in furno siccatos. Illorumque pulueris datur, quantum tribus digitis capi potest, cũ iure pulli: idque si opus sit, bis aut ter repetatur.

Rulandus olei iuniperi guttas xxx. fęliciter exhibuit.

Alij iubent puerperam dentibus cepam comprimere, succumque deglutire, idque ter, quaterue dentibus in cepam adactis, succoq; semper elicito ac deglutito, repeteret, postea vini calidi cyathũ superbibere, vnde citò liberatur.

Forestus refert de obstetrice quadam, quæ à Iudæo Medico secretum sequens acceperat. Sumebat folia leuistici viridia, contundebat, & succum exprimebat cum vino Rhenano optimo, eiusque cyathum propinabat.

Angelus Sala mercurium vitæ commendat, vt in fetus mortui eductione.

His addenda erunt sternutamenta, suffitus, fomenta, linimenta, aliaque tum externa, tum interna supra descripta in partu difficili.

Sequens decoctio à muliere quadam nostrate vsurpata miranda præstitit.

℞. Aceti rosac. ℔. viij. vel x. folior. lauri & baccarum eiusdem, ana M. iij. placentam rosaceam ex aqua distillata relictam, in frusta dissectam, num. j. Bulliant in lebete, & eo decocto lauentur diu coxæ & tibiæ calidè, apertus est, ac secundina decidit. Huic decocto commodè addi poterit myrrhæ & aristol. vtriusque, ana Vnc. i.

Inter alia verò remedia multum potest manus periti Chirurgi in vterum immissa, antequam inflammatio, vel inflatio augeatur. Sic enim apprehensis secundinis & molliter circunductis, poterit illas extrahere, mulieremque à tot symptomatis, & remediorum molestijs liberare.

Si nullo modo secundina educi potuerit, sed firmiter vtero hæreat, & in eo putrescat, suppurantia in vterum immittenda sunt, admixtis detergentibus, vt id quod putrefactum est sensim educatur. Ad id laudat Rondeletius vnguentum basilicum, præsertim si dissoluatur in decocto sequenti.

℞. Fol. maluæ cum rad. M. iij. rad. aristol. vtriusque, ana Drach. vi. sem. lini & fenugr. an. Vnc. sem. violariæ M. i florum

rum chamom. & centaur. min. an. M. ß. Fiat decoctio in aqua admiscendo, si magna suppuratione opus est, aliquid o et: si verò maiori detersione, vnguenti Aegyptiaci parum.

CAPVT XXI.

De fluxu lochiorum immodico.

Fluxus lochiorum immodicus non ex quantitate, aut tempore durationis æstimandus est; quia in diuersis naturis, ætatibus, vitæ generibus, varius admodum est: sed ex difficili tolerantia, & virium deiectione, quæ ex eo contingit.

Causæ illius sunt, vasorum apertio nimia, vel laceratio in partu difficili, vel secundinarum violenta extractio: vel sanguinis copia maior, quæ per totum gestationis tempus in vteri venis collecta fuit, vel eiusdem tenuitas, & acrimonia, quæ vasorum oscula nimium aperit, & naturam ad excretionem stimulat.

Cognoscitur fluxus lochiorum immodicus ex viribus, vt dictum est, quæ ex haustis spiritibus deijciuntur; tum sanguis grumosus effluit: iisque accedit cibi fastidium, dolor in hypochondrijs, cum ventris tensione: pulsus debilis & frequens: visus obtenebratio, aurium tinnitus animi deliquium, & conuulsio.

Cum omne sanguinis profluuium periculosum sit, ex eo quod sanguis est vitæ nostræ thesaurus: sic fluxus lochiorum immodicus magis periculosus est propter labores partus prægressos, a quibus facta est virium resolutio. Maius autem, vel minus adest periculum pro maiori, vel minori sanguinis effluxu, & symptomatis leuioribus, aut grauioribus, quæ illi superueniunt; vnde apud Hippocr. *Aph. sect. 35. si mulieri profluuio conuulsio, aut animi deliquium superueniat, malum.*

Curatio sanguinis fluxus immodici in illius cohibitione tota versatur. Summa tamen cautio adhibenda est, ne quod per huiusmodi purgamenta excerni consueuit, intùs retineatur, & grauissimorum affectuum causa euadat. Atque adeò si affectus non vehementer vrgeat, à leuioribus incipiendum erit, ad potentiora, si opus fuerit sensim progrediendo.

Ac primum sanguinis impetus cohibendus est alimentis incrassantibus, vt panatellis, gelatinis, oryza, amylo, cum iusculis pedum vituli, pyris, cydoniis coctis, carnibus assis succo granatorum aspersis.

Cibus paulò copiosior exhibeatur non tamen vna vice, sed potius frequenter, cum hoc modo calor & spiritus, qui expulsionem in vtero adiuuant ab vtero ad ventriculum auocentur, & vires instaurentur. Vitelli ouorum huic vsui conueniunt; nam & faciliè coquuntur, & calorem ad ventriculum auocant.

Potus sit aqua ferrata, vel extinctionis auri, vel in qua parum mastiches bullierit. Deinde sanguinem ad partes superiores reuellentia remedia vsurpanda sunt, vt frictiones & ligaturæ partium superiorum, cucurbitulæ sub mammis, & vtrique hypochondrio admotæ.

Vtile etiam est manus fouere in vino calente, in quo confectio alkermes vel theriaca dissoluta fuerit.

Tum etiam venter fascia mediocriter constringatur: quia hoc modo comprimuntur vasa, & fluxus immodicus impeditur.

Lumbis admoueantur lintea oxycrato madefacta, quibus sanguis in vena caua contentus temperatur, illiusque motus inhibetur.

Si fluxus valdè immodicus sit, viresque deijciat, vt vitæ periculum immineat: ad fortiora remedia confugiendum est. Et inter alia sequens potio vtplurimum succedit.

℞. Aquar. plantag. naphæ & rosar. an. Vnc. j. syrupi corall. vel illius defectu, de rosis siccis Vnc. j. salis prunellæ Drach. j. sang. dracon ℈. ß. Fiat potio.

Si diutiùs duret fluxio, puluis, vel opiata ad plures doses præscribi potest in hunc modum.

℞. Lapidis hæmatitis ℈. iv. pulu. boli armeni, coralli rubri, margarit. præpar. an. Drach. j. sem. plant coriandri præpar. & granor. sumach. ana ℈. ij. Misce, fiat puluis tenuissimus, de quo capiat Dr. j. cum decocto centinodiæ & syrup. cydoniorum.

℞. Conseruæ rosar. & rad. symphyti. an. Vnc. i. boli arm. trochisch. de carabe & corall. an. Drach. j. Cum syrupo corall. vel de rosis siccis fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinẽ castaneæ, superbibendo parũ aquæ potus ordinarij.

Exterius vero fotus, & vnguentum vtiliter admouebuntur, quorum formula talis esse poterit.

℞. Summit. lentisci rubri, plantag. cupressi, oliuæ, & polygoni, ana M. j. rosar. rubr. p. ij. granor myrti ℥ i ß. nucum cupressi num. vi. corticum granat. p. ij. Coquantur in aqua chalybeata & vino rubro astringente, & colatura foueantur partes muliebres valdè tepidè & ferè subfrigidè.

℞. Vnguenti comitissæ Vnc. ij succi plantag. Vnc. j. Agitẽtur simul, & fiat linimentum, applicandum post fotum.

Iniectio in vterum etiam potest fieri ex succo plantag. à Galeno laudato 5 *methods*, vel decocto fotus prædicti.

Reliquis remedijs non conferentibus, venæ sectio in cubito præsentaneum est remedium, si paulatim & per quædam interualla sanguis educatur: sic enim multas deploratas conualuisse experientia docuit.

Ac denique perseuerante affectu omnia remedia, quæ pro fluxu mensium immodico sunt descripta, hic etiam conuenire poterunt.

Inter remedia autem pro fluxu mensium immodico proposita habentur cataplasmata, regioni pubis, & lumborum applicanda, quibus sequens addi poterit, fluxui prætertim lochiorum immodico maximè conueniens.

℞. Fuliginis camini purissimæ Vnc. viij. Subigatur cũ aceto fortissimo, & fiat cataplasma renibus applicandum.

De somno peculiariter hic annotandum, dum sanguis copiosè effluit, eum esse penitus arcendum. Multæ enim ex eo de medio tolluntur, quia calor ad interiora retractus maiorem fluxum efficit. Et si aliquando is concedendus sit, aliquis ex ministris semper adesse debet, qui ægrotantis pulsum & respirationem obseruet.

Denique si grumi sanguinis in vtero subsistant, ibique dolorẽ & tensionem excitent; danda opera, vt maturè educantur, ne putredinem contrahentes, tetros vapores transmittant ad cerebrum & cor, febremq; concitent. Ideò puerpera, si vires ferant, leui deambulatione vti debet, vel erecta aliquandiu stare, aut in sella perforata sedere, quasi vellet deijcere. Quod si non sufficiat, decocto hordei tepido cum pauco oxymelite, vel melle rosaceo in vterum iniecto dissoluendi sunt. Cautè tamen hic agendum est, ne dum grumi educuntur, sanguis de nouo concitetur.

CAPVT XXII.

De suppressione lochiorum.

Bonus ac felix puerperij successus ex conuenienti lochiorum effluxu præcipue dependet: quandoquidem impuritates, quæ per nouem gestationis menses in venis vteri, ac toto corpore colliguntur, per istas euacuationes expurgari solent. Si vero illæ supprimantur, aut imminuãtur, infinita mala & pericula inde oriuntur, nempe febres acutæ, phrenitides, maniæ, melancholiæ, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, vteri inflammationes, & alii tumores vtplurimum maligni.

Causæ illius suppressionis, aut imminutionis sunt, sanguinis crassities, vasorum angustia, vel obstructio, quæ liberum effluxum impediunt; aer frigidus incautè in vtero susceptus, qui vasorum orificia constringit, refrigeratio pedum, & aquæ frigidæ potus, metus, terror, tristitia, & alia animi pathemata, quæ sanguinem ab vtero auertunt.

Diagnosis istius suppressionis per se manifesta est. Imminutio vero ex quantitate sanguinis effluentis desumenda non est, quandoquidem mulieres aliæ plus, aliæ minus sanguinis superflui habent. Sed integra illius cognitio ex symptomatis superuenientibus elicitur, qualia sunt, ventris intumescentia, dolor imum ventrem, lumbos, & inguina occupans; faciei rubor, spirandi difficultas, oculorum perturbatio, rigores, febres, animi deliquia, & symptomata supra enumerata.

Prognoſis elicitur ex ſymptomatis propoſitis, quæ huic affectui ſuperuenire diximus: cum enim maiori parte periculoſa ſint, cauſam etiam eorum valdè periculoſam arguunt.

A prædicto periculo liberantur puerperæ, ſi quædam alia euacuatio fiat, quæ lochiorum vicem aliqua ſaltem ex parte ſupplere valeat, vt hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum: vrinæ profuſio cum ſanguinoſo ſedimento, aut ſudor copioſus. Aut ſi poſt aliquot dies ex vtero liuida, nigra, & graueolentia effluere incipiant. Metuendum tamen eſt, ne ex corrupto ſanguine vlcera in vtero excitentur.

Curatio ſuppreſſionis lochiorum, in eorum prouocatione tota conſiſtit, eaque mouenda eſt remediis, quæ ſanguinem ad interiora prouocant, & vteri vaſa aperiunt.

Ac primum clyſteres emollientes, lauantes, & aperientes iniciendi ſunt, in hunc modum compoſiti.

℞ Rad althææ, & lilior. ana Vnc. i. ariſtol. vtriuſque an. Drach. iij. fol. maluæ, althææ, parietar. mercurial. an M i. ſem. lini & fœnugr an. Vnc. ſem. flor chamom. & ſambuci, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolue olei aneth. & lilior ana Vnc i hieræ ſimpl. ℥ ſem. vnguenti de arthanita Drach i. Miſce, fiat clyſter.

Frictiones fiant in cruribus, deorſum verſus: ligatura dolorifica digitorum pedis. Cucurbitulæ admoueantur inguinibus & coxis, & nonnullæ ſcarificentur.

Si hæc non ſufficiant, aperiantur venæ poplitis aut vtriuſque cruris: vel etiam hæmorrhoidum, ſi natura eò vergere videatur

Si febris excitetur ex lochiorum ſuppreſſione, venæ ſectio in brachio celebranda eſt, vt in morbis puerperarum dicetur.

Fotus ſequens ventri inferiori & pudendo admoueatur.

℞ Rad. althææ, lilior. bryon. angelic. & ariſtol. vtriuſque, an. Vnc. ij. fol. mercurial. artemiſ. pulegij, ſabinæ, calament, an. M. i. ſem. lini & fœnugr. an. Vnc. i. flor. chamom. melil. ſambuci, tanaceti, ana P. i. Contundantur & incidantur vt artis eſt, & imponantur duobus ſacculis, qui decoquantur in aqua fontis, & applicentur calidè viciſſim.

Poſt fotum inungantur dictæ partes oleo lilior. amygd. dulc. & ſeſamino, addito croco.

His etiam addi poſſunt peſſaria & ſuffumigia, in ſuppreſſione menſium propoſita, a mitioribus incipiendo.

Per os exhibeantur decoctum rad. aperitiuarum, cinam. & cicerum rubrorum cum pauco croco. Vel

℞ Radic. aperitiu. ana Drach. ij fol. betonic. endiu. capill. ven. an. M. i. ſchœnanth. P. i ſem aniſi & fœnic. an. ℈. i. cicerum rubr. cochl. i Coquantur ad ℔. i ſem. Colaturæ adde aquæ cinam. Drach. ij, ſyrup. de 5 rad. ℥. iij. Dentur ℥. iv. bis in die.

Antequam febris augeatur, exhibere aliquando licet trochiſc. de myrrha Drach. i cum vino albo vel aqua fœniculi.

Forestus etiam præſente febre ſequenti vtitur decocto.

℞. Hordei mund M i. glycyrrh raſ. ſem. ſchœnanthi Drach i ſem Coquantur ad ℔. i pro iij doſibus.

Debilioribus verò ſchœnanthi Drach. i. in iure pulli bullire iubet, & exhibet.

Purgatio etiam conuenire poteſt, ſeptem vel nouem diebus a partu, ex infuſione rhab. agaric. aut ſennæ; vel cum iuſculo laxante ex herbis, ac rad. aperientibus cum ſenna parato: vel cum mannæ Vnc. i. ſem in iuſculo diſſolutæ.

CAPVT XXIII.

De torminibus à partu.

Tormina puerperis adeò frequenter contingunt, vt pauciſſimæ ab iis immunes ſint. Attamen horum dolorum ratione, Medicorum opem implorare non ſolent, quia intra biduum, aut triduum ceſſant. Si quando tamen acerbiores ſint, aut diutius perſeuerent, Medicos vocare coguntur, qui antequam remedia præſcribant, eorum cauſas perueſtigare tenentur.

Cauſæ igitur præcipuæ torminum, & dolorum, qui à partu contingere ſolent, ſunt ſanguinis copia, craſſities, acrimonia, & vaſorum anguſtia. Cum enim venæ vteri per nouem menſes ab ordinaria ſanguinis excretione ceſſarint, & ille intereà magna copia congeſtus fuerit, nec non diuturniori mora craſſitiem, & acrimoniam adeptus: dum per anguſtas vias tranſit, dolores parit, qui per interualla recurrunt, quoties vterus nouam ſanguinis excretionem molitur: eaque peracta ceſſant, donec iterum alius ſanguis egredi conetur.

Fiunt etiam interdum huiuſmodi tormina à flatibus, aut frigore in vterum ſuſcepto, ſed minus frequenter.

Diſtinguuntur hi dolores ab aliis qui ventrem infeſtare ſolent, ex continuitate, & interuallis, quæ excretiones ſanguinis interpolatas ſequuntur. Et ipſæ mulieres eos facilè diſtinguunt.

Sanguis craſſior in grumos facilè concreſcit: tenuior verò ex tenuitate, & colore viridi, aut ſubflauo cognoſcitur.

Si à flatu oriatur dolor, ille magis vagus eſt, & plures partes occupat, neque ſequitur excretionum ſanguinis interualla. Si aer frigidus in vterum admiſſus fuerit, ex iis quæ circa ægram acta ſunt deprehendi poterit.

Periculoſi non ſunt huiuſmodi dolores, ſed plerumque maximè moleſti. Ideò quamprimùm tollendi aut demulcendi ſaltem.

Curatio huiuſmodi torminum eò dirigenda eſt, vt vaſa vteri laxentur, ſanguinis craſſities attenuetur, acrimonia temperetur. Quæ omnia ſequentib. præſidiis obtineri poterunt.

Ac primum puerperæ venter faſcia leniter conſtringatur, vt vterus ſubſideat, neque huc illuc commoueri poſſit, vt à partu non rarò, propter ſubitam euacuationem ſolet contingere.

Deinde olei amygdal. dulc. recenter extracti vnc. iij. cum ſyrupi violacei vnc. i. ſem. vel vini hippocratici vnc. ij exhibeantur.

Clyſteres iniiciantur ex lacte cum ſacchare & vitellis ouorum.

Vel parari poſſunt ex decocto flor. chamæm. & artemiſiæ cum iure pulli, addendo oleum liliorum & vitellos ouorum.

Inungatur venter oleis carminantibus & aperientibus, vt oleo anethino, rutaceo, iaſmino, vel ſequenti magnæ efficaciæ, quod ad hunc vſum tempore idoneo componi debet, & in officinis aſſeruari.

℞. Rad. ariſtol. rot. iridis & pæoniæ, an. ℥. i. cyperi ℥. ß. folior. ſiccor. artemiſ. matricar. origani, calamenti, pulegii, dictamni cretici, abſinth. ſabinæ, rutæ, betonicæ, ſaluiæ, an. M. i. flor. anthos, ſtœchados, lauendulæ, chamom. anethi, hyperici, ſambuci, ana M. ß. granor. lauri & iuniperi, an. vnc. ß. cumini, ſem. rutæ, pæon. dauci & agni caſti, an. ʒ. iii. caryophyl. nuc. moſcat. cinam. ana ʒ. ii. ſtyrac. & myrrhæ, an. vnc. i. Omnia contuſa & inciſa miſceantur, & macerentur in olei veteris ℔. vi. addendo vini albi parum. Et ponantur in vaſe fictili benè clauſo, ſpatio vnius hebdomadæ, & fiat ebullitio ſupra cineres calidos: ſpatio quattuor, aut quinque horarum, & poſteà exprimatur oleum, ac recondatur ad vſum Si non habeatur paratum vrgente neceſſitate, bulliant ſimplicia dicta in æquis partibus olei & vini albi ad vini conſumptionem, poſteà exprimatur oleum.

Fotus etiam fieri poteſt ex decocto artemiſiæ, matricariæ, meliſſæ, fol. lauri, calament. ſem. dauci, cumini, carui, flor cheiri & chamomillæ, in aqua & vino albo vel lacte parato. Vel ſequens cataplaſma admoueatur.

℞. Cepas in aqua bene coctas no. iii. vel iv. Contundantur in mortario, addendo ſem. lini & cumini contuſor. an. M. i. flor. chamom. tantundem, farinæ hordei q. ſ. vt fiat cataplaſm. Et ſi opus ſit, adde parum aquæ, in qua cepæ decoctæ fuerint. Extendatur ſuper linteum, & vmbilico calidè applicetur.

Vtile etiam eſt pelle veruecina ventrem munire cum adhuc calet, & recens detracta eſt Huius enim calor noſtro affinis, doloris cauſam concoquit & mitificat: tum etiam impedit, ne cutis abdominis contrahatur in rugas.

Per os verò ſequentia exhiberi poſſunt.

Sem. dauci puluerat. Drach. i vini vnc. iii Miſce, detur calidè bis in die. Vel

℞. Nucis

℞. Nucis moschat. anisi, cinam. an. ℈. j. Misce, fiat puluis, detur cum vino albo. Vel olei nucis moschat. ℈. j. cum iusculo exhibeatur. Vel

℞. Nucleorum dactylorum & persicorum, an ʒ. sem. nucis moschat. ℈. iv. puluer. diamarg. calidi ℈. ij. anisi ʒ. j. cinam. ℈. ij. croci ℈. ß. sacchari ad pondus omnium. Fiat puluis tenuissimus, cuius dentur ʒ. j. cum vino albo, bis aut ter in die, si vrgeant dolores.

Forestus decoctum flor chamom. in cereuisia, vel decoctum artemisiæ & chamæm. in iure pulli propinauit, felici successu.

Præstat mox à partu ius galli veteris tribus diebus summo manè ieiuno stomacho, porrigere cum modico cinamomi & croci.

Sequens puluis, statim post partum sumptus, à torminibus mirè præseruat. Ita vt si primiparæ exhibeatur, in sequentibus partubus nullomodo à dictis doloribus torqueri credatur.

℞. Rad. consolidæ maior. exsiccatæ ʒ. j. nucleor. persicor. & nucis mosch. an. ℈. ii. succini ʒ. ß. ambræ griseæ ℈. sem. Fiat puluis, de quo capiat ʒ. j. cum vino albo: & si febris adfuerit cum iulculo.

Pro potu ordinario vtatur ægra decocto artemisiæ & cinamomi.

Si à biliosis & acribus humoribus termina generentur, eodem ferè modo curantur, quo dolor colicus à bile. E.g.

℞. Syrupi violac. borrag. an. ℥. j. mucil. de sem. cydoniorum aqua viol. extract. ℥. sem. aquæ borrag. scorzoneræ, an. ℥. iii. Misce, fiat iulep pro ii. dosibus. Vel

℞. Ol. amygdalar. dulc. ℥. ii. syrup. violac. ℥. i. aquæ borrag. ℥. sem. Misce, pro vno haustu.

Externa quoque medicamenta vias laxantia & emollientia adhibeantur, quæ eadem opera dolorem sedant.

Enixas post partum sæpe dolor exercet in inguine, ex vtero in illo conglobato. Curatur admouendo vmbilico emplastr. ex galbano & assa fœtida, in cuius medio grana aliquot moschi ponantur.

CAPVT XXIV.

De morbis acutis puerperarum.

Quod supra de morbis acutis prægnantium diximus, id nunc de morbis acutis puerperarum possumus repetere, non aliam scilicet habere essentiam, aliamue diagnosim, ac dum non puerperas, ac etiam viros obsident. Vt hic peculiarem eorum theoriam proponere non opus sit, quæ ex proprijs capitibus facile desumi poterit.

Illi autem morbi acuti vtplurimum sunt, febres continuæ, tum essentiales, vt synochus putrida, tertiana continua, & reliquæ tum symptomaticæ quæ inflammationes internas, vt pleuritidem, peripneumoniam, hepatitidem, phrenitidem, & alias comitantur.

Est tamen peculiaris febris species, quæ omnibus propemodum puerperis contingit, *febris lactis* vulgò à mulieribus nominata, eaque circa tertium, aut quartum puerperij diem accidere solet, cum lac in mammis copiosius generari incipit: oriturque ex sanguinis ab vtero ad mammas refluxu, eiusdemque motu & agitatione. Quæ quidem febris inter ephemeras pluriu m dierum recensetur, neque vllis indiget remedijs, quia intra triduum, vel quatriduum, nempè circa nonum diem sudore soluitur. Distinguitur à putridis, quod ferè circa quartum diem inuadit, mammæ lacte repleri incipiunt, & duritie, dolore, ac calore affici: cum dorsi, & scapularum grauitate & calore, tum puerperia recte fluunt, quod in putridis rarissimè contingit.

Febres autem putridæ puerperis superuenientes à tribus causis oriuntur: nempe lochiorum suppressione, aut imminutione, prauorum humorum congerie gestationis tempore cumulata, ac in partu agitata, aut diætæ erroribus. Nonnulli addunt luxum lochiorum immodicum, qui potius signum est latentis cacochymiæ febrem excitantis, illius vero causa propria esse non potest.

In suppressione lochiorum sanguis, & vitiosi humores qui per gestationis decursum cumulati sunt, ad venas maiores regurgitant, ibique putrescunt, & interdum ad hepar, lienem, aliasque partes feruntur, in ijsque inflammationes concitant. Aut si in venis vteri mouentur, putredinem concipiunt, atque ita febrem pariunt, etiam in ijs fœminis quæ antea inculpata valetudine frui videbantur.

Si verò ritè fluentibus lochijs febris oriatur, illa vel ex bilioso humorum apparatu, vel ex diætæ erroribus prouenit. Praui humores ex partus laboribus, ac doloribus agitari, calorem, & putredinem facile concipiunt, febremque excitant. Diætæ errores varijs modis contingere possunt. Ac primum in victu, in quo puerperæ plurimum peccare solent, pluribus & copiosis ferculis sese ingurgitantes, quæ sufficienter concoqui non possunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum puerperæ frigido aeri sese imprudenter exponunt, præcipuè vigente febre ex lacte, quæ per sudores, & diaphoresim solui consueuit. A frigore autem ambientis incautè admisso, diaphoresis impeditur, vndè fit vt febris illa, quæ per se salutaris erat, & paucis diebus cessatura, in putridam periculosam mutetur.

Est & alia causa satis frequens febris puerperarum, cum videlicet secundinæ integræ non excluduntur, sed quædam illius portio intùs remanet. Id potissimum contingit in hepate vterino, cuius portio interdum vtero annexa relinquitur: eaque putrescit, vnde lochia virescentia, malè olentia, & cadauerosa promanant: & nisi intra paucos dies ab vtero separetur & excludatur, in maximum vitæ discrimen ægrotantem præcipitat, cùm ipsi vtero sphacelismum inducere valeat.

Si sanguinis grumi, vel aliud quid præternaturale, post partum in vteri cauitate remanserit: illud inde dignosci potest, quod ceruix vteri mollis, & aperta remanet, nec internum illius orificium clauditur, neque sursùm vterus retrahitur: cùm omnibus ritè se habentibus post partum, vterus sursum trahatur, illiusque ceruix, atque orificium breui tempore claudantur. Huius rei experimentum proponitur ab Haruæo tractatu de partu i de muliere, quæ febre maligna, cum summa virium iactura laborans abortiuit: & post exclusionem fœtus integri, atque incorrupti; prostratis tamen viribus, cum pulsu vermiculante, & sudorib frigidis, moribūda videbatur. Ipse vero vterū explorās, eius orificium laxum, molle, & patientissimum deprehendit vna cum malè olentibus lochijs: & digitis immissis malam, oui anserini magnitudine, foraminibusque aliquot (atram, viscidam, & fœtentem putrilaginem in se habentibus) prædictam extraxit, statimque inde a prædictis symptomatis liberata est, & breui conualuit.

Contingit etiam in nonnullis, orificium vteri statim à partu adeò constringi, vt detentus intra vterum sanguis subitò grumescens, & putrefactus, sæuissima inducat symptomata, cumque nulla arte exitus ei parari possit, præsentaneam mortem inferat. Refert tamen Haruæus loco citato historiam mulieris à se curatæ, cùm tali affectu laboraret. Pudendi labra tumida erant, & feruida: orificium vteri durum, & clausum. Ipse verò instrumento ferreo immisso per vim aliquantulum aperuit, vt iniectionem per siphunculum admitteret: indeque grumescens, ater fœtidusque sanguis ad libras aliquot effluxit, cum præsenti ægræ leuamine.

Prognosis harum febrium in eo tantùm differt à prognosi similium febrium, quæ non puerperis contingunt, quod ex laboribus partus vires sunt magis deiectæ: & ex suppressione lochiorum, maior est in venis humorum redundantia: & vtrinque maius impendet periculum.

Ad prognosim etiam facit, & crises imprimis præuidendas, celebris illa quæstio, an computatio dierum morbi debeat fieri à principio morbi, an à die partus. Cuius decisio paucis stabilienda est in hunc modum. Si partus fuerit naturalis, nullis symptomatis grauibus comitatus, et lochia optimè procedant, febris vero post aliquot dies accedat: computatio nō debet fieri à die partus, sed à die febris, quæ ab aliqua alia causa, eaque præternaturali fuit concitata: nēpe humoribus prauis intus latentibus, vel ab aliqua causa externa. Si verò partus fuerit difficilis, & præternaturalis, febris vero post tres aut quatuor dies oriatur: computan-

putandum est à dies partus: quia tunc cæpit totius corporis œconomia euerti, humorumque perturbatio fieri, quam deinceps febris consequitur. Si in grauibus vulneribus, capitis præsertim, licèt febris non inuadat, nisi post quartum, vel quintum diem: computatio tamen fieri solet à die accepti vulneris, quia tunc temporis humores commoueri cœperunt, & ad febrem disponi.

Curatio istarum febrium ab aliarum curationibus non differt, nisi circa magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem, in quarum administratione non exigua est difficultas, quam tamen nos breuiter diluere conabimur.

Quod ad venæ sectionem spectat, in acutis puerperarum affectibus celebrandam, tanta est Autorum dissensio, propter pugnantes in vicem indicationes, vt vix duo reperiantur, qui in eadem omninò sententiam coeant. Nos eam quę ad sapientiorum mentem magis accedit, & in vsu practico fęlicius succedit, omissis ambagibus, sequentibus theorematis hic proponemus.

Morbus acutus puerperarum aggreditur, vel in principio puerperij, vel in medio, vel in fine.

Si contingat in principio, & mulier copiosè purgetur, nulla alia tentanda est sanguinis euacuatio, quam quę à natura rectè & conuenienter operante dirigitur Si vero lochiorum expurgatio supprimatur, aut minuatur, secentur venæ inferiores, & copiosè sanguis mittatur, quoniam tunc temporis copiosa esse debet, ex pręscripto naturæ, lochiorum euacuatio.

Si medio tempore morbus acutus superueniat, duo consideranda sunt. Vnum, an materia morbifica in vno loco particulari contineatur & conculcetur: aut sit per venas dispersa. Alterum, an mulier conuenienti expurgetur mensura vel, non. Si morbus fiat à materia sparsa, vt in febribus: & mulier non perfectè purgetur, venæ inferiores aperiendæ sunt: quia & materia morbifica minuetur, & naturalis fluxus prouocabitur. Si verò mulier sufficienter expurgetur, morbusque inualescat, nec euacuatio naturalis morbo satisfaciat: venæ inferiores etiam aperiendæ sunt, tantumque detrahendum, vt ex duabus euacuationibus perficiatur, quod morbus exigit, vt docuit Gal *meth. cap. 5.*

Si febris admodum intensa, magnumque incendium adfuerit, id fiat quod in morbo à materia in loco particulari conculcata, & putrescente agendum esse iam dicturi sumus.

In morbo acuto particulari, vt pleuritide, peripneumonia, angina & similibus, aduertendum est, an fluxio tantum fieri incipiat, ita vt morbus sit tantum imminens, vel incipiens, & perexigua sanguinis quantitas in parte collecta sit: Tunc enim venæ inferiores aperiendæ sunt, vt reuulsione facta ad opposita distantissima pręposterus ille humorum motus inhibeatur. Si verò iam bona ex parte fluxio facta sit, & inflammatio genita, eaque valdè vrgeat, siue mulier expurgetur sufficienter, siue non: statim venæ superiores aperiendæ sunt è directo partis affectæ, quia talis euacuatio à parte affecta sanguinem educit. At si venæ inferiores aperiantur, quæ nec proximæ sunt parti affectæ, nec ab ea euacuare possunt: & virtus ab euacuatione labefactabitur, & materia in loco particulari conculcata non minuetur. Atq; ita vel totum fere sanguinem educes, ad reuellendam materiam morbificam à parte affecta: vel priùs mulier à morbo perimetur, quam facta fuerit reuulsio sufficiens.

Neq; metuendum est, misso sanguine à venis superioribus, ne retrahatur sanguis ab vtero, quia in illis casibus partes superiores sanguine abundant. Et quamuis multus extrahatur, non ita maliuntur venæ, vt aliunde nouum sanguinem attrahere cogantur. Ad maiorem tamen cautelam, non erit inutile, antequam sanguis mittatur, frictiones celebrare in cruribus, & consequenter ligaturas dolorificas facere in medio ipsorum, quæ detineantur donec missus fuerit sanguis, & paulò post venæ sectionem soluantur: ac subinde cucurbitulas ijsdem partibus applicare, vel saltem frictiones repetere. Hinc habere poterimus materiæ peccantis eductionem, & naualis fluxus conseruationem.

Idem faciendum est in febribus ardentibus & vehementibus. Quia licet in materia sit sparsa, attamen incendium tantum est circa cor & viscera, vt minoris & longinquę venæ apertione non ita extingui possit, sicut proximæ & maioris, qualis est basilica.

Hæc curandi methodus, non solum in puerperis, sed etiã in reliquis mulieribus morbo acuto correptis, & menstruas purgationes parientibus obseruari potest.

Si in fine puerperij morbus acutus inciderit, idem agendum est vt in medio, ijsdem conditionibus obseruatis: hoc animaduerso, vt quò magis distat mulier à principio, eò tutiùs venæ superiores aperiri valeant: quò autem illa vicinior est, etiam medio tempore, id ipsum maiori cum præmeditatione exequamur. Et si morbus non instet, neque vrgeat illius acuties, ac naturalis expurgatio copiosa fuerit, prorsus abstineamus Si verò purgatio fuerit imminuta, venas inferiores, ad supplementum debitæ quantitatis, secabimus. Si tamen oppositum contigerit, seruetur id, quod vrgente acuto morbo agendum esse diximus.

Purgationis verò vsus in puerperis morbo acu o correptis, sequentibus concludetur theorematis.

Dum lochia naturaliter profluunt, nunquam purgatio administranda est: periculum enim est, ne ab opere suo natura diuertatur.

Si verò puerpeŕia prætet naturam se habeant, considerandum est, an quantitate peccent, vel qualitate.

Si quantitate peccauerint, eaque imminuta: & mulier vel omninò nihil, vel insufficienter purgetur: postquam omnia remedia promouendis huiusmodi purgamentis idonea, frustrà vsurpata sunt, & materia morbifica concocta apparet, translactio octo, decem vel duodecim diebus a partu, secundum maiorem vel minorem morbi vrgentiam, leuiori pharmaco purgatio institui poterit, à vehementioribus prorsus abstinendo.

Si lochia qualitate peccent, ita vt fluxio albida vel alterius coloris non naturalis prodierit, cocta existente materia, vltimo puerperij tempore tutò purgatio administrabitur.

In genere autem hoc perpetuò obseruandum, quo longiùs puerpera distat à die partus, eò tutiùs medicamentum purgans posse administrari, & contra. Nam experientia docuit, mulieres purgamentorum suppressiones laborantes, si post septimum, aut nouum diem alui fluxu corripiantur, vtplurimum liberari. Si verò primis diebus, videlicet secundo, tertio vel quarto diarrhœa acciderit, vtplurimùm interire.

Atque ita (Deo sit laus & honos) affectum muliebrium curationes absolutes sunt.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMVS SEXTVS.

De affectibus Articulorum, & Rheumatismo.

PRÆFATIO.

Licet omnes articulorum affectus ab iisdem causis dependeant, & ratione tantum locis affecti inter se differant, iisdemque remediis curari soleant; non nulla tamen reperitur differentia inter ischiadem, & aliorum articulorum dolores, ob partium ischii articulationem componentium structuram & amplitudinem: cuius ratione quandam in nonnullis remediis diuersitatem obtinet: ideo seorsim de dolore ischiadico agere constituimus. Et quia rheumatismus cum arthritide magnam habet affinitatem, illius ideò expositionem hoc in loco subnectere visum est. Atque adeò liber iste tribus absoluetur capitibus: quorum primum erit de arthritide: secundum de dolore ischiadico: tertium de rheumatismo.

CAPVT PRIMVM.

De Arthritide.

ARthritidis est dolor articulorum ex interuallis ferè inuadens, ab humorum influxu excitatus.

Partes dolore affectæ sunt membranæ, tendines, nerui, omnesque partes neruosæ articulis vicinæ, quę ab humore in eas influente distenduntur, vel ab eiusdem acrimonia punguntur & vellicantur. Ligamenta verò ab ossibus orunda sensus expertia sunt. Raro autem humores arthritidem efficientes in ipsas articulorum cauitates influunt, nec nisi in affectu diutissimè perseuerante, & vbi ampliores sunt cauitates, vt in dolore ischiadico diuturno, in quo nonnunquam os femoris excidit, laxatis ligamentis, aliisque partibus articulum connectentibus: & tunc articuli cauitas mucosa pituita repletur, vt est apud Hippocr. *Aphorismo sect. 6.*

Quæritur hoc in loco, cur ab humoribus in partes neruosas & membranosas influentibus, easque distendentibus aut vellicantibus, non fiat conuulsio. Respondemus, partes, quæ in arthritide magis afficiuntur, esse membranosas, quæ cum motui nullo modo inseruiant, conuulsionem efficere non possunt, quantumuis distendantur, aut vellicentur. Licet autem tendines & nerui motui dicati etiam dolore afficiantur, conuulsionem tamen non pariunt: quia vt fiat conuulsio, debent musculi retrahi versùs suum principium, & illa retractio debet fieri per contractionem neruorum, qui in eos inseruntur: quando verò a musculis egressi sunt, aut ad extremitatem eorum peruenerunt, licet distendantur, musculos contrahere non possunt.

Quatuor arthritidis differentiæ ab authoribus vulgò constituuntur, ex diuersis articulis affectis repetitæ; chiragra, cum manum dolor occupat: ischias, cum coxendicem inuadit: gonagra, cum genua: & podagra, cum pedes huiusmodi dolore afficiuntur. Reliquorum verò articulorum dolores generico arthritidis nomine donantur: licet Paręus propria iis nomina imposuerit, à partibus affectis desumpta: dolorem in maxillæ articulis residentem, syagonagram appellans: in ceruice, trachelagram, in spina dorsi, rachyalagram: in humero, homagram: in cubitu, pechyagram. Sed istæ nomenclaturæ in vsum medicum relatæ non fuerunt. Ideò sufficit aliarum partium dolores ad commune, & genericum arthritidis nomen referre.

Aliæ prætereà dantur arthritidis differentiæ, quod alia sit generalis, omnes aut saltem plurimos corporis articulos occupans: alia particularis, vni tantum articulo inhærens: alia insita, & congenita, a parentibus hæreditario iure contracta: alia aduentitia, a caussis externis & erroribus in victu commissis inducta.

Humores autem arthritidem efficientes, non solum in articulos, sed etiam interdum in alias partes, vt caput, dentes, latera: imò & partes internas, vt iecur & lienem, influere possunt, in iisque varios dolores excitare, qui tamen arthritici dicendi non sunt, quamuis à materia arthritidem efficiente generentur.

Omnes autem dolores articulos occupantes arthritidis nomen non merentur: fiunt enim interdùm tumores in articulis, præcipuè in genibus, a quibus etiam dolores excitantur, ab humoribus crassis, pituitosis & melancholicis profecti, & diutissimè perseuerantes, qui ad dolores arthriticos non referuntur, sed diuersam omninò naturam sortiuntur. Quę diuersitas ex peculiaribus arthritidis characteribus in diagnosi describendis, clariùs innotescet.

Causa proxima & immediata arthritidis est humor serosus, sua vel quantitate partes sensiles articulos ambientes distendens, vel acrimonia vellicans. Serosam esse illam materiam inde colligitur, quod humores crassiores in articulos tam facilè cõfluere non possunt, & tumorem in articulis magis conspicuum efficerent, qui perexiguus esse solet, imò verò in principio nullus apparet, licet dolor acerbissimus excitetur: adde quod ille tumor nunquam suppuratur, quod aliis humoribus crassioribus sæpè contingit, si tantillum sanguinis secum admixtum habeant. In arthritide autem sanguis ad articulos attrahitur, qui ex inflammatione partis innotescit: nunquam tamen suppuratio contingit, propter seri prædominiũ, quod suppurationi resistit.

Illud autem serum raro purum atque syncerum est, sed alios humores, aut ichores eorum secum admixtos habet; vnde diuersitas insignis exoritur, pro maiori vel minori humorum permixtorum acrimonia, a quibus maior vel minor dolor excitatur. Tumor aliquando est notabilis magnitudinis, aliquando vix apparet: color aliis est rubicundus, aliis flauus, aliis albus: in quibusdam malum citò soluitur, in aliis longius protrahitur: interdum caliditas ingens & feruor partem affectam occupat, alias nulla aut perexigua apparet: quandoque calida admota prosunt, alias verò nocent, & frigida conferunt. Negandum tamen non est, serum per se maiorem vel minorem acrimoniam habere, prout magis vel minùs salis secum admixtum habet: cum enim serum salia heterogenea, quæ ex alimentis in corpore cumulantur, dissoluere, & in sese recipere soleat, (hinc omne serum salsum est,) prout maior, vel minor salis copia in eo recipitur, & prout salia illa maiorem vel minorem acrimoniam obtinent, maior vel minor dolor excitari consueuit.

Quia verò in arthritide, quemadmodùm in omni fluxione, quatuor considerantur, materia fluens, pars mandans, pars recipiens, & viæ per quas fit fluxio: postquam materiam fluentem exposuimus, de reliquis est agendum.

De parte mandante est aliqua dissensio. Fernelius omnem arthritidis materiam, quam pituitosam, & tenuem esse vult, a capite defluere existimat, Non quidem a cerebro ipso, cuius excrementa vel per nares excernuntur, vel per palatum effluentia, ad os, fauces, asperam arteriam, aut ventriculum propelluntur: sed ab externis capitis partibus, & extra caluariam positis. Cum enim venę quamplurimę ab externis iugularib. deductæ eo excurrant, excrementa sua tenuia ac serosa ibi deponere asserit, & cum capitis cutis crassa densaque sit, & humores per eam facile non expirent, temporis progressu ibi cumulari: &

per

per summa corporis sub cute ad articulos deffluere existimat. Alij verò caput quidem fluxionis arthriticæ originem agnoscunt, sed à partibus illius interioribus, cerebro nimirum effluere censent. Alij denique à visceribus in imo ventre contentis, puta hepate, & liene, vtero, alijsque, tum etiam à toto corpore, humores illos noxios per venas & arterias in atticulos deffluere pronunciant. Quæ omnes sententiæ, meo quidem iudicio, ex parte veræ sunt, ex parte verò falsæ. Veras esse censemus in eo, quod humores arthritidem committentes, à capite per internas & externas partes, & a visceribus, totóq; corpore per venas & arterias desluere pronuntiant. Falsas verò asserimus in eo, quòd vel solas capitis partes externas, vel internas tantùm, vel sola viscera inferiora materiam arthritidis suppeditare voluerunt. Cum enim totum corpus confluxile sit, possunt omnes partes humores superfluos ad articulos transmittere, si illi eorum receptioni dispositi sint. Dispositio autem articulorum, humoribus illis recipiendis idonea, vt partis recipientis conditionem hic data occasione explicemus: est eorumdem imbecillitas, vel natiua a parentibus iure hæreditario contracta, vel ascititia a causis præternaturalibus inferius exponendis, oriunda. Cum igitur certissimo theoremate ab omnibus Medicis receptissimo sancitum sit, partes robustiores excrementa sua deponere in debiliores, asserendum est omnes partes prædictas superfluitates suas in articulos posse deponere, si illi imbecilliores facti sufficienter resistere nequeant. Et vt sigillatim opiniones prædictæ confutentur: Fernelius quidem satis perspicuè ostendere videtur humorem extra caluariam collectum per summa corporis, & sub cute in articulos desluere, cum interdum dolor in capite incipiat, inde ad ceruicem, humeros, ac tandem in articulos excurrat. Sed nunquam ab alijs locis, alijsq; partibus humores in articulos deferri, nullo modo probat, neque vllus post ipsum probare poterit. Sic etiam qui a solo cerebro fluxiones huiusmodi fieri dicunt, contra sensum pugnare videntur. Cum enim partes articulos ambientes, venas & arterias recipiant, per quas sanguis nutritionis causa ad eas transfertur: quidni etiam serosus humor in maioribus vasis collectus, ad easdem partes per easdem vias deferri poterit; Hoc docuit præcisè Gal *com. Aph. 20. sect. 3.* Vbi docet in tuberculis & doloribus articulorum profundum corporis expurgari, vitiosis humoribus a partibus principalibus ad ambitum corporis protrusis. Hoc etiam ostendit febris, quæ in arthritidis principio sæpe excitari solet: fit enim illa a serosa illuuie in venis contenta, & commota, atq; ebulliente, quando natura ad illius exclusionem sese accingit: & cum foras omninò eam transmittere nequeat, ad partes ignobiliores & debiliores deponit. Tertia verò sententia, quam Sennertus defendit, a ratione etiam aliena est, & in eo peccat, quod nunquam a cerebro fluxiones podagricas fieri contendit. Cum enim ad omnes alias partes, tum internas, tum externas, fluxiones a cerebro decumbant, quomodo articuli ab iis poterunt esse immunes? Et si humores catarrhum efficientes per venas & arterias deffluunt non rarò, vnde febres catarrhales passim oriuntur: humores verò in venis, & arteriis contenti (vt ipse Sennertus asserit) ad articulos facilè confluunt: demonstratiuè concluditur, fluxionem fieri a cerebro per venas, ostendit copiosa vrinarum profusio, quæ fit non rarò, cerebro ab insolatu, aut nimio frigore commoto: tunc enim humores serosi in cerebro collecti agitantur a causis illis procatarcticis, & ad venas arteriasque propelluntur: per quas ad renes & vesicam confluunt, vnde copiosa illa vrina promanat.

Causa interna proxima & immediata arthritidis sufficienter hactenus exposita: iam ad causas externas & procatarcticas transeundum est: quas in tres classes, clarioris doctrinæ gratia, distribuere possumus. Prima est earum, quæ materiam generandæ arthritidi idoneam suppeditant. Secunda earum, quæ articulos debilitant & relaxant. Tertia denique earum, quæ humoris morbifici affluxum ad articulos promouent.

Ad primam classem referuntur, quæcunque crudorum ac serosorum humorum, omnisque cochymiæ prouentum adiuuare possunt, vt alimenta crassa, & concoctu difficilia, ac valde excrementitia: crapula, & ebrietas frequens: venus immoderata, vnde arthritis Bacchi & Veneris filia dicitur: otium & vita sedentaria, ac consuetarum exercitationum intermissio: somnus longior, vigiliæ intempestiuæ: euacuationum consuetarum siue naturalium, siue artificialium intermissio: metus, tristitia, & sollicitudo diuturna.

Ad secundam classem referuntur, labor & motus vehemens: veneris vsus frequens, illius præsertim, quæ corpore erecto exercetur: articulorum refrigeratio & humectatio: balneatio frequens: articulorum contusio, luxatio, fractura.

Ad tertiam classem referuntur, aer frigidus humores exprimens, & calor eosdem fundens ac liquans & exagitans, meatusque aperiens: cibi acres & salsi humores attenuantes, vinum tenue ac generosum, exercitium immodicum, venus effrænata, ira vehemens, aliaque animi pathemata immoderata.

Signa diagnostica alia imminentem, alia præsentem arthritidem significant.

Imminentis signa sunt: sensus in articulis solito exquisitior, vt à leuissima causa lædantur, puta noui calcei compressione, ambulatione longa, vel leui aliquo ictu, aut ad lapidem aliudve corpus durusculum illisione. Febris plerumque arthritidis inuasionem antecedit, quæ fit a serosis humoribus, alijsque in venis & arteriis contentis, commotis & exagitatis, dum natura eos ad partes illas ignobiliores expellere nititur. Viciniorem verò arthritidis insultum, & quasi incipientem significant, torpor & formicationis sensus in articulis, & quidam in iis feruor præter consuetudinem inuadens.

Præsentem arthritidem significat dolor cum actu articulum excrucians, quem plerumque tumor, & rubor comitatur: & si statim a principio non appareat, paulò post saltem excitatur. Pedis pollicem, & præcipuè sinistrum dolor frequentius inuadit, & ad alios articulos non rarò postmodum exporrigitur. Febris ante dolorem apparens interdum perseuerat: interdum non antecedit, sed cum dolore inuadit.

Signa causarum etiam aduertenda sunt. Licèt enim humor arthritidem efficiens à prædominio serosus sit, aliorum tamen humorum cum sero permixtorum notitia necessaria est, vt iis remedia aptari valeant.

Ac primum bilem cum sero redundantem significant, dolor vehemens & lancinans, tumor exiguus, color subrubeus aut subpallidus, calor magnus, & febris in statu perseuerans, febris intensa, vrina tenuis, flaua, & subrubra, auxilium à frigidis, læsio à calidis.

Pituitæ cum sero redundantis signa sunt, tumor partium affectarum sublaxus, qui impressis digitis foueam relinquit: dolor minus acerbus, vrinæ crassæ ac perturbatæ, læsio a frigidis, auxilium a calidis, calor ferè *nullus*, color albus à naturali parum recedens.

Melancholiæ redundantis signa sunt color partis obscurus ad liuorem tendens, dolor profundus, vrina tenuis & aquosa, lassitudo totius corporis, eiusdemque temperamentum ad melancholicum accedens.

Quod ad prognosim attinet. Arthritis periculosa est, sed dolorum vehementia molestissima, & duratione contumacissima, vt tota vita plerumque perseueret, ægrosque ad senectutem comitari soleat, imò verò longæuitatem nonnullis conciliet, ex eo quòd natura humores vitiosos, ex quibus alij morbi periculosiores generari poterant, ad articulos per certa interualla propellit: sicque partes nobiliores à prauis humoribus liberat.

Contingit tamen non rarò in corporibus debilioribus, vel iam senio confectis, vt quando natura humores noxios intùs coaceruatos expellere non valet, morbi inde lethales oriantur: vt febres acutissimæ, viscerum inflammationes, apoplexiæ, conuulsiones, phrenitides, ortopnϾ, cordis palpitationes, aliiq; grauissimi affectus.

Licèt diathesis arthritica visceribus penitissimè infixa, & natiua articulorũ imbecillitas radicitus extirpari nequeãt: possunt tamen arthritidis insultus maximè retardari: ita vt nonnulli sola vini abstinentia, alij purgationibus vsualibus

bus frequenter iteratis, per multos annos sese ab arthriticis doloribus seruauerint. Hippocr. 2. *Prorrhet.* multos arthriticos sanari posse affirmat, eosq; ab illis qui sanari non possũt, distinguit his verbis. *De podagra hoc dico: quicunq; aut senes sũt aut circa articulos callos tophaceos habent, aut ærumnosè viuũt, siccam aluum habentes: hi omnes sani fieri non possunt humana arte, quantum ego noui. Sanat quidem hos optimè dysenteria, si superuenerit: Sed & aliæ eliquationes valde prosunt, quæ ad inferiores locos repunt. Qui verò iuuenis est, & circa articulos nondum callos habet concretos, & accuratè viuit, & laboris amans est, & aluum bonam habet ad obediendum pro studiorum ratione: hic sanè Medicum intelligentem nactus, sanari poterit.*

Insanabili etiam arthritidi meritò ea annumerari debet, quæ hæreditaria est.

Si podagricis varices superuenerint, soluitur podagra, ex Auicenna. Quia humores ad articulos fluere consueti ad exteriores cruris partes deriuantur.

Si arthritis suas periodos seruare consueta non reuertatur, grauissimos & sæpe lethales morbos portendit, nisi materia morbifica diligenti prophylaxi sublata fuerit. Si enim ob debilitatem naturæ materia intus cumulata non expellatur, maximos morbos & periculosissimos producit.

Quibuscunque morbi podagrici fiunt, iis sedata in 40. diebus inflammatione, finiuntur. Hipp. *Aphor. 49. l. 6.* In partibus enim exiguo calore præditis materia morbifica nonnisi longo tempore discuti potest. Certa tamen & perpetua non est illa periodos ab Hipp. proposita: nonnulli enim citius, alij tardius sanantur: quod dependet ex materiæ morbificæ quantitate, crassitie, vel contumacia: partium affectarum robore aut imbecillitate, & ægrotum obsequio in victus, ac remediorum administratione.

Omnis arthritidis curatio in eo consistit, vt humoris ad articulos influxus inhibeatur: qui iam influxit & articulis inhæret, submoueatur: & dolor intermissi acerbus fuerit, leniatur. Quæ omnia sequentibus remedijs præstari poterunt.

Ac primum sanguinis detractio erit conuenientissima, si illius penuria non adsit, & humor pituitosus non abundet: quia ab humoris in articulos fluentis motu sanguis exagitatur, & quasi ebullit, & a dolore in partem affectam attrahitur: illius ideò reuulsio necessaria est, quæ fit ex opposito partis affectæ: atque adeo si brachium dextrum afficiatur, in sinistro vena secunda: si dexter pes laboret, vena dextri brachij aperienda. Idem quoque de brachio & pede sinistro dicendum. Est autem sanguis detrahendus statim ab ipso morbi initio, & quantum opus est, si vires ferant, vnica vice detrahendum: sin minus, iteratis vicibus, donec plenitudini fit satisfactum.

Hoc præ oculis semper habendum est, copiosam sanguinis detractionem, in ijs qui illam facilè ferre possunt, morbum maximè abbreuiare, si statim ab initio celebretur, aut partitis saltem vicibus.

Purgatio etiam quam primum, & in ipso paroxysmi initio instituenda est; sic enim fluens & fluxurus humor ab articulorum vijs auocatur, & ad intestina attrahitur. In illa autem purgatione duo notatu digna obseruanda sunt, a Solenandro, practico insigni, pluries annotata.

Primum est vt purgatio illa fiat non blandiori aliquo & leniente medicamento, quo humores magis commouentur quam euacuantur, & in articulos præcipitantur, vnde dolor & tumor acerbior ijs sæpe solet succedere: sed aliquo ex fortioribus, quod humorem commotum euacuet, & ab articulis auertat. Alterum est, vt exhibito medicamento artus supra genua, & cubitos obuoluantur aliquo defensiuo, quo humor fluens, si quis assumpto medicamento commotus est, intercipitur, vt minus minoreque impetu in articulos decumbat.

In cum vsum ex bolo, malicorio, balaustijs, radicibus bistortæ, vel tormentillæ, rosis, cum albumine oui & aceto conficit vnguentum, idque inductum tænijs seu fascijs palmum latis, & mediocriter longis supradictis locis obuoluit. Si nec illa ad manus sunt, simplici posca tinctas circumdat, atque, quod minimum est, diem totum relinquit. Vbi autem fluxio est vehemens, fasciæ inducit linimentum ex bolo, sanguine draconis, albumine oui, & oleo rosat. omphacino: vel prius sine oleo compositum, cui ne siccatum & induratum dolores excitet, parum olei prædicti, aut vnguenti comitissæ addendum erit.

Ad hanc autem purgationem exequendam, præscribetur a perito Medico medicamentum ægrotantis naturæ, & humoribus in toto corpore redundantibus accomodatum: vel aliquod ex specificis purgantibus, quæ in præseruatione proponentur.

Euacuatio quæ fit per vomitum hic etiam vtilis est, in ijs qui facilè vomunt: quia breuiore via humores euacuat, atque adeò non ita metuendum est vt ad partem affectam ruant. Blanda autem vomitoria exhibenda sunt, quæ tantum partes ventriculo vicinas euacuant. Si enim vehementia sint, & a venis attrahant humores, eosdem ad articulos præcipitare poterunt. Tum post vomitiones purgatio per inferiora etiam molienda est: imò si vnica non sufficiat, erit iteranda.

Post sufficientem purgationem, sudorum prouocatio maximè conferre poterit: sic enim serosa materia per habitum corporis discutietur. Verum cum in arthritidis inuasione fiat quasi quædam ebullitio, & plerumque febris adsit, calida sudorifica non conuenient sed tantum temperata ex quibus commendat. Sennertus cornu cerui vel crudum, vel sine vstione præparatum, aut solum, aut cum aqua cardui benedicti, tum etiam antimonium diaphoreticum. In affectu diuturno, absente febre, decoctum chinæ, salsæ parillæ aut sassafras poterit exhiberi, & herbis refrigerantibus, vt cichorio, endiuia, acetosa, borragine alterari. Vel solummodò post detersum sudorem, iusculum pulli prædictis alteratum assumatur.

Martinus Rulandus sequenti sudorifico vsus est fœliciter.

℞. Summit. centaur. min. M. ij rad. asari Vnc. ij. Bulliant in aquæ ℔. x. ad medias, & colentur. Capiat vnc. viij. calidè manè per aliquot dies & sudet.

Forestus verò laudat decoctum radicis bardanæ seu lappæ maioris: quod incidat, discutiat, sudores & vrinas moueat. Refertque, quemdam arthriticum in lecto decumbentem, vt nullum membrum mouere posset, bibisse ceruisiam calidam, in qua radix lappæ maioris cocta erat: qua epota, cum nullis remedijs a Medicis curari posset, plurima minxit alba instar lactis, & a doloribus liberatus fuit.

Hercules Saxonia panis recenter è furno extracti decem aut duodecim ordines, secundum omnem corporis circumferentiam admouet, quibus sudor copiosè prouocatur & dolores auferuntur.

Conuenit etiam non parum stupha humida ex decocto ebuli, lauri, saluiæ, rorismarini, & similium cum vino albo parata: vt illius decocti fumum recipiat æger in doliolo, vnde copiosus sudor excitatur.

Aquæ etiam thermales balneo sudores prouocant, & materiam in articulis contentam promptè discutiunt. Ideò cum ægri eas adire nequeunt, aqua earum transferri solet, & in lebete calefieri pro balneo. Erastus cons. 15. hoc reliquis præfert ad mitigandus dolores: sed in aqua tantum salis incoquit, vt gustus clare salsedinem percipiat.

In principio fluxionis, temporibus vacuationum intermedijs, quæ eam sistant exhibenda sunt; qualia sunt, quæ in calidi catarrhi curatione proposita sunt: præcipue verò iulepi ex aquis, vel decoctis & syrupis refrigerantibus & incrassantibus.

Imo vero interdum necessitate vrgente narcotica exhibenda sunt: nam & fluxionem sistunt, & dolorem atrocem mitigant. Ex his theriaca recens erit opportunissima & sæpe iterari poterit sine periculo ad ʒ. ß. vel ʒ. i. Cui vtiliter, ad fluxionem cohibendam, tantillum boli admisceri poterit. Huius tamen loco laudanum opiatum, aliaque narcotica substituere non erit inconueniens.

Post debitas euacuationes celebratas, aliasque interna exhibita, quæ causam antecedentem respiciunt: ad topica deueniendum est, quæ dolorem demulcent & causam coniunctam discutiunt. Quæ statim vsurpanda non sunt, antequam vniuersalia prædicta præmissa fuerint, alioqui plus damni, quam commodi afferre solent. Vel enim materia,

quam

uam natura ad articulos expellere conatur, ad intendere repellitur, vnde grauia symptomata excitantur: vel articulis impingitur, dolorque exasperatur: vel pars effœminatur laxaturque, atque ita fluxus augetur.

Quæ cum vulgò non obseruentur, & topica non satis tempestiuè & cautè adhibeantur, plus plerumque damni, quam vtilitatis inde ægri percipiunt. Topica autem illa vel dolorem solum respiciunt, vel causam simul doloris, humorem scilicet qui affluxit, doloremque & tumorem excitat.

Dolorem lenientia hic maximè necessaria sunt, quia symptoma grauissimum vires deijcit, & humores ad partes affectas attrahit. Prætereà vsu anodynorum partes relaxantur & humor qui anteà ad profundiores circa articulum partes fluebat, ad exteriores & ambientes diffunditur. Vndè arthritici dolores, antequam pars intumescat, sunt vehementissimi: mitigantur verò vbi pars intumescit. Anodyna autem medicamenta partibus arthritide laborantibus admouenda, plurima proponuntur ab Authoribus. Præcipua verò sunt quæ sequuntur.

Lac tepens parti dolenti admotum, cum pannis lineis in eo intinctis, dolorem demulcet: tum etiam si pars eo irroretur, præcipuè cùm primum ex mamma detrahitur: quod maximè commendat Amatus Lusitanus *curat.41. cent.6.* his verbis. *Qui podagræ ingentes dolores patiebatur, capram intra cubiculum suum adducere, & ex ea lac supra membrum dolens, & male affectum emulgere curabat; quo dolores euidenter imminui sentiebat. Nec quidem iniuria. Nam lac sic recens emulctum dolores demulcet, & mitigat ac remittit. Est autem, remedium Turcarum Principibus commune, & familiare satis, a te qui lucrum & honores petis, in pretio habendum.*

Ex eodem lacte paratur cataplasma de mica panis, quæ in eo incoquitur, addendo vitellos ouorum, & tantillum croci.

Folia etiam hyoscyami, aut violariæ in lacte vel posca decoquuntur, & parti vtiliter admouentur.

Paratur etiam cataplasma ex pulpa rad. althææ, cum lacte permixta.

Ex pulpa cassiæ fit etiam cataplasma, vel sola, vel cum oleo rosaceo aut sequentibus permixta.

℞. Medullæ pani albi in lacte decoctæ ℔.ß. medullæ cassię ℥.ij. Fiat cataplasma. Vel

℞. Medullæ cassiæ ℥.iv. theriacæ recentis ℥.ß. farinæ hordei & auenæ, ana ℥ iij. micæ panis albi ℥.iv. lactis vaccini ℔.ij. vel iij. Coquantur omnia in formam cataplasmatis, quod applicetur calidè partibus dolentibus. Si addideris vitrioli calcinati, & subtilissimè puluerati ℥.ß. vel ℥.j. multò præstantiùs efficies.

In principio arthritidis, quæ pedis pollicem tantum adoritur, sequens admouendum erit.

℞. Album. ouor. n. ij. salis triti parum, aceti ros. gutt. aliquot. Excipiantur stupis, & applicentur.

Aliaetiam fiunt cataplasma summæ efficaciæ, in hunc modum composita.

℞. Aquarum verbasci albi & filicis totius, ana ℔.ß. vitrioli calcinati subtilissimè puluerati ℥.j ß farinæ ℥.iv. croci ʒ.ij. Fiat cataplasma.

℞. Maluæ cum radicibus quantùm vis. Coque in fictili nouo, cum æquis vini & aceti partibus, ad tertię partis consumptionem; deindè adde furfuris secalis crassioris q. s. ad conficiendum cataplasma. Quod bene subactum, & panno lineo inductum applicetur partibus dolentibus calidum quantum ferri potest. Hoc maximè commendat. Solenander.

Refert Forestus, miraculosum esse cataplasma compositum ex lenticula aquatica, & floribus chamæm. in lacte coctis, addendo farinæ hordei parum.

Montagnana in acerbissimis doloribus sequens præstantissimum esse affirmat.

℞. Vitell ouor n x. Conquassentur in frixorio, cum ℔.ß. olei rosacei. Coquantur leuiter ad inspissationem, addendo croci ʒ ij & calidum applicetur.

Admouetur à plerisque in principio fluxionis, cataplasma ex sale & fuligine, cum albuminibus ouorum subactis.

Vel ex flor chamæm. ʒ.ij. rosar. rubr. ʒ.i.ß. flor. verbasci ʒ.ß. Puluerentur & coquantur in lacte dulci ad cataplasmatis consistentiam, addendo vitell ouor. n. iij. vel iv.

Vel ex farinæ hordei & fabarum, ana M. j flor. chamæm. & rosar. ana M ß. aquæ verbasci, fol. salicis, ana q. s. vel aquæ plantag. & vini, ana q. s. Incorporentur omnia simul in formam cataplasmatis.

Fomenta etiam partibus dolentibus admouenda, varia componi possunt in hunc modum.

℞. Fol verbasci ℔. vj. vini rubri ℔ ij. Tritè macerentur per aliquot dies. Destilletur aqua, qua foueantur partes dolentes tepidè, cum linteis ea imbutis. Vel

℞. Flor verbasci q. s. his ampulla vitrea impleatur, & orificio obturato soli exponatur: sic enim in liquorem distillunt, qui lintco parti affectæ impositus dolorem lenit.

Sal Saturni in spiritu vini tenuissimo dissolutum mirè dolores sedat.

Aqua spermatis ranarum mense Maio destillata, partibus dolentibus imposita, mirè dolores lenit, & partis inflammationem ac ruborem temperat. Cum illa etiam sequentia vtiliter admisceri poterunt.

℞. Aquæ spermatis ranarum, tapsi barbati, & filicis, ana ℔. j ß. In quibus infunde tuthiæ, lithargyri, ana ℥. j. vitrioli, calcinati, aluminis, an ℥. j. Foueantur partes dolentes tepidè.

Acetum ex infusione lithargyri paratum, & nonnihil euaporatum, vt omninò dulcescat, admodum prodest arthritidi calidæ.

Oleum ex pedibus vituli extractum, ad dolores arthriticos sedandos præstantissimum est, & hoc modo elicitur.

Pedes vituli contundantur, & ossa confringantur. Deinde coquantur ad putrilaginem. Oleum aquæ supernatans misce cum aqua vitæ & sale, ijsque partes dolores affectæ illinantur.

Olea & pinguedines à plurimis etiam vsurpantur. Sed cum inflammatio, quæ in membris arthritide laborantibus contingit, ad erysipelatis naturam vtplurimum accedat, pinguia illa plus nocere, quam prodesse non ratò possunt, cum poros obstruendo humorem noxium intus retineant, & ita dolorem augeant.

Quemadmodum refert Sennertus, virum quendam arthriticum, summo cum fructu vti solitum ad dolores sedandos caseo ouillo plane recenti imposito, verum sæpe renouato. Quamprimum enim à calore partis calefactus pinguescere, & quasi butyrum fundere caseus incipiebat, dolor intendebatur. In quibusdam tamen corporibus oleum rosaceum, & similia conuenire poterunt, saltèm cum aliis medicamentis permixta: quandoquidem pro varijs hominum naturis varia conferre solent. Ideo ingens remediorum numerus habendus est, vt passim immutari valeant: quia vix vllum inueniri potest adeò efficax, vt omnibus æque prosit. Exempli loco sequentia habeantur.

℞. Medullæ panis albi fl. ℔. ß. Coque in lacte recenti ad pultis consistentiam. Deinde adde mucilaginis sem. althææ ℥. ij. farinæ seminis lini, fœnugr. ana Drach. ij. pulu flor. chamæm meliotiana ℥. j. croci ʒ j ol. ros. ℥ j. Misce, fiat cataplasma.

Vel cataplasmati de mica panis supra descripto oleum rosac. admisceri poterit.

Linimenta & vnguenta etiam parari solent ad dolorem demulcendum.

℞. Vitell. ouor. n. ij. vel iij. Dissoluantur cum oleo rosac. vel violac. vel vino, & tepide applicentur.

Balsamum Saturni cum ol. violato, vel ros paratum dolorem sedat efficacissimè.

℞. Cerussæ ℥. ij. Dissolue in aqua endiuiæ, & modico aceti. Fiat liquidum vnguentum.

Ex eadem cerussa fit emplastrum magnæ efficaciæ quod ab initio morbi admoueri potest, etiam tumore atque inflammatione præsente: eiusque compositio talis est.

℞. Ol. cummum. ℔. i. vini ℔. ß. Bulliant ad mediam vini consumptionem. Deinde addo cerussæ subtilissimè pulueratæ ℔. j. camphoræ ʒ. ij. Coquantur ad emplastri consistentiam. Vbi magna est inflammatio, loco vini acetum est reponendum. Extendatur emplastrum super lintea, vt commodius partes obuoluantur.

Catel-

Catellus viuus parti laboranti admotus dolorem valde demulcet.

Dolore admodum sæuiente ad narcotica licet confugere, quamuis ea diu in parte retinenda non sunt, cum calido natiuo & neruis sint inimica.

℞ Fol. hyocyami M. ij. solani, semperuiui, ana M. i. capitum papaueris hortensis P. i rad mandragoræ ℥. i. florum chamæm. violar. ana P. j. Fiat decoctio in aqua vel lacte, qua foueatur locus.

Residentia pistetur, addendo farinæ sem. lini ℥. i. ß. farinæ tritici ℥. ii. ol. chamæm. ℥. iii. Fiat cataplas. Vel

℞. Spiritus vini, per croci infusionem flauescentis vnc. iv. camphoræ ℈. i. bulliant parum. Deinde dissolue opii ʒ. i. Eoque liquore pars dolens illinatur. Tutum & efficacissimum est remedium.

Folia nicotianæ recentia, contusa & admota dolorem arthriticum sedant, & vim quandam narcoticam obtinere dicuntur.

Causam verò dolorem efficientem quod attinet, fluenti in partem debentur repellentia: fluxæ verò deriuantia, & resoluentia.

Attamen repellentia hic improbantur, saltem sola, & sine aliorum permixtione adhibita. Nam si humorum in partem influxum omnino impediant, metus est ne illi ad partes internas retrocedentes periculosos affectus inducant, nisi ad aliquem alium articulum transferantur. Adde quod humor iam influxus ad partem intimius impingitur, vnde dolores acerbiores excitantur. Attamen si maximus in principio fiat humorum, præcipue calidorum, affluxus, ex quod doloris acerbitas metuenda sit, eum quadam tenus reprimere conueniet, admotis repellentibus, non solis, sed cum anodynis permixtis, post vniuersales & sufficientes euacuationes. Tunc enim nimis laxantia humorum affluxum promouent. Itaque prædictis cataplasmatis, aliisque remediis, plantaginem, lactucam, portulacam, superuiuum, & similia addere licebit, vt & aceti tantillum. Exempli gratia,

℞. Farinæ hordei ℥. iii. Coque in oxycrato, adde vitellos ouor. n. ii. croci Drach. i. Fiat cataplasma. Vel

℞. Ros. rubr. M. j. far. fabar. hord & fœnugr. ana ℥. i. santali rub. ʒ. i. ß. flor. chamom. P. i. Coctis & contusis addantur vitell. ouor. n. ij. aceti ℥. iv. ol. rosacei q. s. Fiat cataplasma.

Inter deriuantia remedia locum habent hirudines, parti dolenti admotæ, post sufficienter euacuatum corpus: tunc enim valde prosunt, præsertim cum venæ in parte affecta distentæ, & sanguine turgidæ apparent.

Resoluentia verò medicamenta sub variis formis vsurpari solent, aquæ nimirum, olei, vnguenti, balsami, fomenti, suffitus, cataplasmatis, emplastri, & similium, in sequentem modum composita.

℞. Vitrioli albi, & viridis, ana ℥. j. camphoræ ʒ. ii. aquæ vitæ & vini albi, an. ℔. j. Misceantur, atque cum intinctis pannis applicentur. Vel

In vrina calx viua extinguatur, & cum ea per residentiam aut colaturam deputata, locus dolens foueatur. Idem ex calce, & aceto factum probatur.

Martinus Rulandus in centuriis suarum curationum, aquam suam antipodagricam mirè prædicat, cuius descriptionem nunquam proposuit. Eam autem ita se habere existimant Libauius, Petræus, aliique.

℞. Aquæ fontis ℔. j. aquæ fortis ℥. ß. sublimati ʒ. i. Bulliant per horæ quadrantem. Hoc liquore panni linei madefacti partibus dolentibus tepidè applicentur.

Querceranus in Pharmacopœa sequentes proponit.

℞. Muriæ, salis, & vrinæ pueri, ana partes æquales, Distillentur, & aqua foueantur partes cũ linteis, sæpè renouãdis.

℞. Folior. & flor. sambuci viridium, an ℔. j. Contundantur & macerentur in aqua vitæ, idque per duos dies vel tres. Distillentur per vas vitreum vel cupreum ad siccitatem.

℞. Spiritus vini rectificati ℔. ij. mellis purissimi ℔. i. Distillentur in balneo vaporoso Sic duos distillabis liquores. Primus est aqueus Secundus multò fortior, & sulphureus, quẽ seorsim reserua. Magmati siue remanentiæ adde croci orientalis integri ℥. i. sem. terebinthinæ Venetæ ʒ. ii. castorei ʒ. vj. tartari ad albedinem calcinati ℔. sem. salis fusi ℥. i. phlegmatis vitrioli à suo spiritu non separati ℥. iv. lixiuii sarmentorum ℔. ii. Macerentur per xxiv horas. Dein distillentur ad siccitatem. Liquor qui inde emanabit, seruetur etiam seorsim. Fecibus remanentibus affunde priorem aquam reseruatam. Macerentur & distillentur. Tandem omnes liquores distillatos misce, & denuò per balneum vaporosum distillata. Hanc dicit Quercetanus esse miræ facultatis, & sibi communicatam à quodam Germano celeberrimo, tanquam singulare donum, affirmante hanc esse ipsam aquam Martini Rulandi. Seque eximios illius effectus vidisse testatur in sedandis, arthriticis doloribus, si linteola in eandem mediocriter calefacta & demersa membro dolenti applicentur.

Idem Quercetanus *in consilio de arthritide*, gloriatur se sibi reseruare aquam suam antipodagricam, tanquam veterano militi aliquid athletici artificii. Quam dicit fieri ex aqua fontana simplici, in qua iteratè & aliquoties extinguit quædam metalla, cui addit duas substantias metallicas, quæ vel per os ritè præparatæ dari solent: quarum spiritus impressi in aqua prædicta, vim ei tribuunt penetrandi ad radices vsque morbi, atque verè resoluendi, & attenuandi materias tartareas, gypseas atque sales in iuncturis concretos, à quib. tam intolerandi dolores excitãtur.

Huic fortè non absimilis, nec inferior est quæ sequitur.

℞. Calcis viuæ ℔. iv. Extinguantur in aquæ fluuialis q. s. & relinquantur in cella vinaria trium dierum spatio, vt melius sal extrahatur ex calce. Postea parum bulliant, & colentur per manicam Hippocratis. In colat. ℔. xx. extingue septies, aut nouies, primò laminas chalybis ignitas: secundò laminas cupri ardentes: tertiò vitriolum ad albedinem calcinatum ad ℥. x. quartò antimonium liquefactum in crucibulo ad lib. ß. quintò lithargyri vel cerusæ in crucibulo calefactæ ℔. ß. mercurii præcipitati albi vnica lotione loti ℥. i. ß æris vsti subtiliter triti ℥. ß. Post extinctionem horum mineralium, aqua supersedeat in cella vinaria decem dierum spatio. Postea parum bulliat, & coletur per manicam Hippoc. Hac aqua calente lintea duplicatã imbuantur, & applicentur frequenter.

Inter fotus paratu faciles commendatur ille, qui fit ex sale ammoniaco septies sublimato, & in vino aut aqua ritè dissoluto. Vel ex vrina iuuenis benè sani vsque ad medietatem cocta, & cum linteis admota.

Scribit Solenander *consil.* 24. *sect.* 4. quendam senem podagricum sibi hoc modo facere medicinam solitum. Cum tumor & dolor magnus, locusque rubens erat, accipiebat salem, cinerem, vrinam pueri, & acetum. In iis commixtis madefactum, & expressum pannum laneum album, applicabat aliquoties, sicque dolor magna ex parte sedabatur.

Quemadmodum antea diximus, olea anodyna in arthritide parum conuenire: idem de oleis resoluentibus hic dicendum est, quia poros cutis occludunt, sicque liberam transpirationem impediunt, & calorem augent, neque propter viscidam suam substantiam ad intimas articulorum partes penetrare possunt, vt humores salsos, acres, & tartareos in iis latitantes temperent ac resoluant. Attamen si prædicta olea per retortam destillentur, huic vsui maximè idonea, vtpote valdè penetrantia, ac minimè viscida efficientur. Ex illis præstantissima sunt oleum cheirinum, hyperici, & de vitellis ouorum, quæ simul mixta, & per retortam destillata, dolori sedando, eiusque causæ discutiendæ vtilissima sunt.

Oleum etiam scorpionum Matthioli, modo prædicto destillatum, præstantissimum est.

Oleum ceræ ad idem etiam est efficax.

At cæteris omnibus præfertur, & non solum à Chymiatris, sed etiã à Doctoribus dogmaticis, vt Cratone, Platero, aliisque laudatur oleum ex ossibus humanis, eodem modo paratum, quo oleum de lateribus conficitur: nimirum ossa humana non humata, confracta, & ignita in oleũ vetus iniiciuntur. Postea verò oleo imbibita contunduntur, & in retortam coniiciuntur, sicque vi ignis extrahitur oleum.

In ossium humanorum defectu, aliorum animalium ossa subrogari poterunt.

Sequens etiam erit valdè vtile,

℞. Masliches, thuris, myrrhæ, ammoniaci, opopanacis, bdellij, mumiæ, an. Vnc.ij. vitrioli lib.i. mellis lib.ij. tartari Vnc.i. sem. spiritus vini lib.iv. Distilletur oleum, ex quo penna illinatur pars dolens.

Ad dolorem sedandum & materiam arthritidis resoluendam laudatur etiam liquor limacum, in hunc modum compositus.

In manicam Hippocratis conijce limacum integrorum M.i. Tum super illos inijce salis communis M.i. super salem seminis ebuli subtilissimè triti M.i. & sic vicissim limaces, salem, semen: donec omnium sigillatim quatuor vel quinque strata conieceris. Manica dependeat in cella vinaria humida. Et post paucos dies distillabit ex ea liquor lubricus, & pinguis, quem soli exponito per quatriduum, & locum affectum eo illinito.

Vnguentū resoluens in hunc modum componi poterit.

℞. Chamæpit. absinthij vulgaris, & sum. mit. rorism an. M.j. flor chamom. melilott. rosar. an. P.4. ol. & vini an. lib. sem. Bulliant ad vini consumpt. Expressioni adde ceræ q. s. ad vnguenti consistentiam. Inungatur calidè pars affecta. Intra 24. horas pars intumescit, & dolor cessat.

Cataplasmata etiam resoluentia, & dolorem sedantis varia confici possunt. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Furfuris tritici lib.i. salis Vnc.i. sapæ q. s. Decoquantur ad formam cataplasmatis. Vel

℞. Farinæ fabar. lib. sem. Decoquatur in vini s.q. addendo aquæ vitæ & butyri parum. Fiat cataplasm. Vel

Ebuli folia tenera aut sambuci contusa applicentur, vel cum butyro frixa in sartagine, in formam placentæ.

Radix bryoniæ contusa cum aqua vitæ est etiam valdè efficax.

A nonnullis etiam commendatur radix aronis, cum stercore vaccæ permixta.

Sequens vero à Solenandro laudatur, quod sine insigni calefactione resoluit, dolorem sedat, & articulos roborat, Potestque tutò post paroxysmi principium, circa quintam morbi diem, applicari.

℞. Pulu. rosarubr. Vnc.ij mastiches Vnc.j. camphoræ ʒ.ß. farinæ hordei lib ß. Coquantur in vino albo, continue agitanndo, donec inspissetur, & calidum applicetur.

Emplastra demum magno vsui esse solent. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Thuris, mumiæ, colophoniæ, an. Vnc.j. mastiches, myrrhæ, coralli albi an ℥.ß axungiæ humanæ ʒ vi. gummi ammon. & bdellij in aceto solut. ana ʒ iij. terebinth. ℥ ß. olei vulpini & rosac an. q. s. Fiat emplastrum.

℞. Rad. ireos Florent. & hermodactyl. puluer. an. ʒ. vi. emplastri oxycrocei. & de mucilag an. ℥. ii. resinæ pini ℥. i Maxentur simul, addendo ol. lumbric. q. s. Fiat massa emplastri.

Emplastrum diapalma seu diachalciteos maximo in vsu est, vel solum, vel addita camphora, in hunc modum.

℞. Massæ emplastri diapalma lib. sem. camphoræ ʒ. ii. Misceantur simul, & applicentur partibus affectis. Vel in formam sparadrap.

℞. Massæ emplastri diachalcit. lib. ß. de sulphure ℥. i. styrac. calamit. & benioini, an ℥. sem. gumm. tacam ℥. ii. olei hyperici & lumbric. an. ℥. i. stytacis liquid ʒ i sem. ceræ noue q. s. Liquefactis omnibus simul, immergatur tela bis aut ter, quæ polita & siccata seruetur ad vsum.

At verò idem emplastrum cum sequentibus permixtū, inter eccellentissima remedia arthritica censeri debet.

℞ Emplastri diachalcit. vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti lib i. myrtill. rosrubr. mastiches, tartari vini rubri puluerat. an. Drach. ii. chamæp & chamæm odorati veri pulue rat Drach. ß. Fiat emplastrum, applicandum vbi tumor valde imminutus fuerit.

Tandem in dolore diuturno & valde contumaci, à materia præsertim frigida oriundo, confugiunt nonnulli ad vesicatoria, partibus affectis admota. Eorum mentionem facit Sennertus, sed quæ anodynis permisceantur. At emplastro vesicatorio, quod in nostris officinis habetur, solo & impermixto, sapientissimus Varandæus preceptor meus fœliciter vsus est: eòque curauit magnum & contumacem tumorem genu occupantem, cum alij Medici multas purgationes, & diætam sudorificam, necnon topicā permulta frustrà vsurpassent.

In omnium autem prædictorum remediorum vsu hoc vnicè annotandum est, vt a iuuantibus & lędentibus sumatur indicatio: quandoquidem variæ sunt hominum naturę, varia temperamenta, & varii generis excrementa in iis colliguntur, vnde summa in morbis varietas solet exoriri. Ideò quod vni prodest, alteri sæpe est inutile. Quod maximè vsu venit in arthritidis curatione. Eaq; ratione vnicuiq; practico medicamentorum sylua habenda est, vt si vnum frustrà tentetur, ad aliud atque aliud confugere possit: ea semper deligendo, quæ rationali methodo magis consentanea videbuntur.

Quando arthritis tophacea, & nodosa est, difficillimè curatur, præsertim si inveterata fit. At nodi recentes emollientibus & resoluentibus fomentis, vnguentis & emplastris, dissolui possunt. Specifica verò sunt quæ sequuntur.

Gal. valde commendat emplastrum compositum ex caseo veteri & acri, cum decocto pernæ suillæ salitæ subacto.

Alii pedes suillos salsos decoquunt, quousque in mucilaginem conuertantur. Postea admiscent casei antiqui partes duas, puluer. nasturt. partem vnam, vt fiat emplastrum. Vel

℞. Succi nicotianæ vnc. iii. ceræ citrinæ vnc. ii. resinæ pini vnc. i sem. terebinth vnc. i. olei chamom. q. s. Fiat ceratum molle. Vel

℞. Baccarum orientalium (quas Galli vocant, *coques de Leuant*) myrrhæ, ana lib. ß. Puluerentur & simul misceantur cum aceto forti in formam cataplasmatis.

Gummi ammoniacum in aceto dissolutum potenter emollit.

Rulandus tumores istos duros inungit manè, meridie, & vesperi oleo seu balsamo sulphuris calente, & desuper emplastrum diasulphuris calens applicat.

Ac vnicè confert emplastrum sequens, quod præter doloris sedationem, etiam ex articulis materiam tophaceam extrahit.

℞. Vitrioli rom. lib i. aluminis rupei lib. sem. salis Vnc. iv. Hæc omnia coniunctim calcina in catino terreo, euaporando saltem, donec spiritus etiam exhalare cœperint. Quibus odore perceptis, statim desiste à calcinatione, & refrigescant omnia, ac puluerentur.

℞. Huius puluer. & farinæ hord. ana partes æquales. Misce cum fæcibus vini ad formam pultis, quam supra laciniam extende, ad spissitudinem cultri, & applica loco affecto. Exsiccatam massam cum fęcibus vini veterum dissolue & applicare perge, donec primum discussus dolor: postea verò ex articulis ipsis contortis omnes tophi consumpti fuerint. Interim tamen sæpe fit, vt cutis aperiatur, quod formidandum non est. Vel enim sponte sua postea vlcera coeunt, vel cera saltem emplastri loco imposita consolidātur, ipsis articulis denuò mobilibus & agilibus redditis.

Si denique nimis inueterata arthritis, & prorsus nodosa fuerit, præcedenti cura mitigatio quidem dolorum speranda est, sed tophi vix cedunt: ideò caustico leuiori cutis aperienda, deinde emplastro attractiuo ex gummatibus tophi eximendi.

Articularis doloris iam præsentis curatio prædictis perficitur. Sed quia hic affectus per interualla, præcipuè verè & autumno, redire solet: illius prophylaxis instituenda est. Quæ quidem eò respicere debet, vt materiæ ad articulos ruituræ collectio impediatur: aut si quæ collecta fit, auferatur. Ac denique ne articuli tam facilè humorem influentem recipiant, impeditur materiæ collectio, optima victus ratione, & remedijs viscerum intemperiem corrigentibus. Materia collecta auferetur remedijs euacuantibus. Et articuli non tam facilè recipient, si roborantibus confirmentur.

Diætam quod attinet, licèt ea in hoc casu maximi, imò præcipui sit momenti, instituti nostri ratio eam describere non patitur.

De potu tantùm dicemus, vinum arthriticis esse maximè noxium, multosque eius abstinentia penitus fuisse liberatos. Si tamen æger propter alia valetudinis incommoda non possit ab eo omninò abstinere, bibat pauciferum, seu aquosum & valdè dilutum Hollerius loco vini commendat

meli-

melicratum valde dilutum, scilicet ex aquæ partibus 40. vel 48. & mellis parte vna, quod tamen non conuenit picrocholis & sitibundis.

Bochetum sequens omnibus naturis conuenit, & plurimis valde profuit.

℞ Rad. salsæ paril. ℥. ij. liquirit. Vnc j. cinam. & sem. anisi ℥. ß. Fiat puluis tenuissimus. Cuius cochl. j. misceatur cum eâ aquæ quantitate, quę pro vno pastu sufficit. Agitentur in duobus vasis ter, aut quater. Postea colentur pro potu ordinario, singulis pastibus idem iterando.

Vacuationes verò quod attinet, phlebothomia primùm instituenda est, præsertim vere & autumno: in ijs qui sanguine abundant, eiusque efferuescentiæ obnoxij sunt.

Purgatio verò non solum vere & autumno, sed etiam quater in anno, imò & singulis mensibus in valde cacochymis celebranda est. In quem vsum multæ purgantium formulæ circumferuntur huic affectui specificæ. Pręcipuæ verò quæ sequuntur, a prudenti Medico ita vsurpandæ, vt plerumque immutari debeant, tum ratione materiæ. tum ratione dosis, iuxta varia ægrorum temperamenta.

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. & rasuræ cranij non humati, ana Drach j. diagrydij Drach ß. Fiat puluis. de quo capiat ℈. j. cum aqua iuæ arthriticæ, vel iusculo Vel

℞. Salsæ paril. Vnc j. sennæ mundat ℈. vj. turbith. hermodactyl. jalapæ, mechoach. ana Vnc. ß. agaric trochisc ℈. ij. diagrydij cinamom. an. ℈. ß. Fiat puluis. Cuius ℈. j. infundatur in vino albo per noctem. Capiat æger mane vinum & puluerem.

Electuarium caryocostinum a Petro Bayro miris laudibus effertur, & ab omnibus Practicis approbatur, eiusque descriptio habetur in Pharmacopęa Bauderonij. Datur ad Vnc. ß. Sed in calidioribus naturis illius vsus poterit esse noxius.

Rhasis pilas suas laudat eo encomio, quod *incedere non valentes faciant ire pedes* Illæ autem ita se habent.

℞. Aloes optimæ vnc. sem. rosar. rubr. ℈ ij. hermodactyl. alb. a cort. exterioribus mundatorum ʒ. jß. diagrydii Drach. j. Cum aqua iuæ arthriticę & melle rosac. fiat massa pilul. Cuius dosis erit Drach. j.

Vtiles etiam sunt quæ sequuntur.

℞. Aloes, hermodactyl. an. Vnc. ß. chamæpit. ℈ ij. chamædr. stęchad. arabic. an. ʒ j. sem. hyperici ʒ. ß. Cum terebinth. Veneta fiat massa pilul. quæ quia mitiùs purgant, frequentius exhiberi poterunt.

Per vomitum etiam facta euacuatio in præseruatione magno successu adhibetur, si æger eum facile ferat. Quod indicauit Allaharanius insignis Medicus, his verbis. *Vomitus, inquit, vtilior est laxatiuo, ad eradicationem grossorum humorum, qui sunt ab infra genu, & vsque ad pedem: sicut in dolore sciatico, & dolore genuum, & similium.*

Prouocari autem poterit vomitus singulis mensibus per biduum sequens: quia secundus dies prioris reliquias extrudit. Hunc autem melius succedere quidam obseruarunt, cum Luna in signo aliquo ruminante, vt Tauro vel Capricorno, reperta fuerit. A cęna autem prouocare vtile est, ingestis prius cibis varijs, pinguibus, acribus aliisque in magna copia. Posteà ventriculum fricando, & digitos in fauces immittendo. Quod si non sufficiat, vomitorium exhibendum est, præsertim ex radic. asari & genistæ decocto confiatum, quæ alioqui in arthritide curanda idonea esse solent.

Illa etiam quæ per sudores fit euacuatio, sanguinem à serosis excrementis repurgat, & causam arthritidis antecedentem educit. In hunc vsum institui poterit diæta sudorifica vere & autũno, ex decocto salsæ parchinæ, sassafras, aut etiam guaiaco, prout ægri temperies suadere videbitur.

At sine sudorum prouocatione, per simplicem diaphoresim, materiam morbificam educens decoctum, a recentioribus quibusdam Practicis in vsum reuocatum est, cum eximio fructu. Illius compositio, & vtendi modus talis est.

℞ Rad. salsæ parill. antimon. crudi, & putaminum nucum, an. vnc. vi. rad. chinæ vnc. j ligni Brasiliani parum. aquæ ℔. ix. Bulliant ad medias: antimonium, & putamina pulucrentur, & in dodulo includantur, qui in olla suspendatur, ne fundum attingat. Colaturæ capiat bonum haustum], manè tribus horis ante pastum: post meridiem quatuor horis à prandio, & tribus horis post cęnam, per xv. dies, præmissa venæ sectione & purgatione vniuersali.

Ex residentia, cum pari aquæ quantitate, fiat bochetum, ad quartæ partis consumpt pro potu ordinatio, addendo coriandri & liquirit. q. s. ad saporis gratiem.

Ad arthritidem præcauendam, eiusque radices in visceribus latentes extirpandas, quidam Practici commendant vsum antipodagricorum, per annum integrum exhibitorum, quibus multos in integrum fuisse liberatos pronuntiant. Ex multis eorum formulis sequens præcipua est.

℞. Salsæ parillæ ℥. iv. sem. hyperici, fol. chamæp. & chamædr. an. Vnc. iii. aristol. rotud. ʒ vi. angelicæ ʒ. iii. cinam. ʒ. ii. caryophyll. ℈. iv. croci ℈ ii. Omnia in tenuissimum puluerem redacta incorporentur cum mellis Hispani cocti q. s. Fiat opiata, qua vtatur æger per annum integrum, sumendo singulis diebus veris, autumni & hyemis ʒ. i. ß. æstate tantum ʒ. i. & abstineat omninò diebus canicularibus. Vinum bibat valdè dilutum. & abstineat à venere.

Horum antipodagricorum instar forsan esse poterit decoctum chamædryos. quod propterea Carolo Quinto Imperatori à Genuensibus Medicis valdè commendatum erat: & testatur Solenander, plurimos qui hoc medicamentum per sexaginta dies bibissent, penitus fuisse liberatos. Huius decocti compositio talis est.

℞. Chamędryos dum floret, lectæ, & benè asseruatæ M. i. vini mediocris maturi ℔ iii. Coque in duplici vase per hor. quinque. Colati vini capiat æger haustum, corpore ad sudorem composito, præmissa purgatione.

De calidis autem istis medicamentis hic notandum; ea non solum calidis naturis non prodesse, sed etiam immedicabiles resolutiones, aut alia incommoda inducere, ideoq; summa cum pręmeditatione ea esse exhibenda.

Tutiùs & forsan vtilius vsurpari poterit opiata sequens, quę minus calefaciendo, totum corpus sensim, & per epicrasim ab omni superfluitatum illuuie repurgat.

℞. Sennę mund. ℥ ß. turbith, hermodact. an ℥. vi. ligni guaiaci, sassafras, & rad. salsæp. an. Vnc. sem. rad. chinę ℥. i. sem. ligni nephritici Vnc. ij trium santal. an. vnc. i. sem. anisi ʒ. ii. mellis optime depurati vnc. iv. Fiat opiata. Dosis ℥. j per integrum annum, exceptis diebus canicularibus.

Inter vulgares homines quidam pro magno remedio prophylactico habent, vt tres alliorum bulbi integri mane deglutiantur, continuando per mensem integrum. Etenim ventriculum calefaciunt, & roborant, citra hepatis, aliorumque viscerum calefactionem: nam integri cum fęcibus excernuntur, sed cocti, & pituita viscida obuoluti, quam a ventriculo, & intestinis deturbant.

In arthritide biliosa aquę acidulę, vitriolatę, & refrigerantes plurimum conferunt. Ita vt earum vsu plures ab ea immunes per longum tempus euaserint.

Ad eundem finem laudatur ab Hipp. *lib. de morbis*, vsus lactis asinini, quod etiam pluribus arthriticis multum contulisse experientia docuit.

Ac denique omnia remedia, quę calidioris hepatis intemperiei corrigendę, eique visceri roborando idonea sunt hic etiam conuenire poterunt, prout supra in eiusdem intemperiei curatione descripta sunt.

Si verò serosus humor a cerebro defluens, vt plerumque fit, huic affectui dederit originem, cerebri ratio habenda maxime est: vt nimirum intemperies illius corrigatur, & humores in eo geniti deriuentur & discutiantur. Quibus vsibus conuenient cauteria, vesicatoria, errhina, masticatoria pulueres cucuphę, suffitus, aliaq; remedia, in affectuum cerebri curationibus proposita.

Vltimum præcautionis caput est, articuli roborentur, ne tam facilè humorem influentem recipiant. Aduertendum tamen, roborantia medicamenta, non solum frustra, sed etiam noxie vsurpari, nisi materia antecedens, & fluxurus humor remedijs prædictis sollicite auferatur. Alioqui hæc roborantia vel humorum ad articulos influxum impedire nequeunt: vel si impediant, ad partes resiliunt humores isti, & multò grauiora mala concitant:

Inter præcipua roborantia vinacea numeranda sunt quę materiæ morbificæ reliquias discutiunt calore actuali, &

astringendi vi partes maximè roborant. Duretus in Hollerium ea ita commendat: *Sed mirificè prodest vinaceorum vsus tempore vindemiarum, si vinacea exportentur ex torcularibus in horreum, & strangulis operta incalescant. In his æger contineat pedes, tibias, crura, aut brachia, vel etiam totum corpus.* Postea verò addit Gallico idiomate; *Je l'ay practiqué cét fois, il n'a rien meilleur sous la chappe du Ciel.*

Solenander verò *consil. 21 sect. 4.* hoc remedium sequenti elogio prædicat. *Sed inter optima remedia & tutissima, quæ partes etiam affectas roborant, ac calorem innatum foveant, hoc ponendum, & diligenter singulis annis, cum amplius fieri nequeat, vsurpandum. Videlicet vt tempore vindemiæ immergantur pedes atque manus affecta vinaceis, post expressionem calentibus adhuc, vel musto calido calefactis, manè per dies quindecim. Ac possem nominare virum præstantem, cui hoc medicamentum communicaui, atque ab eo præclaro munere sum donatus, qui planè incedere non poterat, & isto remedio, beneficio Dei, restitutus est. Quò autem vua maturiores sunt, eò plus adiumenti vinaceorum vsus affert.*

Thermæ sulphureæ, & nitrosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, non solùm sudores euocando, vt antea dictum est, materiam arthritidis discutiunt: sed etiam roborando articulos, ad præcautionem non parum conferre possunt: quemadmodum si per modum embrochæ, vel duciæ capiti admoueantur. Earumdem thermarum lutum partibus infirmis applicatum, eas etiam corroborat.

In thermarum defectu lotiones pedum, aut fotus aliarum partium parari poterunt, ex decocto herbarum nerualium, additis quibusdam astringentibus, vt balaustiis, myrtillis, nucibus cupressi, alumine, sale, cum aqua ferrata & vino rubro.

Commendantur etiam munctiones frequenter vsurpatæ in hunc modum compositæ.

Ol. myrtini vel rosacei vnc. ij. salis ℥. i. Misce, fiat linimentum Vel

℞ Ol. omphacini Vnc. ij. mastichini Vnc. j. salis torrefacti ℥. ii. boli armen. ℥. iij. sang. dracon. hypocist. thuris, mastich. an. ℈. j. sem. Terantur singula per se priùs subtilissimè, tum cum oleis misceantur in formam vnguenti.

Non parum etiam vtile est ad articulos roborandos emplastrum diachalciteos, seu diapalma impositum: estque vtile in omni arthritide, a quocumque humores ducat originem. Scribitque Solenander *consil. 25. sect. 4.* se nouisse quosdam, qui alias frequenter podagræ paroxysmis tentari consueuerant, vsu huius emplastri continuo, & purgationibus per interualla assumptis, quinquennium integrum ab istis doloribus liberatos fuisse. Atque emplastrum hoc non inquinat, non pruritum aut pustulas excitat, neque odore, aut alia qualitate molestum est. Aptatur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui fiunt calcei, qui hoc emplastro obducti pedibus aptantur. Eadem aluta emplastro hoc oblita carpis, & alijs partibus applicari potest. At verò idem emplastrum diachalciteos, in vino decoctum, & cum puluere myrtill. rosar. mastiches, tartari, chamæpit. chamomillæ permixtum, quales suprà in curatione descriptum est, ad eosdem vsus multò præstantius est. Et nos vidimus arthriticos, qui huiusmodi emplastrum in pedibus & carpis continuò gestarent fœlicissimo successu.

CAPVT II.

De dolore ischiadico.

Dolor ischiadicus ab alijs arthritidis speciebus in eo præcipuè differt, quod in his dolor solos articulos occupat: in illo verò non in sola est coxæ radice, sed etiam summam natem, & lumbos & os sacrum occupat, ac in femur, tibiamque & extremum pedem exporrigitur. Quod fit propter neruos à lumbis & osse sacro emergentes, qui ad coxendicem feruntur, & inde ad femur, tibiam, & pedes disseminantur.

Causa huius doloris eadem est, quæ in alijs arthritidis speciebus fuit proposita.

Diagnosis ex loco affecto desumitur, vnde etiam nomen habet: dolor enim præcipuè ischij regionem occupat. Hoc etiam habet peculiare, quod nullus tumor, nullaque inflammatio, aut coloris mutatio apparet, quemadmodum in alijs arthritidis speciebus fieri solet, quia humores affluentes in partes profundiores, & ampliores, multaque carne contectas sese insinuant, & vsque ad corporis superficiem, ipsamque cutem non diffunduntur.

Prognosis doloris ischiadici hoc habet peculiare, quod diu perseuerans coxæ luxationem infert: humor enim serosus & pituitosus in articuli cauitatem, quæ amplissima est, sese insinuat, & si diu in ea immoretur, pars illius tenuior discutitur crassiori remanente, quæ mucosa redditur, & ligamenta articuli ossa connectentia emollit ac relaxat, vt os coxæ ex alueo suo excat, vnde luxatio contingit, ex qua etiam claudicatio sequitur, & cruris totius tabes, atque atrophia: quia os è sede sua elapsum musculos, venas, & arterias comprimit, vnde motus impeditur, & sanguinis ac spiritus in partes inferiores commodè fluere non possunt. Prædictam doctrinam confirmant duo Hipp. Aphorismi, nempè Aph. 59. sect. 6. *Quibus diuturno coxendicum dolore infestatis coxa excidit, rursumque incidit, ijs mucores superueniunt.* Et Aphor. 60 *eiusdem sectionis: Quibus diuturno coxendicum dolore infestatis coxa excidit, ijs crus contabescit, & claudicant nisi vrantur.*

Curatio doloris ischiadici cum reliquarum arthritidis specierum curatione multa habet communia: in multis tamen differt, propter loci affecti structuram, & amplitudinem: ideò à prædictis distinguenda fuit, & seorsim in hoc capite describenda.

Ac primùm præmisso clystere, aut leui pharmaco, vena brachij eiusdem lateris aperienda est ad reuellendum: postea verò ad deriuandum, secari debet in poplite, aut iuxta malleolum exteriorem illa vena, quæ ob insignem vtilitatem, quam affert in hoc affectu, ischiadica nominatur: quæ & sæpe sola secta hunc affectum sanat.

In crure dolente secari solet, licèt & in sano apertam admodùm profuisse, subitoque omnem dolorem sustulisse visum fuerit.

Gal. *lib. de vena sect. cap. 18. Memini*, inquit, *me ischiadas vno die, facta ex cruribus euacuatione, curasse, nempe vbi non frigore, sed impletis sanguine, quæ in coxa sunt, venis, prouenissent: quare secta in poplite vena illis commodior est, quàm in malleolo.*

Ex hæmorrhoidibus etiam sanguis per hirudines eductus, mirum in modum ischiadicis opitulatur, quod sanguis in coxendicum venis contentus educatur: harum enim partium maximus est per venas consensus.

Purgationes fortiores hic locum habent: nam leuiores, humores magis ad partem affectam præcipitant. Ideò conueniunt maximè pulueres arthritici, caryocostinum, pilulæ de hermodactylis & similia. Chymici purgationes mercuriales & antimoniales in robustis corporibus feliciter aliquando vsurpant.

Mercurius dulcis cum scammonio, vel alijs purgantibus exhibitus satis frequenter, humorem ischiadem efficientem potenter eradicat.

Vomitoria à multis præferuntur purgantibus per aluum, cum per locum à parte affecta remotiorem, humores vitiosos euacuent. Asarum reliquis præfertur a Rondeletio.

Post sufficientem purgationem, ad topica veniendum est. Et quidem repellentia quod attinet, illa minimè conueniunt, quod metuendum sit, ne humores ad partem affectam magis promoueantur: sed statim initio resoluentia admouenda sunt: primò mitiora & minus calida, ne magis humores ad partem attrahant: postea vehementiora, in hunc modum.

℞ Rad. bryoniæ ℔. ij rad. ebuli ℔. j. baccarum iuniperi ℔. ß. fol. iuæ arthriticæ menthæ maior. saluiæ, rorismarini, flor. chamom. meliloti, ana M. iv. Fiat decoctio pro semicupio, quod ingrediatur bis in die per biduum, aut triduum. In principio parari poterit decoctum ex aqua sola, postea ex aqua & vino albo.

Ex eodem aut simili decocto potest foueri pars dolens calide frequenter.

Sacculi etiam parari poterunt ex sale, milio & furfure frixis in sartagine cum vino generoso, & calide applicari.

Vel

Vel componi etiam poterunt sacculi efficaces, ex foliis grauis iuniperi contusis, & prædicto modo in sartagine calefactis.

Inunctiones etiam conuenient ex ol. chamom. aneth. lilior. irino, nardino, & rutac. quæ partes exteriores relaxando, motum humorum ad eas conciliabunt, vt sic internæ minus afficiantur.

Oleum scorpionum Matthioli inunctum, est etiam valdè efficax.

Ad potentius resoluendum aqua balsami Guidonis, inunctiones admota erit præstantissima.

Vnguentum de althæa partes exteriores laxat, & materiam morbificam blande discutit: ideò circa initia eo inungi poterit totum crus, & tibia vsque ad extremum pedem, iuxta ignem luculentum.

In progressu verò sequens potentius & calidius admoueri poterit.

℞. Ol. lumbric. de lateribus, & de terebinth. ana ℥.ij. ol. vulpini ℥.i. gummi ammoniac. & sagapeni aqua vitæ solutor. an. ʒ.vj. castorei pinguis ʒ iij. euphorbij ʒ.ij. ceræ q. s. Fiat vnguentum.

Sapo durus cum spiritu vini dissolutus optimus, inunctione facta ad ignem.

Oleum de lateribus solum, post sex cucurbitulas parti dolenti, & in ambitu eius admotas, calidè impositum, postea tegendo linteis valdè calidis, contumacem dolorem ischiadicum vna die curauit.

Lacuna *Comment. in Diosc.* vnguentum sequens tanquam mirabile commendat.

℞. Succor. rad. & fol. ebuli, an. ℥.i. olei chamom. ℥.vi. Bulliant ad succor. consumptionem. Deinde adde ceræ q. s. aceti guttulas aliquot ad penetrationem. Fiat vnguentum.

Cataplasma ex iberide multum laudatur ab Authoribus quod hæc planta huic affectui curando sit valdè efficax. Id componi poterit in hunc modum.

℞. Iberidis M. iv. Decoquantur in vino & contundantur, addendo farinæ lupinor. orobi & fabar. ana ʒ.iii. pulueris rutæ siccæ, flor. chamæm. & rad. costi, ana ʒ j. ol. terebinth. vnc. sem. ol. lumbric. q. s. Fiat cataplasm.

Platerus plurimum prodesse testatur, si salui a recens in tegulam cauam ignitam posita, sæpeque ne aduratur agitata, & hoc modo semicocta, aceto perfundatur, tegulaque linteis obuoluta sub ægri coxa ponatur, vaporque indè excitatus excipiatur.

Non parum etiam conducit panis recenter è furno extractus valde calens, per medium sectus, aqua vitæ irroratus & admotus.

Ad materiam morbificam foras extrahendam conuenit cucurbitula in summa parte doloris, quæ ad os sacrum pertinet, quater repetita sine scarificatione.

Ad idem valdè conferunt hirudines octo vel decem parti affixæ, quæ a Paulo & Aureliano probantur. Et Zacutus Lusitanus se decem horarum spatio dolorem ischiadicum sustulisse asserit, qui omnibus aliis remediis auferri non poterat.

Emplastro verò in frequentissimo vsu sunt, & hac in re plurimum possunt. In eorum tamen vsu hoc perpetuò obseruandum, quemadmodum de aliis in genere dictum est: vt primò mitiora admoueantur, quæ si parum profuerint, ad vehementiora transcendere poterimus. Quem etiam ordinem nos in eodem formulis describendis obseruabimus.

℞. Picis naualis ℥.ii. sulphur commun. subtilissimè triti ʒ iii. mastiches ʒ.ii. terebint. ℥ ß. Misce, fiat empl.

℞. Picis naualis ℥.ii. gummi ammoniac. bdellij in aceto dissolut. ana ℥.i. sulphuris viui, turbith. hermodact. an. Vnc. sem. castorei Drach. i. terebinth. parum, ceræ q. s. Fiat emplastrum.

℞. Gummi ammoniaci & sagapeni in aceto dissol. & denuo inspissat. an. ʒ ii. empl. diachylon cum gummis ℥.i.ß. Liquefiant omnia simul. Deinde adde cinnabaris, & æris vsti, an. Vnc. j. auripigmenti & viridis æris, ana ℈.ii. Fiat massa emplastri. Si vesicę excitentur, ponatur linteum inter partem & emplastrum.

Si malum pertinaciter hæreat, ad vesicatorium transeundum est, quod parti admotum materiam morbificam euellit. Emplastrum igitur vesicatoriam applicandum est, vel solum, vel, vt mitiùs agatur, cum aliquo ex prædictis, æquis partibus permixtum: sic enim per longius tempus in parte poterit detineri. Vel sequens de nouo dispensari poterit.

℞. Picis naualis, ceræ, picis albæ, an. vnc. i. sem. colophoniæ, thuris, mastiches, an. ℈.ii. euphorbii, ladani, sulphuris viui, opopan. ammoniac. bdellii, galbani, sagapeni, an. ℥. ß. styrac. calamit. benioin, an. ʒ.ii. canthârid ʒ.iii. galangæ, caryophyll. an. ʒ. it. styrac. liquid. q. s. Fiat emplastrum.

In diuturno affectu causticum tibiæ lateris dolentis materiam morbificam deriuat, & morbum interdum tollit. Zechius admouendum esse vult parti tibiæ exteriori. Si verò suspicio fuerit catharri à cerebro defluentis, alterum etiam occipiti admonendum est. Id enim aliquando ischiadicum dolorem antiquum curauit, qui nullis aliis remediis vinci potuerat. Tum denique alia remedia cerebri intemperiem corrigentia non erunt omittenda.

Zacutus Lusitanus cauterium retrò aures inustum, quando fluxio à capite irruit, cum miro successu in vsum se vocasse asserit, & peculiari historia confirmat *obs. 160. lib. 2.*

Toto curationis decursu clysteres frequentes iniiciendi sunt, vt materiæ morbificæ portio ad intestina deriuetur. Tum etiam ad doloris causam proximam discutiendam sequens aliquando profuit.

℞. Vini generosi ℔. sem. ol. nucum & rutac. an. ℥.iii. ol. terebinth. Vnc. sem. Misce, fiat clyster, iniiciendus quoties dolor vrget.

Clyster verò sequens humores à parte affecta potenter extrahit, propter viciniam quam habet cum intestinis.

℞. Pulpæ colocynth. ℈.i. surfuris macri M. j. vini albi ℔. i. sem. Coquantur ad lib. i. Ex colatura fiat clyster, qui seruetur per horam.

Dolor ischiadicus interdum à bile, & humoribus calidis generatur: qui quidem dignoscitur cum dolor est acerbissimus, & pungitiuo similis, exacerbationes alternis diebus sęuiores efficiuntur, habitus est gracilis, temperamentum biliosum, ætas iuuenilis, regio & tempestas calida, dolorq; calefacientibus exacerbatur, morbi præcesserunt biliosi, victus calefaciens, exercitatio vehemens: tunc enim ad bilem & calidam intemperiem remedia dirigi debent. Ideò conuenient venæ sectio, purgationes cholagogæ, nunc lenientes, nunc etiam vehementer purgantes, additis diagrydiatis, vt materia morbifica educatur: iulepi refrigerantes, clysteres mollientes, & refrigerantes, lac, balneum, aliaque remedia in calida hepatis intemperie proposita. Hoc perpetuò cauentes, vt aperientia vitentur, incrassantia potius eligantur, qualia in catarrho calido & tenui proposita fuerunt.

Dolore acerbiori existente narcotica exhiberi possunt, præsertim syrupus de papauere, quo dolor sedatur, & fluxio cohibetur humoris incrassatione.

At longè potentiùs operatur laudanum opiatum ad g. iii. vel iv. exhibitum: quod etiam in clystere ex iusculo, vel lacte dissolutum, præmisso alio laxante, dolorem sæpè in momento sedat.

Topica erunt mitiora, vt ol. lilior. violac. chamæmel. & amygd. dulcium: cataplasmata ex lactuca, solano, endiuia, farina hordei, cum oleis prædictis: & circa declinationem fomenta, linimenta, emplastra mitiora, & minus calefacientia.

Materia dolorem ischiadicum efficiens aliquando suppuratur, & in abscessum conuertitur: quod docuit Hipp. *3. epid. in historia Eupolemi*, qui talem abscessum passus est, & ex eo rapidus interiit. Si abscessus aperiatur, vlcus remanet sordidum & cacoethes, quod etiam ad tabem perducit. Eam tamen cum vlcere curaram sæpè à se fuisse gloriatur Zacutus Lusitanus, *obseru. 126. lib. 1.* decocto ligni sancti, & radicis salsæ parillæ. Quæ obseruatio legenda, & sedulò meditanda est.

putandum est à dies partus: quia tunc cœpit totius corporis œconomia euerti, humorumque perturbatio fieri, quam deinceps febris consequitur. Si in grauibus vulneribus, capitis præsertim, licèt febris non inuadat, nisi post quartum, vel quintum diem: computatio tamen fieri solet à die accepti vulneris, quia tunc temporis humores commoueri cœperunt, & ad febrem disponi.

Curatio istarum febrium ab aliarum curationibus non differt, nisi circa magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem, in quarum administratione non exigua est difficultas, quam tamen nos breuiter diluere conabimur.

Quod ad venæ sectionem spectat, in acutis puerperarum affectibus celebrandam, tanta est Autorum dissensio, propter pugnantes in vicem indicationes, vt vix duo reperiantur, qui in eadem omninò sententiam coeant. Nos eam quę ad sapientiorum mentem magis accedit, & in vsu practico felicius succedit, omissis ambagibus, sequentibus theorematis hic proponemus.

Morbus acutus puerperarum aggreditur, vel in principio puerperij, vel in medio, vel in fine.

Si contingat in principio, & mulier copiosè purgetur, nulla alia tentanda est sanguinis euacuatio, quam quę à natura rectè & conuenienter operante dirigitur Si vero lochiorum expurgatio supprimatur, aut minuatur, secentur venæ inferiores, & copiosè sanguis mittatur, quoniam tunc temporis copiosa esse debet, ex pręscripto naturæ, lochiorum euacuatio.

Si medio tempore morbus acutus superueniat, duo consideranda sunt. Vnum, an materia morbifica in vno loco particulari contineatur & conculcetur: aut sit per venas dispersa. Alterum, an mulier conuenienti expurgetur mensura vel non. Si morbus fiat à materia sparsa, vt in febribus: & mulier non perfectè purgetur, venæ inferiores aperiendæ sunt: quia & materia morbifica minuetur, & naturalis fluxus prouocabitur. Si verò mulier sufficienter expurgetur, morbusque inualescat, nec euacuatio naturalis morbo satisfaciat: venæ inferiores etiam aperiendæ sunt, tantumque detrahendum, vt ex duabus euacuationibus perficiatur, quod morbus exigit, vt docuit Gal *meth. cap. 5*.

Si febris admodum intensa, magnumque incendium adfuerit, id fiat quod in morbo à materia in loco particulari conculcata, & putrescente agendum esse iam dicturi sumus.

In morbo acuto particulari, vt pleuritide, peripneumonia, angina & similibus, aduertendum est, an fluxio tantum fieri incipiat, ita vt morbus sit tantum imminens, vel incipiens, & perexigua sanguinis quantitas in parte collecta sit: Tunc enim venæ inferiores aperiendæ sunt, vt reuulsione facta ad opposita distantissima pręposterus ille humorum motus inhibeatur. Si verò iam bona ex parte fluxio facta sit, & inflammatio genita, eaque valdè vrgeat, siue mulier expurgetur sufficienter, siue non: statim venæ superiores aperiendæ sunt è directo partis affectæ, quia talis euacuatio à parte affecta sanguinem educit. At si venæ inferiores aperiantur, quæ nec proximæ sunt parti affectæ, nec ab ea euacuare possunt: & virtus ab euacuatione labefactabitur, & materia in loco particulari conculcata non minuetur. Atq; ita vel totum fere sanguinem educes, ad reuellendam materiam morbificam à parte affecta: vel priùs mulier à morbo perimetur, quam facta fuerit reuulsio sufficiens.

Neq; metuendum est, misso sanguine à venis superioribus, ne retrahatur sanguis ab vtero, quia in illis casibus partes superiores sanguine abundant. Et quamuis multus extrahatur, non ita maliuntur venæ, vt aliunde nouum sanguinem attrahere cogantur. Ad maiorem tamen cautelam, non erit inutile, antequam sanguis mittatur, frictiones celebrare in cruribus, & consequenter ligaturas dolorificas facere in medio ipsorum, quæ detineantur donec missus fuerit sanguis, & paulò post venæ sectionem soluantur: ac subinde cucurbitulas ijsdem partibus applicare, vel saltem frictiones repetere. Hinc habere poterimus materiæ peccantis eductionem, & naualis fluxus conseruationem.

Idem faciendum est in febribus ardentibus & vehementibus. Quia licet in materia sit sparsa, attamen incendium tantum est circa cor & viscera, vt minoris & longinquę venæ apertione non ita extingui possit, sicut proximæ & maioris, qualis est basilica.

Hæc curandi methodus, non solum in puerperis, sed etiã in reliquis mulieribus morbo acuto correptis, & menstruas purgationes patientibus obseruari potest.

Si in fine puerperij morbus acutus inciderit, idem agendum est vt in medio, ijsdem conditionibus obseruatis: hoc animaduerso, vt quò magis distat mulier à principio, eò tutius venæ superiores aperiri valeant: quò autem illa vicinior est, etiam medio tempore, id ipsum maiori cum præmeditatione exequamur. Et si morbus non instet, neque vrgeat illius acuties, ac naturalis expurgatio copiosa fuerit, prorsus abstineamus Si verò purgatio fuerit imminuta, venas inferiores, ad supplementum debitæ quantitatis, secabimus. Si tamen oppositum contigerit, seruetur id, quod vrgente acuto morbo agendum esse diximus.

Purgationis verò vsus in puerperis morbo acuto correptis, sequentibus concludetur theorematis.

Dum lochia naturaliter profluunt, nunquam purgatio administranda est: periculum enim est, ne ab opere suo natura diuertatur.

Si verò puerpelia præter naturam se habeant, considerandum est, an quantitate peccent, vel qualitate.

Si quantitate peccauerint, eaque imminuta: & mulier vel omninò nihil, vel insufficienter purgetur: postquam omnia remedia promouendis huiusmodi purgamentis idonea, frustrà vsurpata sunt, & materia morbifica concocta apparet, transacto octo, decem vel duodecim diebus a partu, secundum maiorem vel minorem morbi vrgentiam, leuiori pharmaco purgatio institui poterit, à vehementioribus prorsùs abstinendo.

Si lochia qualitate peccent, ita vt fluxio albida vel alterius coloris non naturalis prodierit, cocta existente materia, vltimo puerperij tempore tutò purgatio administrabitur.

In genere autem hoc perpetuò obseruandum, quo longiùs puerpera distat à die partus, eò tutiùs medicamentum purgans posse administrari, & contrà. Nam experientia docuit, mulieres purgamentorum suppressiones laborantes, si post septimum, aut nonum diem alui fluxu corripiantur, vtplurimum liberari. Si verò primis diebus, videlicet secundo, tertio vel quarto diarrhœa acciderit, vtplurimùm interire.

Atque ita (Deo sit laus & honos) affectum muliebrium curationes absolutes sunt.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMVS SEXTVS.

De affectibus Articulorum, & Rheumatismo.

PRÆFATIO.

icet omnes articulorum affectus ab iisdem causis dependeant, & ratione tantum loci affectis inter se differant, iisdemque remedijs curari soleant; non nulla tamen reperitur differentia inter ischialem, & aliorum articulorum dolores, ob partium ischij articulationem componentium structuram & amplitudinem: cuius ratione quandam in nonnullis remedijs diversitatem obtinet: ideo seorsim de dolore ischiadico agere constituimus. Et quia rheumatismus cum arthritide magnam habet affinitatem, illius ideò expositionem hoc in loco subnectere visum est. Atque adeò liber iste tribus absoluetur capitibus: quorum primum erit de arthritide: secundum de dolore ischiadico: tertium de rheumatismo.

CAPVT PRIMVM.

De Arthritide.

ARthritidis est dolor articulorum ex interuallis ferè inuadens, ab humorum influxu excitatus.

Partes dolore affectæ sunt membranæ, tendines, nerui, omnesque partes neruosæ articulis viciniores, quæ ab humore in eas influente distenduntur, vel ab eiusdem acrimonia punguntur & vellicantur. Ligamenta verò ab ossibus orienda sensus expertia sunt. Raró autem humores arthritidem efficientes in ipsas articulorum cauitates influunt, nec nisi in affectu diutissimè perseuerante, & vbi ampliores sunt cauitates, vt in dolore ischiadico diuturno, in quo nonnunquam os femoris excidit, laxatis ligamentis, alijsque partibus articulum connectentibus: & tunc articuli cauitas mucosa pituita repletur, vt est apud Hippocr. *Aphorismo sect. 6.*

Quæritur hoc in loco, cur ab humoribus in partes neruosas & membranosas influentibus, easque distendentibus aut vellicantibus, non fiat conuulsio. Respondemus, partes, quæ in arthritide magis afficiuntur, esse membranosas, quæ cum motui nullo modo inseruiant, conuulsionem efficere non possunt, quantumuis distendantur, aut vellicentur. Licet autem tendines & nerui motui dicati etiam dolore afficiantur, conuulsionem tamen non pariunt: quia vt fiat conuulsio, debent musculi retrahi versùs suum principium, & illa retractio debet fieri per contractionem neruorum, qui in eos inseruntur: quando verò a musculis egressi sunt, aut ad extremitatem eorum peruenerunt, licet distendantur, musculos contrahere non possunt.

Quatuor arthritidis differentiæ ab authoribus vulgò constituuntur, ex diuersis articulis affectis repetitæ; chiragra, cum manum dolor occupat: ischias, cum coxendicem inuadit: gonagra, cum genua: & podagra, cum pedes huiusmodi dolore afficiuntur. Reliquorum verò articulorum dolores generico arthritidis nomine donantur: licet Paræus propria ijs nomina imposuerit, à partibus affectis desumpta: dolorem in maxillæ articulis residentem, syagonagram appellans: in ceruice, trachelagram, in spina dorsi, rachylagram: in humero, homagram: in cubitu, pechyagram. Sed istæ nomenclaturæ in vsum medicum relatæ non fuerunt. Ideò sufficit aliarum partium dolores ad commune, & genericum arthritidis nomen referre.

Aliæ præterea dantur arthritidis differentiæ, quod alia sit generalis, omnes aut saltem plurimos corporis articulos occupans: alia particularis, vni tantum articulo inhærens: alia insita, & congenita, a parentibus hæreditario iure contracta: alia aduentitia, a causis externis & erroribus in victu commissis inducta.

Humores autem arthritidem efficientes, non solum in articulos, sed etiam interdum in alias partes, vt caput, dentes, latera: imò & partes internas, vt iecur & lienem, influere possunt, in ijsque varios dolores excitare, qui tamen arthritici dicendi non sunt, quamuis à materia arthritidem efficiente generentur.

Omnes autem dolores articulos occupantes arthritidis nomen non merentur: fiunt enim interdùm tumores in articulis, præcipuè in genibus, a quibus etiam dolores excitantur, ab humoribus crassis, pituitosis & melancholicis profecti, & diutissimè perseuerantes, qui ad dolores arthriticos non referuntur, sed diuersam omninò naturam sortiuntur. Quę diuersitas ex peculiaribus arthritidis characteribus in diagnosi describendis, clariùs innotescet.

Causa proxima & immediata arthritidis est humor serosus, sua vel quantitate partes sensiles articulos ambientes distendens, vel acrimonia vellicans. Serosam esse illam materiam inde colligitur, quod humores crassiores in articulos tam facilè cōfluere non possunt, & tumorem in articulis magis conspicuum efficerent, qui perexiguus esse solet, imò verò in principio nullus apparet, licet dolor acerbissimus excitetur: adde quod ille tumor nunquam suppuratur, quod alijs humoribus crassioribus sæpè contingit, si tantillum sanguinis secum admixtum habeant. In arthritide autem sanguis ad articulos attrahitur, qui ex inflammatione partis innotescit: nunquam tamen suppuratio contingit, propter seri prædominiū, quod suppurationi resistit.

Illud autem serum raró purum atque syncerum est, sed alios humores, aut ichores eorum secum admixtos habet; vnde diuersitas insignis exoritur, pro maiori vel minori humorum permixtorum acrimonia, a quibus maior vel minor dolor excitatur. Tumor aliquando est notabilis magnitudinis, aliquando vix apparet: color aliis est rubicundus, alijs flauus, aliis albus: in quibusdam malum citò soluitur, in alijs longius protrahitur: interdum caliditas ingens & feruor partem affectam occupat, alias nulla aut perexigua apparet: quandoque calida admota prosunt, alias verò nocent, & frigida conferunt. Negandum tamen non est, serum per se maiorem vel minorem acrimoniam habere, prout magis vel minùs salis secum admixtum habet: cum enim serum salia heterogenea, quæ ex alimentis in corpore cumulantur, dissoluere, & in sese recipere soleat, (hinc omne serum salsum est,) prout maior, vel minor salis copia in eo recipitur, & prout salia illa maiorem vel minorem acrimoniam obtinent, maior vel minor dolor excitari consueuit.

Quia verò in arthritide, quemadmodùm in omni fluxione, quatuor considerantur, materia fluens, pars mandans, pars recipiens, & viæ per quas fit fluxio: postquam materiam fluentem exposuimus, de reliquis est agendum.

De parte mandante est aliqua dissensio. Fernelius omnem arthritidis materiam, quam pituitosam, & tenuem esse vult, a capite defluere existimat, Non quidem a cerebro ipso, cuius excrementa vel per nares excernuntur, vel per palatum effluentia, ad os, fauces, asperam arteriam, aut ventriculum propelluntur: sed ab externis capitis partibus, & extra caluariam positis. Cum enim venæ quamplurimę ab externis iugularib. deductæ eo excurrant, excrementa sua tenuia ac serosa ibi deponere asserit, & cum capitis cutis crassa densaque sit, & humores per eam facilè non expirent, temporis progressu ibi cumulari: &

per

per summa corporis sub cute ad articulos defluere existimat. Alij verò caput quidem fluxionis arthriticæ originem agnoscunt, sed à partibus illius interioribus, cerebro nimirum effluere censent. Alij denique à visceribus in imo ventre contentis, purà hepate, & liene, vtero, aliisque, tum etiam à toto corpore, humores illos noxios per venas & arterias in articulos deffluere pronunciant. Quæ omnes sententiæ, meo quidem iudicio, ex parte veræ sunt, ex parte verò falsæ. Veras esse censemus in eo, quod humores arthritidem committentes, à capite per internas & externas partes, & a visceribus, totòq; corpore per venas & arterias defluere pronuntiant. Falsas verò asserimus in eo, quòd vel solas capitis partes externas, vel internas tantùm, vel sola viscera inferiora materiam arthritidis suppeditare voluerunt. Cum enim totum corpus confluxile sit, possunt omnes partes humores superfluos ad articulos transmittere, si illi eorum receptioni dispositi sint. Dispositio autem articulorum, humoribus illis recipiendis idonea, vt partis recipientis conditionem hic data occasione explicemus: est eorumdem imbecillitas, vel natiua a parentibus iure hæreditario contracta, vel ascititia a causis præternaturalibus inferius exponendis, oriunda. Cum igitur certissimo theoremate ab omnibus Medicis receptissimo sancitum sit, partes robustiores excrementa sua deponere in debiliores, asserendum est omnes partes prædictas superfluitates suas in articulos posse deponere, si illi imbecilliores facti sufficienter resistere nequeant. Et vt sigillatim opiniones prædictæ confutentur: Fernelius quidem satis perspicuè ostendere videtur humorem extra caluariam collectum per summa corporis, & sub cute in articulos defluere, cum interdum dolor in capite incipiat, inde ad ceruicem, humeros, ac tandem in articulos excurrat. Sed nunquam ab aliis locis, aliisq; partibus humores in articulos deferri, nullo modo probat, neque vllus post ipsum probare poterit. Sic etiam qui a solo cerebro fluxiones huiusmodi fieri dicunt, contra sensum pugnare videntur. Cum enim partes articulos ambientes, venas & arterias recipiant, per quas sanguis nutritionis causa ad eas transfertur: quidni etiam serosus humor in maioribus vasis collectus, ad easdem partes per easdem vias deferri poterit; Hoc docuit præcisè Gal *com. Aph. 20. sect. 3.* Vbi docet in tuberculis & doloribus articulorum profundum corporis expurgari, vitiosis humoribus a partibus principalibus ad ambitum corporis protrusis. Hoc etiam ostendit febris, quæ in arthritidis principio sæpe excitari solet: fit enim illa a serosa illuuie in venis contenta, & commota, atq; ebulliente, quando natura ad illius exclusionem sese accingit: & cum foras omninò eam transmittere nequeat, ad partes ignobiliores & debiliores deponit. Tertia verò sententia, quam Sennertus defendit, a ratione etiam aliena est, & in eo peccat, quod nunquam a cerebro fluxiones podagricas fieri contendit. Cum enim ad omnes alias partes, tum internas, tum externas, fluxiones a cerebro decumbant, quomodo articuli ab iis poterunt esse immunes? Et si humores catarrhum efficientes per venas & arterias deffluunt non raro, vnde febres catarrhales passim oriuntur: humores verò in venis, & arteriis contenti (vt ipse Sennertus asserit) ad articulos facilè confluunt: demonstratiuè concluditur, fluxionem fieri a cerebro per venas, ostendit copiosa vrinarum profusio, quæ fit non raro, cerebro ab insolatu, aut nimio frigore commoto: tunc enim humores serosi in cerebro collecti agitantur a causis illis procatarcticis, & ad venas arteriasque propelluntur: per quas ad renes & vesicam confluunt, vnde copiosa illa vrina promanat.

Causa interna proxima & immediata arthritidis sufficienter hactenus exposita: iam ad causas externas & procatarcticas transeundum est: quas in tres classes, clarioris doctrinæ gratia, distribuere possumus. Prima est earum, quæ materiam generandę arthritidi idoneam suppeditant. Secunda earum, quæ articulos debilitant & relaxant. Tertia denique earum, quæ humoris morbifici affluxum ad articulos promouent.

Ad primam classem referuntur, quæcunque crudorum ac serosorum humorum, omnisque cochymiæ prouentum adiuuare possunt, vt alimenta crassa, & concoctu difficilia, ac valde excrementitia: crapula, & ebrietas frequens: venus immoderata, vnde arthritis Bacchi & Veneris filia dicitur: otium & vita sedentaria, ac consuetarum exercitationum intermissio: somnus longior, vigiliæ intempestiuæ: euacuationum consuetarum siue naturalium, siue artificialium intermissio: metus, tristitia, & sollicitudo diuturna.

Ad secundam classem referuntur, labor & motus vehemens: veneris vsus frequens, illius præsertim, quæ corpore erecto exercetur: articulorum refrigeratio & humectatio: balneatio frequens: articulorum contusio, luxatio, fractura.

Ad tertiam classem referuntur, aer frigidus humores exprimens, & calor eosdem fundens ac liquans & exagitans, meatusque aperiens: cibi acres & salsi humores attenuantes, vinum tenue ac generosum, exercitium immodicum, venus effrænata, ira vehemens, aliaque animi pathemata immoderata.

Signa diagnostica alia imminentem, alia præsentem arthritidem significant.

Imminentis signa sunt: sensus in articulis solito exquisitior, vt à leuissima causa lædantur, putà noui calcei compressione, ambulatione longa, vel leui aliquo ictu, aut ad lapidem aliudve corpus duriusculum illisione. Febris plerumque arthritidis inuasionem antecedit, quæ fit a serosis humoribus, aliisque in venis & arteriis contentis, commotis & exagitatis, dum natura eos ad partes illas ignobiliores expellere nititur. Viciniorem verò arthritidis insultum, & quasi incipientem significant, torpor & formicationis sensus in articulis, & quidam in iis feruor præter consuetudinem inuadens.

Præsertim arthritidem significat dolor cum actu articulum excrucians, quem plerumque tumor, & rubor comitatur: & si statim a principio non appareat, paulò post saltem excitatur. Pedis pollicem, & præcipuè sinistrum dolor frequentius inuadit, & ad alios articulos non rarò postmodum exporrigitur. Febris ante dolorem apparens interdum perseuerat: interdum non antecedit, sed cum dolore inuadit.

Signa causarum etiam aduertenda sunt. Licèt enim humor arthritidem efficiens à prædominio serosus sit, aliorum tamen humorum cum sero permixtorum notitia necessaria est, vt iis remedia aptari valeant.

Ac primum bilem cum sero redundantem significant, dolor vehemens & lancinans, tumor exiguus, color subrubeus aut subpallidus, calor magnus, & febris in statu perseuerans, febris intensa, vrina tenuis, flaua, & subrubra, auxilium à frigidis, læsio à calidis.

Pituitæ cum sero redundantis signa sunt, tumor partium affectarum sublaxus, qui impressis digitis foueam relinquit: dolor minus acerbus, vrinæ crassæ ac perturbatæ, læsio a frigidis, auxilium a calidis, calor ferè nullus, color albus à naturali parum recedens.

Melancholiæ redundantis signa sunt color partis obscurus ad liuorem tendens, dolor profundus, vrina tenuis & aquosa, lassitudo totius corporis, eiusdemque temperamentum ad melancholicum accedens.

Quod ad prognosim attinet. Arthritis periculosa est, sed dolorum vehementia molestissima, & duratione contumacissima, vt tota vita plerumque perseueret, ægrosque ad senectutem comitari soleat, imò verò longæuitatem nonnullis conciliet, ex eo quòd natura humores vitiosos, ex quibus alij morbi periculosiores generati poterant, ad articulos per certa interualla propellit: sicque partes nobiliores à prauis humoribus liberat.

Contingit tamen non rarò in corporibus debilioribus, vel iam senio confectis, vt quando natura humores noxios intùs coaceruatos expellere non valet, morbi inde lethales oriantur: vt febres acutissimæ, viscerum inflammationes, apoplexiæ, conuulsiones, phrenitides, ortopnoeæ, cordis palpitationes, aliiq; grauissimi affectus.

Licèt diathesis arthritica visceribus penitissimè infixa, & natiua articulorũ imbecillitas radicitus extirpari nequeãt: possunt tamen arthritidis insultus maximè retardari: ita vt nonnulli sola vini abstinentia, alij purgationibus visuali-

bus

bus frequenter iteratis, per multos annos sese ab arthriticis doloribus seruauerint. Hippocr. 2. *Prorrhet* multos arthriticos sanari posse affirmat, eosq; ab illis qui sanari non possũt, distinguit his verbis. *De podagra hoc dico: quicunq; aut senes sũt aut circa articulos callos tophaceos habent, aut ærumnosè viuũt, siccam aluum habentes: hi omnes sani fieri non possunt humana arte, quantum ego noui. Sanat quidem hos optimè dysenteria, si superueneri: Sed & aliæ eliquationes valde prosunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui verò iuuenis est, & circa articulos nondum callos habet concretos, & accuratè viuit, & laboris amans est, & aluum bonam habet ad obediendum pro studiorum ratione: hic sanè Medicum intelligentem nactus, sanari poterit.*

Insanabili etiam arthritidi meritò ea annumerari debet, quæ hæreditaria est.

Si podagricis varices superuenerint, soluitur podagra, ex Auicenna. Quia humores ad articulos fluere consueti ad exteriores cruris partes deriuantur.

Si arthritis suas periodos seruare consueta non reuertatur, grauissimos & sæpè lethales morbos portendit, nisi materia morbifica diligenti prophylaxi sublata fuerit. Si enim ob debilitatem naturæ materia intus cumulata non expellatur, maximos morbos & periculosissimos producit.

Quibuscunque morbi podagrici fiunt, iis sedata in 40. diebus inflammatione, finiuntur. Hipp. *Aphor.* 49. l. 6. In partibus enim exiguo calore præditis materia morbifica nonnisi longo tempore discuti potest. Certa tamen & perpetua non est illa periodos ab Hipp. proposita: nonnulli enim citius, alij tardius sanantur: quod dependet ex materiæ morbificæ quantitate, crassitie, vel contumacia: partium affectarum robore aut imbecillitate, & ægrotorum obsequio in victus, ac remediorum administratione.

Omnis arthritidis curatio in eo consistit, vt humoris ad articulos influxus inhibeatur: qui iam influxit & articulis inhæret, submoueatur: & dolor interim, si acerbus fuerit, leniatur. Quæ omnia sequentibus remedijs præstari poterunt.

Ac primum sanguinis detractio erit conuenientissima, si illius penuria non adsit, & humor pituitosus non abundet: quia ab humoris in articulos fluentis motu sanguis exagitatur, & quasi ebullit, & a dolore in partem affectam attrahitur: illius ideò reuulsio necessaria est, quæ fit ex opposito partis affectæ: atque adeo si brachium dextrum afficiatur, in sinistro vena secanda: si dexter pes laboret, vena dextri brachij aperienda. Idem quoque de brachio & pede sinistro dicendum. Est autem sanguis detrahendus statim ab ipso morbi initio, & quantum opus est, si vires ferant, vnica vice detrahendum. Sin minus, iteratis vicibus, donec plenitudini sit satisfactum.

Hoc præ oculis semper habendum est, copiosam sanguinis detractionem, in ijs qui illam facilè ferre possunt, morbum maximè abbreuiare, si statim ab initio celebretur, aut partitis saltem vicibus.

Purgatio etiam quam primum, & in ipso paroxysmi initio instituenda est; sic enim fluens & fluxurus humor ab articulorum vijs auocatur, & ad intestina attrahitur. In ista autem purgatione duo notatu digna obserua sunt, a Solenandro, practico insigni, pluries annotata.

Primum est vt purgatio illa fiat non blandiori aliquo, & leniente medicamento, quo humores magis commouentur quam euacuantur, & in articulos præcipitantur, vnde dolor & tumor acerbior ijs sæpè solet succedere: sed aliquo ex fortioribus, quod humorem commotum euacuet, & ab articulis auertat. Alterum est, vt exhibito medicamento artus supra genua, & cubitos obuoluantur aliquo defensiuo, quo humor fluens, si quis assumpto medicamento commotus est, intercipitur, vt minus minoreque impetu in articulos decumbat.

In eum vsum ex bolo, malicorio, balaustijs, radicibus bistortæ, vel tormentillæ, rosis, cum albumine oui & aceto conficit vnguentum, idque inductum tænijs seu fascijs palmum latis, & mediocriter longis supradictis locis obuoluit. Si nec ista ad manus sunt, simplici posca tinctas circumdat, atque, quod minimum est, diem totum relinquit. Vbi autem fluxio est vehemens, fasciæ inducit linimentum ex bolo, sanguine draconis, albumine oui, & oleo rosat. omphacino: vel prius sine oleo compositum, cui ne siccatum & induratum dolores excitet, parum olei prædicti, aut vnguenti comitissæ addendum erit.

Ad hanc autem purgationem exequendam, præscribetur a perito Medico medicamentum ægrotantis naturæ, & humoribus in toto corpore redundantibus accomodatum: vel aliquod ex specificis purgantibus, quæ in præseruatione proponentur.

Euacuatio quæ fit per vomitum hic etiam vtilis est, in ijs qui facilè vomunt: quia breuiore via humores euacuat, atque adeò non ita metuendum est vt ad partem affectam ruant. Blanda autem vomitoria exhibenda sunt, quæ tantum partes ventriculo vicinas euacuant. Si enim vehementia sint, & a venis attrahant humores, eosdem ad articulos præcipitare poterunt. Tum post vomitiones purgatio per inferiora etiam molienda est: imò si vnica non sufficiat, erit iteranda.

Post sufficientem purgationem, sudorum prouocatio maximè conferre poterit: sic enim serosa materia per habitum corporis discutietur. Verum cum in arthritidis inuasione fiat quasi quædam ebullitio, & plerumque febris adsit, calida sudorifica non conuenient, sed tantum temperata ex quibus commendat Sennertus cornu cerui vel crudum, vel sine vstione præparatum, aut solum, aut cum aqua cardui benedicti: tum etiam antimonium diaphoreticum. In affectu diuturno, absente febre, decoctum chinæ, salsæparillæ aut sassafras poterit exhiberi, & herbis refrigerantibus, vt cichorio, endiuia, acetosa, borragine alterari. Vel solummodo post deterſum sudorem, iusculum pulli prædictis alteratum assumatur.

Martinus Ruiandus sequenti sudorifico vsus est fœliciter.

℞. Summit. centaur. min. M. ij rad. asari Vnc. ij. Bulliant in aquæ ℔. x. ad medias, & colentur. Capiat vnc. viij. calidè manè per aliquot dies & sudet.

Forestus vero laudat decoctum radicis bardanæ seu lappæ maioris: quod incidat, discutiat, sudores & vrinas moueat. Refertque, quemdam arthriticum in lecto decumbentem, vt nullum membrum mouere posset, bibisse cereuisiam calidam, in qua radix lappæ maioris cocta erat: qua epota, cum nullis remedijs a Medicis curari posset, plurima minxit alba instar lactis, & a doloribus liberatus fuit.

Hercules Saxonia panis recenter è furno extracti decem aut duodecim ordines, secundum omnem corporis circumferentiam admouet, quibus sudor copiosè prouocatur & dolores auferuntur.

Conuenit etiam non parum stupha humida ex decocto ebuli, lauri, saluiæ, rorismarini, & similium cum vino albo parata: vt illius decocti fumum recipiat æger in doliolo, vnde copiosus sudor excitatur.

Aquę etiam thermales balneo sudores prouocant, & materiam in articulis contentam promptè discutiunt. Ideò cum ægri eas adire nequeunt, aqua earum transferri solet, & in lebete calefieri pro balneo. Erastus cons. 15. hoc reliquis præfert ad mitigandus dolores: sed in aqua tantum salis incoquit, vt gustus clare salsedinem percipiat.

In principio fluxionis, temporibus vacuationum intermedijs, quæ eam sistant exhibenda sunt; qualia sunt, quæ in calidi catarrhi curatione proposita sunt: præcipue verò iulepi ex aquis, vel decoctis & syrupis refrigerantibus & incrassantibus.

Imo vero interdum necessitate vrgente narcotica exhibenda sunt: nam & fluxionem sistunt, & dolorem atrocem mitigant. Ex his theriaca recens erit opportunissima & sæpe iterari poterit sine periculo ad ʒ. ß. vel ʒ. i. Cui vtiliter, ad fluxionem cohibendam, tantillum boli admisceri poterit. Huius tamen loco laudanum opiatum, aliaque narcotica substituere non erit inconueniens.

Post debitas euacuationes celebratas, aliasque interna exhibita, quæ causam antecedentem respiciunt: ad topica deueniendum est, quæ dolorem demulcent & causam coniunctam discutiunt. Quæ statim vsurpanda non sunt, antequam vniuersalia prædicta præmissa fuerint, alioqui plus damni, quam commodi afferre solent. Vel enim materia,

quam

uam natura ad articulos expellere conatur, ad intendere repellitur, vnde grauia symptomata excitantur: vel articulis impingitur, dolorque exasperatur: vel pars effœminatur laxaturque, atque ita fluxus augetur.

Quæ cum vulgò non obseruentur, & topica non satis tempestiuè & cautè adhibeantur, plus plerumque damni, quàm vtilitatis inde ægri percipiunt. Topica autem ista vel dolorem solum respiciunt, vel causam simul doloris, humorem scilicet qui affluxit, doloremque & tumorem excitat.

Dolorem lenientia hic maximè necessaria sunt, quia symptoma grauissimum vires deijcit, & humores ad partes affectas attrahit. Præterea vsu anodynorum partes relaxantur & humor qui anteà ad profundiores circa articulum partes fluebat, ad exteriores & ambientes diffunditur. Vndè arthritici dolores, antequam pars intumescat, sunt vehementissimi: mitigantur verò vbi pars intumescit. Anodyna autem medicamenta partibus arthritide laborantibus admouenda, plurima proponuntur ab Authoribus. Præcipua verò sunt quæ sequantur.

Lac tepens parti dolenti admotum, cum pannis lineis in eo intinctis, dolorem demulcet: tum etiam si pars eo irroretur, præcipue cùm primum ex mamma detrahitur: quod maxime commendat Amatus Lusitanus *curat. 41. cent. 6.* his verbis. *Qui podagræ ingentes dolores patiebatur, capram intra cubiculum suum adducere, & ex ea lac supra membrum dolens, & male affectum emulgere curabat; quo dolores euidenter imminui sentiebat Nec quidem iniuria. Nam lac sic recens emulctum dolores demulcet, & mitigat ac remittit Est autem, remedium Turcarum Principibus commune, & familiare satis, à te qui lucrum & honores petis, in pretio habendum.*

Ex eodem lacte paratur cataplasma de mica panis, quæ in eo incoquitur, addendo vitellos ouorum, & tantillum croci.

Folia etiam hyoscyami, aut violariæ in lacte vel posca decoquuntur, & parti vtiliter admouentur.

Paratur etiam cataplasma ex pulpa rad. althææ, cum lacte permixta.

Ex pulpa cassiæ fit etiam cataplasma, vel sola, vel cum oleo rosaceo aut sequentibus permixta.

℞. Medullæ panis albi in lacte decoctæ ℔. ß. medullæ cassię ℥. iij. Fiat cataplasma Vel

℞. Medullæ cassiæ ℥. iv. theriacæ terentis ℥. ß. farinæ hordei & auenæ, ana ℥ iij. micæ panis albi ℥. iv. lactis vaccini ℔. ij. vel iij. Coquantur omnia in formam cataplasmatis, quod applicetur calide partibus dolentibus Si addideris vitrioli calcinati, & subtilissime puluerati ℥. ß. vel ℥. j. multò præstantiùs efficies.

In principio arthritidis, quæ pedis pollicem tantum adoritur, sequens admouendum erit.

℞. Album. ouor. n. ij. salis triti parum, aceti ros. gutt. aliquot. Excipiantur stupis, & applicentur.

Alia etiam fiunt cataplasma summæ efficaciæ, in hunc modum composita.

℞. Aquarum verbasci albi & filicis totius, ana ℔. ß. vitrioli calcinati subtilissime puluerati ℥. j ß farinæ ℥. iv. croci ʒ. ij. Fiat cataplasma.

℞. Maluæ cum radicibus quantùm vis. Coque in fictili nouo, cum æquis vini & aceti partibus, ad tertię partis consumptionem; deindè adde furfuris secalis crassioris q. s. ad conficiendum cataplasma. Quod bene subactum, & panno lineo inductum applicetur partibus dolentibus calidum quantum ferri potest. Hoc maxime commendat. Solenander.

Refert Forestus, miraculosum esse cataplasma compositum ex lenticula aquatica, & floribus chamæm. in lacte coctis, addendo farinæ hordei parum.

Montagnana in acerbissimis doloribus sequens præstantissimum esse affirmat.

℞. Vitell. ouor n. x. Conquassentur in frixorio, cum ℔. ß. olei rosacei. Coquantur leuiter ad inspissationem, addendo croci ʒ ij & calidum applicetur.

Admouetur à plerisque in principio fluxionis, cataplasma ex sale & fuligine, cum albuminibus ouorum subactis.

Vel ex flor chamæm. ℥. ij. rosar. rubr. ℥. i. ß. flor. verbasci ℥. ß. Puluerentur & coquantur in lacte dulci ad cataplasmatis consistentiam, addendo vitell ouor. n. iij. vel iv.

Vel ex farinæ hordei & fabarum, ana M. j flor. chamæm. & rosar. ana M ß. aquæ verbasci, fol. salicis, ana q. s. vel aquæ plantag. & vini, ana q. s. Incorporentur omnia simul in formam cataplasmatis.

Fomenta etiam partibus dolentibus admonenda, varia componi possunt in hunc modum.

℞. Fol verbasci ℔. vj. vini rubri ℔ ij. Tritè macerentur per aliquot dies. Destilletur aqua, qua foueantur partes dolentes tepide, cum linteis ea imbutis. Vel

℞. Flor verbasci q. s. ijs ampulla vitrea impleatur, & orificio obturato soli exponatur: sic enim in liquorem diffluunt, qui linteo parti affectæ impositus dolorem lenit.

Sal Saturni in spiritu vini tenuissimo dissolutum mire dolores sedat.

Aqua spermatis ranarum mense Maio destillata, partibus dolentibus imposita, mire dolores lenit, & partis inflammationem ac rubore m temperat. Cum illa etiam sequentia vtiliter admisceri poterunt.

℞. Aquæ spermatis ranarum, tapsi barbati, & filicis, ana ℔. j. ß. In quibus infunde tuthiæ, lithargyri, ana ℥. j. vitrioli, calcinati, aluminis, an ℥. j. Foueantur partes dolentes tepide.

Acetum ex infusione lithargyri paratum, & nonnihil euaporatum, vt omninò dulcescat, admodum prodest arthritidi calidæ.

Oleum ex pedibus vituli extractum, ad dolores arthriticos sedandos præstantissimum est, & hoc modo elicitur.

Pedes vituli contundantur, & ossa confringantur. Deinde coquantur ad putrilaginem. Oleum aquæ supernatans misce cum aqua vitæ & sale, ijsque partes dolorè affectæ illinantur.

Olea & pinguedines à plurimis etiam vsurpantur. Sed cum inflammatio, quæ in membris arthritide laborantibus contingit, ad erysipelatis naturam vtplurimum accedat, pinguia illa plus nocere, quam prodesse non rarò possunt, cum poros obstruendo humorem noxium intus retineant, & ita dolorem augeant.

Quemadmodum refert Sennertus, virum quendam arthriticum, summo cum fructu vti solitum ad dolores sedandos caseo ouillo plane recenti imposito, verum sæpe renouato Quamprimum enim à calore partis calefactus pinguescere, & quasi butyrum fundere caseus incipiebat, dolor intendebatur In quibusdam tamen corporibus oleum rosaceum, & similia conuenire poterunt, saltem cum alijs medicamentis permixta: quandoquidem pro varijs hominum naturis varia conferre solent. Ideo ingens remediorum numerus habendus est, vt passim immutari valeant: quia vix vllum inueniri potest adeò efficax, vt omnibus æque prosit. Exempli loco sequentia habeantur.

℞. Medullæ panis albi ℔. ß. Coque in lacte recenti ad pultis consistentiam. Deinde adde mucilaginis sem. althææ ℥. ij. farinæ seminis lini, fœnugr. ana Drach. ij. puluer flor. chamæm melilot. ana ℥. j. croci ʒ j ol. ros. ℥ j. Misce, fiat cataplasma.

Vel cataplasmati de mica panis supra descripto oleum rosac. admisceri poterit.

Linimenta & vnguenta etiam parati solent ad dolorem demulcendum.

℞. Vitell. ouor. n. ij. vel iij. Dissoluantur cum oleo rosac. vel violac. vel vino, & tepide applicentur.

Balsamum Saturni cum ol. violato, vel ros paratum dolorem sedat efficacissime.

℞. Cerussæ ℥. ij. Dissolue in aqua endiuiæ, & modico aceti Fiat liquidum vnguentum.

Ex eadem cerussa fit emplastrum magnæ efficaciæ quod ab initio morbi admoueri potest, etiam tumore atque inflammatione præsente: cuiusque compositio talis est.

℞. Ol. cummum. ℔. i. vini ℔. ß. Bulliant ad mediam vini consumptionem. Deinde addo cerussæ subtilissime pulueratæ ℔. j. camphoræ ʒ. ij. Coquantur ad emplastri consistentiam. Vbi magna est inflammatio, loco vini acetum est reponendum. Extendatur emplastrum super lintea, vt commodius partes obuoluantur.

Catel-

Catellus viuus parti laboranti admotus dolorem valde demulcet.

Dolore admodum sæuiente ad narcotica licet confugere, quamuis ea diu in parte retinenda non sunt, cum calido natiuo & neruis sint inimica.

℞ Fol. hyocyami M.ij. solani, semperuiui, ana M.i. capitum papaueris hortensis P.i rad mandragoræ ℥.i. florum chamæm. violar. ana P.j. Fiat decoctio in aqua vel lacte, qua foueatur locus.

Residentia pistetur, addendo farinæ sem. lini ℥.i.ß. farinæ tritici ℥.ii. ol. chamæm. ℥.iii. Fiat cataplas. Vel

℞. Spiritus vini, per croci infusionem flauescentis vnc. iv. camphoræ ℈.i. bulliant parum. Deinde dissolue opii ℥.i. Eoque liquore pars dolens illinatur. Tutum & efficacissimum est remedium.

Folia nicotianæ recentia, contusa & admota dolorem arthriticum sedant, & vim quandam narcoticam obtinere dicuntur.

Causam verò dolorem efficientem quod attinet, fluenti in partem debentur repellentia: fluxæ verò deriuantia, & resoluentia.

Attamen repellentia hic improbantur, saltem sola, & sine aliorum permixtione adhibita. Nam si humorum in partem influxum omnino impediant, metus est ne illi ad partes internas retrocedentes periculosos affectus inducant, nisi ad aliquem alium articulum transferantur. Adde quod humor iam influxus ad partem intimius impingitur, vnde dolores acerbiores excitantur. Attamen si maximus in principio fiat humorum, præcipue calidorum, affluxus, ex quod doloris acerbitas metuenda sit, eum quadam tenus reprimere conueniet, admotis repellentibus, non solis, sed cum anodynis permixtis, post vniuersales & sufficientes euacuationes. Tunc enim nimis laxantia humorum affluxum promouent. Itaque prædictis cataplasmatis, aliisque remediis, plantaginem, lactucam, portulacam, semperuiuum, & similia addere licebit, vt & aceti tantillum. Exempli gratia,

℞. Farinæ hordei ℥.iii. Coque in oxycrato, adde vitellos ouor. n. ii. croci Drach. i. Fiat cataplasma. Vel

℞. Ros. rubr. M.j far. fabar. hord & fœnugr. ana ℥.i. santali rub. ʒ.i.ß. flor. chamom. P.i. Coctis & contusis addantur vitell. ouor. n. ij. aceti ℥.iv. ol. rosacei q.s. Fiat cataplasma.

Inter deriuantia remedia locum habent hirudines, parti dolenti admotæ. post sufficienter euacuatum corpus: tunc enim valde prosunt, præsertim cum venæ in parte affecta distentæ, & sanguine turgidæ apparent.

Resoluentia verò medicamenta sub variis formis vsurpari solent, aquæ nimirum, olei, vnguenti, balsami, fomenti, suffitus, cataplasmatis, emplastri, & similium, in sequentem modum composita.

℞. Vitrioli albi, & viridis, ana ℥.j. camphoræ ʒ.ii. aquæ vitæ & vini albi, an. ℔.j. Misceantur, atque cum intinctis pannis applicentur. Vel

In vrina calx viua extinguatur, & cum ea per residentiam aut colaturam deputata, locus dolens foueatur. Idem ex calce, & aceto factum probatur.

Martinus Rulandus in centuriis suarum curationum, aquam suam antipodagricam mirè prædicat, cuius descriptionem nunquam proposuit. Eam autem ita se habere existimant Libauius, Petræus, aliique.

℞. Aquæ fontis ℔.j. aquæ fortis ℥.ß. sublimati ʒ.i. Bulliant per horæ quadrantem. Hoc liquore panni linei madefacti partibus dolentibus tepidè applicentur.

Quercetanus in Pharmacopœa sequentes proponit.

℞. Muriæ, salis, & vrinæ pueri, ana partes æquales, Distillentur, & aqua foueantur partes cũ linteis, sæpè renouãdis.

℞. Foliior. & flor. sambuci viridium, an ℔.j. Contundantur & macerentur in aqua vitæ, idque per duos dies vel tres. Distillentur per vas vitreum vel cupreum ad siccitatem.

℞. Spiritus vini rectificati ℔.ij. mellis purissimi ℔i. Distillentur in balneo vaporoso Sic duos distillabis liquores. Primus est aqueus Secundus multò fortior, & sulphureus, quẽ seorsim reserua. Magmati siue remanentiæ adde croci oriẽtalis integri ℥.j. sem. terebinthinæ Venetæ ʒ.ii. castorei ʒ.vj. tartari ad albedinem calcinati ℔. sem. salis fusi ℥.i. phlegmatis vitrioli à suo spiritu non separati ℥.iv. lixiuii sarmentorum ℔.ii. Macerentur per xxiv horas. Dein distillentur ad siccitatem. Liquor qui inde emanabit, seruetur etiam seorsim. Fecibus remanentibus affunde priorem aquam reseruatam. Macerentur & distillentur. Tandem omnes liquores distillatos misce, & denuò per balneum vaporosum distillata. Hanc dicit Quercetanus esse miræ facultatis, & sibi communicatam à quodam Germano celeberrimo, tanquam singulare donum, affirmante hanc esse ipsam aquam Martini Rulandi. Seque eximios illius effectus vidisse testatur in sedandis, arthriticis doloribus, si linteola in eandem mediocriter calefacta & demersa membro dolenti applicentur.

Idem Quercetanus *in consilio de arthritide*, gloriatur se sibi reseruare aquam suam antipodagricam, tanquam veterano militi aliquid athletici artificii. Quam dicit fieri ex aqua fontana simplici, in qua iteratè & aliquoties extinguit quædam metalla, cui addit duas substantias metallicas, quæ vel per os ritè præparatæ dari solent: quarum spiritus impressi in aqua prædicta, vim ei tribuunt penetrandi ad radices vsque morbi, atque verè resoluendi, & attenuandi materias tartareas, gypseas atque sales in iuncturis concretos, à quib. tam intolerandi dolores excitãtur.

Huic fortè non absimilis, nec inferior est quæ sequitur.

℞. Calcis viuæ ℔.iv. Extinguantur in aquæ fluuialis q.s. & relinquantur in cella vinaria trium dierum spatio, vt melius sal extrahatur ex calce. Postea parum bulliant, & colentur per manicam Hippocratis. In colat. ℔.xx. extingue septies, aut nouies, primò laminas chalybis ignitas: secundò laminas cupri ardentes: tertiò vitriolum ad albedinem calcinatum ad ℥.x. quartò antimonium liquefactum in crucibulo ad lib. ß. quintò lithargyri vel cerussæ in crucibulo calefactæ ℔. ß. mercurii præcipitati albi vnica lotione loti ℥.i.ß æris vsti subtiliter triti ℥.ß. Post extinctionem horum mineralium, aqua supersedeat in cella vinaria decem dierum spatio. Postea parum bulliat, & coletur per manicam Hippoc. Hac aqua calente lintea duplicatà imbuantur, & applicentur frequenter.

Inter fotus paratu faciles commendatur ille, qui fit ex sale ammoniaco septies sublimato, & in vino aut aqua ritè dissoluto. Vel ex vrina iuuenis benè sani vsque ad medietatem cocta, & cum linteis admota.

Scribit Solenander *consil. 24. sect. 4* quendam senem podagricum sibi hoc modo facere medicinam solitum. Cum tumor & dolor magnus, locusque rubens erat, accipiebat salem, cinerem, vrinam pueri, & acetum. In iis commixtis madefactum, & expressum pannum laneum album, applicabat aliquoties, sicque dolor magna ex parte sedabatur.

Quemadmodum antea diximus, olea anodyna in arthritide parum conuenire: idem de oleis resoluentibus hic dicendum est, quia poros cutis occludunt, sicque liberam transpirationem impediunt, & calorem augent, neque propter viscidam suam substantiam ad intimas articulorum partes penetrare possunt, vt humores salsos, acres, & tartareos in iis latitantes temperent ac resoluant. Attamen si prædicta olea per retortam destillentur, huic vsui maximè idonea, vtpote valdè penetrantia, ac minimè viscida efficientur. Ex illis præstantissima sunt oleum cheirinum, hyperici, & de vitellis ouorum, quæ simul mixta, & per retortam destillata, dolori sedando, eiusque causæ discutiendæ vtilissima sunt.

Oleum etiam scorpionum Matthioli, modo prædicto destillatum, præstantissimum est.

Oleum ceræ ad idem etiam est efficax.

At cæteris omnibus præfertur, & non solum à Chymiatris, sed etiã à Doctoribus dogmaticis, vt Cratone, Platero, aliisque laudatur oleum ex ossibus humanis, eodem modo paratum, quo oleum de lateribus conficitur: nimirum ossa humana non humata, confracta, & ignita in oleũ vetus iniiciuntur. Postea verò oleo imbibita contunduntur, & in retortam coniiciuntur, sicque vi ignis extrahitur oleum.

In ossium humanorum defectu, aliorum animalium ossa subrogari poterunt,

Sequens etiam erit valdè vtile,

℞. Masticheѕ, thuris, myrrhæ, ammoniaci, opopanacis, bdellij, mumiæ, an. Vnc. ij. vitrioli lib. j. mellis lib. ij. tartari Vnc. j. sem. spiritus vini lib. iv. Distilletur oleum, ex quo penna illinatur pars dolens.

Ad dolorem sedandum & materiam arthritidis resoluendam laudatur etiam liquor limacum, in hunc modum compositus.

In manicam Hippocratis conijce limacum integrorum M. j. Tum super illos inijce salis communis M. j. super salem seminis ebuli subtilissimè triti M. j. & sic vicissim, limaces, salem, semen: donec omnium sigillatim quatuor vel quinque strata conieceris. Manica dependeat in cella vinaria humida. Et post paucos dies distillabit ex ea liquor lubricus, & pinguis, quem soli exponito per quatriduum, & loculum affectum eo illinito.

Vnguentū resoluens in hunc modum componi poterit.

℞. Chamæpit. absinthij vulgaris, & summit. rorism. an. M. j. flor. chamom. meliloti, rosar. an. P. j. ol. & vini an. lib. sem. Bulliant ad vini consumpt. Expressioni adde ceræ q. s. ad vnguenti consistentiam. Inungatur calidè pars affecta. Intra 24. horas pars intumescit, & dolor cessat.

Cataplasmata etiam resoluentia, & dolorem sedantia varia confici possunt. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Furfuris tritici lib. j. salis Vnc. j. sapæ q. s. Decoquantur ad formam cataplasmatis. Vel

℞. Farinæ fabar. lib. sem. Decoquatur in vini s. q. addendo aquæ vitæ & butyri parum. Fiat cataplasm. Vel

Ebuli folia tenera aut sambuci contusa applicentur, vel cum butyro frixa in sartagine, in formam placentæ.

Radix bryoniæ contusa cum aqua vitæ est etiam valdè efficax.

A nonnullis etiam commendatur radix aronis, cum stercore vaccæ permixta.

Sequens verò à Sosenandro laudatur, quod sine insigni calefactione resoluit, dolorem sedat, & articulos roborat, Potestque tutò post paroxysmi principium, circa quintam morbi diem, applicari.

℞. Pulu. rosar. rubr. Vnc. ij. mastiches Vnc. j. camphoræ ʒ. ß. farinæ hordei lib. ß. Coquantur in vino albo, continuè agitando, donec inspissetur, & calidum applicetur.

Emplastra demum magno vsui esse solent. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Thuris, mumiæ, colophoniæ, an. Vnc. j. mastiches, myrrhæ, coralli albi, an ℥. ß. axungiæ humanæ ʒ vi. gummi ammon. & bdellij in aceto solut. ana ʒ iij. terebinth. ℥ ß. olei vulpini & rosac. an. q. s. Fiat emplastrum.

℞. Rad. ireos Florent. & hermodactyl. puluer. an. ʒ. vi. emplastri oxycrocei. & de mucilag. an. ℥. ij. resinæ pini ℥. j. Misceantur simul, addendo ol. lumbric. q. s. Fiat massa emplastri.

Emplastrum diapalma seu diachalciteos maximo in vsu est, vel solum, vel addita camphora, in hunc modum.

℞. Massæ emplastri diapalma lib. sem. camphoræ ʒ. ij. Misceantur simul, & applicentur partibus affectis. Vel in formam sparadrap.

℞. Massæ emplastri diachalcit. lib. ß. de sulphure ℥. j. styrac. calamit. & benioini, an ℥. sem. gumm. tacam. ℥. ij. olei hyperici & lumbric. an. ℥. j. styracis liquid. ℥ j sem. ceræ nouæ q. s. Liquefactis omnibus simul, immergatur tela bis aut ter, quæ polita & siccata seruetur ad vsum.

At verò idem emplastrum cum sequentibus permixtū, inter excellentissima remedia arthritica censeri debet.

℞. Emplastri diachalcit. vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti lib. j. myrtill. ros. rubr. mastiches, tartari vini rubri puluerat. an. Drach. ij. chamæp. & chamæm. odorati veri puluerat. Drach. ß. Fiat emplastrum, applicandum vbi tumor valdè imminutus fuerit.

Tandem in dolore diuturno & valde contumaci, à materia præsertim frigida oriundo, confugiunt nonnulli ad vesicatoria, partibus affectis admota. Eorum mentionem facit Sennertus, sed quæ anodynis permisceantur. At emplastro vesicatorio, quod in nostris officinis habetur, solo & impermixto, sapientissimus Varandæus preceptor meus fœliciter vsus est: eòque curauit magnum & contumacem tumorem genu occupantem, cum alij Medici multas purgationes, & diætam sudorificam, necnon topica permulta frustrà vsurpassent.

In omnium autem prædictorum remediorum vsu hoc vnicè annotandum est, vt a iuuantibus & lædentibus sumatur indicatio: quandoquidem variæ sunt hominum naturæ, varia temperamenta, & varii generis excrementa in iis colliguntur, vnde summa in morbis varietas solet exoriri. Ideò quod vni prodest, alteri sæpe est inutile. Quod maximè vsu venit in arthritidis curatione. Eaq; ratione vnicuiq; practico medicamentorum sylua habenda est, vt si vnum frustrà tentetur, ad aliud atque aliud confugere possit: ea semper deligendo, quæ rationali methodo magis consentanea videbuntur.

Quando arthritis tophacea, & nodosa est, difficillimè curatur, præsertim si inueterata sit. At nodi recentes emollientibus & resoluentibus fomentis, vnguentis & emplastris dissolui possunt. Specifica verò sunt quæ sequuntur.

Gal. valde commendat emplastrum compositum ex caseo veteri & acri, cum decocto pernæ suillæ salitæ subacto.

Alii pedes suillos salsos decoquunt, quousque in mucilaginem conuertantur. Postea admiscent casei antiqui partes duas, puluer. nasturt. partem vnam, vt fiat emplastrum. Vel

℞. Succi nicotianæ vnc. iij. ceræ citrinæ vnc. ij. resinæ pini vnc. j sem. terebinth. vnc. j. olei chamom. q. s. Fiat ceratum molle. Vel

℞. Baccarum orientalium (quas Galli vocant *coques de Leuant*) myrrhæ, ana lib. ß. Puluerentur & simul misceantur cum aceto forti in formam cataplasmatis.

Gummi ammoniacum in aceto dissolutum potenter emollit.

Rulandus tumores istos duros inungit manè, meridie, & vesperi oleo seu balsamo sulphuris calente, & desuper emplastrum diasulphuris calens applicat.

Ac vnicè confert emplastrum sequens, quod præter doloris sedationem, etiam ex articulis materiam tophaceam extrahit.

℞. Vitrioli rom. lib. j. aluminis rupei lib. sem. salis Vnc. iv. Hæc omnia coniunctim calcina in catino terreo, euaporando saltem, donec spiritus etiam exhalare cœperint. Quibus odore perceptis, statim desiste à calcinatione, & refrigescant omnia, ac puluerentur.

℞. Huius puluer. & farinæ hord. ana partes æquales. Misce cum fæcibus vini ad formam pultis, quam supra laciniam extende, ad spissitudinem cultri, & applica loco affecto. Exsiccatam massam cum fæcibus vini veterum dissolue & applicare perge, donec primum discussus dolor: postea verò ex articulis ipsis contortis omnes tophi consumpti fuerint. Interim tamen sæpe fit, vt cutis aperiatur, quod formidandum non est. Vel enim sponte sua postea vlcera coeunt, vel cera saltem emplastri loco imposita consolidatur, ipsis articulis denuò mobilibus & agilibus redditis.

Si denique nimis inueterata arthritis, & prorsus nodosa fuerit, præcedenti cura mitigatio quidem dolorum speranda est, sed tophi vix cedunt: ideò caustico leuiori cutis aperienda, deinde emplastro attractiuo ex gummatibus tophi eximendi.

Articularis doloris iam præsentis curatio prædictis perficitur. Sed quia hic affectus per interualla, præcipuè verè & autumno, redire solet: illius prophylaxis instituenda est. Quæ quidem eò respicere debet, vt materiæ ad articulos ruituræ collectio impediatur: aut si quæ collecta sit, auferatur. Ac denique ne articuli tam facilè humorem influentem recipiant, impeditur materiæ collectio, optima victus ratione, & remedijs viscerum intemperiem corrigentibus. Materia collecta auferetur remedijs euacuantibus. Et articuli non tam facilè recipient, si roborantibus confirmentur.

Diætam quod attinet, licèt ea in hoc casu maximi, imò præcipui sit momenti, instituti nostri ratio eam describere non patitur.

De potu tantùm dicemus, vinum arthriticis esse maximè noxium, multosque eius abstinentia penitus fuisse liberatos. Si tamen æger propter alia valetudinis incommoda non possit ab eo omninò abstinere, bibat paucissimum, seu aquosum & valdè dilutum. Hollerius loco vini commendat

meli-

melicratum valde dilutum, scilicet ex aquæ partibus 40. vel 48. & mellis parte vna, quod tamen non conuenit picrocholis & sitibundis.

Bochetum sequens omnibus naturis conuenit, & plurimis valde profuit.

℞ Rad. salsæ paril. ℥ ij. liquirit. Vnc. j. cinam. & sem. anisi ℥. ß. Fiat puluis tenuissimus. Cuius cochl. j. misceatur cum eâ aquæ quantitate, quę pro vno pastu sufficit. Agitentur in duobus vasis ter, aut quater. Postea colentur pro potu ordinario, singulis pastibus idem iterando.

Vacuationee verò quod attinet, phlebothomia primùm instituenda est, præsertim vere & autumno: in ijs qui sanguine abundant, eiusque efferuescentiæ obnoxij sunt.

Purgatio verò non solum vere & autumno, sed etiam quater in anno, imò & singulis mensibus in valde cacochymis celebranda est. In quem vsum multæ purgantium formulæ circumferuntur huic affectui specificæ. Pręcipuæ verò quæ sequuntur, a prudenti Medico ita vsurpandæ, vt plerumque immutari debeant, tum ratione materiæ. tum ratione dosis, juxta varia ægrorum temperamenta.

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. & rasuræ cranij non humati, ana Drach. j. diagrydij Drach ß. Fiat puluis. de quo capiat ℈. j. cum aqua iuæ arthriticæ, vel iusculo Vel

℞. Salsæ paril. Vnc. j. sennæ mundat. ℈. vj. turbith, hermodactyl. ialapæ, mechoach. ana Vnc. ß. agaric trochisc ℈. ii. diagrydij cinamom. an. ℈. ß. Fiat puluis. Cuius ℈. j. infundatur in vino albo per noctem. Capiat æger mane vinum & puluerem.

Electuarium caryocostinum a Petro Bayro miris laudibus effertur, & ab omnibus Practicis approbatur, eiusque descriptio habetur in Pharmacopęa Bauderonij. Datur ad Vnc. ß. Sed in calidioribus naturis illius vsus poterit esse noxius.

Rhasis pilas suas laudat eo encomio, quod *incedere non valentes faciant ire pedes* Illæ autem ita se habent.

℞. Aloes optimæ vnc. sem. rosar. rubr. ℈ ij. hermodactyl. alb. a cort. exterioribus mundatorum ʒ. j ß. diagrydij Drach. j. Cum aqua iuæ arthriticę & melle rosac. fiat massa pilul. Cuius dosis erit Drach. j.

Vtiles etiam sunt quæ sequuntur.

℞. Aloes, hermodactyl. an. Vnc. ß. chamæpit. ℈ ij. chamædr. stęchad. arabic. an. ʒ j. sem. hyperici ʒ. ß. Cum terebinth. Veneta fiat massa pilul. quæ quia mantis purgant, frequentiùs exhiberi poterunt.

Per vomitum etiam facta euacuatio in præseruatione magno successu adhibetur, si æger eum facile ferat. Quod indicauit Alsaharauius insignis Medicus, his verbis. *Vomitus*, inquit, *vtilior est laxatiuo, ad eradicationem grossorum humorum, qui sunt ab infra genu, & vsque ad pedem: sicut in dolore sciatico, & dolore genuum, & similium*.

Prouocari autem poterit vomitus singulis mensibus per biduum sequens: quia secundus dies prioris reliquias extrudit. Hunc autem melius succedere quidam obseruarunt, cum Luna in signo aliquo ruminante, vt Tauro vel Capricorno, reperta fuerit. A cęna autem prouocare vtile est, ingestis prius cibis varijs, pinguibus, acribus alijsque in magna copia. Posteà ventriculum fricando, & digitos in fauces immittendo. Quod si non sufficiat, vomitorium exhibendum est, præsertim ex radic. asari & genistæ decocto conflatum, quæ alioqui in arthritide curanda idonea esse solent.

Illa etiam quæ per sudores fit euacuatio, sanguinem à serosis excrementis repurgat, & causam arthritidis antecedentem educit. In hunc vsum institui poterit diæta sudorifica vere & autúno, ex decocto salsæ parchinæ, sassafras, aut etiam guaiaco, provt ægri temperies suadere videbitur.

At fine sudorum prouocatione, per simplicem diaphoresim, materiam morbificam educens decoctum, a recentioribus quibusdam Practicis in vsum reuocatum est, cum eximio fructu. Illius compositio, & vtendi modus talis est.

℞ Rad. salsæ parill. antimon. crudi, & putaminum nucum, an. vnc. vi. rad. chinæ vnc. j ligni Brasiliani parum. aquæ ℔. ix. Bulliant ad medias: antimonium, & putamina puluerentur, & in dodulo includantur, qui in olla suspendatur, ne fundum attingat. Colaturæ capiat bonum haustum, manè tribus horis ante pastum: post meridiem quatuor horis à prandio, & tribus horis post cęnam, per xv. dies, præmissa venæ sectione & purgatione vniuersali.

Ex residentia, cum pari aquæ quantitate, fiat bochetum, ad quartæ partis consumpt pro potû ordinatio, addendo coriandri & liquirit. q. s. ad saporis gratiam.

Ad arthritidem præcauendam, eiusque radices in visceribus latentes extirpandas, quidam Practici commendant vsum antipodagricorum, per annum integrum exhibitorum, quibus multos in integrum fuisse liberatos pronuntiant. Ex multis eorum formulis sequens præcipua est.

℞. Salsæ parillæ ℥. iv. sem. hyperici, fol. chamæp. & chamædr. an. Vnc. iii. aristol. rotud. ʒ vi. angelicæ ʒ. iii. cinam. ʒ. ii. caryophyll. ℈. iv. croci ℈ ii. Omnia in tenuissimum puluerem redacta incorporentur cum mellis Hispani cocti q. s. Fiat opiata, qua vtatur æger per annum integrum, sumendo singulis diebus veris, autumni & hyemis ʒ. i. ß. æstate tantum ʒ. i. & abstineat omninò diebus canicularibus. Vinum bibat valdè dilutum, & abstineat à venere.

Horum antipodagricorum instar forsan esse poterit decoctum chamædryos quod propterea Carolo Quinto Imperatori à Genuensibus Medicis valdè commendatum erat: & testatur Solenander, plurimos qui hoc medicamentum per sexaginta dies bibissent, penitus fuisse liberatos. Huius decocti compositio talis est.

℞. Chamędryos dum floret, lectæ, & benè asseruatæ M. i. vini mediocris maturi ℔ iii. Coque in duplici vase per hor. quinque. Colati vini capiat æger haustum, corpore ad sudorem composito, præmissa purgatione.

De calidis antem istis medicamentis hic notandum: ea non solum calidis naturis non prodesse, sed etiam immedicabiles resolutiones, aut alia incommoda inducere, ideoq; summa cum pręmeditatione ea esse exhibenda.

Tutiùs & forsan vtilius vsurpari poterit opiata sequens, quę minus calefaciendo, totum corpus sensim, & per epicrasim ab omni superfluitatum illuuie repurgat.

℞. Sennę mund. ℥ ß. turbith, hermodact. an. ℥. vi. ligni guaiaci, sassafras, & rad. salsæp. an. Vnc. sem. rad. chinę ℥. i. sem. ligni nephritici Vnc. ij trium santal. an. vnc. i. sem. anisi ʒ. ii. mellis optime depurati vnc. iv. Fiat opiata. Dosis ℥. j per integrum annum, exceptis diebus canicularibus.

Inter vulgares homines quidam pro magno remedio prophylactico habent, vt tres alliorum bulbi integri mane deglutiantur, continuando per mensem integrum. Etenim ventriculum calefaciunt, & roborant, citra hepatis, aliorumque viscerum calefactionem: nam integri cum fęcibus excernuntur, sed cocti, & pituita viscida obuoluti, quam a ventriculo, & intestinis deturbant.

In arthritide biliosa aquę acidulę, vitriolatę, & refrigerantes plurimum conferunt. Ita vt earum vsu plures ab ea immunes per longum tempus euaserint.

Ad eundem finem laudatur ab Hipp. *lib. de morbis*, vsus lactis asinini, quod etiam pluribus arthriticis multum contulisse experientia docuit.

Ac denique omnia remedia, quę calidioris hepatis intemperiei corrigendę, eique visceri roborando idonea sunt hic etiam conuenire poterunt, provt supra in eiusdem intemperiei curatione descripta sunt.

Si verò serosus humor a cerebro defluens, vt plerumque fit, huic affectui dederit originem, cerebri ratio habenda maxime est: vt nimirum intemperies illius corrigatur, & humores in eo geniti deriuentur & discutiantur. Quibus vsibus conueniunt cauteria, vesicatoria, errhina, masticatoria pulueres cucuphę, suffitus, aliaq; remedia, in affectuum cerebri curationibus proposita.

Vltimum præcautionis caput est, articuli roborentur, ne tam facilè humorem influentem recipiant. Aduertendum tamen, roborantia medicamenta, non solum frustra, sed etiam noxie vsurpari, nisi materia antecedens, & fluxurus humor remedijs prædictis sollicite auferatur. Alioqui hæc roborantia vel humorum ad articulos influxum impedire nequeunt: vel si impediant, ad partes refluunt humores illi, & multò grauiora mala concitant:

Inter præcipua roborantia vinacea numeranda sunt quę materiæ morbificæ reliquias discutiunt calore actuali, &

Vel componi etiam poterunt ſacculi efficaces, ex folis grauis iuniperi contuſis, & prædicto modo in ſartagine calefactis.

Inunctiones etiam conuenient ex ol. chamom. aneth. lilior. irinn. nardino, & rutac. quæ partes exteriores relaxando, motum humorum ad eas conciliabunt, vt ſic internæ minus afficiantur.

Oleum ſcorpionum Matthioli inunctum, eſt etiam valdè efficax.

Ad potentius reſoluendum aqua balſami Guidonis, inunctiones admota erit præſtantiſſima.

Vnguentum de althæa partes exteriores laxat, & materiam morbificam blande diſcutit: ideò circa initia eo inungi poterit totum crus, & tibia vſque ad extremum pedem, iuxta ignem luculentum.

In progreſſu verò ſequens potentius & calidius admoueri poterit.

℞. Ol. lumbric. de lateribus, & de terebinth. ana ℥. ij. ol. vulpini ℥. i. gummi ammoniac. & ſagapeni aqua vitæ ſolutor. an. ʒ. vj. caſtorei pinguis ʒ iij. euphorbij ʒ. ij. ceræ q. ſ. Fiat vnguentum.

Sapo durus cum ſpiritu vini diſſolutus optimus, inunctione facta ad ignem.

Oleum de lateribus ſolum, poſt ſex cucurbitulas parti dolenti & in ambitu eius admotas, calidè impoſitum, poſtea tegendo linteis valdè calidis, contumacem dolorem iſchiadicum vna die curauit.

Lacuna *Comment. in Dioſc.* vnguentum ſequens tanquam mirabile commendat.

℞. Succor. rad. & fol. ebuli, an. ℥. i. olei chamom. ℥. vi. Bulliant ad ſuccor. conſumptionem. Deinde adde ceræ q. ſ. aceti guttulas aliquot ad penetrationem. Fiat vnguentum.

Cataplaſma ex iberide multum laudatur ab Authoribus quod hæc planta huic affectui curando ſit valdè efficax. Id componi poterit in hunc modum.

℞. Iberidis M. iv. Decoquantur in vino & contundantur, addendo farinæ lupinor. orobi & fabar. ana ʒ. iii. pulueris rutæ ſiccæ, flor. chamæm. & rad. coſti, ana ʒ j. ol. terebinth. vnc. ſem. ol. lumbric. q. ſ. Fiat cataplaſm.

Platerus plurimum prodeſſe teſtatur, ſi ſaluia recens in tegulam cauam ignitam poſita, ſæpeque ne aduratur agitata, & hoc modo ſemicocta, aceto perfundatur, tegulaque linteis obuoluta ſub ægri coxa ponatur, vaporque indè excitatus excipiatur.

Non parum etiam conducit panis recenter è furno extractus valdè calens, per medium ſectus, aqua vitæ irroratus & admotus.

Ad materiam morbificam foras extrahendam conuenit cucurbitula in ſumma parte doloris, quæ ad os ſacrum pertinet, quater repetita ſine ſcarificatione.

Ad idem valdè conferunt hirudines octo vel decem parti affixæ, quæ a Paulo & Aureliano probantur. Et Zacutus Luſitanus ſe decem horarum ſpatio dolorem iſchiadicum ſuſtuliſſe afferit, qui omnibus aliis remediis auferri non potuerat.

Emplaſtro verò in frequentiſſimo vſu ſunt, & hac in re plurimum poſſunt. In eorum tamen vſu hoc perpetuò obſeruandum, quemadmodum de aliis in genere dictum eſt: vt primò mitiora admoueantur, quæ ſi parum profuerint, ad vehementiora tranſcendere poterimus. Quem etiam ordinem nos in eodem formulis deſcribendis obſeruabimus.

℞. Picis naualis ℥. ii. ſulphur commun. ſubtiliſſimè triti ʒ iii. maſtiches ʒ. ii. terebint. ℥ ß. Miſce, fiat empl.

℞. Picis naualis ℥. ii. gummi ammoniac. bdellij in aceto diſſolut. ana ℥. i. ſulphuris viui, turbith. hermodact. an. Vnc. ſem. caſtorei Drach. i. terebinth. parum, ceræ q. ſ. Fiat emplaſtrum.

℞. Gummi ammoniaci & ſagapeni in aceto diſſol. & denuo inſpiſſat. an. ʒ ii. empl. diachylon cum gummis ℥. i. ß. Liqueſiant omnia ſimul. Deinde adde cinnabaris, & æris vſti, an. Vnc. ß. auripigmenti & viridis æris, ana ℈. ii. Fiat maſſa emplaſtri. Si veſicæ excitentur, ponatur linteum inter partem & emplaſtrum.

Si malum pertinaciter hæreat, ad veſicatorium tranſeundum eſt, quod parti admotum materiam morbificam euellit. Emplaſtrum igitur veſicatoriam applicandum eſt, vel ſolum, vel, vt mitius agatur, cum aliquo ex prædictis, æquis partibus permixtum: ſic enim per longius tempus in parte poterit detineri. Vel ſequens de nouo diſpenſari poterit.

℞. Picis naualis, ceræ, picis albæ, an. vnc i. ſem. colophoniæ, thuris, maſtiches, an. ℈. ii. euphorbii, ladani, ſulphuris viui, opopan. ammoniac. bdellii, galbani, ſagapeni, an. ℥. ß. ſtyrac. calamit. benioin, an. ʒ. ii. cantharid ʒ. iii. galangæ, caryophyll. an. ʒ. ii ſtyrac. liquid. q. ſ. Fiat emplaſtrum.

In diuturno affectu cauſticum tibiæ lateris dolentis materiam morbificam deriuat, & morbum interdum tollit. Zechius admouendum eſſe vult parti tibiæ exteriori. Si verò ſuſpicio fuerit catharri à cerebro defluentis, alterum etiam occipiti admouendum eſt. Id enim aliquando iſchiadicum dolorem antiquum curauit, qui nullis aliis remediis vinci potuerat. Tum denique alia remedia cerebri intemperiem corrigentia non erunt omittenda.

Zacutus Luſitanus cauterium retrò aures inuſtum, quando fluxio à capite irruit, cum miro ſucceſſu in vſum ſe vocaſſe aſſerit, & peculiari hiſtoria confirmat *obſ. 160. lib.* 2.

Toto curationis decurſu clyſteres frequentes iniiciendi ſunt, vt materiæ morbificæ portio ad inteſtina deriuetur. Tum etiam ad doloris cauſam proximam diſcutiendam ſequens aliquando profuit.

℞. Vini generoſi ℔. ſem. ol. nucum & rutac an. ℥. iii. ol. terebinth. Vnc. ſem. Miſce, fiat clyſter, iniiciendus quoties dolor vrget.

Clyſter verò ſequens humores à parte affecta potenter extrahit, propter viciniam quam habet cum inteſtinis.

℞. Pulpæ colocynth. ℈. i ſurfuris macri M. i. vini albi ℔. i. ſem. Coquantur ad lib. i Ex colatura fiat clyſter, qui ſeruetur per horam.

Dolor iſchiadicus interdum à bile, & humoribus calidis generatur: qui quidem dignoſcitur cum dolor eſt acerbiſſimus, & pungitiuo ſimilis, exacerbationes alternis diebus ſæuiores efficiuntur, habitus eſt gracilis, temperamentum biliosum, ætas iuuenilis, regio & tempeſtas calida, dolor a calefacientibus exacerbatur, morbi præceſſerunt biliosi, victus calefaciens, exercitatio vehemens: tunc enim ad bilem & calidam intemperiem remedia dirigi debent. Ideò conuenient venæ ſectio, purgationes cholagogæ, nunc lenientes, nunc etiam vehementer purgantes, additis diagrydiatis, vt materia morbifica educatur: iulepi refrigerantes, clyſteres mollientes, & refrigerantes, lac, balneum, aliaque remedia in calida hepatis intemperie propoſita. Hoc perpetuò cauentes, vt aperientia vitentur, incraſſantia potius eligantur, qualia in catarrho calido & tenui propoſita fuerunt.

Dolore acerbiori exiſtente narcotica exhiberi poſſunt, præſertim ſyrupus de papauere, quo dolor ſedatur, & fluxio cohibetur humoris incraſſatione.

At longè potentius operatur laudanum opiatum ad g. iii. vel iv. exhibitum: quod etiam in clyſtere ex iuſculo, vel lacte diſſolutum, præmiſſo alio laxante, dolorem ſæpè in momento ſedat.

Topica erunt mitiora, vt ol. lilior. violac chamæmel. & amygd. dulcium: cataplaſmata ex lactuca, ſolano, endiuia, farina hordei, cum oleis prædictis: & circa declinationem fomenta, linimenta, emplaſtra mitiora. & minus calefacientia.

Materia dolorem iſchiadicum efficiens aliquando ſuppuratur, & in abſceſſum conuertitur: quod docuit Hipp. 3. *epid. in hiſtoria Eupolemi*, qui talem abſceſſum paſſus eſt, & ex eo rapidus interiit. Si abſceſſus aperiatur, vlcus remanet ſordidum & cacoethes, quod etiam ad tabem perducit. Eam tamen cum vlcere curatam ſæpe à ſe fuiſſe gloriatur Zacutus Luſitanus, *obſeru. 126. lib.* 1. decocto ligni ſancti, & radicis ſalſæ parillæ. Quæ obſeruatio legenda, & ſedulò meditanda eſt.

CAPUT III.

De Rheumatismo,

POst arthriticos affectus propriè dictos, de Rheumatismo agere operæ pretium est, propter magnam analogiam, quæ inter hosce affectus intercedit: quæ sanè tanta est, vt vulgus medicorum qui Rheumatismi naturam ignorant, eum arthritidem vniuersalem nominare soleant. In vtroque enim affectu dolor articulorum reperitur: sed in hoc differunt, quod in arthritide soli articuli dolent: in Rheumatismo verò non solum articuli, sed etiam totum corpus, media scilicet inter articulos spatia, musculi nimirum, eorumq; membranæ, ac præsertim periostia, totusq; corporis habitus; imò verò interdum corporis partes internæ, vt ventriculus, intestina, vterus, pulmo, rheumaticos affectus experiuntur.

Licèt autem catarrhus rhematis nomine donetur apud Græcos: differt tamen ab eo rheumatismus: quia in genere quidem fluxionis est, sed alterius naturæ ab ea fluxione, quæ vulgò catarrhus nominatur, qui quidem à cerebro tantùm exoritur, & vnam aut alteram solummodò partem infestat, cùm rheumatismus ab internis visceribus, tum venis & arterijs procedat, & in corpus vniuersum effundatur.

Hic affectus, morbus nouus non est, attamen à veteribus non est sufficienter descriptus. Illius delineatio habetur apud Hipp. *lib. de loc. in homine*, & apud Galen. 1. *de differ. febr. & 1. de composit. med. secundum genera*. Sed omnium maximè insignis ac perspicuus locus hunc affectum explicans 1. *in lib. 1. de differ. febr. cap. 7.* continetur, his verbis. *Huiusmodi quapiam ratione prouenire scito rheumatices nominates affectus, tota videlicet corpore infirmo, principibus vero illius partibus, paululum licèt insit sanguinis, grauari tamen solitis, eumque ad carneas cutis partes protrudentibus.* Vnde legitimam rheumaticæ affectionis naturam in eo sitam esse constat, iuxta Galeni doctrinam, quòd corpus vniuersum ea impotentia sit affectum, vt vbi principem eius partem aliquo sanguine grauari contigerit, licèt non sit in copia plurimùm excedens, ad carnosas partes, & habitum corporis transmittat.

Illud autem crudè & simpliciter admitti non potest, quod dicitur à Galeno, partes principes sanguine grauatas eum ad carneas cutis partes protrudere. Inde enim inflammationes & tumores in illis partibus exorirentur. At constat experientia in rheumatismo nullum tumorem, nullam inflammationem, nullamq; caloris mutationem in partibus dolentibus vtplurimum apparere.

Causa igitur proxima & immediata huius affectus est humor serosus, qui propter tenuitatem, partes in tumorem non eleuat, & propter substantiam minimè suppurationi idoneam, nullum vnquam abscessum producit, sed tantum dispositionem quandam inflammatoriam ex seri feruore oriundam.

Origo autem primaria huius affectus hepati adscribenda est, quod feruida intemperie affectum, atque debilius redditum, alimentum non satis nutritioni conueniens generat, & totum corpus pari imbecillitate afficit, vt ita superfluitatum receptioni reddatur maximè idoneum. Ex eadem verò hepatis intemperie ac imbecillitate, multus fit prauorum humorum prouentus, qui in venis & arterijs diutius retenti, prauam quandam acquirunt corruptelam, ibique colliquantur, & in seri, atque ichorum naturam abeunt, & tanquam onus graue expelluntur à natura ad partes ignobiliores: cum satis robusta non sit, vt eos extra corpus omninò eliminare valeat. Illi autem humores serosi & ichorosi summa acrimonia præditi, partes ad quas deducuntur, lancinant & pungunt, vnde dolores & cruciatus oriuntur. Licèt autem hepar primariam huius affectus originem præ se ferre à nobis censeatur: à cerebro tamen humores illos interdum, immediatè defluere ex eo patet, quod sæpe dolores in ceruice incipiunt, postmodum verò ad humeros & brachia descendunt. Verùm prima humorum acrium generatio fuit in hepate feruidiori, qui ad cerebrum translati, confluunt postmodum in subiecta partes.

Quamuis autem modo veluti critico humores isti à venis expellantur, motus tamen eorum non est ita subitus, sed lentè & paulatim efficitur: cum nempe humores illi praui & corrupti in venis feruent & ebulliunt, ad postmodùm à venis sensim expelluntur, ac veluti euomuntur, vnde nautiosis venarum, satis appositè, motus iste appellari solet.

Humorem autem serosum esse causam præcipuam horum dolorum multiplici ratione conuincitur. Primò quòd nullam coloris mutationem, nullumq; tumorem vtplurimùm partibus inducit; licet aliquando, cùm humor valdè copiosus est, in exiguum ac prærubrum tumorem partem eleuet, qui tamen facilè discutitur. Secundò, quòd dolores isti admodum mobiles sint, & nunc hanc, nunc illam partem inuadant, & ab vno loco in alium subitò mutentur, priori subitò immuni reddito, ac dolore omnino vacuo: quæ repentinæ mutationes non nisi ab humore mobili, summaque tenuitate prædito fieri possunt. Tertiò, quod sudoribus sæpè morbus iste terminetur. Quartò, quia pleonexiæ serosæ multa in hisce ægrotantibus apparent indicia: nempe vrinæ tenues ac copiosæ, potus quantitatem excedentes, & magna seri copia in sanguine detracto apparens.

Licèt autem serosus humor sit causa præcipua & frequentissima dolorum qui in Rheumatismo contingunt, non est tamen à ratione alienum, flatus aliquando concurrere ad eorum productionem. Cuius rei coniecturam facere potest subita doloris permutatio de loco in locum, & quod non est pondus, aut grauitas in partibus dolentibus. Hæc est Auicennæ sententia, qui hunc affectum describere videtur, illiusque generationem flatibus tribuere, *fen. 1. lib. 3. tract. 2. cap. 7.* his verbis. *In dolore facto ex flatibus extensio augetur, & grauitas minuitur; & aliquando est cum punctione, quandoque etiam cum corrosione, & in flatuoso dolore quidem grauitas nulla est. Et quandoque etiam cum ipso fit permutatio doloris frequens de loco ad locum.* Hæc Auicenna: quibus sequentia subiungit, quæ ad rheumatismi descriptionem propiùs accedere videntur. *Et flatus est quandoque in tunicis membrorum, & villis, sicut in colica flatuosa: aut in tunicis musculorum, & sub membranis, & super ossa: aut in circuitu musculorum, inter carnem mollem; aut in ipso membro latitans, vt in musculis in pectore.*

Si quis verò obijciat, morbos à flatibus oriundos: non tandiu durare, cum flatus facilè discutiantur. Respondebimus, flatum in partibus dolentibus contentum facilè discuti, vnde frequens dolorum permutatio contingit: sed mineram adesse in venis, ex qua fieri potest continua flatuum eleuatio, qui postmodum ad partes prædictas deferuntur. Minera autem flatibus generandis idonea est humor crassus, viscidus, & pituitosus, quem in rheumatismo laborantibus sæpissimè redundare ostendit sanguis ipsis detractus, qui non rarò crassus & glutinosus est, pituitam crudam & putridam referens.

Diagnosis huius affectus, ex ijs quæ dicta sunt, facilè elici potest: paulo vberius tamen explicanda est. Primò igitur partes doloribus afflictæ, nempe musculi, eorumq; membranæ & periostia hunc affectum à reliquis omnibus distinguunt. Licet enim dolores venerei, artus & internodia occupent, & maximè periostia, differunt tamen in eo, quod non ita vniuersaliter corpus totum infestant, neque ita continui sunt, noctu tantum, & parum interdiu excruciantes, neque vtplurimum à consuetis officiis ægrotantes auertunt: cum rheumatismus ipsos lecto penitus affigat, vt sese vix commouere valeant, neque à ministris nisi cum maxima molestia, & dolorum exacerbatione, moueantur. Ac denique alia luis venereæ signa adsunt, vel præcesserunt, vt gonorrhœa, bubo venereus, caries pudendi, & similia.

Alia etiam symptomata hunc affectum concomitantia ad illius diagnosim plurimum conferre possunt. Admota enim manu partibus dolentibus, caloris & acrimoniæ sensus percipitur: febris vtplurimum adest, sed ea perexigua, interdum verò nulla. Sanguis qui detrahitur planè corruptus est, crassus & glutinosus, tú post multas phlebotomias sero copioso diffluit, ita tamen mutatus, vt sanguinis speciem

ciem amiserit. Postquam cessauit, vel intermisit dolor, nulla remanet imbecillitas in parte, vt in arthritide contingit. Purgantia medicamenta, & topica ab initio vsurpata nihil prosunt, imo morbum & dolorem augent: in declinatione verò vtraque sunt proficua.

Quod ad prognosim attinet: affectus iste tarò, aut nunquam vitæ periculum infert, sed longitudine sua magnam parit molestiam; ad duos enim vel tres menses perseuerat, si sit sine febre: imò verò interdum, præcipuè si non rectè curetur, ad annum, vel plures annos extenditur. Franciscus Portus, qui eleganti carmine decadem medicam scripsit, agens de rheumatismo, refert seipsum per biennium ferè hunc morbum expertum esse, quem tandem superauit adnitentibus sex Medicis Parisiensibus, illius temporis illustrioribus, Bassino, Ellinu, Belliquerco, Saniacobeo, Seguino, Hollerio.

Si cum febre rheumatismus oriatur, breuior esse solet, sed diris cruciatibus, & acerbioribus ægrum exercet: & tunc intra 20 vel 40. dies soluitur aut maximam saltem patitur imminutionem.

Rheumatismus aliis morbis superueniens, vt apoplexiæ, & conclusioni, periculum imminuit, translata materia morbifica à partibus internis ad habitum corporis.

Sudores in declinatione morbi aduenientes, salutares.

Vrinæ crassæ & multæ in declinatione prodeuntes, morbi solutionem afferunt.

Ad curationem huius affectus, materia morbifica reuellenda, mitiganda & euacuanda est, viscerum intemperies corrigenda, omniumq; partium, tam mandantium, quàm recipientium robur conseruandum est.

Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt.

℞. Fol maluæ, violar betæ, lactuc. borrag. an. M. i sem. anis. ʒ. ij Coquantur ad quart. v. In colatura dissolue mellis violae & butyri recent. an. ℥. ii. Fiat clyster iniiciendus hora commoda, & iterandus singulis, vel alternis diebus per integrum morbi decursum.

Reiecto clystere vena aperienda est alterutrius brachij, & detrahendæ sanguinis ℥. viij. vel ix. Non refert ex quo brachio sanguis primum detrahatur, quandoquidem pluries iteranda est phlebotomia, atq; adeò vtriusq; brachij venæ sæpius erunt pertundendæ. Singulis igitur diebus ab initio sanguis detrahendus est, donec morbus remiserit, & dolores imminuti fuerint. Nec refert si per 10. 12. aut etiam plures dies sanguis detrahatur, quandoquidem iste morbus hoc habet peculiare, vt ex frequenti venæ sectione vires non deiiciantur, sicut in aliis morbis solet contingere. Ideoque mihi in vsu est in huiusmodi affectionibus, dum venæ sectionem adeò frequentem præscribo, ne ægrotantes, vel adstantes terreantur à toties repetita phlebotomia: hanc restrictionem addere, vt continuetur singulis diebus missio sanguinis, donec imminuti fuerit dolores, aut vires multum debilitatæ. Cum autem huius euacuationis vsum continuando, virium deiectio inde non emergat, eam ægrotantes liberè patiuntur, eiusque frequenti iterationi facilem assensum præbent. Facilem autem illam tolerantiam facit sanguinis conditio, qui in hoc morbo admodum putridus semper educitur. Copiosæ huius sanguinis euacuationis vtilitatem ostendit experientia: siquidem ex ea sedulò continuata morbus qui longus esse consueuit, vt in prognosi dictum est, intra satis breue spatium non rarò euincitur. Et docet eadem experientia, hæmorrhagiam largam huic morbo superuenientem eum omninò resoluere. Hoc subinnuere visus est Hipp. *Aph. 74. sect. 4. Quibus speratur abscessus futurus ad articulos, eos liberat ab abscessu vrina multa crassa, & alba, qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam incipit fieri: si verò etiam ex naribus fluxerit sanguis, breui admodum soluitur sit.* Humorum enim decubitus, qui ad articulos fiunt, cum rheumatismo quandam habent analogiam. Tum etiam idem Hippocrates quandam rheumatismi adumbrationem proponere videtur 2 *Prorrhet.* illiusque generationem suppressæ hæmorrhagiæ consuetæ adscribit, his verbis. *Quibus circa articulos dolores fiunt, & tumores, & sedantur non podagrico modo: in iis comperies viscera magna, & in vrina subsidentiam albam,* & quæ sequuntur. Postea addit: *Fit autem hic morbus iis, quibus in pueritia & iuuentute sanguis ex naribus fluere solitus desiit.*

Dum phlebotomiæ celebrantur, clysteres, (vt antea dictum est,) singulis vel alternis diebus vsurpandi, tum etiam iulepi exhibendi, qui viscerum intemperiem corrigere, & humorum acrimoniam atque agitationem cohibere valent. Huic vsui maximè conducit aqua papaueris rheados, quæ cum valdè proficua sit in hoc affectu, sola exhibenda est mane & serò ad Vnc. vi. cum syrupo de limonib. vel granator. ad formam iulepi: quamquam sine syrupo non minoris sit efficaciæ.

Pro potu ordinario ptisana ex hordeo, gramine, & liquiritia, vel ex decocto rad. acetosæ, vel tinctura rosarum vsurpari poterit: à vino prorsus abstinendo, quod omnium fluxionum vehiculum est maximum.

Purgatio in huius affectus principio, augmento, & statu nullum affert auxilium: imo verò noxia est: fluxiones enim irritat, & dolores intendit, quemadmodum in omnibus inflammatoriis dispositionibus euenire solet. At in declinatione necessaria est, & multoties celebranda, idque blandis medicamentis, vt per epicrasim cacochymia in vniuerso corpore restagnans educatur. Ad hunc finem potio sequens præscribi poterit.

℞. Sennæ mundat. & tamarind. an. ℥ ß. semin. anis. & cremor. tart. an. ʒ. i. fol. acetos. M. ß. Coquantur ad ℥. iii. In colatura dissolue mannæ & syrup. rosac. an. ℥. i. Fiat potio per interualla, iteranda pro arbitrio Medici curantis.

Si forma boli magis arrideat, ita componi poterit.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vi. cathol. duplic. ʒ. iii. rhabarb. puluer. & cremoris tart. an. ʒ. i. Cum saccharo fiat bolus.

Si efficacius purgare desideres, adde bolo, vel potioni rad. ialap. ℈. i.

Si purgationes istæ non sufficiant ad affectum (sæpe admodum contumacem) prorsus eradicandum, ad vehementiora purgantia, vt electar. diaphœnic. diaprun. solut. & alia huiusmodi confugiendum erit, modò febris absit. Ego semper hunc affectum sustuli, postquam prædicta remedia rem absoluere nequiuerant, mercurio dulci sexies sublimato, aliquoties exhibito ad gr. xx. cum scammonii vel resinæ ialapæ gr. x. Cuius curationis exemplum videre est in obseruationibus meis, nempe *obs. 41 cent. 3.* & vnicus clyster ex vino emetico paratus hunc affectum curauit in nobili muliere, vt habetur *obs. 22. eiusdem centuriæ.*

De sudorificis idem dicendum est, quod de purgantibus iam dictum: ea nimirum in principio, augmento, & statu non esse proficua, imò verò plurimùm nocere: quod vulgares Medici experiuntur, qui veri catarrhi specie delusi, & morbi contumaciæ pertæsi, ad sudorifica confugiunt, vnde morbus geminatur, & dolores intenduntur. Attamen in declinatione, post debitas purgationes, nulla febre præsente, plurimùm conferre possunt: eaque parari possunt ex decocto chinæ, vel salsæ parillæ: vel prolici possunt sudores in laconico, cum vapore spiritus vini, aut decocti alicuius appropriati.

Post sufficientes euacuationes: imo dum illæ celebrantur, partium principum, & totius corporis roborationi incumbendum est: quam indicationem Galenus 1. *de diff. febr. cap. 6.* vbi rheumaticam affectionem exponit, reliquis præferendam asserit, his verbis. *Meritò ergo in his curandis scopus est, non euacuatio, sed totius corporis roboratio.* Quod quidem ita intelligendum est, non quod nulla omnino competat euacuatio, (idem enim Galenus huius affectus curationem orditur à missione sanguinis: ac si excrementa prauam qualitatem habuerint, etiam adhibet purgationem,) sed quod magis & frequentiùs roborantibus, minus verò, & parcius purgantibus agendum sit. Certum tamen est, partes non posse roborari, nisi prius excrementorum illuuies, qua onerantur expurgata fuerit.

Illa autem roborantia refrigerandi vi prædita esse debent, siquidem (vt anteà dictum est) feruida hepatis intemperies primam huic morbo originem præbere solet. Horum maxima suppellex apud authores inuenitur: Ex his nos quatuor proponemus, quæ efficaciora, & minus ingrata existimauimus.

Primum ex tinctura corallorum, cuius ℥. ij. æger sumere poterit,

poterit, manè duabus horis ante pastum, singulis diebus vacuis ab aliorum remediorum.

Quia verò tinctura coralliorum diu seruari nequit, ad vsum longiorem in syrupum reducitur cum saccharo: cuius cochlearia duo manè sumi poterunt: sed multo minor est illius efficacia, quam tincturæ simplicis.

Secundum est conserua fructus cynorrhodi, quæ gustui gratissima est, hepar refrigerat, & leui adstrictione corroborat. Hanc sumere potest æger ad nucis magnitudinem, manè & serò.

Tertium est electuarium triasantali quadruplicato rheo, in tabellas redactum, cuius ℥.ii. singulis diebus sumi poterunt, superbibendo parum aquæ potus ordinarij.

Quartum est tinctura rosarum, cuius cyathum vnum æger haurire debet semel, bis, ter, in die, longè à pastu. Illius præparatio talis est,

℞. Rosar. rubr. siccar ℥. i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphur. aut vitriol. ʒ i. ß. Infundantur per horas vi Colaturæ adde sacchar albi ℔. ß Seruetur in vase vitreo ad vsum.

Prædicta remedia, vel eorum nonnulla alternatim vsurpabuntur, de natura eidem assuescat.

Curato affectu prophylaxis ad aliquod tempus est necessaria, ne noua accumulata materia recidiua contingat. Illa igitur præcipuè versabitur in purgatione periodica, semel aut bis in mense iteranda, quod commodè fiet syrupo Magistrali sequenti, qui magis alterando, & roborando hæpar, quam purgando proderit.

℞. Succor. recenter expressor. & per residentiam depurat. ex folijs endiu. cichor. agrimon. fumar. lupulor. & buglosl. ℔ iii. succi pomorum redolentium recenter expressi. & depurat ℔. ii. sennæ mund. ℥. vi. epithym. ℥. ii. rhabarb. elect. & agaric. recenter trochisc. an. ℥. i. macis & caryphyll. an. ʒ. ß. Infundantur, & decoquantur, vt artis est, donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolue sacchar. albi quart. v. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. semel aut bis in mense, cum iusculo pulli, aut vituli, folijs borrag. pimpinell. ceterach. & agrimon. alterato.

Venæ sectio etiam vere & autumno erit conuenientissima.

Præterea ad hepatis feruorem temperandum vtilissimum erit balneum aquæ tepidæ, quod per totam æstatem frequenter erit iterandum: vel vt commodius vsurpari valeat, semicupium sufficiet.

In eundem finem conserua cynorrhodi, aut opiata ijsdem facultatibus prædita, & tabellæ triasantali, frequenter vsurpari poterunt.

His accedet optima victus ratio ex cibis boni succi, & concoctu facilibus, vt perdicibus, capis, pullis gallinaceis, & pipionibus: præcipuè verò iusculis, & consummatis, iuribus carnium expressis, & similibus, quæ omnia sumenda sunt in mediocri quantitate, vt facilius concoqui valeant.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMVS SEPTIMVS.

DE FEBRIBVS.

PRÆFATIO.

Agna a non paucis autoribus circa febrium theoriam, & therapiam volumina conscripta inueniuntur; in quibus controuersiæ innumeræ, & ardua disputationes agitantur. Quæ, vt in scholis vtilissimæ sunt, imo & necessariæ; plerisque tamen Medicis extra Academias artem exercentibus, tædium pariunt. Illis siquidem breuem atq; dilucidam morborum theoriam expetunt, quæ eorum naturis, causis, & signis, tam diagnosticis, quam prognosticis intelligendis: & curationi (cui toti incumbunt) ritè obeunda; sufficiat. Nos in toto hoc opere, votis eorum satisfacere conantes, omnes controuersias ablegauimus, earum tantum, quæ ad praxim maximè necessariæ visa sunt, decisiones breuiter exponentes Quod etiam in febrium expositione obseruauimus: & prætermissis omnibus controuersiarum ambagibus, quæ in scholis ad nauseam continuò tractantur; ea tantum, quæ ad praxim maximè faciunt, exposuimus. Hunc verò librum clarioris doctrinæ gratia in tres sectiones distribuimus, generalem illam diuisionem sequentes, quæ febres diuiduntur in simplices, putrida., & pestilentes. Atque adeo huius libri sectio prima febrium simplicium. Secunda putridarum. Tertio verò pestilentium explicationem continebit.

SECTIO PRIMA.

De Febribus simplicibus.

PRÆFATIO.

FEbris quæ simplex nominatur, in tres species subdiniditur, quarum alia dicitur ephemera, alia synochus simplex, seu imputris; alia verò hectica. Ideò huius sectionis tria erunt capita. Primum febris ephemeræ. Secundum synochi simplicis. Tertium hecticæ naturam, & curationem explicabit.

CAPVT PRIMVM.

De Febre ephemera.

FEbris ephemera plerumque generatur à causis externis, & corporis animique motibus vehementibus, vt ira, curis labore, dolore, vigilia, & inedia, quibus spiritus inflammantur Item somno & mœrore, quibus humores, & vapores calidi intus coercentur. Item calefactione à sole, igne, hypocausto, quibus feruidus aer inspiratione attractus, & per insensiles poros admissus spiritus inflammat. Item crapula, & præsertim cibo potuque calidiori magna copia sumpto, vt piperatis, & vino generoso, quibus vapores suscitantur plures, quam exhalare queant Item excrementorum calidorum retentione, non solùm fœcum, & vrinæ, sed præcipuè fuliginum, quæ per habitum excludi solent, si pori insensiles claudantur à frigore, balneo aluminoso, & similibus.

A causis etiam internis generatur febris ephemera, vt bubone, alijsque crurum, aut brachiorum tumoribus, præcipuè dum suppurantur: extremitatum erysipelate, quando materia calido loco conclusa, non sua putredine, sed tantum qualitate cor afficit. Item vasorum obstructione leui: qua fuligines retentæ febrem accendunt: vt in destillationibus solet fieri, dum illæ in calidis naturis, aut densiori corporis habitu contingunt. Hanc febrem significant, tum ex enumeratis causa aliqua prægressa: tum pulsus celer, frequens, & capitis dolor & calor: frigoris & horroris absentia, nec non lassitudinis spontaneæ, aut inappetentiæ. Aliquando tamen rigor, aut horror adesse potest, in ijs videlicet, quæ à Solis ardore, vel frigore initium habent. Calor etiam adest tangentibus suauis, ac blandus, vrina concocta, naturali similis, nisi ab obstructione, vel cruditate immutetur. Intra 24. horas plerumque solet terminari, cum molli sudore, licet aliquando ad tertium diem extendatur: quem si transgrediatur, in synochum simplicem, aut putridam, vel hecticam degenerat.

Ad

Ad illius curationem antiqui maximè vtebantur balneo aquæ tepidæ, cuius etiam in statu sano vsus erat frequentissimus. Sed cum nostris temporibus abierit in desuetudinem, in huiusmodi febre etiam obsoleuit, & minimè tutus habetur, propter plethoram, cacochymia, putredinem aut fluxionem, quæ in talibus corporibus possunt existere aut timeri ne accidant.

Sed potius curetur huiusmodi febris victu refrigerante, & humectante, vt cremore hordei, iusculis refrigerantibus a potu hydrosacchari, ptisanæ vulgaris, aut aquæ fontanæ, cum syrupo limon. aut capill. ven. permixto.

At verò pro causarum varietate curatio aliquantulum varianda est. Sicque ephemeræ ab æstu, vel Solis ardore competit victus refrigerans, translatio ægri in locum frigidiorem; & oxyrrhodinum fronti, sincipiti, & temporibus admotum, si dolor adfuerit, qui ab insolatu vtplurimum generari solet.

Si à frigore producatur, præsertim cum æger ab exercitio æstuans in aerem frigidiorem repente sese contulit, sudor prouocandus est, maxime in fine accessionis.

Si à cutis densitate & pororum occlusione, eadem debetur curatio: & vtrique huic causæ vinum oligophorum valdè dilutum concedendum est, quia meatus aperit, & sudoris prouocationem adiuuat.

Si a labore duxerit originem, quies imperanda est, & victus vberior, ac concoctu facilis concedendus. Si a lassitudine, frictiones celebrandæ. Iræ, animi tranquillitas, & hilaritas opponenda est, bilisque frænanda cibo & potu refrigerante. Tristitiæ eadem animi recreatio conuenit, & vini tenuis vsus. Si à vigilijs febris duxerit originem, somnus erit conciliandus. Si ab inedia, victus euchymus, & refrigerans instituendus. Si à crapula vel cruditate, inedia & cibi abstinenti conferet, non omissis stomachum roborantibus, sumptis & admotis: nec non clystere molliente, & laxante cruditatis portio erit auferenda. Si corruptio metuatur, vomitus proritandus est, vel purgatio instituenda. Si fiat ab obstructione; aduertendum est, num plethora, vel cacochymia redundet; hisque plebotomia, aut purgatio decernenda est. Et si obstructio facile non resoluatur, in alias febres morbus degenerat, quarum curationes suis locis erunt describendæ.

CAPVT II.

De synocho simplici.

CAusæ ephemeram excitantes si incidant in corpus plethoricum, denso habitu præditum, febrem synochum inducunt. Solus tamen sanguis abundans, venas infarciens, pluresque vapores producentes, quam expirare valeant, hanc febrem producere potis est.

Hanc significant corporis habitus crassus, tumidus; color corporis, & faciei rubicundus; capitis dolor tensiuus, somnolentia, pulsatio temporum, inquietudo, pectoris angustia, respiratio difficilis & frequens; pulsus magnus, æqualis, frequens, plenus; venæ sanguine turgidæ, vnde lassitudo tensiua oritur; vrina crassa, calore à naturali parum recedens, sed paulo rubicundior; calor ad tactum mitis, halituoso vapore perfusus, febris æqualiter procedit; nempe vel in eodem tenore persistit: vel decrescit paulatim, vel crescit æqualiter, non per interualla remittit. Vnde tres illius petuntur differentiæ. Quæ enim continuò augetur, epacmastica; quæ continuò decrescit, paracmastica; quæ eundem tenorem seruat, homotonos seu acmastica nominatur. Ad quartum diem extenditur, & aliquando ad septimum: tum hæmorrhagia, vel sudore terminatur, ac si vlterius protrahatur, in synochum putridam degenerat.

Illius curatio sanguinis euacuatione, refrigeratione, & meatuum apertione perficitur. Galenus *9. meth. cap.* 4. duobus remedijs eam absoluit, missione sanguinis ad animi deliquium, & aquæ frigidæ largo potu.

Venæ sectio in hoc affectu absolute necessaria est, cum à sanguinis copia generatur: eaque statim celebranda, quacumque hora vocatus fuerit Medicus, nisi ventriculus cibis refertus fuerit, quorum concoctio expectanda est per aliquot horas. Et licèt copiosè sanguis mittendus sit, dicatque Gal. *loco supra citato*, se plerosque hac febre laborantes subitò curasse phlebotomia vsque ad animi deliquium, quam sequebatur alui fluxus, vomitus biliosus, & sudor copiosus. Attamen nostris hisce temporibus absoleuit largior illa sanguinis euacuatio, quæ non vacat periculo, cum referat ipse Gal. *lib. de cur. rat. per venæ sect. c.* 12. tribus Medicis contigisse, talem phlebotomiam celebrantibus, vt pro animi deliquio mors aduerterit. Satius igitur est repetitis vicibus eam sanguinis quantitatem educere, quæ ad morbi curationem necessaria est.

Ante venæ sectionem, si aluus non sit libera, aut intestina cruditatibus scateant, clyster emolliens, & laxans iniiciendus est.

Aquam frigidam quod attinet, eam Galenus tanta copia exhibendam esse præcipit, vt æger pallescat, tremat, & toto corpore refrigeretur: sicque asserit eam calorem igneum extinguere, solidas partes roborare, inutiles humores per aluum, per vrinas, & per sudores excernere. Ad illius autem exhibitionem multas cautiones adhibendas præcipit, nempe, vt in vigore febris, concoctionis signis apparentibus, exhibeatur: vt æger per sanitatem frigidæ assuetus sit, firma habet viscera, & succi plena: corpus crassum, & quadratum: viribus polleat validis atque constantibus, non sit refertus crassis viscidisque humoribus, neque tumorum aliquem habeat in visceribus, neque ventriculus, gula, aut neruosum genus debilia sint. Alioqui si conditiones istæ defuerint, periculum est, ne in spirandi difficultatem, hydropem, tremorem, conuulsionem, lethargum, aut alium grauem affectum præcipitetur. Obsoleuit etiam hoc remedij genus nostro hoc sæculo, cum omnes istas conditiones obseruare difficile sit, & ex præpostero illius vsu tanta immineant pericula. Satius enim est alis remedijs sanguinem, & totum corpus refrigerantibus, iisque tutioribus, vti: vt iulepis, & aperientibus emulsionibus, epithematis, linimentis, & omnino victu refrigerante. Iulepi parantur ex decocto hordei, aut acetosæ, & cichoraceorum, vel aquis cichorij, endiuiæ, acetosæ, lactucæ, additis syrupis de cichorio simpl. limon. granat. oxysaccharo, &c. Quibus etiam ad maiorem aperiendi, & refrigerandi vim iis conciliandam, guttulæ aliquot spiritus vitrioli, aut sulphuris addi possunt. Si aquæ destillatæ crudiores videantur, leuiter bulliant cum modico specierum, triasantali, vel diamargariti frigidi.

Emulsiones in hunc modum parari poterunt.

℞. Amygd. dulc excorticat & macerat, in aqua rof. Vnc. i. quat. sem. frig mai. & papau albi, ana ℥.ii. Contundantur in mortario marm. sensim affundendo aquæ hordei ℔ i.ß. In colat. dissolue sacchari rosac. Vnc. iii. Fiat emulsio pro tribus dosibus, bis in die sumendis. Quæ maxime conueniet, & iulepis præferetur, si vigiliæ adfuerit.

Epithemata cordi, & hepati admouenda, in hunc modum parabuntur.

℞. Aquæ rosar. buglossi, & lactucæ, ana Vnc. iii. aceti rosac. Vnc. i. pulu. elect. diamarg. frig. ʒ. i. sem. caphoræ gr. vi. Fiat epithema, admouendum regioni cordis.

℞. Aquar. endiu. cichor. acetosæ, ana Vnc. iv. aceti rosac. Vnc. sem. trium santal. ʒ. ii. sem. Fiat epith. admouendum regioni hepatis.

Linimentum refrigerans hepati & lumbis admouendum ex oxyrrhodino, vnguento rosaceo, refrigerante Galeni, vel cerato santalino oxycrato ablutia.

Si morbus protrahi videatur, à phlebotomia purgatio instituenda est, ne serosa & biliosa excrementa putrescant, indeque putrida febris oriatur. Remedia tamen vsurpanda quæ citra calorem, & agitationem id præstent, vt cassia, manna, syrupus rosac tamarindi, catholicum, & similia.

Huc accedat conueniens victus ratio, nempe refrigerans & humectans, eaque tenuis, ex iusculis, cum herbis refrigerantibus paratis: prunis & pomis acidis coctis, cremore hordei, vel panatellia.

Potus sit decoctum hordei, aqua simplex cocta, vel in quam panis immersus sit, vel cum syrupo capill. ven. limonum, aut granat. permixta.

CA-

CAPVT III.

De Febre hectica.

HEctica febris, seu habitualis occupat partes solidas, quæ corporis habitum constituunt, & vulgò dicuntur spermaticæ, vel carnosæ; tum etiam ratione illarum partium magis fixa est, & radicata, quam aliæ, quæ sunt in spiritibus aut humoribus. Eam quoque ob causam habitualis dicitur, quod in habitu consistat, ac difficile à subiecto remoueri possit.

Multiplices habentur huius febris diuisiones. Primò enim alia est hectica primaria, quæ à principio inuadit: alia secundaria, quæ aliis febribus succedit. Secundò febris hectica vel simplex est & solitaria, vel cum febre putrida complicata. Tertiò, alia à corde incipit: alia ab aliqua alia parte, vt pulmone, hepate, liene, renibus, vtero, aliisque partibus inflammatis, vlceratis, corruptis, aut aliquo alio graui morbo obsessis. Et hæc febris quamuis ἕξιν habeat in corde, & toto corpore, symptomatica tamen vulgò dicitur, propter primam originem, quam ab aliis partibus sortita est.

Tres hecticæ gradus constituuntur à Galeno. Primus est ipsum febris hecticæ initium, in quo vix corpus extenuatur: rorida tamen corporis humiditas efferuescit, absumitur, & exsiccatur. Secundus complectitur augmentum, in eoque est euidens corporis extenuatio, & carnosa, atque adiposa substantia perit. Tertius statum morbi, & postremum illius tempus continet: nunquam enim vergit ad declinationem, cum in eo gradu sit incurabilis: tum namque substantia corporis fibrosa & membranosa consumitur, corpusque ita extenuatur, vt facies Hippocratica sit, & ossa pellibus tantum circumtecta appareant. Postremus iste gradus marasmus nominatur, vel potius hectica marasmodes: cum in vero marasmo frigiditas cum siccitate coniungatur.

Causæ febris hecticæ diuiduntur in externas, & internas. Ad externas referuntur quæcunque reliquas etiam febres generare possunt, si continua & vehemens sit calefaciendi actio, vel corpus huic febri concipiendæ aptum occurrat. Tales sunt calor Solis, aut ignis, exercitium vehemens, cibi & potus calefacientes, excretiones immodicæ, vt in diarrhœa, & dysenteria: animi pathemata vehementiora, ac denique media in corpore bilioso, calido & sicco: cum dicat Galenus diatritarios, huiusmodi corpora in febres ardentes, & hecticas, abstinentia cibi triduana, perduxisse.

Causæ internæ sunt febres ardentes, & pestilentes quæ humidum cordis absumunt celeriter. Tum febris lenta diuturna. Tum etiam affectus peculiaris alicuius visceris, vt inflammatio vulcus: vel putredo alicuius humoris in eo contenti: vel denique ipsius membri corruptio, quæ febrem lentam & hecticam facere solent.

Horum affectuum membra peculiaria obsidentium, & febrem hecticam producentium exempla habemus satis manifesta. Nam quod ad inflammationes attinet, Galenus ex inflammatione septi transuersi se hectica vidisse refert. Ex vlcere vero hecticam complicatam in phthisi quotidie animaduertimus. Putredo humoris in viscere contenti fit in obstructionibus magnis, vel abscessibus frigidis. Membri denique corruptio in pulmone sępè contingit: aliquando in iecore, in hominibus vinosis, & qui calidis multis vtuntur aromatibus: sanies enim quædam in hepate gignitur, qua illius substantia corrumpitur. Hanc febrem se aliquando vidisse Fernelius affirmat, & signa illius esse, dicit, quod vinum auidissimè cupiant, carnes verò maximo odio prosequantur.

Cognoscitur febris hectica simplex, quod continua sit, sine vlla accessione, semper sibi similis, non crescens, nec decrescens, nisi quod augetur vna, duabus, aut tribus horis à cibo. Calor in hypochondrijs primo tactu mitis, post acer, mordax, aridus. Pulsus paruus frequens, & celer: febrem non percipiunt ægri, pigri sunt, & ad motum desides, & cum difficultate mouentur, eo quod virtus langueat. Arteriæ calidiores sunt partibus circumstantibus, quod tactu post lotionem ex aqua frigida dignoscitur. Vrina naturali similis est, tum colore, tum sedimento. In progressu oleosa supernatant, & sedimenta farinacea sunt, quod est signum colliquationis.

Speciatim verò non solum singulos gradus: sed etiam imminentem febrem hecticam ita dignoscere possumus.

Imminens febris hectica dignoscitur, si causæ prædictæ præcesserint: nempè si febris ardens in corpore calido sicco, raræ contexturæ, in aere æstuante præcesserit, periculum est, ne æger in febrem hecticam incidat. Et remedia eam præcauentia vsurpanda sunt.

Primus hecticæ gradus, si cum putrida fuerit coniuncta, difficillimè dignoscitur: si sola sit, non facilè. In prima die omnia signa ephemeræ. In die sequenti augetur ariditas, non calor. Tertia die non repetit, non aucta euidenter, non diminuta. Ac tandem vna, aut duabus horis post cibum caliditas non nihil aucta apparet.

In secundo gradu æger non percipit se febrire, quamuis percipiat alterationes à cibo. Ariditas manifesta est, pulsus minor & celerior, cum duritie quadam.

Tertij gradus signa sunt manifestissima, oculi concaui, sordes in ijs siccæ, & squalor, ossium prominentiæ conspicuæ, viuidus flos coloris extinctus; cutis vniuersa arida, præcordia vehementer contracta, vt videantur carere intestinis. Pulsus sentitur sub ventriculo in omnibus extenuatis.

Quia verò febris putrida cum hectica non rarò copulatur, vtraque exactè distinguenda est, cum maximi sit in curatione momenti, quæ admodum varia tunc temporis existit. Hæc autem complicatio dignoscetur, comparando signa hecticæ proposita, cum signis febris putridæ, quæ infra suo loco describentur.

Primus gradus facilè curatur. Tertius, vt dictum est, incurabilis est. Secundus medio modo se habet, & quo magis accedit ad primum, vel tertium, ita facilius aut difficilius curatur. Frequentius accidit febris hectica à decimo octauo anno ad trigesimum quintum: eo enim tempore calor intensior est, faciliusque marcorem inducit. Qui verò ante hanc ætatem, vel paulò post hectica corripiuntur, facilius euadunt, ac nonnunquam curantur: vel longo tempore palliatione vitam protrahunt, præcipuè verò mulieres.

Ad curationem huius febris primum aduertendum est, num hectica pendeat à partis alicuius morbo; tunc enim curatio ad eum morbum dirigenda est, tum etiam num simplex ea sit, an complicata cum febre putrida. Et in hoc casu, putrida primum tollenda est venæ sectione, & purgatione, nec non remedijs aperientibus, & putredinem inhibentibus, febre interim hectica nō neglecta. At verò si simplex & solitaria sit febris hectica, solis refrigerantibus, & humectantibus, nec non analepticis curatio absoluitur: quorum materia ex diæta, & pharmacia erit desumenda.

Diæta, vt in omnibus chronicis affectibus multum potest, in hoc præsertim plus præstat, quam medicamenta. Illa idcircò exactè præcipienda est, vt scilicet ad totius corporis refrigerationem & humectationem dirigatur. Aer itaque si natura sua mediocriter frigidus sit, vel temperatus, tali vtendum est; sin minus, corrigendus, ita vt ad frigidum & humidum declinet. Ea ratione Galenus 10. *meth. cap.* 8. æstatis tempore, aere existente calidiori, ægrum degere præcipit in loco subterraneo, qui frigidissimus sit, & maximè perflatus, & ad Septentrionem vergens. Quo solo remedio nos hecticum, extrema macie confectum, intra mensem restitutum vidimus. Deinde caliditas aeris in conclaui alteranda est aqua frigida, de vase in vas transfusa, cuius etiam strepitu somnus conciliatur; tum etiam pauimento aqua frigida subinde asperso, vel herbis refrigerantibus in illo frequenter sparsis; turba quoque hominum ingredi prohibita; nam hoc quoque cubiculum calefacit. Quando vero aer frigidissimus est, eum esse admittendum Galenus præcipit, quatenus respirando attrahitur, vt qui calorem cordis maximè refrigeret; quamuis minimè conferat, quatenus extrinsecus ægrum contingit, quod cutis poros condenset, & transpirationem prohibeat. Attamen maius fore ex frigida inspiratione commodum affirmat, quam ex cute condensata incommodum; præser-

tim

sim illud vitari possit operimentis corpus probè muniendo. Aduerte tamen, si febris hectica fuerit ex vlcere pulmonis aerem frigidum non conuenire ratione vlceris, sed temperatum in aestiuis, ad calidum vergentem: in passiuis siccum. Qua ratione Galenus phthisicos mittebat ad Tabias, montem Vesuuium dictum, vbi aer siccior erat.

Cibi esse debent refrigerantes & humectantes, citòque nutrientes, vt iuscula pulli, gallinae capi, vituli, hoedi, veruecis, vitelli ouorum, cum hordeo mundato, lactuca, portulaca, endiuia, borrag. acetosa, carnes vituli, hoedi, porcelli, phasiani, perdicis, lepusculi, & similium: panatellae hordeata, auenata, oryzata, cum saccharo, & paucis amygdalis, vel potius cum sem. frig. maioribus. Carnes elixae praeferantur assis, quae facilius inflammantur, & in bilem vertuntur: elixa magis humectant. Si tamen assis aeger delectetur, ea minus coquenda sunt, & temperanda succo limonum, citri, arantiorum, vel omphacio infusso.

Pisces vsurpari poterunt, quia refrigerans & humectant. Sed eligendi saxatiles, & qui tenera carne sunt praediti, in mari, aut aquis puris natantes.

Inter fructus poma laudantur, quia frigidum sanguinem generant. Conueniunt quoque pyra, pruna damascena, & brinolensia cocta cum saccharo, tum etiam passulae mundatae, quae in sequentem modum praeparatae corpus alunt citra calefactionem.

℞. Passul. mundat. ℔. i. Temperentur in aqua endiuiae, buglossi, & rosar. & abluantur diligentissimè, vt vis laxandi remoueatur. Postea in iisdem aquis decoquantur leuiter, addito pauco saccharo ad perfectionem, cum quo seruentur vsui, iisque vtatur mane, & post singulos pastus.

Quia verò hectici infixum habent solidis partibus calorem, quo alimenta facilè & promptè dissipantur: illis ideò praescribere solent Practici alimenta solida, & viscosa, extremitates animalium, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum. Cum enim illae carnes viscosae sint & humidae, facilè agglutinantur partibus, nec facilè absumuntur a calore febrili: sicq; partium solidarum siccitatem remorantur. Non desunt tamen qui haec alimenta reijciant, quia egrè concoquuntur, & magnum ventriculo negotium facessent. Quod dissidium ita conciliatur. In hectica incipiente, dum adhuc robusta est facultas coctrix, conueniunt haec alimenta crassa & viscosa. In confirmata vero non sunt exhibenda, quod difficilè concoquantur. Adde quod ita praeparata & elaborata exhibeantur, vt facilè concoqui possint, nempe vel elixantur ad consumptionem, vel contusa ex illis parantur. Inter alia testudines terrestres maximè laudantur ad hecticas febres, non solum simplices, sed tabificas: & varijs modis praeparantur. Vel enim in aqua decoquuntur, donec dissoluantur. Mox corticibus abiectis, caro ab ossibus separata rursus coquitur, cum cichorio, acetosa, borragine, hordeo mundato, & prunis in hectica simplici. At in hectica pulmonis coquitur cum folijs rubi, portulacę & plantaginis. Ius bibatur, & carnes edantur per dies viginti. Vel contusum ex ijs paratur, vel conficiuntur pastilli ex carne testudinum, cocta in aqua hordei cum amygdal. dulc. pineis, sem. frigidis, & saccharo. Qui leuiter concoquuntur in furno, & in prandio ac coena exhibentur. Formula talis esse poterit.

℞. Carnis testudinis in aqua hord. elixatae Vnc. iv. amygd. dulc. infus. in aqua ros. Vnc. vi. pineor. eodem modo infus. Vnc. ij. quat. sem. frig. mai. an. Vnc. i. anisi non puluerati, sed in furno leuiter cocti Drach. i. sem. cinam. ʒ. ii. sacchari in aqua ros. dissoluti ad pondus omnium, fiant morsuli.

Loco testudinum vsurpatur pulpa caponis, & perdicis, fitque confectio, quae vulgò *pasta regalis* nominatur, ad hecticos instaurandos idonea, in hunc modum.

℞. Pulpae caponis, & perdicis elixatę, an. Vnc. iii amygd. dulc. in aqua rosac. macerat. ℥. iv. pinearum ℥. i. ß. sem. papau albi ʒ ii gummi arabic. & tragacanthae, an. ʒ i. ß. manus Christi perlatae ℥. ii. Cum pauca aqua rosarum fiat pasta regalis, auro obducta.

Iis qui infirmiorem habent ventriculum, gelatinae, iura & destillata instaurantia exhibentur. Gelatina in hunc modum parari poterit.

℞. Caponem electum, poplitem vituli, vel femur veruecis, pedes vituli num. 2. aut veruecinis num. 6. Coquantur in aqua fontana ad sufficientem consumptionem. Iusculum coletur per expressionem, & pinguedo remoueatur. In colat. dissolue sacchari albi ℔. i. albumina ouor. num. 6. croci, vel cinam. parum. Agitentur simul, postea bulliant leuiter, ac transmittantur per manicam Hippocratis bis aut ter. Tandemque iusculum excipiatur in vasculis, vbi concrescet in gelatinam. Si croci aut cinamomi sapor displiceat, vel magis refrigerantem gelatinam desideres, adde eorum loco succum limonis vel citri vnius.

Iura instaurantia varijs modis parari possunt. Hoc cęteris longè praestat.

℞. Caponem benè habitum. Deplumetur, exenteretur, ac in frusta diuidatur, à quibus pinguedo & pellis detrahantur. Adde, si vis, carnem vituli aut veruecis etiam in frusta diuisam, & omni pinguedine liberam. Ponantur in olla vitreata, in cuius medio sit craticula ex ligno, aut alia materia confecta, super quam frustula dicta ita concinnentur, vt ollae fundum vacuum remaneat. Postea olla optimè clausa suo operculo, probè lutato cum farina aqua subacta, ponatur in B. M. bulliente per quinque horas. Distillabit in fundum ius limpidum, cuius cochlearia duo vel iii. cum iusculis, aut per se, ter aut quater in die exhiberi poterunt.

Huiusmodi carnium destillationes per descensum factae hecticis instaurandis sunt valdè idoneae. Quae verò per ascensum fiunt, licet spiritus reficiant, minimum tamen nutriunt, ac solidam substantiam non restaurant.

Potus sit aqua hordei, vel sola, vel cum syrupo acetoso, aut granatorum mixta, vel aqu. panata cum pauco saccharo. Si tamen ventriculos admodum infirmus fuerit, vinum aquosum & valdè dilutum concedendum est, quod coctionem & distributionem iuuat. Galenus 10. *meth. cap. 5. & 6.* aquam frigidam exhibet, eaque se multos à marasmo praeseruasse gloriatur. Attamen in illius exhibitione maxima cautio adhibenda est. Dum enim corpus valdè extenuatum est, periculum est ne pusillus calor omninò extinguatur. Idcircò imminente hectica tantum conferre potest, aut in eius principio, & in assuetis, & corpore adhuc satis copioso sanguine referto.

Motus corporis non conuenit, sed quies potius imperanda est, quamuis ante cibum, si vires ferant, idoneum esse possit leue aliquod exercitium: aut eius loco molles frictiones, non multę, institui possunt, praecipue statim a somno, incipiendo ab inferioribus partibus: nam internos humores ad exteriora euocant. Et fricandus tantum aeger, donec leuis rubor apparere incipiat: nam si vlterius pergatur, corpus exsiccabitur. Coitus in primis fugiendus est, quo corpus maxime resoluitur.

Somnus nec longior, nec breuior sit. Nam longior viscerum calorem auget, recurrente ad interiora calore: breuior corpus magis exsiccat. Minus tamen incommodi ex paulò longiori, quam ex iusto breuiori oritur, quia somnus valde humectat, quod in hac febre maxime expetendum est. Dormiant in molli strato eòque laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente. Lintea saepe immutent, quae aqua rosarum antea irrorata fuerit.

Aluus si pigrior fuerit, proritetur glande aut clystere, ex iusculo pulli cum hordeo, malua, & violaria parato: addendo cassiam, mel violac. butyrum, & vitellos ouorum.

Denique animus in tranquillitate & hilaritate seruandus est, fugiendo vehemens animi purgationes; vt iram, tristiam, metum.

Ex pharmacia desumuntur medicamenta hecticis idonea, tum interna, tum externa. Inter interna, primum purgantia consideranda sunt: cum adiectio hic magis necessaria sit, quam detractio, vix ea conueuire possunt, nisi hecticae putrida adiuncta sit. Si tamen prima regio excrementis referta videatur, propter cruditates à debili ventriculo productas, tutò purgatio institui poterit ex cassia, manna, aut syrupo rosacco. Imò vero aliquando, si vires non sint debiles, exhiberi poterit infusum rhei, cum decocto prunor. tamarind. myrobal. buglossi & violar.

Alterantia vero medicamenta in formem iuleporum, iusculorum & emulsionum redigi poterunt in hunc modum.

℞. Aquar. endiu. lactucæ, acetosæ, an. ℥. vi. syrupi violacei, nymphææ, pomor. an. ℥. i. Misce. Fiat iulep. pro tribus dosibus in die sumendis, & per plures dies continuandis. Vel

℞. Hord. integr. P. i. fol. endiu. cichor. lactucę, pimpinellę, an. M. i. flor. borrag. buglossi, viol ar. & nymphææ, an. P. i. prunor. damasc. par. iii. Coquantur ad ℔ i. ß. In colat. dissolue syrupi de cichorio simplicis, & de nymphæa, an. ℥. ii. Fiat iulep. pro iv. dosibus.

Ex iisdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallina iunioris decoctis, parari potest iusculum ad eundem vsum. Vel

℞ Rad. chinæ ʒ i. ß. hordei integri P. ii. quat. sem. frig. mai. ℥. ß. Contundantur, iisque impleatur venter capi, aut pulli iunioris. Fiat iusculum: cui adde sacchari rosac. ℥. ß. Capiat longum tempus. Reficit, & impinguat.

℞ Amygdal. dulc. excortic. & in aqua frig. infusar. ℥. i. sem. quat. frig. mai. & papau. albi, an. ʒ i. Contundantur in mort. marmor. sensim affundendo aquæ hord. ℔ i. In colat. dissolue manus Christi perlatæ ℥. iv. Fiat emulsio pro tribus dosibus.

Si intensiùs refrigerare est animus, adde vnicuiq; dosi iulepi, vel emulsionis, salis prunel. ℈. ii. vel ʒ. i.

In vsu refrigerantium hoc obseruandum, ne potentiora statim, & frequenter vsurpentur: calorem enim debilem possent extinguere. Vtilius autem est sensim quam subitò refrigerare. Humectantia verò semper tutiora sunt, quam refrigerantia quia lentè suas exercent operationes.

Dum prædicta remedia vsurpantur, viscerum corroborationi incumbendum est opiata conuenienti, quæ in hunc modum confici poterit.

℞ Conseruæ flor. borrag. buglossi, & violar. an. ℥. i. conseruæ flor. nymph. ℥. ß pulu. electar. diamarg. frig. ℈. v. rasurę eboris, ossis de corde cerui. an. ʒ. ß. marg. præp. & coralli præp. an. ℈. i. fol. auri num. iii. Cum syrupo de pomis, fiat opiata.

In summa extenuatione, clysteres nutrientes frequenter iniiciendi sunt, ex iusculo pulli, vel capitis veruecis, cum saccharo, & vitellis ouorum. Eorum autem quantitas exigua esse debet: alioqui compressis intestinis vim expultricem irritarent.

At inter cætera remedia hecticis maximè idonea, lac principem locum obtinet, cum omnibus dotibus præditum sit, quæ in hoc morbo desiderari possunt, quippe quod refrigerandi & humectandi vi præditum est: multum nutrit, & facilè distribuitur. In illius vsu eædem cautiones adhibendę sunt, quæ in phthiseos curatione fuerũt propositæ.

Inter remedia externa balneum aquæ dulcis primas obtinet: potenter enim refrigerat & humectat, partesque externas relaxat, vt promptiùs alimentum excipiant. Apud veteres balneorum vsus erat frequentissimus, & quatuor partes habebant: in prima nonnihil calida exuebantur. In secunda erat solium aquæ calidæ. In tertia solium aquæ frigidæ. In quarta verò sudores, & madores abstergebantur. Galenus in *meth c.* 19. harum balnei partium vsum ita moderatur, vt ægri in primam partem balnei deducantur, quæ vapore balnei incalescebat, vt pori aperiantur, deinde oleo dulci perfusi, in aqua calida immergantur ad corporis humectationem; post repentè in aquam frigidam iniiciantur, subitoq; educantur, exsiccentur, oleóque inungantur, vt poris condensatis humiditas inducta retineatur. At verò cum iamdiu obsoleuerit illa antiquorum in balneorum vsu diligentia, à Practicis etiam nostris derelicta est illa hecticorum balneandorum methodus, quæ nec satis tuta iudicatur, Siquidem metuendum esset, ne frigidæ occursu repentino corpus læderetur, ægerque subitum contrariarum qualitatum occursum ægrè ferret. Consultius enim, & compendiosiùs ab iis factum est, dum ægros in balneum aquæ moderatè calidè coniiciunt, manè, depositis excrementis natura vel arte, duabus vel tribus horis post assumtum iusculum, vel lac, vel vitellos ouorum: in quo tamdiu æger immorari debet, donec spontè tepescat, ac tandem refrigeretur. Cum enim Galenus balneum frigidum post calidum, adeò necessarium censuerit, vt calidum sine frigido nihil prodesse existimet: frigidæ vices supplentur, si tamdiu æger in balneo moretur, donec spontè tepescat, & refrigeretur. At si nimis tardè hæ mutationes fiant, vt æger tædio afficiatur: aquæ frigidæ affusione balneum ad libitum tepescere refrigerari poterit. Hæc tamen cautio adhibenda est, vt cum triplex qualitas in eodem balneo haberi possit, æger in calida parum immoretur, in tepida diutiùs, in frigida minimum.

Licet autem antiqui ex aqua simplici balnea parare consueuerint, vtilius tamen est ea magis humectantia efficere, decoctis in iis herbis emollientibus & humectantibus, vt malua, althæa, violaria, &c. vel hordeo & amygdalis contusis, præcipuè æstatis tempore, quia balneum ex decocto herbarum citius corrumpitur. A balneo æger linteis calidiusculis molliter detergendus est. Postea verò inungendus oleo violaceo, amygdal. dulc. cum butyro insulso. Postmodum, vbi parum requieuerit, iusculum, vel aliud ferculum ei exhibendum est.

Balneum ex hydrelæo à Zacuto Lusitano maximè laudatur *obser.* 35 *lib.* 3. *Praxis admiranda*: eòque asserit iuuenem quendam curatum fuisse, cui balneum ex aqua simplici, & lac caprinum nihil profuerant. Tantæ vtilitatis rationem ex eo desumit, quod balneum ex aqua dulci paratum, cui olei copia adiuncta sit, tensas partes emollit: siccas, & arefactas humectat, & poros obstructos, ac præ siccitate conniuentes aperiendo, ad extimas, maximèque distantes corporis partes, alimentum attrahit.

Quando æger non potest vti balneis, admoueantur epithemata cordi, & hepati, in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. nymphææ, & portulac. an. Vnc. iij. succi granatorum ℥. i. pulu. electar. diamarg. frig. ʒ. ij. ossis de corde cerui ℈ i. camphoræ gr. iv. Fiat epithema, cordi admouendum.

℞. Aquar. endiu. lactucæ, & cichorij, an. Vnc. iij. aceti rosac. ℥. i. trium santal. an. ℈. ij. spolii ex ebore ℈. i. Fiat epithema, hepati admouendum.

Poterit etiam inungi regio hepatis vnguento rosaceo, vel cerato santalino. Verum oleis, & vnguentis parciùs vtendum: quia febrem aliquando augere possunt.

Inter symptomata, quæ huic morbo superuenire solent, præcipuum est alui fluxus, qui ęgros ad interitum solet perducere. Qui quidem frænandus est decocto hordei excorticati, & tosti pro potu ordinario, syrupo cydoniorum, rosar. siccarum, lacte chalybeato, oryza cocta in lacte, & similibus.

SECTIO II.

De Febribus putridis.

PRÆFATIO.

Febres putridæ diuiduntur in continuas, & intermittentes. Continuæ generantur, quando putridus vapor, seu calor præter naturam, qui à putrescentibus humoribus oriatur, continuo cor affligit, caloremq; continuum in eo excitat, vnde etiam febris calor in vniuersum corpus continuo, diffunditur. Intermittentes vero fiunt, quando iidem vapores per interualla quædam ad cor deferuntur.

Continuæ rursum diuiduntur in essentiales, seu primarias, & symptomaticas. Primariæ, seu essentiales dicuntur quando putredo in venis communibus, & extra partes priuatas accenditur. Symptomaticæ vero, quando in parte peculiari inflammata putredo, aut suppuratio fit: è qua ob vasorum communionem vapor putridus cordi continuo communicari potest: quales apparere solent in pleuritide, peripneumonia, hepatitide, aliarùmque partium internarum inflammationibus. Continuæ primariæ rursum duplices sunt. Aliæ enim sine vlla exacerbatione, aut remissione, à principio ad finem porriguntur, & συνεχοὶ seu continentes appellantur. Aliæ vero manifestas habent exacerbationes & remissiones, & συνεχεῖς seu continuæ generis nomine solent appellari. Et illæ rursum ab exacerbationum, & remissionum diuersitate, in tres species diuiduntur. Aliæ

enim

enim tertianæ continuæ dicuntur, quæ tertio quoque die exacerbantur. Aliæ quotidianæ, quæ singulis diebus. Aliæ verò quartanæ, quæ quarto quoque die teduplicantur. Intermittentes etiam in tertianas, quartanas, & quotidianas diuiduntur: prout earum paroxysmi tertio, vel quarto quoque die, vel singulis diebus regredi consueuerint. Aliæ etiam dantur febrium differentiæ, quæ vel accidentales sunt, vel ex prædictarum compositione ortæ, quas omnes sigillatim & breuiter explicabimus.

CAPVT PRIMVM.

De febribus putridis continuis.

ETsi variæ sint febris putridæ continuæ species, earum tamen omnium curationem simul describere statuimus, eò quod eadem ferè omnibus conueniant remedia, quorum nonnulla secundum magis, & minus tantum varianda sunt: quod ex Medici iudicio, & artis vsu magis, quam præceptis particularibus dependet. Nos tamen, quantum fieri poterit, in quo vnaquaque differat, suis locis annotabimus.

Febres continuæ primariæ, seu essentiales generari solent ex putredine humorum, qui in venis, & arteriis maioribus continentur. Et pro varia humorum putrescentium natura variæ species emergunt.

Synochus putrida nullis paroxysmis, aut exacerbationibus distinguitur, sed illius vniuersum tempus vna veluti accessione, consumitur, quæ à principio ad finem pertingit. Eiusque, sicuti & simplicis, tres constituuntur differentiæ. Quarum prima est, quæ à principio ad finem æqualis perdurat. Secunda, quæ paulatim augetur. Tertia, quę paulatim decrescit. Prima acmastica, seu homotonos nominatur, fitque cum toto morbi decursu par est modus putredinis. Secunda epacmastica dicitur, cum plus putrescit, quam dissipatur. Tertia paracmastica appellatur, cum minus putrescit, quam dissipatur. Licet autem huiusmodi febres continuò crescant, aut decrescant, aut eumdem tenorem seruent, hoc tamen non impedit, quin illæ quatuor habeant tempora, si ad salutem terminentur: sed alia longiora, alia breuiora, si iuxta symptomatum vehementiam considerentur. Sic enim homotonos breuissimum habet principium & augmentum; longum vero statum. Epacmasticæ longum habent augmentum; paracmasticæ longam declinationem, reliqua autem tempora citissimè transeunt. Sciendum autem est, febrium putridarum tempora dupliciter considerari; vel quoad symptomata, vel quoad coctionem, & cruditatem; quæ duo in aliis febribus plerumque coincidunt; in synochis verò non item. Earum enim tempora non tam ex symptomatum incremento, & decremento, quam ex signis concoctionis æstimari debent quæ in vrinis præcipuè apparent.

Duæ autem synochi, seu continentis febris species à Galeno proponuntur. Vna ex sanguine putrescente, de qua agit 2.*meth. cap*.1. & 9. tum etiam 9. *meth.cap*.3 *&* 5. Altera ex bile putrescente in maioribus vasis, de genere febrium ardentium, quam explicat 2.*de diff.febr.cap*.2. *&* 2. *de cris.cap*.6. Prima dicitur synochus sanguinea, altera verò synochus biliosa. Licet enim tota humorum massa in venis contenta sanguinis nomen obtineat, quatuor tamen illius partes agnoscuntur, quarum magis temperata sanguis speciatim nominatur; calidior, bilis; crudior & frigidior, pituita; crassior autem & fæculentior, melancholia. Iam verò si pars illa magis temperata, quæ sanguis propriè dicitur, reliquas copia superet, & tota massa putredinem concipiat, synochus sanguinea efficitur. Si vero tenuior sanguinis pars, & calidior, quæ flauæ bilis naturam æmulatur reliquas partes superet, & putredinem concipiat, synochus biliosa exoritur.

Ab iisdem caussis synochus putrida generatur, quæ synochum simplicem solent producere. Sicque non solum cutis constipatio, sed vasorum etiam obstructio à multo sanguine, & crassis ac lentis humoribus impactis, hanc febrem efficere solet. Cum enim per huiusmodi obstructiones fuliginosorum vaporum transpiratio impediatur, putredo generatur in sanguine intra venas redundantes.

Tertiana continua, quæ tertio quoque die magis affligit à sanguine cacochymo bilioso in vena caua putrescente ducit originem. Illiusque causæ sunt ea omnia, quæ humorem hunc multiplicare possunt, vt hepatis calida, & sicca intemperies, alimenta calida, & sicca, ætas iuuenilis: inedia, aut victus tenuis, & parcior: exercitatio vehemens, & frequens: calida & sicca aeris constitutio, vigiliæ nimiæ, & similia.

Quotidiana continua, (quæ barbaris *latica* nominatur, quod latentem atque absconditum quemdam calorem habeat,) à pituitoso sanguine intra venas putrescente producitur, & ideò singulis diebus suas habet exacerbationes. Corpora pituitosa solet adorari, vt infantium & puerorum tum etiam senum, necnon eorum qui habitu sunt corporis obeso, otio, & crapulæ dediti, locaque humida inhabitant. Minus frequens esse solet hæc febris, quia pituita difficiliùs putrescit.

Quartana continua, quæ quarto quoque die intenditur, fit à sanguine melancholico in venæ cauæ ramis putrescente. Eamque omnia efficere possunt, quæ humorem melancholicum generare, eique putredinem inducere valent. Rarissima tamen consueuit,

Differentiæ febrium accidentales a prauis symptomatibus desumuntur, quæ essentialibus complicari solent, ab iisque denominantur. Inter eas recenseri solent, febris ardens, colliquans, horrifica, assodes, elodes, syncopalis, epiala.

Causus, seu febris ardens propriè ea dicitur, ex Galeno 3.*Epid.com*.3. *text*.34. quæ duobus hisce symptomatis perpetuò comitata est, calore scilicet ardente, & siti inextinguibili, quantum vis ægri bibant. Diuiditur autem ab eodem Gal. *com*.4. *de vict rat.in acut. t*.13. in legitimam, & notham. Legitima, seu exquisita est, quæ dicta duo symptomata semper, & euidenter coniuncta habet. Notha verò, in qua illa symptomata sunt minus vehementia, sitisque est minus intensa, nec corpus ita vritur. Legitima, & propriè dicta fit ab humore bilioso, intra maiora vasa cordi vicina putrescente. Notha verò fit à bile cum pituita permixta, vel pituita salsa in iisdem vasis putrescente. Hinc patet, febrem ardentem legitimam nihil aliud esse, quam febrem tertianam continuam, cuius materia acrior, & copiosior sit, & in maioribus vasis cordi maximè vicinis contineatur; cum materia tertianam continuam simpliciter efficiens fit in vasis corde remotioribus. Rursùm exquisitæ febris ardentis duæ sunt species. Vna, quæ à principio ad finem vnicam dumtaxat accessionem obtinet, quam synochum biliosam supra nominauimus, & synochus ardens etiam nominatur; quæ fit, cum bilis putrescens vasa omnia cordi propinquissima occupat. Altera, quæ plures in se continet accessiones, & ardens periodica dicitur, fit ab eadem bile contenta in vasis cordi vicinis, sed non omnibus, aut non ita propinquas, quemadmodum in synocho ardente. Ita vt tertiana continua, synochus ardens, & ardens periodica inter se tantum differant, prout bilis magis aut minus acris copiosa, & cordi vicina est.

Febris colliquans est etiam de genere ardentium, quæ propter calorem ingentem, confestim pinguedinem, carnem, partiumque solidarum substantiam, vel aliquando humores in venis contentos colliquat, atque dissoluit per insensilem transpirationem, sudores, vrinas, aut deiectiones. Excitari solet à materia tenui, acri, & biliosa, qua vehemens concipit incendium. Eique non raró adiunctam esse malignam & pestilentem qualitatem docet Gal.*com.in* 3.*Epid.sect*.3.*sent*.57.

Horrifica febris φρικώδης Græcis appellata, éa dicitur, in qua horrores frequenter solent accidere. Fitque ex mixta materia, biliosa scilicet, & pituitosa, aut serosa, quæ cum inæqualiter moueatur, horrores illos excitare solet: nempe vel succens à bile humores crudos putrefaciente, & commouente, vel tenui, acri & serosa materiæ portione partes sensiles, & membranosas vellicante: vel denique natura crudum humorem frustra excutiente. Hinc retracto ad

centrum calore, frigent extrema: mox eodem emicante, incalescunt.

Asodes etiam febris ad ardentem referenda est, in qua ægri iactantur, & frequentibus inquietudinibus anguntur, grauiter morbum ferentes, cum nausea vtplurimum & vomitu. Quia exoriri solet ex afflictione ventriculi ab acri, & bilioso humore, eius orificium, vel tunicas mordente.

Elodes dicitur illa febris, in qua sudores perpetuò funduntur: fitque ab ingenti humorum putredine, aut malignitate, substantiam corporis dissoluente.

Syncopalis febris ea dicitur, in qua syncope, aut animi deliquium frequenter ægrotantem corripit. Duæ illius species ponuntur ab Auicenna. Vna ex bile tenui, acri, & venenata. Altera ex pituita multa, aut crudorum humorum copia. Prior syncopalis minuta appellatur, quia fit ab humore pauco, sed tenui, & venenato. Posterior ab eodem vocatur syncopalis humorosa, siue repletionalis, quia à multa crudorum humorum copia generatur. Idcirco ad pituitosas febres referri consueuit. Et ab aliis tantum differt, quod in hac maior crudorum & pituitosorum humorum copia redundat. Et præterea coniuncta est oris ventriculi debilitas, ex qua in primis ægri frequenter in syncopem incidunt.

Epiala febris dicitur à Galeno 2. *de differ. febr. cap. 2. & lib. de inæquali intemper. cap.* 8. quando eodem tempore, per vniuersi corporis minimas particulas, calor, & frigus sentitur. Quamuis enim vna, & eadem pars contrariis alterationibus affici nequeat: id tamen, quod de febre epiala dicitur, de minimis particulis quoad sensum, non autem reuera minimis intelligendum est. Hanc febrem duobus modis fieri docet Galenus. Vno quidem, à pituita vitrea cum bile amara permixta, & in vniuersum corpus diffusa. A bile cum caloris, à pituita frigoris sensus infertur. Altero autem, à pituita vitrea sola, sed partim putrefacta, partim putredinis expertere. Cum enim pituita vitrea frigidissima sit, crassa & lenta, non promptè putrescit, nec tota simul, sed tantum per partes: ita vt vna eius portio putrida sit, altera imputris remaneat. Istius igitur pituitæ per sentientes partes delatæ portio quæ nondum putrescit, vtpotè frigidissima, frigoris sensum inducit; ea vero quæ putredinem concepit, caloris sensum infert. Atque ita corpus vniuersum eodem tempore calorem & frigus percipit. Platerus etiam febris epialæ generandæ modum excogitauit, quando scilicet febres intermittentes eodem die coincidunt vt frigus posterioris accessionis incipiat, antequam calor prioris desinat: vel etiam quando intermittentes cum continuis concurrunt, vt vnius febris calor cum alterius frigore eodem tempore possit coincidere.

Dantur etiam aliæ febrium continuarum accidentales differentiæ, quæ cum ad febres symptomaticas referri soleant, in earum expositione iam delineanda discutientur.

Quamuis autem symptomaticarum febrium curatio à morborum particularium, ex quibus oriuntur, curatione dependeat: earum tamen ratio proponenda est, ne cum essentialibus confundantur.

Illæ igitur febres symptomaticæ nominantur, quæ ab humorum accessione, & putredine in aliquo viscere contenta, oriuntur. Cuius generis esse solent febres illæ, quæ sequuntur pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, anginam, hepatidem, aliasque partium internarum inflammationes, vlcera, vel abscessus.

Aduertendum autem est diligenter (quod maximi est in praxi momenti, & à paucis animaduersum) non omnes perpetuò febres, quæ cum partium inflammationibus coniunguntur, esse symptomaticas: sed quasdam etiam esse essentiales, quibus inflammationes prædictæ succedere soleant. Fit enim plerumque, vt sanguis corruptus, aut prauis humoribus refertus, postquam febrem excitauit, exagitetur a natura, & tanquam sibi noxius expellatur ad partes debiliores, aut humori recipiendo magis idoneas: vnde in iis inflammatio producitur, quæ febrem istam non efficit, sed illi potius succedanea est. Sic nobis frequenter in vsu practico videre licet ægrotantes, ab initio febre continua laborantes per vnam aut alteram diem, antequam dolor lateris & alia pleuritidis signa appareant. Sic multi tertio, vel quarto febris die in phrenetidem incidunt: sic arthriticis ferè omnes antequam dolore, tumore, & inflammatione articulorum afficiantur, febre continua per vnam aut alteram diem laborare solent. Sic qui erysipelate tentantur, febre aliquandiu afficiuntur, antequam erysipelas appareat. Idipsum ostendit vrinarum dispositio, quæ in huiusmodi inflammationibus notas putredinis in venis contentæ manifestas produnt. In principio enim crudæ apparent, in progressu verò signa coctionis in dies increscentis ostendunt. Tum sanguis è vena admodum corruptus interdum educitur. Quæ non fierent, si febres eiusmodi essent tantùm symptomaticæ, aut ab illis inflammationibus simpliciter dependentes.

Illæ autem febres, siue simptomaticæ sint, siue primariæ & comitatæ partium inflammationibus, suas habent differentias accidentales. Si enim inflammatio sanguinea fit, febris illa phlegmonodes nominatur: si biliosa, erysipelatis naturam referens, typhodes nominatur. Peculiariter verò erysipelas ventriculi, & intestinorum, febrem lipyriam accersit, in qua exteriora rigent, & interiora vruntur. Incendium enim internum, sanguinem & spiritus ad locum inflammatum attrahit, vnde calor ita intenditur, vt interiora vri videantur, cum siti inextinguibili: exteriora verò frigore afficiantur, calore & spiritu destituta.

Lenta febris etiam ad symptomaticas referri consueuit, quæ oritur ex latente obstructione, ac putredine visceri adeo contumaciter adhærescente impactaque vt substantia visceris plerumque labefactetur. Et cum putredinis portio in venas effundatur, sanguinique permisceatur, febrem excitat lentam, & adeò mitem, vt nullo graui symptomate ægro molesta sit, & æger vix se febrire sentiat. Putredinis tamen aliquæ notæ in pulsibus, & vrinis apparent. Interdum verò ex visceris alicuius putredine, ac corruptione exoritur febris lenta, quod per venas visceri insertas, putridi, & calidi vapores ad cor expirent. Frequentissimè autem talis febris in phthisicis excitatur, quæ in hecticam degenerat. Fit etiam interdum, cum hepatis, aut lienis substantia putredinem concepit: vel cum circa mesenterium, omentum, aut pancreas, aliasque partes putredo incidit: vel etiam interdum cum fœtus, aut secundina in vtero putrescit. Hincque febres, non solùm lentæ, sed etiam aliquando acutæ, pro ratione putredinis diuersa, oriuntur. Ac denique ad hoc febrium lentarum genus referuntur illæ febres, quæ in cachecticis reperiri solent, & virginibus chlorosi laborantibus: easque Fernelius ex serosæ pituitæ in corpus effusæ leui putredine prouenire statuit.

Præter hactenus enumeratas febrium continuarum differentias, quæ frequentissimæ sunt, & vulgò ab Autoribus proponuntur, dantur etiam nonnullæ à causis peculiaribus & extraordinariis oriundæ, quæ in vsu practico interdum solent apparere. Exemplo esse poterit casus à Zechio relatus *consil.* 46. de quodam infante, vix secundum ætatis annum agente, & febre continua laborante, cum grauissimis symptomatis, nempe inquietudine, motibus conuulsoriis, & nausea continua: cui etiam malum morem esse coniunctum inde coniiciebatur, quod tam grauia symptomata febri non responderent. Omnes etenim partes externæ frigebant licèt internæ vrerentur, quo ex calore circa thoracem, & hypochondria, necnon ex arida, nigraque lingua intelligi facilè poterat. Cuius causa erat sanguis putrescens in ventriculo contentus. Cùm enim huic infanti loquela impedita fuisset, ob innaturalem linguæ cũ partibus subiectis colligantiam, & præsertim cum ea membrana, quæ frænum dicitur; ideò nuper illi à Chirurgo lingua cultello à subiectis partibus separata fuerat. In quo opere aperta vena aliqua sanguinem in ventriculum effuderat, qui illic putrescẽs calidos, putridos, ac veluti venenatos vapores in cor & cerebrum expirando, omnium commemoratorum symptomatum causa fuit. Quomodo autem causa hæc animaduersa, & sublata fuerit, operæ pretium est ex Zechii historia, hic recensere. *Si quando*, inquit in appendice huius consilii, *metum ipse diligentius considero, quam difficile sit morbos internos, eorumque causas interiores assequi in eam sententiam facilè descendo, Hippocratem 2. de morb. vulgaribus, sect. 4.*

sect. 4. non sine maxima præmeditatione scriptum reliquisse in omnibus obscuris morbis tractandis oportere Medicum diligenter investigare primum morbi insultum, hoc est, primam occasionem unde quis ægrotare ceperit. Illinc enim & morbi, & causa cognitio vt plurimum dependet. Ecce exemplum. Nobilissimi infantis morbus sanè acutissimus, vnà cum causa obscurus admodum erat, nisi mihi de pueri, & nutricis vita, & conditionibus diligenter percontanti ab eius parentibus significatum fuisset, quod duobus diebus ante primum morbi insultum, à Chirurgo quodam secta illi fuit membrana, qua lingua cum partibus subiectis alligabatur. Rursus interroganti num ab hoc opere statim pronum collocauerint infantulum, atque num sanguis ab ore fluxerit: vtrumque negarunt. Vnde statim conieci ego, sanguinem à loco vulnerato in ventriculum præcipitatum, ibique putrefactum, morbi & symptomatum commemoratorum causam extitisse. Nec mea me fefellit opinio: quandoquidem oleo amygdal. dulcium ad ciendum vomitum propinato, sanguinis concreti purulentique notabilem copiam euomuit. Adhac vnà iniecto clystere, sanguinis corrupti grumos permultos excreuit. Atque statim (Deo immortali fauente) remissa fuit febris, cessareque ceperunt symptomata omnia. Vnde valenter & auidè mammis nutricis lac exugere cœpit, totaque sequenti nocte placidè dormiuit, neque in posterum quicquam mali persensit.

Signa febrium putridarum continuarum diagnostica alia continuitatem, alia putredinem, alia peculiares earum differentias ostendunt.

Continuitas facilè dignoscitur ex eo, quod febris assidua sit, & ad apyrexiam non desinens.

Putredinem verò significant calor acrior & mordacior, quam reliquarum, ab acri & mordaci fuligine, ex putridis humoribus exhalante productus. Pulsus non solùm magnus & frequens, ac non rarò inæqualis: sed etiam hoc habet peculiare, vt systole velocior sit, quam diastole: quia expulsio fuliginosorum excrementorum magis vrget, quam refrigeratio. Vrinæ initio crudæ, aut parum concoctæ. Exacerbationes certis temporibus factæ, quod tamen in synochis locum non habet. Rigor in prima inuasione apparens. His accedunt symptomata varia, febres putridas plerumq; comitantia: vt nausea, vomitus, grauitas corporis, dolor capitis, delirium, vertigo, singultus, anxietas, morsus oris ventriculi, sitis, asperitas & nigrities linguæ, tensio hypochondriorum, aliaque. Hanc autem præcesserunt lassitudo spontanea, motus grauis, somnus turbulentus, vigiliæ, hypochondriorum tensio, difficilis spiratio, capitis dolor & pulsatio, nausea, inappetentia, excrementa fœtida, & copiosa, crebra pandiculatio, & oscitatio, aut eorum nonnulla.

Peculiares verò febrium putridarum continuarum differentiæ sequentibus signis distinguuntur.

Synochus putrida eadem habet signa, quæ in simplici fuerunt proposita, sed vehementiora: calor enim acrior est, vigiliæ, dolor capitis, sitis, inquietudo, aliaq; symptomata vehementiora. Tum pulsus inæqualis est, vt maior systole, quàm diastole appareat, vrinæ crudæ, rubræ & crassæ.

Biliosam febrem indicant calor deurens, pulsus valdè frequens, & velox, vrina acris, flammea, initio semper cruda, sine sedimento, nausea, vomitus biliosi & deiectiones magna anxietas, sitis ingens, oris amaritudo, linguæ ariditas & nigrities, vigiliæ, delirium, lassitudo vlcerosa præcedens, color faciei pallidus aut citrinus, ætas iuuenilis, temperamentum calidum & siccum, tempus æstiuum, victus ratio calida & sicca, vacuationes biliosæ suppressæ si. Tertiana verò continua a synocho biliosa distinguitur, quod illa tertianas habeat exacerbationes, hæc vero illis omninò careat, & eodem tenore procedat.

Quotidianam continuam indicant, calor initio magis vaporosus quam mordax, post nonnihil acer, sed inæqualis, propter humoris crassitiem, quę difficulter dissoluitur: vrinæ initio albæ, aquosæ, & conturbatæ, post nonnihil rubræ, & crassæ: pulsus rarior, tardior, & minor, quam in reliquis febribus: sitis nulla, aut exigua, sudor rarus, nisi adsit pituita salsa: facies subtumida, laxa, & sublivida, somnolentia, inappetentia, excretiones pituitosæ, temperamentum frigidum & humidum, ætas senilis, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, pituitæ euacuatio suppressa, quotidiana exacerbatio.

Quartanam continuam significant calor minus acer, quam a bile, sed acrior quam a pituita: similiter quoque sitis maior quam in quotidiana, minor quam in tertiana: pulsus initio tardus, rarus, languidus, post validior, crebrior, valdè inæqualis. Vrina in principio tenuis, post varia: corpus aridum & macilentum, color fuscus aut obscurus, temperamentum frigidum & siccum, ætas inclinans, tempus autumnale, aut magnas inæqualitates habens vita multis curis & sollicitudinibus implicata, hæmorrhoidum fluxus suppressus, tumor lienis, exacerbatio quartana.

Causę seu febris ardentis signa pathognomonica sũt antea proposita, nempe calor corporis deurens, & sitis inexpugnabilis. Hoc tamen annotandum est, si tussis aliqua superuenerit, sitim inde minui, ab humore scilicet qui ex vicinis locis attrahitur, quamuis nunquam, durante febre, illa auferatur. Signa vero assidentia sunt ea omnia, quæ febrem biliosam indicare supra declarauimus. Ea tamen quæ notham ardentem significant, prædictis multò remissiora sunt.

Colliquantem febrem significant, subita corporis consumptio atque emaciatio: oculi concaui, collapsa tempora, nares acutæ: deiectiones rufæ, pingues, fętidæ, viscosæ, corpulentæ, sinceræ, biliosæ, & spumosę: vrinæ pingues & oleosæ.

Febres horrificæ & asodes cognoscuntur per ea, quæ in earum descriptionibus proposita sunt.

In febre elode madet continuò lento humore cutis, & calor ad tactum non multùm acer est. Distinguitur malignitas a copiosa putredine, quod in causa maligna vrinæ ferè naturales, vel ab illis non admodum diuersæ appareat: vel quædam vrinis innatant instar telæ aranearum, quando fit colliquatio pinguedinis: vel si cum vrina corpuscula erui vel hordei speciem referentia prodeant, quæ carnis colliquationem denotant: vel denique vrinæ multitudo per multos dies apparens, quando sanguis & humores colliquantur. His omnibus accedit maximma virium exolutio: pulsus paruus contractus, neque valde frequens est. In magna putredine vrinæ crassæ & confusę, pulsus magnus, mollis, frequens.

Syncopalem febrem significant lypothymia, & animi defectus frequentes. Minuta verò ab humorosa distinguitur quod in illa biliosæ, in hac pituitosæ febris signa supra recensita appareant.

Epiala febris ex eo solum dignoscitur, quod eodem tempore calor & frigus in toto corpore persentitur.

Febres denique symptomaticæ, tum etiam comitatę, cognoscuntur ex iis, quæ in earum historia proposita sunt.

In singulis autem febrium putridarum continuarum speciebus signa prognostica describenda sunt, quibus earum euentus præsagiri possit.

Ac primum, quod ad synochum putridam spectat, cum illa de genere sit febrium acutarum, periculo non vacat. Attamen si concoctionis signa euidentia appareant die quarto, & nullus committatur error, salutariter die septimo terminabitur. Si verò tardius signa concoctionis appareant, ad vndecimum vel decimum quartum extendi poterit. Si verò concoctionis signa nulla appareant, ægrique tornatilem faciem, seu instar sperę turgidam habeant, morbi longitudinem significant. Vrina quantò rubicundior ab initio, cæteris paribus, tantò securior, & citò morbum solutum iri significat, si in ea signa concoctionis appareant: at cum cruditatis signis, mortis periculum minatur, præcipuè si vires sint debiles. Vrina alba pessima, mortemque vt plurimum portendit. Ex synochi differentiis paracmastica securior, acmastica periculosior, epacmastica periculosissima. Præterea synochus exquisita & benigna rite curata, secura: non exquisita, & malignitatis particeps, cum sæuis symptomatis, & virium debilitate, periculosa.

Biliosæ verò febres quatenus acutæ, sunt etiam periculosæ: idque magis vel minus, pro maiori vel minori intemperie, symptomatum vehementia, & virium robure. Intemperies æstimatur non solum absolute ex ipso caloris gradu, sed etiam comparate ad statum ægrotantis naturalem: vt quò maior est ab eo recessus, maius immineat periculum. Sic febris ardens in sene, vel hyemis tẽpore adueniens,

lethalis est vtplurimùm. Symptomatum vehementia consideratur in actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus, in excrementis, quantitatibus mutatis, & proprijs accidentibus: quorum enumeratio integrum opus exigit, prout à nobis exposita fuit in lectione tertia nostræ semeioticæ, ex Hippocratis Aphorismis, prognosticis, & Coacis prænotionibus deprompta, quæ in hunc locum facile transferri possunt. Ac denique vires cum symptomatum vehementia comparandæ sunt: Si enim validæ sint, & aduersus hostium sæuitiam sufficere posse videantur, bene sperandum est: sin minus, meritò metuendum.

Quotidiana continua longa esse consueuit, ob humoris crassitiem & contumaciam; si tamen plures euacuationes accidant in illius decursu, breuior esse solet. Periculum illius metiri oportet, comparatione facta symptomatum vehementiæ cum virium robore. Ac præcipuè metuendum est, ne in cachexiam, aut hydropem degeneret, propter hepatis & lienis obstructiones, quæ in hisce longis febribus contingunt.

Quartana continua primaria rarissima est, interdum tamen intermittens in eam degenerat, tuncque vtplurimum lethalis est.

Febris colliquans, horrifica, assodes, elodes, & syncopalis, quia nomina sua mutuantur ex prauis symptomatis quibus stipatæ sunt, ideò ratione illorum periculosissimæ sunt, & lethales vtplurimum.

Febrium denique symptomaticarum prognosis ex partium affectarum præstantia, symptomatum vehementia, & virium robore desumenda est.

In omni autem febrium putridarum curatione indicationes desumendæ sunt a febre, eius causa, & viribus. Priora duo sui ablationē indicant: tertium sui custodiam. Hęc fient trium communium instrumentorum therapeuticorum ministerio, dięta nimirum, chirurgia, & pharmacia.

Dięta in omnibus febribus biliosis debet esse refrigerans & humectans, in pituitosis & melancholicis magis calefaciens & attenuans. Aer igitur frigidus & humidus sit, qui inspiratione ad cor attractus, illius incendium maximè cōtemperat. Attamen ad illius occursum corpus denudare nefas est: cùm diaphoresis maximè necessaria impediatur, & fuligines, ac sudores intrò repellantur. Interim tamen stragulis lenibus mollibusque æger operiendus, neque nimis integumentis onerandus: tum plumea strata auferenda, lanteis tantum vtendo, quibus etiam magno vigente æstu, coria insternere conueniet. Lectus sit spatiosus, vt in eo æger locum mutare possit. Eiusdem linteamina, & indusia frequenter mutanda, contra vulgi opinionem, modò non sint recenter lota, aut lotionem redoleant, & non instet criseos tempus, in quo nihil mouendum, ne naturæ motus perturbetur. Radij solares à conclaui arcendi, hominumq; frequentia vitanda. Aqua de vase in vas sępius transfundenda. Pauimentum cubiculi aqua cum aceto, aut aqua rosacea conspergendum: vel herbis floribusque frigidis, vt folijs vitis, salicis nenupharis, cannarum, floribus rosarum, violarum, & nymphææ, quæ in loco frigido asseruentur, & sępius in die mutentur, hęc enim siccata calefaciunt. Si nimia frigiditas sit, vt in hyeme, igne sine fumo aliquantulum contemperanda est. In febribus tamen pituitosis aer modicè calidus & siccus esse debet.

Alimenta quod attinet, victus tenuis esse debet in acutis febribus. Et in eo ita seuera fuit antiquorum diligentia, vt potissimam curationis partem in illo constituerent, ęgrisq; febre acutissima laborantibus victum tenuissimum imperarent ac sola ptisana hordei ægros nutrirent, vtpotè febricitantibus maximè conuenienti, cùm refrigeret & humectet, simulque extenuet & aperiat, nullamque euacuationem cohibeat. Duplex autem ptisana erat. Vna simpliciter dicta, siue ptisana integra non colata, altera colata, quę cremor hordei nominatur. Hordeum a corticibus mundatum, in aqua simplici coctum & in massam conglobatum, est ptisana integra: hęc postea cum expressione colata, cremor, aut succus hordei dicitur.

At nostris temporibus in hac saltem regione, mulierum contumacia, & Medicorum indulgentia factum est, vt in quibuuis febribus, quantumuis acutissimis, iuscula semper concedantur ex decocto carnium gallinę, capi, veruecis eaque vtplurimum tertia, aut ad summum quarta quaque hora exhibeantur. Aestate verò pulli gallinacei, aut carnes hœdinæ prædictis addi solent. Tum etiam per vices, ea pullo solo cum herbis refrigerantibus, vt lactuca, endiuia, acetosa, portulaca, iuscula conficiuntur. Vel ordinarijs etiam iusculis succus limonum, arantiorum, aut granatorum, vigente magno ardore febrilis, aut intensa putredine, permiscetur.

Pręterea in febribus minus acutis panatellæ exhibentur, bis aut ter in die, ex pane loto cum iusculo confectæ. Hordeata etiam aliquando vsurpantur, ex ptisana colata antiquorum cum iusculo carnium prædictarum, & saccharo parata: vel etiam sine iusculo, additis amygdalis dulcibus. Sed plerumque ea ventriculum grauant, ideoque iusculorum simplicium, & panatellarum vsus commodior visus est. Cum tamen vtilissimum sit hordei mundati tantillum cum carnibus decoquere, & inde iuscula parare.

In longis febribus plenior victus ex carnibus pullorum, vituli, gallinæ, capi, perdicis, veruecis, aut earum contusis, & consummatis, similibusque conuenit.

Circa tempus exhibendi cibos hoc in primis obseruandum, vt nunquam tempore exacerbationis, sed in remissione febris exhibeantur. Si verò exacerbatio longior fuerit, in declinatione ipsius æger cibandus erit.

Pro potu vulgò vsurpatur in omnibus febribus continuis ptisana recentiorum, ex decocto hordei, & liquiritiæ parata. Cui, si febris ardentior sit, addi potest aliquid lactucæ, acetosæ, tamarindorum. Frequentius tamen addi solet rad. graminis, vel acetosę, quæ aquam vini colore eleganter inficit. In longis verò febribus addi potest rad. fœniculi, petroselini, semen anisi, coriandri, aut cinamomum. Posteriora tamen tantum addenda sunt, quoties ventriculus debilis à potu offenditur.

℞. Ptisanę vulgaris ex hord. & liquir. ℔ ij. spir. sulph. q. s. ad gratam acid. cornu cerui ad albed. calcin. ℥ i. Vtatur pro potu ordinario, vas vius tempore agitando.

Vsurpatur etiam aqua panata, vel sola, vel saccharo dulcorata: vel cum modico aceti permixta, vel aqua simplex decocta, vt cruditas ipsius auferatur, cui interdum permiscetur saccharum: tum aliquando omnihil succi vel syrupi limonum, granatorum, berberis, aut cerasorum, vel spiritus vitrioli aut sulphuris quod sufficit ad gratam aciditatem: vel salis prunellæ tantillum, si potentius refrigerandum sit.

Laudatur aqua, in qua macerantur tamarindi, berberes, aut pruna.

Decoctum prunorum brinolensium gustui gratissimum est.

Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & sub finem in addito santalo citr. & cinam. aromatisatur. Qui potus non solum sitim sedat, sed aluum laxat, hepar refrigerat, & corroborat.

℞. Sacchari ℥ viij. salis prunellæ ℥ i. Fiat puluis, permiscendus ptisanæ pro potu ordinario. Cui etiam, siti admodum vrgente, spiritus vitrioli admisceri poterit.

De spiritu vitrioli & sulphuris hoc diligenter aduertendum, in febribus putridis magnum esse illius vsum: quia insignem vim habet refrigerandi, aperiendi, putredini resistendi, inflammabilitatem humorum prohibendi, & sitim sedandi. Attamen in pleuritide, peripneumonia, hęmoptoe, phthisi, cęterisque pulmonis affectibus (nisi à crassa pituita vasa illius obstruente ortum habeant) ventriculi inflammatione, dysenteria, sanguinis mictu, renum & vesicæ vlceribus plurimum nocere, & ab eo abstinendum esse.

In febribus à bile valde tenui & calida, aut cum tenui, acrique destillatione coniunctis, acida non conueniunt: sed potius leuiter incrassantia, vt syrupus violaceus, & de rosis siccis, cum aqua hordei, vel panata, vel cocta simpliciter, permixtus.

Vbi humores crassi lentique abundant, syrupus acetosus loco prædictorum erit vtilissimus.

Solent etiam interdum conseruæ rosarum, violarum, buglossi cum aqua cocta, vel aqua hordei misceri & per manicam Hippocratis traijci pro potu ordinario, cui aliquot

guttæ spiritus vitrioli, vtiliter addi possunt. Vel paratur tinctura rosarum, colore, & sapore iucundissima, in hunc modum.

℞. Rosar. rubr. siccarum ℥. i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphuris, aut vitrioli ʒ. i. ß. Infundantur per iii. aut iv. horas frigide. Colaturæ adde sacchari albi ℥. iv. aquæ rosar. ℔. ß. Fiat iulep. clarus pro potu ordinario.

Iulepus Alexandrinus non parùm etiam vtilis, & iucundissimus est, qui ita componitur.

℞. Aquæ fontis ℔. i. aquæ rosar. succi limon. & sacchari albi, an ℥. iii. Coquantur lento igne dum despumauerint.

Quod ad reliqua diætam spectantia attinet, somnus maximè vtilis est, vigiliæ noxiæ. Nimius tamen somnus calorẽ natiuum obruit, & excremẽtorum euacuationem impedit. Quies necessaria est in febribus acutis: in longioribus verò leuis exercitatio vtilis. Danda enim opera est, ne ea quæ secundum naturam expelli debent, retineantur: licèt omnis immodica euacuatio quæ vires exhaurit, cohibenda, omnesque vehementes perturbationes eliminandæ.

Inter chirurgica præsidia plebotomia principem locum obtinet. Non solùm enim plenitudinẽ euacuat, siue ad vasa sit, siue ad vires, siue in toto, siue in aliqua parte; sed etiam influxum humorum obstruentium reuellit, totum corpus refrigerat, & perspirabile reddit, putredinem arcet, & putrescentium humorum concoctionem adiuuat. Statim igitur & ab initio morbi sanguis detrahendus est (nisi virium infirmitas prohibeat, vt in febre syncopali, aliisq; casibus,) idque aluo priùs laxata enemate, aut suppositorio. Quantitatẽ sanguinis iudicabit plethora, vires, ætas, anni tempus, consuetudo, aliæque circumstantiæ. Veteres in synocho putrida, & ardente febre sanguinem mittebant ad animi deliquium. Sed multò tutius est, (vt in synochi simplicis curatione à nobis dictum est,) partitis vicibus quantitatem necessariam educere, quam ægrum subitò in vitæ discrimen conicere. Auicenna in febre ardente, & tertiana continua venæ sectionem prohibet, nisi vrina crassa, rubraque fuerit. Metuit siquidem ne bilis magis efferuescat, cuius frænum sanguinem esse dicit. Verum à sapientioribus exploditur hæc sententia, cum huiusmodi febres hæmorrhagia sæpe à natura ipsa iudicentur; tum phrenitidas interdum aliasque inflammationes producant. Deniq; cum phlebotomia potenter refrigeret, ebullitione potiùs cohibet quam excitet, cum non solus sanguis, sed bilis etiam cũ eo permixta, educatur; ita vt in ea massa quæ superest in venis maioribus, eadem maneat sanguinis ad bilem proportio, quæ priùs inerat. Imò verò, cum vena secatur, si vegetæ sint ægri vires, & sanguis confertim erumpat, solus putridis, & naturæ molestus excernitur, remanente in venis puriore, quod à paucis Authoribus est annotatum, quamuis in vsu practico passim obseruetur. Si enim sanguis è vena guttatim effluat, purissimus est, quia motu proprio è vena egreditur. At si cũ impetu erumpat, impurus & putris apparet, natura deteriorem massæ sanguinis partem expellente. Parcius tamen sanguis mittendus est in naturis admodum biliosis, æstate, media & sub canicula, quam in aliis naturis, & temporibus. In pituitosis verò, & melancholicis febribus minori copia sanguis mittendus est, & perpetuó summa ratio habenda est coindicantium, & contraindicantium cum febres quotidianæ vt plurimum cõtingant in pueris aut senibus, regione frigida, aut tempestate hyberna, quæ sanguinis quantitatem à morbo, vel causa morbifica indicatam imminuunt. Quãdo febris à nimio labore, parcius mittẽdus sãguis. Si ex nimio veneris vsu febris cõtingat, phlebotomia perniciosa.

Circa tempus venæ sectionis aduertendum est, non statim ab assumpto alimento venam esse aperiendam, sed peracta ventriculi concoctione, & aluo ab excrementis libera. Præterea tempore remissionis febris, sanguis est detrahendus, non autem in vigore illius: tunc enim natura vim impetumque morbi, ac venę sectionem ferre nequit. Quod ad iterationem phlebotomiæ spectat, si ea ad euacuationẽ necessaria est, eodem die instituenda; si reuulsionis causa, diuersis diebus. Nam vbi euacuandum est, pręcipuè in acutis, subitò corpus in alium statum transferrendum est: tum sæpe accidit, vt morbus mox principium percurrat, vt post eã venæ sectione non ita commodè vti liceat. In reuulsione verò respicimus ad motum humoris, quia rectius fit, si diuersis vicibus & interuallo interiecto natura cõtrario motu quasi assuescat. Interuallo enim temporis sanguis in partes effusus regurgitat in venas, & iterata venæ sectione vtiliter extrahitur. Iterandum esse venæ sectionem intelligimus, si sanguis primò detractus valdè putris fuerit, eiusque in venis magna copia superesse videatur.

Imò verò licèt sanguis ab initio purus, ac minimè corruptus appareat, non tamen desistendum est ab illius detractione, quin potius ea continuanda est, donec impurior & corruptior appareat. Et certè vtilissimè obseruari potest in febribus acutis præceptum ab Hippocrate traditum *4. de victus rat. in morbis acutis*, in pleuritidis curatione: vt scilicet sanguinis detractiones continuentur vsque ad coloris mutationem: vt si ab initio corruptus educatur, continuetur euacuatio, donec purior appareat: & contrà si ab initio laudabilis prodeat, eousque educatur, donec impurus, & corruptus extrahatur.

Est tamen quædam diuersitas adhibenda in vtroque casu. Si enim ab initio sanguis laudabilis educatur, iteratio debet fieri ex eadem vena; vt sanguis putridus in profundo corporis residens, citius educatur. Si verò ab initio sanguis putridus educatur, ex altero brachio sanguis est detrahendus, & consequenter ex vtroque brachio alternandæ sunt phlebotomiæ.

Si verò symptomata demonstrent putredinem subesse in interiore ramo venæ cauæ descendentis; vt æstus & dolor lumborum, vrinæ rubor, & crassities; post duas aut tres phlebotomias in brachijs celebratas è saphena sanguinem mittere conueniet, eamque euacuationem bis aut ter repetere.

Si in postremis sanguinis missionibus portio quædam laudabilis appareat, ita vt non adeò putridus videatur, vt anteà; signum est naturæ restaurantis & restituentis nouum sanguinem, & probum in putridi vacuati locum. Contra vero, si quo magis educitur, eo deterior appareat, signum est morbum in peius ruere, & putredinem augeri; vndè partium interiorum narcosis metuenda est.

Vena in cubito, vel basilica, vel mediana vtplurimum secanda ex est brachio dextro frequentius, ex sinistro verò interdũ, cũ videlicèt maior tensio in sinistro hypochondrio quam in dextro percipitur. Aliquando tamen in pede vena vtiliter aperitur, si reuellendum sit & vires sint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infestent.

Frictiones in febribus putridis raró vsurpantur, nisi in syncopalibus; quarum curationem, in symptomatum curationibus, in fine huius capitis trademus.

Cucurbitulæ verò frequentius vsurpantur, præcipuè cum scarificatione; & sunt vicariæ venæ sectionis, quando vires, aut ætas illius vsum non permittunt.

Pharmaceutica remedia duplici genere comprehenduntur, quorum alia euacuantia, alia alterantia nominantur. Sub euacuantibus comprehendibus purgantia, vomitoria, sudorifica, & diuretica. Sub alterantibus verò refrigerantia, attenuantia, incidentia, aperientia, roborantia. Quorum omnium compositionem & vsus, iuxta praxeos ordinariæ methodum, seriatim describemus.

Atque vti à purgantibus incipiamus, maximè controuertitur apud Autores, an illa in principio febrium putridarum exhibenda sint. Quod dissidium, missis disputationum ambagibus, ita resoluendum est. Ratione materiæ febrem putridam continuam immediatè producentis, quæ in venis maioribus continetur, purgationem in principio non conuenire, nisi ea turgeat, id est ita exagitetur à natura, irritata ob prauam eius qualitatem, eamque expellere conante, vt indè excretioni magis disposita sit, & ex illa turgentia metuendum sit, ne in aliquam partem nobiliorem irruat; quod tamen quia raró contingit, vtplurimùm illius concoctio expectanda est, antequam per medicamenta purgantia eiusdem euacuatio suscipiatur. Ratione verò materiæ in prima regione contentæ, si plurima illa sit, quæ febrem augeat, naturam grauet, eamque à materiæ in venis contentæ concoctione auertat, purgantia altero a venæ sectione die exhiberi poterunt, sed leniora, quæ primam tantùm regionem euacuent. Humores autem vitiosos

& excrementitios in prima regione, hoc est ventriculo, intestinis, mesenterio, aut circa præcordia redundare cognoscimus ex nausea, oris amaritudine, siti, dolore stomachi aut alterius partis in ventre inferiori contentæ: alui fluxu, aliisque symptomatis, quorum ratione aliquando purgatio ipsi venæ sectioni præmittenda. Erunt autem huiusmodi medicamentis, cassia, manna, tamarindi, catholicum, electuarium lenitiuum, diaprunum simplex, syrupus rosaceus, de cichorio compositus cum rheo. quæ variis modis concinnari poterunt, in hunc modum.

℞. Cassiæ recenter extractæ ℥.i. pulpæ tamarind. ℥.ß. Cum saccharo fiat bolus. Vel

℞. Catholici ʒ.vi. electarij lenit. vel diaprun. simpl. ℥.ß. cremoris tartari ʒ i. Fiat bolus. Vel

℞. Fol. endiu. cichor. acetos. an. M.ß. tamarind. ℥.ß. Coquantur ad ℥.iii. In colat. dissolue catholici ℥. ß. mannæ, & syrupi rosac. an ℥.i. Misce, Fiat potio.

Si medicamentum paulò fortius desideres, addere potes rhab. ad ʒ.i. vel ℈.iv. in aqua endiuiæ, vel cichorij infusum cum santalo citrino. Imo verò & interdum: si febris non sit intensior, sennæ ʒ.ii. vel iii decocto addi poterunt.

Quidam rhabarbarum reiiciunt; quia calefacit: tum etiam mannam, & syrupum rosaceum, quia dulcia cum sint, facilè in bilem vertuntur. Verum cum aquis vel decoctis refrigerantibus rhabarbarum infusum, vel manna, aliaque dissoluta, nullum afferre possunt incommodum: præcipuè si in dictis decoctis addantur tamarindi, qui ad hunc vsum maximè commendantur, vel pulpa eorum simul exhibeatur.

Nonnulli vtuntur in biliosis febribus sero lactis caprini, idque apposité: nam & ardorem febrilem temperat, & bilem euacuat, & viscera corroborat. In cyatho vno seri lactis infundunt per noctem rhab ʒ. i. vel ß. Vel addunt syrupi rosac. ℥ ii. aut tres, exhibent mane, & postea alias duas libras propinant, ne totum serum medicamenti sapore inficiatur.

Purgationem quæ fit in principio febrium putridarum, vulgus Medicorum vocat minoratiuam: eam verò quæ fit concocta materia, eradicatiuam: quæ etiam in principio conuenit. (vt dictum est) ex sententia Hippocratis, si materia turgeat. Illa autem turgentia, seu orgasmus materiæ morbificæ cognoscitur, ex eo quod æger percipit in variis partibus dolores leues ac fugaces, admodumque mobiles. Varias etiam patitur in facie, aliisque partibus coloris mutationes, vt nunc rubeat, nunc palleat, aliqua faciei parte. Ac denique anxietatibus, & inquietudinibus maxime torquetur.

Illud tamen Hippocratis præceptum de purgatione in turgentia materiæ, in praxi ordinaria non obseruatur, sed potius apparente humorum orgasmo ad phlebotomiá tutius confugimus, sicque facilius præcauemus, ne humores commoti irruant in aliquam partem nobilem, qui á medicamento purgante magis exagitati, promptius in eam præcipitari possent.

Aliquando etiam in principio harum febrium vomitus prouocandus est, cum videlicet ægrum nausea aut vomitus valdè vrget: tunc enim natura per superiora materiam morbificam euacuare nititur, & Medicus illius motum adiuuare debet. Sæpeq; accidit vt magna materiæ copia in ventriculo, & vicinis locis contineatur, quæ per vomitum quamplurimum educẽda est: cum nulla tam copiosæ & excrementitię materię concoctio expectari queat: & quodcũque ingeritur in humorem cõsimilem immutetur, aut peccantẽ materiã augeat. Rectè enim annotauit Fern. *l.3. meth. med. c.3.* omnem illuuiem in vẽtriculo, liene, pancreate, mesenterio, & cauis hepatis contentam per vomitũ commodè expurgari, quæ interdum medicamentis per inferiora purgantibus, etiã pluries exhibitis deturbari nequiuerit. Et nõ rarò fit, vt materia per vomitum reiecta, febris ab initio tollatur, quæ longa alioqui futura esset, materia illa in penitiores corporis partes transmissa, & sanguini permixta.

Ex vomitorijs autem medicamentis, cum triplex eorum gradus constituatur, mitiora eligenda sunt, vt aqua hordei tepida cum oleo amygdalino, vel communi, vel cum aceti albi exigua quantitate. Item syrupus acetosus, aut oxymel. simplex, cum iure pulli, vel decocto sem. anethi, raphani, aut atriplicis, quibus etiam oleum addi potest. Quæ omnia ad ℔.i. vel maiorem quantitatem exhibenda sunt, nam in minori quantitate assumpta retinentur in ventriculo. Cũ autem debiliora hæc vomitoria non sint valdè efficacia, ad mediocria aliquando confugere licet. quæ in tertianæ intermittentis curatione infra proponentur.

Clysteres verò non solum in principio morbi ante venæ sectionem, sed etiam toto illius decursu iniiciendi sunt singulis, vel alterius diebus, si aluus liberè non fluat, compositi ex decocto emollientium & refrigerantium, vt hordei, prunor. maluæ, violariæ, mercurialis, branchæ vrsinæ, atriplicis, lactucæ, endiuiæ, semperuiui, nymphęæ; dissoluendo catholicum, cassiam, diaprun simpl. saccharum rub. mel. violaceum, mercuriale, ol. nymphęæ, violac. &c. In febre tamen intensiori satius est olea non addere, qui facilè inflammantur.

Nota primò, semperuiui maioris in decocto vnius clysteris, squamas tres, vel iiij. tantum esse præscribendas. quia potentissimè refrigerat, & maiori copia vsurpatum intestina labefactare posset.

Nota secundò, in omni febre biliosa clysteres non actu calidos, sed leuem tantũ teporem adeptos, esse iniiciendos.

In pituitosis febribus fiunt decocta ex herbis emollientibus, cum sem. anisi, fœniculi, carthami, flor. chamom. & meliloti; dissoluendo hieram, diaphœnic. mel rosaceum, mercuriale, oleum chamæm. anethinum, vel commune.

Cum vero, vt supra annotatum est, integra & absoluta purgatio, quam eradicatiuam nominant, non nisi concocta materia instituenda sit, Medicus ab ipso morbi initio post primam venæ sectionem, & primarum viarum euacuationem, ea medicamenta vsurpare debet, quæ humores crudos præparant ad concoctionem, & euacuationem, simulque calorem febrilem contemperant; putredinem arceant, & obstructiones reserant: qualia sunt iulepi, iuscula, emulsiones, aliaque infra recensenda.

Iulepi componuntur in materia biliosa, ex syrupis de limonibus, granatorum, de agresta, acetoso simplici, de succo acetosæ, de cichorio simplici, oxysaccharo, cum aquis endiuiæ, acetosæ, graminis & cichorij.

Vel melius ex decoctis rad. acetosæ. cichorij, fol. acetos. capill. ven. scariolæ, dentis leonis, seminum frigidorum, tamarindorum, cum syrupis prædictis.

Interdum verò ad intensius refrigerandum, sal prunellæ additur ʒ i. pondere, pro vnaquaque iulepi dosi, vel spiritus vitrioli, aut sulphuris q. s. ad moderatam aciditatem.

Acida in biliosis febribus nunquam omittenda, quia amara dulcificantur per acida; quę si intensa sint in suo gradu, vt spiritus vitrioli, aut sulphuris; ipsius aloes, & colocynthidis amaritudinem delent. Bilis autem flaua suo amarore spoliata, mortua est, & innoxia.

Ex succis etiam parari possunt iulepi, summæ efficaciæ, & gustui gratissimi, in hunc modum.

℞ Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per residentiam depurati ℥.iv. succi limon. ℥ iii. aquæ rosᶠ. ℥.ii. succi granat. ℥.i. sacchari albiss. ℔. ß. Fiat iulepu. clarificatus pro iii. dosibus.

Si bilis valdè acris, & tenuis sit, quæ orgasmum faciat, & vel diarrhœam, aut grauem aliquam aliam fluxionem pariat, incrassantes iulepi componendi sunt ex aquis lactucæ, portulacæ, papau. rhœad. nymphęæ, rosar. cum syrupis violaceo, iuiubino, de rosis siccis de succo portulacæ papau. rhœad. papau. albi vel ex decoctis lactucæ, portulacę plantag. flor. nymphęæ, papau. rhœad. & viol. cum syrupis predictis.

Notandum tamen, syrupum violaceum, aliosque dulciores solos non esse exhibendos; tum quia laxant stomachum; tum etiam quia antequam in venas penetrent, ventriculi calore in vaporem calidum conuertuntur, qui postea sitim intendit. Idcircò aliquid syrupi cuiusdam acetosi semper admiscendum, vt facilius penetrent venas, & magis calori febrili resistant.

In progressu febris, apparente concoctione, decoctis prioribus adduntur rad. asparagi, liquiritiæ, fol. agrimon. pimpinellæ, hepaticæ, capill. ven.

In febribus pituitosis & chronicis magis incidentia, attenuantia, & aperientia præscribuntur: a debilioribus tamen incipiendo, qualia sunt syrupus acetosus. capill. ven. byzantinus, cum decoctis agrimon. capill. ven. betonicæ, liquirit. passul. In progressu verò prædictis adduntur syrupi de duabus, & quinque radic. acetosus composit. de hyssopo, oxymel simplex & composit. Decocto verò adduntur rad. 5. aperitiuæ, fol. hyssopi, cardui bened. & (si materia sit valdè impacta, viscida, & lenta) chamædryos, & centaurij minoris. Quibus si sal tartari, & spiritus vitrioli addantur, fœlicius operantur.

In febribus melancholicis adduntur quæ vim aliquam humectandi obtinent, vt syrupus violac. buglossi, borrag. de pomis, circa initia: Postea verò de fumaria, de epithymo, de 5. rad. oxymel scilliticum, cum decoctis primum buglossi, borrag. ceterac. capil. ven fumariæ, lupulorum, deinde cuscutæ, scordij, centaurij min. corticum capparum, fraxini, & tamarisci.

Ac denique in nothis febribus, ex variorum humorum miscella oriundis, prædicta remedia communicenda sunt, ita tamen, vt eorum quæ prædominantem humorem respiciunt, maior quantitas præscribatur.

Pro delicatioribus iuscula medicata, iulepor um loco, præscribi solent: tum etiam ne ægri eiusdem remedij diutius vsurpati tædio afficiantur: eaque componuntur ex prædictis rad. & herbis, gustui gratiores eligendo, cum pullo gallinaceo, vel frustulo gallinæ, aut caprijique interdum, quando magis refrigerandum est, salis prunellæ. Drach. j. vel spiritus vitrioli guttæ aliquot addi possunt.

In febribus tamen lentis & diuturnis, a contumacibus obstructionibus productis, chamædrys, licet amara, cum cichoraceis in iusculis decoqui potest: & Montanus in consilijs decoctionem cicorij, & chamædryos in iusculis velut admirandam prædicat, in ijs, quibus febris longa cum obstructionibus coniungitur.

In febribus pituitosis chamæm. præstans, ex Zacut. *obseru. 30. prax. admir. lib. 3.*

Emulsiones etiam hic locum habent, & iulepis gratiores vt plurimum esse solent. Tum maximè vsurpantur, vbi febris siccam viscerum intemperiem habet comitem, vel catarrhum tenuem, vel pulmonis, & partium spiritualium phlogosim: vel denique, vt remediorum formulæ immutentur, ne æger longioris iuleporum vsus tædio afficiatur. Harum autem emulsionum compositio in præcedentibus curationibus descripta est.

Aqua frigida, magna copia exhibita, in febribus etiam putridis continuis, a veteribus vsurpari solebat, & a recentioribus quampluribus laudatur. Verum quemadmodum in synocho simplici suspectum illius vsum esse diximus: sic iam prudenti Medico consultius fore ducimus ab ea abstinere, propter rationes dicto loco propositas.

Confert tamen aliquando in magno æstu febrili aquæ frigidæ bonum haustum ad Vnc. x. vel xij cum guttis aliquot spiritus vitrioli exhibere: ab ea enim ijdem interdum affectus producuntur, quos Galenus aquæ frigidæ tribuit, ad lb. iij vel iiij. exhibitæ. Cum tamen inde ea pericula metuenda non sint, quæ Galenus ipse ex præpostera magnæ illius aquæ frigidæ copiæ exhibitione sæpe contingere fatetur. Spiritus enim vitrioli facit quo minus aqua obstructiones augeat: quin potius eas aperit, & cito penetrat, atq; viscera peruadit, nec moratur in hypochondrijs, vt aqua frigida simplex: sed aquis mineralibus & acidulis valdè affinis euadit: quæ licet magna copia sumantur, non grauant hypochondria, & citissimè reijciuntur, nec non obstructionibus reserandis opportunissimæ sunt.

Ad vires reficiendas, quæ in omni febre vehementi plurimum deijciuntur, conueniunt opiatæ, & condita roborantia, composita ex conseruis rad. buglossi, fol. acetosæ, acetosellæ, stipitum lactucæ: flor. buglossi, borrag. violar. cichorij, rosarum: pulpæ citri, quæ vulgo acidum citri nominatur. Quibus adduntur pulueres coralli, margarit. rasuræ eboris, cornu cerui, diamarg. frig. triasantal. diarrhod. abbat. confect. alkermes, de hyacintho: quæ vulgò in sequentes, aut similes formulas redigi solent.

℞. Conseruæ flor. borrag. buglossi. & rosar. an. ℥. ij. confect. alkerm. ʒ. j. ß. pulu. electar. diamar. frig. rasuræ eboris, coralli præp. & margar. præp. an. ℈. ß. sacchar. rosac. ad pondus omnium, folia auri num. iij. Fiat conditum, auro coopertum, quo vtatur frequenter ex cochleari per se, superbibendo parum aquæ potus ordinarij, vel cum eadem aqua pro potu admisceatur, vel cum iusculis.

℞. Conseruæ cichorij, acetosæ, lactucæ, & acidi citri ana ℥. ß. pulu. santali citrini, & margarit. præp. an. ℈. i. spiritus vitrioli ℈. ß. Cum syrupo violaceo fiat opiata.

℞. Conseruæ flor. buglossi rosarum & violar. ana ℥. i. aquæ endiuiæ, acetosæ, & borrag. an. ℥. iii. Misceantur simul. Calefiant super cineres, & per colum traijciantur. Deinde adde confect. alkerm. ʒ. ii. pulu. elect. diamagr. frig. ʒ. ß. coralli præpar. margarit. præp. & rasur. eboris, ana ℈. j. syrupi de limon. & granat. an. Vnc. iij. Misce. Detur singulis vicibus cochlear. j.

Pro delicatioribus, & in magna virium exolutione iulepus sequens gustui gratissimus componi poterit.

℞. Aquar. acetosæ, naphæ, & rosar. an. ℥. i. ß. syrupi de limon. & granat. an. ℥. i. ß. confect. alkerm. ʒ j Misce, Vtatur ex cochleari frequenter.

Vsurpatis per aliquot dies remedijs alterantibus, & humores noxios præparantibus, ac concoquentibus, eorum purgationi incumbendum est inclinante febre, & quando concoctionis signa apparent, vitando dies criticos. Idq; paulo fortioribus medicamentis, quam quæ in principio vsurpanda præcipimus: cuius generis sunt sena, rhabarbarum, agaricus, catholicum duplex, & similia: quorum materia, & dosis peccantibus humoribus, & naturis ægrotantium, a perito Medico erunt accommodandæ. Nonnulli etiā ad diagrydiata audent transcendere, vt diaprun solut. diaphœnicum, electarium de succo rosar. aut diacarthami. Quæ tamen in febribus continuis rarissimè vsurpanda sunt, cum scammonium humores maximè inflammare soleat, & sitim vehementer excitare: idque præcipuè in febribus ardentibus, quibus plurimum noxia sunt diagrydiata medicamenta. Imò verò rhabarbarum, etsi benignum ac præstantissimum medicamentum, in valdè biliosis febribus apud nonnullos suspectum est, propter calefaciendi & exsiccandi vim, qua insigniter præditum est. Quamuis illius noxa magna ex parte præcaueri valeat, vt antea dictum est, eius infusione facta in aquis refrigerantibus, eamque permiscendo cum decocto tamarindorum, & herbarum refrigerantium, addendo cassiam, syrupum rosac de cichor. compol. & similia.

Si febris protrahatur, purgatio erit identidem repetenda interiectis præparantibus, & concoquentibus; donec tota illius minera sublata fuerit. Alioqui si ante integram febris solutionem a purgatione cessetur, periculum erit recidiuæ. Quod tamen præceptum restrictione quadam indiget. Si enim post repetitas pluries purgationes febris lenta perseueret, quæ ægrum sensim absumat, & in tabem præcipitare videatur: optimum erit purgationes intermitte, & febrem sola victus ratione, alterantibusque remedijs oppugnare. Contingit enim aliquando, vbi praua quædam est viscerum affectio, diuturnitatis febris causa, vt quamdiu medicamenta exhibentur, tamdiu morbus persistat. Fatigatur enim natura, quæ deinde vires resumens, morbi causam concoquit, & concoctam expellit.

Si tamen febris lenta ab obstructionibus oriatur, qualis in pueris sæpissimè contingit, frequens purgatio, eaq; leuissima, per epicrasim humores educens, morbum auferre solet: si præsertim ex rhab. componatur, quod & obstructiones aperit & viscera corroborat. Cuius elogium a Montano celebratum, *conf. 10. de febrib.* hic transcribi meretur. Ille curam propones pueri, febre lenta ex obstructionibus laborantis, *Inter reliqua*, inquit, *quod semper certa fide à me longo experimento probatum est, laudo vt singulis diebus sumat infusionem rhab. in aqua endiuiæ. Nunquam enim vidi febrem ex obstructione, hoc remedio non esse sublatam, si modo pertinaciter quispiam in eius vsu perseuerauerit. Quandoque enim crassissimos humores impactos, & obstructiones, quæ ob caloris imbecillitatem facilè tolli non poterant, ex rhab. assumptione curatas vidi. Consueui igitur accipere libram aquæ endiuiæ, in qua drachmam rhab. infundo, in panno lineo inuolutam. Deinde*

de singulis diebus Vnc.iv. *illius infusionis, facta aliqua expressione, accipi iubeo circa auroram, & est eiusmodi dosis puerorum, neque desisto ab hac potione, priusquam videam omnino & febrem, & obstructiones fuisse sublatas. Auferuntur enim procuIdubio, si reliqua rectè fiant, & curationi consentiant.* Hęc Montanus. Apud nos autem in communi vsu est bochetum rhabarbari, quod huiusmodi pueris, febre lenta cum obstructionibus laborantibus, fœliciter exhibemus pro potu ordinario Et fit, rhab. drachmam semis, vel Drach. j (prout puer ægrius, vel facilius eius saporem ferre potest) crassiusculè tritam, & nodulo inclusam infundendo in aquæ fontis ℔. ij. vel iij. frigidè per diem integrum. Eiusque vsus continuatur per mensem, aut diutius, si morbi contumacia id postulet Eique interdum, si febris admodum remissa sit, & corpus pituitosum, aliquid vini additur, ad ingratum rhab. saporem corrigendum.

Post purgationem materiæ morbificæ, natura plerumque in morbi declinatione per vrinas excernere, reliquias consueuit, quod ex iis copiosioribus, vel crassioribus colligere licet. Illius motus adiuuandus est diureticis medicamentis, iisque temperatis: qualia sunt emulsiones, & aperientia in iulepis, & iusculis supra descripta: quibus, si febris admodum remissa sit, aliquid radic. fœniculi, & petroselini vel fol. absinthij, addi poterit, iique præsertim in febribus pituitosis, vt quotidiana continua.

Si verò natura ad habitum corporis materiæ morbificæ reliquias propellat, sudorifica vsurpanda sunt: non calida illa quidem, quæ magis propriè sudorifica sunt: sed alia temperata, quæ eadem ferè sunt cum diureticis: & prout attenuandi vi prędita sunt, humores disponunt, vt facilius a natura per locum sibi magis conuenientem expelli valeant. His tamen addi possunt aquæ cardui bened. scabiosę, spiritus vitrioli, aliaque in febribus malignis fusius describenda.

Pręter interna remedia, extrinsecus etiam varia adhibentur, ad calorem febrilem contemperandum, partium principum robur confirmandum, vel poros cutis relaxandos, & fuliginem, caloremque febrilem foras attrahendum. Epithemata nimirum linimenta, aliaque cordi, hepati, alijsque partibus admouenda. Quæ calori temperando destinata sunt, non nisi in statu, aut declinatione admouenda, dum calor ad exteriora sese diffundit: non in principio, vel augmento, dum circum viscera adhuc residet: nec etiam instante crisi.

Cordi epithema admouendum, in hunc modum componi poterit.

℞. Aquar. buglossi, acetosæ, nymphææ, rosar. an. Vnc. iij. aceti rosac. vel succi limon. ℥. i. pulu. electar. diamarg. frig. & triasantal. an. Drach. i. camphoræ, & croci, ana gr. v. Misce. Fiat epithema, applicandum tepidè cum panno scarlatino.

Ad magis roborandum, & odoris gratiam epithemati conciliandam, adde aquæ naphæ Vnc. iij. confect. alkerm. Drach. j.

Vbi magis roborare est animus, epithemata solida cordi applicantur, in hunc aut similem modum composita.

℞. Conseruæ buglossi & rosar. an. Vnc j. confect alkerm. Drach. ij. pulu. electar. diam. frig Drach. j. sem. Cum succo limon. vel aqua rosar. fiat epithema solidum, applic. post liquidum.

Vel forma linimenti magis carpiacum ita paratur.

℞. Confect. alkermes & de hyacinth. ana Drach. iij. pulu. elect. triasantali, & diamagr. frig. an. Drach. ij. Cum aqua rosar. fiat instar linimenti, quo illinatur regio cordis.

Ad roborandum quoque & fuligines, caloremque febrilem foras euocandum, maximè conueniunt pulli columbini, per spinam secti, & regioni cordis applicati; qui etiam non raro sinapisari solent pulueribus cardiacis, vt diamagr. frig. & triasantali. Vel antequam applicentur, regio cordis confectione alkermes & linimento cardiaco illinitur.

Hepati quoque epithemata admoueri solent, in hunc ferè modum composita.

℞. Aquar. endiuiæ, cichorii, acetosæ, & rosar, ana Vnc. iii. aquæ lactucæ vnc. ii. aceti rosac. ℥ sem. pulu. electar. triasant. Drach. i. sem. spolii. Drach. sem. camphoræ Scrup. sem. Fiat epithema.

Ad potentiùs refrigerandum, ex succis aliquando epithema confici poterit, in hunc modum.

℞. Succi cichorij, endiuiæ an. ℔. sem. succi lactucæ, & aceti rosac. an. Vnc. ij. pulu. trium santal. Drach. ij. Misce. Fiat epithema.

Non solùm autem hepati, sed etiam vniuersæ hypochondriorum regioni epithemata refrigerantia adhibere, vtilissimum est: illa enim non solum pepasmum promouent, sed etiam viscerum intemperiem emendant: & impediunt, ne partes principes in marasmum lethalem incidant.

Eadem hepatis regio inungenda erit sequenti linimento, quod etiam renibus atque lumbis applicari poterit.

℞. Vnguenti rosl. ℥. i. sem cerati santalini ℥. i. succi endiuiæ ℥. i. sem. ol. rosac. & ceræ, an. q. s. vt fiat liniment. Cui addatur aceti rosac. parum vnctionis tempore.

Testibus etiam refrigerantia vtiliter adhibentur, propter maximum consensum, qui ipsi cum partibus principibus intercedit: illis ideò refrigeratis totius corporis incendium magna ex parte restinguitur. Ad hunc vsum tale epithema componi poterit.

℞. Aquar. nymphææ, plantag. rosar. & cichorii, ana Vnc. iii. aceti rosac. Vnc. i. sem. vini Vnc. ii. Misceantur, hisque immergatur linteum, quo actu frigido testes inuoluantur.

Manuum & pedum refrigerationes maximum quoque iuuamentum afferunt, ob eundem consensum, quem habent cum toto corpore, propter arterias, venas, & neruos, quæ ad illas partes desinunt.

Neque timendum est, ne excrementorum difflationem impediant. Siquidem pauca sunt, quæ ex illis patibus effluunt: & ideo maius ex refrigeratione iuuamentum, quam nocumentum emergit.

Manibus itaque contrectantur pilæ marmoreæ, eburneæ, æneæ, aut plumbeæ. Vel macerantur manus in aqua frigida, cui vini & aceti tantillum mixtum sit. Plantis pedum admouentur folia lactucę, nymphęæ, aqua & aceto immersa. Vel ad vtrarumq; partium lotionem decoctum sequens parari poterit.

℞. Fol. lactucę violar. semperuiui, portu'ac fol vitis, salicis, an. M. i. cap. papau. num. xii. vel fol. eiusdem (si adsint vigiliæ) M. i. aceti ℥. i vini albi ℥. ii. aquæ fontis q. s. Fiat decoctio. Cui addde, si lubet, lixiuii parum, ad corroborationem articulorum. Hoc lauentur manus & brachia, pedes, & tibiæ, tepidè, bis in die, aut semel hora somni.

Aduertendum porrò est, antiquos balneis aquæ dulcis frequenter vsos esse in febrium putridarum curatione, vt videre est apud Galen. *lib de marcore: cap. 7 11. meth. cap. 9. & 10. tom. 1. ad Glauc. 9.* Eaque vel frigida administrabant in febre vehementissima, vt ardente exquisita, vel tepida in declinatione febrium, & concoctionis signis apparentibus. Verùm nostra ætatè, non sine periculo huiusmodi balnea administrari possunt, & in vno tantum casu conueniunt; quando scilicet febris in diuturnitatem abit, & corpus calidum & siccum, ac squalidum occupans, in hecticam degenerare posse videtur.

Hoc etiam pro coronide addendum, soluta per crisim febre, materiæ morbificæ reliquias purgatione esse auferendas; præcipue si per sudorem, aut hæmorrhagiam facta fuerit crisis Hisce enim euacuationibus tenuior tantum materiæ portio educitur, crassior verò relicta nouum concipit incendium, & recidiuam efficit. Sola itaque crisis, quæ fit per alui fluxum, solet esse secura. Cui tamen non ita fidendum est, vt ab omni purgatione prorsus abstineamus. Sordent enim adhuc præcordia, & affluens alimentum corrumpunt, vndè aut recidiua oritur, aut alterius morbi causa. Itaque multò satius est (quod a recentioribus nonnullis fuit obseruatum) semel atque iterum repetito blando cathartico, ita reliquias omnes abstergere, vt omnis recidiuæ metus omnisque morbi alterius occasio tollatur.

C A-

CAPVT II.

De symptomatis febres putridas comitantibus.

OMnes ferè Autores, qui de febribus scripserunt, symptomata febres comitantia, vel illis superuenientia, eorumque curationes in fine operis descripserunt, vt omnibus febrium generibus optimè accommodari valeant. Quod eorum consilium tametsi minimè improbandum censeo, attamen commodius multò ad praxeos vsum censuerim, si illa febribus putridis continuis immediatè subnectantur, cum in iis potissimum, & vehementia esse soleant, & peculiares medelas expostulent.

Quamuis igitur plurima symptomata, multis ex suprà enarratis remedijs, causæ, morboq; accommodatis emendari soleat: non pauca tamen ipso morbo molestiora, peculiarem curam requirunt, quæ hic summatim describenda est.

Dolor capitis, vigiliæ & deliria, iisdem propemodum remediis curantur, reuellentibus, repellentibus, deriuantibus, resoluentibus, & anodynis. Reuellentia sunt clysteres emollientes, & laxantes, purgationes blandæ, phlebotomia, cucurbitulæ, lotiones pedum: Repellentia sunt frontalia, oxyrrhodina, vnguenta, vel linimenta. Deriuantia sunt sectio venæ frontis, vesicatoria. Ad resoluentia referuntur olea nonnulla; & animalia capiti admota, quæ etiam sunt anodyna. Per vsum autem prædictorum remediorum exhibentur iulepi, & emulsiones, ad humores calidos & acres temperandos, ac demulcendos. Hisce omnibus accedunt narcotica, non nisi maxima vrgente necessitate, & reliquis non conferentibus vsurpanda, Quorum omnium medicamentorum materia in phrenitidis & doloris capitis à causa calida curatione, descripta reperitur. In eorum tamen administratione hoc vnicè obseruandum, ne instante crisi in vsum vocentur: motum enim naturæ perturbare, & crisim impedire valerent. Aund tum de cæteris, tum de narcoticis præsertim est audiendum.

Ad vigilias & deliria plurimum confert cataplasma plantis pedum admotum, ex cucurbitis recentibus contusis, folijs semperuiui maioris, lactucæ, & similibus. Tum etiam lotiones pedum, ex decocto herbarum refrigerantium. Sic enim frigiditas per neruos cerebro communicatur.

Conuulsiones in febribus, præcipuè malignis, aliquando contingunt, à malignis vaporibus cerebri meninges vellicantibus. Quibus mederi oportet clysteribus reuellentibus, ac cucurbitulis; tum exhibendo frequenter in iulepis, aut iusculis puluerem epilepticum *de guttetta* vulgò dictum, aut alium consimilem. Ac denique inungendo spinam dorsi oleo chamæm. violac. amygdal. dulcium, & de nuce Indica.

Somno profundo febribus superuenienti eadem adhibentur remedia, quæ in soporosorum affectuum curatione fuere descripta; hoc tantum obseruando, vt ea quæ intus assumpta nimis calefaciunt, minimè vsurpentur.

Sitis febricitantium sedatur præcipuè potu refrigerante & humectante. Attamen si intensior sit, potus moderatus ei non sufficiat, (immoderatus enim plurima infert incommoda: & ægrum non rarò in vitæ discrimen præcipitat) alijs auxilijs fallenda atque demulcenda est.

Primò itaque frigidus aer inspiretur, æger in silentio maneat, ore clauso per nares expiret, & somno indulgeat.

Deindè abluatur os aqua hordei tepida, aut aqua in qua decoctæ sint iuiubæ, sebesten, pruna, lactuca, portulaca, & similia.

Teneat in ore æger frustum rad. liquirit. à cortice mundatæ, & in oxycrate maceratæ. Vel colluat os aqua hordei, aut simplici, cum modico aceti, aut cum succo granatorum, limonum, vel tantillo spiritus vitrioli.

Vel teneat in ore acinos granatorum, aut laminam mali citri, limonis, vel aurantii maceratam in aqua rosarum, saccharo adiecto: vel stolones lactucæ, endiuiæ, aut portulacæ, folia acetosæ, taleolas anguriæ, cucurbitæ, cucumeris, in aqua frigida prius maceratas. Vel cerasa acida, vel ribes, vel tamarindos, vel frustulum crystalli, vel prunorum acidorum nucleos, quibus nonnihil pulpæ adhæreat, & similia.

Vtile est etiam ad sedandam sitim, saccharum aqua rosarum madefactum cum spiritu vitrioli, atque iterum exsiccatum.

Si leuioribus hisce sitis tolli nequeat, permittendus est potus, non initiis exacerbationum, neque in augmento, nisi paucissimus: sed in vigore, & potissimum vbi ad declinationem vergit: tunc enim largior potus calorem foras diffundit, & sudorem aliquando mouet: præcipuè in febriũ intermittentium paroxysmis, in quorum declinatione ad satietatem non rarò potum haurire conuenit. Varia potus materia in huiusmodi febribus conueniens superiori capite descripta est.

Si verò sitis ab humore bilioso in ventriculo contento ducit originem, is per vomitum, aut deiectionem expurgandus est: Vomitus prouocabitur, si æger sit nauseabundus, syrupi acetosi simpl. ℥.i.ß. cum aqua hord. aut decocti raphani ℥.v. Sin minus, purgetur bolo ex cassię ℥ i. & pulpæ tamarind. ʒ iii. vel mannæ ℥.ii. in decocto prunorum & tamarindorum dissolutis: vel potione sequenti.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ.vi. mucilag. sem. psyllii ℥ ß. decocti hord. prunor. & tamarind. ℥.iv. syrupi rosar. ℥.i. Misce. Fiat potio.

Linguæ & faucium ardor, siccitas, & scabrities curatur varijs remedijs, dictis, partibus admotis, & in ore detentis, in hunc modum compositis.

℞. Mucilag. sem. cydonior. ℥.i. mucilag. sem. maluæ ℥.ß. specier. diatrag frig. & sacchari candi, an. ʒ.i. sacchari albi q. s. Fiat eclegma. Vel

℞. Mucilag sem. psyllii, aut cydon. extract. cum aqua lactucar. vel rosar. ℥.ß. syrupi viola limon. aut granat. ℥.i.ß. Misce. Capiat parumper interualla, & in ore detineat. Vel

℞. Sem. cucumeris ℥.ß. sem cydon. ʒ.ii. gummi tragacanth. ʒ.i.ß. Contundantur semina, & gummi dissoluatur in albumine oui. Misceantur omnia, & fiant trochisci ore detinendi. Vel

℞. Sem. psyllii, cydon. an. ʒ.ß. gummi tragacanth. ʒ.ß. sacchari candi ℥.iii. Cum mucilag. gummi tragacanth. fiant trochisci. Vel linteo raro includantur, vt fiant noduli, qui macerentur in aqua rosar. & ore teneantur.

Si profundius asperitas hæserit, fiat gargarisma ex decocto hordei, rad. althææ, fol. lactucæ, portulac. flor. violar addito melle rosac. syrup. violar. vel saccharo cando, vel oxymel. simpl. & simil.

Si sordes linguæ adhæreant, vt plerumque fit, sæpè detergenda est linteo asperiori intincto oxycrato. Cui etiam succus semperuiui, & sal prunellæ interdum addi poterit.

Si ardor sit intensior, cum insigni linguæ nigredine, magis refrigerantia cum humectantibus permisceantur, in hunc modum.

℞. Succorum lactucæ, semperuiui, limonum, an. ℥.i. mucilag. sem. cydon. sacchari candi, an. ℥.ß sacchari albi q. s. Fiat looch. Vel

℞. Semperuiui recentis M.i. aceti rosac. ℥.iii. aquæ hordei ℔.i. Coquantur ad tertiæ partis consumpt. In colat. dissolue salis prunellæ ʒ.i.ß. alum. ℈.i. syrup. viol. & de moris an. ℥.i. Fiat gargarismus. Vel sal prunellæ solum in aqua semperuiui dissoluitur, eoque vtilissimè lingua, & fauces abluuntur: nec non eius particula absorberi potest vt ad œsophagum simili ardore affectum peruenire possit.

Externus verò guttur & collum illinatur ol. violac. & butyro recenti in aqua rosarum lotis, quibus veluti vstum guttur humectari possit.

Ad refrigerandum admoueri possunt, vnguentum rosaceum, refrigerans Galen. & similia. Sed multo efficacios admouentur folia lactucæ, & portulacæ trita, ac duobus linteis inclusa. Vel millepedes contusi eodem modo admoueri possunt.

In magno pectoris ardore, qualis in febribus solet contingere, totum pectus inungendum est oleo violaceo, nymphææ, & amygd. dulcium. Imò vero, æstu plurimum vrgente, fomenta eidem parti admoueri debent ex decocto hordei, lactucæ, nymphææ, borraginis, violarum & similium composita, quibus irrigationes ex oleis prædictis debent succedere. Quandoquidem, ex præscripto Galeni, & Auicennæ, in huiusmodi febribus, magna cura thoracis, vtpotè

calo-

caloris fornacis, habenda est. Ea verò remedia, iuxta Tralliani preceptum, raro frigida, quia intrà calorem repellunt nec tepida, quia laxant: sed actu calida, potentia verò frigida admoueri debent.

Dolor lumborum in febribus excitatur a sanguine feruido & copioso in vena ebulliente. Sedari autem debet clysteribus emollientibus & refrigerantib. emulsionibus ex seminib. frigidis paratis, addendo sal prunellae: inunctionibus earum partium ex vnguento refrigerante Galeni cum succo sempetuiui maioris, & camphora, vel vnguento populeone, vel ol. rosac. nymphaeae, & papauerino, vel epithemate ex aqua plantaginis, rosarum, aceto rosaceo, & camphora, vel oxyrrhodino ex aqua rosarum, oleo rosaceo, & aceto parato. quae omnia actu frigida in aestate, subtepida in alijs temporibus admouenda sunt.

Inquietudines quae in febre assode, & paroxysmis tertianae intermittentis solent contingere, curantur praecipuè purgatione humoris biliosi ventriculum, aliasque partes sensibiles vellicantis, idq; per vomitum, aut secessum, prout natura hanc vel illam viam magis affectare videtur; tum clysteribus ad inferiora reuellitur. Mox quies omni arte procuratur & potus frigidus exhibetur; nec non iulepi refrigerantes, quib. interdum syrupus de papauere, vel laudani rantillum vtilissimè permiscentur. Etiam in vigore paroxysmi syrupi de papau. ℥ i. vtiliter exhibetur.

Syncope in febribus syncopalibus vulgò dictis solet contingere, quarum duo genera constituuntur, vt superiori capite dictum: & vna dicitur syncopalis minuta: altera verò humorosa Quarum curationes, vtpotè ab aliarum febrium putridarum curationibus longè diuersas, praedicti symptomatis ratione, huic loco reseruauimus.

Syncopalis minuta, quae à biliosis humoribus, acribus, & venenatis generatur, in hunc modum curanda est. Aer sit frigidus, & humidus, parùmq; astringens, vt exolutio prohibeatur. Victus tenuis, refrigerans, & instaurans, ex iusculis pullorum cum acetosa, portulaca, &c. decoctorum, quibus addi potest aqua rosar. succus granat. & parum sacchari. Panis infusus in succo granorum, vel aurantiorum exhiberi poterit, si victus paulò plenior sit concedendus, nec non cremor hordei, aut panatellae cum succo granatorum, aut limonum Tum iura restaurantia ex carnibus expressis cum dictis succis. Robustioribus exhibentur vitelli ouorum cum omphacio, testes gallorum, carnes pullorum, gallinae, perdicis ijsdem succis alteratae.

Potus tempore pastus, si non adsit inflammatib. alicuius visceris, sit vinum aquosum non vetustum, nec vaporosum. Extra pastus, aut si aliqua sit inflammatio, aqua hordei, aut aqua panata, cum syrupo granat. limon. acidi citri, iulepo rosac &c.

Somnus extra paroxysmum conuenit, in eodem nocet. Ac denique maximè fugienda, quae iram, tristitiam & similes affectus concitant.

Iu paroxysmo flabellis refrigerantibus & irrorationibus odoriferis, spirituum resolutio supprimenda est. Facies aspergenda aqua frigida, vel rosar. cum aceto. Eadem quoque testes in viris, & mammae in mulieribus frigidè foueri poterunt.

Si calor cum spiritib. à corde ad exteriora non reuocetur, reuellendus est frictionib. extremorum, ac vellicationibus: tum nares saepè apprehendantur, pili vellantur, nomine proprio saepè aeger inclametur. Detur mica panis in succo granat. infusa, aut vinum tenue odoriferum, aqua rosar. dilutum: Et vrgente necessitate, aqua cinam. cum aqua rosarum. Interim iura restaurantia non omittantur, quib. confect. alkermes, aliaque admisceri poterunt. Potiones quoque cordiales saepè ex cochleari exhibendae, in hunc modum compositae.

℞. Aquae rosar. Vnc ij aquae naphae Vnc. i. aquae cinam. vnc. ß. confect. alkerm. ʒ i. margarit. praep. & coralli praep. an. ℈. ß. manus Christi perlatae ʒ. vi. Misce. Fiat potio. His accedere possunt opiatae, & condita superiori capite descripta.

Medulla panis adhuc calentis aqua rosac. & aceto irroretur, & ori, naribusque admoueatur.

Cordi epithemata refrigerantia, & roborantia applicentur.

Ad poros densandos, & impediendam dissolutionem, inuoluatur aeger linteo consperso puluere rosar. balaustiorum & santalorum: vel irrorentur lintea aqua rosar. cum modico acero.

Totum corpus, praecipuè dorsum, illinatur sequenti linimento.

℞ Ol. rosar. omphac. Vnc. i. myrtill. cydon. mucilag. sem. psyllij, an. ʒ vi. gummi arab dissoluti in aqu. rosar. ʒ. ii. cerae albae q. s. Fiat linimentum.

Ventriculi ratio praecipuè habenda est, quod in eo praecipuè humor noxius cumuletur. Illinenda autem est illius regio oleo rosaceo, & cydon. tum imponatur panis tostus maceratus in succo cydon. & granat. acidorum. Vel magno vrgente aestu foueatur tepidè decocto portulacae, & rosarum, vel etiam succo solani portulacae, vuae acerbae, adiecto ol. rosac. & cydoniorum.

Sublata syncope, & refectis viribus, ad febrem eiusque causam tollendam conuertendus est animus. Quod fiet alterantibus, & euacuantibus, quae febribus ardentibus idonea superiore capite descripsimus.

Syncopalis humorosae, quae ab humorum pituitosorum, & crudorum multitudine producitur: contraria ferè est curatio ei qui minutae ascripta est. Siquidem aer debet esse temperatus, ad calidum inclinans, lucidus, purus, & siccus. Cibi boni succi, & facilis concoctionis, praeparati cum hyssopo, faeniculo, alijsque. Potus sit vinum tenue, & oligophoron. Somnus & vigiliae moderatae.

At frictiones in primis maximè commendantur à Gal. 12. *meth c. 3.* eaeque ab initio morbi celebrandae sunt linteis asperioribus supernè deorsum, primum in pedib. & crurib. post in brachijs, humeris, & dorso. Lintea prius suffiantur styrace, ligno aloes, thure, caryophyllis, &c. Vbi a frictione artus abundè incaluerint, inungantur oleo anethino, chamaem irino, costino, alijsque resoluentibus. Huiusmodi frictiones plurimum laudantur, quia calorem cum spiritibus, ac materiam noxiam vires suffocantem ad exteriora euocant.

In paroxysmo aeger excitandus est narium apprehensione, aurium fricatione, pilorum auulsione, inclamatione, &c. Praeterea ori & naribus odorata admoueantur, vt aqua cinam flor. aurantior. acetum infusionis caryophyllot. mica panis intincta vino Hippocratico, quae etiam per os exhiberi potest, aut ipsum Hippocraticum solum, aut aqua cinanomi, aut potio cardiaca sequens.

℞. Aquar. melissae, rorism. & flor. aurant. an. ℥. i. aquae cinam. Vnc sem confect. alkerm. ʒ. i syrupi conditur cort. citri & caryophylli nostratis, an Vnc. i. Misce. Fiat potio, quae detur ex cochleari frequenter. Opiata etiam in hunc modum componi poterit.

℞. Conseruae flor buglossi, anthos, & cort. citri condit. an. Vnc. sem. nucis moschat condit. ʒ. ij. confect alkermes ʒ. ii. specier. diambrae, diamoschi dulcis, an. ℈. i. Cum syrupo condit. cort. citri fiat opiata.

Cordi admoueri possunt epithemata, & pulli columbini ventriculo & testibus fomenta, aliaque administrari, quae in virium imbecillitate fuere proposita.

Dum haec fiunt, ad frictiones identidem redeundum est, quae nunquam in hoc affectu omittendae.

Refectis aliquantum viribus, materia morbifica educenda est per clysteres & purgatione (in quib. hiera cum agarico, ratione ventriculi, multum prodest) quae blandae, & frequentes esse debent, interiectis tamen praeparationibus idoneis.

Inappetentia omnibus propemodum febribus communis est. Dum enim ventriculus calida intemperie afficitur, fames imminuitur, & sitis augetur. Aliquando tamen ita deijcitur appetentia, vt aegri vix iuscula haurire possint. Fitque illud cibi fastidium a vitiosis humoribus in ventriculo collectis, aut illius tunicis imbibitis: vel a corruptis, malignisq; vaporibus ventriculum obsidentibus. Curari debet euacuatione causae morbificae per vomitum, aut secessum, idq; ab initio, diluto rhab. & tamarindorum. In declinatione verò, si febris non sit valida, tum hiera picra in decocto hordei, cicerum, absinthij, aliorumq; detergentium dissoluta. His succedere debent clysteres detergentes, qui con-

secutio-

secutione quadam ventriculo reuellunt. Præterea exhibenda sunt frequenter acida & refrigerantia, vt syrup. limon. granat. cerasa acida &c. per se, vel cum aqu. frigida exhibita. In declinatione, aut cessante febre, syrupus de absinthio pontico vtiliter dari poterit, vel solus, vel cum syrupis, aut succis acidis permixtus. Cibi offerantur ægro magis grati. Vt enim docet Hipp. *Aph 38. sect. 2.* paulò deterior, sed suauior cibus, & potus, meliori, sed insuauiori preferendus. Per rata autem interualla cibus non multus assumatur: frequentior enim & copiosior inappetentiam vel sanis inducit. Condiantur verò cibi, modò tussis absit, omphacio, aceto rosac. succo limon. Si æger ita abhorreat ab omnibus cibis, vt nihil omninò assumat iniiciantur elysteres nutrientes bis aut ter in die: eductis prius excrementis clystere detergente Soluta omninò febre, si remanet inappetentia, æger modicè se exerceat, vtatur capparibus, saxifraga, oliuis, locum mutet, & migret ad aerem frigidiorem. Ac tandem, si hæc non sufficiant, vtatur vino absinthite, & pilulis de hiera, quæ humores ventriculi tunicis impactos potenter abstergunt.

Singultus & vomitus febribus superuenientes varijs oppugnantur remedijs, quorum materia ex singultus, & vomitus curationibus a nobis descriptis erit repetenda, & singulis febricitantibus, huic symptomatis correptis cum delectu ac iudicio accommodanda. Cauendum tamen maximè est, ne vomitus criticus vlla ratione cohibeatur. Singultus interdum ex immodico refrigerantium vsu procedit, vt testatur Lemnius, referente Schenkio his verbis, *Singultus in febribus nonnunquam sequitur intemperatum refrigerantium vsum iulepiorũ. Quo modo affectos inconsulta temeritate Medicorum plures vidi, idque symptomata contra omnium opinionem vini potu sustulimus.*

Fluxus alui febribus putridis superueniens, si criticus sit, cohibendus non est: neque symptomaticus statim initio, si vires admodum non deijciat, ne humor vitiosus ad partes principes recurrat. Quando cohibendus est, id fit purgatione blanda, & simul astringête, clysteribus detergentibus, & roborantibus: assumptis, & admotis incrassantibus, roborãtibus, & astringentibus. Quæ omnia ex diarrhæa curatione erunt desumenda, a leuioribus incipiendo, & ad fortiora, si necessitas vrgeat, paulatim progrediendo.

Sudores si critici non sint, sed symptomatici, viresque maximè deiciant: cohibendi erunt aeris refrigeratione, conspergendo aquam frigidam, folia salicis, & vitis supra pauimentum: & si opus sit, fenestras aperiendo: corporis euentilatione paulatim facta sub leuibus integumentis, ac molli culcitra detracta: Item facie oxycrato frequentes cõspersa: ac denique vsu medicamentorum frigidorum astringentium: qualia sunt epithemata refrigerantia cordi, hepati, ac toti ventri admouenda, & subinde immutanda. Vnguenta ex ol. rosac. myrtino, mucilaginib. & puluer. astringentibus composita, toti corpori, & præsertim spinæ dorsi applicanda. Pulueres ex rosis, balaustijs, malicorio, myrtillis, mastiche, terra Samia, &c. collo, thoraci, alis, & inguinibus inspergendi: vel æger inuoluatur linteo irrorato oxycrato cum pulueribus prędictis, cauendo tamen, ne inflammatio aliqua, aut tumor aliquis præter naturam in hypochondriis lateat: tunc enim ab astringentibus, saltem validioribus, est abstinendum Sudor abstergendus non est, sed sinendus, vt ad poros cutis concrescens, alium effluere prohibeat.

Per os verò exhibenda incrassantia, astringentia, & roborantia, vt hordeata ex decocto lactucæ, & sem. frig. parata: iuscula instaurantia cum succo granatorum, agrestæ, pulueribus corallor. margarit. rasur. eboris, santalorum, aut balaustiorum. Iulepi ex aquis rosar. lactucæ, portulac. cum syrupo granat. de rosis siccis, aut cydonior. Opiatę ex conserua rosarum, corallis, margaritis, terra sigillata, puluer. diamarg. frig. triasantali, &c.

APPENDIX.

In febrium acutissimarum & perniciosarum curatione, hoc diligenter aduertendum, rarissimè eas fieri sine interna & peculiari visceris cuiusdam affectione, & plerumque inflammatione. Quare nunquam omittenda cura hypochondriorum, capitis, thoracis, vteri, renum & vesicæ: vt omni ratione inuestigemus quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quoad fieri potest, subueniatur.

CAPVT III.

De febre tertiana intermittente.

Febris tertiana intermittens fit a bilioso humore excrementio, in prima corporis regione contento, ac putrescente.

Illa autem vel legitima est, & exquisita: vel illegitima, notha, seu spuria.

Legitima seu exquisita horis 12. terminatur, & producitur a bile naturali putrescente. Notha verò seu spuria paroxysmos habet 12. horas excedentes. Quod si 24. horas excedat, tertiana extensa nominatur. Fitque vel a bile præternaturali putrescente, vel a naturali, alijs humoribus, præsertim pituitæ, permixta.

Item tertiana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex dicitur, cuius paroxysmi tertio quoque die, hoc est alternis diebus, recurrunt. Duplex verò, quando paroxysmi singulis diebus inuadunt. Et quamuis in hoc quotidiana non differat, vtraq; tamen distinguitur per signa propria, bilem, aut pituitam redundantem indicantia: quæ suis locis exponentur. Aliquando tamen in tertiana duplici duo paroxysmi eadem die apparent, altera die remanente libera: idque recentiores nonnulli vocant duas tertianas, & a tertiana duplici distinguunt. Quæ tamen distinctio est exigui momenti. Triplex tertiana fit, quando duorum dierum spatio tres apparent paroxysmi. Rarissima est hæc febris. Vnum tamen illius exemplum proponitur a Gal. *2. de cris. cap. 9* Et nos aliud videmus anno *1637* in quodam viro nobili, qui singulis *16.* horis febris tertianæ paroxysmum patiebatur. Et singuli paroxysmi intra 10. aut 12. horas per sudores iudicabantur. Fiunt autem diuersi hi paroxysmi a diuersa materia, in diuersis locis putrescente, ita vt vnaquęque peculiarem focum obtineat.

Humores autem febres tertianas producentes, in prima potissimum regione cumulantur: hepate nimirum, cystide felica, ventriculo, mesenterio, pancreate, aut venis illarum partium.

Earum causæ sunt illæ, omnes, quæ bilem excrementitiam generant: nempè calida & sicca hepatis intemperies, ætas iuuenilis, aeris constitutio calidior, vigiliæ, curæ, iræ, ieiunia, ciborum calidiorum vsus, exercitatio nimia. His accedunt ad tertianæ nothæ productionem, causæ pituitam, & melancholiam generantes. Hinc illi, qui calidiori hepate præditi sunt, & ex crapula ac praua victus ratione multas cruditates generãt, ex bilis cum crudis humoribus permixtione, tertianis nothis obnoxii sunt. Hinc etiam æstatis tempore crudi humores, ex caloris natiui imbecillitate, fructuum esu, & nimio potu geniti, bili permixti, tertianas nothas patiunt.

Signa diagnostica tertianæ exquisitæ sunt, quòd hæc febris statim cum insigni rigore incipit, quo a quotidiana distinguitur, in qua leuis tantum horror, aut frigefactio apparet. Deinde rigorem sequitur calor intensus, acer, & mordax: sitis intolerabilis, respiratio magna, & frequens, vigiliæ, capitis dolor, & interdum deliria. Rigorem etiam sequitur interdum vomitus biliosus, vel alui fluxus. Vrina aliquando flaua est, rufa, vel rubra. Accessiones vltra 12. horas non extenduntur, & sudoribus terminantur. Præterea præcesserunt causæ bilem generantes supra enumeratę.

In tertiana notha signa omnia prædicta sunt remissiora, quam in exquisita, sed intensiora, quam in quotidiana. Et prout maior, vel minor pituitæ copia bili admixta fuerit; paroxysmi ad tertianæ exquisitæ, vel quotidianæ paroxysmos magis vel minus accedunt tum ratione intensionis symptomatum, tum ratione durationis ipsius paroxysmi. Ita vt tertianæ nothæ paroxysmi ad sexdecim, octodecim, & plures horas extendantur. Quamquam interdum possint esse breuiores ob materiæ paucitatem, & intra

intra octo, decem, aut duodecim horas terminari.

Prognosis desumitur ab Hipp. *Aph. 59. sect. 4. Tertiana*, inquit, *exquisitæ septem circuitibus, ad summum iudicantur.* Et *Aph. 43. eiusdem sectionis. Febres quocunque modo intermiserint, periculum abesse significant.* Quod tamen intelligendum est de tertianis febribus omnis malignitatis expertibus. Dantur enim tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ quamuis euidentes habeant intermissiones: ægrotantes tamen non rarò de medio tollunt. Præterea multa febri tertianæ possunt superuenire, quæ vitæ periculum inferre possunt, quamuis febris ex se periculosa non sit.

Scribit Haly, & vulgatissima docetur experientia, in tertiana laborantibus, si vlcera, aut pustulæ in labijs & naribus erumpant, finem febris præsagire. Est enim quædam veluti crisis, quæ ad illas partes fit.

Alui fluxus febri tertianę superueniens, materia iam concocta, eam soluit. Et hęc vnica est via, qua huiusmodi febres perfectè iudicantur. Cum enim illarum focus in cystide fellea, vel hepate, vel mesenterio, alijsque partibus primæ regionis contineatur: etiamsi quæ singulis accessionibus effertur exhalatio, in habitum corporis irrepens, vel sudoribus, vel insensili transpiratu, vel papulis expurgetur: manet tamen crassamentum, quod nisi beneficio naturæ, vel medicamentorum per aluum expurgetur: aut febris diuturnæ, aut obstructionum, aut recidiuæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet.

Breues & securæ esse solent febres intermittentes, si bonus sit totius corporis habitus: si viscera bene sint affecta: si ver aut æstas adsit: si æger non multo vtatur alimento, & parcè bibat. Contra verò longiores, & contumaciores esse solent, si praua adsit iecoris, aut lienis affectio: si æger abundet humoribus pituitosis, aut melancholicis: si hyems, vel autumnus vigeat: si æger multo vtatur alimento, aut potu multo calorem opprimat.

Curatio vt in alijs febribus, ad febrem, eius causam, & vires dirigenda. Febris indicat refrigerantia: causa, eadem refrigerantia, tum concoquentia, & euacuantia: vires roborantia.

Ac victus ratio primùm instituenda est refrigerans, & humectans: eadem prorsus in tertiana exquisita, quæ in febrib. continuis fuit proposita. At in tertiana notha, eaque simplici, paulò plenior victus imperandus est, præcipuè si illa in longitudinem abeat: tunc enim solida alimenta exhibenda sunt die intermissionis, & quinque vel sex horis ante accessionem. In tertiana verò duplici, quemadmodum in tertiana exquisita, solis iusculis, alijsque sorbilibus alimentis æger nutriendus est.

Potus gratissimus in tertiana notha, ex Foresto.

℞. Aquæ fontis ℔. ij. cinam. ℥. sem. sacchari Vnc. iij. Hæc cruda per manicam Hippocratis trajciantur.

In accessione autem alimentum exhibendum non est, iuxta sententiam Hipp. *Aph. 11. sect. 1.* Natura enim, vt docet Galen. *in comment.* cibi concoctione auocatur à concoctione humorum morbificorum. Adde quòd in accessione tetro vapore vniuersum corpus perfunditur, qui cibum recentet sumptum labefactat, & maxima parte corrumpit. Attamen si accessio adeò longa fuerit, vel corpus ægrotantis adeò calidum & siccum, gracile, & raræ texturæ, vt facilè dissoluatur, & ad finem paroxysmi sufficere non valeat: etiam in accessione cibandus æger est, quod melius fiet in statu, quàm alijs temporibus. Quamuis etiam in principio, & augmento, vrgente necessitate, cibus offerri possit. Sic enim Gal. 10. *meth. c. 5.* hac febre laborantes, calido & sicco temperamento præditos, quibus aducrissima est inedia, ne in syncopen inciderent, etiam in principio accessionum cibare coactus est. Ad iusque imitationem Amatus Lusitanus *cur. 68. cent. 4.* pichrocolo & meram bilem euomenti, vnde syncope oriebatur, panem lotum agresta aspersum, paroxysmi initio exhibuit, sicque prædicta symptomata inhibuit.

Illud præterea tum in hac, tum in alijs febribus intermittentibus est obseruandum, vt æger ante paroxysmum, neque potum, neque cibum assumat, neque somno indulgeat. Vtiliter tamen aluum deponet, iniecto clystere, si opus fuerit, modo ille ante initium paroxysmi iniiciatur.

Instituta igitur victus ratione idonea ad materiæ morbificæ euacuationem statim progrediendum est: quæ cùm in primis vijs hereat, non solùm clysteribus, sed etiam medicamentis assumptis aluum laxantibus, tùm vomitorijs educenda est.

Clysteres in tertiana exquisita fient ex decocto emolliente & refrigerante, cum cassia, catholic. diapr. simpl. aut solutiuo. In notha vero fiet decoctio ex emollientibus & incidentibus, dissoluendo diaphœn. mel rosac. &c.

Aluum laxantia medicamenta in tertiana exquisita erunt eadem, quæ in febribus continuis fuere proposita. In notha vero addetur agaricus, senna, catholicum, diaphœnicum, aliaque ex curantis Medici iudicio, iuxta varias ægrorum constitutiones, eligenda. In quacunq. vero specie cremor tartari vtiliter medicamentis addi poterit, quia obstructiones aperit, potenter detergit, & nihilominùs refrigerat. Medicamenta purgantia die intermissionis exhibenda sunt idque matutinis horis, vt vulgò solet fieri, si intermissio in eas horas incidat. Alioqui tempus inter duas accessiones medium eligendum. Et quamuis hora diei ac noctis exhiberi potest medicamentum, modo illa ab accessionibus plurimùm distet, & ventriculus assumptum priùs alimentum concoxisse videatur.

In tertiana autem duplici difficile est horam exhibendi medicamenti eligere, cum non tarò tres aut quatuor tantùm horæ duob. paroxysmis intercidant. Imò interdum adeo longi sunt paroxysmi, vt alter incipiat antequam prior desierit, vnde febres subintrantes nominantur. Tunc enim occasio præceps exactam Medici diligentiam postulat commodior autem exhibendi medicamenti hora ita eligenda est, vt in tertiana duplici non subintrante, in fine paroxysmi exhibeatur, ea ad sequentem paroxysmum distantia, vt antequam ille inuadat, operatio medicamenti absoluta sit. In febre autem subintrante exhiberi debet medicamentum in declinationis principio, simul atque tantillum remittere incipit. Et in vtroque tribus horis ab assumpto medicamento iusculum exhibendum est: ita tamen vt tres aliæ supersint horæ ab assumpto iusculo: antequam paroxysmus inuadat. Atque adeo sex horis ad minimùm exhibendum est medicamentum ante proximum paroxysmum.

Quod ad vomitoria spectat, ea quæ de ijs in continuarum febrium curatione dicta sunt, hic etiam commodiùs aptari possunt: cùm humorum illuuies in ventriculo, mesenterio, & cauis hepatis contenta, quæ huiusmodi febres solet producere, per vomitum aliquando educatur: quæ tamen interdum medicamentis per inferiora purgantib. etiã pluries exhibitis, deturbari nequiuerit, vt rectè Fernelius annotauit. Atque ita si in principio paroxysmi æger vomitibus torqueatur, eum naturæ motum rectè sequetur Medicus. Et cum mitiora vomitoria plerumque non sufficiant, ad mediocria veniendum est: quale in primis est asarum, cuius in puluerem redacti ʒ. ß. ℈. ij. vel ʒ. i. exhibetur cum iusculo, aut alio liquore conuenienti. Alij decoctum illius exhibent, quod paratur ex ʒ. iij. rad. asari decoctis in iusculo pulli, vel aqua hordei & passularum. Chymici vitriolum album præparatum, & salem vitrioli vsurpant, tum etiam aquam benedictã, quæ ex croco metallorum fit: quæ quidẽ, vt & cetera medicamenta ex antimonio desumpta, sicuti materiam in primis vijs stabulantem nonnunquam fœliciter euacuant, ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum desiderant. Alioqui sunt veluti culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furiosi.

Expurgatis primis vijs vno saltem medicamento, vena aperienda est die intermissionis. Imo vero si corpus sit plethoricum, & vrinæ rubræ, ac crassæ appareant, curatio vtiliter à phlebotomia inchoabitur, melius enim postmodùm purgatio procedet.

Si sanguis valde calidus, adustus, aut putridus appareat, phlebotomia erit iteranda: quod tamen à Medici iudicio pendere debet, iuxta propriam ægrotantis constitutionem.

Post purgationem & phlebotomiam, præparationi humorum incumbendum est per iulepos, in febribus continuis propositos, quorum materia varianda est, prout pitui-

ta, vel

æ, vel melancholia bili permixta est, vt etiam dicto loco annotatum est.

Interim verò dum prædicta remedia fiunt, calor febrilis temperandus est epithematis refrigerantibus cordi, & hepati admotis, qualia in febribus continuis fuere proposita. Hac cautione adhibita, vt non nisi in summo febris vigore, aut potius in declinationis principio admoueantur.

Hepatis etiam, & lumbis vnguentum rosaceum aut refrigerans Galeni applicare poterit.

Clysteres etiam emollientes, & refrigerantes in fine paroxysmi, vt ante illius inuasionem erunt vtilissimi.

Præparata materia per aliquot dies vsu iuleporum, purgatio iterum instituenda est, ex senna, rhab. catholicone, syrupo rosaceo: addendo agaricum, si redundet pituita. Et si æger sit robustus, addi potest diaprun. solut. electar. de succo rosar vel diaphœnicum.

Purgatio iterum, post vsum iuleporum, corpore: si accessiones redeant, & ad longius tempus continuari videantur, signum est humores crassos & pertinaciter inhærentes febrem fouere, & obstructiones producere: quorum ratione abstergentia, aperientia, & incidentia vsurpanda sunt. Eorum autem præcipua sunt, absinthium, quod valdè cōmendatur a Gal. *1. ad Glauc. c. 9.* & centaurium minus, quod ratione virtutis eximiæ quam habet in curandis febribus, *febrifuga* nominatur. Quia tamen ea calida sunt, frigidorum commixtione temperari possunt in hunc modum.

℞. Rad. gram. cichorij, & asparagi, an. Vnc. j. fol. agrim. acetosæ, cichorij, endiuiæ, ana M. i. absinthii vulgaris, & centaurij min. ana M. sem. Coquantur ad ℔. j In colat. dissolue syrupi limon. ℥. iii Fiat iulep. pro tribus dosibus matutinis.

Finitis iulepis, purgans medicamentum iterum exhibendum est. Vel vomitorium, si natura per illam viam euacuationem affectet. Tunc enim, apparentibus scilicet concoctionis signis, huiusmodi febres feliciter per vomitum non rarò curantur. Et Gal. 1. *ad Glauc. cap.* 10 multos solo vomitu ab hac febre curatos esse scribit. Immo vero quotidiana docet experientia, aquam benedictam huiusmodi febres vtplurimum eradicare, nisi contumaces viscerum obstructiones obsistant. Multa huius rei experimenta proposita sunt à Martino Rulando in centurijs curationum. Sed vehemens est, vt antea dixi, medicamentum, nec nisi summa cautione exhibendum. Quidam huius aquæ ℥. j. cum infusione Vnc. sem. fo. sennæ exhibent: sicque magis per secessum, quam per vomitum operatur.

Alij vsurpant guttam gummi, alii mercurium dulcem cum scammonio. Quæ remedia cum potenter euacuent, febres huiusmodi sæpissimè eradicant, sed robustioribus tantum corporibus exhibenda.

Hisce remedijs vtplurimum febres tertianæ, non solum legitimæ, sed etiam nothæ solent succumbere. Si tamen adhuc pertinaciter obsistant, (vt sæpè fit) solennis purgatio instituenda est, apozemate per triduum propinato, ex materia iuleporum, addendo sennam, rhabarbarum, agaricum, syrup. rosf. de cichor. comp. & similia. Imo vero, licèt ante huius apozematis vsum tertiana febris soluta sit, vtilissimum est apozema exhibere, si spontaneum alui profluuim non contigerit. Infida enim est illa solutio, & recidiuam minatur: cùm reliquæ euacuationes, quæ per sudorem aut insensilem transpirationem fiunt, portionem tantùm, humorum tenuiorem euacuent, crassiori intùs remanente, quæ non nisi per aluum educi potest.

Antequam apozema exhibeatur, si tensio sit in hypochondrijs, admoueatur fotus emolliens, attenuans & roborans: in hunc modum compositus.

℞. Rad althææ, gram. & asparagi, ana Vnc. i. rad. enulæ camp. & cortic. median. tamarisci, an. Vnc. sem. fol. maluæ, violar. agrimon capill. ven. & absinthij, an. M. i. sem. lini. & fœnugr. an. Vnc. i. flor. chamom. melilot. rosf. an. P. i. Coquantur in tribus aquæ partibus, & vna vini albi sub finem additi, cum aceti Vnc. ii. Foueantur hypochondria calidè manè & sero per biduum ante vsum apozematis.

Post fotum illinantur eædem partes sequenti linimento.

℞ Ol. lilior. amygd. dulc. & tamarisci, an. Vnc. i. vnguenti de althæa Vnc. ii. ceræ patùm. Fiat linimentum.

Si non obstantibus hisce remedijs pertinax febris in longitudinem abeat, & facies tumida, ac sub pallida appareat tum pedes vesperi intumescant; Ijs remedijs ægri tractandi sunt, quæ ad hepatis obstructiones vulgo præscribi solent. Inter cætera verò maximè laudatur à Montano decoctum cichorij, & chamædryos in iusculo, quod dicit esse admirandum in febribus longis ab obstructionibus pendentibus.

Notandum tamen est, febris tertianæ longitudinem à calida & sicca iecoris intemperie aliquando foueri, quæ humorem biliosum, nouarum accessionum fomitem, continuò producit. Quod sæpe obseruatur in multis, qui sicco & squalido corporis habitu præditi, & omnino biliosi, citra tensionem viscerum, & citra humoris copiam, per tres aut quatuor menses, calidiori præsertim anni tempore, tertianam passi sunt. Hic valida purgantia, valde aperientia, & calefacientia nocent. Sed victu refrigerante & humectante, iulepis, & iusculis simili facultate præditis, tractandi sunt. Et superflui humores clysteribus emollientibus & refrigerantibus, cassia, tamarindis, catholicone, & syrupo rosac sensim expurgandi. Sed præsertim balnea aquæ tepidæ hic miranda præstant, calidam & siccam intemperiem visceribus impressam extinguendo. Ijs vtatur æger die intermissionis citra sudoris profusionem.

Interdum etiam febris tertianæ longitudo à praua quadam diathesi visceris alicuius, iecoris præsertim, aut mesenterij dependet: quæ purgationibus quantumuis repetitis curari nequit, quia praua illa qualitas in viscere remanens, humorem nouum quotidie accumulat, qui accessiones fouet. Quæ quidem praua qualitas diureticis, sudorificis, alijsque resoluentibus aufertur.

Hisce facultatibus prædita sunt, absinthium, centaurium minus, carduus benedict. rad. dictamni, pimpinellæ, tormentillæ, aliaque: ex quibus fiunt decocta, pulueres, & similia, per plures dies exhibenda ante accessionem.

Vulgò exhibetur theriaca ad ℈. j. cum vino albo, ante accessionem, tribus vicibus repetendo.

Alii nucem iuglandem cum saccharo, aut melle conditam eodem modo exhibent.

Vbi theriacæ caliditas timetur, sola primum exhibetur, & desuper aquæ plantaginis cyathus propinatur. Hoc frequenter vtebatur Varandæus præceptor meus tanquam specifico.

Idipsum præstare potest vini Hippocratici cyathus vnus ante accessionem exhibitus, eoq; remedio gratissimo multi curati sunt.

Sedulò tamen aduertendum est, vt hæc omnia remedia non nisi præmissa diligenti purgatione exhibeantur.

Zechius in frequenti vsu habebat pilulas sequentes, quæ ad aperiendas obstructiones, hepar roborandum, & viscerum dyscrasias tollendas, sunt efficacissimæ.

℞. Trochisc. de rhab. de eupatorio. & de absinthio, an. ℈. sem. puluer. elect. diarrhod. ℈ i. Cum syrupo de absinthio, fiat massa pilul. de qua capiat ℈ i. manè per triduum, superbibendo iusculum, ex cichoraceis, & capillaribus paratum.

Montanus vero exhibebat per multos dies trochiscorum de absinthio, vel de rhab. Scrup. j. cum iusculo, in quo hordeum, radix petrosel. cichoriam, & borrago bullierant.

Exterius illinatur hepatis regio manè & vesperi ante cibum, linimento parato ex cerati santalini Vnc. ii. succi cichorij Vnc. sem. succi absinthij Drach. ij. & aceti rosac. momento.

Ventriculi pariter regio hoc illinatur linimento.

℞. Ol nardini, de absinthio, & cydon. an. Vnc. sem. galliæ mosch. ℈. j ceræ albæ q. s Fiat linimentum.

Præter remedia hactenus proposita, quæ regularem, & methodicam curationem respiciunt: multa alia dantur specifica, & empirica, tam interna, quam externa tum a practicis laudata, tum apud vulgus vsitatissima: è quorum infinito propemodum numero, nos hic selectiora proponemus. In horum autem remediorum album referenda sunt ea, quæ supra ad corrigendam prauam diathesim, iecori, aut mesenterio impressam, & febres longas efficientem, sunt proposita. Quibus sequentia cum fructu addi poterunt,

Ac primum spiritus sulphuris in tertiana legitima, vel ad legitimam plurimum accedente, post venæ sectionem, & purgationem, in vigore paroxysmi, cum aqua portulacæ exhibitus, ardorem febrilem potenter extinguit: & si humor sit tenuis, eum per sudores expellit, vt nouis paroxysmis materia non suppetat, & ita interdũ morbus radicitus euellatur. Eius datur à ℈. ß ad ℈ i. cum aquę portul. Vnc. iv.

Aliquando vero dictus spiritus cum sale absinthij miscetur, qui magnæ etiam est efficaciæ ad curandas febres intermittentes. Compositio talis est.

℞. Salis absinthij Drach. ß. spiritus sulphuris ℈. i. aquæ card. bened. Vnc. iv. Misce. Capiat æger instante accessione & postmodum pluribus vestibus tegatur.

Aliqui succum plantaginis depuratũ, & cporum ad Vnc. jv. per horam ante accessionem, tertianam febrem sanare asserunt. Alij cum aceto, & croco exhibent in hunc modũ.

℞. Succi plantag. Vnc. iv. aceti rosac. Vnc. sem. croci gr. iij. Misce, capiat duabus horis ante accessionem.

Manardus præ cæteris remedijs commendat decoctum chamom. vel aquam eius destillatam, ad Vnc. iv. per horam ante accessionem exhibitam.

In vulgari vsu habetur, & sæpe fæliciter succedit potiuncula, confecta ex aquis rosar. plantag. & aqua vitæ, singulis ad cochlearis mensuram, exhibenda ante accessionem.

Exterius verò sequentia vsurpantur.

℞. Fol. hyssopi, & tanaceti minutim incisor. an. P. i. myrrhę Drach. ii macis, nucis mosch. caryoph. & cinam. an Drach. sem. terebinth. Venetę, & succi tanaceti, an. Vnc. i. Misc. omnia, & extendantur supra placentam rosaceam, frixam in sartagine cum vino generoso: quæ panno lineo inuoluta, applicetur calidè regioni ventriculi, per horam ante accessionem. Vel

℞. Absinthij, & menthæ viridis, an ℔. i. crustæ panis assatæ, & in aceto rosac. imbutæ ℔. ß pulpæ cydon. vel cydoniati cum melle confecti Vnc. ii masticthes Vnc. sem macis & nucis moschat an. Drach. ii. Omnia pistentur fortissimè cum ol. cydonior. Fiat cataplasma, quod calidè applicetur ante paroxysmum: sudorem prouocat, & ventriculi dolorem aufert. Vel

℞. Nucis moschatæ, caryophyll. & cinam. an. Drach. iij. myrrhæ & zinziberis, an. Drach. ij. Fiat puluis, qui excipiatur pice liquida, & fiat emplastrum, admouendum regioni stomachi.

Hepati quoq; sequẽs cataplasma vtiliter admoueri poterit.

℞. Santali albi, & rubr. an. Drach. i. farinæ hordei Drach. iij. aloes ℥. sem. flor. violar. & rosar. siccar. an. ʒ. i. Cum succo absinthii & aceto, fiat cataplasma, applicandum regioni hepatis, hora vna ante accessionem.

Neque omninò reijcienda sunt ea remedia, quæ vulgò carpis applicari solent. Non solum enim hisce vulgi opinio expletur, quod plerosque hisce remedijs sanatos existimet. Sed etiam aliquid præstare possunt, vires suas cordi communicando per arterias insignes, quæ ad carpos decurrunt. Horum vero præcipua sunt quæ sequuntur.

℞. Fol. plantag. & chelidon ma. an. M. i. telæ araneatum, sem vrticę, fuliginis caminis, & salis communis, ana Drach. i. aceti fortiss. q. s. Fiat cataplasma, applicandum carpis paulò ante accessionem, & ter, aut quater iterandum.

Auricula muris contusa cum sale, & aceto, & carpis admota ante accessionẽ, maximę a nõnullis creditur efficacię.

Ab alijs laudatur semperuiuum minimum, seu mammilla muris eodem modo parata.

Alii folia bursæ pastoris cũ sale & aceto trita cõmendant.

Platerus corticem interiorem ramorum nucis in aceto maceratum carpis applicat, & se fęliciter hoc remedio vsum testatur.

Alii denique vesicas excitantia, vt alia, cepas, ranunculum & similia applicant: quæ minus tuta, & valdè incommoda sunt.

CAPVT IV.

De febre quotidiana intermittente.

Quotidiana intermittens ita appellatur, quod illius paroxysmi singulis diebus repetant. In quo tamen cum duplici tertiana, & triplici quartana conuenit, sed propriis signis ab iisdem distinguitur. Rarissima est hęc febris, atque ex sexcentis ægrotis febriles accessiones singulis diebus patientibus, vix vnus quotidiana laborat.

Generatur hęc febris à pituita putrescente in prima corporis regioni. Ideòque ea omnia, quæ pituitam in corpore cumulare possunt, huius febris causæ esse possunt. Qualia sunt viscerum temperies frigida & humida, ætas senilis, aut puerulis: vita otiosa, tempus hyemale, alimenta frigida & humida, somnus longus, & similia.

Signa diagnostica ea sunt, quæ pituitam in corpore redundantem significant: vt corporis moles ampla, mollis & obesa, color albus, aut pallidus, sensus hebetes, somnos profundus, insomnia aquarum. Tum hæc febris, vt plurimum, nocturnis horis solet inuadere, idque sine rigore, sed cum frigore tantùm, aut leui horrore, quandoquidem materia benigna, & naturæ non adeò infensa, minùs ipsam lacessit: ideòque calor non cum impetu, vt in tertiana, sed sensim ad interiora reuocatur. Transacto frigoris tempore, calor segniter accenditur, & inæqualiter, vt modò frigus, modò calor sentiatur. Calor deinde mitis est, ac minimè deurens, sitis exigua. Vrinæ in principio albæ, tenues & crudę: in progressu vero crassiores, & coloratiores apparent. Pulsus paruus, rarus & tardus. Præcordia intumescunt, & magna ex parte inflantur ac distenduntur. Paroxysmi ad 12. horas extenduntur, & non desinunt in integram ἀπυρεξίαν: quia hæc febris similis est igni in lignis viridibus accenso, qui & tardè accenditur, & multùm fumi relinquit. Aliquando paroxysmus ad 24. horas extenditur, & febris continua apparet.

Hæc autem signa plurimum euariant. & intensiora vel remissiora apparent, prout pituita, vel simplex est, vel a liis humoribus permixta: tum etiam pro varia specie pituitæ putrescentis, Vnde ex Gal. *lib de plenitudine, cap.* 11. à pituita salsa, siticulosi; ab acida, famelici: à dulci, somnolenti: ab insipida, ina ppetentes fiunt. Sic etiam quæ ab acida, aut vitrea pituita febres producuntur, cũ rigore solent inuadere.

Febris hæc perpetuo longa esse consueuit, ob materiæ morbificæ crassitiem & contumaciam, & ad 40. dies, interdum ad 3. aut 4. menses extenditur. Nec periculo vacat, cùm in cachexiam, hydropem, lethargum, aliosq; grauissimos affectus degeneret. Maior vel minor longitudo, ex cruditatis & concoctionis signis indicabitur, tum etiam ex euacuationibus, quas plerumque natura per vomitum, aluum, aut sudores molitur. Illæ enim apparentes, breuiorẽ morbũ significant. Si vero natura nihil moliatur, longiorẽ.

Quotidiana diurna periculosior est nocturna, vt docuit Hipp. 3. *Epid sect. 5. tex. 64.* Diurnam appellat, quæ interdiu incipit, & noctu intermittit: nocturnam contrà. Cuius prognostici ratio est, quia diurnæ longiores habent accessiones. Cum enim ad noctem vsque extendantur, in qua densatur corporis habitus, fit vt vapores putridi intùs retineãtur, nec ita liberè transpirent: vnde longiores fiunt accessiones, & vt ipse asserit Hipp. ad tabem sæpissimè perducunt. Adde quod, cum intermissio noctu contingat, noctu etiam cibare ægrum cogimur, quod intempestiuum est, & ægrum vigilare cogit, quo tempore dormire deberet: vnde plurimum læditur, debilitatur, totaque illius œconomia subuertitur.

Curatio eadem ferè adhibenda est, quę in tertiana notha & diuturna fuit proposita. Ità tamen, vt inter præparantia humores, & obstructiones aperientia, seligantur ea, quæ maiorem attenuandi & incidendi vim obtinet. Tum etiam in hac febre peculiaris ventriculi ratio habenda est, qui plerumque grauiter laborat, ideoque roborantibus tam internis, quam externis reficiendus est. In primis autem maximè conducit cataplasma ex mentha & absinthio, in febris tertianæ curatione propositum.

Zacutus Lusitanus duo remedia proponit, quib. se febres pituitosas contumacissimas expugnasse gloriatur. Vnum est decoctum chamæmeli, in hunc modum compositum.

℞. Flor. chamæm. P iii. comar. absinthii pontici P ii. Coque in ℔ iii. aquę, ad medię partis consumptionem. Colaturę adde sacchari albi ℥. iv. Capiat manè vnc. v. vel vi singulis diebus.

Alte-

Alterum est decoctum chinæ & guaiaci ad xxv. dies exhibitum: quod licèt à Medicis timeatur in huiusmodi febribus, propter nimiam calefaciendi & exsiccandi vim: maximè tamen commendatur ab iis, qui de Indicis aromatis peculiares libellos scripsere. Aduertendum autem est, Zacutum Lusitanum in regione frigida & humida Medicinam exercuisse, vbi totiùs hæc remedia vsurpari possunt. Ideòq; in aliis calidioribus, nonnisi corporibus valdè pituitosis & cachecticis exhibenda:

CAPVT V.

De febre quartana intermittente.

QVartana febris illa est, quæ paroxymos habet quarto quoq; die recurrentes: fitque ab humore melancholico in prima regione putrescente.

Humor autem melancholicus alius naturalis est, ex crassiori & terrestriori alimenti portione genitus, frigido & sicco temperamento preditus. Alius præternaturalis, ex bilis adustione oriundus, atq; adeò calidus & siccus. Hinc duæ quartanæ species oriuntur. Quæ enim a melancholia naturali fit, legitima quartana nominatur: quæ verò à præter naturali, spuria. Quamquam spuria etiam generari possit à melancholia naturali, cum bilis portione admixta.

Rursum febris quartana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex est, cum vnus tantum paroxysmus quarto quoque die contingit. Duplex verò, quando paroxsmi duo per duos dies continuos accidunt, tertius autem dies paroxysmo vacuus est. Triplex denique est, quando singulis diebus paroxysmi contingunt, quemadmodum in quotidiana, & duplici tertiana. Hę autem duplices, & triplices quartanę fiũt ab humore melãcholico in variis locis putrescẽte.

Signa diagnostica sunt primùm ea, quæ humorem melancholicum in corpore redundantem significant. Quibus addendus est quaternarius circuitus, tanquam signum pathognomonicum. Sed & forma paroxysmi, ab aliarum febrium paroxysmis diuersa, eius diagnosim constituit. Incipit enim cum oscitatione, pandiculatione, & grauitate totius corporis: quam sequitur frigus, postmodum horror, & rigor, quo ossa confringi videntur: vnde dolor qui à quartanariis percipitur, ὀστοκόπος nominatur. Calor etiam paulatim accenditur in materia frigida & crassa. Pulsus rarior & tardior, quàm in reliquis febribus. Vrinæ in principio albæ, tenues, & aquosæ in progressu verò coloratiores, & crassiores redduntur. Talia autem signa in quartana legitima apparent. In spuria verò vehementia symptomatum maior, humorem tenuiorem, & calidiorem significat. Attamen non in eo solum spuria quartana à legitima distinguitur, quòd in illa calor, sitis, vigiliæ, & alia symptomata vehementiora sunt: sed etiam quod legitima primò & per se affligere incipit, nulla alia febre prægressa. Spuria verò aliis febribus tum continuis, tum intermittentibus succedit, ex humoris adustione dictas febres committentis, qui per illam adustionem in melancholiam præternaturalem degenerat.

Duplex quartana per accessionum periodos facilè dignoscitur. Triplex verò a tertiana duplici, & quotidiana distinguitur, non solum signis humorem redundantem indicantibus, & paroxysmorum forma: sed etiam quòd antequam fiat triplex; apparuit primum simplex, aut duplex quartana. Nunquam enim, aut per quàm rarissimè febris quartana à triplici incipit, sed simplex, aut duplex in eam degenerat.

Quod ad prognosim attinet, febris hæc longissima esse consueuit, & quæ autumno incipit, vt plurimum tota hyeme perseuerat, nec nisi accedente vere finitur. Imò nonnullæ ad annum vnum, vel plures extenduntur. Æstiuæ tamen breuiores sunt. In omnibus autem perpetuò coctionis signa sunt attendenda, quę eam breui solutum iri significant: & cum his vrinæ etiã nigræ bonis ægri rebus apparent.

Quartana legitima longior est spuria: quia hæc fit ab humore tenuiori, illa à crassiori.

Tutissima esse solet, præsertim legitima, nullo graui alicuius visceris affectu comitata Spuria vero periculosior est. Tum si hepar, aliave pars præcipua, graue aliquod damnum patiatur, in hydropem degenerat.

Senes qui sexagesimum ætatis annum superant, febre quartana affecti, vtplurimum moriuntur: quandoquidem calor eorum debilis materiam adeò contumacem superare non potest.

Febris quartana intermittens in continuam mutata, vtplurimum lethalis est. Quia fit mutatio illius febris, quæ foras mouetur, in eam quæ intrò. Quod hyeme maximè contingit, dum excurrentibus succis frigus se opponit, eosq; in intima corporis penetralia repercutit. Id etiam contingit medicamentorum purgantium acriorum & vehementiorum intempestiuo vsu. Inde enim ex simplicibus quartanis, duplices, triplices, & continuæ generantur.

Quartana epilepsię superueniens, eam soluit, iuxta Hipp. *Aph. 70. sect. 5. A quartana non admodum conuulsionibus capiuntur. Si verò prius capiantur, & quartana superuenerit, liberantur.* Ratio autem huius rei est, quam proponit Gal. *in comm.* quia materia crassa epilepsiam efficiens, longo huius febris calore attenuatur & concoquitur. Nec non concussione totius corporis, quæ in rigore fit, faciliùs excutitur. Addere possumus, prauos humores in cerebro, aliisque partibus, aut etiam in venis latitantes, ad hypochondria, & ignobiliores partes, vbi est quartanæ minera, transferri, & prædictas partes deserere.

Dysenteria febri quartanæ superueniens salutaris, iuxta sententiam Hipp. *Aph. 48. sect. 6. Lienosis difficultas intestinorum superueniens bonum.* At in quartana vt plurimum lien malè afficitur, & melancholicus humor quartanæ, & lieni affectu communis est. Hoc tamen intelligendum est de dysenteria, quæ intra breue tempus finiatur: quæ enim longior est, lethalis esse consueuit, vt habeatur *Aph. 43. eiusdem sectionis. Qui lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis superuenientem longam dysenteriam aqua inter cutem, aut leuitas intestinorum excipit, & moriuntur.*

Hæmorrhagia è naribus febris quartanæ superueniens, pessima est. Quia humor quartanam efficiens nequit per nares euacuari, propter crassitiem & frigiditatem. Et cum talis euacuatio symptomatica sit, & diu perseuerans hydropem accersat; statim cohibenda est, aperta vena basilica, è qua sanguis putris emanat, cũ è naribus purus excernatur.

Curatio quartanæ duplex instituenda est, ad duas illius species referenda. Longè enim diuersa esse debent quæ spuriæ, ab iis quæ legitimæ debentur remedia.

Atq; vt à quartana legitima incipiamus, ad illius causam expugnandam statim animus conuertendus est, spreta etiã ipsa febre. Cum igitur illius causa sit humor frigidus & siccus, crassus & terrestris, calefacientia, humectantia, & attenuantia vsurpanda sunt. Tum etiam opportunis tẽporibus materia peccans erit euacuanda. quod tamen non nisi longo tempore præstari potest; propter summam humoris contumaciam, & morbi longitudinem. Antequam verò ea remedia in vsum vocentur, victus ratio idonea præscribenda est. Vtatur igitur æger cibis boni succi, facilis coctionis, tenuis substantię, & mediocriter calefacientibus atq; humectantibus, vt carnibus iuniorum animalium, & auium mõtanarum, ouis recentibus & sorbilibus, piscibus saxatilibus. Conceduntur in statu & declinatione pisce saliti, cappares & oliuæ Gal. 1. *ad Glauc.* etiam piper, & sinapi concedit. Ex herbis commendantur borrago, buglossum, pimpinella, spinacia, radix fęniculi, petroselini, ac præ cæteris rapæ, quæ in aqua priùs coquẽdę, postmodum in iusculo pingi, quod quartanariis vtilissimum est. Crato *in consiliis à Scholtzio collectis*, se multos quartanarios curasse gloriatur secundo raparum decocto, cum saccharo, & butyro permixto. Ex fructibus poma, & pruna, cocta passulæ, ficus pingues, amygdalæ, dactyli, nuclei pinei. Ac deniq; ad condiendos cibos conueniunt, cinnamomum, nux moschata, crocus.

Abstineat ab iis alimentis, quæ crassa & tenacia sunt, ac tardiorem exitam habẽt, vt à carne porcina bubula, ceruina, leporina, & auium palustrium. A leguminibus, brassica, pane furfuraceo, caseo, nucibus, castaneis; & carnibus multo sale conditis, aut fumo induratis. A fructibus & oleribus crudis, aceto & omphacio, quia humorem melancholicum fermentare creduntur, quemadmodum omnia acida.

Potus sit vinum album optimè defæcatum, aut rubellum, tenue & oligophorum, cum aqua in qua cortices ta-

marisci, aut folia agrimonij maduerint; vel decocto sassaparillæ, vel aqua hordei chalybeata.

Exigua sit alimentorum quantitas, quæ vires tantum conseruare valeat; nimia enim ciborum copia cruditates generat, quæ diuturnitatem febri conciliant. Maximè verò parcè bibendum est, cum nihil hanc febrem magis contumacem reddat, quam nimia potus & humidorum copia: iis enim lien repletur, ac distenditur. Crato potum omnino intercedit in paroxysmo, quod maximè conferre curationi asseuerat. Die paroxysmi æger cibandus est sex horis ante illius inuasionem. Postea verò nihil sumat, donec finitus fuerit. Somnus prolixior vtilis est, quia humectat, vitandus tamen est initio accessionis. Leuis exercitatio ante cibum diebus intermissionis confert, aut eius loco frictiones totius corporis depositis priùs alui excrementis. Aluus si sponte non fluat, glande, aut clystere excitetur. Hilaritas denique concilietur, mœstitia arceatur.

Instituta in hunc modum victus ratione idonea, ab initio euacuatio lenis instituenda est clystere iniecto, & medicamento exhibito. Clyster in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. buglossi Vnc. ii. herbarum quatuor emollientium, mercurialis, betæ, ana M. i. prunor. dulc. par. v. 4. sem. frig. maj. & anisi, an. Drach ii. epithymi Drach. iii. Coquantur ad ℔ j. sem. In colat. dissolue cathol. Vnc. i. olei violac. & chamæm. ana Vnc. i. sem. sacchari rubri Vnc. i. Fiat clyster iniiciendus pridiè sequentis potionis hora commoda.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. sem. anisi ʒ. i. fol. borrag. & fumar. ana M. i. liquirit. ʒ. iii. Coquantur ad ℥. iii. In colat. dissolue manna, & syrupi rosac an. ℥. i. Fiat potio.

Gal. 1. *ad Glauc.* c. 11. præcipit, vt ab initio febris hæc blandis & benignioribus medicamentis tractetur; alioqui periculum est, si fortiora vsurpentur, ne ex quartana simplici, duplex, aut triplex, vel etiam continua efficiatur.

Post primam istam purgationem sanguis detrahendus est è basilica sinistra. Si tamen hepar affectum sit, è brachio dextro etiam detrahi potest. Ridendaque est eorum sententia, qui expectandum esse volunt concoctionem, vt sanguis mittatur, quod tunc temporis fluxior, & tenuior sit: Melius enim concoquitur, & præparatur, si prius quantitas illius imminuta fuerit. Neq; etiam audiendi sunt, illi, qui sanguinis missionem non admittunt in quartana, nisi illius redundantia per venarum turgentiam, aliaque signa apparuerint. Perpetuò enim ab initio est plethora ad vires, nisi quartana aliis febribus longis successerit. At summa commendatione dignum est Galeni præceptum 1. *ad Glauc.* quo vult, vt si sanguis primo detractus niger, & impurus appareat, maior illius copia educatur: si verò ruber & purus sit, parca manu detrahatur, neque amplius phlebotomia iteretur. Dies accessionibus vacui sanguinis missioni, quemadmodum & purgationi, opportuni sunt. Nonnulli tamen ipso accessionis die sanguinem detrahunt, quinque aut sex horis ante inuasionem illius. Quod satis commodum est, cum tunc temporis humores moueri incipientes, faciliùs educantur. Zacutus Lusitanus venæ sectionem in plenilunio celebratam plurimū conferre asserit. Tunc enim ob lunæ vim, humor ille terrenus ebullit, & fluxilior fit, prōptiusq; vena secta educitur. Hocque remedio eo tempore celebrato plures leuatos, alios à morbo prorsùs immunes euasisse testatur, qui pluribus aliis auxiliis non cesserat. Botallus verò contra Galeni, omniumque Medicorum placita phlebotomiam frequenter iteratam quartanam curare asserit, etiam quæ hydropem minetur: suamque sententiam rationibus & exemplis confirmare nititur. Quæ tamen veluti paradoxa reiicienda est, cum per refrigerationem quæ toti corporis, multo sanguine detracto, inducitur materia morbifica crassior & contumacior euadat.

Hæmorrhoidum fluxus in febribus quartanis vtilissimus est, & multi quartanarij hac euacuatione liberantur. Cum enim venæ hæmorrhoidales sint rami venarum mesaraicarum, in quibus morbi huius materia continetur, dum aperiuntur, causam morbi proximam euacuant. Si igitur fluxus hæmorrhoidum contingat in iis qui ei assueti sunt, impediendus non est. Si verò parcior fuerit, adiuuandus. Tum etiam, si natura eò inclinare videatur quod per ani pruritum, aut tumorem, aut guttas aliquot sanguinis emanantes cognoscimus prouitandus est admotis hirudinibus.

In quibus verò hæmorrhoides numquam fluere consueuerunt, malleoli vena post brachij phlebotomiam, vtiliter aperitur; vnde sæpè febris mox cessat, vel vt citiùs desinat, vna cum aliis remediis vsurpata efficere potest. Idque inprimis mulieribus quibus menstruæ purgationes suppressæ sunt, aut parcius fluxere.

Apertio saluatellæ manus sinistræ ab antiquis, & neotericis non paucis probatur, & quartanā curare dicitur. Ab aliis verò quamplurimis reiicitur, quod nulla ratione fulciatur, cum sit ramus à venis brachij productus. Attamen cum pluribus experimentis à nonnullis celebretur, non omnino negligendam censemus. Alii autem in ipso lunæ coitu aperiendam statuunt. Alii verò inclinante luna, duabus horis ante accessionem, & per tres vices, tribus accessionibus consequentibus, quod nonnullis fœliciter successit.

Post primas illas euacuationes, humorum concoctioni, & præparationi incumbendum est iulepis quibusdam in hunc, aut similem modum compositis.

℞. Rad. asparagi, brusci, cichorij, buglossi macer. in vino albo, ana ℥. i. cortic. tamarisci ℥. ß. fol. borrag. buglossi, ceterac. capill. ven. fumariæ, chamæd. chamæpit. an. M. i. liquir. ℥. i. flor. iii. cordial. ana P. j. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolue syrupi byzantini; & capill. ven. an. ℥. ii. Fiat iulep pro iv. dosibus matutinis, quæ etiā vlteriùs continuandæ sunt ad multos dies, materia enim cōtumax longa indiget præparatione. Vel si æger sit delicatior, iuscula componenda sunt ex portione simpliciū prædictorum, gustui gratiora seligendo iisq; vtiliter, tum etiam iulepis, cremor tartari addi poterit.

Præparantibus hisce remediis purgantia interserenda sunt, vt tertio, vel quarto quoque die catharticum aliquod exhibeatur, hac cautione adhibita, vt quamdiu materia est valdè cruda, mitiora vsurpentur: increscente verò coctione paulò validiora. Purgantium autem materia notissima est, vt peculiari illius enumeratione non opus sit.

Vtile est aliquando apozema præparans simul & euacuans in quatuor, aut quinque doses præscribere, vt bona materiæ morbificæ portio educatur. Quod componi poterit ex materia iuleporum prædictorum, additis purgationibus. Attamen si humorum crassities & contumacia, cum frigida viscerum intemperie morbi longitudinem, & hydropem minari videantur; ad potenter incidentia confugiendum est, ex quibus apozema sequens componi poterit.

℞. Rad 5 aperit. in vino albo maceratarum, ana ℥. i. rad. enulæ camp. gentianæ, aristoloch. & asari, ana ℥. ß. fol. chamædr. agrim. lupulor. borrag. ceterac. absinthii, & centauri min. ana M i. liquirit. ras. & passul. mundat. ana ℥. i. sennæ mundat. ʒ. i. ß. epithimi ℥ i. agarici recenter troch. parti ʒ. iii. zinzib. & caryophyll. ana ʒ. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. dissolue syrupi de cichor. compositi cum rheo ℥. v. trochisc. de cappàribus. salis absinthii, & tamarisci, ana ʒ. i. Fiat apozema pro quinque dosibus matutinis.

In chronico hoc morbo obstinata perseuerantia necessaria est, vt continua remediorum vicissitudo illius causam concoquat & expurget. Vnica enim ferè hæc causa est, cur multi quartanarii incurati maneāt. Siquidem post paucorū vsū, tædio affecti reliqua prorsùs abiiciunt & dedignantur.

Ad diuturniorē igitur vsum purgantia quædā vsualia subēda sunt, frequenter iterāda. Eaq; in syrupi magistralis, aut pilularū vsualium, aliā quamuis formam cōcinnari possunt.

Syrupus magistralis ex materia apozematis, triplicata purgantium dosi, componi poterit.

Pilulæ vsuales ita præscribi poterunt.

℞. Aloes opt. succo absinthij diligenter nutritæ ℥. ß. gum. ammoniaci in aceto soluti, & iterum inspissati ʒ. ii. myrrhæ electæ ʒ. i. ß. turbith gummosi & agarici recenter trochisch. ana ʒ. ii. diagrydii ʒ. i. salis absinthii & tamarisci, an ℈. ii. croci ℈. ß. Cum oxymel. simpl. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ sem. vel ℈. ii. bis in septimana.

Si æger calidiori temperamento præditus sit, sequentes pilulæ vsurpari poterunt.

℞. Polipod. quer. ℥. ß rad asari, sem. genistæ, an. ʒ. i. pass. corinth. ʒ. crystalli tartar. ʒ. i. sem. flor. bugl. & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ fontis s. q. De colat optimè clarif. cape ℔. sem succi pomor. redolent. optimè depurati ℥. iv. In quibus infunde sennæ mundat. ℥. i. turbith & agarici, an. ʒ. iij. macis, caryophyll. cinam. & epithymi, an. ʒ. i. Digerantur

per

per quatriduum in B. M. Posteà colentur & exprimantur. Insuper adde extracti aloes cum aqua endiuiæ & acetolæ parati ℥.i myrrhæ in vino ad ignem dissolutæ, & colatę ʒ.ij. salis tartari ʒ.i. Euaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem addendo sub finem specierum diarrhod. abbat. & lætit. Gal. an. ℈.i. salis absinthij & tamarisci, an. ʒ. sem. extracti croci ℈. sem. Fiat massa pilular. ad vsum dictum.

Purgans etiam medicamentum valdè familiare, & paratu facillimũ, sed vtilissimũ, componi potest ex decocti absinthij ℥ iij in quib. sennæ ʒ.ij. infusę fuerunt, sumẽdo per interualla.

Purgantia hæc medicamenta exhiberi solent pridie paroxysmi, quia ægri tunc temporis robustiores sunt. Non pauci tamen ante paroxysmum ea exhibenda esse contendunt, quia per accessionem agitata materia, facilior ad expulsionem redditur. Hanc sententiam fulciunt autoritate Hipp. *li. de affectionibus*, qui pharmacum deorsùm purgans exhibendum esse vult in ipsa apprehensione. Et quamuis ex Gal. sententia, liber ille Hippocratis non sit, sed generi illius Polybi; non tamen idcircò fidem ei derogandam esse volunt, cum & Polybus ille vir doctissimus fuerit, & experientia frequens huic sententiæ subscribat; provt ab Arculano, Gentili, Amato Lusitano, alijsque proponitur, qui horis quatuor ante accessionem exhibendum esse medicamentum præceperunt. Quod tamen maxima cautione, & Medici prudentia opus habet, cum inchoatam euacuationem superueniens horror intercipiat. & in accessione fiat humorum motus, pharmaci motui contrarius: vnde ingentes turbæ in ægrotantis corpore excitari possunt. Ideò non nisi in robustioribus corporib. hæc methodus tentanda est.

Maior & communior est Medicorum consensus in vomitorijs medicamentis initio paroxysmi exhibendis, quia natura eo tempore ad eam euacuationem magis prona est. Neque dubium est, vomitum in principio paroxysmi excitatum, & pluries, cum paroxysmi incipiunt, repetitum mitiorem, breuioremque morbumque efficere, Vomitoriorum materia in febris tertianæ curatione exposita est. In febre tamen quartana asarum reliquis præferendum est, ad ʒ.i. in puluer. redactum, & cum vino albo exhibitum, ac ter, aut quater repetitum.

Temporibus purgationum intermedijs clysteres frequentes inijciendi sunt, qui naturam ad intestina humores noxios expellere assuefaciunt, & aliquid de materia morbifica in venis mesaraicis contenta sensim educunt.

Perseuerante morbo, cum plerumque diuturnus sit & pertinax, interdum quiescere oportet, & à remedijs per mensem, aut circiter abstinere, vt intereà natura diuturno remediorum vsu fatigata, sese recolligat, & humoris morbifici concoctioni incumbat. Posteà vero ad pręparantia & purgantia redeundum erit.

At vero in morbo diuturno iisdem perpetuò remediorum formulis insistendum non est, ne iis natura assuescat, ægri verò nimio eorum tædio afficiantur. Tum quia à mitioribus ad validiora tum purgantia, tum aperientia transeundum est. Varię purgantium formulæ supra propositæ sunt. Aperientia verò, præter iulepos & apozemata prædicta, sequentia in progressu morbi vsurpari poterunt, concoctionis signis apparere incipientibus.

℞. Vini albi ℔.iii. rad. enulæ camp. Vnc. ii. cortic. rad. cappar. ℥.ß. summitar. absinthii vulgaris sicci ℥.i. Infundantur per triduum in B. M. Seruentur omnia simul, & huius vini capiat æger ℥.ii. vel tres singulis diebus, manè horis duabus ante pastum. Sequentes verò pilulæ, vel seorsim, vel simul cum vino prædicto vsurpari poterunt.

℞. Rad gentianæ ʒ.ii. aristoloch. rotund. ʒ.i.ß. artemisiæ ʒ.i. bryoniæ siccæ ʒ.iii. myrrhę, & croci, an. ʒ.i. rad. asari ʒ.ii. aloes ℥.i. Cum oxymel. scilit. fiat massa pilular de qua capiat ʒ.i. singulis diebus per se, vel paulò ante assumptionem vini prædicti.

Hisce pilulis chalybs præparatus vtiliter addetur, si æger post earum assumptionem deambulare valeat. Chalybis enim vsus in omnibus febribus chronicis vtilissimus est, obstructiones contumaces, quæ illas fouere solent, potenter dissoluendo.

Vel ad aperiendum simul & roborandum opiatà sequens vtiliter præscribi poterit.

℞. Conseruæ rad. enulæ camp. conseruæ, fol. absinthij, & capil. ven. an. ℥.i. cortic. citri condit. ℥.ß. confect. alkerm. ʒ.iii. myrobal. condit. nu. ii. pulu. elect. diarrhod. abbatis ʒ.ii. salis absinthii, & tamarisci, an. ʒ.i. croci ℈.ii Cum syropo condit. citri, fiat opiata, de qua capiat ad magnit. castaneæ, singulis dieb. manè, duab. horis ante prandium. Vel si manè æger sumat alia remedia, poterit capere opiatam duabus horis ante cœnam.

Ad idem commendatur, tànquam remedium præstantissimum, extractum chamædryos, cum sale tamarisci permixtum, in formam pilularum.

His accedunt discutientia & diaphoretica, quæ in declinatione morbi, ad illius reliquias discutiendas, apparentib. concoctionis signis, vtilissima sunt. Non soltùm enim dictas morbi reliquias discutiunt; sed etiam intemperiem longo morbo contractam corrigunt, habitum corporis malum emendant, ac ventriculum, hepar, aliaque viscera, diuturnitate morbi debilitata, corroborant. Ex his primum locum obtinet theriaca, ab antiquis & neotericis ad vsum commendata. Exhibetur hora vna ante paroxysmum ʒ.i. pondere, cum vino aut decocto chamædryos. Vel si nimia caliditas timeatur, cum decoct. agrim. succo, vel aqua plantag. Reiterandum est medicamentum per plures paroxysmos. Potest etiã exhiberi manè extra paroxysmum per aliquot dies: Sed paulò ante paroxysmum fęlicius operatur, quia augmentum frigoris prohibet, humoremq; febris causam, iam efferuescere incipientem, commodiùs discutit, & hoc modo paroxysmũ vel imminuit, vel si materia paucior sit, prorsus tollit. Hic tamen summa cautio adhibenda est, ne theriaca, vel similia medicamenta calidiora, cruditatis temporibus exhibeantur; fundunt enim humores putridos vnde confusio & febris incrementum; ita vt quartana simplex in duplicem & triplicem, imò verò continuã aliquando degeneret. Quemadmodum contigit Eudemo Peripatetico vt refert Gal. *lib. de præcogn ad Posth. c. 2. & 3.* In quo quartana simplex, exhibita à Romanis Medicis intempestiuè theriaca, in triplicem versa est. Postmodum tamen apparentibus concoctionis signis, exhibita eadem theriaca, à Galeno curatus est.

Ex alijs diaphoreticis, commendantur à nonnullis radices chinæ, sassæ parillæ, quarum decoctum primarium, & secundarium per 20. dies exhibitum, contumaces quartanas interdum curat. Efficacius autem operatur, si decocto primario purgantia misceantur.

Alia etiam remedia ante paroxysmum exhibentur quæ huic febri creduntur specifica, & versus declinationem vsurpata sæpissimè paroxysmos inhibent, & quartanam curant. Horum autem præcipua hæc sunt.

℞. Fol. plantag. recentiũ M.i. acetosę recentis M ß. aceti & theriacæ, an. quart. i. Destillentur, & huius aquæ capiat æger ℥.iii. dimidia hora ante paroxysmum. Vel

℞. Sacchari candi, ʒ.iii. zinzib. ʒ.ii. camphorę ʒ.i Fiat puluis. Detur ʒ.i. cum aqua calida.

Crocus in puluerem redactus ad ℈.ß. cum vino albo exhibitus ante accessionem, eam valdè imminuit.

Semen rutæ syluestris ante paroxysmum exhibitum cum vino albo, curat.

Heurnius asserit, sequentib. trochiscis, vnica exhibitione, et hyemis tẽpore, multos fuisse liberatos à febre quartana.

℞. Seminis rutæ, petrosel. myrrhę & theriacę recentis, an. ʒ.i. opii ℈.ß. Fiant trochischi parui. Dabis vnum cum aqua ante paroxysmum. Narcotica equidem eximiam vim habent ad cohibendum paroxysmũ. Sed nisi maior humoris morbifici portio anteà euacuata sit, & obstructiones plurimum imminutæ, noxam inferre possunt; cum humores vitiosos in corpore retineant, & obstructiones, aliosq; morbos grauiores generent. Attamen in exigua quantitate exhibita, & aperientibus, incidentibusq; permixta, vt in hisce trochiscis, minus nocere possunt.

Ad cohibendum etiam paroxysmum, hora vna ante illius inuasionem purgantia leuiora vtiliter exhibentur, quæ sollicitando naturam potius, quam purgando, humores reuellunt; ea nomine talia præscribi possunt.

℞. Sennæ mundat. polypod. quer thymi, epithymi, an. ʒ.i. flor. borrag. P.i. Fiat decoctio ad ℥.iii. Capiat hora vna ante paroxysmum. Vel

℞. Sennæ mundat. ʒ.iii. turbith. ʒ.i. cinamom. ʒ.ß. croci & zinzib. an. ℈.ß. facchari ad pondus omnium. Fiat puluis, diuidendus in tres partes. Capiat vnam ante paroxyſmum cum vino albo.

Quercetanus in Pharmacopœa maximè laudat pilulas de ſagapeno Camilli, quarum vnam tantùm exhibet initio paroxyſmi, continuando ad aliquot dies; & paulò poſt inungendo ſpinam dorſi linimento compoſito ex theriaca, aqua vitæ, & oleo laurino, vel ſpica. Tum duabus aut tribus horis poſt pilularum deuorationem, exhibendo iuſculum cum rad. aperientibus, borragine, bugloſſo, thymo, & pomo cum pendulo paratum.

Dictæ autem ſpinæ inunctiones, ad rigorem leniendum vtiliſſimæ ſunt, & frequenter vſurpandæ, etiamſi prædictæ pilulæ non exhibeantur. Sunt enim in frequenti vſu, quando rigor & vehemens & importunus eſt. Fiuntque huiuſmodi inunctiones non ſolùm ex prædictis, ſed etiam aliis quamplurimis medicamentis, vt oleo anethino, chamæmel. irino, coſtino, rutaceo, de piperibus, aliiſque calidioribus, cum aqua vitæ, theriaca, caryophyllis, caſtoreo, ſinapi, pipere, aliiſque permixtis. Efficaciùs autem operantur hæc linimenta, ſi hora vna ante paroxyſmum ſpinæ ad ignem inungatur: deinde æger in lectum calidum deferatur, & lateres calentes vino perfuſi odorifero, ac linteis inuoluti, plantis pedum, voliſque manuum admoueantur.

Dum prædicta remedia vſurpantur, lienis cura ſpecialis habenda eſt, quoniam ea pars in hoc morbo perpetuò afficitur. Ideòque diu continuari poterunt fomenta, linimenta, & emplaſtra, quæ ad lienis obſtructiones vulgò præſcribi ſolent.

Imò verò interdum balneum aquæ tepidæ poſt plures euacuationes apprimè conducit, non ſolum ad lienem emolliendum; ſed etiam ad totum corpus humectandum, & concoctionem materiæ morbificæ adiuuandam. Diebus intermiſſionis vſurpari poterit, cauendo tamen diligenter, vt tepidum ſaltem adminiſtretur. Si enim calidius fuerit, periculum eſt, ne fuſi humores in varias partes præcipitentur, & periculoſiſſimos abſceſſus producant.

Denique non omnino negligenda ſunt, quæ carpis admoueri ſolent, cum etiam non infimæ notæ autores illis aliquid tribuant. Rondeletius enim ſequenti remedio magno cum ſucceſſo ſe vſum eſſe aſſerit.

℞. Foliot. ſambuci, ſaluiæ, pedis columbini, rutæ, an M.ß. caſtha: tertiam partem M.i. ſalis & vini parum. Omnia ſimul trita carpis admoueantur ante acceſſionem Crato radices vrticæ contuſas, & cum aceto maceratas brachiorum & pedum arteriis applicat. Et refert Sennertus, ciuem quendam, cùm toto autumno & hyeme quartana laboraſſet, tandemque acutiſſimos in ſiniſtra ſcapula dolores perſentiret, mulieris cuiuſdam perſuaſu, ranunculum carpo applicaſſe, & puſtula excitata, a febre & dolore liberatum fuiſſe.

Spuria quartana iiſdem fere remediis curari debet, quæ pro tertianæ curatione fuere propoſita; addendo in decoctis iuleporum & apozematum, ea quæ humorem atrabilarium peculiariter reſpiciunt. His etiam accedere poterunt omnia remedia magis temperata & minus calefaciẽtia, quæ pro quartana legitima hactenus fuere propoſita.

Conueniet itaque in principio borrago, bugloſſum, fumaria, lupuli, acetoſa, cichorium, ceterac. ſcolopendria, agrim. poma redolentia. Quorum decocta, aquæ ſtillatitiæ, & interdum ſucci depurati in iulepi, apozematis, aut ſyrupi magiſtralis forma præſcribi poterunt.

In progreſſu verò prædictis addere licebit cortices radicum capparum, median. tamariſci, enulam campanam, polypod. abſinthium.

Dum vtitur æger hiſce præparantibus, purgantia frequenter interiicienda ſunt, eaque vſurpanda pridie acceſſionis, & bis in ſeptimana iteranda. Ad hunc vſum variæ formulæ componi poterunt. Sed pro delicatioribus ptiſana laxans, ſyrupus de pomis Sapor. ſeu compoſ. aut iuſculum pulli, borragine, bugloſſo, & pimpinella alteratum, cum ſennæ ʒ.iii. vel Vnc ß. vtiliter vſurpari poterunt.

Venæ ſectio non omittatur in principio, & ſanguinis copia detrahatur, quæ ſanguinis quantitati & qualitati, & ægrotantis ætati ac temperiei conuenire videbitur.

Si morbus in longitudinem abeat, vbi ſanguinis feruor ſe remiſerit, vomitoria vtiliter vſurpari poterunt; in iis præcipuè qui nauſeam & vomitum in acceſſionum initiis patiuntur. Inter vomitoria febri quartanæ proficua, aſarum, (vt ſupra dictum eſt) principem locum obtinet, in vino albo ad ʒ.i. exhibitum, & pluribus vicibus repetitum, ſi vna, aut altera exhibitione morbus diſcuſſus non fuerit.

His accedent fotus & linimenta hypochondriis adhibita, ad prauam viſcerum diatheſim corrigendam, (quæ nouam continuò acceſſionibus materiam ſuppeditat) humoremque valdè impactum emolliendum & attenuandum; quæ in hunc modum præſcribi poterunt.

℞. Rad. althææ, lilior. enulæ camp. cortic. rad. cappar. & mediant tamariſci, an. ℥.i. fol. maluæ, althææ, parietari, borrag. bugloſſi, pimpinellæ, abſinthii, an. M.i. ſem. lini, & petroſel. an. ℥.ß. flor. chamom. meliloti, anethi, ana P.i. Fiat decoctio in tribus partibus aquæ, & vna vini albi ſub finem additi qua foueantur hypochõdria, bis in die, lõgè à paſtu.

℞. Vnguenti de althæa ℥.i.ß. olei lilior. chamæm. roſacei & abſinthii, an. ℥. ſem. Fiat linimentum applicandum poſt fotum.

Vel olea ſola vtiliter apponentur cum lana ſuccida.

Ac denique balneum aquæ tepidæ, vel ſolius, vel in qua emollientia & temperantia bullierint, vel ex hordeo & amygdalis, vt vulgò ſolet fieri, ad huoc affectum expugnandum erit conuenientiſſimum. Siquidem viſcerum intemperiem corrigit, atræ bilis ſiccitatem ac feruorem emendat, dura emollit, vias reſerat & laxat, & crudos humores concoquit. Quapropter frequens illius vſus erit conuenientiſſimus, adhibitis cautionibus, quæ ſupra enumeratæ ſunt.

Illius autem operatione maximè iuuabitur, ſi in ingreſſu balnei præparantia medicamenta, & obſtructiones reſerantia exhibeantur. Inter quæ primas obtinet decoctum abſinthii, & enulę campanę, quod omnibus humoribus contumaciſſimis prępparandis accommodatiſſimum eſt, modò nimius viſcerum feruor non contra indicet. Quo in caſu aliorũ ſupra enumeratorum admiſtione tẽperari poterit.

Dum verò hæc fiunt, leues purgationes frequenter iterandæ ſunt, vt ſupra monuimus. Et in vera declinatione, concoctionis ſignis apparentibus, etiam ſpecifica in quartana legitima deſcripta, in vſum vocari poterunt.

In toto autem morbi decurſu thoraci proſpiciendum eſt, ne æger in tabem præcipitetur, humor enim peccans vim erodendi habet.

CAPVT VI.

De febribus compoſitis, ſeu complicatis, & ſpeciatim de hemitretao.

GAL. *lib. 2 de criſib. c. 7. & 9. lib. 2. de diff. febr. c. 7.* & Auic. *fen 1. lib. 4 tract. 4. cap. 16.* multas proponunt febrium compoſitiones. Quatenus ſcilicet vel complicantur putridæ cum non putridis, vt dum hecticæ putrida complicatur; vel putridæ cum putridis, idque pluribus modis. Nempe vel continuæ cum continuis, vel intermittentes cum intermittentibus, vel intermittentes cum continuis.

Continuarum duarum compoſitio apud Authores controuertitur, & in praxeos vſu vix animaduertitur.

Intermittens complicatur cum altera intermittente, vel eiuſdem generis, vel diuerſi. Eiuſdem generis intermittentes compoſitæ ſunt tertiana duplex, aut triplex; item quartana duplex, aut triplex, quæ ſuis locis fuerunt expoſitæ. Diuerſi generis ſunt, quando tertiana cum quotidiana, aut quartana complicatur; quod etiam rariſſimè in vſu practico obſeruare licet.

Intermittentes cum continuis duobus modis complicantur nempe tertiana intermittens cum quotidiana continua; vel quotidiana intermittens cum tertiana continua. Et vtraque hemitritæus nominatur, quæ in duas ſpecies prædictas diuiditur.

Illa tamen verè & propriè hemitritæus eſt, quę fit ex tertiana intermittente & quotidiana continua: atq; adeo fit ex flaua bile extra, & pituita intra vaſa putreſcente. Ab Hipp.

& Gal,

& Galen. *in 1. Epid.* horrifica nominatur, quia non solum horrorem facit initio accessionis; sed etiam toto morbi decursu, & præcipuè in principio & augmento, coeuntibus in vnum duabus accessionibus, febris tertianæ scilicet & quotidianæ, cum multis reduplicationibus; quæ nihil aliud sunt, quam motus horrifici inæquales, in eadem accessione certis interuallis recurrentes, ob mutuam pugnam duarum febrium: In qua si pituita superauerit, sequentur horrores, extremorumque perfrigerationes. Deinde verò vincente bile, corpus calefit, & febris ad vigorem tendere videtur; cum rursus redeunte ad pituitam victoria, denuo refrigerentur, horreantque: & pugna hæc durare consueuit, donec febris ad vigorem peruenerit. Hinc fit, vt alternis diebus tantum isti rigores appareant, dum scilicet paroxysmus tertianæ vrget, & cum quotidiana coniungitur.

Dum verò quotidiana sola vrget, nullus solet fieri horror Notandum tamen est, quasdam reperiri febres malignas, quæ sine commixtione tertianæ & quotidianæ, sine vllo concursu bilis & pituitæ horridæ sunt, in ijsque horrores contingunt ex vaporibus acribus & malignis, qui ex materia corrupta febrium malignarum eleuantur, & partes sensiles feriunt ac vellicant.

Hæc autem semitertiana propriè dicta, vel exquisita est, in qua æqualis bilis & pituitæ putrescentis copia redundat, qualis iam descripta est; vel notha, quæ rursum duplex est. Vel enim bilem habet exuperantem, vel pituitam. In illa maiora sunt tertianæ symptomata: in hac quotidianæ. Atq; ita si bilis exuperat, horridior fit tota febris, & aliquando rigorem sibi associat, tum feruidior fit huiusmodi febris. & aliquid bilis per vomitum, aluum, aut sudores ex[illegible]. Pituita vero præualente, frigus vehemen[illegible] [illegible] cupat partes, & pauci adsunt horrores; ac [illegible] magis & diutius comprimuntur, tardiusque accessio [illegible]ualescit, [illegible] longum post tempus consistit; non tamen aut sitim, aut magnum affert incendium.

Dignoscitur ista febris ex ijs quæ dicta sunt; quod continua & horrida sit, cum multis reduplicationibus, maximisque symptomatis; quod accessio diebus imparibus inuadat cum horrore: paribus verò cum aliquo tantùm frigore extremorum Pulsus in ea frequens & inæqualis. Vrinæ crudæ, tenues & decolores, interdum turbidæ sunt, cum nullo, aut malo sedimento. Differentiæ vero dignoscuntur ex iis, quæ proposita sunt, æqualem vel inæqualem bilis & pituitæ quantitatem indicantibus.

Quod ad prognosim attinet, periculosa est ista febris, & in ea ventriculus, partesque neruosæ plurimùm afficiuntur. Et consectariam habet linguæ siccitatem, sitim, animi defectionem, vigiliam, & interdum delirium ac soporem. Inter acutos morbos, ratione bilis; & inter chronicos, ratione pituitæ, ab Hippocr numeratur *in 1. Epid.* Et dicit Auic. ad mensem vsque septimum interdum prorogari, necnon in morbos chronicos ac febrem hecticam interdum desinere.

Curatio huius febris ex ijs desumenda est, quæ ad tertianam & quotidianam expugnandam necessaria sunt: Et cum continua sit, ea methodo erit tractanda, quam ad omnes continuas putridas *cap. 1. huius sectionis*, proposuimus Ita vt bile magis dominante, ea quæ bilem respiciunt, magis vsurpentur. Pituita verò præualente, eam præparantia & purgantia magis præscribantur. Ac denique vtroque humore æqualiter redundante, vtraque remedia pari proportione misceantur.

SECTIO III.

De Febribus pestilentibus.

PRÆFATIO.

AVtores ferè omnes qui de febribus scripserunt, febrem pestilentem à maligna distinguunt, ac de singulis seorsim diuersis tractant capitibus; ita vt febris pestilentis nomine veram pestem intelligant: malignam verò eam, quæ vulgò purpurata nominatur, aut quæ licet epidemica fit & contagiosa, minùs periculosa est, ex eaque pluros seruantur, quàm intereant: cùm veræ pestis essentia in eo consistat, vt ex ea plures intereant, quàm seruentur. Attamen cum huiusmodi febres inter se differant tantum secundum magis & minus, seu maiorem & minorem malignitatis gradum, & eadem methodo curatiua, eademque materia medica oppugnari debeant: conducibilius nobis visum est, omnes illas febres in eodem capite includere, & generali febris pestilentis nomine donare. Atque ita sectio hæc postrema duobus absoluetur capitibus, quorum primum erit de febre pestilenti; alterum verò de variolis & morbilis. Cum enim ijs febris maligna perpetuò adiuncta sit, meritò in hac parte ab omnibus Autoribus tractari solent.

CAPVT PRIMVM.

De febre pestilenti.

FEbris pestilens ea dicitur, quæ non intemperie sola aut putrido tantum calore, sed etiam maligna & venenata qualitate infecta est. Hæc, vtplurimum, popularis & epidemica esse consueuit, vt eodem tempore quamplurimos homines ea correptos videre liceat. Aliquando tamen sporadica est, ex prauis humoribus & venenatam qualitatem adeptis, orionda.

Contagiosa etiam est, ita vt non solum ex causa communi, aeris nempe, aut alimentorum vitio, sed etiam ægrotantium consortio, contrahi valeat.

Febris maligna etiam vulgò nominatur, cum plurimi tamen morbi maligni & cacoetes nominentur, ob praua & sæua symptomata, in quibus venenata qualitas nulla reperitur, in qua sola pestilentis morbi essentia consistit.

In quacunque igitur febre venenata illa qualitas reperiatur, seu diaria sit, siue hectica, siue putrida, pestilens iure merito dicenda est. Quamuis diaria & hectica valdè controuertantur, de quo videantur Autores.

Illa autem venenata qualitas ex humorum corruptione oritur, quæ non in simplici temperamenti immutatione, aut vulgari putredine consistit, qualis in febribus putridis reperitur; sed in totius naturæ, insitæque substantiæ destructione. Quemadmodum vinum dum in acetum, conuertitur, omnimodam corruptionem patitur dum verò in vappam commutatur, simpliciter putrescere censetur.

Differt autem febris pestilens à peste, tanquam species à genere, quia pestis dari potest sine febre, vt docuit Hipp. 3. *Epidem. multis in locis*; tum etiam Gal. *in expositione eiusdem libri, & lib. 6. de med facultatibus, cap. de terra Samia.* Quapropter ratio suffragatur; cum venenata qualitas non habeat necessario sibi adiunctam putredinem, à qua febris exoritur. Potest enim venenata illa qualitas produci in humoribus per integram substantiæ eorum corruptionem, & nouæ formæ introductionem, a qua dependet illa maligna qualitas. At certum est, quoties noua forma introducitur, priorem corrumpi, ad easque mutationes esse necessarias alterationes præuias, non autem putredinem: ideoque humores talem corruptionem pati posse citra putredinem. Quia tamen humores corporis nostri putredini maximè obnoxij sunt, rarò tantam corruptionem pati possunt, quin putredo etiam interueniat. Quapropter rariores sunt illæ pestes, quæ febrem non habent comitem. Imo vero per intensam, profundam, ac sordidam (vt vocant) putredinem, talis corruptio plerumque suscitari solet. Ita multæ febres, quæ a principio non sunt pestilentes; si Medici ignorantia aut negligentia, vel ægrotantium inobedientia, vel curarum externarum sæuitia malè tractentur, intensiori facta putredine, in malignas & pestilentes desinunt, Quod vero sæpe corruptio putredinem præcedat, colligitur ex ijs qui per contagium peste afficiuntur: in quibus maligna & venenata qualitas prius communicatur, eaque corrumpuntur humores, hancque postmodum corruptionem putredo subsequitur. Vnde fit, vt peste affecti primis interdum diebus febre careant, quæ deinde apparere incipit, cum putredo accenditur. Simile quippiam apparet in parte gangræna affecta, quæ prius corrumpitur, postea vero putrescit,

Fit

Fit igitur febris pestilens, quando humores corrupti & venenatam qualitatem adempti ad putredinem deueniunt. Et sic illa duplici modo cor afficit, nempe calore putrido, & maligna qualitate.

Hæc autem humorum corruptio non semper est vniformis, sed aliquando magis, aliquando minus intensa est; & pro varijs illius gradibus, venenata qualitas ex ea producta magis vel minus perniciosa est. Vnde febrium malignitas maior vel minor exoriri solet. Hincque exorta est vulgaris distinctio febrium pestilentium apud Medicos, in pestilentem simpliciter vel propriè dictam, & malignam; pestilentem vocantes propriè dictam, in qua vera pestis est, quæue peculiarem hunc habet characterem, vt ex ea plures intereant, quam seruentur, malignam vero simpliciter appellantes eam, quæ minus perniciosa cùm sit, ex ea plure seruantur, quam intereant.

Febris pestilentis differentiæ desumuntur, vel à materia, in qua venenata illa qualitas producitur; vel a loco, in quo eadem materia continetur. Et ita sequuntur febrium putridarum differentias, quæ ratione materiæ putrescentis diuiduntur in synochos, tertianas, quartanas, & quotidianas; prout materia putrescens est sanguis, bilis, melancholia, vel pituita. Ratione verò loci, in quo humores putrescentes continentur, in continuas & intermittentes diuiduntur; prout dicti humores, in venis, vel extra venas stabulantur. Ita febres pestilentes, aliæ dicuntur synochi, aliæ tertianæ, quartanæ, vel quotidianæ; aliæ continuæ, vel intermittentes Quamuis dixerit Hipp. *Aph 43. sect.* 4. frebres intermittentes periculo carere, quomodocumque intermiserint: quod tantum intelligendum est de ijs, quæ nullius sunt malignitatis participes. Videmus enim singulis ferè annis, in hac saltem regione, febres tertianas intermittentes, quæ summę malignitatis sunt participes, tertia, vel quarta accessione ægros de medio tollere: alias, quæ eos in grauissimum vitæ discrimen conijciunt maxima symptomatum sæuitia.

Aliæ sumuntur febris pestilentis differentiæ ab intenso, & remisso; prout scilicet aliæ sunt maiores; aliæ maioris, vel minoris malignitatis participes. Maiores, vel minores simpliciter dicuntur, prout maior, vel minor est putredo, tum calor præter naturam ex ea emergens, intensior aut remissior est. Maligniores verò aut benigniores, pro maiore, aut minore qualitatis venenatæ intensione Hinc fit vt aliquando febris pestilens habeat summam putredinem, & malignam qualitatem in summo positam: tumque sæuissima esse consueuit, in eaque ratione malignæ qualitatis, facultas vitalis maximè affligitur: ratione verò summæ putredinis cæteræ quoque læduntur facultates, sæuaque subsequuntur symptomata. Aliquando verò in hac febre putredo est summa, & maligna qualitas remissa; tumque febris molesta est ratione putredinis, vitalis autem facultas minùs affligitur. Contra aliquando putredo remissa est, praua verò qualitas intensa: tumque febris ratione putredinis non ita praua profert syptomata, & remissior apparet; vires tamen magis labefactantur. Quandoque enim ita remissa est putredo, vt ferè nulla sit; maligna verò qualitas admodum intense: tūq; fit febris, quæ nec ægro, nec astantibus videtur molesta; sed mitis omnino primo aspectu videtur, cum tamen exitialis admodum sit. Adaucta enim maligna qualitate vires deijciuntur, corque omninò obruitur. Hæcque non solùm ęgris & astantibus, sed etiam ipsis interdum Medicis imponit; cùm nullo nec cruditatis, nec prauitatis humorum signo præsente, pulsus etiam in statu ferè naturali constituto, & corporis calore ad tactum, prima fronte, miti ac blando apparente, ad interitum ducat. Simile quippiam in prima etiam differentia solet contingere, cum scilicet summæ malignitati coniuncta est. Euicta enim opportunis remedijs putredine, ac signis futuræ salutis apparentibus: mors tamen interdū a non correcta maligna qualitate subsequitur.

Ac denique differentiæ febris pestilentis desumuntur ab adiunctis eæque plurimæ sunt & euidentissimæ. Nullum enim est prauum symptoma, nec vllum morborum exitialium genus, quod cum hac febre interdum non coniungatur. Symptomata sunt, dolores capitis, vigiliæ, deliria, sopores, sitis, nausea & vomitus, appetitus deiectio, syncope, virium languor, singultus, inquietudines, alui fluxus, sudores, & similia, quæ alijs etiam febrium generibus sunt communia.

At vnicum datur symptoma, febri pestilenti proprium & peculiare, quod in reliquis febribus non contingit; maculæ nimirum purpureæ in toto corpore, ac præcipuè lumbis pectore, & dorso apparentes, morsibus publicum plerumq; similes, quæ peticulæ, seu petechiæ ab Italis vulgò nominātur; & febres hoc comitatæ syptómate, purpuratæ, seu petechiales appellantur. Neque cum in omnibus febribus pestilentibus apparent huiusmodi maculæ purpureæ: sed quādo apparent, febris pestilentis indicium præbent certissimum. Purpureas autem maculas nominauimus, quia vt plurimum colore purpureo infectæ sunt. Non rarò tamen violaceæ, virides, liuidæ, aut nigræ apparent, & tunc longè deteriores sunt, maioremque malignitatem significant. Licet autem vtplurimum huiusmodi maculæ pulicum morsibus similes sint: maiores tamen aliquando sese produnt, vt referant vibices, seu liuores flagellis inductos, tumque deteriores sunt. Aliquando vero amplissimæ sunt, & partes integras, magnamque corporis partem: brachia nimirum, crura, vel dorsum occupant: tumque partes rubore infectæ apparent: qui intra paucas horas sæpe euanescit, atque iterum reuertitur, quasi per paroxysmos, dum febris suas patitur exacerbationes: in quibus sanguis ebulliens, ad superficiem corporis exhalationes tenuiores emittit: à quibus nulla fit cutis eleuatio, sed ea tantum rubro colore inficitur. Non raro tamen ex huiusmodi ebullitionibus cutis in varijs partibus eleuatur cum rubore quodam: & tumores quosdam in cute efficit molles & latos, qui intra paucas horas euanescunt, & vulgo ebullitiones sanguinis nominantur. In his atque prædictis est semper aliqua malignitas, sed ita leuis, vt nullum minetur periculum, nisi morbi progressu intensior euadat. Differunt autem maculæ prædictæ, pulicum morsibus simillimæ, ab exanthematis, quæ etiam in huiusmodi febribus interdum apparere solent, eaque annotauit Hipp. *in Epidemus*: habentque eminentiam, & sunt de genere tumorum, qui ad suppurationem, vel exulcerationem quandoque deueniunt. Maculæ autem purpureæ nullam (vt dictum est) habent eminentiam, & antiquis incognitæ, posterioribus tantùm sæculis à recentioribus descriptę sunt.

Quod ad morbos attinet, qui cum febre pestilenti coniunguntur, idem quod de symptomatibus dictum est, affirmare licet: plurimos nempe morbos exitiales cum his febribus coniungi, nempe phrenetides, anginas, pleuritides, peripneumonias, hepatis inflammationes, dysenterias, aliosque quamplurimos. Sed præcipui morbi, qui in febre pestilenti reperiuntur, duo sunt, nempe bubo pestilens & carbunculus, qui intensissimam esse iudicant venenatam qualitatem, & non nisi in vera peste reperiuntur, eamque vtplurimum comitari solent, ita vt ipsius pestis nomine apud vulgus indigitari soleant.

Causæ febrium pestilentium, aliæ sunt internæ, alię externæ internę, aliæ immediatæ, aliæ mediatæ.

Immediata huius morbi causa (vt anteà monuimus) est corruptio humorum cum putredine coniuncta. Ex corruptione prauam & venenatam acquirunt qualitatem, ex putredine verò febris generatur.

Causæ vero mediatæ sunt plethora, cacochymia, & obstructiones. Plethoram autem non ad vasa, sed ad vires intelligimus, quæ cum non ita à natura regatur, facile corruptionem & putredinem concipit. Cacochymia vero seu prauorum humorum copia, facilè corrumpitur atque putrescit. Obstructiones denique omnia febrium genera producere aptæ sunt: quatenus humores in loco calido & humido conclusi, si non liberè transpirent, facilè putrescunt. Causæ internæ mediatæ ab Authoribus vulgo morbosus apparatus nominati solent: & tanta est illius efficacia, vt solus interdum febrem pestilentem remissiorem, quæ maligna simpliciter, aut purpurata vulgo nominatur, producere valeat, absque causæ externæ & communis interuentu. Videmus enim sæpe in constitutione minimè epidemica, & nullo morbo populariter grassante, quosdam ex praua humorum conditione febribus hisce correptos, quæ multis malignatum febrium symptomatis, etiam maculis purpureis stipatæ sunt.

Circa

Circa obstructionem hoc aduertendum, eam quidem necessario concurrere, tanquam causam præcipuam in febribus malignis, quæ fiunt a causis internis, & sporadicæ sunt. Epidemicas verò, quæ fiunt à causa communi, pestilenti scilicet aeris statu, vel per contagium generantur, nō necessario talem habere causam. Ex sola enim aeris corrupti inspiratione, vel ex solo contagio concipitur venenata qualitas, qua humores corporis a propria natura deffectētes, sponte in putredinem dilabuntur. Quemadmodum enim fructus horarij, aliæque res facilè putrescibiles, licet maximè persentur, à putredine tamen vindicari non possunt: sic etiam humores, cum qualitatem illam perniciosam conceperint, procliues in putredinem redduntur: ita vt, etiamsi nulla sit præsens obstructio, in putredinem, ac febrem necessariò incidant. Attamen inducta hoc modo in humores putredine, cum illi à natura amplius non regantur, obstructiones plerumque generare solent, quibus febris intenditur; sicque in his febribus obstructio concurrit, quæ licèt ab initio causa febris non fuerit, subsequitur tamen, & à causis labe pestilenti infectis fouetur.

Causæ externæ febrium pestilentium sunt sex res non naturales, quæ vt necessariæ sunt, ita necessariò corpus nostrum alterant: & quando a statu naturali valde recedunt, malignas & venenatas qualitates in nobis generant. Ex his principem locum obtinet aer ambiens: qui prout causa communissima est, ita morbi communes ab illius vitio vt plurimum exoriri solent.

Vitiosus autem fit, hominibusque noxius triplici potissimum ratione. Prima, si salubribus ventis non difflatur. Secunda, si putrium ac fœtidarum exhalationum inquinamento polluatur. Tertia, si primarum qualitatum excedente, vel præpostera conditione ita homines afficiat, vt inde prauæ & malignæ humorum putredines generentur.

Prima satis euidens est. Si enim aer non difflatur, & ventis agitetur, facilè corrumpitur. Vnde Hipp. 3 *Epid* pestilentem constitutionem grauissimam describens: *sine aura*, inquit, *vsque annus hic fuit*.

Secunda verò efficacissima est & frequentissima, quando scilicet putridi, tetri & maligni vapores aeri commiscentur eumque inficiunt, qui a varijs rebus excitari solent, stagnis videlicet, lacubus, paludibus, piscinis, alijsque locis quietis, aut cœnoso humore refertis, vel in quibus linum, aut cannabis maduerit. Vel ex cloacarum, sterquiliniorum, & angiportuum fœtore. Vel à strage cadauerum insepultorum: vel ex antris, & specubus, in quibus aer diutissime conclusus fœdam acquisiuit putredinem terræ motu, aut alio casu apertis.

Tertia verò ratio, quæ in primarum qualitatum excessu, inæqualitate, vel præpostera conditione consistit, varijs modis potest contingere, ac præcipuè quando in caliditate & humiditate plurimum excedit. Illæ enim qualitates quādo extraneæ sunt, & aduentitiæ, ac supra statum naturalem auctæ, sunt principia putredinis. Hinc constitutio austrina, per anni tempestates diu perseuerans, apud Hippocratem *in Epidemijs*, fuit causa præcipua omnium febrium pestilentium, quæ ibi describuntur.

Sicca verò aeris constitutio, licèt ex sententia Hipp. sit humidiori salubrior, quia tamen omnis qualitatum excessus naturæ nostræ inimicus est, certum est sicciorem constitutionem valde excedentem & extraordinariam, febres pestilentes producere, præsertim si cum caloris excessu iuncta sit. Huius exemplum habetur luculentum apud Liuium *lib. 1. dec. 4.* ob nimium scilicet squalorem Romæ pestem fuisse factam, quod siccitate eo anno plurimum laboratum fuerit, neque cœlestes modò aquæ parce descenderint, sed terra quoq; ingenito humore egens, vix ad perennes aquas suffecerit. Hæc autem sicca constitutio catenus febres pestilentes inducit, quod humores supra modum exusti in anthracum, carbunculorum, atque adeò pestilentis febris materiam degenerant, & admodum inspissati graues obstructiones producunt, ex quibus maligna putredo in materia alioqui disposita facile generatur. Adde quod immodica hæc aeris siccitas fruges corrumpit, debitam ijs denegans maturitatem: cum videlicet eas è terra citius euocans nutrimentum dein vberius, post parcius largitur, vnde inæqualiter concoquuntur, cum extrinsecus fiūt adustæ, intrinsecus vero adhuc planè crudæ, instar carnium nimia ignis violentia adustarum: & sic indigestionis, variarumque cruditatum causa existunt.

Frigiditatem etiam immodicam pestilentes febres producere probatur ex Hipp. 1. *Epid sect. 5. tempest. 3.* quo loco inquit. *In Thaso paulò ante Arcturum, & sub Arcturo multæ & magnæ spirante Aquilone pluuiæ.* Vbi ex nimia frigiditate, illius tempestatis venenositatem & malitiam venatur. Tum apud Liu *lib. 5. dec. 1.* pestilentem constitutionem à vehementi frigore exortam legere est, his verbis. *Insignis annus hyeme gelida, ac niuosa fuit, adeo vt viæ clausæ, Tiberis innauigabilis fuerit. Tristem hyemem, siue ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, siue alia de causa, grauis pestilensque omnibus animalibus æstus excepit.* Et huius euentus ratio in promptu est, quod nimirum prohibito naturali effluxu, ex cutis densitate ob ambientis aeris frigus facta, maiorem fieri putrefactionem contingit, & grauius venenum: hincque periculosiores febres, quam æstiuis temporibus, in quibus ipsa aeris conditio, licèt quodammodo præstet mali principium, meatus tamen reddit patentiores, per quos facilè quod putrescit, exhalat, & naturales ac præternaturales effluxus promptè expirant.

Inęqualitates temporum harum febrium causæ esse consueuerunt: quando scilicet modo calor, modo frigus, modo siccitas, modo humiditas sibi inuicem succedunt, vel frequenter recurrunt, vel diutius durant. Vt quando post diuturnos æstus, frigus glaciale irruit: vel post longas pluuias extrema siccitas suboritur, aut contra. Vel cum præpostero ordine in hyeme calet, aut friget in æstate. Hæ autem temporum inæqualitates ad febrium pestilentium generationem conferre possunt: quia in ijs maxima fit humorum conturbatio, ex qua prauam acquirunt conditionem, & a naturali statu valdè alienam, morbisque malignis producendis idoneam, in illis præcipuè corporibus, quæ per illorum temporum decursum, ex praua victus ratione plethoram, cacochymiam, vel insignes obstructiones contraxerunt.

Ad hoc etiam causarum genus, aeris nimirum vitium, referuntur maligni syderum influxus, qui aerem immutando varijs modis corpora viuentium afficere consueuerunt. Huiusmodi esse aiunt coitum planetarum superiorum, Saturni, Iouis, & Martis in signis humanis, qualia sunt Virgo & Gemini, ac tum potissimum, cum Mars dominatur. Ab ijs autem morbi inferuntur non alia ratione, quam per aeris mutationem, quæ tanta esse debet, vt illius naturam ac substantiam corrumpat. Illa vero immutatio duobus modis fit: vno per qualitates manifestas, quando scilicet a syderum influxu aer ad caliditatem & humiditatem, aliosque primarum qualitatum excessus tantopere & tam diu immutatur, vt inde tandem in propria substantia vitiosus euadat: Altero per qualitates occultas, quando scilicet ab occulta syderum vi absque insigni primarum qualitatum excessu, aeris substantia ita immutatur, vt certum quendam corruptionis gradum acquirat, vitæ nostræ inimicum. De primo nullus dubitat, cum ex communi Philosophorum consensu satis constet, hæc inferiora gubernari a superioribus constellationibus. Et quemadmodum aeris alterationes, quæ in quatuor anni temporibus contingunt, ab annuo solis motu oriuntur: sic maxima annorum diuersitas, qua vnus valde humidus, alter valde siccus existit, cum sol eundem singulis annis in Zodiaco cursum teneat: non potest nisi a varijs syderum aspectibus dependere. Alter vero modus, quia occultus est, non æque facile ab omnibus conceditur. Attamen communi Astrologorum sententia sancitum est, astra triplici ratione agere in hæc inferiora, motu, lumine, & influentia. Motus & lumen hæc inferiora alterant secundum primas qualitates & præcipue calorem. Influentiæ vero, tū primas illas qualitates (frigiditas enim v. g. quæ inducitur a Saturno, non potest a motu & lumine dependere) tum etiā latentes & occultas qualitates inducunt. Cum enim morbi pestilentes sæpe eueniant, nulla facta in aere, quoad primas qualitates, insigni mutatione: sed ijs grassantibus aer purus admodum appareat, & purior interdum, quam in alijs constitutionibus non pestilentibus; neque præcesserint tempo-

ra admodum calida & humida, ex quibus insignes putredines solent exoriri: coniiciendum est à maligno quodam syderum influxu morbos istos pestilentes originem traxisse. Adde quod pestes in media hyeme sæuire soleant, quas nulla in primis qualitatibus insignis alteratio præcessit. Tunc enim occultis syderum viribus huiusmodi morbi assignandi sunt, cùm illa, ex Astrologorum sententia, vim habeant corrumpendi aerem, non facta in eo insigni aliqua mutatione secundum primas qualitates. Et illud est diuinum in morbis, quod agnouit Hippocrates, & Galeno interprete, in aere quidem est, sed à cœlo & minus manifestis causis producitur. Tum etiam ab eodem Hipp. innuitur 2. *Ep. sect.* 1. quando dicit, *morbum & tempus sibi inuicem correspondere, nisi quod in superiori natura innouetur*.

Neque obstat, quod ex Platonis sententia *in Epinomide* adducitur, nempe cœlum & syderum concursus semper bonum in hæc inferiora influere, ab iisque non nisi conseruationem ac beneficium inferri. Et Arist. *9. Metaph. c.* 10. dicit, in his quæ sempiterna atque ætherea sunt, neque malum neque errorem, aut corruptionem inueniri. Auerrhoes verò 1. *Cæli, c.* 24 *Corpora*, inquit, *cælestia continent elementa, conseruant ipsa, & vniuersaliter sunt eis quasi forma*. Vnde colligitur, non posse eadem veneno & maligna qualitate afficere. Adde quod, si ex astrorum influxu morbi pestilentes excitarentur, illi eodem tempore mundum penè vniuersum afficerent, cùm illi influxus causæ vniuersales sint, & cœlorum circumactione omnes mundi plagas afficiant. At huiusmodi morbi aliquam tantùm regionem peculiariter inuadunt. Ac denique si astra dicerentur malefica, Deus qui ea creauit, autor maleficij dici posset, quod est impietate plenissimum.

Hæc, inquam, propositæ veritati nihil officiunt, iisque in hunc modum satisfieri potest. Omnes substantiæ creatæ duobus modis considerantur: vel quatenus entia sunt, & ad complementum vniuersi, & perfectionem concurrentia, & tunc omnia bona sunt; ens enim & bonum reciprocantur, nihilque à Deo opt. max. omnium bonorum autore creatum est, quod malum simpliciter dici debeat. Vel considerantur ratione operationum, & tunc possunt dici malæ, quatenus alteri creaturæ damnum inferunt, ex insita antipathia, & inimicitia. Quamuis autem huiusmodi antipathiæ penè innumeræ in mundo reperiantur, non desinunt tamen omnes dici bonæ, ratione sui autoris, nimirum Dei; & ratione vniuersi, cuius perfectio in varietate potissimum consistit. Præterea rerum creatarum operationes duobus modis malæ dici possunt: absolutè & simpliciter, vel secundum quid: Absolutè malæ dicuntur, quando, omni tempore, in omni loco, & occasione perpetuò malum efficiunt. Et nulla potest reperiri creatura, quæ in hoc sensu mala sit. Secundum quid malæ dicuntur, quando vni nocent, & alteri prosunt. Et sic nihil adeo noxium reperitur in rerum natura, quin ex alia parte suos etiam habeat vsus, quorum gratia creatum est. Sic omnia venena, quamuis homini, aut aliis animalibus noxiosissima, tamen conuenienter vsurpata, multa bona & cōmoda iisdē afferre solēt. Et in re medica nullū ferè reperitur adeò lethale venenū qui ex eo artis peritia, salutare medicamentū eliciatur.

Ac denique astrorum actiones in hæc inferiora duobus modis considerantur, vel respectu totius mundi sublunaris, elementa omniaque mixta continentis: & tunc cœlorum ac syderum actio simpliciter benefica est, generans, conseruans viuificans, omniaque alia beneficia præstans, quæ ad conseruationem vniuersi necessaria sunt. Et in hoc sensu verissimum est, hæc inferiora à cœli, syderumque influxu foueri ac conseruari. Vel considerantur respectu peculiaris naturæ, ac conditionis huius, vel illius elementi, huius vel illius viuentis. Et tunc nullum est inconueniens dicere, ari quosdam influxus alicui elemento, vel viuenti, hoc del illo modo, secundum aliquam sui partem affectis, noxios atque perniciosos: quod quidem ex ipsorum astrorum vitio minimè dependet (sunt enim perfectissimæ cuiusdam naturæ) sed potiùs ex rerum his subiectarum imperfectione, quæ insignem mutationem sine propriæ substantiæ corruptione pati minimè possunt. Variæ autem illæ astrorum naturæ, & variæ qualitates, ex vario eorum concursu in hisce inferioribus productæ, à summo rerum opifice constitutæ sunt ad conseruationem vniuersi, quod tam variis, & tam inuicem repugnantibus naturis conflatum, tanta etiam in astrorum influxibus diuersitate indiguit, vt omnia in quodam velut æquilibrio conseruaret. Ex qua tamen influxuum diuersitate vix fieri potest, quin aliqua rerum adeò inter se dissitarum particula interdum patiatur, non in tota aliqua specie (quod tenderet ad destructionem vniuersi) sed tantùm in aliquibus indiuiduis, minori resistentia præditis, & vt plurimùm malè affectis, & in aliqua tantum aeris parte maligni influxus receptioni magis disposita. Vnde concludendum est, ea vitia præcipuè dependere ex defectu rerum inferiorum. Siquidem multa loca videre est adeò perfecta aeris conditione, & æquabili hominum temperie donata, vt quantumuis maligni astrorum concursus influant, nunquam tamen pestifera lue tententur.

Ad idem causarum genus referri solent luminarium defectus, & eclipses, insolita meteora, & præsertim cometæ qui nunquam apparere solent quin morbi epidemici ac pestilentes, variæque in mundo mutationes subsequantur, prout multarum historiarum experimentis confirmatum est. Vnde ille peruulgatus Claudiani versiculus.

In cœlo nunquam spectatum impunè cometem.

Cuius rei testis luculentissimus fuit cometa ille crinitus, qui anno 1618. versus Orientē apparuit die 27. mens. Nou. & deinceps toto ferè mens. Dec. conspectus est mobilis, & fulgidus. Illius pars densior, & solidior soli obserua ortū intuebatur, & tum claro splendore, tum magnitudine in arctum compacta & conglobata Venerem longe superabat. Reliqua eius pars tenuior, minus à sole illustrata propter tenuitatem suam, in barbæ protensæ modum diffusa procedebat, & versus occasum porrigebatur. Primum apparuit hic cometa sub Libra circa Aequatorem; sed primario & peculiari motu inde ferebatur ad septentrionem per pedes Virginis, per medium Bootem, & caudam Vrsæ maioris. Ac tandem paulatim decrescente lumine, dissipata materia disparuit inter Vrsam maiorem, & Draconem. Motu communi syderum ferebatur ab ortu ad occasum, sed paulò velociùs stellis moueri videbatur. Nam primis apparitionis suæ diebus oriri solebat paulò ante horam quintam matutinam, postea verò hora quarta & ante quartam oriebatur, atque ita deinceps donec mediam noctem, & concubitum ortu suo anteuerteret. Hunc verò cometam morborum malignorum, & pestilentium, nec non etiam bellorum, quibus vniuersa penè Europa hactenus deuastata est, præsagum ac prænuntium fuisse; credere non alienum est.

Quamuis autem àer inter causas mediatas febrium pestilentium & malignarum principem locum teneat: certum tamen est alias res non naturales ad earūdē generationē cōcurrere, prout iā breuiter & sigillatim exponere aggredior.

Secundum post aerem locum obtinent alimenta, quandoquidem ex praua victus ratione contrahitur morbosus apparatus, qui est causa sine qua non, & efficiens interna febrium malignarum, & pestilentium. Vnde à Gal. *lib. de cibis boni, & mali succi, & 1 de diff. febr cap.* 3. exoriri demonstratum est. Illa autem alimenta praua dici consueuerunt, & horum morborum causæ multis hominibus.

Primò quidem, quando fructus terræ & arborum, ex praua anni constitutione, puta humidiori, vel sicciori; vel ex nebulis corruptis, à cœnosis putridisque locis emissis, vel aliqua tempestate, aut maligno denique syderum influxu corrupti, prauos succos ingesti producunt.

Secundò, quādo magna adest annonæ caritas, & penuria: vnde vulgare illud, *λοιμὸς μετὰ λιμόν, pestis post famem*. Tūc enim inops plebecula vilioribus, prauisque alimentis sese implere cogitur, vnde praua exoritur cacochymia. Et quod multo deterius est, quando penuriæ copia illico succedit: sese enim tunc multis cibis subitò ingurgitant, qui à languente partium calore rectè concoqui nequeunt, & inde malignam contrahunt putredinem.

Tertiò, quando alimenta quæ natura sua bona sunt, aliqua ratione putredinem quandam, aut prauam qualitatem acquirunt. Talia sunt triticum, hordeum, legumina, & aliæ

fruges

fruges, quæ vel diutius asseruatæ, vel malè expositæ in loco humidiori, aut aliter malè affectæ, rubiginem, aut qualitatem quandam putredinosam acquisierunt. Tales sunt carnes diutinis asseruatæ, aut malè olentes, vel quæ non manu hominis, sed vi morbi extinctæ sunt: quemadmodum narrat Iulius Obsequens, in Insula quæ Lipara appellatur, cum mare ab Aetnæ montis ignibus ex terræ motu magna vi euomitis, incaluisset, pisceſque concoxisset, iisque ad littus reiectis cum incolæ auidius vescerentur, grauem pestilentiam fuisse subsequutam.

Neque minor est in potu efficacia, quando, vina putrida & corrupta sumuntur, vel aqua bibitur ex putridis, & cœnosis lacubus, aut alio quouis modo infectis. Quemadmodum historiarum fide proditum est, numerosos exercitus, ex huiusmodi aquarum vsu, popularibus morbis fuisse deuastatos.

Duæ res non naturales hactenus expositæ, nempe aer, & alimenta, præcipuam vim obtinent ad febrium malignarum generationem. Reliquæ verò quatuor, nimirum excreta & retenta, motus & quies, somnus & vigilia, animi pathemata, minoris sunt efficaciæ, & concurrunt tantum vt causæ adiuuantes, vel corpus disponentes ad malignam putredinem concipiendam, vt ex earum expositione statim apparebit.

Retentiones mensium in mulieribus, aut alterius vacuationis consuetæ in viris, vt hæmorrhoidum, & hæmorrhagiæ, & alui fluxus, qui in nonnullis per interualla solet contingere; si in constitutione epidemica accidant, morbum malignum solent producere. Illa enim, quæ tanquam superflua, & naturam onere grauantia excernuntur, si intra corpus retineantur, facilè concipiunt putredinem. Sic nimiæ euacuationes aut sanguinis, aut aliorum humorum, corpus maximè debilitant, efficiuntque vt calor natiuus imbecillior factus, aeris vitiosi, aut pestilentis inquinamenta facilè recipiat.

Quod ad motum, & quietem spectat, certum est nimium otium efficere, vt calor natiuus liberam euentilationem minimè recipiat, atque adeò humores putredinem concipiant. Sic nimia exercitatio poros valdè aperit & calorem dissoluit, vnde fit vt corpus debilius redditum, & magis penetrabile, contagij seminatia facile recipiat

Nimius etiam somnus multum facit exerementorum prouentum, & corpus replet humiditatibus, quæ facillimè putrescunt. Nimiæ vero vigiliæ cruditates generant, & illæ facile putrescunt, quia a calore natiuo satis commodè non reguntur: tum quia ex iis multæ fiunt obstructiones, à quibus prohibita transpiratio, & tandē putredo generatur.

Denique animi pathemata corpus vehementer exagitare solent, humoreſque conturbare: atque adeò ad hanc luem capessendam maximè disponunt, atque in primis timor & tristitia, quæ spiritus vitales introrsum reuocatos quasi suffocant, vnde cordis vires ita franguntur, vt minus veneno resistere, primisque morbi insultibus obsistere valeant. Imò verò humores commoti in venis, & vehementer conturbati, è naturali constitutione deficiuntur, malignamque putredinem concipiunt. Adeò vt nonnulli existimauerint, in obsidionibus & castris, morbos pestilentes non tam ex praua victus ratione, & cadauerum fœtore, quam terrore, metu anxietate, & mortis formidine prouenire, quæ humores exagitet, eosque tumultuari ac fluctuare faciat.

Signa febris pestilentis, alia futurum morbum indicant, alia præsentem demonstrant, alia præteritum commemorant. Quæ omnia proponenda sunt, quia à primis præseruatio desumitur; a secundis curatio, ab vltimis præcautio quædam in iis, qui nondum febre pestilente correpti sunt.

Quæ futuram febrem pestilentem prænuntiant, a tribus desumuntur; nempe a corporis dispositione, a præsentia causarum, & a quibusdam mediis dispositionibus.

Corpora ad febrem pestilentem disposita sunt, quæ prauos congessere succos ex praua victus ratione, & præpostero sex rerum non naturalium vsu antea enarrato. Vel quæ plethora onerata plurimum se ingurgitant, aut intempestiuè, ac inordinatè se replent. Præterea quidam cacothymiæ & plethoræ expertes, ad hunc morbum concipiendum sua disponunt corpora, dum molestissimis pathematis animum excruciant, vel immodicæ veneri indulgent; ab hisce enim duabus causis frequentius multò febris pestilens produci consueuit: quandoquidem ab iis, etiam in bonos humores corruptela facilè inducitur. Animi enim accidentia spiritus à proprijs distrahunt operationibus. Venus nimia omnes virtutes labefactat. At distractis spiritibus, virtutibusque labefactatis, humores in alienam transeunt naturam, corruptelam quandam consequuti.

Demum quibus membra principalia imbecilla, aut labe quadam affecta fuerint, siue ab ortu, siue à prauo victu, aut alia quapiam causa externa; qui calido & humido temperamento prædicti sunt, qui rariori aut densiori habitu corporis donati, omnes febri pestilenti concipiendæ dispositi sunt. Siquidem corpora calida & humida putredini obnoxia, rara, omnib' iniuriis patēt, densa non libere trāspirāt.

Præsentia causarum, quæ febrem pestilentem producere possunt, eam futuram portendunt: atque adeò præpostera tempestatum conditio, annonæ caritas, bella, & aliæ causæ supra enarratæ, quando apparent, hunc morbum imminere significant.

Mediæ dispositiones sunt, quando præsente corporis dispositione & causis supradictis, videmus in homine mœstitiam insolitam, timorem inexplicabilem, colorem faciei immutatum; ad oblata non bene se habere, insomniis prauis perturbari, lassitudine spontanea, siti, vigiliis, nausea infestari; facile erit coniicere, febrem pestilentem imminere: hæc enim omnia indicant humores alienam naturam adipisci, & coruptelā cōcipere, à qua febris pestilēs oriatur.

Præsentem febrem pestilentem declarantia signa exactè proponenda sunt. Ideo omnes fontes percutiendi, ex quibus morborum diagnosis elici potest. Qui quidem fontes a triplici genere symptomatum desumuntur, quia symptomata sunt effectus morborum, & causæ non nisi per suos effectus commode significari possunt. Atque adeo alia signa ab actionibus læsis, alia ab excretis, alia verò a qualitatibus mutatis erunt desumenda. Quibus fontibus quartus erit adiungendus, ab affectibus superuenientibus desumptus. Ad quorum rectam intelligentiam sequentia præmittenda sunt.

Primò sciendum est eadem fere symptomata febrem tum pestilentem propriè dictam, tum malignam simpliciter significare, & vtriusque signa per maius tantùm & minus inter se differre; ita vt in pestilenti sit maior symptomatum sæuities, in maligna verò minor. Esse tamen nonnulla accidentia, quæ magis propria sunt vni, quam alteri suis locis indicabimus.

Secundo notandum est, nullum dari signum harum febrium vere pathognomonicum, quo scilicet posito febris pestilens necessario ponatur, & sublato auferatur; nedum bubonem, aut carbunculum in vere pestilenti; cum in multis etiam vera peste laborantibus non appareant, & dentur bubones ac carbunculi malignitatis expertes: Neque maculas purpureas in febre maligna, quamuis illa a pluribus Medicis purpurata nominetur: cum in multis ea laborantibus nusquam compareant, & interdum erumpere soleant in mulieribus mensium suppressionem patientibus, & in nonnullis pueris ob leuem quandam sanguinis ebullitionem, nulla tamen apparente febre, quod nobis in vtriusq; non raro videre licuit. Attamen ex omnium signorum syndrome, & collectione, certa harum febrium diagnosis facile stabiliri potest.

Tertio aduertendum est, omnia signa a nobis proponenda in omnibus ægrotantibus non reperiri; sed partem tantùm eorum, quæ tamen sufficiat ad morbi speciem ad amussim constituendam. Pro varia enim corporum dispositione & morbi intensionee, aut remissione, nunc hæc symptomata, nunc illa magis elucere solent.

Denique sciendum est, febris pestilentis & malignæ signa (quāuis in aliis etiā febribus reperiātur) fieri tamen quodāmodo pathognomonica in hac febre duplici ratione. Primo quia in hisce febribus peculiarem quandam conditionem præ se ferunt, quæ in aliis febribus non reperitur. Nam capitis dolor, nausea, vomitus, caloris modus, & cætera signa dum pestilentibus febribus accidunt, peculiarem conditio-

tem & malignam acquirunt, qua differunt à se ipsis, dum in alijs febribus apparent; quod vel mediocriter exercitatis in operibus artis innotescit. Secundò, quia symptomata inter se non seruant eam proportionem in hia febribus, quæ in vulgaribus reperitur: ita vt calor ad tactum mitis, pulsus non valdè immutatus, exiguam febrem ostendant: cum ijs tamen dolor capitis ingens, vigiliæ, & interdum deliria, aliaque symptomata febrem ardentem consequi solita, plerumque coniungantur. His positis signorum seriem describamus, ab actionibus læsis incipientes.

Quia igitur cor in hoc affectu potissimum afficitur a maligna & venenata qualitate, ideò illius actio, nimirum pulsus varijs modis immutatur, pro temporum varietate, ac diuersa morbi conditione. Interdum enim in principio est ferè connaturalis, & sanorum pulsui simillimus; vt docet Gal. 3. *de præsag. cap. 4.* In progressu tamen & morbi augmento frequens, paruus, debilis & inæqualis apparet. Frequentia tamen perpetuò maior erit, quam pro ratione caloris adaucti: quia cor lacessitum à maligna qualitate sese magis exagitat, quàm euentilandi caloris necessitas requirat.

Hanc etiam febrem significare valent cardialgia, seu oris ventriculi dolor, quem tanquam malignum damnauerat Hipp. 1. *progn.* his verbis. *Oris ventriculi dolor cum præcordio distento, & capitis dolor, malignum.*

Sitis aliquando magna, quæ superat caloris febrilis copiam ac modum; aliquando verò eiusdem carentia, cum intensa febre, & linguæ siccitate, vtrumque enim malignitatis est indicium.

Ingens ciborum inappetentia, qua multi omnia alimentorum genera, nō secùs ac ingratissima medicamenta, horrent. Hæc autem solet exoriri à malignis vaporibus ventriculum afficientibus.

Nausea, vomitus ab eadem causa, in principio præcipuè morbi eueniens, isque ita diuersus, vt nonnulli assumptum alimentum statim euomant; alij statim quidem ab assumpto iusculo, at non iusculum ipsum, sed varios humores rejciant; alij quæuis alimenta probè retinentes, aquam, iulepos, emulsiones, omnem denique potulentam materiam assumptam statim emittant, superstite interim siti ingente, cum linguæ siccitate & nigredine.

Horror frequens, & inordinatus, sæpius in die contingens, ab halitibus acribus, mordacibus & a natura nostra alienis ad partes sensilea delatis, excitatus; qui in alijs febribus putridis rarò contingit, quoniam in ipsis halitus eandem non obtinent malignitatem. In febribus tertianis intermittentibus malignitate præditis, ex horrore & frigore malignitatis signum interdum desumi potest. Contigit enim aliquando, vt in principio paroxysmi, accedente leui frigore, aut horrore, tanta caloris retrocessio accederet, vt caro prægelida esset, faciesque moribundi simillima appareret, pulsusque adeò exiguus, vt omninò nullus videretur, Subsequebatur posteà calor, qui tamen in augmento, nec in statu ad tactum validus, nec acer percipiebatur: imò caro vel tepido calore prædita, vel subfrigida vsque ad declinationem perseuerabat. Pulsus accenso calore magis apparebat, sed paruus, inæqualis, frequens & admodum debilis erat; multaque alia febrium pestilentium symptomata comitabantur, quæ satis confirmare poterant, non solùm continuas, sed etiam intermittentes dari febres pestilentes, vt antea monuimus.

Totius corporis lassitudo, grauitas, & veluti membrorum contractio in principio morbi apparent, ob prædictos vapores in totum corpus delatus.

Capitis dolores, vigiliæ, & deliria, quæ omnia fiunt ab eadem causa, vaporibus scilicet acribus venenatis; qui provt cerebri membranas impetunt, dolorem capitis efficiunt, provt verò ipsam cerebri substantiam calefaciunt & exsiccant, si lenis sit alteratio, vigilias tantum efficiunt; si verò intensior, etiam deliria producunt. Ad hæc verò symptomata multum confert, præter calorem & siccitatem, venenata qualitas, quandoquidem in febribus vulgaribus talia symptomata non fiunt, nisi multo maior sit intemperies. Dolor verò in hac febre hoc sibi peculiariter vendicat, vt varius admodum sit, nec semper eundem locum affligens. Interdùm enim sinciput tantum, aliàs occiput, frontem, aut supercilium lancinans dolor occupat. Interdum & alias partes, vt scapulas, latus, dorsum, aliamue corporis partem. Interdum eidem parti continuò affixus, alias locum mutans, & nunc hanc, nunc illam discrucians.

In nonnullis sopores & comatosi affectus contingunt, in ijs scilicet, qui habent cerebrum pituitosis excrementis refertum: quæ quidem pituitosa excrementa a vaporibus calidis ex partibus inferioribus eleuatis liquantur, & functiones cerebri impediunt.

Vrina aliquando vrinæ sanorum similis, quando scilicet humores plus peccant maligna qualitate, quam putredine; & primis interdum diebus talis perseuerat, posteà fit crassa & perturbata. Interdum in statu concocta apparet, licet ad interitum ruant ægrotantes. Interdum tenuis est, & cruda, nullum continens sedimentum, aut illud excrementi potius naturam referens, quam veri sedimenti. Frequentius tamen crassa & turbida apparet, ac intensioris coloris; & crassum, rubrum, ac conturbatum, diffusumque habens sedimentum. Ac denique omnes prauæ vrinarum dispositiones in hoc morbo possunt contingere, pro varijs humorum putrescentium ac corruptorum alterationibus.

Alui fluxus biliosi, qui vel ex se oriuntur, vel a leui causa irritantur, vel leui clystere, aut pharmaco; & postea contumaciter perseuerant, multosque ad interitum perducunt. Sic refert Hipp 3. *Epid.* in pestilenti constitutione ibi descripta, plurimos alui fluxus, & dysenteria fuisse sublatos. A maligna enim qualitate humores ferociores redditi naturam impensè stimulant & irritant, ita vt eos per vias sibi obuias ejcere conetur. In illis autem alui excrementis ingens foetor inesse solet, ex ingenti putrilagine humores occupante.

Lumbricorum copia, in principio potissimum huius morbi, exerni consueuit; insignis enim putredo humores maximè disponit, vt ex iis lumbrici generentur.

Sudores frequentes, parui, minuti, & inutiles principio morbi prodeuntes.

Calor ad tactum mitis ac blandus, vt vix febrire videantur; vnde Gal. 9 *simpl cap. de bolo Armeno*, & Auic *fen. 4. lib. 1 c. de febre pestilenti*, docent febres pestiferas calorem mitem & placidum frequenter habere. Et ratio est, quia febres huiusmodi magis fiunt a maligna & venenata qualitate, quam a vulgari intemperie, vel putredine.

Oculorum rubor in hoc affectu frequentissimè apparet, quia a vaporibus acribus sursum eleuatis cerebri meninges quandam veluti inflammationem concipient, eamque tunicæ adnatæ, quæ ab iis ducit originem, facilè communicant.

Denique maculæ purpureæ pulicum morsibus similes, peticulæ, vel petechiæ a recentioribus appellatæ, propriè & peculiariter febrem malignam significant. In nullo enim alio febris genere reperiuntur: vtpote quæ ex praua & venenata sanguinis, vel aliorum humorum qualitate putredini coniuncta oriuntur. Apparent tamen aliquando in alijs affectibus, citra febrem pestilentem, maculæ quædam prædictis consimiles, sed a diuersissima causa prodeuntes: nempe a sanguinis tenuitate nimia, qui a calore aut facultate expultrice agitatus extra capillares venas in cute efflorescit. Illæ potissimum solent contingere in ijs, qui sanguinis fluxum patiuntur, ex eo quod ille factus fuerit tenuior & aquosior: tum etiam in lienosis, ictericis, & diuturnas viscerum obstructiones patientibus, ijsque omnibus (vt summatim dicam) qui propter viscerum debilitatem, sanguinem generant aquosum, & in cachexiam procliues sunt. In his enim sanguis tenuior factus, modò per nares, modo per aliam partem effluit, modo etiam a capillaribus exiens venis, in partes cutaneas transmittitur; vbi retentus proprium amittit colorem, & vel liuidus, vel niger, vel puniceus efficitur, variasque macularum differentias profert; quæ tamen a maculis febrium pestilentium diuersissimæ sunt, & nihil aliud quam sanguinis tenuitatem aquosam, atque imbecillitatem iecoris præ se ferunt. Hæ autem maculæ febribus pestilentibus superuenientes, ab humoribus putrescentibus & praua qualitate infectis, oriuntur. Præterea huiusmodi

ma-

maculæ aliquando criticè, aliquando symptomaticè erumpunt. Criticè quidem, cùm vel ex parte, vel totaliter superata putredine, prauaque correcta qualitate, natura corruptum humorem ab internis ad externa transmittit, tumque semper sequitur imminutio morbi. Symptomaticè verò, cum natura materiæ morbificæ quantitate vel qualitate prauâ stimulata, ante illius coctionem, & prauæ qualitatis correctionem, ad partes cutaneas materiæ portionem trāsmittit. Et hinc nullum subsequitur ægrotanti leuamen, sed potiùs facto inutili naturæ cum morbo certamine, deuictæ magis, quàm vincentis naturæ indicium est.

Colores harum macularum diuersi sunt, & diuersitatem humorum ostendunt a quibus generantur. Rubræ siquidem à sanguine puriori: virides, puniceæ, liuidæ, & nigræ à sanguine biliosо, & magis, vel minùs adusto. Quod ad quantitatem spectat, alias plures, alias pauciores huiusmodi maculæ apparent, quandoque maiores, quandoque verò minores. Apparere incipiunt aliquando quarta, quinta septima, vel nona, vel alia iudicatoria die, si ad bonum fuerit excretio; aliquando etiam alijs diebus, cum minus fida & vtilis fuerit. In omnibus interdum corporis partibus, frequentissime tamen in lumbis, pectore, & ceruice apparere solent.

Affectus verò febribus pestilentibus superuenientes præcipui sunt, exanthemata; pustulæ oris & vlcera, carbunculi, bubones, & parotides.

Exanthemata à maculis purpureis differunt; ex eo quòd maculæ ad qualitates mutatas ipsius cutis, cùm nullo modo emineant; exanthemata verò ad tumorum genera referantur. Sunt enim varorum instar aliquando, alias verò minora, granis milij simillima. Aliquando rubra sunt, à sanguine genita; aliquando alba, a pituita, vel sero; flaua, a bile; punicea, a bile exusta; liuida vel nigra, a maxima exustione, vel mortificatione. Quædam symptomaticè, quædam criticè, quædam medio modo erumpunt. Alia exsiccantur simpliciter, alia suppurantur, alia vlcerantur.

Ad hæc referri possunt pustulæ in ore apparentes, quæ omnes prædictas exanthematum differentias nanciscuntur, & aliquando adeò malignæ sunt, vt cibum & potum ægrotantes vix tolerent. In tenera ætate sæpe mortem afferunt, cum sibi ipsis vim ad ingerendum cibum non inferant. Hæ pustulæ plerumque in vlcera degenerant, quæ maximam ægrotantibus pariunt molestiam, motum linguæ, & præcipue deglutionem impedientia.

Aliquando tamen immediatè, & non his pustulis præcedentibus, generantur vlcera in ore, aphthæ Græcis appellata: quorum plures sunt differentiæ. Alia enim sunt superficiaria, alia profunda; alia munda, alia sordida; alia benigna, alia maligna: alia cum crusta, alia sine ea. Et crusta aliquando est alba: aliquando flaua, liuida, aut nigra. Quæ sunt profunda, sordida & maligna, & cum crusta nigra, deteriora.

Carbunculi & bubones in varijs corporis partibus, sed præcipuè circa corpora glandosa solent accidere: quia expultrix facultas à maligna qualitate irritata, a partibus interioribus, præcipuè nobilibus, ad exteriores perniciosam materiam expellit: vnde à cerebro ad glandulas post aures, à corde ad axillas, a iecore ad inguina, materia hæc transmittitur, vnde parotides & bubones generantur. Quæ tumorum genera in febre verè pestilente potissimùm apparent, præsertim bubones, qui apud vulgus pestis nomine donantur. At carbunculi, & parotides, etiam in febribus malignis erumpunt, sed quę summum malignitatis gradum adeptæ sunt, & ad verè pestilentium naturam proximè accedunt.

Signa commemoratiua potissimùm vsu veniunt, quandò vocantur Medici ad visitanda defunctorum cadauera, in illis temporibus, in quibus vagantur morbi pestilentes, aut quædam eorum est suspicio, vt iudicetur an ex ijs morbis interitus acciderit.

Et primum in dictis cadaueribus apparent aliquando maculæ, de quibus supra mentio facta est interdum verò vibices, ac si flagellis percussa fuissent: hæc enim sunt venenati morbi indicia: quandoquidem in ijs, qui ex assumpto veneno perempti sunt, eadem signa solent apparere. Illæ autem maculæ pestilentem morbum magis significant, si liuido, aut nigro colore infectæ sunt. Idem etiam testantur exanthemata supra enumerata, præsertim si prauo colore infecta sint: tum etiam multò magis bubones, parotides, & carbunculi. Quibus addi possunt signa, quæ in decursu morbi apparuerunt: Eorum enim commemoratio certam demonstrationem efficiet.

Prognosis febrium pestilentium adeò incerta est, vt nihil de earum euentu possit certò constitui, donec manifesta victoriæ alterutrius partis, naturæ scilicet, vel morbi, indicia appareant: quod non solet contingere, nisi circa finem status, aut principium declinationis. Ideò prudens Medicus differre ac suspendere iudicium suum debet de morbi euentu, in principio & augmento.

Proponenda tamen sunt indicia præcipua, ex quibus magnam elicere poterimus coniecturam, an morbus lethaliter an salutariter finiturus sit, quorum adminiculo quid sperandum, aut metuendum sit, poterimus præuidere, sine certa tamen fiducia: nam experientia nos docuit, plurimos cum perniciosissimis signis euasisse: alios verò cum salutaribus è medio sublatos. Omnia autem signa prognostica prætermittimus, quæ omnibus morbis acutis communia sunt, de quibus fusè egit Hipp. in Prognosticis, Coacis, Prorrheticis, & Epidemijs, cum etiam in Aphorismis, quæ hic etiam suum locum habere possunt. Sed illa tantum proponemus, quæ febribus pestilentibus magis peculiaria sunt, ab ijsque certior prognosis elici potest.

Illa autem ex ijsdem fontibus desumentur, ex quibus diagnostica desumpta sunt.

Primo igitur hisce febribus, pulsus æqualitatem, ac tenorem seruans, licet febris maxima appareat, spei semper aliquid præstat. Contra vero inordinatus, inæqualis, & contractus, periculosus, præsertim si a principio debilis appareat. Istæ autem pulsuum differentiæ non ita perniciosæ sunt in febribus malignis, quemadmodum in febribus vulgaribus. Quamuis enim pulsus intermittens in iuuene ita sit lethalis, vt testetur Galenus, se plurimos senes & pueros cum pulsu intermittente liberatos vidisse, iuuenem verò neminem: In febribus tamen malignis nos iuuenes non paucos, pulsum intermittentem per multos dies habentes, euasisse vidimus. Pulsus sanorum pulsibus similes admodum periculosi: significant enim naturam præ imbecillitate a coctione abstinere. Vbi enim praua & perniciosa qualitate vires admodum debilitantur, natura debilis facta concoctionem materiæ non aggreditur, humoremque qui morbum excitauit non attingit: vnde non tentata coctione, nec labor sequitur, febrisque vel nulla, vel minima est. Huius rei exemplum habemus in tumoribus externis, in quibus quamdiu pars ferè obruta est a copia, vel praua qualitate materiæ, nec dolores, nec febres fiunt: cum vero natura aduersus materiam illam pugnare aggreditur, eamque in pus conuertere tentat, febris tunc temporis plurimum intenditur Sic in febribus malignis ægri interdum à febre immunes videntur, cum tamen in peius, & ad interitum ruant, vt videre est apud Hipp. *Epid. 3 sect. 1. ægr. 2.* var Hermocrates a 20. die ad 24. febris expers visus est, cum tamen 26. obierit.

Delirium in hac febre frequentissimum, est neque metuendum cum a somno compescitur, tum pręcipue si cum copioso sudore euanescat: Signum enim est materiam a cerebro ad corporis habitum reuocari. At perseuerans delirium perniciosum est: in veram enim phrenitidem degenerare significat.

Contractiones, & subsultus membrorum in hac febre frequenter contingere soliti, conuulsiui motus sunt, & admodum periculosi, idque magis, si cum delirio coniungantur, maximam enim cerebri læsionem significant.

Motus tremuli manuum & linguæ funesti esse solent, & plurimum damnantur ab Hipp. 1. *progn.* Maximam enim arguunt virium imbecillitatem, & naturam ostendunt à morbo deuictam.

Surditas licet in principijs morborum acutorum periculosissima sit, iuxta doctrinam Hippocratis, tamen in statu morbi apparēs salutē portendit pręcipue in febribus malignis. Et nos millies obseruauimus, hisce febribus laborantes, quibus surditas in statu superuenerat alijs symptomatis

quantumuis periculosis existentibus, omnes euasisse indicium enim est cerebrum satis validum noxios humores ab internis partibus ad exteriores detrudere.

Sternutamenta, ex Hipp. *in prognosticis*, in morbis etiam exitialibus (modo nō sint affecti pulmones) spem solutionis adferunt. At in febribus malignis, quantumuis sæua symptomata periculum portendant, securitatem pollicentur.

Cardialgiæ frequentes, aut singultus, periculum minantur, & ventriculum grauiter a venenata qualitate affici significant.

Maxima ciborum auersio periculosissima est. Significat enim ventriculum à maligna qualitate superatum, eiusque temperiem omnino euersam, vt laudabile alimetum, sibi in statu naturali familiarissimum, respuat & auersetur.

Suppressio omnium euacuationum in principio, & augmento morbi, in bonis habetur. Significat enim materiæ morbificæ tantam non esse malitiam, vt naturam irritet ante debitem tempus, sed naturam adhuc vincere, & suo tempore excreturam, modo non adsit nota aliqua decubitus humorum ad caput, ventrem, aut aliquam ex præcipuis partibus. At in statu morbi nihil excerni, sed signa in aliquo principalium membrorum deteriora apparere, malum est. Indicio enim est, aut morbum diutius duraturum, aut dubium admodum præstiturum salutis spem. Materia siquidem quæ pluribus diebus euinci non potuit, aliquod grauius damnum in eodem membro adfert, vt phrenitidem, lethargum, aliaque post vndecimum, vel 14. diem orientia, quæ difficillimè quibusuis adhibitis auxilijs expugnari valent.

Sangnis per venæ sectionem eductus, si nullū præ se ferat vitium, sed purus, & secundum naturam se habere videatur, periculosus. Euidens enim signum est plus adesse venenosæ qualitatis, quam putredinis: aut putredinem in venis cordi proximis latitare, quæ venæ sectione educi non possit.

Ex vrinis in febre pestilenti nulla ferè prognosis elicitur, aut admodum incerta. Non solum enim confusa, perturbata, tenuior, aut crassior vrina, vt in alijs febribus mala est, sed etiam illa, quæ vrinis sanorum cōsimilis est. Imò verò multi, coctionis signis manifestè in vrinis apparentibus, iJque denuò recrudescentibus, è medio sublati sunt. Attamen vrinæ concoctæ, & laudabile enæorema habentes, idque multis diebus perseuerans, & de die in diem magis sese vniens, ac in matulæ fundum sensim descendens, certam salutem perpetuò pollicetur, etiam in febribus malignis ac pestilentibus. Fieri enim non potest, vt facultas naturalis valida & robusta, quæ in hisce vrinis elucescit, aduersus malignam qualitatem non insurgat, eamq; tandem superet. ideo sæpe in febre maligna laborantibus, grauissimisque symptomatibus afflictis, & in maxima astantium trepidatione, fœlicem euentum ex coctionis signis in vrinis perseuerantibus, summa fiducia prædiximus.

Vrina pinguis & oleaginea, nigra, aut liuescens, cum hypostasi nigra, aut liuescente, certum exitium prænunciat.

Copiosa admodum vrina, quam febris imminutio non sequitur, periculosa est, quia colliquationem significat.

Sudores in hac febre, etiamsi cum requisitis accidant cōditionibus, nedum in die decretorio, raro solent eam ex toto iudicare. Imo interdum primo die ex sudore febris remittitur, deinceps verò symptomata ingrauescunt alia, post multos sudores succumbit æger. Sudores enim copiosi morbum non imminuentes, ex colliquatione totius corporis oriuntur. Neq; ob id credendum est, in hac febre nūquā prodesse criticos sudores. Nam quo minus venenositatis febris obtinuerit, eo magis prodesse poterunt, vt in alijs febribus vulgaribus. Obseruatione etiam compertum est, longè vtilius esse si frequentibus sudoribus æger a principio morbi corripiatur (dummodo ex sudore non se deterius habeat:) Signam enim est naturam paulatim materiam attenuare, & per sudorem excernere.

Alui fluxus incertum omnino est præsagium. Nam in principio morbi sæpe salubriter fluit, quod etiam aliquando esse lethale signum experientia docuit. Rursum præmissa aliqua coctione visum est ab alui fluxu laborantem interimi, nonnumquam verò liberari. Ita tamen distinguendum est; Cum venenosa qualitas præpollet; quo magis à principio per alui fluxum prolabitur materia, eò securior est. At cum ex humorum putredine maiori parte morbus oritur, deterius se habent hi quibus aluus a principio soluitur.

Maculæ purpureæ cum plures sunt, maiores, & caloris benignioris, & criticè erumpunt, naturæ victoriam prænunciant. Si verò pauciores, minores, & praui caloris, & symptomaticè excernantur, naturam succumbere significant. Præterea si retrocedant, postquam apparuerint, pessimum signum est; indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere.

Exanthemata in varijs partibus apparentia maioris malignitatis soboles sunt, quam maculæ purpureæ, atque adeo maius periculum portendunt.

Carbunculi & bubones maximam testantur malignitatem, & maximum periculum minantur, cum eas febres comitari soleant, quarum peculiaris character in eo constitutus est, vt ex iis plures intereant, quam seruentur. Anthraces, & bubones quo longius à corde consistunt, citiùs increscunt, & ad maturitatem perueniunt; eò minùs periculosi sunt. Attamen si derepentè, & cum prauis symptomatis tumores augeantur, malum est. Carbunculi valdè magni, fœdi coloris, cum vlcere depascente, aut qui in gangrænam mutantur, lethales sunt. Quemadmodum etiam ij, qui cordi vicini sunt, aut guttur occupant. Experientia obseruatum est, carbunculos plures paucis esse periculosiores, & contrà bubones plures paucioribus esse securiores. Parotides in febribus malignis & purpuratis, in augmento & statu, lethales. Si verò vel tantulùm inclinante morbo apparere incipiant, & ad suppurationem veniant, salutares.

Curatio febris pestilentis in duas partes diuiditur. Quarum vna continet præseruationem illorum, qui ea nondum correpti sunt; altera curationem actu ægrotantium.

Præseruatio præcipuè consistit in ablatione causarum, quæ corpora febri pestilenti recipiendæ idonea efficiunt, eamque in ijs generare possunt. Illæ autem sunt internæ, vel externæ. Internæ sunt corporis dispositio, plethora, cacochymica, & obstructiones. Externæ præcipuè sunt aer vitiatus, & contagium vagans. Corpora huic morbo disposita sunt, quæ a natura vel accidenti sunt præter modum humida, debilia, laxa & rara densa & compacta. Humidiora corpora exsiccanda: quæ autem sicciora sunt, in eodem statu conseruanda. Humidiora igitur vitare debent victum pleniorem, largioremque potum, & omnia alimenta humidiora; quales sunt in primis fructus horæi, olera, pisces, lacticinia: aerem austrinum, palustrem, & præcipuè nocturnum, otium, somnum longiorem, præsertim meridianum, balnea & alia omnia quæ corpus humectare possunt.

Corpora debilia victu analeptico, & roborantibus medicamentis instaurentur. Rara & laxa eademque humida, præcautione indigent. Densa verò & compacta, quia febri pestilenti recipiendæ omnium maximè disposita sunt, à plethora, cacochymia, & obstructionibus magis sedulò liberanda sunt. Quæ causæ cum in omnibus corporibus hanc febrem producere valeant, tanquam causæ internæ, vt antea dictum est, earum remotioni perpetuò incumbendum.

Plethoræ debetur venæ sectio, modò nihil contraindicet, vt tempus anni calidus aut frigidus, & pestilens aeris status, in quo non est mittendus sanguis, nisi plethora ad vasa manifestè vrgeat; vel consueta aliqua sanguinis euacuatio per menses, hæmorrhoidas, aut hæmorrhagiam narium suppressa fuerit. Exhausto enim sanguine faciliùs inspiratus aer pestilentem imprimet actionem, difficiliusque, si morbus superueniet, ab eodem patiens ob vires aliquantulum imminutas, euadet. Quemadmodum his, qui post sectam venam venenum hauserunt, faciliùs hoc penetrat, & illi difficilius liberantur. Tum etiam in metu veneni assumpti à venæ sectione abstinemus. Sic etiam Galenus *lib. 1. de different. febr. cap.* 4. vbi præseruationem à febre pestilenti proponit, purgationem quidem, & obstructionum apertionem præscribit; nullam verò phlebotomiæ facit mentionem.

Cacochymiæ debetur purgatio. eaq; humoribus peccātibus appropriata, præmissa præparatione idonea, si ea necessaria videatur; hæc cautioue adhibita, vt benigna tantùm

viuſ-

vsurpentur medicamenta, ab iis abstinendo, quæ malignam & deleteriam habent qualitatem. Quibus etiam vtile erit admiscere nonnulla bezoardica, & vim alexipharmacam habentia.

Obstructiones fiunt ab humorum multitudine, crassitie, & lentore. Multitudo euacuantibus, crassities attenuantibus, & lentor abstergentibus medicamentis auferetur.

Ratione causarum externarum præcautio instituenda est; primum aeris excessus corrigendo: calidiorem scilicet refrigerando, vt in febribus continuis docuimus: humidiorem exsiccando, accensis ignibus, tum in viis publicis, tum in priuatis domiciliis, idque ex lignis odoratis, quantùm fieri poterit, iunipero, lauro, rosmarino, & similibus. Secundò omnes causas remouendo, quæ aerem inquinare possunt, & suprà recensitæ fuere. Tertio inquinamenta in ipso aere suscepta consumendo ac dissipando. Quod fiet accensis ignibus, vt in humiditate corrigenda dictum est; & suffitibus ex odoratis atque alexipharmacis. Tum etiam agitatione aeris vehementi, ad quam tormenta bellica frequenter explosa erunt efficacissima.

Quod si aer valdè perniciosam qualitatem induerit, vt inde febris verè pestilens exurgat, omnium præseruationum præstantissima est cœli mutatio. Illi tamen qui manere coguntur, vel inter ipsa inquinamenta, & cum ægrotantibus versari, multis aliis cautionibus indigent, & antidotis frequenter vti debent. Quæ omnia ab Autoribus, qui de peste ex professo scripserunt, fuse explicantur, inde repetenda: cum nostrum institutum sit ea leuiori pede percurrere, quæ in veræ pestis curatione maximè propria sunt. Quandoquidem pauci melioris notæ Medici tam periculoso exercitio sese exponere audent. Contra verò cum per totos viginti annos & in [illegible], & in Europa vniuersa, plerique omnes Medici in febribus malignis & purpuratis curandis occupati fuerint: operæ pretium duximus hanc nostram curationem ad eam febris pestilentis speciem, quę maligna simpliciter, & purpurata vulgo dicitur, dirigere. Ita tamen, vt veræ pestilentis curationi etiam inseruire valeat: cùm, vt ab initio diximus, eadem materia medica, iisdem indicationibus vtraque oppugnari valeat.

Curatio igitur actu ægrotantium dirigenda est ad febrem, putredinem, & malignam qualitatem. Febris oppugnanda est refrigerantibus & humectantibus. Putredo euacuantibus & alterantibus. Maligna qualitas alexipharmacis. Quæ omnes intentiones triplici instrumento medico adimplendæ sunt, in sequentem modum.

Victus ratio in hac febre eadem instituenda est, quæ in febribus continuis fuit proposita. Hoc saltem obseruando, vt acida in potu & iusculis præscripta frequentius vsurpentur, vtpotè putredini & malignæ qualitati oppugnandæ maximè idonea. Deinde circa potum hoc etiam annotandum, vini vsum in hac febre aliquando esse proficuum, vtpotè insigne cardiacum, & malignæ qualitati maximè aduersum. Sæpe tamen valde nocere, febrilemque calorem plurimum intendere. Ideò Medici prudentia hic apprimè necessaria est, vt morbi naturam, & ægrotantis temperiem contempletur: ex his enim vini exhibendi indicatio desumenda est. Si namque febris sit admodum exigua, venenata vero qualitas plurimum intensa, & corpus ægrotantis pituitosum: tuto & fœliciter vinum in potu exhibetur, sed valde lymphatum. Contra vero in febre intensa, & bilioso corpore vinum exhibere perniciosum est. Hæc a nobis obseruata sunt infinitis experimentis, ac præsertim in febre purpurata, quæ Monspelii grassata est anno 1623. post vrbis obsidionem: quæ tantæ malignitatis particeps fuit, vt tertia ad minus ægrotantium pars de medio sublata fuerit, & a vera peste solo bubone distincta fuerit: cum non solum ecthymata, & exanthemata rubra, liuida, & nigra, sed etiam carbunculi & parotides frequenter apparerent. Iis enim ægrotantibus, quibus pulsus erat parum frequens, & pulsui sano fere similis, lingua humida, & nulla sitis, vinum exhibuimus fœlici successu: illiusque continuationem indicabat leuamen inde emergens, & quod ex illius vsu febris nullatenus intensior euadebat, neque sitis, aut linguæ siccitas excitabatur. Iis vero, quibus febris erat intensior, cum siti, linguæ siccitate, scabritie, aut nigredine, vinum prorsus interdicebamus, eosque in refrigerantium, acidulorumque potuum vsu perpetuo detinebamus. Aduertendum tamen est, primis morbi diebus vinum nunquam esse exhibendum, ne materiæ crudæ nimium exagitentur: sed tantum circa statum, cum malignitatis signa sese magis exerere incipiunt. Attamen Zacutus Lusitanus, *obs. 93. lib. 1. praxis admiranda*, refert se in febre maligna, præsente siti intensa cum linguæ siccitate & nigredine, ægro iam desperato, vinum exhibuisse felicissimo successu, vt hoc solo remedio restitutus fuerit. Verum hic Celsi sententiam adducere non alienum est: *Sæpè quos ratio non restituit, temeritas adiuuat*.

Instituta victus ratione, à phlebotomia inchoanda curatio est, præmisso clystere: ea enim maximè conuenit ratione magnitudinis morbi: calidæ intemperiei, & putredinis. Verum in quantitate sanguinis metienda, summa prudentia necessaria est, cum ratione malignæ & venenatæ qualitatis non conferat, imo potius noceat: ab ea enim facultas vitalis maximè labefactatur; & qui veneno assumpto sanguinis missionem patiuntur, in exitium præcipitari solent. Ideò si maligna & venenata qualitas putredini præualeat, quod ex propriis signis supra propositis facilè internosci poterit, minori copia sanguis mittendus est. Si verò putredo magis infesta sit, quam venenata qualitas, maiori copia detrahendus. Atq; ita, si ex morboso apparatu putissimum, & putridis humoribus intra venas coercitis, febris maligna oriatur: iterari tutò potest phlebotomia, semel, bis, aut ter, donec sarcina humoris vitiosi in venis contenti exonerata sit. Idq; in primis, si visceris cuiusdam inflammatio adesse, aut imminere videatur, quod non raro in febribus malignis solet contingere. Maturè autem & à morbi initio instituenda est phlebotomia. Si enim progressum malum fuerit, & in totam massam sanguineam malignitas diffusa, non solum non confert, sed etiam naturam maximè debilitat, ita vt Autores quamplurimi, transacta die quarta sanguinem mittendum non esse censeant. Imò verò cum febres malignæ in variis temporibus diuersam admodum habeant naturam, ex diuerso malignitatis gradu oriundam, quando illæ grassari incipiunt sedulò obseruandum est, quodnam ægri ex venæ sectione emolumentum capiant. Nonnullæ enim de synochorum genere, & in quibus intensior est putredo malignitas verò remissior, venæ sectione valdè imminuuntur. Aliæ verò, quarum natura in vna propemodum malignitate consistit, secta vena magis perniciosæ fiunt. Hoc apparet in vera peste, in qua multorum & probatissimorum Autorum experientia omnes ægri, quibus secta vena fuit, è medio sublati sunt. Ita vt etiam in pleuritide pestilenti, sanguinis missionem insignem noxam attulisse, & morbi sæuitiam intendisse affirment. Imò verò in aliis morbis epidemicis, minori malignitate præditis, in quibus tamen sola ferè malignitas erat in vitio, idem euentus animaduersus est. Sic refert Vvierus in catarrho epidemico, qui anno 1580. per totam Europam vagatus est, & ex quo omnes ferè euadebant, ita vt vix millesimus quisque moreretur; tamen ferè omnes quibus secta vena fuerat, interiisse. Obseruandum autem est diligenter, quod docuit Gal. 14. *meth. c.* 10 in carbunculorum curatione venę sectionem ad lipothymiam conuenire, vt sanguis ebulliens, à quo fit carbunculus, magna copia educatur. Cum tamen idem Gal. *li. de cur. per venæ sect. c.* 14. in phlegmonosis tumoribus sanguinem detrahendum esse præcipiat vsque ad coloris mutationem, nisi vires sint debiles, aut phlegmone maligna fuerit. Quibus innuitur, Galenum copiosam sanguinis missionem admittere in carbunculo simplici, & malignitatis experte; in maligno vero & pestilenti minime, quod superiori præcepto à nobis proposito ad amussim conuenit.

Circa tempus, & interualla in venæ sectionis iteratione adhibenda, hoc aduertendum; vt si morbus lente procedat, sanguinis detractiones accelerandæ non sint: franguntur enim vires ante tempus; ita vt toti morbo exantlando sufficere nequeant. Prout igitur morbus mouetur; sic Medicus celerius, aut tardiùs venæ sectionem celerare debet.

An vero exanthematis, seu maculis purpureis apparentibus sit secanda vena, maxime controuertitur. Nonulli enim

existimant piaculum esse exantematis apparentibus sanguinem secta vena detrahere, quòd tunc temporis humores ferantur à centro ad circumferentiam, qui motus omninò adiuuandus est; & per venæ sectionem contrarius omninò motus humoribus concilietur, sanguisque trahatur à circumferentia ad centrum; cùm facta partium interiorum inanitione, necessarium sit sanguinem in exterioribus partibus contentum, ad interiores recurrere; quod diserte docuit Gal. *6. de sani. tuenda cap.* 10 sanguinem nimirum secta vena à corporis mole vniuersa ad internas partes remigrare. Et idem Gal. *com. in 6. Epid.* Simoni illi, de quo Hipp. sermonem habuit, latas pustulas habenti, vomitum ea de causa non profuisse coniectat, quod succi ad cutem vrgentes per eam sint euacuandi.

Attamen sanioribus doctorum sententijs sancitum est, maculis purpureis apparentibus in morbi principio, & 1, 5 diebus, quibus venæ sectio celebrari consueuit; si anteà sanguis sufficienter detractus non fuerit, etiam tunc temporis quantitate moderata esse detrahendum; naque vllum inde imminere periculum, cùm illa exanthematum eruptio, quę fit in principio morbi critica non sit, sed tantum symptomatica, ex insigni sanguinis ebullitione, & humorum malignorum ac putrescentium feruore orienda; atque adcò non possit impediri naturæ motus, qui nullus est tunc temporis. Si enim corpore existente plethorico, cum lotio crasso ac rubro, exanthematum apparentium ratione habita sanguinem non detraxeris, vix natura tantam humorum copiam superare poterit, & periculum erit, ne illi in partem aliquam interiorem irruant, in eaque perniciosam inflammationem generent. Sanguis tamen eo tempore cautiùs, & minori copia detrahendus est, non vt venæ admodum inaniantur, vnde retractio humorum ab exterioribus ad interiora possit succedere, sed tantùm vt nimia earum plenitudo tollatur, qua dempta venæ nouum sanguinem non attrahunt, sed in se concidunt, ac nonnihil laxantur, & corctantur, vt meliùs sanguinem in ijs relictum continere ac regere valeant. Sicque iuuatur motus & expulsio naturæ ad superficiem corporis. Leuata enim parte oneris quo premebatur, illud quod reliquum est, faciliùs excutit & expellit. Quod nobis in Medicina facienda passim innotescit, dum sępè eadem die qua secatur vena in acutis febribus, imò paucis interdùm post venæ sectionem horis copiosos sudores, eosq; criticos ac salutares erumpentes conspicimus. Imò verò, quamuis satis valida esset natura, vt totum illum sanguinem redundantem regere sufficienter valeret; cùm in corporibus plethoricis sanguis plerumq; crassior esse soleat, & per huiusmodi ecthymata, tenuissima tantum sanguinis portio exhalet, crassior in venis remanens magis ac magis computresceret, & longe periculosiorem morbum efficeret. Consultissimum tamen existimo, paulò post venæ sectionem plures cucurbitulas admouere, vt motus humorum ad exteriora magis adiuuetur, de quarum cucurbitularum administratione paulò inferiùs agetur. Notandum autem diligenter, quod supra à nobis dictum est, tempus esse obseruandum, quo exanthemata apparet incipiunt. Si nempè in principio morbi, & ante quartum diem id fiat, quo tempore eorum eruptio critica esse non potest, & nullum ægro leuamen ex ea emergit, sed potius symptomata ingrauescunt, vnde venæ sectio nullo modo pertimescenda est. At si post quartum diem erumpunt, idque magna copia, vt inde æger melius habeat, ac symptomata remittantur: satius multo est à venæ sectione abstinere, & plures cucurbitulas cũ scarificatione affigere, vt motus ille humorum ad exteriora multũ promoueatur.

Quæ de venæ sectione hactenùs a nobis dicta sunt, intelligenda veniunt de ea quę fit in brachio, quæ confestim multitudinem sanguinis imminuit. Aliquando tamen sectio venarum inferiorum vtilissima est, si nempè vires debiliores fuerint, & prædictam venæ sectionem anteà vsurpatam viterius ferre nequeant. Tum præcipuè confert hæc phlebotomia in mulieribus: est enim, vt inquit Oribasius *lib. 7. c.* 10. mulieribus propria, multumque efficax, quippe quæ naturalis excretionis modum imitetur. Imo vero citra mensium euacuationem mulieribus vtilis est ista vacuatio, quia ex lege naturæ in venis vtero vicinis plurimo sanguine abundant. Confert etiam ijs, in quibus metuenda est translatio humorum ad cerebrum, quæ frequenter in hisce febribus solet contingere, & phrenitidem generare. Quod facilè iudicabunt (vt suprà in prognostico dictum est) vrinæ tenues, albæ, & decolores: ijsque ita se habentibus, sectio venarum inferiorum erit vtilissima. Refert etiam Oribasius *loco citato*, de febre pestilenti correptum, detractis per venas inferiores sanguinis ℔. ij. conualuisse: & omnes qui eodem remedio vsi essent, fuisse liberatos.

Easdem vires obtinet apertio hæmorrhoidum, quæ hirudinum applicatione perficitur. Cùm enim hoc modo sãguis paulatim educatus, minima consequitur virium exolutio. Ab intimis tamen visceribus, in quibus solet incendium adesse, & mali fomes, sanguis reuellitur. Melancholicis præcipue plurimum conuenit; quia in ijs natura plerunque per has vias limosum sanguinem educere consueuit.

Post sufficientem venæ sectionem, reuulsiones celebrandæ sunt per cucurbitulas, tum siccas, tum scarificatas. Siccas quidem, quando simplex reuulsio molienda est: scarificatas vero, quando sanguinis redundantis copia penitus ablata non est per venę sectionem, quam vires viterius ferre nequiuerunt. Siquidem multo minori virium iactura sanguis per cucurbitulas educitur: & præterea venenati spiritus intus latitantes ad exteriora retrahantur.

Sed de locis, in quibus applicandæ sunt cucurbitulæ, inter Autores non conuenit. Alij enim, & imprimis Itali ferè omnes, censent partibus inferioribus, cruribus scilicet, & naribus tantùm esse applicãdas, vt materia venenata a corde ad distãtissimas partes reuellatur. In scapulis vero ac dorso non conuenire, quia humores noxios attrahunt ab alijs partibus versus cor. Alij contra scapulis & dorso admotas cucurbitulas maximè conuenire existimant, vt humores & vapores venenati trahantur à centro ad circumferentiam, qui motus naturæ motui in hoc morbo maximè consentaneus est. Nos autẽ in omnibus locis prædictis cucurbitulas admouendas esse censemus: opportunumq; esse a partibus inferioribus incipere, vt portio quædam malignitatis ad remotiores partes retrahatur. Sed quia in partibus illis inferioribus admotę cucurbitulę venenatos humores ac vapores a corde & partibus illi vicinis sufficienter retrahere nequeunt: conducibile est partibus cordi vicinis, scapulis scilicet ac dorso admouere. Hoc enim modo naturæ motus maximè iuuatur, cum experiẽtia doceat macularum eruptionem ad illas præcipuè partes fieri, quæ frequenti cucurbitularum admotione plurimum adiuuatur, Quod præ cæteris Mercatus eleganter tradidit, his verbis. *Interim tamen dum corpus alijs remedijs tractatur, cucurbitas paruas seu plures aut plures adhibere oportet. Quod si maxima fuerit imbecillitas, & venenositas, citra scarificationem, aut cũ leuissima. Sin autem & sanguinis vitiosi aliquid supresse cognouerimus, cũ scarificatione. In quo sane vsu & indicatione consultissimum est eas scarificare, quæ in aversa e regione cordis affigũtur. Quod sanè inuentũ tãti sæpe esse momẽti vsus demõstrauit, vt anxietates, & pulsus inæqualitatẽ, ac alia seuissima accidentia ab eis protinus subsidere visum sit. Quamobrẽ donec veneni accidentia quodammodo mitescere, ac supersedere visum sit, ab eis desistendum non est.*

Ratio vero, cui prioris sententiæ assertores innituntur, parui est momenti, quia, metuũt ne humores noxij ab alijs partibus ad cor retrahantur. Hoc enim forsan aliquẽ posset habere locũ, si in principio morbi, præsente totius corporis plenitudine, adhiberentur. At post vniuersalem euacuationem phlebotomia sufficienter celebratam, admotæ, nullum tale possunt inferre periculum. Quod luculentissimo pleuritidis exemplo fit manifestissimum, in cuius principio si cucurbitula lateri dolenti admoueatur, attrahet sine dubio fluxionem magis ac magis ad partem affectam. Sed cum post multas sanguinis missiones admoueri soleat, non solum nihil ab alijs partibus ad affectam attrahit, sed illud quod parti infixum & incuneatum est, ad exteriora potentissime trahit, vt indè integra sæpe morbi solutio subsequatur. Quamuis in hoc affectu tractio ad partem affectam magis metuenda sit, quia externa fere & cucurbitulę vicina est.

Zacutus Lusitanus *obs 23. lib. 5. prax admiranda*, plurimũ cõmendat cucurbitulas scarificatas, prope inguina, & axillas

les admotas; his enim vitiosus succus ad partes ignobiles, & communia emunctoria attrahitur, ad quæ natura solet eum vtiliter deponere.

Inter reuulsoria remedia meritò etiam referuntur frictiones partium extremarum, cum linteo asperiori, frequenter repetitæ. Sed præcipuè commendatur illa, quæ fit in toto corpore cum linimento Aetii, quod in hunc modum componitur.

℞. Ol. amygd. dulc. & aquæ fontis, an. ℥.iii. salis nitri ʒ.ii. Bulliant ad aquæ consumptionem, & manibus hoc oleo inunctis perfricetur calidè totum corpus manè & sero. Aetius oleum sabinum præscribit. Sed quia calidius est, meritò a Baptista Montano oleum amygdalarum dulcium substituitur. Hoc linimentum cutis poros aperit, vt natura cōmoditis vapores venenatos ad eam transmittere valeat.

Potenter etiam prauos ac venenatos ichores attrahunt, & reuellunt vesicatoria variis partibus admota. Vulgo adhibentur posteriori parti ceruicis; hinc enim & materiam veneficam eliciunt, & à capite deriuant, comatosisque affectibus, qui non raro in hisce febribus solent contingere, percurandis inseruiunt. Attamen vbi maxima est malignitas totum corpus occupans, & sæuissima symptomata vrgent, vnicum vesicatorium non sufficit, sed plura admouenda sunt. Soleo ego in magna morbi sæuitia quinque locis admouere, ceruici nimirum, vtrique brachio, parte interiori inter cubitum, & humerum; & vtrique femori, parte etiam interiori inter inguina, & genua, cum fœlici successu.

Summum huius remedii vsum ex Galeno elicere possumus, qui *lib. 5. meth. c. 12.* refert ex febre pestilenti omnes euasisse, quibus exulcerationes in variis corporis partibus contigerant, euacuata nimirum per ea vlcera materia morbifica. Cum tamen ex huiusmodi vesicatorijs stranguria sępissimè contingat (cantharides enim virtute specifica impetunt vesicam) opportunum erit eo tempore emulsiones exhibere, quibus vrinæ acrimonia temperabitur. Hoc etiam symptomata præcaueri potest, si emplastro vesicatorio semina ameos puluerata permisceantur, quæ hac facultate donata sunt, vt prohibeant, ne cantharides nocumentum vesicæ inferant.

Inter reuulsoria remedia referri etiam potest cataplasma ex raphanis a Cratone laudatum: Raphanus inquit, quia magnam vim habet attrahendi malignitatem materiæ, vtile est scobem eius pedibus, sale & aceto prius mundatis, alligare. Sequens vero cataplasma ad eundem vsum vtilius esse poterit.

℞. Rasuræ raphani, & bryoniæ vtriusque, ana ℥.ii. sem. nasturtii hortensis ℥.i. granorum paradisi ℥. ß. salis marini ʒ.iii. Mixta irrorentur aceto fortissimo, & excipiantur q. s. saponis liquidi. Fiat veluti cataplasma, applicandum plantis pedum è stupis pexis, calidè, hora somni.

Huic cataplasmati vtiliter addi poterūt folia rutę, vrticę, saluæ, scordii, stercus columbinum, succus rutæ, & acetum.

Cataplasma ex cochleis contusis similem habet efficaciā, potenter attrahit ad inferiora humores, & vapores noxios; quemadmodum Galenus illud maximè commendat ad aquas hydropicorum potenter trahendas, & discutiendas.

Hæc reuulsoria remedia locum habere solet toto morbi decursu, post vniuersales euacuationes, phlebotomiam scilicet, & purgationem; de cuius vsu nunc agendum est, vt a remedijs chirurgicis ad pharmaceutica progrediamur.

Plurimum autem inter practicos controuertitur, vtrùm in febrium malignarum initio purgatio debeat institi. Multi hanc omnino reuciunt, non solùm propter vulgatum Hippocratis præceptum, *concocta esse medicanda, non cruda*: sed etiam quia in hoc morbo humores maligni a purgantibus medicamentis nimium exagitantur, & malignam qualitatem latiùs diffundunt, naturamque acriter stimulantes perniciosos alui fluxus inducunt. Cum alioqui in hisce febribus fluxus colliquantes sæpissimè contingere, ægrosq; de medio tollere soliti sint. Alii vero contendunt, tamen esse interdum prauorum ac venenatorum humorum copiam in primis viis stabulantem, vt nisi purgante medicamento in principio tollatur, aut valde imminuatur, reliquam humorum massam inficiat, vt a natura, quantumuis alexipharmacis, roborantibusque medicamentis adiuta superari nequeat.

Nos hoc dissidium ita componendum esse existimamus; nimirum in huius morbi principio, quantùm fieri potest, à purgantibus medicamentis abstinendum esse, ob rationes in priori sententia allatas; & putridorum humorum illuuiem in primis viis stagnantem (quæ maximo equidem curationi impedimento esse consueuit) clysteribus frequentibus potius, quam purgante medicamento, esse educendam. Si tamen tanta sit in prima regione cacochymia, vt clysteribus sufficienter educi non posse videatur;) quod præcipuè contingit, quando humores praui in ventriculo redundant, tumque adest summa inappetentia, oris amaritudo, nausea & vomitus; vel quando adest lumbricorum copia: vtilissimum est tunc temporis purgante medicamento eam educere, vt materia morbifica in venis contenta postmodùm commodiùs edomari valeat. Quæ quidem materia ante concoctionem educi non potest, & in illa tantùm locum habet sententia Hippocratis, *concocta esse medicanda*. Sed materia in prima regione contenta, & excrementorum illuuies, nulla præmissa præparatione, aut concoctione educi potest, & solis clysteribus, vt antea dictum est, plerumque expurgatur. Illa autem medicamenta, primam tantum regionem euacuantia, ex benignioribus eligenda sunt, vitando vehementia, immo etiam mediocria. Atque adeo vsurpari tuto poterunt cassia, manna, tamarindi, syrupus rosaceus, & de cichorio compositus. Vixque licet ad sennam, & rhabarbarum transcendere, aut saltem nō nisi in exigua quantitate, maligna vrgente cacochymia, cæteris permiscere. Horum medicamentorum formulæ in febrium putridarum continuarum curatione, & purgatione in principio earū instituenda, propositæ sūt.

Enemata vero non solùm in morbi principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam; sed etiam toto morbi decursu vsurpanda sunt, si aluus sponte non fluat, idque singulis, vel alternis diebus. His enim quotidiana excrementa educitur, & quædam materię morbificę portio sensim detrahitur. Tum etiam humores partes vrgentes ad contraria loca, eaq; naturæ consentanea, retrahuntur. Hæc autem enemata ex decocto emolliente ac refrigerante componenda sunt, additis laxantibus benignioribus; acria enim, & diagrydiata nimium irritant naturam ad excretionem & sæpe alui fluxus perniciosos inducunt.

Immo vero satius est nulla purgantia in vigore morbi enematis admiscere, ne alui fluxus excitetur, qui huic affectui frequentissimus est. Ita vt potius fomenti interioris rationem obtineant, quam remedii laxantis.

Quòd si aluus in morbi decursu liquida appareat, non idcircò ab enematis abstinendum, sed modicè detergentibus & refrigerantibus vtendum. Et in iulepis dissoluendus est syrupus granatorum cum puluere coralli præparati.

Dum prædicta remedia in vsum vocantur, febrilis caloris, putredinis, & malignę qualitatis correctioni incumbendum est remediis frequentibus.

Ac primùm iulepi alterantes in febrium putridarum cōtinuarum curatione propositi erunt conuenientissimi, ex decoctis præcipuè rad. acetosæ, cichorii, graminis bugloss. lapathi acuti, sol. endiuiæ, cichorii. acetosæ, pimpinellæ, capil. ven. tamarindorum. Quib. addenda erunt, quæ proprietate specifica venenatam qualitatem oppugnant, alexipharmaca vulgò dicta; vt radices pentaphylli, tormentillæ, carlinæ, fol. scordii, card. benedict. scabiosæ, scorzoneræ, vlmariæ, flores calendulæ, & vetonicæ rubræ; frustra limonis, aut citri & semina eorundem: cortices pomorum redolentium, rasura cornu cerui &c. cum syrup. de limonibus, granatorum, acetoso simplici, de succo acetosæ, & oxysaccharo. In ijsque frequentiùs acida medicamenta, vt succus mali citrij, vel limonis, spiritus sulphuris, aut vitrioli admiscenda sunt; putredini enim, & venenatæ qualitati maxime resistunt.

De malo citrio refert Athenæus, in Aegypto quondam homines morte damnatos, feris expositos, ab aspidibus quidem demorsus fuisse, & nihil inde damni perpessos; eo quod cum ad supplicium ducerentur, quædam muliercula commiseratione ducta, citria poma ad refectionē, & sitim

compescendam, illis edenda obtulisset: quibus assumptis nihil a lethali virulentarum bestiarum ictu noxæ præsenserint. Omnes autem mali citrij partes vim quandam alexipharmacam obtinent: ideo vtiliter in taleolas dissectum, cum rad. & herbis prædictis ad iulepos conficiendos decoquitur, & præterea vtiliter aquæ potus ordinarij infunditur, eiq; fragrantiã à cortice, & aciditatem a succo cõciliat: quamuis solus succus refrigerandi facultate præditus sit.

Spiritus acidi sulphuris, & vitrioli a Chymiatris præcipuè summis efferuntur laudibus. Et præstantes eorum dotes diutina experientia comprobatæ effecerunt, vt apud Galenicos iam din recepti sint, ac communiter vsurpari. Vt verò pateat, quanto in periodo apud priores habeantur, sufficiet nobis vnius Mindereri verba hic in medium afferre, quæ habentur *cap. 15. lib. de pestilentia*, vbi de spiritu vitrioli, & sulphuris, alijsq; ea sulphure paratis medicamentis agens: *Nulla* inquit, *est putredo, cuius vire non frangant: nulla infectio, quam non superent: nulla humorum depranatio, quæ per ista non superetur. Sanè (vt liberrimè loquar) si mihi vitriolatorum medicamentorum vsus vel interdiceretur, vel inhiberetur, ego ad pestis curationem nunquam, vel saltem inermis accederent.*

Iisdem iulepis interdum addi potest sal prunellæ quod potenter refrigerat, & febrilem ardorem extinguit; habetque præterea vim quandam diaphoreticam, cuius ratione febribus malignis vtilissimè accommodatur.

Iuleporũm loco pro delicatioribus interdum substitui poterunt iuscula medicata, ex foliis borraginis, acetosæ, pimpinellæ, alijsque herbis gustui gratioribus cort. pomor. redol. pulpa. & acido citri, cum pullo gallinaceo, iisque sal prunellæ ad magis refrigerandum interdum addi potest.

Emulsiones etiam parari poterunt ex amygdalis dulcibus, sem. frig. mai. cum decocto iuleporum. Et ad maiorem qualitatis venenosæ oppugnationem, seminibus prædictis addi poterunt semina citri. napi, & card. benedicti. Ad saporis verò gratiã, syrupi prædicti admisceri poterũt.

Toto autem morbi decursu alexipharmaca vsurpanda sunt, non solum iulepis, iusculis, & emulsionibus permixta vt antea dictum est, & iam vlterius dicetur; sed etiam in alias formas concinnata. Quia verò non omnia indiscriminati vsurpanda sunt, nec quolibet morbi tempore; vt eorum vsus legitimus probè distinguatur, in quatuor classes distinguenda sunt. Prima continebit ea, quæ præter specificam qualitatem, qua venenis resistunt, frigida & sicca sunt ac modicè astringunt; sicque putredinem cohibent, cor firmant, & roborant, venenum coercent, ne tam facilè in totum corpus diffundatur, partiumque dissolutioni compressione quadam obsistunt, vt bolus armena, terra sigillata, corallus, radix pentaphylli, tormentillæ. Secunda complectetur ea, quæ frigiditate sua, & substantiæ tenuitate putredini resistunt, & malignitatem coercent: vt succus limon. spiritus sulphuris, & vitrioli, tum acida omnia, & ipsum acetum. Tertia comprehendet calida, & diaphoretica, quæ venenatos humores & vapores a corde expellunt, eosque à centro ad circumferentiam educunt, vt angelica, zedoaria, dictaminum, vlmaria, scordium, carduus benedictus, scabiosa, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quarta denique continebit ea, quæ specifica vi, sine vllo primarum qualitatum excessu, venenatam qualitatem oppugnant, vt lapis bezoardicus, cornu cerui, & monocerotis, trochisci viperini, & similia.

Primæ, secundæ, & quartæ classis remedia in principio, & augmento magis conueniunt. Tertiæ vero in statu, & declinatione. Maximè autem varianda sunt hæc medicamenta, & miscenda, pro vario malignitatis, aut putredinis gradu; pro varia febris intensione, vel remissione; & vario ægrotantium temperamento, sexu, ætate, aliisque circumstantiis, quarum decisio ex Medici iudicio atque prudentia tota dependet, neque certis regulis determinari potest. Hoc tantum admonebimus, quod est notissimum: quando scilicet vehemens febris exardet, refrigerantibus, & acidis præcipuè inhærendum, calida verò & diaphoretica non esse exhibenda; quæ tamen maximè conuenient, vbi febris remissior est, & maligna qualitas præcipuum facessit negotium. Ex his igitur varia componi possunt medicamenta pro arbitrio Medici curantis. Ne tamen tyrones eorum formulis omninò destituantur, nonnullæ hic subnectendæ sunt, ad quarum imitationem infinitas alias in rem præsentem concinnare poterunt.

℞. Rad. acetosæ bugloss. tormentillæ, an ℥. j. fol. endiuiæ, cichorij acetosæ, pimpinellæ, an. M. j. tamarindor. ℥. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolue syrup. de limon. & granat. an ℥. i. ß. Fiat iulep. pro iij. dosibus, bis in die sumendis: addendo vnicuique dosi confect. de hyacinth. ʒ. i. lapid. bezoard. gr. vi.

Hæc iulepi forma in febris initio conuenire poterit. Ea tamen intensa admodum existente, & temperatura corporis biliosa, addi poterit vnicuique dosi salis prunellæ ʒ. i. vel spirit. sulphuris, aut vitrioli q. s. ad moderatam aciditatem, vel vtrumque simul. In febre verò non admodum intensa, addi poterunt decocto radices carlinæ, & pentaphylli, folia scordij, & scabiosæ.

℞. Amygdal. dulc. excortic. ℥. i. sem. melonum, cucurbitæ, napi, citri & card. bened. an. ʒ. ii. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti iulepi prædicti ℔. i. ß. syrupi de limonibus ℥. iii. salis prunellæ ʒ. iii. Fiat emulsio pro iii. dosibus, bis aut ter die sumendis.

Toto morbi decursu vtatur æger in iusculis, confectione hyacintho: vel puluere sequenti gustui non ingrato.

℞. Coralli præparati, margaritarum præparat. rasuræ eboris, cornu cerui, & lapid. bezoard. ana ℈. j. Misce. Fiat puluis, de quo detur ℈ ß. cum singulis iusculis.

Nouatores hodierni, gemmas, margaritas, corallium, & omnia cardiaca in vniuersum ab vsu medico proscribere conantes; & febres omnes, etiamnum malignas, sola venæ sectione, & apozematis simpliciter refrigerantibus curantes; hoc saltem experimento circa corallium, & margaritas conuincantur: quod illa in puluerem redacta, si in aceto, succo limonum, aut spiritu vitrioli, aut aqua forti infundantur, omnem horum liquorum acrimoniam tollant. Vnde videre est eadem medicamenta intus assumpta, humorum acrimoniam, & malignam qualitatem demulcere, & ad moderatam reducere. Qui solutiones perlarum aut corallorum in succo limonum, aut aceto destillato factas degustarunt; hoc probè norunt.

Vbi maligna & venenata qualitas plurimùm viget, alexipharmaca in iulepis, iusculis, aqua potus ordinarij, & omnibus quæ assumuntur exhibenda sunt: vt assiduo & indesinenti conflictu infensus hostis oppugnetur.

Lapis bezoardicus solus ad gr. v. vel vj. exhibetur cum aqua vlmariæ, scorzoneræ, cardui bened. aut alia consimili, non solùm ad malignam qualitatem oppugnandam, sed etiam ad diaphoresim adiuuandam; virtute siquidem sudorifica pollere hic lapis vulgò creditur. Quam tamen probati Autores non pauci in dubium reuocant, quod nullum sensibilem effectum ex lapidis illius exhibitione videre potuerint. Et certè (vt ingenue fateat) non potest magna fiducia huic lapidi adhiberi, quandoquidem etsi verò ac genuino lapidi bezoardico eæ facultates concedantur, quæ illi ascribuntur; quia tamen magnum illius pretium efficit, vt quamplurimi propolæ in eo adulterando strenuam operam nauauerint, vix alios quam adulterinos hodiè habere possumus. Cuius rei testimonium luculentum indè elici potest, quod rerum Indicarum scriptores testentur, lapidem bezoardicum apud ipsos Indos rarum, & magni pretij esse; cum apud nos tamen magna copia, & satis vili pretio reperiatur.

Maior fides haberi debet radici illi, quæ nostro sæculo ab Hispanis ex India allata est, quam *contrayeruam* nominant; quod vocabulum herbam alexipharmacam significat, quoniam illius puluis aduersus venena præsentissimum est remedium, eaque per sudores, aut insensilem transpirationem euacuat. Illamque plantam existimant commune esse alimentum, quo animalia lapidem bezoardicum generantia vesci consueuerunt, ex eaque præcipue vim alexipharmacam tribui lapidi bezoardico. Radicis huius pulueratæ ℈. i. vel ʒß exhiberi potest, cum aqua cardui bened aut aliis medicamentis permisceri.

Mindererus puluerem sequentem prædicat.

℞. Sacchari candi ʒ. iii zynzib. albi ʒ. ij. camphoræ ʒ. i. Fiat

pulus

pulvis; cuius dosis ʒ.i. cum liquore idoneo. Monet verò idem Autor, in magnis capitis, & ventriculi doloribus cautè esse vtendum camphora, quam tamen maximè commendat in morbis pestilentibus; & tempestiuè datam plus prodesse asserit, quàm vel pretiosa quæuis medicamenta bezoardica. Hunc puluerem calidiorem censeo ratione zinziberis, & ad illius rationem sequentem composui, quo vsus sum fœlici successu.

℞. Bezoardici miner. ʒ.iij. salis prunellæ ℔.ii. camphoræ ʒ.i. Misce. Dosis ʒ.i. cum aqua card. bened. aut alio liquore idoneo.

Ex fragmentis pretiosis etiam pulueres concinnari possunt, quorum tamen vires multi irrident, alij eas suscipiunt; vnde ab Arabum temporibus vsque ad nostram ætatem, variæ compositiones officinales ex iis paratæ inueniuntur, vt electuarium de gemmis, & confectio de hyacintho. Verum in morbis venenatis smaragdum insignem vim habere prædicarunt nonnulli, inter quos numerandi sunt Auenzoar, Mindererus & Zacutus Lusitanus. Auenzoar 2. *teisir. tract. 1. c. 5.* refert seipsum ex veneno laborantem, hoc solo remedio fuisse curatum. Mindererus *lib. de pestilentia cap. 15.* narrat se mulieri febre pestilenti correptæ, quæ omnia remedia auersabatur, puluerem sequentem exhibuisse, quem sine odore, vel sapore transglutire poterat; eoque assumpto, abactis sæuorum symptomatum seditionibus, & in salutem protinus conuerso morbo, euasisse.

℞. Smaragdi præpar. lapid. bezoard. orient. ana gr. vi. hyacinthi præp. gr. iij. Misce. Fiat puluis pro vna dosi.

Zacutus vero Lusitanus *obs. 87. lib. praxis admirandæ*, refert nobilem quendam Lusitanum, diuturno aluí fluxu ex veneno assumpto laborantem, & in tabem deductum, à quo affectu nullo abstergentium, astringentium, & alexipharmacorum vsu liberari potuerat: solo smaragdi vsu curatum fuisse, cuius puluerem sumebat in conserua cydoniorum alternis diebus ad gr. xij. & cum quinquies sumpsisset, à fluxu immunem euasisse.

Medici Monspelienses vtuntur in hac febre, tanquam alexipharmaco vtilissimo, nulla calefaciendi vi prædito, trochiscis viperinis, qui ad confectionem theriacæ vulgò concinnari solent, eosque exhibent a ℈.i. ad ʒ.ß. cum aquis cardialibus, vel iulepis.

Melior tamen foret caro viperina exsiccata, nulla venenosa qualitate prædita (vt vulgò creditur) potius virtute alexipharmaca potens, quæ in decoctione multum imminuitur; ad trochiscos enim parandos in aqua decoquitur. Ideò præstantiores effectus obseruamus ex corde, & hepate viperarum, sola exsiccatione præparatis.

Tertiæ classis alexipharmaca, quæ nimirum diaphoretica & sudorifica sunt, nonnisi in statu morbi, aut declinatione (vt antea dictum est) exhiberi debent. Quod quidem intelligendum est, dum in febre maligna simpliciter, & purpurata vsurpantur: nam in vera peste ab ipso morbi initio vsurpanda sunt, vt venenata qualitas breui hominem iugulatura, citò & potenter oppugnetur, malignique vapores discutiantur. Imò vero in maligna simpliciter, si venenata qualitas putredini præualere videatur, etiam à principio exhibenda sunt in minori dosi: ea eligendo quæ minori calefaciendi vi prædita sunt, & permiscendo iulepis, alijsque medicamentis refrigerantibus supra propositis.

Horum autem medicamentorum diaphoreticorum varij sunt gradus. Alia enim calidiora, vt angelica, zedoaria, dictamnum, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quæ quidem nunquam exhiberi debent quando febrilis ardor maximè viget, sed tantùm eo plurimum remisso, & malignitatis signis valdè præualentibus. Alia vero minori caliditate prædita sunt, vt scabiosa, carduus benedictus, vlmaria, scordium; quæ tutius etiam vigente febre administrari possunt. Et hæc in vsu practico maximè distinguenda sunt. Quod ad formulas spectat, vnusquisque eas variare potest, pro vario caloris febrilis, & malignitatis gradu. Nos tamen eas, quas maioris efficaciæ esse existimamus, his describemus.

℞. Aquar. vlmariæ, & card. bened. ana ℥.ii. succi limon. ℥.i. theriac. vet. ʒ.ß. ij. vel ʒ.i. prout maior, vel minor calefaciendi metus est. Misce. Fiat potio, sumenda tepidè, corpus tegendo paulò plus solito. Si magna sit vehementia symptomatum, recens theriaca magis conueniet, propter vires opij adhuc in ea vigentes, quarum ratione vehementia symptomatum temperabitur, & humorum efferuescentia coercebitur: imò vero interdum, quando vsus theriacę non videtur idoneus, pręcipuè in morbi principio, vel augmento, laudanum opiatum ad gr. iij. exhibitum, & alexipharmacis permixtum, multum prodest. Illius enim virtute narcotica & congelante, feruentes spiritus cordi infestissimi, figuntur quasi, & materia morbifica, (quę dum est in fluxu, perniciosissima est) sistitur ac penè immota manet. Vnde contingit, vt natura à malignis humoribus, & spiritibus non lacessita, recollectionis viribus, alexipharmacorum virtutem facilius sibi applicet.

Aqua theriacalis ipsi theriacæ præferenda videtur. Cum enim tenuissima & valdè spirituosa sit, facilius citiusque penetrat, totuque corpus peruadit, ac sudores prolicit. Quia vero plures habentur illius descriptiones, varia earũ dosis esse debet, prout ex magis, vel minus calidis medicamentis composita est. Nos præcipuas hic proponemus.

Ac primum aqua theriacalis Baudcronij præstantissima est, vtpote valde temperata. Non enim alium recipit liquorem, quàm acetum & succum limonum, à quibus calida ingredientia valdè temperantur. Ideòque ab ℥.ß ad ℥.i. exhiberi potest in aquis vel decoctis sudorificis. Quamuis tamen præceptis præ cæteris, quæ à varijs Autoribus proponuntur, hæc minus calefaciens existat; nos tamen aliam excogitauimus paratu facillimam, quæ maiori refrigerandi vi prædita, non minus febrem, quàm malignam qualitatem oppugnet, sicque toto morbi decursu, & in quocunque illius tempore vsurpari valeat. Eiusque compositio talis est.

℞. Limones recentes & succulentos nu. xii Cortices & semina eximantur, succus exprimatur, eiq; adde cortices prędictos, & semina, succi scordii ℔.iii. succi acetosæ, rutæ capprariæ, scabiosæ, & card bened ana lib. i. rasuræ cornu cerui ℥.iv. theriacę veteris ℥.vi. Cortices limonum in tenues laminas diuidantur, semina contundantur, & herbæ, quæ minus habent succi, inter contundendum succo limonum irrorentur, omniaque destillentur in B M. Huius aquæ detur ℥.i. per se, vel cum alijs liquoribus permixta.

Aquę theriacales calidiores fiunt cum vino albo, aut spiritu vini, eæque cautius & in minori dosi exhibendæ; magis tamen penetrant, & sudores mouent, ac præcipuè in vera peste locum habent. In certis tamen casibus a Medico prudenti in vsum vocari poterunt. Ex varijs earum descriptionibus nos duas insigniores hic proponemus.

℞. Rad. angelicæ, carlinæ, gentianæ, tormentillæ, zedoariæ, cornu cerui, ana ℥.i trium santalor. ana ℥.ß. theriacæ ℥. iii. camphoræ ℈ i. Contundantur omnia, & infundantur in vini albi generosi lib. ii. in loco calido, per triduum. Deinde destillentur in B. M. & aqua seruetur ad vsum. Dosis erit a ʒ. ii. ad ℥.ß. iulepis refrigerantibus addendo spirit. vitrioli, ad inflammabilitatem illius corrigendam.

℞. Spiritus vini opt. rectificati lib. i. ß. theriacæ vet. Vnc. viii myrrhæ electæ Vnc. iv. croci Orientalis Vnc. i camphoræ Vnc. sem. Infundantur per 24. hor. in B M. Postea destillentur in eodem balneo, & eliciatur aqua summè efficax.

Chymi bezoardica sua mineralia valdè prædicant, quòd sudorifica, aut saltem diaphoretica sint, nullam tamen calefaciendi vim habeant: idq; probare contendunt ex insipido eorum sapore, ratione cuius etiam delicatioribus quibusvis ægrotantibus & ingrata medicamenta respuentibus facilè possunt exhiberi. Laudant præterea illam quam vocant mixturam simplicem, vel mixturam spiritalem, ex aqua theriacali camphorata, spiritu tartari, & vitrioli compositam; eiusque Drach. i. iulepis, aut potionibus alexipharmacis adnascent.

Medicus febrium malignarum curationi incumbens, varia in promptu habere debet alexipharmaca, eaque per vices immutare, ne natura vni & eidem assiduè vsurpato, nimium assuescat, illiusque vires contemnat. Adde quod non vna & eadem semper est veneni natura, sed pro varietate corporum admodum diuersa: ita vt quod vni profuerit, alteri non conferat. Ideò postquam per aliquod tempus

vno

vno vsus fuerit alexipharmaco, ad aliud & aliud transire erit vtilissimum.

Dum prædicta diaphoretica vsurpantur, si quando eorum operationem augere est animus, vt potentius venenum ad superficiem corporis educant, externa quædam remedia possunt admoueri: nempè cucurbitulæ, tum siccæ, tum scarificatæ plures & pluries admotæ, & vesicatoria, de quibus anteà dictum est, quæ in statu morbi præsertim maximè conueniunt, & quo tempore sudorifica medicamenta exhibentur; ac etiam ol. scorpion. Matthioli, quod ab omnibus practicis multum commendatur; virus enim in profundo corporis residens ad exteriora euocat. Ideò corporis emunctoria, vt inguina, & axillæ: tum etiam pulsus temporum, manuum & pedum, hoc oleo calente frequenter inungi debent: nempè ter, aut quater in die, vel etiam tertia quaque hora. In huius olei penuria parari potest linimentum ex theriaca succo limonum dissoluta, addendo croci & camphoræ tantillum.

Si quando natura veneni malignitate oppressa, & quasi deuicta nihil prorsùs agere, sed vinctis quodammodò manibus collum submittere videatur, fortissima quæque diaphoretica, etiam maiori dosi, exhibenda sunt, vt consternati cordis vires, quasi stimulis quibusdam concitentur. Tumque aquæ theriacales, aut bezoardica potentiora & maiori penetrandi vi prædita (quæ etiam addita camphora plurimum intendi poterit) vsurpanda sunt. Exterius verò tunc temporis fotus sequens assumptorum vim mirificè iuuabit, malignorumque vaporum diaphoresim promouebit. Hac enim methodo non pauci ab Orci, confinio liberati sunt.

℞. Rad. angelicæ, & gentianæ, ana ℥. ii fol. melissæ, origani, scordij, ana M. ii. sem. card. bened ℥. i. flor. chamom. verbasci, meliloti, hyperici, centaurij minor. stœchad. anthos, & calendulæ, ana P. ij. Fiat decoctio, addendo sub finem parum vini albi, qua foueantur pedes, inguina, axillæ, & latera, calidè cum spongijs.

Si linguæ siccitas, sitis & alia febrem æquè præualere, ac malignam qualitatem ostendant: hoc fotu abstinendum est, & illius loco gallina per spinam diuisa, vel pulmo, aut omentum veruecis recenter mactari, ventri admoueantur.

In toto curationis decursu virium ratio maximè habenda est, quæ venenata qualitate valdè deijciuntur. Eæque fulcientur primò iusculis conuenientibus ex decocto caponum paratis, quibus, vrgente necessitate, iure carnium stillatitia addi poterunt, ac præcipue aqua caponis per descensum in B. M. parata, vt hodie vulgò fit. Confectio de hyacintho in iusculis vires recreat, & malignam qualitatem oppugnat. In ijsdem iusculis gelatina cornu cerui vtramque etiam indicationem implet. Labentibus omninò viribus ad confectionem alkermes licet confugere, modò febrilis calor non vehemens vrgeat. Ac denique vinum omnium cardiacorum potentissimum est, de cuius vsu in hoc morbo, supra in victus ratione actum est. Solus vini odor vires admodum recreat, & multò magis frustum panis assatum, in vino odoro, & aqua rosarum maceratum, ac naribus oblatum.

Tum etiam confectio alkermes, & de hyacintho potionibus alexipharmacis admisceri solent. Vel in maxima virium imbecillitate potiones merè cardiacæ concinnari possunt in hunc modum.

℞. Aquæ naphæ & rosar. an ℥. i. ß. confect. alkerm. ʒ. i. syrupi de pomis ℥ i. succi limon. ʒ. iij. Fiat potio. Si febris non sit intensa, aqua cinam. ad Drach. i. vel ij. addi poterit, & interdum ambra grisea ad gr. v. vel viij.

Neque tamen in maxima virium ruina, calida illa roborantia tantoperè metuenda sunt, vt febris augmentum formidantes ægrum ab imminenti mortis discrimine liberare nolimus: quandoquidem vrgentioris perpetuò maior ratio habenda est, & refectis aliquantulum viribus, quod roborantia calida plus æquo inflammarunt, refrigerantibus validis, vt sale prunellæ, & spiritu vitrioli, in iulepis & potu ordinario permixtis postmodum contemperari potest. Hæc methodus à prudenti Medico obseruata, non solum in roborantium, sed etiam alexipharmacorum & sudorificorum calidiorum exhibitione fœliciter succedit.

His accedent epithemarum, & animalium applicatio regioni cordis, fotus genitalium ex confectione alkermes in vino dissoluta, sacculi ventriculo admouendi, aliaque tum interna, tum externa remedia in affectibus cordis, *c. de virium imbecillitate*, paulò fusius à nobis descripta.

Quod ad epithemata spectat, in iis cautio adhibenda est. Siquidem Authores quamplurimi vsum eorum reiiciunt, quod ex refrigerantibus, & repellentibus componi soleant, aquis nimirum herbarum frigidarum & aceto, à quibus venenata qualitas ad cor repercutitur, illiusque diaphoresis, quæ perpetuò adiuuanda est, impeditur. Verum ratio hæc vsum epithematum nequit impedire, cum ea ex aquis cordialibus & diaphoreticis, nullaque astringendi, aut repellendi vi præditis, & sine aceto (quod tamen multi admittunt) componere possimus, additis cardiacis, iisque simul iunctis fient epithemata, non solum cordis robur sustinentia, sed etiam poros cutis aperientia, vt per eos maligni vapores facilius transpirent. Huiusmodi epithematum exemplum tale esse poterit.

℞. Aquar. scabios. & card. ben. an. Vnc. iv. aquæ naphæ vnc. ii. confect. alkerm. ʒ. ii pulu. elect. diamarg. frig ℈. i. croci, & camphoræ, an. gr. vi. Fiat epithema, applic. regioni cordis tepidè, frequenter.

℞. Confect. alkermes vnc. sem. pulu. elect. triasant. & diamarg. frig. an. ℈ i. sem. aquæ naphæ parum, Fiat linimentum applicandum eidem parti post vsum epithematis prædicti.

Epithemata etiam hypochondriis admouenda, hic etiam omittenda non sunt, propter rationes in febrium putridarum curatione circa eorum vsum propositas, quorum etiā materia inde desumi poterit.

Deuicta tandem remediis prædictis maligna, & venenata qualitate, remissaque febre, de morbo ad declinationem vergente, coctionisque signis manifestè apparentibus: purgatio instituenda est, quæ ægrotantis viribus constitutioni, à Medico exercitato aptari poterit. Nos in tyronum gratiam vnicum exemplum hic proponemus.

℞ Sennæ mundat Vnc. ß sem anisi ℈. i. fol. scabios. & scordij, an M. sem. liquirit. Drach. iii. Coquantur ad Vnc. iii In colat. dissolue rhab in aqua buglossi cum santalo citrino infusi ℈. iv. mannæ & syrupi rosac. ana Vnc. i. Misce. Fiat potio.

Neque verò vtplurimum in morbi declinatione & statu conualescentiæ, vnica purgatio sufficit, sed ea non raro bis, terue per interualla repetenda, vt praui humores funditus eradicentur. Alioqui periculum est recidiuæ, aut saltem ægroti longè tardius conualescunt. Quia natura, etsi satis potens sit illas materiæ morbificæ reliquias conterere: id tamen non nisi multo tempore præstare potest, & interim corpus pristinum robur tardius recuperat.

Ad integrum huius curationis complementum, superest tantum, vt de correctione symptomatum, quæ huic morbo superuenire solent, aliquid dicamus. Eorum autem curatio eadem propemodum est, quæ *sect. 2. huius tract. c. 2.* fuit proposita, vbi symptomatum febres putridas comitantium curationes tradidimus. Et illa symptomata cum iis quæ febribus malignis accidunt, eadem ferè sunt, per magis tantum & minus differentia: Ideò eadem remedia in vtroque morbo iis aptari poterunt. Nos tamen in hoc loco, quę frequentius à nobis in febrium malignatū symptomatis edomandis vsurpata sunt, quæve magis profuere, paucis annotabimus, simulque morborum hisce febribus se per venientium curationes proponemus.

Ac primum in dolore capitis, vigiliis & delirio conueniunt in principio reuellentia omnis generis, vt apertio venarum inferiorum, & hæmorrhoidum; clysteres emollientes, frictiones partium inferiorum, cucurbitulæ primò scris postea dorso, & scapulis admotæ, tum siccæ, tum scarificatę: & vesicatoria, quæ in delirio simplici à materia biliosa excitato, brachijs & femoribus erunt admouēda. Si vero cum delirio stupor & somnolentia adfuerit, etiam ceruici: deinde reppellentia fronti admouenda, & oxyrrhodina: de quibus hoc notandum, ea minus conuenire in febribus malignis, quam in putridis simpliciter; quia venenatorum vaporum difflatio omni arte procuranda, non autem intus retinenda. Ideo leuiora prius repellentia admouenda sunt, & si vehemen-

hemen-

hementia dictorum symptomàtum ad fortiora consugere nos cogat, diu non sunt vsurpanda.

Inter repellentia leuiora recensetur frontale commune, ex flor.nymphææ, violat, & rosar. sem. frig. mai. & granis alkermes, vapore aceti irroratum. Quod si non sufficiat, sequens admouebitur.

℞ Vnguenti populei Vnc.i. conseruæ rosar. & violar.an. Vnc.sem.ol.rosacei Vnc.vi.aceti rosac. Drach. ii. Misceantur omnia, & excipiantur stupis pexis, & duobus linteis inclusa fronti applicentur.

Interea emulsiones quatuor sem.frigid.mai.vsurpari poterunt, à quibus vapores frigidi, & benigni ad cerebrum transferri, & dicta symptomata demulceri solent. Quæ si non sufficiant, narcotica addentur, quæ acrium, & malignorum vaporum ascensum ad cerebrum mirum in modum prohibent, & somnum conciliant. Ea tamen parua dosi vsurpanda, vt syrup de papau ℥.ß.Vel vrgente necessitate laudani opiati gr.ii. cum conserua rosarum vtiliter exhibebuntur: vel in iulepo aliquo dissoluentur, vel illius loco theriaca recens ad ʒ.ß. Hæc tamen narcotica raro, & in parua dosi vsurpanda, quia venenum concentrant, quãuis sudorifica à nonnullis habeantur.

Post repellentia per vnum, aut alterum diem vsurpata, ad deriuantia veniendum est, inter quæ recensetur vesicatorium ceruici admotum, de quo supra, cui addenda est sectio venæ frontis: ex eaque detrahendus est sanguis ad ℥. v.vel vi. & fœliciter succedit, dummodo sufficienter antea per venas brachij sanguis detractus fuerit. Affigantur etiã hirudines ponè aures. Quod remedium vtile quidem est, sed priori minus efficax, quia per hirudines tenuissima tantum sanguinis pars educitur, cum per venam frontis aliquando in phrenitide sanguis impurior, & magis corruptus educatur, quam ex vena brachij. Tandem in statu phrenitidis, aut declinationis principio, resoluentia admouenda sunt, præcipuè verò animalia, aut eorum partes, vt pulmo veruccinus, qui pullis columbinis, & catellis commodior est, eo quod totum ferè caput molliter amplectitur. Hæc autem animalia humores noxios in cerebro contentos partim resoluunt, partim concoquunt atque maturant, vt natura postmodum eos facilius expellat. Malè à nonnullis in principio phrenitidis admouentur, quia calorem augendo, fluxionem ad cerebrum magis promouent, & delirium intendunt

In linguæ inflammatione, siccitate, & nigredine conueniunt remedia dicto loco proposita, præsertim ea quæ ex aqua, vel succo semperuiui & sale prunellæ composita sunt. Quibus sequens ex Minderero addi poterit, quippè quod maxime conferre experientia docuit.

℞. Butyri recentis in aqua rosar. loti ℥. ii. salis prunellæ ʒ.ß. Misce, & seruetur in aqua frigida. Detur pisi, vel fabæ magnitudine sæpius in die, & diu in ore detineatur. Curationis probè succedentis signum est, si fuligo atra decedat, ac lingua rimis dehiscens humescere incipiat: sicque cutis ramenta, tanquam excuriationes, decidant, ita vt faucium exuuias ægri screatu reijciant. At tum palatum dolitat, & tenuissima cuticula qua conuestitur, ob teneritudinem vix quicquam ferre potest, sed leui acore, & vix perceptibili acrimonia offenditur: quod cum prægressæ inflammationis stigmata adhuc ferat, noua pelle vestiendum, ac sic penitus & refrigerandum, & persanandum occurrit. Huic vsui conuenientissima erit sequens gelatina.

℞. Sem psyllij, & cydon. ana ʒ.i ß. gummi tragacant. ʒ.i. Cum aquæ rosar q s extrahatur mucilago satis liquida, cui adde syrupi violacei parem quantitatem. Fiat instar gelatinæ, qua vtatur frequenter ex cochleari, diuq; ore contineat.

Lac calens gargarizatum lenit, inflammationem temperat, linguam & fauces humectat, & venenum attrahit.

Pilulæ sequentes commode vsurpari poterunt.

℞. Sem.cucumer. mundat. & contus. ʒ.i. gummi tragac. subtilissimè puluerat. ʒ.ß albuminis oui q s. Formentur pilulæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Sem.cucurbitæ, & melon. mundat.& papau.albi, ana ʒ.i.liquirit.& tragacanth. ana ʒ.i.ß. Contundatur & pulueretur, cum mucilag. sem cydonior. extracta cum aqua rosar fiant pilulæ in ore detinendæ.

Quia vero hæc linguæ inflammatio, siccitas, & nigredo ex interno incendio procedit, ad illius extinctionem conuenient iulepi valdè refrigerantes, quibus addetur sal prunellæ, & spiritus vitrioli. Tum etiam in aqua potus ordinarij eadem permisceri poterunt.

Sitis intensissimæ curatio dictu loco sufficienter fuit proposita. Sed in febre maligna fœliciter extinguetur duobus remedijs proximè laudatis, nempè sale prunellæ, & spiritu vitrioli in iulepis aqua potus ordinarij.

Inappetentiæ, nauseæ, vomitus, & singultus curationes ex dicto loco desumendæ sunt. De vomitu tamen hoc addimus, cum interdum febre maligna correptos ita diuexare, vt omnia iniecta statim reijciant, & quamuis sitis, & linguæ siccitas, & nigredo adsint, nullum tamen potulentæ materiæ genus ferre possint: sed omnes iulepos, emulsiones, ptisanas, aquam etiam simplicem statim post assumptionem euomant. Huic symptomati gratissimo statim medetur, quasi miraculo, sal absinthij ad ʒ.i in succi lim. recentis cochleari exhibitum, vt experientia didici.

Alui fluxus in hoc morbo frequentissimus est, in eoque Medici prudentia valdè necessaria est. Si enim cohibeatur præpostere, materia venenata intus retinetur. Si vero non cohibeatur, vires deiicit, ægrumque non raro ad interitum ducit. In illius curatione ita procedendum. Si ita moderatus sit, vt vires non deiiciat, cohibendus non est, sed clysteribus roborantibus tantum moderandus. Si verò immodicus sit, & vires admodum deiiciat; colliquatiuus esse consueuit, & audacter cohibendus; quod summa efficacia præstabit theriaca recens, ad ʒ.ß. vel laudanum opiatum ad gr. ij. vel iii. Sæpè tamen obseruaui, alui fluxum perniciosum, ex quo æger ad interitum ruere videbatur, potioribus diaphoreticis magna dosi exhibitis, quasi momẽto cohibitum fuisse, fugato scilicet veneno, quod intestina aliaq; viscera vellicando, fluxum illum syntecticũ efficiebat.

Lumbrici hoc morbo laborantes sæpissimè infestant, & ex summa humorum putredine copiosi generantur. His è corpore educendis conueniunt clysteres dulces, & potiones contra vermes, præcipuè quæ ex decocto scordij parantur. Siquidem scordium ad versus malignitatem & lumbricos æqualiter confert. Vt autem illius caliditas temperetur, cum portulaca, acetosa, & cornu cerui decoqui poterit. Tum etiam cornu cerui vstum vtiliter decoquetur. Siquidem Forestus *obs.4.lib 6.* testatur, nullum remedium æquè profuisse febre maligna laborantibus, in quibus lumbricorum copia & alui fluxus aderant, ac cornu cerui vstũ, cum iulepis idoneis ad Drach.i. exhibitum.

Quando maligna, & venenata qualitas in hisce febribus valde prædominatur, vt ad pestilentium proprie dictarum naturam accedant, in ijs plerumque fiunt parotides & carbunculi. Eorum ideo curatio hic subnectenda est.

In parotidis principio, quamprimum illa apparere incipit, pars recipiens laxanda, & si tumor segniter increscat, attrahentibus admotis, & alexipharmacis, ac diaphoreticis exhibitis, naturæ ad eas partes materiam morbificam expellentis motus adiuuandus est. Ad partem laxandam fiet iniectio ex vnguento de althæa, admota postmodum lana succida. Attractio fiet admotis catulis, aut pullis columbinis, quibus etiam dolor temperabitur. Validius attrahunt emplastra ex fermento, caricis, cepis, columbino stercore, addendo butyrum, pinguedinem gallinæ, axungiam suillam recentem, & ol. lilio. vel amygdal dulcium. Si attrahentibus hisce pars nimium incalescat, & dolor nimis intendatur: fiat eorum intermissio per interualla, admouendo interim cataplasma de mica panis, aut olea prædicta, lana succida excepta, vel vnguentum de althæa, vt supra. Et quia pars non est capax materiam morbificam sufficienter recipiendi; ad portionem illius deriuandam admouendum est vesicatorium posteriori parti ceruicis, simulque diaphoretica supra enumerata frequenter vsurpanda. Euocata materia ad partes exteriores, tentetur suppuratio, admoto cataplasmate ex rad. althææ, lilior. caricis, farina lini, axungijs, & oleis prædictis composito. Suppuratione facta tumor aperiatur, reliquum materiæ concoquatur, continuato cataplasmate, vel admoto emplastro diachylone. Vlcus mundificetur digestiuo

uo communi ex terebinthina, vitellis ouorum, & oleo rosaceo. Tum etiam vlcus teneatur diu apertum admota turunda, vt totum virus per illud sufficienter expurgetur, & tandem ad cicatricem perducatur. Hoc tamen obseruandum, tumorem ita crescentem, vt periculum suffocationis imminent, ante perfectam maturationem esse aperiendum: sic enim aliqua materiæ portione educta, tumor aliquantulum subsidebit, & suffocationis periculum euitabitur. Pari modo si intensissima sit malignitas, vt æger morbo succumbere videatur, antequam tumor ad maturitatem perductus sit, aperiendus etiam est ante tempus, vt veneni vis expiret, vnde salus ægri subsequi non raro consueuit. Hacque ratione in vera peste bubones ante suppurationem aperiri solent.

Denique silentio præterire nefas est insigne experimentum, quod mihi contigit in febre illa epidemica, quæ Monspelii sæuissimè grassata est anno 1623 ita vt media fere pars ægrotantium interierit. Peculiariter verò quibuscunque parotides superueniebant (quod solebat contingere circa nonum, vel vndecimum morbi diem,) omnes intra biduum interibant: præcedente, aut eodem tempore accedente delirio stupore, motibus conuulsiuis, & pulsu inæquali, frequenti, minutulo, & quasi formicante. Cum autem plures huiusmodi vidissem, qui neq; alexipharmacis frequenter adhibitis, neque attrahentibus porotidi admotis iuuari potuerãt; animo reuoluens si qua via liberari possent à tam certo exitio: Tandem cogitare cœpi, ideò parotides febribus hisce superuenientes sinistri esse iudicij, quod locus in quo fiunt, non est capax totam materiam morbificam excipiendi quæ intus retenti opprimat ægrotantem, ac proinde opus naturæ inchoatum solummodo, euacuationibus suppleri posse, venæ sectione scilicet & purgatione: cum etiam Gal. 3. *de compos. medic. secundum loca, cap. de parotidibus*, in earum curatione phlebotomiam præscribat. Verum huic indicationi maximæ obstabat summa virium imbecillitas, quæ tanta erat, vt iam versari ægrotantes viderentur in agone mortis, quæ etiam breui succedebat. Gal. vero *loco citato*, dum præscribit venæ sectionem in parotidum curatione, duas proponit conditiones: nempe si adsit sanguinis redundantia, & vires ferant. Quæ conditiones hic omnino deerant: prius enim sufficienter sanguis detractus fuerat, tum per phlebotomias iteratas; tum per cucurbitulas scarificatas: tum etiam maxima aderat virium ruina. Hisce omnibus perpensis, auream hanc Corn. Celsi sententiam, aliàs vnquam, hic maximè locum habere censui, *multa scilicet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ alias essent omittenda, & satius esse anceps remedium in vno, aut altero experiri, quam tot ægros certo exitio relinquere.* Hoc etiam animos addebat, quod summa illa virium deiectio ab oppressione magis, quam ab exolutione proficisci videbatur. Ideo enim subitò vires corruebant, quod natura non posset graue onus excutere, eiusque imminutione subleuatum iri sperandum fuerat. Adde quod phlebotomia ita poterat institui, vt nullum inde periculum esset metuendum, si nimirum ℥.ii. vel tres sanguinis prima vice tantum educerentur, tentandi gratia, & si ritè succederet, maior deinceps quantitas detraheretur. Hac igitur via rem exequi placuit. Et cum mercator Monspeliensis nomine *Bernardier*, primus occurreret, eique parotis pone aurem sinistram die morbi vndecima erumperet, cum pulsu, aliisque symptomatis supra enumeratis: phlebotomiam præscribo ad vnc. iii quam tamen Chirurgus senex & peritus celebrare renuebat, metuens ne æger ad extrema redactus, in ipsa operatione expiraret: mea postmodum præsentia, & authoritate confirmatus, sanguinem misit ad Vnc. iii. Tribus, aut quatuor horis elapsis ægrum iterum inuiso, & pulsum paulo validiorem inuenio, minusque inæqualem. Iteratur phlebotomia ad vnc. ii. Pulsus inde multo melior & robustior. Sanguis detractus admodum corruptus apparuit. Sequenti die propinatur medicamentum ex senna, rhab. & syrupo rosaceo. Sicque æger à mortis confinio liberatus est. Omnibus deinceps ægrotantibus, quibus succrescebant parotides, venæ sectio primum, idque partitis vicibus, & sequenti die purgatio a me præscripta est: sicque omnes (Deo sit laus & honor) quotquot hoc modo tractati sunt, fœliciter euaserunt, neque vllus amplius toto illo anno ex parotidibus interiit.

Aduertendum tamen est (quod in prognosi notauimus) parotides sæpe critice, & vtiliter apparere, & ex iis ægros à morbo liberari: quando scilicet in declinatione contingunt. Idque facile apparet ex remissione symptomatum, quæ illarum eruptionem solet præcedere, & tales accidere solent in febribus minori malignitate præditis. At vero in prædicta temporis constitutione tanta erat febris epidemicæ malignitas, vt parotides sæpe in statu morbi, & symptomatice, ac lethaliter erumperent, donec prædictis remediis earum pernicies sublata est.

In carbunculo febri ardenti superueniente, si ante illius apparitionem sanguinis sufficienter missus non fuerit: aut si æger vlteriorem venæ sectionem ferre non possit, aperiatur vena carbunculo vicinior, vt maior fiat attractio materiæ virulentæ ad partem affectam. Postmodum tumor vndique in circuitu scarificetur, idque satis profundis vulneribus; & aqua salsa calida foueatur aliquantisper, vt sanguinis concretio impediatur, eiusque effluxus adiuuetur. Mox caustici granum in pustulæ medio applicetur. Toti autem tumori sequens cataplasma admoueatur.

℞. Fol. rutæ, & scabiosæ, contus. an. M. i. ficuum siccar. contusar. par. iii. fermenti acris Vnc. i. piperis puluerati Drach. i. vitell. ouorum numer. ii. Misce. Fiat cataplasma, quod per biduum applicetur.

Deinde vero sequens admoueatur.

℞. Succorum symphyti mai. scabiosæ, calendulæ, an. Drach. i. theriacæ vet. ℈ iv. salis Drach. i. vitell. ouor. nu. ii. Misce. Applicetur tumori.

Potest etiam ab initio tumori applicari cataplasma de arnoglosso in Pharmacopœa Bauderon. descriptum.

Ipsi vero escharæ post caustici applicationem admoueatur vnguentum basilicum, cui addatur theriaca, scorpionum, & vitellus oui.

Postquam tumor incrementum susceperit, ne materia maligna refluat ad interiora, illius ambitus illinatur vnguento de bolo, bis aut ter in die. Supra escharam vero, vt illius casus procuretur, applicetur vnguentum basilicum, cum butyro, aut axungia suilla permixtum. Post escharæ casum vlcus detergeatur vnguento sequenti.

℞. Succorum calendulæ, absinthii, scabiosæ, & apii, an. ℥. i. myrrhæ electæ, rad. ireos Florent. aloes, sarcocollæ, ana Drach i. mellis rosati Vnc. ii. Fiat vnguentum, continuandum vsque ad integram curationem.

CAPVT II.

De variolis & morbillis.

AD febres malignas & pestilentes meritò referenda est illa, quæ variolas & morbillos comitari solet: cum epidemica & contagiosa sit, plurimosque pueros, quibus præcipue solet accidere, de medio tollat.

Quænam sit inter variolas & morbillos differentia, apud Autores omnino non conuenit. Vsus vero obtinuit, vt variolæ nominentur pustulæ maiores, varis persimiles, vnde nomen sortitæ sunt: quæ ad suppurationem peruenire solent: morbilli vero sint pustulæ perexiguæ, & veluti cutis asperitates cum intensa rubedine, instar erysipelatum: quæ intra quinque vel septem dies, sine suppuratione discutiuntur, & ratione rubedinis intensæ, apud Gallos *la rougeole* vocari consueuerunt: variolæ vero *la petite verole*, & in Occitania, *la picote*. Est & tertium pustularum genus pueris familiare, & variolis simile, quoad magnitudinem & figuram: sed in eo ab iis distinguitur, quod variolæ cum rubore & inflammatione appareant: hæ vero albæ sint, & veluti vesiculæ, seroso humore repletæ, quæ intra triduum disrumpuntur & exsiccantur, nullumque afferre solent periculum, & plerumque sine febre erumpunt. Id pustularum genus a nostratibus fœminis, *la verolette*, nominari solet: ab Italis, *ranaglione*. Eiusque descriptio reperitur apud Vidum Vidium, his verbis: *Sunt qui præter duas species crystallos adiiciant. Sic enim appellare quasdam velut vesiculas plenas aqua, instar crystalli splendentes, quibus cutis variis locis distinguitur: has nunc vulgo nominant* ranaglione. *In quas non ita incurrunt omnes homines, sicut in variolas & morbillos: ne-*

sub ipsis ita grauiter affliguntur. Quamobrem non videntur tāquā tertia species, morbillis & variolis hę pustulæ adiiciendæ.

De variolis, & morbillis Autores multa disputant, ac præsertim vtrum hi affectus sint morbi noui, ac veteribus incogniti, & à qua causa proximè atque immediatè producantur. Cum autem nos summam breuitatem in prælectionibus nostris oboixè affectemus, omnes controuersias prætermittere consueuimus, nudas, & simplices earum decisiones proponentes ideòque sic, quid de prædictis quæstionibus censendum sit, paucis explicabimus.

Ac primùm variolas, & morbillos minimè nouos affectus esse censemus, cum ab antiquissima causa, nempè sanguinis materni impuritatibus oriantur: quam cum Arabes agnouerint, minimè nouum morbum esse censuerunt. Si autem eorum temporibus primum grassari cœpissent, illud speciatim ab ijs fuisset annotatum. Ac quanquam ab ijs primum exacta eorum descriptio tradita sit: Hipp. verò & Galenus, aliique antiquiores vix de ijs mentionem fecerunt: arbitrari oportet, ideò peculiarem de ijs tractationem à veteribus hisce non esse institutam, quod sint tantum accidentia febribus synochis & malignis superuenientia, & eruptiones criticæ, proprium, & peculiare morbi genus minimè constituentes. Vel quod in Græcia, propter aeris clementiam, ita leuis fuerit affectus, vt Medicorum curam non meruerit. Quemadmodum apud Indos Occidentales, propter summam aeris clementiam ita leuis esse consueuerat, vt vix animaduersus fuerit ante accessum Hispanorum in eas regiones. Postquam verò Aethiops quidam eo delatus variolis pestilentibus correptus est, communicata per contagium maligna, & venenata qualitate, tam immaniter grassari cœpit affectus, vt magna Indorum pars de medio sublata fuerit. Cum enim antea impuritates illæ ex materno sanguine relictæ, ob clementiam aeris a natura facilè discuti consueuissent: accedente postmodum venenata qualitate graues morbos effecere.

Sanguinem verò maternum esse veram causam variolarum & morbillorum, inde præcipuè colligitur, quod ex hominum millibus vix vnum reperire liceat, qui semel saltem in vita hos affectus non patiatur. At morbus omnibus hominibus communis a causa aliqua communi necessario dependet: qualia sunt generationis principia, semen nimirum & sanguis maternus. At semen non potest esse causa variolarum & morbillorum, cum ab eo morbi hæreditarij, & tota vita perdurantes oriantur. Superest igitur, à sanguine materno, quo nutritur fœtus in vtero, hos affectus prouenire. In illo enim quantumuis purissimo quædam impuritates continentur, quæ partibus fœtus labem suam communicant: & illa labes partibus impressa massam sanguinis inficit: eique, à causa procatarctica excitatæ, ebullitionem conciliat, cuius beneficio fit fermentatio & depuratio tum sanguinis, tum ipsarum partium. Hoc docent Arabes luculento vini exemplo, quod dum adhuc recens, & musti naturam retinens in dolium mucidum, aut praua alia qualitate infectum immittitur, à dolio quidem malam illam qualitatem recipit. Dum verò per ebullitionem depuratur: non modo seipsum, sed etiam dolium purificat. Ista autem ebullitio, seu fermentatio vtplurimum puerulis contingit, aliquando tamen grandioribus, & virilem ætatem adeptis: quia semper à causa aliqua externa commoueri solet, qualis est in primis certa aeris dispositio huic morbo analoga. Vnde fit, vt nunc variolæ, nunc morbilli grassari soleant: quod illa aeris dispositio, nunc his, nunc illis sit magis analoga.

Neque impuritates illæ sanguinis materni ipsam matrem inficere possunt, in eaque similes affectus generare, quamuis dictum fuerit ab Hipp. *l. de natura pueri*, tres esse partes in sanguine, vnam purissimam, qua nutritur fœtus: alteram impuriorem, qua nutritur mater: & tertiam impurissimam, quæ in venis vteri asseruatur toto gestationis tempore, & post partum per lochia expurgatur. Primo enim cum mater habeat partes duriores, & solidiores, eæ non tam facilè recipiunt impressionem, quemadmodum fœtus corpus tenellum atque mollissimum. Deinde portio illa sanguinis impurissima, quæ asseruatur in venis vteri, & secundinarum toto gestationis tempore, inficit in transitu sanguinem, qui defertur per ea loca ad fœtus nutritionem: vnde fœtus contrahit malam qualitatem, quæ suo tempore causa est ebullitionis in sanguine fœtus. At vero portio illa impurissima in dictis locis remanens non inficit corpus matris.

Præterea mirandum non est tamdiu differri aliquando eruptionem variolarum, & morbillorum, vt in virili ætate nonnullos corripiant. Non enim substantialiter in corpore remanent impuritates illæ, vt multi existimant: corrumperentur enim mora longissima & putredinem deterrimam acquirerent. Sed ab ijs tantùm praua quædam qualitas partibus fœtus imprimitur, quæ tandem humorum partem aliquam inficiens, naturæ molestior redditur, quæ tunc temporis insurgens, infectas illas humorum portiones ad cutem propellit.

Cum autem in sanguinis massa duplex excrementum reperiatur, vnum crassum, alterum verò tenue: ex crasso variolæ generantur, ex tenui verò morbilli. Et licet vna, eademque sit praua & maligna qualitas, vtrumque excrementum: attamen quia diuersa est vtriusque excrementi natura, diuersa etiam est causæ externæ ad vtrumque analogia. Vnde fit, vt aliquando variolæ, aliquando morbilli populariter grassentur.

Quamuis autem variolæ in toto corpore erumpere soleant, maiori tamen copia in facie, pedibus & manibus apparere consueuerunt, cum aliter euenire soleat in maculis purpureis, quæ in febre purpurata contingunt: illæ enim in pectore & dorso præcipuè apparent. Cuius differentiæ ratio inde desumenda est, quod cum variolę oriantur ab ebullitione sanguinis, cuius beneficio fit excretio ad cutem excrementi in eo latitantis, & praua qualitate affecti: hepar autem sit sanguinis fons, & origo, ab eo præsertim talis expulsio dependet: at hepatis emunctoria sunt facies, manus, & pedes: vnde fit: vt calidiori hepate præditi, faciei rubedine & pustulis laborare, caloremque intensum in volis manuum ac pedum percipere soleant: eaque ratione maior fit expulsio ad eas partes. Contra verò maculæ purpureæ in febre maligna apparentes, à corde præcipuè affecto oriuntur, adeoq; circa partes cordi vicinas erumpunt, & præcipuè circa lumbos, quia in iis vena caua ascendens, & arteria orta cordi annexæ decurrunt.

Alia præterea differentia inter variolas, & maculas purpureas annotanda est, quod nimirum variolæ, & morbilli apparentes tertio vel quarto die à febris inuasione, criticæ esse soleant, & vtplurimum salutares: maculæ verò purpureæ, etiam septimo die apparentes, plerumque symptomaticæ sint, & morbum reddant deteriorem, cum aliter debere fieri videretur: morbus enim crudior est quarto die, quam septimo. Huius tamen euentus ratio inde depromenda est, quod in variolis & morbillis plerumque febris incipit à summo vigore ideò non solum tertio, aut quarto, sed etiam primo & secundo die excretionis in ea verè criticæ possunt contingere. At febres malignæ segniùs progrediuntur, & principium earum ad septimum plerumque extenditur; vnde eo tempore excretiones contingentes non possunt esse verè criticæ. Quod vero variolæ & morbilli tam citò ad statum perueniant, non autem febres malignæ: inde fit, qui febris variolarum, & morbillorum à putredine leuissima, & sanguinis ebullitione potius quam ab intensa materiæ putredine proficiscitur, eam ideò cessare facit natura mediante coctione ante diem septimum, eo quod leuissima sit, & à facillimis causis orta. At in malignis febribus adeò est ingens, ac sordida putredo, vt nec decimaquarta die, & interdum vigesima corrigi possit. Et ob id, maculis erumpentibus ante id tempus exacerbantur: quia citra coctionem, & symptomatice coacta fuit natura eas expellere.

Fit igitur expulsio variolarum, & morbillorum per sanguinis ebullitionem: Quæ quidem ebullitio, iuxta doctrinā Auicennæ, duplex est: vna perfectiua, altera vero correptiptiua. Perfectiua seu deputatiua ea est, in qua partes tantum in puriores & excrementitię sanguinis putrescunt & à natura expurgantur, vt tota massa pura postmodum relinquatur: & tunc variolæ fiunt salutares: quæ sine vllo medico auxilio

auxilio curantur. Corruptiua verò est, in qua non solum partes sanguinis excrementitiæ, sed etiam sanguis ipse sincerus computrescit: vnde periculosæ, & lethales variolæ oriuntur, & pro maiori vel minori putredine, maioris vel minoris malignitatis participe, plures vel pauciores sanguinis partes occupantis, maius vel minus periculum emergit. Talis ebullitio corruptiua præcipuè contingit, dum epidemicè grassantur isti morbi, & à maligna aeris constitutione excitantur, a qua humorum efferuescentia, & maligna putredo ducitur; vnde variolæ multæ & periculosæ generari solent, quæ aliquando pestis prodromi, & nuntij, iuxta Rhasis sententiam, esse consueuerunt.

Inter morbos acutos recenseri solent variolæ & morbilli vtplurimum enim intra quatuordecim dies terminantur. Duplex autem temporum series à nonnullis ingeniosè statuitur, tempus nimirum ebullitionis, & tempus eruptionis variolarum. Tẽpus ebullitionis 4. vtplurimum, diebus perficitur ita vt primus dies principium statuatur, secũdus augmentũ, tertius status, & quartus declinatio: tũc enim febris & alia symptomata remittere solent. At principium exitus variolarum est ipsemet quartus dies, augmentum ad septimum protrahitur, status ad vndecimum, declinatio verò ad decimumquartum, quo tempore variolæ exsiceantur. Non rarò tamen ad vigesimum vsque protrahitur variolarum exsiccatio.

Differentiæ variolarum & morbillorum desumuntur, vel à substantia, ratione cuius aliæ sunt magis, vel minus pituitosæ, sanguineæ, biliosæ, aut melancholicæ, vel à quantitate ratione cuius dicuntur maiores aut minores, plures aut pauciores, profundæ aut superficiariæ: vel a qualitate, ratione cuius aliæ rubicundæ, aliæ albæ, subflauæ, violaceæ, liuidæ, nigræ, pro diuersitate humorum, ex quibus componuntur; vel à tempore, ratione cuius aliæ citò, aliæ tardè erumpunt, aliæ citiùs, aliæ tardius suppurantur, aut dissoluuntur: vel à loco, ratione cuius aliæ cutem tantum occupant, aliæ etiam partes internas inuadunt, vt fauces, pulmones, intestina, iecur, lienem, reliquaque viscera.

Diagnosis dirigenda est, vel ad affectum iam præsentem, vel ad eundem imminentem. Variolæ & morbilli iam præsentes, cum sensibus pateant, nun alijs signis indigent. Imminentes verò sequentia signa indicant.

Dolor capitis cum pulsationis sensu in fronte, & temporibus. Somnolentia grauis; Terrores in somno; Deliria interdum, tremores, & conuulsiones. Sternutatio: Pandiculatio frequens: Raucedo. Tussis, Spirandi difficultas. Calor, rubor, & punctionis sensus in toto corpore. Dolor dorsi, qui aliquando solus, aut cum paucis alijs symptomatis in febre synocho apparens, variolas imminentes significat. Cum enim per dorsum serantur vena, & arteria magna, in quibus sanguis ebulliens malignus acres vapores ad neruos, & membranas vicinas emittit, necesse est dolores in iis partibus præcipuè percipi. Magna anxietas, & inquietudo. Lachrymæ inuoluntariæ: Oculorum splendor & pruritus: Tumor faciei cum aliquo rubore. Vehementia symptomatum ab initio, vt morbus statim vigorem attigisse videatur.

Quia omnia fiunt vel à vaporibus multis, & crassis, per sanguinis ebullitionem in caput, diaphragma, aliasque partes transmissis: vel ab ipsa variolarum materia, iam ipsas partes inuadere incipiente: vel a fluxione caloris vi excitata, humores in cerebro colliquantis.

Maximi est momenti imminentes variolas præuidere, sed multò maioris, earum euentum prædicere, quam sequentia signa prognostica indicabunt.

Ac primum salutares esse solent variolæ, quæ citò, & facilè exeunt, ac breui ad maturitatem perducuntur.

In quibus febris leuis est, sine magnis symptomatis, quæ post exitum variolarum cessat, aut admodum minuitur. In quibus vox libera est, & respiratio facilis. Variolæ primum rubræ, & albæ, molles, distinctæ, paucæ, rotundæ, fastigiatæ, solam cutem, non autem partes internas afficientes, salutares esse consueuerunt.

Omnia prædicta signa, materiæ morbificæ paucitatem, obsequium, benignitatem, & naturæ robur, valdè eam expellentis.

Contra verò periculosas, aut lethales variolas ostendunt febris ingens, & non imminuta post eruptionem variolarum; significat enim humores malignos & venenatos non fuisse sufficienter ad cutem expulsos, sed maximam eorum partem adhuc in venis restitisse. Anxietas, & inquietudo magna; ab iisdem humoribus in venis ebullientibus. Difficultas spirandi, quæ significat pustulas, aut apostema in pulmonibus; aut anginam, aut virium lapsum. Sitis ingens, quæ internum incendium indicat; & si cum ea angustia respirationis augeatur, mors in propinquo est. Alui fluxus, aut dysenteria, quæ significat humores malignos ad interiora recurrere, motu omninò contrario naturæ motui atq; adeò lethali. Ideò ex iis, qui huiusmodi alui fluxu post eruptionem variolarum corripiuntur, paucissimi euadunt.

Vrina sanguinea lethalissimum est signum: tum etiam si per aluum sanguis purus & sincerus reiciatur. Interdum etiam per nares, gingiuas, aliasque corporis partes fiunt excretiones sanguineæ, quæ lethales esse consueuerunt. Significant enim summam sanguinis acrimoniam atque malignitatem: quæ naturam vehementer irritat, & ad præposteram illius excretionem compellit.

Pessimæ etiam sunt variolæ tardè apparentes, quæ materiæ contumaciam, aut naturæ imbecillitatem significant. Multæ, magnæ, duplices, & continuæ, eiusdem materiæ quantitatem nimiam ostendentes. Duræ eiusdem materiæ crassitiem, & incoctibilitatem indicantes. Depressæ, expultricis imbecillitatem significantes: eæque deteriores sunt, si in earum medio macula nigra appareat, quæ malignitati insigni attestatur. Virides, liuidæ, & nigræ, quæ ex bile porracea, vel atra generantur.

Omnium pessimæ, quæ vbi egressæ sunt, confestim euanescunt, & tumor partium remittitur; significant enim humorum retrocessum ad interiora; & eorum quibus ista retrocessio contingit, nullus euadit, sed vtplurimum intra viginti quatuor horas pereunt.

Periculosæ etiam sunt, quando maculæ febri purpuratæ familiares, illis permiscentur: præcipuè si maculæ illæ liuidæ, vel nigræ fuerint. Significant enim non solum leuem illam putredinem, quæ ex ebullitione sanguinis in variolis solet contingere; sed etiam intensam illam, & profundam (vt vocant) putredinem adesse; ex qua maius multò ægrotanti impendet periculum.

Fæces, aut vrinæ in variolis liuidæ, aut nigræ, magnum in hoc morbo portendunt periculum; significant enim humorem atrabilarium in venis redundare, & totam massam humorum inficere.

Curatio variolarum & morbillorum quatuor indicationibus perficitur. Quarum prima versatur in humorum quantitate peccantium euacuatione. Secunda in motu naturæ, seu variolarum expulsione adiuuanda. Tertia in malignæ & venenatæ qualitatis oppugnatione. Quarta denique in symptomatum correctione. Quæ omnia vt commodè perficiantur, primum idonea victus ratio instituenda est, quæ eadem esse debet, quæ in febrium putridarum curationem fuit proposita: nonnulla tamen peculiariter aduertenda sunt.

Primò vt æger in loco calidiusculo detineatur, quo cutis pori aperiantur, & variolarum eruptio adiuuetur. Ideò detinendus est in cubiculo bene clauso, quod aer frigidus nullo modo ingrediatur. Multi enim pueri benignis alioqui variolis laborantes, frigidioris aeris appulsu de medio sublati sunt, repercussa nimirum materia morbifica ad interiores partes. Eademque ratione vestibus moderatè contegendi sunt: ita tamen vt aeris caliditas, aut integumentorum pondus febrilem ardorem non intendant. Dicta tegumenta ex pannis rubris plerumq; concinnari solent, quia analogia quadam sanguinem ebulliẽtem ad exteriora mouere creduntur. Solent etiam multi ouem, aut veruecem in cubiculo, vel etiam cubili detinere, quod illa animalia venenatam labem facilè recipiant, & in se attrahant; vnde ægris leuamen aliquod emergere potest.

In potu decoctum hordei, vel radicis acetosæ, vel decoctum rasuræ eboris, aut cornu cerui vtiliter vsurpari solet, præcipuè in principio, & dum febris est vehemens. Si verò non ita incandescat, decoctum hordei, & caricarum etiã vti-

vtilissimum: vtpotè humores ad cutem efficaciter expellens: eóque vtebantur passim Amatus & Forestus cum fœlici successu.

Præterea somnus cum toto morbi decursu moderatus esse debeat, in augmento tamen cum pustulæ erumpunt, diuturnior noxius est, & satius est plus solito vigilare.

Vt igitur indicationes prædictæ impleantur, a venæ sectione inchoanda curatio est, (si sanguis aliquatenus redundet, ætasque ægrotantis ferre posse videatur) eaque quamprimum celebranda. Si tamen Medicus primo morbi die non fuerit vocatus, vtiliter nihilominus sanguinem detrahet ante eruptionem variolarum, vel dum adhuc paucæ apparent: quod tempus vulgo vsq; ad quartam diem extendi consueuit, a febris inuasione. In quo tamen cautio diligens necessaria est. Si enim pustulis erumpere incipientibus, febris imminutio, & symptomatum remissio subsequatur: satius est totum negotium naturæ benè operanti relinquere, quæ totam materiam morbificam ad cutem sufficienter expulsura est. Tum venæ sectio necessaria non est, cùm experientia doceat, infinitos pueros benignioribus variolis laborantes, neque plethora oneratos, sine sanguinis detractione fœliciter curari. Quin potiùs aliquando in dicto casu phlebotomia noxam inferre poterit, cum variolarum expulsio fieri soleat per ebullitionem sanguinis: quæ si leuis sit, a sanguinis detractione multum imminuetur, sicq; insufficiens euadet ad sanguinis massam ab impuritatibus perfectè depurandam. Contra vero si erumpentibus variolis febris intensior, anxietas, difficultas spirandi, lotium crassum & rubrum, aliaque symptomata maiora appareant: signum est naturam nimio humorum onere premi, eosq; non posse conuenienter regere: ideo phlebotomiam esse necessariam, vt detracta portione oneris, reliquum a natura facilius expellatur. Vno verbo, in ebullitione merè perfectiua, seu depuratiua, sanguis detrahendus non est: in corruptiua vero venæ sectio maximè necessaria est, etiā in ea quæ minoris malignitatis est particeps, cuius gradus supra fuerunt expositi. Ita autem necessaria est phlebotomia in periculosis variolis, in quibus ebullitio corruptiua fieri consueuit, vt tenellula puerorum ætas illam non impediat. Vsus enim inualuit, vt in quarto, & non raro tertio ætatis anno missio sanguinis vsurpetur. Parisienses Medici in teneriori ætate, & lac sugentibus pueris a venæ sectione non abstinent. Quod tamen ægerrimè admittit tenellula natura, leuissimum lactis alimentum & copiosus per cutem effluxus. Neque vllius è sapientibus scriptoribus patrocinio defendi poterit noua hæc mittendi sanguinis licentia.

In paulo grandioribus pueris vnica phlebotomia interdum non sufficit, sed illa erit iteranda, si febris intensa perseueret, vel delirium, aliudve graue symptoma vrgeat. Imo vero peracta variolarum eruptione, quæ intra nouem dies maiori parte fit; si febris valde vrgeat, sanguis denuo mittendus est, & ægri tractandi, vt febre continua putrida laborantes.

Si suspecta sit venæ sectio, propter ætatem tenellam, vel quod tempus idoneum iam transactum fuerit: sanguinis redundantia auferri poterit cucurbitolis scarificatis, dorso, scapulis, & femoribus admotis, quæ etiam in statu morbi conferre poterunt, cum motus naturæ a centro ad circumferentiam per eas adiuuetur. Cauendum autem in puerulis, ne profundiores fiant scarificationes: Contingit enim aliquando, vt penitius adacto scalpello ab imprudenti chirurgo, sanguis feruidus & ebulliens, venulis diuisis, eo impetu per vulnuscula effluat, vt difficili negotio cohiberi possit.

Purgatio in hoc affectu suspecta est. Fit enim motus motui naturæ contrarius, nempe a circumferentia ad centrum: & quibuscumque variolis laborantibus alui fluxus contingit, retrocessio variolarum repentina, & mors vtplurimum consequitur, vt in prognosi notaui. Aduerte tamen, vtilissime non raro purgationem institui ante eruptionem variorum, & antequam febris incandescat, quando scilicet pueri sunt veluti in statu neutro decidentiæ. Tunc enim si abundet cacochymia, vtiliter ea purgatione imminuitur, vt natura postmodum alacrius expulsionem moliatur. At variolis apparere incipientibus, purgatio futura est perniciosa. Tum etiam, si maxima vrgeat malignitas, vt in constitutione epidemica, quando plurimi pueri ex eo morbo intereunt, satius est omninò a purgatione abstinere, quia in morbis valdè malignis & pestilentibus, purgatio in principio morbi instituta valdè noxia est. Ex blandis autem medicamentis componenda sunt purgantia, rhabarb. scilicet, cassia, manna, tamarindis, & syrupo rosaceo.

In morbi decursu, si aluus astricta sit, sollicitari blandissimè, non autem irritari, poterit: idque suppositorio ex solo melle sine sale confecto: vel enemate ex musculo, aut lacte, aut decocto hordei, passularum, & liquiritiæ, cum saccharo & vitellis ouorum.

Post venæ sectionē, aliasq; euacuationēs (si necessariæ fuerint) variolarum expulsio adiuuanda est, non solùm remedijs specificis humores ad cutem propellentibus, sed etiam diaphoreticis, & alexipharmacis: præsertim si variolæ epidemicæ, & summæ malignitatis periculum portendant.

Vulgarissimum est, & a Rhasi, Auicenna, totaque Arabum familia commendatum ad cutem propellens medicamentum: quod etiam à potissima recentiorum parte vsurpatur, iuxta Auicennæ descriptionem: quod sic habet.

℞. Ficuum pinguium vnc. vij. lentium excortic. ℈. ij. lacce. ʒ. iiß. gummi tragacanthi & seminis fœniculi, an. Drach. ij. Coquantur in ℔. i. ß. aquæ fontis, donec redeat ad tertiam partem. Detur in potu de ea. Rhasis addit prædictis simplicibus croci gr. xv. passular. ʒ. v. quia crocus aperit & corroborat, passulæ hepar firmant. Tragacanthum verò licet incrasset & astringat, ideò reliquis miscetur, vt nimiam sanguinis ebullitionem prohibeat.

Lentes à quibusdam neotericis reijciuntur, quod astringendi facultate præditæ sint, atque adeò variolarum eruptionem impediant. Sed non temerè reijcienda est tot, tantorumq; Medicinæ procerum autoritas: quin potiùs statuēdum est, summa cum ratione, lentes excorticatas, vel leuem ebullitionem passas huic compositioni addi: vt nimirum sua astringendi & incrassandi vi feruorem nimium humorum coerceant, eorumque impetum in aliquam partem nobilem prohibeant. In quem finem etiam tragacanthum additum est vt antea monui. Hoc desumitur à Galeno, qui 1. *de aliment. facult. cap.* 18. lentes bis coctas partes naturales roborare, & astrictione qua pollent, ventris fluxum cohibere docuit. Illæ igitur præscribi, vel omitti a Medico curante poterunt, prout maior, vel minor attenuandi, & humores ad cutem propellendi necessitas vrgere videbitur. Si enim materia subtilis fuerit, & magna ebullitio fiat, vtiliter lentes præscribi poterunt ad intentiones prædictas. Si verò materia crassa videatur, quam natura segniter ad cutem propellat: tunc illæ erunt omittendæ, imò & tragacanthum, & reliqua attenuantia ac diaphoretica solum permiscenda. Vnde patet, remediorum formulis ab Auctoribus propositis non esse arctè insistendum: sed in varijs casibus variè esse immutandas. Pro exemplo sit formula sequens, partim ex simplicibus prædictis, partim ex alijs diaphoreticis, & malignitatem oppugnantibus composita: quæ ægrotantibus plerumque variolas patientibus in expulsionis conatu multùm conferre poterit.

℞. Rad. fœnic. & acetos. ana ℥. j. rasuræ cornu cerui ℥. ß. fol. scabiosæ, scordij & hyperici, ana M. i. ficuum pinguium par. ili gummi laccæ ʒ iii. sem. napi & card. bened. ana ʒ. ii. lentium excort. ʒ. ß. gummi tragacanti ʒ. i. ß. Coquantur ad ℔. i. ß. De colatura cape ℥. iii syrupi de limon ℥. i. Misce. Fiat iulep. Detur bis, aut ter in die.

Si malignitas maximè vrgeat, vt vulgò in variolis epidemicis fieri solet, alexipharmacis præcipuè insistendum est. Sicque ea omnia, quæ in febribus malignis à nobis proposita sunt, hic conuenire poterunt, habita virium, ætatisque ratione. Et inter alia frequenter vsurpari poterunt, confectio de hyacinth. lapis bezoardicus: puluis ex corallis, margaritis, rasura cornu cerui, lapide bezoardico: oleum scorpionum Matthioli, aliaque, quorum vtendi modus è capite præcedenti desumi potest.

Neque omittenda sunt vires instaurantia, tam interna, quam externa, à præcedenti etiam capite repetenda, & à prudenti Medico opportunis temporibus vsurpanda.

Aduertendum autem est diligenter, ea medicamenta, quæ variolarum expulsionem adiuuant, in omnibus ægrotantibus non esse vsurpanda. Interdum enim tanto impetu erumpunt, vt earum motus aliquantisper cohibendus sit; maxima enim ebullitio & feruor sanguinis immodicus nisi temperentur, ad exitium ægrotantes perducere consueuerunt: ideò frænantibus & modicè refrigerantibus tunc temporis vti conuenit. Pro exemplo iulepus in hunc modum componi poterit.

℞. Hordei integri P. j. rad. pentaphylli & tormentillæ, an. ℥ j. fol. acetos. endiu. & oxytriphylli, an. M. j. lentium excort. ℥. ß. gummi tragacanth. ʒ. j. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolue syrupi limon. aut granator. ℥. iv. Fiant iulepi pro iv. dosibus, bis in die sumendi.

Amatus Lusitanus *curat. 18. cent. 3.* exemplum proponit huiusmodi variolarum, à feruidioribus humoribus productarum, & solis refrigerantibus atque incrassantibus curatum. Quod hic ad verbum subnectere libuit, vt tyronybus appareat, quibus in casibus curatio maximè varianda sit. *Puer* inquit, *Altarasis, variolis corripi cœpit, ex quibus nonnullæ ita percurrebant, vt miserum corpusculum intra duos dies ferè totum excoriatum reliquerint; serpebant quippe, ac cut. m tantum exanthemata excoriabant: quæ alijs quoque euenisse puerulis obseruaui. Contra quæ sic orsus sum. Primo cum materia hæc plus iusto subtilis esset, eam obtundere conati sumus: nec tantum eam, verùm etiam iecinoris & membrorum internorum malam qualitatem infringendo, ne de nouo altera gigneretur. Sed id refrigerantibus compiebamus medicamentis, vt syrupo rosato, de cichorea simplici, de endiuia, de violis, adiectis similibus aquis. Exteriùs verò iecur ex santalino vnguento illinebatur. Sed victus ad id multum faciebat, qui ad frigidum cum humiditate declinabat. Quibus omnibus materia crassior est reddita, & variolæ crassæ & amplæ apparere cœperunt.*

In potu verò ordinario præscribatur decoctum hordei & radicum acerosæ. Eaque remedia continuanda erunt, donec feruor sese aliquantulum remiserit: postea vero ea quæ expulsionem promouent, erunt vsurpanda, si natura eorum auxilio indigere videantur.

Hæc ad directam variolarum curationem possent sufficere. Sed quia illæ plurimis partibus tam internis, quam externis grauem noxam inferre possunt, earum præcautioni & curationi incumbendum est.

Internæ partes præseruari maximè possunt decocto lentium, laccæ & tragacanthi supra descripto. Siquidem lacca iecur & lienem tuetur, lentes intestina, tragacanthum pectes.

Peculiariter vero pulmonem defendunt conseruæ rosar. violar. syrupus iuiubinus, violaceus, myrtinus, de rosis siccis, de papauere, tum etiam elegmata sequentia.

℞. Conser. rosar ℥. i. ß. succi expressi ex lentibus tertio elixis ʒ. vj semin. papau alb. ʒ. ß. gummi tragac. ℈. j. Cum syrupo de rosis siccis fiat looch.

Vel istud Auicennæ, quod à Guainerio & Foresto laudatur.

℞. Lentium excorticar. & subtilissimè tritarum ʒ iii. sem. papau. albi ℥. j. conser. rosar. ʒ. ii, iulepi rosac. q. s. Fiat looch.

Vel ex solis syrupis tale lambitiunm componi poterit.

℞. Syrupi violac. iuiubin. & de ros. sic ana ℥. j. syrupi de papau. ℥. ß. Misce. Vtatur frequenter ex cochleari, sensim lambendo.

Si vero iam præsens fluxio in pulmonem irruat, & raucedinem ac suffocationem inducat: non solum remedijs prædictis cohibenda erit, sed etiam reuellenda per cucurbitulas tum siccas, tum scarificatas: & venæ sectionem, si cætera consentiant. Præterea in potu exhibebitur decoctum hordei, iuiubarum & liquiritiæ, & looch sequens in vsum vocabitur.

℞. Sem. alth. melon. cucumer. & papau. alb. ana ʒ ii. passular. mund. & iuiubar ana par. iv. Coquantur ad ℔ i In qua dissolue conseru. rosar. & violar. an. ʒ. ß. puluer elec. diatragac. frigidi ʒ iii sacchari candi & rosac. ana q. s. Fiat looch.

Fauces & guttur defendi poterunt, antequam variolæ erumpant, sequenti gargarismate.

℞. Hordei mund. P. i. folior. plantag. M. ii. rosar. rubr. P. i. balaust. sem sumac ana ʒ. ii. Bulliant in aquæ ℔. ii. ad tertiæ partis consumptionem. In colatura dissolue syrupi de moris & granat. an. ʒ. i. Misce. Fiat gargarisma.

Si tenella puerorum ætas gargarismatis vsum non permittat, fiet lambitiuum ex syrupo mororum, granat. de ros. sic. vel solis, vel cum aqua plantaginis & rosarum permistis, quod frequenter exhibetur ex cochleari. Quibus si fluxio cohiberi nequeat, ob nimiam illius copiam, vnde suffocationis periculum immineat: ea quæ vis laxant, & excretionem iuuant, vsurpanda erunt, in hunc modum.

℞. Mucilag. sem. psyllij, & olei amygd. dulc. recentis, ana Vnc. i. sem. sacchari albiss. vnc. ii. Misce. Fiat lambitiuum, singulis horis exhibendum.

Si ex fluxionis acrimonia, aut copia variolarum, vlcus in faucibus genitum fuerit: aqua hordei cum melle rosaceo, vel aqua aluminosa detergendum est. Et si in corruptionem vergat, ægyptiaci tantillum prædictis erit admiscendum.

Intestina præseruabuntur iisdem remediis, quæ ad pulmones præseruandos fuere proposita. At si iam præsens alui fluxus, vel dysenteria vrgeat, primùm detergentia & lenientia remedia, postmodum vero astringentia, vsurpanda sunt. Sicque parabuntur clysteres ex lacte chalybeato, saccharo & vitellis ouorum: mox ex decocto hordei & rosar. rubr. cum oui vitello, ac tandem ex decocto plantag. centinodiæ, & prunellæ, alijsque ex curatione dysenteriæ desumendis. Aduertendum autem, alui fluxum non raro in pueris variolis laborantibus, à lumbricis excitari, eumque toto ferè morbi decursu perdurare, vnde vitæ periculum imminuet: quia expulsio variolarum impeditur, aut imminuitur. Idque facilè dignoscitur ex deiectionum crassitie, ac viscositate, & colore griseo, vel albicante: tunc enim lumbricos enecantia exhibenda sunt, & clysteres dulces iniiciendi.

Renes etiam interdum afficiuntur & exulcerationem patiuntur, vnde sanguinis mictus exoritur. His confert emulsio sem frig mai. cum trochiscis alkekengi de carabe, aliaque in mictus sanguinis curatione proposita.

Inter partes externas oculi maximè à variolis præseruandi sunt. Cum enim molli & humida substantia præditi sint, variolarum materia facilè ad eos propellitur, vnde grauissima mala incurrunt, & interdum visus prorsus destruitur.

Antequam igitur variolæ erumpant, aut dum erumpere incipiunt, illinendi sunt oculi omni hora, aqua plantag. & rosar. in aqua tantillum croci dissolutum sit; vel collyrio sequenti, quod efficacius præseruat.

℞ Aquæ rosar. & plantag. ana Vnc. i. sem. puluer. sem. sumac ℈. ii. Infundantur parum, & calidè Colentur cum multa expressione. Colaturæ adde camphoræ ℈. sem. croci g. v. Fiat collyrium.

Adhuc efficacius erit, si loco aquarum, succi centinodiæ & bursæ pastoris depurati, cum reliquis permisceantur.

Si vero intra oculum ipsum pustulæ suboriri videantur, sanguis columbinus frequenter instillandus est, vt earum resolutio cito promoueatur. Tum etiam collyrium sequens vsurpandum.

℞ Aquæ rosar. Vnc. ii. aquæ euphras. Vnc. sem. trochis. alb. Rhas. Drach. i. tuthiæ præparatæ Drach. i. camphoræ g. v. croci g. ii Fiat collyrium, quo cum tenui linteo oculi sæpe illinantur.

Oculi vero ita intumescentes, vt aperiri nullo modo possint, frequenter abluendi sunt decocto sem lini fenugr. cydonior. maluæ: sicque tumor subsidebit, & oculi aperientur. At si oculis apertis nebulæ in iis appareant, saccharo cando in tenuissimum pollinem redacto abstergendi sunt.

Ac tandem si oculi exulcerentur, collyrio sequenti curabuntur.

℞. Cerussæ lotæ ʒ. iii. sarcocollæ ʒ. i. gummi tragacanth ℈. i. opii g. ii Cum mucilagine tragacanth extracta cum aqua plantag. fiant trochisci, qui dissoluantur in lacte muliebri, vel aqua rosac ad vsum, & in cæteris procedendum, vt in curatione vlcerum oculorum fusius à practicis docetur.

Ad nares præseruandas acetum sæpe olfaciendum est. At efficacius operabitur collyrium ex succo polygoni & bursæ pastoris, semin. sumach. & camphora supra laudatum quo intincta rutunda, sæpe in nares erit immittenda. Si nihilominus variolæ intra nares adnascantur, illæ citò in crustas abeunt, quæ oleo amygd. dulc. frequenter erunt illinendæ, vt breui decidant. Ac denique si exulceratio contingat, linimento ex oleo de vitellis ouorum, & succo plantag. in mortario plumbeo subactis, tractanda erit.

Ad faciei custodiam, nonnulli eam aqua rosacea, alijsque astringentibus abluunt. Quod mihi probari non potest, siquidem maxima impuritatum portio ad faciem propellitur. Illius enim cutis laxa & mollis, excrementis recipiendis maximè idonea est. Quamobrem si impuritates illæ, quæ à natura ad faciem amandantur, ab ea repellantur, intus retentæ grauem noxam inferre poterunt; atque ita naturæ motus nequiquam impediendus est. Sed huic tantum muneri incumbere debet Medicus, vt impediat, ne in facie germinantes variolæ, foueas & cicatrices relinquant, à quibus facies deturpari non rarò consueuit. Id verò vtiliter præstabit si cum variolæ iam maturuerunt, & in medio albicantes eminent; (quod circa nouum morbi diem solet contingere) oleo amygd. dulc. recenter sine igne expresso, cum penna illinantur bis in die, vsque ad crustarum casum. Hoc enim remedio temperatur bilis acrimonia, maturatio acceleratur, & crustularum casus promouetur: quæ alioqui adhærentes cutem profundius exulcerant, ob pus subtus delitescens. Oleum nucum recenter & sine igne extractum, cum aquæ rosac. pari quantitate subactum ad formam linimenti, ad eundem vsum præstantissimum est.

Si ob neglecta prædicta remedia, vel insignem variolarum malitiam, vestigia & cicatrices remanent, illarum reparationi sedulò incumbendum est. Quod tamen integrè obtinere difficillimum est: quamuis plurimi in eo multum desudarint, in gratiam virginum & mulierum, quæ pulchritudinis conseruandæ studiosissimæ sunt. Ex infinitis autem remedijs, quæ ad hanc rem ab auctoribus descripta reperiuntur, nos selectiora tantum proponemus.

Ac primum oleum ex vitellis ouorum cutem nutrit atque generat, ideò cicatricib. implendis maximè idoneum est.

Seuum veruecinum recens liquatum & penna inunctum ad idem est efficax.

Maximè verò reparantur fœda variolarum vestigia, si aqua mille florum, seu è stercore vaccino, mense Maio destillata abluantur, & postea axungia humana inungantur.

Forestus vnguentum sequens valdè prædicat.

℞. Olei amygd. dulc. liliorum albor. ana Vnc. j. pinguedinis capi ℈. iij pulver. radic. pæoniæ, ireos Florent. & lithargyri auri, ana Scrup. sem, sacchari candi Scrup. j His omnibus in calido mortario bene mistis, & per linteum expressis, inunge dicta loca manè & serò. Postea verò aqua è pedibus vitulinis destillata bene abluantur, in cuius defectu aqua mille flor. vsurpari poterit.

Neque prætermittendum est, quod à multis practicis docetur, vt nimirum variolæ ad maturitatem perductę acu perforentur aurea, vel argentea, ne pus diutius moram trahens in parte cicatrices relinquat. Quod tamen ferè iam obsoletum est, cum experientia docuerit, variolas perforatas tardius curari, & crustas diutius retinere, ob caloris natiui imbecillitatem, quæ à qua perforatione parti inducta est, vnde cicatrices fœdiores relinquuntur. Itaque satius est ab hac perforatione abstinere, & puris euacuationem soli naturæ relinquere.

Pro hujus curationis coronide, affectuum variolis superuenientium, pruritus nempè & exulcerationis, therapia subnectenda est.

Ac primum in eruptione variolarum, aut dum maturescere incipiunt, ingens dolor vel pruritus interdum regrotantes affligit: præsertim verò in plantis manuum & pedum, eo quod densior in ijs partibus cutis eruptionem prohibeat.

Cui symptomati medeberis, si partes illas in aqua calida detineas, vel decocto emolliente diutiùs foueas. In facie verò cum ingens adest pruritus, quo ægri eam scalpere coguntur, vnde fœda illius deturpatio, & insignes cicatrices emergunt, sequenti remedio vtere.

℞. Pol. parietar. M j, flor. chamæmel. & melilot. an. P. sem. Decoquantur in aquæ scabiosæ ℔. j. Colaturæ adde aquæ caprifol. Vnc iij. Colatura calida madefiant sæpe variolæ prurientes cum bombace, aut linteo tenui.

Vlcera verò, quę ex malignis & exedentibus variolis oriuntur, curanda sunt vnguento albo Rhasis camphorato, vel vnguento de plumbeo, in hunc modum composito.

℞. Plumbi usti ℥. ij, lithargyri ℥. j. cerussæ lotæ, aceti an. ℥ ß. olei rosat ℥. iij. mellis rosac. ℥. ij. uitellos ouor. nu. iij. myrrhæ Vnc. ceræ q. s. Fiat unguentum.

FINIS.

INDEX RERVM

QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

Ang.

Index Rerum.

Cap.

Index Rerum.

D

Diagry-

Index Rerum.

E

I

Ischia-

K

L

Me-

P

Phle-

Index Rerum.

Rhea.

Index Rerum:

In

Suffitis

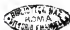
Index Rerum.

Therme

V

Index Rerum.

Index Rerum:

FINIS.